Alexander ab Alexandro. Geniales Dies. Thick 12mo, slip. somewhat worn. Paris. 1570. Two lines in ink on title. 768 *pages, and index of about* 250 *pages. From the Library of* Robert Southey, *with his Book-plate on reverse of title.*

"*The Geniales Dies are upon the model of Aulus Gellius, a repertory of miscellaneous learning on every subject of Roman Philology and Antiquities.*"—Hallam.

8/

DUKE
UNIVERSITY
LIBRARY

Treasure Room

...rk Plate

ALEXANDRI

AB ALEXANDRO, IVRISPERITI NEAPOLITANI, GENIALIUM

lium dierum libri ſex, varia ac recondita eruditione referti:

Nunc poſtremùm infinitis mendis quibus antea ſquallebat liber pulcherrimus, quanta fieri potuit diligentia perpurgati atque in priſtinum nitorem reſtituti.

A.29.c.2.

[redacted]

PARISIIS,

Apud Michaelem Sonnium, ſub ſcuto Baſilienſi, via Iacobæa.

1570.

I. T.
Lectori S.

QVantum præſtiterimus in hoc opere emendando, tacẽtibus nobis poterat liber declarare, neque orationem meam deſiderabat quod per ſe leuiter inſpicienti clarum atque illuſtre eſt. Non patitur tamen conſuetudo communis omnium qui in libris emendandis operam aliquam nauarunt, ne quantũ hic effectum ſit, reficere. Ergo ſic habeto, non plus ſtercoris è ſtabulis Augiæ, quàm ea hoc libro maculas ſublatas fuiſſe: ídque vnius peruetuſti exemplaris ope, è quo ſæpe integros verſus deſcripſimus, qui flagitioſa librariorum negligentia prætermiſſi fuerant. Locos autem innumerabiles reſtituimus, verámque orthographiam, quæ in propriis maximè nominibus deerat, repoſuimus: vt iam liber omni doctrina refertiſſimus, qui antea tanquam cœno oblitus ac deformatus, humilis & ſupplex iacebat, nunc beneficio noſtro poſſit excelſus incedere, perque manus atque ora gentium fidenter peruagari. Vale, ac fruere.

Ar. R
A374G

IVRIS VTRIVSQVE PRVDENTISSIMO, SENATVS PArisienſis primo Præſidi D. Petro Lyſeto, Ioannes Ferrerius Pedemontanus

S. D. P.

QVOD vos in iſto honoris ac dignitatis faſtigio poſiti, tanquã iuris quidã Coriphæi ac vertices, prouinciæ præſtatis: vt eã prauis moribus extirpatis, quã optimis legibus formetis, Præſes idẽ maxime, atque æquiſſime: id nos pro mediocritáte noſtra in re literaria iã multos annos, ſi nõ vt dignũ eſt, præſtamus, ſedulò conamur certè, nẽpe vt ex optimis quibúſque autoribus, dũ ad prœla reuocãtur, in mille exẽplaria transfundendi, mẽdis repurgatis, illos ad germanæ ac natiuæ lectionis integritatẽ reformemus: quod vt ne pluribus documentis probare nitamur, quæ apud nõ paucos Bibliopolas teſtatiſſima ſũt paucis ab hinc mẽſibus cũ Alexandri ab Alexãdro iuriſperiti Neapolitani cõmentarij, quos Geniales dies inſcripſit (ab eo puto, quòd genialibus diebus, quibus, à ſeriis feriæ ſunt, ea quæ in his tractat, maximè cõueniant) redimprimẽdi eſſent, ego ab Ioanne Roigny, viro in excudendis optimis autoribus perdiligenti, rogatus vt recognoſcerẽ, multa in his pudẽda errata, facilè pro noſtra indefeſſa

578415

librorũ lectione ſuſtuli, magnã, vt opinor, ab his gratiã initurus, qui id ocij quod ſubinde inter moleſta negocia cõtingit, nõ ociosè trãſigere ſolent. Quã ego gratiã hi tibi omnẽ acceptã referant velim, ampliſſime vir, paruã quidẽ illam fortaſſe, ſed quã nouo aliquo ingenioli mei fœtu propediem auctiorem facere Deo bene iuuante confido, vt apud te nuper vltrò me facturum recepi. Nã qua me benignitate ac facilitate (vt es hominũ humaniſſimus) cũ adoleſcentulis meis admiſiſti, dũ querelam noſtrã ad te de hiſce calamitatibus quibus maximè premimur, ſupplices deferremus, puto nihil eſſe in nobis debere, quod nõ tibi poſthac in perpetuũ debeamus. Nã quũ tot pragmaticorum iam ad faſtidiũ vſque exerciti cautionibus, nuſquam finẽ inuenerimus, tu vnus tandem, vt iuris & æqui idem peritiſſimus & ſeruantiſſimus viã nobis pro tua bonitate aperuiſti, qua ſemel ius noſtrũ obtinere poſſimus, nẽpe vt tu, ſi cauſæ noſtræ merita ſemel à prudente aliquo & optimi iuris gnaro planè ſis edoctus, & cauſa noſtra apud ampliſſimum ordinẽ iſtũ vertatur, æquiſſimam ſententiam pro iure & æquo pronuncies. Id quod ſi fit, in tuto nauigamus. Nec enim nos hic aliud, quã iure ac moribus iudicari poſtulamus: tantum, ne aperta calumnia, vel extortis neſcio quibus fauoribus, ne dicã vi & rapina ſpoliemur. Pupillorum ac viduarum cauſas Deus iudicibus ſemper voluit eſſe cõmendatiſſimas. Iam verò quorum pupillorũ cauſam tuemur? Adoleſcẽtulorũ certè nobiliſſimorũ, quique non alio in patriam hanc ſunt animo, & florentiſſimũ Galliæ regnum, quàm eorũ auunculus, nempe vt pro eo animã profundere non dubitent. Ac merentur (ni prorſus fallor) multis quidem nominibus, vt ſi aliunde eis proſpectũ nõ eſſet, vel publicè, vel certè regia munificentia alerentur. Sic enim Franciæ

amorem, non ſecus ac maiores ipſorum vnde genus traxe re. induerunt, vt ab omnibus bonis & hic & alibi in re bus ſuis æquiſsimis meritò iuuari promereantur. Sed quid diutius hîc immoror. Ignoſce quæſo, vir ampliſsime iuſtiſsimo dolori meo, & quam perſonam ſuſtineam, expende, nempe pupillorum horum iam pædagogi tantum, ſed auunculi & penè parentis dixerim. Nec enim eos aut prodere aut deſerere certum eſt, erga quos multis iã annis paternum quendã affectũ indui. Præterquam quod etiã ſi nulla tali neceſsitudine mihi coniuncti eſſent, debebam tamen ego eis hic non deeſſe, cui res & cauſa hæc omnis eſt notiſsima. Non enim minus in culpa eſt, magnorum virorum iudicio, qui inſontes iniuſtè opprimi patitur, cùm tueri poſsit, quam qui iniuriam vltro affert. Quanquam non ego minus hic periclitor, quam mei, vt qui non modò fortunas meas penè omnes in horum tuitionem impenderim, ſed etiam ære alieno grauiſsimo eorum cauſa me obſtrixerim. Sed hæc iam miſſa facio, in tua æquitate iudex æquiſsime totus acquieſcens. Ad Alexandrum redeo, quem tibi eo chariorem fore ſpero, quod ſimilis profeſsionis homo ad te tanquam hoſpes, iuriſperitus ad iuriſperitiſsimum, adde & ſeruantiſsimum, venit: qui te colloquiis ſuis tam variis támque eruditis domi à feriis feriatum vel ſerio oblectare poſsit. Animi enim quàm corporis oblectamenta potiora ſemper exiſtunt, & ea maximè ſemper audire iuuat, quæ & rara ſunt, & auditu iucundiſsima, quibus totus hic noſter ſcatet, vt nulla pagina ſit non admirationis plena. Accipe igitur Præſes ampliſsime, hoc quicquid eſt munuſculi noſtri, qua ſoles fronte cætera, dum nouas tibi ſtrenas ex hortulo noſtri ingenii concinnamus, & cauſæ noſtræ, quod æquum & bonum patietur, fauorem tuum accommoda. Vale, pupillorum dulce decus & præſidium.

QVAE DE AVTORIS VITAE
ex hiſce commentariis colligere licuit.

DE Alexandro hoc, nihil à recentioribus βιογράφοις ſcriptum comperitur cùm tamen eorum tempore vixerit quorum vitæ à diuerſis conſcriptæ ſunt, nimirum Frã. Philelphi, Geor. Trapezũtij, Ioan. Platinæ, Iouiani Põtani, Theodori Gazæ, Nico. Perotti, Do. Calderini, Hermolai Barbari, Pauli Corteſij, Raphaelis Volaterrani, quos partim Romæ prælegentes audiuit, partim officio ſibi deuinxit, partim etiam quæſtionibus propoſitis (vt fieri ſolet inter doctos) exercuit. Philelphũ iuuenis ſenem obſeruauit, illúmque Romæ M. T. Ciceronis Thuſculanas quæſtiones ſummo artificio prælegentem audiuit. Nicolaum Perottum & Do. Calderinum ſcribit ſua ætate Martialis apophoreta magna æmulatione Romæ in ſcholis eodem tempore prælegiſſe. Profeſſione fuit iuriſconſultus, in qua eo vſque progreſſus eſt, vt & in agro Neapolitano, & Romæ cauſas ſæpe defenderit: vbi & ædes oſtentis vmbrarúmque illuſionibus infames ſe aliquãdo incoluiſſe ſcribit, ac in agro Vaticano prædiolũ habuiſſe. Tandem vbi in iudiciis gratia & corruptionibus omnia tranſigi videret, patroníſque contra vim potentiorum nihil amplius præſidij eſſe: relicto foro, & cauſarum actionibus, in mitioribus ſtudiis ætatem cõſumpſit: ſatius eſſe ducens, vt ipſe de ſe inquit, modico ciuilíque cultu contentum viuere, quàm bona animi turpi quæſtu peſſimo exemplo fœdare.

AD ILLVSTREM AN-
DREAM AQVAEVIAM, DVCEM
Adriæ, virum eloquentiſs. Alexandri ab Alexandro, iuriſperiti Neapolitani, *in ſuos Geniales dies præfatio.*

GENIALES meos, & à ſeueris ſtudiis lucubratiunculas, ſucciſiuis temporibus excogitatas, an dicarē tibi Dux inclyte, diu ancipite cogitatione & dubia mente in vtranque partem diſtractus ſum. Cùm enim ætate noſtra te ingenio & facundia propè ſingulari videamus, quid dignum eruditione tua, aut ſatis exploratum probatúmque, homo ego tumultuarius, in litibus & foro verſatus, apud te afferre poſſem, hæſitabam: Nunquid ex agro ieiuno & exili, poma Alcinoo (vt aiunt) aut Floræ ſerta dare tentarem, vt quod Phormioni Hannibal, id tu mihi aliquādo obiectares? Rurſus cōmentatiunculas meas, qualeſcunque forent, cuius patrocinio tutò cōmitterem potius quàm tuo, habebam neminem.

Solus tu mihi occurrebas, cuius ingenii præſtãtẽ vim, & dicendi facundiã noſcitabamus: cuiuſque præter familiæ genus inclytum, prætérque auitã gloriam, fortunæque & animi dotes, etiam acre iudicium examuſſim de ſtudiis bonarum artium & omni antiquitate, ſæpenumero factum audieramus. Accipias ergo opuſculum & iocos meos, quibus quãdo à foro & negociis ocium & quies erat, quandoque ab incurſu calamitatum, & ſæuientis fortunæ procellis reſpirare potuimus, cũ amicis interdum ludere ſolebamus: quibúſque mores & exẽpla omnis vetuſtatis, veterumque illa inſtitutio auorum, tam circa honores & magiſtratus, ſenatuſque conſulta, rémque bellicam & militarem, quàm circa quæ ſacra, ceremonias, cultuſque deorum: quantumque à noſtra religione, qua rectè imbuti ſumus, quæque nobis ſanctiſſima & prouidentiſſima cõſtituta eſt, illa diſcrepent, liquidò tibi innoteſcere poſſit: opus ſanè operoſum: non quò iudicium cenſurámque tuam, quæ penſiculata nimis & acris eſt, quam nos ſubire formidamus experiar: ſed quo patrocinium mihi aduerſus cauillantes, ſiqui fortaſſe ſunt, paratum inueniam. Siquidé hęc aliquibus non probari, & fortaſſe non nimis docta aut exculta viſum iri, haud dubito. Id tamen qualecunque ſit, tu boni æquíque conſules. Nam & ſi tuo graui & firmo iudicio dignum opus non ſit, rudibus ſaltem ad capiendum maioris operis incrementum, & quandam vetuſtatis imaginem, vitandúmque inquirendi laborem, cum omnia ex pluribus ſtudiis collecta, complecti memoria nõ ſit, fortaſſe proderit. Legentes tantum quæſo me

minerint, homini in foro verſato, & tumultua-
riis iudiciis ferè peſſundato, qui nec curis, nec ne
gotio vacat, animo etiam tam variis actionibus
occupato & impedito, quæ maximè à quiete do
ctrinam auocant: vt quid dignum auribus, dili-
gentérque exploratum, aut ſatis grauiter penſita
tum, in medium adferre poſſit, non facilè dari.
Adde quòd antiquitatis omnis ratio cognitió-
que, & ſi quod eſt vetuſtatis exemplar apud auto
res multiuagos, Græcos & Latinos, quos vndi-
que conquiſitos, quoad facere potui, euoluimus
ſparſim & intercilè detruſa, nec in promptu ex-
poſita ſunt. Adde cauſarum & negociorum, pri-
uatarum publicarúmque rerum ſolicitam curam
quæ ſapientis quoque animum in diuerſum tra-
hit. Sed qualecunque hoc munuſculum fu-
turum ſit, id à te peto, vt meum erga te
ſincerum animum, fidémque, & ſe
dulum in omni fortuna obſe-
quium, ſaltem teſtari videa-
tur: quod ita acceptū iri
à te, etiam atque e-
tiam poſtulo.
Vale.

LIBRI PRIMI GENIALIUM DIERUM CAPITA.

Caput 1.

LOcus ex Tranquillo de teſtamento Cæſaris in natali Iouiani Põtani in uicem diſcuſſus. Pagina 1.

Caput 2.

Qui reges vel principes apud varias gentes cognomẽta ex ſuo nomine poſteris reliquerint 3

Caput 3.

Quæ poteſtas, quantùmque ius aduerſus reliquos magiſtratus tribunis plebis Romæ fuerit 5

Caput 4.

Quid verbum, ſino cum negandi aduerbio apud iurecõſultos deſignet, & quam vim habeat in edictis 7

Caput 5.

Ex quot militibus decuria, centuria, manipulus, vexillũ, turma, cohors & legio, à Romanis ſcribi cõſueuerint 7

Caput 6.

Ex quibus cauſis dictator apud Rom. olim, & quare fieri conſueuit 9

Caput 7.

Locus ex Terentij Phormione elucidatus, & vetus ſenatuſconſultum à Græcis ad Romanos deductum 10

Caput 8.

Spero te amaturum fore, vel amandum fore, veterum autoritatibus Latinè dici licere, contra opinionem quorundam grammaticorum 11

Caput 9.

Pleraque veterum Romanorum cognomenta, quibus de cauſis indita & denominata fuerint 12

Caput 10.

Quare partus ancillæ, cuius fructus legatus fuit, in fructu non ſit, cùm reliquorum animalium contrà fuerit 15

Caput 11.

Miracula de ſomniis apud nonnullos cognita & cõper-

ta,& quæ ipſe expertus fuit 16

Caput 12.

Quæ forma caſtrorum, qualíſque diſciplina olim fuit, & quot portæ in Romanis caſtris eſſe conſueuere 17

Caput 13.

Quot cognominibus Fortuna dea apud Romanos cognominata, & quibus templis donata fuerit 19

Caput 14.

Quoties opima ſpolia, cæſis hoſtium ducibus, Romæ relata fuerint, & quoties Iani templum clauſum ſit 21.b

Caput 15.

Verbum liberorum & parentum in edictis prætorum quos comprehendat, & an ad omnes in infinitum extendatur 23.b

Caput 16.

Quæ & quot curiæ Romæ fuerint, & verbum Curia ſine adiectione nominis, quam curiam deſignauit 23

Caput 17.

Quæ fuerint Romanarum tribuum nomina, & vnde dictæ denominatæque ſint, & quæ apud exteros celebrétur 24

Caput 18.

Hiſtoria de Scipione Aſiatico, & morte AEmyliani Scipionis, quæ incerto autore fuit 27.b

Caput 19.

Quanta & quàm varia iuriſconſultorum opinio fuit de ſupellectili, & quæ ſupellectilis nomine comprehendantur 28.b

Caput 20.

In qua ætate milites à Romanis legi conſueuere, & quæ fuerit diſciplina militaris, quódve iuſiurandum 29.b

Caput 21.

Diſſenſio inter duos ludi profeſſores, ſuper verbo inuenio & reperio, contra obſeruationes grammatici cuiuſpiam 33.b

Caput 22.

Ex quibus victoriis olim COSS. deinde ſequuti duces triumphare conſueuerint 34.b

Caput 23.

Diſceptatio Franciſci Philelphi cum grammatico, an Ci-

cero aliquando ludum aperuerit 37.b

Caput 24.

In quo gradu cognationis apud pleraſque gentes matrimonia licuerint,& quàm diuerſi mores in contrahendis nuptiis fuerit 38.b

Caput 25.

Quid ſit artemon apud iureconſultos: & quod dicatur plumbum in ripa poſitum,de quo ambigitur apud multos 41.b

Caput 26.

Quod eſſet collegium fratrum Arualium Romæ inſtitutum,quive Salij ſacerdotes,& quot ſocietatum genera fuerint 42.a

Caput 27.

Quot lictores apparitoréſque habebat dictator, quot C O S S. aut prætores,quæſtoréſve,quíve ſecures habebant 44.a

Caput 28.

Quot regium diadema tam apud Romanos, quàm apud exteras nationes gentéſque fuerit,& quæ inſignia 46.b

Caput 29.

Quæ fuerint auſpicia quæ è pullis emiſsis è cauea captarentur,& quæ ſecundos euētus,quæve infortunia afferrent 48.b

Caput 30.

Pythagoras,Parmenides & Zeno philoſophi, tū Ennius & Neuius,Pacuuius,Accius poetæ,vnde originem duxere 49.b

LIBRI SECVNDI GENIALIVM dierum Capita.

Caput 1.

LOcus ex Propertio ab Accio Syncero Neapolitano in conuiuio familiari commodè emendatus 51.a

Caput 2.

Qui quæſtores Romæ,quótque fuerint, qualiſque poteſtas & munus erat,aut iuriſdictio 53.a

Caput 3.

quid reſponderit ſuper controuerſo iure teſtamenti, in quo fundus ſeu ædes filiæ legatæ fuerant 56.a

Caput 4.

quæ deorum ædes extra vrbis pomœrium ſitæ fuerint,& ex his quæ in vrbem poſtea receptæ 56.b

Caput 5.

quæ ſolennes cæremoniæ more Romano in ſponſalibus olim & nuptiis eſſe conſueuere,& quæ apud exteros 57.b

Caput 6.

Immane exemplum Tulliæ ſupra corpus patris, ambulãtis,& filii Eucratidis idem facinus admittentis 61.b

Caput.7.

Tria errata interpretis epiſtolarum familiarium Ciceronis commodè explanantur 62.a

Caput 8.

quot Romæ pontifices,quódve officium,& quæ fuerint inſignia,quibúſque legibus maximus põtifex aſtrictus erat,& quid apud exteros 63.a

Caput 9,

Mira exempla à compluribus experta de vmbrarum figuris, & falſis imaginibus,& quæ ipſe didicit atque expertus fuit 67.a

Caput 10.

quæ ſint pedamenta apud iureconſultos, cuiúſve generis,& quid bupreſtis,& pityocampa 68.a

Caput 11.

qui Romani duces ex oppidis & prouinciis vi ſubactis cognomenta deſumpſere,& de Scipionum familia, & quid apud exteros 66.a

Caput 12.

quid ſit triplex forum,de quo in Martiale fit mentio,quæve fora olim Romæ fuerint,quæve apud exteros præcipua 71.a

Caput 13.

quæ mulctæ militares maiores,& quæ minores militib. & ob quæ delicta inferri ſolebant 72.b

Caput 14.

quæ ſolennia in Herculis ſacro ad aram maximam ſeruabantur,& quæ apud exteros,quæve aræ Herculis Ro-

mæ fuerint 75.b

Caput 15.

Quo tempore primùm prætores creari cœpere, & quod ius, quæve illorum poteſtas fuerit 77.b

Caput 16.

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone, quando delicta non conſummata, ac ſi perfecta fuiſſent, puniri debeant 80.a

Caput 17.

Quòd Theophraſtus ſenſit quibuſdam viperarum morſibus tibicines mederi, probatum experimentum 80.b

Caput 18.

Qui vici, viæ, vel cliui præcipui Romæ fuerint, & vnde nomina originis ſumpſerint 82.a

Caput 19.

In quibus menbris in homine inſit religio quædam, propter quam illa ſanctè coli debeant & obſeruari 83.b

Caput 20.

Quibus finibus, quáque menſura, iter, actus, aut via conſtant, & quid pes, cubitus, palmus, iugum, dipletrum, ſtadiúmve ſit 88.b

Caput 21.

Miraculum de homine, qui plus in mari quàm in terris degebat, maximáque æquora velociſsimè tranabat 90.a

Caput 22.

In quibus deorũ ſacrificiis victimas aut hoſtias antiquo more cædere non licebat 91.b

Caput 23.

Nunquid quod lege Falcidia cautum eſt de quarta bonorum hæredi debita, poſſit voluntate teſtatoris comminui vel tolli 94

Caput 24.

Loci ex Iuuenale parùm ab interpretibus diligenter habiti, contra nõnullorum opinionem explanantur 94.b

Caput 25.

Variæ apud diuerſas gentes puerorum inſtitutiones, & infantibus Romanis quæ documenta fuerint 96.a

Caput 26.

An inter auguria ſternutamenta ſint, & offenſiones pe-

dum,& quæ illorum prædictio fuerit 102.a

Capnt 27.

Quæ poteſtas proconſulis foret, quive erant proconſules,& an idem iuris quod conſules haberent 102.b

Caput 28.

Licere vti accuſatiuo caſu nonnunquam in verbis loca lib.contra regulas grammaticorum 105.a

Caput 29.

Equeſter ordo quãdo primũ cœptus fuit,quæque ipſius ordinis poteſtas & officium atque inſignia fuerint 105.

Caput 30.

Quid ſit charta opiſthographa apud iureconſultos, de qua Vlpianus mentionem fecit,& quot chartarum genera fuerint,& quid ciſiarius apud eundem Vlpianum 108

Caput 31.

Solere magnos ſucceſſus ex infima fortuna,& futuras calamitates plerunque ſignis præmonſtrari 110.a

Caput 32.

Par exemplum Tarquinii Superbi & Traſybuli Mileſiorum tyranni,ac Sexti Tarquinii & Zopyri Aſſyrii 111.a

TERTII LIBRI GENIALIVM dierum Capita.

Caput 1.

QVid dicatur idem apud philoſophos,&quid,idem à iureconſultis, diſcuſſum cum Hermolao in conuiuio familiari 112.b

Caput 2.

Gentium diuerſarum mores in condendis humandiſque corporibus defunctorum,& qui Romanorum vſus fuerit 114.b

Caput 3.

Conſularia comitia per quos fiebant,quæve poteſtas conſulis,quantúmque ius & quæ dignitas foret 116.b

Caput 4.

Quæ ſint ſigillaria,verbum ſæpius repetitum apud Scæuolam iureconſultum,tertio de legatis 120.b

Caput 5.

Quæ delictorum pœnæ maiorum criminum apud diuer-

ſas gentes more, & legibus fuerint conſtitutæ, & quæ minorum 121.a

Caput 6.

Locus ex Ciceronis oratione pro milone explanatur, & quæ regiæ, quæque atria Romæ fuerint 121

Caput 7.

Quo apparatu, quibúſque cæremoniis apud veteres defuncta corpora igni tradebantur, qualiſque pompa exequiarum foret 125.

Caput 8.

Miraculum Tritonum & Nereidum, quæ variis in locis tempeſtate noſtra comperta fuere 133.b

Caput 9.

Qui xyſtici, quive thymelici apud iureconſultos dicti ſint, quódve officium, & quid nomina deſignarint. Itē qui intelligantur per aquæ aſperſores in ſacris certaminibus apud iureconſul. & quid pancratiaſtes & pancratium 134.b

Caput 10.

Locus ex Iuuenale de trulla quid deſignet, ex authoritate iuriſconſul. & aliorum teſtimonio explanatur 136.a

Caput 11.

Exempla frugalitatis priſcorum, & quàm parco victu cōtenti fuerint, & quando luxus vrbem inuaſerit 137.a

Caput 12.

Quæ ſint puræ & lectæ hoſtiæ in deorum ſacrificiis, & quæ victimæ quibus diis dicatæ fuerint 140.a

Caput 13.

Quæ origo cenſorum, quæve poteſtas, & ex quàm paruis initiis in quantum magnitudinis deuenerit 144.b

Caput 14.

Quid ſit apud iurecōſultos cœnaculariam exercere, quid catadromus, quid cloaca, ſphæriſterium, & quid hypocauſta 147.a

Caput 15.

Solere futuras calamitates multò ante ſignis præmonſtrari, & miraculum quo vaſtitas regni Neapolitani prædicta fuit 148.a

Caput 16.

Qui duumuiri, triumuiri, quinqueuiri, ſeptemuiri, decemviri

uiri, quindecimuiri, & centumuiri fuerint. 149.b

Caput 17.

Quoties contra ambitum illorum qui appetunt magiſtratus, pluribus legibus à Romanis obuiam itum ſit. 153.a

Caput 18.

Idus cuiuſque menſis apud veteres Romanorum maximè feſtas & feriatas fuiſſe, & quid apud exteros. 154.b

Caput 19.

Defenſio Vlpiani definientis inſtratum quid eſſet, & quid differt pulſare à verberare, contra grammaticũ illum falſo accuſantem. 156.a

Caput 20.

Quibus legibus Romano ciui data immunitas fuerit, ne vapularet: & quæ iura competant dominis in ſeruos, & patronis in libertos. Item in exilium mittendi ratio apud diuerſos. 157.b

Caput 21.

Qui ludi apud Romanos frequentes fuerint, qui apud exteros, quæve ſint nuces ocellatæ apud Tranquillum. 161.a

Caput 22.

Quæ vota olim ſolennia fuere apud Romanos, & quæ apud exteros, quive vota concipere, & quomodo ſoliti ſint. 163.a

Caput 23.

Conſuetuiſſe Romanos illorũ bona quos maximis criminibus damnarant, publicare, & quæ porticus Romæ inſignes fuerint. 166.b

Caput 24.

Quàm multiplex annus apud diuerſas gentes fuerit, & qui annus Romanis, quódve principiũ anni ſit. 167.b

Caput 25.

Qui topiarii apud iureconſultos dicti ſint, & legato fũdo inſtructo an veniãt topiarij, & quæ ſeruorũ species apud eoſdem. 170.a

Caput 26.

Trium ſummorum virorum ſomnia pares exitus habuiſſe, quive ſomnia qualia viderant, vera fuiſſe experti ſunt. 170.b

Caput 27.

Qui rex ſacrificulus olim apud Romanos foret, quódve illi nomen,& quæ ſacra obiret 172.a

Caput 28.

Thuſci vnde duxerint originẽ, quæve duodecim vrbes fuerint quarum conſilio bella gerebantur 173.

QVARTI LIBRI GENIALIVM dierum Capita.

Caput 1.

Locus ex Martiale cum Ioanne Veneto diſcuſſus dum caloris incõmoda ſub vmbra fraxini propulſarent 174.a

Caput 2.

Quæ apud Romanos fuerint militaria ſigna, quæ apud exteros,quóve pacto educi conſueuerint,& quid teſſera,quid vexillum ſit 177.a

Caput 3.

Quæ fuerint Romanis comitia centuriata,quæ curiata, quæ tributa,& quæ calata 181.a

Caput 4.

Quando primum ædilitas cœperit,& quot fuerint ædiles,& qui curules,& qui plebeij 185.b

Caput 5.

Iudicium ignaui iudicis ſuper controuerſo iure perperam iudicantis , hauſtum aquæ per fundum alienum non deberi 187.b

Caput 6.

Quanta ſeueritate à Romanis contra licentiam magiſtratuum,& quoties occurſum ſit 188.b

Caput 7.

Qui ordo in diſponẽdis aciebus , & quæ norma militiæ apud Romanos olim ſeruari ſolita fuerit,& quę apud exteros 190.b

Caput 8.

An ſapienti vxor ducenda ſit , & quæ ad propagandam ſobolem indulta commoda à Romanis fuerint 194.b

Caput 9.

Ingẽs miraculum rerum quæ in Germania & Britãnia

tam ex viribus quàm fluctu maris proueniunt 198.b

Caput 10.

Locus ex Iuuenale declaratur,& quotuplex apud veteres libertatis genus fuerit; qualitérque ciuitas amittebatur vel dabatur 200.a

Caput 11.

Qui fuerit modus conſulendi ſenatus,& vbi haberi,& quo pacto ſuffragia ferri ſolerēt, & quid apud exteros 205.b

Caput 12.

Quæ origo ſacrorum Lupercalium ſit,& quomodo celebrati,quandóque coli ſolerent,& quàm variæ deorum effigies fuerint 211.b

Caput 13.

Quæ vitia ex loci natura, aut cæli climate, quibuſdam gentibus ita innata ſint,vt illa habeãt propria & perpetua 213.b

Caput 14.

An ſit idem deprecari quod recuſare, contra quorundã grammaticorum opinionem 215.b

Caput 15.

Triplex quæſitum ſuper nõnullis verbis iuriſconſultorum ſuboſcuris, quis ſit illorum ſignificatus, quæ ve peccuniæ olim fuerint 216.b

Caput 16.

Quæ portæ vrbis Romæ præcipuæ fuerint,& vnde nomina ſumpſerint,& ex quibus cauſis cognomenta 219.a

Caput 17.

Quo ritu, quibúſque cæremoniis hoſtia apud priſcos diis immolabatur,& quomodo fiebant ſacra,& quid apud exteros 221.a

Caput 18.

Quæ militibus operã in bello nauãtibus militaria dona ab imperatoribus olim dari ſolita fuerint 227.a

Caput 19.

Deluſiones dæmonũ malorũ à multis expertas fuiſſe, qui diuerſis imaginibus homines deluſere 231.

Caput 20.

Quando dies tam apud Romanos quàm exteras gẽtes

incipiat,& qui dies atri,quive fauſti ſint. 231 b.
Caput 21.
Locus Martialis in diſtichis elucidatus,in quo plerique interpretes grammatici lapſi ſunt. 235 b.
Caput 22.
Exempla legis Iuliæ & Papiæ,quibus quæ lege Iulia in dulta erant,lege Papia fuere prohibita. 236.b
Caput 23.
Quod ius quæve poteſtas dictatoris Romæ & exteris fuerit,& à quibus dici &quãto tẽpore debuerit.231.a
Caput 24.
Quid mina,quid drachma,quid aſſis,denarius, ſeſtertiũ & talentum apud gentes diuerſas valuerit. 241.a
Caput 25.
Quæ theatra Romæ fuerint,& qui circi,quorũque extent veſtigia,& quæ penitus conciderint. 243.b
Caput 26.
Qui fuerit medius vnguis,& infamis digitus, quibúſque digitis quæ fuerint qualitates & nomina. 245.a

QVINTI LIBRI GENIALIVM dierum Capita.

Caput 1.
Locus ex Martiale,apud Gabrielem Altitium in cõuiuio familiari inuicem diſcuſſus. 247.a
Caput 2.
Quod plebis tribuni à primordio vrbis fuerint, quæve poteſtas,& qui cõſulari poteſtate,& qui tribuni ærarij 249.a
Caput 3.
Quonam modo per feciales inirentur fœdera,aut bella indicerentur,& quid ab exteris ſeruatumſit. 251.b
Caput 4.
Pleraque veterũ prænomina vnde deducta fuerint, & de nominata,& de Nonis Caprotinis quæ tradantur. 255.a
Caput 5.
Quid ſit apud iureconſultos heliocaminus, quid zeta & vnde deductum nomen & denominatum. 256.b

Caput 6.
Quando primũ interregnum cœptũ fuerit, & quibus de cauſis interreges Romæ creari cõſueuerint. ibid.
Caput 7.
Sacrificiũ Latinarũ quomodo in Albano fiebat,& quæ erant feriæ, quíve populi ad ſacrũ cõuenirent. 258.a
Caput 8.
Qui ludi Olympici, qui Pythij,qui Iſthmij,& qui Nemei olim apud Græcos,& qui Circenſes Romæ fuerint. 259.b
Caput 9.
Mira exempla quæ in montibus & lapidibus hodie viſuntur, vnde originem & cauſas duxerint. 264.a
Caput 10.
Quàm varium & multiplex iuſiurandũ apud diuerſas gentes fuerit, & per quos deos iurare conſueuerint. 266.a
Caput 11.
Quid ſit exedra, quid menianũ,de quib⁹ apud iurecõſultos mentio frequens, & quid embamma. 268,b
Caput 12.
Quot virgines veſtales,quæve illarum diſciplina & inſtitutio fuerit, quáve afficiatur pœna inceſti dãnata. 269.a
Caput 13.
Ex quibus veteres captare auſpicia ſolerent, & auſpiciorum quæ proſpera,quæve piacularia ſint, 272.a
Caput 14.
Quid ſenſerit Hieronymus Porcarius de iniquo iudice, quibúſque modis litigantes fruſtretur & deludat 276.a
Caput 15.
Quæ in ſermonibus quotidianis vulgata prouerbia apud Romanos in vſu fuerint,& quæ apud exteros frequentia. 277.b
Caput 16.
Qui primus legem theatralem Romæ tulerit, & quot leges plebẽ ab optimatibus poſtea diſtinxerint. 280.a
Caput 17.
Quid apud Scæuolam iurecõſultum ſit Hieroſiarchus, quid ſit calix diatretus. 283.a
Caput 18.
In quo diſcretus ordo plebeius à patricio fuerit,& in

quo patricius à ſenatorio, quódve diſcrimen in veſtibus apud diuerſas gentes. 283.b

Caput 19.

Qui numerus augurum, quæve poteſtas aut ius quodā fuerit, & quomodo auguria captarentur. 292.a

Caput 20.

Qui eſſent equi funales in Tranquillo, contra nonnullorum interpretationem probabilis opinio. 294.b

Caput 21. & 22.

Qui fuerit apud veteres cœnandi vſus, quæve hora prādij & cœnæ quótque ſingulis lectis cœnitabant, & quid apud exteros. 295.a

Caput 23.

Quæ ipſe dictu admirabilia de vmbrarum figuris noctibus fert ſingulis Romæ expertus fui. 301.a

Caput 24.

Qui cultus domorum quondam fuerit, & quare maiorum imagines in poſtibus, & arma in atriis & veſtibulis haberent, & quid de exteris. 302.b

Caput 25.

In extis inſpiciendis quæ proſpera, quæve dira ſint, & quæ boni, quæve mali prænuncia. 306.b

Caput 26.

Conſualia, equitia: & ludi Apollinares quando à Romanis fierent, quóve modo Diti ſacra fiant, & quo tempore. 308.b

Caput 27.

Quæ ſacra expiationis cauſa à Romanis ſeruabantur, & quibus ex cauſis fierēt, quæve apud exteros. 310.b

Caput 28.

Quæ affinitas cū Sex. Tarquinio Superbi filio, & quæ Collatino cum Bruto, & Lucretiæ cum vtroque fuerit. 314.b

SEXTI LIBRI GENIALIVM dierum Capita.

Caput 1.

LOcus ex tertio Ciceronis de Officiis, quid venditor emptori præſtare teneatur, cum Sigiſmundo in ſuburbano diſcuſſus. 316.a

Caput 2.

Quæ maxima fuerint oracula, quæve tẽpla celebria apud pleraſque gentes in magna religione & cultu. 138.a

Caput 3.

Qui fuerint legati conſulum vel prætorum, quæve iuriſdictio aut illorum poteſtas ſit. 322.b

Caput 4.

Qui magni dij qui cõmunes, aut indigetes dicti, quæve deorum cognomenta, & Iunonis Romæ templa fuerint. 324.b

Caput 5.

Ex quibus oppidis quibúſque regionibus aut terrarũ oris ingenuo clari & præcipua doctrina viri plures euaſere. 328.a

Caput 6.

Quo apparatu, & qua põpa, quantóque omniũ ſtudio olim Romani triumphos agerent, quis ordo ſeruari & quæ in triumpho fieri conſuerant. 329.a

Caput 7.

Reſponſum Raphaeli Volaterrano, quare legũ & cauſarum ſtudio intermiſſo, in his mitioribus ſtudiis oblectaremur. 334. b

Caput 8.

Quæ ſit Bona dea, & quæ à veteribus illi ſacra fierent, quídve Rubigalia, Floralia & Vinalia forent. 335.b

Caput 9.

Tantum & Quantum cõparatiuo nonnũquã coniũgi, ædéque pro domo ſæpe apud authores inueniri. 337.b

Caput 10.

Quæ lege duodecim tabularum vtiliter & commodè quæve parũ conſultè, & nimis ſeuerè ſcripta videbãtur. 338.b

Caput 11.

Sacrum ſeptimõtium in quibus locis vrbis, fieret quíve ſeptem colles vrbis ſint, quæve in illis præcipuæ dignationis loca forent. 344.a

Caput 12.

Qui flamines primi Romæ fuerint quódve flaminis officium, quibúſque eſſent cæremoniis addicti. 347.a

Caput 13.

In quot cohortes, manipulos, cẽturias, decuriáſque phalanx diuidatur, & quæ illius deſcriptio fuerit 349.b

Caput 14.

Res ſacræ, religioſæ & ſanctæ quæ cẽſerentur apud veteres quibúſque ſacrũ aut ſanctũ facere licuit. 351. a

Caput 15.

Locus Ciceronis ex Catone maiore de lege Vaconia, quæ eſſet & quæ Furia & Falcidia, explanatur. 355. a

Coput 16.

Quid reſponderim Hieronymo Maſſiano, cur in eodẽ forem ſtatu ſemper, cum ad honores admitterentur alij. 356. a

Caput 17.

Quibus ex cauſis ouare ducibus licebat, & in quibus ouatio differt à triumpho. 356. b

Caput 18.

Qui erant tribuni militum in Romanis caſtris, quæve poteſtas & officium, foret aut iuriſdictio. 357. b

Caput 19.

Qui ludi ſcenici, qui megalenſes, qui Taurij, Compitalitij, Iuuenales & Honorarij fuerint. 359. a

Caput 20.

Qui eſſet vrbis præfectus, quódve officiũ, quarúmque rerũ cognitionẽ animaduerſionẽque haberet. 365. b

Caput 21.

Miraculũ de homine qui extruſus è carcere, rurſúſque in eum intruſus, inferna ſe loca adiuiſſe enarrauit. 367. b

Caput 22.

Quod militum ordine, cuiúſve generis milites in Romana militia olim militare cõſuerãt, & qui apud exteros. 369. a

Caput 23.

Quid ſit lex, quid plebiſcitum, ſenatúſve cõſultũ, quid prætorum edicta, vel reſponſa prudentum. 376. a

Caput 24.

Qui primi de plebe ad dictaturã, cõſulatum, & præturam, alioſque magiſtratus euecti fuerint: & de ephoris, quæ tradantur. 369. a

Caput 25.

Quas acies, quóſve exercitus, q duces parua manu profligarint, quæve flumina Xerxis exercitus epotarit. 380. b

Caput 26.

Quid variæ gentes de diis ſenſerint, & quàm impia & deteſtanda ſacra apud exteras gentes fuerint. 382. a

FINIS.

INDEX RERVM AC VOCVM, NON QVIDEM OMnium, ſed ſcitu maximè dignarum, in ſex Genialium dierum Alexandri ab Alexandro libros, operoſiſſimè per Bart. Laurentem congeſtus, fideliſsiméque iuxta ſeriem alphabeti digeſtus.

MEMINERIT LECTOR LITERA a, numeris adiecta, priorem folij paginam, b, poſteriorem indicari.

A

ABtos inſula quæ. 30.a
Abdomina à quib⁹ & cur epulis interdicta. 138.b
Abiectis armis plauſum facere quid. 176.b
Abii & Caluii Scytis qui qualéſque habiti. 214.b 221.b
Abluendi cadaueris & vngendi & veſtiendi mos olim quis. 128.a
Abluendorũ infantium mos olim quis. 99.a
Abolla quorũ veſtes. 286.b
Aboriginum rex quidem, vbinam Romæ cæſus & ſepultus. 345.b
Abraam à quo ethnico imperatore inter Lares cultus 352.a
Abracatæ conus in bello cuiuſmodi. 32.b
Abretano Ioui quid immolare ſit. 141.b
Abrogari quæ leges poterãt 37.b
Abrogatio legũ quando aut quomodo fieret. 354.b
Abſcindere aurem amicitiæ cauſa vbi frequens. 42.a
Abſciſsi, Romæ olim qui, & quomodo habiti. 256.a
Abſentes ædilitatem qui nacti 186.b
Abſentibus quando triumphus decerneretur. 329.b
Abſentium ratio vbi nulla. 185.a
Abſinthio marino qui maximè vtantur in ſacris. 223.a
Abſolutionis notula ſeu litera apud Romanos quæ

124.a
Abſque mola ſalſa & igne nullum fieri ſacrum. 225.a
Abſque philoſopho vbi nullũ fiat ſacrum. 225.b
Abſtinere vino quibus ſit maxima mulcta. 124.a
Abydeni molles. 214.b
Abydus quorũ regia. 127.b
Academia Athenis quid. 135.a
Acadinus fons quid miri præſtare ſolitus 267.b
Acæna quid. 74.b
Acarnaces vt paruulos ſuos inſtituant 97.b. vt annum metiantur. 168.a
Acca Larentia quæ. 42.a
Accæ Larentiæ cur inſtituta ſacra. 42.a
Accendendi ignis in ſacrificio mores qui. 225.b
Accenſas faces geſtare, quibus in ludis familiare. 365.a
Accenſi qui. 8.a. 373.a
Accenſus quis, & quod eius officium. 44.b
Acceſſus ad inferos proximus, vbi olim creditus 130.b
Accii Sinceri laus. 51.a
Accipitris efficlio AEgyptiis quid. 87.a
Accipitrẽ necaſſe, AEgyptiis quantum nefas. 124.a
Accipitres qualia adferre omina putentur. 127.b
Accius poeta tragicus, quando & vnde natus. 50.b
Accubandi in conuiuio mos. 297.a
Accuſatori horæ ad dicẽdum præſcriptæ quot. 209.b
Accuſatori ſuſcriptores aut ſuggeſtores in dicendo adeſſe. 125.b
Acerra quid. 128.a
Acetabulum quot ſit drachmarum. 90.a
Achæi quot & quales ſummum magiſtratũ gerentes habere ſoleant. 117.b
Achæorum de imperatore ſuo inſtitutum quod. 4.a
Achaicus conuentus ex quot cõſtiterit ciuitatibus. 173.b
Achaicus quis, qua de re cognominatus. 69.a
Achates annulus quis. 246.b
Acherſites vnde dictus. 70.b
Acheruſius ſpecus quis. 130.b
Achillas cuius occiſor. 5.b
Achilles apud quos vel nominari vetitus. 77.a
Achilles quantis donis ab Agamemnone donatus. 229.a
Achillis aſylum vbi. 159.b
Achillis mentionem facere vbi capitale ſit. 335.b
Achillis præceptores qui 100.a
Achillis templum non intrari ad auibus. 76.b
Achillis ſuper morte Patrocli quantus luctus. 11.b 128.b

Achillem qui vt deum colant. 326.a
Aciei collapſæ ac diſsipatæ inſtaurandæ ratio. 193 b
Aciei diſponendæ modi ſeu formæ quales ac quot. 190.b
Aciem catenis qui colligent. 193.b
Aciem ex occaſione oblata prudens dux dirigit. 190.b
Acierum vulgaris apud Romanos ordo quis. 190.b
Acierum inſtruendarum alia atque alia ratio 181.b & *deinceps*
Acilii de Anthiocho triumphus quis. 335.b
Acinacem qui & quomodo pro deo colant. 382.b
Acinaces quorum proprii. 370.a
Acino vuæ paſſæ quis poeta aliquando ſtrangulatus. 329.a
Acor quis quorum deus. 383.a
Acradina Syracuſis quis. 345.a
Acreæ Veneris templum quibus adire vetitum. 321.b
Acrocorinthus quid. 345.a
Acrocorinthum qui haberet, quid habere dictus. ibidem
Acron dux à quo victus. 21.b
Acronis error. 126.a
Actuarii quomodo orationes quantumuis præcipitatas excipere ſoliti. 103.b
Actus propriè quid ſit. 88.b
Actus quadratus. 89.b
Actus quadrati duo, quid. 88.b
Actus in comœdiis ac tragœdiis quot tantum ſeruare ſoliti. 359.b
acutis lapidibus cur forum à Catone ſtratum. 72.a
Ad aurifodinas & lapidicinas condemnati. 122.b
Adad ſiue Adadus quorum deus 326.a
Adagia à ciuitatum moribus ſumpta. 205.a
Adagiorum aliquot paucis explicatorum catalogus. 277. & 278
Adagium ſceleratum inter patronos cauſarum, quod. 277.b
Adamas perpolitus in medio marmore vbi repertus. 265.b
Addicti quales ſerui dicerentur. 255.b.
Adeſpotæ qui dicti. 159.a
Adiatorix quo in triumpho, & quanto Auguſti luctu occiſus. 332.a
Adiiciales cœnæ quæ. 151.b
Adipales cœnæ quæ. 347.b
Adlecti patres qui. 205.b
Adminiſtrationibus quæ regio partita. 104.b
Ad myrtum canere. 97.b
Ad rogum deferri ſolita. 131.b
Ad pollinctum emere, ada-

giam. 132.a

Adoleſcentæ Maiæ qui immolent. 99.a

Adoleſcentes vbi in ſacris flagellarentur. 226.a

Adoneus quis, quibus ſit deus. 372.b

Adonia Athenis ſacra quæ 264 b

Adonis q̃ dea vocata. 327.a

Adoptiones irritæ quæ. 64.a

Adoptiui filii quorum ferrent nomina. 255.b

Adorari reges vbi & quomodo ſolent. 85.a

Adorationem qui imperatores aut exegerint, aut reſpuerint. 95.a

Adorea quid. 227.a

Ad palum exerceri. 31.b

Ad præpoſitionis vis. 105.a

Ἄδακρυς πόλεμος quid. 278b

Acranus quorũ deus. 326.a

Adriaticum mare vnde ſic dictum. 173.a

Adſcriptitii qui. 170. b

Adſciti in imperium. 170.b

Adſcriptitii milites qui. 372.a

Ad triarios rem rediſſe quid 279.b

Aduenæ ſeu peregrini quàm inuiſi quibuſdã. 203.a b

Aduenas qui pro hoſtiis mactare ſoleant. 369.b 203.b

Adulta Iuno quibus propitia præcipuè habita. 60.b

Adultus Iupiter quibus potiſsimum inuocari ſolitus. ibidem

Adulter vtroque oculo priuatus. 176.b

Adultera vbi pro ſupplicio oĩb⁹ exponi ſolita. 176.a

Adulteram vbi viro liceat punire non vxori adulterum. 176.b

Adulterium periurio grauius. 176.b

Adulteria qua potiſsimum lege coercita. 175.b & deinceps

Adulteria vbi vel impunita vel ignota. 176.a

Adulteria vt vindicent magi. 176.b

Adulterii apud diuerſos quã diuerſa pœna. 175.b. et deĩ.

Adulterii ſuſpectam quomodo Hebræi experiri aut punire ſoleant. 176.b

Adulterinæ Lyſimachi literæ quomodo à Pyrrho deprehenſæ. 84.b

Adulteri deprehẽſi ignibus combuſti. 176.b

Adulteri quàm grauiter à Cæſare Tiberio puniti. 176.a

Adulterorum Athenis pœna quæ. ibidem

Adulteris opportuna ſacra quæ. 336.a

Adunci naſi indicium. 85.b

Aedeacus cur Iouis filius habitus. 77.b

Aeæa quo ſigno militari vſa æclon quid. 297.a

Aedes deorum Romæ quales. 56.b

des Herculis Romæ quam variæ. 76.b
des Iunonis Romæ quot 327.b
des ſacras dicare quorum fuerit. 150.a
des quomodo & ſingulariter & pluraliter vſurpetur. 338.b
ædes ſacras de cælo tangi, quid auſpicii ſit 272.b
ædes ſiue ſacella in Capitolino colle quot 344.a
dium ſacrarum cura penes quos eſſe ſoleat. 145.a
ædificia in publicum porrecta demoliri quorum fuerit. ibidem.
ædificiorum apud diuerſos ratio quàm diuerſa. 305.a
ædiles an fuerint ſacroſancti. 187
ædiles in Theſſalia qui qualéſve fuerint. 186.b
ædiles plebis 185.b
ædiles primum creati, qui quales & quot fuerint 185.b
ædiles quibus potiſſimum incumbere ſolerent. 365.a
ædilium munus quod. 186.a
ædilium poteſtas nimia coercita. 185.a
Aedilibus animaduertenda quæ 185.b
Aedilitas quando cœpta ibi.b
Aedilitas quibus interdicta 186.b
Aedilitatis honor quãtus ib.
Aedilitatis repulſam paſſus, ac poſtea imperium adeptus quis. 186.b
Aedilitatem cum alio magiſtratu iungi licuiſſe. 186.b
Aegira vrbs vbi 173.b
Agirenſia vaticinia quæ tantum ſanguine poto edantur. 322.b
Aegiſthus quàm mirè fabuletur enutritus. 110.b
αἰγοφάγος Iuno 141.b
Aegyptus in quot præfecturas ſeu regiones partita 104.b
Aegyptus quãdo primum & à quo in prouinciam redacta. 5.b
Aegyptus quid præ cæteris regionibus proprium habuerit. 106.b
Aegyptii cuiuſmodi in bellis vſu ſignis. 177.b
Aegyptii vxoribus ſubſunt 196.a
Aegyptii & Athenienſes quomodo fœnus inhibuerint. 11.a
Aegyptii quomodo ſacerdotes eligere ſoliti. 66.b
Aegyptii quorum animalium figuris, affectus hominum indicarint 87.a
Aegyptiorum annus. 168.a
Aegyptiorum cum ſororibus inceſtus. 38.b
Aegyptiorum dea 326.a
Aegyptiorum regum cognomina. 5.a
Aegyptiorum luctus in mor-

te regis. 128.b
Aegyptiorum vota in morbis puerorum. 164.b
Aegyptiorum ridiculus in ſacrificiis mos. 226.a
Aegyptiorum ſacerdotum ſanctitudo quanta. 221.b
Aegyptiorum ſacra Romæ vetita. 88.a
Aegyptiorum iudices 152.b
Aegyptiorum lex de vino regibus dando. 137.b
Aegyptiorum regum cultus 47.b
Aegyptiorum ſacra. 92.a & 141.b
Aegyptiorum literæ, duorum ſunt generum: 109.a
Aegyſthus à capra educatus 110.b
Aegyptiis principes deorum qui 324.b
Aelii Cati conſulis abſtinentia quanta. 139.a
Aeliorum quanta aliquando Romæ modeſtia & frugalitas ibidem.
Aemylia tribus vnde dicta. 26.b
Aemyliani Scipionis res geſtæ quantæ. 28 a
Aemyliorum origo & etymologia quæ. 14.b
Aeneas quod militare ſignũ vexerit in Latium 277.a
Aeneæ regia quæ. 127.b
Aeneus taurus, quorum fuerit olim militare ſignum. 177.b
Aenobardi vnde dicti. 13.a
Aeolius canendi modus qualis. 178.a
Aequanimitas, cuius aliquãdo teſſera. 179.b
Aequimelium quid 167.a
Aequinoctiales horæ quæ 134.b
Aer purus aut craſſius vbi 214.a
Aerem, rerum omnium principium quis aſſerat 264.a
Aere graui qui ad quid vterentur 235.b
Aerarium à Cæſare expoliatũ, quid fuerit diues 55.b
Aerarium militare 55.b
Aerarium Romæ in cuius dei æde fuerit & cur 55.a
Aerariũ ſanctius vbi & quod ibidem b.
Aerarii cura à quibus ad quos tranſlata 55.a
Aeraria diuerſorum populorum vbi quondam fuerint 55.b
Aeraria extra vrbem quibus in opidis Romani habuerint 55.a
Aere diruti qui 73.b
Aere fuſo, nõ ſignato, qui in cõmerciis vtantur 217.b
Aere graui quomodo vterentur Romani in emptionibus 218.a
Aerei nummi in Latio inuentor quis ibidem
Aeris quantus in Macedonia prouentus 204.b
Aes graue 218.a
Aeſchines orator cuias 328.b

Aeſchylus quo in certamine, à quo, quanto cum mærore victus 364.a
Aeſculapius pro deo cultus 325.b
Aeſculapio quid immoletur 141.b
Aeſculapii phanum extra vrbem quare. 57.b
Aeſculapio quæ tantum animalia offerantur. 141.b
Aeſopi patina quanti conſtiterit. 258.a
Aeſtatem aureã vouere quid ſit. 163.b
Aeſtate quomodo prandere ſolerent. 138.b
Aeſtiuus annulus quis 146.b
Aes vbi ſeminetur & creſcat vt frumentum. 199.a
Aetas admittendorum in ſenatum quæ. 211.b
Aetas conſulum aut aliorum magiſtratuum quæ tantum fuerit. 120.a
Aetas fungendi magiſtratus, apud diuerſos alia atque alia 190.a
Aetas militiæ adſcribendorũ olim quæ. 30.a
Aetas muneris publici præſtituta quæ. 189.a
Aethiopis fortuitus occurſus quid quibus præſignarit. 276.a
Aethiopes quid ſeu quantum Dario tributi penderent. 204.a
Aethiopes quomodo & quam diuerſè à reliquis nationibus ſcribere ſoliti 109.a
Aethiopes quomodo puerorum indolem experiantur. 97.b.
Aethiopes quo pacto mori ac ſepeliri ſoleant. 15.b
Aethiopum amictus militaris, cuius ſit coloris. 31.a
Aethiopes noxios vt puniant 123.b
Aethiopes promiſcuo concubitu miſcentur. 41.a
Aethiopum quorundam celeritas. 90.b
Aetnæ incendio quis ſe, vt deus haberetur, iniecerit 326.b
Aetnæ filium ſe quidem mentitus. 71.a
Aetoli natura quales 214.b
Aetolorum concilium quale. 259.a
Aetolorum in prælio mos quis 360.b
Affectus mouere in iudicio Athenis prohibitum erat. 123.a
Affinitas Sex. Tarquinii & Collatini quanta 315.a
Affixos ſudibus homines, qui quomodo diis immolarent. 369.b
Afracta quid. 179.a
ἀγαθῆς Τύχης ædes olim celeberrima vbi. 21.b
Agamenonis præceptor quis 100.a
Agartis quercũ numen. 326.a
Agathoclis in epulis moderatio quanta. 298.b

Agema ala quæ. 8.b
Ager Romanus vbi terminaretur. 10.a
Ageronalia feſta quæ. 336.b
Ageſilaus obeſum militem notauit. 75.a
Ageſilaus quàm Lycurgi legem abrogarit 125.b
Ageſilaus qua de re accuſetur. 194.a
Ageſilaus rex quàm pueriliter cum filiolo ludere ſolitus. 16.b.
Ageſilai apothegmata. 11.b 326.b
Ageſilai pia ſententia & laus 221.b 364.a
ἀγγάροι quos Perſæ vocent 46.a
Agerum in Quirinali colle nomina quæ 346.b
Agis rex quo aliquando cõfugerit. 160.a
Agis in Hilotas quid decreuerit. 158.b
Agidis regis ornatus militaris. 31.a
Agidis regis quãtum in fœneratores odium. 1.b
Agillina, cuius olim regionis vrbs, & quo deinceps nomine dicta 163.b
Aglaia quæ 248.b
Agmina Germanorum in prœliis qualia 350.a
Agna cui deæ ſacra 141.b
Agon, qualis aut quorum in ſacrificiis vox 225.a
Agon quid 337.a
Agonales dies qui ibidem.
Agonalia quid ibidem.
Agonenſis porta Romæ quæ 346.b
Agones in ſacris qui 225.a
Agonius collis Romæ quis 346.b.
Agoranomi Græcis qui 286.b
Agradianæ portæ vbi 221.a
Agrarii triumuiri qui 151.a
Agricolarum dii qui 325.a
Agricolarum vota 165.b
Agricultura quàm fuerit olim honeſta. 138.b
Agrigentini quales Platoni 305.a
Agrigentini quàm ſtudeant ſeu inſaniant equis 353.a
Agri male culti ac arati pœna olim quæ. 138.b
Agrippæ vnde dicti 15.b
Agrippæ Herodi quæ auis regnum portenderit. 274 a.b
Agrippæ, Scythis qui quantique putentur. 204.a
Agrippina qualem in ſenatu aliquando locum adepta. 20.a
Agrippinæ quot lictores tributi 45.b
Agrorum luſtrandorum ratio quæ. 31.a
Agrorum metiendorum alia atque alia ratio 74.b
Agydii qui 314.b
Agyleus quis deus, & cur dictus

ctus ibidem
Acaris aſylum vbi 159.b
Aiax quid quòd cum Hectore pugnaſſet, adeptus 229.a
Aii dei ara vbi 83.b
ἀσυμνῆται Græcis qui 238.a
αἰγοφάγος quæ dea cognominata 14.b
ἀ.o.νῖ viciſſe, quid 278.b
Alabandæi quam ridicule ſimulacra fingant 213.b
Alabandus quorum deus 326.b
Alæ diis appictæ 213.b
Alalcomenii quam apud ſe deam natam iactitent 326.b
Alano habitu quis imperatorum primus vſus 228.b
Alarii qui 360.a
Alarum diuerſa apud Græcos nomina 8.b
Alaudam quis quam legionem nuncuparit ibidem
Alba creta quorum pedes illinerentur 152.b
Alba veſtis quibus gentibus ſit veſtis lugubris 128.a
Alba in veſte quæ ludos ſpectarent 364.b
Albanorum in ſepeliendo conſuetudo quàm ridicula 115.a
Albanorum reges quo cognomine appellari 4.a
Albi quid præ ſe ferant 86.a
Albis lapillis qui quid notent 233.b
Albis ſcutis qui vterentur 369.b
Albis veſtibus vbi tãtum mulieres, nigris tantum viri vtentur 291.b
Albo gallo quis ſemper ſacrificare ſoleret rex 141.b
Album pontificis & laicorum 63.b
Album prætoris 78.b
Albunea dea quæ 325.b
Albus color cui tempori dicatus 263.a
Alcibiades quo in bellis naualibus vſus ſigno 179.b
Alcibiadis in clypeo inſigne quale 369.b
Alcibiadi exitium ſuum quomodo præſignatum 233.a
Alcæus poeta cuias, & quid primus inuenerit 328.b
Alces à quo quibus in ludis publicitus exhibitæ 362.b
Alcmeon cuius diſcipulus 50.a
Alcmon riuulus vbi 220.a
Alea quibus & quando vetita 162.b
Alea qui principes quàm maximè delecti 161.b
Alexander Epirota quale habuerit aliquando Dodonæ vaticinium 319.a
Alexander Indum nauigans, qualibus nauium ſignis vſus 179.a
Alexander Macedo per quos contextis veſtibus vſus 198.a
Alexander orthia muſica ad furorem accenſus 178.a

Amburbialis victima quæ 312.a
Ambuſtus, cuius Romani cognomen, & vnde 14.b
Ametridis (alii Ameſtridis) reginæ quàm ſceleratum & impium votum 166.a
Amici defunctorum ſe in rogũ iniicientes 131.a
Amicorum parandorũ quanta iura fuerit Perſis 98.b
Amicos Romani quos nominarent 239.a
Amictus Gabinus quis 22.b
Amictus mortuorum, laneos an lineos eſſe oporteret 128.a
Amictus regum aliquot, qualis 286.b
Ammon à quibus maximè cultus 383.b
Ammonis effigies qualis 321.a
Ammonii oraculum vbi & quàm olim celebre 321.a
Ammoniorum oraculorum petendorum cæremoniæ quæ 320.b & deinceps.
Amnemones in Gnido qui 206.a
Amueſtia 8. lex quæ 343.a
Amœbæum carmen vbi potiſſimum cani ſolitum 60.b & 61.a
Amor erga vxorem inſignis 22.a
Amori & Amicitiæ qui qua de cauſa ante prælium ſacrificent 191.b
Amori ſiue amouendi à ſacris, qui 355.a
Amphiaraus quis, & quibus poſt mortem honoribus cultus 320.b
Amphiarai templum & oraculum quãti olim putatum ibidem
Amphictyonici conuentus populi qui & quot 259.a
Amphictyonũ conuentus qualis aut vnde ibidem
Amphictyonum conuentus ex quibus cõficeretur aut conſtaret 173.b
Amphycipellum quid 156.b
Amphimaſchalos quorum tunica 190.a
Amphippi qui 272.a
Amphitheatra olim Romæ qualis ac quanta 244.a.b
Amphitheatrales togæ 285.b
Amphora vini vna quis aliquando abbitus damnatus 153.a
Amphorarum diuerſitas quæ 89.b
Ampliationis tabella quæ 124.a
Amygdalæ quibus quotidianus cibus & panis vice ſint 138.a
Anacharſis in Athenienſes dicterium 208.b
Anachis deolus quis 325.a
Anacreontis quàm mira mors 325.a
ἀναγνῶσαι qui dicti 111.b
ἀνακαλυπτήρια quæ 60.b

Analecta quid. 236.a
Anandatus quorum deus. 326.a
Anaſterion quis apud Athenas menſis. 269.b
Anatis dea quæ. 369.a
Anaximandri opinio de diis quæ. 383.a
Anaximenes quid primus excogitarit. 235.a
Anaxyrides quid. 288.b
Ancaria quæ ſeu quorum dea 327.a
Ancilla ſerpentem enixa, quid portenderit. 111.a
Ancillarum veſtes quales. 287.b
Anci martii regia vbi, & quid ibi Cicero aliquando paſſus. 127.a
Ancon quid loci Carthagine olim eſſet 122.a
Ancora cuius olim regis in annulo inſigne. 87.b
Ancora pro caduceo qui vſi. 254.a
ancoræ imago in femore quibus natiua fuerit. 87.b
Ancylia vnde ferri ſolita. 43.b
Ancylium mouendorum & condendorum conſuetudo quæ. 44.a
Andramitis Lydorũ rex quid primus fecerit. 97.a
Andria Cretenſibus quid. 267.a
Andrimachidarum in locandiis nuptui filiabus mos.. 40.b
Andronitis, quæ domorum pars fuerit. 304.b
Andronodorus quorum legiſlator. 319.a
Anemotis Pallas quæ, & cuius rei dominium habeat. 164.a
Anetis dea. 40.a
Anetiſtos quæ dea, à quibus ſic appellata. 327.a
Anguri. 46.a
Angerona qualis dea & quomodo effingi ſolita. 146.a
Angiportus patricius. 82.b
Anguillæ effigies quid notet. 87.a
Anguillarum tergore qui olim caſtigarentur. 100.a
Anguillas coronatas qui diis offerre ſoliti. 142.a
Anguium in Syria mirabilis quædam natura. 82.a
Animaduerſio dominorum in ſeruos qualis. 158.a
Animaduerſio in malos tutores aut filios contumaces ad quem pertineret. 367.a
Animaduerſio in peccantem quare fiat. 121.a
Animaduerſionem ordo in milites. 75.a
Animaduertere in reos aut facinoroſos quorum fuerit. 150.b
Animalia ab Aegyptiis immolari ſolita quæ. 141.a
Animalia alia atque alia di-

nerſis diis ſeu deabus ſacra quæ 141.b

Animalia hoſtiis apta 140.a

Animalium figuris qui olim pro literis vſi 109.a

Animalium pellibus qui pro veſtibus vſi 289.a

Animas mortales eſſe qui philoſophi opinati 383.a

Anienſis tribus quando cæteris tribubus addita 26.b

Anio vetus & nouus, quales Romæ fluuioli 346.a

Anna Perenna qualis nympha 154.b

Annales maximi qui 65.a

Annaria lex quæ 189.b

Annarus rex quã fuerit luxurioſus 298.b

Annularis ſeu medicus. 246.b

Annulus nuptialis cui digito inſeri ſolitus 87.a

Annulus pronubus 58.b

Annulus ſponſæ quis dictus, & qualis fuerit ibidem

Annulo donari à rege apud Perſas, quid 43.a & 88.a

annulo ferreo vbi promiſcuè vtantur omnes 88,a

Annulo quis digitus cur potiſſimum ornetur 87.a

Annuli aurei quando è digitis olim deponendi fuerint 87.a

Annuli ſignatorii 87.b

Annulorum ſpecies 246 b

Annulorum aureorum ius an aliquando promiſcuum Romæ fuerit 106.b

Annulorum aureorum promiſcuus vſus quando cœperit 87.a

Annulorum ius quibus initio Romæ conceſſum 106.a

Annulorum quæ in caſtris differentia 358.a

Annulorum ſculpturæ variæ 87.b

Annulis qualia diuerſi inſculpta ſeu infixa habuerint ſigna ibidem

Annulos aureos quibus militibus geſtare conceſſum 107.b

annulos quos & qui initio geſtarent Romani 87.a

Annus à diuerſis gentibus quomodo metiri aut diſtingui ſoleat 167.b

Annus cui dicatus 168.a

Annus magnus quis ibidem

Anni ſymbolũ Aegyptiis quale ibid.

Annum verum, qui tandem repererint 168.a

Anni & tempora vt à tribuniſp. numerentur, non à conſulibus, aliquando motum fuiſſe. 250.a

Anni quot ſub tribunis ſine conſulibus acti 251.b

Annorum aliquot diuerſorum cathalogus 168.a.b

Annorum numerus vnde Athenis, vnde Lacedæmone fieri ſolitus 153

Annona duplex quibus dari ſolita 228.b

Annonæ cura penes quos

magiſtratus Romæ fuerit 186.a
Annonæ præfectus quid curaret 367.a
An omnis Cæſarum voluntas, lex habenda ſit 378.b
Anonymi pueri vbi ſint 99.a
An partus ancillæ in qua vſus fructus legatus eſt, in fructu ſit habendus 15.b
An ſapienti vxor ducenda 194.b
Anſer cui proprie dicatus 142.b
Anſerem mortuum quis philoſophus quàm luxerit 353.a
Anſeres ſacri vbi quondam Romæ alerentur 344.a
Anſeribus qui vel vtantur in ſacris, vel non 141.b
Antæus vnde genitus 77.b
Antæi rei olim vbi fuerit 127.a
Antenodora cuius deæ ædes 337.a
Anteriorem capillum qui & cur abradant 290.a
Anteſignani qui dicti 369.a
Anteſignanis cedentibus quō acies mutaretur 192.b
Anteſterion quis quibus ſit menſis 169.b
Antheſis tribus quando cæteris addita, & eius prærogatiua 26.b
Antica regio auguribus quæ 291.a
Antichir quid 245.b
ἀντίδωρα 248.b
Antidota cōtra venerē 281.b
Antigonus rex quomodo Romæ occiſus 126.a
Antigoni de Pyrrho elogium 28.b
Antigoni regis inſolentia & diadema 48.a
Antigoni regis præceptor quis 100.a
Antimachus poeta quis ac cuias 328.b
Antiochia quorum regia 127.b
Adtiochius cadus quanti ea pax ſit 89.b
Antiochus quo nomine alā milium præcipuam (ſi recte ſcriptum) nominarit 9.a 374.a
Antiochi apophthegma 378.b
Antiochi in exercitu ornando luxus quantus 107.b
Antiochi ſepulchrum 72.b
Antiochi Soteris teſſera quæ 179.b
Antiochi ſuberbia inaudita 71.a
Antiſteria quid 337.a
Antiſthenes quàm paruo cōtentus vixerit 139.b
Antiſtius quam de nihilo repudiarit vxorem 196.b
Antonini Caracallæ exercitium 32.a
Antonini Cæſaris teſſera qualis 180.b
Antonini cognomine qui imperatores vſi 3.b

Antonini Philoſophi laus, innocẽtia & integritas quanta 78.b 364.b
eiuſdem lex 211.a
Antonini Pii laus 11.b
Antonius vbi aliquando præter morem de Parthis triũpharit 329.b
Antonius qua ludi ſpecie, quo omine, à quo victus 162.b
Antonius orator cur ex multis orationibus ſuis nullam ediderit 378.b
Antonii in Actiaco prælio ſignum nauale quod 179.b
Antonii in triumpho quanta oſtentatio 332.b
Antonii teſſera qualis 179.b
Antonio quæ volucres ſuam præſignarint cladẽ 274.a
Antoniorum familia vnde orta 12.b
Antoniani ſodales 43.a
Anus vbi & quo auctore luctentur vulgo cum viris 24.b
Anymphi qui dicti 221.b
Anyti ambitio quanta 154.a
Aoſis quale flumen 174.a
Apaturia Athenis quid 365.a
Apelles quo habitu fortunã depinxerit 20.b
Apenæ quid 261.b
Aperto capite eſſe an tecto, vtrum ſalubrius 84.a
Aperto capite ſemper incedere, quàm ſalubre 32.a
Apes cuius aliquando infantis ori incederint 274.b
Apes quem olim infantẽ melle aluerint 110.a
Apes quid præſignare auguribus dicantur 274.b
Apheſter Gnidiis quid 206.a
Aphetæ qui dicti 159.a
Aphetor quid 66.a
Aphri paſtores quomodo voueant 165.b
Aphrica cui cognomen dederit 69.b
Aphricanus minor quis 70.a
Aphri diſcincti 33.a
Aphri natura quales 214.a
Aphri paſtoritii quomodo & que vota facere ſoliti 165.b
Aphricus vicus 82.b
Aphrodiſium iuramentũ quale 268.a
Aphrodite quæ dea vocetur 327.a
Aphrorum deus quis 326.a
Aphrorum veſtes militares cuius eſſent coloris 30.b
Apis aut Serapis quid 321.a
Apis quibus maximè cultus 383.a
Apidis oracula qualis, & quibus modis redderentur 321.a
Apidi ex qua tantum aqua potus exhiberetur 349.a
Apium herba qualis 62.b
Apiũ quib⁹ in ſacris adhiberi ſolitum 310.b
Apii coronæ quales 161.b

Apio in quibus ludis victor coronaretur ididem
Apio opus eſſe, vbi olim prouerbialiter diceretur 62.
Apobate quid ludi ſit 162.b
Apocinus quid 201.b
Apolecti Aetolis qui 279.b
Apolectum concilium Aetoli quid vocent 206.a
Apodectæ Athenis quid 148.b
Apolides qui 170.b
Apollo culiciarius 21.a *Erythibius* ibidem
Apollo & Liber apud quos eiſdem & ſacris & honoribus colerentur 327.a
Apollo & Minerua quibus gentibus patrii dii ſint 326.b
Apollo quorum aliquando fuerit teſſera 179.b
Apollo vbi natus & alitus 319.b
Apollinis Smynthei ſimulachrum 21.b
Apollinis cognomina quàm eſſent diuerſa 327.b
Apollinis ſimulachra in diuerſis templis quàm diuerſa 319.a
Apollinis ſtatua Neapoli erecta 51.b
Apollinis templa Romæ vbi & quàm multa 57.a
Apollini quàm varie apud Græcos litari ſolitum 140.b
Apollinares ludi cur, quando & à quo inſtituti 309.a
Apollonius Tyaneus quid à diis petere ſolitus 224.b
Apollonius Tyaneus Spartanis balnea interdixit 235.b
Apollonio Tyaneo vnde & quàm precioſus annulus 88.a
Apollonium quis imperator cum Chriſto quomodo coluerit 352.a
Apophthegmata aliquot inſignia 19.a 28.b 30.a 101.b
Apoſiſis quid 101.b
Apoſtaſium quid 159.a
Apoſtropha dea quæ 327.a
Apotheoſis quid 325.b 326.a
Apotheoſeos cæremoniæ ſeu rationes olim quæ 325.b
Apparandæ expditionis tempus præfinitum olim quod 180.a
Apparitiones ſpirituum nocturnas, non eſſe omnino nugas 301.b
Apparitores qui, & ex qua potiſsimum natione fierent 44.b
Appellationes à quo ad quem, quomodo vel licitæ vel illicitæ fuerint 367.a
Appellationes omnes ad quẽ magiſtratum pertinerent ibidem
Appendices conuiuii quæ 101.b

Appetitio dea vni olim culta 21. *a*
Appia *via quanta & quàm celebris* 145. *b*
Appius Cloudius *ſolii cenſuram egit* 146. *a*
Appius *Claudius quàm confidens in iudicium venerit, tametſi reus* 125. *a*
Appii *Claudii animaduerſio in loco cedentes.* 73. *a*
Appius cur Cæcus ſeu cæcatus 75. *b*
Appius Purcher qua fortuna iudicium populi aliquãdo euaſerit 184. *b*
Appii *vnde dicti* 14. *a*
Appii Cæci qualis cenſura 146. *a*
Appuli qui & vbi ſint 50. *b*
Aprilis cui deæ ſacer 169. *b*
Aprilis *Idus cui & quamobrem feſtæ.* 154. *b*
Apri melliarii qui 163. *a*
Apros integros vna menſa qui apponerent 296. *b*
Apuli cui vento ſacrificare ſoliti 164. *a*
Aqua à quibus adorata 382. *b*
Aqua mellita quibus diis aut deabus libetur. 143. *a*
Aqua mercurii Romæ vbi & quàm celebris 220. *a*
Aqua & igni interdicere 122. *b*
Aqua omnia conſtare, cuius philoſophi opinio 114. *b*
Aquæ aſperſione quid olim inter gentiles fieri putatum 221. *b*
Aquæ ductus quid ſit 88. *b*
Aquæ ductum cura penes quos olim eſſet 145. *a*
Aquæ ductus Romæ qui & quot 95. *a*
Aqua & ignis quis olim in expiando vſus 314. *a*
Aquæ manaria quid 29. *b*
Aquæ principium rerum omnium qui attribuant 264. *a*
Aquam in certaminibus qui quibus aſpergere ſoliti 135. *b*
Aquarum in periuros miracula ac vindictæ quæ 267. *a*. *b*
Aquarum in ſacris vſus ac religio quanta 223. *b*
Aquas, quibus hoſtiæ aſpergerentur, humi poſuiſſe piaculum ibidem
Aquila aurea cui antelata 48. *a*
Aquila in ſummo ſceptri 48. *b*
Aquila relegione culta 177. *a*
Aquila quando & quale omen ferat 273. *a*
Aquilæ augurium qui impediatur 294. *a*
Aquilæ militaris ſigni apud Romanos color quis 177. *a*
Aquilæ ſeu fulminis nomina vnde quibuſdam data 70. *b*

quilæ ſignum quàm nobile apud Romanos, & vnde illis allatum. 177.a

quilam qui tanquam numē adorarint 3'3.a

quillæ centum quibus in aceris, & pro quibus offerrentur 164.a

quilii iuriſperiti laus, & domus eius Romæ vbi 346.b *in fi. & dein.*

quilii cur ſic appellati 13.a

quilina fiſtula quæ 222.b

Aræ duodecim fauo dicatæ 23.a

Ara ex ſolis dextris animalium cornibus conſtructa quæ 320

Ara ex ſolis ſacrificiorum cineribus conflata quæ ibidem

Ara maxima Herculis quæ & vbi 75.b

Ara deorum apud quos pro aſylis eſſent 159.b

Aræ Herculis variæ. 76 a

Aræ miſerorum quomodo ornentur 309.b

Aræ inferorum raro acceſſæ 309.a

Ararum diuerſitas quanta 222.b

Aras deorum tangere, quid 266. a

A*rabia ad quid ab Alexādro Magno deſtinata.* 127.b

Arabicæ reip. diuiſio quæ 984.a

A*rabum abominandus quidam mos* 41.a

Arabum deus quis 326.a

Arabum in ædificando luxus quantus 305.b

Arabum pontifices qui ornentur 66.b

Arabum vxores 41.a

Arabum pœna in adulteros 176. b

A*rabum ſepultura quàm ſit inhoneſta* 115.b

Araneæ letiferi morſus vbi 81.a

Ara Paphiæ Veneris quid miri habeat 322.a

A*rare à triūpho ſtatim quis non erubuerit.* 139.a

Aratri vel condendis vel euertendis vrbibus vſus quis 354.b

A*ratus quàm grande aliquādo votum fecerit, ſed inhumanum, & quomodo perſoluerit* 165.

Aratus quoties fuerit imperator 4.a

Arati ſatellites quot 371.a

Arbores chartis faciendis appoſitæ quæ 108.b

Arbores diuerſæ, diis diuerſis ſacratæ quæ 222.b

Arbores infauſtæ quæ 223.a

Arbores lanigeræ 199.b

Arbores maximas qui pro diis venerati 382.b

A*rbitria principum quando fuerint leges* 378.b

Arbuſculæ in Phaſi contra adulterium medicina quæ 17(.b

Arbuſta. 68.b

Arcades annum qui terminent. 197.b

Arcadum pueri vt inſtituerentur. 97.a

Arcano concilio quæ gentes vſæ. 209.b

Arcarii qui 170.b

Arcera quid. 109.b

Arceri à ſacris qui ſoleant. 222.a

Arces aliquod inſignes ſeu oppida inſtar arciũ. 345.a

Archagatho medico quid Romæ primo datum. 202.a

Archelai regis ſuper Euripide luctus quantus. 128.b

Archemoro qui ludi qua de cauſa inſtituti. 261.b

Archi Theſſalis qui. 238.a

Archias (forſitan Architas) Tarentinus qui ſe oblectare ſolitus. 161.b

Archidamus quàm leui de cauſa quàm grauiter mulctatus. 379.a

Archiroſynes quis. 66.b

Archigetes quis à qubus cognominatus deus. 327.a

Archilochus poeta cur à Lacedæmoniis eiectus. 73.a

Archinus Thebanis quid. 238.a

Archita (alibi Archytas) quomodo & à quibus aliquando captus. 328.a

Archytas cuius diſcipulus, & vbi natus. 50.a

Archontes Athenis qui & quot. 151

Archontum diuerſa nomi[na] quæ. ibid[em]

Arcirma quid. 109

Arcium aliquot inſigniu[m] catalogus. 345

Ardali ara vbi & quali[s] 320.b

Ardeolæ quid volatu porte[n]dant. 273

Archa Romæ ante Telluris a[e]dem cuius aliquando fuer[it] domus. 166.

Areopagitæ à quo conſtitut[i] 206.a

Areopagitæ quomodo ſententias ferre ſoliti. 123.

Areopagus quid & vbi, a[c] quantus eius honor. ibide[m] a & b

Areopagus quomodo & cu[r] tam incultè tegeretur. 344.b

Areta cuius filia & quàm d[i]cta, & quid miri fecerit 329.a

Aretium quæ, cuius regioni[s] vrbs. 173.[b]

Argentum deliquatum vb[i] & quomodo è terra fodiatur. 199.[a]

Argentum & aurum quibu[s] aliquando maximè inuiſum ac vile. 218.a

Argentum nationibus deuictis tributi nomine impoſitum, non aurum. 243.a

Argentum vbi primo ſignatũ. 218.a

Argenti celati pondo quot

mel in triumpho allata 1.a
enti libras quot, diuiti- us tranſgredi non liceret 8.b
ento & auro qui theatra naueriint 281.b
entatis rhedis vti quibus lim indultum 210.a
entam fuiſſe aquilam mi- tarem Romanorum, & ur 177.a
entei nummi vſus quando rimum Romæ inualuerit 18.a
geos quæ ſimulachra vete- es appellarint 271.a
ges quis cur dictus 70.b
gilla quibus auſpiciis con- ita, & vnde ſic vocata 75.b
giletum 82.b
ginipaſa quæ quibus olim uerit dea 327.a
giui natura quales 214.a
giui quàm Philippo aliquã- do adulati 184.b
giuorum moneta qualis 2 8.b
giuorum poſt funus quàm umptuoſa magnificentia 132.b
gorum factiones quot 218.b
gyroaſpidæ (aut argyra- ſpidæ) qui dicti 369.b
riciæ forum quid aliquando paſſum 72.b
ietis capite qui pro galea in bellis vſi 32.b
Arietis exta quomodo in ſacrificiis coquantur 208.a
Arietis inſolito colore auſpi- cium quale 275.b
Arietem agris hoſtium im- mittere, Græcis quid 254.a
Arietes vbi ſint ſacroſancti 212.a
Arii qui & quomodo pugnẽt 375.b
Arimaſpi qualibus vtantur fiſtulis 221.b
Arion equus quibus in ludis quàm mirè victor euaſerit 262.a
Ariſtander quid quomodo A- lexandro Magno diuinarit 273.a
Ariſtarum ſummarum decuſ- ſione quid quidam tyrãnus innuerit 111.b
Ariſtides qua potiſſimum re gloriari ſolitus 139.a
Ariſtides cur in exilium actus 157.b
Ariſtidis ſapientia in vitanda contentione 192.b
Ariſtidis veſtitus quis 289.a
Ariſtide iuſtior, prouerb. 279.b
Ariſtippus Socraticus quando floruerit 329.a
Ariſto quis ac cuias 3 8.b
Ariſtobulus vnde quis dictus 70.b
Ariſtocratia quid 259.a
Ariſtodemus tyrannus quo a- ſtu oppreſſus 112.a

Ariſtodemi in optimatum filios edictum quod 74.a
Ariſtogitonis nomen cur ſeruis inde prohibitum 171.a
Ariſtogitonis quàm ſanctum fuerit Athenis nomen 160.a
Ariſtomenes quot centenarios hominum vno ſacrificio mactarit 383.b
Ariſtomenis cor quale 307.a
Ariſtophanis in poetico certamine iudicis, iudicium quàm mirum 364.a
Ariſtophôtes quàm ſæpe cauſam dixerit, ſemper abſolutus 125.a
Ariſtotelis pro Nicarone cuiuſmodi votum 164.b
Ariſtotelis veſtitus qualis 289.a
Arithmeticam vbi vulgò pueri docerentur 101.a
Arma, militum membra 18.b
Armis legionibus in orbem ingredi fas non erat 181.a
Arma quæ quibus vel conceſſa, vel vetita 369.b
Armata dea quæ 367.a
Arma conciliata Gallis, & quomodo fierent 254.a
Armatos in concilium venire, quibus peculiare 208.b
Armenia in quot gubernationes diuiſa 214.b
Armenſis ſeu narinenſes tribus 26.a
Armillæ quibus ſolis darentur 21
Armiluſtrum 313.a.34
Armorum amiſſorum p 73.b
Armorum apud diuerſos uerſitas quanta 36
Armorum concuſſu & cre tu quid ſignificetur 18
Armorum ſeu ornatuum litarium quanta diuerſis rietas 37.
Armorum quanta eſſet m tibus obſeruatio 18.a
Arnatiõ Achæis quid 206
Arnienſis tribus quãdo in v bem recepta 26
Arnophagon cuiuſmodi apud Athenas iudicium 152.b
Arnophoron quale quantúm ve Athenis concilium 206.a
Aromatæ Syracuſis qui 160.b
Arpides, calcei cales 288.
Arripare vnde dictum 42.
Arrogationes in quibus com tis fieri ſolitæ 184.
Arroſio murium quid proten dat 275.
Ars ludicra quando adhuc Romæ probro fuerit 135.b
Arſaces quis fuerit 4.
Arſacis cognomen qui rege vſurparint ibidem
Artabæ diuerſitas quæ 89.a
Artaxata quorum regia 127.b
Artaxerxes cur Macrobir

ulgo cognominatus 246.a

rtaxerxes (rectius legẽdum Aſtyages) quo contra Cyrum colore veſtium vſus 30.b

rtaxerxis cum filiabus ſuis inceſtus matrimonialis 38.b.in fi.

rtaxerxis in delinquentes milites pœna quæ 74.a

rtaxerxis pro ſalute vxoris votum 165.a

rtemiſia regina quàm Xerxi honorata 210.b

rtemiſiæ trophæum 36.b

rtemon quid ſit 41.b

rtes patricipiorum ac plebeiorum quam diſtinctæ 263.b

rtes ſordidæ quæ, & quibus permiſſæ ibidem

rterii ſeruus qua de cauſa quomodo dignè mulctatus 159.a

rtemis quæ quibus dea 327.b

rtibus diuerſis quàm variè diuerſi afficiantur 215.a

rtificio incumbere, quibus ſordidum 284.a

rtini in Epidauro qui 206.a

rtes liberales quæ vocarentur apud græcos olim 97.a

rtium magiſtri quãto in honore olim 100.b

rtium liboralium doctores à quo ciuitate donati 201.b

Artolaganus quid 295.b

Artopteſius panis ibid.

Aruales fratres qui, quot, & vnde dicti 42.a

Aruinæ cur quidam nominati 13.b

Arulam ſuper aram in ſacris qui quomodo faciãt 222.b

Arundine qui rex cum pueris equitare ſolitus 161.b

Arundinetum 68.b

Arundinum fructu quæ gens vulgò victitet 138.a

Aruſpex quomodo cæſæ hoſtiæ viſcera rimaretur 225.b

Arx Capitolio adhærens, quæ quantáve fuerit 344.b

Arymphæi quanto quibus in precio fuerint 214.b

Aſarota quid 236.a

Aſclepiades medicus cuius, ac quantus 3:8.b

Aſcoliaſmus quid 101.a

Aſculanorum dea quæ 327.a

Aſiani molles 214.b

Aſianorum in comportandis precioſiſsimis quibúſque in militiam mos 180.a

Aſiaticarum gentium fortiſſima olim quæ 174.a

Aſiaticorum aliquot excellentium ingeniorum catalogus 3?8.b

Aſiaticus quis Scipionum cognominatus 69.b

Aſiarchæ Trallianis qui 238.a

Aſina vnde quidam cognominatus 35.a

Aſinalis tribus quæ 27.a
Aſinus ad tibiam ſeu lyram, quid 278.a
Aſinus atque aſinarius quibus nominibus, quam cui victoriam prædiuinarint 276.a
Aſinus cui deo propriè immolari ſolitus 145.a
Aſinus leonem occidens, quale Alexandro Magno omen 275.b
Aſini & regis vocabula quo in ludo mereri ſolita 192.b
Aſini nomine vocari, quantum Ægyptiis probrum 245.b
Aſini vellere quærere, quid 178.a
Aſini Pollionis bibliotheca temporantia 300.b 109.a
Aſinum quæ gens cui deo offerat 142.a
Aſini quando feriarentur 308.b
Aſini quibus qua de cauſa inuiſi 178.b
Aſini vbi nulli, vbi multi 245.b
Aſiſia quæ quibus dea 327.b
Aſius canendi modus, qualis 178.a
Aſparagi ſpinas in ſacrificiis cremare, quibus nefas 226.a
Aſparago vbi ſponſæ coronentur 58.b
Aſpendiorum nummi quales 218.b
Aſper cur dictus Trebonius 14.b
Aſphalus quid 161.a
As quid ſit 2.a
Aſſari quæ oporteret, in ſacris, quæ elixari 226.b
Aſſentatio candidatorũ quanta 181.b
Aſſeres librarii & triunciales 242.a
Aſſes quot ſingulis cœnis impendendi præfixi 138.b
Aſſes ſponſæ iam cum viro cogreſſæ, quot ferendi 60.a
Aſſes vnciales & ſemiunciales 242.a
Aßiduus quis dictus 342.b
Aßis moneta qualis 242.a
Aſſueti prædæ & rapinis, inter milites qui haberentur 372.b
Aſſurgere cui quid 84.a
Aſſyrii quando potiſsimum ſe lauent 235.b
Aſſyriorũ reges qui aliquando vocati 4.b
Aſſyriorum regum tiara 47.b
Aſſyriorum regum theſauri vbi recondi conſueuerint 55.b
ἀςάνδες qui Perſis dicti 45.a
Aſtarte dea quorum 326.a
Aſtrorum natura quæ 215.a
Aſtragali Græcis quid 161.a
Aſtragalizontes qui ibidem
Aſtrologorum aliquot inſignium

gnium catalogus 90.a
Aſtúſne an violentia in hoſte magis laudetur 37.a
Aſtutiæ ſingularis tyrãnorum aliquot exempla 111.b & dein.
Aſtyagis ſomnium quale & quos exitus ſortitum 171.a
Aſtymphaliſſorum deus quis 326.a
Aſtynomi Athenis qui 152.b
Aſyla aliquot ſeruis vbi 159.b
Aſyla apud Spartam ibidem
Aſylum beſtiarũ omnium vbi 212.b
Aſylorum aliquot recenſio 159.b
Aſylorum immunitas per quem ſeu quos ſublata 160.a
Atabulo qui ſacrificarint 164.a
Ataulphi Gothorum regis ſuperbia 3.b
Atellanarum actores quo priuilegio donati 26.a
Atheas rex quàm fuerit equorum ſtudioſus 260.a
Athenias prophetiſſa 149.b
Athenæ cui vento ſacra facere conſueuerint 164.a
Athenæ eædémne nunc quæ olim, an aliæ & aliæ dicendæ 114.a
Athenæ in quot olim factiones diuiſa 108.a
Athenæ in quot ordines diſtinctæ 284.a
Athenarum aer purus 214.a
Athenis quoto cuiuſque menſis die cui deo ſacrificetur 140.b
Athenienſes quàm ægrè quenquam externum ciuitate donarent 201.a
Atheniẽſes quomodo & quàm piè mortuos ſepelire ſoliti 116.a
Athenienſes germanas ſuas vxores ducebant 38.b. vrbanas 39.b
Athenienſis moneta qualis 218.b
Athenienſium in bene meritos condemnationes 257.b dona quæ 229.b
Athenienſium in conſultando infelicitas propè fatalis 208.b
Athenienſium in faciendis votis cæremoniæ 164.b
Athenienſium lex de ſepultura 116.a
Athenienſium in Iſthmiis priuilegium quod 261.b
Athenienſium in literas hoſtis deprenſas modeſtia 85.a
Athenienſium in elocandis filiabus mos 40.a. 60.b
Athenienſiũ magiſtratus quis eſſe ſolitus 117.b
Athenienſium magiſtratus quibus miniſtris ſeu inſignibus incedere ſoleret 46.a

Athenienſium natura qualis 215.*a*
Athenienſium odium in Megarenſes 33.*b*.203.*b*
Atheniẽſium militare ſignum quale 177.*b*
Athenienſium regum cognomenta quæ 4.*b*
Athenienſium ſenatus quãtus 205.*b*
Athenienſium ſummus magiſtratus quis 153.*a*
Athenienſium theſaurus vbi recondi ſolitus 55.*b*
Athenienſium templum extra mœnia 57.*b*
Athenienſium vota 164.*b*
Athenienſium tribuum nomina 27.*a*
Athenienſibus qui leges ſcriptas tradiderint 339.*a*
Athenio quis quantúſque fuerit 180.*a*
Athenionem vocare quid præ ſe ferat 180.*a*
ἄθεοι qui dicti 383.*a*
ἀθερίζειν quid 245.*a*
Athletæ victi, quo pacem modo peti oſtendant 194.*a*
Athletarũ paria locíque quomodo per ſortes diſponerentur 260.*b*
Athletarum quàm variæ ſpecies 136.*b*
Athletarum ſtatuæ quo habitu ſeu ſtatu fieri ſolerent 213.*b*
Athoſis, cuius vnius & vxor & filia fuerit 35.*b*
Atinium plebiſcitum quid tribunis plebis permitteret 6.*b*
Atlantum mos in dandis nominibus quis 99.*a*
Atomos qui rerum principia ſtatuerit 264.*b*
Atrebates & Bellouaci vt concilium aduocarent 211.*a*
Atri dies qui 61.*a*
Atris veſtibus vbi tantum viri vtantur, albis tãtum mulieres 291.*b*
Atriũ ab Aſinio Pollione ſtructum, quod 127.*a*
Atria quæ pars domus eſſent 304.*b*
Atria quid, & quàm varia 127.*a*
Atria quomodo ornari & inaugurari ſolita 304.*b*
Atriarij qui 170.*b*
Atropheæ Fortunæ ædes 20.*a*
Attalida tribus quæ 27.*b*
Attalus quidnam germano Eumeni fecerit 41.*a*
Attalus quid primus inſtituerit 198.*a*
Attali regia vbi 127.*b*
Attali regia oblectamentum in ocio 161.*b*
Atteius quibus diris M. Graſſum deuouerit 195.*b*
Attica ſiticuloſa 89.*a*
Atticum talentum quot argẽti libras valeret 242.*b*
Attilius qua de cauſa velut parricida in mare deiectus

143.b
Auari natura qualis 247.b
Auctylum mos præliandi quis 275.a
Auenti amni quis collis Romæ ſuum debeat nomen 346.b
Auentinus cur diu intra vrbem non admiſſus ibidem
Auentini etymologia ibidem
Auentini templa quæ ibidem
Auentino monti quis nomen dederit ibidem
Auentinum qui primi incoluerint ibidem
Auerno propria victima quæ 141.b
Auerruneus deus quis 21.a
Aues admirabiles 199.a
Aues cui infanti allimentum aliquando præſtiterint 110.a
Aues quatuor ſupra tribunal vbi & cur pendeant 123.a
Aufidii Caßii animaduerſio durißima in deſertores 73.a
Augili (aliàs Augilæ & Augyli) qui, & quomodo iurare ſoliti 266.b
Augilarum dii qui 310.a
Augurale inſigne quod 293.a
Augurandi cæremoniæ quæ ibidem
Augurandi ex arce mos augurum qualis 272.a
Augurandi ius quis, licet augur, non haberet 292.b
Auguratum ſemel vni datum, nũquam eidem viuo adimi potuiſſe ibidem
Augurem qui ſemper adeſſe voluerint ſenatui 208.a
Augures quantæ fuerint olim æſtimationis 292.b
Auguri tangere vetitum quid 294.a
Auguria ex auibus captandi peritißimæ nationes quæ 273.a
Auguria quàm olim à Romanis curata 102.b
Augurii ex arce petendi ratio quæ 293.a
Auguris mentientis pœna & infortunium 49.b
Augurum munus quod 65.b. 292.b
Augurum numerus initio ac deinceps quantus 291.a
Auguſtale in caſtris tabernaculum, quomodo & vbi fieri ſolitum 18.b
Auguſtales ludi qui 365.a
Auguſtales ſacerdotes qui 142.a
Auguſtarum nomen quæ mulieres ſortitæ 3.a
Auguſtus Cæſar per quos confectis veſtibus vſus 198.a
Auguſtus Cæſar quid nũmis ſuis incuti iuſſerit 219.b
Auguſtus quàm infirmo fuerit indice 246.a
Auguſtus quanti ſenatores fecerit 207.a
Auguſtus quo ludi genere ma-

ximè vſus 162.b
Auguſtus quos vt præceptor docuerit 100.a
Auguſtus quoties fuerit imperator 4.a
Auguſtus quoties Ianum clauſerit 22.b
Auguſti idibus quid fieret 155.b
Auguſti in annulo ſignũ quod 87.b
Auguſti in corpore quales eſſent notæ ibidem
Auguſti in deſertores ſtationum pœna quæ 18.b
Auguſti in Pollionem petulantia ſeu mordacitas 60.b
Auguſti nomen quo die Octauius adeptus 154.b
Auguſti porticus 167.a
Auguſti præceptor quis 100.a
Auguſti ſcelus 197.a
Auguſtiani qui 374.a
Auguſto qui dies maximè fuerint ſuſpecti 233.b
Auguſto quid à militibus aliquando obiectum 229.a
Auium diuerſarũ auguria quæ 273.a.b
Auium & piſcium millia quot vna cœna cui appoſita 298.a
Auium laniatio (actiua) quibus honeſta ſepultura 115.a
Auium omnis generis circumuolatus, quid Gordio portẽderit 276.b
Auium præpetum felices quæ 273.a
Auium apud augures quæ ſiue quot ſpecies ibidem
Aula locus in Parthenio quis 212.b
Auletes qui rex cur dictus 5.b
Auletes cur Ptolemæorũ quidam cognominatus 5.b
Aura captandi auſpicij qualis debeat eſſe 294.a
Aura ſeu tepeſtas nuptiis aduerſa quæ 57.b
Auratis cornibus quæ victimæ procedant 143.a
Aurea quatena qui, cur, quem deum vinxerint 326.b
Aurei nummi Romæ quando primum ſignati 218.a
Aureis columnis vites alicubi ſuſtentari 305.b
Aurelia porta quæ 220.b
Aureliani Cæſaris quàm ſeuera in rapacitatem militarẽ diſciplina 358.b
Aureliani exercitium 32.a
Aureliani in triumpho inſolẽtia qualis 331.b
Aureliorum origo & etymologia 14.a
Aurem dexteram minimo ſcabere furoris ſignum 246.b
Aureorum vaſorum põdo quot in triumpho vno aliquando lata 331.a
Aureos annulos geſtandi ius quibus datum 107.b

Aureum ſceptrum cui ſacerdoti ferri liceret 349.a
Aureus gallus lanceæ affixus, cuius inſigne 178.b
Aureúſne an ferreus olim eſſet annulus nuptialis 87.a
Aureus quot drachmis conſtet 243.a
Aurichalcum apud quos precioſius auro 217.b
Auricularum indicia 86.a
Auricularis digitus quis 246. b
Aurifera fluenta quæ 174.a
Aurifodinis donati qui 122.b
Auri geſtandi vſus quando inualuerit. 107.b
Auri vſum quis militibus interdixerit, quiſve indulſerit ibidem
Auris ima cui dicata 87.a
Aurium indicia quæ 86 a
Auro quando ſignari cæptum 87.b
Auroræ lacerti qui 85.b
Auroræ quid ſolitum litari 143.a
Aurum in auribus ferre, quid 86.a & 291.b
Aurum vbi proueniat ſeu naſcatur in vitibus 198.b
Aurum quis primus veſtibus intexere docuerit 198.a
Aurum Tholoſanum habere quid 279.b
Auſpex quis 58.a
Auſpicandorum comitiorum mos quis 184.b
Auſpicatum ſemper & ſacrificatum oportuiſſe. antè quàm fieret ſenatuſconſultum 207.b. & dein.
Auſpicij è pullis capiendi ritus 49.b
Auſpicij tempora certa quæ 294.a
Auſpicij triſtis ſigna in ſacrificiis quæ 143.a
Auſpicia dira quando ſint feliciora bonis. 143.b
Auſpicia ex animalibus diuerſis diuerſa 49.b
Auſpicia ex ſignis militaribus quæ & quomodo capi ſoleant 177.a.b
Auſpicia in conuiuiis ſiniſtra quæ 300.b
Auſpicia quæ quibus cedant 194.a
Auſpicia qui magiſtratus non haberent 103.b
Auſpiciorum aliquot annotatio 272.a
Auſpiciorum genera quot & quæ ibidem
Auſpiciis optimis quæ gerantur 194.a
Auſpiciis qui præeſſent 65.b
Autochthones qui dicantur 290,b
Autographum quid 108.b
Auxiliarios qua cautione ſibi adſciſcerent Romani 9.a
Azauenici cognomen quis vſurparit 60.b

B

BAbylon cui⁹ regia 127.b
Babylon quantū ſingulis

diebus aliquando tributi daret 204.b
Babylonis portæ aliquot quibus nominibus dictæ 221.a
Babylonicarum mulierum temulentia, impudentia laſcivia, impudicitia quanta 300.b
Babylonii quam vafre à Zopyro circumuenti 11.b
Babyloniorum inceſtus infandus 38.b
Babyloniorũ ſcriptura 109.a
Tribunali 123.a
Babylonis quantæ curæ ſint ſceptra 48.b
Baccho quid ſacrificaretur 142.a
Bacchanalia Aegyptiaca turpitudinis quantæ 363.b
Bacchanalia per totam Italiã quando interdicta 363.a
Bacchanalia quo aliquando menſe fierent, & quanta eorum licentia 285.b.263.b
Bacchanalium miniſtræ quæ, miniſtríve qui 363.a
Baccharum apud Heleos mores & orationes ibidem
Baccharum in quibus feſtis E vſus ibidem
Bacchi cognomina varia quæ 327.b
Bacchi apud Babylonem feſta qualia 363.b
Bacchylides poeta cuias 328.b
Bactrianorum legiſlator quis 339.a
Bactriani qui & quàm horridi 62.a
Bactrianiſmus quid 101.b
Bagoe nympha quam deſcripſerit artem 149.b
Bagoii qui reges dicti 5.a
Balbura cuius conuentus oppidum 173.b
Balbutiei inſignia quædam exempla & iucunda 351.b
Balcares cui Romano cognomentum dederint 69.a
Balcares quàm oderint aurũ & argentum 217.b
Baleares quomodo infantes educent 97.b
Baleares quomodo prælientur 375.a
Balearium in elocandis virginibus mos 40.b
Balneandi horæ hyeme aut æſtate quæ 235.a
Balnea Agrippæ quot ibid.
Balnea Cumana quàm ſint celebria 67.a
Balnea patriciorum & plebeiorum diſtincta vbi 235.b
Balnea quando tantum paterent 235.a
Balnea virorum ac mulierum etiam inter ethnicos quoſdam diſtincta 135.a
Balneis qui imperatores plus ſatis dediti fuerint ibidem
Balſamum quis in triumpho primus oſtenderit 331.a
Balteos argenteos quibus omnium ferre liceret 107.b

Bambinſa Tygrani quid fuerit 56.a
Bambycratij quàm execrentur aurum & alia metalla 217.b
Barathrum quid loci Romæ fuerit 122.a
Barbæ radendæ mos quando primum Romæ introductus 290.a
Barbam apud aliquem ponere, Longobardis quid 43.a
Barbam primam qui quibus conſetrent 284.b
Barbam tondere aut alere, quibus ſit luctus indicium 125.a
Barbarorum veſtes quales 284.b
Barbata quibus cognominata dea 327.a
Barbata Venus vbi 212.a
Barchæi vbi. & quanta illorũ in defunctos crudelitas 115.a
Bachina factio 180.b
Barritus quid 191.b
βασιλεὺς quis magiſtratus Athenis dictus 153.a
Baſilicæ aliquot Romanæ quæ 71.b
Baſilicæ domorum quæ, & quem in vſum fierent 305.a
Baßianus imperator cur carcalla dictus 291.a
Baſſani imperat. exercitium quod 32.a
Baſteraa quid 106.b
Batavi regem recens electum qui honorare ſoliti 48.a
Batavis quo in honore equeſter ordo fuerit 106.a.in fi.
Batavorum ſatellitio quis imperator maximè fiſus & vſus 371.b
batrachium forum vbi 72.a
Baucalium quod vaſis genus 136.b
Beatus apud Scythas quis 98.b
Bebius quanta clade à Liguribus cæſus 381.b
Bebos quis quibus in ludis dederit 362.b
Belgarum in conſultationibus ſilentium & mos quis 208.b
Belgarum veſtitus quis 289.a
Belides, cuius vrbis portæ 221.a
Belidum imagines vbi 167.a
Bellariorum aliquot apud veteres deſcriptio 295.b
Bellicrepa ſaltatio quæ 361.a.
Belliſarius an Romæ triumpharit 329.b
Bellona quæ 327.b
Bellonæ ædes cur in vrbem diu non admiſſa 56.b
Bellonæ in ædem quando ſenatus euocaretur 329.a
Bellonæ pro templo quid conſul initio belli facere conſueuerit 22.b

Bellonæ quàm ridiculè & immaniter ſacrificari ſolitum 141.b
Bellouaci vt concilium aduocarent. 211.a
Bellum iuſtum quod 253.b
Bellum ſine lachrymis, quid 278.b
Bellum illaturis, non propulſaturis, dies atros obſeruari 232.b
Belli euentu incerto quid vouerent Romani 163.a
Belli ſumēdi initium ex cuius dei dabatur æde 22.b
Belli indictio qui olim fieri ſolita 44.a 253.b
Belli omen vnde quidam auſpicarentur 191.a
Bello victi, odiendi non ſunt. 203.b
Benefactor vnde quis aliquādo cagnominatus 71.a
Beneficiarij qui 273.b
Beneficiariorū ſatellitio quis maximè vſus 371.b
Beneficium accipiens, quo debeat eſſe animo 248.a
Beneficium à quibus tanquam deus veneratum 383.a
Beneficij memoriam quis habere debeat 248.b
Bene meritus de repub. nemo indonatus 229.a
Bene precandi aut deuouendi in ſacris mores olim qui 312.a
Bene ſtrantis Fortunæ ædes 20.a
Bene valere, cuius aliquando fuerit teſſera 179.b
Berecynthia dea quæ 325.b 327.b
Berecynthiæ ſeu magnæ matris ædes vbi 345.a
Berenice quid Hieroſolymis pro voto exoluendo fecerit 165.a
Beroſus quid primus inueniſſe dicatur 109.a
Beroſo quid honoris apud Athenas exhibitum 50.b
Bes quid 2.a
Beſtia pauperiem ſeu damnum faciens, cui & quomodo mulctanda 340.a
Beſtiæ cum hominibus publicè in pugna commiſſæ 361.b
Beſtiarum pellibus veſtiti, in Libya quid ſignet 291.b
Beſtiarum ſimulachra, quibus Romani pro ſignis vterentur quæ 177.a
Beſtiarii 122.b
Beſtiis obiici quorum pœna 122.b
Betulæ virgis qui faſces conſtarent 46.b
Bibacitas quorundā quanta 299.a
Bibendi ratio apud diuerſos olim quæ ibidem
Bibere vinum, vbi capitale 137.b
Bibienus quomodo adulterum deprenſum punie-

rit 176.a
Bibliotheca Attali, *qualium fuerit chartarum* 108.b
Bibliotheca Philadelphi *quàm fuerit inſignis* 5.a 108.b
Bibliotheca Pollionis 109.a
Bibliotheca Piſiſtrati *ibidem*
Bibbliotheca Ptolemæi *quando & à quo combuſta ibidem*
Biblos *quid olim veteres nuncuparint* *ibidem*
Bibractæ *Heduis quid* 345.a
Bibulus C O S. *cuius ex quo filius* 315.b
Bicarium *quod vaſis genus* 136.b
Bicus *quid vaſis ſit* *ibidem*
Bidental *quid* 272.b
Biduum & *duas noctes qui aliquando putando continuarint* 299.a
Bifrons *Ianus quorum monetæ incuſſus* 218.a
Bifrons *quis deus effictus* 22.b
Bifronti *acie qui pugnent* 192.a
Bigamia *quibus olim inuiſa* 222.a
Bigæ *quorum nummorum nota* 242.a
Bigati *nummi qui* 218.a & 242.a
Bilis *quibus potiſſimum in ſacrificio dimouenda* 327.b
Bimæ *pecudes quàm ſint ſacrificiis aptæ* 141.a
Bina *corda quibus ſint auibus* 307.b
Bini & *bini ſummum magiſtratum gerentes apud quos olim eſſent* 117.b
Bini *reges apud quos olim ſimul crearentur* 117.b & 238.b
Bionis *in lugentes dicterium feſtiuum* 128.b
Bipennibus *qui maximè vtantur pugnanndo* 375.b
Bis *in bello errare non eſt venia dignum* 75.b
Bis *nuptæ aut nupti, ſacerdotio etiam ethnico in habiles* 222.a
Bithyni *Iouem qui vocent* 92.a
Bithynia *quàm excellentia protulerit ingenia* 328.b
Bithynorum *regum cognomentum* 4.b
Bithynorum *tribunal è conſpectu ſolis* 123.a
Bitumen *in luſtrando adhiberi quomodo ſoleret* 314 a
Blemmyarum *immanitas in ſacrificiis quæ* 383.b
Blutium *cuius regia* 127.b
Boarium *forum Romæ cuius dei ædem habuerit* 71. b
Bo*nutinenſes quomodo fuerint ciues Romani* 202.a
Bocorus *quorum legiſlator* 339.a
Boedromian *quis quibus ſit menſis* 166.b

Bæotici ſcyphi quales 136.b
Bæotij natura quales 214.b
Bæotiorum conuentus vbi 257.a
Bæotiorum in cõtrahendis nuptiis mos 58.b
Boǫus rex à quo Romæ occiſus 126.a
Boiorum præcipua tribus quæ 27.a
Boiorum veſtitus militaris quo fuerit olim colore 31.a
Bombix coa vt fiat 199.b
Bombicum mira natiuitas, vita, operatio, & mors 199.b
Bona damnatorum quem in vſum conuerti ſolita 166.b
Bona dea, quæ 327.b.338.b
Bona dea quo alio nomine dicta 142.b
Bonæ deæ ſacra qualia 336.a
Bonæ deæ templum quo fuerit in colle 345.b
Bona fortuna cuius aliquando in clypeo inſigne 269.b
Bonæ fortunæ ædes 20.a
Bona Porcenæ venalia proclamari in auctionibus ſeruorum, quid 152.b
Boni viri officia quæ 2 8.a
Bononia qualis fuerit colonia 202.b
Bononienſes in quorum eſſent Romæ clientela 303.b
Bonus euentus deus quomodo effingi ſolitus 213.a
Bonus maritus, quàm præſtet magna in repub. viro 196.a
Boreas à quibus qua de cauſa voto honoratus 164.a
Bos à quibus pro deo cultus 29.b
Bos cuius lege cur immolari prohibitus 141.a
Bos ſaluus cui propria victima 142.b
Bos iugalis an ad ſacrificia vtilis fuerit 141.a
Bos quot centuſſibus Romæ ſemper æſtimatus 122.a 218.a.24 .a
Bonis imaginem qui nummis olim incuſſerint 218.b
Bouem ex frumento fictum qui cui aliquãdo obtulerint 143.b
Bouem ſeruare qui dicerentur olim 157.b
boues ad ſacra vnde peti potiſſimum & quomodo farciri ſoleant 140.b
Boues præferoces vbi ſponte à muliere ſe offerri ſinãt 143.a
Boum aures & cornua quibus in bello pro conis ſint 32.b
boum cornibus vina libare in fœderibus pangendis quid. 253.a
Boum cornua cur quo in templo ſuſpendi ſolita 345.b
Boum crudis coriis quomodo quibuſdam militiæ vſi 32.b

Brraccha quorũ veſtis 288.*b*
Br*achia cui deæ ſacra* 85.*a in fine*
Br*achia & manus inermes tendere, militiæ qui præ ſe ferat* 193.*b*
Br*achmanes qualibus vtantur chartis* 109.*a*
Br*achmanes (aut* Brachma*næ) quanto ſint Indis in precio* 214 *b*
Br*achmanũ in defunctos ſepeliendos inmpietas quanta* 115.*a*
Br*achmanum in puerorum indole experienda mos quis* 97.*b*
Br*achmanum impudens impudicitia in virgines paupe res* 40.*a*
Br*achmanibus quot paſſim licuerit habere vxores* 39.*b*
Br*anchidarum templũ quod* 319.*b*
Br*anchus quis, & quàm Apollini dilectus ibidem*
Br*aſſica à quo cunctis oleribus prælata* 296.*b*
Br*aſſica à quorum præcibus* 296.*b. in fine*
Br*aſſicam qui cur primò apponere ſoliti* 296.*b*
Br*aſydæ ſententia quædã inſignis* 194.*a*
Br*euiloquentia Laconũ* 84.*b*
Br*itannia in vlla habuerint olim concilia* 259.*b*
Br*itanni olim cuiuſmodi vterentur ædibus.* 305.*b*
Br*itanni quibus animalibus in epulis vel ſacrificiis abſtineant* 141.*b*
Br*itannorum impietas & libido impudens in ſacris quæ* 384.*a*
Br*itannorum mos quidam abominandus circa vxores* 41.*a*
Br*itannorum quam ridiculus veſtitus* 289.*a*
Br*itannorum veſtitus militaris quo fuerit colore* 31.*a*
Br*itomartis quæ dea cognominata* 141.*a*
Br*itomartus à quo victus* 11.*b* 221.*a*
Br*ixiana Cremonæ oppidi porta* 221.*a*
Br*onchi vnde dicti* 13.*b*
Br*utus primus conſul, quis qualíſve fuerit* 315.*a*
Ar*utus quàm fuerit Superbo propinquus ſanguine licet depulſor ibidem*
Br*uti alicuius animaliis loquutio quomodo expiatur* 314.*a*
Br*uti cum Lucretia affinitas quæ* 315.*a*
Br*uti de vſufructu ancillæ, ſententia quæ* 15.*b*
Br*uti nauis quo ſigno ab aliis internoceretur* 179.*a*
Br*uti in Aegypto vrbs qualis* 319.*b*
Br*utiati tẽpli & oraculi quãta fama ibidem*
Br*uti naturæ quales* 224.*a*

Brutiarij 44.b
Brutiarij quales olim habiti 373.a
Brutorum familiæ proprium quid 315.b
Bubonis auſpicia qualia. 274.a
Bubone aut lupo templum intranti, quid fieri ſoleret 312.a
Bubulcorum familia vnde ſic vocata 13.a
Buccina quomodo in prætorianis, & quomodo in conſularibus caſtris vterentur 178.a
Buccinatores quando in bellis canere ſoliti ibidem
Bucephalo exequias quis aliquando curarit 353.a
Bulla cur in pectore hæreat 86.a
Bulla patriciorum quid eſſet rei 284.a
Bulla quid & qui quando illa donaretur 99.b
Bullæ definitio quæ 278.b
Bullam eſſe quid ibid.
Bullam in pectore qui geſtarent 284.a
Bulenticum in theatris quid 281.a
Bupal⁹ cuiuſmodi fecerit Fortunæ ſimulachrum 20.b
Bupeciorū (ſi recte ſcriptum) familia vnde ſic dicta 13.a
Buphonus quis 66.a
Bupreſtis quid 69.a
Burri cur quidam dicti 13.a
Buſiris quas Thebas condiderit 320 b
Buſiritæ cur non vtantur tubis 178.b
Buſti alieni non violandi leges 353 b
Buteo qui & eius augurium quale 13.b 273.b
Buteonis cognomen vnde quidam Romæ nactus 13.b
Buxentinis cur ciuitas Ro. aliquando negata 201.a
Buzigia familia quæ 66.a
Byblus, cuius aliquando fuerit regia 127.b
Byzantij à Turcis expugnandi prodigia quæ 148.b
Byzena temeritas quid 279.a
Byzenus quis fuerit ibidem
Byrſa Carthagini quid 344.b
Byſſus vbi & quomodo proueniat 199.b
Byſſum induere nobiles ſoli poterant Indis 291.b

C

CAballatio quid, & quibus imprecari ſolita 165.b
Cabita cuius conuentus vrbs 173.b
Cacogamia iudicia quæ 165 a
Cacotechnos vnde quis dictus 71. a
Cadauer patris vbi fœneratores à filiis olim exigerent 11.a
Cadaueri inhumato quo mo-

re iuſta exhiberentur 309.b
Cadauera quomodo & cur quidam conuiuiis inferrent 297.a
Cadauera quomodo primum Romæ humarentur 114.b
Cadauera quot diebus, priuſquam ſepelirentur, aſſeruari ſolita 128.a
Cadaueribus humanis quæ gentes veſcantur 115.a
Cadmæa arx Thebanorum 345.a
Cadmæa victoria quid 278.b
Cadmus quas Thebas condiderit 320.b
Cadmus quid primus inuenerit 109.a
Cadmi aſylum vbi 159.b
Caduca auſpicia quæ 273.a
Caducei diuerſarum nationũ quales 264.a.b
Caduceum effigie anguium circundatum deferre, quid 254.a.b
Cadus quid 89.b.136.b
Codiſcus quid 136.b
Cæci cur quidã Romæ cognominati 13.a
Cæcilij vnde dicti 14.b
Cæcinnæ mira quædam ars 46.a
Cæcitate quæ aqua periuros afficiat 267.b
Cælibatus cur & vbi olim mulctatus 145.a
Cælij montis tẽpla & domus 345.b
Cælimontana via 83.b
Cæli climate ingenia hominũ variari 214.a
Cælum & Solem qui maxime coluerint 381.b
Cælum & Terra Varroni quid 324.b
Cære, cuius regionis vrbs, & quo alio nomine dicta 173.b
Ceremoniæ denariæ & tricenariæ quales 163.a
Ceremoniæ inaugurãdi regno quæ 47.b
Ceremoniæ in maxima Herculis ara quæ 76.a
Ceremoniæ nuptiarum 58.a
Cericæ horæ quæ 234.b
Cæſar dictator quibus in triumpho dicteriis impetitus 333.b
Cæſar quid ſignificet, & quæ familia cur ſic dicta 15.a
Cæſar acerrimus caſtigator ſeditioſorum 73.a
Cæſar quibus nominibus præcipuas legiones appellarit 8.b
Cæſaris ad Mundam Hiſpaniæ neceſſitas quanta 19.a
Cæſaris dictatoris ſuperbia 86.b
Cæſares menſibus à ſe nomina impoſuerunt 169.b
Cæſaris dictatoris ſuperbia 86.b
Cæſaris cõtra Pompeium teſſera quæ 179.b
Cæſaris epulum triumphale,

quantum 334.a
Cæſaris in triumpho oſtentatio quæ 332.b
Cæſaris nomen quis imperator recuſarit 3.b
Cæſares ex prouinciis à ſe ſubactis cognominati 70.a
Cæſares adorari ſe qui voluerint 85.a
Cæſares aliquot inter deos relati 325.b
Cæſares an diadematibus vſi ſint, & qui 48.a
Cæſares ex prouinciis ſubactis cognominati qui 70.a
Cæſares in populum pecunias ſparſerunt 95.b
Cæſares qui quoties quotidie balnearentur 235.a
Cæſares non vſi ſatellibus, qui 371.b
Cæſarum quis aliquando ſcabellum regis Perſarum factus 38[illegible].a
Cæſones vnde cognominati 15.a
Cæſorum in bellis filii quid olim adipiſcerentur 229.a
Caia, quomodo vnica litera ſcribi ſoleret 255.b
Caia & Caius, quibus olim peculiaria nomina ibidem.
Caius Gracchus à quo occiſus 28.a
Caius, Tarentinis quid 255.b
Caii & Caiæ nomine cur ſponſus & ſponſa omnis in ſponſalibus nominaretur 58.a
Calabra curia vbi 24.b
Calabria cui vento maximè ſit obnoxia 157.b
Calabri qui 50.b. eorum hoſpitalitas 204.a
Calæ quid 372.b
Calamaria fiſtula qui vtantur 222.b
Calamis qui in præliis vſi 376.a
Calamitates quomodo cælitus præmonſtrari ſolitæ 148.a
Calamitoſi quomodo apud Scythas opem implorent, ſeu fœdus ineant 253.b
Calamitoſi quomodo quid vouere aut deuouere ſoliti 165.b
Calanica quid 288.a
Calaſiries (alias calaſirii) apud Aegyptios qui 30.a 374.a
Calaſirium inſtitutores qui 30.b.in prin.
Calaſirium ſtipendia quæ 374.b
Calata comitia, quæ quomodo fierent, quid tractarent 183.b.184.a
Calcaria currēti addere, quid 278.b
Calceamenta tantum candida quos ferre oporteret 66.a
Calceus præpoſtere indutus

Auguſto quid portenderit 275.b.in fi.a
Calcei diuerſarum gentium quales 287.b
Calceorum ſpecies quàm variæ ibidem
Calceis ſenatorum lunam adſcripſiſſe, quid notaret 284.a
Calculum ediſcere ſoliti qui 101.a
Calculis nigris qui dies notentur 223.b
Calculis ſententiam qui ferrent 208.a
Calda abluere, caſtitati prodeſſe 364.b
Calda quomodo olim lauaretur 235.a
Calderini cum Perotto ſimultas quanta ibidem.b
Calendæ ſingulæ cui ſacræ 156.a.327.a
Calendaria ſacra quæ 258.b
Calendaris quæ dea à quibus cognominata 327.a
Calendis ſingulis quid regibus Spartæ dari ſolitum 156.a
Calicibus duobus potare, Scythis quid 229.b
Calicum dijs propinandorum ordo quis 297.b
Calida lauare, quibus à quo vetitum ſeu diſſuaſum 235.b
Caligæ militares quibus muniri ſolitæ 32.a
Caligati qui 373.a
Caligatos quos ſemper eſſe oportuerit 33.a
Caligis nondum inuetis, quomodo crura tegi ſolita 47.a
Caligula Cæſar Batauis ad quid vſus 371.b
Caligula quam licentiam ſeruis contra dominos permiſerit 159.b
Caligula calis & ante imperium, & in imperio fuerit 160.b
Caligula quas aues ſibi vt deo mactari iuſſerit 142.a
Caligulæ auaritia 204.b
Caligulæ cauillus 24.a
Caligulæ inſania 71.a
Caligulæ inſolentia & deſpectio in iuriſconſultos quanta 378.b
Caligulæ iuramentum maximum quod 267.a
Caligulæ quæ aliquando teſſera 179.b
Caliſtephanos quid 260.b
Caliſtiæ ſemine qui vice panis vtantur 138.a
Callaici quàm effera & impia gens 383.a
Calleci qui & vbi ſint 69.b
Callecus quis vnde cognominatus ibidem
Callicratidis in Iones dicteriũ feſtiuum 160.b
Callicyrii Cretibus qui ibid.
Callimachus cuias, ac quid ſcripſerit primus, & quo tempore 328.b
Callimachi impietas quæ 383.a

Calineos vnde quis dictus 70.b
Callipiges quæ dea vocata 3??.a
Callyri Syracuſanis qui 190.b
Calonum quis vſus, & quæ etymologia 372.b
Cacotechnos quis inter Græcos cognominatus 71.a
Calpa quid 26?.b
Calphurnia lex 153.b
Calphurnii vnde orti 12.b 14.b
Calphurnius fornix 83.b
Calua fortuna quæ 20.a.b
Calua quæ dea cognominata 327.a
Caluæ vbi vulgo & mulieres ſint, non ſolum viri 90.b
Caluariam celare auro, & ex ea bibere, quibus religioſum 383.b
Caluitio natura qui laborent 296.b
Caluum vellere, quid 278.b
Cambyſis ærarium vbi 55.b
Cambyſis horrida in corruptum iudicem pœna quæ 113.a
Cambyſis cum ſororibus ſuis inceſtus 38.b
Cambyſis ſomnium quale 171.b
Cambyſi quale ex Brutiaco oracula datum reſponſum 3?9.b
Camertes quot, quis, quare ciuitate donarit 201.b
Camelaria quid 147.b
Camelarii qui ibidem
Camelas qui in præliis vſurpent, non camelos 376.a
Camelis qui, militiæ vtantur 375.b
Camelos qui, cui ſeu quibus immolare ſoliti 141.a
Camera, barbarum nauigium 179.a
Camillo quid 60.b
Camilli dictatura quàm fuerit longa 10.a
Camilli triumphi quot 36.b
Camilli qui dicti 223.b
Cammæ callidum vindicandi mariti ſui facinus 58.a
Campani natura quales 214.a
Campanis Romanas vxores ducere aliquandó pro munere conceſſum 61.a
Campanorum ala, quot equitum fuerit, & quanti precii 9.a
Campus Martialis vbi 346.a
Campus Martius vnde dictus, & cuius olim fuerit 166.b
Campus rediculi quis & vbi 57.a
Campus ſceleratus quis 61.b
Canarium augurium quod 142.b
Candaces quæ reginæ nominatæ 5.a
Candelabrum tot lychnorum, quot dies anni, vbi & vnde defixum 23.a
Candida Alexandri faſcia

Lyſimacho fortuitu impoſita, quid veri portenderit 47.a
Cãdida in toga qui ludos ſpectare ſoliti 354.b
Candidati cur ſine toga ad comitia venire iuſsi 153.b
Candidatorũ coerctio 154.b
Candidatorum mos 181.a 182.b
Candidatorum ſupplicatio ac humilitas quanta 182.b
Candys quorum regũ diadema 47.b
Canendi ſtudium olim apud Romanos quantum 101.b
Canendi tibia modus quàm diuerſus apud diuerſos 18. 178.a
Canere ad tibiam, quomodo olim habitum 97.a
Canere ad myrtum 97.b
Canem diuerſæ gentes quibus immolarent 142.b
Canem Romani cui immolent 212.a
Canes, cuius templum non ingredi dicerentur 76.a
Canes quàm variè à diuerſis immolarentur 142.b
Canes quem in vſum & quã impium apud Hyrcanos nutrirentur 115.a
Canes quibus in templis tanquam æditui fuerint 6.b
Canes vbi dominorum rogis ſemetipſos iniecerint 131.a
Canes mortuos qui quaſi homines luxerint ac ſepeliuerint 353.a
Canibus obiicere cadauera humana, vbi olim peculiare 115.a
Canibus in triumpho quis imperator vectus 332.b
Canibus qui pro ſatellitibus aliquando vſus 371.b
Canibus regiis cibum dare tributi nomine, qui olim coacti 204.b
Caniculæ ſidus quo animali placari ſolitum 142.b
Canis cui deæ immolaretur 336.a *in fin.*
Canis cui infanti aliquando vbera præbuerit 110.a
Canis, cuius aliquando fuerit militare ſignum 177.b
Canis è ſacris eiecti ratio 76.a
Canis in talorum ludo quid 161.a
Canis prægnãs itineranti obuia, quid portendat 275.b
Canis vbi aliquando loquutus 148.a
Canis quibus gentibus vt rex aut deus præſit 321.b
Canum multitudo vbi per aerem ferri viſa 148.b
Canum pellibus qui dii cur ornentur 142.q
Canopica cuius vrbis porta 221 a.
Cantabrorum mira quædam amicitiæ lex 42.b
Cantabrorum mos in puerperiis vxorum ſuorum 98.b
Cantabrii vxoribus dotes dãt 197.a

Canterius in foſſa, quid 278.a
Cantherius quid 68.b. 278.a
Cantica nuptialia apud Græcos qualia 59.b
Cantilenæ aliquot nuptiales apud Græcos 60.b. & 61.a
Cantu & choris qui præſtent
Caparonia veſtalis quomodo & cur ſeipſam occiderit 271.b
Capenæ portæ quàm multiplices aquarum decurſus 219.b
Caper nauigij nomen in libra 179.a
Capi, galli caſtrati 68.b
Capillata arbor quæ 271.a
Capilli tondendi aut non tondendi mos quàm diuerſus diuerſis 291.a
Capillis operiri cadauera, cuius olim fuerit indicium 128.b
Capillorum luxus quantus 291.a
Capillum compoſitũ quæ Palladi mitterent 184.a
Capillum pectere & barbam Spartani quãdo potiſsimum ſoliti 179.b
Capillum deſectum qui quibus qua de cauſa vouerent 164.b
Capillus veſtalium quomodo aut vbi aſſeruarentur 271.a
Capiſtro quis apud Macedones cingi ſoleret 33.a
Capita bubula vicus quis 83.a
Capita hoſtiarum præciſa ſuum lambere ſanguinem quid 308.a
Capita hoſtiũ qui foribus ſeu poſtibus affigere conſuerint 304.a
Capita legis Iuliæ permulta 175.b
Capita quibus in ſacrificio velanda 222.a
Capita ſcutis ſubdere, Romanis quid ſignet 193.b
Capitales duumuiri qui 150.b
Capitalia militum crimina 72.b
Capite aperto eſſe, ſalubre 84.a
Capite aperto ſeu operto quibus ſacrificetur 94.a
Capite reuelato aſſurgere 84.a
Capite cenſi qui 373.a
Capite cenſis quis imperator maximè vſus ibidem. b
Capite minuti, an ad hæreditatem admitterentur 34?.a
Capite nudo qui prælientur 375.b
Capite raſo quos ſemper eſſe oporteat ſacerdotes 66.b
Capite velato an non velato ſacrificantem eſſe neceſſe ſit 336.b
Capitis indiciũ quomodo Romæ ferretur 125.a
Capitis ſanctitas & principatus 84.a
Capitolia extra Romam plura 344.b

capitolini ludi qui 365.a
capitolinus cliuus vbi 82.b
capitolinus collis quis antea & vnde dictus 344.a
capitolio quæ ſeruarentur ibidem
capitolium à quibus quoties reſtitutum ibidem. b
capitones vnde appellati 13.a
capnomantes qui dicti 225.b
cappadoces libertatem à Romanis deprecati 104.b
cappadoces natura quales 214.a
cappadocia in quot præturas ſeu ſatrapeas partita 104.b
capparim iurare ſolitus quis 26.a
capra quem infantem aliquãdo lactaſſe dicatur 110.b
capra quibus diis dicata 141.b
capra vbi ſacrificiis inepta ibidem
capra vbi ſpõte ad ſacrificium prodeat è ſyluis 212.a
capræ aſpectus quid portẽdat 275.b
capræ quibus diis aptè ſacrificentur 142.a
capram qui adorarint 383.a
caprarii vbi in ſummo ſint honore 212.a
caprariorum familia quare ſic appellata 13.a
capricornum qui nummis incuſſerint 218.b
caprifici lac quibus in ſacris vſui fuerit 256.a
capriliorum familia vnde nomen adepta 13.a
caprini oculi quale de ſe præbeant indicium 85.b
caprinis pellibus quorum arcus ornari conſuerint 32.a
caprotinæ Nonæ quæ, & quid in his Romæ fieri conſuetum 256.a
caprotinæ quid 231.a
capſæ qui Iugurthæ reconditũ habuerit 56.a
capſarii qui 170.b
capti quomodo in triumpho veherentur aut ferrentur 331.b
captis vrbibus quid Romani facere conſuerint 151.b
captiui à quibus & inter quos leniſsimè habiti 204.b
captiui equi quomodo in triumphis ducerentur 331.a
captiuorum ex cruciatu lõgo, qui quomodo augurari ſolerẽt 313.b
captiuorũ ſanguine qui litarent 384.a
captiuos qui in ſacris mactent 383.b
captiui quot cum imperatore iugulato ſepelirentur 361.b
captiui duodecim ad ſepulchrum imperatoris iugulati tumulabantur 361.b
capua quo auſpicio condita 273.b

Capuæ diſtincta fora quæ 71.*b*
Capus quid 68.*b*
Caput extorum quod 306.*b*
Caput hoſtiæ qui abſcindendo execrentur & abiciiant 225.*b*
Caput in ſacris velare 94.*a*
Caput quanta hominis pars 84.*a*
Caput reuelare cui quid 84.*a*
Caput victimæ fluctu maris abſorberi, quid 308.*a*
Capitis velandi ritum Aeneas primus inuenit 94.*a*
Capitis lauandi obſeruatio 155.*b*
Caracalla imperator quàm tyrannicè Papinianum occiderit 378.*b*
Caracallæ cognomen vnde 291.*a*
Caracallæ imper. exercitatio aßidua quæ 32.*a*
Caracallæ inceſtus quis 39.*a*
Caramanges Perſis qui 117.*b*
Carano quæ beſtiæ quam felicitatem portenderint 275.*b*
Caras quid Caribus primus tradiderit 273.*b*
Carum mos in militibus ſepeliendis 116.*a*
Carbaſus cuius proprium indumentum 345.*a*
Carbilius Romæ primus ludi magiſter 100.*a*
Carbo quidam in adulterio deprehenſus caſtratus 176.*a*
Carbone candente qui cur barbam ſuam adurere ſoliti 290.*a*
Carbone incenſo quæ ſibi fæmina mortem conſciuerit 315.*b*
Carbone mortuo ſacrificare, quid præ ſe ferat 225.*b*
Carbone notari ſolitum quid 124.*a*
Carcerũ diuerſa apud diuerſas gentes cognomina 121.*b* *& dein.*
Cardaces qui, & quàm furaces 340.*b*
Cardamo qui vt pane vtãtur 138.*b*
Cardia vrbs quo auſpicio condita 307.*a*
Cares qualibus in bello conis vſi 32.*b*
Cares quo fructuum genere potißimùm abundent 138,*a*
Cares quot menſium ſtatuant annum 168.*a*
Caribus milites quomodo ſepeliantur 116.*a*
Caricis ſolis quis victitarit 138.*b*
Carinæ viæ vnde dictæ 83.*a*
Carinia vrbs vbi ſeu quæ 137.*b*
Carmaſoli quod olim oppidum dictum *ibidem*

Carmanæ virgines quomodo nubant 40.b
Carmen infamiæ proponere, quã fuerit olim periuloſum 343.b
Carmenta nympha cuius mater 219.b
Carmenta quid prima inueniſſe feratur 109.a
Carmentæ quæ ſacrificent 220.b
Carmentalia quæ & quando fierent 337.a
Carmentalis porta quo alio nomine dicta 219.a
Carmentis phanum, & carmentalis porta vbi 55.b
Carmina in triumphantes iaci conſueta, qualia 333.b
Carminis ipſius à Græcis in ſupplicãdo vſitati, ipſiſsima verba quæ 310.b & 311.a
Carnæ deæ quomodo ſacrificaretur 93.a
Carnæ deæ ſacellum vbi, & cui ipſa rei præſit 346.a
Carnes victimales quàm variè conquerentur 226.a
Carnibus abſtinentes qui 221.a
Carnibus olim abſtinuiſſe ſubinde & ethnicos ibidem
Carnibus ouilis non ſuillis, qui ſacerdotes veſcerentur 349.a
Carnibus tantum, non pane, quæ natio veſci ſolita 138.a
Carnibus veſci quomodo & quando Romani conſuerint 296.a
Carnius menſis quis 169.b 224.a
Carnius quis deus dictus 327. 233.a
Carolus Gallus quomodo vaſtarit regnum Neapolitanum 149.a
Charondas quas in quos pœnus ſtatuerit 165.b
Charondæ legibus qui vterentur 378.a
Carpentum quid 109.b
Carpicus quis imperator cognominari noluerit 70.b
Curruca quid 109.b
Carrucis non niſi mille quis proficiſci ſolitus 110.a
Carrus ſeu carri quid 109.b
Carthagine cur Græcum idioma doceri vetitum ibidem
Carthaginenſibus quàm odioſi ſint peregrini 203.b
Carthaginenſium in dando militibus annulos, mos 88
Carthaginenſium in luctus mos 128.b
Carthaginenſium ſeueritas in magiſtratus malos, quanta 190.a
Cartaginenſium ſummus magiſtratus quis dictus 117.b
Carthaginenſium lætitia

Catularia porta quæ aut vnde ſic dicta 220.a
Catuli porticus 167.b
Catuli recens editi, quibus cœnis adhiberentur 142.b
Catulorum & perdicum pugna quis imperator oblecta ſe ſolitus 161.b
Catulus lactens cui pro quare mactari ſolitus 141.b
Catum quid ſonet. 14.a
Caua ædium & periſtylia 303.b
Caucaſij quam Herculem venerentur 77.a
Caucius quis, & cur ſic cognominatus 69.b
Caudex cur Appius dictus 14.a
Caudis equinis qui ſuper galeas militiæ vſi 32.b
Cauneas ficus venales clamans, quale M. Craſſo omen tulerit 276.a
Caunorum veſtitus militaris, cuius eſſet coloris 30.b
Cauſaria miſsio quæ 374.a
Cauſarij qui 373.b
Cauſas qui multoties dixerint & euaſerint 12[illegible].a
Cauſiani quos deplorent, & quibus congaudeant 96.a
Cauſidici quomodo inter ſe cōſpirantes, clientes inuicem emungant 176.b
Cauſidicis munera dari vetita 34.b
Cautio in Pontifice eligendo ſeu admitendo quæ 64.b
Cautiones aliquot militares 32.a
Ceas ſeu Ceades quid carceris fuerit 122.a
Cecropia Athenis quid 345.a
Cecropia Minerua quæ 327.a
Cecropidæ qui 4.b
Cecropis cognomine qui reges vſi ibidem
Cecrops quorum primus rex 27.a
Cedendi vltro ac rurſus inſtandi arte qui vterentur 193.a
Cedendo ſeu fugam ſimulando qui maximè pugnent 375.b
Cedentis aut pugnam detrectantis confeſsio quid præ ſe ferat 193.b
Cedri ſuccus quàm efficax in conſeruandis mortuis, & quàm noxius viuentibus 114.b
Celeres à Romulo qui dicti 370.b
Celeris cognomen vnde 13.a
Celes quid 262.b
Celibaris quid 58.b
Celoſta quid 229.b
Celtæ qui Herculem cognominarint 77.a
Celtiberi quàm cuneo valeāt 192.a
Celtiberi quàm ridiculè deum

ſuum ignotum colerent 385.a
Celtiberarum puerperarum mos 98.b
Celtiberi quomodo deflerent defunctos 129.a
Ceneſtellæ cognomen vnde 13.b
Cenienſes qui, & quid contra Romulum egerint 21.b
Cenſio haſtaria 74.b
Cenſor quis filium ſuum reum capitis egerit & occiderit 146.a
Cenſorem bis eundem fieri non licuiſſe 146.b
Cenſores apud diueſas gentes qui qualéſve fuerint 145.b
Cenſores à tribunis plebis in vincula coniecti qui 146.b
Cenſores in quos magiſtratus ius haberent, in quos non 144.b
Cenſores primi omnium creati qui 144.a
Cenſorũ altero mortuo, an licuerit in eius locum ſufficere alium 146.a
Cenſorum munus qnod 144.a 145.b, & dein.
Cenſorum origo, poteſtas, dignitas, officium 144.a. & deinceps.
Cenſorum authoritas apud Athenienſes 144.b
Cenſorum poteſtas à quo primum immunita 145.a
Cenſura quanti olim apud Siculos habita 144.b
Cẽſura quot annorum primo quot dein fuerit 144.a
Cenſuram adipiſci qui ſoleãt ibidem
Cenſuram quis aliquando vnus ac ſolus præter morem geſſerit 146a
Cenſura clari qui 145.b
Cẽſus quis quomodo diceretur 255.b
Cenſus ſenatorius quantus 211.a
Centaurus nauis inſigne 179.a
Centenariæ cænæ quæ 163.o
Centeſima rerum venalium quomodo à Tiberio relaxata 204.b
Centum aureorum dotem Maſſilienſibus excedere nõ permittebatur 197.a
Centum boues, centum oues, centum ſues quo in ſacro ſimul offerentur 164.a
Centumuirales cauſæ quorum ſoleant exercitium eſſe 152.a
Centumuiralia iudicia qualia ibidem
Centumuiri Carthagine ſoliti eſſe 152.b
Centumuiri Romæ qui, quot, & quomodo creati 152.a
Centuria Pitamites & Laconica Antonino quid 374.a
Centuria quo conſtet 350.b
Centuriæ ſimplicis quadru-

plares decuriæ quot ibidem
centuriæ quot legionem iuſtam efficiant 9.a
centurias, peditum eſſe non equitum 7.a
centuriata comitia quæ, & quomodo indicerentur 181.a
centuriata diuitum ſuffragia 183.b
centuriatis comitiis qui præeſſent ibidem
centurio cui abſque medio ſubſit 9.a
centurio ordinarius quis 350.b
centurio primus quibus aliis nominibus dictus 8.a
centurioni duplex dari, quod pediti ſimplex daretur. 334.a
centurionibus quis quotidie, & præſertim manè, ſalutandus 359.a
cepas qui pro diis habuerint 266.a
cepus à quibus pro deo cultus 383.a
cera defunctos qui & cur oblinant 115.a
ceram qui tributi nomine darent 159.b
ceræ diſcolores in ſuffragiis 182.b
ceramicus Athenis quid 229.b
ceramon quid carceris in Cypro fuerit 122.a
ceraunia cuius regionis vrbs 173.b
cerberus vnde & cuius ope ab inferis eductus 77.a
& vbi 130.b
cercetibus grauiſſima olim pœna quæ 124.b
cercopithecum pro deo qui colant 383.b
cercuria quid 179.a
ceræ tabellæ quotuplices olim & quales 108.
cereales ædiles qui 186.a
cereales ludi qui, & cui dicati 364.b
cerearum imaginum olim apud Romanos in magnatum domibus ratio quæ 303.b
cereas dapes quis aliquando exhibuerit 295.b
cereos mittendi in Saturnalibus mos vnde 93.a
cereris apud Athenas ſacra quæ 335.a
cereris & Alexandri & effigiebus quis pro inſigni militiæ vſus 177.b
cereris quàm diuerſa ſacra 322.a
cereris ſacra quàm olim Græcis & Romanis ſancta 364.b
cereri quid offerre fas aut nefas 199.b
cereri quomodo olim litatum 94.b
cereris ſacrum cur obſcœnis dictis fieri ſolitum 336.b

ceres quomodo effingi conſueuerit 213.a
certaminis ineundi iudicia qui ſolita fieri 178.b
certaminum diuerſorũ apud Græcos olim celebritas quãta 262.a
certatores ſcenici quo habitu in ſcenas prodirent 359.b & deinceps
cerua à lupis fugata, libera euadens, quale faceret omen 275.a
cerua cui deæ ſacra 141.b
cerua quem aliquando infantem aluerit 110.b
ceruleus color quibuſdam inuiſus 290.b
ceruleus ſeu venetus color cui tempori dicatus 263.a
ceruis in triumpho quis vectus 332.b
cerycium quid 254.b
ceſiarum in triſtando cum natis, & gaudendo cum mortuis, mos 96.b
ceſſius quis mons quare dictus 346.a
ceſtici ludi vnde & vbi inſtituti 365.a
cethegorum familiæ propriũ quid 13.a
ceteriri promontorium 55.b
cetra quid 369.a
cetrati qui ibid.
choalemus vnde quis dictus. 70.b
chabriæ documentum excipiendo impetui commodum, quod 213 b
chalciacon Spartæ quid 160.a
chalcidici pulli qui 49.a
chalcidenſes quæ aliquando in Italia occuparint loca 52.a
chaldaicus annus quantus 168.a
chalcus 242.a
chaldæi Babyloniorum 214.a
chamæpus quis dictus 59.b
chaos qui ſtatuerint 264.b
charnes 117.b
charnius Iſidis ſacerdos 66.a
charonda quorum legiſlator 339.a
charondas quas in quos pœnas ſtatuerit 134.a
charondæ legibus qui vterentur 245.b
charonia & Sacra cuius vrbis portæ 221.a
chartæ ex quarum arborum corticibus olim fieri ſolitæ 108.b
chartarum diuerſa genera quot ibidem
chatramonitæ 104.b
cheloni quales ſeu quorum nummi 2`8.b
chelidoniarum mulierũ mos 59.a
cheromacha factio 180.b
chiæ miniſtræ bacchanalium

363.a
Chij in quot factiones diuiſi 180.b
Chij quomodo à ſeruis mercenariis oppreſſi 375.a
Chiliarchus Perſis quid 238.a
Chilones vnde ſic vocati 13.a
Chiorum libertas olim quæ 204.a
Chiorum mœnia nobiliſſimi lapides à Cicerone de pecta 25.a
Chiorum moneta quæ 218.b
Chiorum natura 214.a
Chirodotæ tunicæ quæ 284.b
Chirographum quid 108.b
Chironomia quod ſaltandi genus 361.a
Chius in ludo talorum, quid 161.a
Chlamyde Alexandri magni quis in triumpho Romæ vſus 333.a
Chlamys quale veſtimentum 279.b
Chlænæ, cuiuſmodi veſtes, & quorum victorum præmia 13 b. in fine 261.a 276 287.a
Choc quis Aegyptiis ſit menſis 169.b
Cholargea curia vbi 25.a
Chœnix quota modij pars 89.b
Chœreatæ qui dicti 27.a
Chonæ quis Athenis cognominatus 70.b
Choragium thymelicum quid 135.a
Chori & tibicinis quis quãdõve in ſcenicis vſus 360.a
Chori, quale ludorum genus quibus fuerit 365.a
Chorios quæ Minerua dicta 327.b
Chreocopia lex quæ 11,a
Chreſtus inter Græcos quis cognominatus 71.a
Chriæ Græcis quid 100.a
Chriſto quantum debeant mortales 380.b
Chriſtum cum Orpheo & Apollonio quis imperator ethnicus inter Lares ſuos coluerit 351.a
Chronius quis Athenis menſis 169.b
Chryſaorei Iouis in templum Caribus quid 259.a
Chryſippi cum inceſtuoſis cõſenſus 38.b
Chryſius quis 242.b
Chryſoaſpidæ qui dicti 369.b
Chryſoſtomos quis olim dictu[s] 7:.a
Chydorus fluuius quis, & à quibus epotus 382.[a]
Chus 89.[b]
Ciaxares quid primus egeri[t] 104.b
Cibario anſerum in Capitoli[o] à quibus curari ſolita 146.b
Cibi vulgares diuerſarum na[-]tionum qui 138.[a]
Cibus puerorum apud Per[ſas]

ſas quis 98.a
:ibus ſponſi & ſponſæ apud diuerſos quis 60.a
:icadas qui cur capillis ſuis innectant 290.a
:iceriæ efficies quomodo in triumphis ferretur 332.b
:icero an aliquando, aperuit literarium ludum 37.b
:icero quando & vnde imperator dictus 4.a
:icero quomodo ciuitatem adeptus 202.a
:icerones vnde ſic dicti 12.b
:iceronis facetum dictum 25.a
iceronis domus quid poſt exilium domini facta 167.a.345.b
iceronis loci aliquot declarati 15.b.62.a.b. 80.a 126.b. 127.a. 135.b. 312.b. 355.a
iceronis lex de ambitu 154.a
iceronis præceptor quis 100.a
:iceroni in exilium profecturo quàm ſit vulgo commiſeratum 125.a
:iceronis quæ aues ærumnas ſuas prædiuinarint 274.a
:iceroni quid ex publico pro adempta domo additum 345.b
:iceroni quid honoris Romæ vltra omnes contigerit 311.b
:iceroni quid præ omnibus conſulibus negatum 240.b
Ciconia cuiuſmodi auſpicium adferre ſolita 373.b
Ciconia in ſceptro, quorum regum inſigne, & quid ſignificarit 48.b
Ciconiam in Theſſalia occidiſſe, quantum ſcelus 124.a
Cicuriorum nomen vnde 14.b
Cicuta aut venenum, vbi publica ſit pœna 123.a
Cicutæ ſorbitione qui caſtrentur 221.b
Cidaris quorum regum diadema 47.b
Cidaris ac thiaræ affinitas 48.a
Cilices natura quales 214.a
Cilicum regis diadema quale 47.b
Cimbri mortuos quomodo lugeant 129.a
Cimbri quid pro ornatu galeæ vſurparint 32.b
Cimbri quo cantu ſeu pulſu militiæ vſi 177.b
Cimbri quomodo turmas in acie colligarent catenis 193.a
Cimbrorũ quanta in ſacrificiis impietas 383.a
Cimbrorum militare ſignum quod 177.b
Cimbrorum natura & vires quales 204.a
Cimiliarchium quod 55.b
Cimon quàm ridicula de cauſa Themiſtocli prælatus 101.b
Cimonis erga patrem defun-

ctū pietas quæ 116.a.353.a
Cincinnatus triumphalis vir quàm ſtudioſus agriculturæ 138.b
Cincinnati cognomen 15.a
Cincius quam legem tulerit 153.a
Cineres ex qua ara nullis omnino ventis diſflentur 322.a
Cineres quorum in vrbem referre, & in foro condere liceret 116.a.& 352.a
Cineres quoto à crematione die, & qui colligere ſoliti 132.a
Cineres eius qui triumphaſſet à rogo in vrbem ferri & cōdi licuiſſe 116.a
Cingulum hominis cui deo ſacrum 58.a
Cingulum militare quibus apud Macedones vetitum 33.a
Cinna ſeruos ad pileum vocās 160.a
Cinxia cuius deæ cognomen 327.a
Cinxia Iuno à quibus coleretur 327.b
Cipra quæ dea à quib⁹ cognominata 327.a
Circe quo poſt apotheoſin nomine appellata 224.b
Circenſes ludi cui deo ſacri 359.a
Circenſes, quales & vnde dicti 262.b
Circenſium genera quot 263.b
circenſium ritùs qui 263.a
circi ex aquilarū genera auſpicium quale 274.a
circio vento cur Auguſtus votum fecerit & ſacrum 164.a
circorum aliquot deſcriptio ac magnitudo quæ 244.b
circunciſio quibus gentibus familiaris 97.a
circus auis qualis 273.b
circus maxim⁹ à quo primum deſignatus 280.b
circum in capitis vertice qui ſolum nutriant 290.b
cirtha quorum regum regia 127.a
ciſtarius quid 109.b
ciſtum quid ibidem
ciſſiæ cuius vrbis portæ 221.a
ciſtophori quorum nummi 218.b
cithara qui militiæ vtantur 178.b
citharœdorum certamen publicum vbi & quale 26:.a
citharœdis à conuiuio quis imper. ſe oblectare ſolitus 300.a
ciue Ro. artes indignæ quæ 201.b
ciuica corona vnde fiat, quantique fuerit olim honoris 227.b
ciuile ius penes quos ſolos olim fuerit 65.a
ciuis Romanus quo tantummodo ad mortem damnar ſolitus 124.

Ciuis Romani priuilegia quæ, & à quo ſublata 157.a. & dein.201.b
Ciuium Romanorum imagines quis primus in triumpho duxerit 330.b
Ciuium aliquod Romanorum turbulentorum exempla 167.a
Ciuitas quàm liberaliter ſine diſcrimine dari ſoleret 202.b
Ciuitas ſine ſuffragio quibus data, ac poſtea cum ſuffragio 201.b
Ciuitatem, id eſt, ius ciuis Romani, an & quomodo quis amitteret 200.b
Ciuitatẽ quàm parcè Romani initio darent 201.a
Ciuitatem qui ſuam externis non cõmunicarint 203.a.b
Ciuitate donati, an & ſuffragiorum ius habuerint 202.a.b
Ciuitate Achaici (lege cum attentione, deeſſe videtur vnius oppidi nomen) cõuentus quæ & quot 173.b
Ciuitatum aliquot exterarum ac veterũ portæ quibus nominibus dictæ 221.a
Ciuitatum duarum an vnus & idẽ poſsit eſſe ciuis 200. b.in fine.
Clades & victoriæ aliquot incredibiles quantæ 380.b
Clandeſtina conciliabula cur & inter ethnicos vetita 185.b
Clamor diſſonus aut æqualis in primo cõgreſſu, quid præſignet 191.a
Clamoribus aut ſibilis in theatro qui exploderẽtur 165.b
Clarigatio quid 254.a
Clarii Apollinis vates quæ 329.b
Clarium, cuius fori nomen 72.a
Clarota quid nominis ſit 160.b
Claſsium luſtrandarum mos quis 313.b
Claua caput hominis in ſacrificio qui feriant, & poſtea cruci affigant 384.a
Claudia tribus vnde dicta 26.a
Claudia Veſtalis quomodo patri ſuo triumphum ſtabilierit 270.a
Claudiæ aquæ quæ 346.a
Claudius Cæſar quem menſem ex ſuo vocarit nomine 169.b
Claudii ſomnium 171.a
Claudius Centimanus cuius literæ inuentor dicatur 14.a
Claudius quo maximè ludo vti ſolitus 161.b
Claudii Cæſaris teſſera quæ 179.b
Claudii de Boiis trophæum 36.b
Claudii imperatoris in fœneratores edictum 11.b
Claudiorum familia vnde Romam venerit 14.a

claues portarum caſtrenſium in cuius eſſent cuſtodia 358.b
claui à dictatoribus pangi ſoliti, qui fuerint, & eorum origo 9.b
claui figendi cauſæ ibidem.
clazomenæ cuiꝰ regionis quale oppidum 173.b
cleander quam præfecturam, quomodo, ſub quo geſſerit 367.a
cleantes quibus vſus fuerit chartis 109.a
clearchus quàm mire ſeu diuinitus humatus 353.a
clearchi quantus faſtus 48.a
cleombrotus ad quod aſylum confugerit 160.a
cleomenes cur amico & quam leui de cauſa ſubieratus fuerit 140.a
cleonis opinio de legibus quæ 354.b
cleopatra & Antonius quanto ſibi affectu deuincti fuerint 42.b
cleopatra quomodo in triumpho ducta 331.b
clepſydris quot hora finiretur 234.b
clybarii Perſis qui 372.a
climatibus variari hominum ingenia ac mores 214.a
cliſthenes quomodo diuiſerit tribus Athenienſes 27.a
clitellas boui abmouere quid 278.b
clytella inuerſa quid olim Romanis ſignarit 255.b
cliui Romæ præcipui qui & quot 82.a
cliui vrbis qui 82.a
cliuia auſpicia quæ 273.a
cloacæ quid ſint, & quàm multæ Romæ fuerint 147.b
clodius cur à patribus ad plebem tranſierit 380.a
clodii in cenſores ſanctio quæ 145.b
clodii vnde originem habuerint 14.a
clœliæ ſtatua vbi, & qualis 83.b
clœlii vnde Romam tranſlati 255.a
cluacinæ Veneris tẽplum vbi 83.b
cluentiorum origo quæ 14.a
cluere quid 83.b
cluſiũ cuius regionis ciuitas, & quo alio nomine dicta 173.b
clypeis qui vterentur 369.b
clypeorum inſignia ſeu picturæ quæ quibus olim fuerint ibidem
clypeus Mineruæ, vitelliana patina 298.a
cn. flauii ſcribæ Appii facinus audax 185.b
cneus vnde deductum 255.a
cnei Cornelle quàm ſpecioſus triumphus 333.b
coci olim iidem, qui & paſtores 138.a
coclitis cognomen vnde 13.a

cœli-

cælibatus mulctatus 145.a 195.a
cæmeteria vbi & quomodo olim fieri ſolita 116.b
coemptio nuptialis quomodo fieret 58.a
cæna exequialis 132.b
cænæ platonicæ 138.b
Cænæ centenariæ 163.a
cænaculariam exercere quid 147.a
cænaculum quid ſit 147.a 293.a
cænæ ferales 143.b
cænandi loca hyeme & æſtate quàm diuerſa 295.b
cænandi tempus olim quod 299.a
cænis panes tantum adhibere ſoliti qui 296.a
cætus occulti etiã inter ethnicos vetiti 185.b
cogeonus Getis quid 241.a
cogi ad comitia qui nequirent 185.a
cogitata peccata an & quo modo punienda 80.b
cognati adulterorũ quomodo & à quo puniri ſoliti 176.a
cognomenta aliena ſumere, quibus quando licuerit 181.b
cognomina aliquot Romanorum quibus de cauſis, quibuſdam indita 15.b & 70.b
cognomina ex oppidis aut regionibus deuictis, quibus Romæ obuenerint 70.a.b
cognomina ex piſcibus 15.b
cognomina Herculis quàm multa ac diuerſa 79.a.b
cohors miliaria quæ 8.a. & 350.a
cohors Polypyo, Calliſtheni, Ephoro, Gorgiæ ex quot cõſtet 351.a
cohors ſacra apud Athenas quæ, & qualibus conſtaret ibidem
cohortis Pelignæ qualia tela 370.b
cohortes circa latera qui quomodo habere ſueti 371.a
cohortes legionis iuſtæ quot ſint 9.a
cohortes ſcutatæ ſeu cetratæ quæ 369.a
cohortes vrbanæ quo à legionariis & prætorianis internoſcerentur 371.b
cohortium differentiæ 8.a.b
cohortium miliariæ & quingentariæ quanta variatio 354.b. & deinceps
coi quàm impiè ſenes è medio ſuſtollere ſoliti 115.a
coire in templis publicè in ſacrificiis ſoliti qui 384.a
coitiones occultas facere non licere 185.b
coitus indiſcretus apud quas olim nationes licitus 41.a
colabriſmus quid 101.b
colam quidam vrinator quãtus 91.a

Colchi quot pueros & virgines tributi nomine penderēt 204.a
Colias in talorum ludo quid 161.b
Collatina porta cur ſic dicta 220.a
Collatini cum Superbo cognatio quæ 315.a
Collega conſulis quomodo fieri ſolebat 117.b
Collegium augurum totum non aliquis aut duo indicaret 293.a
Collegium ſacerdotale Romæ primum quod 42.a
Collem marinum qui cur maximè quaſi deum coluerint 382.b
Colles Parnaſi qui & quot 318.b
Colles Romæ quot 219.a
Collina porta Romæ quo alio nomine dicta 220.a
Collina tribus 25.b
Colloniæ à municipis quo modo differant 202.a
Coloniarum genera quàm diuerſa ibidem
Colonides viæ 83.b
Colophon cuius regionis vrbs 174.a
Colophone quomodo oracula edantur 322.b
Colorare barbam aut capillū, imbelle 290.b
Color deo gratus, quis 223.a
Color veſtium militariū apud diuerſos quàm diuerſus 30.b.& dein.
Colores ſcutorum ſeu clypeorum quàm fuerint alii atque alii 369.b
Colorum hominis phiſionomia iuxta Platonem 86.a
Colubros ab equis depaſci, Cræſo quid 275.b
Columba cuius auſpicii quomodo ſit 274.a
Columba cui deæ ſacra 141.b
Columbæ vbi aliquando vaticinata 319.a
Columbam qui pro dea venerati 382.b
Columbas tabellariorum vice fuiſſe 46.b
Columellæ vnde quidam nuncupati 13.b
Columna lactaria 71.b
Columnæ in defuncti memoriam erigi ſolitæ vbi 132.b
Comæ cura apud quos 290.a
Comæ detonſio & barbæ, luctus indicia 128.a. in ignem iniectio 131.a
Comitia quorum auctoritate indicebantur 185.a
Comā alere aut tondere apud quos quid indicet 128.b
Comam alere qui milites ſoliti 178.a
Comam qui nutrirent 290.a
Comas in altum protentas quomodo fœminæ gererent 288.b
Comati Galli cur dicti 290.b

Comatos quis imperator maximè oderit 291.a
Comedi ex victimis aut comburi quid apud quos licebat 226.a.b
Comere capita Spartanis militibus quid 179.a
Cometis viſis, quid fieri ſolitū 311.a
Comi in Gallia quid aliquādo monſtri horribilis viſum & auditum 148.b
Comica ſcena quomodo in theatris fieret 180.b
Comitia Cæſar cum populo quomodo partitus ſit 183.a
Comitia centuriata 181.a. qui his præeſſent 182.a
Comitia illegitima 185.a
Comitiis primis repudiati, ſecundis admiſſi 183.a
Comitiis diuerſa decernētibus quid fieret 183.a
Comitiis qui excluderentur 185.a
Comitia conſularia quomodo & per quos fieri ſolita 116.b
Comitia illegitima que 185.a
Comitia per quos diuerſis de cauſis indici ſolita ibidem & deinceps
Comitia quàm facilè perturbarentur 182.b
Comitia intra vrbem non habebantur 181.a
Comitia quibus diebus fieri nō licuerit 184.b
Comitia vt diſſoluerētur 184.a
Comitia quocunque fulmine impediri 272.b
Comitiorum auſpicandorum mos 184.b
Comitiales dies qui 232.a
Comitiati tribuni qui 184.b 337.b
Comitii locus vbi, & eius etymologia 83.a
Comitiis calatis quot tantum tribus intereſſe ſolerent 183.a.b
Comitiis conſularibus quos intereſſe decebat 183.a
Comitiorum genera quot 181.a
Comitiorum princeps quis 181.b
Commentaculum virga qualis 222.a.b
Commentarienſes qui dicti 372.a. in fi.
Cōmercium ſine pecunia quomodo fiat 217.b
Commiſſum ante matrimonii ſolennitatem adulterium an, ſi poſtea matrimonium fiat, diluatur 175.a. 176.b
Commodi ſuperbia quanta 70.b
Commodo Cæſari quomodo ſit aſſentatum in mutandis menſium nominibus 169.b
Commonitio peccantis quare fiat 121.a
Commorientium ſodalitas apud Ægyptios 42.b

Communes dii qui 324.b
Communitas vxorum quàm execrabilis, & qui tamen philoſophi eam introduxerint 176.b
Comœdiæ in quibus ludis exhiberi ſolitæ 359.b
Comœdiarum genera quot ibidem
Comœdorum inſigne quod ibidem
Cōpedes Græciæ quæ & quot 345.a
Comperēdini dies qui 23?.a
Compitalitii ludi quibus diis cur & quando inſtituti 360.b
Compluuiatæ vites 68.b
Compluuium ibidem
Comus quis 101.a
Concaua ſexa qui habitent 305.b
Concentus diuerſorum inſtrumentorum quid notare ſoleat 178.a
Conceptiuæ feriæ quæ 258.a
Conchæ in montibus vnde 265.a
Conchylia in marmoribus vbi inueniantur ibidem
Concilium populi 184.a
Concilia aliquot diuerſarum nationum quot conſtiterint porſonis 206.a
Conciliatrices 167.b
Conciliorum in diuerſis regionibus loca olim quæ 259.a
Concinnare quid 216.b
Concinnator litium quid ibid.
Concio quomodo à conſule, quomodo à tribuno plebis aduocari ſolita 181.a
Concionis aduocandæ ſignum quo cantu fieri ſolitũ 178.a
Concionem è libello legere licuiſſe 209.a
Cōcionum habendarũ varius apud varios mos 208.b
Conclamari vaſa 18.b
Conclamatio in fauore 132.a
Conclamari ad arma, quid ſignificaret 180.a
Concordiæ & Saturni templa vbi 82.b
Concumbere in epulationibus qui pro more habuerint 297.b
Concubinarum apud Perſas honos quantus ibidem
Concubinas in conuiuia qui adducant, vxores non item 300.b
Concubitus promiſcuus 41.a
Concuſſu & crepitu armorum quid indicari ſolitum 180.a
Condiendorum defunctorum mos 114.b
Cōditio pacis aut fœderis cum hoſte armato quibus vetita 252.b
Confarratio 59.b
Confarrationis fœdus quàm fuerit ſanctum 5.a
Confarrationis iure matrimonia inire ſoliti qui 65.a
Confeſſio facturi rem diuinã, qualis inter ethnicos fuerit 221.b

Confeßio vel maximi ſceleris, apud quos veniam mereretur 124.a

Conflictus aggrediundi aut mos aut cæremoniæ quæ 190.b

Confœderationes quibus moribus apud diuerſus fierét 212.b & dein.

Congiaria diuerſa quomodo & à quibus data. 303.a.b

Congiarium quid. 303.a

Congij quot amphoram faciãt 19.b

Coni a Cyro vſi quales 31.b

Conidus centurio quàm mirũ habuerit caßidis ornatum ibidem

Coniecturæ aliquot certæ ex ſomniis quæ 16.b

Coniuges nudas ad templa ducere ſoliti qui 384.a

Coniugij commoda 194.b

Coniugij ineundi rationes diuerſæ apud diuerſos 39.a.b

Coniugium inter diuerſas nationes, an & quomodo ratum olim fuerit 38.b & dein.

Conopios Epidauriis qui 206.a

Conopides Hercules 77.a

Conſciſcere ſibi mortem, qui laudi, qui probro duxerint 315.b

Conſcripti patres qui 205.b

Conſecrandi cæremoniæ quæ 351.a

Conſecrare quid iniuſſu populi illicitum ibidem

Conſecratio alicuius rei, quibus verbis, ritibus aut cautelis fieret ibid.

Consecrationis verba quàm oportuerit articulate exprimi 351.b

Conſecrationi alicui intereſſe qui vetarentur 355.a

Conſi ara qualis, & vbi 309.a

Conſilii ſedes vbi 86.a

Conſilio prauo pugnantis, etiam ſi feliciter pœna 190.a

Conſilium ſanctius. 209.b

Conſtantiæ exempla mira 5 .a

Conſtantinus Maximus quãto & ab etgnicis & à chriſtianis honore affectus 326.a.b

Conſualia qui fuerint ludi 308.b

Conſualium ludi quales ibidem

Conſuetudine mala delectari, qui pro peßima re imprecari ſoleant 165.b

Conſuetudo ſepeliendi vulgatißima olim quæ 11.b

Conſul cui immediatè ſubſit 9.a

Conſul & cenſor poterant & pontifices eſſe 64.a

Conſul qua cautione ſeu periculo adiri ſolitus 45.a

Conſul ſeu dictatorem creans 117.a

Conſulares prouinciæ quæ 104.a

Conſulatus cum plebe quando communicatus 179.b
Conſulatus ad plebem deuolutio 117.a
Conſulatus inſignia olim quæ 118.a
Conſulatus quomodo dari ſolitus 17.a
Conſulatũ quis prius quàm ciuitatem adeptus 237.b
Conſulis officium quod ac poteſtas 118.b
Conſulis poteſtas, ius, dignitas, honos, maieſtas quæ 45.a. 117.a.b. & deinceps 118.b
Conſuli ante finitum honorem conſulatum abrogari licuiſſe 5.a
Conſuli ius necis intra pomœria non dabatur 45.a
Conſules ſine magiſtratu alio præcedente creari 117.a
Conſulem à tribuno plebis in carcerem duci potuiſſe 249.b
Conſulem vnum legitimè creatum aliquando alterius nominandi ius habuiſſe 117.b
Conſules de plebe quando creati 251.b
Conſules extra vrbem & ſecuribus vſos cum faſcibus 45.a
Conſules quot ſimul creari ſoliti 117.b
Conſules vbi, quomodo & quando vota emittere ſoliti 165.a
Conſulum alter plebeius quando primum admiſſus 185.b
Conſulum vota poſt initum magiſtratum, in Capitolio 169.a
Conſules quomodo ſententiam rogabantur 209.a
Conſulum vter alteri præferretur aut vter faſces prius reciperet 118.a
Conſulibus quomodo imperia aliquando vltra annum prorogarentur 120.a
Conſulibus in caput ciuis Romani an & quomodo ius fuerit 118.b
Conſulibus ſtatim à creatione quid agendum ibid.
Conſultandi inter pocula morem qui habeant 207.b
Conſus quis ſeu cuius rei deus 308.b
Conſiuius pater quis 23.a
Conopios Hercules vbi 77.a
Conops quid ſignificet 21.a
Contubernium quid ſit, & ex quot conſtet 8.a
Contumelia à quibus vt dea culta 21.a
Conuentus clandeſtini vetiti 185.b
Conuentus Hiſpaniæ olim qui & quot 104.b

Conuentum aliquot in diuerſis nationibus loca quæ 258.b
Conuentum aliquot publicorum & celebrium deſcriptio 173.b
Conuertens fortuna quæ olim dicta 20.b
Conuertentis fortunæ ædes ibidem
Conuitia apud diuerſos quibus verbis fiant 245.a
Conuicia inſtar iocorum quomodo in triumphantes iacerentur 333.b
Conuitij pœna quæ 343.b
Conuiua ſerius veniens, quomodo plecti ſoleret 301.a
Conuiuæ paucißimi & plurimi in eadem menſa, quot 296.a
Conuiuandi ceremoniæ ſeu mores gentibus diuerſis olim quales 295.b
Conuiuando qui de magnis rebus agere ſoleant 253.a
Conuiuarum vnius menſæ numerus apud diuerſos quis 296.a
Conuiuia à quo cibo auſpicari ſolita 138.b
Conuiuia quorundam quàm longa 298.a
Conuiuia cur poſt funus fieri ſolita 132.b
Coorum mos in ſacrificiis 76.b
Copaidem coronatam qui diis offerre ſoliti 142.a
Copiæ magnæ à paruis deletæ quæ 380 b
Copides denæ 297.a
Coponius quàm leui de cauſa ambitu damnatus 137.a 153.a
Corallio qui galeas & ſcuta in bello ornent 32.b
Corallium qui vates propriæ ferre ſoliti 66.a
Corbana quid 56.a
Corbes, onerariarum nauium inſignia 179.b
Corbulonis in cohortem hoſti cedentem pœna 74.a
Corculorum cognomen quibus datum 14.a
Corculum vnde Scipio dictus 14.b
Corcyrium quid 179.a
Cordile, aliàs Crodile quid 28.b
Cordis auſpicia qualia 307.a
Cordis parui aut grandis omina quæ ibidem
Cordi quæ potißimum vires inſint 308.a
Cordus cur quis cognominatus 15.a
Corœbi ſepulchrum 72.b

coriannos quid 246.b
cor in extis deeſſe, quid 307.a
corinna quàm fuerit inſignis poetria, & quoties Pindarum publicè vicerit 364.a
corinthi quot meretrices in quo templo proſtare ſolerent ibidem
corinthiaca moneta qualis 218.b
corinthiorum ſepultura 116.b
corinthiorum tribus quot 27.b
corinthus quàm ſit nobilitata meretricatu 279.b
coriis boum qui pro nummis vſi 218.a
coriis piſcium aut ſerpentum qui pro veſtibus vſi 289.a
corio duro qui in præliis munirentur 272.a
coriolani nomen vnde 62.b & 69.a
cornelia Gracchorum mater quàm à viro amata 28.a
cornelia tribus vnde 26.b
cornelius Gallus quorum primus fuerit præſes 5.b
cornelius Sylla primus crematus Romæ 114.b
cornelius Sylla legum Romanarum euerſor 157.b
cornicines quando militiæ canere ſoliti 178.a
cornicularij qui 372.b
cornicis augurium quo alio augurio impediatur 294.a
cornicis ſepulchrum circa Myridis paludem quale 351.b
cornicum natura 58.a
cornix à ſiniſtra, cuius ominis 174.a
cornix nuncij vice cui regi fuerit 46.b
cornix quàm olim felix nuptias contracturis auſpiciũ 57.b
cornu dextrum qui præferant ſiniſtro, & contra 192.b
cornu dextrum in quo differat à ſiniſtro 192.b
cornua & tubæ ſimul canentes, quid innuere ſoleant 178.a
cornua in prælio quæ 350.a
cornuta Venus vbi 141.b
cornuum cantus quid innuere ſolitus 178.a
corœbus quid primus in Olympia aſſequutus 260.a
corœbi ſepulchrum vbi, & quàm illuſtre 72.b
corollæ conuiuales à quibus primum inuentæ 296.b
corona ciuitas quo auſpicio condita, & vnde dicta 275.b

corona quæ matronæ donari ſolitæ 297.b
coronæ à Caligula excogitatæ, quales 228.a
coronæ à Veſpaſiano templis dicatæ, quales 223,a
coronæ ſponſarum ex quibus herbis fieri ſolitæ 58.b
coronam triumphantis quis quomodo in curru triũphali teneret 333.a
coronæ triumphantium quomodo vel in curru, vel quò poſt triumphum ferrentur ibidem
coronæ triumphantium vnde fieri ſoleant ibid.
coronarum militibus dari ſolitarum ſpecies quot 227.b
coronarium aurum cui quomodo daretur, & à quo tandem ſublatum 334.a
coronatæ quæ victimæ procedere ſoleant 14[illegible].a
coronatas oues ante ſe agere qui ſolerent 357.b
coronatos epulari quibus familiare 296.b
coronatos incedere vbi & quando & quibus vulgò licitum 46.b
corporum defunctorum cura varia apud antiquos 1[illegible]4.b
corpora defuncta quo ritu olim cremarentur 127.b & dein.
corpora quo condebantur 119.a
corpus pro re an & quomodo addici debeat 243.a
corſi quàm ſint crudeles 2[illegible]4.b
corticibus arborum qui pro veſtimentis vſi 288.b
coruini nomen vnde 13.b
coruncanus qui in ciuitatem venerit 202.a
coruncani vnde in ciuitatem vocari 203.a
coruus, qualis ſupplicij locus apud Theſſalos 121.b
coruus quid portendat 274.a
coruo Romani quomodo exequias fecerint 353.b
coruum pullos ſuos deuorare, & in nidum reliquias ferre, quid 274.a
corycæum eſſe quid 279.b
corynephori cuius tyranni ſatellites 37[illegible].a
corynephori qui à quibus appellati 160.b
corytus quæ cuius regionis vrbs 173.b
coſconius vicus 83.a
coſmi Cretenſibus quid 117.b [illegible]8.a
coſsi quid ſint, & cur quidam ſic cognominati 13.a
coſsi vinolentia quæ 366.b

Cottarum nomen vnde 14.b

Cothurnus quid ſit 278.a

Cotraſibiſis quid 136.a

Cotula quot vncias contineat 89.b

Coturnicum & gallinaceorū certamine qui ludere ſoliti 162.b

Cotyle quid vaſis ſit 136.b

Cotylam quot vnciæ faciant 89.b

Couinum quid 109.b

Craſſus ad Particum bellum proficiſcens, quomodo ab Atteio execratus 165.b

Craſſus diues qua ex re popularem gratiam aucupatus 365.a

Craſſus orator quà egregiè ſemel in iudicio confuſus 378.b

Craßi domus Romæ vbi 346.b

Craßi ambitio & arrogantia inuidioſa ?. b. *eiuſdem reſalutatio quam officioſa* 94.a

Craſſo quid auſpicii fuerit, caſtra bis fulmine ici 272.b

Cratere regio quibus daretur apud Scythas bibere vinum 229.b

Crateri militare inſigne quale 157.b

Craterum ordo in epulis quis 298.b

Crates Diogenis ſectator arbiter iurgiorum inter propinquos 197.b

Crateris paupertas quanta 139.b

Crathis fluuij potus quales faciat capillos 291.a

Creandorum regū ratio diuerſis nationibus quàm varia 238.b. & *dein.*

Creatio pontificum à collegio ad populum per quem & quando tranſlata 64.b

Creditores quàm olim ſæuirent in debitores 343.a

Creditum præſtituta die non ſoluentis, quàm crudele apud Indos ſupplicium ibidem

Cremandi cadauera Romæ mos vnde & cur introductus 114.b

Cremandi corporis mortui ritus ac cæremoniæ quæ 130.a.b

Cremare corpora cur quibuſdam fuerit nefas 382.b

Cremari in funere ſoliti qui & qui non ſoliti 130.b

Creophagorum in circumcidendis mulieribus mos 97.a

Crepi quare dicti luperci 212.a

Crepidæ quales calcei 287.b

Creta notari, quid 124.a

Cretenſes inter auxilia Romanorum mercede ſæpe militaſſe 32.a

Cretenſes aliquando aquilã geſtaſſe 177.a
Cretenſium imprecationes 165.b
Cretenſium cantus in bello 178.b
Cretenſium mos in coniungendis matrimoniis iuuenũ 195.a
Cretenſium in bello vſus quis 31.b
Cretenſium natura qualis 214.a
Cretenſium pueri quid primũ diſcere ſoliti 100.b
Cretes neſcire pelagus quid 279.a
Creticus Romæ quis & vnde cognominatus 162.b. 69.a
Cretum dea præcipua quæ 326.b
Cretum præfecti quot 106.a
Criminis rei quomodo fiebãt 79.a
Crimina ante ius ſcriptum quomodo punirentur 339.a
Criminum minorũ militariũ punitio cuiuſmodi 73.b
Crinem nodo ſuſtringere, Sueuis quid ſit 291.b
Crinium mutandorum aſtutia 291.a
Crinium in luctu detondendo rum mos quis, & apud quos 128.b
Crinibus humum verrere, quid 86.b
Critologus quis olim diceretur. 140.b
Crobylon quid 48.b
Crocodili à quibus vt numina culti 49.b. 92.a. 383.a
Crocodili effigies quid Ægyptiis præ ſe ferat 87.a
Crocoton veſtis genus 40.a 28.b
Crœſi regia vbi. 127.b
Crœſo quid portenti antequàm à Cyro caperetur, oblatum 110.b. 148.b
Craſſus quid vaſis ſit 136.b
Croton quorum philoſophorũ parens 50.b
Crotone ſalubrius eſſe, quid 279.b
Crotoniatæ quàm miſeranda clade à quibus ad internecionem cæſi 380.a
Crotoniatæ quid aliquando contra Locrenſes vouerint 165.a
Crotonitarum quàm confuſum eſſet concilium 106.a
Cruci qui magiſtratus Carthagine affigerentur 190.a
Crucifigi in ſacrificiis canes vbi ſolerent 142.b
Cruenti & incruenti victoriæ quàm diuerſa præmia 37.a
Cruorem mutuũ lingere qui qua in re ſoliti 152.b
Crupellarij Gallis qui 372.b
Cruri vtrique armillam æneam quæ fœminæ inuectãt 288.b
Cruribus taurorum qui cui deo ſacrificent 340.b

cruſtumenorum deus quis 3:7.a

cruſtumenia tribus à quo nuncupata 26.a

cruſtuminium vrbs vbi ibid.

chryſtallo incluſa ſolis imagine, quis pro ſigno militiæ vſus 17,.b

cubitorum differentia 88.b

cubitus quot palmis ſeu digitis conſtet ibidem

cuculli aut cucullus quorum veſtis 277.b. 285. a & 288.b

cucurbitæ exarefactæ quid vſus præſtent 130.b

cucurbitæ lanigeræ vbi 199.b

cuique Iunonem & Genium qui cur dederint. 325.a

cuiuſmodi aliquando monſtrum in Epiro captum 134.b

culeus quot amphorarum ſit 89.b

culiciarius Apollo vbi aliquando cultus 21.a

culmo quæ templa cur tegerentur 344.b

culter ſacrificij qualis 225.b

cultrarij in ſacris qui 225.a

cultro eodem vbi & diis immoletur, & de noxiis ſupplicium ſumatur 225.b

cultus deorum quanta olim impietate commiſſi 183.b & dein.

cululli (aliâs cululi) quid 271.a

cumæ quàm vafrè Ariſtodemi tyrannide liberatæ 112.a

cumanorum ſtoliditas quanta 214.b

cumei quomodo adulteras puniant 176.a

cunctator cur quidam dictus 14.b

cuneis in aciebus vſi qui 191.a

cuneus Romanorum qui ſolitus fieri 193.b

cupedinis forum 71.b

cupezia calcei tibicinum 28 .a

cupido cum ſagittis, cuius olim inſigne 369.b

cupido quorum præcipuus deus 326.b

cupreſſus arbor feralis 133.a

cupreſſus cui ſacra 222.b

curatores viarum Athenis quanti precij fuerint 145.b

curatores vrbi quot præfuerint 367.a

cur author huius operis relictis cauſis forẽſibus quieti ſe dederit 334.b

curetis quæ dea 327.a

curia per ſe, quid ſibi velit 24.b

curiæ Athenarũ quàm multiplices 25.a

curiæ in decurias diuiſæ ibidem

_uriæ olim Romæ quot 24.a
_uriæ & curiones Romæ 25.a
_uriæ veteres vbi ibidem
_uriarum genera duo 24.b
_urias luſtrandi ratio 313.b
_uriata comitia quæ, & quomodo indicerentur 183.a
_uriatæ leges vnde latæ 376.a
_uriis ſingulis quot præpoſiti flamines 347.a
_uriarii vnde Romam vocati 255.a
_uriones quarum curiarum præpoſiti appellati 25.a
_uriones vnde vocati 14.a. & 25.a
_urionis theatrum quale 244.a
_urioſitas Ægyptiorũ in dinoſcendis hoſtiis puris quãta 141.a
_urius Dentatus quàm vili & paruo victitarit 139.a
_urrus nuptialis 59.a
_urrules magiſtratus duos eodem anno habere non licebat 189.b
_urrum ex aduerſo nitentem quis vno digito repulerit 246.a
_urru quis primum triũpharit 332.b
_urruum diuerſæ aliquot ſpecies ſeu vocabula quæ, 109.b
Curribus quæ gentes in prælijs vtantur 375.b
Curſandi circum altaria in ſacrificiis cæremoniæ quæ 226.b
Curſores aliquot inſignes 90.b
Curſoris nomen vnde Papyrio obuenerit 14.b
Curſores alatis pennis 46.a
Curſu qui valeãt potiſſimum 90.b
Cuſtodes legum tyberio qui 237.a
Cuſtodes ſeu laterones quot qui principes olim habuerint 371.a
Cuſtodiæ quomodo in triumphis traderentur ad necandum 331.a
Cutes hoſtium qui quomodo tractare conſueti 304.a
Cutibus hoſtium pro veſte ſeu tegmine qui vſi 31.a 289.a
Cyathi L. Craſſi oratoris precioſi 136.a
Cyathis arx quæ 345.a
Cyathus quid ſeu quantum 89.b
Cybele quo alio nomine dicta 325.b
Cybelẽ qui nummis incuſſerint 218.b
Cybeles cognomina diuerſa quæ 327.a
Cybeli porca ſola immolari conſueuit 141.b

Cybelis ſacerdotum ornatus, præſertim apud Suenos 68.a.b
Cybium aut cymbium quale poculi genus 136.a
Cyborium quid ibidem
Cyclas quorum veſtis 267.b
Cyclius modulus qualis & quorum 178.a
Cyclopes vnde geniti 77.b
Cyclopes apud Romanos quis ſecundum quoſdam cognominatus 13.a
Cycnus qualium nautis auſpiciorum ſit 274.a
Cydonum laus 32.a
Cylibantum quid 29.b & 295.a
Cyllaranium quid 72.a
Cymbalis qui militiæ vtantur 178.b
Cymbium vaſis genus 136.b
Cynaſarges 57.b.7?.a 74.b
Cynoſarges Athenis quid 135.a
Cynoſarci qui dicti 27.b
Cypellum quid vaſis ſit 136.b
Cyphela quid vaſis ſit ibidem
Cypriarum virginum impudicitia 40.a
Cypriorum dea præcipua quæ 326.b.
Cypriorum principis prærogatiua Athenis quæ 27.a
Cypris quæ dea cognominata 327.a
Cyprius vicus quis, & cur ac vnde dictus 61.b.82.b
Cyrenenſium mos in ſacrificiis Saturni 93.a
Cyrenæorum lex de locuſtis 124.a
Cyrus qualem hymnum quibus diis milites ſuos in ipſo prælii aditu canere iuberet 191.b
Cyrus quanta ſtrage à Tomyri regina occiſus 380.b
Cyrus quo contra Artaxerxem (lege, ſi vis, Aſtyagem) colore in bello vſus 31.a
Cyrus quomodo expoſitus & educatus 110.a
Cyrus quo militiæ vſus ſigno 177.b
Cyrus quomodo ſepeliri voluerit 152.b
Cyrus quos & quomodo tabellarios ſuos diſponeret 46.a
Cyri calamitas quo portento præmonſtrata 148.a
Cyri conſilium de optimo milite deligendo 30.b
Cyri diſciplina militaris 31.b 74.a.& 191.a.b19?.a
Cyri exercitium militare 18.a
Cyri imperium quos habuerit fines 312.a
Cyri in caſtris tabernaculum quomodo fieri ſolitum 18.b
Cyri quale de dario ſom-

nium, & quos euentus ſortitum 171.a
Cyri teſſera aliquando qualis 179.b
Cyro exitium per quas aues præſignatum 274.a
Cyrippus vnde quis dictus 70.b
Cyrnæorum mos in educandis infantibus quis 98.b
Cythera Laconiæ inſula quo onere premeretur 204.a
Cytheron mons vbi 318.b
Cyziceni cuiuſmodi bouem Palladi aliquando obtulerint 143.b
Cyzicenorum dea quæ 326.b

D

DAciſiani Claudio qui 374.a
Dacorum in male pugnantes animaduerſio qualis 74.a
Dactylorum quid 136.b
δαδουχεῖν Græcis quid 66.b
Daduchus quid 66.a
Dæmones Platoni quid 325.a
Dæmonum variæ apparitiones 130.a
δακτυλιώτης quid 246.b
Dama quorū apud Syros nomen 160.b
Damiatrix & Damia quid 336.b
Damium ſacrum quod ibidem
Damnandi apud Romanos quàm varii modi 122.a.b
Damnatorum bona publicari ſolere 166.a
Damnationis notula ſeu literæ quæ 124.a
Damnatorum corpora qui beſtiis obiiciant, non ſepeliant 353.a
Damnatorum conſanguinei, licet inſontes, vbi cum damnatis ipſis plecterentur 123.a
Damnatorum pœna in decimum ſemper diem dilata 126.a
Damnatus voti quis 165.a
Darici ſtateres quorum nummi 218.b
Darius quali in caſtris militaribus ſigno vſus 179.a
Darius quanta clade ab Alexandro victus 381.a
Darii primi felicitas ac ſolertia 171.b
Darii & Alexādri diademata
Dario quo augurio regnum Perſarum prædiuinatum 171.b
Daunii cur ſemper quandido veſtitu abſtineant 292.a
Dauus & Geta quorum Athenis nomina 162.b
Deæ à quibus potiſſimum iurando teſtarentur 268.a
Deæ nullam effigiem habentes quæ 289.b

Deambulare à cœna quis potiſsimum ſolitus 300.a
Debitores quàm crudeliter ex qua lege tractarentur 343.a
Decaduchus quid 152.b
Decas quid carceris Spartæ fuerit 122.a
Decedtre cui de via, quid 84.a
Decem vt figurentur 91.b
Deditorum ſeruitium leuius erat ſeruitium apud Romanos quam captorum 160.b
December cui deæ ſacer 169.b
Decembres idus cui rei ſacræ 155.b
Decem cohortes legionem iuſtam efficere 8.b
Decem iugi curru quis aliquãdo aurigarit, ac victor fuerit 292.b
Decemmatrus 93.b.155.a
Decempeda 74.b
Decemuiri Atheniẽſium qui 152.b
Decemuiri quàm diuerſi diuerſis tẽporibus creati 149.b.151.b.338.b
Decemuiris creatis, quot annis Roma conſulibus caruerit 250.b
Decennali exilio aut quindecennali qui plecterentur 157.b
δεκάδικος quid 246.b
Decima fructuum Herculi vouebatur 165.a
Decima prædæ quomodo voueri ſoleat & exolui 165.a
Decimæ ſeminum ex agris, quibus olim darentur 204.b
Decimani Probo qui 374.a
Decimi prænomen vnde 355.a
Decimum quenque immolandum vouere, quibus olim peculiare 166.a
Decius Brutus cuius filius ob adulteram matrem habitus 315.a
Decoctoribus certa in theatris loca præſtituta 282.a
Decori in ſcenis obſeruatio quanta 359.b
Decretum Pontificium ratum quod 66.a
Detunana ſtatio quæ 18.a
Decuriæ iudicum vnde eligi ſolitæ, & quàm variis nominibus appellatæ 106.a
Decuriæ phalangis quadruplaris quot 350.a
Decuriæ quibus nominibus appellatæ 25.b
Decurias equitum eſſe, non peditum 7.b
Decurias quot centuria contineat 350.a
Decurio quis 25.a.281.b
Decurionatus quanti habitus ibidem
Dedicare templum arámve, qui

quibus illicitum 352.b
Deditionis *indicia apud diuerſos quam diuerſa* 193.b
Deditium *qui dicti* 205.a
Defuncti *caput inaurare, illi hoſtias mactare qui ſoliti* 310.a
Defuncti *corpus aut vrnam tangere, venerationis erat* 84.a
Defuncti *poſt funus erigi quæ ſoleant* 132.b
Defunctorum *corpora vt conderentur olim* 114.b.
vt comburerentur 123.b
cum defunctis cremari ſolita 131.a
Defunctorum *corpora quomodo oppignerari ſolita* 343.a
Defunctorum *manes qui deos tantùm putarint* 310.a
Defunctos *in fictilibus qui cõdant* 266.b
Defunctus *quis, quomodo triũpharit* 332.a
Dei *cognomen qui tyranni aliquando ſibi arrogarint* 71.a
Deiecti *de gradu ante finitum honorem ſuum, qui & cur* 179.b
Deiecti *de ponte, qui dicti* 185.a
Deificandi *aliquem apud Romanos conſuetudo quæ* 325.b
Deiicere *de ponte, quid* 299.b
Deiotari *theſaurus vbi recõdi ſoleret* 55.b
Delatores *à quibuſdam quàm digne tractati* 237.a
Delatoribus *quæ præmia conſtituta* ibidem
Delectu *habẽdo qui primi nominari ſoleant* 146.b
Deli *quomodo & cur neque moriatur quiſquam, neque naſcatur* 320.a
Deliaca *oracula quanto reliquis omnibus apertiora* 320.a
Deliacæ *ſortes quãti olim haberentur* 319.b
Deliaci *tẽpli reuerentia quanta* ibidem
Delicta *non conſummata, quomodo punienda* 88.a.b
Deos *quàm ſanctè ab Athenienſibus olim habita* 320.a
Delos *quo alio nomine dicta* 319.b
Delphica *ſibylla quibus temporibus vixerit* 149.a
Delphica *vaſa quæ dicantur* 29.a
Delphici *oraculi laus* 318.b
Delphici *templi ſitus ſeu locus qualis* ibidem
Delphin *cuius olim in clypeo inſigne* 369.b
Delphini *ſub ſigno nati quales* 90.a
Delphinus *hominem vehens, quorum nummis olim incuſſus* 218.b

Dextans quid 2.a
Dexteriorem bigæ equum qui cui mactare ſoliti 142.a
Dextra capitis pars quibus comata ſit, non ſiniſtra 290.b
Dextra & ſiniſtra regiones auguribus quæ 293.a.b
Dextra vtrinque data vbi nuptiæ iniri ſolitæ 58.b
Dextræ autoritas 86.b
dextræ religio 86.b
Dextræ digitis expaſſis effigies quid præ ſe ferat 87.a
Dextræ effigies apud Lingones quid innuat 87.a
Dextræ ſignũ ferre, Syris quid 254.a
ad dextram ſeu ad ſiniſtram locari 86.b
Dextras captiuorum qui quomodo diis immolent 383.b
Dextras dextris in fœderibus iungere, qui quomodo ſoliti 253.b
Dextro pede nudo, non ſiniſtro, qui prælientur 375.a
Dextrum an ſiniſtrum in auſpiciis felicius 272.a
Dextrũ cornu ſiniſtro qui longè prætulerint 192.b
Diachrei, Athenis 188.a
Diadema Alexandri magni quod 47.a
Diadema regium, cuiuſmodi aut quale quid olim fuerit 47.a
Diadema quorum inſigne 64.b
Diademata diuerſorum regum qualia 47.b
Diadematus, quis Romæ qua de cauſa cognominatus 47.a
Dialia cuius feſta 143.b 262.a
Dialis flamen vnde dictus 347.a
Dialis flaminis munera quæ 148.b
Diamantes quæ tribus dicta 27.b
Diampares cuius oppidi porta 221.a
Dianæ ædes Romæ viris cur inacceſſa 167.b
Dianæ Epheſiæ flamen qualis, quóve nomine fuerit 349.a
Dianæ nomẽ à quibus Mineruæ detur 327.b
Dianæ Perſicæ quid offerri ſolitum 142.a
Dianæ Perſicæ phanum quàm olim religioſum putaretur 321.b
Dianæ quod animal dicatum 142.a
Dianæ ſacra dies quæ 155.b
Dianæ ſacra nupturæ apud Athenas obibant 40.a
Diarectum quid 283.a
Diarectus calix quis ibidem
Diaulus 89.a. 162.a
Dibapha purpura quæ 286.a
Dicandæ aræ ſeu ſtatuæ mo-

res Græcis qui 351.a
Dicenti in ſenatu, quàm diu dicere continuo licuerit 209.a
Dicere ius ad aſſem, quid 279.a
Dichalcha 242.b
Dicondyli digiti qui 245.b
Dictator è plebe primus quis 239.a.370.b
Dictator quantæ apud quos fuerit poteſtatis 239.b
Dictator quibus de cauſis crearetur 9.a
Dictator quomodo diceretur, à quibus, que loco & tempore 10. a 116. b 239.b
Dictatoris etymologia quæ 2 9.b
Dictatoris inſtar qui qualéſve fuerint apud exteros 238.a
Dictatoris quæ cantáve in omnes etiam conſules poteſtas 239.b
Dictatori an & quatenus equo vehi liceret 240.a
Dictatori mulctam irrogare quis potuerit 249.b
Dictatori quot lictores cũ facibus & ſecuribus adeſſe ſoliti 5.a
Dictatorem à conſule, vbicunque eſſet dici conſueſſe 9.b
Dictatorem à populo, & è plebe dictum aliquando fuiſſe 239.b
Dictatore creato, quorũ magiſtratuum poteſtas ceſſet 5.b
Dictatores duo quando & qui ſimul qui fuerint 10.a
Dictaturæ vnde Romæ traducta 238.a
Dictaturis Cæſaris & Syllæ quales 239.
Dictaturæ tempus præſtitutum quod 240.a
Dictaturam quot menſibus tantum gerere licitum 10.a
Dicteria in Iulium triumphantem iacta quàm fœda 333.b
Dicto veniam poſcere quando veteres ſolerent 280.a
Dictynna quæ quibu dea 327.a
Didonis ſoror quomodo à Romanis pro dea coli ſolita 154.b
Didymus cur teſticulis ſuſpenſus 176.b
Dies olim ſiue breuis, ſiue longa quot ſemper eſſet horarum 234.b & dein.
Diei initia apud diuerſos quàm diuerſa 23 .b
Diei partes olim quæ & quot 234.b
Diem dicere quid, & quomodo ſeu à quibus id fieret 125.a
Dies atri 61.a
Dies fauſti & infauſti qui 231.b
Dies manibus ſacri 232.b
Dies matrimonio contrahan-

do liciti ſeu illiciti qui 61.a
Dies quibus ſenatum haberi non liceret, qui 211.a
Dies quot annum faciāt Perſis 168.a
dies Sigillariorū qui 121.a
Dierum aliquot differentiæ 231.b & dein.
Dierum obſeruatio à quibus impunè contempta 34.a
Diebus atris & infauſtis nec ſacra facere licuiſſe ibid.
Diebus ſingulis quis aliquando nouis annulis vſus 88.a
Dies eoſdem eadem de cauſa huic lætos illi triſtes eſſe 232.b. & 233.a
Dies eoſdem diuerſorum annorum eiſdem & fauſtos & infauſtos fuiſſe 234.a
Dies octo culturæ agrorū veteres impendebatur, nouum vrbanis rebus 1:8.b
Diffarratio 59.b
Differendæ ſententiæ notula iudicibus Romanis quæ 124.a
Differentiæ inter voces aliquot conſignificatiuas 156 b. 377.a
Differentia veſtitus patricij & Senatorij 286.a
Difficultas quorundam principum in ſalutando aut reſalutando quanta 84.b
Diffidij ara Romæ vbi 346.b
Digamia quibus olim vetita 348.b
Digitus medius cur dicatur infamis 345.a
Digito medio annulos qui dent, qui non dent 246.a
Digitum attollere, quid 146.b
Digiti minimo proximi officium quod 87.a
Digiti cui deo ſacri 85.a
Digitorum pedis nomina quæ 245.b
Digitorum quinque ſuū eſſe cuique nomen 246.a
Digitorum ſingulorū Greca nomina quæ ibidem b
Digitis qui maximè valuerint ibidem
Digitis micare qualis ludus 162.b
Digladiari à conuiuiis qui ſoliti 300.a
Digladiatorum ſæua pugna cur Romæ admitteretur 361.a
Dignus qui cùm in tenebris miſcetur quid 279.a
Dij à ſaliis nominari ſoliti qui 43.b
Dij Germanorum qui 383.a
Dij nocentes cur honorati 21.a
Dij nuptiarum præſules 60,a
Dii qui quibus in iurando teſtari vetiti 267.b & dein.
Dii Romæ colli permiſſi 186.a
Dii Roma eiecti qui 88.a

Dij variarum gentium quàm varij 382.b
Diis duob. vnam cellam non dicari 351.a
Diis ſingulis ſua fuiſſe ſacra 221.a
Dimachæ qui 372.a
Dindymenum oraculum quale 319.b
Dindymena dea quæ 325.b
Diobolus 242.a
Diocletianus quomodo deus factus 316.a
Diodori ſententia optima quã ægrè præualuerit in ſenatu 125.b
Diæcetes quid 238.a
Diogenes Cynicus quomodo ſeruum fugitiuũ caſtigarit 158.b
Diogenes Cynicus vbi & cur in faciem ſepultus. 116.b 352.b
Diogenes quantulo contentus vixerit 139.b
Diogenis in victores olympicos dicterium quod 279.a
Diogenis veſtitus quis ibid.
Diomedea neceſsitas, quid 278.a
Diomedearum auium natura qualis 6.b
Diomedes quorũ deus 326.a
Dion quem tyrannum profligarit 213.b
Diocletiani milites quales 384.a
Dionyſia Athenis quid 365.a
Dionyſiaci in Biſaltia templi miraculum quod 322.b
Dionyſiarchus quid 238.a
Dionyſius à quo pulſus. 33.b
Dionyſius dialecticus, cuias 228.b
Dionyſius ex quo magiſtratu ad tyrannidem venerit 79.b
Dionyſius qua cauillatione ſibi monarchiam diuinarit 208.b
Dionyſius quàm vafrè Syracuſarum tyrannidem adeptus 112.a
Dionyſius quorum Romæ nomen 160.b
Dionyſius tyrannus quas mulieres vno tempore ſimul duxerit 39.b
Dionyſius tyrannus quibus ſe ludis oblectare ſolitus 171.b
Dionyſij bibacitas quanta 299.a
Dionyſij de iuramentorum fide qualis ſententia 268.a
Dionyſij effigies 213.a
Dionyſij tyranni candelabrũ quot lychnorum 23.a
Dionyſij tyranni ſatellites quales 371.b
Dionyſii tyrãni ſchola vbi & quis eius præceptor 38.a
Diorigius Achæis quid 338.a
Dioſcuris quàm frugale prandium exhiberetur 138.b
Diphilum quid 72.a
Diplethrum quid 89.a
Diplõ cuius vrbis porta 221.a

Dipondius quantũ appẽderet 242.a
Dipylus cuius vrbis porta 221.a
Diſcincti teſſera 179.b
Dirinoxeni qui dicti 203.b
Diſcerpti homines vbi, & qui bus mactarentur 383.b
Diſcincti, quomodo olim habiti 33.a
Diſciplina militaris 29 b
Diſciplina puerorum apud diuerſos olim quæ 96.a & dein.
Diſciplinæ aliquot militares 19.a
Diſcipulorum aliquod inſignium Papiniani catalogus 378.a
Diſcrimen veſtium eſſe quis philoſophus vetuerit 288.a
Diſcorum iactui quæ olim virgines ſtuderent 100.b
Diſcus quid 162.a
Diſpenſatores qui 170.b
Diſphendomena quàm horribile ſupplicium 1 4.a
Diſſectio canis in ſacrificio Bœotiis quid 142 b
Diſsidiis coniugatorum ſedandis magiſtratus peculiaris 197.b
Diſsidium Marij & Syllæ quo augurio præſignatum 274.a
Dithyrambus cuius dei hymnus 226.b
Diti quibus victimis ſacrificetur 309.b
Diti quomodo votum fiat 166.a.b
Ditis & Proſerpinæ ara vbi Romæ fuerit 309.a
Diuerſa anni principia quæ 169.a
Diuerſorum ordinum in exercitu cur alia atque alia ſigna 371.b
Diuidendi regiones nomina olim diuerſa quæ 104.a.b
Diuidere ſententiam in ſenatu quid 208.a
Diuinationes ex cruciatu & laniatu hominum longo qui quomodo captarent 383.b
Diuites qua lege generoſis prælati 281.b
Diuitiæ maximæ olim habitæ quæ 139.a
Diuitiarum deus quo habitu pingi ſoleat 213.a
Diuitiarum ratio quanta 281.b
Diuortia qua cautela à quibus permiſſa 196.b 342.a
Diuortij cauſæ olim quæ 196.a
Diuortij faciendi ipſiſsima verba quæ 196.b
Dirarum imprecationes 165.b
Docti ciuitate donati 201.b
Doctorum & illuſtrium virorum ludi 161.b
Documenta militaria præcipua quæ 32.b
Dodona vrbs quæ, & cuiuſ-

modi habuerit oracula 319.
Dodonæi pontices illotis ſemper pedibus 66.a
Dodoneis prophetiſſa 149.b
Dodonæum oraculum ſeu templum quis diripuerit 319.a.b
Dodrans quid ſit 2.a
Dolichus 162.a
Dolium nebulas humidas emittens, vbi 219.b
Dolon quid ſit 217.a
Domandorum equorum ars cui aſcribatur 308.b
Domeſticis laribus quin immolari ſolitum 142.a.b.
Domi ſuæ qui mortuos ſuos ſepelirent 116.a
Domibus qui nullis vtantur 305.a.b
Domicilium plebis, Appio decemuiro quid loci fuerit 122..a
Dominorum in ſeruos poteſtas 158.b
Dominorum in ſeruos crudelitas, quando & quomodo coercita 158.a
Domitius Aenobarbus cuiuſmodi exercerit trophea 37.a
Domitianus cui menſi ſuum indiderit nomen 169.b
Domitianus cuius deæ filius dici voluerit 224.a
Domitianus qua calumnia Ponpoſianum & Flauium Sabinum occiderit 160.b
Domitianus quo maximè ludo delectatus 161.b
Domitianus geminari caſtra prohibuit 19.b
Domitij Aenobarbi quàm ſtulta ſuperbia 329.b
Domitij Neronis proteruia in ædilitate quanta 146.b
Domitiani in theatriis in hiantes profuſio 95.b
Domitiani licet tyranni, pium quoddam ſtatutum 355.b
Domitiani os quale 86.a
Domitiani veſana ſuperbia 71.b
Domorum apud diuerſos figura ſeu ſtructura quæ 105.a & dein.
Domus aliquot magnorum virorum publicatæ 166.b
Domus aliquot magnorum virorum quàm fuerint humiles 305.b
Domus Athenis quid carceris fuerit 122.a
Domus in Palatino quæ 345.a
Domus aliqnot Romæ ſpectris quàm infames 67.a.b & dein
Domus tribunorum plebis cur ſemper pateret 6.a
Dona olim ampliſſima quæ 327.a.& dein.
Dona vxori dare, vbi & cur ſponſo vetitum 58,b
Donabi ſepulchrum 72.b
Donatiuum quid 303.a
Dorienſium tribus quibus à

Clyſthene nominibus dictæ 27.a.b
Doriphori ſerui 160.b
Dorius canendi modus qualis 178.a
Dormientium in ſtationibus animaduerſio olim quæ 18.b
Dormire in vtranque aurem quid 278.b
Dormiturientibus regibus Siculis citharæ & auium cãtus adhibebatur. 170.b
Doryxeni qui dicti 204.a
Dos vxoria olim quanta 197.a
Doſo quis cur dictus 70.b
Dotatæ cognomen quæ cur nacta 197.a
Dotatæ ex publico illuſtrium virorum filiæ ibidem
Dotes dandi aut recipiendi cõſuetudo diuerſis gentibus quæ 197.a
Dotis vxoriæ alienandæ an & quomodo vir haberet ius. ibidem
Drachma quot obolis aut ſcrupulis conſtet 89.b 241.b
Drachma pars vnciæ quota ibidem
Drachmæ quot Iſthmiaco, quot Olympico victori darentur 164.b
Drachmarum genera quàm diuerſa 241.b
Drachmas quot inquilini Athenis tributi nomine darent quod inquilinæ 203.a
Draco palmes 68.b
Draco cuius olim in clypeo ſignum 369.b
Draco curuꝰ in ſe reflexus, animi ſymbolum 168.a
Draco quinque iugerum à quibus pro deo cultus 49.b 381.b
Draconis effigie qui quem deũ colant 319.a
Draconem in extis apparuiſſe quid 307.b
Dracon & Solon legiſlatores 339
Dracon quales ediderit leges 124.b
Dracon quomodo & cur occiſus ibid.
Draconis in furta lex quàm ſeuera 340.b
Draconarij milites qui 177.b
Draconeti narratio mira de monſtro marino 133.b
Druidæ natura quales 214.b
Druidarũ animaduerſio grauiſſima in ſontes 124.b
crudelitas quanta 363.a
Druidarum ſuperſtitio omniũ penè ſuperſtitioſiſſima 282.b
Druidis initium anni quod 168.b
Druidis grauiſſimum ſupplicium quod 124.b
Druidis quæ ſectæ in aliis religionibus adæquentur 214.b
Druſillæ matri quid Tiberius negarit 45.b

Druſorum cognomen vnde 13.b

Duces hoſtium mortui quomodo in triumphis ferrentur 33:.b

Duci in triumpho ſolita quæ 330.a

Ducibus ſummis quæ darētur 22.a

Ducis prauo conſilio pugnantis pœna 190.b

Ducum Romanorum temeritas & inſcitia vt puniretur 190.a

Ducti ad inferos & reducti mirum quoddam exemplū 368.a

Ductor ordinis primi, & ductor populariũ 8.a

Ductores ordinum quanti ab Alexandro æſtimati. 369.a

Ductum in triumpho aliquanto pòſt etiam triumphaſſe 330.a

Ductus literarum à ſummo ad imum, & à dextra in læuam facere ſoliti qui 109.a

Ducum ſummorũ locus 18.b

Duillij de prouocatione lex quæ 189.a

Dulopolis vbi & qualis 188.b in fine a

Duobus equis merentes, quo alio nomine dicti 372.a

Duo cum vno aliquando in certaminibus commiſsi 264.a

Duodecim faſces conſulũ quomodo per vices vnus tantum conſul haberet non ſimul vterque 118.a

Duodecim horis quomodo dies omnis diuideretur 234.b

Duodecim tabularum fragmenta aliquot 339.b & 342.a

Duodeuigeſimani qui 374.a

Dupla regi Spartano cur darentur obſonia 297.a

Duplaris decuria quot conſtet 350.b

Duplaris phalangis partes ibidem

Duplex puniendi peccati cauſa 121.a

Duplicata exta quid portendant 306.b

Duumuiri quot & quàm varij diuerſis temporibus creati 148.b & dein.

Duumuirorum munus quod 150.a

Dux & rex inter Germanos quomodo quis fieret 239.a

Dux prudens quomodo aciem ex tempore dirigere debeat 190.b

Dyaſar ſiue Dyaſares quorum deus 326.b

Dy[illegible]ynna quæ dea 324.b

Dycrota quid 179.a

Dymæ, cuius regionis ſeu conuentus ciuitas 173.b

Dymon quis deus 325.a

Dynaſtes Paphlagonibus

quid 238.a
Dynos quid 136.b

E

EAdémne Roma nunc quæ olim, an alia & alia dicenda 114.a
Eantidis tribus prærogatiuum 27.a
Ebenum à quibus tributi nomine datum 243.a
Ebenum in triumpho quis primus oſtenderit 331.b
Ebrietas quædam mira ac noua barbararum gentium 137.b
Ebrietas quo edulio diſcuti putetur 296.b
Ebrij quàm olim exoſi 137.b
Ebrius princeps quomodo Athenis plecti ſolitus ibidem
Ebuli ſententia de poculorum ordine lepida 292.d
Ebulium rex quàm nequiter celebs viueret 40.b
Ebutia lex in ambitioſos 153.b
Echatana duarum eſſe vrbiũ nomen 319.b
Echatana quorum regia 127.b
E cælo auguria quomodo ſumantur 242.a
Echus Elidêſibus quid 167.b
Ede ignis domine, cui deo in ſacrificiis proloqueretur 215.b
Edendi in conuiuio apud Indos mos quis 297.b
Edicta prætorum quam vim & quãdo haberent 377.b
Edictum ædilium ad mercatores propriè ſpectãs, quod 317.a
Eduſa 324.b
Eduſæ à quibus ſacrificetur 99.a
Effigies Iani quomodo fieri ſolita 23.a
Effigies ſirpeæ quod ſingulis annis in Tiberim deiicerentur 271.a
Effœminati natura populi effoſſos tumulos qui habitẽt 352.b
Effrænatis equis qui maximè pugnent 371.b
Effundere vinum, aut veſtes inquinare, quibus lætum ſit omen 275.a
Egeria 38.b
Egeriæ quæ mulieres immolent 98.b
Egnatiæ nymphæ ara quid miri præ cæteris habere fabuletur 226.a
Egyleæ qui dicti 27.b
E κατόμπυλαι *Thebæ quæ* 320.b
Elea ſeu Ilea vrbs vbi 50.a
Elegos quis primus ſcripſerit 283.b
Elegiæ Propertij quando repertæ, & quomodo deprauatæ 52.b
Elementa quatuor cum ſole & luna quales dij ha-

biti 324.b
Elementorum commiſtionem qui olim ſtatuerint 294.b
Elephantis in triumpho vecti qui 331.b
Elephantinis libris quæ decreta mandarentur 208.b
Elephantinos dẽtes qui tributi nomine darẽt 243.a
Elephantos in ludis à populo honoratos fuiſſe 95.b
Elephãtos quis primus in triũpho duxerit 321.a
Elephantorũ pugnas qui quãdo ederent 36.b
Elephantum quis cuius legionis vexillo inſcripſerit 177.b
Eleus quis deus dictus 327.a
Eleuſa cuius regia 127.b
Eleuſina & Lenæa ſacra quàm impia & ridicula 75.b
Elicio Ioui quid, cur, à quo dicatum 345.b
Eligendorum ex certo genere regum conſuetudo olim quæ 338.b
Eliani (imò forte aliæni) ſodales quando inuenti 43.a
Elymos quid, & vnde fiat 222.b
Embamma quid 269.a
ἐμβάπτιον *quid* ibidem
Emere ad pollinctum, quid 131.a.*in fine*
Emeritorum ætas 75.a
Emiſſarius palmes 68.b
Empedocles quàm inſanirit vt haberetur deus 316.b
Empedoclis veſtitus quis 288.a
Emporitani natura quales 214.b
Emporitanorum regio vbi ibidem
Emptiones ac venditiones quomodo ſine pecunia fiant 217.a
Emptorem quatenus decipere liceat 317.b
Emptori quid vẽditor præſtare teneatur 316.b
Encomia canere in conuiuiis, quibus peculiare 297.a
Encomion quid 36.a
Encotyle quid 136.b.162.b.
Endromis quorum veſtis 285.a.288.b
Ennius qua in vrbe natus 50.b
Ennius articularem morbum bibendo contraxit 299.a
Ennius quomodo ſibyllas alicubi ſit imitatus 150.b
Enoplia ſaltatio 361.a
Enſes qui pro cuius dei ſimulacro adorarint 382.a
Enyaterius modulus qualis 1?8.a
Epaminundus cur Themiſtocli antelatus 101.b
Epaminundas quam fuerit ſtudioſus paupertatis 138.a
Epaminundas reus, & abſo-

lutus 190.a
Epaminundæ in dormientem vigilẽ animaduerſio ſeuera 18.b
Epaminundæ præceptor quis 38.a
ἔπατο *quid* 43.b
ἐπαύλια δῶρα *quæ* 60.a
Epharmiotæ ſerui 160.b
Ephebicum in theatris quid 281.a
Epheborum ludi qui 162.b
Ephemerides quid 233.b
Epheſiæ Dianæ tẽplum quanti olim habitum, & quàm priuilegiatum, & qua nocte combuſtum 159.b.322.323 a
Epheſium Maßilienſibus quid 345.a
Epheſus, quale cuius regionis oppidum 174.a
Ephelii quàm fuerint nequitioſi 289.b
Ephialtes quàm pauper & abſtinens 139.b
Ephialtis rogatio de teſtamentis quàm iniqua 341.b
Ephori quales apud Lacedæmonios fuerint magiſtratus 379.a
Ephori Spartani cui magiſtratui Romano aßimilati 186.b
Ephororum inſolentia 379.a
Ephororũ in reges Spartanos calumniæ inauditæ ibidem
Ephororum tribunal qui aliquando ſæderint impune 214.a
Ephoros quis ſuſtulerit . 379.b
Ephorus hiſtoricus, cuias 328.b
Epicharis libertinæ in tormentis quanta patientia 5.b
Epicharmus cur ab Hierone mulctatus 99.b
Epicharmus cuius diſcipulus 50.a
Epicnemedii Locri vbi 329.a
Epicureis ſingulorum menſium feſti dies qui 156.a
Epicurus quando natus, & quàm diſcipulis ſuis amatus 156.a
Epicurus, quibus cuius ſit dei cognomen 327.a
Epicurus vbi docere ſolitus 167.b
Epicuri imaginem quomodo multi olim vſurparint 87.b
Epicuri ſumma laus à ſumma frugalitate 138.a
Epidauriorum inhoſpitalitas 204.a
Epidorpiæ quid 29.b
Epinicion quid 36.b
Epiodium quid 352.b
Epiphanes quorum regis cognomen 5.a
Epiporpoma 31.b
Epiredium quid 109.b
Epirotarum coniugia 38.b

Epirus quorum ſit 319.a
Epitaphium quid 352.b
Epitalamius hymnus quis 60.b
Epitus poëta quid primus inter Latinos inceperit 139.a
Epizeli Athenienſis monſtrum & miraculum 31.b
ἑπτάπυλαι Thebæ quæ 320.b
Epulandi mos diuerſis quis 295.a
Epulari in templis licuiſſe 226.b
Epulis tranſactis quid apud diuerſos fieri ſolitum 300.a
Epulones qui & vnde dicti 151.b
Epulum triumphale quale 333.b
Equa leporem enixa quando, & quid portenderit 110.b
Equa quem infantem aluerit 110.b
Equa prægnante quis aliquãdo Olympia vicerit 260.a
Equabus hermaphroditis in triumpho quis vectus 332.b
Equabus qui cur in præliis vtantur, non equis 375.b
Equinæ iubæ pro criſtis vſurpatæ 32.b
Equas quæ gens ſolùm diis immolet 142.a
Equas ſuas finibus ſuis eductas Elei iniri faciunt 260.a
Eques à cenſoribus quomodo notari, ſeu mulctari ſolitus 144.a
Equeſter ordo Romæ quis, & quando cœptus, & quantus 106.a
Equeſtris Fortunæ templum 20.a
Equeſtris ordinis diuiſio quæ 10.b
Equeſtribus ſtatuis qui donati 229.b
Equi aliquot à Cæſaribus honorificè tumulati 353.a
Equi cataphrattorum cuiuſmodi laminis quaſi plumis tegerentur 372.a
Equi figurã qui ſeruis inurant 288.b
Equi olim celeritate nobiles, qui & vbi 260.a
Equi quando ferientur 308.b
Equini capitis pelle cum auribus & iubis qui militiæ pro galea vſi 32.a
Equitandi ſtudiũ Perſis quãtum 101.a
Equitandi artem quis inuenerit 309.b
Equitatu quæ natio valeat, nõ peditatu 372.a
Equitatu qui valeant 215.b. & 375.a
Equites Auguſtani à quo

primùm inſtituti 104.b
Equites in peditatum mutabiles quando liberet 372.a
Equites antelati ſenatoribus 106.a
Equites degenerarunt 106.b
Equites quando ſe peditibus in prælio miſceant 193.b
Equiti triplex præmium cedere, vbi pediti ſimplex 334.a
Equitia (id eſt torneamenta) vbi Romæ fierent 346.a.& 308.b
Equitia cui & à quo inſtituta 308.b
Equitibus cur in bellis duo fuerint equi 194.a
Equitibus quid præter arma comportandum 194.a
Equitiorum familia vnde ſic appellata 13.a
Equitis Romani cenſum quantum eſſe oporteret 107.a
Equitum in bellis exercitatio quo cantu fieret 173.a
Equitum ornatus in ouatione 357.b
Equitum quanta & Græcis & Romanis differentia 371. a
Equitũ Ro.honor quantus & dignatio 106.b
Equis caſtratis qui maximè vtantur 278.a
Equis triumphantium qui qualiſve inſiderent 333.a
Equo deſcendere honoris cauſa, quibus quos oporteret 45.b
Equo vehi Perſis, quid 291.b
Equorum cadauera qui quaſi hominum ſepeliuerint 353.b
Equorum dea quæ 156.b
Equorũ nutritio à quibus pro ſæuiſſima imprecatione habita 165.b
Equos & iumenta tendere, apud quos quid indicet 128.b
Equum qui cui deo immolarẽt 142.a
Equum qui nummis incuſſerint 218.b
Equum vendere quis ex qua tribu quem mutuo coegerit 26.a
Equus October dictus 155.b
Equus quibus diis ſacer 192.a
Equus Tiberii quid monſtri oſtendere viſus 31.a
Eraſiſtratus quis ac cuias 328.b
Erebinthius qui deus dictus 327.a
Erebo quomodo immolari ſolitum 142.a
Erechteum Neptuni delubrũ vbi, & quid habebat miri 312.a
Eremodicium iudicium quod 217. a
ἔρημος quid ibidem
ergānis

Erganis Aethiopum, regis ſingulare quoddam facinus 66.b
Eritheræ qui dicti 159.a
Eroticus cuius deæ hymnus 216.b
Eruditio puerorũ apud Perſas qualis 98.a
Erythiba quid 21.a
Erythibius Apollo vbi cultus 21.a
Erythræa ſibylla 149.b
Eſculus cui ſacra 222.b
Elia ſentia lex quid patrono ademerit 158.b
Eſſedonum ſuperſtitio quæ 110.a
Eſſedonum quàm abominãdus in defunctorũ corpora mos 115.a
Eſſedum quid 105.b
Eſſæi Hebræis qui 349.a
Eteobutades qui 66.a
Etherica ala quæ 8.b
ἐθνάρχης quid 366.b
ἐθναρχία quid ibidem
Euangoras quàm ægrè, ciuitate Athenienſi donatus 203.a
Euclia ara 40.a
ἐς κόρακας vnde dictum 121.b
Eucnemos vnde quis dictus 70.b
Eucratis rex, quid, & quàm dura à filio paſſus 61.b & deind.
Eudemus vnde quis dictus 70.b
Eudoxi annus quid 168.b
Eudoxus quis quandóve fuerit 328.a
Euelpidis Fortunæ templum 20.a
Euemeri Tegeatis impietas quæ 383.a
Euergetes quotus Ptolemæorũ 5.a
Euergetes quid ſonet, & vnde quis ita dictus 70.b
Euianes cuiuſmodi Baccho feſta celebrent 363.b
Eumeni ſatellitas ſeu cuſtodes quot dati 371.a
Eumenidib⁹ quid & quomodo litaretur 143.a
Eumenidibus vbi ſacrum fiat 309.a
Eumenis regia vbi 127.b
Eumenis ſigna mileraria 177.b
Eumolpidas publicis conciliis aliquando præfuiſſe 206.a
Eumolpis cuius deæ flamen appellaretur 349.a
Eundem honorem bis ambire an & quomodo liceret 189.a
Euni Syri ars & audacia mira 71.a
Eunoſti phanũ quibus ingredi vetitum 321.b
Eunuchas facere quis primus inſtituerit 97.a
Eunuchis qui rex cur pro ſatellitibus vteretur 371.b
Eunuchum eſſe cuius oporteret deæ flaminem 349.a

Euocati milites qui 375.a
Euocatio maniũ vbi potiſſimũ fieri ſolita 310.b
Euocationes deorum quomodo fierent 92.b
Eupator, cuius Mithridatis cognomen 5.a
Euphroſyne quæ 248.b
Euribiadis ſuperbia intempeſtiua 192.b
Euripides in ludo talorũ quid 161.b
Euripides tragicus quomodo ab Archelao rege luctus ſit 128.b
Euripidis in ſibi non ſapiẽtem, ſententia 279.b
Europi regis oblectamentum in ocio quale 161.b
Euſtatonus quale ſeu quorum Syracuſis nomen 160.b
Eutimus poeta quomodo viuus deificatus 326.b
Eutimus poeta quoties Olympia vicerit 364.a
Eutychus quidam nomine ſuo quid Auguſto omonis tulerit 276.a
Exactio tributorum quo per irriſionem Athenis nomine dicta 122.a
Exarchus Longobardis quid 238.a
Excellentium aliquot ac doctorum virorum catalogus 328.a
Excluſi comitiis Romæ qui 185.a
Excubiæ in cuius deæ ſacris fierent 336.b
Excubiæ quo cantu militiæ indici ſoleant 178.a
Excubiarum ante vallum ratio quæ 18.a
Excubitores Alexander quot ſemper haberet 371.a
Excuneati qui dicti 281.a in prin.
Execratio ſæuiſſima Lacedæmoniis quæ 165.b
Exedra quid ſit 268.b
Exempla aliquot crudelium iudiciorum ſiue quæſtionũ 335.a
Exempla aliquot ſtrictæ diſciplinæ militaris 18.a
Exempla parentum coram pueris olim quæ 99.b
Exemplum ſingularis ſæuitiæ Tarquinii & Traſybuli par 111.b
Exequiarum pompa vt fieret 127.b
Exequialis cœna quæ 132.b
Exercitia diuerſarum nationum quàm diuerſa 215.a.b
Exercitia iuuentutis Rom. quæ 162.a
Exercitia militaria diuerſa 31.b
Exercitia puerilia Romæ quæ 192.a
Exercitus an crebra mutatione caſtrorum exercendus 18.a
Exercitus educẽdi indicia quomodo fierent 178.a
Exercitus in aere vbi & quã-

do viſus 148.b
Exercitus amiſsi pœna aduerſus ducem 190.a
Exercitus luſtrandi mos quis 312.a
Exercitus luſtratio quomodo & quibus tantum animalibus fieret 141.b
Exercitus magni ad internecionem cæſi qui 380.b.& dein.
Exercitus vnius caſtra diuerſa à quo vetita 19.b
Exertis dextris incedere, quid 194.a
Exerto humero qui prælientur 375.a
Exilio plectendi genus quotuplex 157.a
Exilium qualis pœna ibidem
Exilio ſæpe plectebantur preſtantiſsimi ciues apud Athenienſes ibidem
Exotica vnguẽta vbi olim vẽdi prohibita 140.a.b
Expeditionis apparandæ tempus 180.a
Expeditionibus apti, ſed præliis inepti olim qui 32.a
Expiendi mores quàm diuerſi 310.b.& dein.
Expiandi ſeu purgandi ſpecies præcipuæ quæ & quot 311.a.b.3.a
Expoſitorum quorũdam exempla miranda 110.b
Expurgari quis quomodo diis ſibi perpetuo iratis poſſet 314.a
Exquiliarum etymologia, & capita eius quot 346.a
Exquiliarũ *templa & domus quæ* ibidem
Exquilias quis præcipue incoluerit & auxerit ibidem
Exquilina porta quæ alias dicta 219.b
Exquilina *trib⁹ à quo reliquis addita* 25.b
Exquilina *via* 83.b
Exta ab aquilis rapta, quàm ſint augurio felici 307.b
Exta cruda in manus obtuliſſe Spartanis quid 86.a
Exta hominum qui quomodo in ſacrificiis rimarẽtur 383.b.& dein.
Exta muta ac regalia quæ 308.a
Exta *quomodo ſpecialiter coquerentur* ibidem
Exta ſolennia depaſci à ſerpente, quid ſit 275.b
Exteri *Romæ ad magiſtratũ prouecti* 365.b.207.a
Exteri *in ſenatũ admiſsi* 207.a
Externi in imperium adſciti 203.a
Externi milites an & quomodo à Romanis militiæ admiſsi 30.b
Externorum militum quanta apud quoſdam exiſtimatio 30.b
Exteros etiã Romæ triũphaſſe 330.a
Extis *ſingulis ſuam ineſſe vim* 338.a

Extorum inſpiciēdorum ratio olim quæ 306.b.& dein.
Extorū nomine quæ inteſtina contineantur 306.b
Extra ordinem de rep. dicere quibus liceret 208.a
Extremos pueri capillos qui iaculatores lapide tangerēt ex induſtria impune 371.b
Exul quando ciuitatem amiſiſſe cenſeretur 200.b in fine.
Εὐὰν quid Græci vocent 356.b
ἐυαςτὴρ ὀλώπιος κόθορυξ, quid 278.a

F

FAba alba aut nigra in iudicio ferēdo Græcis quid 124.a
Fabam quibus nec ſerere, nec eſſe, nec aſpicere liceret 349.a
Fabas iacere aut aſſumere, quibus feſtis ſolitum 143.a
Fabis qui in ſuffragando vterentur 208.a
Fabia lex 15?.b
Fabius fornix 83.b
Fabius vnde cognomen maximi adeptus 25.b
Fabius Rullus qua potiſſimum re Maximi nomen adeptus 25.b
Fabii Gurgitis quàm fuerit inſignis cenſura 145.b
Fabii vnde appellati 12.b
Fabricii abſtinentia quanta 107.b
Fabulino qui ſacrificent 99.a
Fabulinus deus quis 384.b
Faces nuptiales è qua tantum arbore, & à quibus accendi tantum ſolitæ 60.b
Facien carpere quæ lex quibus vetet 339.b
Facies duas eadē ceruice prominentes, qui nummis olim incuſſerint 218.b
Factio omnis forenſis in quas tribus à Fabio Rullo coacta 25.b
Factiones aliquot diuerſarum nationum quales 180.a.b
Factiones Circenſium quot & quales 263.a
Factiones Græcorū potiſſimæ quæ 180.a
Fagi corticem quibuſdam religioſum eſſe 223.a
Fagus vbi aliquando vaticinata 319.a
Fagutal vbi, & quid 83.a 34.b
Falacer quis vel deus, vel dei flamen dictus 347.b
Falarica quorum propria 370.a
Falcidia lex quid vetaret 355.a
Falcidiæ legis ſententia de teſtatore ſeu legato, excutitur 94.a.b
Falcones cur quidam dicti 13.b
Falconis auguria qualia 273.b

Falſum teſtimonium dicentis ſupplicium, quod 343.a
Fama dea vbi culta 21.a
Famæ & ſiti vbi vulgo mori ſenes cogantur 115.b
Familia libertatis vindex ac patrona quæ 189.a
Familiaritatis intimæ apud diuerſos iudicia quæ 42.b
Familiarum aliquot, ex quibus ſolis reges eligerentur nomina quæ 238.b
Famulorum in conuiuiis celebribus munera quæ 296.b
Fannia lex 138.b
Far ad ſacrificia impurum quod 140.b
Farina frumenti cuius vrbis mœnia deſignata 274.b
Farris hemina aut quartarius quantum & quorum donum 228.a
Fari quo tempore vel liceat vel non liceat 232rb
Fas ad quid pertineat 377.a
Faſces dictatoris quot 240.a
Faſces etiam veſtalibus præferri ſolitos 270.b
Faſces & lictores conſulum quot 118.a
Faſces lictorum ex qualibus virgis fierent 46.b
Faſces per vices modò apud hunc, modò apud illum COS. fuiſſe 118.a
Faſces è lauro quando magiſtratui anteferrentur 46.a
Faſcia candida diadema regium olim erat 47.a
Faſciarum vſus ante caligas quis ibidem
Faſcinationes quō olim repelli putarentur 313.b
Faſciolæ curules quæ 287.
Faſcium ſummiſſio 46.a
Faſianos quis imperator ſibi tanquam deo mactari edixerit 142.a
Faſti dies qui, & vnde dicantur 232.a
Fatentes crimina ſua ſponte vbi abſolui ſolerent 124.a
Fata omnia agi, qui philoſophari 383.b
Fatua dea quæ, & vnde dicta 336.b.384.b
Fauciæ tribus incerta origo & infelicitas 26.a
Fauiani qui dicti 212.a
Faunalia quando agerentur 155.b
fauni vxor quàm fuerit caſta 336.a
Fauno quid immolaretur 142.a212.b
Faunus qualis deus 326.a
Fauſtidianæ puellæ 46.b
Fax nuptialis quando faceret dirum omen 59.b
Febris fanum quotuplex 27.a
Febris fanum vbi 21.a, 82.b 345.a
Februarius cui deo dicatus 169,a.82.b.345.a

Februarius quibus infelix ac ſuſpectus 233.a
Februarij idibus quid ſoleat fieri 154.b
Februatæ Iunoni quando, quo modo & à quibus ſacrum fiat 212.a
Februo cur & quando potiſſimum litaretur 312.a
Feciales quid ex Feretrij Iouis æde ſumere ſoliti 12.a
Feciales vnde primùm creati, & quot initio fuerint 231.b
Fecialium iuramentum 267.a
Fecialium munus quod 251.b
Fecialium poteſtas quo termino circunſcripta ibid.
Fel cui deo cur dicatum 307.b
Fel nigri canis & genitale ſub limine ſponſi cur 60.a
Fel quibus animalibus qua in regione nullum 307.b
Feles à quibus vt dij cultæ 383.a
Feles aut aliæ beſtiæ prodiis cultæ, quàm magnificè ab Aegyptiis ſepelirentur 353.b
Felicitas ſeu victoria, cuius aliquando fuerint teſſeræ 179.b
Felicitatis portenta aliquot mira 110.a infelicitatis ibid. & dein.
Felis morientis in Aegypto quantus luctus 128.b
Fellis omina qualia 307.a
Felli quæ vis tribuatur 308.a
Femora & ſuræ equitum cur armis carerent 372.a
Feneſtræ portæ nomen vnde 220.b
Ferales arbores 133.a
Ferales cœnæ quæ 143.b
Feralia cuiuſmodi feſta, aut vnde dicta 143.b
Feralibus cœnis quid apponi ſolitum 310.b
Ferarum tergore qui caput in prœliis tegant 375.a
Ferculorum cœnis ſolennibus inferendorum cæremoniæ quæ 296.b
Ferculorum in epulis magnificis numerus ſeu multitudo quæ 298.a
Ferentarij qui 372.b
Ferentina porta vnde dicta 220.a
Feretrij Iouis templum 21.b
Feretrius Iupiter vnde cognominatus 22.a
Feretrum cadaueris ferre ſoliti qui 12[illegible].b
Feriæ Idibus dicatæ, quæ 154.b
Feriarum genera quot 258.a
Ferina caro quibus quotidianus cibus 138.a
Feronia quorum dea 200.b
Ferreo calceo quis vſus 288.a
Ferri in triumphis ſolita quæ 310.b. & dein.
Ferro qui ventrem tantum & ceruicem militiæ tegant, cætera nudi 2[illegible]9.a

Ferreos annulos quibus paſſim ferre permitteretur 107.b
Ferula qui olim plecterentur 67.b
Feſcenini verſus vnde & qui appellati 60.b
Faſta magnæ licentiæ apud diuerſos quæ 93.a.b
Feſti dies qui 232.a.in fi.
Feſtorum aliquot cathalogus 336.b & a
feſtos dies vt exigerent pueri 138.a
Feſtum Fortis Fortunæ quando celebraretur 20.a
Feſulæ quàm olim celebres fuerint auguratu 292.a
Fibra quid 306.b
Fibræ gallinaceorum quales 308.a
Fibulas aureas quibus ſolum habere permiſſum 107.b
Fictilia aut marmorea edulia quis aliquãdo exhibuerit 295.b
Fictilia quàm diis grata 226.b
Fictitiis victimis quando vti liceret 143.b
Ficubus qui maximè victitarent 138.a
Ficus optimæ cuiates 295.b
Fidei dandæ in fœderibus barbarici more qui 251.b & dein.
Fidei & Termi templa vbi 92.a
Fidei ſacrum quomodo fieret 92
Fidei ſeruandæ tenaciſſimi olim populi qui 268.a
Fidei templum vbi 344.b
Fidenæ cuius olim regionis oppidum 173.b
Fidenatis cognomine quis cur Romæ dictus 62.b & 69.a
Fides quibus vel nulla vel parua 268.a
Fides quomodo cui detur 86.b
Fidibus militiæ qui vſi 178.b
Fidibus ſonare quanto olim in precio 101.b
Fidii Sabini dei templum vbi 346.b
Fidius quis ſeu quorum deus 267.a
Fiduciaria tutela quæ 342.a
Figura membri virilis à quibus Romæ qua religione culta 155.b
Figuræ aliæ atque aliæ ſceptris inſculptæ 48.b
Figuræ caſtrorum aliæ atque aliæ 17.a
Figuris animalium qui pro literis vterentur 109.a
Filamines qui primùm, & vnde flamines dicti 347.a
Filiabus coram caſtè ſe gerãt parentes 99.b
Filiabus Ariſtidis quid honoris publicè exhibitum 197.a

Filiæ regis ſacrorum quid haberent priuilegij 172.b
Filiæ quibus in hæreditatem ſuccedant, non filii 341.b
Filii immolandi impium votum, fruſtratum 156.a
Filiæ ad veſtæ ſacerdotum cogendæ, aut non cogendæ, quæ 269.b
Filicidæ pœne quæ 123.b
Filii in patrem execranda impietas 62.a
Filii ingenui vbi ſeruilia pati 98.a
Filii parentes mortuos efferri vbi ſolerent 128.a
Filius patre viuo pecunia cur non cedenda 10.b
Filius patrem alere non obnoxius, quis 340.a
Filios proprios Phryges vendunt 98.a
Filo qui ſacerdotes quomodo & quando vterentur 347.b
Filum punicem qui ferre pro pileo ſoliti ibidem
Fimbrias pelliceas geſtare quibus decorum 288.b
Fines imperii Ro. olim qui 311.b
Firmatio matrimonii apud diuerſos quomodo fiat 40.a
Fiſtularum ſpecies aliquot 222.b
Fiſtulis qui militiæ vſi 178.b
Filios defunctos qui patres non luxerint 133.a
Flagris qui vel in ſe, vel in alios inter ſacrificandum ſæuiant 226.a
Flamen Iouis ſeu Dialis à quo primum inſtitutus, & quãtæ autoritatis fuerit 334.
Flamen nocentibus quãdiu ſit aſylum 349.b
Flamini an ſenatus & militiæ muneribus vocarent 348.a
Flamen Vulcanalis cui deæ quo die ſacrum faceret 346.b
Flamines curiales qui 347.a
Flamines in Cæſarum honorẽ inſtituti, qui & quàm diuerſi ibid.
Flamines qui & vnde crearentur ibidem
Flaminibus quibus & quandiu prouinciæ demandatæ 348.b
Flaminibus tactu, nominatu, auditu illicita quæ ibidem
Flaminica quæ, & eius munus quod 348.a
Flaminicæ amictus ac officia quæ 349.a
Flamini diebus feſtis viſu nefas quid eſſet 348.a
Flamini cui omnino iurare interdictum 268.a
Flamini neque ſine vxore eſſe licitum, neque mortua vna aliam ducere 348.b
Flaminii contra Gallos votũ 165.a

Flaminij de Gallis trophæum 36.b

Flaminij quàm ſpecioſus triũphus 320.b.333.a

Flaminio qui qua de cauſa priuati 334.b347.b

Flaminiorum familiæ propriũ quid 347.b

Flaminis etymologia quæ 347.b

Flaminis prodendi cauſa dictatorem aliquando creatum fuiſſe 10.a

Flaminium non fuiſſe perpetuum, ſed adimi ob demeritum potuiſſe 347.a

Flaminum inſigne quale ibid.

Flaminũ munus quod ibid.

Flammæ ex cuius equi ore egredi viſæ 31.a

Flammeum ſponſæ cuius eſſet coloris 59.a

Flua coma quibus accepta, quibus contempta 290.b

Flacci vnde dicti 13.b

Flauius Sabinus quàm fuerit innocenter ac fortuitò occiſus

Flexumines qui 370.b

Flora quæ qualiſve fuerit & meretrix & dea 337.a

Flora quo alio nomine dicta, & quomodo ei vino litetur 142.b

Floræ & Salutis templum vbi 346.b

Floralia quæ & vnde dicta & cur ac quando fierent 337.a

Florentinus quid nomine ſupellectilis comprehendat 28.b & dein.

Florum in triumphis ſparſio quæ 333.a

Fluctibus quæ natio parentes ſuos operiendo ſepeliat 115.b

Fluctibus ſeu Neptuno quid nautæ obiicere ſoliti 308.a

Flumentana portæ quæ 220.b

Fluminibus qui mortuos tanquam ſepulchro iniicerent 115.b

Flonia 384.b

Fluoniæ Iunoni à quibus immoletur 98.b

Fluſius pater quis 23.a

Fluuij aliquot ſacri 223.b

Fluuii auriferi qui 174.a

Fluuii à Xerxis exercitu epoti qui & quot 382.a

Fluuiatilis canis pelle quæ natio pro galeis vſa 32.a

Fluuiolorum ſeu riuulorum vrbis Romæ catalogus 346.a

Focaneus 68.b

Focarii qui 170.b

Focus olim quid 303.b

Fæcunditatis miræ exemplũ 59.a

Fæderatæ in Hiſpania ciuitates quot 203.a

Fæderatæ in Sicilia vrbes quæ 202.b

Fæderati quibus donis ornarentur 239.b

Fœderis percutieudi mores ac tempus 252.a

Fœderum monumenta vbi aut quomodo cuſtodirentur ibidem

Fœdiſſima animlia cui pro diis coluerint 383.a

Fœmina quibus gentibus dominetur. non vir 239.a

Fœminæ comitiis non intererant 184.b

Fœminæ quæ à quibus arcerentur ludis 260.b

Fœminæ quot tantum veſtibus vterentur in Aegypto quot viri 291.b

Fœminæ vbi honoratiores quàm viri 256.a

Fœminarum apud Germanos & ſportanos autoritas quãta 210.b. *item apud Celtas & Gallos* ibid.

Fœminarum de venuſtate publicum certamen vbi 262.b

Fœminarum hæreditates quomodo coercitæ 355.b

Fœminarum intercurſu infeſtæ acies apud Trogloditas dirimuntur 210.b

Fœminarum ordo quomodo olim diſcretus 307.a

Fœminarum pugnas quis noctu commiſerit 361.b

Fœminarum Romanarũm nomina tantum quot 15.b

Fœminas etià inter ſe in Olymppicis certaſſe 260.a

Fœminas non dare cognomen ta familiis 256.a

Fœminas qui principes publicis conciliis admiſerint 210.b

Fœminis cur nomina citius quàm maribus inderentur 102.a

Fœminis auri ornamenta, quod equitibus anuli 107.a

Fœminis probroſis legata & lecticas quis ademerit 355.b

Fœmininæ victimæ vbi illicitæ 143.b

Fœminini generis victimas potiores eſſe quàm maſculini ibidem

Fœneratorum aliquot libidinoſa crudelitas 11.a

Fœnerator olim quanto grauius alicubi quàm fur damnatus ibidem

Fœni manipulus quorum olim ſignum 177.a

Fœnum in cornu gerere, quid 279.a

Fœnus quibus gentibus ignotum, & quibus exoſum 11.a

Fœnus quomodo paulatim abrogatum 11.a

Fœta vulpes occurrens, quid portendat 275.b

Fœtus animalium quoto à partu die ad ſacrificia puri haberentur 141..a

Fœtus biceps aut mancus in auſpiciis quid 307.b

Foliis palmarum ſcribas o-

lim vſos pro chartis 108.b
Folliculorum ludus 161.b
Follium ludus qualis & quorum ſit 162.a
Fons vno quotannis die vini ſaporem habens, vbi 321.b
Fontanilis porta quæ 220.b
Fontes olbliuionis & memoriæ vbi 321.b
Fontis cuiuſdam mira natura 319.b
Fontis oleo manantis miraculum 18.b
Fontium aliquot periuros vlciſcentium miracula 267.a.b
Fora aliquot apud exteros qui cognominata 72.a
Forcaneus palmes 68.b
Fordicidia quo alio nomine dicta 142.a
Fordicidiis quales tantum victimæ cæderentur 307.b
Fore amandum aut amaturū, an Latinè dicatur 12.a
Fores Iani quot 22.b
Fores virga lictorum percuti, quid indicaret 45.b
Forma domorum Romæ qualis 304.b & dein.
Formæ certamen publicum inter mulieres vbi 262.b
Formicæ cui aliquando tritici grana dormienti ingeſſerint 110.b
Formicas ſanguinem victimæ auferre quid 308.a
Fornacalia cuiuſmodi vel feſta, vel ſacra 140.b.337.a
Fornacarius quis 170.b
Fornicata via 83.b
Fornix Calphurnius & Fabius vbi ibidem
Fororum Athenienſium cognomina 72.b
Fororum Romæ nomina quæ & quot 71.b
Fortuna maſcula 19.b
Fortis Fortunæ ædes vbi 20.b
Fortuna mala quibus de cauſis olim culta 20.
Fortunæ cultores ſeu deſpectures, qui facti 21.a
Fortunæ cultus apud exteros 21.a
Fortunæ deæ quàm diuerſa fuerint cognomenta 20. & templa ibidem
Fortunæ quàm varia ſimulachra ibibem
Fortunæ malæ templum vbi 20.b. 346.b
Fortunæ Primogeniæ templū vbi 346.b
Fortunæ ſimulachrum in cubiculo imperatoris 20.b
Fortunæ templa Romæ vbi 57.a
Fortunarum trium incerti nominis templum vbi 20.b
Forum Romanum vbi & quod 7.b
Foſſarum pro caſtris latitudo & altitudo quanta 19.a
Foueas qui quomodo habitttēt 23.b

Framea & ſcutum, vbi adoleſcentium ornatus 285.b
Frameæ quibus propriæ 370.a
Fratres vbi præcedant filios in hæreditate 341.b
Fratris filiam ducere Romæ licitum fuiſſe 39.a
Fregellæ vicus 82.b
Fremitus equorum à quibus obſeruaretur 275.b
Frigida qui tantum lauent 235.a. 216.a
Fritillus quid 161.a
Frons cui deo ſacra 85.b
Fronti quorum nota inuri ſolita 158.a
Fronticius (forte rectis Fronditius) vnde quis cognominatus 15.b
Frontis indicia quàm diuerſa 85.b
Frontones cur quidam nuncupati 13.a
Fructuum decima Herculi vouebatur 165.a
Frugalitas Romæ olim quæ 138.a. 133.a
Frugalitatis aliquot in regibus exempla 298.a.b
Frugalitatis exempla inter Græcos olim quanta 139.a
Frugem alienam noctu pauiſſe, qua lege fuerit capitale 341.a
Fruges euocari & aliò traduci quomodo ſolerent 339.b
Fruges quomodo olim teri ſeu pinſi ſolitæ 138.a
Frugi cognomen quis vnde adeptus 15.a
Frugum primitiæ cui offerrentur 142.b
Frumēti prouiſio quorū magiſtratum curæ incumberet 18.a
Fucato capillo quis imperator incedere ſolitus 290.a
Fucatum capillum qui maximè oderint 291.a
Fugato aut fugienti hoſti quæ gens ex natura non inſtet 193.a
Fugientem exercitum qui potiſſimum inſequerentur ibidem
Fugientes temere ex prælio quomodo & à ſuis reprimerentur 193.b
Fugitiui ſerui vbi aut quomodo ſeruitute eximerentur 159.b
Fugulatis lacus vbi 346.b
Fulcimenta vitium quotuplitia 68.a.b
Fulgetras adorare quid 272.b
Fulguritatum ars à quo deſcripta 149.b
Fulgurū ſpecies diuerſæ ibid.
Fulmina dira aut felicia quæ 272.a
Fulmine ictos non cremari in funere 133.b
Fulmine icta quàm ſint religioſa 353.b
Fulmine quorum ſepulchra tacta 153.a

Fulminis auertendi ratio Græcis quæ 272.b
Fulminum genera tria quæ 273.a
Fulminum iactus qui dii poſsidere crediti 311.a
Fuluii Flacci laus à modeſtia 330.a
Fuluio quid à Catone obiectũ 229.a
Fumus in die militiæ quid indicaret 179.a
Funales equi qui 294.b
Funda qui maximè pugnent 375.a
Fundis quot & qualibus Baleares vtantur 372.b
Funditores qui ibidem
Funebres aues quæ 273.a
Funebres ludi quales 132.b
Funebres tunicæ regum Indorum & Ægyptiorum 132.a
Funebris laudatio vnde initiũ habuerit 131.b
Funeralis lex quæ 130.a
Funeris illuſtris efferẽdi ritus 129.a.131.a
Funera noctu non interdiu efferebantur 130.a
Funere perfecto fieri ſolita quæ & quam diuerſa 132.b. & dein.
Fungi qui quomodo in pumicem conuertantur 265.b
Fundos in carioſis nauibus natos viuas aues fieri 199.a
Funus efferendi ritus olim quis 129.a.b
Fuo quid olim verbi fuerit 12.a
Furcam geſtare ſoliti qui 158.a
Furca qui quomodo plecterentur 123.a
Furciferi qui & quomodo dicti 158.a
Fur diurnus aut nocturnus quomodo tractari ſolitus 240.b
Fures cui imperatori maximè inuiſi 340.b
Fures & ſicarios qui quando inuicem cõmitterẽt 361.a in fine
Fures quàm ſint odioſi Scythis 340.b
Fures vbi & cui furta offerãt 320.b
Furiarum templum 130.b
Furia lege quid ſtatutum 355.a
Furii de Gallis triũphus qualis 333.b
Furinalis flamen à qua dea cognominatus 347.a
Furiorum etymologia 14.a
Furta militum quomodo aliquando punita 74.b
Furta per lancẽ & licium, quæ 340.b
Furta quàm ſeuerè xii tabulis punirentur 340.a
Furta quibus vel licita vel impunita ibidem
Furto ſeu rapto qui viuant ibidem

Furtum leuius quàm fœnus, quibus fuerit 11.a
Furtum vel minimum, vbi capitale 114.b
Furum dea quæ 165.b
Fuſtibus inter ſe decernentes puellæ vbi & cui deæ ſacrificent 142.a
Fuſtibus qui per centuriones caſtigarentur 358.a
Fuſos in via torquere cur quidam fœminis vetuerint 198.a
Futinus deus 40.a

G

GAbii à tarquinio quam nequiter oppreſſi 111.b
Gabii Mithriditis regia 127.b
Gabini quàm mirè aliquando victoria hoſtium potiti 22.b
Gabinius quem Ptolemæum in regnum reduxerit 5.b
Gabiuſa porta quæ 220.a
Gabrielis Altilii laus 247.a
Gabyrus quorum deus 326.a
Gades quibus præ vulgo deabus templa dicarint 21.a
Gadinati equites 107.b
Gaditanorũ modorum & ſaltationũ ſpecies quàm variæ 361.a
Gagneo qui ſacrificare ſoliti 164.a
γάιος vnde dictum 255.b
Galatæ natura quales 214.a
Galatæ qualibus vtũtur tubis 178.b
Galatæ quid pro ornatu galearum vſurparint 32.b
Galatarum tubæ in præliis ineundis 178.b
Galatarum in clypeis inſignia quæ 369.b
Galatarum ridiculus in funere mos 131.b
Galbæ imperatoris in fortunã fraus quomodo vindicata 21.a
Galbæ quomodo imperiũ prædiuinatum 307.a
Galbæ vnde quidam dicti 13.a
Galbula auis quæ ibidem
Galea cui regi pro diademate impoſita 48.a
Galearũ inſignia apud diuerſos diuerſa 32.a
Galenus Cæſar quæ aliquãdo fecerit vota 163.a
Galenus Cæſar quales nũmos cuderit 218.b
Galeni in patrem captum ſcõma quod 3?2.a
Galeni veſtitus qualis 286.a
Galeria tribus quando in vrbem recepta 26.b
Galeriæ tribus prærogatiua 26.b
Galero albo quis flamen ſolu[s] vteretur 347.[a]
Galerus cuius olim proprium fuerit inſigne 64.[b]
Gallia & Britannia in quo olim prouincias diuiſæ 104.b
Gallia in quot factiones diuiſ[a] 180.b

Gallia quàm à circio vẽto afflicta aliquando ſit 164.a
Galli comati 290.b
Galli deum matri quomodo ſecando membra ſua immolent 140.b
Galli qualibus militiæ veſtibus vſi 31.a
Galli natura quales 214.a
Galli quàm honorẽt fœminas 210.b
Galli quàm ſumptuoſe ornarint galeas ſuas & ſcuta 32.b
Galli quid potiſſimum diis vouere ſoleant 165.a
Galli quomodo homines in ſacris mactare & excruciare ſoliti 383.b
Galli mutuam in funere pecuniam cur darent 130.b
Galli vt prælia ineant 191.a
Gallicæ mulieres iudices 210.b
Gallina cui nationi in epulis & ſacris interdicta 141.b
Gallinacei pro conis apud quos fuerint 32.b
Gallinacei quàm habeant nobiles fibras 308.a
Gallinaceorum & coturnicum pugna publica olim vbi fieret 262.a
Gallinaceum aliquando Perſis vt regem præfuiſſe 321.b
Gallinaceus quibus diis ſacer 141.b
Gallinarum cantus quid mali præferre putetur 274.a
Gallis natura inſitum quid 214.a
Gallogræci quàm mirè prælientur 375.a
Gallorum contra Romanos votum quale, & econuerſo 165.a
Gallorum factiones duæ præcipuæ 180.b
Gallorum immanis in ſepultura magnatum mos quis 131.a
Gallorum in pingues odium atque lex 96.b
Gallorum in pugna arma ſeu ornamenta quæ 375.b
Gallorum in ſacris impietas quanta 383.b
Gallorum mos in dotibus conſtituendis 197.a
Gallorũ præpoſteri cãtus quid prædiuinent 274.a
Gallorum plerique pro vallo caſtrenſi quid habuerint 19.a
Gallorum veſtes quales 288.a
Gallus nocti & laribus ſacer 141.b
Gallos duos qui nummis incutiant 218.b
Gallos omnium ſæpiſſimè victos fuiſſe & rebellaſſe 330.a
Gamelia Iuno à quibus coleretur 327.a

Gamphaſantes, qui & quãto peregrinos odio proſequãtur 203.b
Ganges flumen à quibus vt deus cultus 325.b
Ganges quàm clarum flumen 174.a
Ganymedis lacus vbi 382.b
Garamantes ferarum ritu in venerem ruunt 41.a
Gramantici nomen quis recuſarint 69.b
Gardates Perſis habiti qui 374.a
Garus piſcium non ſquamatorum ad quid vtilis 221.b
Gaſter quòd vaſis genus 136.b
Gaſterium quid ibidem
Gaza cuius fuerit ærarium 85.b
Gaza Perſicè quid ſonet ibid.
Gazæ quid monſtri aliquãdo viſum 129.a.134.a
γέα quid 255.b
Geganiæ familiæ propriũ quid 14.a
Geganii vnde Romam deducti 255.a
Geganii vnde vocati 14.b
γεῖος quid 255.b
Gelonorum truculentia & ornatus militaris 31.a
Gemea ala quæ 69.a
Geminum fel in extis, quid 307.a
Geminus pater quis dictus 23.a
Gemma annuli immenſis prætii 87.a
Gemmarum vſus in annulis quis & vnde 87.b
Gemmiferi fluuii qui 174.a
Gemmis ſignare quando deſitum 87.b
Gemoniæ ſcalæ cuiuſmodi pœnarum locus 122.a
Genca (ſi recte ſcriptum) Antiocho cuiuſmodi ala 384.a
Genarum indicia quæ 85.b
Genas radere quæ lex quibus vetet 326.b
Geniales dii qui 325.b.384.b
Genialis lect⁹ quomodo & cui ornari ſolitus 60.b
Genitalibus membris, ſacrificatum vt diis olim fuiſſe 384.a
Geniti ex ſerua aut illegitimo coniugio, Athenis quales 238.a
Genius quis putatus, & an duo ſint 325.a
Gentius neque ſuus de ſuo iuno 325.a
Gentes variæ quàm variis vtantur militiæ & inſtrumentis & ornamentis 375.a
Gentium diuerſarum peritia diuerſa 25.a
Gentium maiorum deæ quæ 324.b
Genu alterum alteri imponere in ſenatu, quàm vitioſum 209.a
Genutii in totam legionem animaduerſio quæ 74.
Genitii tribuni pl. lex 11

Genuu

Genuum hominis religio quæ 86.a
Geometriæ celebres qui 215.a
Geometria vbi vulgo pueros doceretur 100.b
Georgius Trapezuntius quid miri aliquando viderit 134.a
Germalia vbi 345.a
Germanici de Germanis victis trophæum 36.b
Germanici nomen quibus mẽſibus inditum 169.b
Germanico quid ab Aſpide prædiuinatum 321.a
Germani ex cuiuſmodi rebus oſpicia ſumant 275.a
Germani furibus non infenſi 340.b
Germani pro vallo quid vſurpare ſoliti 19.a
Germani pyras mortuorum quomodo extruere ſoliti 130.a
Germani quàm fuerint olim hoſpitales 204.a
Germani quibus ludis & quàm carè ludere ſoleant 162.b
Germani quod ſignum nummis incuſſerint 218,b
Germani quo in honore ſacerdotes habuerint 66.b
Germani quo reges ſuos honore afficere ſueti 48.a
Germani quomodo adulteras punire ſoliti 176.a
Germani quomodo lauent 235.a
Germani quomodo in prælium ruant 191.a
Germanis fœnus olim ignotum fuiſſe 11.a
Germanis non fuiſſe templa, & quid pro templis fuerit 223.a
Germanis ſatellitibus qui Cæſares vſi 371.b
Germanorũ acies vt inſtrueretur 192.a
Germanorum nobilibus plures vxores licitæ 41.a
Germanorum conſultationes 208.b.& 209.a
Germanorum dii qui 326.a
Germanorum & Indorum ſepulchra qualia 352.b
Germanorum in bellis inſignia cuiuſmodi 177.b
Germanorũ in conflictu diſciplina qualis 193.a
Germanorum in dãdis dotibus mos quis 197.a
Germanorũ in ædificando mos quis 305.a
Germanorum in educãdis pueris mos 98.a.99.b
Germanorum in prælio aggrediundo mores qui 191.a
Germanorũ in ſacrificiis truculentia quanta 383.b
Germanorum in ſentẽtiis reiiciendis aut recipiendis mos quis 208.b
Germanorum in ſponſalibus inſignis mos 58.b
Germanorum legati quid alii

quando Romæ in theatro fecerint 282.a

Germanorum ludus quàm obſtinatus 162.b

Germanorum matrimoniale ius quod 189.a

Germanorum mos in infantibus recens natis 96.b

Germanorum natura qualis 214.b

Germanorum ſcuta qualia 197.a

Germanorum militum ſcuta amittentium punitio 73.a

Germanorum ſeruitus qualis 158.b

Germanorum ſtipendia olim quæ 374.b

Germanorum veſtitus qualis 289.a

Gerri qui, & quàm crudeles in funere regis eſſe ſoleant 131.a

Geruſia curia quorum fuerit 24.b

Geſſa quibus propria 370.a

Geſſatæ Galli qui 374.b

Geſtamen triumphantis quale quid fuerit 332.b

Geſtis ad Sagrã certius, quid 278.a

Geſtuum chironomiæ quanta diuerſitas 361.b

Getæ Cæſaris mirus in apparandis ferculis mos 2[illegible].a

Getæ quàm crudeliter manes virorum expient 310.a.b

Getulici vnde dicti 69.b

Gil ppi peculatus quomodo proditus 218.b

Gingrinæ tibiæ quæ 178.b

Gladiatores in quibus potiſſimum ludis exhiberentur 361.a.b

Gladiatoria munera exhibere quorum fuerit ab initio 54.b

Gladiatorius ludus quãdo exhiberi ſolitus, & quibus ei intereſſe vetitum 132.b

Gladiaturam munus quis primus Romæ ediderit 361.b

Gladiaturum quis aliquando prohibuerit, & quibus tantum exhibere permiſſum 362.a

Gladio breuiori qui pugnent 371.b

Gladios & lanceas in ſanguine hoſtiæ tingere quid 353.a

Gladius Hiſpanus qualis 370.a

Gladius quibus olim proprius ibidem

Glandem ſecund s menſis exhibere quibus fuerit magnũ 295.b

Glandium vſus quibus frumenti loco fuerit 138.a

Glans ex aliena arbore in alienum fundum cadens, cuius ſit 340.a

Glaſtum quid ſit 31.a

Glaucopis dea quæ 327.b

Glaucus quid.ĩ Demyli filius, quomodo Olimpia vicerit

vicerit. 260.*a*
γλαῦκας εἰς ἀθήνας, quid 279.*a*
Glires epulis cur interdicti & à quibus 139.*b*
Gnidius ſenatus capitum quot 206.*a*
Gnidurgis quid 179.*a*
Gnoſos cuius aliquando regia 127.*b*
Gonatus quid dictus 70.*b*
Gonatus vnde dictus 70.*b*
Gordiani cuiuſdam relatio de ſpectris 67.*b*
Gordii qualem eligere ſoliti regem 238.*b*
Gordium multæ aues circunuolantes quid portenderint 110. *b*
Gorgias Leontinus quàm ſalſe in Olympiis irriſus. 291.*a*
Gorgonis mulieris Spartanæ celebre apophthegma 196.*a*
Gorpias menſis quis 169.*b*
Gottyni qua afficiant adulteros pœna 176.*b*
Gracchi & Scipionis ſimultas ac familiaritas 28.*a*
Gracchi in deiectos de gradu plebiſcitum quod 189.*b*
Gracchi lex pro incolumitate ciuis Rom. quæ 158.*a*
Gracchorum alter vbi & quo modo occiſus. 83.*b*
Graculo quid eſſe cum fidibus quid 278.*a*
Gradiuus quis deus cognominatus 56.*b*
Græca fides prouerb. 214.*a*
Græca ſacra Romæ quæ dicta 364.*b*
græcæ literæ vbi & cur olim diſci vetitæ 109.*b*
Græcarum literarum inuentor quis 109.*a*
Græci verecundiores cæteris nationibus erga cognatas. 38.*b*
Græcina capitis poſtulata, viri ſui iudicio abſoluta. 197.*b*
Græcis initium anni quod 169.*b*
Græcorũ aliquot abſtinentiæ quanta 139.*a*
Græcorum explicabili nexu copulatorum mos 43.*a*
Græcorum mos in nuptiis 58.*a & b. & 59.b*
Græcorum puerorum inſtitutio 97.*a*
Græcorum in condendis defuncti antiquiſſima conſuetudo quæ 116.*a*
Græcorum in funere ducis aut regis mos quis 131.*a*
Græcorum in obſidione Troiæ inſigna quod 369.*b*
Græcorum more bibere, quid 296.*a*
Græcorum mos audito fauſto nuncio 46.*b*
Græcorum mos in vouendo quis 194.*b*
Græcorum natura qualis 214.*a*

Græcorum pœna in ſacrilegos 123.a
Grandæui ætate ad comitiorũ ſuffragia non admittebãtur 279.a
Græcoſtaſis vſi Romæ olim fuerit 24.b
Græcus ſermo quàm Romæ inuiſus 211.a
Graminea corona cur & vnde dari ſolita 227.b
Grammateus 66.a
Grammatiæ Syris quid 297.a
Grammaticum cuius & quod poculi genus 136.b
Grammatophoros qui 46.a
Graphton quid 108.b
Gratiæ quot, & quomodo pingi ſolitæ 248.a.b
Gratiarum ædes vbi ibidem
Gratitudinem naturaliter homini inſitam eſſe 248.a
Gratuitũ balneum quis Romæ exhibuerit 135.a
Grauedines quomodo leuari putentur 246.a
Gregarii qui habiti 374.a
Gregario militi quid in caſtris habere vetitum 33.a
Grex idem apud iuriſperitos quis dicatur 113.b
Grues à recto flectere curſu, nautis quid 273.b
Grues volãtes à quibus tabellariis ſuperatæ 46.a
Grypi Perſis qui 85.b
Gurges cur quidam dictus 14.b
Gutturnium quid 29.b
Gyala quid 136.b
Gygius canendi modus qualis 178.a
Gylippi cultus militaris quam ſordidus 31.a
Gymnaſia Athenis celeberrima quæ & quot 135.a
Gymnaſia quàm olim à græcis culta 100.b
Gymneſiæ quàm impiè mortuos ſepelire ſoliti 115.b
Gymneſiarum in elocandis nuptui virginibus mos 40.b
Gymnaſticæ diſciplinæ 97.a
Gymnaſium Herculis *apud Athenas, quid* 77.a
Gymneta quale Argiuis *nomẽ* 160.b
Gymnico certamine qui potiſſimùm valeant 215.a
Gymnopodia Spartanis quid 365.b
Gymnoſophiſtarũ mos in funeribus defunctorum 96.a
Gymnoſophiſtæ in Æthiopia quales quantíque putentur 214.b.
Gymnoſophiſtæ quàm ſobrii ſint, & quibus ſolùm veſcãtur 221.a
Gymnoſophiſtarum in conuiuii conſuetùdo quæ 297.b
Gynæceũ quæ domus pars fuerit Græcis 304.b
Gynæceia dea quæ 142.b 336.b
Gypſo quæ gentes corpora ſua militiæ illiniant 31.a

H

Habentibus patrem ſuperſtitem, qui magiſtratus interdicti 187.a
Habere equum Seianũ quid 269.b
Habere pauca, & nullius indigere cuius precatio fuit 124.b
Habis rex quẽ miſerè & mirabiliter educatus 110.b
Habitudo corporis militum 29.b
Habitus ſepeliendorum olim qualis 116.a
Hacantus quid primum in Olimpiis introduxerit 260.b
Hadriani Cæſaris apophtheg ma de iureconſultis 378.a
Hadrianus quo vocabulo legionem ſummam impartierit 8.b
Hæredes qui quomodo fierẽt 341.b & dein.
Hæreditates mulieribus quis quo plebiſcito ademerit 355.b
Hæreditatũ ius apud diuerſos quàm diuerſum 341.b
Hærere aquis, quid 278.b
Halæ vnde quidã dicti 13.a
Halia qui apud Rhodum ludi 262.a
Halicarnaſſus quorum regia 127.b
Hallucus quid 245.b
Halma quid 162.a, 361.b
Haloa Athenis qui 365.a
Halteres quid 162.a
Hãmonis imago qualis 213.a
Hammonis reſponſum de ſacris Græcornm inſigne 166.b
Hannibal cur ſæpe mutarit capillos 291.a
Hannibalis ab vrbe reditus cuius dein occaſionem dederit 57.a
Hannibalis cum Gallis ictum fœdus quale fuerit 210.b
Hannibalis nomen ſeruis indi cui fuerit capitale 106.b
Hannibalis ſuperbia 64.b
Hannonis facto 180.b
Hannonis in clypeo inſigne 369.b
Harmeniorum (forte Armeniorum) virgines nupturæ, quàm fœdè ſe gerant ante nuptias 40.a
Harmodij nomen quàm ſit Athenis ſanctum 160.b & 171. a
Harmoſtæ qui dicti 238.a
Harmoſtes Spartanis quid 258. a
Harmoſyni Spartanis qui 197.b
Harpagones quid 306.b
Harpaſtam quid 162.a
Harpocratem in gemmis pro ſignis aliquos vſurpaſſe 87.b
Harpocrates cuiuſmodi deus & vnde natus 88.
Haſdrubal quo die perierit 20.

Haſta cruenta quæ, & quando proponi ſolita 152.a
Haſta publica quæ ibidem
Haſta ſalutis quæ ibid.
Haſtæ in fines hoſtium proiectio, quid præ ſe ferre 254.a
Haſtæ puræ quæ 228.b
Haſtam dare vel adimere 74.b
Haſtam mittere ad caduceum quid ſignet 254.a
Haſta qui maximè prælientur 375.a
Haſtas inuicem permutare, Macronis quid 273.a
Haſtas qui pro diis coluerint 382.b
Haſtati qui 370.a
Haſtati in qua aciei parte locandi 190.b
Haſtatos qui ſequerentur 191.b
Hebes quales tali 85.b
Hebetes quæ regio producat 215.
Hebræi vbi publicas pecunias deponere ſoliti 56.a
Hebræis grauiſſima mulcta ſeu pœna quæ 124.a
Hebræis initium anni quod 168.b
Hebræorum pontificis ornatus 66.b
Hebrus quàm inclytum flumen 174.a
Hecate quæ dea 327.
Hecates ſacra qualia 226.b
Hecateus cuias fuerit 328.b
Hecatombas vouere quando ſolitum & quid ſit, & quo modo fiat 164.a
Hectoris præceptor quis 100.a
Hedera cui ſacra 222.b
Hedera quibus inuiſa 223.a
Hedera qui in ſacris omnibus coronentur ibidem
Hedera quis pro diademate vſus 48.a
Hederæ tactus cui illicitus 348.b
Aedui natura quales 25.a
Hedui quid primi ex peregrinis Romæ habuerint 207.a
Heduorum in ſententiis dicendis mores qui 208.b
Heduorum mos erga paruulos ſuos 98.a
Heduorum ſummo magiſtratui quid non liceat 6.b
Heleorum tribus quod 27.b
Helicon quibus ſacer 318.b
Heliocaminus quid 216.b
Heliogabalus cui imperatori fuerit deus 224.a
Heliogabalus quàm contempſerit ſenatum 207.a
Heliogabalus quàm turpia ſeſta ſiue ſacra inſtituerit 363.b
Heliogabalus quid ridiculi primus fecerit 210.b

Heliogababus quomodo inquinarit prætorij præfecturam 241,a
Heliogabali in ſecundis menſis luxus quis 295.b
Heliogabali in triumpho petulantia quanta 332.b
Heliogabali in theatris profuſio 95.b
Heliogabali profuſus in annulis vſus 88.a
Heliopolis ſeu Thebæ Ægyptiæ à quo conditæ 320.b
Heliopolitani Ægygtiis qui qualéſque æſtimentur 214.b
Heliotrapeza cuius carceris nomen 122.a
Hellenes quorum reges dicti 4.b
Helota quale Lacedæmoniis nomen 160.b
Helotæ à Spartanis qui habiti 203.b
Helotæ quàm ſeruitute aſtricti. 158.b
Helotæ qui 86.b
Hemina quota ſextarii pars 80.a
Hemina quot drachmis conſtet ſeu cyathis ibidem
Hepar cuius rei ſedes 308.a
Heptaphonos quæ porticus dicta 167.b
Hera quæ dea cognominata 327.a
Hera quarum Romæ nomen 160.b
Heræci qui dicti 27.b
Herecleotici ſcyphi 136.b
Heracleũ quod poculi genus 136.b
Heraclitus quem ſepeliendi morem docuerit 114.b
Heraclitus quo ſe ludi genere recreare ſoleret 161.b
Herbam dare quid 279.a
Herbam do, quid ſignet 194.a
Herbis quibuſdam quoſdam emaſculatos fuiſſe. 221.b
Hercitæ qui 170.b
Hercules à quibus gentibus maximè dilectus & cultus. 77.a
Hercules baſilicus in talis quid 161.b
Hercules Conopius vbi cultus 21.a
Hercules Gallicus quis 213.a
Hercules inuictus cuius aliquando fuit teſſera. 179.b
Hercules quàm diuerſe à diuerſis cognominatus 76.b
Hercules quàm fuerit fœcundus. 59.a
Hercules quibus gentibus inuiſus 77.a
Hercules quis quos ludos Pelopi inſtituerit. 257.b & dein.
Hercules quot putati. 77.b
Herculis cognomen qui vulgò meruerint. 77.b

Herculis imago cuius militare ſignum 179.b 79.b
Hærculis ſacerdos in Tyro 366.b
Herculis ſacra infanda 76.b
Herculis ſignum ante triumphantem prælatum 331.a
Herculis templum Romæ vbi 57.a
Herculi decimam vouere, quàm olim fauſtum fuerit 165.a
Herculi & Cereri quotidie quibus rebus immoletur 142.
Herculis in Co. quàm ineptè ſacrificetur 76.b
Herculi quàm impiè à diuerſis nationibus olim immolatum ibidem
Herculi qui potiſsimum vota facere ſoleant 165.a
Herea, cuius deæ feſta 262.a
Hermea feſta quæ 93.a 262.
Hermen Aegyptij quem vocent menſem 168.b
Hermionenſibus quid præter morem vulgarem vetitum ſit 130.a
Hermocrates quo auſpicio vrbem Cardiam condiderit 307.a
Hermodorus cur Epheſo exactus, & quid deinde Romæ meritus 289.b 339.b
Hormogenis diſſecti cor quale inuentum 307.a
Hermolai barbari laus 112.b
Hermothybies Aegyptiis qui 374.a
Hermothybium aut Hermothybiorum ſtipendia quæ ibidem
Hermunduri quomodo vouere aut deuouere quid ſoliti 164.a
Hermus quas regiones alluat & cui flumini mixtus in quod mare influat 174.a
Herodes quàm ſuperbe cauſam apud Hyrcanum reus dixerit 125.a
Herodotus hiſtoricus cuias 328.b
Heroibus quæ animalia immolentur 141.a
Herophyla cuius Sibyllæ nomen 149.b
Heros cuius dei nomen 325.a
Heroſtratus qua nocte Epheſinæ Dianæ templum cōbuſſerit 233.a
Heſiodus cui poetæ quo in certamine prælatus 364.a
Heſperum qui nummis incutiant. 299.b
Heſus quorum deus 383.b
Heteromaſchalos quorum tunica 290.a
Hetruriæ conuentus vbinam olim & quando ſeu quoties cogi ſolitus 173.b
Hetruſca diſciplina quomodo Romani filios ſuos inſtituerant 292.a
Hiantibus horrentiū animalium qui pro criſtis in bel-

loυſi 32.b
Hiberorum diuiſio olim quæ 27.b
Hiberorum & Albanorum galeæ cuiuſmodi 32.b
Hiberorum mirus quidam amicitiæ mos 42.b
Hiceteria quid 254.b
Hiectus Argiuus quam in adulteros legem tulerit 175.b
Hierapolitani ... i miraculum 321.b
Hieratica charta qualis 108.b
Hierax cur quis cognominatus 70.b
Hiero ex quanta miſeria ad quantam dignitatem peruenerit 110.a
Hierodidaſcali qui 283.a
Hieronis canes quid miri fecerint. 131.a
Hieronomii qui 283.b
HieronymiMaßiani laus 356.a
Hieronymi Porcarij laus 275.a
Hieronymi tyranni flagitia 50.a
Hierophantæ qui 283.b
Hierophantæ quomodo caſtrarentur 221.b
Hierophylaces qui 383.a
Hieroſtarchus quid ibidem
Hilaria qui dies dictus 234.a
Hinnitus equorum qui in auguriis maximè obſeruent 275.a
Hippagogi qui 371.a
Hipparchi qui 75.a 238.a
Hipparchia ala quæ 8.b
Hipparchus Bithynus quam fuerit excellenti ingenio vir 328.b
Hipparchus quàm ſæuus tyrannus, & à quibus occiſus 171.a
Hippia quæ dea vocata 327.a
Hippias cuius filius, & quantus tyrannus & quomodo cæſus 171.a
Hippicum quot ſtadia faciãt, & quid ſit 89.a
Hippiæ dens ſternutando excuſſus quid portenderit 102.a
Hippiæ philoſophi paupertas quanta 139.a
Hippiæ ſomnium quale 171.a
Hippius quis deus cognominatus 308.a
Hippoclidis deſultatio 101.b
Hippodromia forũ quod 72.b
Hyppolyto quæ crinem conſecrent 284.a
Hippolytus quis 66.a
Hipponæ deæ quibus pro animalibus vota fieri ſolita 165
Hipponax poeta cuias 338.b
Hippopotamum quis Romæ in quibus ludis dederit 362.b
Hippopotamus in imo ſceptri quid ſignificet 4[illegible].b

Hippoſelino qui victores donari ſoleant 262.a

Hippothonus Iupiter vbi cultus 21.a

Hippotenos quis deus dictus 77.a

Hippotoxotæ qui 372.a 376.a

Hircinis cornibus qui pro criſtis vſi 32.b

Hirci cur pecudibus miſceātur 260.a

Hircum qui adorarint 383.a

Hircū qui cui offerant 141.b

Hircus quorum poetarum & premium & victima 364.a

Hircus, nauigij nomen 179.a

Hircus vbi ad ſacra ineptus 141.b

Hirpiæ familiæ quales, & earum priuilegia quæ 322.a

Hirpini vnde dicti 275.a

Hirundines cuius ominis ſint 274.a

Hirundines, quibus nuncij vice fuerint 46.a

Hirundinum & cornicum certamen publicum vbi 262.a

Hiſpania in quot & quas prouincias diuiſa 104.a

Hiſpaniæ oppida Latio donata quot 263.a

Hiſpaniæ vniuerſæ ius Latij vnde tributum ibidem

Hiſpanorum in prælijs agilitas quanta 345.b

Hiſpanorum natiua proprietas qualis 214.a

Hiſpidum cor quibus aliquādo fuerit 307.a

Hiſtoriæ antiquorum fabuloſæ 110.a

Hiſtrionem quis præfectum prætorio crearit 241.a

Hiſtriones à quo Roma pulſi 135.[illegible]

Hiſtriones quàm chari Auguſto 26.b

Hiſtriones quo ſtudio ab Auguſto culti 135.b

Hiſtrionum ſedes in theatris quæ 280.b

Hiſtrionum ſpecies diuerſæ 135.a

Hiſtrius vicus vbi, & quid aliquando paſſus 83.a

Hodidocos quid ſignet, & quid conuicij præ ſe ferat 245.b

Hædinæ chartæ dictæ olim bibli 109.a

Hædus cui deo offeratur 142.a

Holographum quid 108.b

Holoſerica veſte quis primus vſus 286.a

Homerus à quo aliquando poeta victus 364.a

Homerus, qualis nummi nomen 218.b

Homeri locus de rerum commutatione excuſſus 219.a

Homeri præceptor quis 100.a

Homicida apud Memphitas quomodo tractaretur 123.b

Homicidia inter Germænos qui luerentur olim 122.*b*

Homicidij expiatio quæ 223.*b*

Homicidij inter Romanos initio pœna quæ 122.*a*

Homo marinus 13[illegible].*b*

Hominem deuotum quomodo occidere licuerit impunè 166.*a*

Hominem occidens, modio leguminis vbi abſoni ſolatus 124.*a*.*b*

Hominem ſacrũ cur facilius occidere licuerit, quàm non ſacrum 252.*a*

Hominem ſaginare ad ſacra & inde mactare ſoliti qui 384.*a*

Homines de rupibus aut ſpeculis ſacrificij cauſa qui præcipitarint 384.*a*

Homines immolare diis qui ſoliti 383.*b* & *dein.*

Homines immolare quando Romæ vetitum 384.*b*

Homines immolari & deuoueri quomodo ſoleant 166.*a*

Homines qui quomodo vel dij vel dæmones fiant 325.*a*.*b*

Homines ſeniores vbi mactentur & edentur vt boues 115.*a*

homines viui in ſimulachro ingenti pro victimis exuſti 383.*b*

Homines viui Romæ ſacrificij cauſa defoſſi 384.*b*

Homines ciuilis officia quæ 318.*a*

Hominis plus in qua quàm homo degentis miraculum 91.*a*

Homo cuiuſmodi lanceatum ictu à Thracibus mactari ſolitus 384.*a*

Homolocti quomodo fœdus iungant 259.*a*

Homoloide cuius oppidi portæ 221.*a*

Homotimi Perſis qui 369.*a*

Honeſta miſſio quæ 373.*b*

Honeſtas puerorum apud Perſas quanta 95.*a*

Honorarium ius quod 377.*b*

Honorarij ludi qui 362.*b*

Honores & dignitates quã indignè quidam aſſequantur 365.*a*.*b*

Honores ſummis viris in theatro quales exhiberentur 365.*a*.*b*

Honori quomodo ſacrificetur 94.*a*

Honoris & opis ſacra vt fierent *ibidem*

Honoris templum vbi 57.*a*

Honorarij ludi qui 362.*b*

Hoplites quod ludi genus 162.*a*

Hora cuius deæ cognomen 325.*a*

Horæ quorum dea, & qui vota illi facere ſoliti 165.*b*

Horæ accuſanti & reo præſcriptæ quot 209.*a*

Honoræ dici & vigiliarũ quos 234.*b*

Horæ ſponſalibus accommodæ quæ 58.a
Horæ templum vbi 23.b
Horarum diſcrimina quomodo in caſtris fieri aut cani ſolita 178.a
Horarum genera quot 234.b
Horas non ſemper æquales fuiſſe ibidem
Horatius vnde Coeles dictus 13,a
Hordæ quid 234.b
Hordales dies qui ibidem
Hordeacea fiſtula qui in ſacris vtantur 222.b
Hordeum pro frumēto quibus aliquando pœnæ nomine datum 73.a
Horicorum (ſi rectè ſcriptum) deus quis 326.a
Hormius modulus qualis, & quando à Græcis vti ſolitus 178.a
Horologia olim qualia 234.b
Horologij cura penes quos Romæ eſſe ſoleat 145.b
Horologij inuentor primus quis 28.b
Hortæ ædes cur ſemper recluſa 317.a
Hortari quid ibid.
Hortenſij quare ſic vocati 12.b
Hortum colere, cuius regis delectamentum fuere 161.b
Horus quis Aegyptiis deus 383.b
Hoſtij, hoſtiter 66.a
Hoſpitales nationes quæ 204.a
Hoſpites quàm fuerint inuiſi Spartanis & aliis quibuſdam 203.b
Hoſpiti quot tantum diebus apud indos conuerſari liceret ibidem
Hoſpitib⁹ quis equos pauerit 278.a
Hoſpitij ſymborum Lingonicum quale 254.a
Hoſpitio aut amicitiæ renunciandi mos olim quis 254.b
Hoſpitum inſignium aut legatorum peregrè venientium tractatio cui magiſtratui commiſſa 54.a
Hoſtia qua cautela cæderetur 225.a
Hoſtia vetuſtiori aut iuniori quando litari ſolitum 143.b
Hoſtiæ cuique deo ſuæ 222.b
Hoſtiæ diis ingratæ, quales ibidem
Hoſtiæ maiores aut minores quomodo ornarentur 223.b
Hoſtiæ ſolidæ quæ 141.a
Hoſtiarum genera quot 140.a
Hoſtilia curia vbi quondam Romæ fuerit 14.a
Hoſtilibus laribus cur aliquando immolatum 142.b

Hoſtiliũ deuotio in bello quid in ſe haberet 164.b
Hoſtibus in fugã verſis quid agendum 193.a
Hoſtium ſpolia in qua domus parte ſeruarentur 304.a
Hoſtius parricida quomodo plexus 122.b
Hulceratus aues auſpiciis inutiles eſſe 292.b
Hulceroſo auguri quid vetitũ ibidem
Humana corpora vbi pro vallo vſurpata 19.a
Humana victima quãdo olim immolari ſolita & deſita 93.a
Humana victima qui cui ſacrificent 76.b.213.b.214.b 283.a
Humana vox quo ex ſimulachro aliquando edita 20.a
Humandis corporibus neceſſaria, in quo templo vendi ſoleant 310.a
Humani ſanguinis poculo qualia fœdera iniri ſolita 251.b.& dein.
Humano cruore qui cui litent 383.b.& dein.
Humano ſanguine cuius dei ſimulachrum ablui ſolitum 384.b
Humo tradere cadauera aut cremare, capitale vbi ſit 115.a
Hunnorum fœdus quoddam mirabile 42.b
Hyacinthia Spartanis quid 365.a
Hyacinthino cono quis in bello vſus 32.b
Hyacintho *qui coronentur in ſacris* 223.a
Hy*ænas quis quibus in ludis exhibuerit* 362.b
Ha*ytarũ tribus vbi fuerit & à quo dicta* 27.a
Hy*bernorum pueri vt educentur* 97.b
Hy*berni quàm crudeli pietate parentes mortuos proſequãtur* 115.a
Hy*dropotæ mulieres vbi* 137.a
Hy*eme quomodo olim prãderi ſolitum* 138.b
Hy*lea tribus quæ* 27.b
Hy*mnorum ſpecies aliquot* 226.b
Hy*peparum pulchritudo quanta* 263.a
Hy*perboles vltimus Athenis oſtraciſmum pertulit* 158.a
Hy*perborei qualibus vtantur domibus* 308.a
Hy*perborcorum quàm deteſtandus in ſenio confectos mos* 115.a
Hy*pæthræ quid* 135.a
Hy*pingos cuius deæ hymnus* 226.b
Hy*pocauſta quid ſint* 148.a
Hy*pocles Cumæus quas colonias deduxerit* 52.b
Hy*porchema quid* 226.b
Hy*pothyra quid* 306.a

Hyrcanorum quàm execrãda in ſepeliendis defunctis conſuetudo 115.a

Hiſteria quale feſtum 141.b

I

IAcula Marii qualia 370.a

iaculatores apub Indos præſtantiſsimi. 372.b

Iaculis & romphæa qui potiſſimum pugnent 375.a

Iaculum ab aquila è manu ſatellitis ablatum, quid portenderet. 273.a

Ialemos quid 329.a

Iani nomina diuerſa 23.a

Iani quotuplex in foro ſtatua ibidem.

Iani templa quot 22.b

Iani templum cur & pacis & belli index fuerit. 23.b

Iani templum quoties clauſum 22.a

Iani templum vbi & cuiuſmodi fuerit 22.b

Ianua pontificis quo inſigni dinoſceretur 64.b

Ianuæ cur & à quo ſerra diuidi iuſſæ 305.b

Ianuæ ſponſi quomodo ornari ſolitæ. 59.b

Ianualis porta quæ 220.a

Ianuarii idibus quid fieri ſolitum 154.b

Ianuarium & Februarium quis anno addiderit 168.b

Ianuarius cui deæ ſacer 169.b

Ianus bifrons cuius nummi ſignum 343.b

Ianus quomodo & initium precationis & finis eſſe ſoleat 224.a

Ianus quot aras Romæ habuerit 23.a

Iapyges qui & vbi ſint 50.b

Iapygi vento qui vota faciant 164.a

Iaſonis Mataſſalani immeriti ſupplicium quod 335.a

ἴατιος digitus 246.b

Iberorum (aliàs Hiberorum *) in ſepelliendis defunctis quàm crudelis ac mirus mos.* 115.a

Iberorum in pingues lex 96.b

Ibes Ibetis *quid* 238.a

Ibes ſeu ibides à quibus vt dii colerentur 382.a

Ibidis ſepulchrum in Ægypto quale 340.a.353.b

Ibim occidiſſe in Ægypto, quantum peccatum 124.a

Ibis vbi tanquam deus culta 92.a

Icades Epicureis *quid* 156.a

Ichneumones à quibus vt dii culti 383.a

Icta ſeu tacta fulmine, quanti haberentur 353.a

Icththyomantes qui 275.a

Ichtyophagorum natura quæ 90.b

Icthyophagorum ſepeliendi mortuos conſuetudo quæ 115.b

Idæa dea quæ 375.a.336.b
Idea Platoni quid 113.b
Idem diuerſis legibus prohiberi & iuberi 236.b
Idem propriæ quid dicendum 113.a
Identitas rerum ſecūdum iuriſconſultos & phyſicos quā diuerſa 113.a.& dein.
Idibus Martiis quid fieri ſuetū, & quomodo eæ aliquando vocari iuſſæ 154.b
Idomeneus ob impium votum è Creta pulſus 166.a
Idos Ariſtoteli quid 113.b
Idus Iulij quibus diis ſacræ 155.a
Idus Martij quo alio nomine dictæ 232.b
Idus ſingulorum menſium quàm & cui ſolennes ſint 154.b.156.a
Iecori quæ propriæ vis inſit 308.a
Iecur geminum quid notet 306.b
Ieiunio qui inter ethnicos vacarent 221.b
Ieiunium quomodo Romæ aliquando indiceretur 354.b
ἱερεὺς quid 283.a
Ignauiorem muliere dici, quantum Perſis conuiciū 245.b
Ignis nouus quotannis in aris Veſtalibus calen. Martiis accendebatur 169.a
Ignem deum qui præcipuè colant 325.a
Ignem manu excipere quid 86.a
Igni omnia conſtare, cuius aſſertio 114.b
Igni qui rerum omnium principium adſcribant 264.a
Ignibus quis adulteros punire ſolitus 176.b
Ignis à quibus vt deorum præcipuus veneratus 382.b
Ignis & aqua cur ſponſo & ſponſæ in limine domus tangenda 58.a
Ignis in templis aſſidui qualis olim ratio 269.a
Ignis peruigil quibus olim gentibus in ſacris eſſet ibid.
Ignis quod vel ex fumo vel ex flamma omen præberet 225.b
Ignis ſacer quas aliquādo fœminas præibat 3.b
Ignis ſacer quibus olim præferri ſolitus 48.a
Ignis ſacrificii ex quibus lignis fieri vetitus 225.b
Ignis vbi frequens damnatorū pœna 124.b
Ignis Veſtæ extinctus, quomodo reſuſcitari ſoleret 280.b & dein.
Ignitæ tunicæ ſuppliciū cuiuſmodi 125.b
Ignito ferro quis quomodo in fœdere faciendo vſus 252.b
Ignomiles quibuſdam qui 284.a

Ignominiæ ſolutio quomodo fieret 75.a
Ignominiæ nota qui afficerentur 76.a
Ignominioſa miſſio quæ 374.a
Ignoti dei ara 141.a
Ignotum deum qui colere ſoliti 363.a
ἐν παίειν *Græcis quid* 180.a
ἱκετεύειν *quid* 254.b
Ilicet, cuius in ſacris vox 227.b
Ilicet, quando & vbi potiſſimum dici ſolitum 132.a
Ilienſes cur Herculi ſacrificare vetuerint 76.a
Ilienſes quomodo à Romanis honorati 201.b
Ilium cuius regia 127.b
Illaqueatum hoſtem occidendi qui quem vſum habeant 375.b
Illegitimè nati, an ciuium numero habendi 303.a
Illegitimæ nuptiæ quæ 61.a
Illegitimus filius an patrē alere teneatur 340.a
Illyricarum puerperarum fortitudo 98.b
Illyrici quàm aliquando Epidauris inuiſi 104.a
Illyricus in quot prouincias diuiſa 109.b
Ima cera 2.b
Imaginē Chiſti & Abrahæ quis ethnicus inter lares habuerint 352.a
Imagines deorum à quo vetita 92.a
Imagines deorum vbi nullæ 223.a
Imagines deorum ridiculæ apud Ægyptios 92.a
Imagines in circēſibus deferri quomrdo & quæ ſolerent 363.b
Imagines in defuncti memoriā ferri ſolitæ quæ 132.b
Imagines in funus productæ 304.b
Imagines principum & iudicum quomodo effigiendæ 123.a
Imagines variarum deorum quomodo pingi ſolitæ 212.b *& dein.*
Imaginū olim in domibus Romano. quanta cura 303.b *& dein.*
ἴμβριος *Iupiter quis* 219.b
ἡμερόδρομος *quis dictus* 90.b
Immolandi initium à quo animalium genere factum 141.a
Immolans vbi nil de ſacrificio guſtaret 226.b
Immolantes vbi victima ſoli veſcerentur ibidem
Immolare, quota ſacrificii pars 225.a
Immunes à tributis inter Græcos olim qui 204.a
Immuſilus an ex aquilino genere ſit 272.a
Impares hoſtiæ quibus mactari

ctari ſolitæ 143.b

Imperatiuæ feriæ quæ 258.a

Imperator quis aliquando diceretur 371.a

Imperatores cum plebe balneari ſoliti qui 235.a

Imperatores oppreſſa rep. qui dicti 4.a

Imperatores qui quibus menſibus ſua indiderint nomina 169.b

Imperatores etiam externi facti. 203.a

Imperatores ſenatum honore proſecuti qui 207.a

Imperatores vnde Cæſares & Auguſti dicti. 3.a

Imperatoris officium quod 329.b

Imperatorum aliquot frugalitas 298 a.& dein.

Imperatorum aliquot veſtitus quis 285 b.& dein.

Imperatorum capita qui ornarentur. 85.a

Imperatorum & ducum alij atque alii ornatus in bello 31.a *eorundem funus vt curaretur* 129.b 130.a

Imperatorum imagines quando nummis incudi cœptæ 218.b

Imperatorum imagines pro qua re in bellis vti ſolitæ. 177.b

Imperatorum in theatris locus quis 280.b

Imperatorum nomine qui libera Republica vocati. 3.b

Imperii Ro. fines olim qui 312.b

Imperium ſtabile quod 111.b

Impetiginoſis templa ingredi vbi vetitum 222.a

Impetratiua auſpicia quæ 272.a

Impetum excipientis pictura 213.b

Impetus inferendi aut excipiendi conſilium ſeu ratio quæ 191.a

Impranſum manere apud quos quem oporteat 297.b

Imprecatio peſſima apud Getas quæ 165.b

Imprecationes diræ quo fieri ſolitæ modo 165.b

Impreſſiones improuiſæ quomodo fierent 193.a

Impuberes pueros qui quando cui mactarent 383.b

Impudicitia dea cur & à quibus culta 21.a

Inarculum veteres quam virgam dixerint 172.b

Inarime quid à terræ motu paſſa 52.a

Incendiaria auis quæ ſit, & cuiuſmodi augurium ferat 274.b

Incendiorum curam qui haberent 366.b

Incenſio mutandorum caſtrorum cur inſtituta. 19.a

Incenſio machinarum valli,

quibus & vbi pro vallo fuerit. 19.a
Inceſtum facere quis dicatur 176.a
Inceſtus cum matre ac filia vbi licitus 38.b
Inceſtus diuerſæ ſpecies quibus gentibus quotidianæ 38.b
Inceſtus matris & filii apud quos olim laudatus 4.b
Inciſes in æs, & in ære literas an & quomodo indifferenter dicatur 105.b
Incruenta Ægyptiorum ſacra 92.a
Incruenta quorum deorum ſacra 91.b
Indefinita edendi tempora quibus 299.b
Index digitus quis 246.a
Indi natura quales 214.a
Indi vt ſibi ſponſas parent 40.b
Indorum regum pompa 48.a
Indi quot in tribus ſingulos populos diuiderent 27.b
Indi quàm ſint abſtemij 137.b
Indi vates 66.a
Indi vt pueros ſuos inſtituant 97.b
Indi vt in bellum prodirent 177.b
Indigetes dii qui 325.b 384.b
Indigetes Indorum qui 326.a
Indis grauiſſima in ſontes pœna qualis 124.a
Indorum in funere alicuius conſuetudo quæ 96.a 115.a 132.a
Indorum in elocandis filiabus mos 40.a
indorum regum cognomenta quæ 4.b
Indorum regum ſceptra vnde fiant 47.b
Indorum res memoria non ſcripto ab ipſis teneri 109.b
Indorum inhoſpitalitas 203.
Indorum ſapientes vt moriantur 115.b
Indorum veſtitus quàm varius 298.a
Induſia veſtis 284.b
Inebriandi abſque potu modus quis, & qui hoc vterentur 137.b
Infames dies qui 61.a
Infamis digitus quis 245.a
Infans penè editus, in matris aluum reuerſus vbi, & quid 111.a
Infantes apud quos non niſi lacte materno alantur 109.b
Infantes lacte alendi vbi deponi Romæ ſoliti 71.b
Infantes nobiliſſimi à quibus Saturno immolarentur 383.b
Infantibus vbi vena capitis lana inuratur 97.b
Infelicitatis portenta aliquot miranda 110.b. & dein.

Inferi quando placentur 212.a
Inferis ſacrificandi mores & tempora quæ 309.b
Inferni oſtia 130.b
Inferorum deorum aræ quomodo aut vbi ſtatuerentur 309.a
Inferorum hoſtiæ quales 222. b ad inferos deſcenſus vbi pronus 130.a b
Infinitati quis rerum omnium principium aſſignet 264.a
Infula ſacerdotis, qualis 224.a
Ingenia diuerſarum gentium qualia 214.a
Ingenioſos quale ſolum producat 215.a
Ingluuiei ſummæ exempla 300.b
Ingrati dedecus quantum 248.b
Ingrati vbi maximè odioſi 248.b
Inhoſpitalitas aliquot nationum 203.b
Inhumatum cadauer, quod putandum 309.b
iniioe iniice, Aphris quid ſignet 180.a
Iniici in pyram corporis mortui ſolita quæ 130.b
Inimici non omnino tollendi 180.b
Initium anni quoties olim variatum 169.a
Iniuratio nemini militare licitum fuiſſe 358.
Iniuges boues cui immolarentur 141.b
In lente vnguentum quid 278.a
Ino quæ poſt apotheoſin dicta 315.a
In, præpoſitionis energia 105.b
Inſani cur quidam cognominati 14.b
Inſanire per digitum, quid 246.a
In ſinum deſpuere, quid 280.a
Inſepulti qui abiicerentur 353.a
Inſigne Iouis contra titanas quod 177.a
Inſignia alia atque alia bene de rep. meritis conceſſa 210.a
Inſignia nummorum apud Romanos olim quæ 208.a
Inſignia peculiaria diuerſarum aliquot dignitatum 65.b
Inſomnia diuerſorum quos exitus ſortita 171.b & deinceps
Inſomnia ferè contrarios euentus ſortiri 172.a
Inſolentia magnatum quorundam ſingularis 84.b
Inſontes cognati reorum maieſtatis etiam puniebantur 123.a
Inſtauratione ludorum quo-

ties & quàm ridiculè opus eſſe putaretur 365.b

Inſtratum *quid ſit* 156.a

Inſtrumenta *caſtigandorum puerorum olim quæ* 100.a

Inſtrumentorum *aliquot domeſticorum catalogus* 306.a

Inſubres *cuiuſmodi militiæ vſi ſignis* 177.b

Inſubres *quo veſtium colore militiæ vſi* 31.a

Inſula *ab omni cæde immunis quæ* 320.a

Inſularii *qui* 170.b

Inſulas *aliquando regna nuncupari* 52.b

Intercalandi *mos olim apud diuerſos quis* 168.b

Interceptor *alienæ litis, quis* 216.b

Interceßio *quibus potißimum competeret* 249.b

Intercisi *dies qui* 231.a

Interdicere *igni & aqua* 122.b

Interdictorum *prætoris authoritas quanta* 377.b

Inter *os & offam multa cadere, quid* 278.a

Interpres *tabularum XII. primus quis, & quid nactus* 339.b

Interpretandi *iuris ius aut facultas, quorum eſſet* 377.b

Interreges *qui, & quando primùm creati* 257.b

Interregnum *quot dies duraret* ibidem

Interregum *poteſtas ac munus* 257.b

Interrex *à quibus & quando crearetur* 257.a

Inter *ſacrum & ſaxum, quid* 278.a

Interula *quale veſtimentum* 284.b

Inuenio *quid & quomodo ſignificet* 34.a

Inuentores *literarum qui* 109.a

Inuitæ *ad Veſtæ ſacerdotium quæ cogi potuerint* 269.b

Inuitamenta *ad liberos procreandos in Perſide & alibi quanta* 195.a b

Inuiti *ad ſenatum venire qui vel cogerentur, vel non cogerentur* 207.b

Inuum *quæ feſta qui vocarint* 211.a

Ioci *in triumphis quomodo iacì ſoleant* 333.b

Iocinoris *caput deſiderari in extis, quid* 306.b

Iocus *lepidus in Demetrium libidinoſum* 39.b

Iol *cuius olim regia* 127.b

Iolaï *templum quàm miræ ſanctitatis habitum* 77.a

Iones *quàm ſint ſeruituti dediti* 160.b

Iouis *ferretrii templum* 21.b

Iouis *ſacerdos in Neroe*

66.b
Iouis puluerii templum 92.a
Iouis ſeruatoris ara 160.a
Iones quem primi luxum adinuenerint 139.b *iidem molles* 214.b
Ionicus canendi modus qualis 168.a
Ionum in pſallendo & ſaltando peritia 101.a
Ioues à Varrone quot numerati 77b
Ioui quibus potiſſimũ animalibus litetur 140.b
Iouiani Pontani laus, habitatio, patria 1.a
Iouis inuocandi ritus 166.a
Iouis ſimulachrum apud Aegyptios 212.a
Iouis labradæi ſimulacrum 213.a
Iouis filii qui dicti 77.b
Iouis filium quis ſe finxerit 48.a
Ioulos quid ſonet 15.a
Iphicratenſes equites qui 371.a
Iphicratis diſciplina 31.b
Ippotrophi quid 165.b
Iracea cuius vrbis porta 221.a
Iracundi quo ſint colore 86.a
Iraſci, cui inteſtino tribuatur 308.a
Ire in ſententiam aliorum, quos ſenatores oporteret 207.a
Irriſionis ſedes vbi 85.b
Irus quos ex ſe fontes emittat 174
Iſauria cui cognomen dederit 69.b
Iſiaci ſacerdotes quomodo veſtirentur 66.a
Iſichias cuius nomen 66.a
Iſidem iurare quibus ſolis inter Græcos permiſſum 266 a
Iſidi quod animali ſacrum 141.b
Iſidi propria victima quæ 142.b
Iſidis apud Sueuos figura quæ 213,a
Iſidis quando à Romanis exacta 88.a
Iſidis ſacerdotum religio ac cæremoniæ quæ 349.a
Iſidis ſacris inaugurandorum cæremoniæ 47.b
Iſidis templa Romæ quot 337 a
Iſidis dea quæ 326.a 327 336.a
Iſidis à quibus maximè culta 383.a
Iſmenias Thebanus quàm vafrè in adorando Perſarum rege ſe geſſerit 85.a
Iſmenias Thebanus quomodo quoſdam tibia ſua ſanarit 81.a
Iſmenus quis deus dictus 327.b
Iſocratis dictũ de iuſtitia difficulter acquirenda, quod 277.a

Iſomerinæ horæ quæ 234.a

Iſthmii ludi quales 261.a

Iſthmiorum quanta olim celebritas & ſtudium ibidem

Iſtri ac Nili aquas qui reges inter gazas ſuas reconderent 224.a

Itali natura quales 214.a

Italici belli origo 201.b

Ite, miſſa eſt vnde deductum videri poßit 227.b

Iter quid ſit 88.b.

Iterduca cuius deæ cognomen 327.a

Ithome arx quæ 345.a

Ithometi Ioui *quot centenarii hominum vno ſacrificio mactati* 383.b

Iuba quorum deus 326.a

Iubæ in deſertores pœna 73.a

Iubæ regia vbi 127.b

Iubæ equinæ fuerint quibus pro ornatu galeæ 32.b

Iubennus (alij Vibennus) cui monti nomen dederit 345.b

Iucūdi labores acti, adagium 280.a

Iudæorum & Aegyptiorum ſacra quando ex vrbe exacta 88.a & 136.a

Iudæorum pontifex quàm ab Alexandro honoratus 66 b

Iudicandi ad mortem indicta cauſa Romæ vſus quis 123.b

Iudicandi noxios ad mortem conſuetudo olim quæ 125.b

Iudicium de nocente quo pacto fiebat 126

Iudicia mulierum inter quos admiſſa 210.b

Iudicia in quot ordines diuiſa 95.b

Iudicia olim Romæ quàm varia 251.a

Iudicia quot modis eludantur 276.b

Iudicis corrupti pœna 123.b

Iudicis mali mores 276.b

Iudicium de hauſtu aquæ ex alienis fundis legato diſcutitur 188.b

Iudicium iuramentum ante ſententiam definitiuam 126.a

Iudicum imagines quomodo Thebani *effingerent* 123.a

Iudicum in iudiciis qualia olim fuerint iuramēta 126.a

Iuga Exquiliarum quæ & quot 346.a.b

Iugæ Iunonis ara & tutela quæ 327.b

Iugalis Iuno vnde dicta 58 b

Iugam cur Iunonem cognominarint 82.b

Iugarius vicus vnde dictus ibidem

Iugera agri quod cuique olim Romæ fuerint 139.a
Iugeri minima pars quæ 89.a
Iugerum quid 88.b
Iugulandæ victimæ ars quæ 225.a
Iugulati hominis exhauſto ſanguine exta tãgere, quid 253.b
Iugum 68.b 89.a
Iuli ſeu Iulij vnde dicti 15.a
Iuliæ leges quàm variæ 175 b
Iuliani Cæſaris religio quæ 221.a
Iuliani Saluius & Didius qui 364.a
Iulii Cæſaris prodigalitas 107.b
Iulii Cæſaris ſomnia aliquot qualia 171.b
Iulii & Auguſti curiæ 24.b
Iulii idibus quid fieret 155.a
Iulii vnde in ciuitatem adſciti 203.
Iulis inſula quæ 328.b
Iulius Cæſar cui pedem ſuum oſculandum præbuerit 86.b
Iulius Cæſar quibus idibus occiſus 154.b
Iulius quo ornatu ſolus ipſe in bellis vteretur 31.a
Iulus cuius deæ hymnus 226 b
Iumenta gregariis militibus in caſtris vetita 33.a
Iumentum aliorſum quã quò vtendum acceperit, ducens, an fur ſit. 340.b
Iumentum iunctum emittere ſtercus, auſpicium quale 275.a
Iunceo amictu qui ornentur 189.a
Iunianus Maius quàm fuerit inſignis ſomniorum coniector 16.b
Iunius menſis Mercurio ſacer 169.b
Iunii idus quibus feſtæ, & quo alio nomine dictæ 155 a
Iuniores an in ſenatu ſententiam rogorentur 208.a
Iuno vnde iugalis dicta 58.b
Iuno quæ quibuſdam dea putetur 327.b
Iuno quàm Romanis culta 327.a
Iuno vbi nata, & præcipuè culta 326.b
Iuno veientana 66.a.
Iunoni quàm diuerſè ac impiè ſacrificaretur 327.b & dein.
Iunoni quod pecus ſacrum 141.b
Iunonis quàm ſint varia nomina ac poteſtates 327.a
Iunonis Reginæ & Mineruæ templa Romæ vbi 345.b
Iunonis vlnæ quales 85.b
Iupiter inuentor 75.b
Iupiter belli ſocius teſſera

militaris 179.b
Iupiter Latialis dici voluit Caius princeps 71.a
Iupiter pappa Bithynis *dictus* 92.a
Iupiter prodigialis 140.b
Iupiter militaris 164.a
Iupiter prædator 165.a
Iupiter venius 204.a
Eiuſdem forma ibidem
Iuramenta diuerſa apud diuerſos 32.b
Iuramenta iudicum ſanctiſſima olim quæ 126.a
Iuramēta magiſtratuum qualia 189.b
Iuramenta quibus gẽtibus nullius ſint religionis 268.a
Iuramentis homines ita fruſtrari oportere, vt pueros talis, dionyſij impia ſententia 268.a
Iuramenti cognoſcendi ius penes quem magiſtratum fuerit 144.a
Iuramento quis milites adigere ſoleret 358.a
Iuramentorum apud veteres formæ quàm variæ 266.a *& dein.*
Iuramentum legitimum militare quando cœptum 33.a
Iuramentum per depoſitam pecuniam quomodo fiat 341.a
Iuramentnm pontificis 65.b
Iurandi mos apud Siculos quis 267.a
Iurandi per res ſeu creaturas quàm olim diuerſi modi 266.a
Iurare cui flamini nefas 348.b
Iurare totius exercitus nomine quomodo veteres ſolerent 33.b
Iurare quæ gens neque cogat quenquam neque cogatur 228,a
Iurari à militibus olim ſolita 33.a
Ius ciuitatis latè propagatum 103.a
Ius Latij quibus datũ 202.b
Ius quiritum cui primo datũ 202.a
Iure ſcripto qui non vſi 339.a
Iuribus diuerſis eadem & edici & interdici 236.b
Iuriſconſultorum aliquot inſignium catalogus 378.a
Iuriſdictio proconſulis quæ 103.b
Iuriſiurandi militaris forma & ordo 33.a.b
Iuriſiurandi cognitio ad cenſores pertinebat 145.a
Iuriſiurandi modus ac verba apud diuerſos quàm diuerſa 266.a
Iuris primaria diuiſio quæ 377.a
Ius ad quid pertineat ibidem
Iuſiurandum à quibus & quã ſeuerè iudicari ſolitum 145.a
Iuſiurandum conſulis cũ magiſtratu defungeretur

120.a
Ius necis conſuli vbi & vbi non eſſet 45.a
Iuſtitiæ effigies qualis 213.a
Iuſtitiam ſolam inter vota petere ſoliti 224.b
Iuſtus quis Græcorum cognominatus 68.b
Iuuenales ludi qui & quomodo fierent 360.b
Iuuenalis ſatyrici loca diſcutiuntur 291.b 94.b 95.a 136.a 200.a 245.a
Iuuenca cui propria victima 142.a
Iuuenca quorum poetarum victima 374.a
Iuuenculæ partus gemellorũ, ominis qualis 275.a
Iuuenes ante prandium vbi & quomodo quid boni fecerint, examinarentur 297.b
Iuuenes forma conſpicui apud Cretenſes vt ad matrimonium cogerentur 195.a
Iuuenes viuos defodere ſacrificij ergo quibus peculiare 384.a
Iuuentus Romana in quibus ſe cauſis primùm exerceret 152.a
Iuuentutis ædicula vbi 344.b
Iuuenum dea quæ 165.b

K Ακοξυνία 204.a
κολάκωνος quid 245.b
κirycion quid 254.b
κindaliſmos quid 162.b
κleinos quid 66.b
κoniti viciſſe, quid 278.b
κorax qualis ſupplicij locus 121.b
κratir .dicon Græcis quid 212.b
κ ſeu θ *per ſe poſita quid in iudiciis ſignarent* 124.a
κyboi quid 161.a
κycloi quæ Græcis loca dicta 152.b
κylices Græcis quid 295.a
λ *pro* ρ *proferre ſolitus Demoſthenes* 351.b
λ *Lacedæmoniorum quõdam inſigne in clypeis* 368.b
λ & ν *quid in iudiciis ſignificarent* 124.a

L *Abarum quid, & quomodo pro vexillo vſurpatum* 178.a
Labdalum quid 55.b
Labeones quare ſic cognominari 13.a
Labeonis de ſupellectile iudicium 29.a
Laberio Mimo quid aliquando in theatro acciderit 281.a
Laboremus, cuius aliquando teſſera 179.b
Laborioſi vota cui faciant 165.b
Labradei Iouis ſceptrum 48.b
Lac cui offerri ſolitum 141.b
Lacænatum quanta ad ſcenas procliuitas 361.b
Lacænas ſolas viros parere, & eis dominari 96.b 169.a

Lacedæmoniorum luctus rege mortuo 128.b
Lacedæmoniorum militum iuramentum 33.b
Lacedæmonij noctu fontes plectebant 123.b *eorum lex de reis* 125.b
Lacedæmoniorum concinnes 208.b
Lacedæmoniorum luctus quã diu duraret 133.a
Lacedæmoniorum calendæ quàm celebres 156.a
Lacedæmoniorum confidẽtia nimia contra Tegeatas vt fruſtrata 193.b
Lacedæmoniorum & Athenienſium pernicies vnde 203.b
Lacedæmoniorum ſenatus 206.a
Lacedæmonij in quorũ eſſent Romæ clientela 303.b
Lacedæmonij prælium inituri 178.b
Lacedæmonij quomodo educent infantes ſeu pueros 97.a
Lacedæmoniorum in clypeis inſigne quale 369.b
Lacedæmoniorum in approbãdis ſententiis confuſio quæ 208.b
Lacedæmoniorum peritia militaris & ordo 69.a
Lacedæmoniorum trophæum 37.a
Lacerna quale & quorum veſtimentum 285.a 289.b
Lacernæ albæ vſus quis & quando eſſet 291.a
Laciniæ Iunonis templum vbi 327.b
Laciniam adhæſiſſe, quid 275.b
Lacones quàm paucis Artaxerxi & Philippo reſponderint 84.b
Laconicarum nutricum commendatio 99.b
Lacones comati 179.a
Laconica centuria 374.a
Laconiſtæ qui dicti 70.b
Laconum & Meſſeniorum conuentus vbi 259.a
Lactacem herbam ferre, Perſis quid 254.a
Lactaria columna quæ & vbi 71.b
Lacte qui vt quotidiano cibo vterentur 138.a
Lactis quibus in ſacris vſus 143.a
Lactiſſima quale ſaltationis genus 361.a
Lactucas qui cur primum apponant 297.a
Lactucini vnde dicti 12.b
Lacus ſeu calicis Palicorum in Sicilia, mirum 267.a
Lacus ſtadiorum xxx. à cuius vnius iumentis epotus 382.a
Lacidi philoſopho quàm fuerit quidam anſer charus 353.a
Ladæ curſoris miraculũ 90.b
Læna qualis veſtis 289.b 293.a
Lenati (alibi Lænates) vnde

quidam dicti 13.b
Læſtrigones vnde 77.b
Lætari quibus in epulis, non liceret 132.b
Læuũ fulmen cur felicius dextro 271.a
Lagus quorum rex 5.a
Lamachi paupertas quæ 139 a b
Lamachi in his peccantes dictum 75.b
Lamentationes funebres quis Athenis ſuſtulerit 133.a
Lamia meretrix quem regem propè dementarit 39.b
Lamiæ cur quidam dicti 14.b
Lamii vnde ortum habuerint ibidem
Lamiſcus quis, & quid miri habuerit 246.a
Lamyrus cur quis cognominatus 70.b
Lanceam habere genitiuis notis, quibus olim familiare 87.b
Lanceæ quibus propriæ 370.
Laneæ veſtes quibus in ſacris inuiſæ 223.b
Laneúmne an lineum oportuerit eſſe mortui veſtitum 128.a
Lanificium mulieribus olim quam fuerit decorum 198.a
Lanigeræ arbores vbi 199.b
Laniſtæ quos committerent vel quomodo 361.a
Laois aphiſis quis quibus diceret 227.b
Laperſæ quid 266.a
Lapidare delinquentes, vbi cõſuetudo vulgaris 123.b
Lapidei pontes quando primũ Romæ ſtructi 64.a
Lapides auriferi vbi 265.b
Lapideus populus vbi, & quis ſic dictus 213.b
Lapidibus qui paßim damnatos occidant 124.a
Lapidibus qui quos obruant 122.b
Lapidicinis damnati qui ibi.
Lapidum aliquot miracula 265.b
Lapidum diuerſæ ſpecies vnde quotidie producantur 264.b
Lapidum iaciendorum quam certi ac periti Indi 372.b
Lapis in Caryſto quaſi lana intextus, quid miri præ cõmunibus lapillis habeat 132.a
Lapis niger fabrefactus, cuius dei figura 213.a
Lapparum cognomentum vnde 13.a
Laquearia cœnationum verſatilia, qualia Nero cõmentus 296.b
Laqueis mulieres ex equis pugnantes non gladiis 375.b
Laralia cuiuſmodi ſacra 337.a
Lar deus, cuius aliquãdo teſſera 179.b
Larces Tolumnius quorũ rex, & à quo victus 21.b
Larentalia quid 43.a
Larentiæ Accæ vnde ſacra inſtituta 42.a
Lares cuiuſmodi numina ſint & qui alias dicti 325.a

Lares in qua domorum parte cuſtodirentur 302.b
Lares quàm ridiculè ornarentur, & quid illis immolaretur 142.a
Lares quomodo Platoni fierēt 325.a
Larium cultus vnde cœperit 116.a
Largitorem bonorum & malorum alium atque alium eſſe qui tenerent 383.a
Laribus quæ dicerentur arma 373.b
Laribus quid ex conuiuiis cedat 297.b
Laribus quod animal dicatū 141.b
Laribus quomodo olim ſacrificatum 93.b
Larium in larario cultus vnde 352.a 338.b
Larium numerus Aegyptiis quis 325.a
Lariſſa arx 345.a
Larua fora quæ 72.a
Laſanum quid 136.a
Laſerpitij pondo quot C.Cæſar ex ærario rapuerit 55.b
Laſthenis velocitas quanta 90.b
Lata via 82.a
Laterculis coctilibus qui pro chartis vſi 100.a
Lateres aureos quot C.Cæſar ex ærario ſuſtulerit 54.b
Lateritias domus qui primi inuenerint 305.a b
Latiar cuiuſmodi ſacrum 258.
Laticlauus equitum qualis 107.a
Laticlauus quorum peculiaris veſtis 210.a
Latij ius habere, quid præ ſe ferat 202.b
Latinæ feriæ vbi, quomodo & à quibus agerentur 258.a b
Latinæ literæ vnde inuentæ 109.a
Latinarum feriarū dies quot 28.b
Latinè tantum in ſenatu loqui licuiſſe 211.a
Latinè vbi nullum edi oraculum liceret 318.b
Latinis principes deorum qui 324.b
Latino ſermone vti, quibus pro munere impartitum 109.b
Latinorum acies vt inſtrueretur 192
Latinorum concilia vbi olim haberi ſolita 258.b
Latinorum deus quis 326.a
Latio ſuffragii à quo ſolū daretur 202.a
Latomiæ, quid carceris fuerit 121.b
Latrocinia honeſta vbi habeātur 214.b
Latrociniis natura dediti qui ibidem
Latrones qui milites olim dicti 374.b

Latrunculorum ludus quis. 161.a

Lauandi mos Scythis quis 235.b

Lauandi in balneis horæ præſtitutæ quæ ac modus quis 225.a

Lauria munera 54.a

Laudatio funebris apud Græcos 131.b

Laudationes reorum vnde ſeu quando ſublatæ 125.b

Laudes deorum inter epulandum quomodo canerentur 216.b

Lauerna quorum dea 220.b

Lauernæ qui vota facerent 156.b

Lauernalis porta quæ 220.b

Lauicana porta quæ ibidem

Laurea corona cur potiſsimum in triumphis vterentur 333.a

Laurea quis ouando vſus 357.a b

Laureata iacula qui quando ferrent 46.a

Laureatæ literæ quæ ibidem

Laureatam ſeu vittatam eſſe nauem, quid indicaret ibidem

Laureati faſces quando. COSS. prælati ibidem

Laurentius Valla taxatus 12.a 34.a 105.b 156.a b 215.b 338.a

Laureola in muſtaceis 278.b

Lauretum quo in colle Romæ eſſet 345.b

Lauri accenſæ auſpicia quæ 314.a

Lauri in ſacris vſus quis ibidem

Lauro quibus in ludis qui coronarentur 261.a

Laurus qui ſacra 222.b

Lætitiæ & luxuriæ genera quàm varia 139.b

Laxamathæ quàm mirum habeant præliandi modum 375.b

Laxamatharum virgines qua ratione nubant 40.b

Leænæ in tormentis patientia quæ, & quis ei inde honor 50.a

Lebetes ænei vbi ſponte numeroſum ſonum edant 319.b

Lebetes quot quo in feſto binæ ſua ſponte replerentur 322.b

Lecaſtriæ quid meretriculæ 229.b

Leccæ cognomen vnde 13.b

Lectæ hoſtiæ quæ 140.b

Lecticæ vſus quibus vetitus 189.b

Lecticarum muliebrium vſus & priuilegium ibidem

Lectus genialis 60.b

Lecti in cænaculis ſeu tricliniis quot 295.a

Lecti in funere defunctis ſtrati qui 129.b

Lectiſternia quando & quomodo fierent 311.a

Leda poſt deificationem quo vocabulo dicta 325.a
Legata quomodo diſtribuerentur 2.b
Legatarii qui dicti 3.a
Legati abſque imperatore qui triumpharint 323.b
Legati conſulum qui & vnde crearentur 322.b & dein.
Legati cur aliquando in ordinem redacti 324.a
Legati externi quàm ciuiliter olim è publico tractarentur 54.a
Legati in Aphricam priuilegium quod 324.b
Legati legionum vbi crearentur ibidem
Legati munus exteris quibuſdam quanti habitum ibidem.
Legati Perſarum quomodo Athenis excepti 194.a
Legati quot vni imperatori aliquando conceſſi 324.a
Legatio liberæ quæ ibidem
Legatis audiendis quis potiſſimum menſis deſtinatus 211.a
Legatis etiam lictores fuiſſe 324.a
Legato ſeorſim abſque conſule triumphum aliquãdo conceſſum fuiſſe 323.b
Legatorum ius quale 251.b
Legatorum officium & autoritas quæ 323.a
Legatos ſuſcipiendi cæremonis Græcis quæ 252.a
Legatum filio patrem fuiſſe 323.
Legatus militiæ cui abſque medio ſubſit 9.a
Legendi à conuiuiis ſtudio qui maxime tenerentur 300.a
Leges aliquot conuiuales 301.
Leges aliquot de primitiis non inuehendis in vrbem 337.b
Leges aliquot pro ſeruis cõtra dominos 158.b
Leges aliquot theatrales 281.a
Leges conſtituendarum veſtalium quæ 269.b
Leges contra luxum quàm diuerſæ 139.b
Leges de publicandis proſcriptorum bonis, quales & vnde latæ 166.b
Leges diuerſæ de danda aut adimenda aut neganda ciuitate Ro. 201.a
Leges in fœneratores 10.b 11.a
Leges pro tergo aut capite ciuis Romani quæ 157.b
Leges quæ demum ratæ fierent 376.b
Leges quàm mulctæ contra ambitum à diuerſis latæ 153.a
Leges quomodo à iudicibus iniquis aut indoctis opprimantur 334.b & dein.

Leges quomodo & vnde initio fierent 376.a b

Leges ſanctas quàm deceat eſſe breues 354.a

Leges ſcriptas qui primi propoſuerint 339.a

Leges ſepulchrales quæ & quàm variæ 352.b

Leges Spartanorum quales 39.a

Legibus malis conſtanter vti, melius eſſe quàm bonis inconſtanter 354.a

Legio & phalanx an idem ſint 349.b

Legio ex quot cohortibus fiat 8.b

Legio iuſta 9.a

Legio tota per quem ſecuri percuſſa 74.a

Legionarii à prætorianis & aliis quomodo internoſcerẽtur 371.b

Legionarii qui 374.a

Legionem nõ ſemper eiuſdem numeri eſſe 8.b

Legiones ſingulas ſuam aquilam habuiſſe inter Romanos 177.a

Legionibus ſingulis quot præeſſent tribuni militares 9.a

Legionibus victricibus quomodo epulum exhiberetur 334.a

Legionis educendæ ſignum cantu fieri ſolitum 178.a

Legionis etymologia 8.b

Legionum diuerſa nomina 8.b

Legis actio quid 340.a

Legis XII. tabularum decreta aliquot, qualia ſint 339.b & dein

Legiſiatores aliquot diuerſorum qui 339.a

Legis vim quæ dicta ſeu reſponſa habeant 377.a

Legitimæ nuptiæ quæ 61.a

Legitimi milites qui 373.a

Legulei inepti qui 120.b

Legum bonarum occaſio ſeu indicia quæ 354.a

λειτȣ́ργοι qui 46.a

Leleges quàm nihili olim Trallibus habiti, & quàm leui mulcta occiſi 124.a

Lemnii cur Venerem non colant 77.a

Lemniorum deus quis 329.b

Lemniſci quid 266.b

Lemonia tribus à quo nuncupata 29.a

Lemuralia quot diebus quóve menſe fieri ſolita 143.a

Lemuralibus quid offerri & quibus ſolitum ibidem.

Lemures qui quomodo iuxtà Platonem fiant 325.a

Lemures quomodo è domibus eiici ſoliti 143.a

Lemuria (forte Remuria) quando agi ſolita 61.a

Lenæum feſtum 76.b
Lenitas ſeueritatem vincit 125.a
Lenæos Ionibus menſis quis 196.b
Lenodes olim Romæ quàm fuerint contempti 156.a
Lenonibus aliquando præfectura vrbis commiſſa 366.b
Lenotia oppidum 173.b
Lentiginoſi quàm olim in viſi 222.a
Lentuli vnde ſic vocati 12.b
Leo cuidam dormienti ſudorem detergens 116.b
Leo enſifer, cuius olim in annulo fuerit ſignum 87.b
Leonem qui nummis incuſſerint 218.b
Leonem qui pro deo colerent 382.b in fi.
Leones centum quo in ſacro & pro quibus offerrentur 164.a
Leonibus in triumpho quis vectus. 332.b
Leonis aſpectus quid portendat 275.a
Leontini quomodo à Phalaride retenti 74.a
Leonum pellibus qui pro conis vſi 32.a
Leonum pugnas qui quando exhiberent 382.b
Lepidi vnde nuncupati 14.b
leporem & currum qui nummis incuſſerint 218.b
Leporibus vbi inſint iecora bina 306.b
Leporibus effigies Aegyptiis quid 87.a
Lepra, cuius regionis vrbs 174.a
Lepræi quomodo adulteros puniant 176.b
Leptis quàm diues olim eſſet. 204.b
Lepus ab equa editus aliquando quid portenderit. 110.b
Lepus cui genti in epulis aut ſacrificiis interdictus 141.b
Lepus occurrens quid portendat 275.b
Lesbiorum fœditas venerea quàm non dicenda 39.a
Lethe fons vbi 321.a
Lethes amnis vbi & qualis 130.b
Lethe Perſis quid carceris eſſet 121.b
Leucothea quo alio nomine dicta 325.a
Leuſtrica pugna 192.a in fi.
Leucus auis 263.a
Leuiores pœnæ Romanis quæ 1?6.b
Lex Camilli de maritandis ordinibus 145.a
Lex contra ambitum prima quæ 153.a
Lex curiata 64.a
Lex de mortuis in vrbe non ſepeliendis 116.a
Lex funeralis 130.a
Leges de cohibenda luxuria 139.b
Lex de maritandis ordinibus

bus 195.a
Lex de regendis ciuitatibus 201.b
Lex Pupia 211.a
Lex Græcorum in tyrannos 80.b
Lex in cælibes 195.a
Lex in prætores 377.b
Lex Iulia *de adulteris quomodo in quo caſu intelligẽda* 175.a
Lex Pompeia de quæſtura 54.b
Lex quædam crudelis & illex in Co inſula 115.a
Lex quomodo vnius alicuius ob gratiam æliquando ad tempus abrogaretur 367.
Lex de veſtibus militibus publicè dandis, vnde lata 31.a
Libandi in conuiuiis mos quis 297.
Libare, quota ſacrificii pars 225.a
Libellus repudii olim quis 196.b
Liber quid, ſeu quæ corticis ar borum pars 108.b
Libri lintei 166.b
Libera ſeruo nubens; quomodo olim habita ſit 237.b
Liberæ in Hiſpania ciuitates quot 203.a
Liberæ in Sicilia vrbes quæ 202 b.
Liberalis cauſa Romæ vt expeditior eſſet quid proſpectum 204.b
Liberalitas quorundam principum erga publicos artium profeſſores 100.b
Liberalis hominis natura 247.b
Liberi qui parentes non alant quomodo tractandi 339.b
Libero quid præcipuè immolaretur 141.b
Liberorum & parentum vocabulo qui comprehendantur 23.b
Liberos quatuor aut plures habentis, priuilegium 195.b
Liberos habere qui dicantur 24.a
Liberos ſolum & libertinos militare conſueſſe 373.a b
Libertas Indorum & Taprobanitarum quanta 158.a
Libertas minima quæ 205.a
Libertas minor ſeu media quæ 204.b
Libertas quibus ciuitatibus ſe gentibus vel data vel adempta 202.b
Libertas ſeu licentia Saturnaliorum 93.a
Libertate donati quomodo triumphantem ſequi ſolerent 333.a
Libertatem accipiens, quomodo ſimul & prænomen reciperet 255.b
Libertatem emebant ſerui à dominis, pecuniis furtis & rapinis partis 205.a

Libertatem in luſu deponere ſoliti qui 162.b
Libertatem vbi quis furando amitteret 340.b
Libertatis atrium vnde ſtructum 127.a
Libertatis porticus ex domo Ciceronis *facta* 345
Libertatis templum à quo & ex qua pecunia ſtructum 345.b
Libertatum diuerſitas, & inter Græcos *quanta* 204.a
Libertatum ſpecies tres 200.b
Liberti in funere herili 129.b
Liberti ingrati quomodo noua ſeruitute afficerentur 159.a
Liberti leuiter peccantes, quomodo punirentur 159.a
Libertinas ducere quibus vetitum 236.b
Libertini pro ciuibus ſe gerentes, quid à Claudio *paßi* 159.a
Libertini quando ius ſuffragii habere cæperint 25.b
Libertinis quis primus ſenatũ inquinarit, & quis purgarit 207.a
Libertorum annulo donatorũ ius & conditio 80.a
Libertorum bona ad quem quomodo pertinerent 341.b
Libertorum dea 200.b
Libertorum inſigne 99.b
Libertus in ter ſenatores duos medius ambulans colapho cæſus 207.a
Libitinæ ædes quarum rerum emporium 310.a
Libitinenſis porta quæ 220.b
Libo quàm nequiter à Tiberio per fraudem circunuentus 159.a
Libra Italica *quot vnciis ſeu denariis conſtet* 90.a
Libra quot chryſiis conſtet 242.b
Libralis aßis quantum appenderet 242.a
Libs, cuius olim regia 127.a
Libycorum deus quis 326.a
Libycus Hercules quis 77.b
Libyßinus quis quibus deus 327.a
Licentiæ magiſtratuum quibus legibus, & quoties obuiatum 188.b
Licere principi, quodcunque libuiſſet, Caracallæ dictum 39.a
Lichanos quid 246.b
Lichas quid ſit 88.b
Licinia & Ebutia lex 153.b
Licinia & Muria leges, cuius belli occaſio fuerint 201.b
Licinii in Alabaudæos ſcomma 213.b
Licinii qui & vnde dicti 13.a
Licium igni non obnoxium, ad quid olim præcipue vſurpatum 132.a
Lictores cum bacillis tantum,

quibus & vbi honoris cauſa permiſsi 45.b
Lictores dictatoris quot 240.a
Lictores in vrbe quibus tantum permiſsi 45.b
Lictores prætoris quot 79.b
Lictores quis primus habuerit 44.b
Lictores vnde dicti 44.b
Lictores vtrum ſinguli per ſe, an bini ſeu terni magiſtratum præcederent 45.a
Lictorum numera quæ 44.b 45.b
Lienis (aliàs lyenis) locus & omina quæ 307.b
Lienoſi natura qui ſeu quales ibidem
Lienoſi qui populi natura ſint 307.b
Ligitæi quomodo oracula ederent 322.b
Ligna aris impoſita, cuinam vltro arſerint 226.a
Ligna delibrata ſeu decorticata qui pro diis honorarint 382.b
Ligna magni ominis quæ 225.b
Ligna quibus in aquis lapideſcant 265.b
Ligna edulia 295.b
Ligures puerperæ quàm fortes 98.b
Ligures natura quales 215.a
Ligurum quotuplex diuiſio ibidem.
Limen offendiſſe, quid 275.b
Limi qui & vndè dicti 13.a
Lindi quàm ridicule Herculi *ſacrificent* 75.b
Lineas tantùm veſtes quæ natio gerat 291.b
Lingonibus ciuitatem quis dederit 203.a
Lingua qui milites mulctarẽtur 75.a
Linguæ hoſtiarũ quibus apud Græcos darentur 225.b
Lingua mendacis vt punita 342.b
Linguas toſtas quibus cur in cœnæ fine apponere mos ſit. 265.b
Linteaminibus qualibus in cõuiuio quidam vterentur 298.a
Linteata cohors Samnitibus quid 351.a
Lintei libri 166.b 108.b
Linteis quid olim inſcriberetur 108.b
Linteorum thoracum quis olim vſus 372.a
Linteum ſariſſæ oppoſitum, quid quibus militiæ indicaret 178.b
Litare, quota ſacrificij pars 225.a
Literæ laureatæ 46.a
Literæ chartæque Phœnicum quales 109.a
Literarum diuerſarum inuentores diuerſi qui ibidem
Literas aut epiſtolas qui pyris mortuorum iniicerent 131.b
Literati ſerui qui 289.b

Literis inſtituendi ordo apud Romanos 100.a
Literis primum vſi qui 109.a
Literis qui cur inurarentur 158.a
Litibus publicis per quos dies ſuperſederetur 311.b
Liturgi athenienſium 45.a
Lituus augurum qualis 293.a
Lituus cuſpide incurua, quibus ſceptri vice fuerit 48.b
Lituus quibus in bello peculiaris 178.a
Lituus quorum peculiare inſignium 64.b
Liuii & Claudii cenſorum quanta ſimultas 26.a
Liuius poeta quando floruerit 328.a
Lixæ qui dicerentur 372.b
Lixæ cum virgis vbi magiſtratus præire ſoliti 46.a
Lixæ equitibus interuagari prohibiti 32.b
Loca augurandi certa fuiſſe, non fortuita 293.b
Loca gentiliorum ſepulchrorũ Romanorum 16.b
Loca populi & patrum in ſpectaculis diſcreta 280.a
Loca ſenatus vocandi quæ 207.b
Locandi domos ratio alia atque alia, & quæ 147.a b
Locari ad dextram, quid 86.b
Locationis leges penes quos eſſe ſoleant 146.b
Lochia Alexandriæ promontorium 117.b
Loci in conuiniis ratio quæ 299.b
Locrenſes natura quales 214.b
Locrenſes quàm impia & ridicula vota diis facere ſoliti 166.a
Locrenſis moneta qualis 218.b
Locrenſium aduerſus Crotoniatas votum quale 165.a
Locrenſium mos in nuptiis 58.b
Locri Epizephirii quanta clade Crotoniatas afflixerint 380.b
Locrorum inſperata ad Sagram victoria quanta 278.a
Locrorum nuptiæ vt fierent 40.a
Locrorum multiplicitas ac differentia quæ 339.a
Locus honoratior in menſa quis & cui dari ſoleret 299.b
Locuſtæ quorum ſint quotidianus cibus 138.a
Locuſtarum in Cyrenaica quãta vis, & vllas eorum occidiſſe, quantum peccatum 124.a
Longus vicus 82.b
Longobardorum mos in barbæ primæ lanugine ponenda 43.a
Locutiones brutorum quo-

modo expiarentur 314.a
Lora in ſinu qui cur geſtarẽt 44.b
Loricarum tegmina quàm apud diuerſos diuerſa 32.a
Lorum, quorum inſigne 99.b
Lotio antiquo qui balneis vtãtur, non aqua 235.b
Lotionibus quot ac quàm aßiduis qui ſacerdotes vterentur 349.a
Loto qui pro pane vtantur 138.a
Lotometra qui panes cõficiãt ibidem
Lotophagorum ſepultura quæ 115.b
Lotus capillata quæ 271.a
Lucani quomodo pueros educarent 97.a eorum hoſpitalitas 204.a
Lucenſibus cuiuſmodi fuerit ius ciuitatis 202.a
Lucernas quis rex in ocio pro voluptate fabricaret 161.b
Lucii Craßi magnanimitas 181.b
Lucij Parthenopæi laus 213 b
Lucij prænomen quæ familia cur ſemper vitaret 256.b
Lucina quæ dea 327.a 384.b
Lucinæ Iunonis templum ac feſtum 346.b
Lucinæ quod hominis membrum ſacrum 85.b
Lucipores qui 255.b
Lucius vnde dictum 161.a
Lucos & nemora Germanis fuiſſe pro templis 223.a
Lucretiæ cum ſtupratore ſuo cognatio quanta 315.a
Lucretius quo ſub rege præfectus vrbis 366.a
Luctuoſos diis ſupplicare, non ſacrificare debere 351.b
Luctus apud Spartam publicus de rege mortuo quis 128.a
Luctus indicia apud diuerſas nationes quæ 128.a
Luctus indicia in publica calamitate qualia 291.a
Luctus publicus vt tolleretur 133.b
Luctus publicus cur luſtro cõdendo vetitus 312.b
Luctus publicus quibus in ſacrificiis omitteretur 351.b
Luctus quibus non deberetur 132.b & 133.b
Luctus tempore ornatus omnis abiiciebatur 133.a
Luctus patrius vt minueretur 133.b
Luctus ſummi indicia & exẽpla 131.a
Luctus tempus quot olim dierum eſſet aut menſium 132.b & dein.
Lucullus qua potißimum re adeò ditatus fuerit 165.a
Lucullus qualem aliquando nauem Romam miſerit 46.a
Lucullus quo ornatu ſolus ipſe in bello vſus 31.a
Luculli laus ob fœnus ex-

pulſum 11.a

Lucumones,qui 173.a

Lucus Herculis apud Athenas quam celebris,& à quo incenſus 77.a

Lucus Veſtæ vbi 345.a

Ludibriis verborum cui deo ſacrificetur 76.b

Ludicra ſub conuiuiis aut poſt exhiberi ſolita quæ 300.a b 289.

Ludicrum quinquennale triplex quis inſtituerit 363.b

Ludiones quomodo à populo honorati 95.b

Ludi ab ædilibus potiſſimum curari ſoliti qui 365.a

Ludi Apolinares vbi extra vrbem fieri ſoleant 57.a

Ludi funebres vbi & quibus ſoleant exhiberi 132.a b

Ludi in Græcia quàm varij 365.a

Ludi magni qui, & quando inſtituti 359.b

Ludi magiſter Romæ primus quis. 100 a

Ludi per ædiles edendi, qui 187.a

Ludi quàm leuibus de cauſis polluí crederentur 365.b

Ludorum aliquot publicorum inter Græcos ratio quæ 259 b.& dein.

Ludorum aliquot puerilium apud Græcos, catalogus 162.b

Ludorum differentia & cura Romanis olim quāta 359.a

Ludorum luſoriorum ſpecies varia 161.a & dein

Ludorum tibiæ vnde fierent 222.b

Ludorum vouendorum cõſuetudo 163.a

Ludos ſingulis diis ſuos fuiſſe 359.

Ludouicus Matha quam præter æquum in carcere excruciatus 335.a

Ludus literarius Ciceronis 37 b & dein.

Ludus ſaltatorius vbi publice olim fuerit 101.a

Lugduni quid imperatores Romani facerent 243.b

Lugdunum Gallis olim quid 259.a

Lugendi mos apud diuerſos quàm diuerſus 127.128. & dein.

Lugendi tempora cur præfinita 351.b

Lugubriũ veſtium color quis 129.b

Lumen in naui prætoria quid innuere ſoleret 179.b

Luminaria quot & quomodo Scipio nauibus diſtribuerit ibidem

Luminaria (rectius liminaria) domus auguralis ſemper patere oportuiſſe 294. a

Lumine qui non vtantur noctu 375.b

Luna à quibus culta 382.b

Lunæ ædes quò fuerit in colle 345.b

Lunæ & ſoli quid Athenis

liberetur 143.*a*
Lunæ noctilucæ templum vbi 345.*a*
Lunæ quod animal ſacrum 141.*b*
Lunaris annus quis 168.*a*
Lunulæ quæ fibulæ dicerentur 28.*a*
Lunam in calceis adſcribere quid notaret 284.*a*
Lunulas in pedibus qui ferrēt 284.*a*
Lunæ ſacrificantibus quid felicitatis obtingat 195.*b*
Lupa quoties infantes aliquādo aluerit 110.*a*
Lupæ *quid* 229.*b*
Lupanarium aliquot cognomina ibidem
Lupercal vbi 345.*b*
Lupercalibus quid immolaretur 142.*b*
Lupercalium origo. cæremoniæ, licentiæ quæ 211.*b*
Lupercorum impudentia, licentia, nequitia quanta 212.*a*
Lupiarium *vrbs vbi ſita* 50.*b*
Lupi effigie qui quem colant 319.*a*
Lupi roſtrum in foribus villarum cur 60.*a*
Lupinum quis habuerit tertiū pedis digitum 246.*a*
Luporū omina qualia 275.*a*
Lupum *auribus tenere, quid* 278.*a*
Lupum *qui vt deum venerati* 383,*a*
Lupus *in fabula, quid* 28[illegible].*a*
Lurconis *lex in ambitioſos* 154.*a*
Luſcinia in cuius infantis ore aliquando cecinerit 273.*a*
Luſciniæ augurium quale ibidem
Luſitania *qualis prouincia, & eius conuentus quot* 104.*b*
Luſitani deſtinatos morti quomodo occidant 124.*a*
Luſitani *qualibus vtantur in bello galeis* 32,*b*
Luſitanorum in præliis arma & ornamenta quæ 375.*a*
Luſitanorum pœna in parricidas 122.*b* 124.*a*
Luſitanos comam alere vt fœminas 290.*b*
Luſorium *opus à quo imperatore deſcriptum* 161.*b*
Luſtrandæ *vrbis Romæ tempus & cæremoniæ quæ* 312.*a*
Luſtrandi res diuerſas cæremoniæ olim quæ 312.*a b*
Luſtratio *eorum qui funeri interfuerant, quomodo fieri ſolita* 132.*a*
Luſtrationes *quare aut quomodo fierent* 312.313
Luſtricus *dies quis* 99.*a*
Luſtris *condendis quid precari ſoliti* 312.*a*
Luſtrum *quibus diebus fieri prohibitum* 314.*a*

Luxuriæ cohibendæ leges 139 b
Luxu qui præſtent 215.a
Luxus menſarum Romæ quis 295.a
Luxus Perſarum quantus 295.a
Luxus quando primùm Romam inuaſerit, quãdo Græciam 139.b
Luxus veſtium apud Romanos 289.b
Lyæus cuius dei nomen 327.a
Lycabas quid 167.b
Lycæum Athenis quid 135.
Lychni cognomen vnde quis habuerit 79.b
Lychnus inextinctus in quibus olim templis ſeruaretur 269.a
Lyciacus conuentus ex quot olim conſtaret vrbibus 174 b
Lyciæ ſortes quæ 320.a
Lycij comam quanti fecerint 290.a b
Lyciorum in luctu mos 128. b
Lycium Peripateticorum 167 b
Lycius deus quis dictus 327. a
Lycopolitæ cur non vtantur tubis 178.b
Lycurgi de ſepeliẽdi more ſententia 115.a
Lycurgi lex de dotibus mulierum 197.a
Lycurgi diſciplina militaris 194.a
Lycurgi diuiſio militaris 8. a
Lycurgi edictum quomodo in conciliis ſententiæ dicerẽtur 208.b
Lycurgi in ſeruos immanitas 158.b
Lycurgi lex in cælibes 195. a
Lycurgi lex quædam à quo & cur abrogata 125.b
Lycurgi quanta ambitio 154 a
Lycurgi ſacrificia qualia 92 a
Lycurgi leges 339.a
Lydiæ oppida clariſsima quæ 174.a
Lydi natura quales 214.b
Lydi quid primi excogitaſſe dicerentur 218.a
Lydi qui olim dicti, & vbi 174.a
Lydi quos ludos qua de cauſa inuenerint 162.b
Lydis quid à Cyro imperatũ 174.a
Lydius canendi modus qualis 178.a
Lydius ornatus quis 74.a
Lydorum in elocãdis nuptum filiabus conſuetudo 40. b
Lyen quæ quibus ſit dea 327. b
Lyenis (alibi lienis) defectus quibus potiſsimum proſit 90.b
Lymios quis ſit deus 34.a

Lymiræ piſces ad quid præter morem accommodi 49. b
Lymirinorum in dinoſcendis filiis ex promiſcuo concubitu mos 41.a
Lyra quanto olim in precio eſſet 101.b
Lyrica muſca quæ mulier dicta 364.a
Lyricorum vatum victima quæ ibidem
Lyſandria templa 328.a
Lyſandri cor piloſum 307.b
Lyſias cuius diſcipulus & cuias 50.a
Lyſias Pythagoreus cuius aliquando præceptor 38.a
Lyſimachi canes quale quid aliquãdo fecerint 151.a
Lyſimacho quid cãdida Alexandri faſcia portenderit 47.a
Lyſus fluuius à quibus aliquãdo ebibitus 382.a
M. literæ omen in ſortibus 208.

MAcedonia cui Romano cognomen dederit 69.a
Macedonia in quot olim prouincias diuiſa 104.b
Macedonicæ phalangis deſcriptio exquiſita 350.a
Macedonicæ phalangis vſus quis 350.a
Macedonum coniugia 38.b
Macedonum deus quis 326.a
Macedonum regia vbi, & quæ ibidem
Macedonum lex quædam militaris 33.a
Macedonibus triumphum erigere vetitum 37.a
Macedonum regum diadema 47.b
Munera 107.b
Macedonum pœna in maieſtatis reos & ſacrilegos 123.a
Macedonum diſſentiendi mos 208.b
Macella vnde dicta ſint 166 b
Macellus quidam cur ſupplicio affectus, & cui rei nomen dederit ibidem
Maceranæ quorum deæ 326.a
Machlyes qualia habeant occipitia 290.a
Macra flumen 123.a
Macrianorum familia quid proprium habuerit 87.b
Macrobij Aethiopes quàm miro fontè ac quàm iucundè lauent 235.b
Macrochir quis cur dictus 246.a
Mactari vxorem ad ſepulturam viri, vbi lex eſſet 131.a
Mæandro fluuio aliquando ſacrificatum fuiſſe 382.b
Mænades quæ 363.a
Mænala fluuius (ſi rectè ſcriptum) à quibus aliquando epotus 382.a

Mænali montes quorum aſylum 212.b
Mæones vbi & qui 174.a
Magi Indorum quàm rigide ac religioſè viuant 221.b
Magi Perſis qui 117.b 214.b
Magi quid nuncupandis votis addere ſoliti 164.b
Magia vbi, & quos olim pueros doceretur 100.b
Magides quid 29.b
Magiſter equitum à quo nominari ſolitus 239.b
Magiſter populi olim quis 238.a
Magiſtri puerorum quales eſſe debeant 99.b & dein.
Magiſtratu fungendi ætas 140.a
Magiſtratui in prouinciam eunti, quid à ſociis exhibitum oporteret 175.b
Magiſtratum eundem quoto demum anno eidem gerere liceret 189.a
Magiſtratum vltra præſcriptum tempus gerẽtes, quomodo à diuerſis gentibus diuerſè puniti 190.a
Magiſtratu fungentes defuncti vt efferrentur 129.a
Magiſtratu fungentes apud Athenienſes vino abſtinebant 190.a
Magiſtratus finito honore vbi inſignia deponere ſoliti 71.b
Magiſtratus omnes cum plebe communicati 170.b
Magiſtratus Romani regibus externis quomodo prælati 45.b
Magiſtratus ſummi apud diuerſos nomina diuerſa 238.a
Magiſtratuum apud diuerſos diuerſa nomina quæ 117.b
Magiſtratuum inter ſe mutuus honor & ceſſio qualis 46.a
Magiſtratuum Romanorum ordo 79.a
Magiſtratuum violentia quibus legibus & quoties cõpreſſa 188.b
Magiſtri militiæ apud Perſas 30.a
Magiſtri puerorum quales eſſe debeant 96.a
Magiſtro augurum quid ſoli licuerit 293.b
Magnatum aliquot Rom. frugalitas & modeſtia 139.a
Magnetarches quid 238.a
Magni cognomen vnde Pompeio obuenerit 15.a
Magni dij qui, & cur ſic dicti 324.b
Magonis nomen ſeruis indere quis vetuerit 160.b
Magophonia quæ dies dicta 234.b
Magorum mira quædam commenta ad impedien-

dum adulterium 176.b
Magorum commentum in nuptiis ineundis 60.a
Magorum ſepultura 115.a
Maia dea quæ 336.b 384.b 350.a
Maia quo alio nomine dicta 99.a
Maiæ & Mercurio quid quo menſe immoletur 155.a
Maiales qui 68.b
Maieſtatis reus quomodo puniretur 175.b
Maij dies aliquot quibus vel læti, vel triſtes 132.b
Maij idibus quid fieri ſolitũ 154.b
Maiores & minores victimæ 143.a
Maiores natu inter augures, etiam conſulibus in eorum collegio præferri 292.b
Maiorum gentium dij qui 324.b
Maius cui deo dicatus 169.b
Malacinus quis qua de cauſa dictus 286.a
Malæ Fortunæ templum vbi 10.b
Malæ tractationis actio vxori contra virum 195.b
Maleoli matricidæ pœna 122.b
Maledica ſacra quorum 76.b
Malici qui nuncupati 13.b
Maleo qui victimas cædant 215.b
Malum conſilium conſultori peßimum 280.a
Malus nauis, ân nauis pars dicendus 41.b
Malus apud Aegyptios crocodili typo exprimitur 87.a
Mamerci vnde orti 14.b
Mamerco homini ditißimo cur negatus cõſulatus 362.b
Mamercorum etymologia ac origo 255.b
Mammularum cognomen vnde 13.b
Mamurræ domus vbi 346.a
Mamurrius faber quid artificioſè effinxerit 43.b
Mancipes qui ſint 107.a
Mancipia ægra quomodo libera fiant 159.a
Mancipia aut pueros vendendi mos 319.b
Mãcipia qua de cauſa quibus adeſſe ſacris non decebat 76.a
Mancipia quomodo diuerſis pœnis & quibus affici ſoleant 158.a
Manduci effigies quomodo in triumphis ferretur 332.b
Manes ad cœnam vocari ſoliti 310.a

Manes quale in Phrygia nomen 160.b
Manes quomodo expientur 309.b
Manes ſeruus fugitiuus quã leuiter, imò nihil à Diogene plexus 158.b
Manium deorum auſpicia qualia 143.b
Manibus parentare quo tempore & cur illicitum 309.b
Manibus qui cur non parentent 310.a
Manibus ſeu Diti quomodo vota fierent 165.b *in fi. & dein.*
Manibus triumphantis quid ſeu quæ tenerentur 333.a
Manicatam tunicam ferre, Parthis quid 291.b
Maniæ deæ quomodo ſacrificatum ſit olim 93.a
Manius Papyrius *primus rex ſacrorum* 172.b
Manii vnde dicti 255.a
Manilii vnde orti 14.b
Manipulares qui 177.a 374.a
Manipulis centuriæ quot 350 b
Manipuli legionis iuſtæ quot 9.a
Manipulus fœni quomodo olim pro ſigno militari ferri ſolitus 177.a
Manipulus leuis ex quot militibus conſtet, & cur ſic dictus 7.b
Manipulus quot hominibus conſtet 350.b
Manium in ſacris qualia ſumi ſoleant auſpicia 143.b
Mãlii Capitolini *domus quid poſt dominum occiſum facta* 166.b 344.b
Manlii rei ac damnati nemo ex cognatis miſertus 125.a
Manlius Imperioſus *cur dictator factus* 9.b
Manlius qua de cauſa ſenatu motus 99.b
Mannus cuius filius, quorúmve deus 326.a
Mantes qui ſemper adeſſe ſenatui voluerint 208.a
Mantua cuius olim regionis habuerit principatum 17;.b
Manubiæ Aemylii quàm opimæ 1:5.a
Manubiæ deorum cuius ſint coloris & cur Iouis *tãtum rubræ* 272.b
Manumiſſis plena libertas quando data 203.
Manumiſſi in quas tribus diſtributi 52.b
Manumiſſio quomodo fieri ſolita 200.a
Manumitti apud procõſulem poſſe 104.a
Manus pectori admouenda in voto 166.a
Manũ occidẽtis *ſeipſum abſciſſam à cadauere quidam proiiciebant* 115.b
Manũ labris admouere, quid iuuat. 214.a

Manibus aram tenere in precando qui cogerentur 225.b
Manum protendere, quid 246.b
Manus complicatis digitis efflictio, quid ſignet 87.a
Manus *expedire atque efferre quid indicaret* 180.a
M*anus fidei ſacra quæ* 86.b
M*anus imperatori protentari à militibus, quale quid ſignet* 180.a
M*anus in cœlum tĕdere quid* 86.b
M*anuum oſculatio* 86.b
M*aracanda quorum regia* 127.b
M*arathonii primi diuinos honores Herculi dedere* 75.b
M*arathon ciuitas vbi* 380.b
M*arcelli imperatoris animaduerſio in milites fugaces* 74.b
M*arcelli theathrum quale, & vnde ſtructum* 127.a 244.a
M*arcellorum familia vnde orta* 14.a
M. *Craſſus diris execratus* 165.b
M*arcipores qui ſeu vnde dicti* 255.b
M*arci prænomen cui familiæ interdictum* 166.b
M*arci prænomen quibus inviſum ac infame* 256.a
M*arcomāni quomodo regem eligere ſoliti* 138 b.
Mardonio quid olim Troezene prædiuinatum 320.b
Mare *& nautas qui ſacerdotes deteſtentur* 349.a
Mares *quibus ſacris inter eſſe non deceret* 336.a
Mares *Romani quot habuerint nomina* 15.b
Marica *cuius deæ cognomen* 325.a
M*aricci cuiuſdam inſigne facinus* 71.a
M*ariani muli qui* 278.b
M*arii cadauer à Sylla effoſum, & in Anienum miſſum* 114.b
M*arii cuiuſdam ſomnium verum* 17.a
Marii de Iugurtha ac Cim*bris trophæa* 36.b
Marii *lex* 153.b 201.b
Marii *ſatellites qui dicti* 371.b
M*arina aqua ad quid potiſſimum conducat* 314.a
M*arina aqua qui cur vinum diluant* 296.b
M*arinos homines non eſſe fabuloſos* 133.b & dein.
M*aritandorum ordinum lex* 145.a 195 a
M*ariti erga vxorem officium & contra* 195.b
M*aritus vxoris priuilegio tutus* 289.b
M*ariti mores, vxori legē eſſe* 195.b
M*ariti vbi puerperarum inſtar decumbant, & quare* 98.b

Maritis fuiſſe in vxores aliquod repudii ius, nullum vxoribus in viros 196.a

Maritus ferus & malus Sparta coercitus 195

Maritus vbi det vxori dotem non ab ea recipiat 197.a

Marius quid plebi reſtituerit 117.a

Marius quomodo ciuitatem nactus 202.a

Marius quo ſolum ſigno militiæ primus vſus 177.a

Marmaritidem herbam qui cui rei admiſcere ſoliti 164.b

Marmorea edulia 295.b

Marmori conchæ concretæ vbi viſæ 265.a

Marrhes rex quid miri habuerit 46.b

Mars cuius dei vxorem ſtuprarit, mars quale numen 382.b

Marſorum pernicitas qualis 90.b

Marſyæ aliquando ſacrificatum fuiſſe 3.b

Marſyæ pellis vbi olim ſuſpenſa videri ſoleat 72.b

Martiales ludi qui 365.a

Martialis apertus, ac minimè inuolutus 175.a

Martialis locus diſcuſſus 71.b 274.b 238.a 235.b 247.b

Marti quàm diuerſa animalia diuerſæ gentes immolēt. 141.b

Marti quod animal dicatum 142.a

Martii idibus quid fieri ſolitum 154.b

Martii vnde (ſi rectè ſcriptū) dicti, & quibus id prænominis peculiare 255.b

Martis ædes cur extra vrbem fuerit 56.b

Martis ædes vbi Romæ 344.b

Martius cui deæ ſacratus 169.b

Martius Coriolanus quid primùm Romæ paſſus 125.a

Martius menſis quàm variè à diuerſis olim habitus 168 b. 169.a b

Maſcula progenies vbi in hæreditatem ſuccedit, non fœmina 343.b

Maſculas picturas in quibus ſacris abſcondi oporteret 336.a

Maſculini generis victimæ vbi meliores quàm fœminini, & vbi rurſus contra 143.b

Maſiniſſæ ſatellites, canes 371.b

Maſſæ cur quidam nuncupati 14.b

Maſſæſylorum regiæ vbi olim fuerint, & quæ 127.a

Maſſagetæ cui ſolum deo ſacrificent 142.a

Maſſagetæ quo veſtium colore militiæ vſi 30.b

Maſſagetarum in ſenes immanitas quanta 115.a

Maſſilienſium in morte alicuius conſuetudo quæ 129.*a* 133.*a*
Maſſilienſium lex in ſeruos malos 159.*a*
Maſſilienſium ſenatus quot conſtiterit perſonis 206.*a*
Maſſilienſium ſeueritas ac honeſtas 282.*a*
Marſurius Sabinus quid de Arualibus referat 42.*a*
Mater *Auguſti prægnans quàm mirum hæbuerit ſomnium* 171.*b*
Mater, cuiuſmodi fluuius 174.*a*
Mater deum quæ ſit 327.*a*
Mater vbi natalibus filii nihil conferat aut officiat 238.*a*
Ma*tribus miſceri ſomniantes* 171.*a*
Ma*teria domorum initio apud Romanos & alibi quæ* 305.*a*
Ma*teria & ſpecies iuriſconſultis quid* 114.*a*
Mathematicorum nobiliſsimus quis 328.*b*
Ma*trem Romæ quis primus occiderit, & quomodo plexus* 122.*b*
Matres familiæ in qua domus parte agerent 304.*b*
Matri liberorum trium, quæ fuerint priuilegia 195.*a*
M*atribus ipſis ſuos infantes alendos eſſe* 99.*b*
Matrimonia quoto cognationis gradu apud diuerſos licuerint 38.*b*
Ma*trimonii commoda quæ et quanta* 194.*b*
Ma*trimonii ineundi tempus apud Perſas, quod ſit* 61.*b*
Ma*tris deum effigies qualis* 213.*a*
Ma*trona quæ dicta dea* 327.*a*
Ma*tronæ qualis (vah! turpitudinem) membro virili coronam Romæ quibus in ſacris publicè imponeret* 363.*b*
Matronæ cuiuſdam ſomniatricis mirum 17.*a*
Ma*tronis inſemitis viros cedere de via oportuiſſe* 197.*a*
Ma*tronæ quo beneficio funebrem laudationem adeptæ* 196.*a*
Ma*tronæ (ſi diis placet) pudicæ quid Veneri in ſinum offerre ſoleant* 155.*b*
Matronalia feſta quæ 169.*b* & 361.*b*
Matronarum auro quando inops ærarium ſubleuatum 196.*a*
Matronis quibus ludis inter eſſe prohibitum 232.*b* 282.*b*
Matrum ſtirpem vbi ſoboles ſequatur, non patrum 256.*a*
Matuta cuius deæ cognomen 315.*a*
Matuta, & mater deum, eadem dea 141.*b*

Matutæ Iunonis *ara vbi* 328.*a*
Matutæ ſacellum vbi Romæ 71.*b*
Matutina tonitrua quid præferant 272.*b*
Matutino tempore qui cur im molent 224.*a*
Maurorum deus quis 326.*a*
Maurorum ſingulis quot permiſſæ vxores 39.*b*
Maurorum veſtes quales 289.*a*
Mauſolo quid Lycij pro non tondendo capillo darent 290.*b*
Mauſolo quos ludos quis inſti tuerit 363.*b*
Machlyes quàm ridiculè pillos vel alant vel tondeant 290.*a*
Maxima apud Romanos olim mulcta quæ 122.*a*
Maximi cognomen quot Romæ habuerint 15.*a*
Maximini imperatoris exercitium 32.*a*
Maximini inſolentia 86.*b*
Maximus pontifex quis 65.*a*
Mazacenorum in legibus dubiis interpretandis mos quis 378.*a*
Mechiris quis quibus ſit menſis 169.*b*
Mecœnatis futilitas in repudianda & reconcilianda vxore 196.*b*
Mecœnatis horti Romæ vbi 346.*b*
Mecœnatis in annulo ſignum 87.*b*
Mecœnatis teſſera qualis 179.*b*
Mecœnatis veſtitus quis 286.*a*
Medi molles 214.*b*
M*ediaſtini qui* 170,*b*
Mediaticus Capuæ *quid* 214.*a*
Medici à quo ciuitate donati 201.*b*
Medicina celebres qui 215.*a*
Medicus digitus quis 246.*a*
Medij dii qui 325.*a*
Medimnus quot modiis conſtet 89.*b*
Medio digito aliquid indicantes, quibus inſanire putati 246.*a*
Meditrina quæ dea 327.*b*
Meditrinalia & dies Meditrinales qui *ibidem*
Medix quid 238.*a*
Medorum Perſarum reges plures habebant vxores 41.*a*
Medorum regum diadema quale 47.*a*
Medorum veſtitus qualis 288.*b*
Megabyzus quis cuius deæ flamen 66.*a* 349.*a*
Megalenſes ludi qui, cui & à quo dicati 360.
Megalobyzus cuius nomen 68.*a*
μεγαλοὶ θεοὶ *qui* 324.*b*
Megarenſes quàm inuiſi Athenis

thenis 33.b 203.b
Megarenſes quo dicto à Platone incuſati 305.a
Megarenſium curia quomodo à M. Antonio irriſa 25.a
Megarenſium mos in condendis corporibus 116.a
Megarenſium tribus quot 27.b
Megaſthenis in Italia coloniæ 51.b
Megiſtanes Perſis quid 238.a
Megiſtanes quorũ fuerit ſummus magiſtratus 117.b
Meguliæ dos quanta 197.a
Mel cui offer ri ſolitum 141.b
Mel in conuiuiis quando exhiberetur 138.b 295.b
Mel optimum cuiate 295.b
Melanthus qua de re quàm appoſitè Gorgiam irriſerit 291.a
Meletidis ſtupiditas in numerando quanta 101.a
Melicerta quis deus, & quibus aliis nominibus dictus 261.a 325.a
Melici pulli qui 49.a
Melÿ domus poſt necem domini quomodo dicta 167.a
μελικρατον quid 137.a
Meliſſa cuius nomen 66.a
Meliſſæ nymphæ inuentum quod, & cultus quantus 224.b
Melita via 83.a
Melitæ templum Athenis quale 346.b
Melitta quæ quibus ſic appelletur dea 327.a
Mellaria quid 336.a
Melle qui defunctos oblinant 115.a
Mellis repertor Cyrenenſibus quid ſit 93.a
Melophori Perſis qui 371.b
Membra hominis religioſa quæ 84.a
Membri rupti pœna quæ 343.b
Membrum Liberi quàm turpiter olim per agros & vrbes vectaretur 363.b
Membrum virile quo menſe, quo cultu, à matronis Romæ venerari, & quò deferri ſolitum 155.b
Membrum virile quo in feſto per forum plauſtro veheretur 365.b
Memmiorum origo quæ 14.a
Memnonis ſtatua quàm mira 213.b
Memoria Othoni imperatori quanta fuerit 358.a
Memoriæ fons vbi 321.b
Memoriæ locus vbi 246.b
Memoriæ ſedes vbi 86.b
Memoriæ ſignum apud Ægyptios quale quid 87.a
Memphis Ægypti regibus quid 345.a
Menander à quo poeta quare aliquando ſuperatus

364.a
Mendacium qui maximè aueꝛſati 342.b
Menelai præceptor quis 100.a
Menelaus ex qua apud Lacedæmonem tribu 27.b
Menianum quid 68.b
Meniditæ cuius vrbis portæ 221.a
Menis rex cur à Thebanis execratus 139.b
Menſæ apud Indos in conuiuiis quomodo aſsideatur 297.b
Menſa apud maiores inter res ſacras habebatur 297.b
Menſæ & cibus primi ſeculi Romæ quales 295.a
Menſalis Iuno vbi culta 25.a
Menſarij quinqueuiri qui 151.a
Menſarum in cœnaculis numerus quis, ac nomina quæ 295.a
Menſarum ſpecies quàm diuerſæ 29.b
Menſas vacuas tolli non licuiſſe 133.b
Menſes cui dicari 168.a
Menſes quibuſdam gentibus ſuſpecti 232.b
Menſes quot annum conſtituant 168.a
Menſes ſinguli quorum Cæſarum nominibus dicti 169.b
Menſes ſingulos ſua habere numina 169.b
Menſis argenteis quis primus Romæ vſus 295.b
Menſis mille quis aliquando pranſus 334.a
Menſis ſecundis apud Græcos quid exhiberetur 295.a
Menſis ſingulis ſeu lectis quot cœnare ſoliti 296.a
Menſis vnis quot conuiuas Græcis adhibere ſatis 296.a
Menſium dies quot apud Indos 168.a
Menſium diuerſorum diuerſa apud diuerſos nomina 169.b
Menſtruatis templa adire vbi vetitum 222.a
Menſtruum annum qui fecerint 167.b
Menſurarum aliquot nomina 79.b
Menſurarum caſtigatio, quorum muneris fuerit 186.b
Mentiendi quibus modus nullus 342.b
Mentina tribus quando inſtituta 26.b
Mentis ædicula vbi 344.b
Mentula porrecta ſtatuas quibus in feſtis publicè per vicos ferrent 363.b
Mentum tangere & genua apud Græcos quid 86.a
Mercari quomodo ſolitum pecunia non ſignata 217.b
Mercatores an ad magiſtra-

tum admittendi 190.a
Mercatorum *deus ac feſtus dies quis* 154.b
Mercatus freques quoto ſemper die haberi ſolitus 138.b
Mercenario *milite quomodo aut quando Romani vſi* 374.b
Marcenariorum *vilitas* ibi.
Mercimonia *apud diuerſos quàm diuerſe fiant* 217.b *& dein.*
Mercis *commendandæ cauſa quæ dicuntur, an obligent* 317.b
Mercurii *cognomina quàm ſint varia* 327.b
Mercurii *quàm ridicula apud Græcos imago, ipſis tamen glorioſa* 213.a
Mercurio *qui dies* Athenis *ſacri* 156.a
Mercuriorum *numerus quis* 327.
Mercurium *non ex omni ligno fieri, cuius ſententia* 213.
Mercurius *quibus potiſsimum præſit* 154.b
Mercurius *triſmegiſtus vnde dictus* 67.a
Meretrices *in cuius deæ feſto nudas per vrbem curſitare, religioſum* 337.a
Meretrices *qui qua de cauſa proſtituerit* Athenis *primus* 176.a
Meretrices *quomodo incederent* 287.a
Meretrices quot aßiduè in cuius deæ templo famularentur & fornicarentur 384.a
Meretricibus *quando proſtare liceret* 235.a
Meretricum vocabula aliquot diuerſa 229.b
Meridiana *tonitrua quid indicent* 272.b
Meridiano *tempore qui immolent* 224.a
Meridiem verſus qui orent 224.a
Meridies *quomodo notari ſolitus* 234.b
Meris *quale ſit ſcutum* 369.a
Meroenſium *ſacerdotum quãta olim autoritas* 66.b
Meroes reginæ candaces cur vocentur 5.a
Meroitæ *regem delinquentem quomodo puniant* 123.b
Meroitarum dii qui 326.a
Meroitis quis qualíſve imperet 238.b
Meros *cuius phalangis altera pars, & quot contineat* 350.a
Meſa Vyria à quo in ſenatum admiſſa 210.b
Meſade Iudæorum *regibus quid* 346.a
Meſapii qui & vbi ſint 50.b
Meſius menſis quis 169.b
Meſos digitus quis 246.b

Meſſala vnde dictus 69.b
Meſſalæ præfectura qualis 366.b
Meſſalina quomodo in triumpho vecta 333.b
Meſſeniorum olim inſigne in clypeis quod 369.b
Meſtris cuius & vxor fuerit & filia 39.a
Metæ in circenſibus quales 263.a
Metagetnion quis apud quos dicatur menſis 169.b
Metallis damnare quid 122.b
Metandorum caſtrorum ratio quæ 17.b
Metapontinæ Iunonis templi columnæ virgineæ 322.a
Metapontinorum votum 153.b
Metella Syllæ vxor quàm ſumptuoſe funerata 352.b
Metellus cur diadematus dictus 47.a
Metelli de Sertorio victo trophæum quale 36.b
Metelli pontificis quantus labor in prolatione dictionis, opiferæ 351.b
Metellorum aliquot in patrem ſuum pietas quanta 341.b
Metellus quas leges Cretibus ademerit, & quales dederit 139.a
Metellus quidam quàm leui de cauſa vxorem occiderit 137.a
Metia porta quæ 220.b
Metia tribus vnde dicta 26.a
Meticuloſa ſomnia & curæ quomodo auertantur 313.b
Metii Suffetii quàm horrida pœna 122.a
Metius Pompoſianus qua calumnia à quo occiſus 160.b
Metreta quid dicatur 89.b
Metretes quis vnde cognominatus 70.b
Mezentii quãta in viuos immanitas 124.b
Micotrapezæ quid 29.b
Micros digitus quis 246.b
Mida quale Phrygibus nomen 160.b
Midæ regis fortunæ quanta 110.a
Midas in teſſeris quid 161.b
Migrare ex veteribus domibus in nouas quo menſe Romani ſolerent 234.b
Milciades ex qua fuerit Athenienſium tribu 27.a
Milciadis de Perſis ingens victoria 229.a & 380.b
Miles cui immediate ſubſit 9.a
Miles obeſus & præpinguis notatus 74.b
Mileti factiones quot 180.b
Miletus qualis Ioniæ ciuitas 319.b
Miletus quot quantorúmque excellentium ingeniorum parens 329.b

Miliaria ſtathmi quot 89.a
Milichius quis quibus deus 327.b
Militares mulctæ 72.b
Militare ſacramẽtum in quot duraret annos 373.b
Militares notæ 73.b
Militaris diſciplinæ ſeueritas 74.a
Militaria dona quàm varia 227.a
Militaria ornamenta ad quid darentur 230.a
Militaria ſigna quæ fuerint apud Romanos 177.a
Militaria ſigna in qua aciei parte locati ſolita 192 b
Militaria ſigna quomodo ſeu qualia ex ſe auſpicia præbere ſolita 177.a
Militaris quædam lex quomodo inobedientes caſtigandi 358.a
Militaris pœna, venæ ſolutio 75.a
Militarium animduerſionũ gradus 57.a
Milites Iulij Cæſaris quàm ſplendidi 107.b
Milite in duas partes diſſecto quis exercitum luſtrarit 313 b
Militemus, cuius aliquando teſſera 179.b
Milites Alexãdri cur barbam radere iuſsi 290.a
Milites Spartani comati omnes 179.a
Milites Leonidæ impexi 179. a
Milites olim quantum oneris præter arma ſecum ferre ſoliti 33.a & 194.a
Milites quoto ætatis anno conſcribi ſoliti 29.b
Milites quot tribuno, quot duci, quot legato anteire decreti 358.a
Milites Romani initio quot annos ſuis expenſis meruiſſent 374
Milites Romani vbi pecuniam ſuam tempore pugnæ deponerent 180. b
Militia exautorati, quales haberentur 375.b & 374.a
Militiæ apti, nec tamen militare volentes à quibus mulctarentur 145.b & dein.
Militiæ idonei qui 29.b
Militiæ ordo 9.a
Militiæ Romanæ vetus quoddam conſtitutum 32. b
Militiæ vincula quæ & quot 30.a
Militibus in nauali bello quid præter ſolitum faciendum 194.a
Militibus præter modum audacibus vena ſoluebatur 75. a
Militibus quis quotidie, mane præſertim, quomodo ſalutandus 359.a

Militibus vbi vinum interdictum 137.b

Militum ætas apud Perſas 30 a

Militum *capitalia crimina* 72.b

Militum diſciplina alia ſub aliis ducibus 107.b

Militum bello peremptorum ſepeliendorum quanta cura fuerit Athenienſibus 116.a *Eorum laus funebris* 131.a

Militum nomina ignorare in caſtris cui dedecoroſum 358.b

Militum *ordines ac ſpecies* 191.b

Militum ordines olim quot 369.a

Militum vocabula diuerſa 374.a

Milium vbi potiſsimum abūdet 138.

Mille paria gladiatorum quis in quibus ludis exhibuerit 362.b

Mille paſſus 89.a

Mille ſeſtertiis vnum aureum computari 242.b

Millia *adoleſcentum quot à* Traiano *publicè erudita* 100.b

Millia centum & decem vbi à decem millibus cæſa 380. b

Millia deorum quot 325.a

Milliaria cohors quot conſtet 50.a

Milliaria cohors quot equites & pedites contineat 8.a

Milliaria *vaſa quæ* 163 a

Milliariæ cohortis partes quæ 350.b

Millibus *viginti ac duobus triclinio quis aliquanto epulatus* 334.a

Millies eandem vxorem duxiſſe quis quo conuicio dictus 196.b

Miluinæ tibiæ quæ 178.b

Miluus qualia omnia præmōſtraret 273.b

Mimallonum in quibus feſtis vſus 363.a

Mini in luctu 119.a

Minarum ſeu mnarum ſpecies ac valores diuerſi 241 a

Minas quibus leges tulerit 319.a

Minerua quorum dea, & vnde oriunda 326.b

Minerua quorum in clypeis inſigne 365.b

Mineruæ cognomina quàm ſint diuerſa 327.b

Mineruæ effigie qui pro ſigno militari vſi 177.b

Mineruæ quibus animalibus Athenienſes annua ſolennia facere ſolerent 141. b

Mineruæ oraculi qui 85. b

Mineruæ quod animal ſacrū ibidem. & 142.

Mineruæ & Aeſculapij ſacra 92.a
Mineruæ ſacrum 93.b
Mineruæ Trenalis imago 213 a
Mineruæ templum Romæ vbi 81.b
Mineruarum numerus quis 327.b
Minima Romanis mulcta quæ 122.a
Minimo prouocare, quid 246 b
Minimus digitus cur ſic dictus ibidem
Minimus pontifex quis 65.a
Minio arena circi ſtrata 281.b
Minio in triumphis illini ſolitus quis 332.b
Minio qui corpora ſua militiæ inficiant 31.a
Minio cur ſtatuæ deorum illini ſolitæ 213.b
Miniſtri flaminum qui aut quæ 346.a
Minnermus poeta cuias 328 b
Minois regia vbi 127.b
Minorum gẽtium patres qui 207.b
Minos cur filius Iouis putatus 77.b
Minos quorum legiſlator 339 a
Minuendi luctus legitimi cauſæ extraordinariæ quæ 133 b
Minutia porta quæ 220.a
Minutius pro deo cultus ibidem
Minyæ quàm leui pœna Trallibus occidi potuerint 124.a
Mira quædam de adulteriis 276.a
Mira quædam de aquarum in periuros vindicta 297.a
Mira quædam de lapidibus 265.a
Mira quædam de notis congenitis 87.b
Mira quedã de venatu Herculis 77.a
Mira quædam de vrinatore 91.a
Mirabilia aliquot 199.a b
Mirabilia quædam de regum diuerſorum educatione prima 110.a b
Miracula aliquot ex ſomnis vere comperta 16.b & dein.
Miracula vitium in Germania qualia 189.b
Miraculorum orbis vnũ Thebis Ira Apolinis Spodii 320.a
Miraculum fortitudinis in vno manus digito 246.a

Miraculum hominis ex carcere in tartarum ducti & reducti quale 367.b
Miri quiddam de caſside centurionis cuiuſdam 32.b
Miri quiddam de Alexãdro Macedonum rege 31.a
Miri quiddam de cornice 46.b
Miri quiddam de oleaſtro 72 b
Mirum quid de canum erga dominos amore 131.a
Mirum quid de Cappadocibus 104.b
Mirum quid de columbis 46 a
Mirum quid de Galba 21.a
Mirum quid de muſcis 261.a
Mirum quid de Numenio & Neoptolemo 37.b 36.a
Mirum quid de Pruſia regis filio 14.b
Myricæus quis cur ſic cognominatus deus 326.b
Miſcellanei ludi qui 365.a
Miſcellos quos quis Lugduni publicè exhibuerit 363.b
Miſerabiliter criminoſum viuere, quam citò occidi, maiori diſciplinæ eſſe 73.a
Miſericordiæ vbi ara ſtatuta 21.a
Miſsio quibus & quando daretur 374.a
Miſsionem dare qui qua cautione poterant 358.b
Miſsionum genera quot 373.b
Miſſus circenſium quot 263.a
Miſſum populum vt faceret apud Græcos ſacerdos functus myſterio 227.a
Mithras quis dictus 66.a
Mithridates Armenus quam perfidè à quo captus 253.b
Mithridates Pompeij quotus fuerit Mithridatum 5.a
Mithridates quorum rex 4.b
Mithridatis theſauri vbi adſeruari conſuerint 56.a
Mithridatis vxores qui ſeipſas interfecerint 47.a
Mitra aurea quorum regum inſigne 48.a
Mitra quibus ſit & dei & deæ nomen 327.a
Mittere legatos cũ lana, quid 254.b
Mna quid, & quot ſiclis appẽderet 241.b
Mnemon vnde quis cognominatus 70.b
Mnemonis regia vbi 127.b
Mnemonium, alij Mennonium Suſis quid 345.a
Mnemoſynæ quomodo litetur aut quid 143.a
Mneus bos vbi cultus 49.b
Mnotæ, in Creta qui vulgo nominati 160.b
Modeſtini de ſupellectile exiſtimatio 29.a
Modi contrahẽdarum nuptia-

rum olim quot 57.b
& dein.
Modiolus *quæ vaſis ſpecies* 136.b
Modiolus *quota modij pars* 89.b
Modius *quot chœnices contineat ſeu ſeſtertia* ibidem
Modus *agrorum cuique præſcriptus olim quis* 139.a
Mœchandi *occaſio in quibus potiſsimum ſacris fuerit* 336.a
Mœchas *à teſtamentis quis, licet tyrannus, bene excluſerit* 355.b
Mœchus *deprehenſus impunè occidebatur* 176.b
Mœnia *Romæ quot paſſuum milia comprehenderent* 219.b
Mœnia *ſeu muri ciuitatis quo modo ſint ſancti* 354.a
Mœnium *ſignandorum ratio ſeu cæremoniæ olim quæ* 354.b
Mœnia *vrbium ſancta eſſe* 220.b
Mola *ſalſa & farre quæ in ſacris aſpergi ſolerent* 227.a
Mola *ſalſa quid & quomodo fieri ſolita* 140.b
Molarum *vſus quãdiu Romæ incognitus* 138.a
Mollior *vitæ cultus à quo repertus putetur* 139.b
Molonem *græcè declamaſſe in ſenatu Romano* 221.a
Moloſſorum *reges Pyrrhidæ dicti* 5.a
Monadibus *quæ natio diuiſa* 104.b
Moneta *aurea à quo primum in Perſide percuſſa* 218.a
Moneta *Iuno quæ* 327.b
Moneta *quandiu Romæ nulla* 243.a
Moneta *tempore Homeri poetæ qualis* 217.b
Monetæ *etymologia quæ* 327.b
Monetæ *Iunonis ædes vbi* ibidem
Monetæ *officina* 166.b
Monetæ *percuſſæ millia quot à Cæſare depeculata* 55.b
Monetaria *Ro. imperatorum olim vbi* 243.b
Monetarum *aliquot diuerſis gentibus peculiarium deſcriptio* 218.a b
Monilia *ferrea quæ mulieres geſtare collo ſoleant* 288.b
Monocampi *digiti qui* 245.b
Monocondylus *digitus quis* ibidem
Monogamos *quos eſſe oportuerit ſacerdotes* 348.b
Mons *à quibus pro deo habitus* 382.b
Monſtra *quomodo expiarẽtur* 312.a
Monſtri *expiandi apud Athenas mos quis* 314.b

Monſtri marini Theodoro Gazæ viſi deſcriptio 134.a

Monſtris viſis, quid fieri ſuetum 311.a

Monſtroſæ in bello viſiones 31 a

Monſtroſi aut defectuoſi partus quo modo olim ablegati 98.a

Monſtroſi vnde gigni putati 77.b

Monumenta pauperum & ſeruorum qualia 353.a

Monyma regina vt ſe interfecerit 47.b

Mores peſſimi quid tandē pariant boni 354.a

Mores vnde primum corrupti 139.b

Morichus deus 327.b

Morientis ſpiritum quis olim excipere ſolitus 127.b

Morionem quis rex per ocium pro delectamento agere ſolebat 161.b

Morionis in triumpho & alibi vſus quis 300.a 332.b

Morituros aut morientes ſedere vbi oporteat, non iacere 28.a

Mortalem deum vnum, & alterum immortalem qui colant 385.a

Morte mulctare qua tantùm ratione licuerit ciuem Romanum 125.a

Morti deo qui templa dicauerint 21.b

Morti deſtinati vbi abſque morte plectantur 124.b

Mortis autorem ſibi neminem eſſe debere 315.b

Mortis genus eligere vbi reis permiſſum 123.b

Mortis & abſolutionis ſymbola per literas 12 .a

Mortis ſupplicium leuibus de cauſis quidam inferunt 124.a

Mortis ſententiam quæ litera notaret in iudicio 124.a

Mortui in Aegypto *qua oratione ante ſepulchrum aut commendari aut vituperari ſoleant* 131.b

Mortui in Aegypto quū humari conſueuerint 114.b

Mortui *noctu non interdiu efferebantur* 110.a

Mortui vbi ambulare dicantur 307.b

Mor*tuis inferias dandi ſeu parentandi tempora quæ* 310 b

Mor*tuo cui triumphus exhibitus* 33.a

Mor*tuos quæ gentes lætitia proſequantur* 96.a

Mor*um degeneratio* 153.b

Mor*um præfectus quis* 367.a

Moſchus Antimolus quàm fuerit frugalis 138.b

Mo*ſes &* Hebr*æi adorantes occidentem ſpectabant* 224 a

Mo*ſſynæci quomodo regem delinquentem mulctēt* 137. b

Mothona vrbs quæ, & quid ibi Philippus Macedo 376. b
μ quorum olim in clypeis inſigne 369.b
Mugile qui Athenis plectentur 176.a
Mugitus boum inter immolãdum quid præſignet 143. a
Mugonia porta quæ aliàs dicta 2 9.a
Mugonia vnde dicta 220.b
Mulæ cum curru, quibus olim nummis incuſſæ 218.b
Mulæ partus inceræ naturæ quid aliquando portenderit 110,b
Mulæ partus quid portendat 275.a
Mulæ vbi vulgo pariant 307 b
Mulctæ pecuniariæ certã apud Romanos fuiſſe ſummã 122.a
Mulctarum differentiæ ibid.
Mulctarum militarium differentia quæ 72.b
Muli & equi quot à quibus tributi nomine dati 243. a
Muli vbi nulli educentur 307 b
Muliebres veſtes cur quidam in luctu induant 128.b
Muliebri veſte vbi ſponſum induí oporteat 58.b
Muliebris fortunæ phanum vbi & cur ædificatum 20. a
Muliebris veſtitus diſcrimen 287.a
Muliebrium calceorum ſpecies aliquot 287.b
Mulieres an apud ethnicos caſtra ſequi ſolitæ 19.a
Mulieres an & quando primũ in ſenatum admiſſæ 210. a b
Mulieres an & quomodo cũ viris cœnarent 266.a
Mulieres cum feris publicè depugnaſſe 362.b
Mulieres in charorum funere inücere in pyrã ſolitæ quid 130.b
Mulieres in Thracia quàm viris qua de cauſa odioſæ 77. a
Mulieres nudas epulis introducere, quàle 297.b
Mulieres quædam Germanis vt deæ cultæ 210.b
Mulieres quando & cur primum in funere laude proſecutæ 1,2.a
Mulieres quibus in ſacris mutuo ſe conuitiis inceſſere ſacrum 76.b
Mulieres ſeorſum à viris quibus in ſacris procederẽt 311. b
Mulieres Spartanæ quomodo incedant 53. a eædem viris imperant 196.a
Mulieres tonſis eſſe crinibus quid ſibi velit 128.a b
Mulieres vbi circuncidantur 97.a

Mulieres vbi cum hircis coeāt 212.a

Mulieres vbi ex equis pugnēt viri pedibus 375.b

Mulieres vbi maioris autoritatis quàm viri 165.b *& dein.*210.b

Mulierum olim munus ſolarum, panes facere 138.a

Mulierum authoritas apud Germanos *in bello* 191.a

Mulierum opus quod ſit 198 b

Mulieribus auguſtis etiam cuſtodes ſiue ſatellites fuiſſe 371.b

Mulieribus capita in ſacrificiis velanda eſſe 222.a

Mulieribus etiam lictores habere permiſſum 45.b

Mulieribus per quem deū iurare interdictum 267.b

Mulieribus qui reges pro cuſtodibus vſi 371.b

Mulieribus qui ſe abſtineant in Aegypto 221.b

Mulieribus Ro. *an prænomen & nomen fuerit* 15.b 256.a

Mulieribus templa interdicta quæ 321.b

Mulieris à mōſtro marino ſtupratæ prodigium 134 b

Mulieris ebrium regem occidētis præmium apud Indos. 137.b

Mulierum cadauera ſingula denis virorum in rogis addi ſolita 133.b

Mulierum in comitiis ratio nulla 185.a

Mulierum in Hereis ludis curſus ac certamen 262. b

Mulierum in inceſſu differentia olim 291.b

Mulierum opus olim 198.a

Mulio quis in triumpho ductus, pòſt de Parthis triumpharit 330.a

Mullei quales calcei 287.b

Mulſi pocillū quanti olim habitum 137.b

multitudo quomodo olim puniri ſolita per decimationē 73.a

Mulus Marianus, *quid* 278. b

Mulus quorum ſacrorum victima 380.b

Mumartius ſub Tullo Hoſtilio *quam præfecturam geſſerit* 366.a

Mundanus annus quis 168. b

Mundus phanum dei ſanctiſſimum Diogeni 92.a

Mundus parere quando putatus 232.a

Mundus vniuerſus quomodo & vbi per tres Saturni filios diuiſus 322.b

Muneris publici ætas 189.a

Muneris adminiſtrati ratio quando redderetur 189.b

Munera militibus dari ſolita 227.a b

Munera triumphantis qua-

lia, & quibus exhiberi ſolita 334.a b
Municipes qui qua de cauſa aliquando dicti 202.a
Municipi ius quibus daretur ibidem
Munychia Athenis quid 345.a
Munychionis (id eſt Ianuarii) vndeuigeſimo die quid Athendeuſieri ſolitum 155.a
Munychionis nominis detur Athenis menſi 169.b
Murenarum cognominatio vnde 15.b
Murenarum milia quot in vna cœna appoſita 334.a
Murali quis primus donatus 228.b
Muralis corona quomodo fiat 227.b
Murani cognomen quibus regibus inditum 4.b
Murem qui nummis incuſſerint 218.b
Mures candidi quid portendant 275.b
Mures quomodo Ægyptiis aliquando ſubſidium tulerint 212.b
Muris ciuitatum ædificia priuata cur non admouenda 354.a
M rium coriis qui ſe veſtiant 289.a
Murtia quæ dea vocata 345.b
Murtia vnde Venus dicta 245.a
Mus qui Bœoticè vocetur 21.a
Muſca Sempronius adulterum vt punitierit 176.b
Muſca cui aliquando pro inſigni fuerit 369.b
Muſcalyrica, Corinna 364.a
Muſcæ cuius templum non ingrediantur 76.b
Muſcæ quo ex quibus locis ad tempus cedere ac reuerti credita 261.a
Muſca quarum feſta 262.a
Muſcum Alexandriæ regia vna 127.b
Muſica à quibus vituperata 101.b
Muſica quibus inuiſa, quibus grata ibidem
Muſicæ honos olim quantus 101.b
Muſicæ ſtudium apud veteres Græcos quantum 97.a
Muſtelæ omen quale 275.b
Muta exta quæ 308.a
Mutabilior cothurno, quid 278.a
Mutatio caſtrorum qui olim indicari ſolita 18.b
Muti qui cuius in templo qua de cauſa fierent 77.a
Mutia quæ à quibus dies dicta 232.b
Mutialis agger Romæ vbi 346.b
Mutina qualis colonia 202.b
Mutinino quomodo ſacrificent mulieres 76.b
Mutionis porta quæ & vbi

220.*a*

Mutuandi vxores ad tempus apud quos olim ius 41.*a*

Mutuum mulos ſcabere, quid 2?7.*b*

Mutuũ ſanguinem vino mixtum qui quando bibere ſoliti. 253.*b*

Mybarum veſtes militares cuius fuerint coloris 31.*a*

Myodes deus quis 261.*a*

Mynnermus 328.*b*

Myniarum imperator quis 55.*b*

Mynias Chryſæ filius vbi & cuiuſmodi habuerit æraria. ibidem

Myrica qui vtantur in ſacris 22?.*a*

Myrrham Sabæi cur non offerant 215.*a*

Myricæus Apollo 327.*a*

Myrrhinis virginis qui vaticinentur 275.*a*

Myrtea corona cui daretur 357.*a*

Myrteæ Veneris ara quæ 346.*a*

Myrti duæ ante Romuli templum, quid portendere ſolitæ 23.*a*

Ad myrtum canere 97.*b*

Myrtum cuius templo cur inferre nõ licuerit 335.*b*

Myrtum ſuffitionibus adhiberi ſolitam eſſe 314.*a*

Myrtus cui ſacra 222.*b*

Myſiæ adminiſtrationes 104.*b*

Myſi quibus cæremoniis vouere quid ſoleant 164.*b*

Myſorum galeæ quo ſint ornatu 32.*b*

Myſteria Cereris qualia 364.*b*

Myſteriorum magnorum & paruorum ſolennis dies apud Athenienſes 155.*b*

υ & λ quid ſignificarent in iudiciis 124.*a*

NAbathæorum mos quidam circa vxores abominandus 41.*a*

Eorundem mos erga filios 98.*a*

Nænia cuiuſmodi ſit cautio 129.*a*

Næniæ templum cur extra vrbem fuerit 57.*a*

Naiadum in quibus feſtis repræſentatio 363.*a*

Nanciſcor quid ſignificet 34.*b*

Nandi quantum Rom. olim ſtudium 31.*b*

Napatia cuius regia 127.*b*

Napeſinis quod fuerit ius ciuitatis 202.*a*

Nares totius populi quis rex aliquando abſciderit 124.*b*

Narnienſium deus quis 327.*a*

Naruolorum pontifex quàm ridiculo ſit ornatu 66.*b*

Naſamones quo morituros modo ſtatuera ſoliti 11?.*b*

Naſi indicia quæ 85.b
Naſi mutilatio quibus gentibus ſummi ſupplicij loco habita 124.b
Naſica quàm oderit ſcenicos 360.a
Naſica quid à ruſticis tribubus paſſus 25.b
Naſicæ cognomen vnde 14.b.
Naſicæ cur quidam dicti 13.b
Naſicæ laus 69.b
Naſones vnde quidam Romæ cognominati 13.a
Naſo plectuntur adulteri apud Ægyptios 176.a
Naſuti & naſum habere qui dicantur 85.b
Natales quorundam dies qui bus maximè felices 233.a
Natala vrbis Romæ dies quis 92.b
Natalitia feſta quomodo ſeruarentur 92.b
Natare qui olim diſcerent 97.a
Nati cum dentibus 14.a
Nati ſub Delphino 90.a
Nati ſub piſcibus 90.a
Nationum aliquot ſingulares patroni Romæ olim 303.b
Natorum Delphino ſub natura 90.b
Natos recèns qui deplorent 96,a
Naturæ opera dictu admirabilia 199.a
Naturæ diuerſis gentibus propriæ quæ 214.a
Naturalis annus quid 168.b
Nauales duumuiri qui 150.b
Nauales ludi quomodo fierēt 264.a
Nauali certamine qui ſingulariter præſtent 215.a
Naualis corona qualis 228.a
Naualis prælij ſigna ſeu indicia quo fieri ſoleant modo 179.a
Naues luſtrandi ratio quæ 313. b
Naues ſingulæ quas ſeu quorum deorum imagines inſculptas gererent 179.a
Nauis Theſei quanto tempore Athenis conſeruata 113.a
Nauim inſulis ornare in conflictu quid 177.b
Nauigium miræ artis 179.a
Nautæ quibus diis vota facere potiſſimùm ſoleant 16 .b
Nautarum ſub Cyro ſtipendium quod 374.b
Nautiorum cognomen vnde 14.b
Nauium inſignia & nomina priuata quæ 179.a
Naulum pro traiectu ad inferos quantum fuerit 130.a
Neapoli cuiuſmodi aliquando eſſe ſolere publicum certamen 364.a

Neapolitani in quorum fuerint clientela Romæ 303.b
Neapolitani regni excidium quomodo olim prædictum 148.b
Neceſſitatis templum vbi 23.b
Necis poteſtas penes quem ſolum Romæ fuerit 119.a
Necti ob fænus quando prohibitum 11.a
Ne decima quidem Syracuſanorum pars, quid indicaret 279.a
Nefaſti dies qui 232.a
Negligentes in re quærenda, vbi & quomodo mulctari ſoleant 144.b
Nemei ludi qui & quomodo inſtituti 261.b
Nemeſeos locus quis 87.a
Nemeſeos ſimulachrum quale 246.b
Nemeſis cuius deæ nomen 325.a
Nemeſis dea qualis 246
Neocori Aliarci quod olim in clypeis inſigne 369.b
Neodomadæ qui habiti 374.a
Neomeniæ quæ ſint 156.a
Neoptolemi felices victoriæ 37.a
Neoptolemi militare vexillũ quale 177.b
Neoptolemus cuius filius 5.a
Nepotes vnde quidam cognominati 14.b
Neptuno curſel dicatum 307.b
Neptuno ex quibus animalibus ſacrum fiat 140.b
Neptuno qui dies Athenis ſacri 156.a
Noptunus quorum olim inſigne 369.b
Neptunus quarumdam nauium inſigne 179.a
Nequam homines, probos à ſe abigant 289.b
Nequicquam ſapere quis dicatur 179.b
Nereis vbi non ita multis abhinc annis viſa 134.a
Nero Cæſar quo habitu nummis ſe incudi iuſſerit 218.b
Nero gratiam popularem quo beneficio aucupatus 204.b
Nero præcipuæ legioni quod nomen dederit 8.b
Nero qualem militibus dederit aliquando teſſeram 179.b
Nero quàm deditus fuerit ludis 261.a
Nero quem menſem iuſſerit vocari Neroneum 169.b
Nero quid in libertos ingratos ſtatuerit 159.a
Nero quid ſignificet, & qui hoc nomine vocati 14.a
Nero quod ſacrum ſeu templum conſcientia ſcelerum adire

adire non auſus 364.b
Nero quot vehiculis proficiſci ſolitus 110.a
Neroni mors quomodo præſignata 275.b
Neroni quando & quibus de cauſis ſupplicationes decerni ſolerent 311.b
Neronis ædilitas qualis 146.b & 186.a
Neronis in iure dicundo mos 378.b
Neronis in populum ſpectacu lis inhiantem liberalitas 95.b
Neronis in triumpho iactantia quanta 332.b
Neronis quoddam ſtatutum 189.a
Nerſilia poſt deificationem quo vocabulo dicta 325.b
Nerua quid in ſeruos dominorum delatores ſtatuerit 159.a
Neruarum cognomen vnde 15.b
Neſtorida quod poculi genus 136.b
Neſyotis tribus quæ 27.a
Neuia porta 220.b
Neuius poeta quando & vbi natus 50.b
Neuri qui, & quid pro diis co lant 382.b
Nicanor vnde quis dictus 70.b
Niciæ in condendis mortuis cura 116.a
Niciæ nouum ad Syracuſas ſtratagema 19.a
Nicias quàm fuerit aſsiduus in ſenatu 207.b
Nicolai Perotti laus ſimul & vituperatio 255.b *& dein.*
Nicomedũ cognomen quorũ regum fuerit 4.b
Niconta aſini nomen Auguſto quid prædiuinarit 276.a
Nidarion quid 48.b
Nigri quid præ ſe ferant 86.a
Nigrorum cognomen vnde 13.a
Nigrum albo qui præferant 234.b
Nihil eſſe cum amaracino ſui, quid 278.a
Nili aqua Ægyptiis quàm ſancta 224.a
Niliacus puluis ad quid olim potiſsimum conduceret 278.b
Nimia ædificia Romæ quid Auguſtum timere fecerint. 305.b
Nimias appellationes quis inhibuerit 367.a
Niues rubræ vbi 299.a
Niuibus tepefactis qui vinum diluerent 296.b
Nobiles qui haberentur 284.a
Nobilitas in Perſide qua re vulgò innoteſcat 261.b
Nobilium ambitio in conſulatu adipiſcendo 117.a
Nobilium à plebe inter bar-

baros quale diſcrimen ibidem
Nobilium apud Germanos quantus reſpectus 205.a
Nobilium filii quot vno ſacrificio vbi mactati 283.b
Nobilium puerorum inſigne quod 99.b
Nocte tantum coniugia iniri ſolita 59.b
Noctes qui diebus preferant 231.b
Nocti quod animal ſacrum 141.b
Noctis definitio quæ 341.a
Noctu an interdiu funera efferri ſoleant 130.a
Noctu, non interdiu, vbi & cur iudicia darentur 123.b
Noctu pugnare quibus lege vetitum 375.b
Noctu ſupplicium ſumere de ſontibus vbi iuſſum, vbi vetitum 123.b
Noctu tantùm qui pugnent 175.b
Noctua quàm diuerſorum auſpiciorum habeatur 274.b
Noctua quorũ fuerit inſigne 177.b
Noctuam cum facie Mineruæ qui nummis incuſſerint 21[illegible].b
Noctuam qui ſeruis inurant 28[illegible] b
Noctuæ ſub tectis latentes quæ fuerint 218.b
Noctuas mittere Athenas, quid 279.a
Nocturna balnea quis conceſſerit 235.a
Nocturna ſæacraminis licita quæ 336.a
Nocturna ſacra quorum ſcelerum occaſionem dent 336.a 363.a
Nocturnæ vigiliæ quomodo à Paulo Æmylio ordinatæ 18.a
Nocturni cœtus qua lege vetiti 341.a
Nocturni triumuiri qui 151.a
Nodum in ſirpo quærere, quid 276.a
Nodus Herculanus cui cingulo innecti ſolitus 59.a
Nolani quo iure fuerint ciues Romani 202.a
Nomadum vxores communes 176.a
Nomen dei in quibus expiationibus ſubticeretur 314.b
Nomenclator quis 84.a
Nomenclatore qui candidati vterentur 181.a
Nomina donatorum ciuitate, quomodo mutarentur 201.b
Nomina quibus mutari ſolita 107.a
Nominibus quemque ſuis venerari quàm olim ſolenne 84.a
Nominis eorum qui in deos referrentur, mutandi ratio que 325.b

Nominum pueris indendorum varia apud diuerſos conſuetudo 99.a
Nomophylaces qui 283.a
Nona ..aii dies quibus maximè inuiſa 223,a
Nonæ menſium omnium quales 233.b
Non eſſe cuiuſuis adire Corinthum, quid 234.b
Nonii annulus quàm precioſus 87.b
Nonii vnde dicti 255.a
Norcia quorum dea 327.a
Notæ genitiuæ 87.b
Motæ notariorum apud Romanos olim quanto fuerint in vſu 109.b
notæ ſeruis inuri ſolitæ quales 158.a 189.b
Notis quorum frons ſignaretur 158.a
Noua via 83.b
Nouæ legis author, quàm ſit deteſtabilis 354.a
Nouæ nuptæ veſtis 287,b
Nouember cui deæ dicatus 169.b
Nouembres menſes Demetrio regi appellati 155.b
Nouemuiri Athenis qui 153.a
Nouendiale ſacrum quod 310.b
Nouercam quis duxerit Romæ 39.a
Nouo antiquum abrogari 342.b
Nouocomenſes à quo ciuitate donati, & à quo rurſum priuati 201.b
Nouiſsimum ſententiam dicere, ignominioſum 20r.b
Nouum vinum cui offerendũ 142.b
Nox in quot horas aut vigilias olim diuiſa 234.b
Nox media quomodo notaretur 234.b
Nubarum rex ſeu deus quàm ridiculus 321.b
Nubentibus quæ dea præcipuè coleretur 317.b
Nubere multis viris fœminã olim vbi decuerit 41.b
Nubere ſemel tantum in vita quibus conceſſum 348.b
Nubiles virgines vbi in forũ productæ auctionentur 39.b
Nuces oculatæ 162.b
Nuces ſpargere 59.b
Nucibus ludere ſoliti 162.a
Nudas ad templa ducere mulieres qui ſoleant 384.a
Nudati, maximè præliantes, qui 37.a
Nudi qui quomodo pugnent 375.b
Nudis pedibus prodire, vbi olim vitioſum 288.a
Nudis pedibus qui quantique vi ſemper inceſſerint ibidem
Nudos certare in Olympicis qui primùm docuerint 260.b
Nudum vidiſſe hominem capitale Perſis. 88.b

Nudos parentes conſpicere ne fas putdtum Romanis 101.a
Nullius indigere & pauca habere quis precaretur 225.a
Nulla vbi deorum templa 92.a
Nullos eſſe deos qui olim ſint opinati 383.a
Numa cuiuſmodi inſtituerit ſacrificia 140.b
Numa quomodo annum diſtinxerit 168.b
Numa quot filios & quibus nominibus habuerit 14.b
Numæ Pompilij domus quouſque Romæ durarit 346.b
Numæ regia vbi olim Romæ fuerit, & quando perierit 126.b
Numæ ſacrificia qualia ferè 91.b
Numantia à quo deleta 28.a
Numantia cui cognomen dederit 70.a
Numatius Plancus cuius aliquando diſcipulus 13.b
Numenius quantis vno loco, non vno tempore, victoriis potitus 37.a
Numerãdi ſtudium olim quale 101.a
Numerare geſtu manus 23.a
Numeris quis principium rerum cunctarum tribuat 264.b
Numerus apud diuerſas gentes quantulus tantum fuerit 101.a
Numerus militum Perſis quomodo iniri ſoleat 31.a b
Numidæ natura quales 214.a
Numidarum ſingulis quot eſſent vxores 39.b
Numidarum regum ſceptra 47.b
Numidarum tabernacula vnde fierent 18.b
Numidarum veſtimenta militaria quo fuerint colore 30.b
Numidia cui Romano cognomen dederit 69.a
Numina in ſacris pracipua quæ 224.a
Nummarii iudices 95.b
Nummi aurei & argentei inuentores qui 218.a
Nummi in ſuffragatores diſtributi 184.b
Nummorum aliquot nomina 89.b
Nummorum aliquot veterũ propria nomina ac ſigna quæ 218.a
Nuncium lætum ferentes coronati veniebant 46.b
Nundina dea quæ 99.b
Nundinæ quales aut quorum feriæ 258.a
Nundinæ quoto die haberentur 138.b
Nundinis quomodo olim

balnearetur 235.a
Nuptiæ vnde dictæ 58.b
Nuptiæ tribus modis contrahebantur 58.a
Nuptiæ legitimæ 61.a
Nuptialis annulus qualis, & vtra manu ferretur 87.a
Nuptiarum aliæ atque aliæ apud alios cæremoniæ 39.b & 57.b
Nuptiarum inter ethnicos cæremoniæ quæ 57.b & deinceps
Nurcia quorum dea 317.a
Nutrices eſſe quæ debeant paruulorum 99.b
Nutu & ſignis vbi oracula reddi ſolita 321.a
Nyctegretum herba 164.b
Nyctileia ſacra quæ 363.a
Nyctilopa quid 164.b
Nymphades cuius vrbis portæ 221.a
Nympharum in quibus ludis repræſentatio 363.a
Nymphides calcei quales 288.a
Nyſa in Parnaſſo cui dicata 318.b
O *nauis prætoriæ bruti inſigne* 179.a
Obedientiæ militaris memorabile exemplum 33.a
Obeliſcus quibus aliquando nummis incuſſus 242.a
Obeſus miles quomodo mulctarentur 74.b
Obeſi, probroſi apud Gallos & Iberos 96.b
Oblationes modicæ & piæ Ioui gratiores 166.b
Oblationes infauſtæ quæ 143.a
Oblatiua auſpicia quæ 272.
Oblongi oculi indicium quod 85.b
Obnubere quid 58.b
Oboli Græcis qui 242.a
Oboli quot ſiclum faciant ibidem
Obolus quot contineat ſiliquas 89.b & 242.a
Obolus vnde dictus 242.a
Obruti ære alieno pœna & infamia quæ 343.a
Obſequentes latrones qui à quo imperatore dicti 373.b
Obſequentis Fortunæ templũ vbi & vnde inſtitutum 20.a
Obſeruanda initio anni quæ 169.a
Obſeruationes aliquot ſeu cautelæ in Circẽſibus quæ 264.a
Obſidionali quis primus donatus 228.a
Obſidionalis corona quanti olim habita 227.b
Obſigamia iudicia quæ 199.a
Obſonia ex auro quis fecerit 298.a
Obſonia ſponſi quæ 60.a
Obſophagus deus quis 327.a
Obteſtari per Solis iubar,

Perſis quid 86.a

Obumbrare ſolem ſagittis in præliando qui ſoleant 376 a

Occentus murium quid portẽdat 275.b

Occidentem verſus qui orent 224.a

Occidentem verſus qui mortuos in ſepulchro ſtatuant 116.a

Occidere bouem quàm olim capitale 14 a

Occidionis templum cui adire vetitum 335.b

Occiput quibus natura crinitum 290.a

Ocellatæ nuces quæ 162.b

Ochi regis auaritia quanta 195.b

Ochus quo conuitio ab Aegyptiis affectus 245.b

Ocioſi quomodo olim mulctati 144.b

Ocium quibus ſit honeſtum 284.a

Ocreſtes quàm prodigioſè Ser. Tullium genuiſſe dicatur 360.b

Octacilij vnde dicti 255.a

Octaua cuiuſque menſis d e, cui Athenis ſacra 156.a

Octauij matris ſomnium 171. b

Octauij trophæum 36.b

October cui dicatus 169.b

Octobri menſe quid Athenis fieri ſolitum 155.b

Octobribus Idibus quid miri Romæ fieret ibidem

Octogenarij à quo in militiã coacti 30.b

Oculi effigies Aegyptiis quid 87.a

Oculis clauſis qui pugnent 375.b

Oculis pictis qui incedant 288.b

Oculorum religio & indicia quæ 85.b

Oculos & os morientis claudere quis ſolitus 127.b

Odoramenta in pyris defunctorum inijci ſolita 130 b

Odoratorum imbrium in theatris ſparſio 95.b

Odorum ac picturarum in ſcenis profuſio quanta 281 b

Odorum in triumphis vel aſcenſio, vel ſparſio quæ 333. a

Oenandrum cuius ſit conuentus oppidum 173.b

Oetoſcyros quis deus 317.a

Offendo quid ſeu quomodo ſigne 34.b

Offenſiones pedum quid portendant 102.b & 275.b

Offerre terram & aquam quid 194.a

Officij aut muneris nomine ſaluiare 84.a

Agcios Hercules *quis* 213.a

Ogmios quis quibus deus 77. a

Oinomeli quid 137.a

Olæ ara quanti olim cultus 72.a

Olea cui ſacra 222.a
Olea quæ turmæ coronarētur 357.b
Oleæ corona cuius rei præmiū 261.b
Oleæ ramum offerre quid 27u.a
Oleam aut laurum comburere, vulgo quid præ ſe ferret 314.a
Oleaſtro qui coronarentur 260.b
Oleaſtrum arma peperiſſe 72.b
Olena Tigrani aliquādo quid 56.a
Oleum & oleam perdere, quid 277.b
Oleum in luſtrationibus quomodo adhiberetur 314.a
Oleum in ore geſtare, quid 279.a
Oleum in ſilice diſſecto vbi repertum 265.b
Oleum optimum cuiate 295.b
Olitorium forum 71.b
Ollus læto datus eſt, quando & vbi proclamaretur 128.a
Olympia campus vbi ſit 259.b
Olympias quid, & quod conſtet annis 260.b
Olympias regina fratri nupta 38.b
Olympici ludi qui & vbi 259 b & dein.
Olympici victoris præmium 260.b
Olympicorum ludorum varietas quæ ibidem
Olympij Iouis imago qualis 21.a
Olympionicem eſſe, quanto olim fuerit honori 261.b
Olympiorum imaginem qui Romam tranſtulerint 261.a
Olympicum templum vbi 321.b
Olympus mons quàm altus & quā multi hoc nomine mōtes dicti 318.b
Omarij Iouis templum Sybaritis olim quid 259.a
Omen belli vnde Germani ſumere ſoleant 191.a
Omina ex iecore quæ 306.b
Omina ex pedum offenſione quæ 102.b
Ominis boni indicia ex pullis 49.a
Ominis mali ſigna ex pullis ibidem
Ominis obſeruatio ex ſternutatione 102.a
Ominum ex volucribus peritiſsimi qui 273.b
Oneatæ qui dicti 27.a
Onerariæ nauis lumina quot 176.b
Onochonus fluuius à quibus aliquando epotus 382.a
Oromadeus quis, & quā prudenter inimicos tulerit 180.b
Onos pros aulon quid 278.a
Onoupocon zitein quid 279.b
Opalia feſta quæ 336.b

Operimenta lintea equorum quàm apud Romanos eſſent impenetrabilia 372.a
Opertanea ſacra quæ 142.a
Operto capite qui ſacra facerent 85.a
Opheltes quis dictus 261.b
Ophentina tribus vnde dicta 26.a
Ophiuſæ herbæ natura quæ 124.
Opi quomodo ſacrificetur 94.v
Opi vt voueatur 165.a
Opiferæ vox, cui quàm difficilis fuerit prolatu 351.b
Opigena quæ dea cur ſic dicta 327.a
Opilius Macrinus *quantis adulterum pœnis afficere ſoleret* 176.b
Opilius Macrinus *quibus honoribus ſenſim ad imperium venerit* 376.a
Opima ſpolia quoties Romæ relata fuerint 21.b
Opima ſpolia quæ & vnde dicta 22.a
Opiniones de principiis rerum quàm ſint variæ 264.b
Opiniones gentium de diis quàm diuerſæ & ridiculæ & impiæ 382.b & dein.
Opiniones variæ de longitudine anni 167.b & dein.
Opis deæ cognomina quæ 336.b
Opis ædes quot & vbi 337.a
Opis ædicula vbi 344.b
Opis ſimulachrum quale 336.b
Opis templum vbi 82.b
ὀπισθεν *quid* 108.a
Opiſtho comæ quid ibidem
Opiſthographa charta quid 108.a
Opiſthotonicus morbus quid 108.b
Opiter cur quis cognominatus 15.a
Oppidulis etiam & viculis ſingulis ſuos fuiſſe deos 3:7.a
Opprobrium victis, quid 280.a
Ops dea quæ & quomodo illi votum fieret 365 b 324.a
Optima mater cuius aliquando teſſera 179.b
Optimates qui dicti 182.b
Optimatum in theatris loca quæ 298.b
Optimi cognomine quis aliquando honeſtatus & gauiſus 71.a
Optimi quique viri quid olim Athenis paßi 157.b
Optimum militem inſtar equi è longinquo petendum quis rex cenſuerit 30.b
Optimus maximus quis dictus 224.a
Optimus quis dicendus 318.a
Optimus vir quis aliquando Romæ habitus 69.b

Opuntii Locri vbi 339.b
Opuntiorum pontifices quot & quàm diuerſa curent 66.a
Ora maritima in ſaxa mutabilis, vbi & quæ 265.b
Oracal quis quibus ſit deus 327.b
Oracula ex ſomniis vbi olim captarentur 320.b
Oraculi Delphici conſulendi & dandi ritus qui 318.b
Oraculorum omnium clariſſima olim habita quæ ibidem
Oraculorum per inſomnia ratio quæ 171.b
ὄραμα quid ſit 15.b
Orandum à diis quid 224.b
Oratæ vnde quidam dicti 15.b
Orationes funebres 131.b
Orationes præmeditatas è libellis recitare libuiſſe 209.a
Orationes non hominum eſſe & patronorum, ſed cauſarum & temporum 378.b
Orca & fritillus 161.a
Orcheſtra quorum in theatris olim ſedes 270.b
Orcini qui 170.b
Ordicalia feſta quæ 142.a
Ordinem deſerentis pœna 32.b
Ordines populi Romani quot 283.b
Ordinis primi ductor, quibus aliis nominibus dictus 8.a
Ordinibus in prælio diſſolutis quid agendum 193.a
Ordo ciborum in menſa quis 138.b
Ordo equeſter quãti olim fuerit precii 109.b
Ordo ex quot militibus conſtet 7.b
Ordo inſtituendi in literis apud Romanos 100.a
Ordo magiſtratuum in re militari qualis 9.a
Ordo rogandi ſenatus quis 209.a
Oreſtes qua potiſſimum re à furore liberatus 34.a
Organum quid 41.b
Organa pneumatica quæ 306.a
Orgia quæ cuius feſta 363.b
Orientem verſus mortuos in ſepeliendo qui ſtatuerent 116.a
Orientem verſus qui orent 224.a
Originarii qui 170.b
Origines rerum iuxta diuerſos quæ 264.b
Oris læſi pœna quæ 343.b
Orius quis deus dictus 327.a
Ornamenta imperii vnde ſumpſerint Romani 173.b
Ornatus flaminis quis 348.a
Orononoli qui 283.a
Orphei quot 77.b
Orpheum quis quomodo cum Chriſto coluerit 352.a

Orpheus à quibus diſcerptus 77.a
Orthiæ phalangis vſus quis 349.b
Orthius modulus qualis & à quibus in bello vſurpatus 178.a
Ortygia cuius inſulæ nomen 319.b
Oſchophoria Athenis quid 155.a
Os Plutonium 130.b
Oſcines aues quomodo augurium facerent 273.a
Oſculandi quotidianus vſus quando & à quo ſublatus 137.a
Oſculari amicos inter ſe, vbi & quomodo vſurpatum 85 a
Oſculum mulieribus quàm & cur ſimulatè daretur 137.a
Oſii qui dicti 66.a
Oſiridis effigies 213.a
Oſiridem qui iurando teſtentur 266.a
Oſiris à quibus maximè cultus 383.a
Oſiris Aegyptiis quis, & quomodo effingi ſolitus 212. b
Oſiris quale geſſerit inſigne 177.b
Oſiris quis quibus ſit deus 327.a
Oſiter quis dictus 66.a
Oßibus humanis qui, quomodo in ſacris vſi 383.a
Oßibus piſcium qui pro domorum materia vterētur 305. b
Oſtenſionales qui dicti 374. a
Oſtenta è cælo, quomodo expiarentur 311.a
Oſtia inferni quæ & vbi 130 b
Oſtia vrbs quando & vbi cōdita 312.b
Oſtraca ad quid excogitata 157.a
Oſtraciſmi finis in quo factus 158.a
Oſtraciſmos quid 157.b
Oſtrearius panis 295.b
Oſtreis marinis qui domos cōſtruerent 305.b
Otho præcipuæ legioni quod dederit nomen 8.b
Othonem quæ res ſola ad imperium prouexerit 358.b
Othonis ridicula quædam lex 281.b
Otitis quid 246.b
Otriculanorū dea quæ 327.a
Oua & mel initio cōuiuij dari ſolere 138.b 295.b
Ouandi cauſæ quæ 356.b
Ouans quis primus vrbem inierit 357.a
Ouanti an equis obuiam procedere, ſeu comitari liceret 357.b
Ouantis ornatus & ſacra 357.a
Ouatio quibus concederetur 35.b
Ouationis etymologia & pōpa 357.b

Ouem aut pullum rapere quis imperator vetuerit 358.b
Oues coronatas ante ſe agere & poſt mactare qui ſoleant 357.b
Oues quomodo luſtrarentur 313.a
Ouicula vnde quidam cognominatus 14.b
Ouidij locus quidam excuſſus 34.a
Ouilia quid loci Romæ ſit 83.b
Ouili pecoris hoſtia quanti olim habita 140.b
Ouiniorum cognomen vnde 13.a
Ouis cui immolaretur 141.b
Ouis quanti Romæ vulgo æſtimaretur 122.a 218.b 242.a
Ouorum putaminibus qui domos faciant 305.b
Ouum in quorum ludorum põpa numeraretur primum 364.b
Oulamos 8.a
Ozolæ qui & vnde dicti 339.a
Ozolæ quo monetæ ſigno vtãtur 218.b

PAcem petentes, quid offerre ſoleant 279.a
Pacis ſigna ſeu indicia diuerſis diuerſa 194.a
Pactolus quale flumen 174.a
Pactorum faciendorum inter ethnicos rationes olim quæ 251.b & dein,
Pacuuius quando & vbi natus 50.b
Padus quàm nobile flumen 174.a
Pæan & proſodia cuius olim dei hymni 226.b
Pædonomus quid 100.b
Pæonum mos in defunctos 115.b
Pæonicus quis deus cognominatus 327.a
Pæti cur quidam cognominati 13.a
Pætos habere oculos, laudi ad vitio dandum 13.a
Pagana quædam lex 198.a
Paganalia feſta quæ 258.a & 344.a
Palæmon quid dei ſit, & quibus aliis nominibus dictus 261.a
Palæmonis apud Corinthum ſpecus qualis 267.b
Palæſtra qui ſe quàm maximè exercere ſoliti 100.b & 162.b
Palæſtra qui valerent 215.a
Palæſtras qui nummis incuterent 218.b
Palàm cibum capere cur olim & quàm in vſu fuerit 138.b & 295.b
Palamedes quem ludum repererit 161.a
Palaria ludus 33.b
Palatiar quid 344.a

Palatii præfectura quanti habita 367.a
Palatina tribus vnde instituta 25.b
Palatini ludi qui 375.a
Palatinus mons vnde dictus & quàm varia eius etymologia 345.a
Palatualis flamen à qua dea cognominatus 346.b
Pale quod ludi genus 162.a
Pales quorum dea 92.b
Pali vnde ſacra fiant 313.a
Palibroti qui aliquando dicti 4.b
Palilia cuiuſmodi ſacra 337.a
palalia quomodo ſeruentur 92.b
Palla quorum veſtis 287.b
Palladium forum 71.b
Palladium quid, & à quibus cuſtodiri ſolitum 271.a
Pallantis filia ipſum interemit 327.b
Pallantis Claudiorum liberti quanta ſuperbia 84.b
Pallas quorum præcipua dea 326.b
Pallas anemotis 164.a
Palladis ſacerdos 66.b
Pallium quibus peculiare 285.b
Pallor deus qualis 21.a
Palloris phana cui intra vrbes non eſſent 57.b
Palma vel palmus quot digitis conſtet 88.b
Palmæ quibus victoribus darentur 262.a
Polmata veſtis quorum 286.b
Palmicum augurium quod 275.a
Palmulis qui tanquam pane paſſim vectitent 138.a
Palmyrenſium regina imperatoris nomina conſecuta 4.a
Paludamentum quale Romanis militibus publicè daretur 30.b
Paludamentum qualis & quorum veſtis aut inſigne 118.b 289.b 64.b
Paludibus qui ſepelirentur 115.a
Pallus quid 31.b
Paliſci ara Siculis quid 169.a
Pambœotica ſacra quæ 259.a
Pamenothus quis quibus menſis 169.b
Pamphilorum tribus quæ 27.b
Pamphylii quem ventum colerent, 164.a
Pan Ægyptiis quantus 212.a
Pan quis & quorum deus 165.b
Panætolium quid 259.a
Panagyra feſta quæ 93.b
Panathenæa Athenis quid 260.b 305.a
Panathenaica quotuplicia

fuerint 261.a
Panticratiaſtes quid 135.b
Pancratium quid 136.b 162.a
Pandana porta vnde & quo alio nomine dicta 55.b 219.a
Pandemus cuius dea cognomen 327.a
Pandia cuius dei feſta 262.a
Pandoſia, regia Oenotriorum regum 1 7.b
Pandoſiam & Acheruſium quis oraculo vitare iuſſus 319.a
Panebiorum reges quomodo humarentur 115.b
Panegyres Athenis quid 259.a
Panis loco quàm variis rebus varii vtantur 138.a
Panem gladio diuiſum, quibus olim guſtare ſolenne 58.a
Panemius Athenis menſis quis 169.b
Pamenothus menſis Aegyptiis 169.b
Panes & paniceæ menſæ qualibus caniſtris inferrentur 196.
Penes facere quale aut quarum aliquando opus 138.a
Panes ſanguinis guttas ex ſe emiſiſſe quid aliquando portenderit 111.a
Pani quod animal dicatum 141.b
Panionia ſacra quæ 259.a
Paniſci caput in diffiſſo ſaxo quomodo inuentum 265.b
Panium cuius cognomen 72.a
Pannonia in quot & quas prouincias diuiſa 104.b
Panos ſtatua qualis 212.a
Panum genera quàm varia & Græcis & Romanis 296.a
Panſæ vnde quàm dicti ſunt 13.a
Panthei ſacerdotes 66.b
Pantomimi à quibus Roma eiecti, & à quibus reſtituti 135.a
Papauerata veſtis 286.b
Papaueris cādidi ſemen cum melle & lactuca quando apponeretur 295.b
Papauerum decuſſione quid quidam tyrannus innuerit 111.b
Papeus Scyticè quid 92.a
Paphia Venus quæ 327.b
eius ſimulachrum 213.a
Paphlagonia in quot & quales partes diuiſa 104.b
Paphlagonum reges qui dicti 4.b
Papia lex à quo abrogata 237.b
Papiliones ex vermibus naſci, & ex ſemine papilionum vermes 199.b
Papinianus cuius diſcipu-

lus & quid ſuppellectilis nomine comprehendat 29.a
Papinianus quis quantive fuerit 378.a
Papinianus quàm innocenter à quo imperatore occiſus 378.a in fin.
Pappas Bythinis Iupiter dictus 92.a
Papyraceos calceos qui gerant 349.a
Papyria tribus vnde dicta 26.a
Papyriæ tribus cum Pollia tribu ſimultas quanta 26.b
Papyrianum ius quot 376.a
Papyri flore vbi coronentur dii 223.a
Papyrii fœneratoris nequitia inaudita 11.a
Papyriorum etymologia 14.a
Papyrius rex ſacrificulus primus omnium factus 172.b
Papyrus vbi naſcatur, & quomodo temperetur ad inſcribendum 108.b
Par impar Romæ qui luderet 162.b
Parabiſton forum 72.a
Paradromides 125.a
Paralus filius quàm à Pericle defletus 133.a
Parameſos digitus quis 246.b
Paranymphus quis 58.a
Parapatius quorum rex & qui cognominatus 4.b
Paraſanga quot ſtadiis conſtet 89.a
Paraſitos vt ſaginaverit Heliogabelus 295.b
Paraſiades vnde quis dictus 70.b
Paratilmos, quæ quorum pœna 176.a
Pardalis pro foribus affixa, Phrygibus quid 304.b
Pardorum pelles quomodo in bellis vſæ 32.a
Parentalia quomodo ſeruentur 143.a
Parentandi mos quàm diuerſus 309.310
Parentes aut cognatos defunctos comedere, vbi ſumma pietas 115.a
Parentum exempla coram filiis 99.b
Parentum & liberorum appellatione qui contineantur 23.b
Parentum manes qui primitiis cœnarum impartiant 297.b
Parere quid ſignificet 34.a
Pares victimæ quibus diis offerrentur 143.b
Paria aliquot magiſtratuum ſe inuicem reſpicientium quæ 240.b
Parianorum deus præcipuus quis 326.b
Paris quomodo educatus 110.b
Pariture mulieres quò ex Delo commigrarent 320.

Parma qualis colonia 202.b
Parma quid 369.a
Parmenides quis ac cuias 50.a
Parnaſſus mons qualis 318.b
Parochus 59.a
Parœnius modulus qualis 178.a
Parona quid 679.a
Patrici quæſtores qui & quot 54.a
Parricidæ quàm horribiliter in Aegypto plecterentur 122.b
Parricidii pœna quæ ibidem
Parricus ſeu parricidius quæſtor quis 45.b
Partes ſacrificii quæ & quot 225.a
Parthenope cuius filia, & cui vrbi nomen dederit 51.b
Parthenope quàm miſerè patrum noſtrorum memoria afflicta 148.b
Parthi quàm ſeuerê punirent adulterium 176.b
Parthi qualib us in bello tympanis vſi 178.b
Parthicorum regum abominãdus quidam mos 4.b
Parthorum ſepultura quàm execranda 115.a
Parthorum reges quid in votis emittendis adhibere ſoliti 194.b
Partium domus ordo ſeu diſpoſitio qualis 304.b *& dein.*
Partium phalangis catalogus 350.a
Partus recens editi cura Romanis. 99.a
Partubus deformibus aut mõſtroſis quid fieret 98.a 312.a
Paruæ Fortunæ ædes à quo dicata 19.b
Paſcentes aues videre quid portenderet 274.b
Paſithea quæ 248.b
Paſſus propriè quid ſit 88.b
Paſtophorum quid 66.a
Paſtorum deus quis 165.b
Patatiorum factio Athenis 180.a
Patareum oraculum & templum quale 320.a
Pater quando mundus dicatur 232.a
Pater à filio execrabiliter ſublatus 62.a
Pater patratus quis,& quod ei us munus 254.a
Patre, cuius regionis vrbs 173.b
Patres initio quot in ſenatum lecti 205.b
Patres conſcripti 205.b
Patres plurimorum liberorum quàm honorati olim 195,b
Patres vbi filiolos ſuos ante quàm ſeptennes ſint non videant 98.a
Patri filium vouere ſeu deuouere quondam licuiſſe 165.a

Patris qui filium occidiſſet pœna 122.b
Patrii dii qui 326.b 384.b
Patrios deos qui non haberet 326.b
Patris quanta olim in filios poteſtas 329.b
Patriciatus ordine donati qui 210.a
Patricii ad plebem qui quomodo & cur tranſierint 380.a
Patricii qui dicti 205.b 283.b
Patriciis quomodo ad plebem tranſire licuerit 211.b
Patricius vicus 81.b
Patrocli cadauer quorum capillis & cur opertum 128.b
Patroni clientem deſtituentis pœna quæ 342.a
Patronorum ius in clientes 158.b & dein.
Patrous deus quis dictus 327.a
Patutius pater quis 32.a
Pauca habere & nullius indigere, precatio Apol. Tyanei 22.b
Paucitatem legum quis philoſophus maxime probarit 354.a
Pauli Aemylii filii quot, & quid ipſis acciderit 70.a
Pauli Aemylii inſtitutum militare 18.a
Pauli AEmylii, manubiæ quàm opimæ 145.a
Pauli Aemylii in vxorem ſuã repudiatam dicterium quod 176.b
Pauli Aemylii vel magnificentia vel ſuperbia 79.b
Paulli baſilica vbi, & quanti taxata 71.b
Pauli de ſupellectile ſententia 29.a
Pauli Aemylii lex 147.b
Pauli Aemylii lux 153.b
Paulus Aemylius quantum ex Macedonia auri Romæ intulerit 331.a
Paulus Aemylius quo beneficio populum Romanum affecerit 145.a
Paulus Corteſius 107.a
Pauones quis inter Romanos ſibi vt deo immolari iuſſerit 142.a
Pauonis ſurrepti quas quidã pœnas dederit 74.b.
Paupertas quando primùm Romæ probro haberi cœpta 139.b
Paupertatis deæ ſacellum vbi 21.a
Paupertatis laus 139.a
Paupertatis phana cur extra vrbes fuerint 57.b
Pauſaniæ inſolentia 166.a
Pauſaniæ frugalitas quæ 295.a
Pauſanias quàm mirè aliquãdo de Lydis victoria potitus 21.b
Pauſonias quomodo morte mulctatus

mulctatus 161.a
Pauſicape qui olim plecterentur 158.a
Peceucii qui 50.b
Pectus cui deo ſacrum 85.a
Pecudum ſepultura quàm quibus olim religioſa 353.a
Peculium caſtrenſe 107.a
Pecunia vnde dicta, & à quo primùm facta 218.a
Pecuniæ Athenienſis nomina aliquot ac ſigna ibi.b
Pecuniæ quomodo in populum à Cæſaribus ſparſæ 95.b
Pecuniam ludere quibus tantum ludis licuerit 162.a
Pecuniam ſuam pugnæ tempore vbi deponerent milites 180.b
Pecuniam mortuo in loculis qui adderent 115.a
Pecunioſi qua lege nobilibus prælati 281.b
Pedalii qui 224.b
Pedamen quid 68.a
Pedatii ſenatores qui 106.a 207.b
Pedatio quid 68.a
Pedes cui deo ſacri 85.b
Pedes ire Perſis quid 291.b
Pedeſtri certamine qui potiſſimum valeant 215.a
Pedeſtria auguria quæ 275.a
Pedibus incedere, aut equo vehi quantum interſit apud Perſas 191.b
Pedibus nudis eſſe & coma tonſa ſacrificantem oportuiſſe 223.a
Peditibus quæ ſecum ſerenda 164.a
Peditatu qui valeant & equitatu 375.b
Peditum in bello cantus ſeu inſtrumentum muſicum quod 178.a
Pedum offenſio quid portenderet 102.a
Pedum oſculatio 86.b
Pediorum factio Athenis 180.a
Pegaſium qui nummis incuterent 218.b
Pegmata quanta in triumphis ferri ſoleant 330.b
Pegmata, quid 306.a
Peium Phrygiæ Deiotaro quid 55.b
Pelargus cur quis dictus 78.b
Pelaſga quæ dea cognominata 327.a
Pelaſgicum quæ pars Athenarum dicta 349.a
Pelatæ qui dicti 160.b
Pelias quomodo educatus 110.b
Peligna cohors quæ 370.b
Pellena cuius regionis vrbs 173.b
Pelles hædinæ bibli quondam dictæ 109.a
Pellex cuius deæ aram tangere vetabatur 200. 328.a
Pellibus diuerſarum ferarum qui maximè in prælius vtãtur 375.b.a

pellibus ferarum qui pro veſti bus vtantur 289.a
pellices velut pignora chariſſi ma qui in militiam ſecum fe rant 180.b
pellici quid in ſacris vetitum 214.b
pelopidas quàm pauper & ab ſtinens fuerit 139.a
pelopidas quoties imperatorē geſſerit 4.a
peloponeſi factiones quæ 180.b
peloria feſta quæ 93.a
pelta ê cælo cui in manus dela pſa fabuletur 43.b
pelta quid 369.a
peltarum duodecim cuſtodes qui 43.b
peltati qui 369.a
peltaſtæ qui dicti ibidem.
penates ab Aenea aduecti, quid fuerint & vbi cuſtodi rentur 271.a
penates dii qui 324.b
peneſtæ qui vulgo Theſſalis di cerentur 160.b
pennæ variis diſtinctæ colori- bus, quibus pro criſtis fue- rint 32.b
penſa tractare vbi ſit virorū opus, non mulierum 198.a
pentapharmacum quis primus excogitarit, & vnde conſti- terit 298.a
pentathli qui 162.a
pentathlon ſeu pentathlus quid 162.a 262.b
penula quorum veſtis 286.a
penulæ quando ſumerentur 291.a
penulis quibus vti permiſſum 210.a
peplum Mineruæ quando fer tur 260.b
peplum quo imperatores Græ corum donarentur, quale & quid 36.a
per diſceſſionem quomodo ſen tentia ferretur 208.a
per quàm diuerſas res à diuer ſis iurari ſolitum 266.a
perdicum & catulorum pu- gna 161.b
perdicibus alicubi eſſe corda bi na 307.b
perdicum Bœoticarum præſcri pta in aere meta 212.b
perduellionis diem dicere quid 150.b
peregrinatio magnorum ali- quot virorum, qualis 328.a & dein.
peregrini quàm odioſi quibuſ- dam 203.a b
peregrinis nomina Romana quis interdixit 201.b 203.b
peregrinos vrbem Romanam vſurpantes quis ſecuri per- cuſſerit 201.b
peremptalia fulgura quæ 272.a
perenna vnde dictum 154.b
perennæ cur & quando ſacra fierent ibidem
perfecta hoſtia quando dicere- tur 215.b

Perfidiæ qui populi maximè dediti 268.a
Perfricaſſe faciem qui dicerẽtur 86.a
Pergamenarum chartarum vſus & appellatio 108.b
Pergami theſauros ſuos quis rex reconderet 57.b
Pergamus cuius olim fuerit regia 127.b
Periander (ſi rectè ſcriptum) qua de cauſa lepidatus 55.a
Periandri laus ſimul & tyrannis qua 111.b
Pericles quid primus fecerit 113.b
Pericles è qua fuerit curia 25.a
Periclis cognomen Olimpius 71.a
& contra ſuam ipſius legem conatus 203.a
& de filii morte luctus 133.a
& lex 203. a & trophæa quot 36.b
Periclis ſententia de trophæis 37.a
Peripatetici vbi philoſopharẽtur 167.a
Periuri quomodo olim quaſi diuinitus deprehenderentur & punirentur 267.a
Periurii pœna quæ 343.a
Perniciosus ciuis quis 227.b
Perpenna conſul externus, de quo Romæ triumpharit 330.a
Perpenna quomodo prius conſul quàm ciuis Romæ fuerit 217.b
Perſæ an vnquam Romæ ſeruierint 160.b
Perſæ patris percuſſorem nothum putabant 122.b
Perſæ quomodo vrbes in curias diuiſerint 27.b
Perſæpolis quorum regia 127.b
Perſarum pueri qui docerentur 100.b
Perſarum in bellum profecturorum mos 31.a
Perſarum regum mos 32.a 41.a diadema 48.b
Perſarum mos erga paruulos ſuos 98.a
Perſarum ſerui vt tractarentur 158.a
Perſarum arma qualia 369. b & deus præcipuus quis 92. a inceſtus cum ſororibus quotidianus 38. b & in ſepeliendos mos 115.a inſignia militaria quæ 177.b milites quàm eſſent abſtemii 137.b natura qualis 214.b quanta apud Marathonem ſtrages 380.b & veſtitus quis 288.b fora duplicia 71.b
Perſarum tribus 27.b
Perſas captiuos quis imperator nummis incuſſerit 218.b
Perſas, ebrios de rebus maximis conſultare 208.b
Perſis chariſſimum quid 180.b

Perſis nulla templa 92.a
Pertinacis Cæſaris teſſera quæ quæ 179.b
Pertinax Cæſar quàm modicè cœnaret 298.a
Peruigilia in quibus ludis fierent 364.b
Peruſia cuius regionis vrbs 173.b
Pes quot palmis ſeu digitis cõſtet 88.b
Peſcennii ſeueritas in milites 74.b
Peſcennii frugalitas quanta 107.b
Peßinuntia dea quæ 325.b
Peſtifera exta & fulgura 272.b 306.b
Peſtilentia quomodo aliquando Romæ ſedata 9.b
Peſtilentiæ ſedandæ cauſa dictatorem creari ſolitum ibidem
Petaliſmus quid quibus eſſet 157.b
Petaminarii qui ſint 90.a in fin.
Petauri ludus quis 162.a
Petauriſtæ qui ibidem
Petere militiæ vt liceat defunctos ſepelire, quid præ ſe ferret 193.b
Petitii lex in ambitum quæ 153.a
Petitii cuiuſdam quàm verum de Pompeio ſomnium 171.b
Petoritum quid 109.b
Petreiæ effigies in triumpho 332.b
Petreii ſatellites qui 371.b
Petreii ſimulachrum quis tyrannus in triumpho duxerit 336.b 331.b
Phæacenſes rei naualis periti 198.a
Phæcaſii qui dicti 66.a
Phaennis prophetiſſa 149.b
Phaethon in quem fluuium præcipitatus 291.b
Phæus color qualis 129.b
Phalangis deſcriptio ac partes 350.a
Phalungitæ qui ibidem
Phalangum non eundem ſemper fuiſſe numerum 350.b
Phalanx ex quot conſtaret 350.b
Phalaridis in Zenonem tyrannis quæ 48.b
Phalaris animaduerſio in Leõtinos 74.a
Phalerina tribus quando veteribus addita 26.a
Phalicus quid 101.b
Phana aliquot ſanctißima olim quæ 321.b
Phaneus cuius dei nomen 327.a
Phanionas quos Græci vocent 46.a
Phara oppidum vbi 173.b
Pharaones qui dicti 5.a
Phaſelitæ, qui ſint 142.a
Phaſidis fluuii arbores quale ſudarent vnguentum 40.a
Pherecydes quid primus inueniſſe putetur 109.a
Phalia que vaſis ſpecies 136.b

Phiditia quæ quorum feſta 297.a
Philadelphi laus & parricidia 5.a b
Philadelphus vnde quis dictus 70.b
Philelphi contentio de ludo literario Ciceronis 37.b
Philena quæ alias dicta 325.b
Philinus Epicureus quàm fuerit frugalis 138.a
Philipæmenes quoties imperatorem geſſerit 4.a
Philippeis incuſſa ſigna quæ 218.b
Philippi Macedonis *equitatus forciſſimus* 215.b
Philippi Macedonis tabernaculum vbi & quomodo fieret 18.b
Philippo quæ dies quàm maximè fauſta 233.a
Philippus Cæſar quàm ſolennes ediderit ludos 362.b
Philippus vbi alterum oculum ſagitta perdiderit 376.a
Philetor Græcè quid 86.b
Philolaus cuius diſcipulus 50.a
Philolaus quorum legiſlator 339.a
Philomator quis rex dictus 5.b
Philomenes cui aliquando vati palmam publicè præripuerit 363.a
Philomenes quorum reges dicti 4.b
Philonides quàm inſignis curſor 90.b
Philopator quis rex dictus 5.a
Philoſophus apud Galatas ſemper adhibebatur ſacris 225 b
Philoſophi communitatem vxorum introducentes, qui ſint 176.b
Philoſophi deum nullum eſſe dicentes, qui 383.a
Philoſophi Græcis quanto in precio fuerint 214.b
Philoſophi quàm diuerſa de rerum principiis ſenſerint 264.a
Philoſophica veſtis quæ 286.b
Philoſophorum aliquot veſtitus qualis 289.a
Philyra quid 108.b
Phiton quis rex cognominatus 3.a
Phoca quale oppidum 174.a
Phocion quàm acerbos habuerit militiæ delectus 30.b
Phocionis ira, mors, ſepultura, paupertas, magnanimitas 203.b 353.a 4.a

139.b 181.b
Phœbades vbi & quomodo reſponſa darent 318.b
Phœbe cuius deæ nomen 327.b
Phœbo qui dies ſacri 156.a
Phœbus cuius dei nomen 327 a
Phœnices qualibus olim & literis & chartis vſi 109.a
Phœnicum virgines quàm impudicè dotem mererentur 40.a
Phœnicopteros quis Rom. ſibi vt deo mactari iuſſerit 142 a
Phœnicum ſacerdos quã ſplẽdidè incedere ſuetus 64.a 64.b
Phœnicum regum habitus 40 a
Photinus cuius occidendi autor 5.b
Phrenas Græci quid vocent 306.b
Phrenetici quomodo vocũ concentu reſipiſcant 18 a
Phryges natura quales 214.b
Phryges quàm odiant fures 124.a
Phrygum reges maximi 47.b
Phrygum mos in ſepeliẽdis ſacerdotibus 115. b in reliquis 116.a
Phrygiæ deæ quomodo ſacrificaretur 141.b
Phrygiata veſtis vnde inuenta 286.b
Phrygiones qui dicti 198.a
Phrygius canendi modus qualis 178.a
Phthioticæ Thebæ quæ 320.b
Phylactus quis magiſtratus 126.a
Phyſiognomia ex oculis 85.b
Phyſtos vnde quis cognominatus 70.b
Phyrij qui 249.b
Piaculare ſacrum quomodo à Lydis fieri ſolitum 313.b
Piacularis auis auſpiciũ quod 274.a
Piacularis porta vnde dicta 220.a
Picea arbor qualis 133.a
Picentes quomodo propter fœdus cum Hannibale mulctati 373.a
Pici martij auſpicium quale 274.a
Picta ſcuta qui geſtarent 369.b
Pictoris nomẽ Fabio vnde 14 b
Pictura celebres qui 215.a
Picturæ certamen publicum vbi 262.a
Picturas inuerſas quis imp. quomodo venditaret 300.a
Picum qui cui offerent 142.a

Picumno à quibus ſacrificetur 99.a
Picumnus 384.b
Picus à ſiniſtra, cuius augurii 274.a
Pietas, cuius aliquando teſſera militaris 179.a
Pilæ ludus quis, & quorum fuerit 161.b
Pilani qui 190.b 370.a
Pilarum differentia quæ 161.b
Pilarum & effigierum humanarum in compitis ſuſpenſio vnde 93.b
Pileati qui pugnent 375.a
Pilentum quid 109.b
Pileum capiti detractum, ac rurſus impoſitum ab aquila quid 273.a
Pileum in haſta proponi, quid ſignificaret 180.a
Piloſa qui habuerint corda 307.a
Pilum quid, & quibus propriũ 190.b 370.a
Pilumni qui & vnde dicti 13.a
Pilumno à quibus immolaretur 99.a
Pilumnus 384.b
Pinarii vnde orti 14.b & 75.a
Pinciana porta quæ 220.a
Pindarus à qua poetria quoties publicè victus 364.a
Pindarus quomodo ab Alexandro honoratus 304.b
Pindeniſſus vbi & quid ſit 62.a
Pinea qui victores coronarentur 261.b
Pingi, qui ducant honori 291.b
Pingendi ars quàm olim celebris 97.b
Pingues ad militiam inepti 30.a
Pinus cui ſacra 122.b
Pyra quibus frumẽti loco ſint 138.a
Piſani quod haberent ius ciuitatis 202.a
Piſcatorii ludi qui 365.a
Piſces auſpiciis vtiles qui 49.a
Piſces non ſquamoſi, quibus cœnis interdicti, & cur 132.a
Piſces quales qui cui (etiam ſi neget Hen. Agrippa) immolarent 242.a
Piſces qui pro diis colant 382.b
Piſcib us etiam tangendis qui abſtinerent 349.a
Piſcibus qui augurentur 275.a
Piſcibus qui vt pane victitent 138.a
Piſcium ſub ſigno nati, quales 90.b
Piſcius Iupiter 252.a
Piſtlæ qua afficerent adulteros ignominia 176.a
Piſiſtrati ſtatutum quoddam pium 229.a
Piſiſtratus cuius eſſet curiæ 25.a

Piſiſtratus quàm aſtutè tyrānide arripuerit 112.a
Piſones vnde dicti 12.b 138.a
Piſonis cuiuſdam vinolentia 366.b
Piſtores quandiu Romæ nulli 138.a
Piſtores vnde dicti ibidem
Piſtoris Iouis ara quæ 344.b
Piſtorium forum Romæ vbi 41.b
Piſtrino qui plecterentur 158.a
Piraci qui dicti 27.b
Pitamites centuria Antonino quæ 374.a
Pitaneta cohors 8.a
Pithicos geron ouc aliſcetai, prouerb. 279.a
Pithecuſa inſula quando & qui facta 52.a b
Pitho quæ quibus vocetur dea 327.a
Pithœgia quale feſtum 337.b
Pittacus temulentos qui mulctaret 137.b
Pittaci cognomen quale 71.a
Pituita quomodo ſiſti putaretur 97.b
Pityocampa quid 69.a
Pitys ibidem
Pius vnde quis cognominatus 13.b
Placentarum aliquot generā 296.a
Placentia qualis colonia 102.b
Placentinorum quod ius ciuitatis 202.a
Placita principum quādo pro legibus haberi cœpta 379.b
Plagiolos quid, & vnde fiat 222.b
Planci vnde vocati 13.b
Plancipedes qui in ſcenam prodirent 359.b
Platæenſes in parētationibus mancipia non admittebant 76.a
Platæenſium principi vetita quæ 278.a
Platinæ laus ac ſtudium 134.b
Plato quàm leuem delictis omnibus pœnam ſtatuerit 122.b
Plato quantus athleta 135.b
Plato quorum legiſlator 339.a
Plato quo tempore vixerit 328.a
Platonis de mulcta conſtitutū 122.b bellaria 295.b cœna 138.b ſententia de principiis rerum 364.a magnitudo quomodo prænunciata 274.b opinio de laribus & lemuribus 325.a pia quædam ſententia 315.b ridenda opinio 176.b eiuſdem phyſiognomia ex coloribus 86.a
Plauſtrum quid 109.b
Plauti & Ploti vnde dicti 13.b

Plantus vbi & quomodo ſibyl las imitatus 150.a

Plebe qui non comprehendan tur 377.a

Plebeij cenſores primi qui 379.b

Plebeij ludi quales 364.a

Plebeij magiſtratus quibus il liciti 379.b

Plebeii qui dicti 283.b

Plebeii Patriciorum patroci- nio nitebantur 302.b

Plebeius conſul primus quis 12.a

Plebeius quomodo à cenſore notaretur 144.b

Plebiſcita quæ ſeu quid 377 a

Plebiſcita diuerſa 189.b

Plebiſcita quos teneant 206. a

Plebiſcitorum & legum diffe- rentia 377.a

Plebs quando conſulatu ex- cluſa 117.a & *quando rur- ſum potita* ibidem

Plebs quomodo per clientelas diuiſa 303.b

Plectēdi ſontes Spartanis mo res qui 123.b

Plethrum quid 89.a

Plotij fœneratoris inhumani- tas ac nequitia quanta 11 a

Plumbeis libris quid inſcribe- retur 108.b

Plumbo reſoluto qui necaren- tur 121.b

Plumbum in ripa poſitū, quid 41.b

Pluralitas vxorum quibus gē tibus familiaris 39.a b

Plutarchi locus excutitur 47. a

Pluti effigies 213.a

Plutis factio 180.b

Plutoni propria victima quæ 142.b

Plutoni quæ tonitrua tributa 272.b

Plutonis templum vbi, & cu- iuſmodi 23.b 309.a

Plutonium os quid, & vbi 130.b

Pluuia lapidea quomodo ex- piaretur 310.b

Pluuiæ excitādæ modus 219. b

Pluuius Iupiter quis ibidem

Poculorum ordo quis 298. b

Podiſmus quis 101.a

Pœcile Athenis quid 167. b

Pœna à quibus vt deus culta 382.b

Pœna ſontis quoto poſt latam ſententiam die ſumi ſolita 126.a

Pœnæ aliæ atque aliæ in delin quentes ſtatutæ 121.b

Pœnæ duæ teterrimæ & inau ditæ in ſontes 124.a b

Pœnæ militares mitiores 73. b

Pœni rubram veſtem taberna culo ducis protendunt 178. b

Pœnorum mos in pituita pue ris ſiſtenda 97.b

Pœnorum deus quis 326.a
Poetarum certamen ſeu ludicrum quis inſtituerit 363.b & dein.
Poetarum victima quæ 364.b
Poetico in certamine præmiũ victoris quale 262.a
Polemarchus apud Aetolos vnde dictus 153.a
Polemarchos Athenis qualis fuerit magiſtratus 153.a
Poletem Epidaurij *quem vocent* 204.a
Poli Corinthiaci *Pegaſum nũmis ſuis incudebant* 218.b
Politia optima quæ 239.a
Pollex quid, & vnde dictus 245.b
Pollia tribus quando careris addita 26.a
Pollicem premere, iungere, vertere, quid 245.b 280.a
Pollicibus inuicem arctiſſimè expreſſum ſanguinem inuicem coniurantes lambere quid 253.a
Pollinctores qui 130.b
Pollinctura quid 132.b
ad pollinctum emere 132.a *in fine*
Pollionis bibliotheca qualis 109.a
Pollionis apophthegma 61.a
Polloi cagathoi, quid 222.a
Polluere ludos quæ & quàm varia olim putarentur 365.b
Pollus hiſtrio quàm fuerit excellens 15.a
Polluta loca fulminibus ferè tangi 272.b
Pollux vtrique ſexui ad iurãdum communis 268.a
Polycrates vnde dictus 70.b
Polycrati quis qua de cauſa amicitiæ renunciarit 254.b
Polyhiſtor vnde quis dictus 70.b
Pomærii proferẽdi qui ſoli ius haberent 354.b
Pomærium ſanctum quod 354.a
Pomona dea quæ 346.b
Pomonalis flamen quis ibidẽ.
Pomorum deus & dea qui ib.
Pompa in funere olim quæ 129.b
Pompa triumphalis quot aliquando dies duraret 332.b
Pompeius de regio diademate taxatus 47.a
Pompeii contra Cæſarem teſſera qualis 179.b
Pompeii curia cuius morte infamis 24.b
Pompeii erga Poſsidonium reuerentia & modeſtia quanta 45.b
Pompeii frons & os quale 85.b
Pompeii in triumpho ſuperbia 332.a
Pompeii lex in ambitioſos 153.b

Pompeii in annulo ſignum 87 b
Pompeii modeſtia 3.b 45.b
Pompeii nomẽ cui legioni fuerit in clypeis inſigne 369. b
Pompeii theatrum quale 244 b
Pompeii magni triumphi 35. b
Pompeii trophea 37.a
Pompeio clades quomodo prænotata 274.b
Põpeio quid præ omnibus Romæ contigerit 35. b
Pompeius Magnus à quo & per quos fraudulentèr occiſus 5.b
Pompeius quàm leui de cauſa affectati regni ſuſpectus 47.a
Pompeius qua in re à Cæſare de imperitia taxatus 191. a
Pompeius qui appellarit præcipuam legionem 8. b
Pompeius quid contra legem à ſe latam fecerit 125. b
Pompiliana curia 24.b
Pomponij Attici domus vbi 346.b
Pomponij de ſupellectile ſententia 28.b
Pomponiorum nomen vnde 14.b
Pomponius Lætus quid (ſi diis placet) aliquando inuenerit 116.b
Pomptina tribus quando cœperit 26.b
Ponderum aliquot nomina 89.b
Pondo quid 243.a
Pons olim ſacer habitus quis 64.a
Pontia tribus vnde dicta 26. a
Ponticorum regum nomina quæ 5.a
Pontifex maximus quis 63.a
quibus præerat 65.b
Pontificis admittendi cautio 64.b
Pontificatus quibus cum magiſtratibus ſimul eſſe poterat 64.a
Põtifices an immunes fuerint à contributione pecuniaria 65.a
Pontifices initio creari ſoliti qui 64.b
Pontifices minores qui dicti 65.a
Pontifici ad videndum illicita quæ 65.b
Pontifici maximo iurare quomodo licuerit 268.a
Pontificis inſigne 64.b
Pontificis maximi munus 63. b
Pontificius honor quantus 64 a
Pontificũ numerus apud Romanos olim quantus 63. a
Popæ in ſacris qui 225.a

Popilij Lenatis forte factum 13.b 14.a
Popyſma quid 272.b
Popularia ſacra quæ 337.a
Populus comitiorum princeps 181.b
Populi concilium quod diceretur 184.a
Populi authoritas apud Lacedæmonios 206.b
Populi prærogatiua potiſsima quæ 206.b
Populi purgandi ſeu luſtrandi mos quis 31?.b
Populo qui comprehendantur 377.a
Populorum in Albano conuenire ſolitorum catalogus 259.b
Populus alter lapideus Romæ 213.b
Populus cui ſacra 222.b
Populus Roma. in quot turmas diuiſus 181.a
Porca cui immolari ſolita 141 a
Porcalis tribus quæ 27.a
Porcia Catonis filia vt ſeipsã interemerit 315.b
Porcia lex & Sempronia 157 a
Porcij vnde in ciuitatem allecti 203.a
Porciorum nomen vnde 13.a
Porcus quibus diis ſacer 142 a
Porcus ex omni ſcrofarum numero ſacerdotibus debebatur 65.b
Pordicoi qui 342.a
Pornopion Apollo vbi cultus 21.a
Porrici hoſtia quando diceretur 226.a
Porrum à quibus numen habitum 366.a
Portæ caſtrorum quot eſſe debeant 17.b
Portæ vrbis Romæ quot 219. a
Portæ vrbium cur ſanctæ non ſint 354.b
Portarum apud exteros cognomina aliquot propria quæ 221.a
Portarum caſtrenſium nomina quæ 17.b
Portarum Romæ multitudo ac nomina 219.
Portenta miræ felicitatis 110 a b & *infelicitatis ibi.* & *dein.*
Porticus centenariæ ſeu miliariæ quæ 163.a
Porticus Ro. quàm variæ fuerint 167.a
Porticuum apud diuerſos nomina quæ ibidem
Portis quot Roma initio contenta 219.a
Portoria noua ſtatuere quibus poteſtas fuerit 145.a
Portuenſis porta 220.b
Portumno deo qui ludi fierent 261.a
Portumnus quis deus 325.a
Porus rex quale geſſerit militiæ ſignum 177.b
Poſsideo quis ſit menſis 169. b

Poſidonius quanta à Pompeio reuerentia affectus 45.b
Poſtem teneri in dedicando, vbi neceſſarium & vdi non neceſſarium 351.b
Poſthumi qui & vnde dicti 15.a 255.a
Poſtica regio auguribus quæ 293.b
Poſtliminii ius 200.b
Poſtuerta dea 21.a 384.b
Poſtuerta à quibus immolaretur 98.b
Poſtularia fulgura quæ 273.a
Potandi ratio in conuiuiis ſolennibus quæ 896.b
Potina 384.b
Potinæ deæ qui ſacrificent 99.a
Potitii qui, & quæ ſacra curarint 75.b
Potitiorum genus quis extinxerit ibidem
Potnienſis fontis in Bæotia miraculum 322.b
Potores inſignes 299.a
Potus veterum quis eſſet 157.a
Præcentoriæ tibiæ quæ 178.b
Præcidanea porca quæ 141.a
Præmicitator quid 348.a
Præcincti quales olim habiti 33.a
Præcipites, cuius ſatellites dicti 371.b
Præcipui quibuſdam dii qui 324.b
Præconum honos apud Athenienſes 206.a
Præconis error male renunciātis morte mulctatus 182.b
Præco & accenſus vnde fieri conſuerint 44.b
Præcones à quibus honoribus prohiberentur 359.a
Ptæcones in vendendis captiuis quid proclament 152.b
Præconis officium 44.b
Prædæ decima vt voueretur 165.a
Prædator Iupiter 165.a
Prædicere in contractibus venditorem quæ oporteat quæ non 317.a
Præfatio in ſacris olim quæ 222.a
Præfecti & reges bini apud Lacedæmonios 117.b
Præfecti ex quibus fierent 366.b
Præfecti in Olympiis quot & quomodo 260.b
Præfecti vigilum cura quæ 150.b
Præfecti vrbis officia quæ 365.b
Præfectorum & Romæ & alibi quanta diuerſitas ibidem & 366.b
Præfectura prætorii à quo & quibus traderetur 241.a
Præfectura vrbis intermiſſa quoties & reuocata 366.a
Præfecturæ origo quæ ibi.

Præfecturam vrbis qui ſub quibus regibus geſſerint ibidem
Præfectus caſtrorum cui ſine medio ſubſit 9.a
Præfectus Latinarum quis 366.b
Præfectus vrbis ad quid crearetur 165.b
Præfectus vrbis ſub Romulo quis 366.a
Præficæ quid olim in luctu facerent 129.a 130.b
Prægnans ſus quàm ſit ſacrificiis apta 142.a
Prægnans ſus quibus quo die mactetur 336.b
Prægnantes victimæ quibus tantum ſacris mactari ſolitæ 307.b
Prægnantibus Romani quibus deabus ſacrificarent 98.b
Præliandi inſtrumentis ſeu ornamentis quàm diuerſis diuerſi vtantur 375.a & dein.
Præmia victoribus in ludis dari ſolita quæ 260.b & 261.a
Prænestini quod debuerint ius ciuitatis Rom. 202.a
Prænomina quare inſtituta 255.a
Prænomina Romana vnde, & quomodo ſcribi ſolita ibidem
Præpetes aues quomodo auſpicium faciant 273.a
Præpotens quæ quibus dea vocata 327.a
Præſes Ægypti primus quis ?5.b
Præſidem, finito honore, qua cautione ex prouincia diſcedere oportuerit 189.b
Præſidiales prouinciæ quæ 104.a
Præſidio deceſſiſſe, capitale ſemper fuit 73.a
Præſidum licentia in ſpectaculis edendis quomodo & à quo repreſſa 189.a
Præſtanda in vendendis rebus quæ 341.a
Præſtites qui dii dicti 325.a
Præſul inter ſalios quis appellatus 42.b
Prætexta & bulla donabantur pueri Romani 99.b
Prætexta quorum fuerit veſtis 284.b
Prætextatus cui cognomen datum 14.a
Prætores bini vbi imperitarint 79.b
Ptætores legatis non indigentes qui 324.b
Prætores quãdo primùm creati, & illorum vis, poteſtas, numerus, officium 77.b 78.a
Prætoris in caſtris porta quæ 17.b
Prætoriæ naui quot Scipio lumina dederit 179.b
Prætoriales prouinciæ quæ 104.b

Prætoriani milites qui 370.b
Prætorianorum autoritas & vis quæ ibidem
Prætoris in vrbe lictores quot 45.a
Prætoris manus etiam apud exteros fuiſſe 79.b
Prætura Æmylii *Pauli quã præter morem ſplendida* 79.b
Prandendi in propatulo mos cur introductus 295.b
Prandendi ſeu cœnandi geſtus varii 296.297.
Prandii tempus olim quod 299.a
Praſinus equus quàm religioſè tumulatus 353.b
Praßinæ factioni in Circen*ſibus qui imperatores maximè dediti* 263.b
Precia *militiæ olim maxima quæ* 227.b
precioſarum rerum in theatris profuſio 95.b
prehendere & in carcerem mittere, tribuni plebis eſſe 6.a
presbyterorum aliquot Romæ *indigna ſupplicia quæ* 335.a
priami regia quæ & vbi 127.b
priapo quod animal immoletur 141.a
priapum & Venerem quis cui dederit pro teſſera 179.b
primani milites 374.a
primas poſt conſulem ſeu imperatorem in caſtris quis haberet 314.b
primipilus quis diceretur 8.a
primipilus quod ex vexillis conſtet 8.a
primitiæ rerum Laribus *dabantur* 142.b
primogeniæ Fortunæ *templũ vbi* 20.a
princeps reip. optimus quis 192.b
princeps ſenatus, quis aut quomodo legi ſolitus 209,a
principalis via in caſtris quæ 18.a
principatum ſummorũ quàm diuerſa apud diuerſos vocabula 238.a
principes deorum ſecundum alios & alios qui 324.b
principes milites qui, & quem in acie locum teneant 191.b 370.b
principia rerum ſecundum diuerſos quæ 264.a
principis imago apud Thebanos 123.a
principium anni olim quod 168.b *& dein.*
principum aliquot inſignium præceptores inſignes qui 100.a
priſciani de talento paruo & magno ſententia 242.b
priſtis nauigii inſigne 179.a
priuata principum decreta quomodo æſtimanda 378.b

Priuata templa vetita 351.a b
Priuatim conſecratum, ſacrum non eſſe ibidem
Priuilegia publica aut priuata ſenatorum 210.a
Priuilegium eorum qui ius Latii haberent 220.b
Priuilegium filiarum aliquot magiſtratuum Romæ 151.b
Pro, quid ſignificet 306.b
Probro notatus qui haberetur 75.a
Probus Cæſar vltimus omniũ imperatorum triumphauit 329.b
Probus Cæſar quot ante imperium donis ornatus 228.b
Prochyta quomodo inſula facta 52.b
Proconſul quis & quomodo crearetur 103.a
Proconſul & proprætor auſpicia non habebant 103.b
Proconſul ſine pronuncia 103.b
Proconſulare officium cui primo oblatum 103.a
Proconſulares prouinciæ olim quæ 104.a
Proconſularis honor quando interciderit 104.b
Proconſulatus inſignia quæ 103. a triumphus ibidem b.
Proconſulis faſces quot 103.b
Proconſulis imperium non niſi extra Romam valuiſſe 103.a
Proconſulis intra vrbem imperium quando valeret 103.b
Proculorum cognomen vnde 15.a
Prodeſſe contra venenum quæ putentur 297.a
Prodicus Ceus quàm fuerit impius 383.a
Prodigialis Iupiter quali ſacrificio placetur 140.b
Prodigium ex faſcibus laureatis 46.b
Prodigia ex pontificum decreta enunciata ſæpius procurata 65.b
Prodigorum ſepultura qualis 353.a
Proditores quomodo ſepelirentur ibidem
Profecturis in bellum quid publicè ſolitum præſtari 118.b
Profecturis in militiam Romæ quid fieret 31.a
Profeſti dies qui 232.a
Proficiſcentium vias mos 93.b
Profeßio iſſfantium recens natorum apud Romanos 99.a
Profeſſoribus artium ſtipendia conſtituta 100.a b
Prohibiti ex Olympicis ludis qui 260.b
Proiocta ædificia quæ 298.b
Proletarii qui 373.a
Promacus portando quid ab Alexandro meritus 299.a
Promethea, cuiuſmodi vel ludi vel feſta 262.b
Prometheus à quibus vinctus

ctus, & à quo ſolutus 77.a
Promiſcua balnea vbi 235.b
Promontorium Pulchri Scipionis quale fuerit omen 276.a
Promptuaria cella quid quibuſdam loci fuerit 122.a
Promulſidaria vaſa 137.a
Proua qui corpora ſepeliant 352.b
Pronubus ſeu pronuba quæ 58.a
Proœmio vti aut affectus mouere orator vbi vetitus 123.a
Propertii locus diſcuſſus 52.b
Propertius falſò nauta putatus 52.b
Prophetæ Iouis in Creta, quã ſobriè vixerint 221.b
Prophetiſſæ aliquot inſignes apud veteres 149.b
Propinatio in ſacris quomodo fieret 225.a
Proprætores qui 104.a
Propria diuerſis olim arma quæ 370.a
Propriæ Fortunæ templum 20.b
Propudium vbi ſit conuicii vocabulum 245.b
Propulſare iniuriam nullo nõ die licere 234.a
Proquæſtores qui 104.a
Prora & puppis quid 278.a
Proram nauis qui nummis incuſſerint 233.b 218.a
243.b
Proſa dea 21.a 384.b
Proſæ à quibus olim immolaretur 98.b
Proſæ orationis inuentor quis 109.a
Proſcribere qua ratione cenſoribus ſolis non liceret 145.a
Proſcriptorum bona qua lege publicata 167.a
Proſeleni qui fuerint 284.a
Proſerpinæ propria victima quæ 142.b
Proſodion quid 226.b
Proſperæ Fortunæ templum vbi & vnde dicatum 20.a
Proſtituræ quantum vectigalis Caligulæ darent 204.b
Protagoras quorum legiſlator 339.a
Proteruia quod ſacrum 142.a
Prothyrum quid 306.a
Prouincia prima omnium facta 202.b
Prouinciæ inter conſules quomodo partiri ſoleant 118.a
Prouinciæ quàm diu à præſidibus obtineri decretæ per Iul. cæſarem 189.b
Prouinciarum diuiſio ac differentia olim quæ 104.b
Prouocationes à quo tyranno inhibitæ 189.a
Prouocationis iniquæ mulcta quæ 189.b
Prytanes qui 1,7.b
Prytanium 25.a

Pſallendi & ſaltandi ſtudium quibus probro obiectum 101.b
Pſammetychus quo diſpoſuerit exercitum modo 192.b
Pſaphon quorum & quàm ridiculus deus 326.a
Pſylli quomodo puerorum indolem experiantur 98.a
Ptera Babylonis quid 345.a
Πτεροφόρους quos Græci vocent
Ptiſana quàm ſit ſalubris 295.b
Ptoembarorum rex ſeu deus quàm ridiculus, nempe canis 321.b
Ptolemæi bibliotheca quot voluminum fuerit 168.b
Ptolemæi cum ſororibus ſuis inceſtus 38.b
Ptolemæi qui reges dicti 5.a
Ptolemæórum origo, ſucceſſio & interitus 5.a
Ptolemæorum vltimus quis et quem occiderit 5.b
Ptolemæus Lagus ſeu Lagi filius, quis factus ſit 5.a
Publica loca locare quorum olim fuerit 145.a
Publicæ feriæ quæ 308.b
Publitani quanto olim in precio fuerint 107.a
Publicani qui dicti 107.a
Publiciæ tribus acceptatio 26.b
Publicola quàm auxerit ſenatum 205.b
Publicola quid primus Romæ fecerit 131.b
Publicolæ lex de prouocatione quæ 189.a
Publicolæ pro ciue prouocante lex 133.b
Publicum hoſpitium, quid carceris à quibuſdam dictum 122.a
Publicus ſeu Publicius vicus vnde dictus 83.a
Publipotes vnde dicti 255.b
Publius Mimographus quo in certamine victor fuerit 363.b & dein.
Pudicitiæ patriciæ ſacellum 71.b
Pudicitiæ ſtatus à qua ſolum tangi licita 82.a
Pudicitiarum plebeiæ & patriciæ aræ vbi ibidem
Pudor e balneãdo apud Romanos olim quantus 101.a
Pudori deo ara ſtatuta vbi 21.a
Pudoris ſedes quæ 85.b
Puella marina cui non ita multis ab hinc annis viſa 134.a
Puellæ ad cuius dei aram flagellarentur ad necem 383.b
Puellæ quomodo olim docerentur 100.a
Puellæ vbi & quomodo radantur 290.a

Puellatoriæ tibiæ quæ 178.b
Pueri apud Perſas quid diſcāt 98.a
Pueri grandiuſculi apud quos olim educarentur 99.b
Pueri in quorum deorum templo ad necem flagellarentur 383.a
Pueri trimis minores non lugendi 132.b
Pueri nouem annorum miraculum pernicitatis inauditæ 90.b
Pueri puellæque in cœnis vbi ſeu quomodo ſederent 196.a
Pueri qui, & an ſi moriantur lugendi 132.b
Pueri in literarum ſtudio negligentes vt plecterentur 100.a
Pueriles aliquot ludi 161.b
Puerorum diuerſæ apud diuerſos inſtitutiones 96.a & dein.
Puerorum officium olim quod 138.b
Pueros in ſenatum venire ſolitos aliquando eſſe 210.b
Pueros militiæ quis adſcripſerit 30.b
Pueros recens natos varii variè tractant 97.b 98.a
Pueros quis deus vexare putatus 99.a
Pueros quinquies mille Traianus publicè ali eruditíque iuſſit 100.b
Puerperæ vbi viris decumbentibus miniſtrent 98.b
Puerperii & puerorum apud Græcos ratio quæ 99.b
Puerum qui cui deo mactent 383.a
Pugione breui qui maximè prælientur 375.a
Pugnandi præcepta quis primum Romæ tradiderit 30.a
Pugnare extra ordinem iniuſſu ducis quàm ſtrictè inhibitum 33.a
Pulchrorum familia quæ Romæ fuerit 14.a
Pulla veſte, conuiuiis intereſſe cur illicitum 301.a
Pullarii mentientis pœna 49.b
Pullarius quis 49.a
Pullis veſtibus intereſſe ludis illicitum 291.a
Pullis veſtibus quæ natio militiæ vſa 31.a
Pullorum è cauea emiſſorum auſpicia 49.a
Pullorum Melicerum quantus olim honor ibidem
Pullum amiculum Pōpeio quid portenderit 276.a
Pullus vnde Fabius dictus 14.b
Pulmonis locus & munus, & omnia quæ 307.b

Puls vnde Romani olim victitarint, quomodo fieri ſolita 138.a
Pulſare quid ſignificet 156.b
Pultenon pane, quàm diu Romani vixerint 295.a
Puluere inſpergi qui ſoliti 278.b
Puluerii Iouis templum quale 92.a
Pulueris Puteolani natura 265.b
Puluinaria in lectiſterniis deorum quid 311.a
Punctis ſuffragandi mos quãdo & à quo introductus 182,a
Punctos eſſe in facie, Tracibus quid ſit 291.b
Puniceas veſtes militiæ habere quibus nationibus proprium 30.b
Puniceum paludamentum Athenienſium 179.a
Puniendi aut occidendi facinoroſos Romæ modi quam diuerſi 121.b
Puniendorum delictorum ratio diuerſa 80.b 121.a
Punitio multitudinis 73.a
Pupæ à quibus cui deæ offerri ſolitæ 57.a
Pupas Veneri quæ mitterent 284.a
Pupilla tribus vnde dicta 26.a
Pupinia ſeu Pupina tribus vnde dicta ibidem
Pura an inpura ſint animalia, quomodo exploretur 140.a b
Puræ hoſtiæ quæ ibidem
Purpura Megalenſis quæ 360.a
purpuram induere quibus licitum 284.b
Purpureum velum in naui 179.b
Puſtulis ſeu vomicis quæ aqua periuros lædat 267.b
Puteolani in quorum Rom. clientela 303.b
puteolani pulueris natura quã mira 265.b
Puteolanis quomodo ciuitas adempta 202.a
Puteorum aliquot miracula quæ 322.a
Puticolæ quid loci Romæ & vbi fuerit 346.b
Pygme quod ludi genus 162.a
Pyloros in Amphictyonibus quid 173.b
Pylaicus conuentus quis 259.a
Pyræ pro mortuo extruendæ ratio 130.b
Pyra quibus frumenti loco fuerint 138..a
Pyraica cuius vrbis porta 221.a
Pyramides equis qui erigant 353.a
Pyranneum inuentum vnde 116.a
Pyrenſium tribus quot 27.)

Pyrophorus quis 254.b
Pyrrhi apophthegma quoddã inſigne 101.b
Pyrrhi Epirotæ qua ex re gloria ſingularis 17.b
Pyrrhi in annulo ſignum 87 b
Pyrrhi pollex dextri pedis quã habuerit virtutem 245.b & dein.
Pyrrhi regia vbi 127.b
Pyrrhica ſaltatio 361.a
Pyrrhidæ qui reges dicti 5.a
Pyrrho exitium à quibus auibus præſignatum 274.a
Pyrrhus quàm habuerit in re medicinam 142.a
Pyrrhus cuius filius 5.a
Pyrrhus quid precari à diis ſolitus 224.b
Pyſtanactia Athenis quid 167.b
Pythagoras quæ aliquando animalia immolarit 141.a
Pythagoras quàm religioſè aram Spodii honorarit 320.a
Pythagoras quo tempora floruerit 328.a
Pythagoras vnde ortus, & eius peregrinatio 46.b
Pythagoræ diſcipuli aliquot præclari 48.b *eorum ſilentium* 100.b
Pythagoræ ſacrificia qualia 92.a
Pythagoræ veſtitus qualis 289.
Pythagorei quomodo ſuos ſepelirent 114.b
Pytheum quid 319.a
Pythia in faſto die ab Alexãdro vaticinari coacta, quid dixerit 318.b
Pythia, vates, & feſta ibidem
Pythii Bithyni diuitiæ incredibiles, quantæ 381.a
Pythii ludi qui 261.a 319.a
Pythii Spartanis qui 39.a
Python quæ vrbs cur dicta ibidem.

QVadi ex quorum dũtaxat genere regem eligere ſoliti 338,
Quadrans quot contineat vncias 2.a
Quadraginta & quinque annis maiores, emeriti 75.a
Quadrantal quot ſextarios habeat 89.b
Quadranti quod ſignum incuſſum 218.a
Quadrata ſtola quorum veſtis 288.a
Quadratam initio Romam factam eſſe 219.a 245.a
Quadratas fuiſſe aras 222.b
Quadrato agmine quî præliũ ineant 192.a
Quadrigæ ex aſinis quàm olim Romæ charæ 263.a
Quadrigæ quorum nummorũ nota 242.a
Quadrigas agere vbi ſit puellare ſtudium 101.a

Quadrigati nummi 218.a & 242.a

Quadrigis Romæ diſtentus quis 122.a

Quadringenta ſeſtertia quos olim habere oportuerit 107 a

Quadringenti aliquando ſenatores ad ferrum exhibiti 361.b

Quadringenti leones aliquando publicè exhibiti 362. b

Quadrupedum auſpicia qualia 275.a b

Quadrupes auis vnius tátum dici vbi in arbore naſcatur 199.a

Quadruplaris decuria quot conſtet 350.b

Quadruplaris phalangis partes quæ ac quot ibidem

Quadruplator quis 216 a

Quadruplatores qui & vnde dicti 236.b

Quæ ciuitates in Albano cõuenire ſoleant 259.b

Quæ diis vouere ſolita 163. a

Quæ diuerſis legibus & iubeantur & vetentur 236 b

Quæ fores intus, quæ foris aperirentur 305.a

Quæ gentes neminem pro ſceleribus occidant, & quæ tamen ſontes pœna afficiant 124.a b

Quæ gentes pueros recens natos defleant 96.a

Quæ in triumphis licita aut illicita ferre 36.a

Quæ oppida ſeu regiones clariſſima ingenia protulerint 228.b & dein.

Quæ potiſſimum gentes Romæ gregatim vendi ſolitæ 161.a

Quæ quibus auſpicia, ſi diſtordarent, præferrentur 294 a

Quæ quibus diis & deabus animalia offerenda 140. a b

Quæ vrbes dehiſcere facillimè timeantur 306.a

Quæſitores qui 54.b

Quæſtio de area & ædium vſu legato non inutilis 16. a

Quæſtiones aliquot iucundæ de rerum identitate 113. b

Quæſtiones proponere conuiuis qui imperator ſolitus 300.a

Quæſtionum exercendarum cauſa dictator creatus 9. b

Quæſtor parricidii quis 45. b 54.a b

Quæſtores initio quot, & quoties ſenſim multiplicati 53. a

Quæſtores principis candidati qui 55.a

Quæſtores quomodo & à quibus eligerentur 53. b

Quæſtores vrbani 53.b eorum munus 54.a
Quæſtores prætorum vicarii 79.a
Queſtoria in caſtris porta quæ 17.b
Quæſtorium munus an legatorio muneri præſtet 324.a
Quæſtorum genera diuerſa 53.a.b
Quæſtorum officium 53.b
Quæſtura Catoni quàm ſtudioſè geſta 53.b
Quæſtura functi, quid potiſſimum facere ſoleant 152.b
Quæſtura quàm fuerit diuturnus magiſtratus 55.a
Queſtura quando inuenta 53.a
Queſturæ Athenienſium quantus honor 55.a
Queſturæ honor quantus 45.b
Queſturam, aditum fuiſſe ad reliquas dignitates 54.b
Queſtus Romæ interdictus quis 283.b
Qualibus victimis dii maxime placentur 166.b
Quàm diuerſa populi ac ſenatus autoritas apud diuerſos 206.b
Quàm diuerſis effigiebus Apollo olim cultus 319.a
Quàm diu militiæ adſcriptos militare oporteret 373.b & dein.
Quàm diu populus Ro. ſine legibus vixerit 338.b
Quàm impia & ridicula ethnicorum quorundam vota 165.b 166.b
Quàm leui de cauſa quidam Romæ triumpharint 34.b 35.a
Quàm ſolerter acies inſtruerentur 192.a & dein.
Quanta & turpitudo & impudentia quibuſdam olim ſacris ineſſet 363.b
Quanti olim balnearetur quiſque 366.a
Quanto & tanto, Latinè quomodo vtenda ſint 328.a
Quanto ſtudio Romani auguria atque ſacrificia curare ſoliti 102.b
Quantum ſeu quanti olim fœnerari licitum 11.a
Quarta Aprilis dies, Athenis olim qualis 232.b
Quartadecima Iunii dies Athenienſibus qualis ibidem
Quintadecimani qui 374.a
Quartani qui dicti 374.a
Quarum arborum folia Veneri reſiſtere putentur 221.b
Quater quotidie edentes, qui olim habiti 300.b
Quaternio Pythagoreis

quid 266.b
Quartumuiri cur creati 151.a
Quatuor anni partes quibus coloribus indicentur 263.a
Quatuor modis iudicium omne ſubuerti 276.b
Quatuor mēſibus annum qui terminent 167.b
Quatuor ſibyllæ præcipuæ quæ 149.b
Quatuor vſque tantùm qui olim numerare ſoliti 101.a
Quercus altiſsima, Iouis ſignū 213.a
Quercus vbi reſponſa ſeu oracula dediſſe ferantur 319.a
Querculana porta quæ 220.a
Querculanus quis collis Romæ dictus 346.a
Querno trunco qui victimas cædere aſſuerint 225.b
Qui bene aut male contempſerint pullorum auſpicia 49.a
Qui conſulatum ante legitimum tempus adepti 120.a
Qui dij è Roma exacti 88.a
Qui imperatores Ianum clauſerint 222.a b
Qui miram in tormentis patientiam exhibuerint 50.a b
Qui patres filios mortuos non luxerint 133.a
Qui precatio ab hoſtibus ali- quid petiiſſent 37.a
Qui quantique viri inter ſalios eſſe gloriæ duxerint 44.a
Qui quo die nati, eodem & mortui ſint 323.a
Qui reges ſiniſtrum ſibi in acie cornu ſumpſerint 192.b
Qui ſine vllis antea magiſtratibus adminiſtratis conſules facti 117.a
Qui ſoli initio conſules fierent ibidem
Qui ſummi duces ſemper aperto capite inceſſerint 84.a
Quibus aquis ægri aliquando curari putarentur 223.b
Quibuſcum duntaxat fœdera inirent Romani 252.b
Quibus & qua de cauſa triūphare permiſſum 34 b & 35.a
Quibus ex publico domus ſtructæ 345.b
Quibus in ſacris ſedendo epularetur, quibus ſtando 76.a
Quibus nationibus præter Romanos prætores fuerint 79 b
Quibus patricij à plebeiis diſtinguerentur 284.a
Quibus pro rebus vota fieri ſolita 163.b
Quibus rebus ſolis matrimonium diſſolueretur 58.b

Quibus terrarum oris proximus olim ad infernum putatus ſit acceſſus 130.b
Quibus tãtum locis ſenatum conuocare licuerit 307.b
Quibus tantum ludis pecuniã ludere licuerit 162.a
Quibus vetitum fuerit adeſſe ſacris 222.a
Quid & quantum cœnare ſolerent olim Romæ 138 b
Quid faciendis votis apud diuerſos adhiberi ſolitum 164 b
Quid pontificum olim præcipuè intereſſet 63.a
Quietis templum vbi 57.a 220.a
Quincunx 2.a
Quinda vbi, & quid Macedonum regibus fuerit 55 b
Quindecim dierum ſupplicatio cui aliquando decreta 311.b cui quinquaginta ibidem
Quindecimuiri apud exteros 152.b
Quindecimuiri quãdo & cur creati 149 b
Quingentæ drachmæ cui victori ſtatutæ 261.b
Quingentaria cohors ex quot peditibus ſimul & equitibus conſtet 8.a
Quingentaria quota milliariæ pars 350.b
Quingentariæ manipuli quot ibidem
Quinquagenaria cohors quãta fuerit 8,a
Quinquagenarij à quibus olim non lugerentur 132 b
Quinquaginta dierum ſupplicationes qui aliquando meriti 311.b
Quinquatria vnde dicta 93.b
Quinquatrus minuſculæ quæ 155.a
Quinque mlllibus conſiliariorum quæ gens vtatur 206.a
Quinque tantum lapidibus quàm inſigne ſtructũ olim templum 318.b
Quinquennale certamẽ Neapoli olim quale 364.a
Quinquennale ludicrum quale 363.b
Quinquennales ludi qui 262 b
Quinquennales vt eſſent magiſtratus, quis aliquando inſtituerit 146.b
Quinquennalis bos quàm cui ſit inſignis victima 141.a
Quinquertiones qui 162.a & 261.b
Quinquertium Latinis quid 262.b
Quinqueuiri cur creati, & quàm varij fuerint 151.a
Quinqueuirorum cis Tibe-

rim & vltra officium quod 151.b
Quinta natura ſeu eſſentia à quibus introducta 264.b
Quintadecima Iulij *qualis* 233.a
Quintana ſtatio quæ 18.b
Quinternionibus quæ regio diuiſa 104.b
Quinternionibus quot præfectura apud ludos diuidatur 266.b
Quinti prænomen vnde 255.a
Quintij vnde, & familiæ eorum proprium quid ibidem
Quintiliani qui dicti 212.a
Quintilis cui deo ſacer 169.b
Quintilius quas ob res dictator factus 9.b
Quintus Cincinnatus cur aliquando dictator factus 10 b
Quintus Tubero quàm leui de cauſa pretura deiectus 140.a
Quirinalia, cuiuſmodi & quorum feſta 140.b
Quirinalis collis vnde dictus 346.b
Quirinalis montis ædes ac tẽpla ibidem
Quirinalis porta vnde dicta 219.b
Quirinus poſt apotheoſin dictus Romulus 325.b
Quiritia Iuno *quæ* 25.a
Quiritium ius cui primum externo datum 202.a
Quis populum Romanum *tributo dando liberarit* 145.a
Quis regiones in prouincias diſtribuerit primus 104.b
Quo ornatu ſeu habitu mortui olim ſepelirentur 116.a
Quomodo Romani *olim per vices abſque ſtipendio militarent* 374.a
Quorum piſcium garus veneri reſiſtat 221.b
Quorum virorum filiæ ex publico dotatæ 197.a
Quos magiſtratus ſimul aut eodem anno gerere non licuerit 189.b
Quot cuique genij 325.a
Quot dies agriculturæ, quot rebus vrbanis olim impenderentur 138.b
Quota Februarij *die qui magni viri nati* 233.a
Quotidiana etiam miranda viłeſcunt 199.a b
Quotidianus diuerſarum gentium cibus quis 138.a
Quoties & quando vnus tantum conſul Romæ *creatus* 119.b
Quoto ætatis anno cuiquam magiſtratus gerere licuerit 120.a
Quoto anno fœminæ, quoto mares puberes fiant 102.a

Quoto demum anno, qui conſul fuiſſet, iterum conſul eſſe poterat 189.a
Quoto die pueris nomina inderentur 99.a
Quoto poſt conſulatum anno, idem rurſus conſul fieri lege poterat 118.a

R Litera, in quibus nominibus S, literam expulerit 14.a
Quis quàm non potuerit proferre 151.b
Radiorum ſolatium differentia quæ 114.b
Ramus oleæ ſacræ albæ lana coronatus qua in re adhiberi ſolitus 164.b
Rana, cuius in annulo fuerit ſignum 87.b
Ranæ vbi non coaxent 307 b
Ranarum & talparum exta qualia ferant omina 308.a
Randus quid 220.a
Randuſculana porta quæ ibidem
Raphaelis Volaterrani laus 334.b
Regalia exta quæ 308.a
Raphanis qui per obſcœna plecti ſoleant 176.a
Rapis quis imperator veſci ſolitus 139.a
Rarana cuius oppidi porta 221.a
Raſo ſemper capite qui ſint 349.a
Raſtrum aut vomerem furari vbi capitale 144.a
Ratæ leges Romanis quæ 354 a
Rates quibus nummis incuſſæ 218.a
Ratio adminiſtrati muneris quomodo reddi ſolita 189. b
Ratio vitæ quomodo ab vno quoque exigi ſolita 145. a
Re ad Sagram geſta certius, quid 278.a
Receptitius ſeruus quis 170. b
Receptui canendi ſignum quo inſtrumento fieri ſolitum 178.a
Recuſare quid 216.a
Redemptor cauſarum quis 216.b
Redhibitioni in mercãdo quãdo locus ſit 317.b
Rediculi dei templum vbi, & cur ſic dictum 57.a
Reducis Fortunæ ædes 20. a
Referendi alicuius inter deos ceremoniæ olim quæ 316. a
Regalia exta quæ 308.a
Reges Aegyptij quàm temperantes vini 137.b
Reges Spartanorum primi in expeditionibus, & nouiſſimi in receſſu 192.a
Reges Aegypti morientes vt vulgo lugeri ſoleant 128. b

Reges bini, vbi 117.b
Reges è ſacerdotibus vbi aliquando eligi conſuerint 66 b
Reges externi quomodo à magiſtratu Romano præirentur 45.b
Reges quis curru i ſui præferocia iungere ſolitus 333.a
Reges quomodo & vbi paßim ſepeliri ſoliti 116.a
Reges vbi & qua cauſa occludantur 115.a
Regi Aegyptiorum menſura bibendi certa præſcripta 137 b
Regi ſacrorum propriũ quid 171.b
Regem temulentum occidens mulier quid præmij ferret 137.b
Regiæ olim quot ſeu quæ Romæ fuerint 126.b
Regiæ apud exteras gentes 127.a
Regiæ Perſarum vbi potißimum eſſe ſolitæ 127.b
Regiæ ſtirpis qui non ſit vbi nemo dominari ſinitur 239 a
Regiarum aliquot apud diuerſas gentes aßignatio 127.a b
Regibus appellatis à ſenatu quæ turma præſidij & honoris cauſa daretur 371.a
Regimen ciuitatis, tributorũ exactio 122.a
Regiminum trium optimum quod 219.a
Regina quæ dea dicta 327.a
Regina Iuno quæ 327.b
Regina ſacrorum quæ, & quid eius priuilegium 172.b
Reginæ vbi regibus ipſis honoratiores 47.b
Reginarum Aegyptiacarum amictus qualis 188.a
Regionũ ab auguribus in cælo notatarum nomina quæ 293.b
Regionum diuerſitas, ingeniorum diuerſitatem facit 214.a
Regis nomen qui ſacerdotes habuerint 66.b
Regis ſacrorum officiũ quod, & quis eam dignitatem primus adeptus 172.b
Regium nomen quibus olim maximè inuiſum 48.a 239.a
Regium nomen qui in Græcia primum adepti 219.a
Reges delinquentes inedia mulctati 137.b
Reges ſupplicio affecti 126.a
Rege Spartanorum defuncto, cæremoniæ 128.a
Rei voti & damnati 165.a
Regni inauguratio quomodo fieri ſolita 46.b
Regum aliquorum ſuperbia aut modeſtia quanta 84.a b
Regum capita quo inſigni

ornarentur 85.a
Regum diuerſorum diademata ſeu inſignia 47.b
Regum eligendorum diuerſis populis mores qui 238.b
Regum pueri apud AEgyptios 100.b
Regum reges, & maximi reges qui habiti 47.b
Regum ſepeliendorum mos 116.a
Reorum fauor 125.b
Rei non inſtar reorum in iudicium qui venerint 125.a
Rei, quorum ſeu cuius ſolius iudicio Romæ olim damnarentur 125.a
Reip. hoſtilia molientium pœna olim quæ 123.a
Relegare in inſulas quid 122.b
Relegatio olim Romæ quam rara 160.b
Religio aquilæ militaris apud Romanos quanta 177.a
Religionis prætextu ocium ſectantes & luxum, à Maſſilienſibus exacti 145.a
Religio quædam in membris hominis 83.b
Religioſa veſtis quæ ac qualis 223.b
Religioſus quis quomodo fiat locus 352.a
Reliquatores qui dicti 11.a
Reliquiæ fulminis quomodo tractari ſolitæ 272.b
Remonium quis locus & vbi 345.b
Remuria quando agantur 232.a
Remus & Romulus vbi aliti 345.a
Renes cui deæ ſacri 85.a
Reo, dicendi pro ſe horæ præſtitutæ quot 209.a
Reo non comparente capitis accerſito, quid olim fieri ſolitum 116.a
Reorum cognati vbi cum ipſis reis plectantur 123.a
Reorum habitus ſeu ſordes quales 125.a
Reperio, quid ſignificet 34.a
Reperire vnde compoſitum 34.a
Repetundarum lex à quo primùm lata 14.b
Repotia 60.a
Repudii cauſa quæ, & quàm ſubinde leues 196.a
Repudium à quibus quàm vel punitum, vel ægrè latum ibidem
Repudium cũ vxore quis Romæ primus fecerit 196.b
Repulſam ædilitatis paſſus, cõſulatum tamen adeptus 186.b
Rerum oculis oblatarum auſpicia qualia 275.b
Reſpiciens Fortuna vbi templum habuerit 20.b
Reſpondendi de iure facultas à quo dari ſolita 377.b

& deinceps

Reſponſa exteris legatis Romæ in ſenatu Latinè reddebantur 210.b

Reſponſa prudentum ſæpe pro legibus habita fuiſſe ibidem

Reſponſio principum per libellos quomodo fieret, & à quo vitata 378.a

Reſurrectionem mortuorum quis philoſophus quaſi per tranſennam aduerterit 252.b

Reticentia in venditione quomodo mulctanda 341.a

Reus non comparens in iudicio 126.a

Reus non conuictus nec pretoris iudicio condemnatus an puniri poßit 125.b

Reus quod præ accuſatore priuilegium habere ſoleat 125.b

Reus voti quis 165.a

Rex ſacrificulus ſeu ſacrorum quis & cur creatus 172.a

Rhadamanthus quid Aſſyriis primus intulerit 109.a

Rhadamiſti perfidia callida quæ 253.b

Rhamenſis Fortunæ templum 21.b

Rhamnuſia dea quæ 246.b

Rhautumena porta quæ 220.a

Rhudiarum vrbs vbi ſita, & cuius patria 50.b

Rhea dea quæ, & quo alio nomine dicta 325.a 327.a

Rheda quid 109.b

Rhena inſula quæ 320.a

Rheginis natura inſitum quid 214.a

Rhegionorum moneta qualis 218.b

Rhetorum ſtipendia 100.b

Rhinoceros quibus ludis exhibitus 362.b

Rhodi ſtatuæ quot 213.b

Rhodiorum mos in nuptiis 59.b

Rhombi figuram qui in acie effingant 192.a

Rhomphea quorum ſint arma 370.a

Rhoxanorum galeæ, thoraces & ſcuta vnde fieri ſolita 30.b

Rica quid 349.b

Ricinus quorum veſtis 287.b

Ridere quo potißimùm inteſtino fiat 308.a

Ridica quid 68.b

Ridicula vxorum ad tempus mutuatio inuicem maritorum 41.a

Riſus Sardonius quid 279.b

Riui ſeu aquæ ductus Romæ quot 346.b

Robigalia feſta vnde & cur inſtituta 337.a

Robigo quando ſacrificetur 337.a

Robigus deus 21.a

Roboreæ frondes quàm Druidis familiares 223.a de robore & ſaxo qui deiicerentur 121.b niſi rogatus nemo dicere in publico conſeſſu lege Lycurgi permittebatur 208.b

Rogi luſtratio quomodo fieret 313.b

Rogis amicorum qui ſeipſos iniecerint 131.a

Rogo funerali inferri ſolita quæ 130.b 131.b

Roma initio tribus tãtum portis contenta 219.a

Roma aliquot menſibus magiſtratus non habuit 154.a

Romanus pop. in tres tribus diuiſus 25.a

Romani in quot ordines diuiſi 283.b

Romani ludi qui, & quibus aliis nominibus dicti 359.a

Romanorum cautio in externo milite aſſumendo 30.b

Romanorum impietas, crudelitas & ſtultitia in ſacrificiis quanta 384.b & 378.a

Romanorum inſigniſſimæ victoriæ & clades 381.a b & dein.

Romanorum quot millia in triumpho vno ſemel pileata ducta 333.b

Romanorum præcipuus deus quis 326.b

Romanum ciuẽm in triumphũ ducere non licebat 36.a

Romanorum pudicitia 39.a 101.a frugalitas 138.a

Romani vxores ſuas inuicem vſuarias dabant 41.a

Romani regis cultus 48.a

Romanorum mos & ceremoniæ poſt editum infantem 99.a in prin.

Romani pueri quas literas primum docerentur 100.a

Romani quomodo noxios plecterent 121.b quomodo funera curarent 129.a

Romanorum ciuium prærogatiuum in ſupplicio capitis 124.b in fi.

Romanula porta quæ 220.a

Romilia tribus ex quibus inſtituta 25.b

Romphæa quorum telum 370.a

Romphi quid 68.b

Romula porta quæ 220.a

Romuli abſtinentia à vino 137.a

Romuli ex vulturibus augurium quod 273.a

Romuli lituus qualis 293.b

Romuli nomen cur non vſurparint reges ſeu imperatores Romani 4.b

Romuli nutrix quæ 42.a

Romuli templum vbi, & an vnquam apertum 23.a
Romulus ſub quo rege præfecturam Romæ geſſerit 366.a
Romulus & Remus quomodo expoſiti & alti 110.a
Romulus poſt mortem quo nomine dictus 325.a
Romulus quo die mortuus 256.a
Romulus quomodo annum ordinarit 168.b
Rorarii milites 8.a 369.a
Roſcii hiſtrionis excellentia 15.a
Roſeus color cui tempori dicatus 263.a
Roſtra quid, & vbi, & vnde ſic appellata 24.a
Roſtratæ naui quot lumina Scipio dederit 179.b
Roſtratam coronam primus quis acceperit 228.a
Rota vbi & olim frequens noxiorum pœna 124.b
Roxani qui, & quomodo pugnare ſoliti 375.b
Rubedo faciei Syllanæ quid præ ſe tulerit 86.a
Rubere genas quid ibidem
Rubicundi quid præ ſe ferant ibidem
Rubigalibus quid ſolitum offerri 142.b
Rubor aurium quid præ ſe ferat 86.a
Rubra veſtis apud Pœnos tabernaculo dulcis prætenſa, quid 178.b & 179.a
Rubris ſcutis qui vterentur 369.a
Rudiariorum ætas quæ 29.b
Rudimenta tyronum 31.b
Ruſſi vnde quidam dicti 13.a
Rufuli tribuni qui 357.b
Rugitu aſinorum quomodo equitatis Scytharum aliquando fugatus 245.b
Rullus vnde dictus 14.b
Ruminæ quid offeratur 142.b
Ruminæ ſacris vinum inferre, quale ſit 141.b
Ruminales hoſtiæ quæ 141.a
Rumon quis locus dictus 309.a
Ruſſata ſcuta qui ferrent 369.b
Ruſſatas veſtes militiæ gerere quibus gentibus peculiare 30.b
Ruſtica vinalia quæ 337.b
Ruſticæ tribus quid peculiare habuerint 25.b
Rutilii vnde ſibi nomen hoc adepti 13.a
Rutilius conſul quid primus inſtituerit 30.a
Rutuli tribuni qui 357.b

SAbates lacus cui tribui nomen dederit 26.a
Sabatina tribus quando reliquis addita ibidem
Sabathus Æthiops quomodo ſontes plectere ſolitus 124.b

Sabba prophetiſſa 149.b
Sabina herba quàm in dedicationibus neceſſaria 351.b
Sabinæ quando ſeu quibus ludis raptæ 308.b
Sabinarum raptarum numerus ibidem
Sabinarum priuilegium Romæ 198.a
Sabazius quis deus vocatus 327.b
Saca dies vnde dictus 232.b
Sacæ quomodo pro ſponſa certent 40. b qualibus galeis vtantur 32.b & 375.a
Sacciperium quid ſit 60.a
Saccularii qui 170.b
Sacea feſta quæ 93.a
Sacerdos Herculis in Tyro quàm honoratus 56.b
Sacerdotes in Meroe omnes propter ſuperſtitionem ſublati 66.b
Sacerdotes è philoſophis vbi eligi conſuerint 66.b
Sacerdotes in Phrygia quam mire ſepeliri ſoliti 115.b
Sacerdotii æſtimatio quæ 65.a
Sacerdotii Saliorum dignitas 44.a
Sacerdotiis duobus eidem ſimul præeſſe licuiſſe 294.a
Sacerdotio triplici qui vſi 65.b
Sacerdos Romæ confeſſionem pœnitentis furis quomodo prodere coactus 335.a
Sacerdotes eſſe non poterant bis nupti 348.b
Sacerdotum capilli quibus tantum cultris tonderentur 348.b
Sacerdotum caſtitas apud ethnicos quanta 221.a b
Sacerdotum apud Germanos authoritas 66.b
Sacerdotum Iouis inſolens ac ſuperbum imperium in reges 66.b
Sacerdotum comitia propria quæ 184.a
Sacerdotum dignitas quanta 66.b
Sacerdotum quorundam quã ridiculus ſacrificandi mos 336.b
Sacra Apollinis 15.a
Sacra diis maximè grata quæ 166.b
Sacra è cœnaculis deſpicere quomodo vetaretur 263.b
Sacra ex herbis 92.a
Sacra ex quibus in votis concipiendis 164.b
Sacra Iunonis quàm ſint varia 328.a
Sacra ſine ſanguine, quorum deorum ſint 91.b
Sine vino 142.b
Sacra via vbi & vnde dicta 83.a
Sacramento militari non adſcriptis, quid in bello vetitum 33.a
Sacrarum literarũ ſcriptores

apud Ægyptios qui 347.a
ſacratæ leges quales 377.a
ſacratus homo & res ſacrata, quàm eſſent diſsimili priuilegio 352.a
ſacres qui dicti 141.a
ſacri homines alii apud alios 214.b
ſacrificans, quo more circumagat ſe in orbem 222.a
ſacrificium à Numa conſtitutum 140.b
ſacrificia abominanda & crudelia olim quæ 383.b
ſacrificia aliquot diuerſorum diuerſa 140.b & dein.
ſacrificia capite aperto 94.a
ſacrificia triumphantis quæ 333.b
ſacrificio interdicere, quanta Gallis pœna 124.b
ſacrificulus rex 127 a.145.a
ſacrificuli quidam vnde & cur eiecti 123.a
ſacrilegorum pœna quæ 124.b
ſacriportus vbi 345.a
ſacris intereſſe aut præeſſe qui prohibiti 355.a
ſacris qui præeſſent 65.b
ſacrorum ethnicorum quanta olim turpitudo & impietas 381.& dein.
ſacrorum faciendorum mos quis 221.b
ſacrorum Iſidis inauguratio. 47.b
ſacroſancti magiſtratus qui & qui non 39.b 187.a
& 249.b
ſacroſancti tribuni plebis quomodo 380.a
ſacroſanctum quomodo quid fieret 354.a
ſacrum à matronis tantum quod fieret 364.b
ſacrum in priuatis ædibus fieri ſolitum quod 336.a
ſacrum quid 351.a
ſadraca cuius olim regia 127.b
ſaga quales veſtes 289.b
ſagares quibus proprii 370.a
ſagaria quid 147.a
ſagis vti in Libya, quid 291.b
ſagitta in vite 68.b
ſagittandi exercitium, & peritiſsimi qui 376.a
ſagittariorum arma, vſus, peritia ac vtilitas quæ 370.b 372.b
ſagittarius quorum nummis incuſſus 218.b
ſagittarum quantum quibuſdam nationibus ſtudium 376.a
ſagittas in ciſtam mitti ante regium tribunal, Perſis quid 31.a
ſagmina quales herbæ 294.b
ſagogidæ Dionyſio quid 237.a
ſagum purpureum quorum amictus 287.a
ſagum vel ſagus quorum veſtis 285.a

Saguntinorum ante ſui deletionem portentum quod 111.
Sais quæ quibus dea 327.b
Saitani quomodo reges ſuos ſepelirent 115.b
Sal omni ſacro adhibebatur 140.b
Salapia vbi ſita 50.b
ſale empta mancipia qui haberent 161.a
Salem cibis qui non adhiberẽt 349.a
Salem qui cur primo apponerent 197.a
Salentini qui ſint 50.b
Salernitanis cur ciuitas adempta 202.a
Saletes, quæ Minerua dicta 327.b
Saliaris ſacerdotii dignitas & æſtimatio quanta 44.a
Saligniis virgis qui diuinarent 275.a
Salii qui, quot, & vnde inuenti 43.b
Salinator quis cur cognominatus 14.a
Saliorum curia vbi 24.b
Saliorum inſigne quod 43.b
eorum tripudia & carmina 43.b
Saliorum ſacra & feſti dies 44.a
Saliua ieiuna ad quid vtilis 313.b
Salſum haurire poculum, cuius eſſet pœna 300.b
Saltandi in templis & circa aras mores qui 226.a
Saltandi ſpecies variæ 101.a
Saltare apud quos olim in precio maximo eſſet 101.a
Saltatio à Suetonio Troiæ nomine dicta 161 a
Saltationes qui olim dicerent 101.a
Salue & vale ſupremum vt conclamaretur 132.a
Saluſtiani horti quales & vbi 346.b
Salutandi conſuetudines quæ 84.a 302.b
Salutaris digitus quis 246.a
Salutaris porta quæ 220.a
Salutem precari in ſternutando 102.b
Salutis ædes cui aggeri nomẽ dederit 346.b
Salutis ædes vbi 220.a
ſabico grauiora pati, quid 280.a
Sambulos vbi, & quid ille miri acciderit 77.a
Sameæ (ſi rectè ſcriptum) nauis figuram qui captiuis inurerent 289.b
Samena quid 179.a
Sami Polycratis regia 127.b
Samiæ Iunonis templum, miraculorum ſeptem vnum eſſe 322.a
Samnites legioni præcipuæ quod darent nomen 8.b
Samnites quo ornatu ſeu colore militiæ vſi 31.a 32.b
Samnites quot triumphorum occaſionem dederint 330.a

Samnitum in elocandis nuptũ filiabus mos 40.a
Sanam eſſe oportuiſſe victimã 308.a
Sanazarii Æthiopis laus 51.a
Sancta loca quæ 354.a
Sanctæ leges quæ ibid.
Sanctiones quomodo conſecrẽtur 354.a
Sanctior ſenatus quis & quibus eſſet 209.b
Sanctitatem antiquitate ſenſim augeri 353.b
Sandaliarius Apollo & vicus vbi & vnde dictus 83.a
Sandalium quid 83.a
Sandonichem (fortè ſardonychem) quis cur annulo incluſam gereret 87.b
Sandox, quòd malè iudicarat, quomodo à Dario *punitus* 123.b
Sandracotti qui dicti 4.b
Sandracotto quid miri obtigit 110.b
Sanguine leges ſcriptæ 124.b
Sanguinem quibus aris inferre non licuerit 320.a
Sanguinis victimarum tenuis aut craſſi omina quæ 308.a
Sanitatis ſimulachra quippe quæ offerre ſolitæ 284.a
Sanqualis an ex aquilarum genere ſit 273.a
Sanqualis porta quæ 220.b
Sapere & timere cui potiſſimum inteſtino aſſcribantur 308.a
Sapientium paucos in ſua patria ſepultos eſſe 328.b
Saporis arrogantia quanta 84.b *& in imperatorẽ Ro. contumelia* 382.a
Sappho poetria cuias 328.b
Sapphus imaginem qui nummis incuſſerint 218.b
Sappinia quorum præcipua tribus 27.a
Sarapus quis cur dictus 71.a
Sardis Crœſi regia 127.b
Sardis cuius olim regionis metropolis 174.a
Sardarum regum honos 47.b
Sardonychis gemmæ proprietas 87.b
Sariſſophorus quid 350.a
Sariſſæ quid, & quibus propriæ 370.a
Sariſſas vtraque manu torquere quis docuerit ibid.
Sarmatæ quo pugnæ genere potiſſimum valerent 192.a
Sarmatarum tegmina in bellis qualia 372.a
Sarmẽta vbi ſponte ſua ignẽ ſuper aras conciperent 226.a
Saron quid 236.a
Sarracum quid 109.a
Satellibus qui olim vel reges vel tyranni vſi 371.a b
Sacrorum familiæ Thebanæ proprium quid 87.b
Satrapeis quæ regio diuiſa

104.b
Satrapes in Cappadocia quid 238.a
Saturio in atrio quomodo tubæ luſtrarentur 93.b
Saturnalia qui olim ſeruarentur 93.a & 138.b
Saturni & Maniæ ſacrum 93.a
Saturni ædes Romæ vbi 55.b
Saturni alæ oc oculi cur quatuor putati 213.b
Laturni effigies 2'2.b
Saturni templa cur nuſquam in Aegypto intra vrbes eſſent 57.b
Saturnia porta vnde dicta 55 b 219.a
Saturno quomodo ante & poſt Herculem ſacrificaretur 93 a
Saturnus & Ops qui quibus putati 324.b
Saturum bis in die fieri, vecordis eſſe 201.a
Satyrica ſcena quomodo fieret 280.b
Satyrorum in quibus feſtis fieret repræſentatio 363.a
Sauromatæ ſub vxorum imperio erant 195.b
Sauromatæ quid tantum diis patriis offerrent 142.a de ſaxo & robore qui deiicerentur 121.b
Scæa cuius vrbis porta 221.a
Scæum quid ſonet 13.b
Scæuola quo ludendi genere ſe oblectare ſolitus 161 b
Scæuolæ nomen vnde 13.b
Scalæ anulariæ vicus vbi 83.a
Scalæ Gemoniæ vbi & quid 121.b 122.a 345.b
Scamander à quibus epotus 382.a
Scaphium quid 136.a
Scaptia tribus vnde dicta 26 b
Scaptia vrbs vbi ibidem
Scarabæos pro diis cultos eſſe 383.a
Scauri theatrum quàm capax 244.a
Scaurorum cognomen vnde 13.b
Scelerata caſtra quæ dicta 61 b
Scelerata porta quæ 61.b 219.a
Sceleratus campus vbi ibidē.
Sceleratus vicus qui dictus ibidem
Scelere diuitias & honores potius quam virtute adipiſci 256.a
Scenarum in theatris diuerſitas quæ 280.b
Scenici ludi cui deo dicati 359 a b
Scenici ludi quando primum & cur facti ibidē.
Scenici quales olim Romæ, quales in Græcia habiti 135 b

Scenophori Græcis quis 372. a

Scepſis cuius regia 127.b

Sceptra diuerſorum regũ qualia fuerint 47.b 48.a

Sceptra quanti apud Babylonios habita 48.a

Schœnus quot ſtadia cõtineat 90.a

Scillis, quantus vrinator 90. b

Scipio Aemylianus à quibus veneno ſublatus 28. b

Scipio quid ſit, & vnde id cognominis quibuſdam datũ 15.a

Scipio Naſica repulſam à ruſticis tribubus tulit 25.b

Scipio quo ſe oblectare ſolitus 161.b

Scipio infamia notatus 96.a

Scipionis animaduerſio in milites extra ordinem deprehenſos 32.b

Scipionis Aemyliani laus 28. a 70.a

Scipionis Aſiatici accuſatio & liberatio 27.b

Scipionis de Mario vaticiniũ 28.b

Scipionis imaginem quis tyrãnus in triumpho duxerit 330.b 33 .b

Scironi qui ſacrificarent 164. a

Scirophoria Athenis quid 365.a

Scita ſuffragiorũ qui & quot cuſtodirent 18 .a

Scolia quid 297.a

Scombrorum regem videre, omen quale 27

Scommata in triumphantes torqueri ſolita 331.a

Scorpiones lætiferi vbi 82.a

Scorta ex caſtris vbi & vnde exacta 19.a

Scortorum nomina varia 229 b

Scotinus vnde quis dictus 70 b

Scribæ olim Romæ qui 53.b

Scribarum apud Macedones dignitas quanta 53. b

Scribendi ſeu literas ducendi modus quàm diuerſus 109 a reliqua vide ſcilicet in dict. litera

Scribis non licuiſſe fieri ædiles 189.a

Scrofæ cognomen vnde 15. a

Scrupulum quot pedes faciãt 89.a

Scrupulus quot ſiliquas contineat 241.b

Scurrarum vſus quis 300. a

Scuta quibus darentur 369. a

Scuti amiſſi pœna 33.b

Scutis quantis & haſtis Aegyptij præliarentur 375.b

Scutis qui nullis in prælijs vterentur, ſed nudi pugnarent 370.a

Scutorum diuerſitas quanta 369.a b

scutula quot vncias contineat 89.b
scutula veſtis quorum inuentum 286.b
scutum amittens, quàm olim execrabilis inter Germanos 222.a
scutum amittentis pœna 75.a
scyphus quod vaſis genus 136 b
scythæ quàm mirè inebriētur 138.b
scythæ quàm mirum caduceatorem Lario miſerint 137.b
scytharum domos ſtabiles nullas eſſe 305.a
scytharum horribilis in ſepeliendis cadaueribus mos 113 b
scytharum in aduenas odium quod 203.b
scytharum mos in amicis parandis 98.b
scytharum præcipuus deus quis 325.a
scytharum virtutes & vitia communia quæ 214.b
scythis maximum iuramentū quod 266.a
scythiſſare quid 296.b
scythites quis quibus deus 327.b
scythotauri aduenis infenſi 203.b
seculares ludi qui, & quoto quoque anno fierent 309.b 362.a
secularium ludorum autor ceremoniæ, celebritas & origo 306.b 362.a
seculum Gallis quid 168.b
secundarum menſarum initia quæ & apparatus 295.b
secundarius panis qualis 295.b
ſecures poſt exactos reges à faſcibus amotæ 44.b
securis Iouis 48.b
secures etiam pretori extra vrbem antelatas eſſe 45.a
secures faſcibus alligatæ qui ſibi voluerint 121.b
secures in vrbe quibus tantū prælatæ 45.a
securis quibus regibus loco ſceptri fuerit 48.b
securim qui nummis incuterent 218.a
securium abiectio poſt reges exactos à quibus introducta 44.b
sedendo aliorum opinioni accedere quomodo licuerit 209.b
sedentes qui epularentur 297.a
sedes ſingulæ ſingulis conuiuis vbi fuerint 296.a
sedigiti qui nuncupati 13.
seditionis ſignum 180.a
segorgii quomodo filias ſuas nuptui locarent 40.b
seianus equus 276.b
ssiſachthεia lex quæ. & quid ea vox ſonet 11.a 343.a
seplaſia, cuius oppidi platea 221.a

Selecti dii qui 325.a
Seleucus vini oſor 137.b
Seleuci in annulo ſignum quale 87.b
Seleuco quid miri obtigit Pellæ 226.a
Selui temeritas & calamitas 71.a
Semel militiæ adſcriptum, an & quomodo delere permiſſum 30.a
Semel tātum qui quotidie veſcerentur 299.b
Semeſtris puer vbi locutus 148.a
Semidei qui dicti 77.b
Seminares aut monſtroſi partus quomodo tractarentur 312.a
Semiobolus 242.a
Semiramidis contra viros pro vxoribus lex quæ 195.b
Semiramis quomodo expoſita & alita 110.a
Semis quid 2.a
Semiuncia ex quot ſiliquis cōſtet 89.a
Semodium quid faciat ibidē
Semoni Sango quæ ædes dicata 345.b
Semonis Sangi ſacellum vbi 346.b
Sempronia lex & Porcia 157 a
Semproniæ in maritum inuidia & ſcelus 28.a
Semuncia 89.a
Sempronius Muſca quo mœchum affecerit ſupplicio 176.b
Sempronius quàm dilexerit vxorem ſuam 28.a
Sempronius quàm leui de cauſa vxorem repudiarii 132.b 196.b
Senaculum, baſilica in qua ſeniores aſſidebant 71.b
Senaculum (alibi ſenatulum) mulierum quis conſtituerit 270.b 218.b
Senator à cenſore quomodo notaretur 144.a
Senatores tyronum magiſtri à quo facti 30.a
Senatores initio creati quot 205.b
Senatores pauperes quomodo à quibuſdam imperatoribus habiti 21?.a
Senator ſexagenarius onere reip. exemptus 207.b
Senatores pedarii 106.a
Senacores electi nō ſtatim ſuffragabantur, ſed in ſententiam ibant 207.a
Senatores mortui vt efferrentur 129.a
Senatorius ordo per Appium Glaudium inquinatus 207 a
Senatorius cenſus 211.a
Senatores qui & à quibus fierent 207.a
Senatores quomodo & à quibus domum ducerentur 211.
Senatores quot Romæ ſimul aliquando ad ferrum exhi-

biti 361.b
Senatores ſub Iulio & Auguſto Cæſaribus quot 205.b
Senatoris in theatro locus quis 180.b
Senatoris ius 209.b
Senatoris inſignia quæ 210.a
Senatoris officium quod 206.b
Senatorum honos quantus ac deſpectus 207.a
Senatum quibus diebus haberi non licuerit 184.b & 211.a
Senatus à Bruto quantum & è quibus ampliatus 106.a
Senatus in prodigiis curandis vbi & quomodo haberetur 314.a
Senatus autoritas quanta 205.b
Senatus cogendi aut conuocãdi ius penes quos tantum fuerit 207.b
Senatus diuerſarum gentium ex quot conſtarent perſonis 207.b & dein.
Senatus princeps qui legeretur 209.a
Senatus quoties per menſes ſingulos haberetur 211.b
Senatuſconſulta quomodo vel ſupprimi vel publicari ſolita 209.b
210.b
Senatuſconſulti in fœneratores ipſa verba 10.b
Senatuſconſultum quid, & quomodo demum ratum fieret 377.a
Senatuſconſultum in candidatos 154.a
Senatuſconſultum quomodo fieret 208.a
Senectæ deæ ſacellum vbi 21.a
Senem ſaltare quid 278.b
Senes à quibus apud Romanos militiæ adſcripti 30.b
Senes quàm miſerè tractentur à quibuſdam populis 115.a
Senes depontani 185.a
Senes vbi vulgo præcipitarentur ex altiſſimis rupibus in mare 115.a
Senio in talis quid 161.a
Seniorum apud Germanos reſpectus quis 209.a
Senis decrepiti figura ad quid in triumphis ferretur 332.a
Senum miſerabilis conditio apud barbaros quoſdam 115 a b
Senones hominum publicè cæſum quomodo ſacrificarent 384.a
Senonibus vrbem inuaſuris quid miri Romæ factum 148.b
Senonũ cõuentus quam eſſet aliquando immanis 256.b
Sententia in noxios quomodo ferretur 126.a
Sententiæ dicendæ ius non omnibus in ſenatu fuiſſe 207.

s

ſententiæ in orbē ferendæ mos quis 277.a

ſententiam rogandi aut ferēdi apud diuerſos mos quis 208.b *& dein.*

ſepeliendi mos olim quis & quam diuerſus 114.b 352.a

ſepelire viuos cum mortuis amicitiæ cauſa, quibus vulgare 42.b 43.a

ſepelire in vrbe aut domi aut iuxta templa, vbi licitū vel vetitum 116.a

ſepeliri in vrbibus, quæ leges quando vetuerint 352.a

ſepeliri quos non deceret 353.a

ſepeliri ſine pompa qui ethnici voluerint 129.a

ſepta quid loci eſſet 83.b

ſeptem conuiuium, nouem conuicium faciunt 296.a

ſeptember cui deo ſacer 169.b

ſeptember quibus initium anni 168.b

ſeptemmatrus 93.b 155.a

ſeptemuiri epulonum qui 151.b

ſeptima cuiuſque menſis dies cui olim ſacra 156.a

ſeptimiana porta quæ 220.b

ſeptimii vnde dicti 255.a

ſeptimius Cæſar quantū vno digito valuerit 246.b

ſeptimontium ſacrum ſeu feſtum quomodo & vbi fieret 344.a

ſeptunx quid 2.a

ſepulchra aliquot inſignia 72.b

ſepulchra hoſtium an religioſa habenda 353.a

ſepulchra in parentando quomodo ornarentur 3 0.b

ſepulchra operoſa quæ gentes cur aſpernatæ 352.b

ſepulchrales canes qui, & vbi olim vulgo habiti 115.a

ſepulchrales coronæ quæ 261.a

ſepulchri licet diruti ſanctitatem in ipſo ſolo manere 353.b

ſepulchris fulmine tactis quid honoris haberetur 353.a

ſepulchris qui cibi quando inferrentur 143.b

ſepulchris ſingulis quot conderentur 352.b

ſepulchrorum genera & differētiæ apud Aegyptios quot 352.b

ſepulchrorum ratio quæ ibid.

ſepulchrorum vbi maior cura quàm domorum 305.a

ſepulchrum dirutum Hannibali quale omen 276.a

ſepulchrum Romæ in foro quis primus ademptus 352.a

ſepultura indigni Aegyptiis qui 353.a

ſepultura intra vrbē, vbi pro honore daretur 229.a

ſepulturæ vbi extra, vbi intra vrbes fuerint 116.a b

ſepulturæ apud Aethiopes

quàm fiant ſumptuoſæ 352. b
Sepulturarũ Græcis cura quæ 351.a
Sepulturis neceſſaria vbi venderentur 310.a
Serapidem Athenæ in cuius gratiam quàm ſacrum habuerint 88.a
Serapidi qui ſacrificetur 92 a
Serapidis forma quæ 321.a
Serapidis ſtatua quàm mire ac fabre facta 213 a
Serapis à quibus cultus 383.a
Serapis & Iſis qui quibus habiti 324.b
Serapis phana in Aegypto cur non niſi extra vrbes fuerint 57.b
Serapis quando Roma exactus 88.a
Serapis quomodo pingeretur 213.a
Sereno tonuiſſe, quid 273.b
Seres quàm vitent exteros 203.b
Sergiæ tribus nomen vnde 26 b
Sergiorum origo quæ 14.a
Seribus vnde proueniat ſericũ 199.b
eorum mercimonia 203.b
Serici panni vſus quando primum emerſerit ibidem
Seriphij quomodo plectãt ſontes aut damnatos 124.a
Serò ſapere Phryges, quid 279.b
Serpens quando latrarit 148 a
Serpẽs ab ancilla editus, quid prodigij attulerit 111 a
Serpentem per impluuium decidiſſe, omen quale 175. b
Serpentis auguria aliquot ibidem
Serra quis eſſet in vrbe locus 309.a
Serram qui nũmis incuſſerint 218.b
Serranæ familiæ propriũ quid 13.a
Serranæ fiſtulæ quales 222.b
ſerrani vnde dicti 13.a
ſerrati quorum nummi 218.b
ſertorii in cohortem vnã qualis aliquando animaduerſio 74.a
ſeruare bouem Græcis qui dicerentur 157.b
ſerui adſcripti qui 200.b
ſerui è quibus ſacris eiecti 76 a b
ſerui in ſaturnalibus velut liberi agebant 93.a
ſerui capti ad regum imperatorúmque ſtatuas confugiẽtes 159.b
ſerui frugi Iones, liberi nequã 160.b
ſerui quomodo libertate donarentur 290.a b
ſerui in cœnis dominorum vbi aut quõ ſederent 296.a
ſerui iniuſtè vincti, quo præter ſolitum modo relaxarentur 158.b

Serui quàm rigidè à Lycurgo puniti 158.b
Serui quando primum militiæ adſcripii 373.b
Serui à quo ciuitate donati 201.a
Serui Germanorum vt tractẽtur 158.b
Seruis vilioribus barbam radere inhibitum 290.a
Serui quomodo à dominis plecterentur 158.a
Serui quomodo per furta liberi fierent 205.a
Serui trans mare aduecti, quo ſigno venum proponerẽtur 152.b
Serui vbi cum dominis mortuis concremarentur 131.a
Seruii Tullij in quo delubro quale ſimulacrum 20.b
Serui vbi nulli 158.a
Serui vt in quæſtionem deducantur ratio 159.b
Serui Tullij natalis dies quis 155.b
Serui Tullii quàm prodigioſa conceptio 360.b
Seruilia apud diuerſas gentes nomina quæ 160.b
Seruilia cuius adultera, & cuius mater 315.a b
Seruilii lex 157.a
Seruilii vnde Romam tranſlati 255.a
Seruiliorum ſuperſtitio inaudita 243.b
Seruilius cur falſo tribunus plebis putatus 6.b
Seruis comam alere vbi vetitum 290.a
Seruis militibus quomodo Auguſtus vſus 373.b
Seruis quæ veſtes vetitæ 289 b
Seruis vnum tãtum fuiſſe nomen 255.b
Seruitus leuior deditis quàm captis 160.b
Seruitus vbi duriſſima, vbi rurſus nulla 158.a
Seruius Tullius cui Fortunæ ædem dicarit 19.b
Seruius Tullius quàm nefariè à filia ſua tractatus 61.b
Serum ſenatus quàm turbulentus 20.b
Seruorum apud diuerſos nomina propria quæ 160.b
Seruorum dies feſtus quis 155.b
Seruorum nomina 160.b
Seruis vbi comam nutrire nefas eſſet 289.b
Seruorum ſpecies quàm diuerſæ 170.b
Seruus cur triumphanti in curru aſſideret 333.a
Seſãmis arx vbi 345.a
Seſoſtris petulantia quanta 333.a
Seſoſtris trophæa 37.a
Seſquipes quot cubitos faciat 88.b
Seſtertia modii quot 89 b

Seſtertiorum genera quàm diuerſa 242.a
Seſtertium Romanum 243.a
Seſtertius quot drachmis aut aſsibus aut libris conſtet 242.b
Setæ hoſtiarum quæ primum iniicerentur igni 225.a
Seu, cuiuſmodi ſit dictio 56.a
Seueri Cæſaris quæ erga Chriſtum & Abraham religio 352.a
Seueri imperatoris quanta laboris patientia 32.a
lenitas in criminoſos 73.a
Seueri Septimii teſſera quæ 179.b
Sexæ fortunæ templum 20.a
Sexagenarii an militiæ adſcribendi 30.a
Sexagenarii ſenatoris priuilegium Romæ quod 207.b
Sexagenariis ducere vxores, vnde vetitum, vndéve permiſſum 236.b
Sexatrus 93.b 155.a
Sexcẽta millia modiorum frumenti quotidie Xerxis exercitui vix ſuffeciſſe 38:.a
Sexcentorum hominum capita quis aliquando vouerit 165.a
Sexcentos aliquando equites ad ferrum exhibitos fuiſſe 361.b
Sexta Februarii qualis 233.a
Sextans quid 2.a
Sextarius 89.b 90.a
Sextarii Italici vnciæ quot 89.b
Sextarios quot congios haberet ibidem
Sextarius Arabicus quid ibidem
Sexti prænomen vnde 255.a
Sextiſeps mons Romæ quis 346.a
Sexticula quorum veſtis 287.a
Sextilis cui deo dicatus 169.b
Sextricium quid dictum 122.a
Sextula quot pedum ſit 89.a
Sexuiri quando creati 151.b
Sexuum diuerſorum balnea diuerſa 235.a
Seyæ Fortunæ templum ſi (aliàs Sy) baritanæ aquæ potus quales faciat capillos 291.a
Sibarum erga Herculem cultus quis 77.a
Sibylla quis aliquando cognominatus 15.b
Sibyllæ arcana euulgare, quã acriter olim vetitum 149.a
Sibyllæ imaginem qui num-

mis ſuis iucunderent 218.b
Sibyllini libri & Martiani vbi ſeruarentur 166.b
Sibyllæ libri quando combuſti 149.b
Sibyllarum aliquot nomina & patria quæ ibidem
Sibyllarum nomen quot ſibi præcipue vendicent ibidem
Sibyllina carmina quis quam ſtudioſè conquiri iuſſerit ibidem
Sicæ quibus peculiares 370.a
Siciliam quis à fœnore liberarit 11.b
Siciliquus quot ſcrupulis conſtet 89.a
Sicinii in Craſſum ſcomma 279.a
Sicinius Dentatus quot vltra omnes donis honeſtatus 228.b
Sicis duabus qui quomodo munirentur 370.a
Sicli ſexaginta quot obolos pariant 241.b
Siculæ menſæ quæ 301.a
Siculi quando & quomodo Ceteri ac Proſerpinæ ſacra facerent 365.a
Siculorum deus quis 326.a
Siculorum natura quæ 214.b
Siculorum regum honos 47.b
Siculorum reges quibus cantibus ad ſomnum inuitetur 178.b
Siculorum regum diadema 47.b
Sidera à quibus vt dii culta 382.b & dein.
Sigillaria quid 120.b
Siginni qui & vbi 101.a
Sigiſmundi Fulginatis laus 316.a
Signa aliquot quibus diuerſi reges in annulis vſi fuere 87.b
Signa militaria hoſtium deuictorum quomodo in triumphis ferrentur 330.b & dein.
Signa militaria ſeu vexilla vbi in pace reconderentur 55.a
Signa quot & quàm diuerſa Romani militiæ vſurparēt 177.a
Signa ſeu notæ ac figuræ aliquot Aegyptiorum quibus ſenſus & alia quædam effingunt 87.a
Signis quàm diuerſis diuerſæ nationes in bellis vſæ 177.a b
Signo aquilæ qui ante Romanos vſi 177.a
Signorum ingens numerus Rhodi 213.b
Signorum militariū ante prælium & in prælio locus quis 177.b
Sileni in quibus feſtis repræſentarentur 363.a

ſilentii deus quis 88.a
ſilentii indicendi ſignum qui militiæ fieret 178, a.
ſilentium quantum haberi oporteret arcanorum ſenatus 209.b
ſilentium, quorum eſſet olim rudimentum primum 100.b
ſilicernium quid 132.b
ſiliquæ quot drachmam faciant 89.b
ſiliquæ quot obolum faciant 241.b
ſilones vnde dicti 13.a
ſilus quid ſignificet 13.a
ſimi naſi indicium 85.b
ſimi qui & vnde dicti 13.a
ſimia ſenex non facile capitur quid 279.a
ſimia vbi pro dea culta 92.a
ſimiæ in cuius deæ templo ſolennibus diebus ſaltarent 174.a
ſimois à quibus aliquando epotus 382.a
ſimonides quis ac cuias 328.b
ſimonidis felicitas quanta 329.a
ſimonidis inuentum quod 109.a
ſimplaris decuria quot conſtet 350.a
ſimplaris phalāgis partes quæ ibidem
ſimpulum aut ſimpunium 225.a
ſimulachra apud ethnicos quàm varie fierent 212 b & 213.a
ſimulacrorum auerſores Perſæ 223.a
ſimulacris cur haſtæ affingantur 382.a
ſimulacris deorum vincula annexa 212.b
ſimulachra quibus diis nulla 269.b
ſinciput expilare, quibus venuſtum videretur 288.b
ſinciput qui olim raderent, nō occiput 200.a
ſindi quomodo mortuos ſepeliant 116.a
ſindonibus qui quomodo pro chartis vſi 109.a
ſindorum mos in ſepulturis militum 116.a
ſine patre quem eſſe, quomodo duabus tantum literis innueretur 255. a
ſine puluere vincere, quid 278.b
ſingultus quo putaretur leuari 246.a
ſiniſtra ex vulturibus omina qualia 273.b
ſiniſtræ adſidere, Cyro quid 86.b

Siniſtram attigiſſe, quid 87.a
Siniſtram capitis partem qui tantum raderent, non dextram 190.b
Siniſtrum cornu in præliis qui dextro præferrent 192.a in fi.
Sino cum negatione, quid ſignificet 7.a
Sinoris quid 262.b
Sinorix quàm vafrè ab ea cuius virum occiderat, vltus 58.a b
Siphax quando & à quo victus 20.a
Siphiſmus quid 101.a
Siphones quid 306.a
Sirpeæ effigies à quibus & cur & quando in Tibrim deiicerentur 155.a
Sirpus pro ſceptro à quo vſus 48.a
Siſachthia lex quæ 11.a 343.a
Siſtro qui in bellis vterentur 178.a
Siſtrum quid ſit 336.b
Siſymbrio vbi ſponſæ coronentur 58.b
Siticines 129.a
Sitones vbi, & eorum dominium quale 239.a
Situla quid 182.a
Situli qui dicti 255.a
σκιμαλίσαι *ſeu* σκιμαλίζειν *quid* 245.a
Smerdis quid à fratre perpeſſus 171.b
Similacis hederæ contemptus quis 223.a
Sobrius vitus 82.b
Sobrini filiam ducere an licitum ſit 39.a
Sociani Galli, qui & Solduni 42.b
Societatis intimæ mira quædā iura 42.a b & dein.
Socios Romani quos putarent 239.a
Socratem iurare ſoliti qui 266.b
Socrates per quid iuraret 266.a
Socrates quàm abſtinens eſſet & paruo contentus 139.b
Socrates quota Februarii natus 233.a
Socrates quid precandum docuerit 224.b
Socrates quo ſe oblectare ſolitus ludo 161.b
Socrates vxorem ſuam amico aliquandiu mutuatus 41.a
Socratis veſtitus, & vxores vno eodémque tempore quot 278,a 39.b 289.a
Socrum genero nequaquam apud Romanos copulari licuiſſe 39.a
Sodales Titii 43.a
Sodalitates Ideæ matris quādo inuentæ 43.a
Sodalitatum variarum inuentio ibidem
Sogdianorum regiæ quæ 127.b

Sol à quibus olim maximè veneratus 382.b
Sol & luna qui habiti 325.a
Sol quomodo pingeretur 213.a
Sol quorum ſignum militare 177.b
Solaria quomodo diſtinguerentur 234.b
Solaris annus quis 168.a
Solduni al. ſoldutii apud Gallos qui 42.b
ſoleæ purpureæ quarum calcei 287.b
Soleæ quid ibidem
Solennia ſacra 310.b
Solennia vota 164.b
Soli quod animal ſacrum 142.a
Solibus duobus viſis, quid ſolitum fieri 311.a
Solidus integer quis 241.b
Solis ac Spei templa vbi 82.b
Solis imago cryſtallo incluſa ſuper tabernaculum Darii 179.a
Solis quàm ſint diuerſæ apud diuerſos effigies 213.a
Solis templum Perſis quod 82.b
Solitaurilia quæ, & quomodo fierent 312.a
Solon à quibus in exilium actus 157.b
Solon cur parricidis pœnam nullam ſtatuerit 123.a
Solon quomodo menſus ſit annum 168.a
Solonis inſtitutum de viro ſponſam adituro 60.a *de oratione funebri* 131.a *de lamentationibus tollendis* 133.a *de repudiis* 196.b
Solonis aduerſus adulteria remedium quale 176.a
Solonis aliquot leges 10.b 41.a 89.a 141.a 76.b 197.a 203.a
Solutioni quot dies præſtituerentur 342.a
Somatophylaces Græcis qui 371.b
Somnia plerunque vana, quæ 172.a
Somnia quomodo & in quibus templis ad diuinandum captarentur 310.b
Somnia quomodo purgarentur 313.b
Somniis ad ſepulchra qui diuinare ſolerent 275.a
Somniorum aliquot verorum deſcriptio 16.b
Somniorum ratio quæ 171.a
Somno vbi immolaretur 320.b
Somnum fugantia & conciliantia vina, quæ 321.a
Sontes in Aethiopia quàm præter morem vulgarem punirentur 123.b
Sophocles per quid iuraret 266.a
Sophocles quem poetam quo in certamine vicerit 364.a

Soricis occentus quem deponere dictaturam coegerit 275.b
Soricis occentus quid impediret 294.a
Sororum inceſtus apud quas gentes licitus 38.b
Sortes conuiuales Heliogabali quales 300.a
Sortes diuinatoriæ vbi & à quo primùm ſitæ 21.b
Sortiendi de ordine dicendi per literas conſuetudo 208.b
Sortiendi inter athletas de collega & loco mos 260.b
Sortitio de loco inter duces in militia, quando fieret 192.b
Sortitio tribunorum in iure dicundo quomodo fieret 251.a
Soſpitæ Iunonis ædes vbi 328.a
Soſsidis verſutia quæ, & quomodo deprehenſa ac plexa 112.a
Soter vnde quis dictus 70.b
Spado in vite quid 62.b
Spartæ factiones quot & quæ 180.b
Spartanæ trib' præcipuæ quæ 27.b
Spartanæ mulieres ſolæ viros pariunt 196.a
Spartanarum virginum exercitium 100.b
Spartani extrà ne vrbem an intra, cœmeteria habuerint 116.a
Spartani reges mortui quomodo lugerentur 128.b
Spartanis peregrinitas inuiſa 203.b
Spartanis ſingulis ſingulas tãtum licuiſſe habere vxores 39.b
Spartanorum de claſsis præfecto inſtitutum quod 4.a
Spartanorum perfidia quanta 268.a
Spartanorum difficilem pugnam inituroru mos 179.a
Spartanorum factiones 180.b
Spartanorum quãta ad Thermopylas victoria 381.a
Spartanorum regum poteſtas qua 238.b
Spartanorum veſtes militares cuius fuerint caloris 30.b
Spartanorum mos in infantibus recens natis 96.a 98.a Rege mortuo 128.a
Sparus quibus proprius 370.a
Spathæ Galatorum quales 370.a
Species aliquot luxus 139.b
Species hominum aut animalium diis tribui vetuis ly-

lycurgus 92.a
Spectacul s & veſtales, licet religioſas, interfuiſſe 721.b
Spectaculis quàm dediti Romani 280.b & dein.
Spectaculorum primitiæ qui & vnde inciperent 359.b
Spectare aut cælum aut terram quæ hoſtiæ deberent 225.a
Spectri apparitio 67.a
Spectrorum exempla aliquot 230.a
Spei templa Romæ quot & vbi 57.a
Speuticius quid 295.a
Sphæræ ludus quis 162.b
Sphæriſterium quid ſit 146.b
Spheromachia quid 162.b
Sphinctæ quid 229.b
Sphingis imago quibus fuerit militare ſignum 177.b
Spicas ex ſegete carpere quis militibus interdixerit 358.b
Spicea corona alba quorum inſigne 42.a
Spiculis breuibus qui pugnent 375.a
Spiræ vnde fiant 296.a
Spirituum illuſiones non eſſe omnino fabuloſas 230.a
Spithama quid ſit 88.b
Spithamæi quales conſtruerēt domos 305.b
Splen quibus deficiat curſores inſignes 90.b
Splene laborantibus quis rex olim mederetur 14·.a
Splenem pecoribus alicubi eſſe, alicubi non eſſe 307.b
Spleni quæ vis tribuatur 308.a
Spodii Apollinis ara quàm mira 330.a
Spolia opima à quibus relata 21.b
Spolia qui roueri ſolita & exolui 165.a
Spoliis hoſtilibus quomodo vel templa vel priuatæ ædes ornarentur 304.a
σπευδοφόροι qui dicti 252.a
Sponſa vbi veſte virili vtatur 60.b
Sponſa vnde dicta 58.a
Sponſæ ad virum proficiſcentis cæremonia 59.a
Sponſus & noua nupta quibus veſtibus induerentur 58.b
Sponſi obſonia ad ſponſam ingreſſuri 60.a
Sponſæ apud Indos quāti mercentur 197.a
Sponſalium etymologia 58.a
Sponſaliumdirimendorum formula 196.b
Sponſalibus accommodæ horæ 58.a
Sponſam lugeri à viro, qui-

nefas arbitratus 133.a
Sponſi caput qui Athenis or-naretur 59.b
ſponſi obſonia ad ſponſam in-greſſuri 60.a
ſponſiones à diis quibuſdam, quales & cur exactæ 326.b
Sponſus ac ſponſa omnis cur & quando non ſuis appella-rentur nominibus 58.a
Sportula ſalutantium quæ 302.b
Sp. melii domus, Aequinieliū dicta 167.a
Spurii qui dicantur 255.a
Squamoſi tantum piſces qui-bus cœnis & cur inferren-tur 132.a
Stabilinus quis deus 384.a
Stadium quid 89.a 162.a
Stagnis qui mortuos vt ſepul-chro immittant 115.b
Standóne an ſedendo ſenten-tiæ dicerentur 209.a
Stanneos nummos qui percuſ-ſerint 218.a
Stantes prandere coacti mili-tes qui 19.a
Stantes qui epulentur 297.a
Staſimon quid 226.b
Stata ſacrificia quæ 210.b
Statano qui immolarent 99.a
Statanus quis deus 384.b
Statarii qui 372.a
Stater quid ſeu quantum 89.b
Stateris aurei & argentei va lor 242.b
Stathmus quot paraſangas cō tineat 89.a
Statii Romæ qui ferè dicti 160.
Statio tribunorum in caſtris vbinam eſſe ſoleret 358.a
Stationum caſtrenſium diuer-ſa nomina 18.a
Statiuæ feriæ 258.a
Statius poeta quibus in ludis aut vicerit, aut victus ſit 363.b
Statoris Iouis templum vbi 346.b
Statuaria celebres qui 215.a
Statuarum diuerſis in locis multitudo olim quanta 213.b
Statuta aliquot de veſtitu 289.b
Statuta Auguſti theatralia quæ 282.a
Statumen quid 68.b
Stella marina vulpino ſangui ne illita, ad quid magi vſi 60.a
Stellatina tribus quando in vrbem recepta 26.a
Stephanophori Græcis qui 66.a 349.a
Stephephori qui 283.a
Sternutamenta quid augurii faciant 102.a
Steſichorius in taxillis quid 161.a
Steſichoro infanti quæ auis quale tulerit augurium 273.b
ſtichus quale ſeu quorum

olim Romæ nomen 16(.b
Stigmata fœminis cur inurerentur à viris 77.a
Stillicidiorum lex quæ 340.a
Stipem cogere quibus per quos dies liceret 360.a
Stipendia militum olim quæ ſeu quanta 374.b
Stipendia militum Ro. vt ſequeſtrarentur 180.b
Stipendia puerorum magiſtris publicè à quibus tributa 106.a
Stipendiariæ in Hiſpania ciuitates quot 203.a
Stipendium in dies ſingulos initio quantum, ac deinceps quàm & quoties variatum 374.b
Stipendium quæ gẽtes non darent, ſed prædam tantum militibus concederent 374.b & dein.
Stipendium quando primum Rom. militibus dari cœptũ 374.b
Stipes olim quales 242.a
Stipis in populum ſpargendæ mos quis 95.b
Stipite perforari à ſummo ad imum, vbi olim noxiorum pœna 125.b
Stipite qui hoſtias mactarent 225.b
Stoa quid 167.b
Stoici vbi philoſopharentur ibidem
Stola longa quarum veſtis 288.a
Stolones qui dicti 12.b
Strabones vnde quidam cognominati 13.a
Stragula quid ſit 156.a b
Srathgeis quæ regio diuiſa 104.b
Stratonis diſcipulus quis rex fuerit 5.a
Streniæ ſacellum vbi 83.b
Strictis veſtibus vti, Germanis quid ſignet 291.b
Ssrigoſiorem equum habentis mulcta 73.b
Strobilus quid 101.b
Strophium quid veſtis fuerit 287.b
Struppi quid 311.b
Struthiocameli pennis qui militiæ vſi 32.a
Studia puerorum olim qualia 6.a & dein.
Studia quæ quibus poſt conuiuium peculiaria 300.b & dein.
Studium ſiue inſania quorundam erga equos, quantum 165.a 353.a b
Stulti vbi diiudicarent olim ſententias ſapientum 208.b
Stuprator veſtalium quomodo puniretur 271.b
Stygi[illegible] Proſerpina quæ 317.b
Stygis in Arcadia qualis aqua 267.b
Sua, qualiacunque ſint, proferre honeſtius eſſe quam aliena 364.a

Sua cuique deo ac deæ ſacrifi cia & victimæ 140.b
Suadela quibus potiſſimũ præ eſſet 56.b
Sualis tribus quæ 27.a
Suauiatio vxoris coram filia, quem ſenatu mouerit 99.b
Sub corona & de lapide empti, qui 152.b
Sub haſta publica vendere, quid ibidem
Sub pileo vendendi mancipia ius quod ibidem
Sub tecto qui nunquam religionis ergo degerent 221.b
Subcollari honoris cauſa ſoliti qui 48.a
Subditi pontifici qui 65.b
Subitariæ legiones quæ 180.a
Sublicij pontis cura cui olim Romæ incumberet 64.a
Subſcriptores qui eſſent 125.b
Subſellia equitibus & ſenatoribus in theatris diſcreta à plebe, quot 281.a
Subſelliorum in theatris ornatus qualis 281.b
Subſtitutio pontificis qui fieret 65.a
Subucula qualis veſtis 284.b
Subulcis omnibus vbi templa ingredi vetitum 222.a
Suburra via 83.a
Suburrana tribus quando & à quo inſtituta 25.b
Succedendi ius inter matrem & filiam quæ lex non admittat 343.b
Succeſſio regni apud Aethiopes quàm inſolita 341.b
Succeſſus magnos ex magna calamitate qui olim adepti 110.a
Succuſſanus ager cui vico nomen dederit 83.a
Sudorem militarẽ quàm probarit Cyrus 31.b
Sus fœderibus & ſponſalibus adhibetur 142.a
Sues quibus vel accepti vel inuiſi 141.b
Suetonij locus diſcuſſus 1.b & deinde eiuſdem laus 2.b
Sueui quomodo capillum gerant 291.b
Suillum pecus immolandi initium Romæ fuit 141.a
Sufes vel ſuffes Carthaginenſibus quis 117.b & 238.a
Suffecti tribuni qui 357.b
Suffibulum qualis & quarũ veſtis 271.a
Suffimine quo populus olim creditus purgari
Suffitio quid expiationis eſſet 132.a
Suffocare victimam qui ſoliti 225.a
Suffragandi ius quibus tan-

tum ſenatoribus eſſet 207. b
Suffragandi rationes quā diuerſæ 182.a b
Suffragatoribus cur aliquādo nummi decreti 184.b
Suffragii latio à quo daretur 202.a
Suffragia alia atque alia diuerſis comitiis lata, quomodo ponderarentur 183. b
Suffragia ferendi mos quis 208.a
Suffragia in iudicio æqualia, pro reo facere 125.b
Suffragia plebis vbi potiſſimū valuerint, & vbi contrà diuitum 183.a b
Suffragia quomodo ferrentur 182.a
Suffragii ius longè aliud fuiſſe atque ius ciuitatis 201. b
Suffragiorum ſcita qui ſeruarent 182.a
Suffragiis paribus reus abſoluebatur 125.b
Suibus qui ſemper abſtinerēt 141.b
Suillorum familia vnde ſic dicta 13.a
Suillum pecus primum omniū ſacrificiis adhibitum 141 a
Sulfur cur luſtrationibus adhiberi ſolitum 312.b
Sulfuris in ſacris uſus quis 353.b
Sulpitii ſeruus ob proditum dominum quomodo plexus 152.a
Sulpitij tribuni pl. lex quæ, & quomodo ab ipſo violata 11.a
Sulpitius flamen qua de cauſa ſacerdotio priuatus 348 a
Sulpitius quàm leui de cauſa vxorem repudiarit 196. b
Sumanus quis, & quæ illi tonitrua tradita 271.b
Summenium (rectius ſummænium) quid 229.b
Sumptuariæ leges quādo ſint abrogatæ 140.a
Supellex quid, & eius nomine quæ res contineantur 28. b
Super ignem nudis pedibus ambulantes innoxiè 321. a
Superbo Tarquinio quid omi nis vultures attulerint 273 a
Supercilia cui deæ ſacra 85. b
Superciliorum indicia 85.b
Superorum ara quomodo fieret 222.b
Superorum hoſtiæ quales ibidem.
Superſtites quomodo vna litera notarentur & qua 124. a
Superſtitiones variæ & impiæ inter ethnicos olim quæ 382.b & dein. vſque ad finem libri

Superuacaneæ aures quæ 273.b
Supina cur quis corpora huma ri voluerit 351.b
Supparo quæ naues pro inſigni ſoleant vti 179.a *in fi.*
ſupplicationes apud Græcos quomodo fierent 311.b *& dein.*
ſupplicationes ob futiles cauſas decretæ cui & quæ 311. b
ſupplicationes quãdo, cur, & quomodo fierent 311.a
ſupplicia noxiorum apud diuerſos quàm diuerſa 121.a *& dein.*
ſupplicia poſteriorum Romanorum quàm crudelia 125. b
ſupplicia vnde ſeu quare dicta 122.a
Supplicio afficiendi in Aegypto, quomodo paulò antè mortem tractarentur 123. b
ſupplicium de regibus ſumptũ 122.a
ſupplicum geſtus apud diuerſos quàm diuerſi 86.a
ſupremum ſalue & Vale quãdo olim diceretur 132.a
ſurarum cognomen vnde 13. a
ſuras cur Romani inermes in prælijs ſeruarent 372.a
ſuſa quorum ærarium ac regia 55.b 127.b
ſutor vltra crepidas, quid 278 b
ſutrinis quod eſſet ius ciuitatis 202.a
ſutrinorum dea quæ 327.a
ſybaris quorum olim regia 127.a
ſybaritanæ aquæ potus quales faciat capillos 291.a
ſybaritarum in conuiuijs illecebræ quæ 300.a
ſycophanta, nomen quàm probroſum 245.b
ſyginnorum virgines quomodo nuptum locentur 40.b
ſylla qua aliquando vſus teſſera 179.b
ſylla quam legem à ſe latam ipſe infregerit 352.b
ſylla quibus & dederit pro libito & ademerit ciuitatem Ro. 201.a b
ſylla quid ſuæ felicitati deeſſe conqueſtus 344.b
ſylla quid ſulpitij ſeruo fecerit 159.a
ſyla quomodo dictaturam arripuerit 239.b
ſylla quot crearit ſenatores 206.b
ſyllabam etiam legis tranſgredi, vbi capitale 124. b
ſyllæ de Archelao trophæum quale 36.b
ſyllæ in annulo ſignum quod 87.b
ſyllæ quid primo Romæ factũ 114.b
ſyllæ ſerpens quid portenderit 275. b

ſyllarum appellatio vnde 15.a
ſyluæ in mari rubro 265.b
ſyluano quibus pro animalibus vota fierent, & quæ 165.b
ſyluano quid immolaretur 141.a
ſyluanus, quis & quàm noxius deus 96.a
ſyluii qui reges dicti 4.a
ſynagia 350.b
συναποθνήσκοντες qui dicti 42 b.
ſyndi quomodo mortuos ſepeliant 116.a
ſyngrapha quid 108.b
ſyntheſibus qui quando vterẽtur 291.a
ſyracuſanæ deliciæ quæ 301.a
ſyracuſani in quorum fuerint clientela 303.b
ſyracuſani natura quales 114.b
ſyracuſanis Hercules quã charus & cultus 77.a
ſyri natura quales 214.a
ſyri quàm impenſè coluerint Fortunam 21.b
ſyrorum regum cultus 47.b
ſyriorum diademata 47.b
ſyrma quorum veſtis 287.b
ſyrmea quid 262.a
ſyrorum à quoto anno maſculi, à quoto fœminæ tributũ darent 204.b
ſyrorum deus 316.a
ſyſsitia quid 297.a
T' litera quem aliquando numerum ſignificarit 23.a
T' litera quid tribuni pleb. vellent 6.b
T ſeu A per ſe poſita, quid in ſententiis ferendis ſignarint 123.a
Tabellæ in triumphis quales præferrentur 330.b
Tabellaria lex quæ 182.a
Tabellarii publici à quo qua de cauſa inſtituti 204.b
Tabellariorum nomina diuerſa 46.a
Tabellarum cerearum vſus olim quis eſſet 108.b
Tabellis ſententiam qui ferrent 124.a
Tabernaculorum caſtrenſium materia olim quæ 18.b
Tabernacula ſua milites abituri incendunt 19.b
Tabulæ publicæ in cuius dei templo Romæ ſeruarentur 55.a
Tabularum duodecim ſeueritas in filios quanta 339.b
Tacita ſenatuſconſulta quæ 209.b
Taciti Cæſaris edictum pro dominis contra ſeruos quod 159.b
Taciturnitas in ſacris quàm neceſſaria 222.a
Tacitus Cæſar cui menſi ſuũ indiderit nomen 107.a
Tæpocos quid ſit Græcis 109.a

Tænarii quem deum præcipuè coluerint 326.b
Tagus quàm celebre flumen 174.a
Talchearum in elocandis filiabus conſuetudo 40.b
Talenta non ex pecunia percuſſa 243.a
Talentorum genera quàm diuerſa 242.b
Talentum Atticum quot cõſtet ſeſtertiis ibidem
Talentum quot aureis conſtet 242.a
Tali aurei quorum ludus 162.b
Talio qua in re liceat 343.b
Talionis lex quàm rigida 342 b
Talis quomodo ludi ſolitum 161.a
Talparum fibræ quales 308.a
Tamphiliana cuius domus Ro*mæ dicta* 346.b
Tanacra cuius regionis vrbs 319.b
Tænaro Laconiæ *inferni oſtia* 130.b
Tanaquilis lana, colus & fuſum 198.a
Tanaquilis quanta caſtitas 58 a 255.b
Tanaquilis reginæ ſol[illegible]tia 220.b
Tangere flamines quæ vetarentur 348.b
Tantali aqua quàm ſit Indis *religioſa* 253.a
Tantum & quantum quomodo vſurpentur 338.a
Taprobanis nulli ſerui 158.a
Tapyræ mutuare quando volunt vxores 41.a
Tarantati qui 81.a
Tarantula quid ibidem
Taras cuius filius & quorum nummis incuſſus 218.a
Tarentina moneta qualis ibidem
Tarentini molles 214.b
Tarentinorum præſul & ſummus patronus quis 148.b
Tarentum quis locus in vrbe Roma *fuerit, & vnde dictus* 309.a
Tarentum quorũ philoſophorum mater 50.a
Tarpeia rupes, cuiuſmodi torturæ aut pœnæ locus 121.b
Tarpeius mons vnde dictus 344.a
Tarquinij Priſci *ſceptrum* 48 b
Tarquinij, quæ cuius olim regionis ciuitas 173.b
Tarquinij Superbi callidum & tyrannicum factum 111.b
Tarquinio Priſco quod ex aquila augurium captum 273.a
Tarquinio ſuperbo quid prodigii obuenerit antequam exularet 148.a
Tarquiniorum ager quid Ro*mæ poſtea factus* 166.b

Tauri quos cum regibus viuos ſepeliant 43.a
Taurorum Scytharum mos 43.a
Tauri vnde quidam cognominati 13.a
Taurij ludi qui, & cur ſic vel dicti, vel inſtituti 360 a
Taurina caro quàm inſalubris 360.b
Taurina porta vnde dicta 219.b
Taurum qui cui immolent 142.b
Taurus cui deæ ſacer 141.a
Taurus cui propriè dicatus 142.b
Taxila quorum regia 127. b
Taxiles qui reges vocati 4. b
Taxillorum ludus qualis 161 a
Taxilorum impudentia in virgines egentes nuptui tradẽdas 40.a
Taxilorum in condendis cadaueribus humanis quàm pius mos 115.a
Tedæ ligni ſudor quàm efficax 114.b
Tegeatum de Lacedæmoniis quanta & quàm inſperata victoria 193.b
Tegeatum ſuperbia quanta 192.b
Telephus Herculis filius expoſitus 110.b
Telia Græcis quid 297.a
Telluris inuocandæ mos quis 166.a
Telluris templum vbi 83.a
Tellus à quibus coleretur 382 b
Temenitida cuius oppidi porta 221.a
Temperantiæ ſummæ exempla 300.b
Tempeſtati quid ſolitum immolari 142.a
Templa auguribus dicata quæ 271.a & 41.b 293.a
Templa clariſſima olim quæ 318.b & dein.
Templa etiam in caſtris apud ethnicos fieri ſolita 18. b
Templa publica eſſe debere 351.b
Tẽpla ſine tecto, quibus olim diis fierent 92.a
Templa vbi nulla 223.a
Templum ab vno eodémque bis inuentu impoſſibile, cuius & vbi 322.a
Templum iuxta tabernaculũ ducis 18.b
Tempora conuocandi ſenatus quæ 207.b
Tempora Græci vnde numerent 260.b
Tempora prandendi & cœnãdi olim quæ 299.a
Tempora ſacrificiis maximè idonea quæ 224.a
Temporales horæ quæ 234. a
Tempus apparandæ expeditionis 180.a

Temulentos duplici pœna caſtigandos cenſebat Pittacus ſi quid deliquiſſent 137.b
Teneatica cuius vrbis porta 221.a
Tenediæ mulieres quàm olim pulchritudine nobiles 263.a
Tenediorum deus quis 326.b
Tenediorum in Achillem odium quantum 77.a
Tenediorum in adulteros lex quàm ſeuera 176.a
Tenes deus quis 326.a
Tenis templum quibus adire nefas 335.b
Tepocon quid Græci vocent 109.a
Ter Olympia vincentis quantus olim fuerit honor 261.b
Ter aduerſus patronum peccans libertus apud Maſſilienſes reuocabatur in ſeruitutem, quarto peccans liber abibat 159.a
Terſex in iactu taxillorum, quanta victoria 161.b
Ter ſolum in vita lauare, vbi ſtatutum 235.b
Terentii locus quidam elucidatus 10.b
Terentina tribus incertæ originis 26.a
Terminalia feſta quæ 92.a
Termini ſacrum quale, & templum 91.b & 92.
Termini templum vbi 344.b
Terræ velut matri corpus ex anime reddendum eſſe 353.a
Terræ motui quis deus præſit, ignorari 314.b
Terræ motum Romæ nullum, niſi mali alicuius prænuncium fuiſſe ibidem
Terræmotus quomodo expiarentur ibidem
Terræ quale votum vouerit aliquando Artaxerxes 165.a
Terræ quomodo ſacrificetur 92.b
Terræ ſimulacrum quale 213.a b 219.b
Teſca quorum locorum nomē 283.b
Teſſera in militia 178.a
Teſſeræ alia atque alia ſignificatio 179.b 180.a
Teſſeræ frumentariæ à quo in populum ſparſæ 95.b
Teſſeræ luſoriæ quales 161.a
Teſſera militaris quale quid ſit, & quàm diuerſè dari ſoleat 179.b
Teſſeram in caſtris vnde alii et alii peterent 358.a
Teſticulis aliquādo ſuſpenſus qua de cauſa quis 176.b
Teſtamenta quibus cuſtodienda tradi Romæ ſolita 270
Teſtamentaria ex duodecim tabulis lex quàm æqua 341.b
Teſtamentorum genera quot 184.a
Teſtamentum militare quo-

modo fieri ſolitum 184.a
Teſtandi de bonis ratio apud Germanos nulla 341.b
Teſtantium vetus mos 1.b
Teſtatoribus qua lege nimiũ permiſſum 343.b
Teſtatori quid quæ leges vel concedent vel negent 355.b
Teſtatori Solonis lege quid permiſſum 341.b
Teſtudines qui vt deos honorarint 382.b
Teſtudinibus qui vulgo victitent vt pane 138.a
Teſtudinum in laminas ſectarum menſis quis primus Romæ vſus 295.a
Teſtudinũ putaminibus quæ ſenſim veſtiri cœpta ibidem
Teſtudinum teſtis qui domos conſtruant 305.b
Teſtudo quorum nummis incuſſa 218,b
Tetracina quorum nummus ibidem
Tetracomus quid 101.a
Tetragonus lapis quorũ deus 213.a
Tetrapolitani conuentus oppida quæ 173.b
Tetrarchis quæ regio diuiſa 104.b
Tetricorum domus vbi 346.a
Tetricus à quo victus 36.a
Teucri qualibus vtantur in bello criſtis 31.b
Titera quod ſymbolum eſſet 124.a
Thala & Capſa quid Iugurthæ fuerint 55.b in fine
Thalaſſio quid ſit 59.b
Thalaſſius quis fuerit ibidem
Thales aſtrologus quis cuiáſve fuerit 328.b
Thales quomodo annum diſtinxerit 168.a
Thales quomodo mortuos ſepeliri iuſſerit 114.b
Thales vbi ſepulchrum habere voluerit 72.b
Thaletis cauillatio ſeu tergiuerſatio de non ducenda vxore 194.b
Thargelion menſis qualis 231.a
Thaſii quali vino libarent 143.a
Thaſiorum vina quàm miræ & diuerſæ naturæ 321.a
Theatra quibus rebus quàm profuſè ornarentur 281.b
Theatrales ludi quales, & à quibus ederentur 362.b
Theatrialium origo 361.a
Theatris qui arcerẽtur 282.a
Theatrorum quanta cura apud Romanos & profuſio 280 b.282.a
Theatrorum Romæ olim quãta multitudo ac celebritas 43.b & dein.
Thebani quo vterentur aliquando ſigno militari 177.b
Thebani natura quales 214.b
Thebani vt annum metirentur 168.a
Thebanorum ſiniſtrum cer-

nu 192.a in fi.

Thebanorum aer craſſus 214.a

Thebarum diuerſitas quæ 320.b

Thebis Bœotiis dii patrii qui 325.b

Their Ægyptiis quid 168.b

Themiſtocles à Spartanis quali corona donatus 228.a

Themiſtocles ex qua fuerit Athenienſium tribu 27.a

Themiſtocli quàm leui de cauſa quidam prælati 101.b

Themiſtocli victoriam de Xerxe quæ auis præſignarit 274.a

Themiſtoclis dexteritas in vitanda contentione 192.b

Themiſtoclis exilium 157.b

Themiſtoclis ſepulchrum vbi & quàm inſigne 72.b

Themites quis deus 327.a

Theſmotheta 79.b

Thenſa quale quid 109.b

Theodori cuiuſdam inaudita conſtantia 50.a

Theodori Cyrenæi ſuperſtitio & impietas quanta 383.a

Theodoricus Gothus quo maximè tempore placidus eſſe ſolebat 16.b

Theodorus Gaza quid aliquãdo monſtri in Peloponeſo viderit 134.a

Theodoſius imperator qualia aliquando fecerit 102.a 163.a

Theophanes quis ac quantus orator 328.b

Theophraſti laus, & ſententia de remedio viperini morſus 81.a

Theophraſto fructus diuitiarũ maximus quis 365.a

Theopompus à quo in ſacrificio mactatus 383.b

Theopompus hiſtoricus cuias 328.b

Theopompus quo in certamine palmam tulerit 264.a

Theoxenion, quid 262.a

Therani quos defunctos lugeant aut non lugeant 132.b

Theratiæ Veſtali quid à populo datum 270.a

Thermæ olim Romæ quàm multæ ac ſumptuoſæ 235.a

Thermarum cura penes quos fuerit 186.b

Thermopylæ quorum vel clade vel victoria illuſtres 380.b

Theryclia quid 136.b

Theſauri diuerſorum populorũ vbi reconditi 55.b

Theſauri publici diuerſarum nationum vbi olim tuto habiti ibidem

Theſaurus quid apud Meſſenios loci fuerit 121.b

Theſei ſepulchrum quod habuerit priuilegium 160.a

Theſeis tonſura quæ 284.b

Theſeus quid Athenienſibus boni contulerit 4.b

Theſmophora quid ſonet 266.a
Theſmothetæ quales Athenis fuerint 153.a
Theſpienſium ordines quot 284.a
Theſpienſium præcipuus deus quis 326.b
Theſproſius ager vbi ſit 51.b
Theſſala fides quid 268.a
Theſſali in quot factiones diuiſi 180.b
Theſſali qua potiſſimum re præſtent 215.b
Theſſalorum regum cognomẽ 4.b
Thetes qui dicti 160.b
Thetidis pedes, argentei 85.b
Theutates quid deus 327.b 383.b
Theutones quibuſmodi galeis vtantur 32.b
Theutus quorum deus 3[illegible]6.a
Thyas cuius nomen 66.a
Thiatus quis quibus ſit menſis 169.b
Timoleon Syracuſanus quis 209.b
Thoraces equorum apud Romanos olim quales 3[illegible]2.a
Thorax regis Amaſis linteus, quàm fuerit mirus ibidem
Thraces mulieres vt nubant 39.b *vt cum maritis tumulentur* 131.a
Thraces vt pueros inſtituant 97.a
Thracum numerus 101.a
Thracum luctus in funeribus nullus 133.b
Thraces quomodo mortuos efferrent 129.a
Thracia in quot prouincias à Romanis partita 104.b
Thracum deus quis 326.a
Thracum in congaudendo mortuis & congemendo recens natis conſuetudo quæ 96.a
Thracum in Orpheum amor quantus 77.a
Thracum militaris color quis 31.a
Thraces multitudine vxorum gaudent 41.a
Thracum ſapientes quàm mitè mori & ſepeliri ſoliti 115.b
Traſybuli Mileſii vafrum ac tyrannicum conſilium 11[illegible].b
Thucydides cuius fuerit progeniei 27.a
Thure & libis magis gaudet Iupiter quàm hecatombis 166.b
Thurii cui vento vota perſoluerint 164.a
Thuriorum lex de matrimoniis 195.a
Thuriorum tribus quot 27.a
Thus qui tributi nomine darent 243.a
Thuſci vici appellatio vnde 82.a

Thuſcorum ciuitates excellentiores quæ & quot 173.b
Thuſcorum origo quæ, & etymologia 173.a
Tauſculanus quis de ſua ipſius patria vrbe triumpharit 330.a
Thya cuiuſmodi feſtum 122.a
Thyas, bacchi ſacerdos 66.a
Thyb , quis quibus ſit menſis 169.b
Thyemele quid 135.a
Thymelici qui ibidem
Thymocreſia Gallis quid 371.b
Thymuchi Maßilienſibus 206.a
Thymnos diis immolari 142.a
Thyoſci Græcis qui 173.a
Thyra quid 306.a
Tiara quale regum diadema 47.b
Tibareni qui & vbi 98.b
Tiberii imperatoris lex de fœnore tollendo 11.a
Tiberii præceptor quis 100.a
Tyberii ſtatuæ vbi pro aſylo fuerint 160.a
Tiberius quàm ne per ſe iuraretur, reſtiterit 367.a
Tiberius Cæſar quàm oderit Græciſmum 211.a
Tiberius Cæſar quàm refugerit menſi alicui ſuum indere nomen 169.b
Tiberius Gracchus quomodo occiſus 28.a
Tiberius quàm gratos habuerit delatores 237.a
Tiberius quàm legi cauillationem intulerit 159.b
Tiberius quibus aſylis ius abrogatum reſtituerit 160.a b
Tiberius quid contra luxum tentarit, & tamen omiſerit 140.a
Tibia in quorum funere vſurpari ſolita 129.a
Tibia phrygia quàm varium edere ſoleat ſonum 178.a
Tibia ſacrorum vnde fierent 222.b
Tibiarum genera quàm diuerſa, & qui illis militiæ vti ſoleant 178.a b
Tibicines militiæ quando canerent 178.a
Tibicines quomodo aliquando ROMA *expulſi, & eò reducti* 154.b
Tibicines quomodo viperarum morſibus medeantur 80.b *& dein.*
Tibicinum feſtus dies quis, & quàm ridiculè tranſigi ſolitus 154.b
Tibiis in bello vſi qui 178.a
Tibiis quàm parcè, & quando tantum Indi vterentur ibi.
Tibiis qui præſtent 215.a
Tibiis ſolis qui quando vterentur 257.b
Tibilineus deus quis 326.a
Tibure fuiſſe ærarium populi Romani, & cur 55.a in fine.

Tiburtes

Tiburtes quo iure ciuitatem adepti 202.a
Tigranes quomodo ſuum diadema ante pedes Pompeii proiecerit 47.a
Tigranes quorum regum cognomentum 5.a
Tigranes quot fuerint 5.a
Tigranis inſolentia quanta 333.a
Tigribus in triumpho quis vectus 332.b
Tigrides in triumpho quis tulerit 331.a
Tiliæ frondibus qui ominentur 275.a
τιλλειν φάλακρο· quid 277.b
Timere à ſomno, quid portendat 172.a
Timoleonà auctoritas apud Syracuſanos 129.b
Timoleontis dies natalis, quibus & feſta & fauſta 233.a
Timolus ſeu Tmolus quos & quales ex ſe fontes emittat 174.a
Timonium Alexãdriæ 127.b
Timor deus quis 21.a
Timoris ſacellum à quibus erectum 379.b
Timoris templa cur extra vrbes fuerint 57.b
Timothei tibicinis in docendo mos quis 97.b
Timotheus ex fortunato quã infortunatus 21.a
Timotheus quo cantu Alexandrum veluti furentem ad arma concitare ſolebat 178.a
Tinnitu aurium quid præſentiatur 87.a
Tintinnabula & tympana militiæ qui vſurpent 177.b
Tyrtæum poetam cur Spartani, alioqui inhoſpitales, ciuitate donarint 303.b
Τῆς Τῆδε quid 222.a
Titan quis dies cui dictus 233.a
Titan quis quibus ſit deus 327.a
Titiæ aues quæ 43.a
Titienſis tribus quo alio nomine, & vnde dicta 25.b
Titii ſodales vnde dicti 43.a
Tiuthenidia Perſis quid 297.b
Tituli vnde dicti 255.a
Titus vnde dictum ibidem
Tityri in quibus ludis repræſentarentur 363.a
Tityus vnde genitus 77.b
Toga Gabina quæ fuerit 22.b.
Toga qualis ſeu quorum fuerit veſtis 285.a
Toga quando ſameretur ab adoleſcentibus ibidem
Togarum diuerſitas quanta ibidem & 286.b
Togati ſerui Heliogabalo dicti ſenatores per contemptũ 207.a
Togis qui vterentur ſoli 285.b
Tolgus cuius regia 127.b
Tomyris quanta ſtrage Cyrũ & Perſas occiderit 380.b

Toparchiis quæ regio diuiſa 104.b
Topiarii qui & vnde dicti 170.a
Tonando, quid ridiculi Traces facere ſolerent 272.b
Tonderi, apud Indos maxima pœna 124.a
Tondendi capilli mos quando introductus 290.a
Tondendi in luctu mos quibus ſit ibidem
Tonderi vbi & mulieribus & viris peculiare 290.b
Tonitrua diurna cui deo attribuerentur 272.b
Tonitrua quæ quod portendant ibidem
Tonitrus vim auertere quomodo Græci ſolerent ibidem
Tormenta inaudita noxiorũ Romæ quando inoleuerint, & qualia 126.a
Tormentorum in morte deſtinatos horribilia aliquot exẽpla ibidem
Torquati cognomen vnde 13.b
Torquibus quibus Romani, quibus exteri donarentur 228.a
Tortus aut vinctus, an vnquam ciuitatem adipiſceretur 201.b
Tot, quis Ægyptiis ſit menſis 169.b
Trabea quàm fuerit diuerſa 286.b
Trabea quorum veſtis 118.b 286.b
Trabs in monte cum lapidibus concreta 265.a
Traduces quid 68.b
Tragelinus, cuius apud quos ſit menſis nomen 169.b
Tragica ſcena, quomodo fieret 280.b
Tragœdi præmium quod 364.a
Tragœdiam primus quis dederit 364.a
Tragœdorum certamen vbi ibidem
Tragœdorum inſigne quod 359.b
Traiani apophthegma 241.a
Traiani modeſtia, laus & prudentia 378.b
Traiani ſublimitas ac magnificentia 100.b
Traianus ex Hiſpano imperator 203.a
Traianus qua in domo manibus Alexandri Magni parentarit 310.b
Traianus quas regiones in prouincias redegerit 104.b
Tralliani quàm leuem in homicidas quoſdam pœnam ſtatuerint 124.a
Tralliensium ſacerdotum honor quantus 66.b
Tranquilli locus 162. b vide ſuprà, Suetonii locus.
Transfugæ quomodo tractarentur, aut in acie locarẽtur 193.b

Transfugarum pœna 73.b
Tranſitorium forum quod 71.b
Tranſuectionis mos 155.a
τράπεζαι quæ Græcis loca dicta 152.b
Trapezæ quid 29.b
Trapezophoræ quid 29.b
Trapezuntius quid monſtri in mari viderit 134.a
Traſpodicei qui dicti 27.b
Trauſorum mos in condolendo natis, & conlætando mortuis 96.a
Trebatius quàm fuerit doctus & excellens vir 378.a
Trecentos ex ordine equeſtri iudices ſenatoribus quis adiecerit, quis rurſum ademerit 250.b
Trecentos leones quis aliquando publicè exhibuerit 362.b
Trenalis Mineruæ ſimulacrũ quale 213.a
Tres liberos habentis, priuilegium 195.a
Treſviri inter ſacerdotes adſciti qui 151.b
Treuiri quali cantu ſeu vlulatu prælium ineant 181.b
Tria cappa caciſta, in quas nationes dictum 214.a
Triarii qui 70.191.b 256.a
Triarii quos ſequantur, & quales fuerit 191.b
Triarios ad rem rediſſe, quid ſignificaret 279.b
Triaſia cuius vrbis porta 221.a
Triatrus 93.b 155.a
Triballi quomodo copias ſuas diuidere ſoleant 192.a
Tribubus ſingulis augures præfectos fuiſſe 292.a
Tribunal apud Bithynos vbi ſtatui ſolitum 123.a
Tribunatui militari qui admitterentur 359.a
Tribunatus plebis quomodo tandem auctus, & à patribus appetitus 250.a
Tribuni ærarii munus ſeu ius quod 95.a
Tribuni ærarii qui 250.b
Tribuni comitiati 184.b
Tribuni conſulari poteſtate quando creati, & quot 250.b
Tribuni militares quot aliquando ſimul fuerint ibidem
Tribuni militum quam haberent poteſtatem, & vnde crearentur 357.358. & dein.
Tribuni plebis aduerſum quos nihil poſſent 251.a
Tribuni plebis imperium extra vrbem quouſque valeret 6.a
Tribuni plebis initio quot 249.a
Tribuni plebis mulctati qui 250.a
Tribuni plebis officium 95.a

Tribuni pl. quando primum creati 5.b
Tribuni plebis quando ſenatores effici cæperint 6.b
tribuni plebis quomodo, ſi delinquerent, caſtigarentur 380.a
Tribuni qui dicti 8.a
Tribuni ſingularum legionũ quot 357.b
Tribunitia poteſtas quàm grata Cæſaribus quibuſdam fuerit 250.a
Tribunitia poteſtas quàm inſolens, & quàm à Sylla cõminuta 249.b
Tribunitiæ poteſtatis honor quantus 380.a
Tribunoplebis an & quàm diu abeſſe vrbe liceret 6.a
Tribunoplebis intra curiam frequenti ſenatui adeſſe illicitum 6.b
Tribunoplebis quando & vbi lictores conceſſi 45.a
Tribunorum militarium genera quot 357.b
Tribunorum militarium officia quæ 30.a 357.b & dein.
Tribunorum pl. an vlla fuerit contra dictatorem poteſtas 6.a
Tribunorum pl. & ædilium poteſtas in cenſores 146.b
Tribunorum plebis autoritas quæ & quanta 5.b & dein.
Tribunorum pl. poteſtas initio tio quæ, & vltra quot paſſus extra vrbem non eſſet 250.a
Tribunum pl. neminem patre ſuperſtite eſſe poſſe 6.b
Tribunus maior acminar quis 350.b
Tribunus militaris cui immediate ſubſit 6.a
Tribunus plebis delinquens quomodo & à quibus corrigeretur 249.b
Tribus Athenarum quot 27.a
Tribus Auguſto peculariter addictæ quæ 26.a
Tribus Hiberorum quot 27.b
Tribus Indorum quot ibidem
Tribus Latini populi xxxv. 25.b
Tribus menſibus qui annum metiantur 167.b
Tribus quæ olim dictæ 8.a
Tribus quæque in quot curias diuiſa 25.b
Tribus Romanæ olim quot, & quæ numina earum 25.b
Tribus Thuriorum quot & quæ 27.a
Tribus vrbanæ 25.b
Tributa comitia quæ 184.a
Tributim ſeu vicatim quæ comitia fieri ſolita ibidem
Tributo dando quis Romam liberarit 145.b
Tricennalia vota 163.a
Triceps ſos Romæ quid 346.b
Trichalca 242.a
Triclinorum millia xxij vno die quis inſtructa habuerit 334.a
Tridentem qui nummis ſuis

incutiant 218.b
Triennales ludi qui 261.b
Triens à quibus pro deo cultus 241.b
Triens in os ſepeliendi cur olim ingeri ſolitus 130.a
Triens quid 2.a
Triẽti quæ ſigna incuſſa 218.a
Trieteris quid 168.b
Trigemina dea quæ 327.b
Trigemina porta vnde dictà 220.b
Trigillia porta quæ ibidem
Triginta aliquando dies continuos ludis tantum impenſos fuiſſe 362.b in fi.
Triginta annorũ caſtitas quibus virginibus præſcripta 270.a
Triginta dies ad olim militi apparandum ſe expeditioni præſtiti 180.a
Triginta indices Aegyptiis quomodo creari ſoliti 152.b
Trigon quid loci ſit 148.a
Trigonia porta vnde dicta 219.a
Trinundino leges ferri, quid 376.b
Triobolus 242.a
Triorches cuiuſmodi præbeat auſpicia, & quid ſit 273.b
Tripatina antiquorum 296.b
Triorchis quid 15.b
Triphili Iouis columna aurea qualis 321.b
Triplex apud Martialem forum quid velit 71.b
Triplex Iunoni ſacrum vbi & quomodo ſimul fiat 328.a
Tripodes quid 29.b
Tripudiis quomodo aut qualia fiant auſpicia 274.b
Tripudium auium 49.a
Triſmegiſti laus 67.a
Triſmegiſtus quibus leges tulerit 339.a
Tritæa cuius regionis vrbs 173.b
Triticum optimum quod 295 b
Tritonis cuiuſdam ſeu hominis marini apparitio 134.b
Triuertex Brutiis quid 345.a
Triumphalis porta quæ 220.b
Triũphalis ſtatua quibus daretur 229.a
Triumphalium virorum priuilegia 229.b
Triumphandi cauſa exiles ab rogatæ 35.a
Triumphãdi cauſæ quibus in locis tractari ſolitæ 329.a b
Triumphandi leges 35.a & dein.
Triumphantes vtrum ire in urbem pedibus, an vehi conſueuerint 36.a
Triumphãti ipſi proximè præferri ſolitum quid 331 a
Triumphanti quis coronam ſupra caput ſuſtentaret 333. a
Triumphanti ſenatus quid exhibere ſolitus 334.a
Triumphantis equis qui veherentur 294.b

Triumphantis ornatus quis 332.b
Triumphantium aliquot inſolentiæ quæ 332.b & dein.
Triumphare de ciue Romano quando primum & cui permiſſum 36.a
Triumphare proconſules quomodo & an potuerint 103 b
Triumphi cæremoniæ ac pompa quæ 330.a b
Triumphi Græcorum qui 39.a
Triũphi prærogatiua quid eſſet 311.b
Triumphi Romæ quot acti 330.a
Triumphorum ab initio cauſæ quàm exiles 35.a
Triumphos aliquando à populo, non ſenatu, decretos fuiſſe 326.b
Triumphos qui recuſarint 3:7 b 336.a
Triumphum petenti quæ primum factu neceſſaria 329.a
Triumphus quanti olim habitus ſit 34.b
Triumphus quibus etſi meritis qua de re negatus 35.b
Triumuiri capitales qui, & cur ac quando creatis 150.b
Triumuiri quomodo ius dare ſoliti 151.a
Triumuirorum diuerſitas quãta 150.b
Troas in quot principatus diuiſa 104.b
Trogillorum porta, vbi 221.a
Troglodytæ quũ ridiculè mortuos ſepelire ſoliti 115. b
Troglodytæ quid vulgo bibãt 137.a
Troglodytarum abominãdus in elocandis virginibus mos 40.b
Troglodytarũ pernicitas quanta 98.b
Troiam quid ſaltationis Suetonius vocarit 361.a
Troianorum in clypeis inſigne quod 369.b
Troianos aliquando aquilam geſtaſſe pro inſigni 177. a
Tromentina tribus quando in vrbem recepta 26.a
Trophæa qui reges qua de cauſa, etſi meriti, non ponant 37.a
Trophæa quibus ſtatuerentur & quo loco 36.a
Trophæorum diuerſitas quanta ibidem
Trophæum Fabij ad Rhodanũ quale ibidem
Trophæum quid ibidem
Trophonij antrum egreſſi, quales ſemper eſſent 311.a
Trophonij templum ac oraculum vbi & quale 310.b
Troſſuli qui dicti 370.b
Trulla quid ſit 136.a & dein.
Tryphon, cuius regis cognomẽ 5.a
Tuba à quo qualis inuẽta, & quomodo primum fieri ſolita 178.a

Tuba in quorum funere adhiberetur 129.a
Tuba quibus fieret peculiare in bello ſignum 178.a
Tubæ qua de cauſa quibus gẽtibus inhibitæ 178.b
Tubæ ſacrorum vbi luſtrarentur 127.a
Tubarum cantus quid indicaret 178.a
Tubarum luſtratio qualis 313 b
Tubero quæ ſupellectilis appellatione comprehendat 29.a
Tuberonum laus à frugalitate & modeſtia 139.a
Tubuluſtria quid 313.b
Tubuluſtrium quid 93.b
Tuditanorum cognomentum vnde 13.b
Tudites quid ſint ibidem
Tuiſton quorum deus 326.a
Tuliæ in patrem flagitium quantum 61.b
Tullianum quid loci fuerit 122.a
Tulli Hoſtilij turmæ 25.a
Tullii vnde Romam tranſlati 255.a
Tulli olæ (credat qui vult) corpus vbi inuentum 116.b
Tumultus indicium 180.a
Tumultuaria manus quæ 180 a
Tumultuarii milites qui 373.a
Tunicæ regum in funere cremandorum quales 132.a
Tunicæ rubræ ſymbolum militiæ quid portenderet 178.b
Tunicam ſine manicis geſtare, Parthis quid 291.b
Turcici belli portenta horribilia quæ 148.b
Turderani Hiſpanis qua veneratione habiti 214.b
Turma quadrata 8.a
Turma quot equites cõtineat 7.b
Turmæ immortaliũ apud Perſas quid 371.b
Turmis quot populus Rom. aliquando diſtinctus 181 a
Turpitudo nequiſſima in quibus olim feſtis exerceretur 363.a b
Turtur marina quorũ ſit militare ſignum 177.b
Tutanus quorum deus, & qui vota illi faciant 165.b
Tutela fiduciaria quæ diceretur 342.a
Tutelares dii vrbium nominandi non erant 92.b
Tutelares dii quomodo euocarentur 326.b
Tutelaris magiſtratus quis, & vnde creatus 78.b
Tutor quis eſſe non poterat eius pupulli cuius bona ad ipſum poſt obitum illius redundarent 342.a

Tutores quomodo & ex quibus conſtituerentur 342. a
Tutulum, qualis ſit ornatus 349.b
Tybarenorum quanta erga hoſtes iuſtitia 254.b in fine.
Tybius quid nominis ſit 160. b
Tychis deus quis 325.a
Tympana Parthorum qualia 178.b
Tympanis qui in ſacris vtantur 222.b
Typhoni cuiuſmodi boues Aegyptij immolent 141.a
Tyrannidis ſpecimen quoddã inſigne 367.b
Tyrannorum aliquot faſtus inauditus 84.a b
Tyrannorum aliquot callida & tyrannica facta 112.a
Tyrannorum filij apud Graecos qualiter tractarentur 80.b
Tyreos quis quibus ſit deus 327.a
Tyriorum inconſultationibus mos 208.b
Tyriorum ſacerdos quanto in honore fuerit 66.b
Tyrones inter quos, & in qua aciei parte locarentur 190 b
Tyrones qui 370.b
Tyronum aetas quae 29.b
Tyronum congreſſus primm 190.b
Tyronum inſtitutio 31.b
Tyrunculorum cuſtos ac magiſter 10.a
Tyrrhenum mare vnde id nominis adeptum 173.a
Tyrrhenus cuius filius, & cui regioni nomen dederit ibidem
Tyrtaeus poeta cur à Lacedaemoniis ciuitate donatus 203.b
Tychi euripos quae 20.b
VAcatio militiae & immunitas quibus daretur 228.b
Vacca à quibus & vbi pro dea coleretur 49.b 382.b
Vacca cui Veneri immolaretur 141.b
Vacca praegnans à quibus inſtar puerperae obſeruaretur 321.b
Vaccaei quàm perſequantur fures 124.a
Vacci prata 167.a
Vale ſupremum vt conclamaretur 132.a
Valentia quae ſeu quorum dea 327.a
Valeria de prouocatione lex quae 189.a
Valerianus Caeſar quàm miſeranda ſeruitute afflictatus 382.a b
Valerianus qui appellarit ſumma legionem 8.b
Valeriorum etymologia 14.a
Valgorum cognomen vnde 13. b
Valerius Soranus cur occiſus

92.b
Valetudinis remedia quomodo & vbi ex diuinatione captarentur 322.a
Valla notatus 156.a
Valla quantus grammaticus vide, Laurentius *valla* 338.a
Valli craßitudo 19.a
Vallum caſtrenſe vnde, & qui fieret 18.b & dein.
Vanni quis quibus in ſacris vſus 363.a
Vari vnde quidam dicti 13 b
Varro quo nomine appellarit præcipuam legionem 8.b
Varroni principes deorum qui 324.b
Varroni quantus olim habitus honos 109.a
Varronis de Bacchanalibus *illuſtre apophthegma* 363.a
Vaſa conclamari 18.b
Vaſa, quibus vina conuiuiis inferrentur, quæ 298.b
Vaſa in conuiuiis ventri leuãdo idonea qui haberent 297 a
Vaſconum in præliis mos quis 375.a
Vaſorum conclamatio, cuius eſſet indicium 18.b
Vaſorum vinariorum ſpecies aliquot 136.b
Vitiarum cognomen vnde 13 b
Vaticana porta quæ 220.b
Vaticinandi mos inter ſibyllas olim quis 150.a
Vaticinii ſedes cui inſit inteſtino 306.b
Vatinii vnde dicti 1·.b
Vbi quo ſenatu prælium inirent 181.b
Vectigal furari, quibus ſummè capitale 124.a
Vectigales inter Græcos olim qui 204.a
Vectigalia noua inſtituendi quibus ius eſſet ·45.a
Vectigalia per quos conſtituerentur ·87.a
Vectigalium nouorum ac ſordidorum inuentores qui 204.b
Vecturam facere 147.b
Vehiculorum genera quàm diuerſa 109.b
Veientes qui 21.b
Veij, quale cuius regionis oppidum 173.b
Veiouis templum 21.a
Veiouis quis deus putatus 212.b
Veioui quid immolaretur 142 a
Veiouis ſimulachrum ac templum 212.b
Velandi capitis ritum Aeneas primus inuenit 94.a
Velina tribus quæ & vnde dicta 26.b
Velites qui & vnde dicti 370 b
Velum aut ſignum deponere in prælio nauali, quid innuat 77.b

Vena è quo digito ad cor pertingat 87.a

Vena quibus militibus ſolueretur 76.b

Venalem qui ſanguinem habere dicti 132.b & 361.b

Venationu mludi cui ſacri 345.a

Venatu qui præſtarent 215.a

Vendendi captiuos aut res captas mos quis 152.b

Vendendi hominis mos ac verba quæ 340.a

Venditor emptori prædicere quæ debeat, quæ non debeat 316.b

Venefici in Perſide quàm horribiliter occiderentur 124.b

Venenatas herbas plãtare cui regi pro delectamento fuerit 162.a

Contra venenum quæ præſumenda in menſa 297.a

Veneno ſublati 28.b

Venerem in carminibus ſaliariis nominari nefas 43.b

Venerem reprimentia quæ 221.b

Veneres quot 77.b

Venereum iuſiurandum quale 268.a

Veneri in Aſtide quàm nefariè ſacrificaretur 76.b

Veneri quàm diuerſè immolaretur 141.b

Veneri quid ridiculi, ea tamẽ dignum, Romanæ matronæ offerrent 155.b

Veneri quod animal dicatum 141.b

Veneris cognomina quàm ſint multa 327.a

Veneris Erycinæ & Caluæ ædicula & ara vbi 344.b

Veneris Hericinæ *(alias Erycinæ) tẽplum extra vrbem cur* 56.b

Veneris effigies quàm variæ ac ridiculæ 213.a

Venetæ factioni in Circẽſibus quis imperator maximè deditus 263.b

Venetorum deus quis 326.a

Venox quis cur appellatus 15.a

Venti à quibus vt dij culti 164.a

Ventidij Baßi *fortuna ac virtus quanta* 330.a

Ventidij triumphus qualis 323.b

Ventis qui vota fecerint 164.a

Ventis vbi & quando, à quibus & cur aræ extructæ 194.a

Ventrem leuare in conuiuiis vbi minime dedeceat 297.a

Venus genitrix, cuius aliquando fuerit teſſera 179.b

Venus in Lemno coli cur veti ta 77.a
Venus in talis quid 161.a
Venus vbi præcipuè culta 329.b
Venus cornuta 141.b
Venus verticordia 57.a
Ver ſacrum quomodo voueatur, & quid in ſe comprehẽdat 163.b
Verba localia cum accuſatiuo quomodo conſtruantur 105 a
Verbenæ in ſacris vſus quis 222.b 313.b
Verbenarius 254.a
Verberare quid ſit 156.b
Vergobretus Heduis quid 238.a
Vermiculi ſericum nentes, quàm mirè naſcantur, neant, ac intereant 199. b
Vernæ qui, & vnde dicti 163 b
Veronica Mithridatis vxor vt ſeipſam interfecerit 47 a
Verpus digitus quis 246. a
Verrem qui cui mactarent 142.a
Verruca quid ſit 146.
Verrucoſus quis cognominatus Ibidem
Verſura ſeu vorſura quando vetita 11.a
Vertens annus 168.a
verticorda quæ dea, & cur ſic dicta 57.a 327.a
Vertina quando & cur epulis interdicta 134.b
Vertumnalia quæ & quando agerentur 337.a
Vertumni ædes vbi 82 a
Veruex vbi & cur idibus Ianuarij immolaretur 154. b
Veſparum examen quid portendat 274.b
Veſpaſiani auaritia 204. b
Veſpaſiani dicacitas quanta 300.a
Veſpaſiani ſeueritas in milites qui ſe viuos capi permitterent 74.a
Veſpaſiani in fænatores edictum 11.b
Veſpaſianus quas regiones in prouincias redegerit 104. b
Veſpaſianus quo maximè tẽpore affabilis eſſet 161. b
Veſper, noctis an diei pars 234.b
Veſpernæ quid 299.b
Veſta quid eſſe credita 269. b
Veſtæ quomodo aut quid libaretur 142.b
Veſtæ templum quale, & qui adiretur 269.b
Veſtales de ſcelere conuictæ, quomodo aut vbi occiderentur 271.b

Veſtales inceſti damnatæ quæ ibidem

Veſtales initio quæ & quot 269.b

Veſtales vnde vel inſtitutæ, vel Romam tranſlatæ 169.a

Veſtali etiam faſces præferri, & à conſulibus de via cedi 270.b

Veſtalibus etiam lictores fuiſſe 45.b

Veſtalibus per quid tantum iurare licitum 271.a

Veſtalibus quoto religionis ſuæ anno licuerit nubere 270.b

Veſtalis ignis quotannis nouus accendebatur Calend. Mart. 169.a

Veſtalis ignem Veſtæ extingui ſinentis pœna ibidem

Veſtalium honos ac dignitas ibidem

Veſtalium officium, cura ac religio quæ 270.a

Veſtæ quàm vili Epaminondas vteretur 139.a

Veſtes etiam diis votæ 163.a

Veſtes è regionibus vbi nomen habeant 187.a

Veſtes militares apud alios aliæ atque aliæ 30.b & deinceps

Veſtes ſacrificantium quales 223.a

Veſtes ſenatoriæ quales 210.a

Veſtibula domorum quid 302.b

Veſtibularius diis vbi ſacrificaretur 314.b

Veſtibus qualibus Romani vſi 284.b

Veſtibus quot vti Solon permiſerit 28[illegible]*.a*

Veſtimenta regum diuerſorũ qualia 287.a

Veſtimentorum aliquot nomina quæ ibidem

Veſtitus auguris in augurio occupati, quis 293.b

Veſtitus Cæſarũ aliquot, qualis 285.a

Veſtitus fœminis interdictus quis 287.a

Veſtitus virilis ac muliebris diſcrimen olim quod 291.b

Veſtium furta quis tyrannus non puniret 340.b

Veſtium induendarum exuendarúmve religio quæ 155.b

Vetulonia cuius olim regionis ciuitas, & quid Romæ dederit 173.b

Veturiæ tribus priuilegium 26.b 182.a

Veturio à fœneratore quid intentatum 11.a

Vetuſta Ceres quæ 327.b

Vexilla militaria diuerſarum gentium qualia 177.b

Vexilla ſingula ſingulis turmis, manipulis, cohortibus fuiſſe ibidem

Vexillares cohortes ex qui-

bus legerentur 371.b
Vexillum ex quot hominibus fiat 8.a
Via propriè quid ſit 88.b
Viæ aliquot inſignes lapidibus ſtratæ extra Romam quæ 145.b
Viæ ſacræ apud Athenas & Pylaſas 83.a
Viæ vrbis Romæ quæ 82.b
Viarum apud Indos purgatio diſtinctio & cura quæ 145.b
Viarum Romæ nomina, & celeberrimæ quæ 82 & 83.
Viarum verrendarum cura ad quos magiſtratus ſpectarit 186.b
Vias qui curarent 145.b
Viatores cui deo vota nuncupent & ſupplicent 165.b
Viatores regii qui 44.b
Vicarii conſulum qui 79.a
Vicarii prætorum qui ibidem
Vicarius dictatoris quis ibidem
Vicarius ſeruus quis 170.b
Vicennalia vota 163.a
Viceſimarium aurum quod 55.b
Vicorum Romæ cognomina quæ & vnde 82.a b
Victi quam fuerint Athenis & Spartæ contempti 203.b
Victima vna an duobus ſeu incertis diis offerenda 143.b
Victimæ fictitiæ 43.b
Victimæ fœmininæ potiores 143.b
Victimæ maiores quomodo offerrentur, & quomodo minores 143.a
Victimæ tempeſtiuæ quæ 141.a
Victimarii qui 225.a
Victimarum carnes quàm diuerſè à diuerſis torrerentur 226.a
Victoria incruenta à quibus maximè laudata 37.a
Victoria tacita quæ 194.a
Victoria, teſſera militaris Cæſari 179.b
Victoriæ ædes vbi 345.a
Victoriæ & clades Romanorum maximæ quæ 381.b & deinceps
Victoriam incruentam laudabant Lacedæmonii 37.a
Victoriarum & cladiũ maximarum catalogus 380.b
Victoriati, quales nummi 218.a
Victorino quid olim publicè honoris habitum 109.a
Victorum in Olympiis celebrium catalogus 260.a
Victricis in Hereis premium quale 262.b
Victum quo in certamine laudem victoris ſcribere oporteret 363.b
Victus hominum quàm diuerſus 138.a
Victus tenuis iucundiſſimus 138.a

Vicus Athenarum precipuus quis 83.a
Viduæ cuius matrimonium nõ deuitandum 145.a
Viduæ intra quot à mariti morte dies nubere vetitum 133.a
Viduæ quoto ad ſummum mẽſe poſt viri mortem alii nubere licuerit 198.a
Vigeſimaprima cuiuſque menſis dies, qualis 232.b
Vigeſimani qui & vnde dicti 374.a
Vigeſimarum vectigal quis ſuſtulerit 204.b
Vigiliæ noctis quot 234.b
Vigiliæ quo cantu militiæ indicerentur 178.a
Vigiliarum caſtrenſium vices qui fierent 18.a
Vigiliarum horæ quot 234.b
Vigilum præfecti officiũ quod 366.b
Viginti duobus ferculis vna in cœna quis aliquando vſus 298.a
Vigintiuiratus, qualis fuerit magiſtratus 152.a
Viminalis collis Romæ vnde dictus 346.b
Viminalis porta Romæ quæ, & quo alio nomine appellata 219.b 346.b
Viminalis templa ac ædificia 346.b
Vimineos toros qui aureis commutarint 295.a
Vina diis libanda, quæ 143.a
Vinalia quæ & quotuplicia 337.b
Vinclis ſuis quibus hoſtem vincire vellent, qui ipſi aliquando vincti 193.b
Vinctis per quos dies vincula adimerentur 31.b
vinctum in ſacris vbi nihil eſſe deceret, vbi contrà oporteret 223.b
Vincula ſontium qui ſeruarẽt 251.a
Vinculis ſuis nexi Lacedæmonii 193.b
Vincula cur deorum ſimulacris annexa 212.b
vindelicis, quis quomodo Romam ouans ingreſſus 357.b
vindeniſſa cuius nomen 8.b
vindiciæ ſecundum libertatem aut ſeruitutem quomodo darentur 340.a
vindicta qualis virgula, & vnde ſic dicta 200.a
vini abſtinentia apud Perſas 98.b
Vino curas reprimebat Cato non mergebat 298.b
vini conuiuiis exhibendi ratio quæ 298.b
vini diluẽdi ratio Græcis quæ olim fuerit 296.b
vini puri aut diluti bibẽdi cæremoniæ quæ 297.b
vini vſus mulieribus olim Romæ interdictus 137.a
vinibibæ mulieres quomodo aliquando Romæ mulctatæ 137.a

Vino abſtinere, apud Hebræos maxima mulcta 124.a
Vino cui deo ſacrum fiat 141.b
Vino madentes Græci quomodo perungant 297.a
Vino madentes Perſæ de rebus maximis decernunt 208.b
Vino non niſi certa ſubtaxata menſura vtebantur reges Ægyptii 137.b
Vino mancipia qui mercarentur 91.a
Vino qui vel abſtineant, vel parciſsimè vtantur 221.a 349.a
Vino quorum magiſtratibus qua de cauſa abſtinendum 190.a
Vinum in quibus ſacris lac vocetur 142.b 336.a
Vinum optimum cuiate 295.b
Vinum quibus in ſacrificiis litari aut non litari ſolitum 142.b
Violentiæ phanum vbi 23.b
Viperæ ſolo halitu lætales aut minus lœtales vbi 82.a
Vipſanæ porticus 167.a
Vir bonus quis habendus 318.a
Vir quanto tempore vxori lugendus 197.b in fine
Virga auguralis quæ 48.b
Virgæ faſcium qui magiſtratibus præferebantur, ex qua fuerint arbore 46.b
Virgilii præceptor quis 100.a
Virginem viuam qui cui deæ mactarent 383.a
Virgines Spartanæ quomodo exercerentur 100.b
Virgines innuptæ apud Spartanos facie inuelata, nuptæ velata prodibant 59.a
Virgines (hoc eſt, innuptæ) vbi communes 176.a
Virgines in Ægypto cur calceis non vterentur 288.a
Virgines in Mineruæ templo Athenis quales 269.a
Virgines ludum literarium adibant 100.a
Virgines nudis pedibus innoxiè ſuper prunas ambulantes, quæ 322.a
Virgines pauperes quam impudicè apud Taxilos venum proſtituantur 40.a
Virgines proſtituere, quibus olim ſanctum opus 166.b
Virginis Fortunæ tēplū 20.a
Virginum ac viduarum in nuptiis adeūdis diuerſitas quæ 61.a
Virginum certamen apud Naſamones quale 262.b
Virginum fœditas apud nationes quaſdam quanta 40.a
Virginum Spartanarum exercitia 100.b
Virginum veſtes propriæ quæ 287.b
Virgis qualibus quæ nationes in auſpicando vtantur 275.a
Virgis qui cæderentur 121.a & 205.a

Virgulta quibus in aquis lapideſcant 265.b
Viri excellentes quomodo dii fierent 325.a
Viri in lectica vxoris priuilegium quale 289.b
Viri quibus in regionibus ſub ſint dominio vxorum 195.b
Viri ſeorſum à fœminis quibus in ſacris quomodo procederent 311.b
Viri vbi infantium recèns natorum curam habeant, non puerperæ 98.b
Viriati Luſitani arrogantia & trophæa 37.a
Viridianus quis ſeu quorum deus 327.a
Viridomarus quorum dux, & à quo victus 21.b
Viridis color cui tempori dicatus 263.a
Virilia qui & qua re ſibi amputarent 221.b
Virilia adulteris vbi execaren tur 176.a
Virilis Fortunæ templum à quibus frequentaretur 20.a
Viriplacæ ædes vbi 345.a
Viriplacæ ſacello quid potiſſimum tractaretur 197.b
Viris inacceſſa ſacra 336.a
Viris per quem deum Romæ iurare vetitum 267.b
Virium plus quàm ingenii qui habere dicti 214.b
Virtutes gentium diuerſarum naturales quæ 214.a
Virtutis ædes vbi 220.a
Viſcatæ Fortunæ templum 20.a
Viſceratio quid 258.a
Viſcerationes poſt funus exhiberi ſolitæ quæ 132.a
Viſceribus quibúſque ſua vis ineſt 308.a in fi.
Viſcum qui pro deo colant 214.b
Viſcus in quercu, quibus olim quantum fuerit numen 312.b
Viſiones monſtroſæ in bello 31.a
Viſiones aliquot diuerſorum, quales habuerint ſucceſſus 171.a
Vitæ ſuæ rationem vbi reddere quiſque compelleretur 144.b
Vitellio pontifici quid ominoſi acciderit 64.a
Vitellio quàm mirum Viennæ obuenerit prodigium 111.a
Vitellius præcipuæ legioni quo indiderit nomen 8.b
Vitellius quanta aliquando cœna exceptus 298.a
Vitellius recuſatum Cæſaris nomen reſumit 3.b
Vitem aut centurionis manũ inter cædendum tenentis pœna quæ 358.a
Vites aliquas in Germania aurum proferre 198.b
Vites quibus præferrentur à licto-

lictoribus in caſtris 358.a

Vitibus Romani milites cædebantur 205.a

Vitia diuerſarum regionũ naturalia quæ 214.a b

Vitia quibuſdam regibus cognomina dedere 70.b

Vitibus hedera vbi præferatur 223.a

Vitibus qui cæderentur 32.b 205.a 358.a

Vitigineis columnis quod templum ſuſtentaretur 322.a

Vitiligatores qui dicti 216.b

Vitilium folia contra quid remedio ſint 221.b

Vitrea Fortuna 20.b

Vitreæ Fortunæ ſimulacrum 20.b

Vitro qui mortuos adſeruarent 115.b

Vitruuij Vacci ædibus quid factum 167.a

Vitruuius cuius baſilicæ architectus 69.a

Vittæ quarum & quotuplices ſint 287.b

Vittati cognomen vnde 13 b

Vittatus quis aliquando vulgo dictus 47.a

Vitulæ quàm fuerint laudatæ in ſacrificiis 140.b

Vitulari quid 311.b

Vitulina dea vbi coleretur 21.a

Vitulus cæſus multos cruore inſpergens, Flaminio quid ominatus 274.b

Vitulus ex forda boue cæſus, quando & pro quo offerretur 313.b

Viuæ ſepultæ veſtales 271.b

Viui diis aſſcripti qui 325.b

Viui mortuos in funere cur ſequantur 130.a

Viuos defodere, vbi ſit pium ac familiare 166.a

Viuos mortuis colligando, quis cruciare ſolitus 124 b

Vlios quis deus dictus 327.a

Vlna quid 88.b

Vlpia bibliotheca 209.b

Vlpiani honor, & deſpectio 178.a

Vlpium forum 71.b

Vltimus triumphantium Cæſarum quis 319.b

Vltro ardentia ligna aris impoſita, ſcilicet 266.a

Vlyſſes quæ animalia cui deo litare ſolitus 140.b

Vlyſsis in clypeo inſigne quod 369.b

Vmbilicus orbis Delphos 318 b

Vmbraculis vti quibus permiſſum 210.a

Vmbraculum à fronte protenſum quæ geſtarent 288.b

Vmbràtum apparitiones non eſſe omnino fabuloſas 67.a 148.b

Vmbrarum diuiſio quæ 234.b

Vmbras adducere ad conuiniũ

quid 301.a
Vmbricia cur quinquennali exilio mulctata 158.b
Vna tantum veſte qui vterentur 288.a
Vncia quot ſcrupulis conſtet 89.a
Vnciæ aſsis quot 2.a
Vnciæ pars quota, ſextula 89 a
Vndeuigeſimani qui 374.a
Vnguentarii à quibus aliquãdo abiecti 140.a
Vniones in auribus ferre, quid & quæ ſolerent 16.a 289.b
Vnius dei eſſe hoſtiam vnam 222.b
Vnius imperium melius eſſe, quàm vel paucorum, vel plurimorum 239.a
Vnius tantum viri aut vxoris quam quémve oporteret eſſe 348.a
Vnunguli ſues vbi 307.a
Vocatores principis qui 302. a
Voces ignominioſæ apud diuerſos quæ 245.b
Voconia lex quæ, & quàm dura in mulieres 355.b
Vocum temere auditarũ omina qualia 276.a
Volaterræ, cuius regionis vrbs 173.b
Volones qui dicti 373.a
Volſiniæ tribus origo qualis 26.a
Volſinienſes virgines vt nuberent 40.b
Volſinienſium dea quæ 327.a
Voltuna quorum olim dea 173.b
Volucres diuerſæ qualia ferrẽt auſpicia 273.b
volucres quadrupedes 199. a
voluntarios milites quos qui nuncuparint 373.b
volupiæ ſacellum vbi 211.b
voluptatis plus experiabatur Epicurus in tenui victu 139 a
vomere in conuiuiis vbi receptum 297.a
vomerem furari vbi capitale 124.a
vopiſci qui & vnde dicti 15.a
voti damnatus, & voti reus, differunt 165.b
vota ſolennia 164.b
vota extremorum caſuum 166.b
vota Aegyptiorum pro pueris ægrotis qualia 164.b
vota Græcorum 164.b
vota aliquot mutua ſeu reciproca à quibus quomodo facta 165.a
vota quam diuerſa per diuerſos fieri ſolita 163. a & de.
voti faciendi aut exoluendi ratio ſeu modus quis 163.a
voti rei 163.a
votorum conceptio penes quos olim fuerit 64.b 163.b
votorum concipiendorum cæremoniæ quæ 166.a
votorum irreuocabilitas quæ 163.b

Vouendi, regibus Perſarum et Ponti cæremoniæ quæ 164.*b*

Vox de Mauſolao audita 4. Neroni *quid portenderit* 276.*a*

Vox incerta Gallos aduentare dicentis, vbi olim audita 148.*b*

Vrania *quæ quibus habita dea* 327.*a*

Vraniæ *quomodo* Athenis *ſacrificaretur* 143.*a*

Vranus quorum deus 326.*a*

Vrbanæ *tribus* 25.*b*

Vrbs *ſine magiſtratibus ob ſeditiones* 154.*a*

Vrbano prætori quot tantum dies vrbe abeſſe liceret 79.*b*

Vrbis deum nominare nefas 92.*b*

Vrbes Perſicæ quomodo diuiderentur 27.*b*

Vrbes quomodo in triumpho ducerentur 130.*b*

Vrbicus *vicus* 82.*b* 83.*a*

Vrbinates quod ius ciuitatis adepti 202.*a*

Vrbium luſtrandarum quàm variæ & impiæ cæremoniæ 313.*a*

Vrinandi artifices ſummi olim habiti, qui 235.*b*

Vri*natores aliquot inſignes* 90.*b* & *dein.*

Vrna cuius dimidium ſit 89.*b*

Vrnæ quot Italicam, & *quot Atticam faciant amphoram* 89.*b*

Vrnarium quæ menſa dicta 295.*a*

Vrnarium quid 29.*b*

Vrnarium quot amphoræ faciant 89.*b*

Vrſa quem infantem aluiſſe feratur 110.*a*

vrſinis pellibus qui ſuper galeas aut loricas vſi 32.*a*

vrſos centum quis aliquando publicè ad venandum dederit 362.*b*

vſura à quo Spartæ *exterminata* 11.*a*

vſuram odibiliorem quàm furtum quibuſdam gentibus fuiſſe 11.*a*

vſusfructus legatio quomodo iuxta Manilium & *Scæuolam intelligenda* 15.*b*

vt cæcias nubes, quid 280.*a*

vtica quorum aliquando regia 127.*a*

vticenſium ſenatus, capitum quot 206.*a*

vtraque manu qui iacularentur 376.*a*

vuam ex vineis legere quis militibus non conceſſerit 358.*b*

vulcani ædes cuius magiſtratus concilium eſſet 6.*b*

vulcani ædes cur diu in vrbẽ non admiſſa 56.*b*

vulcani vxor quæ putata 248.*b*

vulcano quid voueri, & quomodo exolui ſoleat 164.*b*

Vulcano quomodo ſacrificaretur 142.a
Vulcanus quorum præcipuus deus 326.b
Vulcanus vbi educatus & præcipuè cultus 77.a
Vulgus vbi abſtemium & reges œnopotæ 137.a
Vulpem fœtam obuiam habere, quod omen ſit 275.b
Vulpes ſtipulis alligatæ accenſa flamma, quibus in ludis currere coactæ 309.a
Vulpinæ pelle qui pro caßide vſi 32.b
Vulpis effigies Aegyptiis quid indicet 87.a
Vulpium pellibus qui ſe tegãt 289.a
Vulſinienſes quid aliquandô fœditatis in filiabus ſuis paßi 40.b
Vulſinium cuius regionis vrbs 173.b
Vultures cuiuſmodi aliquando auguria præſtiterint 273.b
Vulturibus defunctos homines obiicere, quibus gentibus familiare 115.a
Vulturius in talorum ludo quid 161.b
Vulturũ alas in veſtibulis habere, quid 304.b
Vulua epulis quando & cur interdicta 139.b
Vxor capitis & famæ poſtulata iudicio mariti abſoluta 197.b
Vxoris erga maritum officium & contra 195.b
Vxoris alienæ corruptor vt puniretur in Attide 176.a
Vxorem ſuam ad tempus alicui mutuare, vbi olim licuerit 41.
Vxorem pontificis quãtæ oporteret eſſe caſtitatis 65.b
Vxores binas vnas ædes incolere Lycurgi lege vetitum 39.b
Vxores alibi aliter maritos defunctos lugent 128.b
Vxores à viris defleri, quis nefas putarit 133.a
Vxores necatæ ob vinum potũ 137.a
Vxores plures quãdo primum vni permiſſæ apud Romanos 39.b
Vxores plures habentes, aliis prælati 195.b
Vxoris priuilegia & honores 195.b
Vxores quæ & vbi marito mortuo commoti ſolitæ 151.a
Vxores vbi emantur 39.b
Vxores vbi ſint communes 176.
Vxori apud Germanos, viro mortuo, alteri nubere negatum 197.a
Vxori quæ contra virum actio detur 195.b

Vxoris ſororem, ſed mortuæ, Romanis ducere licuiſſe 39.a

Vxoris repudiatæ deſiderio qui quantúſque vir aliquando extabuerit 196.b

Vxori nullam fuiſſe repudiandi viri poteſtatem 196.a

Vxores vbi cum maritis defūctis crementur 131.a

Vxoribus vim inferentes, qui olim habiti 195.b

Vxorum delicta vbi aut quomodo iudicarentur 197.b

Vxorum imperio vbi ſubſint viri 195.b

XAnthius hiſtoricus cuias 328.b

Xenarchus à bibacitate metretes dictus 70.b

Xinios Iupiter quis 204.a

Xenophantis acre in AEgyptios ſcomma 226.a

Xenophanis de rerum principiis opinio quæ 264.b

Xenophon quo veſtitu vſus 289.a

Xerxes quantum cladis ad Thermopylas à paucis admodum Spartanis acceperit 380.b

Xerxi neminem ſtatura aut forma præſtitiſſe 238.b

Xerxis qui natalis fuerit dies 333.a

Xerxis abominanda luſtrandi exercitus ratio 313.b

Xerxis impietas quanta 319.b

Xerxis in Babylonios pœna quæ 70.a

Xerxis viſio quem exitum ſortita 171.a

Xyſtarchus quid 135.a

Xyſtos quid ibidem

Xyſtici qui dicti ibidem

Ypocaieſtai quid ſit 148.a

Z In ſortibus qualis habita litera 124.a

Zama cuius olim regia 127.b

Zamolxis quorum deus 326. 384.a

Zamolſis quorum legiſlator 339.a

Ze, quem olim numerum ſignificaret 23.a

Zeleucus Locrenſis quomodo adulteros puniret 176.b

Zeleucus Locrenſis quàm ſit auerſatus vinum 137.b

Zeleucus quibus Locris quas ſcripſerit leges 339.a

Zelotypia Parthorum quanta 304.b

Zeno cuius diſcipulus, & cuias 50.

Zeno quid in veſtitu prohibuerit 2[illegible]8.a

Zenobia à quo victa 36.a

Zenobia qualibus in triumpho cathenis vincta vehetur 333.a

Zenobia regina imperato-

ris nomen adepta. 4.a
Zenocrates quid bibendo meritus 299.a
Zenocrates quis ac cuias 3[illegible]8.b
Zenocrati quanta olim fides habita 268.b
Zenodotium vrbs à quo ſubacta 3.b
Zenone conſtantiorem eſſe, quid 279.a
Zenones complures fuiſſe 50.a b
Zenonis conſtantia aduerſus Phalarim 50.a b
Zenonis iuramentum quale 263.a
Zenonis ridicula quædam opinio 176.b
Zenonis veſtitus quis 289.a
Zephyrii Locri quid primi fecerint 339.a
Zoroaſtes quorum legiſlator 339.a
Zeta quid loci ſit 256.b
Zeteta ſeu Xititis *quid* 11.a
Zeugma vbi, & quid Aſſyriis aliquando fuerit 56.a
Zonam ſponſæ quis ſoluere conſuerit 59.a 60.b
Zopyri & Tarquinii facinus ſeu perfidia, par quæ 111.b
Zymitæ quid 296.a
Zonæ menſura in habitu obeſorum puerorum aut mulierum apud Gallos *&* Iberos 96.b

F I N I S.

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRISPERITI NEApolitani, Genialium dierum liber primus.

Locus ex Tranquillo de teſtamento Cæſaris, in natali Iouiani Pontani inuicem diſcuſſus.

CAPVT. I.

ACCERSEBAT plerunque nos in hortos amœniſſimos, vbi ædiculas habebat Iouianus Pontanus, in noſtra Parthenope vir memoria quidem noſtra, omnibus bonis artibus atque omni doctrina præditus: cui præter ingenij manſuetudinem, quæ plurima in homine fuit, munditia verborum, & compoſitus ille ſermo, ad omnem ingenuitatem plurimū acceſſionis faciebant. Illóque conueniebamus compluſculi, quibus bonarum artium ſtudia, eædémque diſciplinę, atque non ab ſimilis diſcendi facultas erat. Detinebat demulcebátque nos vir ille fandi dulciſſimus, egregia quadam & illuſtri oratione, ſermonéque perquam lepido & venuſto, totos plerunque dies: tanta in eo comitas, tantúſque lepos erat. Fortè autem, cum natalis ſui diem annum Decembrio menſe, vt ſolebat, cum amicis celebrare vult, euenit vt & nos vnà cum reliquis mihi coniunctiſſimis, primis ab eo tenebris acciti, apud eum conueniremus. Quò cùm venimus, benignè quidem & comiter accepti, ad focum conſedimus, feſtiuiſſimíſque colloquis no- *Iouianus Pontanus.*

ctis particulam cum mira ſuauitate traduximus: cùm interim Iouianum florenti quadam facundia, & ſermone quàm caſtiſſimo de literarum diſciplinis diſſerētem, animo ſerio & aure attenta exciperemus: quo ſermone deſito, cùm iam menſas & cœnam inſtrui iuberet, cæteríſque nimis intempeſtiuum cœnandi tempus eſſe videretur: Quin ergo, inquit, optimi iuuenes, dum cœna apparatur, dúmque obſonia eſui matura fiunt, aliquid per hoc ocium legimus? Iuſſitque mox adferri ſibi Suetonij Tranquilli Cæſarum vitas. Aderat inibi adoleſcens tunc quiſpiam lætæ indolis, atque à literarum cultu non abhorrentis: huic demandat, vt diui Iulij vitam, donec maturum cœnandi tempus foret, nec turbidè, nec ambigué legat. Accipit ille cupidus & libens, atque diſertè admodum legere incipit: cùm nos interea ea lectione demulſi, legentis verba, & compoſitam illam dicendi breuitatem, ſumma cum attentione captaremus: cúmque ad calcem lectionis ventum foret, ancipiti ſententia, & operta verborum ſignificatione, de teſtamento Cæſaris, in hæc verba ipſum loquutum offendimus: Sed nouiſſimo teſtamento tres inſtituit hæredes, ſororũ nepotes, C. Octauium ex dodrante, L. Pinarium, & Pedium ex quadrante, reliquos in ima cera, C. Octauium etiam in familiam noménque adoptauit: pleróſque percuſſorum in tutoribus filij, ſi quis ſibi naſceretur, nominauit, D. Brutum etiam in ſecundis hæredibus. Populo hortos circa Tyberim publicè, & viritim trecentos ſeſtertios legauit. Quibus perlectis, puerũ ſubſiſtere Iouianus iubet, & ad Dentatum cõuerſus, iuuenem, qui, vt mihi videbatur, in cognoſcendis rebus lectione multa exercitus erat: Quid tu, inquit, Dentate ſentis de hoc quadrante, & dodrante, in quibꝰ hos hæredes ſcriptos autor hic memorat? Cúmque ille hæreditatis quotam eſſe partem aſſeueraret, in qua illos inſtitutoſ à Cæſare arbitraretur: Proba, inquit Iouianus, hæc & vera ſententia eſt, ſed inops admodũ & ieiuna: plus ego deſidero. Et me intuitus, rogat nunquid noſtro iure ciuili (in quo multum operæ per id temporis impendere videbâmur) aliquid de iſtiuſmodi partibꝰ tradatur? Tum ego: Memini, inquam, traditũ memoratúmque apud nonnullos veteris diſciplinæ autores, præcipuè

apud noſtros iureconſultos fuiſſe, omnem hæreditatem quantacunque eſſet, ſi morientis ſupremo iudicio nō eſſet diuiſa, tum ab ipſo iure in duodecim partes omne illud patrimoniū partiri: quas quidem partes omnes in vnum collatas, aſſem pleraque antiquitas dixit: ſingulas verò diſiunctim diuiſas, vncias appellauit. Itaque ſi te hæredem in vncia inſtituero, in duodecim partes diuiſo pri⁹ toto aſſe, hoc eſt, omni patrimonio & fortunis meis: vnica tantum pars tibi inſtitutionis iure debebitur: cùm verò te hæredem in aſſem effecero, ſolidam hæreditatem & integrum patrimonium, nullis diminutis partibus trāſferri volo. Hæ autem duodecim vnciæ, quæ aſſis appellatione continentur, propria nomina à veteribus iurecōſultis, ſingulæ nactæ ſunt: nam præter vnciam & aſſem ea pars, quæ ſextans appellatur, duas totius aſſis partes, hoc eſt, duas vncias habet, quadrans verò tres. Cum ergo hic in quadrante hæredes inſtitutos L. Pinarium & Q. Pedium videamus, quin ex duodecim vnciis integro Cæſaris patrimonio diuiſo, tres tantum vnciæ, hoc eſt, quarta totius hæreditatis pars, his duobus debeatur, in dubium non venit. Deinceps eſt triens, id eſt, tertia pars totius aſſis: quatuor enim hæc continet vncias, quincunx verò quinque. Semis autem dimidium illius habet, quod aſſe continetur, quæ quidem pars ſex vncias ex toto, aſſe vendicauit: quippe cum totus as in duodecim vncias diuidatur, quod dimidium illius eſt, ſex vncias, id eſt, ſemiſſem efficiet. Septunx autem ſeptem conſequitur vncias, bes octo, dodrans verò nouem. Cùm igitur in dodrante (vt Tranquillus hìc refert) C. Octauium Cæſar teſtamento hęredem fecerit, ex duodecim vnciis, in quas Cæſaris hęreditas diuiſa fuit, hic in drodrante inſtitutus, nouē conſequetur. Reliqui verò duo, L. ſcilicet Pinarius & Q. Pedius, quadrantē, id eſt, tres vncias ex integro aſſe, & quartam totius hæreditatis vendicabūt. Inter hos ergo & illum duodecim vnciæ, & tota Cæſaris hæreditas diuiſa fuit. Dextans autem decē ſignat vncias, deunx verò vndecim. Quod à Iuuenale non inſcitè, vt arbitror, dictū eſt:

Vnciolam Proculeius habet, ſed Gillo deuncem.

Totum enim aſſem diuiſit, cùm ex duodecim vnciis alteri vnicā, alteri vndecim vncias patrimonij tribuit. Eſt

Hæreditas omnes in xij partes diuiſa. *As.* *Sextans.* *Quadrans.* *Triens.* *Quincunx.* *Semis.* *As.* *Septunx.* *Bes.* *Dodrans.* *Dextans.* *Deunx.* *Iuuenalis locus, Saty. 1.*

quidem, inquit Iouianus, ita vt dicis, ſatíſque de quadrante & dodrante, déque vncia & aſſe, vt à iuris ſtudioſo explicatũ accepimus: ſed vnum illud etiã me angit, in quo ancipitem cogitationem iam diu duxi, ſæpiúſque in hoc quærendo fui. Nam cum tres hæredes inſtitutos autor hic dicat, plures poſtea nominauit, Caium ſcilicet Octauium, Quintum Pediũ, & Luciũ Pinarium: demum adiicit, reliquos in ima cera, hoc eſt, vltima teſtamenti parte ſcriptos fuiſſe. Etenim ſi totus as, inter eos quos modò nominaſti, abſumptus eſt: quid reliqui ſit quod iſtis debeatur, nõ equidem video: totus enim as, vt modò dixiſti, totam abſumit hæreditatem, & dodrãs cum nouem ſignet vncias, quadrás verò tres, duodecim vncias & totum efficiunt aſſem. Neque eſt præterea quod ex defuncti bonis amplius aſſe, hæredi ſcripto debeatur. Ergo aut fruſtrabũtur peculio Cæſaris iſti reliqui in ima cera adiecti, aut alia quædam hæreditas obuenienda eſt, vt iſtis etiam ſatisfiat: quorum alterũ ſi aſſeueras, profectò perperam & abſurdè dixeris. Neque ego Tranquillum vel ſynceriſſimũ ſcriptorem tam incõſideratè loquutum arbitror, vt pluſquã oporteat aliquid in ſcribendo addiderit: ſiquidem tam circunciſus in explicãdis adnotãdíſque rebus fuit, vt arguta breuitate pleraque poti' perſtrinxiſſe, quàm aliquid plus iuſto addidiſſe videatur. Tum ego, eſt, inquã, quod dubitetur. Neque abnuerim, quin locus hic perobſcurus forſan videatur pleriſque: qui tamen, probabili ratione reddita, clarus & expoſitus fiet. Tres enim Cæſar teſtamẽto ſuo hæredes fecit, ex toto videlicet aſſe. Siquidem dodrãs & quadrans, duodecim vncias & totũ efficiunt aſſem. Et quod aſſe diſtributo, reliquos in ima cera inſtituit, equidẽ denotat, non in noua quadã hæreditate hos admittendos fore, ſed poſtquã in vniuerſum bona ſua inter hæredes partitus fuit: in ima cera illos qui in ſingulas partes iure legati admittendi fuerant, nominaſſe: quæ quidẽ legata, quanuis toto aſſe diſtributo, non extra hæreditatẽ ſunt, ſed à ſcriptis hæredibus, atque ipſo aſſe debentur. Etenim ſcriptus hæres, qui aſſem aſſequitur pro quantitate bonorum in quibus inſtitutus eſt, legata quoque diſtribuet. Vetus enim eſt teſtantium mos (quod ipſum apud iureconſultos lege ſancitur) vt

Ima cera. *Tranquilli laus.* *Legata.* *Vetus teſtãtium mos.*

primo teſtamẽti capite hæredis fiat inſtitutio, ſiue vnus ſiue plures ſint, qui in vniuerſum bona ex defuncti voluntate capiant: ſequenti capite & in ima cera, ſecundi hæredes, legata, & reliqua teſtatoris voluntas, & diſpoſitio ponãtur? ſiue aliquos onere grauat, aut ſi quibus dari fieríque oportere, teſtator pro ſua voluntate arbitratus eſt: qui non hæredes, ſed legatarii dicti. Siquidem nõ bona in vniuerſum, ſed legata & res ſingulares capiunt. *Legatarii.* Idque ex integro aſſe, atque ex toto patrimonio deducitur. Et hoc Tranquillum nunc dicere arbitror. Nam cũ primo capite teſtamenti Cæſar tres feciſſet hæredes ex aſſe, in ima cera, & vltimo capite reliqua poſuiſſe, quę aſcriptis hæredibus debentur, Caiúmque Octauium in familiam noménque adoptaſſe, ſecundos hęredes & tutores nominaſſe, populo hortos publicè, & viritim trecẽtos ſeſtertios legaſſe. Quibus verbis vltro citróque ad multam noctem habitis, animaduerſum eſt, obſonia iam præmatura & præcocta eſſe. Mox in aliud tempus dilatis ſermonibus, ad natalem Iouiani diem celebrandum, cuius cauſa veneramus, ab ipſo admoniti diuertimus.

Qui reges vel principes apud varias gentes cognomenta ex ſuo nomine poſteris reliquerint.

CAPVT II.

NOn apud Romanos ſolùm, ſed apud exteros quoq; obſeruatũ accepimus, vt ab eo qui de ſua republica bene meritus fuit, poſteri duces cognomenta accipere operæprecium ducerent. Nam de Romanis principibus nemo ambigit, quin à diuo Iulio & Octauio reliqui imperatores, Cęſares & Auguſti dicti cognominatíque ſint. *Cæſares. Auguſti.* Credo equidẽ, quòd deſiderio illorum poſt funera tenerentur, & tanquã in poſteris eadem indoles futuræ virtutis eniteret: ita eodẽ ſibi nomine adoptato, ipſi quoq; ad pręclara facinora obeunda inuitarentur. Manſitque ſequutis imperatoribus cognomen Cæſaris & Auguſti: Quod non ipſis modò, ſed vxoribus, ſororibus & filiabus commune fuit. *Auguſtæ mulieres.* Siquidem Liuia poſtquam nupſis Octauio, Auguſtæ nomẽ tulit. & Agrippina poſtquã Claudio coniugata fuit. Senatus quoque frequẽti curia vxori ſo-

roríque Traiani, cognomẽ Auguſtarum dedit: & Vitellius matri, & Fauſtinæ vxori Antoninus: ſic Iuliani vxor & filia, Auguſtæ appellatæ ſunt: quibus hoc etiam honoris tributum eſt, vt illas quãdoque ſacer ignis præiret quem mox ſequuti Cęſares. pro maieſtate imperij, more Perſarum regũ & Indorum, ſibi vendicarunt: tametſi Vitellius oblatum ſibi Cæſaris cognomen recuſarit, Augusti verò diſtulerit: quod poſtea deploratis rebus, quum hoſtilibus armis premeretur, dimiſſum reuocauit, & Cæſarem ſe dici voluit: donec poſt ſeriem annorum, haud longo interuallo, Romani principes Antonini cognomenta ſumpſere. Nãque à Pio Antonino, Antonius Philoſophus, vir omni laude dignus: deinde Cõmodus, Caracalla, Geta, Heliogabalus, & alii ex Cæſaribus fama illuſtres, Antonini nomen ſibi adoptarũt: voluítque Seuerus Imperator, vt Romani imperatores, ſicut Cæſaris, ſic in poſterũ Antonini nomen ferrent, hoc ſuæ poſteritati longe clariſsimum fore arbitratus. Mox ſucceden ti æuo, collapſa re militari, Ataulphus Gothorũ rex, Roma debellata, eó veſaniæ proceſsit, vt quemadmodum Cæſares, ſic in poſterum Romanos principes Ataulphos cognominari deſtinarit: à quo inſtituto, ſicut à pluribus aliis, poſtea deſitum eſt. Nomen verò imperatoris, prætoribus olim magnarũ laudum titulus fuit: quippe hoc honore velut inſigni munere, milites ſummos duces honeſtabãt: iſque præcipuus honos habebatur ſemper. Poſtea niſi illos, quorum ductu & auſpicio conflatum fuiſſet bellum, & ſub quibus decem hominum millia vno prælio cecidiſſent, aut ſaltem duo millia, quæ poſtea cõſuetudo increbuit, vel denique mille occubuiſſent, aut præcipua victoria potiti eſſent, nullos imperatoris nomine dignos putarunt. Propterea Marco Craſſo, quòd vrbem Zenodotium trãs Euphratem, imbelli certamine & incruento Marte vicit, & ob id imperatoris nomen ſibi arrogauit, magnæ inuidiæ fuit, quòd non multo negocio tantũ nomen vendicaſſet. Pompeius, quòd in Aphrica Domitiũ ſuperaſſet, quódque ex viginti millibus hoſtium vix tria millia effugiſſent, toto conſpirante exercitu imperatoris nomine fuit honeſtatus: qui licet ſe imperatorem ſalutari permiſerit, nunquam tamen

Ignis ſacer præcedebat

Antonini.

Ataulphi.

Imperator.

Imperatores qui vocati.

epiſtolis aut chirographis hoc nomen vſurpauit. Iulius Cæſar, C. Cæſaris pater, quod Syllanis tēporibus multa Samnitum & Lucanorum millia ad Eſerniam interfeciſſet, ab exercitu imperator fuit appellatus. Mox diuus Cęſar, poſt pericula depulſa, prænomē imperatoris ſibi arrogauit. Deinde Auguſtus Tiberium & Claudium Druſum priuignos hoc nomine nobilitauit. Bello quoque Germanico fuſis fugatíſque hoſtibus, Tiberio Cęſari & Tito, expugnatis Hieroſolymis, miles victor imperatoris nomē dedit, & trophæū poſuit. Cicero quoque, quod Parthos ad Amanum profligaſſet, & Metellus quod Sertorium viciſſet, imperatoris nomina tulere. Fertur tamē Curio ad Vticam, quòd eius opera conductis cōmeatibns, omnium rerum copia abundaret exercitus, imperatoris ſibi nomen aſciuiſſe. Et Scipio bello ciuili inter Pōpeium & Cæſarem, vt pecuniam à prouincialibus cogeret, ſe imperatorem dixiſſe. Demū Cæſares, ne in crimen inuidiámqne inciderēt, imperatoris nomen tanquā titulum mitem & honeſtiorē, abrogato regis vocabulo iterū & ſæpe deſumpſere. Quare Auguſtus ſemel & vicies fuit imperator dictus, & ſequuti principes hoc conomento perſæpe nobilitati ſunt. Quod etiam apud Græcos fuit vſurpatū: quippe Phocion vigeſimùm imperator dictus eſt: Aratus decimùm & ſeptimùm imperatorem geſſit, Pelopidas ter & decies, Philopœmenes octauum: quem apud Achęos intra annū bis gerere non licebat, ſicut apud Spartanos bis eundem claſſis præfectum fieri lege vetabatur. Sola mulier Zenobia Palmyrenſium regina, quum orientis regnum tueretur, armata in virili veſte exercitui præfuiſſe, & imperatoris nomen tuliſſe dicitur, cuius auſpiciis pleraque egregiè geſta in hoſtes fuere: ſed non ſolùm Romanos, verùm eos qui Albæ regnarunt, qui ante Romulum per annos trecētos fuere, idem obſeruaſſe proditū eſt. Conſtat enim à Syluio Aſcanij filio, qui ſecundus ab Aſcanio ſuſcepit Albæ regnum, reliqnos Albanorū reges per ordinem ſucceſsionis Syluios cognominatos fuiſſe. Siquidem Æneas Albanorum rex, & Latinus, & Capys, & Capenus, & Tiberinus, ac reliqui deinceps, quandiu regnum Albæ ſtetit, Syluij cognomenta ab illo meruere.

Cæſares tandē imperatoris nomen ſibi aſſumpſerunt.

Achæorū & Spartanorū mos.

Zenobia.

Syluii.

Sicut Latinis regibus à Murano qui in Latio regnauit Murani cognomẽ inditum ferunt. Quæ quidem res ancipitẽ mihi animũ ſæpe agit, cogitatióque ſubit, cur non exemplo Albanorum & Latinorum, idẽ quod in imperatoribus, etiã in regibus veteres Romani factitarunt, vt à conditore vrbis Romulo reliqui poſt illum reges fœlix fauſtúmque nomen acciperent: cùm præſertĩ ipſe vrbis cõditor, bonis artibus partũ firmatúmque regnũ, inter omnia inimica infeſtáque longè illud maius auctíuſque reliquerit. Sed hanc quæſtiunculam relinquamus, quibus huiuſcemodi indagare, ingenium abunde & negociũ eſt. Parthos quoque idem obſeruaſſe, vt regũ cognomẽta ferrent, multi prodicere. Etenim Arſaces Scytha, vir fortis & ſtrenuus quũ premẽte inopia, latrocinis obnoxiam iuuentã ageret, coacta exulũ manu, quos Parthos nuncupãt, deuicto Seleuco & Mãdragora, in regẽ Parthorũ aſſumptus, illud ita inſtituit formauítque, vt diem victoriæ tanquam natalem libertatis, multis poſt tẽpeſtatibus ſolennẽ celebrarint: qui poſtquam fato functus eſt, tanto honori ipſius memoria fuit, vt celebre ad poſteros reges cognomen Arſacis ex ſuo nomine reliquerit. Nã & Parapatius, & Mithridates, & Pharnaces & qui poſt illum regnarunt Parthorũ reges, cognomen Arſacis ſibi poſteríſque illuſtri titulo propagatum adoptauerũt. Quorũ poſteros parũ legitimè regnare dixerunt, niſi ex matris inceſto & filii cõcubitu editi forent. Quin etiã apud Indos hunc aliquãdo mortẽ inoleuiſſe accepimus. Nanque Indorũ reges, alios Palibrotos, alios Sandracoctos, nõnullos Taxiles, ſequẽte nomine in quẽcunque imperiũ tranſiret ob eximiã in bello virtutẽ denominatos ferunt. Bithynos quoque ob prioris Nicomedis claritatẽ, qui militiæ & domi clarus fuit, Nicomedis cognomen regibus indidiſſe putant: ſicut à Cecrope, qui Athenis regnauit primus reges Athenienſiũ Cecropidas nuncupari. Hic enim omnẽ multitudinẽ in oppida duodecim digeſtã partitus fuit, quam Theſeus obuiã eundo periculis, ne hoſtium præda forent, velut vnius corporis alũnos, in vnam vrbem poſtea ſociauit & coëgit. Et Paphlagonũ Philomenes, Theſſalorũ Hellenes ab Hellena, & Aſſy-

Murani. Arſaces. Parthi. Inceſtus Parthorũ. Palibroti. Sandraco. Taxiles. Nicomedes. Cecropide. Philemenes. Hellenes.

riorum reges Tigranes dicti cognominatíque ſunt. Cùm *Tigranes.* enim Seleucidarum imperium ab Alexandro ad ſeptuaginta ſupra ducentos annos prouectum fuerit, Tigranis cognomen à primo illo, qui Aſſyriis præfuit ſummæ iuſtitiæ tẽperamento, poſteri deſumpſere, ita vt per ea tempora quatuor ſupra decem Tigranes reges denominati ferantur. Quin etiam à Neoptolemo Achillis filio, qui Pyrrhus dictus eſt, reges Moloſſorum Pyrrhidæ, cùm ea *Pyrrhidæ, Mithridates.* loca tenuiſſent, & Ponti, Mithridatis nomina ſumpſere. Is enim cum quo pop. Rom. multiplex bellum geſſit, à primo Mithridate ſextus adnumeratur, quem Eupatorem vocitarunt. Fuítque literis proditum, reges Perſarum qui ſpadones in regnum aſciti fuere, Bagoios nuncupari. Et in Meroë, quod Cãdaces præcipua mulier regnum *Bagoii. Candaces.* tenuiſſet, reginas in poſterum Candaces cognominari: eáque obſeruatio cõſtans & perdiu manſit Nec me præterit, AEgyptios quoque reges eandem conſuetudinem vſurpaſſe, vt in pleraque hiſtoria eſt. Siquidem cùm antea Pharaones dicerentur, Ptolemeus Lagus gregarij mi *Pharaones.* litis filius, qui AEgyptum armis ſibi vendicarat, poſt res cum Antigono compoſitas, cum quo multiplici bello & *Ptolemæi.* immodica ſimultate conflictatus eſt, AEgypti regnum quandiu vixit, moribus & diſciplinis mirificè inſtruxit ornauitque. Is igitur iam grandis natu, morbo abſumptus eſt, magno de ſe, vt de tam bene merito principe, deſiderio relicto, cuius memoriam Alexandrini tanta charitate proſequuti fuere, vt Philadelpho qui poſt eum regnauit, & reliquis AEgypti regibus ab Illius nomine Ptolemæi cognomenta indiderint. Nam & Euergetes, qui Philadelpho ſucceſſit, & Philopator, qui Tryphon & Epiphanes, & Philomator, & alter Euergetes Phiton appellatus, & Lagus, & Auletes AEgyptiorum reges, ab illo Ptolemæi dicti cognominatíque ſunt. Hic enim Philadelphus Stratonis diſcipulus fuit, omni doctrinæ genere clarus, qui cùm viribus attenuatis, infirma valetudine laboraret, miro diſcendi ſtudio affectus, nobilem illam omnium ſermonibus celebratã bibliothecam, conquiſitis *Ptolomæi Philadelphi bibliotheca.* vndique exemplaribus, omniúmque linguarum voluminibus conſtruxit, pulcherrimum ſanè regiæ opulentiæ monimentum, quæ ad primum Alexandrinum durauit

Ptolem. Philomator & Philopator vnde dicti. Pto. Euergetes. Pto. Auletes. Ptol. Auletes exul reſtitut⁹ ab A. Gabinio. Ptol. puer.

bellum. Quem Philadelphum, Philomatorem & Philopatorem ob neces parentibus & germanis fratribus illatas, per antiphraſin & irriſionem vocitarunt: ſicut Euergeten, quod deorum ſimulachra à Cambyſe diſiecta reſtituerat, quaſi beneficum: & Auleten diffamatiſſimũ, quod ſuper cætera flagitia & dedecora, choraulam & tibias exerceret. Hunc enim Auleten ob ſimultatem AEgyptij regno exegere: qui Romam exul cùm veniſſet, à ſenatu populóque Romano benignè exceptus, in AEgypti regnũ ab Aulo Gabinio reductus & reſtitutus fuit. Poſt quem Alexandrini Cleopatram & Ptolemæum puerum regno præfecere: ſed mota ſeditione à factione alterius partis, Cleopatra ĩ Syria exultauit, atque ex illo AEgypti regnũ penes puerum ſtetit. Hic eſt enim Ptolemæus ille puer, qui Pompeium Magnum ex Pharſalo fugientem, miniſtro Achilla & Photino miſeranda nece affecit: exindéque Alexandrinorum res, vrgente fato, in peius magis ac magis ruere viſæ ſunt: donec Auguſtus terra maríque victor, Actiaco prælio ſuperatis Alexãdrinis, Antonióque & Cleopatra, quã matrimonio ſibi deuinxerat, victis necatíſque, AEgyptum omnem ſtipendio ſuperimpoſito prouinciam effecit, quam primus Romanorum Cornelius Gallus præſes adminiſtrauit. Tunc primùm ſub præſidibus haberi cœpta eſt, atque ex illo finis regum AEgyptiorum fuit.

Quæ poteſtas, quantúmque ius aduerſus reliquos magiſtratus, tribunis plebis Romæ fuerit.

CAPVT III.

Tribuni plebis quãdo creati primum. Tribunus plebis viatorem habebat.

TRibunos plebis, quos plebe à patribus diſcedẽte, & ad ſacrum montem ſecedente, ſacroſanctos ſibi plebs creauit, nec iuri dicundo, nec poſtulatis ciuiũ noſcendis, ſicut alios magiſtratus, ſed vt auxilij latio aduerſus conſules eſſet, & illos qui inſolenter in plebem inſultarent, vtque præſides libertatis cuſtodéſque forent, creatos accepimus. Ideo nec in ſella curuli ſedere, nec purpuratos incedere, nec lictorem vt conſules prætoréſque, ſed viatorem habere illos ſatis conſtat. Cauſa autẽ hæc eſt, quòd tribunus plebis, populi Romani magiſtratus non eſt: propterea cùm conſulum, prætorũ & ædilium,

reliquorúmque magiſtratuum, creato dictatore, iuriſdictio ceſſet & cõniueat, ſolos tribunos plebis in poteſtate eſſe liquet Ex reliquis præterea magiſtratibus, cùm multi vocationem & cognitionem habeant, apud tribunos tantum prehenſionem eſſe abſque vocatione, memoriæ datum eſt. Prehendere enim tribuno plebis licet, & in carcerem mittere, iure ſacroſanctæ poteſtatis, etiam conſulem, prætorem, cenſorémque M. Druſi exemplo, qui tribunus plebis, Philippum conſulem, quia concionantem interpellarat, præcipitem egit in carcerẽ, ita vt non modica vis ſanguinis è naribus efflueret. Etiam ab iniuria quę coram fieret, inhibere, mulctámque indicere cõſuli, dictatoríque & reliquis magiſtratibus tribunus pro imperio poterat. Interceſſiones quoque aduerſus reliquorum potentiam magiſtratuum, apud tribunos plebis tantummodo ſunt. Contra verò dictatoris imperium, à quo non eſt prouocatio, tribunis intercedendi facultas non eſt, quamuis plerique contra dictatoris iuſſum, tribuni interceſsionẽ valuiſſe contendant. Q. Fabii exemplo, qui cũ magiſter equitum eſſet, & in eum, quod contra vetitum pugnaſſet, L. Papyrius dictator animaduertere vellet, M. Fabius pater, qui ter cõſul dictatórque fuerat, tribunos plebis & populum appellauit, qui interceſſione ſua, etſi precariam præſtitiſſent opem, reum tamen ſupplicio exemere. Ego autem cum id aliter compertum non habeam, tribunitiam poteſtatem ſemper dictatoris imperio çeſsiſſe, auſim aſſeuerare: ab vno que tribunorum ad reliquos tribunos prouocare licere, ipſóque intercedere poſſe, non eſt controuerſia. Neque enim leuis eſt vnius tribuni in prohibendo poteſtas. Siquidem vno aliquid fieri negante, nihil cæteri, etiamſi plures numero ſint, decernere valent. Id tamen lege cautum erat, ne vltra mille paſſus ab vrbe ad tribunos prouocatio foret. Ideo ſiquid ſublata interceſsione tribunorum, per populum agi vellent, extra vrbem vltra mille paſſus comitiis indictis, & ſenatu euocato, decernebant, Tunc enim ſine imperio tribunus cenſebatur. Capitis etiam diem dicere dictatori vel conſulibus, poſtquã abiere magiſtratu, & reliquis magiſtratibus dum in honore ſunt, tribunorum poteſtatis eſt. Illud certè ſatis conſtat,

Tribuni plebis poteſtas.

Tribuni in prohibẽdo poteſtas.

neque tribuno plebis diem integrum ab vrbe abeſſe licere, ne auxilij latio cum opus fuerit, ciuibus deſit: ſicut Heduis in more fuit, vt qui ſummum gerit imperium, finibus excedere non poſſet. Neque eum qui parentem ſuperſtitem habeat, tribunum plebis eſſe oportere. Propterea Seruilius, qui tribunatum geſſerat, falſo tribunus eſſe creditus eſt: quòd patrem quem obiiſſe mortem opinio inualuerat, viuere conſtabat. Quin & illud animaduertimus, tribunis quoties oportere viſum fuit, habendi & diſſoluendi ſenatus, nonnunquã, ne conſularia comitia fiant, intercedendi ius poteſtatémque fuiſſe. Ipſis tamen cùm frequens habetur ſenatus, intra limites curię adeſſe non licebat: ſed poſitis ante curię fores ſubſelliis, quę ad populum pertinerent, ſenatuſconſulta excipere: quę ſi probarent. T literam ſubſcribere ſolebant. Si autem minimè rata eſſe vellent, poterat ſenatuſconſultum per interceſſiones tribunitias impediri. Tametſi ęuo poſteriore, tribunum frequenti curia, de his quę ad populum pertinerent, ſenatum ſæpe conſuluiſſe, ibíque ſubſellia habuiſſe, inter exempla inueniamus: donec Atinio plebiſcito tribuni plebis ſenatores effici meruere. Poſſe etiam plebem conſulere, & rogationes & populum ferre, ac ſuper his leges promulgare, quę plebiſcita dicta ſunt, tribunitię poteſtatis eſſe nemo dubitauit: quod quidẽ conciliũ in æde Vulcani frequẽtes habuere, ibíque ſiqua turbulenta confuſio eſſet, in qua conſulto opus foret, plebeios aduocare, & concionẽ frequentiſſimo concilio habere aſſueuerant. In quo tẽplo canes pro æditiuis eſſe, & ſacrilegis tãtũ adlatrare, fama ferebat: ſicut apud AEtnã in Vulcani tẽplo canes lucum & templũ aſſeruare dicũt: & in Daunia, Achaię, Mineruæ delubro atque in Creta Dictææ matris æde, canes enutriri traduntur: qui Græcis ſubblandiũtur, barbaros verò inſectantur. In ſinu quoque Adriatico Diomedeæ aues Græcis mites, Barbaris verò infeſtæ ſunt. Hoc etiam notatum eſt, tribuni plebis domũ cuiuis patere, foréſque illi' per diẽ pérque noctẽ recluſas eſſe oportere. Cuius rei cauſam quærentibus nobis, illud probabile viſum, quod congreſſus faciles ad ſe præbere, & neminem aditu arcere debet. Nã ſoli tribuno, noctu pariter & die cuiuis opẽ imploranti

Canes in tẽplis pro æditiuis.

Diomedeæ aues.

præſto eſſe, & ius auxilij ſui expedire, atque à cuiuſque magiſtratus nimia potentia plebem tueri fas eſt.

Quid verbū ſino, cum negandi aduerbio apud iureconſultos deſignet, & quam vim habeat in edictis. C A P. IIII.

ARguebat quiſpiā negligentiæ colonū ſuum, quem partiarium habebat, quodcùm fundum ſuburbanū in agro Neapolitano, vt vetus illius regionis mos eſt, colendum locauiſſet, in lege locationis ita ſcriptum fuit: Vt colonus fundum bene coleret, bene irrigaret, bene ſtercoraret, néve quépiam iniuſſu domini in fundum ingredi fineret. Cùm poſtea dominus poma & fructus arborū clàm ſublatos, & ex iis nihil ad iuſtā magnitudinem creſcere, quin furto ſubtractum foret, reperiſſet: coloni negligentiam incuriámque acerbè atque acriter apud iudices criminatus eſt, quantíque ſua intereſſet, tanti litem æſtimari poſcebat. Cúmque colonus ſecundum locationis legē ſe neminē admiſiſſe, aut in fundum ingredi ſiuiſſe contenderet, cōtrà ſtabat fundi domin⁹, vehementíque obiurgatione colonum inceſſebat, cùm non modò non admittere quempiam, ſed etiā euigilare atque attendere ne quis ingrederetur, debuiſſet. Quibus iurgiis ad multam diē protractis, tandē ſecundum domini poſtulata iudices litem dedêre, quātíque domini intereſſet, tanti litem contra colonū æſtimarunt. Sed cū poſt immodicas altercationes ſedatæ res & compoſitæ viderētur, ambóque & colonus & dominus diſceſſiſſent: percontatus ego ſum iudices, quibus rationibus adducti, contra colonum litem æſtimaſſent: nam pacto ſtetiſſe videbatur, ſi neminem permiſſu ſuo in fundum ingredi ſiuiſſet: atque ideo ſecundum pacti legem potius abſoluendus quàm condemnandus fuit. Tum ex his vnus literis homo multis præditus, comprobata quæſtione: Verbum, inquit, ſino, in conuētione poſitum, ſi cū negandi aduerbio ponatur, non ſolùm hanc habet vim, vt quis contra facientē prohibere debeat: ſed vt impenſè operam det, ne ob ſecordiam negligentiámque ſecus fiat: quod niſi factū fuerit, culpa cōmiſſa eſt. Debuit ergo colonus iuxta cōuentionem deductam in chirographo, non ſolū ingredi volentem prohibere: ſed enixè dare operam, & fundū ita cuſtodire, ne quid ob ſecordiā furti damnive domin⁹ patere-

Sino cum negatione.

tur: quod quia molliter fecit atq; neglexit, iure mulctandus fuit. Et ne, inquit, me hoc tantũ aſſeuerate putes, poterit apud te multum fidei feciſſe Alphanus iuris publici priuatíq; peritus, qui de hac quæſtione, de qua tu modò quæris, conſultus, ita reſpondit: (tum ibi libellum mirandæ vetuſtatis è ſinu depromit, corroſis iam & ſenio labentibus literis: In eo ita ſcriptũ fuit) Redemptor ſyluam ne cædito, néve findito, néve deurito: néve quẽ findere, cædere, vrere ſinito. Reſpõdit Alphenus, locatorem potius id videri voluiſſe, vt redemptor non ſolũ ſi quem caſu vidiſſet Syluam cædere, prohiberet: ſed vt curaret dare operam, nequis cæderet. Quod cùm legiſſemus, tũ planè animaduertimus grauiter ſimul & verè litem æſtimatam & iudicatam fuiſſe.

ff loca. l. in lege locationis.

Ex quot militibus decuria, centuria, ordo, manipulus, vexillum, turma, cohors & legio, à Romanis ſcribi conſueuerint.

CAPVT V.

IN antiquis annalibus illorum qui in re militari docti Romani moris & iuris fuere, intercisè ſcriptum inuenimus, militum ordines in acie inſtruanda, alios minores, nonnullos maiores deſcriptos fuiſſe: quò facilius cuius ordinis quiſque miles, cuiuſque manipuli eſſet, & ſub quo duce militaret, dignoſci animaduertíque poſſet. Ideo imperatores ſingulas centurias ex centum peditibus, decurias verò ex decem equitibus ſcribere ſolitauere, vt hac militum deſcriptione diſtinctior acies & inſtructior fieret. Ordo autem, minor centuria, maiórque decuria, ex ſexaginta militibus conſtat, cui præerat vexillarius, plerunque centurio, aut ordinis ductor. Manipulus leuis ex viginti militib⁹ & turba ſcutatorũ fit, Perſis ex vigintiquatuor, militéſque manipulares appellati. Huic etiam centurio præerat, quem manipularem vocitarunt. Manipulos verò quindecim ſuis interuallis diſtinctos, in prima acie velut fortiſſimum robur plerunque Imperatores locârunt. Leuíſque manipulus dictus, quod haſtis miles gæſiſque, non armis grauioribus muniretur. Turma quaſi terma, triginta equites, hoc eſt, tres decurias, & decuriones tres vetuſto more recipit, q̃ honore præſtãt & ordine. Ex tribus enim cẽturiis, Ramnenſi, Titiẽſi, & Luceri, (quas à prima origine ad belli paciſque

Centuria.
Decuria.
Ordo.
Manipulus leuis.
Turma.

munia Romulus inſtituerat) triginta equites ſingulis cõficiẽdis turmis ſcribere ſolit⁹ fuit, éxque ea lectione turmæ cõſtitutæ. Sed turma ex equitibus, cẽturia fit ex peditibus. Has quoque tribus veteres nuncuparũt, & qui his præſunt, tribuni vocati. Primipil⁹ ex tribus vexillis conſtat, qui centurionem habet, cui primipili nomẽ, qui ordine primus erat: ſiquidẽ cẽturio prim⁹, & primipilus, ac primi ordinis ductor, idem fuit poſt que ductor populariũ, in Romanis caſtris ſæpe meruit, & ordines duxit. Vexillũ ex centũ octoginta tribus hominibus fit. Horũ primũ triarios habet veteranos, & ſummæ virtutis milites: ſecundũ rorarios, fiduciæ paulò minoris: tertiũ verò accẽſos, qui minimi roboris, vel in frõte locati, primos cõgreſſus excipiebãt, vel in poſtremã aciem reiiciebantur. Cohors alia milliaria, ea mille quingẽtos pedites, equites verò centũ triginta duos habet. Cui⁹ generis cohortes, ꝙ ex lecto milite conſtabãt, ad ſubita belli, quò lapſam aciẽ repararẽt, ſeruare ſoliti ſunt. Aliæ quingẽtariæ, quas ex quingentis quinquaginta peditibus, equitibus verò ſexaginta ſex plerũque deſcripſere. Ex quibus nonnullæ cõſulares, aliæ prætoriæ, alie vrbanæ, multæ legionariæ, pleræque auxiliares dictæ. Cuius generis cohortes nunc rodecem, iuſtã efficiũt legionẽ. Tametſi cohortes quinquagenarias apud Latinos, Sannites & Hernicos, & apud Camertes ſexcentorum militum quandoque deſcriptas legamus, quas in centurias: cẽturias verò in contubernia, nonnunquam duces diuiſere, vt decem militibus vno tabernaculo degentibus præeſſet vnus, qui contubernij caput foret, ipſáque cohabitatio contuberniũ dicta. Cyrus tamen contubernia pro numero centurionum diuiſiſſe fertur, ſinguliſq; tabernaculis cẽtum milites cohabitare iuſſiſſe, qui vno conuictu viuerent, & ſub eodem Centurione militarẽt. Lycurgus verò ad maximos conatus, turmã quadratã ex quinquaginta equitib⁹ fecit, quã οὐλαμὸν vocitauit: qui etiam equites ac pedites in ſex tribus diuiſit, quarum quælibet tribunũ militum, & quatuor præfectos manipulares habuit, quinquagenarios octo, duces turmarum ſedecim. Ex quibus tribubus aliquando tres, nonnunquam ſex turmæ pro neceſſitate conſtituebantur. Inter cæteras fuit Spartæ cohors Pitaneta præci-

Centuria. Tribus. Tribuni. Primipil⁹. Vexillum Triarij. Rorarij. Accenſi. Cohors milliaria. Quingentaria cohors. Cõſulares. Prætoriæ. Vrbanæ. Legionariæ Auxiliares Quadragenaria. Turma quadrata. Pitaneta cohors.

pui roboris,quæ vltimo diſcrimini,& ad extremos caſus ſeruabatur. Et tametſi cẽturiæ,decuriæ,turmæ,cohortes, equitatus pro voluntate,próque arbitrio ſæpe auctæ & immunitæ, nonnunquam duplicatæ fuerint:idem tamen nominis,quamuis mutato militũ numero, ſortitæ fuere.

Legio. Legio autem non vno ſemper eodémque ex numero fit: ſed pro robore,próque militari multitudine,modò maior ampliórque, modò exilior eſſe conſueuit ſæpiúſque numero & genere variauit. Romulo primùm regnãte,legio ex peditum tribus milibus, equitibus verò trecentis fieri cœpta eſt:quam quód ex lectis militibus cõfecerat, legionem appellari maluit. Aucta mox ciuitate aduentu Sabinorum,& creſcente imperio, ſex millium peditum, equitum ſexcentorum, legiones fieri cœptum Plutarchus autor eſt:cuius teſtimonio ampliſſimo mouerer,niſi quòd à C. Mario primum, cùm aduerſus Cimbros moliretur arma, ſex millium & ducẽtorum peditum,equitũ verò trecentorum deſcriptas fuiſſe T. Liuius memorat. Scipio deinde cui Aphricano fuit cognomen,cùm in Aphricã traiiceret, duas Canenſis exercitus legiones ita ſuppleuit,vt ſingulæ ſex millia & ducentos pedites, trecentos haberent equites: ſæpiúſque in deſcribendis legionibus variatum fuit, vt modò quatuor millium peditum equitũ verò trecentorũ legiones fierẽt:modò quinque millia peditum, equites trecẽti in ſingulas eſſent legiones. Quibus Romani duces ob varios euentus nomina indidere. Siquidẽ C. Cæſar Martiam & Alaudam præcipuas nuncupauit,decimam maximo in honore habuit: reliquas verò à numero dixit. Nero ad Caſpias portas ducturus,ſex milium militũ legionem fecit, quam phalangem magni Alexandri appellauit. Otho pręcipuę legioni,auxiliatricis nomẽ dedit:Vitellius,rapacis: Varro, vni vernaculę:Põpeius, gemellę, quòd ex duabus vnam effecerat:Hadrianus Mineruiam,alij primigeniam, nonnulli claſſicã, pleriq́ue Italicam,ſeptimam,Galbianã,geminam,Vindemiſſam:alij Claudianam vocitarum:Valerianus fœlicẽ,Samnites linteatam. Græcis verò Hipparchia ala fertur pręcipua, quę ex quingentis duodecim cõſtabat equitibus,& alia agema:Macedonib⁹ Etherica. Apud Romanos Scriboniana & Singularium. Anthiochus

In legionibus deſcribendis variatum.

Legionum diuerſa nomina.

Legionis pręcipuę varię appellationes.

Græcorum ala.

ἱππαρχία.

ἄγημα.

chus Gemeam, mille equitum alam vocitauit. Inter quas ala Campanorum, ex quingentis ferè equitibus multum anteiſſe fertur. Illud planè conſtat, veteres Romanorum perrarò, & niſi cōtra maximos conatus, plus quatuor legionum exercitus ſcripſiſſe, atque in iuſta legione centurias ſexaginta, manipulos triginta, cohortes decē ponere conſueuiſſe. Quódque iure militari præter deſcriptos ſingulis legionibus milites, qui Romani vel Latini nominis erant, ſemper auxiliares ex ſociis ciuitatibus finitimis, aut externis, peregrinæ iuuentutis ſub diſciplina & cultu Romano, & auctum voluntariis agmen iungi conſueuere. In quo id ſeruatum eſt, ne vnquam amplior numerus auxiliariorum ex peregrinis copiis, quàm ciuium foret: tametſi à prima origine Romani ſemper ſuo milite, nullo externo adiuti militarint. Quódque ſingulis quatuor legionibus, tribuni militum ſeni ac deni præfecti centuriones, decuriones & legati præeſſe conſueuere. Eſt quoque illud animaduertere, lege militari ſancitum, vt miles ſubſit centurioni, centurio tribuno, tribunus præfecto caſtrorum, præfectus legato, legatus conſulis pareat imperio. Conſul autem, & magiſter equitum, ſicut reliqui magiſtratus, dictatoris iuſſui & poteſtati ſubeſt. Claudius verò Cæſar militiam ita ordinauit, vt poſt cohortē, alam: poſt alam, tribunatum legionis daret: quam militarem inſtitutionem à Lacedæmoniis fluxiſſe crediderim, à quibus reliqua Græcia armorum duces, velut rei militaris expertiſſimos, petebat: quibus in more fuit, per gradus maiores duces minoribus præeſſe: & ne turbatis imperiis confunderentur, munia diſtincta mandare multis. Nam cùm rex apud eos ſummum gerat imperium, poſt regem fuere duces: proxima dignitate tribuni, poſt tribunos centuriones: deinceps decani. Ita vt cùm gerendarum rerum cura & procuratio multis incumberet, in exercitu vix quiſpiam mediocri prudentia vir ſine honore aut imperio foret.

Gemea ala | *Iuſta legio.* | *Singularũ legionũ capita.* | *Ordo magiſtratuũ in re militari.* | *Militiæ ordo.* | *Lacedæmoniorum duces rei militaris peritiſſimi.*

Ex quibus cauſis dictator apud Romanos olim, & quare fieri conſueuit.

CAPVT. XV.

Dictatorem, à quo prouocare non licebat, quémque ſummum Romę imperium tenuiſſe certum eſt, non

Dictatores cur crearẽtur.

modò laborante repub. & trepidis in rebus, cùm aut de cõmuni libertate ageretur, metúſque de ſumma rerum eſſet, quod vltimum erat conſilium: ſed ex variis euentis, diuerſiſque rerum cauſis creari ſolitum accepimus: Nam & claui figendi, & ſenatus legendi, aut magiſtratus coërcendi cauſa nonnunquam quæſtionibus exercendis, plerunque comitiis habendis, ſicut res tempúſque poſtulabant, etiam florente republica, & procul à belli tumultu, creatũ fuiſſe liquet. Conſtat enim ciuitate morbo laborante, cùm vis peſtilentiæ & inſanabilis pernicies, tabéſque ciuitatis ita per omniũ capita peruagata eſſet, vt nec ope diuina, nec humanis cõſiliis leuari poſſet, quotidiéque variis morbis corpora affecta caderẽt: ex ſeniorũ memoria repertum, peſtilentiam quondam fixo à dictatore clauo deceſſiſſe. Ideo C. Genutio, & L. Æmylio Mamerco conſulibus, & ſæpe aliâs, cùm graui morbo ciuitas affecta eſſet, ſenatus L. Manlium imperioſum dictatorem claui figendi cauſa dici iuſſit, qui dictator dictus, clauum panxit, íſque clauus dextro lateri ædis Iouis Opt. Max. in Campitolio fixus fuit. Poſt quem cùm Romæ de veneficiis quærerent, & aliquot matronæ damnatæ forẽt. eáque res prodigi habereturloco: vt mentes alienatæ, ſui compotes fierent, ſimili memoria ex annalibus repetita, claui figẽdi cauſa dictator creatus Cneus Quintilius fuit, qui fixo item clauo, cùm eo piaculo ciuium mentes ſui compotes feciſſet, diſcordéſque animos conciliaſſet, dictatura ſe abdicauit. Eos autem clauos fuiſſe æneos, notáſque numeri annorum quibus tunc tempora deſignabant, habuiſſe, ídque à Vulſiniis emanaſſe ferunt: quibus in vſu erat, clauos indices numeri annorum habere fixos in templo Nurciæ Hetruſcæ deæ. Comitiorũ verò cauſa, ſiquando neuter conſulum bello abeſſe poterat, vel morbo aut alia neceſſitate comitiis pręeſſe nequirent, ſenatum abſentes COSS. dictatorem, qui comitiis præeſſet, dicere cenſuiſſe, ſæpe cõpertum eſt. Dicebat enim cõſul dictatorem comitiorum cauſa in caſtris, vel vbi terrarum erat, cùm ipſe à bello auocari commodo reipublicæ non poſſet. Quæſtionibus quoque exercendis creari dictatorem, argumento eſt, quòd Sp. Melio imperium populi Romani affectante, cùm nullius

Claui figẽdi cauſa.

L. Manlius clauo fixo. peſtem ſedauit.

Cn. Quintilius clauo fixo mentes alienatas ſui cõpotes fecit.

Comitiorũ cauſa.

Quæſtionũ exercendarum cauſa.

imperio magiſtratus cogi poſſet, ſenatus vt nefarios ipſius conatus reprimere, vtque clandeſtinas inſidias à capite & ceruicibus dimoueret, dictatorem creari exacta ætate Q. Cincinnatum voluit: qui re explorata, ſumpto de reo ſupplicio, dictatura ſe abdicauit. Et cùm occultas principum coniurationes conſiliáque clādeſtina Capuæ fieri percrebuiſſet, ſenatum quæſtiones veri inquirendi cauſa decreuiſſe, dictatorémque quæſtionibus exercendis dici cenſuiſſe, multi adnotarunt. Nec me præterit, legendi quoque ſenatus, cùm patres in demortuorum loco ſuffici, ordinémque ſenatorium ſuppleri opus foret, vt eſſet qui nouos legeret ſenatores, quique ſenatum ſufficeret, plerunque dictatorē fuiſſe. Quo tempore illud euênit, vt duo ſimul dictatores, quod nunquā antea factum, crearentur, Marcus ſcilicet Iunius, qui caſtris dictator tūc præerat, & M. Fabius Buteo, qui ordinē ſenatorum, eo quòd multi bello ceciderant, ſufficeret legerétque. Quanquam & feriarū cauſa, cùm tetra prodigia nunciarentur, proptereáque feriæ indicēdæ forent, vt eſſet qui ferias indiceret, quique ludis Romanis, aut quadrigis mittendis præeſſet. Nonnunquam vt illorum contumaciā cohiberet, qui functis honoribus, magiſtratu abire, vel ſenatus dicto parere nollent. Interdum, qui flaminē proderet, dictatorem fuiſſe legimus: qui quidem magiſtratus non Romæ tantùm, ſed & Albæ, & Lauini, & in toto ferè Latio ſummus erat. Id quoque non prætereundum, quòd ſiue belli gerendi, ſiue cuiuſuis muneris exequendi cauſa, dictator dictus foret, niſi virum conſularem, quique conſulatum antea geſſiſſet, & nocte ſilente, atque in agro Romano (is autem Italia terminabatur) dici licuiſſe: nec vltra ſex menſes ante Syllam dicturæ munus quempiam exercuiſſe, præter Furium Camillum, cui iam exacto ſemeſtri, cùm conſternata republica laborarent ancipiti metu, ne tumultus vrbani fierent, néve vrbe relicta Romani Veios migrarent, ſenatus in annum dictaturam inuito prorogauit: atque hic Camillus fuit, qui vindex maieſtatis Romanæ, dictatura quinquies, triumpho quater potitus eſt. Conſulatum verò nunquam attigit tametſi lege veteri de dictatore creando primùm lata, id ſancitum fuerit, vt niſi conſu-

Legendi ſenatus gratia.

Dictatores duo ſimul creati.

Ferias indicēdi cauſa.

Cōtumaciæ cohibēdi cauſa.

Prodendi flaminis gratia.

Dictator quis creabatur, & quo tempore & loco, & quandiu.

Furius Camillus.

lares viri, quíque conſulatum anteà geſſiſſent, nulli di-ctatores haberentur aut fierent.

Locus ex Terentij Phormione elucidatus, & vetus ſenatuſ-conſultum à Græcis ad Romanos deductum.

CAP. VII.

LEgebamus aliquando, dum pueri eſſemus, Terentij Phormionem, vbi adoleſcens filius virginis amore perditus, mentitus ſe proximum genere, puellam abſente patre vxorem duxerat, lege coactus. Deemum reuerſus pater, ſeruum, cuius ſuaſu nuptias confecerat, quòd indotatam duxiſſet atque ignobilem, iurgiis afficiebat, quũ leui mercede inhoneſtas nuptias effugere, & filium ab ignominia redimere potuiſſet. Hoc erat, ſi dotem virgini dediſſet, vt dote contenta alium puella virum quæreret, filium verò dimitteret: aut ſi pecunia deeſſet, mutuam ſumeret vel fœnore. Cui ſeruus in hæc verba reſpondit, *Hui dixti pulchrè, ſiquidem quiſquam crederet, Te viuo.* Quid ſibi vellet, quòd viuo patre neminem filio crediturum pecuniam ſeruus reſpondebat, non ſatis tunc acceperamus. Sed quum poſt aliquot dies in eandem lectionẽ, vt fit, incideremus, animaduertimus vetus olim ſenatuſconſultum fuiſſe, quod primũ à Solone veteri lege ſancitum, inde ad noſtros deductum fuiſſe arbitror: quo cautũ fuit, Patre viuente, filio qui ſub patris iure eſt, credi pecuniã non licere: & qui credidiſſet, petitionem non habere: ne filiusfamiliâs ære nexus alieno, vt creditum redderet, vel necem patri machinaretur, aut aliunde eam inhoneſtius quæreret. Sed cùm ipſius ſenatuſconſulti verba non haberemus, incidimus fortè ad id temporis, cùm hæc dictaui, in pluſcula legum commẽtaria, quæ ex naufragio erepta, nauta quiſpiã Romã aduexerat: ea cùm emendi ſtudio inſpiceremus, illud ipſum ſenatuſcõſultum, quod diu impenſa opera quæſieramus, caſu inuenimus. Verba verò ex eo ſenatuſconſulto hæc ſunt: Placere ne cui qui filiofamiliâs mutuam pecuniam dediſſet, etiam poſt mortem parentis, cuius in poteſtate fuiſſet, actio petitióque daretur: vt ſcirent, qui peſſimo exemplo fœnerarent, nullius poſſe filiifamiliâs bonũ nomen, inde expectata patris ſui morte fieri, & infrà. Cùm enim fœneratores magna licentia pro arbitrio fœnera-

Solonis lex.

Senatuſcõſultũ in fœneratores.

rent, cautum fuit primò duodecim tabulis de modo credendi, ne quis plus vnciario fœnore fœneraret: mox tribunitia rogatione ad ſemuncias fœnus redactum, deinde ad ſemiſſem, poſtea ad trientem, demum L. Genutius tribunus plebis tulit ad populum, ne vllo modo fœnerari liceret. Poſt aliquod verò tempus, Sulpitius Trib. plebis, vt credendi modum præfiniret, legem tulit, ne quis ordinis ſenatorii vltra duo millia drachmarum æs alienum conflaret, qui poſtea decedens, contra legem à ſe latam, trecentas myriadas æris alieni conflaſſe inuentus eſt. Diuus deinde Cæſar etiam certum modum credendi præfiniuit, Tiberius verò vt fœnus tolleretur omnino diſpoſito per menſas millies ſeſtertio, cauit vt ſingulis facultas creditũ accipiendi fieret in triennium ſine vſuris, ſi debitor in duplum populo cauiſſet. Poſtremò pluribus plebiſcitis, non modò fœnus, ſed vetita verſura fuit, cautúmque perpetuo ſenatuſconſulto, ne filiofamiliàs credere liceret. Cauſam ferunt fuiſſe, quòd Cælius Plotius fœnerator T. Veturium nexum & addictum, ob reliquum fœnoris non redditi, ſtupare voluit, & verbere affecit. Sicut de Papyrio traditur qui Publium nexũ ad libidinem pellicere conatus fuit, quæ cauſa traditur fuiſſe, vt nexi ſoluerentur, néve in poſterum quiſquam nectetur. In qua quidem re, adnotare ſuccurrit, apud iureconſultos, Reliquatores dici, qui integrum æs alienum cum fœnore non exoluiſſent, ſed partem æris alieni & fœnoris deberent: fuítque Athenis magiſtratus cui Zeteta nomen, apud quem ſiquis integrum æs debitum nõ ſoluiſſet, conueniri lege poterat. Indis verò & Germanis fœnus ignorum fuit: & pleræque gentes odio illud inexpiabili proſequutæ, adeó vt cùm furem dupli, fœneratorem quadrupli damnarent: ferúntque AEgyptios & [illegible]nienſes, cùm hæc contagio mali latius ſerperet, pluribus decretis cauiſſe, ne ob fœnus corpora ad[illegible]icari vel addici poſſent, néve ſuper corporibus fœnerari fas foret, nec citra debitoris facultatem ſæuire, quæ lex Siſachthia & Chreocopia dicta, adeo vt Lycurgus è tota Sparta fœnus & vſuras exterminaſſe dicatur, cúmque omnis AEgyptus eſſet obruta fœnore, fuit lege ſancitum vt ita demum mutuam pecuniam accipere liceret, ſi ca-

Fœnus quo pacto paulatim abrogatum.

Cedebatur non vltra duo millia drachmarum.

Cel. plotius fœnerator.

Reliquatores.

ζητητὴς.

Fœx.

Lex ſiſachthiæ & Chreocopiæ

dauer patris fœneratori daretur pignori, penes quem eſſet poteſtas paterni ſepulchri debitoris oppignorati. Agis, Inter cæteros fertur Agis Athenienſium dux adeò fœnus exorſum habuiſſe, vt omnium fœneratorũ tabulas igne ſuppoſito in foro concremarit, quo igne nullum clarius lumen vidiſſe Ageſilaus dixit. Laudatúrqua Antonius Pius & Alexander Seuerus, quòd Romæ fœnus trientariũ conſtituerint, cùm nonnullos fœnoris cauſa agro paterno auitóque exutos cõperiſſent: ſemiſſem verò induxerint, & abrogarint. Lucullus quoque adeò fœneratorũ licentiã cohibuit, vt omnem Aſiam fœnore demerſam liberarit: Sicut Cato qui in fœnore coërcendo aſperior & durior, ex tota Sicilia fœneratores exegit, illámque ære alieno obrutam, in priſtinum decus reſtituit. Hoc quidem ſenatuſconſultum iam longo abuſu obliteratum, diuus Claudius fœneratorũ licentiã coërcens, ne filiisfamilas pecuniã fœnori darent, ſeuero edicto ſeruari mandauit. Diuus deinde Veſpaſianus cùm cenſuram ageret, ſaluti parentum & liberorum conſulens, illud denuò ex longo interuallo reuocauit. Non ergo inſcitè ſeruus ille reſpondebat, neminem fore, qui viuo patre filio pecuniã crederet, cuius petitionem actionémque lege & ſenatuſconſulto non haberet.

Spero te amaturum fore, vel amandum fore, veterum autoritatibus Latinè dici licere, contra opinionem quorundam grammaticorum.

CAPVT VIII.

COmmentatiunculas ſuas non inuenuſtas adoleſcens quiſpiã ingenio & lingua præſtabili, dum poſteritati & gloriæ ſeruit, apud nonnullos eiuſdem diſciplinæ viros lectitabat, non equidem, vt videbatur, laudis indipiſcendæ gratia, ſed vt graui illorum iudicio ſubnixus, liberius conſultiúſque, ſi quod in eis delictum, ſi quódve mendũ eſſet, caſtigaret: eorúmque explorata ſententia, nõnulla in vulgus emittebat: multa vel tollebat è medio, vel corrigebat. Aderat inibi familiaris meus quiſpiã, honeſti ordinis, Latinæ eloquentiæ & veterũ literarũ non ignarus, qui cætera quidem minimè viſus aſpernari, vno verbo ſe offenſum dicebat, quod in poſterum nihil in eum ſcripturũ fore, ille dixerat. Minus Latinè (inquit) dictum eſt,

ſcripturum fore,ſed aptius conuenientiúſque dicendum fuit,ſcripturum eſſe.Siquidem verbum fore,cùm tempus quod futurũ eſt deſignet,cũ participio in rus,vel in dus, quòd pariter futurum tempus deſignat,minimè conueni re,perindéque haberi ac ſi dicas ſcripturum futurũ eſſe: quæ oratio,vt probè noſti nihil habet gratiæ vel dignitatis. Quóque minus dubites,inquit ille,hoc ſenſerunt multi eruditi:quorum ſententiam iudiciúmque minimè aſpernaberis. Statímque ad nos attulit obſeruationes grãmatici hominis non incurioſi,in quibus ad hanc ſententiam ſcriptum,definitúmque inuenimus:Fore, cùm vim participij habeat,cum nomine,non cum participio iungi oportere,ne duo ſimul participia confundantur Itaque dicendum,ſpero te amatorem fore.vel amaturũ eſſe:non autem amaturũ fore,vel amandum fore: venturum eſſe,non venturum fore.Et ita dici ſcribíque oportere maximè cõtẽdebat.Quòd cũ legiſſemus, tenuit nos admiratio iſtius doctoris,equidem diſerti,& tamen incõſiderati,qui præcipiti ductus ſententia tam aſſeuceratè cõtendere auderet,id quod longè ſecus à doctiſſimis ſæpe vſurpatum memineramus.Siquidem T.Liuius facundiſſimus autor,ſecundi Punici belli octauo, Et acturum ſe, inquit,per populum apertè fore, ſi ſenatus aduerſaretur. Et alibi, Libenter facturos fore,vt ludi maximi fierent. Et rurſus Eò quoque mittendos fore legatos,dixit.Et ſeptimo de Macedonico,ſub pellibus habẽdos milites fore.Q. Curtius,Seneſcendum fore tantum terrarum vel ſine imperio obeunti.Quibus aſtipulatur Plinius naturalis hiſtoriæ ſecundo,Quid fore putandũ eſt?inquiens:& pluribus exemplis quibus omnis hiſtoria referta eſt,quæ trita & peruulgata in quæſtione minimè dubia referre non neceſſe habeo.Prætérque veterũ autoritates, rationes adduci poſſent,quibus ita dici cõuenire facilè contẽderim,ex arbitratu eruditiſſimi viri.Cùm enim ſubſtantiuum olim verbũ fuerit ſuo,atque eius infinitiuum fore fuiſſe,futurũ eſſe,&c.eiuſdémque verbi nonnulla tẽpora retinuerimus,adeò vt forem antiquum,& eſſem recentius dicamus:quis prohibet etiam fore atque eſſe, ſimul cuſtodiri, perindéque amaturũ fore dici,quod amaturũ eſſe?Sed cùm nos autoritatibus veterũ inniti debeamus,

Fore.

Laurẽtius Valla taxatus lib. I. ca. 28.

Fuo.

quibus hæc comperta fuere,quę pro ratione ſunt,fruſtra in re confeſſa & explorata rationem & adminicula non neceſſaria inquirimus.Si qui tamen ſunt ita Latinæ linguæ curioſi,aut animo tam agreſti & duro,quibus veterum autoritas non ſatis ſit,poterunt ab his qui iſtiuſmodi res conquiſiti⁹ indagant,quibúſque iſta conſectari curæ fuit,hæc atque his ſimilia perſcrutari.

Pleraque veterum Romanorum cognomenta,quibus de cauſis iudita & denominata fuerint.

CAPVT IX.

VErum profectò eſt,id quod à multis traditur, veteres illos non infimæ plebis homines,quorum bona fortíque opera populus Romanus vſus fuit,ex re ruſtica, in qua multum diúque verſati fuerant,clari nominis cognomenta ſumpſiſſe. Ex qua re coniectari licet,fortes illos atque acri ingenio viros, quicquid à reipublicæ muneribus ocij & laxamenti habebant,id plerunque in exercendis agris & colendis frugibus ponere conſueuiſſe:neque ſementes terræ iacere, neque vites amputare, aut agros ſtercorare, vel irrigare, faſtidio vnquam duxiſſe:quæ nunc probro ducimus, dedecoríque & turpitudini damus. *Piſones.* Eiuſmodi fuiſſe Piſones,quòd in pinſendo frumento longo vſu fuerant exerciti,vel à piſo legumine:hi enim Calphurniorum proſapia à Numa originem duxiſſe feruntur. *Cicerones. Lentuli.* Cicerones & Lentuli,alteri ob ciceres,alteri ob lentes eximiè cultas, generoſum familiæ nomen inuenere. *Fabii.* Fabios quoque à ſatione fabarum ſunt qui autument denominatos:tametſi ab Hercule prognatos,& ab fouea dictos nonnulli ferant. Sicut Antoniorum familia,quæ Romæ imperitauit,Antonem Herculis *Antonii.* prognatũ,autorem ſtirpis nuncupat. *Lactucini.* Lactucini,quòd lactucas colerent,& *Hortẽſii.* Hortenſij,quod hortorũ ſtudio tenerentur. *Stolones.* Stolones quoque à pãpinatione & cura arborum quod curarent ne frutices, quos ſtolones vocãt,ad caudices arborũ naſcerentur,nobilia cognomenta inuenere. Ex qua familia Licinius ille Stolo,primus de plebe cõſul,quia filiũ emãcipando,fraudẽ legi fecerat, qua vetabatur vltra quingenta agri iugera poſſidere,ſua lege dã-

natus eſt. Pilumnos, quòd pilum conterendo frumento idoneum cõmenti ſunt, dictos accepimus. Et Serranos quòd agros ſererent, vel quod ſerenti fuerat delatus honos. Cuius familiæ propriũ erat, fœminas nullo tempore linea veſte vti, ſicut Cethegis diſtincto amictu & exerto brachio incedere: & Flaminiis, niſi ſacrorũ cauſa è ſua domo ignem efferri. Suilli verò, Bubulci, Bupecij, Caprarii, & Porcii, Ouinii quoque, Caprilii, Equitii, & Tauri, à pecudibus & armentis cognomenta familiæ tulere: ex quibus claros illuſtréſque viros militiæ domíque multos fuiſſe, fama vulgauit. Rurſus ex corporis vitio, aut membri iactura magis quàm honeſtamento plures dicti cognominatíque ſunt, quos recenſere & breui perſtringere, de quibus meminiſſe potuimus, non pigebit. Strabones, Pæti, & Cæci, ex oculorũ vitio cognomenta inuenere: tametſi pætos habere oculos, laudi plerũque datũ ſit: ſunt enim ad laſciuiã proniores. Sicut Licinii & Limi, alteri quòd paruis ocellis naſcerẽtur: alteri, quod limis oculis intuerẽtur. Horatio illi qui Thuſcorũ copias detinuit ſolus quod alterũ in bello amiſit oculũ, Coclitis nomẽ fuit: quãuis quòd eſſet vnoculus, Cyclopẽ, mox lapſa cõſuetudine, pro Cyclope Coclitẽ appellatũ ferant. A ſimis verò naribus vel repandis, Silos & Simos: à ſuperciliis, Silones: à labiorũ magnitudine, Chilones & Labeones: à naſo, Naſones. ab auribus mobilibus, Flaccos: à capite, Capitones, à fronte Frõtones, dictos accepimus: ſicut à colore, Burros, Nigros, Ruffos, Aquilios & Rutilios. Dixere autẽ Silos, naribus ſurſum verſus repãdis: Silones verò, qui præminenti ſupercilio forẽt. Galbas quoque à colore galbulę auis credũt denominari. Eſt enim paſſeris genus luteis pẽnis, tametſi à galbeo indumẽto aliqui dictos aſſeuerẽt. Et Lappas, ab inculto capite: & Suras à ſurarũ neruoſitate: & Halas, à fœdo oris halitu: Coſſóſque quòd rugoſi corporis forent: ſunt enim vermes ſeu teredines, quos in vetuſtis lignis, cũ cariẽ cõtraxere, genitos inſpicim⁹. Sicut Aenobarbos ab æris ſimillimo capillo, multi dictos volũt. C. Mutius vir clarus genere factíſque cũ Porſennã gladio impeteret, quod ſcribã pro rege obtrũcarat, à clade dextræ manus, quã ſibi ad ignem deflagrauit, Scæuolæ nomen tulit. Inde cognomentũ Scęuolę

Pilumni. Serrani. Suilli, Bubulci, Bupetii, Caprarii, porcii, Ouinii Caprilii, Equitii, Tauri. Ex corporis vitio.

Strabones, Pæti, Cæci Licinii, Limi.

Cocles, Sili Simi, Silones, Chilones, Labeones, naſones Flacci, Capitones, Frontones, Burri, Nigri, Ruffi, Aquilii, Rutilii, Sili, Galbæ, Lappæ, Suræ, Halæ, Coſſi, Aenobarbi.

Scæuolæ. multis Romæ factum eſt. Scæuum enim Græcè læuum de
Plauti. ſignauit. Plautos etiam & Plotos, quod ſupra modum pe
Ploti. Plāci. Panſæ. dibus planis eſſent, Plancis vero & Panſis, à vola pedum
pariter id nominis fuit: cuius familiæ numeratur Numa
Valgi. Vari. Vatiæ. tius Plancus, vir prætorius & cōſularis, qui ſub diſcipli-
Vatinii. na Ciceronis euaſit orator ſummus. Sic Valgi, Vari, Va-
Scauri. tiæ, Vatinij & Scauri, quòd varias haberent ſuras, aut cru
Scaurorū familia quando extincta. ra pedum intorta, vel quòd talis præminentioribus fo-
rent. In Scauris enim adnumerantur præcipuæ nobilita-
tis viri: quorū familiā in Scauro Mamerco, qui maieſta-
Vittatus. Celer Pius. tis reus cauſā dixit, extinctā fuiſſe volūt. Ex Metellis vni,
quod frontē vitta ligatus ambularet, Vittato: alteri, quod
Falcones. funebres ludos & viſcerationem ſine mora exoluendos
Sedigiti. curauit, Celeri nomen datū: tertius, quod à Furio tribu-
Tuditani. no patris reditum exorauit, Pius cognominatus eſt. Fal-
Malici. conum, quòd pollices pedū introrſus curuatos falconis
Bronci. iuſtar haberent. Et Sedigiti, quod ſenis plerunque digitis
Capellæ. & Tuditani, quod malleo ſimili capite naſcerētur, cogno
Ceneſtellæ. men gētilitiæ ſtirpis inuenere. Tudites enim mallei, à tū
Columellæ. dendo dicti ſunt. Sic Malici & Brōci, alteri quod magnis
Aruinæ. malis & buccis tumidioribus eſſent: alteri quod ore ſine
Naſicæ. labiis naſcerentur. Capellas quoque à capillorū hirſutie
Māmulæ. dictos volūt. Et Ceneſtellas, à caluitie: Columellas, à pro
Leccæ. ceritate: Aruinas, à pinguedine: Naſicas, ab adūco naſo
Ex fortunæ caſibus. & Mammulas quaſi papilloſos, ab ipſa re denominatos
ferunt. Leccæ quoque inexhauſta libido, & obſcœnus a-
mor, gentilitiū nomen dedit. Quinetiā ex variis fortunæ
caſibus multos clara nomina ſumpſiſſe inuenimus. Vale
rio tribuno militū, cùm ad ſingulare certamen à Gallo
prouocatus deſcēdiſſet, quod pugnāti in galea coruus in
Coruini. ſediſſet, Coruini nomē factū. Et T. Mālius, quod præuali
Torquati. dū hoſtē cōminus trucidaſſet, induuiáſque hoſti torquē
Druſi. detraxiſſet, Torquati nomē aſſumpſit. Druſo quoque à
duce Druſo pugna ſingulari victo, clarū familiæ nomen
Buteones. datū. Rurſus Buteones dicti, quod autori familiæ, cū claſ
ſi præfectus à portu ſolueret, Buteo auis fælici omine in
ſedit: quo augurio īſignē de hoſte victoriā tulit. Ea enim
triorches, quod treis habeat teſtes, nūcupatur. Et Læna-
τριόρχης. tos quòd eo veteſtis genere vtebātur, quę χλαῖναι dictę.
Lænati. Quorū M. Popilius Lęnas prīceps familiæ fuit, qui cōſul

& flamen, cùm læнam indutus ſacrum faceret, orto patrũ & plebis tumultu, vt erat amictus, in forũ proceſſit, magnificáque oratione ſeditionem cõpreſſit, & rixã ſedauit. Liuio Salinatori, quòd in cenſura ex ſalaria annona nouum vectigal ſtatuiſſet, ſal cognomentũ dedit Ex Sabinis verò Claudios, ab autore Appio Clauſo gẽtis principe, qui cum multitudine clientũ Romã cõmigrauit, deductos ferunt: ex qua familia multi inſignes nobilitate & honoribus, cõtra furores tribunitios, pro patribus perpetui defenſores extitere. Huius generis Appius Caudex cognomento fuit, quod primus claſſem extra Italiam duxerat, & nauali prælio pugnare docuerat. Dixere autẽ caudicem, lignorũ aceruum cõpactum & cõglutinatum, vnde & codices. Ea autem Appiorũ familia ab Apii corona, quam L. Appius in Achaia ludis Nemæis meruit, originẽ duxiſſe fertur: cui poſtea Neronis dixêre nomen, quod Sabina lingua fortem deſignauit & ſtrenuum: ex qua nõnulli patricij, alii plebeii, plebeia Marcellorum, patricia verò Pulchrorum fuit. Aurelios quoque ex Sabinis, quod publicè his Romæ locus datus foret, vbi Soli ſacra facerent, à Sole nuncupatos ferunt, próque Auſeliis Aurelii dicti ſicut Valeſii, Fuſii, & Papyſii quondam, nunc Valerii, Furii, & Papyrii, R. primũ litera inuẽta Is enim Claudius Centinianus, ſeu Centimanus fuit, qui librũ in iure ciuili conſcripſit, & primus R. literã Latinis dedit Papyri9, à pedũ pernicitate, qua victor omniũ ſuę ætatis æqualium fuit, Curſoris nomen accepit, alteri, ob loquendi tacendíque in ætate prætextata prudentiã, Prætextati nomen datum. Præter hos Cati, qui & Corculi, quod vſu & ſapientia præſtarent, nam catũ Sabini acutum dixere. Et Curiones à curis, quibus macilentiores erant, denominati ſunt. Ex qua gente tres præcipui oratores, lumen totius ſenatus atque imperii fuere. Dentatos quoque, quòd ſolido oſſe vice dentium armarentur, dictos putant, quomodo Pruſiæ regis Bithyniæ filius fuiſſe fertur. Quanquam plerique aliter ſentiant, autorem ſcilicet gentis, cùm primum in lucem editus fuit, dente nato prodiiſſe, ſicut de M. Curio, & M. Carbone traditur. Rurſus Clodij & Cluentii à Cloante, & Memmii à Mneſteo, à Sergeſto autem Sergii, ſicut à Naute Nautij, & Gega-

Salinator. *Claudii.* *Caudex.* *Appii.* *Nero.* *Marcelli.* *Pulchri.* *Aurelii.* *R literæ inuentor.* *Curſor.* *Prætextatus.* *Catus, & Corculus.* *Curiones.* *Dentati.* *Clodii.* *Cluentii, Memmii.* *Sergii.* *Nautii.*

Geganii. nii à Gia,Troianis ducibus, qui AEneæ comites poſt e-
uerſum Ilium,huc applicuêre,illis progenitoribus glo-
riantur.Fuitque proprium Nautiorũ familiæ vt ſacerdo-
Nautii. tes Paladis fierẽt,& ſacra tractarent,quod princeps fami-
Manilii. liæ palladium Romam atuliſſe ferebatur.Sic Manilios à
Cæcilii. Manilia Telegoni filia,quã Tuſculi genuit,& Cæcilios à
Lamii. Cæculo Præneſtis conditore.Et Lamios à Lamo,qui For
Calphurnii. miis imperauit,& Calphurnios à Calpho Numæ regis fi
lio,oriundos ferunt.Quatuor enim Numa filios genuit,
qui omnes honeſtarum familiarum nomina dedere:Cal
Pomponii. phum,ex quo Calpburnios:Pomponem , vnde Pompo-
Pinarii. nios:à Pino autem Pinarios,& ex Mamerco Mamercos
Mamerci. fluxiſſe putant. Calphurniorum familiam illuſtraſſe di-
citur L.Calphurnius Piſo Frugi,qui tribunus plebis Re-
Repetundarum lex. petundarum legẽ tulit primus,& promulgauit. AEmylia
gens Mamercum Pythagoreum autorem ſuæ ſtirpis nun
αἱμύλιος. cupat:cui propter eximiam humanitatem,quódque ani-
AEmylii. mo eſſet æquiſſimo,cognomen AEmylos inditum ferũt
αἱμύλος. Lepidi. ſicut à lepore Lepidi,& Cicurii manſueti appellati. Sci-
Cicurii. pio Naſica,à maioribus naribus,& ob morum temperan
Naſica. tiam Corculum Contrà verò Trebonius , quòd eſſet in-
Corculum. genio impotens,& moribus difficillimis , Aſper dictus
Cotæ. eſt.Sic Cotæ ab ira,&oris toruitate,quòd acres forent &
Inſani. vehementes,& Inſani,quòd natura intractabiles , atque
Maſſæ. Maſſæ,quaſi fures,& Lamiæ,quaſi voraces , cognomẽta
Lamiæ. Ouiculæ. inuenere.Fabius verò Maximus ex morum clemẽtia , &
Cũctator. quòd nihil illo eſſet placidius,Ouiculæ,idẽ,quod Han-
Verrucoſes. nibalem mora fregit,Cunctatoris,& à verruca,in labiis,
Verrucoſi nomen accepit. Eſt enim verruca, pręminens
Gurges. caro ſeu tuberculum. Alter,quoniam ſordidæ intempe-
Nepotes. rantiæ foret, profuſa largitione patrimonium prode-
gerat, Gurgitis, ſicut Nepotes , qui attritis facultatibus
vino,alea & ſcortis patrimonium exhauſere, appellati.
Pictor. Tertius,quòd ſalutis ædem pinxit, Pictoris. Alius Am-
buſtus,cuius filia Licinio Stoloni nupſerat.Ex qua fami-
lia,quod nulli contigit , vno velut tenôre tres principes
Ambuſtus ſenatus fuere,Fabius ſcilicet Ambuſtus, Rutilianus , &
Rutilianus Gurges,præcellẽti ingenio viri.Is autẽ Ambuſtus, quod
adoleſcẽs ictus fulmine deflagrauit,idémque Pullus,poſt
ea Rullus nominatur.Fuit quoque Fabius cognomento

Venox, qui cenſor cum Appio Claudio, ob inquiſitas aquæ venas, Venocis nomen accepit. Et alter Rutilianus, cui primum ob virtutem Maximi cognomen datum, qui magiſter equitum à Papirio dictatore penè ſecuri percuſſus eſt. Duos enim Maximos populus Romanus præcipuè cognominauit, Valerium, qui plebem patribus cõciliauit, & hũc Rutilianum: poſt quem Pompeius, aſtipulante Sylla, Magni nomen accepit. Nec me præterit, Cæſones, quòd cæſo matris vtero in lucem prodiiſſent, ſicut Cæſares, quòd eſt Iuliorum familiæ cognomentum, vel quòd cum cæſarie naſcerentur, ſeu quòd auus C. Cæſaris elephantem occiderat, qui punica lingua cæſar dicitur, nomina inueniſſe: cuius familiæ proprium dicunt fuiſſe, vt ſacra Apollinis curæ habeãt, eiúſque miniſtri fiant. Iulos verò, à prima barbæ lanugine plerique dictos autumant: ἴουλον enim Græci primam in mento dixere lanuginem, & Agrippas, quòd contra naſcentium legem, pedibus prius ex vtero emerſis, nati eſſent, quaſi ægrè partos nũcupari, quod omen infœlicitatis fuit: ſicut qui ex vtero haud magno negocio & proniori partu effuſus foret, fœlix augurium affert. Et Vopiſcos, cum ex gemellis vno defuucto alter ſuperuiueret: & Proculos, qui foris agente patre: ac Poſthumos, qui poſt patris obitũ nati eſſent: & Cordum, qui ſerò & poſtremus: atque Opiter, qui patre mortuo, auo viuo editi forẽt, dictos exiſtimarũt. Cornelius qui Scipionum nomen propagauit, quòd patrem lumine orbum pro baculo regeret, velut haſtili nixum, Scipio fuit appellatus. Et Cincinnatus, quòd eſſet capillo incompto: & Roſcius, quod exactæ virtutis & cõſummatiſſimus foret. Cùm enim Roſcius Gallus hiſtrio nulli ſecundus ſupra omnem memoriam abſolutiſſimè mimum ageret, ſicut Pollus apud Græcos, ſi quem virtute præcipuum & artibus præcellentem videbant, Roſcium, hoc eſt, miræ & perfectæ probitatis nuncupabant. Sic Piſo, quòd in omni re commodus foret, vtilis & fructuoſus, Frugi eſt cognominatus. Scrofæ verò & Aſinæ vnde ſint cognométa, vulgo proditum eſt: ſiquidem alter cùm vades daret, aſinam onuſtam auro in forum duxit: alter ſuppoſita vxore puerpera, quam depeculatus fuerat, ſcrofam ſe non habere mentitus fuit: ſeu quod Varro tradit,

Venox. Maximi. Cæſones. Cæſares. Sacra Apollinis. Iuli. Agrippæ. Vopiſci. Proculi. Poſthumi. Cordus. Opiter. Scipio. Cincinnatus. Roſcius. Pollus. Frugi. Scrofæ, & Aſinæ.

qui primus genti nomē propagauit, cùm quæſtor in Macedonia relictus foret in caſtris, hoſtéſque impreſſionem facerēt, palàm vociferatus eſt, celeriter ſe illos, vt ſcrofa porcos, diſiecturū, quod & fecit: vnde nomen aſſequi meruit. Proditúmque memoriæ eſt, Cornelium Rufum, quòd ex præſcripto librorum Sibyllinorum ludos fecerat, Sibyllam primo, mox annis intercedentibus, Syllam appellatum, poſteris nomen propagaſſe. Et militē, quòd fronte coronatus, militaria geſſit facinora, Fronticij nomen dediſſe. Sed iam longius euecti ſumus, quàm ſtatueramus. Itaque ne longius legentes fatigemus, néve pluribus moremur ſtudioſos, de his hactenus dixiſſe ſatis ſit.

Sylla. ** fronde* *Fronticius.* ** Frōditij.*

Hoc quoque nō fuerit ab re meminiſſe, pleraque cognomenta Romanis ex piſcibus fuiſſe indita. Nam Murænas & Oratas, vel quòd piſcium eius generis viuaria quàm ampliſſima haberent magno fœnore, vel quod eo edulio præcipuo veſcerentur, plerique dictos volunt. Tametſi Muræнam à neruoſo corpore, ſicut Neruam à fortitudine, multi denominati dicant. Fœmináſque Romanas duo tantùm nomina ferre, mares verò tria, ſæpius quatuor, prænomen, cognomen, agnomen, & nomen, idque nobilitatem generis mōſtrare: quódque rarētet mulieres prænominibus vtebantur, mares verò frequentiſſimè. Nanque cognomen & agnomen mulieri non dabatur. Quod nobis, cùm frequenti lectione id obſeruaremus, ita eſſe propemodum viſum fuit.

Cognomina ex piſcibus.

Fœminæ duo, mares autem tria aut quatuor nomina habebant.

Quare partus ancillę cuius vſuſfructus legatus fuit, in fructu non ſit, cùm reliquorum animalium contrà fuerit. CAPVT. X.

INter contentiones forenſes quondam ſumma diſſenſio fuit, an partus ancillæ in qua vſuſfructus legatus eſt, in fructu ſit habendus, ita vt in eo ſicut in ancilla, vſuſfructus maneat. Vetus quæſtio fuit inter conſultiſſimos viros P. Scæuolam, & M. Manilium, à quibus Brutus ſummæ autoritatis vir, qui inter iuriſperitos multum longéque præſtitit, & M. Cicero iure meritóque diſſentit. Verba Ciceronis de finibus bonorum primo, ſi recenſere ea quis vellet, aſcripſi: An partus ancillæ ſit in fructu habendus, diſſeretur inter principes ciuitatis P. Scæuolam, & M. Manilium: ab iiſque M. Brutus diſſen-

Ciceronis locus.

tiet, quod & acutum genus eſt, & ad vſus ciuium non inutile, nóſque ea, eorúmq; ſcripta, reliquáque eiuſdem generis & legimus libenter, & legemus: hæc quæ vitam continent omnem, negligentur? Hactenus Cicero. Manilius & Scæuola, in fructu ancillæ partum eſſe dixere, ea de cauſa, quòd ſicut in cæteris animantibus, quæ in manu mancipióque ſunt, illorum fœtus in fructu eſt. Siquidem pecudum legato vſufructu, ſoboles ex pecudibus poſtea natis ſuffecta, perinde accedit legato, & in fructu habetur, ac ſi vnà cum pecore legata fuiſſet. Ita ancillæ legato vſufructu, pari exemplo partum ancillæ in fructu eſſe voluere: pluréſque iureconſulti in hanc ſententiam conceſſère, à quibus tamen Brutus grauis autor in primis, certioribus argumentis diſſentire haud immeritò viſus fuit: cuius ſententia poſtea obtinuit. Non enim ſicut in ſobole pecudis pecus enatum nexu obligatur, & in fructu eſt, ita ancillæ partum in fructu eſſe, aut in ius ditionémque venire cenſuit. Quippe pecore legato, ipſum pecus & ſobolem tanquam pari nexu obligatam accedere, & in fructu eſſe conſentiunt omnes. Sed in fructu hominis, homo, inquit, eſſe non poteſt, permagníque intereſſe an pecus ex pecore, vel homo ex ſerua naſcantur. Cùm enim ex ſerua natus ſui potens non ſit, nec alieni iuris aut ditionis fiat, ſed in ſeruitio & famulatu domino ita addictus, vt ſine domini iuſſu permiſúve in ius alterius venire, aut mancipio, nexúve obligari non poſſit, ideo ancillę partus in ius miniſteriúmque vſufructuarij non venit, ſed velut mancipium domino addicitur. Quod in pecore enato ſecus dici conuenit. Siquidem pecus enatũ, cùm in manu & fructu ſit, vnà cum pecore legato tanquam adiectum perinde manet, ac ſi vnà legatum eſſet. Aptiſſimè commodiſſiméq; Brutus, magno vt fuit ingenio, ab homine pecus ſeiũxit: ſed ſicut hoc peracri iudicio nõ ineptè ab altero diſcreuit, & diuerſum arbitratus fuit: ita cauſam ego tã variæ deciſionis à veteribus iureconſultis libenter quæſierim, cur areæ vſufructu legato, ſi in ea inſula erecta foret, ea poſtea demolita, id eadẽmet area mihi vſumfructũ manere Paulus & Vlpianus cenſuerunt, non autẽ econtrà: namq; ædium vſufructu legato, illis demolitis, licet alteræ ſuffectæ ſint,

in eis tamen mihi nullum manere vſum fructum, cõſtans omnium opinio fuit. Et tametſi rationis huius diiudicandæ non prompta animaduerſio foret, conſtitit tamen grande diſcrimen ſubeſſe, quod demolitis ædibus, ſolum & area quæ prius fuit, manet, in qua mihi vſusfructus incolumis & certus eſt: ædibus verò demolitis, quamuis alteris inibi ſuffectis, non eaſdem cenſeri conuenit. Ideo cùm aliæ, non eædem dicantur, vſumfructum propterea non deberi, iure meritóque putarunt.

Miracula de ſomniis apud nonnullos cognita & comperta, & quæ ipſe expertus fuit.

CAPVT. XI.

IVnianus Maius conterranus meus, vir bene literatus, in exquirendis adnotandiſque verborum & ſententiarum viribus multi ſtudij fuit: & præterquam quod in erudiendis iuuenculorum animis, imbuendíſque doctrina pueris, caſtigatiſſimæ diſciplinæ, ſomniorum quoque omnis generis ita verus coniector fuit, vt ipſius reſponſa diuina ferè monita haberentur. Ad eum memini cũ puer adhuc eſſem, & ad capiendum ingenij cultum frequens, apud eum ventitarem, quotidie ſomniantium turbam, hominéſque celebri fama & multi nominis, de ſomniis conſultum veniſſe. Declarabat definiebátque ille, non breuiter aut ſubobſcurè, vt plerique, ſed expoſitè atque apertè ænigmata ſomniorũ, ſiue boni, ſiue mali prænuncia: ita aptè, vt iudicium factum à veridico diceres. Multi quoque illius monitu, vitæ interitum, nonnunquã animi ægritudines vitarunt. Sed quod illi interprete Iuniano aſſequebantur, animaduerti quoſdam haudquaquam ſummæ nobilitatis, ſed homines tenuiſſimos & ſortis infimæ, abſque vllo interprete aſſequutos, & ſomnio tantùm præmonitos, imminentem cladem aut futurum exitium, & pleraque incommoda vitaſſe, veriſſimáque, qualia futura viderant, ſomnia extitiſſe: quod genus Græci ὅραμα, hoc eſt, viſionem dicunt. Nuper in Veſuuino meo familiaris meus quiſpiam fuit, homo alioqui exiguæ ſortis obſcurus & egens, ſed tamen ſpectatæ fidei, & exempli recti, qui ouium greges cuſtodire ſolitus, cùm eſſet grauior annis, & valetudine non bona, eam curam vnico

quem

quem habebat, filio delegarat. Accidit, dum procul à ſtabulo ipſe & filius ſub paruulo lare noctu decubarent, ouem quandam à lupo circunuentam, ſibi in ſomniis obuerſari, illiúſque dẽtibus opprimi & lacerari viſam: quo ſomnio expergefactus ſenior, filium qui vnà decubabat, excitauit, vtque ad gregem properè accederet, acclamauit: nanque ouem, cuius etiam nomen referebat, à lupo circunuentam dilaniari dixit. Qui cùm illuc excitatus pergeret, eandem, quam pater prædixerat ouem, à lupo lacerari atque opprimi inuenit, veriſſimúmque, & quale pater prædixerat, inſomnium expertus fuit. Matrona inſignis, multi & celebrati nominis, dum Neapoli degerem, referre mihi ſolita eſt, quãcunque in ſomniis imaginem vidiſſet, eandem ſibi poſtera luce repræſentari. Eáque magnę admirationi apud reliquas matronas fuit, quòd ſæpius quæ ſibi die euentura erant, ſomnio monita, futura prædiceret. Sed præ omnibus quæ notauerim, res eſt memoria & admiratione digna, quam ego nuper expertus ſum, & re probaui Iacebat in lectulo Marius alumnus & cliens meus, cuius ego ingenium & animi indolem ſæpe demiratus ſum. Is cùm per quietem matrem defunctam efferri, & funus apparati vidiſſet, grauiſſimos gemitus & lugubres querelas, quamuis ſomnio cõfuſus, edebat: quem cùm excitari iuſſiſſem, & cauſam tam luctuoſi gemitus requiſiſſem, retulit matrem vita functam, ſibi per quietem viſam efferri, & funerari. Obſeruaui ego diem, & tempus quo ſpecies hæc obuerſata fuerat, notaui. Haud multo pòſt nuncius defunctæ matris ad me venit: à quo cùm diem requiſiſſem, cõuenit, ipſo die quo mater per quietẽ efferri viſa fuit, illam è vita exceſſiſſe. Quibus exemplis admonemur, vt eſſe præſcita quieſcentis animi, & diuinationes, humanæque mentis præſagiũ, quaſi vaticinium futurorum diuinitus mortalibus datum per ſomnia, credamus.

Quæ forma caſtrorum, qualiſque diſciplina olim fuit, & quot portæ in Romanis caſtris eſſe conſueuere.

CAP. XII.

QVibus caſtrametandi ſcientia, & idonea caſtris loca eligẽdi, nota & perſpecta cognitio fuit, cuius rei gloria Pyrrho Epirotæ præcipua fuiſſe traditur, quíque

militaris diſciplinæ præcepta diligenter exequuti ſunt, hoc annotaſſe literis accepimus, vt pro loci qualitate vbi caſtra metanda forẽt, próque anguſtia & laxitudine, aut militari multitudine, ita ſe duces caſtris capiẽdis inſinuẽt. Sed neque eadẽ figura & habitu, neque eiſdem in locis ſemper caſtrametari oportere, rectè arbitrati ſunt. Siquidem modò quadrata, modò trigona, plerunque rotunda, ex diſciplina Lycurgi, qui ita caſtrametari docuit: nonnunquam lunata, & hemicycla caſtra habere: interdum planis & patentibus campis, nunc arduis & accliuis in locis, plerunque demiſſa valle, nunc in colle edito, & ſummo iugo caſtra communire: nonnunquam terræ ſitu difficili, & impedito ſaxis præruptiſſimis loco munito, vt ſiqua maior vis ingruat, milites in tuto ſint: & ſicut loci natura tempúſque patitur, caſtra & munitiones extendere: vt opportuna aquatio, ne ſiti & laſſitudine conficiantur: vt lignorum, vt pabuli copia ſit: ne commeatu, néve re frumentaria prohibeantur, haud paruum munimentum eſſe putauere. Præcipuè cauendum, ne collis aut iugum immineat, vnde proſpectus caſtrorum, & ſubita incurſio fiat, néve ſylua denſa, aut latens foſſa, vel ſinus occulti iaceant, vnde latebræ hoſtium & inſidiæ parari, aut tacito ſpeculatu pericula oriri poſſint. Portæ quoque caſtrorum, vt pro amplitudine pauciores potius, quàm plures conſtruantur, eſſe cùm facilius, tum etiam vtilius, ídque percõmodum fuiſſe & ſalutare. Tametſi in Romanis caſtris multiplices aliquando portas nonnulli exemplis adnotarint: quod ideo ſeruatum eſt, ne quid eruptionem ſubitam in hoſtes demoretur, vtque omnibus portis effuſus equitatus, vno impetu in hoſtes diuerſi irrũpant. Sed tamen vbi ampliſſima erunt caſtra, & quanuis latè fuſa, ibi quatuor ad ſummum portas conſtitui conuenire: minora verò & anguſta, duabus contenta eſſe debere, omnes fermè conſentiunt: Quarum ſicut nomina diſtincta, ita diſſimilia fuere munia. Prima enim Prętoria, quæ & Quæſtoria dicta eſt: ſiquidem in Romanis caſtris, & prætorium ducis, & quæſtorium fuit, prout prætor, aut quæſtor caſtris & legionibus præerat: quæ vel orientem ſolem ſpectare, vel è conſpectu hoſtium dirigi conſueuit. Quod eò fit, vt ſiquando ad arma conclamatum fo-

Caſtrorum alię atque alię figurę.

Quid pręcipuè cauẽdum in caſtris locandis.

Portę caſtrorum.

Quare multiplices portę in caſtris Romanis.

Diuerſis caſtrorum portis, diuerſa nomina tributa.

ret,ſine tumultu extra caſtra contrahi multitudo, & explicari ordines, ſignáque educi poſſint. Etenim vbi acie decernendum erat,illinc cohortes educi,& copię admoueri ſolebant. Vbi etiam militum ſtatio compoſita, inſtructáque ad ſubitos conatus eſſe debebat,cui etiã Principali nomen datum. Altera à tergo caſtrorum Decumana,eo quòd ampla & patẽs:ex qua deſertores,& facinoroſi,in quos iure militari animaduertendũ erat, educuntur,& pœnis coercẽtur. Tertia Principalis, ex qua principes & ſummi duces velut ex poſtico, ſiquando vſui foret,opem ſuis laborantibus ferre,ordines tendere,& milites educere conſuerant. Via quoque quæ ad portã ferebat Principalis dicta eſt. Quarta poſt prætorium, Quintana dicitur: quippe per eam cõmeatus in caſtra conuehi,& rerum vtenſilium copia venalis exponi: inde etiam merces ad vſum militaris multitudinis, quæq; bello vſui forent,importari & exportari ſolita. Hoc quoque inter exempla relatum eſt:quod & Fabius Maximus, & plerique imperatores præcipiebant, exercitum itineribus, & locorum mutatione crebrò fatigari,potius quàm vno in loco in caſtris ſedere, eſſe cùm tutius, tũ ad diſciplinam militarem nobilius. Id quod Cyrum apud Xenophontem nouimus factitaſſe. Quanuis nonnulli,caſtrorũ crebram mutationem præ ſe ferre turpem fugam, & exercitus alienationem,duxere. Fuítque præcepto militari obſeruatum, vt vigiliarum vices tubæ in caſtris per interualla ſignificent:& ſiquando hoſtes in cõſpectu ſint, pro portis caſtrorũ ſingulæ ſtationes, & expeditæ cohortes, diſpoſitis excubiis, inſtratis equis fręnatíſque, pro vallo excubẽt,vt omnia militari cuſtodia vigiliíſq; tuta firmáque ſint,ne paratis inſidiis, & omni aditu præſepto, nudata cuſtodiis ſtationibúſque caſtra hoſtes adoriãtur, & nec opinãtes inuadãt,cædibúſque & rapinis pateãt. Paulus verò Æmylius,vt attentius cuſtodiæ contra ſomnum repugnarent,nocturnas vigilias ſine armis fieri, & inermes milites vigilare iuſſit:quod multi poſtea duces exequi magno ſtudio curauerunt. Tametſi veteri exẽplo ſtationes vigiliæq; diurna nocturnaq; munia ab armatis in caſtris fierẽt:ita vt ferant militem, quia vallũ non accinctus gladio,& aliũ,quia pugione tantũ accinctꝰ foderet,

Caſtrorum locus.

Statio Principalis.

Decumana ſtatio.

Via principalis.

Statio Quintana.

Exercitus crebrò exercendus.

Vigiliæ in caſtris.

Arma militũ membra. capite luiſſe. Arma enim veteres membra militum duxere. Ferturq; Epaminundas, cùm cuſtodias ſtationéſque circuiret, vt diſciplinam exẽplis ſtabiliret, ſopitum militem gladio transfixiſſe, aſſerens, quòd qualem inuenerat, talem reliquerat. *Animaduerſio in dormientes in ſtationibus.* Auguſtus quoque manipulares milites ſtatione deſerta, & centuriones morte mulctauit. Caius verò Cęſar, vt ad ſubitos conatus diſpoſita præſidia haberet, duas ſæpe legiones pro caſtris excubare iuſſit, vtque in diſponendis caſtris, tendentium ordines, & deſcripta ſuis quęque partibus loca, ac iuſta itinerum interualla diſtincta ſint: vtq; tribuni militum in principiis iura dent, indéque milites ſignum petãt, ac in ſtationes & vigilias eant: etiã vt in prætorio imperatoris tabernaculum, quod Auguſtale dicitur, tendãt, ibique pro tribunali ſedere, claſſicúmque apud eos cani, quotiéſque dimicãdum foret, pugnæ ſignum ab his tribuni petere debeant. *Alia diſciplina.* *Auguſtale tabernaculum.* Cyri verò tabernaculum apud Xenophõtem hyeme pariter atque æſtu orientem verſus, aut in caſtrorũ medio, quòd locus munitiſſimus foret, ſtatui cõſueuit. Ea enim regio ſummis ducibus dabatur. *Ducum ſummorũ locus.* Alexandri Magni tabernaculum ſtatuæ circuncingebant: in quo traditur mirũ, cùm ad Oxum amnem ſtatueretur, fontem manãtis olei ſcaturiſſe. Philippus autẽ pro vallo caſtrorum nonnunquam in conſpecto maximè tumulo tabernaculum fixit. Quæ quidem ex corio & pellibus, modò ex ſaccis aut ciliciis pilis contextis conſtruebantur. *Tabernacula ex quib⁹ apud diuerſas gentes.* Numidæ ex calamo & ſtramento, Nomades centonum inſtar tectoria intexebant, multi ex tabulis & cratibus: fuítque more nouitio ſeruatum, vt in principiis caſtrorum, aut iuxta tabernaculum ducis, templum vel ædiculam ſimili exemplo milites cõſtruant, intra quam ſigna & aquilam venerarẽtur & ſeruarent: vnde cùm opus eſſet, extra caſtra educi poſſent. *Templum iuxta tabernaculũ ducis.* Illud quoque notatum, per exploratores centurionéſque, Romanos duces prius explorato & præuiſo locũ caſtris ante capere conſueſſe: quotiéſque motis caſtris loca mutanda forent, militari more vaſa prius cõclamari, & colligi: vtque itineri ſarcinas aptent, admoneri, ne quid ignari imprudentéſque præpropera feſtinatione prætermittant. *Vaſa conclamari.* Vallúmque caſtrorum ex ceſpite aggeſta humo, aut mole & aggere contra fluminum impe- *Vallum caſtrorum.*

tus:nonnunquam ducta ingenti foſſa,vel lapidum congeſtis molibus:plerunque arboribus obiectis,prout materia ſuppetebat,à tyronibus, præfecti caſtrorum iuſſu, communiri. Quæ quidem foſſa perſæpe fuit duodecim pedum,& ſi detur occaſio , latitudine quàm ampliſſima, ne quis illam & munitiones tranſcenderet. Vallum verò tantæ craſſitudinis,quòd nullo telo,nullóque tormento traiici poſſit.Quæ quidem munimenta, ſiquando hoſtis propinquus foret,firmis ſtationibus diſpoſitis, vt armati inermes & operi intentos tuerentur,fieri ſolebāt.Germani tamen,& Gallorū pleraque gens,pro vallo diſpoſitos habebant currus mutuo nexu. Romani in magno diſcrimine,nouo munimenti genere,clitellas & cōiectas ſarcinas pro aggere oppoſuere.Cæſar ad Mundam,cùm materia deficeret,cæſorum hoſtium factis aggeribus, & humanorum corporum ſtrue caſtra vallauit. Nicias verò dum ad Syracuſas ſedet,cùm eſſet pro vallo pugnandum,incendio machinarum , quibus caſtra vallauerat, hoſtium vim propulſauit.Quódque in caſtris Romanis poſtquam vallo foſſáque communita ſunt,equo inſidentem militem,niſi cum acie dimicādum foret,haud facile perſpectum eſſe:neque longius à tubæ auditu,niſi imperatoris aut tribuni iuſſu , militi extra munimenta abire licuiſſe:qui contrà fecerat,in eum militaris animaduerſio erat.Idque ideo cautum,ne vagi milites ſolutiore cura obambulantes,in hoſtili ſolo temerè progreſſi,cædibus eſſent & periculis obnoxij . Quódque mulieres in caſtris intereſſe , aut cum militibus turpi conſuetudine verſari nō decebat.Mulieres enim caſtra ſequi apud maiores magnæ turpitudinis erat, & ſeueriſſimæ animaduerſionis. Quare Scipio Æmylianus maximus imperator,& qui imperatorias artes callebat, bello Numātino collapſam militię diſciplinam, & diſſolutum morem in omne licentiæ genus,eiectis multis millibus ſcortorum reſtituiſſe fertur,ad opúſque milites traduxiſſe, ſtantéſque prandere coegiſſe, & cocti nihil veſci . Metellus in Aphrica laſciuientem exercitum, & prauis moribus inſtitutum,correpta caſtrorum diſciplina,emēdauit. Alexander quoque Macedo,depulſis piſtoribus & cocis, ad prandia,itinera nocturna:ad cœnā,cibi viniique parcita-

Foſſa duodenûm pedum.

Valli craſſitudo.

Germa. & Gallorum vallum.

Vallū Romanorum.

Vallum ex humanis corporibus

Alia diſciplina.

Alia diſciplina.

Alexand: apophthegma.

tem ſe habere dixit. Quibus diſciplinis imbuti milites, in fide & officio manſere, ſæpiſſiméque fuiſſe perſpectũ quod in quibus locis hoſtes caſtra metati fuerant, inibi Romani exercitus eadem caſtra operibus ſepta habuere, tunc præcipuè, quum hoſtium veſtigiis inhærendo, illos haud facilè aſſequi poterant. Quod ne fieret ſalubri conſilio prouiſum fuit, vt abituri milites vetera tabernacula & munitiones incendant: nequando illa hoſtiũ receptus forent. Erat quoque vetus conſtitutum, vt quoties duo ſimul conſules prætoréſve contra hoſtes, duos cõſulares exercitus, multáſque legiones ducerẽt, quò facilius tantæ multitudini præeſſent, diuiſa caſtra, copias, & præſidia haberẽt, & munia belli partirentur, ne confuſa imperia & decreta ambigua forent. Quod æuo ſuccedẽte à Domitiano vetitum fuit: is enim geminari legionũ caſtra prohibuit, ſub vnius imperio, & vnis caſtris ſatius regi milites arbitratus. Horum caſtrorum formam in locis compluribus etiam nunc extare, vallíque & foſſarum altitudines, & egregias munitiones firmo munimento relictas, nos recẽtiſſima memoria vidiſſe, & ſingulas portas adnotaſſe, quæ ſpecies illius veteris inſtituti, magnum nobis documentum fuit, libenter meminimus.

Abituri tabernacula incendebant.

Domitianus geminari caſtra prohibuit.

Quot cognominibus Fortuna dea apud Romanos cognominata, & quibus templis donata fuerit.

CAPVT XIII.

INter numina pleraque quæ veteres habuere, olim à Romanis Fortunam eximiè cultam, ſcriptum in antiquitatibus & traditum eſt. Idque ex eo coniectari licet, quòd plures illi ædes fuiſſe, ac diuerſis nominibus deam denominari, vulgò proditũ eſt. Primus enĩ Ancus Martius Fortunam virili cognomẽto dedicauit: vt verò plures certioréſque, Seruius Tullius Paruæ Fortunæ ædem cõſecrauit primus. In qua æde ſignum ſua prætexta ornatum dedicaſſe, & longo tempore manſiſſe incorruptũ autores tradunt. Cauſam fuiſſe crediderim, quod tenuis ipſe & parui cultus, vt tum res erant, quódque ex captiua natus, Fortunæ beneficio regnum aſſequutus foret, propterea templo illam ſacraſſe, próque dea coluiſſe, tanquam gratiam meriti ferret: quam quidem ita cu-

Fortuna maſcula.

Parua fortuna.

mulatiſsimè retulit, vt non vna æde illam recepiſſe aut conſecraſſe ſatis fuerit: ſiquidem regnum aſſequutus, FortisFortunæ,Primigeniæ,&Maſculæ,moxProſperæ,& Virilis Fortunæ templa eundem erexiſſe fama vulgauit. Quod quidem Fortis Fortunæ templum extra pomœrium fuiſſe in hortis à diuo Cæſare populo legatis iuxta Tyberim,moxTiberij tempore dicatum:Primigeniæ verò in colle Quirinali autores memorant: quam ædem Domitius prætor vrbanus poſtea dedicauit, licet alterã Primigeniæ ædiculã Publius Sempronius conſul ſecũdo Punico bello vouiſſe,& voti reus dedicaſſe feratur. Extátque veterum monumentis,eũdem Seruiũ Primigeniã & Obſequentem fortunam in Capitolio ſacraſſe, illámque præcipua religione coluiſſe. Proſperæ verò in foro boario fuit: Virilis autem Fortunæ templum extra vrbẽ ad Tyberis ripã,in quod mulieres quæ dabantur nuptui, frequentes ventitabant,& corpore inuelato ſingula mẽbra,ne quo morbo vitióque affectæ forent, aut labe aliqua tenerentur,detegebant.Aucto poſtea imperio, cùm de Veientibus Caruilius conſul triumphaſſet, ærísque grauis trecenta nonaginta millia in ærarium detuliſſet, de reliquo quòd ex manubiis &omni præda exactũ fuit, Fortis Fortunæ ædẽ,propè illam quæ à Seruio Tullio dicata fuerat,faciendam locaſſe,T. Liuius autor eſt.Cuius dies annua octauo CalẽdasIulias celebrabatur quo tempore Haſdrubal periit,& Maſsiniſſa Siphacem bello vicit.Muliebris verò Fortunæ phanũ Latina via, IIII. ab vrbe miliario,in quo loco Coriolanus matris precibus ſiue imperio adactus, ab vrbis excidio temperauit, Romæ conſecratum dedicatúmque haud fermè quiſquã eſt qui ignoret: cuius ſimulacrũ non ſemel humanã emiſiſſe vocem ferunt.Fuiſſe quoque Viſcatæ Fortunæ templum,quòd eius illecebris multi capiantur,denominatæ: quinetiam Equeſtris,iuxta lapideum theatrum ad quod Q.Fuluius Flaccus ex Laciniæ Iunonis templo marmoreas tegulas detulit:quæ mox ob religionẽ eodẽ relatæ fuere. Ac Bonæ,Reduci,Euelpidi, & Atrophcæ, necnon Conuertenti,Beneſperanti,Propriæ, Virgini, & Seyæ fortunæ tẽpla,non vno tempore conſtructa multi aſſeuerant.Tametſi equeſtris fortunæ ędẽ Romæ nullã fuiſſe

Fortunæ diuerſa cognomina.

Primigeniæ Fortunæ tẽplum

Obſequẽtis
Proſperæ.
Virilis.

Muliebris.

Viſcatæ.

Equeſtris.

Seyæ.

aliqui contendant, niſi apud Antium. Hanc ædem Fortunæ Seyę à Seruio Tullio antea erectam ex phengite lapide mirifico opere Nero princeps inſtaurauit, ita vt foribus opertis diurna ibi lux videretur: in qua Seruii Tullij ſimulacrum tecto vultu toga ſuperiniecta, diu mãſiſſe dicitur, quaſi vt lateret Fortunæ dedecus, quòd ſerua natus imperitaret. Conuertens autem Fortuna, quòd homines ludificatur, quódque per omnia humana agitat, ac paruis momentis magnas facit mutationes, in eodémque veſtigio nũquam diu ſtat, dicta denominatáque eſt, quæ à Gręcis τύχη ἔυριπος quaſi æſtuans dicta. Legitur quoque Fortuna Calua, quam ſub tecto nominare, religio nõ ſinit: & Fortuna Reſpiciens, cuius ædes iuxta tẽplũ Iouis Victoris erat. Et Fors Fortuna, quæ ædem trãs Tyberim habuit: & Fortuna Propria, cuius delubrum in Palatio eſt, & ad portam Collinam fuiſſe tres Fortunas, de quarum nominibus ambigitur: ædem quoque Fortunæ intra portam Carmentalem, & malæ Fortunæ in Exquiliis, vbi ſacellum Lariũ fuit, ſub idẽ tempus dedicatas inuenimus. Hanc, quæ intra portã Carmentalẽ ſita erat, quãdoque incẽdio abſumptã, triumuiri reficiẽdis ædibus à ſolo collapſam refecere: illã verò quæ in Exquiliis, nõ vt opẽ ferret, ſed ne obeſſet, ſicut Febris phanũ, & pleraque numina Romani perſãctè coluere. Eius verò ſimulacrum manu altera cum cornu copiæ, altera gubernaculum geminum verſans effingebatur. Nonnulli habitu fœmineo furenti ſimilem, cæcam & exoculatã ſuper volubile ſaxum effinxere, quòd nullo delectu opes ad malos & indignos conferat, quódque vaga, inconſtans, & inſtabilis foret. Quare Apelles Fortunam ſedentem effinxiſſe dicitur, eò quòd nunquam ſtaret: ſed quos fouiſſet indulgenter, mox de gradu deiiceret. Aliqui ſine pedibus illam exculpſere, ſed manus & pennas tantum adhibuere, vt ſi manus porrigeret, pennas cõprehendere non ſineret. Bupalus verò Fortunæ ſimulacrũ feciſſe dicitur primus, polum habens in capite & altera manu cornu Amaltheæ. Alij vitreã, quòd puncto temporis frangitur, ſtatuêre Fortunam. Cuius ſimulacrũ ex auro fabrefactũ velut ſacratiſſimũ in cubiculo imperatoris poni, & poſt obitum in ſucceſſoris tabernaculũ transferri Spartianus

Conuertens fortuna.

Calua.

Reſpiciens.

Fors fortuna.

Propria.

Mala.

Fortunæ ſimulacra diuerſa.

Fortunæ ſimulacrũ in cubiculo imperatoris.

memorat.Fuítque obſeruatum,illos qui Fortunam religioſè colerent,magnis ſæpe incremẽtis auctos,qui verò minimo cultu,aut deſpectui habuiſſent, pluribus incõmodis fuiſſe dehoneſtatos.Propterea Timotheus Cononis filius,quòd fortunæ ſucceſſus ſibi adſcriberet,neque illi,vt par erat,gratiam ferret, licet magnus imperator, de gradu deiectus & infœlici pugna victus,atque in exilium actus fuit.Galbę quoque,qui Fortunã Tuſculanam torque fraudarat, illúmque Capitolinæ Veneri dedicarat,in ſomnis Fortuna queri viſa eſt, quòd ſe promiſſo fraudaſſet,breui ſe quoque erepturã quod dederat,interminata eſt,quod mox fuit ſua mórte ſubſequutum. Sed quod de Mala Fortuna & Febri,idẽ de Poſtuerta & Proſa,quarũ Romæ duæ aræ fuere,ac de Væioue,Timore & Pallore,atque Auerrunco & Robigo diis, dictũ accepimus.Siquidem huiuſcemodi numina,ne quid obeſſent, néve aliquid afferrẽt incõmodi,Romani perſanctè habuere,quos cane & oue placabãt.Fuit enim Væiouis ædes inter Capitolium & arcem inter duos lucos. Febris verò phanũ triplex,vnũ in capite vici lõgi,alterũ in palatio,tertiũ iuxta Mariana monumẽta,cuius adhuc extare veſtigia plerique aſſerũt.Quæ numina à Græcis originẽ duxiſſe crediderim:quippe Athenienſes Contumeliæ & Impudicitiæ aras ſacrarunt, vt à contumeliis & probris auerterent. Lacedæmonii, Morti & Timori, atque aliis affectibus templa dicarunt.Miſericordiæ quoque,Pudori,Famę & Appetitioni Athenis viſuntur arę. Romani Vitulinã deam,quòd lætitiæ præeſſet,magno cultu ſemper habuere.EtiamPaupertatis & ſenectæ apud Gades ſacella oſtenduntur. Et Oetæi Herculem Conopium, ne prouinciam infectam culicibus redderet,venerati ſunt Nam culices Oetæi conopas vocant. Sicut de Apolline Culiciario proditum eſt, qui in Attica colebatur, quod infeſtos culices ex agris propulſaret & Hippothonus Iupiter apud Erythręos,& Erythibius Apollo apud Rhodios habentur maximi.Erythibam enim Rhodii rubiginem dicunt.Bœotij quoque Apollini Pornopioni ſacra facere dicuntur, ne muribus prouinciam redderet obnoxiam. Apud eos enim mus pornopios nuncupatur.Et tametſi Fortunæ præcipuum numen Romæ fuerit, non

Fortunæ cultores & deſpectatores.

Dii nocentes.

Vaiouis tẽplum.

Febris templa.

Vitulina dea.

Hercules Conopius.

Apollo culiciarius.

Iupiter hippothonus.

Apollo erythibius & Pornopion

Fortunæ cultus apud exteros

minus tamen apud alios culta celebratáque eſt. Nam Ferentano in oppido, & in Algido, atque Antii, Equeſtris Fortunæ templum, & alterũ Præneſte ſatis vetuſtum, & multa religione inclytũ viſebatur, vbi ſub imagine duarum ſororũ colebatur, ex quo conſulentibus certa edi

Sortes. oracula putabant: vbi Sortes primùm à Numerio Suffio ſitas fuiſſe fama fert, ſicut Lyciæ fons ſortes antiquiſſimis characteribus, quibus futura prænoſcuntur, emitte-

Rhamnenſes. re traditur. In Eubœa quoque Rhamnis vrbs fuit, in qua Fortunæ templum habebatur maximum, & multis cære-

Syri. moniis ſacrum. Præ cæteris autem Syri fortunam impenſius coluiſſe feruntur: cuius ſimulacrum ad Orõtem ſummo ingenio & arte, vt Pauſanias ait, à Sicyonio Eutychide effectum erat: ſicut Athenis in Prytanio ſimulacrũ ἀγαθῆς τύχης ſupra omnium ſæculorum memoriam inſigne colebatur.

Quoties opima ſpolia cæſis hoſtium ducibus Romam relata fuerint, & quoties Iani templum clauſum ſit, aliáque ſcitu non indigna.

CAPVT. XIIII.

OPima ſpolia, quæ regibus ducibúſque hoſtium cæſis Ioui Feretrio in Capitoliũ ferebãtur, ter ſolùm à Romanis ducibus qui fortem ſtrenuámque operam rei

Prima ſpolia opima publicæ nauarunt, delata fuiſſe comperimus. Prima Romulus vrbis autor & parens de Acrone Ceninenſiũ duce poſt raptas Sabinas detuliſſe fertur, quo tempore Iouis Feretrij templum dicauit. Fuere enim Ceninenſes ex Sabinis, Latio propinqui, qui vnà cum Cruſtuminis &

Iouis Feretrii tẽplum Antennatibus ob raptarum contumeliam contra Romanos primi ſumpſere arma. Iouis verò Feretrii templum fuit in vertice Capitolini montis, exiguum ſanè & anguſtum, ſed religione ſanctum, & propter vetuſtatem longè primum. Neque magno pòſt interuallo Cornelius

Secũda ſpolia opima. Coſſus dux ea tempeſtate inclytus ſecunda detulit ſpolia de Larte Tolumnio, rege Veientum, quem acie vicit, & manu confecit. Veientes enim gens Hetruſca fuere, cum quibus & Romanis multiplici bello, & propè aſſiduis cladibus de imperio ſæpe dimicatum eſt. Tertia Claudius Marcellus manu ſtrenuus & bonus imperator,

Tertia ſpolia opima. de Viridomaro Gallorum duce, ſeu Britomarto apud Claſtidium victo, opima ſpolia reportauit. Cùm Gallis

enim & Romanis ad internecionem,& ſępe Marte atrociſſimo diſſenſum eſt,ſed hi Inſubres fuere , accolæ Alpium,qui poſt Senones arma contra Romanos tunc & ſæpe aliàs moliti ſunt.Feretrius verò Iupiter,vel à ferendo,ſeu feriendo dictus,quaſi vt ducē dux feriret,ſe propitio & iuuante effectum ſit. Ex cuius æde ſiquando fœdus ferire aut pacem Feciales inire vellent , ſicut ex Capitolina arce verbenā & gramen cum terra euulſum,ita lituum & lapidē ſilicem,quo fœdus percuterent, ſumere mos erat.Opima verò,vel ab opibus,vt ait Varro,vel ab inuicto opere,cum victoribus tantum laudis acceſſerit, nomina ſumpſere,ſeu quod fidei propius eſt,opima ampla dici,ſicut opimam prædam,& opimum bouem dicimus.Hæc niſi duces,regéſque, quorum auſpicio res geruntur,ſuiſmet corporibus dimicantes,hoſtium ducibus detraxerint, necémque & exitium intulerint, haudquaquā opima dici voluêre.Fuere qui crederent Ioui Feretrio ſpolia opima , prima trecētis aſſibus: ſecūda Marti, octoginta:tertia Quirino,aſſibus centum,ex commentariis Numę præmio conſtituto,fuiſſe conſecrata. Sed admonuit me huius rei mentio,venítque mihi in mentē id quod veterum monumentis extat,ter quoque templū Iani,pacatis vndique populis,ocióque & pace compoſitis,quādiu Romana res ſtetit,clauſum fuiſſe. Ex qua re coniectari licet,Romanos à gerēdis bellis,& ſtrepitu armorum,parum ocij & laxamenti habuiſſe:atque ideo militari vſu aſſiduo,manu promptos,fortéſque bellatores euaſiſſe. Semel à Numa templū Iani clauſum fuit,per id tempus quo Romę regnauit,annis ferè IIII & XL. quo tempore Ianum ad infimum Argileti indicem belli pacíſque conſecrauit,cùm populus Romanus tranquillam pacem ageret, & à belli tumultu homines ad deorum cultum curámque reuocaret . Iterum poſt primum Punicum bellum,cum ad AEgadès inſulas nauali prælio contra Carthaginenſes fœlici victoria pugnatum eſt,ab vrbe condita anno fere quinquageſimo,icto cum Carthaginenſibus fœdere à Luctatio, Marco Attilio & Tito Manlio COSS. Quo tempore diutino bello fractis animis , vectigalis & ſtipendiaria populo Romano Carthago facta eſt,ſed breui tēpore:tertiò im-

Feretrius Iupiter vnde.

Opima ſpolia vnde dicta.

Iani tēplū quoties clauſum.

Carthago vectigalis pop. Rom.

perante Cæſare Auguſto,poſt bellum Actiacũ, Antonio & Cleopatra victis profligatíſque, pace terra maríque parta,cùm tot diſſonas gentes natiónéſque ſocietate & fœdere iunxiſſet: & à ciuili diſſenſione,aſſiduíſque cladibus populus reſpiraſſe, & quietis imaginem ſumpſiſſe viſus foret. Qui tamen ter Ianum clauſiſſe dicitur poſt Actiacam victoriam:primò,quo tempore Auguſtus fuit conſalutatus:ſecundò,poſt Cantabricam: tertiò,cùm à cunctis orbis partibus res pace compoſuiſſet. Poſt quos Nero princeps, & deinde Titus Cæſar, euerſa Hieroſolyma,& bellis confectis,Iani templum clauſiſſe ferũtur. Quod quidem templum ad infimum Argileti, medium circa forũ,contra Capitoliũ fuit,forma quadrata, haud multæ amplitudinis. Siquidem cùm Iani ſimulachrum & aram tecto clauſiſſet, nõ multum vltra ſpatij occupauit.Et ſicut duplici facie & bifrons effingebatur,ſic binis vtrinque foribus munitum erat,vt alteris oriẽtem ſolem,alteris occidentẽ proſpectaret.Ipſum deinde ad forum Trãſitorium tranſlatũ memorant,captíſque Faleris quatuor portarum fuiſſe extructum, quòd Iani ſimulacrum cum frontibus quatuor,multo æuo vetuſtum, ibi erutum fuiſſe dicerent. Aliud quoque Iani templum ad forum Olitorium conſpicuum fuit: quod C. Duillus,qui triumphum naualem egit,primus extruxiſſe fertur. Ad hoc templum,bellum ſuſcepturus conſul,frequenti ſenatu,primoribus patrũ ac militibus comitatus,accedebat. Ipſe incinctus ritu Gabino,ſolẽni more fores templi recludebat.Is verò amictus erat toga ſuper tergum ſic reiecta,vt lacinia reuocata hominem cingeret. Qui habitus veſtitúſque ex eo ſumpſit ortũ,quod Gabini cũ operarentur ſacris,repentino hoſtium incurſu,vt erãt incincti zonis,ab aris ad prælium profecti, inſignẽ de hoſte tulere victoriã.Quod cõpar fuit cum eo quod de Pauſania autores produnt,qui cùm extra militum ſtationẽ ſacrum faceret,Lydos repẽte incurriſſe,& ſacrificij apparatũ diſieciſſe:ipſúmque & comites,vt erant inermes, loris proſecutos Lydos fugaſſe:inde inſtitutum manſiſſe,vt Lacedæmonij in ephebos flagris deſæuirent.Inde è columella,quæ pro Bellonæ templo ſita erat,haſtam cõſul iaciebat:ſicque acerrima bella & maxima pro aris fo-

Templa Iani.

Templi Iani binæ fores.

Belli ſuſcipiendi initium.

Toga Gabina.

Belli indicendi cæremonia.

ciſque, próque imperio indicebat. Eius verò ſimulacrum cum claui effingebatur & virga: dextra, trecentenarij: ſiniſtra, ſexagenariiquinarij numeri figuram, quot diebus annus terminabatur, manu ſignificãs: quippe veteres geſtu manus modò dextræ, nunc ſiniſtræ, & digitorum depreſſione, aut circunflexione, ſæpe annos dinumerarunt. Siquidem digitus minimo proximus complicatus, ſenarium oſtendit numerum: circulare digitos ſiniſtra, modò decem, nunc triginta: palma porrecta, XL. ſuperiore verò digito depreſſo, LX. ſignificari tradunt: Centenarium verò numerum de ſiniſtra trãſferri in dextram: & iiſdem digitis quibus in læua, ſed non eundem numerum deſignari. Aliúſque geſtus alios numeros figurauit. Nonnulli Ianum ita effinxere, vt in dextra T, notá haberet CCC. in ſiniſtra verò, ZE, LXV. denotarent. Cui etiam duodecim aras (quot mẽſibus annus claudebatur) Romæ dicatas Varro ſignificat: ſicut in agro Lariſſeo iuxta Magneſiam, port⁹ Achiuorum duodecim habuiſſe aras: & iuxta Ilium Lecti ara xij. diis dicata ferebatur. Dionyſius tyrannus iunior, vt notam dierum totius anni traderet, in Prytaneo Tarentino fixit candelabrum, in quo tot ſuccendebãtur lychni, quot anni dies erant. Perſici quoque reges, trecentos ſexaginta quinque iuuenes puniceis velatos amiculis, pro numero dierum totius anni, qui lateri aſtarent, promptos & expeditos habuere. Ipſe autẽ cùm ſolennia exhibentur, in præfatione ſacrorũ, variis nominatur nominib⁹. Nam & Geminus pater, Iunonius, Conſuuius, Quirinus, Patutius, & Fluſius, pro multiplici poteſtate dicebatur. Cui⁹ in foro ſtatua triplex fertur fuiſſe: ad vnam cõuenire creditores, ad alterã qui fœnus red derent, ad tertiam qui locarẽt. Sed præter Iani templum, quod pacatis vndique populis claudebatur, fuit Romuli templum in Quirinali, omni tempore clauſum, quod patefieri non decebat: quaſi arcanum haberi vellent, an humo tectus, an inter diuos relatus fuerit: tametſi Varro poſt Roſtra Romuli ſepulchrum fuiſſe dicat: quod inter antiquiſſima vrbis monumenta adnumeratur. Ante cuius ædem, teſtante Plinio, duæ myrti fuere, vna patricia, altera plebeia: quæ pro augmento vel damno ſenatorij ordinis vel plebeij, modò fœcundè redundabant,

Iani ſimulacrum.

Numerare geſtu manus

Iani diuerſa nomina.

Iani triplex ſtatua in foro Romano.

Romuli templũ ſemper clauſum. Myrti duæ ante Romuli tẽplum.

nunc detrimento languebant. Apud Heleos Plutonis tēplum ſemel annis ſingulis aperitur, & quãuis patens, nulli ingredi fas erat. Corinthi quoque Neceſſitatis & Violentiæ phanum fuiſſe ferũt, à cuius limine arcentur omnes. Contrà verò, ædem Horæ perpetuò apertam Romani voluere, illiúſque aditum patere omnibus. Cur autem indicem belli pacíſque Ianum potiſſimum ferant, variata memoria eſt. Sed tametſi in diuerſum autores trahãt, illa nobis ratio potior & præſtabilior viſa, quòd cũ ſub præſide Iano tẽporum ratio vicéſque habeãtur, ideóque & bifrontem fingi, & tam anni principium, quàm finem Iano dicari conuenerit. Sic temporum qualitas, ſiue bellũ, ſiue pax futura eſſet, ſub ipſius præſidio & tutela foret. Apertus, vt omnia hoſtilia eſſe, & cũcta bello ardere, velut cõtra hoſtes profecto deo: clauſus verò, tranquilla pace vigere, & ab armorũ ſtrepitu procul eſſe deſignaret.

Plutonis templum. Neceßitatis & Violentię templum. Horæ templum. Ianus cur & belli & pacis index

Verbum liberorum & parentum, in edictis prætorum quos comprehendat, & an ad omnes in infinitum extendatur.

CAPVT. XV.

IN edicto prætoris de in ius vocando, ſcriptũ eſt: Prætor ait, parentem, patronum, liberos, parentéſque patroni patronæve, in ius ſine permiſſu meo ne quis vocet. Quærebatur apud iuris ſtudioſos, qui tunc animo vacuo & ſoluto in foro conuenerant, cùm prætor coerceat hoc edicto illos, qui ſe prius non adito, parentem aut patronum, parentéſve, aut liberos patroni, in forum vel iudicium traxerint: num is qui auum paternum, qui ſupra parentem eſt, vel qui nepotes patroni, aut pronepotes, qui inferiores ſunt, ſine permiſſu prætoris in iudiciũ vocarit, pariter in edictũ committat, perindéque mulctandus & coercendus pœna ſit. Quod eſt dicere, num parentis nomine, aut liberorum, ſuperiores ſupra patrem, aut inferiores vltra filios cõprehendantur edicto. Anceps quæſtio fuit inter veteres iuriſperitos, & diu in vtrãque partem agitata, pleriſque arbitrantibus in conſularibus edictis, & tribunitiis rogationibus tanquã diuerſa dici liberos, nepotéſque. Multis contra opinantibus, maximéque antiquorum opinionem probantibus, qui cenſuerunt pa

rentis nomen ad tritauum vſque extendi: liberos verò, ad trinepotes: vltra hos, poſteriores nuncupari: ex aſcendentibus verò, maiores. Nos poſtea cùm in legum controuerſiis verſaremur, admodũ eleganter in Caſſij commentariis in hanc ſentẽtiam ſcriptũ definitúmque inuenimus: qui legem duodecim tabularũ interpretatus, tam in ſenatuſconſultis, quàm prætorum edictis nomen parentis ad ſuperiores, & liberorum ad inferiores ad vtrunque ſexum, & in infinitum extẽdit. Nec modò liberorũ, ſed natorum nomen ad idem produci: liberóſque habere non eum dici ſolum, qui plures, ſed qui vnicum habeat filium. In cuius ſententiam reliquorum iuriſperitorum opiniones poſtea conceſſere. Caius tamen Caligula cum nullum rapinis modum faceret, poſteros non vltra filios extẽdi, nequiter cauillatus eſt. Lampridius verò in Alexandri vita à vulgi ſermone non diuerſus, parentis nomine non ſuperiores modò, ſed cognatos affinéſque comprehendi cenſuit. Ex quibus ſine controuerſia liquet id de quo verbis diſceptabatur, pari mulcta afficiendum, qui auum paternum, qui ſupra parentem eſt, vel patroni nepotes, qui inferiores ſunt, in forũ vel iudicium traxerit, quàm qui parentem, aut patronum, vel patroni filios, inconſulto prætore in iudicium vocauerit. *Liberos habere qui dicantur.*

Quę & quot curiæ Romę fuerint, & verbum curia ſine adiectione nominis, quam curiam deſignauit.

CAPVT. XVI.

DEambulabã aliquando Romæ cùm Pomponio Læto, viro literarum & locorum veterum exequentiſſimo. Cúmque antiquitatis ſtudio ruinas vrbis & veterum monumenta, quicquid viſendũ eſſet & memorabile, ſcrutaremur: in ruinis templi Pacis, grandioribus literis extãtibus, effractum ibi marmor legimus hac inſcriptione: IN CVRIA HOSTILIA. Quærebat à me Pomponius, vbinam curiam Hoſtiliam quõdam fuiſſe crederem. Cúmque me arbitrari apud Roſtra Hoſtiliã curiam fuiſſe, ibíque Tullum Hoſtilium regem, curiã iuxta Roſtra conſtruxiſſe (autore Varrone) reſpondiſſem, Roſtra autem in foro eſſe Romano: ſiquidem ex roſtris nauium

Antiatum ſuggeſtum in foro extructum legimus: in quibus clarorum virorum imagines, qui reipublicæ nauarũt operã, pro immortali gloria ſæpe ſtatui & coli ſolebant. *Curia duorũ generũ.* Fuiſſéque duorum generum curias, vnum, in quo ſacerdotes res diuinas, ſacra, & cęremonias, cultúſque deorum curarent: alterum, vbi ſenatum de rebus publicis, & ad populum pertinẽtibus cõſulerent. Quid tu, inquit Pomponius, cùm ſimpliciter curiam nulla cognominis adiectione apud autores legimus nominari, de qua intelligi oportere cenſes? Statuam enim Porſennę accepimus iuxta curiam fuiſſe: ſed de qua intelligi deceat, non ſané definitum eſt. *Calabra curia.* Nam & Calabrã curiam legimus iuxta Capitolium, quæ caſæ Romuli fuit proxima, quam ſine calatione aperiri non licuiſſe ſcribit Varro. Et veteres curias, vbi pontifices de ſacris ſacerdotiiſque, & religione deorum, déque cæremoniis conſulebant. Et Pompeij curiam, in qua ſenatus frequens eſt haberi ſolitus, ibíque Iulius Cæſar idibus Martiis coniuratorum manibus oppreſſus interiit. Et aliam cognomento Pompilinam, nouitia denominatione: & diui Iulij, quæ Iulia dicta eſt: & Auguſti curiam, quam in comitio ipſum cõſecraſſe memorant: in quibus templa per augures, ne prophana eſſent loca, néve edita ſenatuſconſulta irrita forent, inaugurata fuere. Et Ceruſiam, quæ ſeniorum dicta, & Octauiæ, ſicut Leucadiam ac Saliorum: ſiquidem Salij propriam habuere curiam. Atque omnes denique curias ſuis nominibus notatas definitáſque videmus. Sed quia nullo nominis cognomento frequenter curiã apud autores legimus, de qua intelligi conueniat, equidem dubito. Tamen ſi me opinio non fallit, inquit Pomponius, memini Aſconium Pedianum dicere, Roſtra ad comitium, prope iuncta curiæ fuiſſe: nulla propria denominatione exprimens curiam, licet aliò tranſlata, & noua poſtmodum facta ſit. *Curia per ſe quid ſibi velit.* Ex hoc arbitror, inquit, id quod neceſſario redũdat, cùm in roſtris olim curia Hoſtilia fuerit, vt Varro & autores tradũt: cum ſimplici nomine curiam abſque cognomẽto enunciari videmus, antequam aliò trãſlata foret, de Hoſtilia, quam ibi legimus fuiſſe, intelligi oportere. *Græcoſtaſis* Ad hãc curiam ad dextram ſupra comitiũ Græcoſtaſis erat, ſtatio legatorum exterarum gentium & nationum.

Ad

Ad quam ſi iniuriam queſti venirent,aut mandata haberent,accedentes præſtolabātur, & ſubſiſtebant. Athenis multiplices fuere curiæ,inter quas Cholargea præcipuæ nominationis,quòd inde Pericles oriūdus foret:& Phylaidarum,ex qua Piſiſtratus: & alia magiſtratuum curia, vbi iura dabant,quòd Prytanion dictum eſt.Megarenſes verò cùm eorum curiam, in qua Timalci tumulus fuit, inter mira & memoranda ducerent,tanquam quid viſendum & mirificum,propter maximas ſubſtructiones Marco Antonio oſtendiſſe dicuntur. Mox ſciſcitantes quid de illa ſentiret, arbitrati miris illam laudibus eius teſtimonio celebrari futilem & nullius penſi iudicauit. Cui haud abſimile eſt quod de Chiis proditur: qui cùm ex Chio marmore verſicoloribus maculis, vrbis muros tāquam quid mirū Ciceroni oſtentarēt:magis mirū fuiſſe, ſi ex Tiburtino marmore illos conſtruxiſſent, allegauit.

Curiæ multiplices Athenis.

Prytanion.

Ciceronis dictum.

Quæ fuerint Romanarum tribuum nomina,& vnde dictæ denominatæque ſint, & quæ apud exteros celebrantur.

CAPVT XVII.

TRibus Romanas,quas quinque & trigīta fuiſſe cōſtat,vnde dictæ,quæq́; ſingulis nomina fuerint,quia ſubobſcura quæſtio eſt,nec ſatis obuia,ī Veſuuino meo, dum ruri agerem,indagare viſum fuit. Romulum vrbis conditorem,in tres tribus populum diuiſiſſe, Titienſem à Tatio,Ramnenſem à Romulo,& Lucerem à Lucumone:ſingulíſque illarum Tribunos præfeciſſe, & quāque tribum in decem curias partitum eſſe, illíſque curiones præpoſuiſſe, ita vt triginta eſſent curiæ, Dionyſius autor eſt.Rurſus ſingulas curias in decurias, præfectóſque illarum decuriones dixiſſe, vt in ſua quiſque curia ſacra facerent, ſuámque aram haberent: vbi Iuno Menſalis, quæ Quiritia dicta eſt, colebatur, feriáſque obſeruarent, ac ex raptarum nominibus decuriis nomina fuiſſe, multi aſſeuerant. Tullus verò Hoſtilius in honoribus & magiſtratibus dandis feciſſe dicitur turmas, ſicut erant Athenis curiæ,quę vice tribuum rogarentur.Aucta mox ciuitate,& latius propagato imperio, tribus ſimul conſtitutas, & numero auctas, vt poſtremo quinque & tri-

Ro. populus in tres tribus diuiſus

Curię.

Decurię.

Decuriones

Iuno Menſalis & Quiritia.

ginta fuerint. Ac ex locis quibus ducere originem, aut à conditoribus, nomina tuliſſe autores tradunt: ita vt poſt pugnam cùm Latinis ad Regillum lacum, tunc primùm triginta vnam tribus Romæ factas inueniamus. Aſcitiis deinde nouis ciuibus, ad quinque & triginta illas propagaſſe facilè crediderim. Romilia ergo tribus, quæ & Quirinalis dicta, quòd à Romulo inſtituta; ex his quos in ciuitatem aſciuerat ex agro quem de Veientibus ceperat, & ex Sabinis: & Titienſis ſiue Titia, à Tito Tatio, dictæ nominatæque ſunt. Procedente mox tempore, quum Tarquinius Priſcus tres adiicere tribus veteribus vellet, augurio detentus eſt, quo minus faceret. A Seruio Tullio poſt claſſes centuriáſque conſtitutas, Suburranã, Palatinam, Exquilinam, Collinam, quas vrbanas appellauit, & à parte cœptæ vrbis nominauit, additas fuiſſe memorant. In quas manumiſſos, ſi reipublicæ Romanæ participes eſſe vellent, vt vnà cum ciuibus cenſerentur, diſtribuit In has quatuor vrbanas, Quintus Fabius Rullus omnem forenſem factionem poſtea exceretam, cenſor coegit: quòd adeò populo gratũ dicunt fuiſſe, vt ex hoc Maximi nomen aſſequi meruerit. Proditum tamen memoriæ eſt, temporibus Syllæ, libertinos ex factione Carbonis, & bello ſociali Latinos populos in quinque & triginta tribus diuiſos, ius ſuffragij habuiſſe. Lapſis inde temporibus, cùm Cn. Mãlius tribunus plebis, homo ſumma temeritate, pernicioſiſſimas leges ferre vellet, vt libertinis in omnibus tribubus aſcribi & ſuffragari liceret: ita à Cn. Domitio prætore truci oratione confractus fuit, vt ſublata rogatione turpiſſimè deſtiterit. Demum Clodius tribunus plebis, dum infenſis animis patricios inſectatur, vt libertini qui in tribus ſolum tribubus ſuffragia ferebant, in vrbanis quoque quæ ingenuorũ ſunt, ſuffragari poſſent, legem tulit & promulgauit: quòd aliquandiu manſit. Præterque has vrbanas reliquæ ruſticæ dictæ, à quibus trãſire ad vrbanas, Romano ciui fuit probro datum. Eſt tamen literis proditum, Scipionem Naſicam, licet moribus ſpectatiſſimum, à ruſticis tribub⁹ ędilitatis repulſam tuliſſe, quòd cãdidatus dum obuiis manus daret, & ſuffragia ambiret, ruſtico opere duratas manus illis obiectaret. Ab Appio verò Claudio, cùm ex Sa-

Romilia tribus ſiue quirinalis.

Suburrana Palatina. Exquilina. Collina. Vrbanæ tribus.

Fabius vnde Maximi cognomen adeptus.

In xxxv. tribus Latinus pop. diuiſus.

Libertini in vrbanis ſuffragabãtur.

Tribus ruſticæ

Scipio Naſica repulſam à ruſticis tribub⁹ tulit.

binis magna cliẽtum manu Romam commigraret, Claudiam tribum, & Lemoniam à pego Lemonio, qui extra Capenam via Latina fuit, dictas memorant. Sic Pontia, Cruſtuminia, & Scaptia ab oppidis quorum ciues in vrbem aſciti fuerant, dictæ nominatæq; ſunt. Ea enim vrbs Scaptia in agro Campano fuit, Cruſtuminium in Sabinis. Poſt verò incẽſam à Gallis vrbem, cùm Camilli opera ciuitas reſtituta foret, quatuor ex nouis ciuibus, qui in ciuitatem aſciti erant, tribus additæ ſunt, quas ex locis nominatas facilè crediderim. Hæ fuere Stellatina, Sabatina, Tormentina, & Armenſis: quas etiam vrbanas appellari audio: ſed hæc Scaptia, & Sabatina, quæ & Fabiana dicta eſt, peculiares quondam diuo Auguſto fuere: atque ideo cùm in campum deſcenderent, ne quid à quoquã deſiderarẽt, pluribus ab eo muneribus donatæ ſunt. Armenſis, ſeu Narnienſis, ea tribus fuit, in qua cùm Liuius cenſor nomen ferret, Claudius Nero, cum quo cenſurã frequentem iurgiis egit, quòd non ſyncera fide ſecum rediiſſet in gratiam: eundem Liuiũ equum vendere iuſſit, reddens talionem: quippe Liuius citato nomine Claudij in Pollia tribu, ob veterẽ ſimultatem prius equũ vendere coegerat. Sabatinã verò, à lacu Sabate nuncupatam volunt. Papyria quoque, Pupinia & Pupilla, ex ſuis progenitoribus vocantur. Quanuis Pupiniã ab agro Pupino dictã, eſt non immerito exiſtimatũ. Metiam à Metio oppido claro & peruetuſto, cuius memoria intermortua eſt, quidam dici opinati ſunt. Hanc Metiam Marcus Liuius Salinator in cenſura cùm cæteras tribus ærarias feciſſet, quòd ſe vt nocentem cõdemnaſſent, & poſtea conſulem cẽſoremque feciſſent, ſolam mulcta exemit, & ſine noxa reliquit. Phalerinam, & Ophentinam, Lucio Flacco & Lucio Plautio cõſulibus additas tribus accepimus. Sed Ophentina ab Ophente fluuio dicta eſt. Sic Volſcinia, Terentina, & Faucia: quarũ ſicut loca originis ob vetuſtatem interciderunt, ita nomina originũ abolita, memoria obliterata ſunt. Sed Fauciam pluribꝰ cladibus inſignem, ſiquando in comitiis prima rogabatur, velut triſti omine infamen & deteſtabilem, omnes abominãdam putaſſe, autores memorant. Conſtat enim hanc Fauciam tempore captæ vrbis, quo ad Alliam fœdè pugnatũ eſt,

Tribus Claudia
Lemonia.
Cruſtuminia.
Scaptia.
Stellatina.
Sabatina.
Tormentina.
Armenſis ſeu Narnienſis.
Sabatina.
Papyria.
Pupinia.
Pupilla.
Metia.
Phalerina.
Ophẽtina.
Voltinia.
Terentina.
Faucia.
Faucia in comitiis primum rogata exitiale omen afferebat.

& Caudinæ pacis,& ad Cremeram iufœlicis pugnæ,quo pericula & terrores reſpublica perpeſſa eſt maximos, primam rogatam fuiſſe. Ideo ſiquãdo rogabatur prima,triſtitiam & calamitates, exitialéque omen adferre credita eſt. Neque ignoro Mentinã, Polliam & Galeriam, haud longè poſt additas tribus, ceteris adhnumerari: quas ex locis nomina ſumpſiſſe, haud dubiè exiſtimarim. Hæc enim Pollia tribus fuit,quę cùm Flauiam rogationem de pœna Tuſculanis irroganda,quorum conſilio defectiones à populo Romano fiebãt aſſiduè,omnes tribus antiquaſſent,ſola verberandos necandóſque,eorúmque bona iure belli publicanda cenſuit, quòd tam ægrè Papyria tribus tulit, vt neminem ex Pollia candidatum,Papyria quæ Tuſculanis pronior erat,ad honores euehi paſſa fuerit, Quo autem tempore lex de ambitu à Caio Petilio lata eſt,Pomptinam & Publiciam, mox Antheſin & Velinam adiectas tribus fuiſſe conſtat. Hæc enim à Velia edito vrbis loco,ſeu à Velino lacu,cuius incolæ in ciuitatem aſciti fuerant,denominata fertur: quanuis Velinam cùm Exquilina in vrbem vno tempore aſcitas Liui' tradat. Sed Antheſis iuniorum plerunque fuit, cuius in dandis nominibus ſors prærogatiuæ plurimum valuit. Præter quas fuere Anienſis, Æmylia, Sergia & Cornelia, ex claris Corneliorum & Æmyliorum familiis ductæ, quorum autores nomina familiarum dando tribubus, ad poſteros famã nominis tranſmiſere. Sed Anienſem Marco Fuluio Pæto & Tito Manlio Torquato COS S. tribum veteribus additam inuenimus. In Æmylia autẽ, vt Formiani & Fũdani: in Cornelia, vt Arpinates nomina ferrent, quandoque rogatione promulgata cautum fuit. Præter quas erat prærogatiua iuniorum & ſeniorũ, quibus Veturiæ & Galeriæ nomen. Nanque ex ipſis centuriis, facto iterum delectu ex iunioribus & ſenioribus, præſtantiores ætate & dignitate, in proprias cẽturias ſeligebant: quarum in ferendis ſuffragiis erat prærogatiua, & primus honor. Hoc tamen dicere auſim, actores Atellanarũ hoc priuilegio datos, ne tribu in qua aſcripti erant, à cenſoribus amouerentur: ſicut Auguſtus hiſtriones immunes verberum fecit, & ne flagellis cæderẽtur, edicto inhibuit. Quòd qi ex quinque & triginta tri-

Mentina. Pollia. Galeria. Pomptina. Publicia. Velina. Antheſis. Anienſis. Aemylia. Sergia. Cornelia. Veturia. Galeria. Atellanarũ actorũ priuilegium. Hiſtrionũ priuilegiũ.

bubus in comitiis ſiquando rogarētur, quæ plures in eã dem ſentētiam irent, cæteris præualuiſſe: eamque tribũ, cuius in ferendis ſuffragiis prerogatiuæ fauor inclinauit, & quæ primo ſuffragabatur, cùm ipſius autoritatem omnes tribus facilè ſequantur, tãtum roboris habuiſſe, vt pro quo candidato ſuffragiũ tulerit, eum aut ipſis comitiis, aut in proximum annum ad honores prouexerit. Illud quoque non eſt ab re dixiſſe, Athenis decem trib⁹ quarum ſuffragiis pacis bellíque temporibus reſpublicã ſtetit, à regibus qui imperitarunt, nomina ſumpſiſſe: ſingulásque tribus in decẽ genera diſtinctas fuiſſe. Ex quatuor enim tribubus, in quas olim ciuitas diuiſá fuit, Cliſthenes decem effecit. Nanque à Cecrope, qui primus regnauit, tribus Cecropis dicta, ſicut Egis altera, tertia Erichthis: Pandionis, Athamantis, Antiochis, Leontis, (ex qua Themiſtocles fuit) Oenis, Eantis, Hippocoontis: quibus per ſubſequentes reges duæ additæ, Antigonis & Demetrias, ab Antigono & Demetrio: qui ex ſuis nominibus decem veteribus illas adiecere. Hanc Eantidem ferunt, quum fortiter contra Mardonium & Perſas pugnaſſet, illóſque turpi fugaſſet fuga, ab Athenienſibus hoc proprium tuliſſe, vt ſoli illius tribules Spargiticis nymphis ſacrum victoriæ faciant quotannis impenſa publica. Poſt quas fuere Alopecia, Athenonea, Pæanica, Decelenſis, Sphecia, Acharnas, Agraleuta, Alimuſos (ex qua Thucydides) & Laycias (vnde Milciades) mox illis prioribus adiectæ, ex quibus iudices qui iura darent in foro deligebãtur. Erátque cõſtitutum, vt niſi Cypriorũ princeps, tribus Athenienſiũ nemo ſorte educeret. Thuriorũ quoque vrbs in decem pariter tribus diuiſa fuit, quas ex gentibus quæ in ciuitatem aſcitæ fuerant, denominarũt. Siquidem ex Arcadibus, tres Arcadicæ: reliquæ verò, Bœotia, Amphictyonida, Dorida, Lyda, Athenaida, Euboida, & Neſyotis, nomina tulere. Fertúrque idem Cliſthenes tribus Dorienſium, ne forent eædem Sicyoniis, quæ Argiis, diuerſis nominibus notauiſſe. Nam præter tribum ſuam, cui Arche nomen erat, reliquas ludibrio habitas, ex brutis appellauit. Quippe Hyatas, id eſt, ſuales, aliquibus Oneatas, hoc eſt aſinales, reliquis Chœreatas, hoc eſt, porcales, nomina indidit: quibus mox aliud

Tribus decem Athenienſium.

Eantidis tribus prærogatiuum

Tribus decem Thuriorum.

Tribus duodecim Helei Tribus octo Corinthiorum.

dixere nomen, hoc eſt, Hyleas, Pamphylos, Diamantes, & Egyleas. Helei verò, cùm XII. tribus forent, poſtea bello Arcadico parte agri amiſſa, in octo relapſi ſunt: rurſus reſtituto agro, eò venere, vt X. fierent. Traditum quoque eſt, Corinthios, poſtquam in vnam ciuitatem aſciti fuere, in octo tribus diſtinctos fuiſſe, quarum nomina prodita non ſunt. Et Pyrenſes, inita cum Attalo ſocietate, de noua tribu Attalida X. veteribus adiicienda conueniſſe, quòd poſtea ſubſequutum eſt. Spartæ verò Aegida & Pitana præcipuæ tribus fuere, ex qua Menelaus oriundus fuit. Sicut apud Boios tribus Sappinia. Perſæ autem vrbes in quatuor ſæpe curias diuiſere: Vnam pueri tenebant, & qui erant ætate imbelli, ad primam vſque lanuginem: Alteram adoleſcentes primo flore ætatis, quibus ad militare munus ſatis erat viriũ & roboris: Tertiã ætate matura viri: Quartã ſenio affecti, qui nullo impliciti negocio militię muneribus vacabant, vitámque ocio exigebant. Hiberos quoque apud Albanos in quatuor genera diuiſos comperimus: vnũ ex optimatibus, ex quibus deliguntur reges, ſecundum ex ſacerdotibus, tertium ex agricolis & militibus, quartum ex plebeiis & popularibus. De Megarenſibus verò traditum eſt, olim in quinque tribus omnem regionem diuiſiſſe, vt diſtinctio ordinis fieret: ex quibus alii Heraci, nonnulli Piraci, alii Megarenſes, plerique Traſpodicei, vltimi Cynoſurci dicti. Indi autem non per ætates & tempora, ſicut Perſæ, ſed per munera & artes, ſingulos populos in ſeptem tribus partiti fuere: in Philoſophos, agricolas, paſtores, artifices, milites, ephoros & conſiliarios: qui licet eſſent pauci, & ſeueriſſimis moribus aſtricti, tamen examuſſim facta regum penſitabant, & certa lege examinabant.

Tribus Spartiatarum.

Tribus Boiorum.

Curię vrbiũ Perſarum.

Tribus Hiberorum.

Tribus Megarẽſium.

Tribus Indorum.

Hiſtoria de Scipione Aſiatico, & morte Aemyliani Scipionis, quæ incerto autore fuit.

CAPVT XVIII.

Scipio Aſiaticus peculatus accuſatus.

SCipio cognomento Aſiaticus, ſuperioris Aphricani frater, poſt ſuperatum Antiochum, & Aſiam bello victam, peculatus crimine accuſatus à tribunis plebis quã-

doque fuit: cúmque in carcerē duceretur, Tiberius Gracchus tribunus plebis (qui antea, quòd de Repub. cum Aphricano diſſentiret, infenſus Corneliorum gēti fuerat) interceſſit, eúmque ne in carcerem mitteretur, inhibuit: cuius rei beneficio amicitia inter eos conciliata & affinitas fuit. Siquidem ſolenni die quum Ioui epulum in Capitolio libaretur, Corneliā filiam maturā viro ei deſpōſam dedit, quam ille tam cupidè dilexit, vt duobus anguibus deprehenſis in cubiculo, quum haruſpices reſpōdiſſent, mare angue dimiſſo fore vt Cornelia mortē obiret, fœmina autem ſe occaſurum: maluerit Titus Sēpronius marem potius extinguere, quàm illa morte obita ſuperesse. Ex hac Cornelia Sempronius duodecim filios ſuſtulit: qui omnes mortem obiere immaturam. Ipſéque haud multò poſt, duobus conſulatibus & triumphis pariter clarus, ac cenſuræ honore inſignis, moritur, ſuperſtitibus Tiberio & Caio Gracchis, ſummis oratoribus, præcellenti ingenio, & ſuorum temporum eloquentiſſimis: ac Sempronia filia: quos ex Cornelia genuerat. Sed Tiberius cùm legem agrariam turbulentiſſimam, inuiſam patribus contra ſenatus decreta tuliſſet, nouáſque alias haud minus pernicioſas ferre cōtenderet, duce Scipione Naſica concurſu hominum interficitur. Caius verò Gracchus tribunus plebis, dum improbis concionibus Rempublicam vexat, actáque ſua tueri vult, neque abrogari patitur, duce Opimio conſule, ſerui manu cæſus occubuit. Sempronia autem Scipionis AEmyliani (cuius ſumma dignitas, magnæque res geſtæ fuere, qui ob Carthaginem & Numantiam funditus euerſas, minor Aphricanus, & Numantinus cognominatus eſt) coniugium ſortita fuit, cum qua non modica ſimultate & penè diſſidio, quòd eam ob morum prauitatem exoſam haberet, aliquandiu vixit, venítque in ſuſpicionem ipſius necis, quæ fuit autore incerto, non minimam cauſam præbuiſſe. Quanquam de Caio Graccho, & Fuluio Flacco eius familiari, pariter ambigi dubitaríque videamus. Hic enim Scipio, licet maximus imperator, tantæ fuiſſe traditur abſtinentię, vt annis quatuor & quinquaginta, quibus in humanis egit, nihil dicatur emiſſe, nihil vendidiſſe, nihil ædificaſſe: atque in tanta re-

Amor erga vxorem.

Tiberii Gracchi mors.

Sempronia cum Scip. AEmyl. cōiugium.

Scipionis AEmyl. abſtinētia & frugalitas.

rum affluentia & opibus, quibus Carthaginem & Numantiam deleuit funditus, haud plus tribus & triginta argenti libris, auri verò duabus, reliquiſſe. Qui tribunus adhuc militum, dum ſtipendia faceret, magnum Catonis futuræ magnitudinis teſtimonium tulit. Siquidem interrogatus, qualis inter primores iuuenum videretur Scipio: hunc ſolum ſapere, cæteros verò velut vmbras ferri reſpondit. Quod compar fuit cum Antigoni dicto de Pyrrho: quem magnum futurum virum, ſi ſeneſceret: & Scipionis de Mario, quem proximum poſt ſe imperatorem, profeſſi fuerunt. Is quoque cùm ab Appio Claudio competitore in cenſura conuiciis iactaretur, quod ciuiũ nomina ignoraret: curæ ſibi fuiſſe potius, ne à quoquam ignoraretur, quàm multos nouiſſe, reſpondit. Illud planè conſtitit, poſt Æmiliani necem, homines de Sẽpronia vxore, quoquo modo merita, nec minus de Cornelia ſocru, tanquam eum veneno interceperint, propalam loqui ſolitauiſſe: idque non incertis autoribus probari. Hæc nos de Gracchis, propter harum rerum ſtudioſos, quò faciliùs innoteſcerent, non omittenda putauimus.

Catonis de Scipione elogium.

Scipionis apoptheg-ma.

Quanta & quàm varia iuriſconſultorum opinio fuerit de ſupellectili, & quæ ſuppellectilis nomine comprehendantur.

CAPVT XIX.

QVid ſit ſupellex, quídve ſupellectilis nomine comprehendatur, variè inter iuriſconſultos diſſenſum eſt, pugnantiáque ſtudia inter eos, opinionéſque fuere, aliis alias res ſuppellectilis appellatione deſignantibus: omnes autem ita definiere, vt domeſticũ patrisfamilias inſtrumentum rerum ad quotidianum vſum paratarum ſupellectilem eſſe dicant. Quæ autem res huiuſcemodi ſint quotidiani vſus, quas in ſuppellectili adnumerari cõueniat, ſententiæ variarunt, magnáque inter eruditos, & perpetua diſſenſio fuit. Pomponius, vir, vt in illa quiſquis ętate, conſultiſſimus, domeſticum patrisfamilias inſtrumentum, quod neque auro, argentóve facto, aut veſti annumeretur, ſupellectilem definiuit. Florentinus inter iuriſperitos autoritate non minori, præter hæc, animalia excepit: itaque equi, boues, gallinæ, anſeres, & cæ-

Suppellex.

Põponius l. 1. ff. de ſupel. legata.

Florentinus. l. 2. eod. titu.

tera hoc genus,quæ pecorum numero habentur,quãuis in quotidiano vſu forent,in ſupellectili non haberi cen ſuit. Paulus autẽ iuris æquè peritiſſimus,vaſa ænea vulgaria,quæ proprio ſunt loco ſita,capſáſque vel armaria quibus veſtes librive continentur, &ſi quotidiani vſus cauſa parata,in ſupellectili adnumerari negauit. Alphenus,qui Seruii Sulpitii diſcipulus fuit,illa quæ ad artificii aliquod genus ſeorſum pertinerent,& nomen ſui generis ſeparatum haberent,in ſuppellectili non haberi dixit:itaque pugillares & codices,tum fabrilia arma &militaria iuxta Alpheni ſentẽtiam,in ſuppellectili nõ ſunt. Tubero negauit ea quæ in penu forent,præterea argentum,veſtem,mundum muliebrem,& alia ornamenta, inſtrumentum agri vel domus, ſupellectilis appellatione contineri:reliqua verò quæ in quotidiano eſſent vſu,in ſupellectili adnumerauit. Papinianus autẽ Scæuolæ diſcipulus,cui in aduocatione fiſci ſucceſſit, magnæ apud Seuerum autoritatis,menſas argenteas vel eburneas, argenteóſque lectos,& argentea candelabra,legata ſupellectile deberi dixit:argentũ tamen eſcale vel potorium, in ſupellectili eſſe Modeſtinus negauit: fuítque ſentẽtia Labeonis,quæ deliciarum magis,quàm vſus cauſa parantur,quæque in eximio cultu forẽt,inter ſupellectilia non cẽſeri.Myrrhæa verò quę veſcẽdi cauſa parata ſunt,licet in deliciis forent,in ſupellectili tamen adnumerari. Sed in hac quæſtiũcula,quia vulgaris ferè & protrita eſt,nimium immorari,nullũ operæprecium fuerit. Illud certè dixiſſe haud piget,in ſupellectili contineri menſas, trapezophoras,delphica,ſubſellia, ſcamna, lectos etiam exultos gẽmis &auro,culcitras,ſtragula,& thoralia,quibus lecti thorive inſternuntur:non autẽ vehicula:nã illa inſtrumenti viatorii eſſe Florianus ait.Præterea pelues, quanuis argenteas,candelabra,& createrem etiã argenteum,myrrhina,cryſtallina aut vitrea eſcaria, vel potoria,lucernam quoque & trullam. Adde vaſa ænea vulgaria,quæ proprio non eſſent loco affixa, & ſi quid paratũ foret quotidiani vſus cauſa,præter illa quæ modò excepta fuere. Ex quibus datur intelligi id de quo diſſenſio erat,quid verbo ſupellectilis dici cõprehendíque oporteat.Sed quia de eſcario argento & delphicis mẽtio eſt,

Paulus l.3. eo titu.

Alphenus l ſuppellect eod.titul.

Tubero. L. Labeo in pa.eo.titu.

Papinianus,l Legata eodem titul.

Modeſtinus,l. cum quidã eod. Labeo l. quiveſtem. eod. & ſeq. l.de tapetis eod.

Delphica vaſa. non omittendum, literis proditum eſſe, Delphica dici vaſa, quorum nulla mutata forma, varius & multiplex vſus foret: nanque ita erant fabrefacta, vt duplici facie diuerſis vſibus inſeruirent: ſiquidem Delphi vaſa elaboratæ artis habuere, ita vt poculorum vicem præſtarent, & clypeorum loco vſui eſſent. *Trapezophora.* Trapezophoras verò menſas fuiſſe ornatu magno, quæ effictis imaginibus ſuſtinebantur, quales hodie in vetuſtis marmoribus ſæpè viſuntur quippe menſarum ſpecies apud veteres multifarias legimus, ſcilicet trapezas, quas magidas Græci vocant, & tripodes, & microtrapezas, *Microtrapeza.* in quibus modica parabatur cœna, & epidorpias, vrnarium & cylibantum, & alia mẽſarum genera, ſi cui illa proſequi libeat. *L. in argento. § ſi ff. de au. & argen leg.* Inter eſcarium verò argentum etiam aquæ manaria, id eſt, vaſa abluẽdis manibus accommoda, quæ Latini gutturnia vocant, Põponius de auro & argento legato contineri putauit.

In qua ætate milites apud Romanos legi conſueuere, & qua fuerit diſciplina militaris, quódve iuſiurandum.

CAPVT XX.

Tyronum & rudiariorũ ætas. QVi de militari diſciplina libros poſteris reliquere, eos haud ferè quenquam minorem ſeptem & decem annis, aut ſex & quadraginta maiorem, militiæ & tyrocinio adſcribi voluiſſe conſtat, ídque à Seruio Tullio vetere cẽſione cautúm fuiſſe primum, quod æuo ſubſequente à Caio Graccho lege ſacrata ſancitum fuit. Cauſa autem hæc eſt, quod citra eam ętatem aut ſuprà, velut immaturos, aut præduros & effœtos, militiæ rudimentis minimè idoneos putarunt. Ideo vetus conſtitutum erat, iuuenes, niſi poſt pubertatem, & primò flore ætatis, dum per ætatem laborem militarem ferre poſſent florentes viribts, & eos ex vrbana, ſæpius agreſti iuuentute ruſticis operibus duratos, militari ſacramento & muneri adigere, ſingulóſque militiæ per numerum in iuniorum tabulis adſcribere, qui Catalogi dicti, illóſque *Catalogi.* ex corporis habitudine, ſi apti militiæ, ſi lato pectore, ſi ceruice erecta, ſi fortis & ſtrenuus: quæ ſpecies, qualíſque vigor, & quod robur virium foret, internoſcere, vt illo- *Habitudo corporis in militiam.*

rum forti fideliſque opera Reſpublica vti poſſit. Nam ni mis pinguem, deformem aut mancum, deſidem aut ve cordem, taquam minus vtiles militiæ non adſcribebant, quippe Cato Cenſorius pinguem militem, velut Reipublicæ incommodum, iure inceſſuit, cuius inter guttur & inguen, cũcta ſub ventris dominio forent. In qua ſemel adſcriptus, niſi propter demerita exautoratus foret, ipſo nolente, deleri nequibat. In quo id ſedulò cauebatur, vt primùm militiæ vinculum putarent, ſacramenti religionem, ſecundum, ſingulorum amorem, velut inexplicabilem nexum, cum his qui vnà mererent, tertium, deſerendi nefas. Quibus ad militiam admiſſis, primo anno cuſtos, ſub quo diſciplinam ediſcerent, & magiſter ſub cuius imperio tyrunculi acuerẽtur, publicè dabatur, ne expertes operum militarium arma tractarent. Diuus verò Iulius equites Romanos, aut ſenatores armorũ peritos, ſub quibus militiæ neſcii erudirentur, magiſtros dedit: quorum præceptis imbuti, perſtando & peruigilãdo, militare rudimentum deponerent, legéſque pugnandi, & prælii normam ac dictata internoſcerẽt. Primúſque Publius Rutilius conſul, collega Cnei Manlij, è ludo Cornelij Scauri, doctoribus accerſitis, plagas vitandi & inferendi militibus præcepta dedit. Inde ne temerè & ſine arte pugnarent, vtque tyrones ſub diſciplina eſſent, & militaribus imbuerentur præceptis, tribunis datum negocium fuit. Quos optimis diſciplinis inſtitutos, tãdem militię adſcribebant. Apud Perſas verò magiſtri rei militaris grandiori ætate fuere, nec citra annum quinquageſimum, ſub quibus parata inſtructáque acie, parcè primùm & modicè, mox exactiſsima cura militiam ediſcebant: apud quos iuuẽtus à vigeſimo ad L. annũ militare cogitur: vltrà verò arma tractare vetitum. Siquidem lex militaris etiã Romanis à quinquageſimo anno militem non tangebat. Apud alios inoleuit mos, vt poſt annum quadrageſimum militiæ tyrocinio neminẽ adſciberent poſt quĩquageſimũ verò militare deſinerẽt, híſque velut perfunctis militia, miſsio daretur. Quod Scytharũ legibus cauebatur, ne hominem ſexagenariũ militiæ admitterẽt. AEgyptiis in more fuit, vt Calaſiries, qui præcipui

adſcribendorum.

Militiæ vincula.

Tyrũculorum cuſtos & magiſter.

P. Rutilii pręcepta pugnandi.

Tribunorũ munus.

Magiſtri militiæ apud Perſas grandæui.

Aetas tyronum & rudiariorũ apud diuerſos.

Calaſiries.

habentur milites, à nullo doctore, ſed à patre ſolum militiæ præceptis erudirentur. Phocion vero vt Athenienſes nimis bellicoſos à belli furore delectu acerbo cohiberet, quod libentes & cupidi appetebāt, lecta iuuentute etiam octogenarios emeritis ſtipendiis coëgit dare nomina. Camillus cōtra Latinos & Volſcos magna mole dimicaturus, ſeniores quibus aliquid viriū ſupereſſet, in ſua verba iuratos centuriauit. Romani quoque bello Hetruſco, & ſæpe alias, ſeniorū cohortes, poſt emerita ſtipēdia quinetiam libertinorum ad militiā exciuere. Et Marius magnæ partis milites ſeniores, qui multa ſtipendia meruiſſent, & capite cenſos, ſacramento aſciuit. Quod Alexander Macedo feciſſe dicitur, vt ducturus cōtra Darium, veteranos peritos belli militiæ adſcriberet. Non ſic Conon, qui vt exercitum ſuppleret Athenienſium, pueros immmaturos annis, quibus vires non ſuppetebāt & ſenes legit. Milites verò in caſtris, niſi Romanos ciues, vel Latini nominis, leuium tamen armorum auxiliares externos, ſacramēto Romani adigere ſolitauere. Cōtrà verò Cyri conſilium fuit non modo ex ciuibus ſuppleri milites, ſed velut optimos equos è lōginquo quæri oportere. Idē apud Alexādrinos vetuſto more ſeruatum eſt, vt nullos milites niſi peregrinos militiæ admittant. Proditúmque memoriæ eſt, in fœdere quod cū Romanis & Antiocho ictū eſt, caueri, ne miltes ſub ditione populi Romani cōducere, aut voluntarios habere liceret. Inter auxilia tamē minor, in legionibus lōgè maior militū numerus adſcribi aſſueuit. Sed tamē legionariorū & arma grauiora, & diſciplina fuit ſeuerior: auxiliariorū verò minor, nec tā exactæ diligētiæ: quibus in prælium eūtibus, præter ſaga togáſque & rectā tunicā, album aut rubrū paludamentū, quo ſocios ab hoſtibus internoſcerent, publicè debatur: Aphris verò, Caunis, Numidis, Lacedæmoniis, & Meſſagetis, in bellum profecturis, ruſſatas vel puniceas ferre veſtes moris erat: vt eo argumento vulnera & ſanguis effuſus non innoteſcerent, confidentiúſque & ſine pauore dimicarent: id quod apud Perſas in vſu fuit. Nanque Artaxerxes ducturus contra Cyrum, milites rubro ſagulo ornauit, Cyrus albo. Ageſilaus quoque ita copias inſtruxit armis, vt omnia ærea punicea vi-

Senes in militiam adſcripti.

Romani externū militē in caſtris nō admittebant.

Aliæ atque aliæ veſtes habitúſque in militiam proficiſcentium.

derentur. Thraces pullas induti tunicas, in acies prodeūt: contrà Mybę & Æthiopes cādido amictu, Samnites diſcolori veſte præliantur, nonnunquā candida. Boij & Inſubres auratis ſagulis, Galli virgatis cum torque aureo, Britanni glaſto infecti. Eſt enim fullonia herba, quę atro colore inficit, & hominē decolorem facit. Geloni hoſtiū cutibus ornati, quò truculentiores viſu & aſpectu formidabiliori eſſent. Æthiopes dimidiatū corp' minio, dimidiatum gypſo ſolent illinire. Fertur Caius Cæſar, vt in conflictu bellorum cunctis innoteſceret, ad prima ſigna nouo colore amictus, & diuerſo armorum habitu in ſignis prodiiſſe. Et Lucullus cum thorace ſquamoſo, & amictu purpureo præliari. Gylippus verò maximus imperator, ſordida veſte & ſemilacera, ac cultu neglecto cōſpicuus erat. Agis quoque Lacedæmoniorū dux à gregario milite nihil differebat: ſicut Ageſilaus, qui cultu corporis vili exultabat, exercitu autem ornato. Contrà Alexādrū Macedonē, inſignem cùm regio habitu, tum Siculo amiculo, & imeo thorace, duplicata ac ferrea caſſide, auro, & gēmis arma honeſtabāt. In quo illud traditur mirum, dū in India præliatur, concuſſis armis, viſum barbaris lumen infundere, & monſtrum ante ſe agere. Quod compar fuit cum Epizelo Athenienſi, qui (vt tradit Herodotus) in pugna Marathonia dum præliatur, viſum monſtrum, quod ante ſe conſpiciebat, occidere niſus, luminibus captus perpetuò manſit. Etiam Tiberij equus in conflictu belli ore flammas interdum emittere viſebatur. Caius tamen Gracchus legem tullit ad populum de veſtibus publicè militibus dandis, ſine ſtipendiorum diminutione. Inde inſtitutum, vt ſingulis militibus ſaga togæque in hybernis dentur: præualuitque mos, vt in bellum profecturi Romani milites, ſinguli in tabulis deſcribantur: vt illorum qui prælio ceciderant, nomina reuerſis innoteſcerent: vtque in delectu conſcribendo, primus miles bono omine tanquam inde fauſtum felixque auſpicium futurum ſit, conſcribatur. Id enim boni ominis eſſe, & proſperos euentus facere putabant. Apud Perſas eualuit mos, vt profecturi in bellum, in ciſtam ante regis tribunal ſinguli ſingulas ſagittas immitterēt, mox reuerſi, quiſque repeteret ſuam. vt ex remanenti-

Glaſtum.

Imperatorū & ducū alij atque alij ornatus in bello.

Viſiones mōſtroſa in bello.

Lex de veſtibus publicè militibus dandis.

In bellum profecturi.

bus illorũ qui prælio cecidiſſent, numerum internoſcerent. Hi ergo in caſtris militiam edocti, hyeme pariter atque æſtu diebus ſingulis mane & poſt meridiem, locum tenere, ſigna ſequi ordinem ſeruare, foſſam fodere, figere vallũ, militari gradu incedere, & alia militaria facere quotidiano vſu ediſcebãt. Nã ducibus, centurionibus & tribunis præcipuè curandum erat, in locis vbi ſtatiua habebant, cogere tyrones milites, cùm primum merere cœpiſſent ſtipendia, ne ſine conſilio, ſine imperio in hoſtes tẽderent, per turmas hinc inde crebrò cõcurrere decurrere, clamare, locum tenere, imperiũ ſeruare, iuſſa exequi, ſeq; in orbẽ colligere, cuneum facere & phalãgem, vt ſequi ſigna, & pati tædium, æſtus ac vigilias aſſueſcerent, ne pulſi loco cederent & in acie quiſque agnoſceret ordines ſuos: ita vt vſu quotidiano non minus ipſi ſibi præſcriberent quid facto opus foret, nec hoc incitante vllo, nec imperante, quàm ab aliis ediſcerent. Quæ diſciplina præcipua Iphicrati traditur, vt ſine ducis opera milites ita inſtitueret conſiſtere in acie, vt peritiſſimè diſpoſiti viderentur. Iactu quoque diſci, curſu, ſaltu, iaculatione, & lucta inuicem contendere, mos erat. Nandi quoque poſt ſolitas exercitationes iuuentutis Romanæ ſummũ ſtudiũ in militari rudimento fuit; aliâque opera iuſta militaria, quibus quaſi ſimulacris pugnæ animos corporáque tanquã ad verum bellum acuebant. Ad palũ quoque exerceri, aut iaculis & ſagittis ferire, nonnunquã fundis & lapidibus, diſciplinæ militaris erat. Fuit enim palus cubitorum trium, quem tyrones ſcuto & clauo velut hoſtẽ petere, in eúmque ictus & plagas inferre ſolebant. In quo id cauebatur imprimis, ne dum ad palum ictus intendũt, ipſi hoſtiũ telis pateãt: proinde oportebat animo eos & corpore intentos eſſe non magis ad inferendos, quàm ad cauendos declinandóſque ictus: cui ludo Palaria nomen. Arcu quoque & ſagittis plerunque Cretẽſibus & Cydoniis exactiſſima cura milites inſtruebantur, ſicut apud Græcos palæſtra. Cyri verò diſciplina fuit, vt milites ſemper opus facerent, & nũquam exercita iuuentus, niſi ſudore prævio, cibũ ſumerẽt. Qui etiam neq; prãdebat neque cœnabat vnquã, niſi ſudaſſet pri⁹, & militaria obiuiſſet munera. Ageſilaus quoque in gymnaſio, ne ocio ſene-

Tyronũ inſtitutio. *Iphicrates.* *Ad palum exerceri.* *Palus.* *Palaria ludus.* *Sagittandi exercitiũ.* *Cyri diſciplina militaris.* *Ageſilaus.*

ſcerent milites, exercitationis & virtutis cuiuſque prǽmia propoſuit, leuibúſque prælijs experiūdo aſſuefecit. Qui etiam Perſarum regum mos traditur, vt curſus & pugnæ dona militibus proponant. Alexander verò Macedo, ne ocio milites laſciuirent, certantibus virtutis præmia Chiliarchas dedit. Præ cæteris Aurelianus Cæſar nullum reliquit vacuū diē, quin ſe pilo, ſagittis ac militaribus armis exerceret. Et Maximinus ſenior, quamuis grādis natu campeſtriū exercitationū ſupra modū labores ſubiit. Antonius quoque Baſſianus Caracalla, præterquā quod ſe cum militibus exercebat, iter ſemper onuſtus armis pedes fecit. Id quod de Seuero ſcriptum accepimus, vt hyeme ſæua & gelida aperto capite per niues & pruinas, per montes ſyluáſque curſitaret, in patientia laboris, & victus abſtinentia ſupra fidem aſſuetus. Quibus documentis redacto in diſciplinā milite, poſito rudimento, & continuo vſu firmato, legiones conſcribebant. Prętérque milites peregrinæ militiæ, inter auxilia Cretenſes ſæpe militaſſe accipimus. Hi enim terreſtri naualíque prælio ad inſidias, furta & rapinas populādo aſſueti, excurſiones maximas facere prōptiſſimi ſunt, in prælio verò ſegnes: Cydones verò fortiſſimi, ſicut Homerus inquit, illorúmque arcus caprinis pellibus ornati plerique literis adnotarunt. Idque à Iuuenale verſibus mundis ſignificari crediderim, dum inquit:

Perſarū regum mos. *Alexandri Maced.* *Aureliani.* *Maximini.* *Anto. Caracallæ.* *Seueri.* *Cretenſes milites ſæpe inter auxilia Romanorum.* *Cydones.*

Tu fruere ſcabie mali, quod in aggere rodit,
Qui tegitur parma & galea: metuenſque flagelli,
Diſcit ab hirſuta iaculum torquere capella.

Iuuenalis locus.

Notat enim illa veteris diſciplinæ rudimenta, quibus tyro miles in emittēdis iaculis apud ſuū cēturionē inſtrui ſolebat. Quinetiā Romanæ militiæ fuit, leuis armaturæ milites atque equites, loricas & galeas vrſinis pellibus tectas, quò truculētiores viſu forent, in aciem deferre: ſicut Græcorū veteres, pelles fluuiatilis canis pro capitis tegmento vice galeæ detulere, equináſque iubas & caudas in galeis, aut pēnas ſtruthiocameli: nōnunquā leonis pellem pro conis apud Romanos fuiſſe cōſtat, more Æthiopum, qui pelles equorum capitum cū ipſis auribus & iubis deferētes, nonnunquā pardorū pellibus leonúmque amicti, acies ſubeūt & præliātur. Thracibus in more fuit,

Galearum & loricarū inſignia apud diuerſas gentes.

è pelle vulpina caſſides ferre, ſicut Albanis & Hiberis cũ ferinis galeis pugnare. Rhoxani non modò galeis, ſed thoracibus & ſcutis ex crudis boum coriis vti ſolebant. Aqud Græcos autem, Homeri teſtimonio, equinæ iubæ pro criſtis fuere. Pyrrho & Philippo hircina cornua, Hãmoniis arietis caput, Achæis pẽnæ variis diſtinctæ coloribus. Alij rubras criſtas ſupra caſſidẽ deferebant. Cimbri & Theutones horrentium hiatibus animaliũ contexere galeas. Abradatæ Perſarum duci conus hyacinthinus erat. Cyrus caſſidibus æneis & conis albis milites ornauit. Cares gallos gallinaceos pro conis habent. Alexãdri caſſidẽ criſtata iuba & pẽnæ cãdidiſſimæ circumcingebant. Nonnunquã inſigne fuit Epiporpoma. Galli nõ modò ſcuta, ſed corallio ornabãt galeas. Galatæ partim cornua, partim quadrupedũ habuere effigies. Samnites cũ pinnis muralibus digladiantur, in prælio verò criſtatis galeis: ſicut Luſitani, & Sacæ Stythica gens, quibus neruatis criſtatiſq; galeis pugnare in vſu eſt. Teucri, Myſi, & Thraces ſuper æneas galeas bouis aures & cornua apponunt. Inter cæteros Couidus centurio, bello contra Myſos fertur miraculo fuiſſe, quòd poculum ſupra caſſidem, modò ſuſcitans flammam, modò remittens deferebat. Erátque Romanæ militię vetus conſtitutum, ne miles ſine commeatu ab ſignis abeat, néve præſidio decedat, néve locum relinquat, aut è caſtris effugiat, neu diſcedat longius: ſed explorato, & ſub ſignis atque ſubſidiis poſitis, non modò in acies prodeat, ſed lignatum & pabulatũ vadat: omnia denique velut ſi corã hoſte, cauta præuiſaque ſint. Vtque milites die ſimul ac noctu, iuxta parati inſtructíque ad nutũ imperiúmque præſtò ſint: qui contrà fecerat, aut ignominia notáque afficiebatur, aut ſeuera correptione capite luebãt: tametſi nonnulli delicta huiuſmodi lenius vindicarint. Nanque Æmylianus Scipio, licet grauiſſimus exactor diſciplinæ, quẽ militem extra ordinem deprehenderat, fuſtuario plectebat, cúmque vulgato ad rem militarem exemplo, ſi Romanus ciuis eſſet, vitibus, ſi verò externus, fuſtibus cędebat. Eſt quoque lege militari ſancitum, ne lixæ permixti cum equitibus vagentur: néve frumentum publicè datum miles vendat: aut prædas pecorum vel mancipiorum

Militię Romanę vetus conſtitutum.

Scipionis animaduerſio in milites extra ordinẽ deprehenſos.

piorum vino cõmutet: néve gregarius miles in acie vel caſtris ſeruum aut iumentum habeat: neu quis, vbi tribunus militum fuiſſet, poſtea ordinum ductor eſſet: nec qui ordines duxiſſet, miles poſtea fieret. Vtq; milites manipulares, qui ſub diſciplina militant, ſemper cincti caligatique ſint, quæ quidẽ caligæ multiplicibus clauis munitæ erant: diſcinctos enim, velut ignauos & militiæ minimè aptos putarũt: præcinctos verò, fortes & ſtrenuos. Quare Macedonum lex erat militaris, vt qui miles hoſtẽ non occidiſſet, non militari cingulo, ſed capiſtro cingeretur: quod apud Carthaginenſes ſeruatum legimus, vt diſcinctos, poſtremos homines ducerent: tametſi Aphrorũ peculiaris feratur mos, fluxa tunica & diſcinctos incedere. Quinetiã vt in expeditionem ituri milites, arma & vallũ, necnon vtrem, follẽ, ſcutũ, gladium, tum ſiquid ad vſum velint, interdum plus dimidiati mẽſis cibaria, abſque ſeruorum aut iumentorum miniſterio humeris ferãt, antiqui moris & exempli fuiſſe. Illud quoque animaduertimus, nemini in Romana militia extra ordinem, etiã in prouocantem, cõtra imperium, pugnare licuiſſe: idem Macedonibus, quibus iniuſſu ducis aut arma capere, aut in ordines ire vetabatur, quódque, niſi militari ſacramento miles adſcriptus foret, hoſtem gladio petere, aut militare minimè fas erat: perindéque in eũ militaris animaduerſio fuit, qui hoſtẽ militiæ ſacramento non adſcriptus occideret, aut qui claſſico reuocatus, tardius parẽret, quã qui ciuem aut ſocium iniuria occidiſſet. Ideo laudaſſe Cyrus dicitur militẽ, qui cùm hoſtem interfecturus gladium eduxiſſet, claſſico receptui audito, ictus cohibuit, & hoſtem dimiſit. Sed prius ſua ſponte decuriati equites, centuriati pedites, ſacramenta mutuò præſtabant. Paulo deinde Æmylio, & Terentio Varrone conſulibus, tunc primum, quod nunquam antea factum, per tribunos militum à voluntario ſacramento ad legitimum iuſiurandum milites adacti fuere. Quod quidem imperator præſtare tenebatur primus, ſuo mox ordine ſubſequebantur legati, deinde tribuni, deinde centuriones, poſtea decuriones, mox præfecti caſtrorum, demum milites: quod ſingulis annis Calendis Ianuariis denuò præſtabatur. Iurabant enim per deos ſolenne iuſiurandum: poſtea in

Diſcincti.

Macedonũ lex militaris.

Aphri diſcincti.

Sua quiſq; onera ferebant.

Pugnare extra ordinẽ iniuſſu ducis non licebat.

Sacramẽto militari nõ adſcriptis hoſtẽ ferire aut militare fas non erat.

Iuramentũ legitimum militare.

Iuramenti militaris forma.

acta principum, ſe iuſſu conſulum conuenturos, neque è caſtris, eorum iniuſſu, quæſitis occaſionibus abituros, nō fugæ formidiniſve cauſa extra ordinē receſſuros, niſi teli ſumendi, vel hoſtis feriendi, aut ciuis ſeruandi cauſa. Neque in exercitu propéve decē paſſuum millia, pluris argentei nummi furtum facturos, extráque haſtam, ligna, pabulum, vtrem, follem, ſiquid quod pluris eſſet, nacti fuiſſent, id omne ad conſules delaturos, aut dominis reddituros. Nonnunquā alio ſacramēto milites adactos comperimus, tunc cùm ingēs ſubeunda dimicatio foret, & in extremum diſcrimē res venit, vt niſi victis, debellatis, fuſiſque hoſtibus victores forent, ſe ad caſtra nunquam redituros iurarēt. Tum illud notatū eſt, quod ſi ab vniuerſo, exercitu iuſiurandum conſuli præſtandū eſſet, ſatis fuiſſe, ſi centurio vel tribunus exercitus nomine, cōceptis verbis, ſublimi voce iuraret, omníſque multitudo & ſinguli milites communi conſpiratione & conſenſu in eadem verba ſilentio in ſe quiſque iuret. Hócque iuſiurandum, ac ſi concepta verba ſinguli expreſſiſſent, perinde tenere, atque ſanctum & illibatum haberi. Apud Lacedæmonios verò milites hoc etiam iuramentū præſtare ſoliti ſunt eoſdem cum imperatore amicos inimicóſque habituros, vtque bonorum malorúmque firma conſenſio inter eos & fœderatio eſſet. Neque omittendum quod de Athenienſibus memoriæ proditum eſt, qui cùm propter quotidianas contentiones, & violatum ius gentium, infenſi Megarenſibns & animo hoſtili eſſent: quoties milites ſolito militari ſacramento adigebant, hoc etiam iuſiurandum illos ſubire coëgiſſe, ſe intra militiæ tēpus quotannis quoquo modo poſſent, Megarenſium agros finéſque infeſto exercitu inuaſuros, & peruaſtatis agris, nihil intactum relicturos, atque in eos omni clade belli graſſaturos.

Fortiter.

Lacedæmonii.

Athenienſiū militum in Megarenſes conſuetum iuramentū

Diſſenſio inter duos ludi profeſſores, ſuper verbo, inuenio & reperio, contra obſeruationes grammatici cuiuſpiam.

CAPVT XXI.

AMbulabamus in littore dū Neapoli eſſemus, æſtiuo anni tēpore, cum iam aduesperaſſet, ego & Iunius Antonius, & plerique ſtudioſi paribus diſciplinis dediti, qui illuc ociādi cauſa aduenerāt. Cúmque duos ludi lite-

rarij profeſſores, ſuper verbo reperio & inuenio, graui contentione inter ſe iurgantes diſcepantéſque videremus, libuit eorum diſceptationi intereſſe. Atque ex his alter, cum inuenire diceret eſſe, impenſo labore rem diu quæſitã aſſequi: reperire verò, rem nõ quæſitam ſed fortè oblatam, nanciſci, ídque, Ouidij autoritate, qui in ſuo maiori carmine dum Inachum natã Io quærẽtem facit, poſt longos & irritos labores his verbis illã affatur, Tu non inuenta, reperta es. Quos ipſe verſus ſic explicabat, vt diceret, te ego cùm diu quæſierim, nõ inuenit ſed caſu oblatam compeni. Ouidiũ ergo de ſignificatu verbi contra illum diiudicare aſſerebat, qui verbum reperio caſus facit, non operæ. Quóque minus dubites, inquit ille, habes Latinæ linguæ doctorem non ignobilem: nec mora, commentatiunculas quaſduam grammatici hominis nõ incurioſi, quas ſecũ adduxerat, è ſinu togæ depromit, in quibus ita ſcriptũ erat: Excogitare cõſilij eſt, reperire verò fortunæ. Vnde Ouidi⁹, Tu nõ inuẽta, reperta es. Hæc cum ille & pleraque legiſſet, reclamabat alter doctorem iſtum nec verba nec mentem Ouidij intelligere quiſſe, labíque errore manifeſto. Siquidem reperire, eſt cum labore aliquid quæſitum aſſequi, deductum ex re & pario. parere enim eſt cum labore quærere: vnde pecunia parta, cum labore quæſita dicitur: imò eundem Ouidium, quem in medium ille adduxerat, eodem verſu ſignificãtius contra demonſtrare: Tu non inuenta, ſed reperta es, inquit, quaſi, ego te non caſu & fortuna nactus ſum, ſed ſtudio & labore quæſitã reperi. Quod & alio verſu eundem exploratius ſignificare aiebat, Exanimánſque artus primò mox oſſa requirens, Repperit oſſa tamen. Prætérque hanc Ouidij autoritatem, idem apud autores probatiſſimos vſu continuo obſeruari. Q. Curtius: quippe Euphrates, inquit, altũ limum vehit, quo penitus egeſto vix ſufficiendo operi firmo reperiunt ſolum. Et idem: Quia duces aſſeruati profugerant, miſit qui conquirerẽt, nec reperti. Suetonius in Cæſare: Idque eo ſtudioſius facerent, quòd aliquantum vaſculorum operis antiqui ſcrutãtes, reperiebãt. Vides, inquit ille, reperire eſſe operæ & conſilij, non autem fortunæ? Atque alter cùm contra tenderet, & voce immodica obſtreperet, eadẽ ſæpius

Laurentiũ Vallam notat Elegantiarum ſuarum libro 3 cap. 2.

Reperio vnde.

& quædã nugalia repetendo, cupidus ego iſtius doctoris mentem planè perſpicere, accipio libellũ à manibus magiſtri, atque in eo lego pleraque nimiũ audacis doctrinæ & confidentis. Nanque eò proceſſit, vt ſingulos fermè veterum probatiſſimos, quorum veſtigiis nobis inniti operæpreciũ eſt, à præſcripta à ſe lege & dicendi norma diſſidentes, taxare non fuerit veritus. Præter quæ in eo admiratus ſum, offendo & nanciſcor ferè idem eſſe quod reperio, quod procul à vero eſſe apertè liquet. Etenim ſi reperire eſt aliquid impenſo ſtudio inuenire, vt eſt modò oſtenſum: nemo ferè quiſquã id in verbo nanciſcor & offendo inueniet. Siquidem verba hęc haud dubiè ſub caſu & fortuna ſunt. Præpterea qui rem exquiſitius pẽſabit, inueniet nanciſci id frequentius notare, rem ſcilicet forte oblatum, data occaſione aſſequi & habere. T. Liuius tertio ab vrbe condita: Pacuuius, inquit, Calanus malis artibus nactus opes. Idem, caſtris ponẽdis diſperſos nactus. Cæſar idoneam tempeſtatem nactus dixit, id eſt, aſſequutus. Id quod Feſto Pompeio autore ſcientiſſimé probatur, qui verbo nanciſcor, ſignificatum aſſequendi potius, quàm inueniendi, in ſuis commentariis tribuit: & pleriſque veterum autoritatibus, in quibus ſi nanciſci inuenire dixeris, profectò abſurdé & imperitè loqueris. Hæc & pleraque in eo cum legiſſem, cùm me iam tæderet, librum reſtituo, atque illos inuicem altercantes diſceptantéſque relinquo.

Offendo, & nanciſcor.

Ex quibus victoriis olim conſules, & deinde ſequuti duces triumphare conſueuerint.

CAPVT. XXII.

VEteres Romanos olim nõ ex quibuſcũque victoriis triumphare conſueuiſſe, ſed cùm bellorum & victoriarum cauſæ eo munere dignæ viderentur, triumphos egiſſe accepimus. Cauſæ verò triũphorũ licet à prima origine exiles fuerint atque tenues, quippe quia exiguis viribus & parua manu rẽ agebant: poſtea, aucto dilatóque imperio, maiores certioréſque fuêre, vt ad triũphi munus quiſquã aſpiraret. Cũ Veientes olim Tarquiniẽſeſq; pro Tarquiniis cõtra Romanos mouiſſent arma, & velut æquo marte vtrinque pugnatũ foret, quod vno plus Hetruſcorũ in acie cecidiſſet, nec hoſtiũ quiſquam poſtera

Cauſæ triũphorum à prima origine exiles.

dic in conſpectu erat, digna res triũpho viſa fuit. Itaque Valerius conſul, quamuis collega morte ſublato, de Veiẽtibus Tarquinienſibúſque triũphũ egit. Et P. Valerius, & T. Lucretius conſules cum infeſto exercitu in agrum Sabinum profecti, primò vaſtatione, mox prælio ita hoſtium opes afflixiſſent, vt nihil inde rebellionis timeri poſſet, triumphantes vrbem iniêre. Quinetiam ex deditis & nõ captis vrbibus, aut hoſtibus fuſis & auerſis, ſtãte dictatore, à conſulibus ſæpe triumphatum eſt. De Priuerno & Pometia, déque Sabinis & Samnitibus, etſi nõ vicaptis, ſed in deditionem acceptis, triumphare licuit: proptérque auerſos & palatos hoſtes, Claudius Petilius cõſul, dictatore. Q. Seruilio Hala, de Tiburtibus & Gallis triumphauit. Et Cornelius & Bebius conſules, quòd Ligures Apuanos non expectãtes bellum in deditionẽ acceperunt, & ad duodecim millia in alias terras traduxerunt. de Liguribus velut acie victis triumpharunt. Procedente mox tempore, cum propagato imperio cum hoſtibus validioribus, magnis vtrinque viribus bella agerentur, cautum fuit, ne cui triumphum, niſi quinque hoſtiũ millia cecidiſſet, & iuſta acie magnas copias fudiſſet, decernere liceret. Cuius rei fidem apud quęſtores, vt quid laboris exhauſtum, quídve cædis, noſcerẽt, ampliſſimo teſtimonio facere oportebat. Idque non ab re viſum. Erat enim triumphus ingens honorum cumulus, quem multi duxerunt maximum vitæ bonum, quo niſi magnis conatibus deuictis perduellibus, victores bello duces honeſtabant. Vtque niſi pro aucto imperio, nõ pro recuperatis his quæ bello amiſſa erant, triũphus cuiquã decerneretur. Quinetiam niſi ſuo ductu & auſpicio, ac in ſua & non aliena prouincia, eáque pacata, & nullo manente bello, imperatores hoſtes profligaſſent & viciſſent, triumphare nemini licuit. Ideo Liuio & Nerone COSS. deuicto ad Metaurum Haſdrubale, Liuius, qui in ſua prouincia rem geſſerat, de Haſdrubale & Pœnis iuſtiſsimè triumphauit. Nero autem, qui potior victoriæ cauſa fuit, quòd in aliena prouincia ſuppetias collegæ dederat, ouans in vrbem vectus eſt. Exque duobus conſulibus eandem prouinciam ſortitis, contráque eoſdem militantibus, vni triumphum decretum, quod hoſtes

Triũphorũ cauſæ exiles abrogatæ.

Triũphus quibus admittebatur.

fuſius egerat, eiúſque ductu & auſpicio parta victoria fuerat, alteri negatum legimus, L. Valerio Potito & M. Manlio COSS. quòd contra Æquos in Algido proſperè rem geſſiſſent, Valerio triũphus, quòd perſeuerantior in hoſte perſequendo, inſtando, vrgẽdóque fuerat: Manlio verò, vt ouans vrbem iniret, à ſenatu datum eſt. Fuítque animaduerſum, quod tametſi victis, fuſis, fugatíſque hoſtibus, res triũpho dignas imperatores geſſiſſẽt ſi tamen neque dictator, neque conſul aut prætor exercitui præfuiſſent, neque legitimũ haberent magiſtratum, cuius ductu & imperio victi eſſent & profligati, triũphare nemini fas erat. Propterea L. Cornelio Lentulo, magnis rebus geſtis, negatus triũphus fuit, quod procõſul Hiſpaniam prouinciam non conſul obtinuiſſet. Tametſi Scipionem proconſulem, & cui ſæpe prorogatum imperiũ fuerat, de Hãnibale & Pœnis, & in Cn. Mãliũ de Gallogræcis, Paulúmque, AEmyliũ de Ingaunis Liguribus, & Põpeium Magnũ de Sertorio, proconſules egiſſe triũphos legamus. Perrarò enim alicui triumphare permiſſum fuit, qui ſine legitimo magiſtratu, & ſine iuſto imperio rem geſſiſſet: præter Pompeiũ Magnũ, qui tametſi in ſenatum per ætatem admiſſus non fuiſſet, eques Romanus adhuc, id quod contigit nulli, deuicto in Aphrica Domitio, triumphauit: cui hoc ferunt præcipuum cõtigiſſe, quod è tribus orbis partib⁹ ſpecioſos egerit triũphos: ſicut Camillo, qui tres triũphos vnà egit, triplici victoria ouans. Sed nec eum qui magnis perpeſſis cladibus, & nimiũ cruenta victoria eſſet potitus, tanquã lugubri, & parui compendij, quod multis funeribus, nõ multis commodis rempublicã affeciſſet. Propterea Valerio conſuli, victori contra Gallos, ob cladem exercitus, negatus triũphus fuit: cùm magis dolor ciuibus amiſsis, quẽ victoria hoſtibus fuſis præualuiſſet. Neq eũ qui exercitus Romã nõ deportaſſet, niſi per domitã pacatãque prouinciã ſucceſſori dediſſet, more maiorũ. Eſt tamẽ memoriæ proditũ, nonnunquã ſtantibus conſulibus prætorẽ qui in ſua prouĩcia res geſſerat hoſtéſque fuderat, etiã ſine cõſulibus triũphaſſe: duóſque cõſules de eiſdem hoſtibus parta victoria triũphantes vrbem iniſſe. Neque negauerim, nõ ſemel, ſed pluries in eodem magiſtratu, &

Pom. Ma. eques adhuc triumphauit. Camillus tres triumphos vnà egit.

cõtra eoſdem hoſtes,propter res fæliciter geſtas,magnis ſæpe ducibus triũphare permiſſum:quódque à principio vrbis,non curru triumphali,nec equo vehi triumphantes, ſed pedibus incedere aſſueuerant.Poſtea equo vecti, demum curru quadriiugo triũpharunt.Tametſi Romulũ de Acrone Ceninenſium duce,curru quatuor equorum triũphaſſe Dionyſius aſſeuerat.Ac ex duobus imperatoribus in magiſtratu poſitis,illi qui in ſupremo gradu eſt, ſoli triũphare permiſſum.Ideo cõſul cùm dictatore aut prætore non triũphat,ne minor poteſtas maiori æquata videatur,néve auſpicia quæ maioris magiſtratus ſunt,cũ minoribus confundantur,licet dictatorem & magiſtrũ equitum vnà trũphaſſe ſæpe legamus. Illud denique ex annalibus conſtat,Romanũ ciuem, quanuis reipub.perniciosũ & infeſtũ,ſi bello victus foret,in triumpho deferri non licuiſſe: quódque ſi contra piratas,ſeruos aut fugitiuos,vel aliud gen⁹ hominũ Romano nomine indignum,bellatũ foret, tanquam belli cauſa erubeſcenda, quãuis parta victoria,aut hoſtibus fuſis,auerſiſque nemini triũphare licere.Contra verò ciues bello victos,quia lugubris victoria eſt,ipſéque dux minimè imperator cẽſetur,licet bene gerẽdæ rei occaſione data,neque ouare, neque triũphare,vel ſupplicationes cuiquam decernere dũ reſpub.ſtetit,vnquã permiſſum fuit,niſi poſt aliquod ætates,cùm Aurelianus Auguſtus de Tetrico viro ſenatorio(quem in oriente vicerat)& Zenobia muliere triũphauit.Apud Græcos verò ſeruatum diu eſt,vt qui imperator hoſtem fugaſſet,tropheo donaretur:qui occidiſſet,aut funditus euertiſſet,triumpho,vel encomio & peplo Fuiſſe autem peplũ,velum in quo qui facinora geſſerant fortia,ſingula egregiè geſta, atque acerrima prælia & maxima effingere,illúdque pro immortali memoria exponere palàm,&tẽplis dicare aſſueuerãt,ſcriptores produnt:in quo deorũ imagines , ſæpe clariſsimorũ virorum geſta effingebant.Quare Athenienſes Antigoni & Demetrij imagines cum Ioue & Pallade effinxere in peplo.Nonnulli peplum eximij cãdoris veſtem ſine manicis,aureis diſtinctam clauis, fuiſſe autumant: quam quinto quoque anno apud Hylem mulieres ſex & decem Iunoni contexebant.Encomiõ verò carmen in victoris

Triũphantes initio vrbis pedibus incedebant.

Ro. ciuẽ in triumphũ ducere non licebat.

Græcorum triumphi.

Peplum.

Encomion.

Epinicion. Trophaũ.

laudem editum ad immortalitatem,quo ipſius res geſtæ magnificæ, illuſtri præconio canebantur,quod epiniciõ vocant:trophæum verò monumentum dixere nunc marmoreum,modò æneum, cum inſcriptione & titulis æuo perpetuo duraturis. Nonnunquam, ſi materia non ſuppetebat, lapides in ingentem cumulum aggerendo, vel inſignem arborem excíſis ramis, ibíque hoſtium ſpolia ſtatuẽdo,in memoriam poſteritatis,bonis &fortibus viris pro trophæis erigebant.Tametſi qui primi ex Græcis æneum aut lapideum ſtatuêre trophæum,non magnopere probati fuerint,quòd regum tantùm nomina illis inſcriberent,nec militum operam aut fortitudinẽ, quibus victoria parta fuerat,annotarent.Fuítque moris in locis quibus cum hoſtibus decertaſſent & viciſſent,aut aliqua inſigni clade affeciſſent,ibi victores duces pro monumẽto laudis cum ampla inſcriptione trophæum ponere, & fortium factorum poſteris dare memoriam. Quare Pericles nouies pro patria victor,trophæum poſuit. & aliud Ageſilaus inter Anthracem Nartheriúmque erexit. Lacones,quòd Perſas parua manu viciſſent,porticum Perſicam de manubiis trophæi loco extruxere. Idem contigit Fabio Aemyliano,qui ad Rhodanum deuictis Gallis ex candido lapide velut monumentũ magnæ laudis trophæum tulit. Sylla contra Archelaum potitus victoria, fixit ſtemma,in quo Martem,Victoriam,&Venerem,& ſe venuſtum inſcripſit.Murius verò dę Iugurtha & Cimbris duplici eſt trophæo donatus.Metellus autem deuicto Sertorio aureum ſibi poni iuſſit.Quod & Flaminius de torquibus Gallorum aureum ſtatuit,cùm elogiis monumentorum cladis illatæ. Claudius quoque deuictis Boiis,ex torquibus Gallorum vnum magni ponderis in Capitolio donum poſuit,index victoriæ & triumphi.Sicut Octauius,qui ex auro roſtratę columnæ in foro trophæum fixit. Germanicus vero de victis nationibus inter Rhenum & Albim, congeriem marmorum,ſtructis molibus,Tiberio ſacrauit.Proditúmque memoriæ eſt, Artemiſiam,deuicta Rhodiæ trophæi loco duas ſtatuiſſe imagines æneas,vnam Rhodo ciuitatis,alteram illi ſtigmata inurentem pro æterna memoria dedecoris,ignominięque acceptæ. Mirúmque prodi de Numenio Antiochi

Trophea quibus ſtatuerentur, & quo loco.

Trophæa diuerſa variarũ gentium,ex diuerſis cauſis.

duce,qui cùm in Arabia, æſtuante vadaſo & reciproco mari,prælio nauali cõtra Perſas victor fuiſſet:mox æſtu reuerſo,pedeſtri certamine ibidem victor, gemina trophæa Ioui & Neptuno poſuit. Sicut de Neoptolemo Mithridatis duce traditur,circa Mæotim æſtate nauali pugna,hyeme veró equeſtri,glacie concreto mari,iiſdem in locis victoriã tuliſſe.Conuenítque inter peritos rei militaris,quòd tametſi duces fœliciter rem geſſiſſent, & inſigni victoria potiti eſſent,ſi tamen precariò ab hoſte aliquid petiiſſent,nec trophæo donarentur,nec encomio. Viriatus autem Luſitanus hanc temeritatis laudem tulit, vt potitus victoria contra Romanos,trabeas & conſulares faſces triumphi loco in montibus figeret. Sic Pompeius,deuictis Hiſpanis & Alpinis gentibus, trophæa in Pyrenæis iugis, quà in Hiſpaniam iter eſt,excitauit. Et Domitius Aenobarbus,ac Fabius Maximus contra Allobroges,turres,fixis hoſtilibus armis,erexere. Inter cæteros memoriæ proditur Seſoſtris Aegypti rex,ſi cum hoſtibus qui magno certamine dimicaſſent,& præſenti animo reſtitiſſent,rem geſſiſſet:ibi trophæum cũ coleis & virili membro erigere:ſi verò remiſſo & languido animo, per ignauiã ſegniter victi,aut nullo negotio pulſi eſſent, contra eos mulieri genitali conſtituto,tanquam in deſides & ignauos,trophæum ponere conſueuiſſe.Apud Lacedæmonio verò,contrà.Nam qui dux fortiter dimicaſſet,& cruento Marte,magnáque hoſtium clade viciſſet, trophæi loco gallum diis immolabat:qui verò deditione & pacto, nec nimium cruenta victoria potitus, belli mala vitaſſet,bouem:vt ſignarent,magis decere imperatorem (iuxta Periclis ſententiam) conſilio & aſtu,quàm gladio aut multo ſanguine fuſo,victoria potiri. Neque prætereundum, quod tametſi ponendi trophæa, rebus proſperè geſtis,apud Græcos frequẽs vſus foret: regibus tamen Macedonum fuiſſe vetitum, ne illa erigerent: quippe cum Caranus deuicto Ciſſeo rege,trophæum poſuiſſet,noctu veniens leo illud euertit & diſiecit:inde velut fœdi oſtenti malique ominis,vetitum eſt,ne in poſterum reges Macedonum quæſitis victoriis trophæa ponerent.

Qui precario ab hoſtib⁹ aliquid petiiſſent.

Seſoſtris trophæum.

Lacedæmonii victoriã incruẽtam laudabãt Periclis ſententia.

Macedonibus trophæum erigere vetitum.

Diſceptatio Franciſci Philelphi cum Grammatico, an Cicero aliquando ludum aperuerit.

CAPVT XXIII.

FRanciſcus Philelphus, ætatis ſuæ homo doctus & fortunatus, inter ſui æui poëtas famã carmine primùm auſpicatus eſt: à principibúſque qui eo tempore floruerũt, magnis honoribus & re familiari auctus & honeſtatus fuit. Cuius vita ineuntis adoleſcentiæ, poſtquam deferbuere cupiditates, cum iam ætate matura ſeneſceret, magnis poſtea virtutibus emendauit. Is cùm æuo ingraueſcente celebris famæ haberetur, & optimatum rogatu acceſitúque Romam aduentaſſet, experiri, credo volens quantũ dicendo valeret, Tuſculanas quęſtiones Ciceronis publicè in ſcholis legere aggreſſus eſt. Ad eum quotidie concurſus ſtudioſorum iuuenum, & clari nominis profeſſorum frequens fiebat. Ipſéque inter legendum firma etiam tunc voce & latere, nouis & exquiſitis eloquẽtiæ generibus præceptíſque diſcipulos imbuebat, exploratóque iudicio ſingula dicendi genera, & philoſophorum ſcita multo cùm nitore & cultu penſitabat & rimabatur. Eum ego adoleſcentulus ſenem inter cæteros coęuos meos colui & obſeruaui: cúmque ad eum nos quoque ventitaremus, memini ipſum inter legendum dicere, Ciceronem cùm eiuſmodi quæſtiones ſcriberet, conuentum ſuæ ætatis ſtudioſorum habuiſſe, ludúmque literarium quaſi aperuiſſe: & pleraque hoc genus ſatis ſcitè & eleganter, vt mos ingeniúmque eius fuit, non ſine multo ornatu in ſcholis recenſere. Cúmque perorallet, & à lectione, vt fit, diſcipuli apud eum ſe colligerent & fabularentur, ipſéque illa eadem ſæpius repeteret: animaduerti quempiam grammaticum florentis facundiæ, cuius nomem libens prætereo, eius doctrinæ æmulum, qui ipſum perniciali odio proſequebatur, ſæpéque apud ſtudioſos illum in inuidiam, criménque vocabat, ſinguláque non modo dicta factáque, ſed verba & nutus obſeruabat, cõtradicere: quæque ille dixerat, vera eſſe pernegare, neque apud autores inueniri, Ciceronem ludum aperuiſſe, aut ſcholas ſtudioſorum habuiſſe, aſſeuerare. Cúmque Philelphus, mitis vt erat & placidus, non rhetorũ ſcholas, in

Ludus Ciceronis.

quas homines paſsim ventitarēt,ſed tamen aliquos præſtātis ingenii viros,ſtudioſos diſciplinarum Ciceronem edocuiſſe,& quaſi ludum aperuiſſe diceret, ídque teſtimonio probari illius ad Pætum epiſtola,qua ſe Dionyſium ſuperiorem imitari dicit,qui cùm Syracuſis expulſus,Athenas commigraſſet,ludum inibi aperuit:ſe pariter habere diſcipulos aſſeuerauit. Hæc & pleraque cum ille diceret:contráque eum alter inſectaretur,& iam nō contentione,ſed clamoribus & prope dimicatione rem agerent,nec res ſiſti videretur poſſe: excandeſcens Philelphus,tanta indignatione exarſit, vt illum indoctiſsimum omnium indoctorum vocitaret.Tandem cōmuni diſcipulorū amicorúmque interceſſu,deſita ira & ardore illo animorū,compoſita controuerſia,& lis diremptа eſt.Sed cùm poſtea in ipſius Ciceronis multiplici lectione verſaremur,inuenim⁹id ab eo apertius ſignificari.Nāque ad Volumniū Caſsium ſcribens,Caſsiū &Dolabellam ſuis auribus frui aſſeuerat.Ad Pætū quod, Veniunt qui me audiunt quaſi doctū hominem,quia paulò ſum quàm illi,doctior.Et ad Papyriū Pætum. Hirciū ego habeo,inquit,& Dolabellam,dicēdi diſcipulos, cœnandi magiſtros : puto te audiſſe illos apud me declamitare.Vatinius quoque ad Ciceronē de Catillo inquit: Defēditur à Q.Voluſio tuo diſcipulo.Quòd & M.Fabi⁹ de Cælio & Pāſa teſtatur:qui omnes à primo ætatis gradu Ciceronē in diſciplinis bonarum artium ſectati fuere.Sed quod de Cicerone,idem nimirū de Socrate,Platone,& Ariſtotele,aliiſque doctiſsimis viris, qui ſcientia præcelluere,accepimus,qui bonis diſciplinis iuuenū animos imbuendo,æternā ſibi gloriam peperere,ſuíſque diſſertationibus &documentis diuerſarū opinonum ſectas inuenere. Ante omnes Pythagoras Samius iuuenū æmulantiū ſtudia,ſcholáſque ſophiſtarū in Italia habuiſſe fertur,pluréſque diſcipulos reliquiſſe magnæ & expertæ virtutis. SicThebanū Epaminundā Lyſias Pęthagoreus,Ariſtoteles Theophraſtū,& Syracuſanū Dionyſiū Plato erudiuit Perraróque eximius aliquis ingenio &doctrina inuētus eſt vir,cuius nō aliqua monumēta ſtudiorū mādata literis,aut aliqui diſcipuli ſapientiæ pręceptis aucti & imbuti,velut hęreditaria munera poſteritatirelicti fuerit

In quo gradu cognationis apud pleraſque gentes matrimonia licuerint, & quàm diuorſi mores in contrahendis nuptiis fuerint.

CAPVT XXIIII.

INter omneis conſtare video, licuiſſe quondam paſſim & nullo delectu aut modo, veteres coniugiis affinium cognatorúmque copulari: quod tamen non æquè apud omnes ſeruatum eſt. Nam etſi apud nonnullas Indorum gentes, Arabas, Perſas, Mauróſque, qui iuxta Bactrianos ſunt, ac Magos & Babylonios, quorũ hoc inſtitutũ fuit, cum quibus Chryſippus ſentire viſus eſt, filios matres ducere vxores, & cum parentibus ſtupro coire, atque ex eis ſobolem gignere paſsim licuerit, id que inter eos coniugium nullis fuerit legibus vetitum: tamen apud reliquas vbique gentes, tam immane ſcelus lege & moribus ſub graui documento interdictum fuit: nefas ſcilicet exiſtimantes, filios cum matribus turpi amore commiſceri, ferarum ritu: quod dictu auditúque fœdum & pudẽdum eſt. Ægyptij verò ſororum amoribus coniugiíſque implicari, & cum his paſsim matrimonia inire ſolitauere.

Babylonii.

Ægyptii.

Quippe Ptolemæus, vt ſororis quam miro amore deperibat, coniugium ſortiretur, & ſuam libidinem expleret, paſsim id licere permiſit. Itáque vt dirum facinus, & notam turpitudinis nefariæ velamento matrimonij obnubilaret, omnibus id permitti voluit. Id quod Perſis quoque licuit. Nam Cãbyſes duas ſorores, cum deſiderium ferre non poſſet, & Darius Satyram iiſdem genitam parentibus connubio ſibi deuinxere. Idem Epirotæ & Macedones: ſiquidem & Ptolemæus Ceraunicus Arſinoën duxit, & Olympias Pyrrhi filia fratris coniugio potita fuit. Contra verò omnis ferè Græcia, qui inter priuatas neceſsitudines cum ſororibus cõmiſceri interdictum habuere: nefandúmque putauere eodem parente genitos inuicem inceſtis nuptiis detineri. Tametſi Athenienſibus germanas ducere vxores, crimini datum nõ fuerit: quippe Cymon Elpenicen duxit, & ex illo traditum, impunè cum ſororibus coniugari. Perſis quoque legitimum fuit: neque pudendum viſum eſt, non modò ſororibus ſed & filiabus commiſceri. Nanque Artaxerxes Athoſim atque Meſtrim filias iuſtæ vxoris loco hebuit: & alij,

Perſæ.

Epirotæ. Macedo.

Græci.

Athenien.

Perſæ.

impunè id factitarunt, quod Græci & pleraque gens improbum nefandúmque exiſtimarunt. Præ omnibus verò Lesbij fœdiſſimæ Veneris fuiſſe traduntur: apud quos nihil ſynceri erat aut incontaminati: adeò vt ne capiti quidem parcerent, & omni fœda libidine ſe inquinarẽt. Apud Romanos verò tam informia cõiugia lege & moribus interdicta fuere: apud quos licet cum affinibus, cum quibus ſumma erat neceſſitudo, coniugalem inire copulam eſſet lege vetitum, ea de cauſa, vt nouos affines agnationibus familiarum, multáſque propinquitates & clientelas mutuis affinitatibus ſibi adſciſcerent cognationis iure: tamen cum ſobrinis, aut defunctæ vxoris ſorore, vel mortui fratris vxore copulari non vetabatur. Cæcilius enim Metellus, vxore defuncta, illius ſororem deſponſam tulit. Et Brutus Porciam ſobrinã, nulla prohibente lege, deſponſauit. L. quoque Craſſus ex defuncti fratris vxore filios eduxit, & propagauit. Ex deſcendentibus verò ad neptes vſque coniugia Romani vetuere, id quod etiam plebiſcito cautum fuit. Sed fratris filiã ducere vxorem, licet antea lege vetaretur, ſubſequutis inde temporibus paſſim id licere principes voluere, poſtquam Claudius Cęſar rem deſuetam vſurpauit, vt Agrippinam, cuius amore deperibat, ſibi vxorem deſponſaret. Idem apud Græcos licuiſſe cõperimus. Nanque Alexandrides ſororis filiam ſponſam duxit: ex qua Doryeum, Leonidem, & Cleombrotum genuit: quod ſuccedenti æuo à Nerua fuit ſeuera conſtitutione inhibitum. Proditus tamen memoriæ eſt Antonius Caracalla, præter inſtituta maiorum, nouercam Iuliam vxorem duxiſſe, nuptiáſque inceſto primus polluiſſe, cauſat⁹, principi quodcunque liberet, impunè licere. Et licet ſocrus genero copulari nullis auſpiciis poſſet, ſobrini tamen filiam vxorẽ ducere nullæ leges vetuere. Scipio enim Naſica Africani maiorem filiam nullo prohibente iure ſibi deſponſauit: quod alij frequentes factitarunt. Procedente mox tempore, Valentinianus Cæſar, vt ſoboles paſſim propagaretur, gentéſque affatim redundarent, duas ſimul vxores ducere licere, duobúſque impunè coniugiis commiſceri lege ſacrata ſanciuit: quam legem Iulius Cæſar decreuiſſe dicitur, vt liberorum quærendorũ cauſa, quot vel-

Lesbij.

Romani.

Fratris filiã ducere licebat Romanis & Græcis.

Nouercam ducere.

Sobrini filiam ducere.

Vxores quot quiſque voluit, ducebat. let quiſque vxores ducere, facultas foret. Id quod apud Siculos & Athenienſes in vſu fuiſſe quandoque inuenimus. Siquidem Dionyſius vno ſimul tẽpore cùm Doride Locrẽſi & Ariſtomacha Syracuſana nuptias celebrauit. Et Demetrius Antigoni filius atque Euripides poëta duobus ſimul coniugiis nihil veriti ſunt copulari. Socratem quoque tradunt ſimul Xantippen & Myrtonem Ariſtidis neptem habuiſſe vxores. *Demetrij libido.* Ipſe verò Demetrius tam inexhauſtæ libidinis fuiſſe fertur, vt poſtpoſitis armis & omni apparatu belli contra Megarenſes, Lamiæ proſtitutæ amore accenſus, inſeruiret: vt haud immeritò Lyſimacho oſtentanti vulnera quæ cum leone miræ magnitudinis pugnans, paſſus fuerat: ipſius legati reſpõdiſſe ferantur, quaſi alludẽtes. Demetrium quoque meretricis Lamiæ in collo notas & vulnera dentibus inflicta exhibere potuiſſe. Proditum verò memoriæ eſt, Atheniẽſes, vt exhauſtam iuuentutem belli cladibus repararent, decreto cauiſſe, vt vrbanam ciues ducerent, & ex altera liberos tollere non vetarẽtur. *Atheniẽſes vrbanam ducebant vxorem.* Apud Spartanos duas ſimul duxiſſe, crimini fuiſſe datum ſatis conſtat (licet aliqui contra vetitum peſſimo id exemplo factitarint) Lycurgi lege, qui binas vxores vnas ædes incolere, atque in eadem domo habitare nõ permiſit. *Spartani.* *Brachma.* *Numidæ.* *Mauri.* Brachmanes, Numidæ, & Mauri, pro modo facultatum vxores habent, itáque multis denas, pleriſque vigenas habere permiſſum eſt. *Perſarũ & Aſſyriorũ reges.* Reges quoque Perſarum & Aſſyriorum, plures, quibus ciuitates pro redimiculis & muliebri mundo largiuntur, habent vxores. *Ritus diuerſi in cõtrahendis nuptiis.* Sed ſicut apud diuerſas gentes, nationéſque diſpares gradus affinitatis cognationíſque, quibuſcum iũgerentur, definiti fuere: ita mores obſcœnos & ſordidos ritus, ac fœda quædam ſolennia in contrahẽdis nuptiis, pleræque gentes diſpari obſeruarunt modo. *Thraces.* Quippe Thraces mulieres nupturæ, non parẽtum arbitratu, ſed præmiis nubũt. Virgines enim quę forma pręcellebant, à viris precio exhibito, & certa ſubtaxata pecuniarum ſumma, emebantur. Contrà verò deformes & minus decoræ, preciis mercabantur viros quibus nuberent. *Babylonij & Aſſyr.* Babyloniis & Aſſyriis peculiare fuit, nubiles virgines ad forum in vnum cogere, circunſtantéque virorũ turba, per præconem ſingulas auctionari: vt quæ com-

placita foret, precio exhibito, aut datis vadibus, ſponſa duceretur. Apud Taxilos, Brachmanéſque ſiqua propter inopiam virum nanciſci non poſſet, in forum virgo producebatur: & claſsico euocata turba, pudibundíſque oſtenſis & reuelatis, cui complacita erat, nuptui dabatur. Bœotiis & Locris nihil erat in ſponſalibus firmum, niſi ſponſus & ſponſa in ara Eucliæ virgini dicata prius libarent: haud aliter, niſi more ſolenni antea libaſſent, matrimonium eſſe rati. Qui mos Romæ quandoque inualuit: ſiquidem olim nuptura in ſinu Futini dei ſedere cogebatur. At apud Indos, niſi nubentes vnguento quod ex arboribus Phaſis fluminis diſtillat, delibuti forent: neque matrimonium, neque cognationis iura legitimè contrahi putarunt. Sicut Athenienſibus nulla dabatur nuptui, ni prius Dianæ ſacra obiſſet. Nam veſtem induebat, cui crocoton dixere nomen: neque initiari poterat decennio maior, vel quinquennio minor. Samnitum inſtitutio talis erat, nō cuiuis homini nuptui locare filias, ſed decem deligebantur quotannis virgines ex omni turba: quæ totidem magnæ indolis iuuenibus darentur, compare voluntate, vt ſi à ſuſcepta vitæ inſtitutione, aut à bono honeſtóque decederent, per ignominiam illi virgo adimeretur, alteríque locaretur. Proditum quoque memoriæ eſt, Phœnices virgines in luſtris & lupanari vulgò quæſtum facere in phano Veneris in oppido Sica: éxque eo quæſtu meretricio dotem parare, & ita virum nācisci: de reliquo verò donum Veneri exhibere. Quod apud Cyprios vſurpatum fuit. Nam virgines nupturæ, ad littora deſcendere, & cùm hoſpitibus cōmiſceri, vulgatóque corpore quæſtum facere ſolebāt, donec dotes, quibus virum nanciſcerētur, ſibi compararent. Armeniis lex eſt, vt virgines in phano vetuſtiſſimo & ſanctiſſimo Anetidis deæ proſtituantur: vbi ipſius ſtatua ex ſolido auro ſita erat, quam Antonius expilauit: quibus emeritis, cuiuſuis præcipui hominis coniugium ſortiri fas erat, nemini abnuente, aut tale coniugium detrectante. Indi vero maximum decus arbitrati ſunt, ſiqua virgo elegāti munere, aut inſigni dono priſcæ artis digna foret. Quibus in more fuit, vt parētes nubiles filias in cœtu præſtantiſſimorū iuuenum producant:

Taxili & Brachma.
Bœtij & Locri.
Eucliæ. ara.
Romani.
Futinus.
Indi.
Phaſis fluuius.
Athenien.
Crocoton.
Samnites.
Phœnices.
Sica.
Cyprij.
Armenii
Anetis.
Indi.

éxque illis virum ſibi deligat: qui fortitudine, curſu, pugna, aut ſpecie corporis cæteris anteſtaret, nulláq; dote exhibita, quem ſibi illa virum delegerat, ſponſum abducebat: quippe cùm non genere aut nobilitate, ſed libẽtes cum viris inſigni corporis forma iungantur, vt ſpecies maneret ad poſteros.

Cathei. Quod & Catheorũ dicũt propriũ fuiſſe, vt ſponſa ſibi virum deligat: ſed vt eo fœdere iungatur, vt viro defuncto eadẽ pyra oppetere cogatur.

Segoregi. Segoregiorium vetus erat mos, vt paratis inſtructiſq; mẽſis inter epulas virgo introducatur: & cui ex conuiuis aquã dederat, eum ſibi virum delegiſſe videbatur.

Talcheæ. Sicut apud Talcheas Libycam gentem, vbi multi vnam expetunt, apud futurũ ſocerum inſtructis epulis coram ſpõſa ſcommata iactitant, fabellas & iocos: cuiq; arridet mulier, illum ſibi delegiſſe cenſetur. Nonnunquam poſita virgine, in victoris præmium decernebant.

Indi. Indi luctatione & pugnis, victórque premiũ ſponſam abdúcebat.

Sacæ. Idem apud Sacas extimas Scythiæ gẽtes: námq; hi ſolebãt pro ſponſa cum riuali pugnis decernere, victúſque velut deformatus ignominia, pudibundus & mœrens, in latebra degere, & alterius aſpectum lucémque vitare.

Laxamatę. Circa Mæotim gens eſt, Laxamatas vocant, apud quos virgo niſi qui hoſtem confeciſſet, nuptui dabatur nulli.

Carmani. Et ex Carmanis vxorẽ ducebat nemo, niſi qui hoſtis caput ad regem detuliſſet.

Syginni. Apud Syginnos Perſicam gentem, mulier aurigandi perita, quemcunque vult virum ducere, ius habet.

Troglodytæ Troglodytæ verò, fœminas viris deſponſas primis noctibus cognati affinéſque producunt, illáſque promiſcuis adulteris patẽre ſinunt: poſtea perpetuæ pudicitiæ aſcriptæ, ſeueriſſimis pœnis, vel minima coniectatione, ſi deliquiſſent, coercebantur.

Gymneſiæ. Baleares. Lydi. Quem morem Gymneſiarum incolis, Balearibus, & Lydis inualuiſſe legimus.

Andrimachidæ Tradunt quidam Andrimachidis in Aphrica populis vſum multa ſecula viguiſſe, vt virgines nupturas regi in primis offerant, vt illarum pudicitiam ante ſolennia nuptiarum delibaret.

Volſiniẽſes. Quod à Volſinienſibus quandoque ſeruatum legimus, vt ſeruili preſſi dominatu, ingenuas filias ſeruis delibandas darent.

Ebules inſulæ. Ebulibus verò inſulis rex imperare dicitur, qui ſine ſpe coniugii, in quãcunque cõmotus fuerit, vſuariam capit.

Aethiopes. Apud Æthiopes pleraq; gens

gens ſolennes nuptias nō nouit, quia paſſim & indiſcreto concubitu miſcentur. Garamantes quoque nuptias non nouere, ſed ferarum ritu paſſim in Venerem ruere licebat. Quod quidem à barbaris frequens vſurpatū eſt, qui turpi coitu ſe immiſcētes, expertes tori genialis fuere. Inter quos Lymirini populi traduntur vulgato concubitu connubia habere promiſcua, filióſque editos poſt quinquennium in vnum coactos, ſuum quenque ſimilem agnoſcere, & pro filio educere. Neque omiſerim quod traditum eſt, apud Perſas Medóſque, reges quam plures habere vxores, mulieres verò quā pluribus nubere: quæ autem paucioribus quinque viris nupſiſſet, agreſtis habebatur & ſordida. Thraces quoque honori ducunt multiplici cōiugio & numero vxorum gloriari: ſicut Germani, qui licet ſingulis vxoribus contenti ſint, nobiliores tamē plures habere vxores pro decore familię & maieſtate putant. Apud Arabas, Nabathæos & Britannos in vſu fuit, vt conſanguineis cognatíſque omnibus vna vxor ſit, ad quam per vices quiſque ſuo ordine admittitur: ingreſſuruſque ad eam, baculum pro foribus ponit: alterius verò congreſſum pro adulterio luit. Ac ne nimiū multa complectar, néve vlterius barbaros ritus moréſque recēſeam, de his hactenus dixiſſe abundè fuerit. Illud vtique verum eſt, quod à Græcis & Romanis pariter factitatum nouimus, vt vxorem quam quis duxiſſet, etiam ſublatis liberis alij dare vſuariam, ex qua liberi gignantur, mox illā vendicare legibus & moribus permiſſum fuiſſe. Sic Cato Martiam vxorem amico dedit, & Socrates Xantippem. Atque alij id ſæpe factitarunt: quem morem apud Lacedæmonios Lycurgi lege, Tapyráſque, & pleráſque gentes inualuiſſe, documenta ſunt: qua cauetur, vt ad ſenioris vxorem, iuuenis florenti ætate, tollendæ prolis cauſa admittatur: legibus verò Solonis ſancitur, vt orbæ puellæ qui ſunt genere proximi, nubant vtque ſi maritus ad rationem Veneream minus potēs foret, mariti propinquus illius vxorem nanciſcatur. Quare Attalus Aſiæ rex, cùm falſus rumor inuaſiſſet, Eumenem fratrem morte ſublatum fuiſſe, protinus illius coniugem vnà cum regno ſibi vendicauit: deinde Eumene ſuperſtite, vxorem illi ſimul & regnum reſtituit.

Garamantes. *Lymirini.* *Reges Perſarum & Medorum* *Thraces.* *Germani.* *Arabes.* *Nabathæi.* *Britanni.* *Græci & Romani vxorē aliis vſuariam dabant.* *Solonis lex.*

Quid ſit artemon apud iureconſultos, & quod dicatur plumbum in ripa poſitum, de quo ambigitur apud multos.

CAPVT. XXV.

Iaboleni lapſus.
L. Malū ff. de verbo. ſignifi.

MAlum, nauis eſſe partem, licet pleræque naues ſine malo ſint: artemonem verò non eſſe nauis partem, Iabolenus ex autoritate Labeonis, in primis magni & docti viri, de verborum ſignificatione notauit. Quæſiui ego à iurecōſulto maximo temporum noſtrorū, claro in iudiciis & foro, quid eſſet artemon, qui quaſi aditamentum, non pars nauis à iureconſulto cenſeretur cúmque ille ex opinione interpretis, artemonem gubernaculum, ſeu clauum nauis diceret eſſe: rurſus quæſiui ab eo rationem tam variæ deciſionis, cur malus nauis pars ſit, cùm pleræque naues ſine malo ſint: gubernaculum verò pars nauis cenſeri non debeat, cum extorto gubernaculo nauis haud dubiè fluitaret, & incommoda fieret, arbitriúmque moderandi deperiret. Quippe ſicut gubernaculum, ſic malus naui facilè demi & addi, figique & refigi poteſt: plúſque operæ & negocii gubernaculum naui, quàm malus præſtat. Cúmque ille ſubdubitare aliquandiu viſus, non facilè obiecta dilueret: tandem dixi, à noſtris interpretibus pleraque minus commodè & verè definiri: ob quæ non ſolùm imperiti legum & rudes, ſed & docti in diſſonos ſenſus dilabuntur: multiplicique affecti errore, veros ſignificatus non planè percipiunt. Non enim gubernaculum nauis artemon fuit, vt falſò illi opinati ſunt, quippe gubernaculum non eſſe nauis partem dicere, eſt improbiſſimæ inſipientię, ſed artemon trochleæ genus tractorium eſt, quod ἐπάγοντα Græci vocant, quo fune ductorio per orbiculos traiecto, & acto in gyrum, vt noſtri moris eſt, facili ductu importantur onera vel exportantur: vulgóque, quantum coniectura aſſequimur, organum dicitur. Is autem artemō, nauis pars non erat, cùm non nauigationi, ſed oneri inferendo machina commodè conſtructa fuerit. Iterum idem Iabolenus plumbum quod pro tegulis tecto appoſitum foret, ædium partem eſſe ex autoritate eiuſdem Labeonis aſſeuerat: Quod verò in ripa tegendi cauſa locaretur contrà eſſe dixit: quo fit, vt vendita domo vel legata,

Alciatus artemonem aliter definit. Vide eius cōment. in tit. de verbo. ſignifi. l. malum.
Artemon quid verè ſignficet.

plumbum quod eſſet in ripa, venditioni aut legato non accedat Quid eſſet plumbum in ripa, ſæpe à iuris profeſſoribus quæſiui. Et tametſi nonnulli inani opinione ferantur, ipſéque legum interpres alioqui facūdiſſimus, ingenuè ſe id ignorare fateatur: animaduerti tandem plumbum quod eſſet † in ripa tegendi cauſa, illud dici conuenire, quod tecto deſtinatum, necdum appoſitū, aliquo in loco relictum, donec tecto opponeretur, cômendatúmve fuiſſet: eſſéque in ripa id commodè dici, quod parieti inhærēs erectum, ita ſubſidet, ne humi iaceat penitus, vnde vulgò arripare dicunt. Id autem plūbi quod ita hæſit, & ſubſidet, in ripa eſſe dictū eſt. Fuit ergo opinio Labeonis, quod tametſi tegulæ plumbeæ quæ in tecto ſitæ erant, ædificij pars forent: illas tamen quæ ſepoſitæ muro adhæſerant, vt paulò pôſt apponerētur, ædificii partem non eſſe licet ad eum vſum deſtinatæ, vt pro tegulis tecto inſeruirent. Itaque legata domo aut vendita, plumbum quod in ripa ita ſitum erat, venditioni aut legato non accedere, legitimè putarunt.

† Hypathrii legit Alciatus loco ſuprà citato.

Quod eſſet collegium fratrum Arualium Romæ inſtitutum, quive Salii ſacerdotes, & quot ſocietatum genera fuerunt.

CAPVT. XXVI.

PRimum ſacerdotum Romæ collegium, fratrum Arualium fuiſſe multi aſſerunt. Hoc enim ſacrū à principio originum Romulus inſtituit primus. Nam cùm legibus armiſque vrbem muniuiſſet, ne religio in bene inſtituta ciuitate deeſſet, vndecim fratres Aruales conſtituit ſacerdotes, ſéque duodecimum. Fratréſque ideo appellauit, quaſi mutua charitate & fœdere nexi forent. Refert tamen Maſurius Sabinus, Accam † Larentiam Romuli nutricem, duodecim eduxiſſe filios, & cùm vnum fato amiſiſſet, in defuncti locum Romulum aſciuiſſe: ipſúmque & cæteros Aruales appellaſſe fratres, quod ſocii eſſent & ferè pares, agreſti & paſtoritia ſodalitate coniuncti. Horum inſigne fuit ſpicea corona alba, infula alligata, quam, dum operantur ſacris, ſingulos geſtare ſolenni more decebat: quo inſigni ab Acca Larentia donati primum fuere: iſque honor per-

Primum collegium Romanū.

Fratres Aruales cur dicti.

Romuli nutrix.

† al. Laurentiā & ita deinceps.

ennis illis perpetuò manſit, ita vt nullo ſucceſſu vel caſu tanta ſocietas niſi vita finiretur: tantæque fuit amplitudinis, vt etiam ab hoſtibus captos, & in extrema fortuna, aut exules, quanuis nullo poſtliminio redemptos honor hic comitaretur. Apud Aquitanos verò Solduni dicti ſunt, quorum ſocietas erat, vt iiſdem vitę commodis opibúſque promiſcuo vſu fruantur: ſiquid autē aduerſi contingeret, eoſdem caſus, eandémque fortunam, ac etiam vitę interitum, vnà ſubire cogerētur. Quod ab Ægyptiis vſurpatum legimus, quibus amicitiæ genus & ſodalitium fuit, cui nomen συναποθνησκόντων, quaſi commoriētium, qua nulla ſanctior firmiórq; fuit: quo genere Antonius & Cleopatra, cui plus nimio ſe addixit, mutuò affectu deuincti fuere, hac lege copulati, vt ſi fatale quippiam aut diri caſus alteri contegiſſet, alter tanquam pœnæ ſocius, eundem fortunæ exitum eſſet laturus, ſociíque & comites eſſent fortunarū & calamitatum. Apud Hunnos tale fœdus inexplicabili nexu contrahebatur, vt viginti viri generoſi ſpiritus, eiſdem ſacris initiati, vnà comites eſſent conſiliorum & volūtatum: eo vinculo, vt in cōuictu frequenti & contubernio maneant, & ne punctū quidem temporis vacuum relinquant: proſperáque & incōmoda mutuis officiis ferāt ad ſupremum diem: morte autem obita, ſuperſtites defunctum efferant, & comitētur. Hiberorum verò mos fuit, vt amici in familiaria iura aſſueti, principi ſe deuoueant, vitæ mortíſque vltores: quíque ita in cohorte amicorum deuoti erāt, omnium conſiliorum ſecretorúmque participes fiant, & ſi quid timendum accidiſſet, omnes caſus, & fortunæ minas, atque vnà mortē oppetere cogantur. Qui mos Cantabris fuiſſe traditur, vt pro amicis & fœderatis ſociali fide ſe immolare, atque interire non dubitarēt, inſigni teſtimonio mutuæ charitatis & perpetui amoris. Ex Socianis quoque Gallorum gēte, ſexcenti ex primoribus, Solduni vocati vnà cum rege viuunt & commoriuntur: nefas putantes, ſuperſtitem principi ſuo eſſe. Apud alios verò intimi familiares, qui manus, mens, lingua, & oculus, atque aures principis vocantur, in eodē cultu & conuictu ſunt, rei nullius ignari, & amici principis, qui arcana conſilia & abditos ſenſus ſoli cognouerūt. Ab Æthiopibus ſer-

Soldani. *συναποθνήσκωντες.* *Hunnorū fœdus.* *Hiberi.* *Cantabri.* *Sociani.* *Solduni.* *Æthiop.*

uatum, eſt vt familiares in regiis ſocietate per omne obſequium inſinuati, vnà cum rege ad ſupremos annos viuant conſociati & fœderati, qui ſummum inter amicos locum tenent, & ſi qua corporis parte rex mancus fieret, eodem membro ſe deforment, eoque morte ſublato, ſpõte intereãt. Tauris apud Scythas cum regibus præcipuè gratos, & qui magno in honore fuiſſent, ex amicis ſepelire in vſu fuit, cui rex tanquam pignos amoris autem abſcindere ſolebat. Apud Græcos vſurpatum eſt, vt cum aliqui inexplicabili nexu copulãtur, vno pallio inuicem ſe operiant, & morte obita eodẽ tumulentur: quo ſignificabant, duo ſimul corpora concordibus animis & vnà mente teneri. Priſcis autem Longobardis maximũ fuit amoris vinculum, apud aliquem ponere barbam. Is enim intimo fœdere aſtrictus erat, apud quẽ lanuginem quiſpiam depoſuiſſet, ſicut apud Perſas donari annulo à rege, fœdus inexplicabile & ſummi amoris vinculum putabatur. Huic ergo Larentiæ quæ Flauia dicta eſt, menſe Aprili ſolennes dies & ſacra ab Anco inſtituta, Romani aſſiduè celebrant: quæ Larentalia dicta ſunt, & decimo calendas Ianuarias, qui dies Ioui feriatus erat. Cui Martis flamen, plerũque pontifices in Velabro, vbi Larentiæ ara & ſtatua erat, ſacrum anniuerſarium facere, ad eiúſque ſepulchrum Decembri menſe cõuenire frequentes, & dare inferias ſolebant, quod populum Romanum decedens hæredem fecerat. Cuius rei cauſa, eius dies inter faſtos relatus fuit. Statáque die flamen. Qnirinalis illi quotannis ſacrum facit. Huius poſtea exemplo inter Romulum & Tatium inita ſocietate, retinendis Sabinorum ſacris, ſodales Titij à T. Tatio, vel à titiis auibus, quas obſeruant augures, denominati ſunt, Poſt quæ, ſodalitates, ſacris Idæis magnæ matris receptis, Romæ ſub idem tempus inuentæ, veluti publica munera habita ſunt, ſicut ſub Tiberio Auguſtales, qui numero quinque & viginti ex primoribus vrbis, ſorte ducebantur: quos Tiberius Iuliæ gẽti ſacrauit. Et Antonini temporibus Antoniniani ſodales, mox AEliani, & Aureliani, & demum Fauſtidianæ puellæ ad imaninem antiquitatis nuncupatæ, quin in principis comitatu inexplicabili fœde vincti erent, & poſt funera illi flamines & ſacerdotes conſecra

Tauri. *Græci.* *Longobar.* *Perſæ.* *Larentalia.* *Sodales. Titii, Titii aues.* *Sodales Auguſtaes.* *Sodales Antoniani.*

ti. Sed cùm à Romulo hoc ſacerdotium primum inſtitutum ferant, quin reliqua ſacra Numa ſummus religionũ cultor obiuerit, nulla cõtrouerſia eſt. Nam & Pontifices, Famines, Salios, atque Augures ab ipſo inuentos tradunt. Fuere enim Salii Martis ſacerdotes numero duodecim ex patriciis, liberi & ciues, & qui neutro parente orbati eſſent, à Numa ſeu Tullo Hoſtilio bello contra Fidenates (vt Liuius autor eſt) voti cauſa nuncupati, qui poſtea numerũ Saliorum duplicaſſe fertur, ita vt quatuor & viginti, belli pacíſque temporibus collegio cooptarẽtur: cuius ſacri cauſa hęc & origo fertur: Cùm enim regnante Numa, morbo & afflatu noxio ciuitas affecta eſſet, eáque lues nullis ſacrificiis aut piaculis ſedari videretur poſſe, peltam æneam è cœlo, in qua Romanorũ fata ſita erant, in manus Numæ decidiſſe ferunt. In qua cùm vrbis ſalutem ſitam crederent, ne inuentu facilis, & ob id furto expoſita eſſet, alias vndecim elaboratæ artis eadem facie mẽſuráque à Mamurrio fabro, ne dignoſci poſſet, conſtruas dicunt fuiſſe: illáſque in Martis ſactario aſſeruaſſe, illarúmque cuſtodes, Salios vocaſſe: quorũ princeps præſul, alter vates, alius magiſter, qui præſidebant, dicti. Illorúmque inſigne tunica erat punicea, & æneum in pectore tegmen, quod ſupra tunicam verſicolorem induebant: tum balthei, & æneæ galeæ: quibus ornati Martio menſe, cum tripudiis tibiam, ſolenníque ſaltatu cœleſtia ancylia eiuſmodi ferentes, culti ornatique prodibant: ipſique gladiolis illa percutientes, cum greſſu & gradu compoſito, pulſu pedum ad ſonum vocis modulato, per Capitolium & forum, pérque vrbem incedebant. Inque eo tripudio Mamurrium fabrũ, qui tã exactè illa molitus eſſet, in nominis memoriam ſempiternã, ac pennatas impẽnatáſque agnas proſpicis & ariſtis, & Lucecium Iouem, Ianúmque deorum Deum, alióſque deos, excepta Venere, quã in carminibus Saliaribus nominare nefas erat, verbis ſubobſcuris, Marti conſecratis, quæ nec mutare licebat, ritu priſcæ religionis, in fine carminum, referebant. Poſt aliquot verò ætates, imperatorum nomina ſuis carminibus Salios adnotare conſtitutum fuit: vt illorum quoque memoriã ſempiternæ gloriæ mandarẽt. Quare Germanici nomẽ Saliari carmine

Salii.

Pelta cœlitus delapſa.

Inſigne Saliorum.

Tripudia ſaliorũ & carmina.

Venerem in carminibus ſaliaribus nominare nefas erat.

& mox aliorum principum, intercurſu temporum, celebrata fuere, quo tempore Faminica dialis vxor capillū pectere, antequam ancylia conderentur, vetahatur: quorum ſacra & feſtos dies cœnis ſumptoſis, & comeſſationibus cum cantu & ſymphonia oppiparè celebrare ſoliti ſunt: in quibus futiles coronas & alia conuiuiis oblectamenta adhibebant. Hique dies religioſi & ſacri manſere in poſterū. Quod ſacerdotium quanti fuerit, licet æſtimare, quòd niſi ex patriciis ad hunc honorem admittebatur nemo: & niſi liber & ciuis, patrimus & matrimus foret. Quódque Appius Claudius triumphalis, Scipio Aphricanus, & L. Bibaculus inter Saltios eſſe, & hæc ſacra attrectare, gloriæ duxere. E Titus Veſpaſianus, quòd numero Saliorum fuiſſet cooptatus, gratias egit. Antoninus quoque Philoſophus natus, octo ānos, ab Adriano Cæſare inter Salios adnumerari laudi duxit, velut magni ſplendoris munus ferret. Erátque conſtitutum vt qui conſulatum aut præturam, aliúmve magiſtratum gereret, ancylia ferre, & inter Salios eſſe cogi nequiret. Præter quæ, etiam apud Larinates, Salios Martis ſacerdotes fuiſſe: & in ſacris Herculis ad magnam arā, Salios ſacrorum miniſtros cum cantu pſallere conſueſſe comperimus. Et tametſi Martio menſe ancylia deprompta è Martis ſacrario prodirent, ſiquando tamen gentibus nationibúſque iuſtum piúmque bellum per feciales indicebatur, ancylia in eodem ſacrario, aut in curia Saliorū commouere moris erat, quaſi eo motu Martē è ſua ſede excitum, eóque propitio & volente, arma expediri, legiones cōſcribi, exercitus apparari, atque omnia hoſtilia eſſe deſignarent: qui dies religioſi & infames habiti ſunt, quibus antequam conderentur, ſponſalia inire, peregrè proficiſci, aut pacis fœdera tractare, vel aliquid publicæ priuatęve rei incœptare, velut mali auſpicii, triſtiſque maneret exitus, ominoſum fuit.

Saliorū ſacra & feſti dies ſumptuoſi.

Sacerdotii Saliorum dignitas.

Belli indictio.

Quot lictores apparitoréſque habebat dictator, quot conſules aut prætores, quæſtoréſve, quive ſecures habebant, & qui non.

CAPVT XXVII.

QVod Romulus parto rēgno cū ſella curuli trabeáq; & reliquo ornatu ſe auguſtiorem feciſſet, tum

maximè duodecim lictoribus inſigné fecerit,qui faſces ſecuréſque velut inſignia maieſtatis præferrent, à multis eſt memoriæ mandatum. Nonnulli Tullum Hoſtilium Romanum regem,primo purpuratum cum lictoribus & faſcibus in publicum prodiiſſe ferunt, Sed perpendimus non lictores modò cum faſcibus, & ſecuribus, ſed apparitores quoque regē præire conſueſſe. Fuere enim apparitores miniſtri regij,qui aſtabant lateri,&corporis ſtipatores erant: vt ſiquando opus eſſet,ad imperiū nutúmque regis præſto forent. Præter quos fuere viatores in regio comitatu,qui quoties ſenatus cogēdus eſſet ex agris Senatores aduocarent,coutumacéſque citarent & arriperent. Quippe cum priſcis temporibus proceres ciuitatis morarentur in agris,ſiquando conciliū publicū cogendum erat,à villis accerſebantur in ſenatum: ex quo qui eos euocabant,viatores dicti:quíque ex viatoribus ligandi cædendique ius habebant,lictores nominati ſunt quibus iuſſu regis delinquētes vincire,nudatóſque virgis cædere,& ſi crimē expoſceret,ſecuri percutere, negotium erat.Ideo lora in ſinu geſtantes,regi apparebant quibúſque mandatum erat,facinoroſis & delinquentibus crura & manus ligabāt,vt poſt verbera nouiſſimo exemplo afficerent. Præter quos fuit accenſus &præco,qui dicto cōſulis alteriúſve magiſtratus ad imperiū nutúmque præſto eſſent. Accenſus, vt ad concionē: præco,vt ad comitia quirites aduocaret. Quod munus vt eſſet expeditius,libertis dari conſueuit,ſicut miniſtrorum & apparitorum,Brutiariis,coactis ſeruilia exhibere,pro eo quòd bello Punico ſecundo poſt cladem Cannenſem ad Hannibalem defeciſſent primi. Sed cùm poſt exactos reges, COSS. creatis,omnia inſignia quæ apud reges erant, populus conſulibus cōceſſa voluerit,Brutus & Valerius Publicola,qui aſſertores & vindices Romanæ maieſtatis fuere,cùm ſtatuiſſent non formidoloſum & ferū,ſed mitem & plebi percharum efficere Conſulatum, vtque offenſionem &inuidiam vitarent,in publicū prodeuntes cum eiſdem quibus reges inſigniis,ſecures à faſcibus dimouerunt:& cum ſolis faſcibus ad populum concionati ſunt. Inde manſit in poſterū,vt cum duodecim faſcibus, totidem lictores ſine ſecuribus conſuli præirent. Hæc

Lictores. *Apparitores.* *Viatores.* *Lictorum munus.* *Accenſus.* *Præco.* *Brutiarii.* *Secures abiectæ poſt exactos Reges.*

enim fuere inſignia ſummi honoris & imperij conſularis. Illis ergo magiſtratibus ſecures cum faſcibus in vrbe præferebantur, qui ſine prouocatione ſummam imperii tenebant, vt dictatori, & decemuiris, à quibus ad maius tribunal prouocatio non erat. Dictatori ergo pro honore ſummi imperij, quòd plus iuris & maieſtatis haberet, quatuor & viginti lictores cũ faſcibus & ſecuribus, viatoréſque & apparitores, qui ſummouerẽt turbas, præibant: conſulibus in vrbe duodecim lictores cũ faſcibus tantũ, dẽptis ſecuribus: foris verò, vt in decreta ſibi prouincia, aut quũ caſtris & legionibus præeſſent, faſces cũ ſecuribus, vnáque lictores apparitoréſque præcedebãt. Idque ideo cautũ, vt prouinciã pernicioſis hominibus purgare, illorúmque audaciæ & temeritati obuiã ire, flagitiáque & dedecora pœnis & damno mulctare valerẽt. In vrbe enim conſuli cum ſecuribus eſſe ius non erat: quippe ſuprema poteſtas, & ius de nece cuiuis conſuli intra pomœrium non datur. Obſeruatúmque fuit, vt inter conſulem & proximum lictorem, nemini officij cauſa niſi conſulis filio aditus eſſet. Prætori verò in vrbe non duodecim vt conſuli, ſed ſex tantummodo lictores apparere ſolent: extra verò vrbẽ, aliquando cum ſecuribus apparuiſſe inuenimus. Paulo tamen AEmylio in prætura priuilegio honoris duodecim ſecures apparuiſſe ferunt, vt conſularem maieſtatem in prouincia præ ſe ferret. Tribuni autem plebis ſolum viatorem, apparitorémque à prima origine ſine lictore habuere: qui etiam libertini erãt quippe cũ Tiberius Gracchus in tribunatu libertis apparitoribus primus vſus fuiſſe dicatur. Poſtea verò quã prouintias ſortiri cœpere, & illis cum imperio præeſſe, etiã lictores habendi tribuno facultas data eſt. Quæſtores verò, ædiles, duũuiri, & minores magiſtratus qui prehenſionẽ & vocationẽ non habebant, in vrbe nec lictore vtebãtur, nec viatore: tametſi prætorẽ duodecim ſecures cum faſcibus, & quæſtorẽ, lictorẽ, & faſces quãdoque habuiſſe legamus: quod in prouinciis, quas ſortiti prætores quæſtoréſque fuerãt, nõ antẽ ĩtra pomœriũ id licuiſſe apparet. Extra vrbẽ enim his vti faſcibus & lictoribus interdũ cum ſecuribus licebat, vt ſceleris & perfidiæ pœnas à facinoroſis expeterẽt: in vrbe verò minimè

Secures cũ faſcibus præferebantur poſt exactos reges.

Cõſulibus quot lictores. Vide de hac re infra li. 2. ca. 27.

Ius necis intra pomœria conſuli non dabatur.

Prætori in vrbe quot lictores.

Tribuni plebis viator & apparitor.

Quæſtor parricus, qui & Parricidius. nisi quæſtores parrici forent, quibus pro imperio & maieſtate cũ crimina vindiicarent, in vrbe lictores cũ ſecuribus ſæpe prælati ſunt. Marcus tamen Liuius Druſus dum quæſtor Aſiã obtineret, nullo lictore aut alio inſigni honorũ vti voluit, ne quid ſeipſo inſignius prouĩciã haberet. *Lictores cũ faſcibus in vrbe habere quibus permiſſum* His ergo quorũ erat maius imperium, & maxima auſpicia, quíque cùm adeunt magiſtratus, Veſtæ & penatibus rẽ diuinã faciunt, vt dictatori, conſuli & prætori, paſſim lictores cum faſcibus in vrbe habere licuit. Dictatori etiã cum ſecuribus, cæteris veró qui minima auſpicia habebant, lictore vti non licuit, niſi quæſtori parricio, vt percenſuimus. Fuitque vetus conſtitutum, vt præfecti prouinciarum & præſides, ſenatoribus ex claris maioribus & inclytæ familię, peregrè agentibus, quo conſpectior dignitas & honoratior foret, plerunque in prouincia lictores cum bacillis darent: *Lictores cũ bacillis.* vtque reges externi aut fœderati in prouincia populi Romani venirent, magiſtratus Romanus aut præſes illi cum lictoribus & faſcibus pręiret. *Regib⁹ externis præſes cũ lictoribus & faſcibus præibat.* Mario enim prętore Aſiam obtinente, & in eam profecto Mithridate, ſemper cum faſcibus Marius pręceſſit Mithridatem. Qui quidẽ lictores non his modò magiſtratibus, ſed & Veſtalibus & ſacerdotibus, mox Cęſaribus & ſummis imperatoribus cum virgis laureatis, *Lictores cũ virgis laureatis.* & Auguſtis mulieribus pro muliebri faſtigio pręceſſere. Quare Agrippinę matri Neronis, perpetuo ſenatuſconſulto lictores duo tributi fuere, & Faminiũ Claudiale. Contrà Tiberius Druſillę matri decerni lictorem minimè paſſus fuit, licet Auguſtus illam in familiam noménque Auguſtę teſtamẽto aſciuiſſet. Illud quoque obſeruatũ eſt, vt cum lictores iuſſu Conſulũ aliquẽ è domo euocarẽt, fores ędium virga percuterent, *Lictores fores virga percutiebant.* quaſi eo ſigno publicam adeſſe perſonam innoteſceret. *Lictorum munus.* Si cui tamẽ ob claritatem dignitatémque deferebant, virga fores percuti vetabant. Cùm enim Põpeius Magnus Poſſidonis domũ ſummi ſapientiæ profeſſoris eſſet ingreſſurus, fores virga percuti vetuit, & faſces ſummiſit. Et ſiquãdo dictatori, cõſuli aut prętori pręirent, pro imperii maieſtate obuiũ quéque ſemita cedere, denudare caput, & obſequii honoríſque cauſa equo deſcendere iuberent, obuiãque turbã virga ſubſiſterẽt, & ſummouerẽt. Apud Athe-

nieſes &omnẽ ferè Gręciã, vt diſcrimẽ perſonarũ notaretur, magiſtratus non lictores, ſed lixas ſimul & virgas habuerũt vice lictorum, quos λειτουργους nuncupant. Fertur verò Germanicus, Athenienſes ſocios & fœderatos vno lictore velut pręcipuo munere donaſſe. Neque prętereũdũ, in occurſu maioris magiſtratus, minores ſummittere faſces conſueuiſſe: vt ſignarent honori deferre, & imperio parêre. QuareValerius Publicola in ſuſpicionem affectati regni adductus dũ cõcionatur, faſces populo ſummiſit: ſcilicet populi quàm cõſulis maieſtatẽ & iura, potiora arbitratus Lictoréſque cũ faſcibus ſępe paludatos cõſuli etiã paludato in prouinciã profecturo præire ſolere: quæ quidẽ paludamenta tunc ſumebant, cũ in expeditionẽ aut decretã ſibi prouinciã conſul iturus eſſet. Paulo tamẽ Æmylio prætori in Hiberiã profecturo albũ paludamentũ, ac lictores miniſtróſque albatos cũ modico comitatu tributos cõperimus. Sine autem lictoribus proficiſci in prouinciã, aut conſulibus profectis lictores in vrbe manſiſſe, religioni eſt & prodigii loco habitũ. Fuit quoque receptus mos, vt quoties inſigni victoria conſules potiti eſſent, ob res proſperè geſtas laureatis faſcibus prælatis incederent, literáſque laureatas Romam mitti, aut nuncios cũ iaculis laureatis aduenire, nauémque laureatã aut vittatã, fœlicis victoriæ nunciũ eſſe: ac læta & magna ſignificare tunc, quũ depulſis & diſſipatis copiis hoſtes victi eſſẽt & profligati, animaduerſũ eſt. Victo enim Mithridate, & fugato duplici prælio, lauro ornatam nauẽ, & bellico apparatu inſtructã, vt in victoria mos erat, Lucull Romam miſiſſe dicitur. Ipſis veró nunciis tabellariis, Græci πτεροφόρους dixere nomen, quoniam erectas pinnulas geſtarent: quod Ælius Verus feciſſe dicitur vt curſoribus alas pennatas imponeret, illóſque ventorũ nominibus appellaret: quãdóque ξανιώνας & γι ἀμμαδιφόρους, Perſæ ἀγγάρους & ἀσάντας. Proditúmque memorię eſt, columbas tabellariorum vice apud maiores ſæpe fũgi ſolitas: quippe Cæcinna Volaterranus hirundines victorię nuncias habuit. Cyrus verò per interualla locorum tabellarios ita diſpoſuit, vt fatigati recẽtes, & nocturni diurnis ſuccederent: adeò vt volantes grues ſuperarent. Quod & Xerxes feciſſe dicitur, vt curſores inui-

Athenienſes lixas & virgas loco lictorum habebant.

λειτουργοι

Summiſsio faſcium.

Faſces laureati.

Literæ laureatæ.

Tabellariorũ diuerſa nomina.

Colũbarũ & hirundinum ars.

Tabellarii Cyri per interualla locorum.

cem ſuccedentes haberet diſpoſitos, quos neque imber, neque noxa à curſu dimoueret. Inter alios Marthes Aegypti rex proditur cornicem habuiſſe, cui curſoris vice literas perferendas dabat. Nec ab re fuerit meminiſſe, ex viridi lauro faſcium Luculli, Pompeii faſces languentibus foliis lictores exornare, cõceſſæ mox victoriæ omen feciſſe. Sicut Superbus Tarquinius, ne ſuum ducem Latini agnoſcerent, néve diſcreta inſignia haberent ex Latinis Romaníſque faſcibus manipulos miſcuit, ſingulóſque ex binis fecit. Ipſe tamen Pompeius, licet ſe imperatorẽ ſiuerit appellari, nũquam tamen in faſcibus inſignia laureæ coronę detuliſſe legitur: quo exẽplo arguitur, imperatorem faſcibus laureas apponi conſueſſe, quo iuſtũ imperium & legitimus triumphus notaretur. Apud Græcos verò vetuſto more receptum eſt, vt ſi quid fauſtè & feliciter nũcij afferrent, coronati aduentarent: ipſiq́ue ciues fœlici accepto nuncio, in communis ſignum lætitiæ coronati incederent, ouantes gratantéſque. Carthagineſes, rebus feliciter geſtis, præcipuum lætitiæ genus habent, victimas cædere, ludos celebrare, munera mittere. Quódque faſcibus, quos præferebant lictores, Betullas virgas maximè commodas duxere. Itaque ex illarum virgis, tum propter candorem, tum propter tenuitatem publicos faſces, qui magiſtratibus præirent, effecere. Atque illud animaduerſum eſt, quod tametſi ad reliquas prouincias præſides & magiſtratus cum lictore & faſcibus irent: tamen Alexandriam conſulares faſces accedere, aut vrbem inire vetabatur: quòd diuinis carminibus & vaticinio prædictum eſſet, tunc demum Aegyptum fore liberam, cum ad eam Romani faſces aduentarent. Tametſi Romani magiſtratus libera & fœderata oppida, velut ſociali fide copulata, plerunque ſine lictore aut faſcibus adirent.

Cornix literas perferens.

Græcorum mos audito fauſto nuncio.

Carthaginenſes.

Betullæ virga.

Alexandriã faſces non ingrediebantur.

Quod regiũ diadema tam apud Romanos, quàm apud exteras nationes gentéſque fuerit, & quæ inſignia.

CAPT. XXVIII.

APud Paulum Corteſium virũ doctum, & mihi perfamiliarem, legebatur Luculli vita ex Plutarcho in qua expeditionẽ & prælia contra Mithridatem à Sylla

Paulus Corteſius. Plutarchi.

primùm, mox à Lucullo ſuſcepta, multa cum facundia verborum refert, cum quo multiplex, varium & inexpiabile bellum fuit: quóque modo fuſus & profligatus, quū de conſciſcenda morte cogitaret, repentinæ incurſionis metu, ac ſubito malo perterritus, eunuchum è cubiculo ad ſororem, & duas vxores, Monymam & Veronicam, vt in tãto diſcrimine, ne cũctarentur ſibi vel honeſta morte conſulere, antè quàm victor hoſtis adueniret, miſiſſe dicit: & dum alij alio letho abſumerentur, illarum alteram animo conſternatam, diademate detracto, quod capite geſtababat, & collo circundato, ſuſpẽdio vitam finire voluiſſe: alteram veneno mortem ſibi conſciuiſſe, & qualia in magnis diſcriminibus & ſummæ fortunæ caſibus euenire ſolent: in eandem ſententiam multa cõmodiſſimè aptiſſiméque enarrat, Atque hæc cùm legerentur, quidam vir curioſus & haud illiteratus, qui vnà aderat, quonam modo potuiſſet quiſpiam diademate quod capite geſtaretur, ſuſpendio vitam finire, demirabatur: quippe diadema regiũ ex auro gemmíſque cõſtare dicebat, neq; illo efficere potuiſſe quenquam, vt laqueo deperiret. Quæ cùm dixiſſet, multíque idem ſentirent, dixi aliud fuiſſe ſententiæ & opinionis meæ, diademáque regium tam Romanis quàm exteris gentibus, candidã faſciam eſſe reſpondi: quod inſigne à Libero patre inuentum Plinius notauit: ideo crimini datum Pompeio fuiſſe quod vlceris velandi cauſa, crus faſcia circuncingeret, tanquã regium ſibi diadema vendicaret, nihilque referre, qua in parte geſtaretur, illi obiectũ eſſe: tametſi ferãtur veteres, quòd caligis non vterentur, crura faſciis alligaſſe, femoraliáq; & tibialia habuiſſe. Et Lucius Metellus, quòd vlceris cauſa frontem faſcia circũdediſſet, Vittati ſeu Diademati cognomen tuliſſe. Tigranes quoque Armenius candidam faſciam inſigne regium ante Põpeij pedes abieciſſe dicitur, velut dominationi cederet, & omni publico munere ſe abdicaret. Quin Alexander memoratur, cũ deſiliens equo caſu Lyſimachũ vulneraſſet, medendi vulneris cauſa diadema ſibi detraxiſſe, (nam cãdida faſcia erat) illóque Lyſimachi vulnus alligaſſe. Quod omen illũ futurũ regem deſignauit, ſicut euentus docuit. Idque apud autores aſſiduis exẽplis patêre. Medis verò,

locus in vita Luculli.

Diadema, quid.

Pompeius taxatus.

Metell⁹ taxatus.

Cidaris. *Tiara.* *Candys.* *Regni inauguratio.* Perſis & Armeniis regibus, cidaris cum cærulea faſcia albo diſtincta, vel tiara, amictúſque purpureus quadrágulari figura. Interdum candys, quod Perſarũ Lydorúmque inſigne regium erat, pro diademate fuit. Quos quidem reges antequam ſceptra inirẽt, ſacris initiari oportebat: qui modus erat, vt veſtem quam geſtauit Cyrus, primùm induerent, mox terebinthum & caricas guſtarent, poculúmque lactis ebiberent: ſicut initiatos ſacris Iſidis, fores *Sacrorũ Iſidis inauguratio.* *Tiara.* ædis aperire, arcanóſque libros euoluere, aqua ablui, ad ſacraria deduci, duodecimq; ſtolis primò, mox ipſius deę picta veſte indui decebat. Quæ quidem tiara pileus erat, ex qua redimicula, quibus maxillæ velantur, defluebant, qua Phryges in ſolennibus vtebantur ſæpe. Quod quidem diadema Armeniorũ reges, niſi à Romanis, aſſumere non poterant. Nanque experimento cognitũ erat, barbaros malle Roma petere reges quàm habere. Perſici re- *Perſæ.* ges obſeruarunt ex myrrha & labizo odorata, capiti inſigne regium ferre, palámque picturatã & auro diſtinctam induere. Numidis regibus ſceptrũ in ſiniſtra, & cãdida in *Numidæ.* fronte vitta, inſigne eſt regale habitum. Macedonum re- *Macedones* gum chlamys, chauſia, & crepida, ad diadema. Aſſiriorum *Aſſyrii.* verò tiara diademate obuoluta, & tunica purpurea, & *Sardæ.* partim alba, quam niſi rex induere nemo poterat. Sardis quoque curru vehi, & rectã ferre tiaram ſolis regibus da- *Siculi.* *Phœnices.* batur. Apud Siculos purpurea veſtis, argenteus baculus, *Syri.* & purpura gemmis extructa cũ diademate. Phœnicibus, *Cilices.* Syris, & Cilicibus, chlamys cùm crepidibus, & candicans *Aegyptij* diadema. Ægyptiis autem regibus, nũc leonis, nunc tauri, aut draconis effícti imaginem, aut ignem, arborémve effictã ſupra caput ferre, principatus & regij dominatus inſignia fuere. Tametſi regni cura & procuratio illis pe- *Reginarũ honos apud Aegyptios.* nes regias vxores fuerit, quibus plus quàm regi honoris, obſequiique tributum eſt. Nonnũquam diadema aſpidis imagine diſtinctum, Ægyptiorum regum ſpectatiſſimum inſignę fuit. Parthis duplex diadema ampliſſimum decus *Phrygũ reges maximi.* regium dicunt eſſe, quippe quorum reges magni, & regũ reges habebantur: ſicut Phrygum reges adeò proceſſe- *Darii & Alexandri diademata.* re, vt regum maximi nomina ferrent. Darij diadema fuit purpureum albo diſtinctum, quod mox Alexander vſurpauit ferre. Syrij quoque ſtolam & ſceptrum pro regio *Syrii.*

diademate habuerunt. Apud prius verò ſeculum reges tenuiſſe haſtas,quas ſceptra nuncupant, pro maieſtate, próque diademate fuiſſe proditum eſt. Ferunt milites in exercitu Pharnacis,tumultuaria coacta manu, latiorem illi ſcyrpum,dum ipſum in regem aſſumūt,pro diademate dediſſe. *Sceptrũ ſcypus latior loco diadematis.* Sicut Amaſi,dum concionatur,pro regali ornamento galeadata eſt.Batavi & Germani,regem quem delegere,attollere humeris, & ſcuto exceptum ſubcollare per vices pro regio faſtigio obſeruarunt. *Batavi & Germani.* Romanis autem regibus diadema,trabea & purpureus amictus,nõ quadrangularis,ſed ſemicircularis, inſignia regij dominatus fuere. *Romani reges.* Sequutóſque poſtea Cæſares,diademate minimè vſos cõperimus:imò omne decus regium, vt inuidioſum,deuitaſſe: quippe nomen regium alibi magnum, Romæ verò intolerabile fuit. *Regis nomẽ Rom. intolerabile.* Frequens enim apud eos laurea capitis decorũ, & diſtincta radiis corona,ac purpurea chlamys,inſignia imperij fuere.Tametſi poſt temporum interualla ex Cæſaribus Aurelianum Cæſarem, præter mores inſtitutáque maiorum,diadema vſurpaſſe, eóque inſigni primùm vſum fuiſſe legamus. Demum eò veſaniæ proceſſum fuit,vt ſequuti Cæſares ſacrum ignẽ, qui tantùm regibus Perſarum mos erat,velut imaginem imperij ſibi præferri ſinerent, eóque præcipuo inſigni & ſingulari ornatu vterentur. *Ignis ſacer.* Fertur Clearchus Heracleenſium tyrannus,cùm effluxè fluerent opes, eò proceſſiſſe, vt ſucceſſu cõtinuæ fœlicitatis ſupra ſpem humanam inſolens,ſe Iouis filium diceret:ſupérque cætera flagitia & dedecora,aureã aquilam ſibi præferri ſineret:purpureanque veſtem,aureã coronam,& cothurnos excellenti cultu inſtar tragicorũ regum,pro inſigni haberet, hanc regalem exiſtimans palmã,velut eo ornatu argumenta ſui generis non ambigua fide demonſtraret: *Clearchi faſtus.* & Antigonus, quo Liberũ patrem referret,inſolẽti dominatu eo vanitatis exceſsiſſe, vt hederã capiti ſuo pro diademate, pro ſceptro thyrſum geſtaret. *Antigoni inſolentia.* Indi verò reges pro regio ornatu habẽt, vt cùm foras prodeũt,aurea mitra pluribus gẽmis diſticta,& ſindone amicti,tympaniſq; & tintinnabulis præcedentibus,conſpicui fiant. *Indi.* Quod autem de cidari dixim⁹,nõ abnuerim illam ab tiara haud multũ abeſſe,ſed ſpecie ferè pari,neq; inuenuſta fuiſſe.Præter quæ *Cidaris & tiaræ affinitas.*

Crobylum. *Cordile.* *Nidarium.* fuere capitis inſignia Atheniẽſibus, quòd crobylum vocant, Cypriis quod cordylen, Perſis Nidarion, Aegyptiis faſciolum non regium, ſed clarorum virorum & principum. De regali autem ſceptro illud memoriæ proditum eſt, externorum rerum ſceptra in ſummo ciconiam, in imo hippopotamum habere effictum: quo argumento regem iuſtitiæ obſequi oportere, atq; feritatem & indomitas libidines, ne ira deſæuiat, emollire ſignificabant: quòd ciconia ſummę pietatis, hippopotamus violentiſſimum animal foret. Lydiæ verò reges ſceptri loco ſecurim habuiſſe feruntur, ſicut Labradeus Iupiter in Caria pro ſceptro & fulmine ſecurim ferebat. Romanis verò regibus lituus cuſpide incurua, qui etiam virga auguralis erat, ſceptri loco eſt habitus. Tarquinio Priſco ſceptrum fuit eburneum, in ſummo aquilæ figuram habens, & corona aurea, quam vſque ad extremum tulit. Indis autem niſi ex ebeno ſceptra ſumere non licebat. Quorum reges cùm iura dabant, aut exteros legatos admittebant; tunc capillum pectere, atque ornari ſolebant eximiè. Babylonij verò tanto ſtudio ſceptra proſequuti ſunt, vt extra domum ſine ſceptro prodire, aut conſpici nefas ducerent: in quibus diuerſas effictas ſpecies figuráſque habebant: quippe mali, roſæ vel lilij, aut aquilæ, alteriúſve auis in ſummo inſignia ferebant. Hoc diadema apud exteros hodie videmus in vſu frequens, vt imaginem præ ſe ferant antiquitatis. Nam cãdida faſcia velut regio inſigni caput obuoluti, regalem præ ſe ferunt maieſtatem. Non ergo mirum, vbi in ſumma deſperatione & diffidentia, Mithridatis vxor nihil prolatandum rata, cùm mortem oppeteret, ſi arrepto diademate & inſigni regio, quæ faſcia erat, eodem collo alligato, vitam finire voluiſſet.

Ciconia & Hippopotamus inſigne regum externorum. *Securis Iouis Labradei.* *Lituus.* *Aquila in ſummo ſceptri.* *Indi.* *Babylonii.* *Figuræ aliæ atque aliæ in ſceptris.*

Quę fuerint auſpicia quę è pullis emiſſis è cauea captarentur, & quę ſecundos euentus, quęve infortunia afferunt.

CAP. XXIX.

INter auſpicia quæ veteres maxima cura, cultúq; obſeruarũt, annotauere annales, nõ paruę ęſtimationis fuiſſe pullos, quibus è cauea emiſſis puls dabatur. Et tametſi antiquo

antiquo augurum decreto omnis auis tripudium facere poſſit, tamē inter eas præcipui fuere pulli Melici & Chalcidici, quibus tantum honoris tributum eſt, tantúmque fabuloſa vetuſtas religionis adſcripſit, vt niſi his pręmonentibus, comitia non haberent: nullos ad honores proueherent: nulli prouincias demandarent: non ſenatum conſulerent: non bella vel paces inirent: nihil denique domi foríſque agerent, quod ab his non præditum velut Deorū monitu, magna cura penſitarent. Hæ enim quaſi internunciæ Iouis & interpretes, futura præmonere dicebantur, quibus pullarius præerat: quotiéſque de promouendo negotio, aut re exequenda pullos conſultum ibat, imperato de more ſilentio, pultem illis ante caueam aut offam obiiciebat: erátque tempus conſulēdi ſummo manè & primo diluculo. Quòd ſi oblata eſca è cauea pulli non exirent, aut ſerò progreſſi eſcam non attingerent, retróve cederent, vel occinerent, aut non veſcerentur, ſeu planctu alarum alimenta refugerent, aut euolarēt penitus, omen magni terroris & ſolicitudinis, triſtiſſimóſq; euentus adnotabant. Tunc enim pullarius quaſi monitu fatorum exitus animo præſumens, diem prælij, aut rei exequendæ tempus diffundebat. Quod niſi paritum fuiſſet, extremū exitium & perniciē plerunque attulere. Tiberio Graccho, qua die in turba cæſus occubuit, pulli non addixere, ſed emiſſi è cauea, retro ceſſere, euentu triſtiſſimo, qui mox conſequtus eſt. Et Claudius Pulcher moturus aduerſus hoſtes, non paſcentibus in auſpicando pullis, per contēptum religionis inito nauali prælio, terribili ſtrage cùm omni claſſe profligatus, pœnas dedit inſignes. Sunt tamen exempla, deluſa religionem & contempta auſpicia felices euentus & ſucceſſus plerunq; habuiſſe fortunatos. Papyrius enim Curſor, cum à pullario admoneretur ne cum Samnitibus prælio decerneret, ouilis non addicentib⁹, fœliciter dimicauit. Et Flaminius Conſul moturus aduerſus hoſtes, contemptis auſpiciis, fortiter pugnauit & vicit. Si autem pulli è cauea egreſſi, obiectā pultem aut offam volenti animo depaſti eſſent, ita vt illis veſcentibus fruſtum ab ore decideret, & terram pauiret, quod tripudiū faceret ſoliſtimum, rem haud dubiè fortunari, & auſpicia ſecunda eſſe, lætoſque

Pulli Melici & Chalcidici.

Ritus auſpicij capiendi à pullis.

Signa mali ominis.

Indicia boni ominis.

ſucceſſus & ſpem mirificam præſignarunt. Sed quod de pullis apud Romanos proditum eſt, idem in Lycia in Apollinis fonte, & in Medorum lacu ad Neptuni aquas Lymiræ piſces facere tradunt: vbi à conſulentibus euocati, ad auitum veniunt: qui ſi obiectas carnes diriperent & paſcerentur, fœlicia protendere, & præſens auſpicium facere, imperiúmque breui futurum interpretabantur. Cõtrà ſi caudis abegiſſent, aut aſpernati cibum refugiſſent, tunc luctus graues & dira ac peſtifera augurati fuere. In Epiro quoque in templo Apollinis draco colebatur: & in AEgypto Apis bos in phano antiquiſſimo & ſanctiſſimo, intra ſepta magnæ religionis, in quibus coniectura diuinæ mentis, & prædictiones futurorũ putabantur. Sicut in Memphi vacca, & in Heliopoli Mneus bos, atque in Arſinoe crocodilus. Hiſque porrectam eſcã accipiẽtibus aut auerſantibus, fœlicia auguria & exitus fortunati, nonnunquam magna infortunia & repentinũ incommodum prædici & præmonſtrari. Fuitque obſeruatum in omni augurum reſponſo, vt ſi pullarius, ſeu quiuis augur qui auſpicatur, cuíque monita Deorum prædicere, & de augurio reſpondere, ac portenta interpretari curæ fuit, tacitum ferret quod dij vulgari voluiſſent: haud aliter contraheretur nefas, quàm ſi occulenda diuulgaret, & abdita palàm faceret. Si vero augurio fallaci mentiri auſus fuiſſet, ſiniſtrumque pro dextro, vel quid prodigii foret, cõtrà denunciaſſet: non id illi qui de auſpicio conſulit, ſed in ipſius pullarii vel auguris caput, qui tam improbè mentiri auſus eſſet, quicquid fuiſſet infortunii reciſurum.

Auſpicia ex piſcib⁹.

Alia ex aliis animãtibus auſpicia.

Augures in religionem delinquentes.

Pythagoras, Parmenides & Zeno philoſophi, tum Ennius, Pacuuius, Accius & Neuius poetæ, vnde originem duxere.

CAPVT XXX.

Pythagoras.

QVod de Pythagora Samio veteribus monumentis memoriæ, & literis proditum eſt, his etiam Genialibus adiicere non dubitaui. Siquidem hic Samo relicta, ex patrio & natali ſolo primo in Aegyptum, mox Babyloniam ad Perſarum magos contemplandoſque ſiderum motus, originémque mũdi ſpectãdam profectus eſt. Inde

Cretam Lacedæmonémque, ad cognoſcendas Minois & Lycurgi inclitas ea tempeſtate leges, contendit: quibus inſtructus, tanquam ex mercatura bonarum artium Metapontum & Crotonem venit: vbi ſuis monitis præceptíſque tantum proceſſit, vt populum in vitia lapſum, ad frugales mores modeſtiámque reuocarit. Ibíque Architam primò & Epicharmum, mox Philolaum & Alcmeonem, deinde Zenonem, Parmenidem, ac Lyſiam ſuæ diſciplinæ ſectatores habuit: qui eius monitis doctrináque imbuti, diuina mente & cõſilio viri euaſere, luménque & ornamentum ſuæ reipublicæ fuere. Sed Archytas & Lyſias ex Tarento, Alcmeoné & Philolaus Crotoniatæ, vbi quondam magna Græcia fuit: Parmenides verò & Zeno ex Elea Lucaniæ vrbe, quæ poſt Silarim iuxta ſinum Poſſidoniatem ſita eſt, oriundi fuere. Eam plerique Eleam dixere, alij Ileam, quę à Phocenſibus colonia deducta fertur. Hic enim ille Zeno fuit dialecticæ primus inuentor, cuius pleraque extant egregiè dicta factáque, qui Pythagoræ præceptis imbutus, cum Phalaridi tyranno homini ſæuo & ſanguinario ob crudelem dominatum necem machinaretur, vt ciues ab impotẽti ſeruitio tolleret, & arcano conſilio detecto, captus ab eo in omnes cruciatus laceraretur acerbis quæſtionibus, quòd conſcios coniurationis non detegeret, nullis terroribus adduci potuit vt affines culpæ & conſcios facinoris palam faceret; ſed vultu interrito, & quadam ſublimi conſtantia ea præſentia animi fuit, vt ſingulos tyranno intimos familiares, quanquam inſontes, coniurationis capita eſſe diceret: quibus ſublatis, multitudinem ſæuientem magnifica oratione ita impulit, vt facto impetu lapidibus eum obruerint. Sed quod de Zenone, idem de Theodoro, qui in Hieronymum Hieronis filium, iuuenem omnibus flagitiis coinquinatum propter turpitudinem ſordéſque vitæ coniurauerat, ſcriptum accepimus. Is enim quum tormentis per omnia exempla cruciaretur, quæ fortiſſimi cuiuſque patientiam vincerent, ea fuit conſtantia animi, adeóque fortis & magnus, vt omnes ſocios facinoris ſupprimeret: tyranni verò alumnos & familiares, velut ſceleris miniſtros & eodem crimine pollutos, per carnifices & tortores ad ſupplicium tradi fecerit.

Parmenides & Zeno, Pythagoræ diſcipuli.

Zenonis cõſtantia.

Theodori cõſtantia.

Leænę conſtantia. Leæna quoque quãuis mulier, cùm per omnes cruciatus vexaretur à tyrannis, nunquam adduci potuit, vt conſilia Harmodij & Ariſtogitonis tyrannicidarum detegeret. Ob quod meritum ſimulachrum illi Athenienſes erexere leænam æneam, cui ob taciturnitatem linguam addi vetuerunt: ſicut Beroſo aſtronomo, *Beroſus aſtronomus.* ob vera quæ prædixerat vaticinia, in gymnaſio ſtatuam lingua aurata effinxere. *Epicharis libertina.* Cui non abſimilis Epicharis libertina fertur, quam in coniuratione Piſoniana iuſſu Neronis per omnia fœda exempla cruciatam, non verbera, non ignes, non torquentium ira peruincere potuit, vt ſe cõſciam fateretur. Fuit quoque alter Zeno philoſophus inſignis, & alij nominis eiuſdem fama illuſtres. Sed quia Tarenti mentio & Ileæ facta eſt, admoneor etiam Rhudiarũ in Appulis ſitæ vrbis, quæ multi nominis & famæ nõ minoris habitæ ſunt. *Ennius.* Ex his enim Ennius poëta oriundus fuit: tametſi ex Tarento ortum nonnulli credant. Ea enim vrbs à Tarentao haud multum diſtans, citra Brunduſium in mediterraneo ſita eſt, vbi Lupiæ & Salapia oppida fuere. *Salentini.* Salentini autem hi ſunt, qui extimam oram Italiæ, & Cherſoneſſum circa Iapygiam incolũt, qui Meſapij, Calabri, Iapyges, Peceucij, & Appuli communi nomine appellantur. *Pacuuius.* Fuit eiiſdem temporibus Pacuuius tragœdiarum ſcriptor, Brunduſij in agro Salentino Ennij ſorore genitus, *Accius.* & Accius tragicus libertinis parentibus, haud multum ætate diſtantes: *Neuius.* ſimul & Neuius poëta, qui ex Campania, vt frequens opinio eſt, originem ſibi vindicauit.

LIBRI I. GENIALIVM
dierum finis.

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLITANI, Genialium dierum liber ſecundus.

Locus ex Propertio, ab Accio Syncero Neapolitano in conuiuio familiari commodè emendatus.

CAPVT I.

SATVRNALIBVS cùm ego & familiares mei compluſculi ſub idem tẽpus Neapoli conueniremus, cúmque à forenſibus negociis feriarum cauſa aliquando quies foret: ad Accium Syncerum, virum ingenij cultu & facundia ſingulari, cùm quo mihi peruetus conſuetudo fuit à puero, nonnunquam ventitabamus: cum eóque vel honeſtis deambulatiunculis, vel ſermonibus lepidiſſimis, id quod erat temporis, ad multam ſæpe diem cõferebamus, quotidianóque eius congreſſu & aſſiduo comitatu perfruebamur. Accipiebátque nos homo ille ſuauitate inſigni plerũque nouo epigrammate, aut elegia, verſibus mundis & graphicè factis, multo cum nitore & cultu, nonnunquam feſtiuiſſimis epulis, & lætiore conuictu, cœnáque non vulgari nec protrita, ſed aut veteris cucurbitæ ferculo cùm lactucæ thyrſo minutim cæſo, & acino vuæ paſſæ inſperſo: aut olentibus pomis, anni frigore ſeruatis, & ficu ſicta Sinueſſana cum roſaceo ex Petrino ſuo, quæ ipſe appellabat petrinia. Velut fuit illa die, cùm mihi & pleriſque doctis viris cœna exhibita, Sanazario ex Aethiopia bonæ frugis liberto, ſcitiſſimo adoleſcenti, quem libertate & gentili cognomẽto donauerat, liberalibúſque diſciplinis inſtruxerat, ita vt cuiuis ingenuo non impar videretur, demandauit vt *Accius Syncerus.*

Propertij elegias à ſe pluribus in locis caſtigatas, ſummiſſim leniterque cantaret. Quod cùm ille cupidè faceret, verſúſque ad tibiam modulis dulciſſimis ſcita & canora voce canere incœptaret, nóſque & proferentis verba, & cõcentum, numeróſque admodum ſuaues ſumma cum voluptate captaremus: & iam millibus modulatis verſibus, ventum eſſet vbi Cynthiam Baiís demorãtem, diu abfuiſſe conqueritur, his verbis:

Ecquid te mediis ceſſantem Cynthia Baiis,
Qua iacet Herculeis ſemita littoribus:
Et modò Theſproti mirantem ſubdita regno
Proxima Miſenis æquora nobilibus?

Propertii locus diſcuſſus.

Accius carminibus pauſam fieri iuſſit, & ad me conuerſus: Quid tu, inquit, qui orbis ſitũ tam diu legendo perſcrutaris, Miſenum aut Baias cùm Theſproti regno commune habere vidiſti? Nunquid in memoriam venit, Theſprotium agrum in Epiro iuxta Chaones & Acarnanes, aut (ſicut Herodotus ait) Ambraciis & Leucadiis proximũ longè à Cumano abeſſe? Quid enim illo in loco hic poeta ſenſerit, qui regno Theſproti æquora Miſeno proxima ſubdita eſſe dixit, cùm tanto maris terrarúmque receſſu diſcreta ſint, non equidem intelligo. Neque enim Theſprotios in Cumanũ veniſſe, aut in Italiam colonias deduxiſſe, vel armis nouas ſedes cõquiſiſſe, vnquã, quod meminerim, legi: niſi tu fortè qui meliore memoria es, aliter ſentis. Cúmque me id arbitrari reſpondiſſem, quòd plerique ſtudioſi ſenſere, vt poeta loci confinio & quaſi commercio ductus, cùm ex Chalcide & Eubœa profecti, multum in ora maris poſſent, latéque fines propagaſſent, illóſque Cumanũ tenuiſſe, & illuc colonias deduxiſſe, autores tradant: ſiquidem Hypocles Cumæus, & Megaſthenes Chalcidenſis multo emenſo mari huc colonias deduxere, moniti oraculo: quippe cùm nullã coloniã ſine conſilio deorum Græci tranſmitterent: vel, vt multi ferunt, duce Parthenope Eumeli filia, quæ ſolũ Neapolitanum delegit, columbæ augurium ſequuta: in cuius rei monumentũ Apollini ſtatuam Neapolitani erexere, columba humero inſidẽte, quã ipſa inſpicere & adorare videbatur:

Apollinis ſtatua Neapoli erecta

Theſprotiúmque agrũ ab Eubœa haud multum diſtare certũ ſit, quaſi ad hoc alludẽs poeta, ſubdita regno The-

ſproti æquora Miſeno proxima affirmarit: ſcilicet quia ex Chalcide Theſprotis proxima & Cumæis profecti, agrum Miſeno finitimum, hoc eſt, ipſas Cumas tenuerunt, propterea ea loca ſubdita videri: ſoleréque nõ ignobiles poetas loca & receſſus circumſcribere, illáque non expoſitè & apertè, ſed quaſi per tegmenta & figuras obliquis orationibus denotare: ídque ſenſiſſe doctos viros, itaque verſus interpretatos fuiſſe dixi. Nunquam, inquit Accius, quod ego ſcio, tam hiſpida & agreſti aure Propertius fuit, vt cùm Chalcidem aut Cumæos dicere cõtenderet, Theſprotium agrum quaſi finitimum illorum loco nuncuparit, quum præſertim nulla ſocietas aut cõmunio cum Theſprotiis agro Cumano fuerit: conſtétque, ſi omnes ſinus, promontoria, litora, inſulas, & vrbes maritimas, ac maria vaſta, & terræ infuſa ex omni antiquitate percenſere velis, Theſprotios magno litorum flexu & multiplici ſinu longè à Chalcide Eubœæ & Cumęis abeſſe, nec ita finitimos, vt forſan arbitraris. Neque ego huius poetę pręſtantis ingenij vim, hos nitidiſſimos & mundiſſimos verſus optimè editos tam abſtruſo & recondito ſignificatu verborum conculcaſſe putarim. Etenim ſi Chalcidẽſes & Heretrienſes ex Eubœa claſſe huc aduectos Cumas condidiſſe, & pulcherrimam Campaniæ oram, ac loca Miſeno proxima tenuiſſe fama fert, ſicut Iapygiam, Phaliſcos, Nolam & Abellam tenuere, cur loca Miſeno finitima potius Theſprotiis quàm Chalcidenſibus, quàm Heretriẽſibus ſubdita dixerit, equidem ignoro: cùm & hi veri incolæ ſint, & longè aptius conuenientiúſque fuit iſtos, quàm illos, cum quibus nullum erat commercium, nominaſſe. Verùm, inquit Accius, ſi verſus iſtos bene penſitare, & verba ac ſenſus aure attenta rimari volumus, non Theſproti, vt communis error habet, ſed Prochytæ à poëta ſcriptum fuiſſe facilè contenderim. Idque ita eſſe, in quoduis pignus vocarim, non aliter ſcriptum carmen ab eo editúmve fuiſſe. Sed hic error ita aliquibus inſedit penítus, vt diuelli haud facilè queat. Quod tamen ita eſſe, inclinat animus probabili argumento, cùm Prochytam & Pithecuſas à continente æſtu marino auulſas, quandoque circunfluum mare inſulas feciſſe, liquidò conſtet, ſicut Capreas, Leu-

coſiam, Syrenes, & Oenotrias: ſeu quod multi tradunt, Inarimen montem fuiſſe, qui motu terræ diſcluſus à continẽte. Prochytam fecit inſulam, anguſto freto interfluente, quæ Græcis ab effuſione dicta eſt. Ipſámque & Pithecuſas diſcluſas montis partes, proximas Cumanorum finibus, tãquam moles obiectas ante agrum Cumanum & Miſenum exiſtere, antiqua monumenta annalium prodidere: quod & nunc videre licet. Subdita ergo Prochytæ regno Miſeni proxima æquora poëtam dixiſſe crediderim, cùm ipſa litora facili traiectu apta & cohærẽtia ſint: quippe cùm ante ipſam paruo freto diſtincta iaceãt, propterea ſubdita videri potius, quàm Theſprotios, cum quibus nullum commercium fuit, extimos & remotiſſimos intellexiſſe. Inſulas queque regna nuncupari, Virgilij teſtimonio probatum eſt ſeptimo Aeneidos, dum inquit: Fertur Theleboum Capreas dum regna teneret. Huiuſque erroris illud quoque ſpecimen eſt: quòd alio in loco communi opinione, pudendo errore receptum erat, nauitam hunc poetam fuiſſe: quod quidem ita fuit in confeſſo, vt in eius vitæ commentariis plerique id pro certo poſteris tradere non dubitarint, vt altero verſiculo conſtare videbatur: *Et quanuis nauita diues eram*: quo imperitius dici profectò nihil potuit, cùm neque hoc vſquam gentium tradatur, vt elegantiſſimus poeta & honeſtiſſimus, vitæ genus poetarum ſtudiis piaculare & portentoſum, nautæ munus concupiuerit. Et portenti ac prodigij ſimile eſt, hæc commenta in tanti ingenij viro opinari. Sed quod à vero minimè ab eſt, mendum etiam in hoc verſiculo facilè, inquit, oſtendimus: ſiquidem vbi legebatur perperam, Quanuis nauita diues eram, Non ita diues eram, dicendum fuit. Huius quoque rei haud improbabile documentum videri, quòd Iouianus Põtanus vir multæ eruditionis, antiquiſſimo firmabat teſtimonio, Propertij elegias patrum noſtrorum ætate, & ſe adoleſcentulo primum in lucem prodiiſſe, cùm antea inſcitia temporum incompertæ forent & incognitæ: opúſque obliteratum, & longiſſimo æuo abſumptum, corroſis & labentibus literis in cella vinaria ſub doliis inuentum apparuiſſe, & cum libelli vetuſtate, verbis & nominibus abſumptis longo ſitu & ſenio, quòd in diuturna obſcurita-

Prochyta inſula.

Inſulæ regna ſubinde nuncupantur.

Propertius falſò nautã fuiſſe exiſtimatus

Locus aliꝰ Propertii.

Propertii elegiæ quãdo & vbi repertę.

te latuerant, veram lectionem aſſequi nequirēt, effectum vt mendoſi inde codices prodirent: paulatímque diſcuti errores, & corrigi cœpti ſunt: nec tamen effici quiſſe, vt poſteris omnino integri inoffenſique darentur. Ad hunc modum Accius Syncerus noſter ſcitè admodum apud compluſculos qui aderamus, ſermocinabatur, itaque mēdaces libellos deprehendebat, erroréſque diiudicabat, ac perpenſo iudicio vitia rimabatur.

Qui quæſtores Romæ, quótque, qualiſque poteſtas & munus erat, aut iuriſdictio.

CAPVT II.

ORigo quæſtorum antiquiſſima eſt, vt Pomponius & Gratianus ſcribunt: quippe à conditore vrbis Romulo, deinde Numa Pompilio, vt nonnulli putant: vt verò plures certioréſque, à Tullo Hoſtilio quæſturam primo inuentam fuiſſe autumant. Sed ſicut hoc incertis autoribus traditur, ita exploratum eſt, Valerium Publicolam, qui cum Bruto conſul fuit, cum Saturni ædem & ærarium condidiſſet, duos quæſtores qui publicæ pecuniæ præeſſent, ſuffragiis populi creari voluiſſe. Fuere autem hi, P. Veturius & M. Minutius, qui primi ex patribus quæſturæ munus curiatis comitiis cepere. Quæ res cùm bene & proſperè Reipub. ceſſiſſet, & plebs cum patribus tumultuata quæſturæ ſe participem fore contenderet, eò deducta eſt, vt ex duobus quatuor quæſtores fierent: duo qui vrbanis negociis & ærario præeſſent: duo, qui conſulibus ad belli miniſteria præſtò forent: liberúmque eſſet, vt hi poſſent populi ſuffragio ex plebe vel patribus creari: quo tempore tanto certamine in quæſturam plebs inuaſit, vt ex quatuor vix vni patricio, Fabio ſcilicet Ambuſto, locus relictus foret. Interiecto deinde tēpore, quo Picentes aſſiduis cladibus fatigati in populi Romani ſocietatem aſciti ſunt, quæſtorum numerus auctus fertur, vt ſeni crearentur. Coniectari licet, quod auctis populi Romani vectigalibus, & quæſtu vberrimo ex prouinciis proueniente, illorum numerum qui id munus exequerētur, quibúſque curatio hæc demandaretur, augeri oportuiſſe: donec Syllana lege intercurſu temporum, vltra viginti excreuiſſe dicuntur. Quid autem quæſtorio mune-

l.1 ff de offi. quæſt.
Quæſtorū origo.
Primum bini quæſtores creati.
Deindequatuor.
Mox ſeni.
Tādem vltra vigint

ri conueniat, ſeparatim & intercisè autores tradũt. Nam conſules prætoréſque in prouincias profecturi, ſingulos quæſtores, quorum curæ captiua præda, & quicquid auri argentique inde adueniret, appẽſum adnumeratúmque demandaretur, apud ſe habebant. Quorum munus erat, vectigalia populi Romani in prouincia exigere, ſtipendia præbere militibus, ſinguláque accepta expenſáque rationibus inferre: mulctas quoque pecuniarias tam Romæ quã in prouinciis exigere, & in publicas tabulas notare: omniúmque rerũ pecuniarúmque notas & illuſtres rationes dare: illáſque confectas & conſolidatas abſolutáſque per ſuos ſcribas in ærarium deponere. Quos quidem ſcribas maximæ probitatis, nequid fraudis dolive admitteretur, huic muneri adſcribebant: tametſi ſcribæ officium Romanis mercenarium fuerit, nec magni teſtimonij aut precij. Macedonibus cõtrà, apud quos niſi viri expertæ virtutis, magníſque rebus geſtis, & pro cumulo magnæ gloriæ admittebantur. Siquidẽ Eumenes Cardianus ſcriba Philippi regis fuit: & alij viri illuſtres hoc munere velut amplo honore honeſtati fuere. Cato verò in quæſtura miniſtros & ſcribas rationib⁹ obnoxios, grauiter increpitos, quod parum integra fide æra perſoluiſſent, fœdum in modũ vexaſſe, & magiſtratu deieciſſe dicitur: qui tam accuratè quæſturã geſſit, vt vnus ex quæſtoribus quotidie ad ærarium veniret primus, & rationibus confectis recederet poſtremus. Hos enim quæſtores à principio conſules eligebant, nonnunquam ſorte ductos accipere coacti ſunt: donec eum quoque honorẽ populus ſuffragiis tribunitiis, quibus libitum eſt, demãdauit. In qua re id obſeruari meminimus, vt antequam conſul prouincia decederet, quæſtori magiſtratu abeſſe non liceret. Alij verò quæſtores dicti, qui prouincias decreto ſenatus ſortiebantur: qui etiã ius dicere, lictores habere, & munera belli obire, ac magiſtratus inſignia in prouincia ferre poterant: quibus & mandata imperia, & exercitus cõmiſſos, illorúmque ductu & auſpicio egregiè bella geſta, prouincias adminiſtratas & perdomitas, hoſtes victos & profligatos, atque exercitus fuſos & multiplici clade affectos legimus. Præter quos vrbani quæſtores fuere: qui etſi nullo imperio fungerẽtur, quippe qui nec

Quæſtorũ officium.

Scribæ quæſtorum

Cato in ſcribas infideles.

Quæſtores à quibus eligebãtur.

Aliud quæſtorũ genus.

Quæſtores vrbani.

vocationem nec prehenſionem haberent, nec ſella curu li, vt plerique magiſtratus, neque lictoribus aut viatoribus inſignes forent, & apud prætorem poſſent à priuato in ius vocari: negocioſa tamen & plena ſolicitudinis adminiſtratio fuit. Nam & ærarii, & vectigalium pop. Romæ curam geſſere: tum ſi quid pecuniarium publicè vel priuatim erogari, vel in ærariũ cõdi deberet, quæſtorum curæ demãdabatur. Cúmque exercit⁹ ſcribi, & in cãpum legiones duci oporteret, ſigna militaria à quæſtorib⁹ ex ærario promebantur: eáque ad cõſules in expeditionem ituros mittebantur. Quinetiam regibus & legatis ex vltimis oris terrarum Romã profectis, publicũ hoſpitium & munera, quæ lautia dicta ſunt, ſæpe commeatus largè & hoſpitaliter, & veſtimenta per quæſtorem vrbanũ publico nomine pręſtabãtur: ipſiſque ac comitibus ne quid rerum deeſſet, vrbani quæſtoris curæ mandabatur. Qui tamẽ non omnium gentiũ legatis hæc munera præbere ſolitauerunt. Nam ſi quę incognitæ legationes aduentarent, antequam admitterẽtur, exploratores minoréſque magiſtratus profecti obuiã, qui & quæ petẽtes venirent, in primis inquirebãt: ínque æde Apollinis extra vrbẽ ſenatu euocato, poſtulata noſcebãt: quos, ſi videbatur, admitti iubebant. Et ſi ſocij eſſent fœderati, aut bene de Rep ub. meriti, quò honoratius exciperentur, his obuiã prodire, illóſque liberali & largo viatico, ac comi hoſpitio iuuare, benignè inuitare, comitatúque & copia rerũ omnium cumulare, nonnunquam apparatis excipere epulis per oppida pérque municipia ſolebant. Sed quum lapſis pòſt temporibus, propagato latè imperio, legati ſociorum ab exteris & vltimis gentibus vrbem quotidie adirent. quum vix tot cõmeatibus populus ſufficeret, cautum fuit, vt ſublato ſumptu & viatico, legati regum, municipiorum & coloniarum, vndecunque Romam profecti, ædem Saturni petãt in primis, ibique apud præfectos ærarij nomina dare, & literis aſcribi debeãt: vt quũ commodum foret, noſcendis ſingulorũ poſtulatis ſenatus detur, & poſt mãdata ſingulis in prouincias profecturis cõſulatur. Quinetiã abſentibus cõſulibus comitia quæſtorem vrbanũ habere poſſe, nõ eſt cõtrouerſia. Præter hos uiſſe quæſto res parricos, qui & parricidij dicti ſũt, apud

Quæſtorũ vrbanorũ munus.

Quæſtores parrici ſiue parricidii.

multos comperimus, tantæ dignationis, vt capitis reos agere & maieſtatis poſtulare, diémque perduellionis ad populũ dicere, capitales res quærere, & de ſontibus quæſtiones habere poſſent. A quæſtoribus Cæſone Fabio & Lucio Valerio dies dicta perduellionis Caſſio fuit. Et ab Aulo Cornelio & Seruilio quæſtoribus M. Volſio, quod falſus haud dubiè teſtis in Cæſonem fuerat, diem dictã accepimus: qui poſtea ſeuera correctione damnati ſuorũ facinorum pœnas dedere. Hos etiam lictorẽ & viatorem habere & ius dicere liquet: qui & quæſitores dicti: quam iuriſdictionẽ triumuiri capitales poſtea ſibi vendicarũt. Quos quidem parricos Syllæ temporibus ad viginti numerum propagatos, vt de ſontibus pœnas exigerent, autores memorant. Per quos ius quotidie dici, & ſenatũ ſuppleri voluit. Eſt quoque illud animaduertere, quod licet quæſtura ex minoribus magiſtratibus in vrbe foret, eius tamen dignationis erat, vt quiſque egregius & bonæ indolis adoleſcens ex illa gradum ad reliquos honores faceret. Namque hinc aditum reliquis adeundis magiſtratibus auſpicabantur: ſiquidem primis experimentis quæſturæ initiati, qui nullis antè honoribus vſi erant, inculpatæ vitæ teſtimonio, ad ædilitatem, mox præturam, & demum conſulatum euehebantur. Quinetiam tanto honori quæſtura fuit olim, vt viri cõſulares, magníſque honoribus functi illam gerere indecorum non putarent. Cum Marco Valerio Voleſi nepote Titus Quintius Capitolinus, qui ter conſul antea fuerat, quíque ampliſſimis magiſtratibus inſignis erat, quæſturam gerere non dubitauit. Cato quoque triumphalis ſenex quęſturam ita geſſit, vt conſularis poteſtas quæſtorio muneri adiuncta videretur. Quod & lege Pompeia cautum fuit, vt deinceps quæſtores niſi viri conſulares ſuffragio populi crearentur. Fuítque inde ſeruatum in exercitu, cùm pro re conſilium capiendum erat, vel acie duces congredi parant, vt quæſtores vnà cum legatis & ſenatorij ordinis militibus, tribunis militaribus, & primorum ordinum centurionibus, conſilio aduocentur. Cúmque antea quæſtores deſignati gladiatoria munera exhiberent, quòd illis erat hoc munus à principibus datum, poſtea Neronis tempore ſenatuſconſulto cautum fuit, ne deinceps quæſtores exhi-

L. 2. §. dein de ff de origine iur.

Quæſtores parrici ad numerũ vigenarium

Quæſtura primus gradus honoris

Quæſtura honos & dignitas.

Lex Pompeia de quęſtura munere.

Quæſtores initio gladiatoria munera exhibebant.

bendi gladiatores ad ferrunt neceſſitate polluerentur. Nec prætericrim quæſtiores principis candidatos vltra præſcriptos, cæteris adnumerari: quorũ munus erat, acta ſenat⁹ & principis perſcribere: orationes imperatorum, & libellos ad ſenatum miſſos cum poſtulatis recitare, & mandare literis: dictandíſque epiſtolis & legendis aſſiduè vacare. Quare orationes principũ, ſenatúſque edicta ad militum conciones, per quęſtores ſæpe perſcripta, lecta, & audita fuiſſe legimus. Tametſi Nero princeps miſſas ad ſenatũ orationes, præterito quæſtoris officio, per conſules recitaſſe pro concione: & Veſpaſianus orationes in ſenatu quæſtoris vice frequenti curia retuliſſe dicatur. Sed cùm quæſtura annus magiſtratus foret (quippe finito anno, ex legis præſcripto, reditus quæſtori permittebatur) quoſdam tamen prorogato imperio, continuo triennio ærarij curam, & quæſturæ, munus geſſiſſe comperimus: donec lapſis tẽporibus, deſito quæſtoris officio, cura ærarij à quæſtorib⁹ vrbanis ab prætorios prætoréſq;, ac præfectos ærarij, lege promulgata ab Auguſto tranſlata fuit. Is enim ex numero ſenatorum præfectos ærarij delegit primus: deinde ſorte ducti fuere ex numero prætorum: quam Claudius Cæſar à præfectis ad quæſtores rurſus deuolui iuſſit. Deinde Nero curã tabularum publicarum à quæſtoribus ad præfectos transferri voluit: donec ad Veſpaſiani tempora peruentum eſt, quibus rurſus à prætoribus cura ærarij gerebatur. Apud Athenięſes verò ampliſſimus magiſtratus quæſtura fuit: quam cùm gereret Periander, grauiſſimam contraxit offenſam, quòd parcius frumentũ populo impartiret, propteráque accuſatus, & à plebe pro concione lapidibus obrutus fuit. Cur autem in æ̃de Saturni ærarium eſſe voluerint, licet varia opinio diſſensiat, illorũ ſententiæ accedo magis, qui cenſuerunt id quod nonnuili tradunt, & ad fidem pronius eſt, Valerium Publicolã, qui Saturni ædem cõſtruxit, loci opportunitate ductũ: quũ omni aditu præſepto vndique præruptus & ab acceſſu munitus locus foret, eandem Saturni ædem æris publici, legũmque & ſenatuſconſultorum, tabularúmque publicarum, & ſignorum militarium ſacrarium eſſe voluiſſe. Præter quod Saturni ærarium, Nemis quoque & Tibure, ſacrarum

Quæſtores prin ipis cãdidati et quod illorũ munus.

Quæſtura annuus magiſtratus.

Aerarijcura à quęſtoribus ablata.

Quęſturę apud Athenienſes.

Periander lapidatus.

Aerarium in æde Saturni, & quare.

Nemus & Tibure etiã fuitærariũ. Aerarium ſanctius Viceſimarium aurũ Incẽſimarium, Cimiliarchium. Aerarium militare. Saturni ędes vbi ſita. Carmentis Phanum. Porta Carmentalis. Saturnia porta. Pandana. Delus belli ſedes.

pecuniarum theſauros ad incertos belli euentus, ſi externa vis ingrueret, longo tempore ſeruari accepimus. Illud quoque non ab re fuerit meminiſſe, in eadem Saturni æde fuiſſe ſanctius ærarium intentioris curæ: in quo aurum viceſimarium, quod ex viceſimis exigebatur, ad vltimos caſus & in extrema fortuna populi Romani ſeruabatur: quod incenſimarium, ab aliis quoque cimiliarchium dictum eſt. Ex quo Caius Cæſar primo ingreſſu ciuilis belli, laterum aureorum ſex & viginti millia: percuſſæ verò monetæ, pondo trecenta millia, quod erat tot triumphis partum congeſtúmq;, & laſerpitij pondo centum & vndecim protuliſſe fertur. Poſt quæ legimus ærarium militare cum vectigalibus nouis ab Auguſto editum: vnde prompta pecunia ſtipendiis ſufficeret. Ædem verò Saturni in faucibus Capitolij fuiſſe cõſtat, qui mons Saturnius dictus, vbi Carmentis phanum, à quo Carmentali portæ nomen datum: vbi quoque Saturnia porta, quæ Pandana, eo quòd ſemper pateret, dicta eſt: in qua æde Senaculũ fuiſſe autores memorãt. Apud Gręcos illud fuit notatum, Myniã, Chryſæ filium, qui Myniis imperitauit, condendis pecuniis theſauri locũ muniuiſſe primum. Tum ſiquando conſpirante Græcia, communi conſilio bellum gerendum foret, in Delo inſula, quam ſedem bello delegerant, collatas pecunias ad belli opus tanquam ærarium deponere conſueſſe: idq́ue quantum opinione auguror, ideo viſum, quòd difficilis aditu, & arcis in modũ munitiſſimus locus foret. Cœtus quoque & belli conſilia in eiuſdem inſulæ templo, nonnunquam apud Olympia habebant: déque rebus maximis de concilij ſententia decernebant. Athenienſes verò Delphis theſauros omni ætate intactos habuerunt. Lacedæmonij pecunias publicas in theſauris nõ coëgere: veriti ne violentiores cuſtodes nacti, illas expilarent. Macedones in oppido Quinda iuxta Tharſum, omnem gazam & pecuniam ad belli opus deponebant, Syracuſani in Labdalo caſtello munito, Aſſyrij autem Suſis. Cambyſis ærarium, oppidum Gaza in Palæſtina fuit. Nam Perſæ gazam ærarium vocant. Deiotari verò in Peio Phrygiæ, Lyſimachi theſaurus Pergami ſeruabatur: aliquãdo in Cetirizi promontorio, Iugurthæ in Thala &

Atheniẽſiũ theſauri. Lacedęmoniorũ. Macedonũ, Syracuſanorum. Aſſyriorũ. Cambyſis. Gaza. Deiotari, Lyſimachi, Iugurthę.

Capſa Numidiæ. Perſarum reges barbaras opulentias in montibus ponunt, Hebræi in Thrace & Tauro Hiericũtis: nam ſacrum theſaurũ, torbanam vocant. Tigranis in Bambinſa & Olena, Mithridatis in petra Armeniæ. Babyloniorum autem regum in Zeugma vrbe iuxta Euphratem, velut arce tutiſſima, tributorum theſaurus & ærariũ eſſe conſueuit.

Perſarum regum. *Hebræorũ* *Tigranis.* *Mithridatis.* *Babyloniorum.*

Quid reſponderit ſuper controuerſo iure teſtamenti, in quo fundus ſeu ędes filię legatę fuerant. CAP. III.

APud tribunalia iudicũ, cùm in foro & iudiciis verſaremur, ibiq; aſſideremus vt poſtulata cognoſcerẽ, teſtamentum exhibitum eſt in hæc verba: T. Sempronium filium honeſtiſſimum, ex aſſe mihi hæredem volo Septiciæ verò filiæ meæ impuberi, cùm viri potens eri, fundum ſuburbanum, ſeu ædes meas quæ in via lata ſunt, do, lego, vt hac dote contenta, Ælio Campano nubat. Cúmque filia potens viri dotem ſibi à Sempronio apud iudices dari poſtularet, & lege ageret, támque ad fundum ſuburbanũ, quã ædes admitti peteret ex legato, ideóque ad iudices conſciſcendæ litis gratia veniſſet, Sempronius contra renitens reclamabat, & Septiciæ alterum tantum deberi ex teſtamento, vt ſiue ad fundum, ſiue ad ædes admiſſa fuiſſet, amplius ex legato peti non poſſe aiebat: cum teſtamenti verba non vtrunque dari, ſed ad alterum admitti deſignarent, illámque ſi alterum fuiſſet aſſequuta, ad aliud iure legati admitti nõ decere. Cúmque ad multam diem iurgiis clamoribúſque obſtreperent, & infinita cõtentio, atque inexplicabilis difficultas patronorũ eſſet: tandẽ poſt immodicas altercationes, conſultus ego à iudicibus ſuper hoc iure controuerſo qui ſentirent, teſtamentum & tabulas mihi exhiberi iuſſi: quo prolato, cùm poſtulata cognouiſſem, diſcuſſo iure quod in controuerſiam venit, & teſtamenti verbis maturè penſitatis, vtrunque Septiciæ deberi, & tam ad ſuburbanum fundum, quàm ædes, iure legati admitti poſſe reſpondi: quippe cum parentis arbitriũ tam ſuper fundo quàm como Septiciæ cõſuluiſſe appareat, & hoc ex teſtamẽti verbis liquere. Dictio enim ſeu, vltimę diſpoſitioni appoſita, ĩ qua omne momẽtũ rei eſt, & teſtatoris voluntas ſita apparuit: non diſiunctiua, ſed coaugmẽtatiua eſt: illámque copu-

Dictio, ſeu, vltimæ diſpoſitioni appoſita.

lare veriùs quàm deſiungere: propterea vtrunque ſimul comprehendere dixi. Et hoc habere rationem explicatã ex perpetua legis diſpoſitione, quam Paulus iurecõſultus libro iuris ciuilis tertio de legatis aptiſſimè proſequutus fuit: qui de hac controuerſia conſultus, ita reſpõdit: verba Pauli ex eo libro hæc ſunt Vxori meæ mundũ, ornamenta, ſeu quæ eius cauſa paraui, do, lego, placuit omnia deberi: hoc enim verbum ſeu, ampliandi legati cauſa poſitum eſt. Quibns perlectis, iudices ſecundum ipſius poſtulata Septiciæ litem dedere.

Tex. in l ſi quis ita legauerit. ff de auro & arg. lega. ergo male locus exprimitur de leg. 3.

Quæ deorum ædes extra vrbis pomœrium ſitæ fuerint, & ex his quæ in vrbem poſtea receptæ.

CAPVT. IIII.

Aedes vulcani cur diu in vrbẽ nõ admiſſa

QVod ædes Vulcani à Romulo primum extra pomœrium conſtructa, in vrbem diu admiſſa non fuit, cauſam hanc ferunt fuiſſe, vt is deus procul incendia arceret: néve cõfinio & quaſi contagio, vrbi quæ incendiis expoſita erat, diſcrimini aut noxæ foret. Quos enim deos vi ſua veteres obeſſe ſunt arbitrati, in vrbem diutius non admiſere. Hac de cauſa ædem Bellonæ & Martis extra Capenam quarto ab vrbe milliario conſtructam ferunt, vt à ciuium mentibus inteſtinas clades, ardorémque conſerendæ manus, à ciuili cruore ad hoſtiles pugnas auocarent, vtque domi iugi cõcordia quietè viuerent, illos veluti fomenta præliorum intra vrbem eſſe noluere. In hac æde Bellonæ ſummis ducibus, qui fortem ſtrenuámque operam reipub. nauarant, poſt res geſtas magnificè, ſenatus ſæpe dari, ibique de triumphis, déq; victoria cõſuli mos erat. Martis verò ędẽ, qui Gradiuus dicitur, Appia via quindecim ſtadiis ab vrbe: & alteram Quirini cognomẽto, quaſi ſedati & trãquilli, intra pomœrium fuiſſe, multi meminerunt. Sic Veneris Erycinæ templum extra portam Collinam magna mole conſtructum ferunt, cum porticu inſigni, quod deuicta Sicilia Marcellus fundaſſe dicitur, ne libido inualeſceret. Vtq; luxuria à matribusfamiliâs abeſſet procul, ideò ab vrbe ſemotum extra pomœrium locauere. Ad hanc ædẽ ſiquando circus maximus Tyberis alluuione inundaret,

Aedes Bellonæ & Martis.

Veneris Erycinæ.

daret, ludos Appollinares ſæpe celebratos competimus: in quam virgines ætate adoleſcente Veneri pupas velut puerilia rudimenta offerre tradunt. In ea quoque intercurſu temporum, Veneris Verticordæ ſimulacrum, quòd homines ab effuſa libidine auerteret, dedicatum fuit. Sed quæ fuerint ædes deorum extra vrbis mœni præcipuæ, traduntur Iouis & Fauni atque Æſculapij phanum in inſula Tyberis, quam ab Epidauro aduectus, ſedem ſibi delegerat, cum ægra valetudine vrbs oppreſſa, & latè vis morbi peruagata foret: ſeu quòd feruēte morbo foris habitare ſalubrius ducerēt. Næniæ quoque ſacellum, quòd cantu querulo funeribus præeſſet, pari exemplo ab vrbe ſemotum, extra portam Viminalem ſtatuerunt: ſicut phanum Quietis via Lauicana, & Rediculi extra portam Capenam, quod ſecūdo Punico bello conſtructum fuiſſe conſtat. Cùm enim Hannibal vrbem oppugnaturus, iter Anienem & mœnia Romana caſtrametatus foret, quòd nulla bene gerendæ rei occaſione data, & ſpe vrbis potiundæ abſciſſa, fatum vrbis & propitij dij illius mentem ab oppugnandæ vrbe auertiſſent, & inde parum feliciter rediiſſet, Rediculo deo phanum ibi conſtructū ferunt dictúmque eſt Rediculi, quod viſis quibuſdā & oſtētis inde deterritus, nullo edito negotio redierit. Vltra quod campum Rediculi extra Appian ad ſecundum lapidem fuiſſe dicunt, in quo Hannibal caſtrametatus fuerat. Ædem quoque Apollonis extra portam Carmentalē, ſicut ædem Honoris cum ara, quam Q. Maximus dedicauit, & collapſam M. Marcellus reſtituit: atque Herculis templum diu māſiſſe extra Collinam plerique aſſeruut. Sed hæc Apollinis ædes inter forum olitorium & circum Flaminium fuit. Nanque in altera extra pomœrium legatis exterarum gentium, antequam admitterentur, ſenatus dari cōſueuit. Templū quoque muliebris Fortunæ, Latina via, quarto ab vrbe milario ad foſſas Cluillas, quòd inde Coriolonū vrbi excidiū minitātem maternæ præces auocauere, quodq; mulier vbi laboranti præſidio fuit, & Virilis ac Foris Fortunæ templa iuxta Tiberim pariter extra pomœriū fuiſſe liquet: in quo muliebris Fortunæ tēplo, ſolas mulieres litare aut ſacrificio admitti ſeruatum eſt. AEdes præterea Spei extra portam

Ludi Apollinares. Pupa Veneri offerebantur.
Venus verticorda.
Næniæ ſacellum.
Quietis & Rediculi phanum.
Cāpus Rediculi
Aedes Apollinis.
Herculis templum.
Fortunæ muliebris. Virilis & fortis Fortunæ templum.
Spei ædes.

Carmentalem fuit:& altera in foro olitorio. Hanc ędem extra Carmentalem ſecundo Punico bello incendio deflagraſſe, á triũuiris poſtea reſtitutam: Illam verò in foro olitorio ſub idem tempus fulmine ictam fuiſſe, quo tempore Hannibale Italiam peruaſtante, reſpub. inteſtino malo laborabat, & cũcta bello ardebant, multi prodidere. Quæ res vaſtitatem Italiæ, & imminens excidiũ, quo terra maríque imperiũ agebatur & fluctuebat, haud dubié deſignauit. Apud Athenas verò Cynoſarges Herculis tẽplum, gymnaſium & lucus, extra vrbis mœnia viſebantur. Apud alios timorem, Pallorem, Paupertatem, & Senectam, tanquam noxia numina, procul á ciuitate arcuere, niſi quod Spartæ Timoris templum iuxta eorum tribunal Ephori locarunt, cùm rempub. nulla re magis quàm metu corrigi putarent. Alij Æſculapij templa extra vrbis mœnia ſtatuere, quòd forisdegere ſalubrius ducerent. Ab Ægyptiis autem perpetua conſtitutione ſeruatum eſt, vt nũquam Saturni templa aut Seraphis intra oppida admittant: ſed velut peruigiles & excubitores deos, extra pomœriũ & in ſuburbiis ſedes habere ſinant, tanquam illorũ numine & fauore validis ſepti præſidiis forent: próque aris focíſque & deorum tẽplis, ac ſolo in quo nati eſſent, excubarent: illorúmque miniſterio & opera ab hoſtili incurſu & clandeſtinis inſidiis ſe tutos adnotarent.

Atheniẽſiũ tẽpla extra mœnia.

Timoris, Palloris, Paupertatis.

Saturni & Seraphis templa.

Quę ſolennes cæremoniæ more Romano in ſponſalibus olim & nuptiis eſſe conſueuere, & quę apud exteros.

CAPVT V.

NVptiarũ ſolẽnes cæremonias, quę ritu Romano in ſpõſalib⁹ adhiberi ſolẽt, quas noſtri maiores feſto cõiugij die ſeruare cõſueuiſſent, quáſq; vetuſto more pręteŗmittere nõ licebat, has fermè accepim⁹. Vbi enĩ virgo neceſſitudinis cauſa futuro viro ſpondebatur, ipſo ſponſaliorũ die, ſignatoribus & auſpicibus duobus nuptias caſtas & legitimas auſpicabantur noctu, nonnunquã die luce prima: in quo id cauebatur in primis, ne motus cœli aut terræ fieret, néve turbatiore cœlo, & die inquieto fœd⁹ iniret. Hæc enim præcipuè nuptiis aduerſari putabãt. Auſpicatiſſimũ verò ſignũ eſſe cornicẽ, maximẹq; fidei & inuiolati fœderis indicium facere. Ea enim corni-

Cæremonię nuptiarum

Cornix.

cum ſocietas eſt, vt ex duabus ſociis altera extincta, vidua altera perpetuo maneat, quod de Lyncibus proditur, vt poſt amiſſam coniugẽ alii non iungantur. Qui tũ pro marito auſpicabatur, auſpex, idémque paranymphus, qui pro vxore, pronuba dicebatur. Tunc qui ſponſam ducturus erat, illam ſibi in coniugem dari ſolenni ſtipulatione poſtulabat: qui vero daturus, illi vxorem futuram ſpondebat. Qua de cauſa mulier, ſponſa (autore Seruio Sulpitio) & ipſa conuentio, ſponſalia dicta ſunt. In qua ſponſione nec propria nomina ſponſi ſponſæve exprimere fas erat: ſed vir Caius, virgo vero Caia dicebatur. Caſtum Caiæ Cæcilię coniugium, quæ Tanaquil dicta, Tarquinium Priſcum coniugem ſortita fuit fœlici nomine vſurpantes. Idque ſacrificio perfecto & conſulto deorum numine, primo diluculo & matutino. Siquidem prima & ſecunda hora ſponſalibus olim & nuptiis dabatur.

Auſpex. Paranymphus. Pronuba.

Sponſa. Sponſalia.

Nonnunquam per coemptionem nuptias contrahebant, ita vt mulier, an ei materfamiliâs eſſe vellet, à viro: inuicémque vir, an ei paterfamilias eſſet futurus, à muliere rogaretur: quo genere ſpõſaliorum, vir & vxor inuicẽ in bonis & fortunis omnibus ſuccedebãt. Muliérque in mariti familliam vt filia, & ſui hæredis loco admittebatur. Quippe cũ tribus modis cõtraherentur nuptiæ, vſu, coẽptione, & cõfarratione: per coẽptionẽ vxor in viri familiã trãſit, quare materfamilias dicta, quæ in mariti manu & mãcipio fit: vſu vero & cõfarratione minimè, quæ quidẽ confarratio ſolis põtificibus dabatur. Tametſi ſortitione nonnunquam vxores ductas, & ſponſalia inita inueniamus. Stipulatione ergo facta, & ſponſione ſequuta, ignem & aquam in limine appoſitam vterque tãgere iubebatur, qua etiam noua nupta aſpergitur: quaſi eo fœdere inexplicabili vinculo, & mutuo nexu forent copulati. Hæc enim elementa ſunt primæ naturæ, quibus vita victúſque communis conſtat, & quibus qui extorres ab hominũ cœtu futuri ſunt, interdici legibus ſolent. Apud Græcos verò & Macedones panẽ gladio diuiſum, ſponſum & ſponſam cùm ineunt ſponſalia, guſtare ſolenne fuit. Apud Galatas, vt ex eodem poculo vir & vxor bibant. Quare Camma Galata cùm viri mortem illatam à Sinorige vlciſci vellet, diſſimulato dolore, ſpon-

Prima & ſecunda hora ſponſalibus accommoda.

Nuptiæ tribus modis contrahebantur.

Cæremonis

Grçci. Macedones Galatæ.

ſalia cum eo inire finxit, venenatúmque poculũ illi propinauit: quo hauſto, Sinorix, & ipſa læta quòd vlta virum eſſet, mortem obiuere. Coiis autem in more fuit, vt ſpõſi cùm ineunt ſponſalia, muliebri veſte induãtur. Romulus quoque in communione panis & aquæ matrimonij fœdus iniſſe traditur. Ab aliis eſt vſurpatum, vt vltra purpurea candido diſtincta, aut veſte verſicolori, ſicut apud Latinos vſus erat, noua nupta ſponſúſque amiciantur, aut iugum pariter ſubeant: quare Iuno iugalis dicta, quaſi æquiſſimo iure, & concordibus animis inuicẽ necterentur, ſocietáſque & cõmunicatio vitæ coita foret. Vel caput obnubant, vt veteribus mos erat, vnde nuptiæ. Perſæ autem & Aſſyrij, accepta inuicémque data dextra, fœdus matrimonij ineunt. Nihil enim apud illos fide antiquius erat. Apud Hetruſcos in coniunctione nuptiali, viri ſublimes porcã immolant, quaſi diis teſtibus illud bene ceſſurum, & futurum inuiolabile. Quod quidem dirimere non licebat, niſi diuortio, morte, captiuitate, vel ſeruitute. Dona verò & munuſcula virum ab vxore, vel contrà accipere, legibus erat & ſcripto iure vetitũ: nefas exiſtimantes, quos legitimos amor coniunxiſſet, donis videri potius allici, quã coniugali amore cõciliari. Annulus tamen ſponſæ dono mittebatur à viro, qui pronubus dictus: is enim erat ferreus, & ſine gemma, priſca videlicet ſecula, & antiqui victus parſimoniam, ac frugales mores deſignãs. Germanorũ fertur mos nõ improbãdus, vt ſpõſus complacitæ mulieri, quam ducere animo deſtinauit, dotem det: qua exhibita, frenatum equũ & boues, ſcutũ, gladium & arma, tanquam pignus amoris, vxori mittat. Cúm verò ſponſa ad virũ ire parat, in ipſo nuptiarũ celebri officio ſeruatum eſt, vt rectam tunicam & purã togã veſtiat, verbenáque, quæ Veneri dicata eſt, & floribus herbíſque à ſe lectis corollam texat, eámque ſub amiculo deferat. Id quod Locrenſibus in vſu erat, vt matronæ ex lectis floribus nectãt coronas. Nã empta geſtare ſerta, vitio dabatur. In Bœotia vſurpatum eſt, vt ſpõſam obtegẽtes, aſparago coronẽt: apud Græcos autẽ ſiſymbrio, capútq; haſta gladiatoris, quæ in corpore mortui ſtetiſſet (quæ celibaris dicta eſt) comat ac frontẽ & comã diſcriminet. Opinari licet, quaſi fortes ea de cauſa viros ſe ge-

Coij. *Alij.* *Iuno iugalis.* *Nuptiæ vnde. Perſæ & Aſſyrij. Hetruſci.* *Dona vxore dare prohibitum.* *Annulus pronubus. Germani.* *Locrenſes.* *Bœoti. Græci. Celibaris.*

nituram ominetur: aut quòd ſponſi diſciplinæ ſe ſubditã fateatur. Debere enim vxores ſub viri diſciplina eſſe & corrigi, ſeueriſſimis exẽplis veteres voluere. Flãmeo etiã caput velabat, pudoris cauſa, quod lutei coloris erat, quo matronæ ſpectatę pudicitiæ tegebantur. Quódque eo flaminica vtebatur: cui diuertere à viro nõ licet, ideo ſine diſſidio matrimonium fore opinati ſunt. Id tamẽ apud Spartanos in more fuit, vt virgines innuptæ, & quæ nullo coniugii fœdere iunctæ eſſent, facie inuelata & aperta: nuptæ verò, niſi velata parte oris, & operto capite, foras non prodirent. Chelidoniis quoque mulieres, quæ ſe alienis viri collocaſſent, dimidium faciei inuelare ius erat, vltra reuelare vetitum. Séque cingulo cingebat ex lana ouis cõtexto, quod Herculaneo nodo vinctum, nemini, niſi in geniali toro, & dũ ſacrũ nuptiale fit, ſoluere permittitur, ominis cauſa ſcilicet, vt in ſobole gignenda, educendíſque liberis ſicut Hercules, fœcundus foret, eo argumento, quòd illũ eximiæ fœcunditatis (quippe qui ſeptuagĩta ex ſe liberos reliquit) fuiſſe dicũt. Zona quoque nouã nuptam circumcingi, quæ nuptiarũ die à viro ſoluebatur, nonnulli ferũt. Mox nuptiali mũdo cõpta, in pelle lanata ſedere iubebatur: eíque pellẽ ſub pedibꝰ ſtrauere, ſanè vetuſtum morẽ, quo pellibus veteres vſi ſunt, ſignificantes. Luſitanis verò, in roſeis tantum ornamẽtis ſpõſas locare permittitur, quibus omnes vtũtur pariter, alterius generis nõ licuit. Cúmq; ad virũ profectura noua nupta egredi vult, ipſum limen trãſcẽdere ſua ſponte, aut veſtibulũ tãgere nõ ſinũt: ſed quaſi raptã & inuitã è gremio & ſinu matris, trãſcẽdere limina volũt, videlicet niſi coacta, ſuos relictura, aut proprios lares exitura non fuiſſet: vel quia vbi delibãdus flos maritalis erat, inuitam ingredi videri volũt. Ipſa verò domũ egreſſa, præcedẽte tibicine, & eo qui canit Hymenæũ, officio frequẽti affinium ſtipata, colũ comptam ſecum defert, & fuſum cum ſtamine: duo verò patrimi & matrimi pueri, eam tenentes deferunt: tertius verò anteit, qui facẽ accenſam præfert ex pino alba, qua prælucente ad virum nupta deducitur. Apud Græcos verò (vt Pauſanias ait) media locatur in nuptiali curru, ſponſo & neceſſario affini iuxta comitãte, quem parochum vocant, cuius axem pro fori-

Flãmeum.

Spartani.

Chelidonii

Zona ſolutio.

Luſitani.

Cæremoniæ dũ ſpõſa ad virũ proficiſceretur.

Græci.

bus incēdebant, vt ſignarent illã ibi perpetuò mãſuram, neque vlla tēpeſtate inde receſſurã. Quod ſi curru ſpōſa

Chamæpus Rhodii.

non ſubuehitur, ſed pedibus mariti domum peteret, Chamæpus dicebatur. Apud Rhodios noua nupta per præconem in mariti domum aduocatur, & eo proclamante in

Nocte inibant coniugia.

thalamũ admittitur. Eã verò facē ideo accenſam ferunt, quia niſi ſub noctē, & in tenebris priſcis ſeculis inire cō-

Cōfarratio

Diffarratio

iugiũ non licebat. Alio deinceps far toſtũ præferēte, ſcilicet quia nihil cōfarrationis fœdere in ſponſalibus religioſius fuit. Ideo in dirimēdis nuptiis, & ſiquando vir ab vxore diuertere contendit, diffarrationē fieri accepimus. Eandem verò facem ſub lecto viri poſuiſſe, aut in ſepulchro comburēdam curaſſe, fœdum erat auſpicium, & omen exitiale, maximáque facere infortunia creditũ. Fuit

Græci.

quoque Græcorũ mos, vt cum ſponſa ad viri domum traducitur, puer ſpinis & glande querna obſitus, caniſtrũ panibus onuſtũ deferat, ſpōſæque præcedens paſſim clamitet, ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον: quod eſt dicere, effugi malũ, inueni bonum, quaſi poſt frugales mores, re & honoribus auctior ſit. Dúmque ad virum vadit, intranti domum nuces iuglandes flagitant, eáſque pueri iaciunt, & paſſim fe-

Nuces ſpargebantur.

Sponſæ.

Thalaſſius

In Menandriis, & apud Ariſtoph. in auib. repetitium.

Thalaſſio.

liciter dicunt, Thalaſſiúmque modulatis carminibus clamitant, ſicut Græci ὑμὴν ὦ ὑμέναι' ὦ ὑμήν, qui fœlices cōiugio fuere: quem morē inoleuiſſe opinati ſunt, quaſi fœlicem vt Thalaſſiũ, cui Sabina virgo honeſtæ formæ in raptu cōtigit, ſponſum futurum ominētur, dignámque eſſe quæ Thalaſſio viro admodum fortunato nubat, his vocibus ſignificari. Varro tamē perhibet, ſignũ lanificii eſſe Thalaſſionem, quem veteres quaſillum ſeu calathũ lanificiis aptũ nuncuparunt. Nuces verò ſpargunt, vel quia

Nuces quare ſpargebãtur.

iactu tripudiũ excitant, vel quòd gemino protectæ operimento, fœtus ſuos multipliciter muniunt, ſimilia in fœtibus nouæ nuptæ augurati. Athenis verò inualuit vſus,

Athenienſes.

Ianuæ ſponſæ ornatus.

vt ſponſi caput caricis & palmarum fructibus, legumine & colybiis inſpergant: quod & ſeruis nouitiis, cùm primum dominorũ ædes introiſſent, fieri vſurpatũ eſt. Spōſus verò illã domi operiens, in qua ſedes erat coniugii futura, paratu magno ianuã lana cingit & coronat: multáque lauro exornat, poſtéſque vittis laneis primum à noua nupta attingi & ornari, oleóque & adipe ſuillo vel lu-

pino inungi iubet: ne quid pernicioſæ peſtis in domum irrepat: quòd magorum commentum fuiſſe dicunt, vt fel le nigri canis ſuffitas domos, & genitale ſub limine defoſſum habeant, contra mala medicamenta & amatoria maleficia maximê proficere arbitrati. In foribus verò villarum, lupi roſtrum, ne quid deperiret, néve mala faſcinatio in domum irreperet. Alij ſtellam marinam vulpino ſanguine illitam, ne quid periculo foret aut noxæ, defixere. Ipſa autem cum viro congreſſa primum, treis ferebat aſſes, ex quibus vnũ viro dabat, velut imaginaria emptione ſibi ſponſum precio quęſiuerit: alterum quem in pede haberet, in foco larium ponebat, quem accenſum, pluribus ornabant coronis: tertium, quem in ſacciperio, in cõpito vicinali paulo poſt reſignabat. Dixere autem veteres ſacciperium, maiorem crumenam, & nummorum receptaculum. Ac epulis inſtructis, vt porcũ mactarent ſpõſaliorum die, deducto ex Hetruria more: vtque ſponſo bulbi cum nucleis pineis, erucæ ſucco, & pipere in nuptiali cœna dentur obſonia, ſeruatum eſt. Plerique papaueris ſuccum lacte & melle dilutũ exhibuere. Apud Perſas, niſi adeſo malo, aut cameli medulla, ingredi ad nouã nuptam non licebat, neque alio veſci cibo illa die fas erat. Babyloniis vir & vxor non miſcentur niſi thymiamate præguſtato. Solon verò niſi malo Cydonio epulis adhibito, viri thalamũ ſponſam ingredi vetuit. Repotia autem poſtridie nuptias, apud nouum maritum propiores affines lætiore conuictu percolebant, qua die noua nupta in viri domum libertatem auſpicari, & dominam agere ſimul, & rem diuinam facere aſſuerat: quo tempore clauem ſponſæ dari ad ſignandum partus facilitatem, in more fuit. In cœnis verò nuptialibus Naucraticarum obſeruatum eſt, ne quis ouum aut mellita inferret. Apud Carthaginenſes, vt thynnorum conciſis carnibus veſcantur. Et in Lepta Libyæ, vt poſtridie nuptias ollam ſpõſa ad ſponſi matrem petitum mittat, quam illa aſperius abneget, eo exemplo iurgiorum auſpicium augurati. Apud Græcos, vt poſtera die à nuptiis, pater mittat ſponſæ nuptiale munus, quæ ἐπαύλια δῶρα vocitabant. Nanque ingenuus puer, ſpecie liberali, candida amictus toga, cum ardenti face præibat: longo mox ordine ſuccedebãt, qui mũdum

Magorum cõmentum

Cum viro congreſſa.

Sacciperiũ

Sponſi obſonia.

Perſæ.

Babylon.

Solonis inſtitutum.

Repotia.

Naucraticæ.

Carthaginenſes.

mulicbrem, deinde qui aurum & gemmas, deinde qui va ſa & pelues, qui pectines & alabaſtros, qui ſandalia, & demum reliquam ſupellectilem ferebant. Parcius tamen apud Atheněſes. Nam Solon treis modò veſtes, & quædam modici precij vaſa non elaboratę artis, ſponſam ad virum ferre iuſſit. Præter quæ fuere dona quæ domeſtici cõferebant, & amici, cùm primum ſponſa reuelata facie viſendam ſe præberet, ἀνακαλυπτήρια dicta. Romani obſeruarunt, vt nuptialia munera ſoceri generis nõ mittant, quòd erat lege vetitum: ſed vas artis eximiæ, quòd Camillum dicunt, vbi mundus & iocalia vxoris erant, opertum in nuptiis ferant. Genialis præterea lectus, duabus culcitris in Genij honorẽ parabatur eximiè, ad quẽ noua nupta quinque facibus noctu admittebatur: quas ab ædilibus accendi, & ex pino arbore fieri erat auſpicatiſſimum, & fortunati euentus, cùm ex hac arbore in raptu Sabinarum paſtores faces accendiſſe ferantur. Spartanis, Lycurgi lege, ſponſam raſis crinibus in veſte virili, pronuba patente cubiculo conſtituit ſolam, cui ſponſus exoluens zonam in tenebris primos congreſſus capit. Quas quidem faces pronubæ, & quæ vni ſemel nupſerāt, ante congreſſus coniugales nouæ nuptæ deferebāt. Græcis verò nubentium matribus tenere faces in nuptiis negocium datur, quod δᾳδουχεῖν dixere. Simúlque carmina & Feſcenninos verſus, atque ſacrum hymnum, quem epithalamium vocant, decantare, atque in his quinque deos precari ſolebant, vt nouæ nuptæ volentes & propitij adeſſent, prolémque ſecundarent, Iouem adultum, Iunonem adultam, Venerem, Dianam, & Suadelā. Nanque hæc numina coniugiis præeſſe putabant: quas etiam pronubas nouam nuptam ad virum comitari, & domum deducere nonnulli tradunt. Dixere autem Feſcenninos, à Feſcennio Campaniæ, vel Sabinorum, vbi carmina nuptialia inuenta, & poſteris memoriæ data ſunt primum: ea quidem fuerunt procacia, & laſciua, licentia coniugali, in nuptiis decantari ſolita per ludum iocúmque, amores, gratias, & miſtos leporibus luſus continentia: quos Auguſtus in Pollionem ſcripſiſſe, eúmque mordaciter taxaſſe fertur: quibus quod non reſponderet, increpatus Pollio, ſe non facilè dixit in eum ſcribere, qui poſſet pro

Athenienſes frugaliores — *ἀνακαλυπτήρια.* — *Romani.* — *Camillum* — *Lectus genialis.* — *Spartani.* — *Zonæ ſolutio.* — *Græci.* — *Dii coniugii præſides* — *Feſcennini verſus.* — *Auguſti in Pollionem Feſcennini verſus.* — *Pollionis apophthegma.*

ſcribere. Græcis verò amœbæum carmen in nuptiis modulatis vocibus canere, ſolenne fuit: quod feſto nuptiarũ die Thetidis & Pelei, deos decantaſſe ferũt. Plato in Gorgia cantilenam in conuiuiis decantari prodidit hoc tenore: Formoſum eſſe & diuitem, ac bene valere, ſummũ exiſtimari bonum. Athenis verò inconditum carmen canebatur: Bonos ama, timidos repelle, ſciens timidorum paruam eſſe gratiam. Illud autem non præterierim, nuptias legitimas illas haberi, quæ inter Romanos ciues, aut cum eo cui princeps populúſve ciuitatem aut connubia dediſſet, contrahuntúr: quo iure nati liberi, in familia & poteſtate ſunt: cum impare verò, aut ſi Romanus cum peregrina, vel Latini nominis muliere, aut ſerua vel barbara iungeretur, nullum fuiſſe ius nuptiarum neceſſitudiníſque. Itaque nati liberi, ſub patris iure aut familia non erant, ſed matrem ſequebãtur: tametſi tradatur, in Græcia, & Apulia, & Carthagine, ſeruiles ſępe nuptias curari. Quod quidem cõnubium vt maneret ad poſteros, ſociis & bene meritis, ac finitimis, nonnunquam externis dare ſolitauerũt. Siquidem Campanis vt Romanas ducere liceret vxores, natíque liberi vt iuſti hæredes forent, fuit olim pro magno munere datum: ſicut Alatrinati, Verulano, & Ferentinati. Neque enim cum Romano & peregrino connubium eſſe cenſuere. Nanque impares nuptiæ, aut ſine teſtibus, ac patre non iubente, legitimæ nõ ſunt. Idque ſenatuſconſulto Romæ cautum fuit, vt ſi Romanis Latinas vxores ducere contigiſſet, aut Latinis Romanas, ſui eſſent iuris & arbitrij, ſiue Romæ degere, vel in patriam redire vellent: atque innuptæ puellæ vt matrem ſequãtur. Quódque virgines publicis feſtis non dabantur nuptui, viduas verò nubere fas erat. Ac menſe Maio, quo Lemuria, vt occiſi Remi vmbra placaretur, inſtituta ſunt. Et dum feralia ſeu parentalia fiunt, ac diebus impuris, & quibus ancylia in templo Martis nondum condita ſunt, vel feſtis diebus, & menſe Iunio, niſi poſt Idus, quẽquam nuptiis copulari religioſum erat. Quinetiam animaduerſum eſt, poſtera die à Nonis, Idibus, vel Calẽdis, vxorem ſponſámve ducere Romanis non licere: ſed eos dies velut triſti omine infames & deteſtabiles cenſeri: quoniam hi dies atri decreto pontificum habentur: qui-

Amœbæũ carmen.
Cantilena in cõuiuiis

Nuptiæ legitimę l. nuptię ff. de ritu nuptia. & inſtit. de nuptiis in prin.

Nuptiis quando copulari fas erat.
Lemuria.

Dięs atri.

Perſa. bus legiones educere, aut acies cum hoſte committere, vel quicquam publicæ rei agere, religio non ſinit Perſis verò nuptias contrahere, aut maritale coniugium inire, initio verni æquinoctij tãtummodo permittitur: reliquo anni tempore non licet.

Immane exemplum Tulliæ ſupra corpus patris ambulantis, & filii Eucratidis idem facinus admittentis.

CAPVT VI.

DE Tullia Seruii Tullii filia, nequiſſima fœmina, quæ Tarquinio ſuperbo nupta fuit, inhumanæ crudelitatis memorandum facinus, & poſt homines natos inauditum accepimus. Cùm enim furiis eius Tarquinius æquè ferox agitatus, regni cupiditate improba Seruium Tullium ſocerum, vt ipſe regno potiretur, interficiẽdum curaſſet, præteruehens ipſa carpento infeſtis furiis agitata, & muliebri ſpiritu inflata, ſupra patris defuncti corpus, vulneribus & plagis affecti & cruentati, incedere nõ dubitauit. Ob cuius inhumanum ſcelus, & rei fœditatem, loco tanquam nefario & conſcelerato, Scelerati nomen factum. Sanè deteſtabile facinus nominis diritate exe- *Sceleratus vicus. De hoc, ca. 18. huius libri.* crantes. Fuerat enim Cyprio nomen vico in quo hæc geſta ſunt, poſtea Sceleratus dictus: Cypriúſque nuncupatus, quòd cùm locum eum Sabini inſediſſent, boni ominis cauſa Cyprium, hoc eſt, bonum appellarunt. Scelerata quoque porta, quæ Carmentalis olim fuit, ſubinde dicta *Scelerata porta.* eſt. Cùm enim CCC. & VI. Fabij vno agmine inde egreſſi, contra Veientes ad Cremeram acriter dimicantes, ad vnum procubuiſſent, portæ vnde egreſſi ſunt, Sceleratæ nomen indidere: ſcilicet memoria deteſtandi faci- *Scelerata caſtra.* noris, indignitatem rei poſteris relinquentes. Caſtra quoque in quibus Claudij pater Druſus graui morbo afflictus, & triſti fato ſublatus fuit, quia intempeſtiua morte præuentus, acerbo funere deceſſit, Scelerata etiam dixere, quanta eum charitate milites proſequuti fuerint, turpi conuitio, & infando nomine ſignificantes. Fuit *Sceleratus campus.* quoque Sceleratus campus iuxta Collinam portam, in quo Veſtales inceſti damnatæ, viuæ defodi conſue- *Eucratis.* nere. Sed quod de Tullia eſt modò dictum, haud ab ſi-

mile facinus in Eucratidem, qui Bactris imperitauit, admiſſum accepimus: ſiquidem cùm Demetrii ingentes copias parua manu fudiſſet, Indiámque exterminato hoſte, magno cõſilio ſubegiſſet: dum Bactra peteret, à filio impuro & flagitioſo, quem ſocium regno aſciuerat, vt ſolus potiretur regno, imprudens ex inſidiis occupatur, turpíque nece in via trucidatur: qui patris cæde non contentus, pari ſcelere & audacia per corpus vulneribus affecti currum agere, & ſanguine inſperſus paterno, inſepultum abiicere non dubitauit, auſus facinus quod in nulla vnquam Scythia tyrannus admiſit. Tantis ſceleribus mortales veſana regni cupido cepit, vt effrenato furore cæci, ad cædem & cruorem agantur præcipites Fuere autem Bactriani iuxta Sogdianos & Hyrcanos, horridis ingeniis, haud procul à Scytharum gente: quippe Tanais ab Scythis illos diuidebat, bellicoſiſſimi, & rapto viuere aſſueti. *Bactriani.*

Tria errata interpretis epiſtolarum familiarium Ciceronis commodè explanantur.

CAPVT VII.

TRibus erratis lapſum offendimus virum ſanè eruditum, epiſtolarum familiarium Ciceronis interpretem non infacundum, cuius ſcripta vulgo innotuere. Primo illa ad M. Cælium epiſtola, in qua verba ſunt Ciceronis: *Oppugnaui quinque & viginti diebus, aggeribus, vineis, turribus, oppidum Pindeniſſum munitiſsimum, tantis operibus, vt mihi ad ſummam gloriam nihil deſit, niſi nomen oppidi.* Quid ſibi Cicero vellet his verbis, non ſatis aſſequi videbatur: cùm nomen oppidi nihil cenſeret aliud, quàm ipſum oppidum: ac ſi diceret, ad ſummam mihi gloriam nihil deeſt, niſi vt oppidum quod oppugnare adortus ſum, denique expugnem. Quod tamen longè abeſſe à vero intellectu apparet. Quid quæſo nomen oppidi cum ipſo oppido commune habuit? aut quid tam inſolens, aut à Ciceronis facundia tantum abeſſe potuit, quàm verba planè expoſita, poëtico ſenſu, & quaſi figuris circunſcribere, aut coloribus infucare? Quod tamen aliter intelligi oportere ex contextu verborum liquere arbitror. Cùm enim ex oppidis vi expu- *Ciceronis locus.*

gnatis imperatores plerunque nomina ferrent. quippe cùm ex Coriolis Martius Coriolanus,& ex Fidenis Sergius Fidenas,atque ex Creta victa Metellus Creticus dicti ſint: quæ ſibi cognomenta in teſtimoniũ maximæ & expertæ virtutis,rerumque geſtarum gloriæ adoptarunt: ſic Cicero cùm ſpem hauddubiam potiundi haberet oppidi,nihil deeſſe ad ſummam gloriam niſi nomen oppidi,& cognomẽtũ ex Pindeniſſo aſſeuerat: videlicet ſicut Aphricani, Numantini, & Cretici illi nomina tulere, ſic ex Pindeniſſo ipſe cognomentum ferat. Rurſus alia ad eũdem Cælium epiſtola,his vtitur verbis:Mea verò officia ei non defuiſſe tu es teſtis,quoniam,vt opinor, comicos accidit Phannia. Quod ille in Terentiano Phannia non poſſe accommodari aiebat:ſed alium quendam fuiſſe Phãniam,de quo ſentiret Cicero, qui in notitiam noménque non venit.Quæ verba ſi penſitare quis volet,atque ingenij acie non obtuſa rimari, etiam ad Terentianum Phanniam ſaluo ſenſu accommodabit. Cùm enim Phannia ille Terentianus,Chremetis frater fuerit,& Crito Andrius inopino aduentu opportunè introducatur aduenisse:quo ſignificante de Phannia Chremetis fratre & filia Glycerio,in notitiam venit, ipſámque filiam ſibi eſſe compertum habuit:pariter Cicero peropportunè comicum Phanniam aduenisse dicit,hoc eſt,aliquid ſecreti conſilii,quod nondum emerſerat, prodiiſſe in lucem, quo ſicut in Phannia Terentiano Glycerium Chremetis filia,& Phanniæ neptis apparuit:ſic ipſius opera opportunè ſit intellectum, Ciceronis officia illi non defuiſſe, & ſe de Appio benemeritum ſignificari. Tertiò ad eundem Cælium Ciceronis verba ſunt: Vtor ætatis vitio,velim ita ſit:ſed tamen rogam prætextam texi apio, puto te audiſſe. Quid verba ſignarent,haud perſpicuè capere viſus fuit.Dicebat enim his verbis id notari,quaſi meã togam mœrore circundedi, cùm apium amarum eſſe conſtet, quod animo afflicto & iacenti eſſet. Id tamen aliter intelligi conuenire, qui ſenſum eruere volet, haud dubiè animaduerterit. Cùm enim apiũ funeralis herba fuerit, éxque apij corona defunctorum tumulos ornari, atque in ludis funebrib⁹ apio coronari victores proditum ſit, meritò,inquit,cùm tot calamitatibus Reſpub.opprima-

Alius loc⁹ Ciceronis.

Ciceronis locus alius.

Apium funeralis herba.

tur ob immodicas ſimultates & ingruentia bella, cùm in atrociſſimos fluctus Reipub. inciderim, ipſique cadenti nihil opis afferre valeam: meam, inquit, togam prætextã, quæ magiſtratum decet, texi apio, hoc eſt, funere: quaſi eò indignationis venerit, vt cùm vlterius labẽtem Rempub. ferre nequeat, déque illius interitu crucietur & ſolicitus ſit, ſibi iam in extremo vitæ curriculo mortẽ propoſuerit, quam pro Repub. libenter ſubiturus fuit: quod eſt dicere, ſi Reſpub. morietur, ſe nolle viuere. Sicut Aſinius Pollio ad Ciceronem: Nam nec Reipub. deeſſe volo, nec ſupereſſe, inquit. Ideo togam prætextã, quæ prætoria & cõſularis eſt, apio, hoc eſt, funere texuerit, quod etiam Græco eſt prouerbio vſurpatum, vt in mala valetudine & rebus acciſis & deploratis, apio opus eſſe dicant. Quos intellectus, qui rem aſſequi volet, ex verborum contextu planè redundare perſpiciet. *Parœmia.*

Quot Romæ pontifices, quódve officium, & quæ fuerint inſignia, quibúſque legibus maximus pontifex aſtrictus erat, & quid apud exteros.

CAPVT VIII.

NOn ſordidum neque obſcurum apud veteres olim nomen Pontificum fuiſſe traditur. Nam quum inter ſacerdotia à Numa inſtituta, ipſe ſe pontificem in primis: vt verò alij, Marcium M. filiũ ex patribus legiſſet, poſtea interiectis temporibus, collegium pontificum ad quatuor, mox à tribunis plebis rogatione prómulgata, ad octo auctum fuit: manſitque hic numerus longo æuo inuiolatus, donec Sylla ad quindecim collegium ampliauit. Inter quos maximus pontifex, genere & dignitate præcipuus erat, & aliorum longè princeps. Horum igitur fuit, religiones & cæremonias publicas priuatáſque, ſacra & res diuinas ſanctiſſimè tueri & interpretari, illáque omnia excripta ſignatáque habere, vt quibus aris, quibus diis, quibúſque hoſtiis, quibus diebus, & ad quæ templa ſacra fierent, perſpectum haberent: ne qui Romana ſacra negligerent, peregrinóſque ritus adſciſcerent, aut deorum cæremonias turbarent. Ad quos tam de cœleſtium deorum ſacrificiis, quàm de funeribus, iuſtíſque exhibendis, placandiſque manibus, ac ſupernis

Pontifici collegii numerus diuerſus.

Pont. max.

Põtificum munus.

inferníſque diis, de ſepulchris & votis ritè exoluēdis, de feris, de religione, pietate, ſanctitate, cæremoniis deorum, déque fide & iureiurando, ſacrificiiſque ſolennibus, plebs quoties videbatur, tanquam ad antiſtitem deorum immortalium, cæremoniarum & ſacrorum, conſultum ibat. Ipſéque maximus pontifex precationes ſupplicationéſque deorum, cum pōtificali carmine præire, comitia habere, diéſque feriatos indicere, quo quiſque Deus ritu, quóve die colatur, quibúſque precibus aduocetur, & quid quaque die operis fieri, vel non fieri publicis feriis conueniret, edocebat. Eundémque pontificem maximum, ſingulorum annorum res geſtas & memoratu dignas, diurnis actis mandare literis, illáſque non ſolùm monumentis tradere, ſed in albo proponere & referre, vt populo excribendi poteſtas fieret, ſolitum eſſe traditum eſt: Quod Album non apud pontifices modo, ſed penes ſenatores, iudices, prætores, decuriones, ac citharœdos, & centurias fuiſſe conſtat. Denique apud Cæſares & omnes magiſtratus qui coërtionem habebant, albū fuiſſe apparet: in quo ſingula conſtituta, decreta, & mandata publicè edicta proponebantur. Quare Alexandrum Seuerum imperatorem, illorū quibus magiſtratus delegabat, nomina in albo proponere accepimus, vt vitia virtutéſque innoteſcerent: & quo quiſque honore dignus foret, populi iudicio exploraret. Ac non ſolùm Reipub. ſacra cæremoniáſque curare, ſed de rebus quæ ad religionem pertinēt, iudicia ferre: contumaciæq; minorum magiſtratuum vindex eſſe, ſacrificantes obſeruare, piaculáque iræ Deûm cōquirere, ne ſecus quàm præſcriptum eſſet, ſacra fierent, néve incerta auſpicia, aut turbatæ religiones aduerſus mores inſtitutáque maiorum obſeruarentur. Vtque ſuper impetranda venia, venerandíſque diis iuſta ſolennia exhibeantur, cauere debebat. Tum religionis arcana, & diuinas traditiones cognoſcere, & ſiquid religioni minus verè adſcriptum eſſet, religione liberare, aut numinibus obligare: de Veſtalium capite decernere, & ferre ſentētiam, quæ ſacra, quæ've prophana eſſent, diiudicare, néve quis praua religione populū alligaret, maximi pōtificis officium & munus erat. In quo fuit obſeruatū, vt nunquam infauſta die & ominoſa col-

Pontificis maximi munus.

Album.

legium cõſulat, quòd dirum foret, & auſpicij mali. Quare Vitellio principi, quòd pontificatum maximum adeptus, decimoquinto calendas Auguſti, die cladibus inſigni, collegium conſuluerat, magno exitio fuit. Tum ſi pons ſublicius collaberetur, illum reficere, vnde illis nomen factum. Is enim ligneus erat, & nullo ære aut ferro compactus, quem ſacrum illl æſtimarunt: ita vt in aliqua parte labentem, niſi cæſa victima & ſacrificio, perfecto, reficere non liceret: diúque Romæ lignei pontes fuere, donec poſt interualla temporum ab Æmylio quæſtore lapideus cõſtructus fuit Vota etiam ſolennia quibus verbis concipi, quibúſque pecuniis exolui deberet, pontificum decretis cauebatur, illorúmque arbitratu vel exoluebantur, aut non ritè emiſſa denuò concipiebantur. Quod ſi quis ſui iuris arrogandus foret, quæ cauſa adoptionis, quæ ratio generis, quæ dignitas, quæ've eſſent ſacra, apud pontifices lege quærebatur: quæ lex curiata dicta eſt. Idque ideo cautum, nec qua calumnia, neu quis dolus compoſitus in arrogando ſui iuris homine adhiberetur: ita vt adoptiones contra ius pontificum factæ, aut ſine collegij decreto, nullæ & pro irritis forent. Et quanuis proprium ſacerdotis eſſet, nec in peria nec magiſtratus gerere, nec equo vehi, aut trinoctio ab vrbe abeſſe: poterat tamen idem conſul vel cenſor eſſe & pontifex, pariter religioni & Reip. præeſſe, ab vrbe trinoctio abeſſe, equo vehi, vel pedibus ire. Craſſus Licinius pontificatum maximum & cõſulatum, mox cenſuram præturámque ſimul geſſiſſe, & Liuius pontifex pro prætore ordinibus præfuiſſe traditur. Ipſum tamen qui ſimul conſul foret & pontifex, ne Reipub. aut ſacrorum deſeratur cura, néve longius ablegaretur, extra Italiam ſortiri prouinciam non decebat ex ſenatus decreto, poſtquam idem Craſſus prætor & pontifex, cui belli ſumma commiſſa erat, quod nunquam antea factũ, ſortitus Aſiam, ab Ariſtonico Attali fratre prælio victus, occubuit: donec poſt interualla temporum, extra Italiam ſortiri prouincias cœpere. In tantúmque honoris culmen pontificatus, & eò excellentiæ creuit, vt Cn. Cornelio prætori. quòd Marco Æmylio Lepido pontifici maximo cõuicium feciſſet, mulcta dicta fuerit,

Pontifices vnde dicti.

Lex curiata.

Conſul & cẽſor poterant & ſimul eſſe pontifices.

Culmen honoris pontificij.

ipſúmque regiæ dignitáti proximum crederent. Nam & lictor apparebat,& curuli regia ſella, ac lectica inſignis erat,quam ante veſtibulum cōſpicuam habere aſſuérat: ad cuiùs fores pro ſplēdore dignitatis, viridis laurus effixa videbatur. Cúmque cæteri honoribus functi,rationē adminiſtrati muneris reddere cogerentur,pōtifex tamen maximus pro maieſtate geſti honoris, rationē dare minimé cogi poterat:ipſiq; pro imperio & poteſtate, quóque plus dignitatis ferret, cum galero eſſe, & carpento, vt reliquis ſacerdotibus,ingredi licebat. Quippe pontifici propriū inſigne erat galerus, ſicut lituus auguribus, paludamentū imperatoribus,diadema regibus. Et quum in capitolium nulli fas foret carpento vehi, ſolis pontificibus ſacerdotibúſq; Tarpeium aſcendere carpento licuit. Ad eúmque ſiqui noxij confugiſſent, ea die à pœna immunes erant. Ideo non vulgares,neque obſcuros, ſed qui nobilitate generis & multo ſplēdore illuſtres forent, quique autoritate & oppibus anteirent cæteris, ad pontificatum admiſere. Diúque Romæ pontifex, qui antea curuli ſella non ſediſſet,nemo creatus fuit: donec lapſis temporibus,etiam qui nullos curules geſſerāt magiſtratus, ad pontificatum admiſere. Primus enim T. Coruncanus ex plebe homo,pontificatū maximum meruit,quo tempore M.Attilius Regulus primo Punico bello graui ſupplicio excruciatus, pœnas dedit. Et deinde M. Druſus, quod anteà contigit nulli, tribunus plebis ſimul & pontifex creari meruit. Poſtea ex plebe & patribus nullo delectu aut diſcrimine admitti cœpere. Cúmque ad collegium pōtificum pertineret, in demortui locū alium cooptare, Cn. tamen Domitius Trib. pl. offenſus collegio,quòd ſe in numero pontificum non cooptaſſent, ius ſubrogandorū pontificum ſacerdotúmque à collegis ad populum tranſtuliſſe fertur. Ipſéque pontifex maximus primus populi ſuffragio, aliíque deinceps creari cœpere. Sunt verò qui credāt, Licinium Craſſum de cooptatione collegarum ad populi beneficium transferenda,legem tuliſſe primum.Inde comitia à populo pontificibus creandis ſæpe indicta fuere. Id tamen in admittendo pontifice ſedulò cauebantur,ne quem eligerent,qui cuiquam ex collegio inimicus foret: híque per collegium admiſſi,

Pontificis inſigne.

Qui pontifices crearentur initio.

Cautio in admittendo pontifice.

admiſſi, capi dicebantur. Atque licet vetus fuerit conſtitutum, in demortui pontificis locum alium nominari, ſi tamen exacto anno pontifex mortem obiiſſet, in eius locum alterius nominatio non erat, licet alterum ſuffici cooptaríq; oporteret. Tunc enim pontificis nominationem fieri neceſſe putarūt, quum nondū exacto anno mortem obiiſſe conſtaret: poſteà verò non licebat. In locum enim T. Octacilij Craſſi pontificis maximi, quia exacto anno mortuus fuerat, alterius nominatio non fuit. Tametſi in locū viuentis pontificis alium ſubſtitutū legamus. Claudius verò Cæſar tanti ſacerdotium fecit, vt in cooptādis ſacerdotibus neminem niſi iuratus nominaret. Eſt tamen memoriæ proditum, vt ſi quid ad religionem pertinens inter pontifices diſcreparet, variatis ſententiis, vbi aliud alij ſentiunt, id ſatis fuiſſe crederent, ſtabiliſque ſententia eſſet ratum, quod tres pōtifices communi decreto ſtatuiſſent. Et licet à collationibus multi ferant ſacerdotes immunes, ſunt tamen exempla, pontifices & ſacerdotes pecuniam per bellum conferri ſolitam in ſtipendium contuliſſe, illámque quæſtores ſæpe exegiſſe, fruſtráque pontifices tribunos appellaſſe, quum ſe ob ſacerdotium immunes dicerēt. Sed præter hos qui collegio cooptabantur, fuere pontifices minores. Nam ſcribæ pōtificum, qui faſtos & commentarios habebant, fidelem cuſtodiam rerum geſtarum, qui annales maximi dicebantur, quique illis miniſtri aderant, quod omnis æui geſta mandabant literis, minores pōtifices dicti ſunt: à quibus in curia Calabra Iunoni ſingulis calend. ſacra fiūt: nouámque lunam obſeruare, & quot dies à calend. ad Nonas ſupereſſent, referre ſolent, vt populo cauſas feriarum à rege ſacrorum recipiendi facultas foret. Ad quorum collegium etiam iterpretandi iuris, & an poſſet lege agi, quæque competeret actio in iudicis, declarandi ius ſpectauit & pertinuit. Quippe ius ciuile inter ſacra cæremoniáſque multa ſecula abditum, ſolis pontificibus patebat. Ex his quoque minoribus diſtinctio gradus fiebat. Nā qui primus collegio aſcitus erat, maximus: qui verò vltimus, minimus dicebatur pontifex. Illud quoque verum eſt, ſolos pontifices nouo more coniugale copulam ſacrę confarrationis iure inire ſolitos. Quippe quum matrimonia

Pontificis nominatio quādo fiebat.

Subſtitutus pōtifex in locum viuentis.

Sacerdotii æſtimatio.

Decretum ratū pontificum.

Pontifices & ſacerdotes collectionibus pecuniariis contribuebant.

Pontifices minores

Pōtificum minorum munus.

Pontifex minimus.

apud maiores tribus modis fierent, vſu, coemptione,& confarratione,cõfarrationem ſolis põtificibus dederunt, quum aliis modis per cæteros contrahãtur. Animaduerſum quoque eſt,põtificis vxorem ſingularis exẽpli & magni documenti eſſe oportere,vt ſicut ab omni noxa & libidine ipſe mũdus erat, ita vxor caſta & innocẽs maneat. Quódque pontifici maximo cadauer videre nefas fuit,ne quid triſte aut lugubre oculis acciperet, multò magis ſi hominẽ inſepultum reliquiſſet. Si tamẽ in occurſum cadaueris imprudẽs incidiſſet, interpoſito velamẽto,ne viſum offenderet, ſaluis cæremoniis prodire poterat. Cui etiam per liberos,iurare non licebat,per deos autem permiſſum fuit. Quódque ex octo pontificibus põtifex maximus reliquis præeſt & propè dominatur,cui rex ſacrorum,augures & omnes flamines,ac Veſtales virgines parent,quibus mulctam indicere,& pœnam irrogare poterat. Cuius arbitratu publica & priuata ſacra gerebantur, Veſtaléſque virgines ad ſacri & eterni ignis cuſtodiã,qui in penetralibus Veſtæ colebatur,eligebantur, ipſiúſque curæ cuſtodiæque mandabãtur. Atque ex decreto pontificũ enunciata prodigia ſæpius procurata fuere,licet augurum proprium munus foret.Nãque augures auſpiciis, pontifices verò ſacris præfuere. Cùm enim C. Seruilius pontifex maximus L. Corneliũ Dolabellam inaugurare vellet,nec ſe magiſtratu abdicaret,& propterea comitiis indictis illũ populi iuſſu cogeret,quia fœda tẽpeſtate comitia turbata fuere, religio fuit ex illo pontificibus inaugurandi,indéque inaugurare deſiere. Neque ſolũ ab omni ſanguine puras manus pontificem ſeruare decuit, ſed ne participem quidem aut conſcium alicuius necis fieri. Eundémque duplici ſacerdotio functũ ſæpe animaduerſum eſſe. Siquidẽ Q. Fabius Maximus,& pontificatum & auguratum vnà geſſit: aliíque vtrique ſimul ſacerdotio præfuere. Ex Cæſaribus verò C. Cæſar auguratum ſimul & pontificatum, Galba autem ſacerdotium triplex geſſiſſe dicitur: id quod à regibus Spartanorum vſurpatum fuit. Nam quum primũ in eam aſſumpti ſunt dignitatẽ: priuilegio honoris præcipui, Iouis cœleſtis & Lacedæmonij ſacerdotio funguntur quibus ex omni ſcrofarum fœtu porcus debebatur,vt ſi diis immolare vellent, nun-

Pontificis vxor caſta & innocẽs.

Qua põtifici videre nefas.

Pontificum iuramentum.

Pontifex max. quibus præerat.

Per pontificem enunciata prodigia.

Pontifex à ſanguine purus.

Põtifex & augur ſimul.

Sacerdotiũ triplex.

Porcus ex omni ſcrofarũ fœtu.

quam victima deeſſet. Eſt quoque literis proditum, apud Græcos vnum virum aut fœminam nonnunquam ſacris præfuiſſe: apud Opuntios duos, quorum alter deorũ, alter dæmonũ ſacrificia curat. Indis verò ſolis ſacerdotes numero diuerſi ſunt, & nunc plures, nunc pauciores cooptantur. Ægyptiis plures, qui eaſdem traditiones atque auita & paterna ſacerdotia & imperia filiis tradunt, qui poſt regem ſecundi ſunt. Apud alios autẽ pontifices diuerſo iure & nomine cenſentur. Nam Græci pontificem ſummũ, archieroſynen vocant, ad quem ius & moderatio ſacrorum pertinet. Babylonij Chaldæum Iſidiis ſacerdotem grãmatea, alium Mithram, Sicyonij Charnium, quorum collegium, paſtophorum nuncupant. Delphis quinque põtifices per omnem vitam ſacri erant, qui Hoſiij dicti: quorum primus qui hoſtiam immolabat, hoſiter: qui verò edebat oraculum, Aphetor nũcupati ſunt: qui vnà cum prophetis ſacra obibãt, diuináſque prædictiones & cæremonias, & quo cultu, quibúſque exemplis fierent ſacra, prædicebant. Apud Athenieñſes Daduchus maximus erat ſacerdos, Herculis ſtephanophorus, Palladis Eteobutades, à Bute propagati, ex qua familia lõgo tempore ſacerdotio præfuere, ſicut Buzigia familia à Buzige heroë, qui Athenis diu ſacerdotium, tenuit. Et poſteri ex Citta & Myrta in Paphiæ Veneris tẽplo ſacris cæremoniis præfuere. Quod de Veientana Iunone proditur, quã niſi certi generis ſacerdos attrectare nemo poterat. Clazomeniis Palladis ſacerdos, Iſichias: Bacchi verò, Thyas nomen habet. Poliei Iouis ſacerdos, Buphonus: in Troezene, Hippolytus nuncupatur. Apud Cretenſes matris magnæ ſacerdos, Meliſſa: Epheſiæ Dianæ, Megalobyzus, qui eunuchus erat. Alexandrinorum atque Athenienſium Phæcaſij, quibus candida ſolùm ferre calceamenta licet: ex quibus antiſtes ſacrorum purpuram induit. Dodonei verò oraculi pontifices, pedibus ſemper illotis erant, qui tanquam ſacroſancti ſuper nudam humum cubare coguntur. Iſiaci, linea ſtola amicti ſunt, capite raſo, calceis papyraceis, ſiſtrum tenentes, aut ramum abſynthij marini, vel nuces pineas, & Anubim ſupra caput deferentes. Sicut Indi vates tanquam religioſum, corallium ferebant. Et Cybelis ſacerdotes, flagrum,

ſacerdotibus debebatur. Indi. Ægyptii. Pont. apud exteros. Archieroſynes. Grammateas. Mithras. Charnius. Hoſii. Hoſiter. Aphetor. Daduchus. Stephanophorus. Eteobutades. Buzigia familia. Iuno Veientana. Iſichias. Thyas. Buphonus. Hippolytus. Meliſſa. ſus. Phæcaſii. Dodonei. Iſiaci. Indi vates. Cybelis ſacerdotes.

& matrem Deûm colentes iuxta Sueuos, formas aprûm, quo inſigni ab hoſtibus tuti ſunt: Panthei ſacerdotes omnium duces fiunt, quibus cauſarum iudicia & publicarum rerum arbitria tribuuntur. Apud Hebræos pontifex feſtis diebus mitram geſtat, cum nebride auro diſtincta, aut tunicam talarẽ, & cothurnos cum tintinnabulis, quem maieſtate decorum, tanti Alexander fecit, vt venerabundus venienti occurreret, & velut ſanctiſſimum numen adoraret. Fuítque animaduerſum, Bellonæ, Cybelis, & Iſidiis ſacerdotes eadem ſacra obire, iiſdem pro cæremoniis teneri. Sed Cybelis ſacerdos variis coloribus fucatus, & faciem pigmento delitus, oculóque obunctus, cum mitella & crocoto, lineo calceamento, ante ſimulachrum deæ incedebat: cui erat proprium, cum tinnitu cymbalorum & ſonitu tympauorum ſacrum facere. Arabum verò pontifices lineas veſtes induunt, mitras geſtãt cum ſandalio. Apud Pedaſios Palladis ſacerdos ſacram barbam nutrire cogitur, neque eraſa incedere fas erat. Albanis cæremoniarum antiſtes ea fulgebat dignitate, vt poſt regem haberetur ſecundus. In Aritia Artemiſiæ Dianæ ſacerdos rex vocatur. Idem in Cappadocia Bellonæ phanum obtinuit: & in Comanis Põticis tantæ dignationis erat, vt annis ſingulis bis diadema geſtaret. In Zela quoque tanti imperij fuit, vt ſuprema fulgeret dignitate. Traditúmq; eſt, in Meroë Iouis ſacerdotes adeò ſuperſtitione impleſſe animos, vt nonnunquã miſſo nuncio necem regi Æthiopię demandarent, nullo detrectante, aut mandatum iuſſionémve abnegante: donec ad Erganem regem peruentum eſt, qui omnes occîdit, & ſacerdotium ſuſtulit. Aqud Germanos nulli verberare, aut vincire, vel animaduertere niſi ſacerdoti permiſſum. Narualis iuxta Sueuos præſidet pontifex, qui muliebri ornatu ingreditur ſemper: Fuítque memoriæ proditum, Trallibus regiam regibus deſtinatam, illi quoque qui ſummum gerebat ſacerdotium, priuilegio honoris dari. Siccut in Tyro Herculis ſacerdos, qui cum infula & purpura incedit, poſt regem proxima dignitate fungitur. Apud Ægyptios qui ſacra miniſtrant ſacerdotes, capite raſi ſunt, quum apud alios comati incedant: à quibus eſt vſurpatum, ex philoſophis ſacerdotes, & ex ſacerdotibus

Panthei. *Pontifex apud Hebræos.* *Cyb. ſacer. ornatus.* *Arabum Pontifices.* *Palladis ſacerdos.* *Sacerdotũ dignitas.* *Sacerdotes Iouis in Meroe.* *Sacerd. apud Germanos.* *Põt. apud Naruales.* *Trallium ſummos.* *Sacerdotes Herculis in Tyro.* *Ægyptii ſacerdotes.*

probatiſſimum in regem eligere. Vnde Mercurius Triſmegiſtus, id eſt, ter maximus, nomen tulit, quòd Philoſophus maximus, ſacerdos & rex maximus eſſet. Apud Phœnices Solis ſacerdos, veſte auro & purpura varia manuleata, ad imos pedes fluxa incedebat, & tanquam ſplẽdoris ſignum, & ampliſſimi honoris prærogatiuam, coronam ex auro gemmíſque ferebat.

Mercurius triſmegiſt⁹ vnde.

Phœnices.

Mira exempla à compluribus experta de vmbrarum figuris & falſis imaginibus, & quæ ipſe didici atque expertus fui.

CAPVT IX.

PRofectò rem mirificam, & dictu æſtimatúque admirabilem, de vmbrarum figuris & falſis imaginibus, quæ homines varia ſpecie & aſpectu vano plerunque illudunt, familiaris meus quiſpiam modo mihi enarrauit: quod equidem fabuloſum aut cõmẽtitium videri poſſet, niſi grauioris eſſet ingenij & præſtabilis homo doctrinę: ipſiúſque virtutis & non ambiguæ fidei pleriſque in rebus multa & magna documenta forent. Refert enim, quod Romæ quondã ipſius amicus diutino & graui morbo ægrotabat, cum quo coniunctiſſimè vixerat: & quia corpore inualido affectóque eſſet, valetudinéque minus proſpera vteretur, viſum eſt ad illa apparatiſſima balnea quæ Cumis ſunt, vegetandi corporis & animi leuandi cauſa proficiſci: cum ferè conſtet, homines ex ancipiti morbo, locorum mutatione & ſereniore cœlo plerũque leuari. Hi ergo cũ fidis aliquot comitibus Cumas quum iter intenderent, & aliquantulum viæ emenſi forẽt, æger quum eſſet & vita & ſpe tenui, vi morbi coaleſcente, & labore viæ, in hoſpitium in quod fortè diuerterant, ſuum obiit diem. Is ergo amicus qui vnà acceſſerat, quantum prouideri hominis diligentia potuit, pro loco funere ſatis amplo illum efferri, rem diuinam fieri, atque in honorato vrbis loco ſepulchro cõdi curauit: ibíque cùm mœſtos aliquot habuiſſet dies, curatis rebus omnibus, ipſe & comites Romam, vnde digreſſi fuerant, reuerti cœpere. Sed cùm aliquantum viæ remenſi eſſent, & nocte appetente in vnum quod viæ proximum fuit, hoſpitium diuertiſſent, ibi ſe animo & corpore fatigatum quieti dediſſe. Cúmque ſolus degeret, & adhuc vigilans foret,

fert repẽtè amici nuper defuncti imaginem ſummo pallore & macie, ac eo fermè habitu oris, quali illum cùm ægrotaret, dimiſerat, ad ſe acceſſiſſe: quem quum fuiſſet intuitus, & præ timore nec animo nec mente ſatis conſtaret, quiſnam eſſet, interrogauit. Ille autem cùm nihil reſpondiſſet, exutis, vt videbatur, veſtibus, in eodem quo ipſe iacebat lectulo, ſe collocauit, ac propè acceſſit, quaſi eum amplexibus petiturus foret. Alter verò cum propè iam metu exanimis videretur, ad lectuli ſpondam ſeceſſit, illúmque propè accedentem abegit: qui cùm ſe abigi expellíque vidiſſet, fert in eum toruo & minus familiari vultu inſpexiſſe, reſumptíſque mox veſtibus illum è lectulo ſurrexiſſe, cinctúmque & calceatum inde abeuntem nunquam apparuiſſe. Quo timore familiaris ille percitus, ſubita vi morbi correptus, ac propè ad internecionem grauiſſima valetudine oppreſſus fuit. Ferebat etiam dum in lectulo cum illo luctaretur, nudum illius pedem vſque adeò gelidum ac rigentẽ attrectaſſe, vt nulla glacies illius frigori comparari potuerit. Equidem memorabile hoc, & cuiuis mirum videri poſſet, niſi peruulgata res eſſet, ædes quaſdam Romæ euidentiſſimis oſtentis ita infames, vt nemo illas incolere auſus fuerit, quin variis vmbrarum illuſionibus & tetris imaginibꝰ, noctibus ferè ſingulis inquietetur. Gordianus amicus meus ſpectatæ fidei homo mihi retulit, cùm Aretium ipſe & familiaris ſuus iter vnà intenderent, & à ſemita, vt fit, lõgè deuiaſſent, loco infami & deuio, vbi ne veſtigium quidem apparebat humanum, per ardua & propè inuia diuerſis tramitibus aberrare cœpiſſe: ibíque cùm nec oppida aut vicos, neque aliquid culti viderent, ſed nemora tantũ ſaltúſque inuios & inacceſſos, omniáque vaſta, muta, & deſerta ab humano cultu peragrarent, in quibus ipſa ſolitudo terrebat animos: vergente iam ad occaſum die, feſſos labore ac via cõſediſſe. Cúmque hominis vocem audire procul viſi fuiſſent, ad illam propius acceſſiſſe, homines obuios, quos de via interrogarent, dari ſibi arbitrari. Nec mora, in proximo iugo trium hominum imagines immanes & formidabiles vltra humanum modũ, nigris & demiſſis tunicis, in veſte lugubri funeſtáque, barba capillóque ſummiſſo horribili facie conſpexiſſe: qui cum

voce geſtúque ad ſe,ipſos aduocarẽt, ac iam prope eſſet vt illuc accederent, illos interim ingenti mole corporis lõgè humana maiores apparuiſſe,atque alium ſpecie nõ abſimili nudum & nullo amictum veſtitu,mirificos edẽtem ſaltas geſtúſque indecoros conſpexiſſe. Quo timore conſternati, properè fugam cepere: viámque arduam & præcipitem emenſi, vix ruſtici cuiuſpiam vile hoſpitium vbi reciperentur,inuenere. Sed quod ego certum habeo, & ſatis certa probatione tradiderim,profectò haud minus eſt. Cùm Romæ ægra valetudine oppreſſus forem,iacerémque in lectulo, ſpeciem mulieris elegãti forma mihi planè vigilanti obuerſatam fuiſſe,quam cùm inſpicerem diu,cogitabundus & tacitus fui, reputans nunquid ego falſa imagine captus,aliter atque res eſſet, aſpicerẽ. Cúmque meos ſenſus vigere, & figuram illam nuſquam à me dilabi viderem,quænam illa eſſet,interrogaui: quæ tum ſubridens, & ea quæ acceperat verba reſpondens, quaſi me planè derideret,cùm diu me fuiſſet intuita,diſceſſit.

Quæ ſint pedamenta apud iureconſultos,cuiúſve generis, & quid bupreſtis, & pytiocampa. CAPVT X.

CVm in legum commentariis verſaremur,&ruſticorum prædiorum ſeruitutes ſcrutaremur, inuenimus Vlpianum ex Neratij ſententia cenſuiſſe,ruſticam ſeruitutem poſſe conſtitui,vt pedamenta ad vineam fulciendam ex vicini prædio mihi ſumere liceat. Quæſiui ego à iureconſulto,qui omiſſa modeſtia multa ſibi ineptè arrogabat,quid pedamẽta eſſent,quibus ſumendis ex alieno ſeruitus cõſtitui poterat. Atque ille in re vulgari cùm diu cogitabundus hæſitaſſet, haud multo pòſt, neſcio quæ inuolucra verborum, & falſarum opinionum ineptias,ambiguos magis quàm veros ſenſus denotantia profudit,quibus nihil veri animaduerti cognoſcíque potuit. Et tametſi pedamen munimen eſſe & palum quo vitis caduca fulcitur,neminem fellit,vnde pedatio dicta: tamen id triplicis generis fuiſſe animaduertimus. Nam & pedamen, & ridicam & ſtatumen eiuſmodi fulcimenta nuncupari, Cato aſſeuerat, Græcè charax: quare pedamento fultæ vites,characatæ dictæ. Sed pedamen quodlibet fulcimen eſſe cui vitis inhæret, ridicam ex querna

l veluti, ff. de ſeruit. ruſtic prædio.

Pedatio.

χάραξ.

Pedamen.

Ridica.

arbore,aut ex iunipero,olea, vel cupreſſu plerunque fieri:tametſi nullo diſcrimine ex his quoque componi pedamen opinio fuerit: ſtatumen è palis & pertica: quod verò ex arũdinibus pedamentum ſit,arundinetũ. Quod autem natiuum ex arboribus in arbores, traductis vitibus,nonnulli traduces,quidam romphos, plerique arbuſta dixere,quas in Tranſpadana Italia ex cornu,populo, tilia,acere,orno,carpino,& quercu frequenter arbuſtari tradunt. Quare multi in eadem atque in Campano agro arũ plãtaria inſtituunt:quæ ſi recto ordine digeſta fuerint per æqua interualla quaquauerſum, in quincuncem metata dicuntur. Intérque vites ſimplici iugo porrectũ ordinem,cantheriũ, tranſuerſámque haſtam inter pedamenta,qua vitis innititur, Cato & Varro iugum:quadruplex verò iugum,à cauis ædium compluuium, vnde cõpluuiatas vites dixere:palmitem verò pluribus annis duratum,& quaſi emeritum,draconem:qui in bifurco medius inter duo naſcitur,focaneum:qui verò per tabulata ſcandit ad ſuperiora, emiſſarius dictus eſt : ſuperior pars malleoli,ſagitta:ſurculũ autem qui nihil affert fructus,appellant ſpadonem,quaſi ſterilem.Ea verò iuga in agro bene culto, plano & minus ventoſo,altiora: in arido & gracili,ac ventis expoſito,humiliora fieri oportere Plinius notauit. Tametſi cantherium equum dici cui teſtes adempti ſunt,neminem præterit:ſicut verres caſtrati,Maiales fiunt,& galli,capi. Ex quo licet intelligere,vt ex tuo fundo pedamenta ad vineam fulciẽdam mihi ſumere liceat,poſſe conſtitui ſeruitutem. Cenſuítque Paulus iureconſultus,quod tametſi ex tuo fundo pedamenta ſumere licere,in fructu ſit,tamen hoc ius capiendi, apud legumperitos ſeruitutem non vſum fructum putari.Rurſus alium celebri fama iura Romę profitentem,in auditorio profeſſorum interrogaui quid eſſet quòd Vlpianus legem Corneliam de ſicariis interpretatus ſcripſit, pigmentarios ſi cui temere dederint pityocampas aut bupreſtim,legis Cornelię de veneficiis ſanctione teneri . Quid eſſent pityocampæ,& quid bupreſtis, vt me doceret,quæſiui. Cúmque ille portenta verborum lõgè à fide deuia effudiſſet, quæ quum pudendi ſint erroris, referre non neceſſe habeo : paulo pòſt dicti pertæſus,ſe

Statumen. Arundinetum. Traduces. Romphi. Arbuſta. Cantherius Iugum. Draco. Forcanus. Emiſſarius. Sagitta. Spado. Cãtherius. Maiales. Capi. l. eiuſdem. § alium ff. ad leg. Cornel. de Sica.

hoc ignorare ingenuè aſſeuerauit. Nos autem perſcrutati verbi ſignificatum, animaduertimus pityocampas erucas eſſe, ſeu teredines virulentas, viru exitiali, quæ in pinis ſępe naſcuntur arboribus, vnde illis nomen factum. Nam πίτυς pinus eſt, κάμπη eruca: quippe erucas Græci κάμπας dicunt, veneni præſentiſſimi. Bupreſtis verò animal inuentu rarum in Italia, ſimillimum ſcarabæo, qui inter herbas fallit ſæpe boues: quo deuorato ita concitantur rabie, vt actæ in furorem, terrorem afferant, paulóque poſt rumpantur, ex quo perniciale virus cõfici dicunt, quod fœdiſſimè vexat: cõtra cuius exitium præſentaneo remedio Græci ſuccurri prodidere, & Plinius autor eſt, Qui ergo tanti facinoris conſcius, vel bupreſtim, vel pityocampas, aut monſtrifici quid veneni ad necem properandam dederit, eum iudicio capitali & pœna legis Corneliæ teneri, iura & leges voluere. *Pityocãpa* *Bupreſtis.*

Qui Romani duces ex oppidis & prouinciis vi ſubactis cognomenta deſumpſere, & de Scipionum familia, & quid apud exteros.

CAPVT XI.

Conſueuiſſe Romanos ex oppidis vel prouinciis captis aut vi ſubactis plerunque cognomenta ferre, memoriæ datũ eſt. Martiũ Coriolanum, quod fortẽ ſtrenuámque operã reipub. nauaſſet capto Volſcorum oppido Coriolis, Coriolani nomen ſumpſiſſe ferunt. Et Sergium Fidenatis, ex bello quod ad Fidenas geſſit. Ex tribus verò Metellis, vnus deuicto Iugurtha & vi ſubacta Numidia, Numidici: alter Q. Cæcilius, L. Metelli filius, ex Macedonia, Macedonici: tertius ex Creta, Cretici cognomenta ſumpſere. Fuit quoque Metellus Balearicus, ex deuictis Balearibus cognominat⁹. Sed Numidic⁹, L. Luculli auũculus fuit: Macedonici, Metellũ Balearicum plerique filium, nonnulli fratrem dicunt. Creticum verò & alium Dalmaticum, eiuſdem Macedonici filios fuiſſe nulla controuerſia eſt. L. quoque Mũmius deleta Achaia & Corintho, Achaici cognomen tulit. Sed Corinthi ſuperatæ prima laus Macedonici fuit. Is enim omnem Achaiam ita bello afflixit, vt rebus acciſis Mũmius ſuperueniens, leui certamine expugnatam Corinthum victo- *Coriolanus* *Fidenas* *Numidic⁹* *Macedonicus.* *Creticus.* *Balearicus* *Achaicus.*

Meſſala. riæ ſuæ adſcripſerit. Meſſana quoque in Sicilia, & Iſauria in Cilicia bello domitæ M. Valerio & P. Seruilio, Meſſalæ & Iſaurici cognomenta dedere. Is enim Seruilius vir acer fuit & ſtrenuus, qui in Ciliciam cum imperio profectus, illam collatis ſignis, vi atque armis domuit: Lyciæque vrbes clariſſimas iuſto prælio vicit. Iſauros primùm bello aggreſſus imperio adegit. Victor denique triũphũ *Iſauricus.* ex hoſtibus, & Iſaurici cognomẽ reportauit. Ex Allobro*Allobrox.* gibus quoque Fabius Allobrox, & ex Caucis Germani*Caucius.* ca gente Gabinus ſecundus Caucius, atque ex Callecis *Callecus.* Brutus cognomento Callecus, & ex Getulis Coſſus Ge*Getulicus.* tulici nomina ſumpſere. Calleci enim vlterioris Hiſpaniæ populi ſunt, duri & agreſtes, qui extima & montana inculta ac difficiles ſaltus & impeditos ad Oceanum incolunt. Ideo bellaciſſimi & ſubactu difficillimi fuere. Fertur tamen Q. Turnius, qui Garamantes vltra Aethiopes horridos & incultos bello vicit, ob modeſtiam, & vi*Scipionum* tandæ inuidiæ cauſa, Garamantici cognomento abſti*familia.* nuiſſe. Scipionem præterea Aphricanum, qui dux fatalis contra Hannibalem fuit, Aphrica ſuperata, & Carthagi*Aphricanus.* nenſibus bello victis, Aphricani cognomen tuliſſe, & alterum ex deuicto Antiocho & Aſia ſubacta, Aſiaticũ co*Aſiaticus.* gnominatum inuenimus. Sed hic Aſiaticus frater Aphricani fuit, quorum alter P. Scipio, nomine à ſe victæ gentis Aphricanus: alter L. Scipio frater, Aſiaticus dictus eſt, qui COS. aduerſus Antiochum primus Romanorum in Aſiam ſigna intulit: cum eóque conſule Aphricanus frater legatum ſe gerens, pariter profectus eſt, illiúſque ductu & auſpicio pleraque egregiè geſta in hoſtes fuere. Victo deinde Antiocho, & pace Eumeni cõceſſa, ob Aſiam victam Aſiatici cognomen reportauit. His enim duobus fratribus, Aphricano ſcilicet & Aſiatico pater fuit. P. Scipio ex Corneliorum gente, cum quo primùm Hannibal Pœnus ſigna in Italia contulit: cuius fuit Cn. Scipio frater, ſummi ambo imperatores, viri ornatiſſimi, qui paucorum dierum interuallo in Hiſpania cæſi occubuere. Sed ex Publio hi duo quos dixi, Scipiones, Aphricanus ſcilicet & Aſiaticus, filij extitere: ex Cn. autem P. Cornelius Naſica ortus fuit, qui vnus vir optimus à ſenatu iudicatus, matrem Cybelem ex Peſſinunte ſuſcepit, Tyberiũ-

que Gracchum ſeditiones in vrbe molientem interemit. Fuit quoque & alius Scipio cognomento Æmylianus, prioris Aphricani nepos adoptiuus, qui ob Aphricam & Numantiam bello domitas, minor Aphricanus & Numantinus appellatus eſt. Sed hic Æmilianus quem dico, minimè ex Corneliorum gente propagatur, ſed adoptiuus in nomen & familiam venit. Siquidem cùm Scipio maior Aphricanus filium haberet natura admodum tenui & imbelli, vnde & valetudinarius vocatus, quòd non ea vis animi foret, vigórque, nullóſque liberos ſuſtuliſſet, ne diſcederet ſine liberis, hũc Aemylianum Lucii Pauli filium, vt multi credunt, ex filia nepotem, in familiam nomẽque adoptauit. Fuerat enim Scipioni Aphricano vxor filia Pauli Aemylij, qui cõſul ad Cãnas ne tantæ cladi ſupereſſet, in conflictu belli cæſus occubuit, ex qua vnicum filiũ tulit, filias verò duas, quarum altera Scipioni Naſicæ, altera Tiberio Graccho nuptæ fuere. Aemilio verò Paulo quatuor filij extitere: duo in adoptionem alterius familiæ dati, Scipio videlicet & Fabius: duo in poteſtate retenti, quos ex altera coniuge ſuſtulerat. Horũ alter quinque diebus ante triũphũ, quem ſpecioſiſſimũ de rege Perſe & omni Macedonia habuit. alter tertia poſt triumphum die, adhuc impuberes mortem obiere immaturam. Hic ergo Aemylianus ex reliquis Paulis Aemylij filiis iunior fuit, gloria militari illuſtris: qui Aphricani nepos adoptiuus, auitæ virtutis memor, prouocatorem barbarum tribunus adhuc militum occidit. Cum patre aduerſus Perſem acriter pugnãs, egregia facinora geſſit. In Aphricã deinde cũ exercitu profectus tertiũ Punicum bellum confecit. Carthaginem & Numantiam funditus euertit. Parta deinde victoria, & rebus confectis, cognomentum Numãtino & minori Aphricano inditum fuit. Horum poſtea exẽpla ſecuti Cæſares, ex prouinciis quas vi & armis ſubegere. illuſtria cognomenta ob immortalem gloriam tulerunt: ſæpe populi decreto, nonnũquam acclamatione ſenatus. Siquidem Seuerus Imperator, & reliqui poſt eum Cæſares, ex Arabia, Adiabena, Parthia, Armenia & Germania, aliíſque bello domitis gẽtibus nationibúſque, quas ſuo ductu & auſpicio conquiſiuere, Arabici, Adiabenici, Parthici, Armenici & Germanici,

Aemylianus.
Aphricanus minor & Numantinus.

Cæſares ex prouinciis à ſeſe ſubactis cognominati.

ſicut Sarmatici, Aphrici, diuerſis titulis cognomenta cepere. Fertur tamen Valeriano Cæſari, quòd promptus ad arma & bellicoſior eſſet, milites militari ſtudio manu ad ferrum nomen indidiſſe: qui poſtea in imperio delatum Carpici cognomentum refutauit. Alexander verò Seuerus imperator, licet imperatoris, patris patriæ, & magni cognomēta renuerit, aſſerens magnis rebus geſtis ea ſibi nomina parare oportere: tamen ob deletos Azauenos, Azauenici cognomen ſumere non dubitauit. Traianus autem contra Parthos victor, Parthici appellationē non accepit. Cui cùm multi deferrentur honores, reliquis poſthabitis, ſola Optimi agnominatione gauiſus fuit. Commodus verò eò vecordiæ proceſſit, vt pro Commodo, Hercules & Iouis filius dici maluerit, quod ſibi poſtea in inuidiam perniciémque ceſſit. Apud Græcos non ab oppidis & prouinciis, ſed à rebus geſtis magnificè, Soter & Callyneos dicti: à forma & ſpecie corporis, Phyſtos & Cyrippus: ab excellentia crurum, Eucnemos: à virtute, Euergetes & Philadelphus: à fortunæ felicitate, Eudemos: à multiplici victoria, Nicanor: ab vrbium expugnatione, Polycrates: à fortitudine, Acherſites, aut Aquilæ vel fulminis nomina fuere: quare Pyrrho ab Epirotis Aquilæ nomen inditum: à multiplici doctrina, Polyhiſtor: ab optimo conſilio, Ariſtobulos dicti. Quibuſdam regibus liuor & vitium, nonnūquam ignauia & nequitia cognomentum dedit: quippe Antiocho regi Macedoniæ, quòd multa promitteret, parū efficeret, Doſo: Ptolemæo, Lamyro ob vitæ turpitudinem nomen fuit. Antigonus quoque à rapacitate Hierax, & à genuum magnitudine Gonatus. Alij à verborum obſcuritate, Scotini, & ab amentia Choalemi, atque ob fictos mores Laconiſtæ notam nominis tulere: ſicut Xenarchus Rhodius à bibacitate, Metretes: & Athenienſis Diotinus, Chone, hoc eſt, infundibulum, quòd illo appoſito affatim hauriret. Demochares verò ob procacem linguam: Parrhaſiades, & Demoſthenes, ob morum feritatem, Arges ſerpentis nomine appellati ſunt. Inter quos Varro ſophiſtæ à forma naſi ciconiæ comparis, Pelargus nomē factum. Nonnullis verò ob claritudinem, Lychni dixere nomē, ſicut Artaxerxi, Mnemoni, quòd memoria valeret, Peri-

Carpicus. *Azauenicus.* *Optimus.* *Commodi vecordia.* *Externa.* *Græci.* *Ab habitu fortuna, & reb⁹ geſtis.* *A vitiis.*

cles ſummus orator ob dicendi elegantiam & ſermonis magnitudinem, Olympius: Dion, Chryſoſtomos: Phocion, ob frugalitatem, Chreſtus ſeu bonus: Cleomenes & Ptolæmeus, Benefactor nuncupati, Ariſtides ob morũ ſanctitatem, Iuſti: Callimachus propter ſtudium miræ artis, Calotechnos, ſicut alter ob artis calumniam Cacotechnos ſumpſere nomen. Alcæus tamen Pittacum Sarapodã, quòd latos haberet pedes, cognominauit. Anthiochus verò Syriæ rex, elatus ſupra modum hominis, cùm vanum titulum vendicaret, cognomento Deus dici voluit: ſicut apud Romanos Domitian⁹, & Caius princeps, qui Optimum Maximum, & Latialem Iouem ſe dici iuſſit. Proditus tamen eſt Mariccus quidam è plebe Boiorum, cùm Dei nomen ſibi arrogaſſet, & non ſpernendam manum perditiſſimorum aſciuiſſet, quos ingentibus promiſſis corruperat, ita vt in Romanos ferret arma, poſtea captus & occiſus, falſi inditi nominis grauiſſimas pœnas dediſſe. Sicut Seluus ignotus homo, qui ſe Aetnæ filium mentittus erat, quum loca circa Aetnam cùm perditiſſimis & facinoroſis prædaretur, à Romanis captus, in ludo gladiatorio ictibus beſtiarum occiſus fuit. Cui haud abſimile eſt quod de Euno Syro proditur, qui quum nuce iuglande in os incluſa ignem euomeret, ſimulans ſe deæ Syriæ numine afflatum, apud ſeruos & infimam plebem diuinus habitus, primò duo hominum millia in Sicilia ſpe rapinarum aſciuit, mox effractis carceribus ad ſexaginta millia coegit, Manliúmque & Lentulum prætores iuſto prælio vicit & profligauit. Deniq; à Romanis coercitus, poſt multiplices clades ſuę temeritatis meritas pœnas dedit.

Quid ſit triplex forum, de quo in Martiale ſit mentio: quæve fora olim Romę fuerint, quæve apud exteros pręcipua.

CAPVT XII.

DOmitium Calderinum virum diſertum & ſtudioſum vidimus aliquando, dum Romæ ageret. Interpretabatur tunc Martialis epigrammata, in quibus hos verſus meminiſſemus legiſſe:

Cauſas, inquis, agam Cicerone diſertius ipſo,
Atque erit in triplici par mihi nemo foro.

Martialis locus à Domitio deprauatus. Quos ille in ſcholis cum ſuis ſectatoribus ſic definiebat, vt tria fora Romæ eſſe diceret, in quibus iudicia reddententur, Latinnm ſcilicet, Romanum, & vetus: quòd in commẽtariis à ſe editis referre non dubitauit. Sed quum legiſſemus fora multiplicia Romæ, in quib9 forenſia negocia & iudicia actitarentur, Romanúmq; forum, Latinũ quoque & vetus dici, tenuit nos admiratio, quòd vir ille ingenio alioqui exculto ſtrictim & inexploratè rem non prætereundam, pertranſierit. *Forum Romanum.* Nam & Romanum forum in comitio legimus inter Capitolium & Palatium, vbi Roſtra, ædes Saturni, Caſtoris & Pollucis tẽpla fuere, quod Latinũ forũ dictũ eſt. In quo Romani magiſtratus, finito honoris tempore, imperij inſignia dimittere aſſuêrant: ad quod populus frequens conueniebat, ſicut ad *Comitium* comitium ſenatores, ibique Pauli baſilica mille & quingentis talentis exacta, quæ mox Fuluiæ dicata fuit: licet *Baſilica opima, Iulia, Porcia.* aliam opimam in qua ſenaculum erat, quòd in ea ſeniores aſſidebant: & aliam Iuliam, cuius conſtruendæ præfectus Vitruuius fuit: & aliam Portiá, quam Cato Cenſorius magna mole conſtruxit, baſilicas fuiſſe legamus. *Forũ Cæſaris.* Alterum verò Cæſaris forum dictũ eſt vbi Veneris templum ab eo extructum ferunt. *Forũ Auguſti.* Et Auguſti forum, quòd cum æde Martis vltoris Auguſtus ſua impenſa inſtruxit, ornauítque. *Forũ vetus* *Forum boarium.* Vetus quoque forum boariũ legimus, in quo ædes Herculis rotunda, matris Matutæ, & Pudicitiæ patriciæ ſacella. Ibi etiam bos ex ære Æginetico fabrefactus. *Forum olitorium.* Quintum fuit olitorium, iuxta quod ædes Spei & Pietatis, quam Marcus Acilius Glabrio duumuir dedicauit. *Colũna lactaria.* Iunonis Matutæ & Fauni templa fuere vbi lactariam columnam fuiſſe Pompeius memorat, in qua infantes lacte alendos deponebant. *Forũ Cupedinis.* Forum quoque Cupedinis, macellum appellari, quod cupedinariũ dicunt: cuius generis in Theſſalia & omni Græcia frequentia fuere. Præter *Piſcariũ. Piſtorium. Vlpium. Palladiũ.* quæ Piſcarium & forum Neruæ, cui Tranſitorio nomen erat, piſtorium in Auentino, & Vlpiũ, & Palladium. Sed Piſcarium iunctum Boario dicunt fuiſſe ſecundum Tybrim, iuxta Iani templum ad Ianiculum, quod quidam Iunonium vocant, ſicut fora publica iuxta Veneris phanũ

& alia,vt traiani, vbi colomna integra mirabili ſtructura hodie ſupereſt,iuxtáque forum Neruæ & forum ſuarium , à ſequutis principibus præcipuis operibus ornata. De foro autem veteri,ꝙ in eo cauſæ actitarentur, quantum cõmemini,nec reperitur quicquam,nec traditur,niſi vnum idẽmq; Romanum,vetus, & Latinum forum dicãt fuiſſe.Sed quod nos ſentimus , quóq; probabilius putamus de triplici foro,profectò ſic eſt:primum forum Romanum iuxta comitium fuiſſe,in quo de iure cõtrouerſo reſponderi ſolebat : eúmque Cato Cenſorius,ne populus litibus aſſueſceret,acutis lapidibus ſternẽdum putauit: quem poſtea Marcellus Octauia Auguſti ſorore genitus , quo ſalubrius diſceptantes operã forenſi labori darent,vellis inumbrauit.Conſtátque Iulium Cæſarem, cúm ius quotidie ſeueriſſimè diceret, alterũ de manubiis vnà cũ æde Veneris genitricis,magnifica impenſa & profuſis ſumptibus conſtruxiſſe, cuius aream ſupra ſeſtertiũ millies,& immenſo conſtitiſſe autores tradũt:ipſúmque ſuo nomine impoſito, Cæſaris appellaſſe , in quo iudicia etiam reddebantur . Tertiũ diuus Auguſtus inter publica opera præcipuè forũ cũ æde Martis vltoris cõſtruxiſſe fertur,cum porticu duplici,vbi Apollo eboreus videbatur:foríq; extruẽdi cauſam fuiſſe, hominũ iudiciorúmq; multitudinem,quæ videbatur (vt Tranquilli verbis vtar) non ſufficientibus duobus foris , tertio indigere, quod Auguſti nuncupatur . Ex quibus ſine cõtrouerſia liquet, triplex de quo quærimus forum,de Romano, déque Cæſaris & Auguſti foro , in quibus lites actitari , & iudicia reddi cõſuérant,non de aliis intelligi oportere . Succurrit tamen in hac re notare,Spartæ forum Clarium vocari:apud Iones,Panium:Argis gymnaſium , quod Cyllarauium dixere.Athenis aliud,quod Ptolemæum: & apud Samios & Alexandrinos duo fora,Larua nũcupari.Athenis quoque Diphilum & Ceramicum , atque Helioœum, quod erat omnium maximum,& Delphinium , & Palladium pro foris fuiſſe , aliáque ignobiliora , vt Parabiſton maius,quaſi abſconditum & Trigonum . Fuit quoque Parabiſton maius , in quo vndecim conſidebant iudices : & aliud forum , vbi Olæ ara , quam præcipuè Athenienſes colunt , & Batrachium , & aliud Puniceum,

Forũ ve.

Quid per triplex forum apud Martialẽ intelligendum.

Fora apud extraneos.

Ola ara.

à colotibus: & in Theſſalia liberũ, atque in Pyræo Hippodromia, & Capuæ Albanum. Celebratur inter cætera Arginum forum ſepulchro Donabi, qui inſigni prudentia & aſtu præcedentes reges anteiſſe fertur: in quo lupus æreus cum tauro pugnans fatum Pyrrho regi prædixere: & Magnetum ſepulchro Themiſtoclis: ſicut forum Antiochiæ, Germanici funere inſigne fuit: & Megarenſium, ſepulchro Corœbi: in quo mirum proditur, vt oleaſter longo æuo ſuſpenſa diu arma intra corticem admiſerit: mox inciſa, ocreas & geleas peperit. Et Celenarum, vbi Marſyæ pellis detracta ab Apolline, appenſa viſebatur. Mirúmque prodi de Ariciæ foro, ingenti chaſmate in profundum hauſto, magno & exitiali portento calamitatis futuræ. Tradunt Thaletem in loco Mileſij agri vili & contempto ſepeliri voluiſſe, prædiuinantem animo, in illo Mileſiorum forum celebre quandoque futurum. Apud Perſas verò fora duplicia fuere: vnũ, quòd liberum vocāt, in quo honorati & præcipuæ nobilitatis viri principem locum tenebant, vbi regia erat: alterũ, in quo mercenarij & negotiatores, aliáque humilis turba diuertebant. Capuę quoque fora diſtincta fuere: alia plebeiorum quum plebs à patribus diſſentiret, alia nobilium. In quibus enim nobiles erant, ne eſſent in contubernio ſordidiſſimorum, ad illa infimo ordini accedere non licebat.

Donabi ſepulchrum. Themiſtoclis ſepulchrum. Antiochi ſepulchrũ. Corœbi ſepulchrum. Oleaſter peperit. Thaletis ſepulchrum. Fora duplicia apud perſas. Fora Capuæ.

Quę mulctę militares maiores, & quæ minores militibus, & ob quæ delicta inferri ſolebant.

CAPVT. XIII.

MVlctæ militares nonnullæ maiores, quæ capitis ſupplicio luebantur, pleræque minores, prout grauiter aut leuiter delictum eſſet, facinoroſis & delinquentibus militib⁹, neceſſario ad rem militarem exemplo, à ducibus inferri ſolitæ ſunt: quibus ſanciuerunt militaris imperij diſciplinam, vt ignauus & contumax miles, prout ſegnis, negligénſque, aut affinis culpæ fuiſſet, ita acri & ſeuero iudicio, vel leuiori pœna notaretur. Nam deſertores, ſeditioſos & fugitiuos, aut ſi loco, ſtatione vel præſidio ceſſiſſent, tergáve dediſſent, aut è caſtris effugiſſent, tãquam peſſimo

Facit ad hoc cap. l. nõ omnes. ff. de re mili. Capitalia crimina militum.

peſſimo facinore adſtrictos, capitali pœna plectere ſolebant. Nonnunquam vbi multitudo obnoxia foret, autores turbarum ad palum deligare, aut ſecuri percutere: reliquæ verò multitudinis decimum quenque ſorte ductum ad ſuppliciũ petere, peruulgata pœna fuit. Cæſar verò quum conniueret in cæteris, ſeditioſorum & deſertorum acerrimus inquiſitor, & punitor dicitur fuiſſe maximus. Traditur Alexander Macedo quendam caſtelli cuſtodiæ præpoſitum, ob deſertam ſtationem nece mulctauiſſe, alterum deſciſcentem ſagitta confixiſſe. Appius tamen Claudius humanius agens, ex his quos loco ceſſiſſe nouerat, decimum quenque in conſpectu exercitus fuſte percuti iuſſit. Iuba rex aſperior & durior, deſertores qui loco amiſſo in caſtra aufugerant, cruce affixit. Inter cęteros Aufidius Caſſius memorię proditur, nouo exemplo multis deſertoribus manus detruncaſſe & pedes, aſſerens maiori diſciplinæ fore, miſerabiliter criminoſum viuere, quàm occidere. Seuerus autẽ imperator, exactor alioqui grauis, vrbanas cohortes, quòd neci Pertinacis conſenſerant, ſatis habuit, militaribus inſignibus exutos, nudos deſtituere & dimittere. Antiqui tamen moris erat, vt qui aciem reliquiſſent, aut infrequẽtes ad ſigna cõuenirẽt, fuſtuario plecterẽtur. Præſidio verò deceſſiſſe, ſemper capitale fuit. Si quæ verò cohortes ſigna fœde amiſiſſent, niſi noxam cuius arguebantur, purgaſſent, in eas more maiorum quandoque capitali ſupplicio, plerunq; leuiori pœna ſæuitum eſt. Quare pro frumento hordeum dare, vel extra vallum ſine tentoris relinquere, nonnunquã milites in prima acie inducere, aut diſtrictis gladiis diſcinctos deſtituere, variiſque ignominiis afficere ſolebant: vt his contumeliis coerciti, intentius mandata exequerentur, deincépſque ad ſubeunda pericula paratiores forent. Eos verò qui pugnam detrectaſſent, aut ſeceſſionem feciſſent, quique erant fugæ & pauoris inſimulati, quique ſegnes & cunctabundi arma cepiſſent, leuiſſima nota erat iureiurando adigere, non aliter quàm ſtantes, quoad ſtipendia facerent, cibũ potúmque capturos: aut traditio pugillarium, quos taciti ſtatim legerent: quæ leuior cenſebatur nota. Auguſtus tamen decimã legionem contumacius parentem, cum ignominia totam dimiſit.

Punitio vbi multitudo peccaſſet. *Cæſar.* *Alexander* *Appius Claudius.* *Iuba.* *Aufidius Caſſius.* *Seuerus.* *Antiqui moris punitiones.*

Minorum criminum punitio. Aere diruti. Ob minora vero,& leuioris noxæ crimina,vel locum & ordinem in acie mutare,vel ſtipendium anni differre militibus,neque his æra procedere,qui ære diruti dicebãtur. aut in politia vel in frequentia notare, vel citra cõmoda ſtipendiorum exautorare,vel locum in quo tenderent in caſtris,adimere:illóſque ſine pellib⁹ tabernacula habere, vt humi & ſub diuo accubarent, vel ne in oppidis hybernarent,inhibere ſolebãt. *Notati in politia.* In politia autem & in frequẽtia notabantur hi,qui rudibus & parũ nitidis armis, vel ſtrigoſiori equo & macie affecto vtebãtur, quique prædicto ad pugnam die,occaſionib⁹ quæſitis,cõtumacius parent: quæ mora excuſabat,ſi funeris paterni, vel ſacrificij gentilis,auſpiciíue,aut morbi ſontici,vel feriarum cauſã, ad conſtitutã diem non adeſſent. Qui verò arma alienaſſet, aut illa amiſiſſet,propter inertiæ turpitudinem, æquè ac deſertor morte luebat. *Græci.* Apud Græcos verò, militari erat iure cautum,vt qui miles ſcutum in acie amiſiſſet, capite lueret:qui verò gladiũ,leuiori pœna notaretur:quia maioris diſciplinæ,ſe ab hoſte tueri & præſtare incolumen, quàm cũ ſua pernicie hoſtem perdere,ſemper ſummi duces putauere. Quod Scipionis Æmyliani verbũ fuit,malle ſe ciuem ſeruare,quàm multos hoſtes perdere. Quare *Archiloch⁹ à Lacedæmoniis eiectus.* Lacedæmonij Archilochum poetam vrbe exegere, quòd carmen ſcripſerat, in quo ſuadere viſus fuit, ſatius eſſe arma quàm vitã in acie amittere. *Germani.* Germanis quoque qui ſcutum amiſiſſet in bello,à publico concilio & ſacris arcebatur. In transfugas verò velut maiori crimine obnoxios,& patriæ ac ciuiũ proditores,capitali pœna plerunque ſæuitum eſt. Hi enim ſemper venia indigni fuere, ſicut proditionis inſimulati. *F. Maxim⁹* Quãuis Q. Fabius Maximus illorum qui contra religionẽ iuriſiurãdi ad hoſtes transfugerant,dextras amputari mandauit,hoc animaduerſionis metu ſub diſciplina & in officio fore arbitratus. *P. Scipio.* A Publio tamẽ Scipione in perfugas & fugitiuos fuit acerbè conſultum. Siquidem ex Romanis qui rupto imperio ad hoſtes tràsfugerant, in crucem efferri: nominis verò *Aphrican⁹ poſterior.* Latini,ſecuri percuti iuſſit. Poſterior Aphricanus tranſfugas beſtiis obiecit, *Paulus Aemilius.* Paulus Æmylius elephantis. Germani arboribus ſuſpendunt, ignauos & imbelles palude mergũt. Qui verò captiui in hoſtiũ poteſtate ſua deſidia

veniſſent, his arma & ordo militandi mutatus fuit; vt equites in peditũ, pedites in funditorũ alas tranſcriberẽt; vtque locum extra caſtra aſſignatũ, vallo & foſſa non cõmunirẽt. Quare Domitius Corbulo à Nerone in Armeniam miſſus, duas alas & tres cohortes, quòd hoſti ceſſerant, extra vallũ ſine munimento tendere iuſſit. Artaxerxes Medũ qui transfugerat, & rurſus rebellarat pro inſigni ignominia iuſſit ſcortum capite circũferre nudum. Qui etiam ſummis ducibus, ſiquid deliquiſſent, ignominiæ loco detractas veſtes flagellari, & pro capite depilãdo tiaram depilari iuſſit. Titus Veſpaſianus tam ſeueræ diſciplinæ fuit, vt militem ab hoſtibus captũ, qui ſolutis vinclis ad caſtra refugerat, vltrà militare non ſiuerit, nec illi arma crediderit, quòd viuus ab hoſtibus capi permiſerit. Sertorius verò, vt diſciplinã exemplis ſtabiliret cohortem propter obſcœnitatem morum & immodicas rapinas ad vnum interfecit. Daci cùm male pugnaſſent, hac fuere ignominia notati, vt cubantes capita loco pedũ ponere; & miniſteria vxoribus præbere cogerentur. Xerxes quoque vt Babylonios, quorum ductu defectiones ad hoſtes fiebant aſſiduè, reprimeret, canit edicto vti arma ne ferrent, ſed cauponæ indulgerent, tibiis pſallerent, & ſcorta alerent. Sicut Leontini, ne res nouas molirentur, à Phalaride conuiuiis & vinolentiæ relicti ſunt. Cyrus quoque Lydis ſuperatis, cùm eſſent infidi & damnoſi, imperaſſe fertur, vt dimiſſis armis, iocis & nequitiæ vacarent, talareſque tunicas ferrent. Ideo Lydius ornatus, mollis & parum virilis habitus: quod de Ariſtodemo tyranno proditur, qui optimatũ filios, ne quid contra ſe moliri poſſent, calamiſtratos incedere, & tortis crinib⁹ ornari, talares pictáſque tunicas inducere iuſſit. Cato autẽ in Hiſpania cõtra cõtinuas defectiones ſalubri remedio prouidit, ne deſciſcerent, vt oppidorum mœnia ſub idem tempus dirui iuberet. Seuerius Romani: nam legionem licentia corruptam, quòd Rhegiũ in cuius præſidio erant, occupaſſent, Genutius conſul millia hominũ quatuor exautorauit totam, & in foro percuſſit. Sæpius verò exilium, vt relegati & capite minuti procul à lare ſeneſcerent, & ita ignominiam finirent, ignauis & cõtumacibus datum comperimus. Marcellus autem, milites à quibus orta eſſet fuga,

Domitius Corbulo.
Artaxerxes.
T. Veſpaſianus.
Sertorius.
Daci.
Xerxes.
Phalaris.
Cyrus.
Lydius ornatus.
Cato.
Genutius conſul.
Marcellus

quique pauore ſigna reliquiſſent, ſequenti pugna inter primas acies frequenter induxit, vt quod ignominiæ acceperant, aliis prœliis periculo expiarent. Fuit illa etiam nota ignominiæ non parua, quali Calphurnius Piſo conſul, & demum Octauius Auguſtus affecit milites, vt tunicatos diſcinctóſque per totum diem cum decempedis plerumque ceſpitem portantes, ante prætorium ſtare, vel obſoleta toga & tunica diſcincta, nudis pedib⁹ ante principia adeſſe iuberent, vel vt foſſam fodere diſcincti cogerentur: vt eo habitu & ſpecie deformi in omnium cōſpectu præ ſe ferrent inſignem memoriam flagitij ignominiæque acceptæ. Eſt autem decēpeda, lignum quo latifundia metiuntur, & in partes diuidunt, oblongum pedibus decem. Tametſi diuerſo quiſq; more agros metiri ſoleat: quippe in Ægypto æſtuaria & foſſas funibus metiuntur, aut paſſibus, in Hiſpania iugis, in Campania verſibus, circa Perſidem ſchœnis alij para ſangis: alibi pertica, cui nomen Acæna: agricolæ iugeribus, nonnulli ſtadiis metiri ſolent agros, campóſque. Lucius verò Calphurnius Conſul, haud abſimili exemplo præfectū equitum, quòd arma hoſti tradidiſſet, laciniis abſciſſis, diſcincta tunica, & nudis pedibus ad principia per omne tempus militiæ adeſſe iuſſit. Fertur Peſcennius niger, ob ſubtractum gallinaceum cōmanipulones hac affeciſſe ignominia, ne focum facerent, néve cocti quid obſonij ſumerent, ſed pane & frigidis veſcerentur. Tyberius verò nimis ſeuerè: nam prætorianū militem ob ſubtractum pauonem capite puniuit. Militem verò militiæ gradu deiicere, aut exautorare, vel equū illi adimere, ipſúmq; vitib⁹ aut virgis cædere, ſeu equos detrahere, vel haſtas dare iubere, quæ cēſio haſtaria dicta eſt: hæc & eiuſmodi, nō pro leui noxa, ſed pro acri delicto, magnæ animaduerſionis loco à ducib⁹ inferri ſolita ſunt. Haſtas dare iubebantur milites, quib⁹ propter ꝓbra ignauiæ & luxuriæ, haſta adimebatur. Etenim ſicut gloriæ cauſa fortes viri donabantur haſta pura, hi qui primùm victores in prælio fuiſſēt: ita ignauis & contumacibus adimebatur. Hoc notabat, tanquā ſpes merēdi ſtipendia illis adēpta foret. Quinetiā militi obeſo & præpingui, quòd cutē nimis bene curaſſet, & nimia ſagina grauis eſſet, aliquando equum duces

Ignominia. *Decēpeda.* *Agrorum apud alios alia dimenſio.* *L. Calphurnius.* *Peſcennius Niger militum.* *Tyberius.* *Cenſio haſtaria.* *Haſtā dare vel adimere.* *Milites obeſi.*

ademere: id quod magnum Ageſilaum feciſſe legimus. Auguſtus tamen his qui maiores quinque & quadraginta annis equum retinere nollent, reddendi equi gratiã fecit, illóſque velut emerita militia dimiſit. Apud Thurios lex erat militaris, vt contumax miles, deſertor, vel transfuga, muliebri veſte amictus, ob ignominiam vinctus teneretur. Spartanis tam ſeuera militiæ diſciplina fuit, vt miles qui in acie ſcutum amiſiſſet, capite lueret. Idẽ probro milites aut ignominia notabant. Qui probro notabatur, eum nemo igne, nemo alloquio impartiuit. Ignominia notabatur, qui fugax eſſet, deſertor aut transfuga. Apud Aegyptios qui milites ordines reliquiſſent, aut dicto non parerent, vel iniuſſi in caſtra rediiſſent, de gradu deiecti, ad inferiorem redibant ſtatum. Si verò ducis conſiliũ hoſtibus palam feciſſent, lingua mulctabantur. Fuítque moris apud Syracuſanos, vt hipparchi, hoc eſt, equitum præfecti, militum nomina in tabulis ſcriberent, illorum qui in acie ordines deſeruiſſent. vt poſt prælium pœna notarentur. Quòd & Xerxes feciſſe dicitur, vt virtutis & ignauiæ cuiuſque teſtis & ſpectator eſſet. Cyrus autem quem militem extra ordinem inuenit, quíque proditionis cauſa dediſſet terga, capite puniuit. Nec prætermittendus eſt Ageſilaus: qui quum in bello Peloponeſſiaco quoſdam Aſiaticos in veſte munda & nitida, corpore verò deſides videret & ignauos, ea affecit ignominia, vt veſtibus nudatos, per caſtra incedere cogeret, illorúmque amicula fortibus viris, quorum in bello virtus enituit, dono daret. Hoc quoque loco pœnæ militaris fuiſſe traditur, iubere ignominię cauſa militibus audacioribus, qui nec animi nec conſilij ſatis haberẽt, venam ſolui, quæ nõ tam pœna, quàm medicina fuit, vt ſuperflua ſanguinis parte defluxa, ſe magis intra gyrum rationis continerent. Illud quoque notandum, quòd inter animaduerſiones militares leuiſſima eſt admonitio, caſtigatio minor, deprenſa maior, ignominia maxima. Ideo milites in quos lege militari, caſtigatione aut admonitione animaduerſũ eſt, nõ propterea ignominia notati erãt. Quódque milites quãuis graui ignominia affecti eſſent, ſi tamen ad officiũ redeũtes, ſemel atque iterũ bene nauatam reipublicæ operam præſtitiſſent, ſinguláque aut bina ex hoſtibus ſpolia

Ageſilaus. Auguſtus. Emeritorũ ætas. Thurii. Spartani. Ignominia notati. Aegyptij. Syracuſani. Xerxes. Cyrus. Ageſilaus. Militibus præter modũ audacibus vena ſoluebatur. Ordo animaduerſionum in milites. Ignominiæ ſolutio.

retuliſſent, aut digno aliquo facinore flagitij labem aboleuiſſent, tunc demũ vno atque altero fœlici prælio priori culpa correcta, & obliterata memoria dedecoris, noxa atque ignominia ſoluti, & in eo quo prius erant gradu reſtituti, priſtinam dignitatem, & honoris gradum, quib⁹ anteà functi erant, quandoque reciperent. Notatúmque & illud eſt, perrarò bis delictum imperatores venia dignum putaſſe: quia iuxta verbum Lamachi ſummi ducis, non eſt in bello bis errare, vbi ſi quid offenditur perperam temeritate vel inſcitia, emendari non poteſt: paruáque in bello offenſa, magnarum ſæpe rerum momenta facit.

Lamachi dictum.

Quæ ſolennia in Herculis ſacro ad aram maximam ſeruabantur, & quæ apud exteros, quæ ve aræ Herculis Romæ fuerint.

CAPVT XIIII.

POſt vrbem conditam Romulum vrbis autorem ſacra Græco Herculi, ara illi erecta, quæ maxima dicta eſt, vt ab Euandro conſtituta erant, feciſſe, eáque poſteris manſiſſe, literis proditum eſt. Quæ ara ante Romulum religioſiſſima fuiſſe traditur, eámque ipſum Herculem Ioui inuentori, ſi amiſſas boues reperiſſet, dedicaſſe fama vulgauit. Hoc enim ſacrum Euander inſtituit primus poſt Marathonios, qui primi diuinos honores Herculi dedere: Potitiis & Pinariis, qui ex clariſſimis familiis ea loca incolebant, ad ſacrum adhibitis. Traditúmque memoriæ eſt, Potitios ſacris preſtò fuiſſe: & propitiato deo, extis ſolennibus depaſtos: Pinarios verò extis adeſis ad reliquam dapem veniſſe. Inde inſtitutũ manſiſſe, ne extis ſolennibus veſcerentur in poſterum: ipſique Potitij, eorúmque poſteri, ab Euandro edocti, multis poſt tempeſtatibus antiſtites templi, ſacris & cæremoniis præfuere: donec ſublata Potitia gente, ſeruis publicis tradita ſunt. Appius enim Claudius cenſor, ſublato Potitiorum genere, cui ad aram maximam familiare id ſacerdotium fuit, ſeruis quos docuerat, ſacra delegauit. In quo id traditur mirum, vt triginta puberes, qui reliqui Potitiæ familiæ manſerant, cum omni ſtirpe intra annum extincti fuerint. Ipſeque Appius huius autor facinoris, ob hoc

Ara maxima Herculis.

Iupiter inuentor

Marathonii.

Potitii.

Pinarii.

App. Claudii facinus.

admiſſum, in extremum vitæ exitium penè lapſus ſit: & ſiue caſu, ſiue cõſilio deorum immortaliũ, luminibus orbatus, calamitoſam vitam egerit. Fuit autem hæc ara in Capitolij faucibus, iuxta Carmentalem portam, & forũ boarium: in qua propriũ erat, vt iuuencus indomit⁹ ſuã Herculi victima mactaretur: cui, & Fauno, viam profecturi, ſacrum facerent. In qua propria quædam huic aræ debita ſolennia præter aliorum inſtituta manſere, quæ præterire non erat fas. Siquidem in ea prætor, aut pontifex qui rem diuinam facit, ſola lauro, nec alia coronatur frõde. Cúmque mulieribus adeſſe ſacris, & rem diuinam facere omnibus ferè liceat, Herculis tamen ſacrificio adeſſe, vel exta tangere, aut veſci, aræve admouere manus, aut ſolennia videre, religio non ſinebat. Et cum in ſacrificiis deorum, qui rem diuinã facit, capite operto nomina adire, adorantéſque veſte ad caput obducta ſacris intereſſe debeant: apud aram Herculis maximam, dum ſacra fiunt, dúmque litatur, omnes capite aperto & inuelatos eſſe decet. In qua præter aliorum morem, nec lectiſterniũ fieri, nec puluinar ſuſcipi poterat: in quibus quoque ſacris ſeruatum legitur, vt ſedentes epulis veſcantur ſolennibus, quum in cæteris ſtantes & ſaltabundi veſci ſoleant. Cúmque in omni precatione qui vota effundit ſacerdos, Veſtam & Ianum, alióſque deos præſcriptis verbis, & compoſito carmine aduocare ſoleat: illos tamen qui ad aram maximam ſacrum faciunt, alium quem Herculem Deum aduocare non decebat: quippe cùm in Herculis templum deorum nemo admittatur, neque alteri⁹ dei arã effigiémve, ſicut in cæteris phanis, videre fas eſt, ita more tradito, vt manè ſimul & veſpere ad aram maximam ſacrum fiat, quum in cæteris matutinum tantũmodo tempus hoſtiis immolandis dicatum ſit. Fuítque obſeruatum, vt ab eiuſmodi ſacris nedũ ſerui & liberti, ſed & canis arceatur, ſicut ab Arce Athenienſium, vbi Mineruæ, & à Delo, vbi Dianæ templum fuit, arcebatur, quòd impurum & procax animal eſſet. Neque fas viſum, ſacra Herculis qui libertatem impartiuit, quique ex ſeruitute gentes exemit, niſi liberos attrectare.

Quòd Plateenſibus in vſu erat, vt dum manibus illorum qui pro Græciæ libertate ceciderant, parentant,

Aræ Herculeæ loc⁹. Sacrificiũ. Cæremonia ſolennes in ara maxima Herculis obſeruari ſolitæ.

De hoc ca. 19 & 21. huius lib.

Canis ſacris eiect⁹. Plateenſes in parentationibus. mancipia arcebant.

& ſupremum exhibet officium, mācipia procul arceant. Cuius exēplo Coi rem diuinam Iunoni exhibentes, à ſolenni epulo ſeruos abegere. Traditum verò eſt Rhodi, Lindi incolas nouo ritu Herculi immolare: nam maledictis ludibriiſque verborū Herculi litant, iunctis bobus. Si quid verò honeſti probique in ſacrificio prolatum dictúmve fuiſſet, tanquam ominoſum ſpretæ religionis crimen erat. Idem in ſacris Eleuſinis, quæ magna dicta ſunt, factitatum comperimus, in quibus mulieres mutuis probris conuiciiſque ſe inceſſere, & maledictis ſolent conuiciari. Et in feſto quod Lenæum Athenienſes vocant, fœda conuicia per riſum & iocum inuicem poetę iactitant, & contumeliis ſe laceſſunt. Apud Coos autem ſacerdos muliebri veſte amictus, & mitra caput ornatus, Herculi ſacrum facit, & victimam cædit, ſicut in Attide viri ornatu muliebri, mulieres virili, Veneri rem diuinam faciunt. Cui perſimile eſt, quod in Mutinini ſacello mulieres togis prætextatis velatæ Romæ ſacrificant. Nonnulli coturnice, vt Phœnices, plerique humana victima, vt Carthaginenſes, Herculi litant. In Pantheo quoque ſtatis diebus in ſacris Herculis mactabatur homo, fœdo facinore & perniciali exemplo. Fuitque literis proditum, ab ignauis vota Herculi & preces effuſas nō exaudiri, quod ſoli ſtrenuo & peruigili proſperos ſucceſſus faceret, & propicius foret. Sed præter hanc aram fuit alia Victoris Herculis in foro boario, qui triūphalis dictus eſt, cuius ſtatua ab Euandro ſacrata triumphi die, habitu triumphali ornabatur. Alia ad circum maximū Cereris, & Herculis qui cuſtos cognominatur, à Sylla ex prædicto Sibyllinorū carminum, vt multi autumāt, erecta & conſtructa. Tēplum quoque Herculi iuxta Tyberim mirabili ſtructura olim fuiſſe legimus, in quo ex decimis ſacrum fit, vbi duæ aræ, éxque earum altera mulieres deguſtare, ex altera viros tantum veſci fas erat. Ad portam quoque trigeminā Hercules Victoris cognomento fuit, atque in eodem boario foro ædes Herculi rotunda præcipuę admirationis, ad quam nec canes nec muſcas ingredi opinio eſt, ſicut Achillis ædem ante Boryſthenem nulla ales ingreditur. Fuit præterea Hercules cognomēto Oliuarius, & Hercules Cubans. Fuiſſéque Herculi & Muſis cōmunem aram

Coi. *Lindorum ſacra maledica.* *Sacra Eleuſina & Lenaa, maledica.* *Veneris ſacrū in Attide.* *Sacra alia & diuerſa Herculis. Carthaginenſes.* *Ara victoris Herculis.* *Ara Herculis cuſtodis.* *Herculis templum.* *Hercules victor.* *Herculis æde rotunda.* *Aedes Achillis.* *Hercules oliuarius & cubans.*

in circo Flaminio, à Fuluio Nobiliore ex cenſoria pecunia cõſtructam, mox à Martio Philippo Auguſti tempore ſacratam fama vulgauit. Sed præter hæc templa, quæ in ſumma religione & cultu maximo fuere, fuit Hercules Conopios apud Oetęos, ab Erythreis Hippotonos, à Celtis Ogmyos, ab aliis Alexicacos, quaſi depulſor malorum cognominatus. Ferúntque tẽplum Iólao nepoti ab Hercule conſtructum, tantæ maieſtatis incolis fuiſſe, vt ſi à ſolitis deficerent ſacris, muti euaderent: rurſus ſi ſacra ſe perfecturos vouerent, in priſtinam reſtitui ſanitatem. Præcipuæ verò admirationis apud Perſas colitur Hercules in monte, cui nomen Sambulos, qui per quietem ſacerdotes monere dicitur, vt equos venatui ſiſtant ornatos: qui quum per nemora & ſaltus diu vagati fuerint, nullo rectore nocte redeunt ad ſtabula vacuis pharetris, mox omnes ſaltus feris confoſſis cõſtratos reperiunt, ita vt multo venatu incolæ ditentur. Apud Athenas verò Cynoſarges templum Herculis, gymnaſium & lucus, maximi nominis erant, quæ Philippus impotenti ira deuaſtauit, & incendit. Hoc etiam licet animaduertere, ab Ilieſibus Herculi ſacra celebrari vetitum, quod Ilium Hercules olim depopulatus eſſet, eum propterea odio proſequuti perniciali. Sicut apud Thraces, mulieres tanto flagrarunt odio, quòd Orpheum diſcerptũ à mulieribus dicerent, vt viri vxoribus ſtigmata inurerent, in Orphei vltionem. Et Lemnij cùm Vulcanum colant, quòd apud eos enutritus foret, Venerem quòd Marti ſe miſcuiſſet, velut adulterã adeò contempſerunt, vt nemo illi ſacrum faceret. Tenedij quoque Achillem, quod Tenedum deuaſtaſſet, ita infenſum habuere, vt ſupplicio afficeretur, ſi quis reſtituto templo Achillem nominaſſet. Contrà verò Syracuſanis Herculem prõptum numẽ, & maximi cultus fuiſſe, quod ope Proſerpinæ Cerberum ex inferis eduxiſſe dicerent. Caucaſij etiam produntur Herculem ſummis percolere honoribus, quòd Prometheum vinculis exoluiſſet: Ioui & Mineruæ infenſi, pleni perſuaſionis, tanquam Prometheo ſatisfaciant, quòd igniferis ſagittis aquilas & illorũ nidos incẽdant, fœtúſque euallent & depopulentur. Ferunt Sibas circa Induin, adeò Herculem velut gentis autorem coluiſſe, vt pellibus amicirentur, vt Hercules, cla-

Herculis & muſarũ ara communis.

Tẽp. Herculis ab Iolao conſtructum.

Hercu. cultus apud Perſas.

Apud Athenienſes.

Herc. Ilienſib. inuiſus

Mulieres apud Thraces odioſæ viris.

Sic Venus apud Lemnios.

Et Achilles apud Tenedios.

Syracuſani.

Cauſiati.

Sibæ.

Tyrii. *Gaditani.* *Hercules plures.* *Ioues 300.* *Orpheis.* *Veneres quatuor.* *Iouis filii.* *Neptuni.* *Mõſtroſi.* *Hercules qui appellati.* *Hercules Libycus.*

nas gererent, illáſque bobus & equis inurerent. Sicut Tyrij & Gaditani Herculem magni numinis inſtar habuere. Fuítque memoriæ proditum, Herculem non vnum fuiſſe, ſed plures. Nam præter Tirynthium, etiam Argiuum, Thebanum, Libycum, Cretenſem & Aegyptium legimus. Denique Varro Hercules tres & quadraginta, ac Ioues trecentos enumerat, Cicero ſex fuiſſe dicit. Græci verò Orpheos quinque fecere, & Veneres quatuor. Sicut enim præſtantiſſimos & ſumma prudentia viros, Iouis filios, vt Aeacum & Minoa, & ſemideos qui à Ioue genus ducunt: ferociſſimos, Neptuni tanquam è marigenitos, vt Cyclopes & Læſtrygones: monſtroſos verò & ignobiles, è terra editos vetuſtas nuncupauit, vt Tityum & Antæum: ita omnes qui vario & ſolerti ingenio fortiſſimum aliquod facinus geſſere, vel periculis ſubleuandis hominibus profuere, aut alicuius ingenuæ artis autor vel princeps foret, à maioribus Herculis nomina tulere. Sed quod de Libyco Hercule dictum eſt, meminiſſe oportet quod hic Libycus, Aegyptius nuncupatur, qui Nilo natus, Phrygias literas primus inueniſſe, & per manus poſteris dediſſe traditur.

Quo tempore primum prætores creari cœpere, & quod ius, quæve illorum poteſtas fuerit.

CAPVT XV.

PRoditum memoriæ eſt, ab ortu vrbis ad annum ferè trecẽteſimum & nonageſimum, prætorem qui ius in vrbe diceret, nullũ Romæ extitiſſe. Fuerat enim hoc conſulis munus, & illorum, qui in ſummo erant magiſtratu, ſuper iure controuerſo reſpõdere. Sed quia à iure dicundo, ingruente bellorum tumultu, perſæpe eos auocari oportebat, prætore ac proprio magiſtratu qui ius in vrbe diceret, opus eſſe viſum fuit. Igitur quo tempore tribuni militum conſulari poteſtate eſſe deſiere, quum iam de conſulibus ex plebe creandis magnis contentionibus agitari cœptũ eſſet, eáque res inuiſa patribus infamíſque haberetur, neque aliter ſedari videretur poſſe, tum primum leniendæ multitudinis cauſa, vt conſul etiam de plebe fieret, à patribus eſt impetratum, inuicémque ipſa plebs, vt prætor vnus ex patribus crearetur, qui ius in vr-

be redderet, haud dubiè aſſenſit. Fuit enim is Spurius Furius Marci filius primùm prætor ex patribus, eique vt aliquibus honoris inſignibus conſpicuus foret, curulem ſellam, vt conſuli dictatoríque, & eadem auſpicia eſſe voluere. Nec diu apud patricios honos iſte manſit. Nanque haud diu pòſt Quintus Publius Philo primus de plebe aduerſante ſenatu prætor factus eſt: cōmunicatáque tam prætura, quàm conſulatus cum plebe fuit. Sed cùm prætores magis ex vſu Reipublicæ viderentur, ita breui illorum numerus auctus fertur, profectò vt mirum ſit quàm facilè coaluerint. Quippe latiùs propagato & aucto imperio, quo tempore Attilius Calatinus primo Punico bello dictator extra Italiam duxit exercitum, cùm obire tantum munus ſolus non poſſet, duo prætores creati, exque his alter vrbanam, alter peregrinam iuriſdictionem ſortiti fuere. Et quia plerunque vſu veniebat, vt vrgentibus hinc inde hoſtibus, & multiplici bello ingruente, ferro & armis decernendum foret, prætores ſicut conſules, prouincias ſortiri, hiſque & exercitibus cum imperio præeſſe cœpere, ibíque non ſolùm ius dicendo, ſed armis imperitando imperium exercuere. Ipſis enim licet ad ius dicendum creatis, non tamen à belli cura vacatio dabatur. Qui tametſi in imperio eſſent, iura tamen prouinciæ ſine decreto ſenatus aut populi iuſſu mutare non poterant. Neque diu pòſt, primo Punico exacto bello, cùm Galli tranſalpini in Italiam irrumperent, quatuor prætores creati lege Bebia fuere: quæ iubebat, à ternis ad quaternos creari licere. Manſitque hic numerus ad primum ferè Macedonicum bellum: quibus & belli ſumma commiſſa fuit, illorúmque auſpiciis egregiæ res geſtæ plerunque ſunt. Tunc quoque additis prouinciis, & magno incremento rebus auctis, cùm M. Cato Sardiniam obtineret, ſeni Siciliáque & Hiſpania imperio accreuiſſent, magiſque indies prætores ex vſu forent, illorum numerus auctus fertur, vt ſeni crearentur. Poſt tem porum verò curricula quibus Cornelius Sylla Rempub. in dominationem vertit, cùm plures de parricidiis, de ſicariis, de falſis leges tuliſſent, vt eſſent qui eas tuerentur, quatuor qui de criminibus inquirerent, veteri numero adiecere, ita vt decem crearentur. Mox Iulius

Sp Furius primus prætor.

Prætorum numerus auctus l. 2 § deinde. ff de ori. iur.

Prætor vrbanus & peregrinus

Prætores prouincias ſortiti.

Prætores 4.

Lex Bebia.

Prætores

Prætores.x *Prætres xij.* *Prætores xvi.* *Præturæ candidati xij.* *Prætores decẽ & octo.* *Magiſtratus tutelaris.* *Prætorum in iure dicũdo iuriſdictio quã lata fuerit.*

Cæſar numerum ampliauit: nam præter hos annonæ & rei frumentariæ præfecit duos, ad inuehendos cõmeatus, qui frumẽtarij ſeu Cereales dicti: quibus vt ne quid cõmeatus frumentíque vrbi deeſſet, præuidere præcaueréque negotium erat. Et mox alios, qui ærarij curam agerẽt, adiecit. Diuus deinde Auguſtus ſedecim expleuit numerum, tametſi præturæ candidatos duodecim ab Auguſto editos, autores ſint: quem numerum non excuſſurum Tiberius iureiurando firmauit. Demum diuus Claudius alios conſtituit, qui deficientium voluntates tuerentur, & de fidei commiſſis ius dicerent, quos fidei commiſſarios vocauit: quo tempore ad decem & octo prætores, quod nunquam antea factum, excreuit numerus. Et cum pupillis tutores à conſulibus antea poſcerentur, Marcus Antoninus Philoſophus, omni doctrina homo eruditus, cuius pleraque extant egregia facinora militaria, vt diligenti diſquiſitione tutores pupillis darentur, proprio magiſtratui eam curam demandauit, qui Tutelaris dictus eſt. Denique nullo præfinito numero tot fuere, quod expedire reipublicæ viſi ſunt: quod lege prætoria cauebatur, cuius verba ſubieci: *Iuris diſceptator qui priuata iudicet, iudicaríve iubeat, prætor iuris ciuilis cuſtos eſto: huic poteſtati parento: quotcunque ſenatus creuerit, populúſque iuſſerit, tot ſunto:* & infrà. Quàm lata autem in iure dicundo prætorum iuriſdictio fuerit, multis documẽtis oſtenditur. Nam & bonorum poſſeſſionem dare, & ad defuncti bona hæredem admittere, nonnunquam ius conſtituere, & vetus abrogare poterat: ſeruos manumittere, iudices delegare, tutores pupillis minimè inuiſos conſtituere: dolo vel metu lapſis, aut vi deiectis ſubuenire: de fide, déque iureiurando: tutelæ, mandati, pro ſocio, fiduciæ: déque empto, vendito, locato, conducto ius dicere, ſuæ cognitionis erat. Læſos quoque immatura ætate vel ſexu, in integrum reſtituere: edicta proponere, legem ad populum ferre: néve probitas aut innocentia fraudi cuiquam eſſet, cauere debebat.

Idque in tabulis dealbatis, quæ album prætoris dicebantur. In auth. de litigioſis. §. Iubemus. col. 8. quorſum etiam ſpectat locus, ſi quis album prætoris corrupiſſet, &c.

Hæc Iac. Omphalius.

Quinetiam ferias concipere,ludis præeſſe, quadrigis emittendis ſignum dare,aquæ ductuum curam gerere,ędē dedicare,de geſtis cuiuſque magiſtratus diſquirere,duunuiros & decenuiros creare, bonis interdicere quæque ad diſciplinā publicam pertinerent,curare & proſpicere: tū criminoſos reos facere,officij prętoris erat.Rei autē criminis fiebant,vt accuſator criminoſum in ius ducat, & apud prætorem reum agat,his verbis: Aio te prouinciam depeculatum fuiſſe,aut crimen aliquod admiſiſſe. Tunc ſi reus tacuiſſet,tanquam in conuictū lis dabatur:ſi verò eſſet inficiatus,inquirendo crimini præfixo die; à prætore accuſatio conſtituebatur,& tunc in reum,vt noxā cuius arguabatur, dilueret, lege agebatur. Denique illud receptū eſt,abſentibus conſulibus,& in prouinciā profectis,habendi ſenatus prætori Romæ ius fuiſſe, comitiiſque præſidendi, de rebus quæ ad rempublicā pertinent, conſultandi,vrbi præeſſendi:atque idem ferè iuris quod cōſules habere,nulla cōtrouerſia eſt. Nec me præterit, memoriæ datum eſſe,non modò ſuper priuatorum cauſis,ſed inferiorum quoque magiſtratuum,videlicet quæſtorum & ædiliū, prætori more priſco ius dicere licere. Itaque tam plebeios & humiles,quā ædiles & quæſtores, reliquoſque magiſtratus,qui nec vocationem,nec prehēſionem habēt,apud prætorem in ius vocare cuiuis poteſtas eſt:quos in vincula duci iubere,pro imperio & poteſtate & legitimis pœnis afficere poterat. Fertur quoque Octauius Auguſtus hoc munus prætori vrbano dediſſe, vt populariū litigatorū appellationes cognoſceret, prouincialium verò cognitionē cōſularibus viris ipſe delegaret. Si tamen ipſi prætores praue quid deliquiſſent, ex conſulto ſenatus nonnunquā prętura deiecti fuere. Nam & P. Lentulus prætor & alij magnis criminibus circumuenti,abdicato magiſtratu,de gradu exturbati, malè adminiſtrati muneris pœnas dedere. Moris præterea fuit, vt ſicut dictatores magiſtros equitum,conſules ſub ſe legatos habebāt,qui eorū vices gerere, & quoties oporteret,munia obire poſſent: ſic prætores quæſtorū ope nitērentur. Itaque prætores quæſtoribus parentis affectu, & cōiunctiſſimorū loco eſſe,vetuſti iuris fuit. Tametſi prętores ſicut conſules non modò quæſtorem, ſed legatum

Rei criminis quomodo fiebant.

Prætoris poteſtas abſentibus cōſulibus.

Prætor etiā minoribus magiſtratibus ius dicebat.

Prætores de gradu deiecti.

Ordo magiſtratuum Ro.

Quæſtores prætorum vicarij

vnum pluréſve in prouincia habuiſſe, ipſiſq; quoties abeſſent, legionum & exercitus curam demandaſſe, cõpertum ſit. Illud quoque non ab re fuerit meminiſſe, prętorẽ vrbanum plus decem continuis diebus Roma abeſſe nõ licere: ipſiſque non duodecim, ſicut cõſuli, ſed vt inferior magiſtratus notaretur; ſex tantummodo litores cum faſcib⁹ Romæ in prouincia verò ſibi decreta, pro maieſtate imperij, etiã cum ſecuribus præire. Paulũ tamẽ Æmyliũ cùm prætor in Hiberos duceret, cum duodecim lictoribus præturam geſſiſſe autores tradunt. Credo equidem, vt dignitas conſularis adiuncta prætoriæ videretur, vtque pl⁹ maieſtatis ineſſet, ideo duodecim lictores præter præſcriptum Æmylium in prouincia habere ſenatũ voluiſſe. Fuitque animaduerſum, prætorio viro, & qui fuiſſet prætura functus, toga prætexta vti licere: eũdémque Æmyliũ non in purpura modò prætexta, ſed trabea candida & miniſtris dealbatis, atque in equo albo præturam geſſiſſe. Neque prætererim, nomen prætoris & munus non Romæ tantũ, ſed apud Latinos populos & Siculos, atque in Sannio, & Cãpanos, exteráſque gentes præcipuum fuiſſe. Nanque Ægyptiis loco cenſoris erat, cui portoria exigendi munus impendebat. Achæis bini prætores longo tempore imperitarũt, mox vnũ accepere. Apud Macedones, Saguntinos & Syracuſanos domi foríſq; iura dabãt. In quo magiſtratu cùm eſſet Dionyſius, gradum ad tyrannidẽ fecit. Apud Thebanos ſummã imperij tenebant, ſicut fuit Epaminundas: & niſi præſente eo magiſtratus eligi nequibant. Sardium prætor de bellis conſultabat & fœdera inibat. Ætolis, cùm de bello aut quouis negocio ſenatum conſuluiſſet, dicendæ ſentẽtiæ ius non habebat. Epirotis & Athenienſibus prætor, theſmotheta, & belli dux, ſingulis annis ſortitò creabantur. Is autẽ ſiquando bella mouenda, & armis decernẽdum foret, militum delectus habere, legionéſque & turmas cõſcribere ſolebat: quam præturam Nicias cum Pericle aliquando geſſiſſe fertur. Nonnunquã Athenienſes decem prætores militiæ præfecere, qui per vices caſtris & legionibus imperitarũt. In quo magiſtratu cùm eſſet Ariſtides, Milciadi ceſſit: ne in pugna Marathonia aduerſus Datym Darij præfectum in diſſidium veniret, quum multitudine prætorum patriæ diſcrimen impendêret.

Prætori vrbano plus decẽ dieb⁹ vrbe abeſſe nõ licebat.

Lictores prætoris.

Toga prætexta prætorum.

Prætoris dignitas apud exteras gentes.

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone, quando delicta non conſummata, ac ſi perfecta fuiſſent, puniri debeant.

CAPVT XVI.

CVm Ciceronis orationẽ, quam pro Milone magna cura & ſummo ingenio elaboratam in foro dixit multo cum verborum pondere & nitore, quandoque legeremus, in qua ad exaggerandam inuidiam, Clodij ſeruum in æde Caſtoris cum ſica, vt Pompeium trucidaret, deprehenſum dicit, in hæc verba ipſum loquutum offendimus: Niſi quia res perfecta non eſt, ideo punienda non fuit: quaſi exitus rerum, non hominum conſilia, legibus vindicentur. Minus dolendum fuit, re non perfecta: ſed tamen puniendum certè nihilominus. Hactenus Cicero. An ſemper, inque omni negotio praua hominũ conſilia, quæ exitum ſortita non ſunt, perinde legibus vindicãda ſint, ac ſi cogitatum facinus eſſet admiſſum, in congreſſu æqualiũ tũc me præſente quærebatur: vt ſiquis cum telo hominis occidendi cauſa deprehẽſus, ipſum non occiderit: vel qui venenũ parauit, hominem non necauerit: an tanquã necẽ intulerit, perinde mulctãdus & coërcendus pœna ſit. Rurſus, ſi extra cogitationis fines peccatum non exceſſit, vt quia mente conſcelerata quis agitat facinus, illudque adhuc opere non incœptauit, neq; actu exequutus eſt, an nihilominus pari ſupplicio afficiendus fuerit. Et quantum intelligi ex veterũ monumentis dabatur, diſtingui oportere putant: vt ſi homo magnũ aliquod ſcelus, aut extremum facinus patrare incœptat, vt quia deorum templa funeſtis facibus incendere, phana depeculari, ſacra prophanare, patriam, parentes, Lares, focóſque hoſtibus prodere, necem parenti aut principi parat, aut eiuſmodi damnata crimina, in quibus magna calamitas, aut fœdum exitium futurum eſt, proculdubio leges inceptum facinus, ac ſi conſummatũ eſſet, puniri voluerunt: nec ſolùm autores ſceleris, ſed facinoris conſcios. Non enim ſecus cenſuere eum qui tam atrox dirúmve facinus moliri auſus fuit, quíque ad tam exitialẽ ſcelus animum induxit, perinde affici oportere, ac ſi illud opere conſummaſſet. Idque exemplis patere, quòd

lex Iulia in mœchos animaduertit, ac fures & proditores æquè punit, qui adulteriũ furtúm ve patrarunt, quàm qui id inceptarunt, etſi crimen non perfecerunt. Ideo Græcis lege cauetur, vt tyrannorũ filij velut facinoris conſcij parentum crimina luant, & haud ſecus morte exilióque mulctentur, fœdáque in eos exempla iræ inuidiæq; exerceãtur, tametſi Romana lege caueatur ſecus: quod in leuioris noxæ criminibus, & vbi non eſt tanta ſceleris magnitudo, aliter ſtatutũ eſt. Tunc enim delinquentes peccato nõdum abſoluto, nõ vſq; adeò criminibus obnoxij fiunt, nec ſceleri ita ſe obligant, ac ſi operæ executũ eſſet, Sed prętoris arbitratu pœna modò maiore, modò minore, pro noxa, & quoad vſque ad facin' progreſſum fuerit, puniri oportet: vt nec à pœna immunes fiát, nec tam ſeuera legum diſciplina, quàm qui effecere, puniantur. Idque Ciceronẽ ſentire nunc arbitrari, quum legibus hominũ cõſilia, non euenta rerum, vindicari dicit: vt quia immaniſſimo reatu obnoxius fuit, qui cum ſica Põpeij trucidandi cauſa deprenſus fuerat, in quo totius reip. ſalus, & maieſtas imperij periclitabatur, haud dubiè pœna deteſtabili dignus erat, tametſi illud non conſummaſſet, tanquàm eo caſu foret, quo hominum conſilia incœpta, ac ſi exitũ ſortita fuiſſent, pœna coërcętur. Nõ ſic autẽ vbi cotationis fines crimẽ nõ exceſſit. Tũc enim cogitato, necdũ incœpto facinore, quia intra cordis arcanũ facinus retinetur, neque ſatis apparet nequitia, quoad vſque deducta eſt, etſi Deo obnoxius fiat, qui ſcelus quãuis minimũ animo præſumit: tamen crimen conceptũ aut cogitatum facinus legibus pœnam non meretur: quippe voluntates (vt Cato inquit) neque legibus neque pœnis fiũt obnoxiæ. Huc pertinet illud Iuuenalis: *Nam ſcelus intra ſe tacitus qui cogitat, vllum Facti crimen habet:* ſcilicet Deo obnoxium inuiſumque fieri, qui læſa conſcientia, infandũ facinus animo agitauit.

Gręcorum lex.

Iuuenalis Satyr. 13.

Quod Theophraſtus ſenſit, quibuſdam viperarum morſibus tibicines mederi, probatum experimentum.

CAPVT. XVI.

THeophraſtus philoſophus præſtabili vir ſapientia, Academiæ poſt Ariſtotelẽ ſucceſſor, in rebus phyſicis & mathematicis magna doctrina & æſtimatione fuit. Eam

Eum literis mandaſſe accepimus, quibuſdam viperarum morſibus cantus tibiarũ aut fidicinum, atque alia organa artis muſicæ modulatè adhibita, aptiſſimè mederi: quod & Aſclepiades medicus literis prodidit, qui phreneticos mente imminuta & valetudine animi affectos, nulla re magis quàm ſymphonia & vocũ concentu ac modulis reſipiſcere, & ſanitati reſtitui cenſuit. Fertur quoque Iſmenias Thebanus plures Bœotiorum iſchiadicos, & coxendicum dolore laborante incentione tibiæ bonæ valetudini reſtituiſſe. Tanta hominis naturæ cum harmonia conſenſio eſt. Quod cùm credi vix poſſet, nuper id nobis quum caſu ad id incideremus, pro explorato & cõperto fuit. Siquidẽ à tarantula, id eſt, phalangio percuſſos, quos vulgo Tarantatos dicunt, haud aliter ex ancipiti morbo cõualeſcere vidimus, quàm ſi tibicen vel chithariſta iuxta eos diuerſos modulos incinat, vt pro veneni qualitate, ita harmonia & audiendi illecebra capti, venenum illud vel ex intimo corpore dilapſum effundãt, aut ſenſim per venas diffuſum dilabatur. Tarantula enim aranei genus eſt, dirum animal, tactu peſtilens: eam ſi caſu ſpectes, futilem & ſine noxa putabis: & ſanè reliquo anni tempore minimè pernicioſa aut exitialis, vix aliquid neruorum aut virium ad nocendum habet. Cùm verò æſtu anni flagrantiſſimo, aſſiduo ſole Apuliæ campos, vbi peculiare hoc malum exiſtit, torrei cœptum eſt, tum maximè ſeu afflatu noxio, ſeu æſtu accenſa, morſu virulẽto peſtiferã perniciem affert: cui tanta malo vis eſt, vt quemcunque morſu percuſſerit, niſi celeri remedio ſuccurratur, aut ſtupor exitialis primò, deinde certa nex ſubſequatur neceſſe eſt: aut ſi qui fortè vitæ damnum euaſerint, veluti ab alienati mente & ſemiuiui, continuo ſtupore & hebeti ſenſu oculorum auriúmque affecti, vitam miſerabilem ægerrimè ducant. Huic peſti & tam præſenti malo quantum prouideri humana diligentia valuit, vnum hoc ſalubri remedio eſſe cõpertũ eſt, ſi protinus tibicẽ aut chithariſta varios cõcinat modos. Tũc enim morbo eiuſmodi percuſſus, qui moribũdus, & ſermonis & oculorum ſenſus amiſerat, quíque nec ingredi, nec fari, neque aliquo ſenſu frui valuerat, mox vbi tibiam aut citharam admotam propius audit, illo initi ſono & concentu captus

Phrenetici vocũ cõcentu reſipiſcunt.

Tarantati.

Tarantula.

& demulſus, velut è graui ſommo excitus, oculos attollit parumper, mox ſe in pedes erigit, ac ſeſe recipiens, paulatim pro modulo & pulſu ſonorum, ſeruata pſallendi lege ingreditur. Tunc enim inaugeſcente ſono, quaſi permulſis animis & confirmatis exultabundus maximo niſu atq; impetu in ſaltus geſtúſq;, nec indecoros, neq; à pulſu citharæ diſſonos erumpit: ita vt etiam rudes & ignaui, pſallendi modos docti in ludo videantur. Memoria repeto, dum per loca illa diutino ſitu ſqualida, & ardore ſolis feruentia, cum aliquot comitibus iter intenderẽ, vndiq; oppida & vicos, alia tympanis, nonnulla fiſtulis, pleraque tibicine circũſonantia audiſſe: cuius rei cauſam quęrentibus nobis relatum eſt, tarantulæ morbo affectos vndique per oppida curari. Cúmq; eius rei gratia in pagũ quendam diuerteremus, inuenimus adoleſcẽtem morbo eiuſmodi affectum, qui velut repentino furore ictus, & mente abalienatus, corporis motu non indecorò, & manuum pedúmque geſtibus ad tympanum pſallebat non inconcinniter, vtque vehemẽtius modos acciperet, quaſi illo pulſu demulceri animus & leniri dolor videretur, ſenſim & placidè aures tympano admouere, mox caput, manus & pedes crebro motu concutere, & demũ in ſaltum ſe attolere videbamus. Quæ res quum ludo & riſu prorſus digna viſa foret, interim is qui tympanum pulſabat, ſonitu parũper intermiſſo, pauſam fecit. Atque illũ morbo affectum, vbi præcentio illa quieuit, velut attonitum, ſtupentique ſimilem, repente animo linqui, & omni ſenſu deſtitui cernimus. Rurſus reſumpto tympano, vbi primùm modulos audiuit, priſtinas illũ vires reſumere, & acrius in choreas inſurgere ſpectabamus. Creditum eſt, ꝙ à vero nõ abhorret, vim illã veneni virulẽto morſu & ſanie conceptã, harmonia & vocũ concentu per totum corpus diffundi, atque inde fato neſcio quo dilabi & exinaniri. Ideo illos qui morbo eiuſmodi laborarunt, ſiquid reliquiarum reſiduum fuit, quod penitus curatum non ſit, ſiquando ſono extrinſecus vel concentu illorum aures affici contigerit, veluti mente conſternatos, toto corpore & animo concuti, ac manibus pedibúſque geſtire compertum eſt, donec vis illa tabifica penitus extincta fuerit. Nos etiam quædam aranearum genera &

Aranea. & ſcorpio-

Scorpionum,præcipuè apud Albanos & Hiberos gigni, literis mandatum legimus,lethiferi morſus, quibus affe-ctos homines tam dira inficiunt tabe, vt quoſdam riden-do,nonnullos flendo,alios diuerſo animorũ habitu mor-tem oppetere compellant. Illud tamen proditum memo-riæ eſt,in Arabia viperas minus eſſe lethales,nec morſus lethiferi,quòd odoratis depaſtæ, virulentæ non ſunt. In Phœnicia verò,& omni Aphricæ tractu truculentiores, & vel ſolo halitu afferre necem,& in Syria angues ne la-ceſſitos quidem, Syros attingere: in peregrinos autem, ictu perniciali iras acuere. Contrà verò in Altenio Cariæ monte ſcorpiones aduenis innocuos eſſe: incolis verò pernicioſos & infeſtos.

nes apud Albanos et Hiberos.
Vipera in Arabia.
In phœnicia & Aphricæ tractu.
In Syria.
In Altenio monte.

Qui vici, viæ, vel cliui præcipui Romæ fuerint, & vnde nomina originis ſumpſerint. CAPVT. XVIII.

ADuerti ſæpe animũ,ſicut fora,ita & vicos vrbis prę-cipuos, partim à conditoribus,nonnunquã ex variis euentis nomina ſumpſiſſe: plerunque qui loca vrbis in-coluere,ad poſteros denominationes ex ſuis nominibus tranſmiſere. Thuſcum vicum ideo dictum ferunt, quod cũ Porſenna rex vrbi caſtra admouiſſet hoſtiliter,& repẽ-tinas incurſiones faceret, neque vt admitteretur efficere quiſſet,re infecta inde diſcedens,contra Aricinos admo-uit copias: vnóq; prælio fuſi Hetruſci, laſſitudine & vul-neribus ſaucij, Romam petiere: vbi maiore cura habiti & culti in calamitate, amore vrbis locum quem incole-rent,petiere,quibus in vrbe datus eſt,quem Thuſcum vi-cum appellarunt, Sunt qui credant Cælium Iubenium Hetruſcum bello egregium,cum expedita manu Romu-lo contra Latinos præſidio veniſſe: cúmque in monte Cælio loca editiora tenuiſſet,poſt Cælij obitum,ne quid moliri poſſent,in æqua deducti, infima vrbis coluiſſe, à quibus Thuſco vico,vt ait Varro, nomen datum. Ea autem fuere inter Capitolium & Palatium loca iuxta Comitium ſtadiorum ferme quatuor, prope Velabrum, quantum à foro ad circum maximum latitudinis eſt. Ex vico enim Thuſco & Velabro per boarium forum in cliuum publicum flectebatur, atque in ædem Iu-nonis reginæ, ibíque ædem Vertumni fuiſſe autores tradunt,qui deus inſtar magni numinis apud Thuſcos,

Thuſcus vicus.
Cliuus publicus.
Aedes Iunonis & Vertumni.

& multo in honore fuit In capite enim vici Thuſci,inter circum maximũ & Auentinũ, Argiletũ & ſepulchrũ Argi viſebatur.Patricii autẽ vici nomẽ dictum accepimus,ꝙ regnante Seruio Tullio, quum timor inceſsiſſet patres,ne quid Romana nobilitas moliretur,locus in vrbe ſemotus, quem incolerent, datus fuit,quem patriciũ, quòd ea loca patricii tenerent, vocatum ferunt. Præter quem fuit angiportus patricius ad ædẽ Dianæ, ad quem viros ingredi religio nõ ſinit.Cyprium verò dictum autumant,quòd quum Sabini locũ inſediſſent, boni ominis cauſa Cypriũ,hoc eſt,bonum nuncuparũt,cui poſtea propter Tulliæ inhumanum ſcelus, quòd infando facinore carpentũ ſupra defuncti patris corpus egerat,Scelerati dixere nomen. Ex ſummo enim Cyprio vico eunti dextra in Vrbicũ flectebatur:inde ad Exquilias iter erat. Sic vicus Aphricus,ꝙ in eo ex Aphrica diuertebant hoſpites,quíque obſides dati erant, denominari cœpit. Et Fregellæ,quòd ea loca Fregeæ ciuitatis hoſpites incolerent.Iugariũ verò dixere ab ara Iunonis Iugæ, quæ præcipuo ibi honore colebatur.Iunonẽ enim Iugam vocãt, ꝙ iungere matrimonia & nuptiis præeſſe putarũt. Hunc iugarium in infimo Capitolini montis prope Æquimelium & templum Fortunæ fuiſſe, iuxta ædes matris magnæ indubia argumenta ſunt: quibus in locis etiam Opis & Mineruæ ædes erant. Sobrium autem vicum, vel quòd nulla ibi caupona foret, aut vinaria officina: vel quia lacte, non vino, Mercurio litabatur,nomen vendicaſſe Pompeius autor eſt.Vicus verò longus,ſicut via lata à latitudine,ſic à longitudine nomen fecit. In eo enim Febris phanum,& ara Pudicitiæ plebeię,quam Virginia Auli filia nupta plebeio, templo ſacrauit, eſſę traduntur. Nanque aliam patriciæ Pudicitiæ ad ædem Herculis rotundam in foro boario fuiſſe vulgatiſsimum eſt. Cuius Pudicitiæ ſignum præterquam ab ea quæ vni nupſiſſet, caſtiſsima matrona attingi, aut in æde litari nulli permiſſum fuit.In via verò lata,lacus Ganymedis, Solíſque & Spei ac Fortunæ templa in magno fuere cultu.Præter quos erat cliuus Capitolinus, ex quo ad æqua vrbis ex Capitolio deſcenſus patuit,iuxta quẽ Saturni & Cõcordiæ templa,haud longè ab æde Iunonis Monetæ:& alter

Argiletũ. *Vicus patricius.* *Angiport⁹ patricius.* *Cyprius vicus.* *De hoc ca. 6.huius li.* *Vicus vrbicus.* *Vic⁹ Aphricus.* *Vicus Fregellæ.* *Vicus Iugarius.* *Vicus Sobrius.* *Longus vicus.* *Febris phanum.* *Ara pudicitia plebeia & patriciæ.* *Via lata.* *Cliuus Capitolinus.*

Publicus ſeu Publicius à Publiciis ædilibus, qui locũ ſta tuerunt, vel quòd publica impenſa conſtratus foret, ſicut via publica, ſita apparent. Pérque hũc cliuum publicum ad Velabrum, & boarium ac piſcarium forum ex Capitolio atque arce deſcenſum patuiſſe, & inde in Exquilias iter eſſe tradunt. Nam cliuum Vrbicum, iuxta quem Ser uius Tullius habitauit, & Publicum vicum, ad quem lac⁹ Fagutalis, Fagutálque Iouis ſacellum, in quo fagus arbor ſacra viſebatur, pariter in Exquiliis fuiſſe proditum eſt. Fuit quoque cliuus proximus non incelebris, ad quem Florales ludi celebrati plerunque ſunt, & vicus Coſconius & Hiſtrius, qui, vt multi autumant, à conditoribus nomẽ vẽdicarũt. In hoc vico Hiſtrio ſecũdo Punico bello aquarũ magnã vim erupiſſe T. Libius memorat. Legimus quoque Sandaliariũ vicũ ab Apolline Sãdaliario, cuius effigiem ornatam ſandalio, quod eſt calceamenti genus, in quarta vrbis regione autores ponunt: Sicut in ſexta regione malum punicum fuiſſe memorant, & ad Capita babula, ad Pirum & Scalas anularias. Sed quod de vicis, idem de viis dictum accepimus. Nam Carinas à Cerione dictas Varro ſignificat, iuxta quas templum Telluris, & Põpeii domus. Hæ enim & Suburra celebres & primę viarũ habitæ. Hãc verò ab agro Succuſano, vel quòd ſub muro Carinarũ foret, denominari tradũt. Poſt quas via ſacra nõ minoris celebritatis & famæ adnominatur: ſiquidem per eam frequens in Capitolium iter erat, per quam triumphalis põpa, captiua præda, & hoſtium ſpolia, ſubactis gentibus & nationibus domitis, ſolẽni apparatu triumphi die procedebant: eámque ſacram nũcupari, quòd inter Romulum & Tatium ictũ in ea fœdus fuiſſe tradũt. Quãuis in comitio inter Romanos & Sabinos percuſſum fœdus, atque ideo à conuentu Comitium veteres appellaſſe contẽdãt. Nonnulli quòd per eam ſacra in arcem quotquot mẽſibus deferri, indéque augures captare auguria ſolerent, dici opinati ſunt. Cuius cognomẽti etiã Athenis viam fuiſſe legimus, quòd Eleuſina ſacra in ea peragerent. Et alia Mylaſæ in Caria eiuſdem nominis proditur, ab vrbe ad Iouis templum ſtadiis ſexaginta, per quam ſacrorum pompa ferebatur. Inter vicos autem Athenis præcipuæ dignationis Melita, vbi Pho-

Cliuus Publicius.
Cliuus Vrbicus.
Fagutal.
Vicus Coſconius & Hiſtrius.
Vicus Sandaliarius.
Via Carina
Via Suburra.
Via ſacra.
Sacra cur dicta.
Comitium
Via ſacra apud Athenienſes & Mylaſ.ss.
Via Melite.

Via Colonides. cionis ædes erant, & Achæis Colonides memorantur. Hæcquidem ſacra Romæ à Carinis oritur, &ab Streniç ſacello, vbi ſtatua Clœliæ virginis inſidens equo, ibíque ad ædes Larium, &demum ad Scauri ædes procedebant, vbi templum Cluacinæ Veneris ſitum memorant fuiſſe, quòd imbi Sabinæ mulieres infeſtas acies, & vſque accenſum prælium inter Romanos Sabinóſque diremiſſent. Cluere enim antiqui pugnare dixerunt. In ea quoque regia fuit, vbi Ancus Martius primò, & poſt aliquot tempeſtates Iulius Ceſar habitaſſe fertur. Ibíque Fabius fornix arcus Marmoreus, á Fabio cẽſore extructus, qui quõdam de victis Allobrogibus triumphauit. Et haud procul Calphurnius fornix, apud quem C. Gracchus fragmẽto ſubſellij ictus occubuit: præter quas fuit via fornicata in campo, vbi Flaminia & Septa fuere. Exquilinam verò & Cælimontanam, quod in Cælium & Exquilinum mõtem ferrent, denominari ferè vulgatiſſimum eſt. Septa verò, frequentia fuere in Martio campo loca, quibus olim Ouilia nomen, tabularis cincta, æuo mox ſuccedẽte, ſumptu magnifico & excellenti cultu marmorea facta, quæ excellas porticus & ingentes ambulationes ac cepere: in quibus populus ad comitia frequẽs conuenire, & de dandis honoribus, déque repub. decernere ſolebant, ibíque res cenſu & æſtimatione dignæ, & quæ magno parantur, venales exponi. De noua autem via, quòd ſupra ædẽ Veſtæ, iuncta Romano foro & Velabro fuerit, quódque ex Velabro ad eam iter eſſet, ibíque ante aduentum Gallorum, Gallos primùm aduẽtare auditum ſit. Proptereáque Aii dei aram, & Alloquutionis templum illica Furio Camillo extructum diu manſiſſe, à multis ſcriptum & memoratum eſt.

Clœliæ ſtatua. *Cluacinæ veneris tẽplum.* *Cluo.* *Fabius fornix.* *Calphurnius fornix* *Via fornicata.* *Via exquilina.* *Via Cęlimontana.* *Septa.* *Ouillia.* *Via noua.* *Aii ara.* *Allocutionis tẽplum*

In quibus membris in homine inſit religio quadam, propter quam illa ſanctè coli debeant & obſeruari.

CAPVT XIX.

QVibuſdam membris in homine religionem ineſſe eáque ſanctè obſeruari & coli decere, multi arbitrati ſunt. Siquidem in capitę hominis tanquam in

Religio in capite.

arce,vbi mens & ſedes animæ creditur eſſe,quæ pars lon gè ſanctiſſima homini eſt,quòd inde originem ſumunt ſenſus & nerui,religio & quoddam numen ineſſe fertur. Ideo ſi quem reuerebātur veteres,aut honore dignū putabāt,ad omnem occurſum caput reuelare & aſſurgere, ac de via decedere ſolebāt,ſcilicet exiſtimantes,nudo & aperto capite in exhibendis honoribus eſſe oportere,veluti omnia noſtra patefaciamus: credo etiā valetudinis cauſa,vt Varro ſignificat,quod ad fidem proximè accedit:detecta enim capita cōtra vim algoris caloríſve haud dubiè firmiora eſſe,& ad valetudinē mirè proficere multi cenſuere.Ideo Aegyptij,quòd detecto ſunt capite, habētur firmiores: Perſæ verò,quòd cum mitra & pileo, debiliores,adeo vt leui ictu offendātur capita.Hinc Hannibal,diuus Iulius,& alij ſummi duces,detecto ſēper capite ſeu ſol,ſeu imber eſſet,velut cōtra frigora tēpeſtatéſque obdurato,inceſſere.Maſiniſſa quoque Numidię rex,nullo frigore aut imbri adduci potuit vt caput tegeret.

Capite reuelato aſſurgere, & de via decedere.

Capite aperto eſſe, ſalubre.

Quod de Hadriano & Seuero principe traditur, tantæ firmitatis fuiſſe, vt hyeme ſæua & gelida per niues & frigora aperto capite inceſſerit ſemper.In quo quidem id longè præſtatiſſimū fuit,ſuis nominibus quémque vereri & ſalutare,ſalutantibúſque reddere ſalutem. Ideo nomenclatorem, qui nomina ſuggereret,iuxta veteres habuere. Si autem nomen non ſuccurreret,illum honoris cauſa dominum appellabant. Græci verò non proprio, ſed officij nomine aut muneris quod gerebat, ſalutare religioſius putarunt,Defuncti verò corpus examine,aut vrnam tāgere,venerationis ſignū erat.Si qui tamen præcipua dignitate & honoribus fulgerent,illos propriis ſalutare nominibus haud decorū videbatur.Fertur tamen Alexāder Macedo poſtquam profligato Dario Magnus eſt cognominatus,nulli niſi Antipatro & Phocioni literis dediſſe ſalutem. Et Demetriusipræter ſe & Antigonum patrem,regem nec nominaſſe quenquam,nec ſalutaſſe. Nero quoque Cæſar nedum ſalute,ſed ne reſalutatione quidem aliquem impartiuit.Craſſus cōtra: nam infimi ordinis ſingulos propriis nominibus reſalutauit. Reges Numidarū pro maieſtate habēt, nulli mortalium impartiri oſculū,nec ſalutē: Pyrrhus verò in ſalutatione

Suo nomine ſalutare Nomenclator.

Officii aut munieris nomine ſalutare.

Defunctorum corpus aut vrnam tangere.

Salutationes.

Alexander Demetri⁹. Nero. Craſſus. Reges Numidarum. Pyrrhus.

literarũ, adulterinas Lyſimachi literas deprehẽdit. Nam
quum Ptolemæus Pyrrhum epiſtolis filium ſalutaret, in
adulterinis quas Ptolemæi nomine Lyſimachus deſtina-
Tigranes. rat, regem nuncupauit. Tigranes autem, quòd à Lucullo
non rex regum ſalutaretur, quaſi coarguens imperitiam
ſuam, ipſum pari modo retaxauit. Námque ad eum vt im
peratorem ſcribere contumaci epiſtola recuſauit. Cui
haud abſimile eſt, quòd Menecrates Iupiter cognomina
tus, cũ literas ab Ageſilao hoc tenore accepiſſet: Mene-
Menecrates crati rex Ageſilaus felicitatem: quaſi conuicio affectus
Darius. foret, reſcripſit, Menecrates rex Ageſilao ſanitatẽ. Dario
quoque, quum ſe regem aſcripſiſſet, neque idem nomi-
nis Alexandro impartiſſet, Alexander reſcripſit, vt de cæ
tero meminiſſet, ſe non tantum regi, ſed & ſuo ſcribere.
Caſſander. Caſſander verò quum omnibus libellis & epiſtolis rex
ſalutaretur, tantæ moderationis fuit, vt nunquam ſibi re-
Porus. gium vſurparit nomen. ſicut Porus Indorũ rex ab Alexã-
dro victus, in poſterum nunquam ſe regem appellari ſu-
Perſes. ſtinuit. Contrà Perſes Philippi filius, quum rebus deplo-
ratis & euerſo regno ſupplex ad Conſulem ſcriberet, tan-
quam in altiore faſtigio poſitus, ſe regem aſcribere non
Hannibal. dubitauit. Inter cæteros proditur Hannibal eò inſolẽtiæ
proceſſiſſe poſt victoriam ad Cannas, vt nulli ciuiũ ſuo-
rum niſi per interpretem reſponſum aut ſalutem dede-
rit. Et Pallas Claudij libertus, eius proteruiæ fuiſſe, vt nõ
Pallas. modò nulli miniſtrorũ ſalutem impartiuerit, ſed ne vo-
cem quidem cum familiari communicarit. Fertur tamẽ
Sapor. Sapor Perſarum rex, quum ad Cõſtantium ſcriberet, Im-
peratorem, Solis & Lunæ ſe fratrem dixiſſe. Et Artaxer-
Artaxerxes. xes quum minacibus literis vrbium excidia, vaſtationes
agrorum, cædes & incendia Lacedæmoniis interminare-
Laconum breuiloquẽtia. tur: Spartanos Laconico more vnico verbo reſpondiſſe,
ſcilicet, vt faceret. Cui haud abſimile eſt, quòd quum Ly
ſander poſt multiplicia bella ad Ephoros ſcripſiſſet, Ca-
ptæ ſunt Athenæ, Ephori ſuo more pauciſſimis reſpon-
derunt, Sat eſt capi. Philippo quoque Macedonum regi,
iniqua poſtulanti, Lacedæmonij reſcripſerunt, his tan-
tùm verbis, περὶ ὧ ἡμῶν ἔγραψας, οὐκ: De eo quod ad nos
ſcripſiſti, non. Sicut iterum quum Spartanos fines ingreſ
ſus quæſiuiſſet, vtrum vellent amicum an hoſtem ſe reci-

re: iidem reſcripſerũt, οὐδέτερον id eſt, neutrum. In qua quidem re Athenienſium moderatio adnotanda ſuccurrit, qui quum Philippi hoſtis literas, quas ad Olympiadem ſcripſerat, intercepiſſent, eas inuiolatas reddiderũt, ne tori genialis & ſecreta coniugij panderent. Verùm aliter quum diis immortalibus honores dabant, fieri ſeruatum eſt. Tunc enim capite operto & velato ſacra facere & numina adire mos erat: vt deorum honores longè diſpares ab his qui dãtur hominibus, magnámque in eo vim diuinitatis oſtenderent, quum ſemoto viſu à rerum conſpectu, religioſè & venerabundi diuina peragerent. Ideo in ſacris velare caput, & veſte operiri, antiqui moris fuit. Regum quoque capita inſigni faſcia ornari, ſicut imperatorum aurea corona vel lauro: quoniam ea pars corporis ſanctior in homine eſt, propterea ibi inſigne bonorum & diadema eſſe voluerunt. Perſarum mos erat, vt ſi pares eſſent, oſculo impartirent quos honorabãt inferiores verò ſalutando, potentiorum genas manu tangerent. Cognatos tamen, reliquóſque neceſſarios, vbi diutius abfuiſſent, aut lõgius eſſent abfuturi, ſe inuicem oſculari frequens vſus erat: quod à Romanis vſurpatum inuenimus, vt cognatis obuiam factis frontem ſuauientur. Apud Perſas, Medos & Indos, reges adorari, & in ſalutando homines toto corpore procidere, inuenimus. Quare Thebanus Iſmenias iuſſus Artaxerxem adorare, ne contra decus faceret, prolapſum annulum ſuſtuliſſe, & ita adorantis ſpeciem præbuiſſe dicitur. Id quod Romanis longè eſt habitum nefas, niſi quòd C. Caligula cũ Cæſares ſalutarentur prius, adorari ſe iuſſit capite velato vt deum. Mox Diocletianus ſecordia intolerabilis, contra inſtituta maiorum, idem exequi auſus fuit. Apud exteros verò Cyro Perſarum regi, adorandi cultum primũ delatum comperimus, cui proximum diis immortalibus honorem decreuere. Quod mox Indi & poſteri reges ex equi magno ſtudio curauerunt. Id quod Octauius Auguſtus & Alexander Seuerus præcipuè deteſtati ſunt. Nam ſi quis inter ſalutandum flexiſſet caput aut aſſentaretur blandius, foras detrudi atque exigi iuſſere. Frontem verò ſacram Genio nonnulli tradunt. Sicut enim Iunoni brachia, pectus Neptuno, cingulum Marti, renes Veneri,

Honos in deos.

De hoc ſup. cap. 14 huius lib & cap. 22.

Caput ſanctior pars in homine.

Oſcula impartiri.

Adorati reges.

Oct. Aug. & Alexã. Seuer⁹ adorationem repudiarũt

Frons.

pedes Mercurio, digitos Mineruæ cōſecrauit antiquitas: ita frons Genio dicata fuit: quippe deum venerātes, frontem tangere, & indita ad frontem manu, numina adire ſolebant. Quare Pompeio Magno frontis honorem, & os probum, velut maximum naturæ munus, tribuerunt. Ipſa enim ſeueritatis & clementiæ index eſt. Ideo minorem frontem venuſtū facere & mitem, remiſſum & quietum, multi cenſuerunt. Contrà frons magna, ſegnes: parua, mobiles: rotunda, iracundos: lata, mente flexibiles deſignauit. Quod etiam carmine Homerus proſecutus fuit, vt ſingulos membris honeſtaret deos. Nāque Iunonem facit cādidas vlnas habere, Auroram roſeos lacertos, Mineruam oculos glaucos, Thetidem argenteos pedes, Heben verò talos pulcherrimos. In oculis quoque religio fuit, in quibus imago & natura hominis, ac tacitus ſermo mentis maximè exprimitur. Vt enim cauda leonibus, aures equis animorum indicia præſtant: ſic oculis hominū, mentis imago apparet: nam cordis nuncij ſunt. Ex his enim virtutes vitiáque agnoſcimus, iratum vel propitium animum, lętum aut affectum perpendimus Dignitatémque oris exhibere cōſueuerunt, vitámque à morte diſtinxerunt. Hos oſculari & amplecti, ac præcipua charitate proſequi ſolemus. Refert verò Ariſtoteles, caprinos oculos, & modicè conniuentes, aut paruos, morum præſtare indicium optimorum: contra oblongos, peſſimos notare: candidos & protentos, impudentes: carnoſos, verſipelles: mobiles, inconſtātes. Naſum quoque, morum facere indiciū multi arbitrātur. Ideo Perſæ adunco naſo (quos grypos vocant) præcipuè honorant, quòd talem fuiſſe Cyrum crederent: ſimos verò, mites facere & gratioſos, In eo enim irriſionis ſedes eſt: quare naſuti, & habere naſum irriſores dicti. In ſuperciliis autem notatur faſtus, qua parte negamus vel annuim⁹. Ea quidē porrecta, molles ſignificant. nimis deflexa, auſteros: inflexa, deriſores: demiſſa, maleuolos. Nam ſi quem faſtidimus, truci ſupercilio deſignamus. Ideo Romanæ mulieres ſupercilia Lucinæ cōſecrarunt, quia inde lux ad oculos fluit. In genis autem eſt ſedes pudoris. Has enim quum pudet, primū rubore ſuffundi videmus, pudibundúque animū ex illis pēſitamus. Quare in pueris rubere genas, & ingenuo pu-

Frons minor. *Frons magna.* *Frons parua.* *Frons rotūda.* *Oculorum religio.* *Phyſiognomia ex oculis.* *Ex naſo.* *Ex ſuperciliis.* *Ex genis.*

dore affici, probitatis ſignum eſt: in his enim pudor, integritas, & virtus oſtenditur. In quo proditum memoriæ fuit, populum Romanum tantum pudori tribuiſſe, vt Philippo regi Macedoniæ pluribus criminibus impetito, nihil æquè profuerit, quàm Demetrij filij pudor, in ſenatu obiecta minimè diluere valentis. Domitiano verò Cæſari crebra oris confuſio pro modeſtia putabatur, quum eſſet ſumma immanitas. Ideo qui pudorem abiecere, perfricuiſſe faciem dicti. Contrà in auriculis rubor: nam læſæ conſcientiæ & admiſſæ turpitudinis ſignũ eſt. Magnas tamen auriculas, ſtultum deſignare voluerunt, & loquacem: mediocres verò, mores optimos præmõſtrare. In auribus mulieres binos ternóſque vniones aut elenchos ferre, nobilitatis ſignum fuit: ſicut in Oriente viris geſtare aurum. Sylla tamen tunc maximè truculentus fuiſſe dicitur, & aſpectu minaci, quum eius faciem rubor infeſtaret. Plato verò homines rubicundos dixit animoſos, nigriores, viriles: albos, deo deuotos: mellei coloris & decoloris vultus, nimiũ amatores. Tametſi cõmuni feratur adagio iracũdiſſimos eſſe flauos, rubẽtéſque. In pectore autẽ ſedem eſſe cõſilii: eapropter prætextatis bullam pẽdere pro pectore, quod vbi ſedes erat cõſilij, ibi cordis inſigne maneret, multi prodidere. Hominis præterea genibus quãdã eſſe religionẽ & pietatẽ nouimus. Etenim ſupplicãtes, & qui piè exorare aliquid volũt, deorũ hominũq; genua amplectũtur, manus apprehẽdũt, ad genua procumbũt, illáque tanquã ſacra ſuppliciter venerantur & colunt, in his numen & ſedẽ miſerationis eſſe arbitrati. Quanuis apud Græcorũ antiquiſſimos, in ſupplicãdo mẽtũ attingi, & altera manu genua apprehẽdere, aut oleæ ramũ velamẽta ſupplicũ offerre, vſurpatũ ſit. Et apud Moloſſos cũ regis prole ad ſacrariũ cõfugiſſe, eũque ſedẽtẽ crexiſſe: Spartanis, cruda exta in manus obtuliſſe: Perſis, per Solis iubar obteſtari, vel manu ignẽ excipere, & ſi voto caderet, ſe in aquã iniecturũ interminari: apud Scythas & Latinos populos ſupplicẽ in Lare ſedere tacitũ, abiurationis & maximũ ſupplicãdi genus notabatur: ſicut Græcis, humi inter cineres cõſidere ad ignẽ. Erátque Macedonũ mos, ſi quid ſuppliciter expoſcerẽt, ſeminudos, & interiori tãtũ amictos tunica, obteſtari: quod à Romanis quoque vſurpatũ

Ex auriculis.

Platonis ex coloribus physiognomia.

Pectus ſedes conſilii.

Genua.

Supplicum geſtus apud diuerſos.

Mentum attingere.

meminim⁹, vt nudo pectore, & deiecta toga ab humeris, deprecentur genu nixi, nonnunquã humi deiecti, quæ infima obteſtatio putabatur. Siculorum verò & Græcorũ inualuit mos, ſqualida veſte, capillo & barba promiſſa, illuuie & ſqualore obſitos ad miſerationem adducere: pedibus quoque obuolui, & humum vertere crinibus, aut paſſis protenſiſque manibus obteſtari, præcipuum ſupplicandi genus fuiſſe multi prodiderunt: Sicut manus in cœlum tendere, à diis opem expoſci, vel puluerem crinibus ſpargere, intimum doloris ſignũ notabatur. Eſt quoque in dextris religio: eam porrigimus, ſi quid data fide futurum pollicemur. in ipſa enim fidem ſacratam Numa Pompilius voluit, ſacrúmque Fidei inſtituit, ad quod flamines curru arcuato manu ad digitos inuoluta, ſolenni pompa vehi iuſſit: magno argumento illã in dextris ſanctam ſacratámque, & propterea minimè violandam ratus. Apud Perſas quoque, ſi quid firmum illibatúmque volebant, illud dextræ & fidei pignore ſanciebant: itaque nihil apud eos fide antiquius fuit. Ad dextram verò locari, præcipuè apud Aegyptios, magnus eſt honos habitus: in medio verò, maximus. Quod æquè apud Romanos ſeruatum eſt. Idem apud Aphros Numidáſque. Etiã in dextra magnam viro ineſſe autoritatem maieſtatémque, hoc argumento notari, quum tumultuantem multitudinem dextra compeſcimus, aut indicere ſilentium, pacémque manu protenta afferre ſignificamus. Inde nos principũ ſtatuas pedeſtres equeſtréſque ad hoc æui dextra porrecta inſpicimus. Marius quoque quum in Romanos maxima clade ſæuiret, quos ſeruare voluit, dextra porrecta, aut ſalute data, incolumes fecit. Refert tamen Xenophon, Cyrum ſingulari prudentia viros adhibitos conuiuas, quò honoratius exciperentur, in ſiniſtra locare ſolitum, eámque partem velut cordi affinem, digniorem duxiſſe. Legim⁹ quoque victrices dextras imperatorum, ob fortia facinora milites deoſculari, apud Romanos patrij moris fuiſſe: pedes verò nunquam, niſi quod de Maximino proditur, tantæ perfidiæ regnaſſe, vt in ſalutationibus ſibi pedes oſculari ſiuerit. Tametſi Iulius Cæſar Põpeio Pœno agẽti gratias, pedem cũ ſocculo aurato oſculandũ dediſſe legatur. Fuítque apud Lingones ſeruatum,

Dextræ religio.

Ad dextrã locari.

Dextra autoritas.

Ad ſiniſtrã locabat Cyrus.

Manuum deoſculatio

Pedum oſculatio.

vt dextræ effigies hoſpitij ſymbolum ferret, & incolumitatis teſſerā. Siniſtram verò attigiſſe, ominoſum erat, & infortunij loco habitum. In ima verò aure memoriæ ſedes locabatur: ideo ſi quem facti alicuius admonebant, aut atteſtari in iudicio volebāt, imam aurem veteres tangebant: propterea tinnitu ferunt aurium, abſentium de nobis ſermones præſentiri. Quare Ægyptij qui per notas & figuras ſenſus effingūt, ſi quem memorem ſignificabāt, leporem aut vulpem auritis auribus, quod ſummi eſſent auditus & inſignis memoriæ, effingebant: ſi verò malum, crocodilum: ſi velocem, accipitrem: ſi inuidum, anguillam, quod cum piſcibus eſſet inſociabilis: ſi iuſtum, oculum: ſi liberalem, dextram manum digitis paſſis: ſi auarum, iiſdem compreſsis marmori inſculpebant. Etiam cùm veniā ſermonis à diis poſcimus, proximo à minimo digito ſecus aurem locum Nemeſeos tangere, & os obſignare ſolemus: in eo venam quādam tenuiſsimam vſque ad ima cordis penetrantem, peruagata opinione arbitrati. Ideo in ſpōſalibus & ſolenni die nuptiarum, digitum minimo proximum annulo excolebant, & velut pignus amoris præcipuum ducebant, vt is in ſummo honore foret, quo duce mutuus amor vſq; ad cordis ima penetraret. Sed meminiſſe par eſt, hunc annullum nuptialem, nō ex auro, ſed ferro veteres coniugibus dono dare cōſueſſe: quem quidem prior ætas in ſiniſtra ferebat: crediderim, ne vſu attereretur, quod erat proprium nuptialis annuli: reliquos verò, ſiue ex ferro, ſiue auro, quacunque manu deferre licuiſſe, eíſque veteres non ornatus, ſed ſignandi cauſa vſos fuiſſe, populúmque Romanum ſine hoc inſigni longo tempore ſtetiſſe. ſolitúmque primò legatis ad exteras gentes profecturis, annulum aureum velut inſigne munus dari: hique foris aureo, domi ferreo vtebantur. Poſtea iudicibus & equeſtri ordini, híſque quibus & auo paterno ſeſtertia C C C C. cenſus fuiſſet, ferreos primùm annulos, deinde aureos dari cœptum: quo inſigni equeſter ordo à ſenatorio diſcretus noſcebatur. Idémque Lacedæmoniis in vſu fuit, quibus ferrei annuli frequentes fuere. Moríſque fuit aureos annulos in luctu & funeribus, funeſtiſque caſibus Reipub. deponi, & ferreos ſumi, Scilicet arbitrati ſine auro in luctu

Memoria ſedes in ima aure.

Digitus à minimo proximus.

Annulus nuptialis.

Annulos qui initio geſtabant.

De hac re infrà cap. 19. huius libri.

eſſe oportere: in quibus imperatorum & principum, aliorumque quos colebant, & præcipuo honore proſequebantur, aut maiorum imagines effictas exculptáſque habebant. Primi enim, ſaxi fragmentũ ferro incluſum gemmæ loco geſtaſſe feruntur: ſuperior Aphricanus ſardonycem, quòd ſola gemmarum ceram non auferret, Polycratis annulo celebratam, Lentulus aui figuram, Aphricani filius patris effigiem inſculpſit annulo. Auguſtus Octauius Sphingis, mox imagine Magni Alexandri, nonnulli Harpocrate & Ægyptiis diis vſi ſunt. Notaque eſt Pyrrhi gemma, in qua Apollo & muſæ cum ſuis inſignibus non effictæ, ſed natiua ſpecie viſebantur. Et annulus Syllæ, in quo traditus Iugurtha inſculptus erat. Celebratur quoque rana Mecœnatis, & inſifer leo Magni Põpeij in gẽma, & Seleuci annulus fatalis, in quo anchora effícta viſebatur, cuius imago in femore poſteris familiæ natiua apparuit: ſicut Thebis habere lanceã, genitiuis notis Satorũ nomini & familiæ datũ erat. Inter quos fertur in brachio Dacorum, notã originis quarto quoque partu regenerari. Et Auguſtus corpore maculoſo in modum & ordinem cœleſtis vrſæ notas habuiſſe. Præ cæteris autem magnis effertur laudibus Nonij ſenatoris annulus gemma XX. milibus ſeſtertiis taxata, propter quam ab Antonio proſcriptus fuit. Proditúmque memoriæ eſt, Macrianorum familiam hoc habuiſſe proprium, vt Magni alexandri imagines tam viri quàm fœminæ in annulis deferant, & reliqua ſupellectile effictas. Ipſe tamen, deuicto Dario, quas deſtinabat in Aſiam literas, Darij annulo imprimebat: quas verò in Europam, ſuo. Quibuſdam verò Epicuri imagines non in annulis modò, ſed & in poculis habere, magnæ curæ fuit, hoc fauſti ominis generi & nomini ſuo eſſe arbitrati. Claudij verò Cæſaris principatu compertum eſt, non gemma ſignare, ſed auro: quòd violare ſignis gemmas nefas ducerent. Quomodo Commodus Imperator ſigno Amazoniæ ſignaſſe dicitur, donec ſecuris temporibus paſſim id inſigne appeti cœpit. Annulorúmque frequens vſus fuit & promiſcuus, ita vt Romani milites ſine delectu, & demum libertinæ cõditionis homines, quinetiam fœminæ & extrema mancipia, quod anteà non licuit, annulorum

Gẽmarum vſus in annulis vnde.

Notæ genitiuæ.

Nonij ſenatoris annulus.

Epicuri imago, in annulis.

auteorum iure donarentur. Qui enim libertus eo munere donatus erat, velut ingenuus cenſebatur viuens, ita vt haud ſecus quàm quiuis liber, magiſtratus & honores gerere,& reliqua ingenuorũ munia obire poſſet: morte autem obita,hæreditatis & bonorum partem,vt quilibet libertus & ſeruitute exemptus patrono dare cogebatur. Erátque conſtitutum, vt qui libertus annulo donaretur, exploſo veteri nomine, equeſtre aſſumeret. Apud Perſas verò donari annulo à rege, amicitiæ ſignum erat, eo argumento illos in intimam ſodalitatem, & vinculũ maximi fœderis admittere ſignificantes. Athenienſibus autem, etiam ſeruis nequiſſimis ferreo annulo ſignare permittitur: ſicut Babyloniis, qui annulo ſignatorio vtuntur omnes. Apud Cattos licet fortiſſimus quiſque annulum ferret,ignominiæ hoc ducebatur loco, tanquam vinculo nexus foret, niſi aliqua hoſtili cæde eo ſe exoluiſſet. Carthaginenſes pro numero expeditionum milites donabant annulis pluribus. Nec fuerit alienum meminiſſe, Heliogabalum ſingulis diebus nouos variaſſe annulos, eundémque nunquam bis induiſſe. Atque Apollonium Thyaneũ annulos ab Iarcha dono datos, inſtar numinis habuiſſe,ita vt ſingulis diebus per vices variatis, maximorum ſecretorum particeps fieret. Sed quia de Harpocrate mentio facta eſt,non omittendum, hunc Deum inter numina Ægyptiorum reputari, qui ex Iſi & Oſiride natus, quoniam præmaturo partu editus erat tanquam mutus & elinguis, præſul ſilentij & taciturnitatis habitus eſt: ideo digito opſignante ora effingebatur. Fuitque animaduerſum, hunc Harpocratem, Serapidem, & Iſim, Piſone & Gabinio COSS. quum reliquos in capitolium admiſiſſent deos, euerſis illorũ aris Romanos exegiſſe, illóſque diuinis coli honoribus vetuiſſe:ſæpéque actum in ſenatu fuiſſe,de ægyptiorum & Iudæorum ſacris cæremoniiſque vrbe pellendis, quòd turpium religionum & nouarum ſuperſtitionum cauſa & ſeminarium forent. Athenienſes verò Sarapidem à Ptolemæo acceptum, non ſolùm in vrbem introduxere, ſed magnis percoluere honoribus, cuius templa in Memphi vetuſtiſſima viſuntur,ad quę nec peregrino,nec ſacerdoti,prius quam Apim ſepeliſſent, ingredi fas erat.

Annulorũ aureorum iure donatus libertus habebatur ingenuus, ac nomen mutabat.

Apud Perſas à rege donari annulo.

Heliogabali in annulorum vſu luxus.

Harpocrates.

Quibus finibus, quáque menſura iter, actus aut via conſtent, & quid pes, cubitus, palmus, iugum, diplethrum, ſtadiúmve ſit.

CAPVT. XX.

Inſt. de ſeruit. in prin. PRædiorum ruſticorum ſeruitutes apud iurecõſultos, qui iura finium, poſſeſſionum, aquarum, itinerúmque notauerũt, has eſſe nouimus: Iter, Actum, Viam, & Aquæductũ. *Iter.* Iter eſſe conſtitit ius eundi per fundum alienum hominis tantum: *Actus.* Actum, hominis & iumenti: *Via.* Viam verò, hominis, iumenti, & vehiculi. Sed qua mẽſura, quáque finitione iter, actus, aut via conſtet, nec expoſitè, nec ſatis apertè illorum documẽtis traditur. *Alc. in l. Mille paſſus. & l. quantum. ff. de verb. ſign.* Quum verò in nonnullorum autorum lectione verſaremur, qui hæc compertius tradiderunt, inuenimus lege duodecim tabularum, viam in porrecto, octo: in anfractu, pedũ ſexdecim conſtitui: *Actus.* illiúſque dimidium, hoc eſt, pedes quatuor, actui tribui debere: ſiquidem actus latitudinis pedum quatuor, longitudinis pedum viginti ſupra centum definitus eſt: *Iter.* iter verò, dimidium quod actus, hoc eſt, pedes duos tantùm latitudinis habet. Etenim quum *Palmus.* palmus ex quatuor digitis conſtet, prout Sidonius & alij metiti fuere: íſque quater multiplicatus, pedem efficiat, ex quatuor palmis, hoc eſt, digitis ſedecim, pedem conſtare nemo dubitauit. *Lichas.* Nonnulli licham quatuor digitorum, *Palma, Lichas.* palmum verò (qui ſpithama dicitur) duodecim effecerunt. Eſt autem ſpithama, menſura manus expanſæ à magno digito ad minimum, quantum protẽditur palma. *Spithama maior.* Sed ſi pollicem tantum explices & indicem, lichas nuncupatur. Maior verò ſpithama in duodecim partes diuiſa, duos efficit pedes & quadrantem. *Paſſus.* Paſſum verò nonnulli quinque, alij ſex pedum, ſiue quatuor cubitorum deſcripſere. *Pes.* Pes autem cum dimidio, cubitum facit: *Cubitus.* illum nanque ex ſex palmis, hoc eſt, quatuor & viginti digitis confici, *Cubitus Ægypti⁹.* Ægyptiúmque cubitũ Samio parem eſſe, cõſentiunt omnes. *Cub. regi⁹.* Regius verò cubitus, quàm communis, tribus digitis habetur maior. Si autem ambas explices manus, & in lõgum protrahas à pectore linea deducta, *Vlna.* vlna dicitur. Rurſus qui menſuras & interualla ſcrutati ſunt, duos actus quadratos, iugerum efficere volunt. Iugerum enim dixerunt, quod iugo boum vna die exarari poſſet:

qui

qui iugeri modus in longitudinem XL. & CC. pedibus: in latitudine verò, centum viginti definitur. Actus verò quadratus ita præfinitus eſt, vt ex quoquo latere pedes centum viginti efficiat. Hunc nonnulli plethrum, nam duo plethra ſingulis iugeribus tributa ſunt: duo iugera, diplethrum: diplethrumque, ſtadij tertiam partem eſſe; atque ex ſex iugeribus ſtadium effici voluerunt. Quod quidem plethrum nonnulli longitudinis pedum centum definiere. Iugerique partem minimam, ſcrupulum dici, qui decem pedum longitudinis ſimul & latitudinis habet. Communi tamen dimenſione, ſtadium paſſibus centum vigintiquinque: diaulon verò, mille & ducentis pedibus longitudinis metiri ſolent. Græci tamen curricula ſtadiorum ducentis paſſibus in terris Græciæ communiter fecere. Sunt qui tradant ſtadium quater multiplicatum, hippicum: octies verò, mille paſſus efficere. Tametſi hippicum, mẽſuræ genus eſſe multi contendãt: quippe quum omnis ferè Attica ſiticuloſa ſit, & effoſſis vtatur puteis, Solon lege ſanxit, vt ex publico puteo ne homines ſitirent, ad hippicum haurire liceret. In ſpatiis verò, ſicut quatuor hippicũ, ſic duodecim ſtadia dolichum efficere haud dubiè liquet. Ex hoc igitur tanquã ex fonte ſi quis metiri volet, & vlterius progredi continua ſpatia addendo, in infinitum vſque procedet. Siquidem ex ſcrupulo ad ſextulam, & à ſextula ad ſiciliquum, & inde ad ſemunciam, & demum ad vnciam, & vltrà progredi poſſet. Etenim decem pedes quum vndique quadrant, ſcrupulum efficiunt. Ex tribus veró ſcrupulis, hoc eſt, pedibus triginta, ſextulã effici: eam verò ſextã partem opinãtur vnciæ. Eſt enim æris minima pars. Sex autem ſcrupulos ſiciliquũ conficere, qui vnciæ quartã efficit partem, drachmas ſcilicet duas: & ex duobus ſiciliquis, id eſt, duodecim ſcrupulis, ſemunciam: necnon ex quatuor & viginti ſcrupulis vnciam effici volunt. Sed præter hæc fuerunt paraſanga & ſtathmus. Hanc paraſangam multi ex triginta conficiunt ſtadiis. Stathmum verò, quatuor paraſangas penè conficere, haud dubium eſſe, ita vt ex centum viginti ſtadiis ſtathmũ effici dicerent; & hunc quindecim milliarium ſpatij efficere. Perſæ verò ſchœnos & paraſangas diuerſis efficiunt modis: quippe Perſicam pa-

Iugerum. Iugum. Act⁹ quadratus. Plethrum. Diplethrũ Stadium. Scrupulus. Diaulus. Hippicum. Mille paſſus Attica ſiticuloſa. Dolichus. Scrupulus. Sextula. Siciliquũ. Semuncia. Vncia. Paraſanga. Stathmus.

raſangam alij ſexaginta ſtadiorum, nonnulli ex trecentis quadraginta effecere, prout cuique commodum fuit, & pro voluntate. Menſurarum verò alius modus eſt. Nam quatuor chœnices modium faciunt: chœnica ſemodium, Medimnus autem ex ſex modiis conſtat: Athenienſis verò ex ſeptem, qui duas amphoras & nonaginta ſextarios parit. Modius, duo & viginti ſextertia: modiolus, quartam modij habet. Culeus viginti amphorarũ capax eſt: vrnarium, quadraginta: octo autem congij, amphoram efficiunt. Sed tamen amphorarum aliæ minoris mẽſuræ, vt Italicæ: aliæ duplo maioris, vt Antiochicæ cenſentur. Italica enim vrnarum duarum fuit, Attica trium, quæ cadus & metreta dicitur. Cadum tamẽ à Græcis pro amphora ſæpe accipi legimus. Nanque Antiochius cadus amphoram capiebat Italicam. Artabarum verò vna Medica eſt, altera Ægyptiaca, capiens modios tres Italos, & tertium alterius. Singuli tamen congii ſex ſextarios habent, heminas ſcilicet duodecim, quippe duæ heminæ ſextarium complent. Quadrantal autem octo & quadraginta ſextarios capit, quod amphoram Italicam nonnulli dicunt eſſe, cuius dimidium vrna dicitur, quæ ex quatuor & viginti ſextariis fit. Italus verò ſextarius, viginti vnciatum fuit, cotylarum ſcilicet duarum: quippe decem vnciæ cotylam efficiebant. Apud Arabes verò ſextarius medium continet vnciæ: eſt enim nomen ponderis, qui à Græcis ſtater dicitur: is enim Latinis ſemunciam facit. Scutula ſeptem habet vncias, cotula quandoque ſex: ea enim ſex recipit cyathos, ſiquidem vncia & cyathus eiuſdem æſtimationis fuere. Cyathus verò Atticus decem drachmis appendebat: communis, duodecim, qui efficit vnciam & ſemiſſem, quæ eſt ſextarii pars duodecima. Alii ſextam partem ſextarii, cyathum capere dixerunt. Chus verò, qui Græcè χῦς, cotulas octo habet. In ponderibus autem drachma ſex obolos facit, obolus ſex ſiliquas, Siliqua verò & ſcrupulus idem æſtimatur. Ea enim apud Romanos minimũ habuit. Drachma ex tribus ſcrupulis, hoc eſt, decem & octo ſiliquis conſtat. Poſt drachmam nũmus erat argẽteus, qui fit ex ſcrupulis quatuor, hoc eſt, drachma & ſcrupulo, qui etiam denarius dicitur. Poſt hunc vncia ex octo drachmis vel ſex denariis pro-

Chœnix. Medimnus. Modius. Nodiolus. Culeus. Vrnarium. Amphora. Cadus. Metreta. Artaba. Congij. Sextarius. Quadrantal. Vrna. Cotyla. Stater. Scutula. Cotula. Vncia. Cyathus. Chus. Pondera. Drachma. Obolus. Siliqua. Scrupulus. Drachma. Nummus argenteus. Denarius.

dixit. Et poſt vnciam libra Italica, quæ ex duodecim vnciis, hoc eſt, denariis duobus & ſeptuaginta, ſiue drachmis nonaginta ſex conſtare dicitur. Heminã verò ex ſexaginta drachmis fieri voluere: eſt enim dimidium ſextarii: habet enim cyathos ſex, ſicut cotula. Acetabuli autem menſura, heminæ quartam efficit partem, hoc eſt, drachmas quindecim. Communis tamen habet opinio, heminam dimidium ſextarij eſſe, & acetabulum ex octo & decem drachmis conſtare. Sed tametſi menſuram & ponderum pro gentibus & nationibus varia dimẽſio ſit, eáque nec definiri, nec explicari ſatis valeat: tamen ſextariam minoris mẽſuræ fuiſſe, argumento eſt, quod Hannibalem Italia pulſum poſt acciſas Carthaginenſiũ res, tantæ abſtinentiæ dicunt fuiſſe, vt nunquam ſextario vini indulſerit parciſſimo enim vini poculo cõtentus erat. Et quia ſingulas mẽſurarum ſpecies exequi lõgum eſſet, ne pluribus morer, de his hactenus dixiſſe abundè fuerit. Illud tamen annotare ſuccurrit, quod licet ſchœnum ex duobus & viginti ſtadiis, nonnulli ex triginta, varia opinione, conſtare dicant: & Herodotus ſchœnum ſexaginta ſtadiorum ſcribat, & ex dimidio paraſangam: tamẽ ex ſtadiis quadraginta, hoc eſt, paſſibus quinque milibus ſchœnum verum confici, communi opinione, quæ longè præſtantior fuit, receptum eſt.

Vncia. *Libra.* *Aemina.* *Acetabulum.* *Sextarius.* *Schœnus.*

Miraculum de homine qui plus in mari quàm in terris degebat, maximáque æquora velociſſimè tranabat.

CAPVT. XXI.

QVi ſiderum motus, ſtatúſque & interualla ac certos conſtitutóſque curſus & recurſus, illorúmque vires & qualitates mẽſuráſq; ſolis ac terrę animo metati ſunt: inter quos apud Græcos Beroſus, Eudoxus Gnidius, Ariſtoteles, & Empedocles: apud noſtros, Aratus, Iulius Firmicus, M. Manilius, & alij clari ſapiẽtiæ autores, quos fama vulgauit, periti cœleſtiũ, qui diuinas predictiones, decreta ſtellarũ, ac vim fati, poteſtatẽq; ſubtili inquiſitione collegere, hoc inter cætera adnotarunt, illos q́ ſub delphini ſidere in lucem editi fuiſſent, petaminarios eſſe,

Nati ſub delphino.

hoc eſt, præcipua pedum pernicitate valere: prorſus vt admirabile videatur, q̃ pernici curſu, & q̃ volucri meatu magna ſpatia terrarum breui interuallo emenſi fuerint. Quanuis pleriq; phyſici rerum non ignari, ꝙ his ſplen deficiat, propterea curſu valere contēdunt. Conſtat enim, quanto minor in corporibus ſplen foret, tanto pernicio- res homines eſſe. Hin Ladas ille curſor apud autores tantopere celebratus, memoria dignus fuit: qui longum itineris ſpatium curſu tam citatiſſimo emenſus eſt, vt nulla pedum veſtigia extarent, ita vt ſæpe viſum falleret. Quod verum falſumne fuerit, nōnullis ambiguum eſt. Philonides quoq; Alexādri Magni curſor, qui ἡμεροδρόμος dictus eſt, pernici curſu valuiſſe fertur: cui adnumeratus eſt Laſthenes Thebanus pernicitatis eximiæ, ita vt ab Choromo Thebas vſque cũ equo curſore contenderit, & victor fuerit. Inter quæ nimirum maiori miraculo viſum eſt, quod Plinius notauit, annos nouē genitum puerũ, à meridie ad veſperã, quinque & ſeptuaginta paſſuum millia præcipiti celeritate cōfeciſſe. Quod penè à fide deuium & dictu mirabile, quãtum vix credi dicique poſſit, pleriſque viſum eſt. Inter cæteros produntur Marſi populi, ſingulari ſidere ſeu fato geniti, vt præcipua pedum leuitate cæteris præſtent, ingentiaque ſpatia vix credibili celeritate peragerent. Tradunt quoque Troglodytas & extimos Æthiopes natiua quadam pernicitate tãtum valuiſſe, vt fugaciſſimas feras rapido curſu aſſequi non dubitarent. Eos quoque qui ſub piſcis aſtro, certo curſu ſtationibúſque ſideribus conſtitutis editi eſſent, nando plurimum valuiſſe, & præcipuos natatu nonnulli tradunt. In his quoque lienis defectus multũ profuiſſe creditur: nam quibus deeſſet lien, natatu plurimum valere contendũt. Horum præcipui ſunt Ichthyophagi, Troglodytis proximi, ceu maris beluæ immenſos tractus natatu peragrantes. Inter quos Scillis quidam Sicyonius proditur apud Græcos omnium ea tempeſtate maximus vrinator, qui ex Aphetis Artemiſium vſque octoginta ferè ſtadia natatu breui ſpatio peregit. Noſtra verò ætate nonnulli extitere memorandi & multi nominis, qui nando ingens maris interuallum & maxima æquora emenſi fuere. Ex omnibus autem quos noſtra vidit ætas, recētiore memo-

Ladas. *Philonides.* *Laſthenes.* *Pueri nouē annorum miraculoſa celeritas.* *Marſi.* *Troglodytæ.* *Æthiopes.* *Nati ſub piſcibus.* *Ichthyophagi.* *Scillis Sicyonius.*

ria nouimus quempiam haud ſanè ingenitæ nobilitatis, ſed extremæ ſortis hominem, qui nauticam operam exigua ſtipe locare ſolitus, ſæpiſſime piſcatu victum quæritabat, qui ab Enaria (quæ inter Pithecuſas è conſpectu Neapolis inſula ſita eſt) Prochytam vſque, quod intermedii pelagi eſt ſtadiorum fermè quinquaginta, naufrago nonnunquam & fluctuante pelago, ac tempore anni difficillimo, eadem die nando meaſſe, & nõnunquam remeaſſe inuentus eſt. Quod quum vix credibile videretur eundem pluribus ad ſpectaculũ effuſis, quò res teſtatior eſſet, prõptiſſimum ſui periculum feciſſe: & quum in Enaria ſe præcipitem in mare dediſſet, lẽbum poſt ſequentem longius ipſum nantem obſeruaſſe, donec terræ appulſus, ad Prochytam incolumis elapſus eſt. Sed ſuper omnia quę poſt hominum memoriam vnquã audita, quęque ab autoribus prodita ſunt, quod à Iouiano Põtano relatum audiuimus, dictu mirabile, & ſupra omne miraculum fuit: ſiquidem patrum noſtrorum memoria, Gatanæ homo fuiſſe traditur, cui nomen Colan inditum ferunt, cognomẽto piſcis, ſingulari fato ſeu fortuna genitꝰ qui plus in aquis degere quàm in terris victitare ſolebat, cúmque diebus ſingulis mare & aquas petere neceſſum habuiſſe: ibíque naturæ vi & neceſſitate coactum diutius degere conſueſſe: alioqui dicebat fore, vt ſi ab aquis abeſſet diu, quaſi reſpirare, & ducere vitam nequiret, ídque ſui exitij mox cauſam fore aſſeueraret. Quod illi quo fato aut ſidere euenerit, in ambiguo plerique omnes reliquere, eúmque tantum nando profeciſſe, vt haud ſecus quàm marina belua, maxima pelagi interualla, ſpatiáque immenſa quingentorum & vltrà ſtadiorum, fœda tempeſtate & reluctantibus aquis, excellenti vi & velocitate, natatu peragraret. Notúmque & illud eſt, dictu mirabile, quum medio curſu naues plenis velis per æquora ferrẽtur, violentiſſimis interdum tẽpeſtatibus, per vaſtum & apertum mare, intérque agitationes fluctuũ & turbines, huic natanti obuiã fuiſſe: ipſúmque nantẽ ab vndis nautas ſuis nominibus aduocare ſolitũ: & quia omnibus notus erat, nautas ſubitæ rei miraculo percitos, lętiſſimis animis illum in naui excipientes, vnde veniret, quóve iter intenderet, & quantũ pelagi nando emenſus foret, quàn

Colan vrinator.

táſque tempeſtates tulerit,ſciſcitari conſueſſe, ipſúmque Colan ſingulis omnia ſignificaſſe:mox cum ſociis in naui pranſum aut potum,poſtquam acquieuiſſet, mandata ad ſuos, quid illis dici referríque vellent, & quid faciundum arbitrarentur, à ſingulis accepiſſe : nudúmque vt erat,è naui medio iam pelago curſum tenente,ſe præcipitem in mare dediſſe:mox Caietem, modò in Salẽtina, Brutia & Lucana littora,modò in Siculos fines,& natale ſolum, ad quod frequens ventitabat, incolumen nando perueniſſe. mandata quæ à nautis acceperat,ſingulis neceſſariis & affinibus ſignificaſſe. Idque non ſemel facere conſueſſe, donec feſto annuo ſolẽníque die in Siculo freto effuſa multitudine ad ſpectaculum,in portu Meſſanę, vt aiunt,experiri credo volens,quantum præ cęteris vrinando valeret : dum pateram auream munus natantibus tunc à rege in mare deiectam, ab imo eripere conatur, quum ſe in mare merſiſſet, dum illius ſtudio profunda exquirit vada, diu expectatus, ab imo maris fundo, in quod ſe deięcerat,nunquam emerſit,neque poſtea inuentus apparuit. Creditur in cõcauas illius pelagi cauernas, quibus totus ille ſinus refertus eſt,incidiſſe:ipſúmque in imas voragines vorticibus rapidis ſemel delapſum,quum ſe recipere vellet,& ad ſuperiora niti,reuerti nequiſſe:cũque diutius reluctatus,reſpirare nequiret,inter occurſantes ſcopulos vndique inundantibus aquis oppreſſum,vitam exuiſſe.

In quibus deorum ſacrificiis victimas aut hoſtias antiquo more cædere non licebat.

CAPVT XXII.

IN deorũ ſacrificiis ſeruatum eſt, vt non omnibus diis victimas aut hoſtias cęderẽt. Nam in quibuſdã ſacris cęde victimarũ abſtinetur. Siquidẽ in Termini ſacro nihil animatũ ſacrificari olim mos habuit,quia eum deũ veluti pacis cuſtodem, à cæde immunẽ eſſe voluere. Primus enim Numa Põpilius Terminum & Fidem tẽplo ſacrauit,incruentúmque ſacrum inſtituit,ac lege ſanxit,vt qui Terminum exaraſſet,ipſe & boues deo ſacri fierent. Libo ergo,& farina,ac fruge,& mola ſalſa,vt ferè omnia Numæ ſacra fuere, Termino apud priſcos litabatur ſub diuo.Fuit enim Numę inſtitutũ,vt ſine farina quę horna

Sacra ſine cæde.
Termini ſacrum incruentum.
Numæ inſtitutum.
Farina horna.

eſſet, id eſt, huius anni, ſacrum nullũ fieret. Apud priu vero ſeculum, herbas aut fructus manu excerptos, pro holocauſto diis conſecrabant: illarúmque exhalatione & fumo ſuperis litabant. Quo exemplo Pythagoras nihil animatum diis immolandum cenſuit: ſed vſque ad farinã & mel, terræque fructus & flores offerendum. Quod etiam Lycurgum feciſſe legimus, qui tenuiſsima & nullo paratu Lacedæmoniis ſacrificia inſtituit, ex herbis & his quæ parabilia in promptu ſunt, nequando difficultate parandi omitterentur ſacra. Nulláque ficta apud eum vel picta imago fuit: quippe hominum aut animaliũ ſpecies diis tribuni vetuit. Templum verò in quo colebatur, deſuper patens foramen habuit, quia nefas duxerũt, Terminum deum pacis & iuſtitiæ cuſtodem, ſub tecto conſpici, Sic Ioui, Soli, Lunæ & Diofidio, in aperto mundo templa hypæthra & ſub diuo veteres extruxere. Quod à Græcis ſæpe factitatum nouimus, vt his diis hypæthra templa conſtituant, ſicut ædes Iouis Puluerii in Attica ſemper ſine tecto erigebatur. Græci verò Mineruæ in ſumma parte ædium ſine victima ſacrificant, Æſculapio in mõtibus. Apud Perſas nulla dicabãtur tẽpla diis, quia cũ Solẽ præcipuũ numen & deorũ maximũ colant, mundum vniuerſum illi tẽplũ eſſe dixerunt. A Bithynis vſurpatum legimus, vt adoraturi, montiũ cacumina conſcendant, & ſine templis Iouem Pappam ſalutent, ſicut Scythæ Papeum. Quæ etiam Diogenis opinio fuit, qui mũdum phanum dei ſanctiſsimum exiſtimauit. AEgyptis verò, licet templa marmore & auro eſſent elaborata; luxu ingenti & mira arte, tamen deorũ imago erat deridicula. Nam Simia, Ibis, vel Crocodilus, aut aliæ id genus peſtes magorum & AEgyptiorum portenta, pro diis colebantur. Fuere autẽ Termini & Fidei, templa iuxta ædem Iouis Optimi Maximi, in Capitolio primum à Numa conſtructa, cui ſacrum feſtis Terminalibus in agris, ſexto ab vrbe miliario ſub patenti cælo fieri ſolebat: cui feſti nomen, in quibus ex lapide ſilice vel molari, nonnunquã ex truncis oleagineis ſacrificalibus Terminus erigebatur. AEgyptiorũ quoque erat iſte mos, nõ pecudibus & ſanguine victimarũ, ſed precibus & thure placare deos. Ideo Serapin non cæde animalium ſed verbenis, coroníſque

Tubuluſtriũ Iani.

Sacra ex herbis apud ſeculũ prius. Lycurgi ſacra frugalia.

Imagines à Lycurgo prohibita.

Termini templum apertum.

Tẽplũ Iouis puluerii.

Mineruæ & Aeſcul. ſacra.

Apud Perſas nulla templa. Bithyni.

Iupiter Pappa.

Diogenes.

Deorũ imagines ridicula apud Aegyptios.

Fiſta Terminalia.

Aegyptiorum ſacra incruenta.

& panificiis placabant. Quod Numā Pythagoræa præcepta ſequentem, in ſuis ſacris inſtituiſſe non ab re fuit: quãuis procedente tẽpore agnã aut ſuem, intermiſſo more priſco, in ſacris Terminalibus cędi ſeruatũ ſit. Palilibus quoque intentiori cura cuſtoditur, ne qua mactetur hoſtia: quod eũ diẽ qui patriæ natalis erat, à cæde & ſanguine decet eſſe purũ. Fuit enim is dies XII. cal. Maij, quo fauſto & felici omine vrbis fundamenta iacta ſunt primũm: quo die mos erat ouilia purgare, tranſilire flammas, ſapa & milio ſacrũ facere, Geniales dies agere, cœnas apparare, à litibus abſtinere: quæ proſperos ſucceſſus decernebant. Deum verò in cuius tutela vrbis foret, nec nominare, nec quærere licebat: eúmque nominaſſe, aut quæſiuiſſe, noxæ futurũ erat. Ideo Valerius Soranus mortis ſupplicio pœnas dedit, quòd numinis nomen in cuius præſidio vrbs eſſet, efferre in publicum auſus fuiſſet. Idque ideo cautũ, ne euocationes quæ ab hoſtibus ad placandos deos qui vrbibus præſunt, fieri ſolent, contra deos præſides vrbis Romæ fierent. Feſta tamen Palilia, etiam ante vrbem cõditam à paſtoribus qui proxima vrbis incolebant, celebrari ſolita inuenimus. Pales enim dea pabuli & paſtorum eſt, quam plerique Veſtam, alij matrẽ deum nuncupant, cui pro partu & prouentu pecorum, lacte & libo ſine victima litabatur, eíque Palilia dicauere, qua die vrbẽ à Romulo conditam fuiſſe tradũt. Nec ſolum vrbis natalem, ſed ſingulorũ dies natalitios, pulte, fritillo, mero, libis, floribus & thure, ſacra Genio, ſine animali hoſtia, læti libentéſque concelebrarunt: quibus diebus effudiſſe cruorem, aut animal mactaſſe, mali portenti erat, & fœdi auſpicii: nanque erant hilaritatis & lætitiæ pleni dies. Terræ quoque ſacrum fieri non victima, ſed frugibus, floribus & lacte, plerique decere putãt. Etiam ſolenne Fidei ſacrum ſine cæde & ſanguine victimarũ idem Numa inſtituit, eíque albo pãno velatos ſacra facere, & ad id ſacrum flamines curru arcuato, manu ad digitos inuoluta vehi iuſſit, ſolenni põpa, magno argumẽto, quo fidem tutãdam & in dextris ſacratã ſanctámque oſtenderent: idque propterea aſſerunt, quòd dextra iuncta, denarium numerum qui ſacratiſsimus eſt, efficiat. Suffimenta quoque ex faba milióque aſperſa mul-

Palilia. *Deum vrbis nomina re nefas.* *Pales.* *Natalitia feſta.* *Terræ ſacrum.* *Fidei ſacrum.* *Decem.*

ſo diis offerri abſque victima, quo tempore vuæ calente, prælo premuntur, ſæpe notatum eſt. Et Carnæ deæ, quæ viſceribus humanis præeſſe, & vitalia fouere credebatur, ſacrum à Bruto inſtitutum poſteri ſeruauerunt, vt pulte fabacea & lardo abſque victima ſacrificetur. Hic enim quum excors putaretur, latentem animum nimiũ diu reconditum, ſuo tempore detexit. Quas quidem fabas, niſi poſt Iulias calend. adultæ forẽt, ſacris adhibere non licebat: vires nanque corporis his maximè augeri cõfirmaríque opinati. Quam deam in monte Cælio ſedẽ habere, illíque calend. Iulij ſacrum fieri voluere. Saturno quoque & Maniæ humanis victimis, quod licuit antea, poſtea admonitu Herculis, animali hoſtia ſacrificari deſitum eſt: ideo ad aram Saturni accenſis luminibus ſacrum fieri cœpit, vnde cereis miſsitãdis in Saturnalibus mos inoleuit, qui apud Cyrenẽſes aliter ſeruabatur. Nam Saturno rem diuinam facturi, ficis ornantur: placentáſque miſsitãt, quod mellis repertorẽ eſſe ducerẽt. Maniæ verò, quæ mater Larium fuit, in compitalibus à Bruto inſtitutis, vt omnis antiquitas fabulata eſt, non humana victima, vt olim, (nã pro familiæ incolumitate antea pueros mactabãt) ſed aliiorum & papauerum capitibus ſupplicari cœptum fuit: in quibus ſacris ſerui intereſſe, & exæquato omnium iure, ſublato diſcrimine liber an ſeruus eſſet, vt in Saturnalibus, vnà cum liberis ſacrificia in cõpitis facere, & comeſſari, ac largiori potui indulgere, aſſueuerant, vt hac comitate obſtricti in dominorum obſequiis paratiores forent, odiáque inuicem offenſionéſque dimittterent. Quippe feſtis Saturni diebus, ſeruos in genuorũ miniſteria occupare, pileos ſumere, & à liberis nullo diſcrimine differre, ſtipéſque inuicẽ dare & munera miſsitare, ſeruatũ eſt. Regna quoque ſortiri inter æquales, & tanquã reges imperitare, magiſtratus purpurã induere, reliquos in veſte cãdida diem concelebrare. Qui etiã mos cũ Græcis & exteris communis fuit. Nanque apud Babylonios Sacea appellãtur feſta, quibus quinque dies ſerui dominis imperitabãt: ex quibus vnus, ſtola ſũpta, dominabatur. Apud Theſſalos Peloria, Cretẽſes Hermea, anniuerſarios dies feſtos habẽt, quibus exæquato iure ſerui dominíque ſocij & penè pares, cõmuni libertate

Carnæ.

Saturni et Maniæ.

Cerei in Saturnalibus miſſi.

Cyrenẽſes.

Serui in Saturnalibus

Sacea feſta

Peloria.

Hermea.

Panagyra. fruuntur. Sicut Troezenis panagyra, in quibus ſerui cum dominis pari exemplo viuũt Thebanis verò ludi muſici *Thebanorũ Saturnalia.* Saturno dicati erant Saturnaliorum loco. Ideo in compitalibus manet conſtitutum, ne humano ſanguine ſacra polluerẽt, vtque pilas & effigies viriles & mulıebres ex lana in compitis ſuſpenderẽt. Laribúſque tot pilas, quot eſſent ſeruorum capita, & tot effigies quot eſſent liberi, noctu pro victimis darent: vt ſi quod periculum familiæ immineret, aut triſte fatum, hoc ſacrificii genere expiarent. Sicut menſe Maio, quum prius de põte ſublicio in Tyberim homines mitterent, qua de cauſa flaminicã triſtem eſſe, & animo afflicto conuenit, quæ nec eo menſe lauat, nec aliquo cultu vtitur: poſtea ab Hercule admonitas, non homines, ſed hominum effigies Veſtales abiicere cœpiſſe, quę triginta numero fuere. Caſta quoque mola, & ſale tuſo, & in ollam fictilẽ cum aqua immiſſo, eædem virgines ſine victima ſacrũ facere ſolebant, cæteri farre, & vino, in quibus ſacris aſellum panibus coronatum adhibuere. *Laris.* Lari quoque familiari Calendis, Idibus & Nonis, corona in foco indita, pro arisfocíſque, próque familia non ſanguine victimarum ſupplicatur. Quæ quidem ſacra ex hordeacea pulte, libo, farre, vino & thure, cum ſale & ſalino ſunt fieri ſolita: cui etiam particulas cœnarum & ſingulorũ fructuum primitias ſacrarunt. Ignem enim familiarem fauilla & cineribus excitatum, ſanctiſsimis cæremoniis taciti adorabant. Fuítque antiquorũ mos, vt profecturi viam, ſimulacrũ dei tanquã Larem familiarem & Fortunæ comitem ſecum ferant, cui feſtis diebus thure & melle vota effunderent & ſupplicarent. Etiam in Quinquatriis Mineruæ, prima dies ſine vi*Mineruæ.*ctima aut cæde fuit, quod illa in lucem primum editam fuiſſe putant: quinquatrũmque ideo dixere, quod diem quintum poſt Idus feſtum haberent, ſicut Triatrum, Sexatrum, Septemmatrum, & Decemmatrum. Quidam, quòd quum quinque diebus operarentur ſacris, & reliquis omnibus victimas cæderent, atque exertis enſibus pugnas committerent & dıgladiarentur: prima die velut pacata & feſta, à victimarum cæde abſtinerent. Vltima verò Tubuluſtrium dicta, qua in atrio Saturio tubæ luſtrabantur agna. Iano quoque libo & placẽta, ac mola

ſalſa, nonnũquam thure & mero: Cereri autẽ lacte, vino & melle, ſine victima ſæpe litatum eſt. Hoc quoque adnotare non pigebit, quod quum in reliquis ſacris qui rem diuinam facit, veteri inſtituto capite velato immolet, & adorantes veſtem ad aures vſque attollant, vt ſe humiliores exhibeant diis, vel ne quid inter ſacrificandum triſte auribus aut oculis accipiant: Saturno tamen ſacra facientes, velut veritatis cultori, capite aperto immolant & inuelato. Honori quoque & Opi ex vetere inſtituto dũ ſacrum fit, ſemper aperto capite & ſine velamento ſunt. Apud aram quoque Herculis maximam, omnes aperto capite ſupplicere vetuſto more ſeruatum eſt: vel quia ipſius dei, qui capite operto eſt, habitum imitari non liceat: vel quod magis adducor vt credam, vt ante Aeneam, qui ritum velandi capitis inuenit primus, aram maximam fuiſſe, vetuſtiſſimáſque illius cæremonias ſignarent.

Cereris. *Caput in ſacris velare.* *Sacrificia capite aperto.* *Honoris & Opis.*

Nunquid quod lege Falcidia cautum eſt, de quarta bonorum hæredi debita, poſſit voluntate teſtatoris comminui vel tolli.

CAPVT XXIII.

VErba legis Falcidiæ, quibus modus legatorum præfinitus eſt, hæc fuere: Quicũque ciuis Romanus poſt hanc legem rogatam, teſtamẽtum faciet: is quãtã cuique ciui Romano pecuniam iure publico dare, legare volet, ius poteſtáſque eſto: dum ita detur legatũ, ne minus quã quartã partẽ hæreditatis eo teſtamento hæredes capiant. Eis quibus ita datum, legatúm ve erit, eam pecuniam ſine fraude ſua capere liceto: íſque hæres qui eam pecuniam dare iuſtus, damnatus erit, eã pecuniã debeto dare, quam damnatus eſt, & infra. Cùm ea legis verba in cõuentu iuriſperitorum legerentur, præſente me, quærebatur, nunquid quod hac lege ſancitũ eſt, vt non minus quarta hæreditatis parte, teſtamento hæres capiat, poſſit voluntate teſtantis ita comminui vel tolli, vt ſi omne patrimonium & totum aſſem legatis diſtribui iuſſerit, ita vt nihil, aut minus quarta parte ſcriptus hæres ex bonis capiat, an id contra legem factum, ius ratúmque foret. Cúmque nonnulli è grege patronorum cenſerent ex Scæuolæ ſententia licere cuiuis non inſano, præter legum ſolennitatem,

tex. ex. l. 1. §. quicunque ff ad. l. falcidiam.

ita vt volet teſtari, ſi modò id vellet haberi legitimè factum, palámque id antea teſtatus eſſet, plurimúmque in eo momenti, fore: quippe quum ipſa decedētis volūtas, lex planè cenſeatur: & hoc Pomponium iureconſultum, hanc legem interpretatum, cenſuiſſe, contenderent, decernentem teſtatoris voluntatem, qualiſcunque foret, ad omnem ſucceſſionis ſpeciem extendi oportere: multíque in eius ſententiam irent, & velut cunctis obuium id palàm faterentur, nos contrà ſentire viſi fuimus. Nam Papiniani reſponſa relegentes, hoc ipſum improbaſſe animaduertimus, atque reſpondiſſe in hæc verba: Priuatorū pactionibus, legi refragari non decere. Itaque triēti quæ per legem ex defuncti bonis debetur, neque per teſtatorem æſtimationem minui, neque ius quod debetur, auferri poſſe: ne videlicet teſtator ſcriptos hæredes aditione ludificatus foret. Quæ ſententia quum diu nobis inſediſſet, tamen refutari & dilui potuit: quippe quum in eandem lectionem, vt fit, incideremus, animaduertimus minus probabili, nec vero iudicio, ſed falſa nos duci opinione, nouiſſimóque iure multis poſt ſeculis edito, contra priſcorum decreta ſecus cautum fuiſſe: atque abrogata Papiniani ſententia, ex placitò principum lege editā ſancitum eſſe, vt ſi teſtator triētem dari hæredi inhibeat, totúmque aſſem legatis abſumi volet, vt pro voluntate de bonis diſponere, illáque ſicut libitum eſt, & quantam partem volet, cuiuis legare ius poteſtáſque foret: liberū eſſet hæredi ſcripto, ſi nimium tenuiter ſibi conſultum eſſet, minúſque commodi tot legatis diſtribuendis, hæreditatem allaturam putaret, aditione abſtinere, & ius ſuccedendi abnuere. In quam ſentētiam, quæ notior & probabilior fuit, nouiſſimæ iuriſconſultorum opiniones poſtea conceſſere.

l. quod de bonis. §. 1. ff ad leg. Falcid.

Auth ſed cum teſtator. C. ad leg Falcid.

Loci ex Iuuenale parum ab interpretibus diligenter habiti, contra nonnullorum opinionem explananțur.

CAPVT XXIIII.

DEfeſſus ego à forenſium cauſarum contentione, & iudiciorum ſtrepitu, aliquando vacuus cura & labore ad hæc mitiora ſtudia noſtratia, velut in aliquod op-

portunum diuerſorium, me recipiebam: & quoſcumque, aut veteres, aut noſtri æui libellos nactus eram, in his legendis perſcrutandíſque, aut verborum & ſententiarum viribus penſitandis exercebar. Cúmque, vt fit, in cuiuſpiam non equidem indocti, nec ſpernandi autoris commentarios ſuper Iuuenalis ſatyris, quos nuper ediderat, & poſteritati tradẽdos curauerat, fortè incidiſſem, ſuper his verſibus Septimæ: *Rara tamen merces, quæ cognitione tribuni Non egeat*: in hanc ſententiam ipſum locutum offendimus, vt diceret, apud tribunos plebis agi neceſſe fore, & poſt impenſos labores erudiendis pueris, ludimagiſtrũ in iudicio experiri oportere, vt mercedem laboris & impenſę doctrinę aſſequatur, ídque Iuuenalem in fine ſatyræ apertiùs ſentire, dum inquit: *Et quum ſe verterit annus, Accipe victori populus quod poſtulat aurum*: tanquam poſt lites iudicio à tribuno plebis diffinitas, tandem populus aurum quod petebatur, victori magiſtro & mercedem tradi poſtularet. Qui ſenſus etſi à multis mira perſuaſione receptus, quàm abſonus ſit, quãque pudẽdo errore coarguat imperitiam interpretis, nemo mediocris ſolertiæ vir ignorarit. Vbi enim, quæſo, apud autores compertum fuit tribunum plebis iuris cognitionem, aut in ius vocationem, apud ſuum tribunal Romæ habuiſſe, ita vt an ſtipendium magiſtro debeatur, ſuæ cognitionis & arbitrij fuerit? Non enim vt de controuerſo iure cognoſceret, aut ſuper eo diiudicaret: ſed vt á maiorum magiſtratuum iniuria tenuem plebem defenderet in re præſenti, tribunitiam poteſtatem inuẽtam veteres voluere. Prehendere enim licebat tribuno, & in carcerem mittere, non autẽ ſuper controuerſo iure diiudicare, quod omnes annales & omnia monumenta vetuſtatis percaluere. Præterea quid imperitius dici potuit, aut tam præpoſterum, quàm vt in exactione vilis ſtipendij populus, tanquam ſi plebs aut plebiſcitum aliquod rogaretur, intereſſe debeat, ita vt rogatione promulgata, an ſtipendium magiſtro debeatur, decernat? Sed quod eſt vero propius, quódque ab autoris ſenſu non abſonũ putamus, profectò ſic eſt, vt poëta nõ de tribuno plebis, qui iuris nõ habet cognitionem, ſed de tribuno ærario, apud quem leuiores expenduntur cauſæ, intellexiſſe credatur.

Iuue. locus in fine ſatyræ ſeptimæ.

Trib. ærarius.

Etenim liquere arbitror, leues & nummarios iudices, tribunos fuiſſe ærarios, cauſarúmque cognitionem habuiſſe in minimis : quippe ab Aurelio tribuno plebis rogatione promulgata, iudicia in tres ordines diuiſa fuere: ſenatores, equeſtrem ordinem, & tribunos ærarios, quorũ cognitio in minoribus fuit cauſis: ideo in ſubſelliis, non pro tribunali ius dicebant. Raram dicit ergo mercedem, quæ cognitione nõ egeat tribuni, non plebis, apud quem nulla erat iuris cognitio, ſed ærarij, qui de minoribus cauſis ius reddebat, intellexiſſe probabile eſt : quod & nos ſentire ſalua fide poſſumus. Rurſus quod dicitur in fine ſatyræ, *Accipe, victori populus quod poſtulat aurum:* neque de rogatione populi aut ſcito plebis, quod illi aſſeuerant, intelligi arbitramur: ſed vetuſtum potius morem præſignari, qui apud Romanos in ſacris certaminibus inoleuit frequens. Fuit enim antiqui moris, vt qui in theatro præſtabant munera, multitudini effuſæ ad ſpectaculum ſtipem ſpargerent, victoréſque certaminum, & multarum palmarum gladiatores, ære collato & ſtipe donarent. Quinetiam non ludiones modò, ſed elephantos, & eos qui in certaminibus fortiter quid aut dignum laude geſſiſſent, à populo collatione ſtipis & aſſibus donari legimus. Conſtátque populum Romanum Spurio Poſthumio & Quinto Martio COSS. primùm ſtipem in ludis ſpargere cœpiſſe. Nam drachma grandinis in morem, atque odorati imbres inſtar pluuiæ, & alia miſſilia effuſè ſpargebantur. Quod ſequuti Cæſares, opulentius vberiúſque ad leniendam multitudinem factitarunt. Siquidem C. Cæſar nummos non mediocris ſummæ effudit in populum. Nero teſſeras frumentarias aurum, argentum, gemmas, margaritas, naues, inſulas, agros, veſtes, tabulas pictas, mancipia & iumenta miſſilia dedit. Domitianus cùm omne genus rerum in theatro ſparſiſſet, & pars maior inter popularia decidiſſet: ne indonati abirent ſenatorius & equeſter ordo, per ſingulos cuneos quinquagenas teſſeras pronunciauit. Heliogabalus verò aurea & argentea pocula, ac veſtes magni cenſus in plebem ſparſit munuſcula. Multi quoque ex theatro miſſas è ſinu columbas fecere, quæ cùm per caueam diu volaſſent, reuertebantur ad dominos. Fertur

Verſus poſtrem° eiuſdẽ ſatyra.

Stipis ſparſio in populum.

Populi in ludiones.

Cæſa. in po. pecunias ſparſerunt.

tamen Scipio infamiæ notam ſubiiſſe, quòd pecuniam in populum ludis publicis ieciſſet, velut iſtis muneribus auram popularem aucuparetur. Quæ quidem cúm in diripientium manus mittebantur, non ſine diſcrimine & rixa in concurſatione & tumultu aſſequi poterant. Itaque optimus quiſque cúm primúm miſſilia induci viderent, ne quid diſcriminis in conflictu turbæ eliſi paterentur, è ludis excedebant. quæ apud autores monumentis teſtata clariſſimis comperta ſunt. Poſt emenſum ergo annũ, & edocendis pueris labores impenſos, Accipe, poëta inquit, mercedem, qualem victori in ludis populus poſtulare ſolet: ac ſi dicat, vilem aſſem, & nimis tenuem mercedem, qualis eſt ſtips exigua quæ à populò in ludis poſtulatur, cum ære collato victor à plebe donatur, conſequeris. Quod nos quantum ingenij captu aſſequi poſſumus, lectioni magis conuenire, & vero ſenſui congruere putamus. *Scipio infamia notatus.*

Variæ apud diuerſas gentes puerorum inſtitutiones, & infantibus Romanis quæ documenta fuerint.

CAPVT XXV.

QVàm variè apud nationes exteras & gẽtes vltimas pueri poſtquam in lucem editi eſſent, educarẽtur, quæq; inſtitutio fuerit, à nonnullis literis memoriæ proditum eſt. Siquidem apud traces Trauſoſq; ac Ceſias & Cauſianos, aſſuetum erat, vt puero in lucem edito circundati cognati affinéſque, puerum lamententur, & afflicti iaceant, ac recẽſentes calamitates & vitæ incommoda, cui tantum reſtet malorum, quę mox ille paſſurus aduenit, pectora plangant. Iidem in funere exultantes iubilant, ſcilicet cui defuncto omnibus incommodis & infortuniis quæ vita fert, ex hac luce & imminentibus malis, atque omnis ſæuitia fortunæ tandẽ excedere datum ſit. Quod ab Indis quoque ſeruari meminimus. Nã Gymnoſophiſtæ & Brachmanes caſtè & piè viuentibus mortis diem natalem vitæ ducebant. Spartanos Lycurgi legibus inſtitutos, infantes primũ editos, vt labore firmẽtur, rigidiſſima aqua fouere, nudóſq; in patientia laboris *Thraces. Trauſi. Ceſiæ. Cauſiani. Indi. Spartani.*

enutrire, nihilq; ſomni cauſa ſternere, proditum eſt. Necnon cibi potionísq; modo præfinito, cũ æqualibus in ſobrio cõuictu, inque eodem ſodalitio & ſocietate ſtudiorum, humili cultu educare, duráque & horrida diſciplina ſeueriſſimis moribus aſſuefacere, ne qua vitia mẽtem adhuc rudem inficerent, néve moribus incompoſiti euaderent, illis magnæ curæ fuit. Quare prouerbio increbuit, ſolas Lacænas viros parere. Quod à Cretenſibus & Germanis vſurpatum fuit, vt pueri ab ineunte adoleſcentia calores & frigora pati aſſueſcerent, vtq; vilibus tecti amiculis, hyeme pariter atque æſtu eodem cultu incederent: & poſtquam ſatis virium aſſequuti videbantur, vt militiæ per ætatem patientes forent, non in munditiis, ne langueret animus, ſed in laborioſis exercitationib⁹, currendo, algendo, æſtuando, famen ſitímque tolerando, arduáſque & perdifficiles vias peragrando, exercerent: ac pugnæ ſimulacris, in quibus verbera & plagas dare & accipere cogebant. Quinetiam fuit Lacedæmoniorũ mos ſolennis, vt agreſtes quos Hilotas vocant, quàm maximè poſſent, vino ingurgitent, ad potũmque & crapulam appellent, illóſque vino madidos & diſtentos in cœtum adoleſcentium iuuenum introducant, vt iuxta Anacharſis & Platonis conſilium, temulentiæ turpitudinem intuentes, quaſi pertæſi ignauiam, à vino & luxu promptius abſtinerent: ac tam tetri aſpectus, támque dedecoris non ſolum pigeret, ſed puderet. Tantáque diſciplina fuit, at iuuenum corpora ne laſciuirent, ſtatis dieb⁹ apud Ephoros exhiberent, nudóſque inſpicerent, vt ſi quid inſolitæ pinguedinis contraxiſſent, parſimonia & victus abſtinẽtia emendarent. Ad aram verò ſic verbere afficiebantur, vt pleriſque ſanguis manaret ad necem. Apud Gallos quoque & Iberos zonæ menſuram habent magiſtratus, quam ſi capere non poſſet mulier ſucci plena, aut puer obeſus, magno afficitur probro. Quibus amatores, imitatoréſque virtutum & adoleſcẽtium bonæ indolis permiſſi fuere, vt laudati & donati facilius ad res magnas & magno viro dignas ſe accingerent: qui etiam Cretenſium fuit mos, quibus non fuiſſe amatos iuuenes, eſt ignominiæ datum: ex quibus amantem φιλήτορα dixere, amatum verò κλεινόι. Quorum exemplo Lucani liberos à prima

Prouerbiũ. *Cretenſes & Germani.* *Lacedæmonij.* *Hilotæ.* *Galli Iberi.* *Cretenſes.* *Lucani.*

à prima infantia ſine veſte aut miniſterio ſeruili, in duritie & parſimonia educabāt in ſyluis, quib⁹ præda venatica erat cibus, potus verò fontium liquor. Colchis, Æthiopibus & Troglodytis atque Ægyptiis, Syris & Phœnicibus, pudenda editorum infantium circūcidere in vſu erat, hoc non mediocriter vitæ cōmodis conducere arbitrati: quo commento labes corporum & eluuiones dilui putabant, ſeu, quod multi putant, vt diuerſitate noti fierent, vel vt omne arcanum & pudendum facinus inuelatum fieri oſtenderent. In Arabia gens eſt, Creophagos vocant, quibus nedum viri, ſed mulieres Iudaicè excindi ſolebant, ſicut de Andramite Lydorum rege, qui primus eunuchas fecit mulieres, ſermo proditus eſt: quo exemplo in Ægypto aliquando mulieres excindebātur. Arcades verò pueri, tum Lacedæmonij & Thraces, quanquam ferum genus, à teneris inſueſcunt inter prima rudimēta in modulis & cantibus verſari, muſicáſq; artes & vocū concentus ediſcere ad annum xxx. velut hoc ampliſſimū iuuentuti munus darent: qui non didiciſſet, rudis & ignauus, atque infamiæ nota inuſtus putabatur. Græci verò adoleſcentes, muſicæ & pœticæ, liberalibuſq; potius vacabant diſciplinis: in quibus excellere pulchrum putabant. In his enim tribus artibus, quas liberales vocant, literis, palæſtra, & muſica, plus operæ & ſtudij conterebant. Nec minore ſtudio primæ adolſcētiæ iuuenes imbuebāt, vt præter literas & gymnaſticas diſciplinas, iuxta Ariſtotelis præceptū, quò ad reliqua munia firmiores eſſent, etiam natare diſcerent. Et tametſi canendi ad tibiam ars libero homine indigna prius viſa foret, ad eámq; ſola mancipia admitterētur: æuo mox ſuccedente tanti fuit honoris, vt ad illam niſi liber & ingenuus admitteretur nemo. Sicut pingēdi ars primùm Sicyone, mox per omnem Græciā tanti fuit ſtudij, vt pueros ingenuos picturā tāquam præcipuam liberalium artium, in primis edocerent magiſtri, perpetuo interdicto, ne ad illam mancipia admitterentur: indoctúſq; & omnium poſtremus habebatur, quiſquis huius artis neſcius aut expers foret. Platonis quoq; inſtitutū erat, vt iuuētus muſicæ diſciplinis inter primas artes inſtruatur, vt grauiora ſtudia honeſta voluptate lenirent. Id quod Pythagoras cenſuit, qui re-

Colchi. Aethiopes. Troglodytæ. Aegyptij. Syrij. Phœnices. Arabes. Andramis Lydorū rex caſtrauit mulieres. Arcades. Lacedæmonij. Thraces. Græci. Artes liberales. Gymnaſtica diſciplinæ. Natare. Canere ad tibiam. Pingendi ars. Muſica.

pentinos motus animi,& mentis perturbationes nulla re magis quàm vocum concentu mulceri putauit. Cuius tāto ſtudio Græci affecti fuere, vt etiam ad myrtum canerent, cantórque cantorem myrto tradito inuitaret, quod poſtea prouerbio increbuit. In qua Timotheus tibicen multum floruiſſe proditur, qui duplicem mercedem exigebat ab his quos ab aliis magiſtris malè inſtitutos acciperet, quòd hi prius dedocendi quàm erudiendi erant: à rudibus verò & ignaris, ſimplicem. Pœnorum verò mos patrius erat, editorum infantium venas capitis lana ſuccida inurere, defluentémque pituitam hoc modo ſiſtere, quod ſalutare experti aduerſus morbos hoc tāquam peculiari remedio ſe muniuere. Æthiopes quoque ab ipſo natali die, editos infantes in fronte inurunt, & ſtigmate notant, quo capitis & oculorum humor exiccetur. Quin etiā in Hybernia, quæ in penitiſſimo Oceano extra terras inſula ſita eſt, cultu indomito & fero, pueri ita aliti educatíque ſunt, vt inter arma & cædes verſentur aſſiduè, matréſq; natura immites, ingenio barbaro, primos cibos edito infanti gladio admouere ferātur. Tenet fama, apud Baleares matres infantes pueros ab ipſis vitæ incunabulis his diſciplinis aſſuefacere, vt niſi oblatum cibum baculo aut funda petierint prius, cibo veſci prohibeant. Quem vſum vetuſtiſſimū apud Cadurcos, Acarnanes, atque Æthiopes inualuiſſe legimus, vt ſaxa ingentia fundis intorquere, aut ſagittas & iacula ingentis ponderis vibrare à teneris ediſcant. Idoneos autores habeo, Ægyptios impuberes filios apud ſe alitos & educatos his diſciplinis exercere, vt niſi centum octoginta ſtadia prius confecerint curſu, veſci cibo nullo modo ſinerent: quos à pueritia & primis annis nudis pedibus ingredi iubebant ne delicatior cultus corpora emolliret, eneruarétque. Indi & Brachmanes edito infanti curatorem & vitæ magiſtrum cuſtodémq; adhibēt, vt ſub legibus & magiſtratibus, bonis diſciplinis formatus, ſalutaribus exemplis erudiatur. Apud quos infans in lucem editus, poſt menſes duos in mediū producitur: & cuius indolis & formæ ſit, publico concilio decernitur: vt ex faciei & corporis ſpecie, ſi pace vel bello bonus, & an vita ſit vel morte dignus, iudicetur. Et ſi cuius indoles probaretur, bonis ille

Ad myrtū canere. *Timotheus tibicen.* *Pœni.* *Aethiopes.* *Hyberni.* *Baleares.* *Cadurci.* *Acarnanes.* *Aethiopes.* *Aegyptii.* *Indi.* *Brachmanes.*

formabatur doctrinis: qui verò min⁹, morte afficiebatur. Id quod apud Spartanos erat Lycurgi lege ſancitum, vt ſpecioſus puer & forma liberali, publicè educari: mancus verò & deformis in loca vaſta & prærupta exponi, vel in vltimas terrarũ oras ablegari deberet. Idem legibus Romuli à primo ortu vrbis conſtitutũ ferunt, vt ſi mancum quid editũ, aut monſtrificum fuiſſet, ſtatim à partu in flumen aut mare exponatur. Prodũt Æthiopes editos pueros, quum paulum proceſſere, ſuper aues quas diuerſi generis educãt, ſublimes imponere, eóſq; cuius ſpei futuri ſint, periculo internoſcere. Nam ſi volãtes intrepidi manent, velut generoſos & ſe dignos magna educant cura: ſi verò cõſternantur animo, & trepidi pauent, tanquam degeneres in loca deſerta exponũt & abiiciũt. Quod de Pſyllis quoq; proditũ eſt, qui partus obiiciendo ſerpentibus, ſi illæſi manent, an ſuæ originis ſint, experimẽto internoſcunt. Nonnullæ Indorum gentes pueris adoleſcentibus, etiamſi magnæ fortunæ & amplis opibus forent, pro ſeruis vtebantur: vt eam ſortẽ experti, quantum decus libertatis foret, agnoſcerẽt. Quod cũ Cretenſibus & Laconibus commune aſſeuerant fuiſſe, vt ingenuos filios ſeruilia exhibere cogerent. Phrygib⁹ verò familiare fuit, proprios vẽdere filios in eximio ætatis flore, & ſeruilem in modum educare. Nabathæis quoq; adoleſcentes ingenuos ſeruilia præſtare officia conſanguineis, aſſidua exempla ſunt. Perſæ autem editũ infantem ante ſeptenniũ in conſpectu parentum non adducunt. Alij niſi poſt pubertatem filios à parentibus cõſpici non ſinunt: qui mos apud Heduos, plurimáſque Gallorum & Germanorum gentes frequens fuiſſe traditur. Quod ita inſtitutum non ab re fuit: ſcilicet, vt ſi quid grauius accidiſſet, aut ſiqua calamitas & aduerſi caſus puero euenturi forent, illos parentes qui ipſorum conſpectu tam diu caruerunt, facilius ferant. Eoſdémque Perſæ apud ſe educatos tam ſanctis moribus imbuebant, vt illorum diſciplinæ nihil addi videretur poſſe: ſiquidem per omnes ætatis gradus hæc illis rudimenta fuere, iuſtitiam colere, & æquum ab iniquo dignoſcere: tum iaculari, equitare, arcu & curſu contendere, & præcipuè vera loqui. Cibus verò tam frugalis & modeſtus, aduerſus famem & ſitim tantummodo

Spartani. *Romulus.* *Æthiopes.* *Pſylli.* *Indi.* *Cretenſes.* *Lacónes.* *Phryges.* *Nabathæi.* *Perſæ.* *Hedui.* *Galli.* *Germani.* *Perſæ.*

paratus, vt iuuentus nauſturcio, pane, aqua & ſale, velut exquiſitis valde obſoniis veſceretur: Tātique pudorisfuere, vt pro lege ſeruarent, ne in publico aut ſpuerent, aut naſum emungerent: néve in conſpectu parentum, niſi iuſſi conſiderent. Et quum natalem diem feſtum ſinguli & præcipuum habeant, illis tamen etiam indulgentiſſimi parentes vino abſtinere velut immani ſcelere præcipiebant. Vtque nullis errorum maculis notarentur, nudos conſpici viros, nec fas, nec ius eſſe dicebant. Itaque nudū conſpicere hominem, ac ſi immane ſcelus admiſſum foret, capite luebatur. Scythis verò à patribus traditur mos non improbādus, vt iuuenes ephebos plurimos ſibi amicos comparare, velut firmiſſima vitæ præſidia, iuberent. Is enim habebatur afluens & beatus, qui pluribus familiaritatibus fultus foret: pro certo arbitrari, in rebus deploratis & afflictis, nulli vnquam ſatis fuiſſe amicorum. Romanis verò præualuit vſus, vt quæ vterum ferūt, antequam edatur partus, Poſtuertæ & Proſæ, quibus duæ aræ dicatæ erant, ne partus peruerſi fierent, néve fœtus præpoſterè exiret, immolarent, Egeriæque nymphæ, & Fluoniæ Iunoni ſacra facerent: quia putabant illarū ope cōceptum egere, & fluorem ſanguinis cohibere. Cuius rei cauſa apud Tibarenos inoleuit mos, vt mariti poſt vxoris puerperiū capite obuoluto tanquā ipſi enixi fuiſſent, in lectulo decūbant, ea accubatione vxoris labores & ventris profluuia cohiberi arbitrati. Fuere autē Tibareni iuxta Cappadoces, qui in riſu & iocis atque indulgētia fortunæ verſari ſolebāt. Idem Thracibus & Scythis, Cātabris & Celtiberis propriū, vt puerperæ viris ipſarum vice decūbentibus miniſtrent & famulētur. Apud Athenienſes præcipuum edulium puerperæ braſſica dabatur, velut parturienti cōmodiſsimum: mox ſtolis initiatorū, infantem obuoluere, ad valetudinem mirè proficere putantes. In Cyrno mulier puerpera editæ proliis nullam curam gerit, ſed vir domi abditus, infantilis educationis curā atque onus fert. In Lyguria quoque & Illyrico mulieres tam patientes laborū ſunt, vt poſt puerperiū minimè decūbant: pregnātéſque inter opus enixas pueros domum referre tradūt: quos nō peperiſſe, ſed inueniſſe credas. Cúmque infans editus primā lucē hauſiſſet, Roma-

Vini abſtinentia. *Nudū vidiſſe hominēcapitale.* *Scythæ.* *Amici.* *Romani.* *Poſtuerta.* *Proſa.* *Egeria.* *Iuno Fluonia.* *Tibarenorum maritorū mos.* *Thraces.* *Scythæ.* *Cantabri.* *Celtiberi.* *Athenienſes.* *Cyrnæi.* *Ligures.* *Ilyrici.* *Romanorū mos & ca-*

nis erat in vſu, vt ab obſtetrice exceptus humi ſterneretur, quaſi diuinationem futuri exitus inde auſpicati: lectóque Pilumno & Picũno in ædibus parato, ita augurabantur, vt his præſidibus diis vitalis foret: néve Syluan⁹ in domum irrepere valeat, quem vexare pueros opinio erat, ad fores ædium tres viros qui peruigiles domum circuirent, aduocabant, quorum primus limen ſecuri, alter pilo feriebat, tertius verò ſcopis euerrebat: mox nomen & tempus editorũ filiorum apud præfectos ærarij publicis actis teſtarentur & ſcriberent. Quæ quidem in Saturni ęde tanquam publica monumenta ſeruari proditũ eſt. Deinde cũ cibo & potu eum initiarent, Eduſæ & Potinæ ſacra facerent. Eodémque Adoleſcentæ Maiæ, quæ fatua dicta eſt, ac Scatano & Fabulino more patrio immolarent. Fuítque receptus mos, vt in teſtudineis alueis, aut ex tergore marinarum teſtudinum factis, calda pueros abluerent, mox oleo & butyro perungerent. Spartani quandoque mero abluebant, quòd vino admoto reſolui ægritudines putarent. Nõnulli ſale & aqua. Galli prę gelido amne, vt à teneris calores & frigora pati edíſcerẽt. Idem Thraces Scythæque. Fertur tamen Cato Cenſori⁹ tam accuratè procurandis liberis ſtuduiſſe, vt niſi ſe ſpectante nunquam infantem ablui, aut velamentis obuolui ſiuerit: néve pueri recens editi è cunis fortè deciderent, & terra corpuſcula affictarentur, culcitras iuxta cunas vndique ſternerent, vt inde excepti innoxij fierent. Maribúſque nono die poſtquã in lucẽ editi fuiſſent, fœminis verò octauo, nomina imponerent, nonnunquam ſeptimo, qui dies luſtricus nomen habet. Quod teſte Ariſtotele ideo cautum, quòd ante ſeptimum pluribus infans caſibus expoſitus manet. Ab Athenienſibus verò & omni ferè Græcia, decima à natali die infanti nomen indere ſeruatum eſt. Apud Troglodytas fuit patrij moris, vt non hominum, ſed arietis, pecoris aut ouis imponant infanti nomina, quòd bruta, quorũ ope victitabant, ſuos genitores ducerent. Atlantes verò Aphricæ populi, nulla infantibus indere nomina conſueuere: ſed velut bruta anonymi fuere. Diuus autem Antoninus philoſophus, natos liberos apud præfectos ærarij profiteri, & tertio die à partu nomina ferre iuſſit. Nono verò die nomina in-

remoniæ poſt editũ infantem.

Syluanus pueris infeſtus.

Spartani.

Galli.

Thraces.

Scythæ.

Cato Cenſorius.

Quoto die infanti nomen dabãt Romani.

Dies luſtricus.

Athenienſes.

Troglodytæ

Atlantes.

Nundina. fantibus indere, antiqui moris fuiſſe, illud exẽplo eſt, ꝙ Nundina dea apud Romanos magnæ religionis erat: ipſiúſque infantẽ editum in gremio & ſinu matris ac ipſius lacte educari potius quã apud coẽptas nutrices ali permitterẽt, cũ ingenuitas à matre ſola, nõ patre proficiſcatur: aut ſi permiſiſſent, magna cura præcipuas illi nutrices Laconicas, velut educationis magiſtras, admouerent: cũ propter lactis & educationis vitia ſæpe infantes degeneraſſe cõpertũ ſit. Quod æquè Germanis eſt habitũ nefas, apud quos mater filiũ ſuo lacte alit, nec nutrici educandum delegare licet. Græcorum verò inualuit mos, vt quinto die à partu, mulieres comites puerperii, manus abluant, & puerũ laribus circũferãt, polypóſque & ſepias munuſcula à cognatis ferãt. Deinde cum puer paululum proceſſiſſet, prætexta illum donabant Romani, & bulla: eá enim erat aurea, inſigne nobilitatis, figuram cordis habens, vt ſignarent, eam ætatem alterius conſilio regendam: qua primum à Priſco Tarquinio donatum eius filium tradunt, quem in prætextæ annis hoſtem dicũt occidiſſe. Hac Romani pueri honeſtè geniti & liberaliter educati patricij, aut illorũ qui equo meruiſſent, filij poſtea vſi fuere. Lorum verò erat inſigne libertorum, plebeiorum & pauperũ. Propius verò eſt, quod fœdere icto cum Sabinis & Tatio cautum fuit, vt bulla prætextáque per eas tẽpeſtates Sabinorum ornatu, raptarũ filij vterentur. Fuítque antiqui moris, vt parentes bonis exẽplis artibúſque honeſtiſſimis liberos educerẽt, plerunque apud patruos, ne nimia parẽtum indulgentia laſciuirent. Maximáque dabatur opera, ne quid inſolens aut pernicioſum, néve quicquã quod minus eſſet decorum, coram infante pater faceret aut diceret: néve vir mali exẽpli, qui ſeruilibus vitiis imbueret animos, in conuictu eſſet: magni enim intereſt, quos quiſque audiat domi, quibus cũ loquatur puer. Quare Cato cenſor tanti exempli fuit, vt Manlium ſenatu mouerit, quòd interdiu præſente filia vxorem ſuauiaſſet: aſſerẽs ſe à ſua nunquam niſi cùm tonaret, præ timore complexum eſſe. Et Hieron. Epicharmum comicum mulctaſſe & pœna affeciſſe dicitur, quòd corã filia laſciuos ediidiſſet verſus. Tũ vt ſocij cõſiliorũ, magiſtríque & comites puero probatiſſimi darẽtur, qui

Matres ipſæ nutrices ſuorum infantum.
Laconicæ nutrices.
Germani.
Græci.
Romani pueros bulla donabãt & prætexta.
Bulla qualis, & quorũ inſigne.
Lorum quorum inſigne fuerit.
Educatio.
Exẽpla parẽtũ coram pueris.
Cato cẽſor.
Hieron.
Magiſtri & cõſortia puerorum.

acuerent iuuentutem ad ſtudia & bonas artes. Nam praui impulſoribus multos degeneraſſe compertum eſt. Quod etiã à Græcis ſummo ſtudio ſeruatũ meminimus, vt dum puerilis ætas prona eſſet ad vitia, magiſtros adhiberent probatiſſimos, magnæ & expertæ virtutis, quorũ conuictu & domeſticis diſciplinis exemplíſque formarentur. Sic Achilles Chirona & Phœnicem, Agamemnõ Neſtorem, Hector Polydamanta, Telemachus Menelaũ, Alexander Ariſtotelem, Antigonus Zenonem, atque alij vitæ magiſtros habuere non pœnitendos: ſicut Auguſtus Apollodorum Pergamenum, Tiberius Theodorum Gadareum, Homerus Prognopidem, Virgilius Silonem, Cicero Diodorum, qui illos egregiis artibus inſtructos ad bonam frugem prouexere: quorum doctrina, integritate & fide, magni poſtea viri euaſere. Primꝰ enim Carbilius proditur, qui iuuentuti Romæ ludum aperuit: eius Carbilij libertus, qui vxorem repudiauit primus. Cato verò Cenſorius tam ſanctè filium edocuit, vt non alium quæſiuerit magiſtrum: ſed ſeipſum, quia pater erat, filiis exhibuerit præceptorem. Auguſtus quoque Octauius, Caium & Lucium, quos ſibi filios aſciuerat, non alterius, ſed ſua ipſius doctrina imbuit: itáque literas & natare illos ſciẽtiſſimè docuit. Vtque in ludum literarium non ſolùm ingenui pueri, ſed & virgines nondum adultæ, literis & bonis diſciplinis formandæ ventitarent. Eligebatúrque aliqua matrona inſignis, ſpectatæ virtutis, toto generi propinqua, aut vir grauiſſimæ diſciplinæ, cuius ſanctitate & moribus tota familia & infantilis cognatio bonarum artium cupiens imbueretur. Apud eúmque in domo honeſtiſſima Hetruſcas primùm literas, mox Græcas, & haud multò pòſt circunſcriptas ſententias, quas chrias Græci vocant, ediſcebant: deinde ſtudia liberalia, & animi cultum. A quibus ſi quid eſſet offenſum, prætextati anguillarum tergore, pueri ferula, à parentibus verò leuioribus flagris vel plagis, aut puerili verbere plectebantur, quibus exciti diſciplinis, ad virtutem vegetabant animos corporáque. Quod apud Thurios & omnem ferè Græciam lege cauebatur, vt pueris cum primum adoleſcerent, magiſtros ſtudiorum doctos ætate & vſu, in primo tyrocinio publica impenſa præficerent. Vtque plures

Carbilius primus ludimagiſter Romæ.

Cato Cenſorius filium inſtruxit.

Augu. Octauius filios aſcititios edocuit

Virgines ludum literarium adibant.

Ordo inſtituendi in literis apud Romanos.

Quo inſtrumento vapularunt negligẽtiores.

Thurii Græci.

Stipendia profeſſoribus conſtituta.

Thuſci. *Maßilienſes.* *Iberi.* *Sertorius* *Alexander* *Veſpaſian9* *Autoninus Pius.* *Traianus.*

vnius curæ & diſciplinæ mandarentur,qui magiſter eſſet & comes,ſicut de Thuſcis & Maſſilienſibus traditur.Idē apud Iberos Sertorius fecit,vt magiſtris ſciētiſſimis, qui artes docerent liberales,ingenuóſque educarent, ſtipendium de publico daret. Alexander Macedo multis millibus puerorum ex Perſide magiſtros dedit,qui Græca inſtituta, mores, militarémque diſciplinam præciperent. Quod de Veſpaſiano proditum eſt,vt Græcis Latiníſque rhetoribus annua centena daret:& de Antonino Pio,qui rhetoribus per omnes prouincias annua ſalaria cōſtituit. Traianus quoque adoleſcentes ad quinque millia bonæ indolis,ex omni imperio ſelectos,publicè ali: & parentis affectu paribus diſciplinis erudiri curauit, ex præcepto Lycurgi, qui ingenuis adoleſcentibus virum præeſſe voluit peritum ac vigilantem, ex his qui ſummi eliguntur magiſtratus,quē pædonomum nuncupauit.Perſarū verò pueri non literas,quemadmodum cōſuetudo fert,ſed iuſtum ab iniquo ſecernere, & qua pœna improbus homo dignus, qui pace vel bello bonus, & quæ ſit turpis & honeſti diſtinctio,in ſcholis ediſcebāt. Ægyptii geometriā & arithmeticam, puerum verò regium magicas artes edocebant in primis, tanquam ſtudia ſanctiora. Ea enim erat diuinorum ſcientia,qua imbui regum filios voluere, quoniam ad magnæ fortunæ cultum ingenia excitaret. Qui mos Perſarum regum frequens fuit,vt magicis artibus imbuerentur.Spartanæ verò virgines nondum adultæ,in diſcorum iactu,curſibus & palæſtra exercentur omnes nudæ: quod ſtudium à Laconibus, qui ſummi palæſtritæ fuerunt,excolebatur in primis: id quod Plato non improbauit,cenſuítque vt non modò puellæ, ſed & anus luctarentur cum viris, vt patientes laborum facilè res arduas ſubirent: quorum ſtudio in poſterum adeò affecti ſunt,vt gymnaſia & palæſtras,quibus tota Græcia dedita erat,ita occupaſſe animos tradant, vt pro fortibus militibus ſe bonos palæſtritas & athletas dici potius exoptarint. Apud Pythagoræos, diſcipuli licet diſciplinis imbuantur bonis,illis tamen annis quinque obſtinato ſilētio tacendum erat:quippe primum rudimentum erat tacere & meditari. Cretenſium pueros cogebant magiſtri in primis leges,mox deorum hymnos atque egregia du-

Pædonom9. *Perſæ.* *Regū pueri apud Aegiptios.* *Magica ars.* *Reges Perſarum.* *Spartanæ virgines.*

Gymnaſia, paleſtræ. *Græci.* *Pythagoræorum diſcipulorū ſilentium* *Cretenſes.*

cum facta modulatis vocibus mandare memoriæ. Apud Siginnos, qui Perſicè viuunt, quadrigas agitare, erat puellare ſtudium. Nondum enim adulta virgo quadrigas flectere & circumagere magna facilitate callebat: quibus hoc erat priuilegio datum, vt quem vellet ex iuuentute in virum deligere liceret. Tanta porrò Romanæ verecūdiæ obſeruatio & morum exempla fuere, vt nec pater cū filio pubere, nec ſocer cum genero lauaret: nudóſque cōſpicere parentes, ducerent nefas. Hoc tamen ad memoriam inſigne eſt, quod quanuis pueri tam caſtigatæ diſciplinæ forent, vt omnis eſſet vita plena grauitatis: calculū tamen ediſcere, & computationibus dare operam, in vſu fuit Romæ non improbando, tanquam inde redundaret ingenij ratio exactiſſima. In quo id fuit animaduerſum, ſolos Thraces ad quatuor vſque numerare didiciſſe, Græcos & barbaros ad decem, Albani verò vltra centum computare non nouerūt. Mirúmque prodi, Meletidem adeò vecordem fuiſſe, vt vix toto ingenij captu ad quinque numerare diſceret. Veteres verò Romanorum vltrà centum millia numerare neſciuiſſe, multi aſſeuerant. Tū ſaltationis genera, & motus Ionicos Romanam iuuentutem ediſcere, quandóque in vſu fuiſſe. Siquidem Iones pſallendi normam, & molles ſaltus primi inueniſſe traduntur. Itaque ingenuos pueros, etiam ſenatorum filios, ſchola egreſſos, ad ludum ſaltatorium frequentes commeare, & cum crotalis, neruorúmque & tibiarum cantibus ad numerum certo motu pſallere, antiquæ diſciplinæ fuit. Quod apud Græcos, Perſas, atque Indos, dignum laude & exquiſitæ artis fuiſſe, Homero teſte probatur, qui inter cætera ludicra liberalia, ſaltationem ponit. Quippe ſaltare habent Perſæ & equitare præcipuum. Lacedæmonij quoque ſaltationem tanquam ad bella vtilem, vt greſſu compoſito incederent, inter quotidianas diſciplinas habuere. Et vt concinna fieret motio in congrediendis hoſtibus, pueri nudi ſaltare didicerunt. Quare Epaminundas & ſaltaſſe & cantaſſe dicitur probè. Quas etiam per genera & modos diſtinxere: vt podiſmus, & ſiphiſmus modus, comus & tetracomus in hoſtium congreſſu fierent. Aſcoliaſmus verò Baccho dicatus erat, vbi in theatro ſuper vtres obunctos vno pede

Siginni. Romanorū pudor. Arithmeticam diſcebant pueri Romani & quare. Thracum numerus. Græcorum barbarorū, Albanorū. Meletidis ſtupiditas. Romani. Iones. Ludus ſaltatorius. Perſæ. Lacedæmonii. Epaminundas. Modi & ſaltandi genera.

ſaltant: Colabriſmus Phalicus, Bactriaſmus, Strobilus, Apocinus, & Apoſiſis, aliáque ſaltationum genera, diuerſo quæque geſtu & modo erant in quotidiano magis vſu frequentia. Ea tamen ſaltatio non vbique & paſſim, ſed in tempeſtiuo conuiuio deliciarum cauſa ſiquando præſtabatur, laudi fuit. Quippe cantus & ſaltatio, Homero teſte, conuiuij appendices ſunt, modeſta tamen, non impudens, qualis fuit Hippoclidis, qui apud Cliſthenem futurum ſocerum, dum intempeſtiuè ſaltat & geſticulatur, illum deſaltaſſe matrimonium Cliſthenes dixit. Appius quoque Claudius vir triumphalis, & Gabinius, M. Cæcilius & Licinius Craſſus optimè ſaltare gloriæ duxerunt: ſicut fidibus ſonare. Diſcebant enim fidibus antiqui apud magiſtros & artifices: nam Decius Sylla optimè cantaſſe dicitur, & Cato Cenſorius ſimpliciter cantare, non ſeruile duxit opus. In tantúmque honoris culmen apud veteres muſica proceſſit, vt illam ſacris & publicis cæremoniis adhiberent, cùm in deorum puluinaribus & epulis magiſtratuum fides præcinerent. Et apud Græcos iidem muſici vates & ſapientes erant. Apud quos poſt cœnam circunferebatur lyra, quam cùm recuſaſſet Themiſtocles, eſt indoctior habitus. Cimónque & Epaminundas, quòd fidibus ſcirent, antelati fuere. Canebãt enim veteres ad tibiam clarorum virorum laudes & virtntes, tametſi prĩcipibus hoc fuerit probro datum. Quare verbum Philippi fertur in Alexandrum, debere ipſum pudere, quod tam pulchrè caneret. Et Pyrrhus, an Caphias vel Python melior muſicus videretur, interrogatus, Polyperconta meliorem ducem reſpondiſſe fertur. Scipio tamen Aemylianus Romanæ iuuentuti, quòd in ludum hiſtrionum ingenui pueri venirent, & cũ ſambuco & pſalterio canerent & pſallerent: & Cicero Gabinio conſulari ſtudium ſaltandi, vt probrum obiectauit. Domitianus quoque in cenſura ciuem Romanum ſenatų mouit, quòd choreis plus nimio indulgeret. Id quod Aegyptiis ſeuera fuit lege inhibitum, apud quos pueri nec palæſtræ vacant, nec muſicæ. Quod de Alcibiade proditur, qui muſicam tanquam ingenuo indignã, odio proſequutus fuit. Contra Pythagoræi: nam tanti muſicam fecere, vt excitarentur ad lyram, & quietem ca-

Hippoclidis deſaltatio.

Fidibus diſcebant veteres.

Muſicæ honos.

Lyra poſt cœnam.

Themiſtocles.

Cimon.

Epaminundas.

Muſica vituperata à quibus.

Muſica laudata.

pturi, ſono inuitarentur. Inter puerilia verò rudimenta, haſtilia iacere, ſudem torquere, equum agitare, arma tractare, Romanæ iuuentutis peculiare fuit. Cur autem citius fœminis, ſerius verò maſculis inderent nomina, credo propterea viſum, quia fœminas citò pubertatem aſſequi compertum eſt. Ideo veteri lege cauetur, vt mulieres duodecimo, mares verò quartodecimo anno ætatis pubertatem aſſequi cenſerentur. Eo enim tempore iura publica maſculis pubertatem definiere.

Exercitamenta puerorum.

Fœminis cur citius quàm maſculis inderentur nomina.

An inter auguria ſternutamenta ſint, & offenſiones pedum, & quæ illorum prædictio fuerit.

CAPVT XXVI.

Eſſe inter auguria ſternutamenta & offenſiones pedum, in naturali hiſtoria Plinius notauit, quæ ſymbola dicta ſunt. Plerique contrà: nam ſternutamenta nõ facere auſpicium cenſent: ſed quum captatis auguriis ſuperueniunt, illa rata facere, ſiue boni prænuncia ſint, ſiue mali: qualiáque prædicta, præuiſaque fuerant, affirmare & probare ſermonis veritatem putauerunt: Homeri exemplo, qui Penelope malum procis futurum ab Vlyſſe referente, Telemachum facit ſternutaſſe. Et Xenophonte ad milites concionante, ſub idem tempus ſternutans quidam, omen fecit feliciſſimũ, ita vt totius dux militiæ crearetur. Themiſtocle verò ad aras ſacrificante, à dextra ſternutans homo, augurium fecit, quo præcipui captiui immolarẽtur. Hippiæ quoque dum ſternutat excuſſus dens, magnum augurium fecit calamitatis futurę. Inde apud veteres incuſta fuit religio in ſternutamentis bonum omen & ſalutem precari: quod Tiberium Cæſarem mirificè exegiſſe dicunt, vt ſi quid infandi dirique immineat, ea precatione & ſalute auertatur. Ariſtoteles autem, quòd è capite hominis tanquam ex arce ducunt originem, quæ pars diuina & ſanctior homini eſt, propterea prodeuntem inde ſpiritum, tanquam ſignum augurale & diuinum numen, nos venerari decere cenſuit. Ea quidem apud eos qui iſta perueſtigare adorti ſunt, miræ obſeruationis fuere. Nam ſi eſſent matutina, nefanda ominari, & rei inceptandæ irritos conatus facere:

Salutẽ precari in ſternutamẽtis.

Obſeruatio ominis ex ſternutatione.

ſi verò meridiana, firmiſſimi auſpicij eſſe, pręcipuè à dextris, arbitrati ſunt. Sæpe tamen ſymbolum veritatis, & prognoſticum liberationis facere ab inſidiarum metu, voluere. Fuítque animaduerſum, inter epulas medio accubitu, ſternutamento reuocari ferculum: ſi non poſtea guſtetur aliquid, inter dira, & certiſſimo exitio haberi. Sed tametſi de ſternutamento variata opinio ſit, offenſiones tamen pedum infauſti ſemper ominis fuiſſe, ac portenti & prodigij mali, vulgo proditum eſt. C. Gracchus qua die ciuili ſeditione oppreſſus fuit, domo egrediens, ita pede limen offendit, vt non parua vis ſanguinis efflueret. Neroni quoque in expeditionem Alexandriam profecturo, lacinia ſurgenti adhæſit. Craſſi etiam filius contra Parthos proditurus in aciem, ita pedem offendit, vt humi proſtratus concideret: quos omnes vehementi diſcrimine & immani ſtrage oppreſſos, atque indigniſſimam fortunam expertos ſatis conſtat. Paténtque abundè exempla, quæ ſingula exequi longum eſſet. Illud tamen annotare ſuccurrit, adeo Romanos olim in magnis minimíſque rebus auſpiciorum euētus atque omina obſeruare ſolitos, vt ab inceptandis proſequendíſque negotiis leui ſuſpicione auguriorum, velut triſtia portenderent, & magna infortunia facerent, auocarentur. Nec modò auſpicia, ſed ſacrificia, ludóſque ſolennes ita obſeruarunt, vt ob minimas ſæpe cauſas illos inſtaurarent & reficerent. Sacrorum verò cæremonias tam ſanctè coluerunt, vt ex leui offenſione idem ſacrificium trigeſies inſtauratum, & denuo ac ſæpius procuratum fuerit.

Omen ex pedū offenſione.

Quæ poteſtas Proconſulis foret, quive erant Proconſules, & an idem iuris quod conſules, haberent.

CAPVT XXVII.

QVoties infeſtantibus curis mihi animus laxatus fuit, ſæpenumero quæſiui, quæ poteſtas Proconſulum foret, illorum quibus finito cōſulatu, prorogatum eſſet imperiū. Et dū quæro, ab autoribus traditū memoratúmque inueni, quòd vbi finito magiſtratu annuo, nō expedíret conſulē prouincia decedere: illi, ne ſine honore eſſet, imperiū ſępe prorogari, vt eam prouinciam Pro-

conſul, non vt conſul adminiſtraret. Continuabat prorogabátque illi ſenatus imperium, nonnunquam populus ſine ſenatu, ex autoritate tribunorũ plebis. Nam ſi in decernẽda prouincia ſenatus aduerſaretur, tribunus ad populũ ferebat, plébſque ſciſcebat, & ex ſcitu plebis & ſuffragatione populi proconſulatũ decernebat: ídque quod à populo ſcitum erat, ratum firmúmq; manebat, His ergo à populo vel ſenatu prorogabatur ſæpe imperium ad ſex menſes, modò ad annum, aut donec debellati hoſtes, vel reuocati à ſenatu forent, prout ex republica eſſe videbatur. Publius enim Philo conſul narratur primus cui prorogatum imperium fuiſſet, & ex eo proconſulare officiũ cœpit pro munere dari. Scipioni deinde Aphricano in Aphricã profecto, ne finito conſulatu incõmodo reipublicæ prouincia decederet, imperium cõſulare, donec debellatum eſſet, prorogatum fuit. Nonnunquam ſtantibus cõſulibus, ſi qui in prouincia tumult⁹ aut mot⁹ orirẽtur, pluréſq; prouinciæ oporteret pręeſſe, nouos proconſules ſenatus, nunc iiſdem, nunc aliis decretis prouinciis creauit, ipſiſque plerunque legiones & exercitus commiſit & mandauit: poteratque non modò conſuli, ſed prætori proconſulare munus dari: ſicut exemplis pluribus extat. Sempronio enim Gracco, & Quinto Fabio Maximo C O S S. quum Hannibal Italiam omni clade belli peruaſtaſſet, Claudius Marcellus ex prætore proconſul deſignatus vires Hannibalis multis præliis ita fregit & comminuit vt facilè vinci poſſe documẽtum daret. Quin & illud animaduerſum eſt, eaſdem legiones atque exercitus quibus antea conſules præfuiſſent, ipſis proconſulibus prorogato imperio demãdari, vel nouos comparari cõtra repentinos motus, quib⁹ hoſtibus obuiã ire, & magnis opibus rem gerere poſſent. Habebatque proconſul procõſulatus inſignia eadem, quæ & conſulatus. Nam & lictores, faſces, ſecures, prætextam, curulémque ſellam in prouincia ſibi decreta velut conſul retinebat, quibus inſignibus pro imperij maieſtate, próque ſplendore dignitatis conſpicuus erat: niſi eam adiret prouinciam, in qua conſul præſens foret, aut è prouincia decedens Romam aduentaret. Tunc enim finito honore, ſine imperio aut inſignibus erat. Proconſuli enim portam Romæ in-

Proconſul.

Procõſulũ inſignia.

greſſo minuebatur honor, priuatúſque & ſine imperio cenſebatur. Neque enim proconſulem habere imperiū, vbi vnà eſſet conſul, conſentaneum erat, niſi par illi imperiū delegatum fuiſſet. Tunc enim & conſularia ornamenta, & poteſtas vtrique erat par. Hoc tamen intererat, quod proconſules & proprætores auſpicia nō habebant: quippe inauſpicati erant, quum cōſules prætoréſque auſpicia haberent maxima. Si tamen conſul in prouinciam veniret, in qua proconſul degeret: ipſe qne lictoribus & faſcibus conſuli obuiam ire, & velut priuatus equo deſcēdere, & obſequiū præbere debebat. Quòd verò æquatum imperium proconſuli vnà cum conſule fuerit, pluribus pater exemplis. Nam & cum T. Claudio conſule, qui Aphricā prouinciam ſortitus erat, Publij Cornelij Scipionis, qui illam proconſul adminiſtrabat, æquatum imperium fuit: & quum vrbs ab Hannibale admotis hoſtiliter legionibus premeretur, metúſque de ſumma rerum eſſet, Q. Fuluium proconſulem Capua profectum, ne ei minueretur imperium, quòd vrbem iniſſet, exæquato cū cōſulibus imperio, vrbi præfuiſſe legimus. In vrbem tamen reuerſus proconſul, poterat abſentibus conſulibus eorum vices gerere, vrbi præeſſe, ſenatum habere, comitia futuris conſulibus indicere, & ſi in prouincia ſibi decreta quid triūpho dignū geſſerat, etiam de victis hoſtib⁹ triumphare. P. Philo proconſul, & cui prorogatum imperium ſæpe fuit, Græcis in Campania debellatis, qui rupto imperio deſciuerant, de Palæpolitanis ſimul & Græcis triumphū egit. Et Seruilius proconſul de Cilicibus & Iſauris, quòd indomita ingenia debellaſſet, triumphaſſe fertur. tametſi proconſulem non gerere magiſtratum legitimū, & ideo triumphare minimè poſſe, plerique aſſeuerent. Fuit tamen animaduerſum, procōſulem ſine prouincia nonnunquam, vt milites in officio haberet, & obſequentes imperio, à ſenatu creatum exercitui præfuiſſe. Qui etiam Legatum & Quæſtorem, quorum cōſilio niti quibúſque adiutorib⁹ & miniſtris tā ī adminiſtrāda prouincia, quàm gerendo bello vti poſſet, ſicut conſul, habebat. Illud etiam non prætericrim proconſuli ſex tantummodo faſciū inſignia præire, apud nōnullos ſcriptis mandatū fuiſſe: licet alij duodecim faſces, lictoréſque, & eadē

Procōſul et proprætor auſpicia nō habebant.

Æquatū imperium proconſuli cū conſule.

Procōſulū poteſtas in vrbe conſulibus abſentibus.

Procōſulū triūphus.

Proconſul ſine prouincia.

Faſces proconſuli ſex tantū.

inſignia honorũ proconſuli ſicut conſuli apparere argumentis aſſeuerent. Quæ quidem inſignia ſtatim atque vrbem ingreſſus eſt, proconſul accipit: contentioſam verò iuriſdictionem, niſi in decreta prouincia non exercet: voluntariã autem, vbique. Quippe manumiti apud eos tam liberi quàm ſerui vbique poſſunt: apud legatum verò proconſulis, non poſſunt. Hoc tamen intereſt, quòd proconſul in decreta ſtatutáque ſibi prouincia ius tantũ dicit: cõſul verò, etiã extra prouinciã & vbique dicit: quódque ante ſucceſſoris aduentũ, legatũ dimittere non decebat proconſulem: id enim lege Iulia repetundarum vetabatur. Fuítque memoriæ proditum, non conſulibus modo prorogato imperio vltra tempus finiti honoris proconſularem iuriſdictionem fuiſſe: ſed & conſulem deſignatũ ante cõſulatum proconſulare imperium geſſiſſe. Siquidem Nero Cæſar, & alij deſignati cõſules ante initum honorem ſæpe proconſulare imperium geſſere. & prætores prætura functi, & quæſtores poſt quæſturæ munus ex ſenatus decreto prouinciæ præfuere vltra præſcriptũ, qui nõ prætores, aut quæſtores, ſed proprætores proquęſtoréſque dicti nominatíque ſunt. Eundémq; proprætorem & conſulis legatum fuiſſe ſimul pręſtorémque conſulis pro prætore prouinciæ præfuiſſe, ibique inſignia prætoria, aut quæſtoria habuiſſe, multiplici exẽplo probatum eſt. Illud quoque admonitu non inutile duxerim, quaſdam prouincias proconſulares fuiſſe, ad quas ſoli mittebantur proconſules, quaſdam conſulares, nonnullas præſidiales, pleraſque prætorias, quibus conſules, pręſides, prætoréſque præfecti erant. Nam Carthago proconſularis erat prouincia. Numidia, Libya, & Aſia citra Taurum, & Cyrenæ, conſulares. Tripolis, & vtraq; Mauritania, atque Ægyptus, ſub præſidibus fuere. Cyprus, Iberia, Sardinia, Sicilia, Illyricus, Achaia, Creta, & Bithynia, prætoriæ. Sardiniam & Corſicam, olim prætorias, poſtea ſub præſidibus fuiſſe comperimus. Soli verò Maſſilienſes & Nemauſenſes ab onere prouincialis prætoriæ feruntur immunes. Cúmque omnis Hiſpania in ſex prouincias diuidatur, ex his Bæthica & Luſitania conſulares fuerunt, reliquæ ſub præſidibus. Ea verò in quatuor conuentus diuiſa fuit, in quibus

l. 1. & 2. ff. de off. prat. & lega. & l. obſeruare eo. titu.

Conſul in quo à proconſule differat.

Proprætores. Proquæſtores. Prouinciæ proconſulares, præſidiales & prætoria.

Hiſpaniæ prouinciæ.

dabantur iura: Gaditanum, Cordubenſem, Actiſatanum, Hiſpalēſem. Luſitania verò in Emeritēſem, Pacenſem, & Scalobitanū. Norici & Pannonij in quatuor prouincias, Valeriam, Sueuiam, Dalmaticam, & Meſiā. Cappadocia in decem præturas, poſtea in ſatrapeas diuiſa fuit. Armeniæ magna pars in duodecim gubernationes. Catramotitæ qui iuxta ſinum Arabicum incolunt, in quatuor monades. Paphlagonia in tetrarchias, Myſia in adminiſtrationes, Ægyptus in præfecturas & regiones, Syria in toparchias, Thracia in ſtratageas, Troas in nouem principatus. Indi in ſex quinterniones, ſingulas præfecturas diuiſere. Nonnulli in ſatrapeas, ſicut Laodiceam. Alij in ethnarchias, multi in tribus, plerique in claſſes aut cēturias partiti fuere. Gallia, Aquitania, & Britannia, prouinciæ decē & octo numerātur, ad quas præſides mittebātur quas Cæſar in prouinciæ formam redegit primus. Macedonia ſeptē prouincias habuit, totidē Illyricus, Thracia ſex. Auguſtus Galliam & Ægyptum, Claudius Cappadociā, Cæſar Archelao vita functo, maiorem Cappadociā Romanorū prouincias fecit. Proditur tamen Ciaxares primus Aſiæ populos in prouincias diſtribuiſſe, & in ſuum quēque ordinē diſtinxiſſe, haſtatos, ſagittarios, & equites. Nero Cęſar pontum Polemoniacum & Alpes Cottias, Polemone rege vita functo, prouincias fecit: & nationes Alpium maritimas in ius Latij tranſtulit. Fertur verò de Cappadocia mirū, quod cùm liberi eſſent, libertatem à Romanis deprecati ſunt: aſſerentes illam ſe ferre non poſſe, & ſub regibus eſſe maluere. Veſpaſianus Achaiā, Lyciā, Thraciam, Ciliciam, Comagenem, Rhodū, Byzantium, & Samum libertate adempta prouincias fecit: Traianus Daciam, Meſopotamiam, Aſſyriam, Arabiam, & Armeniam. Fuítque hæc dignitas apud Romanos in vſu frequens, maximíque ſplendoris: donec temporis interuallo, poſt Hadrianum imperatorem, & ordo & honor proconſularis deſiere. Siquidem M. Antoninus imperator prouincias ex proconſularibus conſulares aut prætorias pro belli neceſſitate fecit: ipſe verò Auguſtus pacatas imperij prouincias & ab hoſtili tumultu ocioſas, populo Romano regendas dedit, ſibíque tumultuantes & operoſas, aut hoſtium incurſionibus inquietas deſumpſit:

Norici & Pannonij. Cappadocia. Armenia. Chatramotita. Paphlagonia. Myſia. Syria. Troas. Indi. Gallia. Aquitania. Britannia. Macedonia. Illyrici. Thracia.

Cappadoces libertatem deprecati.

Proconſulum dignitas quando deſiit.

deſumpſit:ad quas modò proconſules,præſides aut præfectos cum imperio,modò præſidia & exercitus,nonnũquam legiones & auxilia deſtinauit. Tiberius quoque Achaiam & Macedoniam onera deprecantes proconſulari imperio exemit,ſibíque illas regendas aſciuit.

Licere vti accuſatiuo caſu nonnunquam in verbis localibus,contra regulas grammaticorum.

CAPVT XXVIII.

ADhibitus ſum in cõcilium,magis quàm in cõcilio & in cauſam deſcẽdi poti⁹,quàm in cauſa,dici cùm frequentius tum ornatius,ſæpenumero videmus: fuitque hic ſermo veteribus non frequens modò, ſed concinnus & elegans. Titus Liuius de Macedonico bello:Si ex quo traiecimus in Græciam adhibitus eſſem in concilium. Idem : Si ſemel,inquit , in cauſam deſcenderit , nihil integrum futurum ſit. Et alibi:In euentum eius vrbis poſitum,ſperni ab vniuerſa gente Theſſalorum, aut itimeri. Et rurſus:In quæ conſiliũ dedi.Et de Macedonico octauo:In ædem Herculis ſignum ipſius dei poſitum, & ſeiuges equi. Quem dicendi modum habuiſſe proprium & perpetuum auſim cõtendere. Quinetiã illud animaduertimus,vrbis localibus per accuſandi caſum eundem frequenter vſum:contráque grãmaticas regulas nouo exemplo multa vſurpaſſe , vbi minimè conuenire putaretur, quæ oratio à regula Latinitatis procul abeſſe viſa eſt:tamen rectè & probabiliter dici , in eáque magnum fuiſſe orationis ornatũ,cuiuis patère poteſt. Quippe de macedonico bello : Lucius Cornelius conſul , inquit, relicto ad exercitum Claudio legato,Romam venit.Idem: Quæ pro Chalcidenſibus ad Euripi fretum dicta erant. Cæſar cõmentario quinto:Allobroges,inquit,crebrò ad Rhodanum diſpoſitis præſidiis.Cicero ad Catonem Cùm ad Cibiſtra quinque dies eſſem cõmoratus.& pleraque quæ frequenti lectione obuia ſunt,ex quibus ſatis exẽplorum colligi poteſt:cũ in exercitu,in caſtris,in Cibiſtris;grammatici omnes dicendũ conſentirẽt. Quod tamen non ineleganter dici ſæpenumero videmus . Nã præter euphoniæ ſonum,qui aptior conuenientiórque fuit , cùm præpoſitionem ad,accuſandi caſui adiicimus , eius eam vim virtutémque animaduertimus , vt prope locum rem agi,

Verba localiacũ accuſatiuo.

certiſſima obſeruatione deſignet, vt proximis modò autoritatibus oſtẽſum eſt. Quod enim Cæſar ad Rhodanũ diſpoſita præſidia habuit,aut Cicero ad Cibiſtra fuit cõmoratus,vel quod T.Liuius ad exercitum dicit legatum reliquiſſe:id ſignat,iuxta Rhodanũ,exercitum, vel Cibiſtra:vel per ſolœciſmi modum dici grammatici volunt:& in primis Diomedes , vt è cœlo deſcendere in terris. Aut quandã magis intentionẽ,ac vim,& penitꝰ atq; altè fuiſſe penetratũ in rem de qua agimus, exprimere contendimus,& tunc in,præpoſitio,accuſatiuo appoſita:expreſſius id ſignificauit,vt ſuperiore exordio & primis probatorũ autoritatibus percenſuimus. Huius rei admonuit me liber obſeruationũ grãmatici cuiuſpiã,quæ in manus meas venere,in quibus ita ſcriptũ legimus : In marmore inciſæ ſunt literæ,in gemma , in lapide,in ligno : nõ in marmor,gemmam,lapidem,vel lignũ:contrà verò , in æs inciſas literas dicimus,non in ære:cum longè ſecus contra iſtius grammatici opinionem,crebrò apud autores vſurpatum inueniamus.Nam in lapide vel ligno,aut lapidem vel lignum , & in ære vel in æs inciſas literas paſſim dici licere,pluſculis exẽplis apparet , maiorémque vim per accuſandi caſum exprimi,& penitus atq; altè fuiſſe penetratum,demonſtrari.Plinius iunior ad Traianum : Quæ vos,inquit,patres,cõſcripti, nequa interciperet obliuio, & in publica acta mittenda, & incidenda in ære cenſuiſtis. Plinius item naturalis hiſtoriæ quarto & trigeſimo: Vſus,inquit,æris od perpetuitatẽ monumentorũ iampridem trãſlatus eſt tabulis æreis,in quibus publicæ conſtitutiones inciduntur. Cicero quoq; actione ſexta in Verrem:Id non modò tunc ſcripſerunt,inquit,verùm etiam in ære inciſum nobis reliquerũt. Ex quibus apparet, per accuſandi & auferendi caſum,in marmore & in æs , ac in marmore & ære inciſas eſſe literas,Latinè dici licere:ſed cùm accuſandi caſum ponimus,videri expreſſius atq; altius rem fixã deſignari:quũ verò ablatiuo vtimur,leniter & in ſuperficie,& non penetrari funditus,ſignificari.

Laurentius Valla taxatus lib. 3. cap. 18.

Equeſtris ordo quando primùm cœptus fuit,quæque ipſius ordinis poteſtas & officium atque inſignia fuerint.

CAPVT. XXIX.

RECtè & condignè quidam exiſtimauerunt cum duo ordines, plebis ſcilicet & ſenatorius, Romæ à principio editi fuiſſent: equeſtrē ordinē, qui mediū teneret locum, poſtea adiici cœptum eſſe: quibus purpura, vt patriciis & ſenatoriis, vti non licebat: ius tamen annulorum aureorum, quo inſigni à plebe ſecernebātur, & medius ordo notabatur, publicè tributum ferunt. Quod quidē ius non equitibus modò, tanquam bellicę virtutis inſigne, ſed & ſenatoribus & militiæ primoribus datum fuit. Is tamen ordo etſi ſenatorio minor, magnæ tamen amplitudinis vigoríſq; habit⁹ eſt: quippe erat auctus ampliſſimis honoribus, & ſenatorio penè par. Nam cum à principio originum eiecto Tarquinio, & depulſo metu regio, in libertatem ſe vrbs vendicaſſet, Brutus primus ex equeſtri ordine ſenatum ſuppleuit, trecentóſque delegit ſenatores, quorum conſilio & autoritate niterentur. Lapſis deinde temporibus, Caius Gracchus Tiberij frater, & haud multo pòſt Liuius Druſus tribunus plebis vberiori compendio eum aliquando ordinem cum ſenatorio cōfundere decreuerūt: vtque plus dignitatis ferret, vt in ſenatū venire, & ſententiā dicere liceret, lege ſacrata, deinde plebiſcito ſanxerunt. Quibus etiam equitibus tributum eſt, vt tametſi à ſenatoribus in ſenatum allecti nō eſſent, pro eo tamen quòd magiſtrat⁹ & honores geſſerant, in ſenatū venire, & ſuffragari, ac ſententiæ ius habere poſſent, qui ſunt pedarij appellati. Quinetiam equites ſupra ſenatores extulerunt, & velut principes plerunque antelati ſunt. Néve iudicia quæ penes ſenatores erāt, illius tantū ordinis forent, idem M. Liuius, vt æqua parte penes ſenatum & equeſtrem ordinem diuiderentur, legem promulgaſſe fertur: quæ diu ſancta & incorrupta manſit: quæ res magnarum ſæpe diſſenſionum & dimicationis pernicioſæ cauſa & ſeminarium fuit. Ipſæque decuriæ iudicium, quæ ex ordine equeſtri deligebantur, mox pluribus diſcretæ nominibus fuere. Quippe alij tribuni æris, alij ſelecti, nonnulli appellati ſunt iudices: quibus poſtea † nongenti additi ab omnibus ſecreti: quibus ſcita ſuffragiorum in comitiis cuſtodire negocium erat: qui tametſi iudicium, non equitum nomina ferrent, tamen equeſtris fuiſſe ordinis, & inter equites

Ius annulorum quib⁹ initio conceſſum.

Amplitudo ordinis equeſtris.

Senatus ex equeſtri ordine à Bruto ſuppletus.

Senatores pedarij.

Equites antelati ſenatoribus.

Decuriæ iudicum varijs modis nominatæ.

† al decem. Liu.

adnumerari, haud dubium eſt. Nanque & annulo vt equites, vtebantur. & eadem habebant honoris inſignia, iiſdémq; fungebãtur munerib⁹. Ad quos aliquẽ ex nouis ciuib⁹; & cui haud multo tẽpore ciuitas data eſſet, admitti nõ decebat, quia nefas duxere ciuẽ nouitiũ inter equites adnumerari. Tametſi Hãnibalis tempore, quo Italam omni clade belli peruaſtabat, ius annulorum auræorum fuiſſe promiſcui vſus Plinius aſſeuerat. Hic etiam ordo quandoque diuiſus in plures ſpecies fuit nominibus variis: ex quibus qui ampliori prærogatiua illuſtres erant, petræ cognomentum tulere, plerique Fabiani, alíique alio nomine cenſi. Denique Nero Cæſar ordinẽ Auguſtanorũ equitũ inſtituit primus, reliquis per eum ordinibus offenſis, & ferè deſtitutis: quóque plus dignitatis ferrent, ſeruatum eſt, vt multæ prouinciæ per ſolos equites Romanos præſidũ loco regerentur. Nam & Cappadociæ, & Ægypto, & aliis pluribus diu equites Romani præfuere. Inter quas Ægyptus hoc proprium tulit & peculiare, vt ad eam nemo ſenatorij, ſed equeſtris tantũ ordinis pręſes accederet: quorũ decreta diuus Auguſtus perinde haberi iuſſit, ac ſi Romæ magiſtratus, aut reges, conſules, prætoréſve illa cenſuiſſent. Cúmque imperatores ius populo dicerent, fuit conſtitutum, vt equites cum ſenatoribus vnà diiudicandis cauſis conſilio adeſſent: ita vt eorũ arbitratu iura & controuerſias diffinirent. Tantique ſplendoris fuere, vt præfecturam prætorij ampliſſimum munus continua ſerie ad Titum vſque ab ordine equeſtri adminiſtratam legamus: quinetiam res Cæſarum & negocia procurare, iam diu equeſtris nobilitas cenſebatur. Et quum defluxis moribus, equites Romani magno abuſu pantomimis aggregarentur, illorumque latera cingerent: Tiberius Cæſar equeſtrẽ ſplendorem illorũ contagio pollui arbitratus, ne equites Romani prodeũtes eorum latera tegerent, edicto vetuit. Tametſi legamus Auguſti tẽpore equites Romanos ad ſcenicas operas prodiiſſe, & Neronẽ equites, vt operas arenæ promitterẽt, præmiis doníſq; adegiſſe. Cõtrà verò Caligulã: nã equeſtrem ordinem, vt ſcenę deuotũ, aſſiduè proſcidit, & conuiciis affecit. Cœpítque mox in ſenatuſconſultis poſt populum Romanũ equeſter ordo adiici, ita vt ſenatus populúſque

Ius annulorũ promiſcuum.

Equeſter ordo diuiſus.

Equites degenerarũt.

Romanus & equeſter ordo, publica decreta edictáque teſtaretur. Eóque dignationis ordo proceſſit, vt Mecœnas equeſtri gradu velut ampliſſimo faſtigio cōtētus, ad ſenatoriū tranſire nō curarit. Cui poſtea ſequuti Cæſares, laticlauū, diſtinctū tamen à ſenatorio, velut honoris ornamentū tradidere. Cautúmque fuit, ne quis huic ordini aſciſceretur, néve ius annulorū aureorū daretur, niſi ipſe ingenuus, pater & auus ingenui forent, cuíque ſeſtertia quadringenta, quod Peculium equeſtre habitum eſt, cenſus fuiſſet: quod etiā Tiberij edicto cauebatur. Fuere qui crederent, auri ornamenta fœminis medium quandoque ordinē feciſſe, ſtoláſque à plebeiis diuiſiſſe, vt ſicut annulus equitibus, ita auri cultus fœminis mediū ordinē deſignaret. Apud Romanos verò flos ordinis equeſtris Fabi⁹ Rutilian⁹ inter ornatiſſimos fuiſſe proditur, qui magiſter equitū cum Papyrio Curſore aduerſus Sānites militauit. Quo tēpore perpetuo ſenatuſcōſulto cautum fuit, ne cui pater, auus, aut maritus eques Romanus fuiſſet, quæſtum ſui corporis faceret, aut indignis artibus ſe pollueret. Et tametſi publicani anteà huic ordini aſciti eſſent (ſiquidē principes equeſtris ordinis olim publicani fuere: flóſque equitū Romanorū, publicanorū ordine continebatur) poſtea deprauatis moribus, paulatim mancipes & ſcribæ pro cōcione ab imperatoribus, velut præcipuo munere, aureis annulis donari cœpere. Deinde libertinos hoc iure donari, & ordini aduocari cœptum. Fuere enim mancipes, qui prærogatiuā inter publicanos habebant. Qui verò vectigalia redimebant, publicani dicti. Demum viliſſima mancipia, ſeruitute exempta, in hunc ordinem aſciſcere, & equeſtri dignitate ac prætoriis ornamentis honeſtare, vſus inualuit. In qua reſeruatū eſt, vt ſublatis exploſiſque veteribus nominibus, quos ad equeſtrem ſplendorem aduocabant, ingenuorū veterúmque Romanorū nominibus nuncuparent, ne quid nota nominis obſoleti collato honori officeret. Apud Chalcidenſes verò tāta ratio peculij habita eſt, vt qui eſſent locupletes, equitū nomina ferrent. Cretenſes quoque equitum ordinem, & vetuſtate & dignitate longè præcipuum, in magno precio habuere. Achæis equeſter honor velut præcipuo ſemper munere præcelluit: ſicut Germanis qui Bataui di-

Laticlauus

Quadringēta ſeſter. ia peculium equeſt.

Fœminis auri ornamēta, quod equitibus annuli.

Fab. Rutilianus.

Publicani equeſtris ordinis.

Plura cap. 19 huius libri.

Mancipes.

Publicani.

Nominis mutatio.

Chalcidenſes.

Cretenſes.

Achæi.

Germani.

Capuenſes. cuntur. Et Capuæ equitibus plerunque eſt honos habitus, quibus ciuitas data eſt, quòd bello Latino à Romanis non deſciuiſſent. Maximæ verò celebritatis apud Gaditanos hic ordo fuiſſe traditur. Siquidẽ vno cenſu quadringenti Gaditani bello egregij huius ordinis cẽſi tradũtur. *Gaditani.* *Patauiẽſes.* Qui etiam numerus in equeſtri dignitate Patauij fuiſſe proditus eſt. Illud tamen præcipiendum non negauerim, non cuicunque militi annulos aureos paſſim deferre licuiſſe: quia niſi ex primoribus militum, aut re magna & æſtimatione forent, aut præfectus, centurio, decurio, aut tribunus, exercitui præeſſent, vel à principe aut prætore aureo annulo donati fuiſſent, illis impunè vti nõ licebat. Ferreo enim militibus paſſim vti permittitur. *Quib⁹ militibus annulos aureos geſtare conceſſum.*

Perſæ. Quem morem Perſæ vſurparunt, quibus neque aurũ zonámve, aut monile, neque annulũ niſi regis munere collatum, deferre licet. Poſt temporum verò interualla non modò annuli aurei, ſed diuerſi generis munera velut ampla precia, militibus dari cœpere. Quippe Aurelianus imperator gregariis militibus, vt per omne tempus militiæ fibulas haberent aureas, priuilegium dedit. Seuerus vltra aureos annulos, etiam domeſticas concubinas largitus fuit: quibus delinimentis militum animos emolliuit & eneruauit. Apud Macedones chlamys & apex aureus munera regia fuere. Sertorius pictas chlamydes militi dona impartiuit. Alexander Macedo vſum Perſicæ ſtolæ. Vetuſto tamen more in Romanis legionibus ſolis tribunis aureas fibulas habere: gregario verò, aut manipulari, balteos aut phaleras argẽto decoras ferre permittitur. Fertúrque Iulius Cæſar milites tam cultos habuiſſe, vt etiã auro & argento politis armis ornaret. Tametſi Brutus in Philippis tribunis fibulas aureas vt probrum obiectauit. Non ſic Spartacus, qui dum contra Romanos molitur arma, omnem auri argentíque vſum militi interdixit. Pręcæteris Fabricius cenſor tantæ abſtinentiæ, & tam caſtigatæ diſciplinæ fuit, vt ſummos duces plus quàm paterã & ſalinum ex argẽto in caſtris habere, edicto inhibuerit: Et Peſcennius Niger tantæ ſeueritatis, vt ſummoto omni argento in vaſis ligneis milites veſci iuſſerit. Contrà verò de Antiocho proditum eſt, qui tam prodigę luxurię exercitum duxit, vt præter fræna & monilia, phaleras & *Macedonũ regum munera.* *Fabulæ aureæ.* *Iulii prodigalitas.* *Bruti, Spartaci, Fabricii, & Peſcennii frugalitas.* *Antiochi luxus.*

armillas atque ephippia, galeas & arma, etiam clauos aureos crepidis ſubiectos, & argentea vaſa ad ſpurciſſimos vſus, reliquámque ſupellectilem ex argento auróque intertextam, militibus ferre permiſerit.

Quid ſit charta opiſthographa apud iureconſultos, de qua Vlpianus mentionem fecit, & quot chartarum genera fuerint, & quid ciſiarius apud eundem Vlpianum.

CAPVT XXX.

QVidam inter cauſidicos patronus diſertiſſimus, & in literis non poſtremi nominis, adiuit me, atque alterũ cum quo in foro deambulabã, iuriſperitum non paruæ æſtimationis virũ, natura triſti admodum & recondita, cuius nomen libens prætereo, ne quem videar inceſſere: & petiit ab eo edoceri, quid ſibi vellet Vlpianus de bonorum poſſeſſione ſecundum tabulas, vbi inquit chartæ appellationem etiam ad nouam chartam referri, & ad deletitiam: proinde ſi in opiſthographo quiſpiam teſtatus ſit, poſſe hinc peti bonorum poſſeſſionem. Quid eſſet opiſthographum, ſignificari ſibi poſtulabat. Cúmque ille reſpondere cunctaretur, & incertus animo fluctuaret, putare ſe nihilominus dixit, ex interpretis autoritate, opiſthographam dici chartam, in qua deſcriptæ impenſæ ad calculos referũtur, vnà cum tributis & debitis: afferens quandam verbi deriuationem deridiculam, & alia nugalia, quæ cùm ſint perſpicuæ falſitatis, referre non neceſſe habeo. Nec multo poſt, quæſtione depoſita, cùm ad alios ſermones diuertiſſet, quaſi tacita confeſſione victus, nõ ſine pudore degreſſus eſt. Quo digreſſo, quid ego ſentirem de opiſthographo, petiit à me ille ſeriò explanari. Dixi ego ſatis liquere, verbi originem è Græco deductam, & quantum aſſequi poteram, opiſthographam dici chartã, quę vtraque facie & diuerſo latere ſcripturę admouebatur, hoc eſt, intus & à tergo: quę plerunque non ſpecie libelli erat, ſed voluminis inſtar torquebatur, quo more priſci ſcripta edidiſſe feruntur, deductũ nomẽ ἀπὸ τοῦ ὄπισθεν, quod poſt & retro ſignificat,

l. Charta. ff. de bono. poſſeſ. ſecũ. tabul.

Ophiſthographum.

ὀπισθοτονικὸν πάθος. Opiſthocomę. Chartarũ genera. Syngrapha Holographum. Chĕrographum. Hieratica. Autographum. Papyrus. Liber. l. librorum ff. de leg. 3.

καὶ γραφὴ quod eſt ſcriptura. Qui igitur tã à facie quàm à tergo ſcripta exarabant, in opiſtographo ſcripſiſſe ferebantur. Plinius iunior: Electorum cõmentarios cẽtum ſexaginta mihi reliquit opiſthographos, hoc eſt, etiam à tergo ſcriptos. Vnde morbum opiſthotonicum dici volũt illorum, qui ceruicem retro flexam habuere: ſicut opiſthocomæ, qui comas retro ferre conſueuere, qualis Hectoris coma dicitur fuiſſe. Fuere enim apud veteres chartarum diuerſa genera. Nam & ſyngrapha, & opiſthographa edebantur ſcripta. Syngrapha enim vno, opiſthographa vtroque exarantur latere. Quod verò teſtatoris manu ſcriptum erat, holographum: quod priuatim, chirographum: quod autem quiſque ſua manu ſcripſit, autographum. Præter quæ fuit hieratica ex biblo in Aegypto frequens, ſacris tantum voluminibus dicata. Hæ fuere à principio ex cortice platani, fraxini, aceris, populi albæ: item fagi & vlmi, aut (ſicut Vlpianus cenſuit) ex tilia, philyra, & papyro. Liber enim, interior pars eſt corticis quæ ligno cohæret, in quo ante vſum chartarum exarabantur ſcripta, vel in palmarum foliis, vt Plinius notat. Fuítque antiquiſſimi moris, publica monumenta plumbeis voluminibus: priuata autem linteis deſcribi: in quibus nonnunquam publica. In papyro autem perraro publica frequentius priuata edebantur. Is enim in paluſtribus

Tabellæ cereæ.

Aegypti frequens erat, qui intextus farina glutinabatur. Erant quoque tabellæ cera illitæ, in quibus monumenta literis nonnunquã mandari legimus, aliquãdo duplices, plerunque triplices, aut quincuplices colore diuerſæ. Nã & luteæ erant, virides, croceæ, purpureæ. In triplicibus epiſtolas, in quincuplicibus honores & magiſtratus: in duplicibus ſi quid eſſet arcanum & ſubticẽdum, interioréſque animi notas magis adnotabãt. Philyram verò corticem eſſe tiliæ Græci aſſeuerant, in qua notas verborum

Philyra. Cartæ hœdinæ. Attali & Eumenus bibliotheca Ptole bibliotheca.

& ſenſa mandari literis ſæpe proditũ eſt. Poſt quas chartæ hœdinæ (quas pergamenas vocant) fuere, Pergani vrbe Troadis primùm inuentæ: vbi quum Attalus & Eumenes imperitarent, nobilem illam omnium ſermone celebrantem bibliothecam, conquiſitis vndique exemplaribus, hœdinis chartis conſtruxiſſe feruntur. Nam aliam Ptolemæus Philadelphus, plus ducentorũ millium volu

minum in Alexandria diſpoſuit. Quam M. Antonium Cleopatræ largitum fuiſſe,nonnulli ad primum duraſſe bellum cum Auguſto,aſſeuerant:quæ mox incendio abſumpta fuit.Romæ autem Aſinius Pollio vatũ libris cõſeruandis bibliothecam dicauit primus:in qua M.Varronis imaginem adhuc viuentis, pro cumulo magnæ gloriæ poſuiſſe fertur:ſicut Victorino ob doctrinæ magnitudinem,viuenti ſtatuam populus in foro poſuit. Apud Athenas Pyſiſtratus illius exemplo bibliothecam fecit. Meminítque Herodotus, priſca conſuetudine hœdinas pelles biblos nuncupaſſe veteres,quòd aliquando bibliorum inopia eiuſmodi pelles ſcripturę admouerẽt Brachmanes literas non ceris,nec libris,ſed in ſindonibus fulcatis coloribus effinxere. Babylonii verò coctilibus laterculis mores,leges,atque inſtituta tradidere. Quare Cleantes quod à Zenone audierat, in tegua oſſe adnotauit. Phœnices animalium figuras literarum loco inſcalpebant lapidibus. Ab his enim profectus Cadmus literas Gręciæ intulit,quæ eædem manſere ſẽper,&cum literis ſermo,licet Pelaſgica lingua ſæpe mutata & abſciſſa fuerit. Sicut Aſſyriis Rhadamanthus,Aegyptiis Memnon & Anubis,Phrygibus Hercules,Latinis verò Carmẽta & Pelaſgi,aut ab Corinthio Demaratho profecti, vel (vt putant alij) Simonides & Beroſus primos characteres edidere. Quanuis Aegyptios per animalium figuras primum ſenſus mentis effinxiſſe, & antiquiſſima monumenta mãdaſſe literis,nonnulli ferant. Alij Aſſyrios, qui notas literarum docuerint,arbitrantur primos. Nonnulli Ionum characteres à primis originibus editos, omnis vetuſtatis nuncios fuiſſe putant:ſicut Pherecydem. Syrũ proſam orationem inueniſſe.Proditúmque memorię eſt,Aegyptios literas habuiſſe vſitatiſſimas,quas ſinguli diſcunt. quas verò dicũt ſacras,interiores & reconditas ſoli ſacerdotes norunt à parentibus traditas,qui etiã ex omni æternitate rerũ geſtarũ ſenſa effinxere. Atque Aethiopes perplexo ſcripturæ genere vſos, vt non ex lateribus digeſtis ordinibus, (vt mos communis habet) ſed à ſummo ad imum literarum ductus exararent, quod tępocon Græci appellant,qui cùm ſeptem characteres habeant,illorũ ſinguli quatuor recipiunt ſignificatus. At-

Aſinii. Pollionis bibliotheca

Pyſiſtratus

Brachmanum ſcriptura.

Babylonio rum.

Literarum inuentores

Aegyptii animaliũ figuris ſenſa exprimebant.

Pherecydes proſæ inuẽtor.

Aegiptiis duo genera literarum.

Aethiopes.

que Aegyptios à dextra in ſiniſtram, contra Græcorum morem, ductus diſponere. Atque Indos abſque vſu literarum, omnis æui res geſtas & memoratu dignas Pythagorico more memoria tenuiſſe: illáſque à parentibus traditas per manus poſteris dediſſe: qui tamen haud multo poſt in ſindonibus ſcribere incœptarunt, totáſque paginas monumentis rerum geſtarum impleuerunt. Fuitque apud Carthaginenſes vetus conſtitutum, ne quis Græcas literas aut idioma ediſceret, cum arcana illorum conſilia & abditos ſenſus linguæ commercio & per occulta colloquia Dionyſio prodita intelligerēt. Romanis quoque per ſigna ac paruas breuéſque notas, multarum literarum ſenſa colligere, per notarios vſus inualuit, adeo vt quamuis citato ſermone editas in foro orationes per notas facilè actuarij exciperent, ac ſenſa & verba intelligerent. Quinetiam Romani principes lectores apud ſe habebant, quos ἀναγνώστας dixere, cùm ipſi occupati, lectioni vacare non valerent: qui etiam vſum Latini ſermonis nonnullis coloniis pro munere impartiuerunt. Quippe Cumanis à populo Rom. tributum fuit, vt publicè Latinè loqui liceret, vtque prçconibus Latinè vēdendi auctionandique facultas foret. Rurſus quæſiuit ſibi explanari, qui eſſet ciſiarius de quo apud Vlpianum & legum peritos frequens mentio fit. Dixi ego ciſiarum dici, qui vehiculum duceret, & quaſi aurigaret. Ciſium enim vehiculi genus eſſe, apertè liquet. Cicero in Antonium ſecunda Philippica: Inde ciſio celeriter ad vrbem venit, capite inuoluto. Etenim vehiculorum curruúmque diuerſa fuiſſe genera, non vna facie, apud autores legimus. Nam & eſſedum & petoritum, ciſium, carruca, carpentum, pilentum, arcera, plauſtrum, rheda & ſarracum, epirhedium, quod barbarū eſt, carri, couinum, & arcirma, licet diuerſi generis, omnes tamen vehiculorum numero fuere. Petoritum enim gallicum fuit, rotarum quatuor. Pilentum veneti coloris, quo matronæ vectabantur caſtæ, quas poſtea baſternas dixere: couinum Britannorum, eſſeda Belgarum, thenſa deorū ex argento, carrucæ Germanorum & Gallorum, arcera infirmorum: erat enim plauſtrum tectum vndique. Eas quidem carrucas etiam in Italia frequentes fuiſſe comperimus:

Indi.
Carth. græcas literas diſcere prohibitum.
Lectores apud Romanos.
Latini ſermonis vſus pro munere datus.
l item quæritur. in prin ff loca ti.
Ciſiarius.
Vehiculorū genera diuerſa.
Petoritum.
Pilentum.
Couinum.
Thenſa.
Arcera.

quippe Nero Cæſar nunquam minus mille cartucis iter feciſſe proditur, longo ſemper agmine impedimẽtorum incedente. Cenſuítque iureconſultus titulo locati, quòd ſi ciſiarius, dum præterire contendit cæteros, ciſium euertit, & ſeruum quaſſauit vel occîdit, culpa non liberari, ſed in eum ex locato ius dari & agi licere. *Vlpianus. loco præſcripto.*

Solere magnos ſucceſſus ex infima fortuna, & futuras calamitates plerunque ſignis præmonſtrari.

CAPVT XXXI.

VT omnis antiquitas fabuloſa eſt, his qui in magnis diſcriminibus poſiti admirabiles exitus habuere, aut ex inopi calamitoſaque fortuna regium faſtigium & imperia quæſiuere, quò res admirabilior videretur, commenta miraculi non ſemel affinxit, vt qui ex grauibus periculis poſtea erepti forent, maieſtate & cura numinum, non caſu aut fortuna ſeruati viderentur. *Fabuloſa antiquorũ hiſtoria.* Romulum & Remum ex Rhea Syluia & Marte genitos cùm exponi in profluentem Amulius iuſſiſſet, à lupa diſtentis vberibus alitos plerique omnes tradiderunt. *Romulus & Remus à lupa nutriti.* Quod commentum fabulæ ab exteris noſtri mutuati ſunt. Nam Cyro Perſarum regi, cuius latè imperium valuit, cùm ab Aſtyage expoſitus & pulſus infans foret, canem vbera præbentem, illúmque à feris defendentem paſtor gregis inueniſſe traditur: quæ res futuram ipſius magnitudinem haud dubiè portendere viſa eſt. *Cyrus à cane.* Nec vana prædictio fuit: quippe qui rerum geſtarum magnitudine paruo imperij ſpatio omnes reges anteceſſerit. Hieronem Syracuſanum, quòd ex ancilla editus fuerat, in ſyluis expoſitum apes congeſto in os melle aliquandiu aluere: qui mox omnes aſperitates ſuperuadens, tantum ingenio & virtute valuit, vt ob multa rei militaris facinora, regnum Syracuſis, & omnia ornamenta virtutum paulopoſt aſſecutus ſit. *Hiero ab apibus.* Hic eſt enim ille Hiero, qui præcipua & conſtanti fide rem Romanam iuuit, vnóque tenore amicus populi Romani & fidiſſimus cultor perpetuò manſit. Pari exemplo traditur Semiramis circa Syriæ ſtagnum infans *Semiramis ab auibus.*

expoſita,ab auibus diu alita & educata, magno præſagio futuræ fœlicitatis,quæ mox ſublata à paſtoribus,poſt varios caſus,regia coniunx fieri,& latè imperitare meruit.

Midas. Midæ quoque regi Phrygiæ quum obdormiſceret, formicæ,quæ tritici grana in os congeſſere,diuitias & opes immodicas illi futuras euidẽtiſſimis oſtentis adnotarũt.

Habis à cerua. Habis Tarteſſiorum rex, magnis difficultatibus infans agitatus,tandem inter feras à cerua alitus, & haud multò poſt laqueo captus, poſt ſubactas gentes & domitas, ſæuientes fortunæ minas experiri deſiit: qui deinde regnum aſſequutus,documẽta egregij principis dedit, ſummóque iuſtitiæ temperamento illis gentibus præfuit.

Telephus. *Pelias ab equa.* *Paris ab vrſa.* *Aegyſthus à capra.* *Sandrocottus.* Quod commentum de Telepho Herculis filio, qui aui iuſſu in ſyluis expoſitus fuerat,veteres prodidere: Sicut Peliam ab equa, Paridem ab vrſa, Ægyſthum à capra enutritos fabulati ſunt. Adeò ex grauibus periculis ereptis, futuræ ſigna fœlicitatis quandoque fuere prænuncia.Rurſus Sandrocotto, qui haud multò pòſt Indorum rex fuit,quum Alexandro inuiſus infeſtúſque, ſæuitiam fugiens,per vaſtas ſolitudines curis & inſomniis fatigat⁹ languente corpore iaceret afflictus, ſolúſque obdormiſceret,leo horribilis & pertimeſcendus ſudorem dormiẽti deterſit lingua: quod oſtentum ex omni ſæuitia fortunæ illum emerſurum,&mox imperij præpotentem deſignauit.

Gordius. Sicut Gordium dum conductis bobus agrum coleret, aues omnis generis circumuolantes illum ex infima fortuna ad ſummum honoris culmen proceſſurum oſtenderunt.

Lyſimach⁹ Mitto Lyſimachum, & alios quos referre multum operæ eſſet,qui ſæuientis fortunæ minas & miſerabiles caſus, ac vim fati poteſtatémque mira virtute ſuperarunt. Sed ſicut poſt calamitates magnis præſagiis multi fœlices euentus ſortiti fuere, ita ancipitem fortunam,& infandas ſtrages ac præſens excidium veluti magna ſortis humanæ documenta,nonnullis pręmonſtrare fata voluerunt.

Portẽta infelicitatis futuræ. Quo tempore Crœſus Lydorum rex à Cyro ſubactus, regno pulſus fuit, ſemeſtris filius in crepundiis articulatè loquutus fertur,magno oſtento & perniciofo.Xerxe expeditionem in Græciam parante,equa leporem enixa, & mula quæ incertæ naturæ partum edidit, cruenta bella ſtragéſque, & memorandum illud ex-

cidium, quæ poſteà præcipitantibus fatis ſecuta ſunt, præmonſtrarunt. Sagunti quoque, quo tempore Hannibalis excidium paſſa eſt, inter magna & aſſidua monſtra, ſatis conſtat, infantem è matris vtero penè editum, in ipſum matris aluum reuertiſſe. Quod prodigium, quaſi diuinatio futuri eſſet, teterrimum bellum & fatale excidium, ac imminens fatum quo ad internecionem funditus euerſa eſt, haud dubiè oſtendit. Eſt quoque in exemplis, exciſos panes Syllæ temporibus, manantis ſanguinis guttas fudiſſe, canéſque & alia id genus animalia rugitu miſerabili lugubres voces dediſſe, bellum ciuile & inteſtinas clades, tantumque cædis, quantū poſteà effuſum eſt denotaſſe. Inter quę ancilla quæ ſerpentem enixa eſt, Marſicum portendiſſe bellum dicitur. Multáſq; eiuſmodi in medium afferri poſſent, vt taceam Tarquinium, aliόſque innumerabiles, ac mille portenta, quibus maxima & cruenta bella, ac inuidentis fortunæ caſus, euentúſque triſtiſſimi variis prodigiis prædictionibúſq; præſcita fuere. Ita profectò eſt, vt quæ futura quandoque ſunt, multis ſignis quaſi multò antè præuiſa, monitu impulſúſque Dei declarētur. Et quod fatis debētur, ſiue anceps malum, & aliqua tēporis atrocitas, ſiue certa ſpes & indubia ſalus futura ſit, nobis portentis ſignı́ſque denuncietur: quibus fata imminentia & tempeſtates ſedulò vitari poſſunt & caueri. Sed quod de Gordio legimus, cui aues circumuolantes auſpicium fecere, id nimirum Vitellio principi exitio fuit. Nam Viennæ pro tribunali ſedenti, ſupra caput & humeros reſidens gallinaceus, tantúmque fœdarum auium ſuperuolans, vt tenebras penè afferrent, præſens periculum & futuras calamitates quibus ad internecionem diis hominibúſque infenſus redditus eſt, non cæca exiſtimatione præmonſtrauit.

Par exemplum Tarquinij ſuperbi, & Thraſybuli Mileſiorum tyranni, ac Sexti Tarquinij. & Zopyri Aſſyrij.

CAPVT. XXXII.

QVod de Tarquinio ſuperbo ſcriptum legimus aliquando, qui odio inexpiabili diis hominibúſque infenſus, regno pulſus fuit, quum Gabios olim opprimere vellet dolis, quia nuncius filij dubiæ fidei videbatur,

ne ſecreta ſui conſilij panderet, in hortos quibus deambulabat, illum adduxiſſe. Et quum nihil reſponderet, ſumma papauerum capita baculo decuſſiſſe: quo ænigmate quid vellet pater, filius intellexit. Idem de Thraſybulo Mileſiorum tyranno, non mitioris perfidiæ, ſcriptum accepimus. Quum enim à Periandro Corinthio nuncio conſultus foret, quid ſibi agendum putaret, vt omni ſuſpitione procul & metu vacuus imperitaret, quaſi elinguis foret, nihil aliud retuliſſe fertur, præterquàm quòd nuncium Periandri haud exploratæ fidei virum, in ſegetem meſſi maturam adduxit, ſummáſque frumẽti ariſtas baculo decuſſit, nullo verbo reddito, eodẽ nũcio anxié proſequente, & quid vellet, Periandro referri expectante. Quo facto intellexit ſagacis vir ingenij, vt ſi ciuibus dominari, & tyrannide potiri cuperet, principes ciuitatis & ſumma capita rerum, quibuſcunque modis poſſet, è medio tolleret, tacitíſque ambagibus ſublatis potentioribus, illum regno potiturum depulſo metu, affirmauit. Atque hic Periander fuit, qui tyrannos, ſi diuitibus dominari cuperent, amore potius ciuium & charitate, quàm armis ſtiparentur, monuit & ſuaſit. Non enim parua dixit munimenta, beneficentiam & ſtudia hominum ad perpetuitatem. Sed in hoc ſtratagemate, quod de Sexto Tarquino legitur, cuius fœda vitia, & fœdiores libidines fuere, quòd odio & diſſidio patris ſimulato, ob ſuorum morum difficultatem, ſuperbúmque ac immodicum imperiũ, fugam feciſſet, Gabióſque infeſtam Tarquinio gentem petiiſſet, ab illíſque exercitui præfectus fuiſſet, vno atque altero prælio proſperè rem egiſſet: tunc demum creditam ſibi vniuerſam rem Gabinam, ſublatis de medio primoribus patrum, haud difficulter, nec magno certamine in manus Tarquinij tradidiſſe. Haud abſimile factum, ſed pari exemplo, eiſdémque confictis dolis, rem geſtam apud Perſas inuenimus. Nanque Aſſyrij cúm à Dario deſciuiſſent Babyloniámque vrbem præualidam occupaſſent, difficilíſque expugnatio foret: in magna rerum difficultate Zopyrus quidam ex optimatibus, homo callidis & veterator, ex omni barbarie ad omne facinus promptiſſimus, animo inuerecundo & aſtu barbarico, truncis auribus & naſo,

Imperium ſtabile.

Tarquinij iunioris techna.

Zopyri facinus.

lacero corpore,& facie deformata fœdũ in modum, ſingulare genus fraudis commentus fuit. Quippe ſimulans ſe à Dario tam fœdè cæſum, quum illo oris dehoneſtamento conſpicuus foret, Aſſyrios & Babyloniam petiit, aſſerens ſibi nullum niſi apud Darij hoſtes receptum tutum putaſſe. Inde ab Aſſyriis benignè exceptum, turmis equitum præfectum dicunt fuiſſe, vno atque altero prælio contra Darium proſperè rem geſſiſſe: & cùm ex compoſito victor fuiſſet, tunc poſtquam dux totius militiæ conſtitutus fuit, vniuerſum ſibi creditum exercitum, ipſamque Babyloniam valido præſidio munitam, in Darij manus haud multo negocio dediſſe. Pyſiſtratus quoque memoratur callido aſtu & vafro ingenio, vt Athenarum dominio potiretur, lacero & deformato corpore, pluribus ſibi illatis vulneribus & plagis, in forum prodiiſſe, & clamore querulo, mogníſque fletibus incenſam multitudinem aduocaſſe, ea ſibi vulnera ab inimicis illata palàm vociferatus: & cùm cuſtodes corporis, manus iuuenum audaciſſimorum accepiſſet, tyrannidem Athenis magno ſcelere & perfidia inuaſiſſe. Neque abſimili exemplo Dionyſium, qui Syracuſas flagitioſius occupauit, pari audacia & aſtu idem factitaſſe accepimus. Nanque doloſis conſiliis ſe multorum inſidiis appeti aſſeuerans, propè cõcionantis in modum per infimas obteſtationes apud populum, peruicit, vt ſexcentos circa latera armatos ſumeret: quo agmine ſtipatus, graui & ſuperbo dominatu patriam occupauit. Adeo perniciosis exemplis & veſana cupidine mouentur homines, vt quod virtute nequeunt, callido aſtu & malo facinore aſſequantur. Proditur memoriæ iuuenis inter cæteros nõ ignaui ſpiritus, ex optimatibus quos Ariſtodemus tyrannus extorres fecerat, hoc conſilio vſu, vt patriam ab impotenti ſeruitute liberaret. Nam corpore plagis afflicto, vt fides haberetur, ad Ariſtodemus vênit: & quos fidiſſimos habebat, exciuit, illóſque in ſaltus inuios & inacceſſos vbi diſpoſitæ erant inſidiæ, adduxit, quibus debellatis, & tyranno occiſo, Cumas ſeruili iugo liberauit. Soſis verò Syracuſanus, homo verſuti ingenij, nouãdi res occaſionem nactus, quum ſimilibus dolis ſanguine fœdatus, & veſte lacera, lamentabili voce contra Dionem multitu-

Pyſiſtrati dolus.

Dionyſii in occupanda tyrannide ars.

Soſis.

dinem exciret, conſilio parum celato, poſtquam dilicuit fraus, tanquã molitor nouarum rerũ, & vulgi turbator, Athenis iudicium ſubiit, & inteſtinæ fraudis pœnas luit.

LIBRI II. GENIALIVM DIERVM FINIS.

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLITANI, Genialium dierum liber tertius.

Quid dicatur idem apud philoſophos, & quid idem à iureconſultis, diſcuſſum cum Hermolao in conuiuio familiari.

CAPVT I.

HERMOLAVS Barbarus amic⁹ meus ſummus, perquam fuit literis homo ornatiſſimus, boníſque diſciplinis & ingenuis artib⁹ excultus, ac præter ingenij amœnitatem, quæ plurima in homine fuit, doctrina quoque curioſa & eleganti. Ad eum quotidie, dum Romę ageret, complures viri bene literati, atque in ſtudiis doctrinarum magiſtri, ſapientiæque doctores facũdiſſimi, exercendi animi cauſa frequentes ventitabant. Accipiebátque ſingulos ille, aut noua lectione autoris non vulgaris, nõnunquam quæſtiunculis ex philoſophia minimè procacibus & petulantibus, ſed placidis & ingenioſis, ac pro æſtimatu cuiuſque feſtiua quadam argutia animum laceſſentibus: ita vt ipſius con-

cõſuetudine & ſermone quotidiano ſemper quiſq; doctior & lepidior fieret. Fortè verò cũ feſta ſolẽníq; die ad cœnã ab eo inuitati nõnulli ex noſtratibus boni adoleſcentes ſtudia humanitatis profeſſi, & nos vnà tranſactis negociis conueniremus, excepit nos ille cœnula admodũ lauta & frugi, non prodigis epulis, & paratu magno, ſed parco, breui, & parabili cibo, & vt tenui cõuictu, ita ſumma voluptate comitateq; mutuos ipſe ſermones miſtos cõuiualib⁹ iocis, in longũ protrahebat. Cúmq; inter cœnandũ, ſicut ſolebat in cõuiuio familiari, iuuenis quiſpiã lętę indolis, & haud illiteratus, Theſei res geſtas nuper è Plutarcho in Latinũ verſas, ſcitè admodũ & venuſtè lectitaret, quóq; pacto in Cretam delatus, Labyrinthi errores & Minotauri monſtra ſuperarit, reuerſoq; vt Athenićſes ob res fortiter geſtas, dies feſtos dedicarit: & alia permulta, vt ingeniũ facundiáq; eius fuit in extollendis vẽditandíſque Græcorũ reb⁹, pluſquã ſatis eſt, profuſa: Hoc quoque legebat, nauim qua in Cretã Theſeus delatus fuerat, ad Demetrij Phalerei tẽpora Athenis ſeruatã cuſtoditi. Et quia lõgo æuo abſumpta materia fuit, lignis antiquioribus detractis, nouíſq; coaptatis, diu manſiſſe. Eáq; cum eadẽ Theſei nauis diceretur, apud philoſophos alióſque phyſicæ ſtudioſos, an eadẽ eſſet nauis, an verò altera, ancipitem quæſtionẽ incidiſſe. Cúmque hæc & pleráque ex Plutarcho in hanc ſententiam ille legiſſet: Moroſa, iquit Hermolaus, & quæ nihil habeat cõtrouerſiæ quæſtio hęc inter philoſophos agitari cœpta fuit. Cui enim non explicatum eſt, vbi materia non eadẽ ſubeſt, quæ prius erat, & ſi loco illius altera ſuffecta ſit, minimè eandẽ rem dici oportere? Conſtat enim, nauim quæ dẽptis tabulatis & tignis ex noua materia coaptata eſt, nõ eandã eſſe. Siquidẽ cùm quid idẽ eſſe dico, illud ita demũ eſſe idem putandũ eſt, ſi nihil ei additũ detractumve ſit. Nauis ergo quæ veteri dempta, & noua coaptata materia, facta eſt, quia non eadem materia nũc eſt quæ olim fuit, eadem omnino dicenda non eſt. Cumque me, qui vnà aderã, quid de iſtiuſmodi re iudicij haberẽ, potiſſimè interrogaret: reſpondi meminiſſe me in complurium iuriſcõſultorum libris ſecus longè atque ipſe cenſeret, ſcriptũ legiſſe, quos omnes cõtrà ſentire, atque iſti opinioni aduerſari haud dubium

Idem.

Idẽ apud iureconſultos l. mor-

tuo. ff. de iudiciis. & eſt textus Pauli.

fuit. Nanque Alphenus iuris ciuilis & veterum literarum impenſe doctus, haud immeritò exiſtimauit, vbi iudicium coram vno pluribúſve agitari cœptum fuit; ſi illis fato perfunctis alij ſuffecti ſint, idem iudicium cẽſeri: & populum eundem eſſe qui nunc eſt, & qui ab hinc centum annis fuit. Nauim quoque, quæ mutata veteri materia noua ſuffecta eſt, non aliam, ſed eandem decere exiſtimari. Quod ſi aliter dicimus, vtique foret, vt nos qui immutamur quotidie, iidem non eſſemus, qui ab hinc anno fuiſſemus. Quin etiam, ſi longius euagari libet, inueniemus Vlpianum magna virum autoritate, qui ob excellentem doctrinam, Aurelij Alexandri imperatoris ſacri ſcriniorũ magiſter fuit, & Põponium pariter iuris ſcientem & peritum, literis prodidiſſe: Si grex mihi teſtamẽto legatus eſſet, iſque adeò immutatus eſt, vt ne ouis quidẽ quæ ſcripti legati tempore fuit, hodie ſuperſit, ſed omnis ex ſobole poſtea nata ſuffect⁹ ſit, eundẽ gregẽ dici, atque ideo legatum teſtamento deberi: quia cũ quid loco alterius ſufficitur, idẽ exiſtimari haud dubiũ eſt. Atque hoc, inquam, apud veteres iuriſperitos ita in confeſſo fuit, vt explorati⁹ nihil eſſe poſſit. Cúmque Hermolaus me fuiſſet intuitus, veluti fateretur quod aſſerebam: Eſſe, inquit arbitror vt dicis, etſi mihi hæc ſententia omnino non probatur, cui prorſus non accedo: & cùm iſta ſit veterum iuriſperitorum opinio, vt modò dixti, aliquid obniti non auderem, ſi penitus vera foret. Nam quod aſſeueras Vlpianum & iureconſultos ſentire, facilis eſt & expedita diſtinctio, id quod aſſerunt cenſeri in caſibus per te modò explicatis, nõ tamen vt in omni re, omnique negocio idem ſtatuendum cenſeam. Nam ſi altius rem intueri volumus, profectò referre arbitror, cùm quid idem eſſe dicimus, an illud eiuſdem ſubſtantiæ & formæ, an verò alterius dicamus. Formam verò à ſubſtantia abeſſe non ignoras, quas à veſtris iureconſultis materiã & ſpeciem appellari audiſ, quam Ariſtoteles εἶδος nuncupat, Plato ἰδέαν: nonnulli materiam, pleríque cauſam & formam. Cùm ergo aliquid idem eſſe dico, hoc apud phyſicos ita receptum eſt, quod eſt verò propius, tunc demum illud idem dici oportere, ſi eadem materia ſubeſt quæ prius fuit, & forma ſeu ſpecies immutata non eſt: idque

l. grege. & l. ſi grege. ff. de lega. 1.

Idem apud philoſophos & phyſicos.

poſſe internoſci, quòd mutatio formæ vel ſubſtantiæ diuerſam non eandem rem facit. Nauis ergo quæ tignis detractis ex alia materia coaptata eſt, & grex noua ſobole ſuffectus, ſic populus & alia hoc genus, quia materia ſeu nauis ſubſtantia non eadem eſt, quæ olim fuit: quippe quia illa dempta, alia ſuffecta eſt: licet forma vel ſpecies nauis, gregis, populi, eadem ſubſit, eandem rem non eſſe haud dubiè efficit: quũ diuerſa materia vel forma diſſimilem rem, non eandem efficiat: alioqui dicendum foret, eaſdem nunc Athenas eſſe, quæ quondã fuere, eandem Carthaginem, eandem denique Romam, vrbes præualidas olim & populos præpotentes: nunc (vt vides) ita incendiis & ruinis deformatas, vaſtas, & infrequẽtes, vt illarum vix memoria aut veſtigium extet. Veſtri verò iureconſulti rem aliter intuentes, licet materia rei mutata, ſi altera illius loco ſuffecta ſit, dummodo eadem ſpecies maneat, eandem rem dici putant: credo quia nihil officit aut repugnat, quare illud ex cõſtitutione iuris idem cenſeri non debeat. Etenim ſi in demortui loco ſuffectus eſt iudex, vel ſi teſtamento quiſpiam gregem legauit, ſeu quid aliud arbitrere, licet quod prius erat, mutatum ſit, & aliud illius loco ſuffectũ: quia non propterea mutata teſtantis voluntas probatur, ex qua iuris conſtitutio pendet, eandem rem cenſeri proculdubio facit. Vbi enim ratio legis ineſt, ibi idem eſſe iudicium, bonum & æquum eſt. Quod apud phyſicos, qui rem acutius intuentur, & magis hæc ad viuum reſecant, cùm ſint rerum ſcientiſſimi, & artium periti, non ita receptum eſt. Leges enim quod probabile eſt, quantúmq; æquitas & ius ſuadet, ſequuntur: phyſici verò, quãtum veritas & ratio neceſſario conuincit, efficiunt. Ex hoc igitur effici cogique poteſt id de quo diſceptabatur, nauim quæ mutata veteri materia, ex altera coaptata eſt, quia non eadem ſubſtantia ſubeſt quæ pridem fuit, licet veſtri iuriſconſulti aliter ſentiant, tamen ſecundum phyſicas rationes candem non eſſe, nec cenſeri: quia mutata materia vel ſubſtentia, diuerſam, vt dixi, non candẽ rem facit. Hæc Hermolaus admodum facũdo, vt erat, ingenio, multáque cũ elegantia verborum, apud compluſculos qui aderamus, dum cœnulam nobis daret, ſcitè ſubtilitérque diſſerebat.

Gentium diuerſarum mores in condendis humandiſque corporibus defunctorum, & qui Romanorum vſus fuerit.

CAPVT II.

Romani initio humi condebant, non cremebant corpora. *Cornelius Sylla prim⁹ crematus Romæ.*

ROmanos olim ab ortu vrbis defuncta corpora humi condere, neque cremare conſueuiſſe, illud argumento eſt, quod Numæ Pompilij corpus in arca lapidea poſt multa ſecula à Cneo Terẽtio in Ianiculo inuentum, vetuſtiſſimi autores tradunt. Poſtea quum longinquis bellis defunctos erui cognouiſſent, vt igni cremarentur, decreto ſanxerunt. Primus ex patriciis Cornelius Sylla traditur, qui decedens igni ſe cremari voluit, veritus talionnem. Nam ipſe corpus Marii & eruta oſſa ſubuertit, & in Anienem miſit. Inde manſit diu defunctos cremãdi conſuetudo: à qua ſequutis temporibus dum Antonini Cæſares imperitarent, deſitum fuit. Tunc enim illo more abrogato, denuò corpora humi condere cœpere, ex inſtituto Thaletis, qui cùm omnia ex aquis conſtare dicat, defunctos terræ mandari iuſſit, vt humore diſſoluantur. Heraclitus verò igni, tanquam ad originem ſuam reuertantur: quippe cùm omnia ex igne conſtare diceret. Carthaginenſes verò cùm prius terra obruerent fato defunctos, poſteà à Dario admoniti, mutato conſilio igni tradidere. Apud Syros & Ægyptios condendi & non cremandi corpora, medicataque cadauera aſſeruãdi in loculis, vetuſtum morem inualuiſſe accepimus. Condiebant enim cadauera myrrha, aloe, cedro, melle, ſale, cera, bitumine & reſina, odoribus & vnguentis delibuta. Ex ſucco enim cedri exanimum corpus ſeruari, ſicut viuentia corrumpi, haud dubiè perſpectum eſt. Sudore quoque ligni tedæ cõciſæ & furnis adactæ, apud eoſdem mortuos delibutos, ſeruari prodiderunt, ita lineamentis integris, vt viui apparerent: quod ab exteris regibus vſurpatum accepimus, vt eorum corpora non cremarent, ſed differta odoribus tumulo inferrent, aut humi conderent. In tantûmque odores ad defunctos pertinere creditum eſt, vt quanuis cremarentur, vnguẽta tamen & odores flammæ iniicerent. Pythagoræi non vnguentis, ſed foliis populi, myrti, & aloës ſtipati, humi mandabantur, ſicut M. Cato condi & humari voluit. Lycurgum legimus nihil cum mortuo ſepeliri mandaſſe, ſed puniceo amictu vela-

Thaletis mos ſepeliendi. *Heracliti.* *Carthaginenſium, Syrorũ & Ægyptiorum.* *Condita corpora.* *Succus cedri.* *Teda.* *Pythagoræorum ſepeliendi mos.* *Lycurgi ſentẽtia de*

tum,& oleæ fronde circundatum,terræ mandari voluiſſe. Albanis pecuniã cum mortuis ſepelire in loculis mos erat. Taxilis,Brachmanis,& Iberis, vulturibus defuncta corpora obiicere. Barchæis, quæ apud Colchos & Iberos gens eſt,agnatos morbo extinctos , velut ignauos & degeneres,igni tradere:in bello autem abſumptos , tanquam fortes & ſtrenuos,obiicere vulturibus. Parthi & Magi procul à noſtro orbe ſiti , honeſtiſſimam ſepulturam vulgo auium aut canum laniatus putauere,nudáque tantum oſſa quæ ſupererant,terræ mãdare aſſuérant. Sicut apud Hyrcanos, quorum horrida & inculta vita eſt, aliáſque gẽtes indomitas,canes pro ſepulchro fuere,qui ſepulchrales dicti.Hos affluenti cibo nutriebant,& ſuos quiſque canes parabat in vita, à quibus mortuus laceraretur,atque hoc eximium & ſolẽne putabatur funus Perſæ fato defunctos, cera circunlitos, vt maximè diuturni eſſent,domi condebant. Aſſyrij in melle,regum verò in paludibus.Humi verò tradere,aut igne cremare,capitale fuit.Eſſedonum traditur mos,vt parẽtum funera cantibus proſequãtur , mox cœtibus propinquorum aduocatis,quod dictu auditúque fœdum eſt,ipſis cadaueribus immiſtis ouillis carnibus veſcantur. Id quod ab Indis & Maſſagetis vſurpatum ferunt, quorũ prodigioſa immaníſque natura eſt: nã ſenio cõfectos in fruſtra cædere,illorũque carnibus immiſtis pecudibus veſci aſſueuere.Id quoque apud Derbices Perſicam gẽtem , & cum Hybernis affectatis hominibus cõmune fuit,vt parentes & affines qui ſuccubuere,comeſſe, pietatis maximæque poteſtatis munus putarent : ꝙ Chryſippus philoſophus probauit,& literis prodere non dubitauit. Fuítque proditũ, eoſdem Derbices in more habuiſſe, viros certã progreſſos ętatẽ, more hoſtiarũ immolare ad aras,mulieres verò ſeneſcentes præfocare . Tradunt Hyperboreos illos penitiſſimos,qui in extimo orbis tractu ſiti ſunt, homines rigẽtis barbariæ,& omni humano generi inſociales, eos qui longo æuo vixerũt, poſt epulas & familiare cõuiuiũ ſertis redimitos,ex rupe abrupta in mare dare præcipites:quæ lex in Co.inſula ad Helleſpontum fuiſſe traditur,vt ſuprà L X. annos nati, aconito vitam finire cogantur,ne ipſi deſides & ignaui,fortium virorum ciba-

Sepultura. Albanorũ. Taxilorũ. Brachmanum. Iberorum. Barchæorum. Parthorũ. Magorum Hyrcanorũ canei ſepulchrales. Perſarum. Aſſyriorũ. Eſſedonum. Indorum. Maſſagetarum. Derbicum & Hybernorum. Hyperboreorum. Lex in Co de morte irroganda ſenibus.

Caſpiorū. ria abſumerent, locúmque & partes aliorum occuparēt. Quod de Caſpiis quoque memoriæ proditū eſt: nam filii parentes ſeptuagenarios domi clauſos, aut in loca inculta & deſerta, intimáſque ſolitudines expoſitos, vel fame enectos, ſiti & inopia cōficere, celebre funus putarūt. *Scythiæ mos.* In Scythia gens eſt, quæ parentum cadauera inter niues & glaciem truncis affixa arboribus detineant, illa terræ *Phrygiæ,* mādare, pro ſcelere próque flagitio arbitrati. In Phrygia *Naſamonum.* mortuos ſacerdotes non defodiunt, ſed ſuper lapidibus decem cubitis erectos, ſublimes conſtituunt, ſicut Naſa- *Thracum* mones, qui ſedentes mortuos ſtatuebant. Thraces quo- *Indorum.* que famā eſt & Indos, ætate cōfectos, illos præcipuè quibus ſtudium ſapientiæ fuit, incenſis rogis mortem oppetere; & ſine aliquo funerum apparatu, lætos ſe in flāmas *Aliorum quorundā.* iniicere, non refugere, nec formidare. Alios inibi homines in alio tractu orbis intonſos & incultos, vltra Arabes & Æthiopes, parentes & ſibi coniunctiſſimos, in littori- *Aethiopū.* bus, ita vt fluctibus operiantur, ſepélire. ipſóſque Æthiopes ad certos annos vitam producere, qua exacta, diuerſo quiſque fungatur fato, exanimáque corpora vel in flumen deiicere, vel vitro operta, ita vt integra ſpectētur, & poſteris ſpectaculo ſint, aſſeruare. Pæones in ſtagna, Ich- *Pæonum.* thyophagi in mare defunctos abiiciunt. Troglodytæ pa- *Ichthyophagorum.* liuri virgis, mortui ceruicem cum pedibus alligantes, efferunt: deinde, cadaueri lapides aggerentes, cornu capræ *Troglodytarum.* inibi ridentes apponunt, hoc pro exequiali pompa, próque funere exiſtimantes. Quod à Gymnaſiarum incolis *Gymnaſiarum incolarū mos.* vſurpatum legimus, vt inciſa & deſecta cadauera in vrnam imponant, deſupérque ingentia ſaxa accumulent. *Arabum.* Arabum verò mos proditus eſt, vt regum & ſummorum *Panebiorum.* ducū clara cadauera in loca tetra & inculta ſtercore obruant, ac cœno & fimo aggeſto terræ imponant. Panebij, ſiquando rex moritur, corpus quidem defodiunt, caput verò auratum in templo auguſtiſſimo conſecrant dicāt- *Saitanorū.* que. Sicut Saitanis reges qui imperitarunt, intra ſepta tē- *Lotophagorum.* pli ſepelire aſſuetum erat, hoc ſepulturæ genus optimū, *Athenienſium.* & pietatis vltimum officium æſtimantes. Lotophagis nulla ſepulchrorum habetur cura, ſed defunctos in mare deiiciunt, parum referre arbitrati, igni, terra, vel aqua diſſoluantur. Apud Athenienſes & omnem ferè Græciam cor-

pora non cremare, ſed terræ condere, & ſepelire cùm funebri veſte. Phrygibus verò igni imponere, antiquiſſimos fuiſſe proditur. Sed in humandis corporibus Athenienſes orientem verſus, Megarenſes & Phœnices ad occidentem vertere ſolebant. Aphri verò vt Græci ſepeliũt. Maxima autem ſepeliendorum cadauerũ cura Atheniẽſibus fuiſſe fertur, præcipuè bello perẽptorum, ita vt qui illos inhumatos relinquerent, quouis ſupplicio dignos putarẽt. Idcirco ſummos duces quia cæſos nauali pugna in mare deiecerant, grauibus pœnis & capitis ſupplicio affecere: quibus cùm peremptorum corpora aſſequi nequirent, illorum oſſa & diſiecta membra paſſim ſtrata exquirere, & humo tegere, defunctóſque in acie, tumulo publicè extructo quotannis pro concione laudare, magnæ curæ fuit: adeo vt Nicias cũ exercitu iter faciens, ne duorum militum inhumata cadauera relinqueret, totum ſubſiſtere agmen, donec humarẽtur, iuſſerit. Et Cimon Milciadis filius, vt pater ſepulchro conderetur, captiuum ſe præbere nõ dubitauit. Traditum quoque eſt, Cares morte ſublatos milites, armatos ſepelire: & Sindos tot piſces in ſepulchris mittere, quot hoſtes confeciſſet, qui humaretur. Sicut Iberi pro hoſtium interfectorũ numero tot obeliſcos apponunt, hoc inſigne teſtimonium virtutis & expertiſſimum decus arbitrati. Condebant enim priſci corpora vel arcis lapideis, vel fictilibus cum funebri tunica: quia nudum iacere cadauer, pro flagitio erat. Reges verò externis diſſertos odoribus, in montibus ſepeliunt: vnde deductum, vt illorum ſepulchris pyramides apponãt, aut colũnas. Romani verò in domib⁹ quas ſinguli incolebãt, doliis aut vaſculis: qua ex cauſa lares, quos domeſticos vocãt deos, colere cœperũt. Poſtea lege duodecim tabularum, ne in vrbe ſepelirẽtur, néve vterẽtur, graui fuit documento ſancitum, cuius verba ſunt: In vrbe ne ſepelito, néue vrito. Cineres tamen eius qui triũphaſſet, aut ĩperatoris qui hoſtes bello domuiſſet, vel armis rẽp. auxiſſet in vrbem ferre licebat: quibus hoc honoris cauſa, vt in foro conderentur, tributũ eſt: licet apud Spartanos ſecus longè ſeruatum ſit, Lycurgi lege, quibus & in vrbe, & ſecus deorum tẽpla ſepelire permiſſum. Non ſic Athenis: nam in campo extra vrbem tumulus erat, in quo

Phrygum. *Megarenſium, Phœnicũ, Aphrorũ, Athenienſium in ſepeliendis corporibus cura.* *Nicias.* *Cimon.* *Carũ mos* *Sindorum.* *Iberorum.* *Corpora quò condebantur.* *Romanorũ* *Lex de mortuis in vrbe non ſepeliendis.* *Spartanorum.* *Athenienſium.*

columnæ extabant, in quibus defunctorum nomina per ſingulas tribus, qui illic conditi erant, continebātur. Corinthi quoque extra vrbem maximorum virorum monumenta fuere. Inter quæ Diogenis Synopéſis, quem canem Græci cognominarunt, ſepulchrum viſebatur. Reliqui verò in agris quiſque ſuis, aut in fundo ſuburbano, ſeu auito & patrio ſolo ex ſenatuſconſulto Cneo Duillio C O S. Romæ humari conſueuere. In quibus ſepeliendi licet toto generi & familiæ eius eſſet à principio, poſteà vt in familia ius ſepulchri non deſcenderet, recētiore cura prouiſum fuit. Frequentius in Flaminia aut Latina via, ac ſuburbiis & anfractibus viarum, Romanorum gentilitia ſepulchra fuere. Ibique Calatini, Scipiones, Seruilij, & Metelli, aliorúmque honeſtiſſimæ familiæ condebantur: ad quæ vaſa figulini operis, nonnunquam arma militaria, enſéſque & libellos, aliáque quæ defuncto cordi in vita fuerant, quorúmque efficaci ſtudio tenebatur, ferre, & eodem ſepulchro tegere aſſuêrant, vt ea quæ viui dilexerant, vnà conderentur. Memini dum Romæ agerem, in vetuſtis ſepulchris, quæ in via Appia plurima viſuntur, inter ędificia hortóſque, intérque coagmenta lapidū, erutum cadauer fuiſſe, multo æuo vetuſtum, adoleſcentulæ mulieris facie, capillo, oculis, naribus, & reliquis lineamentis prorſus integris & incorruptis; niſi quòd veſtigia liquaminum & vnguentorum quibus delibutum fuerat, apparebant: recenti ſpecie, inſcriptione nulla, qua nomen defunctæ innoteſceret. Pomponius tamen vir, vt in ea ætate, veterum literarum impensè doctus, Tulliolam Marci Tullij Ciceronis filiā, de cuius obitu ad Seruium Sulpitium ſunt epiſtolę, aut Priſcillam Abaſcantij, de qua Sylua Papinij extat, fuiſſe augurabatur. In quibus argumentis aſſeueraret, cum nulla inſcriptionis veſtigia extarent, prorſus neſcimus.

Corinthiorum. Dio Cynici ſepulchrum.

Loca gentilitiorū ſepulchrorū Romanorū

Tulliolæ corpus inuentum.

Conſularia comitia per quos fiebant, quæve poteſtas conſulis, quantúmque ius & quæ dignitas foret.

CAPVT III.

Comitia cōſularia per quos fiebāt.

COmitia Conſularia nouis conſulibus creandis, non modò per Cōſules haberi, ſed per interregē, nonnunquam abſentibus Conſulibus, alterum Conſulem, cuius erat ſors, vt comitiis præeſſet, ex prouincia euoca-

ri,aut ſi morbo vel neceſſitate impediti, commodo reipublicæ auocari non poſſent,dictatorem dici,qui comitiis præeſſet,ſæpe reſcriptum eſt. Dicebat enim dictator Conſulem ex patrumdecreto, nonnunquam ex opinione ſua,illum cui militares & ciuiles artes, ac imperatoria conſilia forent,quíque è republica magis eſſe videbatur. Tametſi dictatorem comitiorum cauſa aliquando ſe conſulem creaſſe, & in magiſtratu fuiſſe legamus, qui comitiis habitis dictatura ſe abdicabat. Eadem verò comitia Conſularia, non ſolum cùm vtrunque Conſulem fieri, ſed cùm altero defuncto collegam cooptari oporteret,ſæpe indici haud dubium eſt. Ipſiſque comitiis plebem intereſſe, ac centurias & tribus in cãpum aduocari frequenter inuenimus: quãuis ſine plebe per patres cliẽtéſque patrũ plerunque habita legamus. In quibus etiam abſentes non modò patricios, ſed plebeios Cõſules nominari licuit. Tametſi æuo ſuccedẽte ex longo interuallo nobilitas adeò conſulatum inuaſit,vt ſoli patricij penes quos maximæ diuitiæ fuere,eiecta plebe,ad conſulatum aſſumerentur. Adeóque plebs obnoxios ſummiſit animos,vt nulli plebeio ad capeſſendos cõſulatus, & intermiſſum honorem vendicandum animus fuerit: à qua impotentia nobilitatis poſt aliquot annos, vrgente belli diſcrimine,patricij deſiuere,tunc cũ perculſa nobilitate, Caius Marius nouus homo bello Iugurthino conſul factus, plebi Romanæ intermiſſum diu conſulatum reſtituit. Et tametſi niſi quæſturam,ædilitatẽ & præturam per gradus antea geſſiſſent, ad conſulatũ nulli admitterentur:plerunque tamen eos qui nullos antea curules geſſerant magiſtratus,quibúſque mãdatus honor non fuiſſet, Conſules creatos inuenimus. Caius Claudius Cẽto comitiorũ cauſa dictator dictus,Publiũ Seruilium Quinti filiũ Galbam,qui nullũ antea honorem geſſerat,Conſulem creauit. Et Põpeius Magnus ex ſenatuſcõſulto legibus ſolutus,priuſquã alicui magiſtratui præfuiſſet,Cõſul factus eſt. Quorũ nomina,poſtquã comitiis relati erant Cõſules,in faſtis & annalibus (vnde tẽpora & annos Romani deſignabãt) in primis annotare ſoliti ſunt,ex quibus turpiſſimorum Conſulum propter flagitia & dedecora,ſæpe nomina inducebãtur:id quod actis teſtabatur.

Conſul ſe dictatorem creauit.

Nobilium conſulatus ambitio atque inuaſio.

Conſulatus ad plebem reuolutio.

Conſules ſine magiſtratu alio præcedente creati.

Collega cõſulis. Is verò qui Conſul dictus deſignatúſque fuerat, antequã magiſtratum iniret, collegam ſibi ſępenominabat, quòd è republica videbatur, vt poſitis ſimultatibus, vna mente, cõſilio ac virtute, nec fœdo certamine, & per diſſidium, quod praua ambitio ſolet, reſpublica ageretur, vtque ex volũtate ſua Conſul quem maximè appeteret, collegam haberet. Nonnunquã ſenatus collegam dixit. Sæpius verò ipſis comitiis duo fuere creati Cõſules cõmuni ſtudio votóque. *Conſules bini apud Romanos.* Erant ergo Romæ bini Cõſules poteſtate pari, ſicut apud Iberos bini deliguntur reges: alter qui iura daret, alter qui populis præeſſet & Carthaginenſibus duo *Reges bini apud Iberos & Carth.* annui reges præfuere, qui Suffetes dicti. Aliquãdo iudicũ ordo præfuit, qui rerum & perſonarum ius habebant. Et Lacedæmoniis bini prętecti, mox bini reges nomine ma *Præfecti et reges bini apud Lacedæ.* gis quã imperio, ex Procli & Heriſtenis familia primò; poſtea ex Eurytionis & Agidis: demum ex Heraclidarum genere, pari iure & imperio non diſſimili imperitarunt: tametſi Lycurgus reipublicæ curam per ordines diuiſerit. *Lycur. per ordines reip. Spartanæ curã diuiſit.* Quod apud Achęos ſimile accepimus, vt binos prætores annuos ſibi præficerent, qui publicas res ſimul & iudicia curarent: aliquando decem, quos δημιοργοὺς vocabãt. *Achæi.* Athenienſes verò poſt eiectos triginta tyrannos, qui plu *Atheniẽſes* res quã mille quingentos ciues indemnatos necauerunt, neque ſinebãt cognatos funeribus adeſſe: decem qui præeſſent, per Thraſybulum accepere: mox ipſis à Pauſania *Prytanes.* eiectis, Prytanes numero quinquaginta præfuere, quæ pars decima ſenatus erat, quorũ numerus quingentorum fuit. In quo obſeruatũ eſt, vt nemo ex genere Athamãtis natu maximus, Prytanes fieret: qui etiam Rhodi ſummus *Chaones.* erat magiſtratus. Apud Chaones autem annui magiſtratus ex primoribus ciuiũ deliguntur. *Megiſtanes. Coſmi. Caramanges.* Armeniorũ Megiſtanes, Cretẽſiũ Coſmi dicti ſunt: ſicut Perſarũ, Magi & Caramãges, qui loco prætoris erant. Bœotiis vndecim ſummę rerũ præerant, qui pacis bellique temporibus ius dicebant. Qui quidẽ Conſules, etſi pari honore eſſent, non tamen ſimul inſignia conſulatus, aut imperium habebant. Nam poſtquam Iunius Brutus, eiecto Tarquinio & regibus exterminatis, cum Collatino Conſul creatus eſt, licet omnia iura & inſignia quæ apud reges erant, populus Conſulibus conceſſa voluerit, tamen ne duplicatus terror vi-

deretur, ſi apud vtrunque conſulares faſces videret, cautum fuit vt apud alterũ, eum videlicet qui imperium haberet, faſces eſſent. Ideo alternis menſibus, modò ad vnum, modò ad alterũ Conſulem faſces tranſire voluere. Idémque ſequutis temporibus, dum imperium & reſpublica ſtetit, ſeruatum eſt. Sed tamen quo menſe faſces nõ habebat, accenſus apparebat Cõſuli, lictores verò ſequebãtur: quod intermiſſum diu, poſtea Cæſar reuocauit de nuò. Et quãuis Conſuli antiquiori faſces darentur prius, veluti canitiẽ & annos venerantes: poſtea lege Iulia cautũ fuit, vt ei qui plures liberos quàm collega haberet, aut ſi numero pares eſſent, qui maritus foret, prẹferretur: aut ſi omnia eſſent paria, antiquior faſces acciperet. Eos tamen qui ſecundum gererent Conſulatum, alteri nouum ineunti præferri haud dubium eſt. Erant ergo Cõſulatus inſignia, duodecim faſces, lictores totidem, purpurea prætexta, curuliſque ſella. Quin etiam eum qui antea Cõſul fuiſſet, iterum & ſæpius Conſulem creari: & qui dictaturam geſſiſſet, in Conſulem aſſumi poſſe, nemo dubitauit. Quintus tamen Fabius Maximus legem tulit ad populũ, ne intra annos decem eundem Conſulem refici liceret: quam legem conſenſu tacito abrogatam, Sylla iterũ promulgauit. Creatis ergo Conſulibus prouinciæ nominabantur, vt eas vel ipſi inter ſe compararent, ſortirentúrve: quos ire ad bellum, quos præeſſe exercitibus oporteret: vel ſi in deligendis prouinciis non conueniret, extra ſortem ſenatus decerneret. Quod lege Curiata cauebatur, vt ſenatus contra legem Curiatam ſine ſorte prouincias deſignaret: aut ſi ſenatus auerſaretur, per populum agi poterat, vt extra ordinem conſuli prouincia daretur: tametſi vtrunque Conſulem in eandem prouinciam cũ exercitu profectum quandoque legamus. Optionem tamen deligendæ prouinciæ extra ordinem collegæ dari, aut ſuam ſortem permutare cum collega abſque decreto ſenatus, antiquo more non licebat. Ad quas profecturi Conſules, ſi cæſis hoſtiis & ſacrificio perfecto non facilè litarent, ſæpe diffuſo tempore ire ſuperſeſſum eſt. Inter quas fuere minores prouinciæ, pauci momenti, & ferè de famatiſſimæ, vt ſyluarum colliúmque, ne compingendis nauibus materia deeſſet, & frequens ad

Faſces viciſſim apud alterũ duntaxat conſulem.

Vtri prius darentur faſces.

Cõſulatus inſignia.

Lex à Fabio lata.

Prouinciarum ſortitio inter conſules.

Lex Curiata.

Prouinciæ minores.

... ... tim à creatione qua agerent. omne genus operum materia ſuppeteret. Conſules verò nominatos, ab ipſo inito magiſtratu legiones cum collega partiri, ac Iouis Optim. Maxi. templum adire, ſenatum habere, cúmque de prouinciis, déque omni ſtatu reipub. conſulere, Latinas ferias indicere, Iunoníque Soſpitæ, & Ioui Latiali ſolenne ſacrum in Albano facere: in quo carnem Latinis populis diuidere mos erat, ſæpe perſpectum eſt, indéque auſpicato ad vota nuncupãda in Capitolium ire, votiſque nuncupatis, paludatos vel trabeatos in veſte regia, proſequentibus primoribus patrum in prouincias quiſque ſuas proficiſci: & prius quàm ad hoſtes ducerent legiones, ad populum concionari de prouinciis, de adminiſtratione belli, & quã ſpem de ſe polliceri poſſint, referre ſolitos inuenimus. Ex omnibus quoque magiſtratibus ſolos Conſules, dictatores, prætoréſque, conſularibus auſpiciis creatos, antequam adeant magiſtratus, Lanuuij Veſtæ & penatibus rem diuinam facere tradunt. Quibus in bellum profecturis militaris ſupellex conſulari maieſtate digna, ſcribæ, librarii, prçcones, apparitores, muli & tabernacula publicè dabantur. Quæ quidem paludamenta mox ſequuti Cæſares ſibi deſumpſere. Diuus verò Auguſtus proconſulibus profecturis in prouincias, pro mulis & tabernaculis certam pecuniam ſubtaxari iuſſit. Alexander verò Seuerus ituris præſidib⁹ in prouincias, mulos, equos, veſtes & coquos publicè dabat: in quadruplum illa reddituris depoſita adminiſtratione, vbi malè ſe geſſiſſent. Athenienſes verò duces in bellum prodituri, ſertũ ex olea ſacra ſumere, & vas aquę ferre iubebãtur. Erat igitur cõſulis officiũ, domi foríſque, ac belli pacíſque tẽporibus toti reipu conſulere, inque cuſtodiẽda regendáque republica totis incũbere viribus, omni denique ſtudio, conſilio, fide, grauitate, & robore animi, pro cõmodis reipub. pugnare. Itaque in exercitu ſi quę obeundæ eſſent expeditiones, legionibus prçerant, & ſummi Imperatoris officio fungebantur. Et in vrbe tam de prouinciis quàm de magiſtratibus, de fœdere, pactionibus, gerẽdíſque bellis, militibus ſcribẽdis, cõparandíſve: déque ſtatu, dignitate, commodíſque reipub. de cõmuni ſalute ciuiũ, & ſpe bonorum, déque legatorum poſtulatis, ſenatum conſulerę

Paludamẽtum & trabea veſtes cõſulares.

Cõſules, dictatores et prætores in bellum profecturi.

Athenienſes duces in bellum prodituri.

Conſulis officium.

debebat:déque omnibus his ſingulorum ſẽtẽtias rogare. Sed citra ſenatus aut populi autoritatem, ſoli decernere non licebat. Ipſorum tamen conſilio, magiſtratu amouere poterat, & de gradu deiicere etiam prætorem, cenſorémque: vel aqua & igni interdicere, aut exulem eſſe iubere, bella ſuſcipere, ſupremum ius habere. Quod lege magiſtrali cauebatur in hæc verba: *Conſules regio præſumpto imperio, hiſque præeunto, iudicando, conſulendo, prætores, iudices apparento, militiæ ſummum ius habento, nemini parento, iuſſa his populi ſuprema lex eſto, eundémque magiſtratum, ni interfuerint decem anni, ne quis capito, ciuitatem annali lege ſeruanto, duella iuſta iuſtè gerunto, ſociis parento, ſe & ſeruos continento, populíque ſui gloriam augento, domum cum laude redeunto*, & infra. Nonnunquam ſine conſulto ſenatus, Conſul magiſtratu amouiſſe compertum eſt: ſiquidem Flaccus Conſul Thermum prætorem inconſulto ſenatu honore priuauit & faſcibus. *Conſulum poteſtas.* Diem quoque dicere tribuno plebis & reliquis magiſtratibus pro imperio poterat. Eundémque ab omnibus magiſtratibus comitia tum & concionem habere, déque conſilio ſenatuſconſultum facere, & ne fierent inhibere, atque ſi è republica videbatur, dictatorem dicere poſſe, nulla controuerſia eſt. Cúmque honorum finis ſit conſulatus, totiúſque imperij maieſtatem gerat, legatis vndecunque in curiã admiſſis, ſolus ex autoritate ſenatus reſponſa dabat, legémque ad populum ferebat. Is tamen quum de capite ciuis agebatur, pœnam capitalémve noxã inferendi ius non habebat lege edita qua cauebatur, vt à Conſulibus (ne per omnia regiam poteſtatem ſibi vendicarent) impunè prouocatio eſſet, néve in caput ciuis Romani, niſi populi iuſſu, animaduertere poſſent. *Conſulum de capite ciuis nullum ius.* Tunc enim qui noxæ capitis reus, ſceleris coarguitur, ad populum produci debebat, & dicta cauſa ex populi iudicio de capite ciuis cognitio dabatur. Nam ſoli dictatori & populo ius de nece ciuium datum eſt. Tametſi legamus Opimium Conſulem contra inſtituta maiorum primum dictatoriã ſibi vim vſurpaſſe, Caiúmque Gracchũ, & Fuluium Flaccum, alióſque ciues, abſque iudicio populi necaſſe. Si tamen Conſuli ſenatus permitteret (quod in ſummis reipublicæ caſibus, & magna mole periculo-

rum fiebat) vt caueretur, ne quid reſpublica detrimenti caperet, tunc de nece ciuium decernendi, illóſque omnibus modis coercendi, belli gerendi, domi foríſque ſummum imperium habendi ius dari cenſebatur. Ipſi tamen Conſuli Romanum ciuem, etiam ſenatorem, in carcerem duci iubere, & mulctam irrogare facultas erat. Quod ſi quis parum iuſto iudicio mulctam irrogatã, aut indignè iniuriam factam querebatur, alterius Conſulis opem implorare, ad eúmque prouocare licebat, ipſique collegæ intercedendi, inhibendique ne quid ſecus fieret, ius erat atque poteſtas. Quod ſi quæ cauſæ prætoriam excederẽt cognitionem, de his quoque apud conſulem iudiciũ eſſe perſpicuum eſt. Et quanuis tanta poteſtas Cõſulis foret, eóque excellentiæ & fœlicitatis creuerit, vt totius reipublicæ & imperij ſummam gereret: ſi quid tamen impotenti animo contra rempublicam molitus fuiſſet, poterat ei ante tempus finiti honoris conſulatus abrogari, & de gradu deiici, ſicut multis exemplis perſpicuum extat. Q. Cincinnatus dictator, L. Minutium conſulatu abire iuſſit, & imperium illi abrogauit, quòd eius ignauia caſtra hoſtes obſederant, & penè expugnarant. Fuítque literis memoriæ proditum, quòd in prouinciam profectus Cõſul cum exercitu, inde decedere, aut præſidium dimittere, vel in aliam prouinciam ducere, iniuſſu ſenatus minimè poterat, ídque lege Iulia ſub graui documento vetabatur, ne Conſuli ſua ſponte bella gerere, aut in regionem prouinciámque ſibi non decretam ſine autoritate patrũ & iuſſu populi accedere liceret. Quod tamen apud Spartanos reges ſecus fuiſſe conſtat. Illis enim in quamcũque prouinciam regnúmve ſuo arbitratu bellum gerere, copiáſque deducere permittitur, etiam ſine conſulto ſenatus. Hoc quoque memoriæ datum eſt, poſt binos COSS. quos ab initio exactis regibus continua ſerie creatos nouimus, ſemel apud vnum imperium conſulare ſtetiſſe, tunc cum vrgente diſſidio Pompeij & Cæſaris, ſenatus ne quid reſpublica detrimenti caperet, vnicum Cõſulem Cneum Pompeium dicere coactus fuit. Iterum Syllæ temporibus, Cinna interempto, ſolus Carbo geſſit conſulatum. Quinetiam illud proditum eſt, Conſulem initio creatum, ne magiſtratum iniret, præterquam religione,

Cõſules in ordinem redacti, atque de gradu deiecti.

Conſulibus iniuſſu ſenatus prouincia diſcedere non licebat.

Spartanorũ reges.

Penes vnũ cõſulem imperium cõſulare.

etiam ſenatuſconſulto vetari: & ſi iniſſet, vi atque imperio ſe conſulatu abdicare, donec alter ritè ſuffectus eſſet, iubebatur: quódque Conſul abiturus magiſtratu, peracto honoris tempore cocionatus ad populum, ſolenniſſimum iuſiurandum ſe in magiſtratū contra leges nihil egiſſe, & quantum ratione prouidere potuit, ex ſui animi ſententia nihil deliquiſſe, conceptis verbis publicè præſtabat. Quod quidem ne quid præpoſterè dicatur, aliquo præeunte ſæpe exhibebatur, cōcionéſque dimiſſa, cum ingenti comitatu & gratulatione ciuium ſtipatus patrum frequentia domum deducebatur. Illud quoque non omittendum, quòd licet imperium conſulare annuum eſſet, nulliſque niſi exacto quadrageſimo & tertio ætatis anno conſulatum capere antea licuerit: pluribus tamen citra eam ætatem, ſi quod dignum operæpretium reipublicæ præſtitiſſent, conſulatum gerere permiſſum fuit. Nam & Valerium Coruinum in tertio & vigeſimo ætatis anno, ante legitimum tempus ad conſulatum promotum legimus: & Mario iuniori, Scipioni Aphricano, Pompeio Magno, & Octauio Auguſto, aliiſque ducibus, ob ſingularem rei militaris diſciplinam, & ob candorem ingenij, ante tempus, conſulatus, alióſque honores delatos comperimus. Neque enim ætatis magnam habebant rationem Romani, quo minus ſuffragantibus meritis, dictaturas & conſulatus, alióſque honores meritis ciuibus demandarēt. Quos enim ampliſſimis ornamētis dignos putarunt, ſatis annorum & ætatis habere duxerunt: tametſi L. Iulius tribunus plebis, Q. Fuluio Flacco & Manlio Acidino COSS. rogationem ad populum tulerit, qua declarauit, qui, & quibus annis nati, quémque magiſtratum peterent caperéntque. Fuit præterea literis proditum, eos qui ſuo anno conſulatum peterent, perraro ſine expulſa ad præſcriptos honores admiſſos. Qui verò ſeriùs quàm per ætatem liceret, ſine repulſa plerunque ad Conſulatum promotos. Conſulibuſque in prouinciam profectis, & cum hoſtibus bella gerentibus, etiam vltra annum, & donec debellatum cum hoſtibus, aut à ſenatu reuocati forent, imperium ſæpe prorogari: quos tamen non eſſe conſules, ſed velut perfunctos magiſtratu, proconſules nominari, ipſóſque interim faſces &

Iuſiurandū cōſulis quū magiſtratu defungeretur.

Aetas conſulum.

Notādum hoc.

Conſulare imperium prorogatū.

lictores habere, quoad ſibi proconſulare duraret imperium, ſatis compertum & cognitum eſt.

Quæ ſint ſigillaria, verbum ſæpius repetitum apud Scæuolam iureconſultum, tertio de legatis.

CAPVT IIII.

Verba Scęuolę iureconſulti libro iuris ciuilis reſponſorum tertio de legatis, hæc fuere: Paterfamiliâs ità legauit, lances numero duas leues, quas de Sigillaribus emendari volo. Is de Sigillarib⁹ leues quidem non emerat: lances autem emptas habebat, & dictauerat teſtamẽtum ante triduum quàm moreretur. Quæſitum eſt, an hæ lances quas emptas de Sigillaribus habuit, legato cederent, quum nullas alias de Sigillaribus emerit, nec legauerit. Reſpondi ſecundum ea quæ proponerentur, deberi eas quas de Sigillaribus emiſſet. Hactenus Scæuola. Quæſiui ego à viro docto, multi nominis inter cauſidicos, quid eſſet dicere, lances quas de Sigillaribus emam, dari volo: iſque de Sigillaribus, leues quidem non emerat, ac ſæpius repetitum nomen de Sigillaribus, quid deſignaret. Atque ille quum Sigillaria, vaſa eſſe diceret ad vſum neſcio quem præparata, informia & impolita, & quædam nugalia ex authoritate interpretis, demum poſt multa deblaterata verba, quum ſe quoque in contextu verborum, & eruendo ſenſu abſtruſo dubitare diceret, haud multo pòſt natus neſcio quam occaſionem, & cauſatus ſibi negocium eſſe, non aliter explicato dubio quod quærebam, diſceſſit atque abiit. Cuius illecebra admoneor, vt peſſimè cum his actum magnopere cẽſeam, qui prætermiſſo Latinæ linguæ nitore, & cultu verborum, ſe protinus ad legum interpretamenta præcipites tradunt, magno errore nimis properæ feſtinationis. Siquidem hoc primum docẽdi ſunt, quonam modo vim ac ſenſa verborum, & iuriſconſultorum mentem planè percipiam, vt ſiquid in controuerſiam venit, non præpoſteros ſenſus, ſed proprios aſſequantur ſignificatus. Sigillaria enim vicum eſſe Romæ celebrem, vbi venum res venales exponebantur, ibiq; vaſa præcipua, ſignáque exquiſitæ

l. penul. §. pater ff. de leg. 3.

Legum ſtudioſi relicto linguæ Latinæ nitore, inepti plerunque.

Sigillaria.

exquiſitæ artis ex ære argentóque fabrefieri ſolebant, vnde nomen factum loco, notum ferè & peruulgatum eſt. Suetonius in Claudio: *Eſſedum argenteum*, inquit, *ſumptuoſè fabrefactum, & venale ad Sigilleria redimi, concidíque coram imperauit.* Idem in Nerone: *Sporum Romæ circa Sigillaria comitatus eſt.* Aulus Gellius lib. 5. Noctium Atticarum: *Apud Sigillaria fortè in libraria ego & Iulius Paulus poëta conſedebamus*: & pleraque eò pertinentia exempla, ne exequar ſingula, quæ omnium ſermonibus celebrata ſunt. Huc pertinet quod dies Sigillariorum Saturnalibus adiectos legimus, quib⁹ imagunculæ & ſimulacra venalia in Sigillaribus proponebantur: quæ pro ſuis capitibus in ſacellum Ditis Romani deferebant. Fuit ergo Scæuolæ opinio, teſtatorem qui lances quas leues de Sigillaribus ſe empturum promiſerat, legaſſet, & morte præuentus non emiſſet, ſed emptas de Sigillaribus antea habuiſſet, licet leues ſe empturum promiſiſſet: tamen ne teſtatóris voluntas irrita fiat, illas quas de Sigillaribus prius emiſſet, qualeſcunque forent, legato accedere voluiſſe.

Cap. 4.

Dies Sigillariorum.

Quæ delictorum pœnæ maiorum criminum apud diuerſas gentes more & legibus fuerint conſtitutæ, & quæ minorum.

CAPVT. V.

PLato in Gorgia, & philoſophi plerique non ignobiles, duplicem puniendis peccatis putant eſſe cauſam, vnā cōmonitionis, alteram animaduerſionis. Commonitio delinquentis cauſâ fit, quum ei qui peccauit, vel pecunia, vel leui coercitione mulcta dicta eſt: quod eò fit, vt deinceps qui deliquit, ad bene honeſtéque viuendum promptior & emendatior fiat. Ea pœna per leges inferri ſolet, quum leuiter delictum fuit: vt ſi iudici aliquid præcipienti contumacius paritum eſt, vel ſi prætoris dicto quis audiens non fuit. Animaduerſio verò, non ipſius qui pœna afficitur, ſed reliquorum qui ſuperſunt, gratia adhibetur: vt metu pœnæ ne ſimili exemplo fiant, reliqui eadem noxa deterreantur. Nam delictum quo impunitius, eo effrenatius fit: quia niſi fuerit vindicatum

Duplex puniendi peccati cauſa.

Commonitio.

Animaduerſio.

in noxios, propoſita impunitatis ſpes mortalium animos criminibus inuitat. Ea animaduerſio infertur in viros facinoroſos, & magnis criminibus obnoxios, vt in reos ſacrilegij, maieſtatis, parricidij, peculatus, alióſque nefarios & conſceleratos, qui propter aliquod inauditum facinus pœnas ſcelerum iure & lege perſoluunt. Hinc eſt quod pro exceſſu, pœnæ à legibus conſtitutæ ſunt, aliæ bonorum, aliæ relegationis, nonnullæ membrorum, pleræque capitales: vt pro criminis qualitate, legum iudiciorúmque pœnis coerceantur, aliquando exquiſitis tormẽtorum ſuppliciis in aliquos publicè ſæuitum eſt. Etenim qui in Deum, aut principem, parentes, aut patriam delinquit, vt qui patrios Lares focóſque, & deos penates, quíq; deorum delubra, ſepulchra maiorũ prodere, phana peculari, parentes occidere non verentur, non vulgari pœna, ſed nouis exemplorũ modis afficiendos, iura diuina & humana voluere, poſteris documento futuros, vt qui ita affectos viderint, ne ipſi pari crimine obnoxij fiãt, deterreantur. Indicant hoc Romanorum ſecures faſcibus alligatæ: quippe qui leuiter peccantes, flagris & fuſtibus: qui verò grauius deliquêre, capitali pœna plectere ſoleant. Hæc enim Romanis peruulgata pœna fuit, vt leuiter delinquentes, nudatos virgis cæderent, aut in latomias darent: qui locus erat cuſtodiæ deſtinatus, iuxta Tullianum & forũ piſcarium, à Tarquinio Superbo primùm inſtitutæ. Vel ſi grauioribus criminibus obnoxij, capitalia auſi fuiſſent, tergo & capite luerent, vel de ſaxo & robore deiicerent. Erat enim rupes vaſta in Tarpeio foro ſuperſtans: aut ſi ita eſſent neph arij & cõſcelerati, reſoluto plũbo necarent, vel vnco tractos in ſcalas Gemonias darent præcipites, exemplo Theſſalorum, quibus locus ſupplicio deſtinatus erat, cui nomen corui, ex quo noxii agebantur in præceps, vnde frequens illud apud Ariſtophanẽ, ἐς κόρακας. Perſis verò carcer fuit nomine Lethes, & domicilium cineribus refertum, ad quod niſi moriturus accedat nemo. Syracuſis quoq; Latomiæ, opus ex ſolido ſaxo in mirandam altitudinem depreſſum, & omni aditu obſepto munitiſsimum. Apud Meſſenios carcer Theſaur⁹ nomine, locus ſub terra quadrato ſaxo, in quo Philopœmenes necat⁹ fertur, tam immanis fuit & ſæuus,

Alia atque alia pœna pro facinoris magnitudine.

Romani.

Latomia.

Rupes ĩ foro Tarpeio.

Coruus.

Lethes.

Latomiæ.

Theſaurus.

vt neque ventum,neque auram acciperet. Romæ barathrum dixere noxiorum cuſtodiam. Athenienſes ſæuiſſimum carcerem, Domum nuncuparunt, ſicut tributorũ exactionem ciuitatis regimẽ, miti nomine indignitatem rei temperantes. Quo exemplo Appius decemuir carcerem quem conſtituit,domicilium plebis nuncupauit: alij promptuariam cellam, nonnulli publicum hoſpitium dixerunt. Spartæ Decas erat locus in carcere ad pœnã ędificatus,vbi dãnatos mortem oppetere cogebant. Et ſpelunca quã Ceadas vocarũt, quaſi pallorem & lachrymas, terræ caliginis & diri aſpectꝰ:ſicut apud Romanos Tullianum. Carthaginenſibꝰ verò Ancon teterrimũ fuit domicilium,& apud Cyprios Ceramon. Sicut Æthiopibus Macrobiis Heliotrapeza noxiorũ locus erat. Fuere autẽ Scalæ Gemoniæ in Auentino,iuxta templũ Iunonis reginæ, quod Veiis captis Camillus dedicauit. Vnde autem damnatos ſuppliciis afficiebãt,Sextriciũ vocarũt, præter quas Latomias,Albæ quoque cuſtodiri noxios tanquam loco munitiſſimo ſæpe notatũ eſt. Et quanuis à principio originũ ſeueriſſimũ de Metio Suffetio ſumptũ ſuppliciũ legamus, qui quadrigis diſtentus, in diuerſa diſcerptus fuit,tamẽ illud velut immite, prætérq; legũ humanitatẽ, in exemplũ deductũ nõ eſt. Quinetiam mulctæ pecuniariæ certꝰ fuit modus pręfinitus,quẽ tranſcendere minimè fas erat:quippe de mulctarũ æſtimatione,tam à cõſulibus quàm à tribunis plebis,ſæpe ſenatuſcõſulto, ſæpe populi rogatione cautũ fuit, quibus maxima erat mulcta trium milium & viginti aſſiũ,quia plus triginta bobus & duabus ouibus quempiam mulctari non decebat,æſtimabatúrq; bos centuſſibus,ouis verò decuſſibus: minima verò,oue taxabatur vna. Sæpius verò Romani reges,homicidij cõſcios arietis damno mulctabant,quam in ſacrificiis deorũ expendere conſueuere. Siquidem priſca paupertas ex noxiorũ bonis ſacta diis exhibuiſſe fertur:quare ſupplicia dicta:cautúmque fuit,ne quis mulctam indicendo,bouẽ prius quàm ouẽ nominaret: vt innoteſceret, Romanis mitiores ſemper placuiſſe pœnas. Apud Atheniẽſes verò ſeruatũ inuenimus,vt mulctas in aram Iouis Seruatoris dedicarẽt:quã ſemel illatã remittere nõ decebat,licet pœnas iure debitas,pecunia redimere fas foret,

Barathrũ. Domus. Decas. Ceades. Tullianũ. Ancon. Ceramon. Heliotrapeza. Scalæ Gemoniæ. Sextriciũ. Mulcta pecuniariæ ſumma apud Romanos. Homicidij mulcta. Mulcta apud Athenienſes.

Platonis de mulcta conſtitutum. Platonis exẽplo, qui ſingulis delictis denariam mulctam conſtituit, vt pro criminis exceſſu decuplum pœnæ penderetur. *Germani.* Germanis quoque homicidium certo pecorum numero luebatur: leuiora verò crimina, pecoris, vel equi damno. *Aqua & igni interdicere quid.* In metallũ vel ad inſulas in perpetuum vel præfinito relegare, aut aqua & ingni interdicere, ſeu ad beſtias dãnare, frequens etiam Romanis pœna fuit. Illis enim aqua & igni interdicebatur, quibus cõmercium ſocietáſque hominũ, ne quis eos vrbe, menſa, tecto, aut lare reciperet, vetabatur. *Beſtiis obiecere.* Ad beſtias damnabantur nequiſſimi ſerui, aut hoſtes infeſtiſſimi, plerunque homines pernicioſi & immanes, qui ob multiplicia crimina defectionéſque, indigni venia fuere: quib⁹ in theatro vt cum immaniſſimis beluis depugnarent, negociũ datum eſt: qui beſtiarij dicti, Nõnunquam ob crimen dãnatos, auro effodiendo, aut lapidicinis veteres deſtinarunt, vt vincti opus facerent perpetuò, vel præfinitò. *Ad aurifodinas & lapidicinas condẽnati.* Illi verò qui flagitiis vel tam efferis moribus cooperti fuere, quíque eam capitalem noxam auſi, vt his legum vulgaris pœna non ſatis foret, vel ad beſtias damnabantur, vel exquiſitis tormentorũ ſuppliciis, & vltimis cruciatibus puniebãtur. *Parricidiũ commiſſum Rom.* M. Maleolus, matre interempta, Romanorum primus patricidij dãnatus, inſultus culeo, in mare præcipitatus fuit. L. deinde Hoſtius, poſt ſecundũ Punicum bellum, parricidij inſimulatus, pari ſupplicio necatus & concruciatus, pœnas dedit. Manſitque hæc pœna in parricidas ad hæc tẽpora: culeo enim gallus gallinaceus, ſimia, & vipera cum homine inſuitur, & in flumẽ vel mare detruditur: vt in rixa infenſorum animalium, & fœda laceratione corporis, ob tanti ſceleris immanitatem diro cruciatus vulnere interimatur: vtque ab omni elemẽto repudiatũ cadauer, irrequieto labore & perpetuis fluctibus agitetur. *Aegyptij.* Ægyptij adeò parricidas inſectati ſunt, vt eos per ſingula membra acutis calamis impeterent, mox minutiſſimis ictib⁹ conſauciatos ſuper ſpinarum aceruos comburerent. *Vbi pater filium occidiſſet.* Si verò pater filiũ occidiſſet, vt continuo triduo circa defuncti corpus genitor aſſiduus filij ſpectaror eſſet, ſanciuerunt: nulla iuſtiore pœna, quàm facinoris conſcientia ipſum puniri arbitrati. *Luſitani.* Luſitani parricidas finibus eiectos ſaxis opprimunt. *Perſæ.* Perſæ patris occiſorem nothum putant.

Iulius verò Cæſar præter præſcriptas legibus pœnas parricidas bonorum omnium damno mulctauit. Solon & Romulus nullam in parricidas ſtatuêre pœnã,quòd neminem tam nefarium &conſceleratũ æſtimarunt,qui tãtum facinoris admitteret. Apud Græcos pœna in ſacrilegos ſtatuta fuit ſeueriſſima, vt præcipitati vel immerſi aut combuſti pœnas darent. Macedones verò parricidas & maieſtatis reos,qui in principẽ aliquid moliti eſſent, obruũt ſaxis,nec modò facinoris reos,ſed omnium ſunt deuota capita,qui illos quouis gradu cõtigiſſent. Quod ſi quis in rempub. hoſtilia molitus eſſet,vetus erat mos, vt furca ceruici inſerta nudũ per compita & vicos ducerent,virgíſque ad necem cæderent,mox de ſaxo præcipitem agerent,aut vnco tractum in Gemonias deiicerent. Apud exteros autem in animaduertendis facinoribus diſpares mores ritúſque fuere. Nam quos Areopagitę capitis agebãt,tacẽtes ipſi & nulla truci oratione aut efferati odio ſententiis afficiebant: ipſique litium controuerſias noctu & obſcura luce,nunquam die iudicabant, vt procul ab omni affectu,qui animos in diuerſum agit, tãtum modo facta cognoſcerent,perſonas non viderent. Quare Thebani vt incorruptam iuſtitiam ſignarent,nec variari gratia,iudicũ imagines ſine manibus:principis verò,ſine oculis in foro propoſuere:vt ſignis oſtenderent, iudices affectibus capi non oportere:cauſáque definita, damnatos vndecimuiris pœnis afficiendos tradebãt,quibus publica pœna frequẽs,cicuta erat,aut venenũ. Is verò Areopagus,Athenis vicus cùm templo Martis,in quo primũ capitis iudicium latum eſt,fuiſſe dicitur. Apud quos fuit lege cautũ,vt qui cauſam dicit,nec procemio vtatur,nec ad miſerationem aut inuidiam adducat: quippe mouere affectus per præconem prohibebatur orator: ne cui plus in miſericordia quàm in cauſa ſpei eſſet. Bithynis è conſpectu Solis tribunal erat, quòd illum tanquam ſacroſanctum,cauſæ diiudicandæ præeſſe dicerent. Apud Babylonios vbi reges iura dabant,quatuor aues è tecti culmine pendere dicunt; quæ fortunæ varietatem, & ne ſe ſupra hominem efferret,admonerent. Cambyſes verò in ſede vbi iudex per ſordes iniuſté iudicarat, ipſius detractum corium in lora concidit,& tribunal ornauit. Fertur

In ſacrilegos.
Græci.
Macedones
Qui in rẽpub. hoſtilia moliti eſſent.
Externa.
Areopagitæ.
Iudicũ & principis imago apud Thebanos.
Areopagus
Bithyni.
Babylonii.

Animaduerſio in corruptos iudices. Darius Sandocem Aeolidis præfectum, quòd pecunia corruptus iniuſtè iudicarat, cruce affeciſſe. Nero quoque edicto cauit, ne patroni cauſarum mercede aut muneribus patrociniis adeſſent. *Areopagi æſtimatio.* Tantíque Areopagus fuit, vt Heroas & ſemideos illuc in iudiciũ aduocatos dicerent, & Piſiſtratus in eo iudicium ſubire non dubitarit. Qui poſt aliquot ætates quum propter continuas clades & belli mala ferè deſtitutus eſſet, Cimon Athienenſis in pristinum illum ſplendorem lucémque reſtituit. *Lacedæmonij noctu ſontes plectebant.* Lacedæmonii quoque, quos mortis ſupplicio dignos putarunt, noctu, non die plectere conſueuerunt. Cauſas verò iudices occluſi, neminem videntes, ex clamore concionis iudicabãt. *Romæ conſtitutum.* Quod æquè apud Romanos ferè comperimus, quibus ante horã decimam de abſente iudicare ius non erat, neque intra trigeſimum diem ſortiri dicam, quod lege Rupilia vetabatur. Tametſi noctu ſumere ſupplicium de nocente non liceret, quia nota eſſe ſupplicia ad aliorum emendationem publicè cenſuere. *Macedones.* Macedonib⁹ ſaxis opprimere delinquẽtem, antiqui moris erat. *Homicidiũ apud Memphitas.* Apud Memphitas homicidij reus ab oppidis & cõmercio hominum exterminabatur: donec à Gymnoſophiſtis expiatus, in patrium ſolum & Lares proprios reſtitui merebatur. *In Meroe rex.* In Meroë verò ſi quid rex deliquit, nulla afficitur pœna, ſed cunctis auerſantibus, & quotidianum congreſſum negantibus, mœrore & tabe conficitur. *Supplicio afficiendi apud Aegyptios.* Aegyptiis fuit in more, vt hi de quibus ſumendum erat ſupplicium, ceruices fune inexas tenerent, & frænata ora, vt eo inſigni pœnas luituri notarentur: pridiéque quàm darentur neci, munuſcula & cœnam ex regis menſa acciperent. Quem vſum Cæſarum temporibus inualuiſſe legimus, vt quos morte afficere volebant, illis exquiſita obſonia & partem cœnæ mitterẽt: ſi verò indicta cauſa ſupplicium ſumendum foret, tradito libello, ſupplicium cædémque demanderent, vt hoc imperatæ necis prætextus & ſignum foret. *Aethiopes.* Æthiopum traditur mos, vt delinquentes aurei catenis vinciant: & quos morti deſtinaſſent, per lictorem ſignum mortis illis rex mitteret: ipſique accepto ſigno, protinus mortem ſibi conſciſcerent eo genere lethi, quod quiſque delegerat: *Mortis, abſolutionis et* quod apud Romanos quandoque inoleuit, vt in

capitis iudicio, per θ ſeu κ in vrnā coniectas literas, ſignū mortis & capitis ſupplicio afficiendum notarent: per τ & α, abſolutionis: per λ verò & ν, prolationis, & diē diffundi, quum parum ſibi liquere de cauſa ſignificarent, quæ ampliationis tabella dicta eſt. Z quoque in ſortibus inauſpicata fuit, & mali euentus. Nonnulli in nomenclatura militū per τ ſuperſtites, per θ defunctos in acie tribunos annotare prodiderunt. Alij calculo cretæ, abſolutionis: carbone verò, cōdēnationis ſymbolū indicarūt: tametſi iudices Romæ per tabellas plerunque ferre iudicia inueniamus, quæ ſemel definita reuocare non licebat. Apud Græcos autem alba faba in ſortib⁹ auſpicata fuit, & boni euētus: nigra verò, mali. Luſitani deſtinatos neci lapidibus obruūt. Nōnullæ circa Caucaſum gentes, etiam pro criminibus maximis nullū morte afficiūt, ſed exilio mulctant, vrbéque & agro exterminant: quod in Seripho inſula fieri adnotatum eſt. Apud Indos qui maximi criminis reus agitur, hanc luit notam, vt à rege tonderi iubeatur, qua pœna nulla inſignior fuit: ſicut Hebræis vino abſtinere, maxima cenſebatur mulcta: fuítque Athenienſibus quandoque lege ſancitū, vt qui maximi criminis reus agitur, ſi fateretur admiſſū, impunitate donaretur. Atque Trallianis, vt qui Minyam aut Lelegem occidiſſet, ſi legūminis modium defuncti cognatis exoluiſſet, è cæde expiatus foret. Alij pro leui exceſſu mortis pœnam inferebant. Quare occidiſſe ciconiam in Theſſalia, aut ibim, vel accipitrem in Aegypto, capitale fuit. In Cyrenaica lex erat, vt deſertoris pœna teneretur, qui ingentem vim locuſtarum, aut earum fœtus non debellaret. Nam plerunque illarum tanta exoritur vis, vt quicquid herbidū eſt, abſumant. Vaccæis quoque ſi quis vel minimum ex alterius agro eripuiſſet, capite luebat: ſicut Phrygib⁹ raſtrum aut vomerem ſubtrahere. Et Indis qui vectigal furatus eſſet, capite plectebatur. Derbices quoque Perſarum gens, in rebus diiudicandis adeò ſeueriſſimi fuere, vt pro minimis ſæpe cauſis iugularent: apud quos fœda ſupplicia & inhumana delinquentibus ſunt dari ſolita, præſertim ſupplicij genus quod diſphendomena vocant, vt proceris curuatis arboribus, & criminoſo in deflexis cacuminibus alligato, illis repentè laxatis, lacerum corpus in di-

ampliationis ſymbola per literas.

Z in ſortibus.

Per cretam & carbonē Græci per fabam albam & nigram.

Luſitani.

Seriphii.

Indi.

Hebræi.

Athenienſes.

Trallianē

Ob leue crīmen capitis ſuppliciū.

Cyrenai.

Vaccæi.

Phryges.

Indi.

Derbices.

Diſphendomena.

uerſa diſtraherent. Aliúdque non minus calamitoſum & vltimum humanorũ, vt duab⁹ ſcaphis fabrefactis, ibíque homine occluſo, ita vt manus & caput extarent, tetro odore, & immunda tabe, ac longo cruciatu hominem cõficerent. *Græci.* Apud Græcos quoque in noxios ſæpe fœdè ſæuitum eſt. Nam ignis & rota, nouiſſima fuere exempla, & frequẽs ſupplicium noxiorũ. *Leges Draconis ſæuiſſimæ.* Leges etiam Draconis tam ſeueræ diſciplinæ fuere, vt pro leuiſſimis cauſis mortis pœnam inferrent. Quare verbũ Demadis proditur, Draconem non atramẽto ſcripſiſſe leges Lacedæmoniis, ſed ſanguine: qua ſeueritate tantum contraxit inuidiæ, vt in theatro apud Aeginam, populari tumultu omniũ conſpiratione iniectu multæ veſtis præfocaretur. *Athenienſes.* Athenienſes quoque olim dãnabãt reos, nonſi totam ſimul legem, ſed vel ſi vnam ſyllabam tranſgreſſi fuiſſent. Neque prętereũdum, quod quidem Aethiopũ rex feciſſe proditur, vt delinquentium crimina non mortis pœna, ſed naſi mutilatione puniret, vt eam oris turpitudinem veriti, circũſpectius à criminibus abſtinerẽt. Inter cæteros proditus eſt Perſarum rex quidã, qui quum ciuili tumultu, fœdo eſſet conuicio iactatus, adeò exarſit, vt totius populi nares reſcinderet. *Druidæ & Cercetes.* Apud Druidas verò & Cercetes Galliarum populos, ſacrificio interdicere, grauiſſima pœna notabatur. Eos enim quibus ita interdictũ erat, inter impios conſceleratóſque habebant. *Aethiopes elephãtini.* Fertúrque in elephantina Aethiopia ſacrilegos hac pœna mulctari, vt ophiuſam herbam *Ophiuſa herba.* bibere cogantur, qua pota ita terroribus & falſis imaginibus afficiebantur, vt mortem ſibi conſciſcerent. Et in *Venefici in Perſide.* Perſide veneficos plecti, vt in amplo lapide caput impingerent, ruſúſque alio ſuperinducto illud effringerent. Apud quos fama eſt, delinquentes ante regiam expectare iudiciũ, ibíque pro criminis exceſſu ſuppliciũ pati. Neque prætermittẽdus Sabatus Aethiops, qui criminis reos *Sabatus.* nõ morte, ſed vinctos cõpedibus operi delegãdo plectebat: aut Mezentius, qui viuũ corpus putido cadaueri col- *Mezentius.* ligando, immaniſſimo cruciatu necabat homines. Apud *Rom. ciuiũ prærogatiuum.* priſcos verò Romanorum, vbi quis noxium & exitiale crimen admiſiſſet, niſi die ad populũ dicta, & reo de crimine accuſato & cõuicto, diéque cõſtituta cauſæ dictionis, cauſáque populi iudicio probata legitimè, ſuppliciũ

capitis de Romano ciue ſumere non licebat. Dicebatur enim dies ad populũ à magiſtratibus aut à tribunis plebis, quibus ius dicendi diem data facultas fuit: nonnunquam à priuatis. Siquidem Lucullus cùm nullum magiſtratum geſſiſſet antea, Seruilio auguri peculatus diem dixit: & M. Cotta, virili toga aſſumpta, Cn. Carbonem reũ poſtulauit. Eóque producto ad populũ, accuſatoribus teſtibúſque adductis, ſi noxæ capitali & vero crimini locus erat, de reo ſupplicium ſumebatur iudicio populi. In qua re mos erat, vt tã ipſe reus qui capitis accerſitur, quum ad populũ producitur ad iudicij diem, quàm amici & neceſſarij, quique proximi aderant, priuſquam in ſuffragia tribus irent, ſqualida obſoletáque veſte, flentes & ſordidati, barbam capilliúmque ſummittãt, & pœnam deprecentur: vt eo ſqualore & habitu deformi populum ad miſerationem pietatémque adducerent. Legimus in iudicio M. Manlij, quum cauſam ad populum diceret, ne coniunctos quidẽ ſanguine in capitis dimicatione & dubiis rebus veſtem mutaſſe. Et inter clara nomina reorũ, Appium Claudium, quum à tribuniſplebis dicta illi dies eſſet, non modò facie reorum non fuiſſe, ſed tanto ſpiritu & tam contumaci vultu cauſam egiſſe, vt manente ferocia animi tribunos perterrefaceret. Cõtrà verò, quum in exilium Cicero ageretur, præter ſenatum vniuerſum vltra viginti millia hominum ſordidas veſtes & fœdum corporis habitum induiſſe, vt ob illius calamitatem ſe quoque funeſtos & in ignauo dolore eſſe oſtenderent. Fertur tamen Scipio Aemylianus, quum eſſet ſibi dies dicta ad populum à Claudio Aſſellio tribunopleb. & reus cauſam diceret, in diſcrimine mortis præter reorum morem barbã raſitauiſſe, & nitida veſte fuiſſe: & Cato Cenſorius ampliſſimum innocentiæ teſtimoniũ tuliſſe, quòd ab inimicis quinquagies criminis poſtulatus in foro cauſam dixit, & iudicum votis abſolutus ſemper. Sicut Ariſtophões Athenis nonagies & quinquies cauſam dixit, & victor fuit. Herodes verò quum apud Hyrcanum accuſaretur, ad cauſam dicendam purpuratus, & armatorum ſeptus præſidio in forum venit, & iudicium euaſit. Primúmque populi Romani iudiciũ poſt exactos reges de Martio Coriolano fuiſſe traditur, & C. Galba, qui quum

Diem dicere aliis quibus conceſſum.

Reorũ ſordes.

M. Mãlius App. Claudius.

Cicero reus

Scipio Aemylianus.

Cato Cenſorius.

Ariſtophões.

Herodes.

Primum pop Rom. iudicium.

in collegio ſacerdotum eſſet, iudicio populi condemnatus fuit. Inde vt iudicio populi de capite Romani ciuis decerneretur, cõſuetudo manſit. Quinetiam non ſolùm de ciuis Romani capite, ſed nec de bonis, niſi ex decreto ſenatus, & populi placito, aut eorum qui ius dicunt, omnibus ſententiis ſtatutum fuiſſet, decerni lege nihil poterat. Ipſi tamen qui reus agebatur, ne imparatus & inſciẽs accederet ad cauſam, cuncta quæ ab accuſatore mouenda erant, per cuſtodem debent innoteſcere & ſignificari, vt diluendi criminis & obiecta purgandi facultas foret. Accuſatori verò ſubſcriptores aderant, qui ea quæ accuſationi conferrent, ſummiſſius ſuggerebant & præibant. Reo quoque laudatio iudicialis ſeruabatur, vt ſi crimen obiectum dilueret, aut merita præualerent, amici ad miſerationem populum flecterent & circumagerent. Quod deinde Pompeius lege lata fieri vetuit, laudationéſque ſolitas pro reis vſurpari prohibuit: qui quum Numatium Plãcum in iudicio laudaturus poſtea acceſſiſſet, Cato qui iudex aderat, aures manibus obſeraſſe fertur, dicens, laudationem quam lege à ſe lata fieri prohibuerat, lege auerſante audire nolle, quòd legum ipſe lator & euerſor eſſet. Lacedæmoniis quoque Lycurgi lege cauetur, vt niſi in conuictum, & prætoris iudicio condemnatum, nulli pœna noxæ merita inferatur. Quam legem Ageſilaus, cum de reo omnium nequiſſimo ſumendum ſupplicium foret, quòd in patriam coniurarat, abrogauit: ne diu negocium diſcutiendo, pœnam iure debitam fruſtraretur. Fuitque conſtitutum, vt æqualibus votis ſuper vindicando facinore in diuerſa trahentibus, pro reo iudicium ſtaret: quod videbatur æquiſſimum: id quod ſæpe ab Athenienſibus factitatum eſt. Nam quum de extinguendis Mitylenis ſuffragatores paribus votis diſſentirent, Diodoti ſententia peruicit, quia lenior. Et quanuis veteribus Romanorum mitiſſimas placuiſſe pœnas legamus, lapſis poſtea temporibus, à principibus quos nulla ſatietas pœnarum cepit, multa iræ atque inuidiæ fœda exempla edita inueniuntur, vltimíſque cruciatibus & crudelibus ſuppliciis ſæpe in noxios vindicatum. Nam & tunica fomentis igneis illita, ad palum deligati adurebantur, vel grandi ſtipite à ſummo ad imum adigebantur, vt igne accenſo,

Reus præmonitus.

Subſcriptores.

Laudatio iudicialis rei.

Lacedæmonii.

Vbi adæquarẽt ſuffragia, reus abſoluebatur.

Thucydides in tertio.

Romanorũ ſupplicia crudelia.

crudeli cruciatu excarnificati interirẽt, prætérque equuleos, fidiculas, ergaſtula & cruces, circundatóſque corporibus ignes, lacerationes membrorum, & incurſus beſtiarum, alióſque enectos veneno & fame, & dictu fœdiora exempla, quæ exequi longum eſſet, conſpectius ſumptum fuiſſe ſupplicium de regibus autores memorant. Nanque Antigonum Iudęorum regem Antonius indicta cauſa, quod ante id tempus nulli regum contigit, ſecuri percuſſit: & Agrippa Bogum Mauruſiorum regem, Antonij partes ſequutum, ſupplicio affecit. Fuítque propterea magiſtratus apud Cumæos, quem Phylactum vocant, cuius erat munus, in frequentem ſenatum venire, regéſque manu apprehenſos, de quorum iudicio agebatur, detinere: donec de illorum præmio aut pœna patrum decreto ſtatueretur. Quod ſi is qui reus agitur, & capitis accerſitur, prædicta die in iudicium non venit, vel domo abeſt mos Romanus erat, vt ante fores ædium nomẽclator tuba illum ad cauſam dicendam quatuor diſtinitis in locis citaret: neque ante fas erat in eum capitis iudicium dari, aut de noxio ſupplicium ſumi, quam diſcuſſa cauſa, crimine probato, & reo conuicto, ne inauditi & indefenſi perirent. Iudices verò, qui pro exceſſu criminis litem daturi erant, cõceptis verbis ſe nihil habere, nihil precibus dare, ſolenniſſimum iuſiurandum præſtare cogebantur, quod mox deprauatis iudiciis fieri deſitum eſt. Hoc quidem iuſiurandum apud Aegyptios ſanctius præſtabatur, in hæc verba: Vt ne regis quidem minæ, aut iuſſa à recto bonóque illos deducerent, aut tranſuerſos agerent. Apud Athenienſes iuſiurandum iudices præſtant, ſe ſecundum leges ſententiam daturos, & cauſam diffinituros. Iudiciũ verò de nocente ſic fiebat, vt prætor tribunal in primis aſcẽderet, noxio poſt terga ligarentur manus, miſſo pręconio ſilentium fieret, legitima deinde prætoris proferrentur verba claſſicum ad ſpectaculum poſtea canerent, ſuppliciúmque de noxio ſumerent. Quod plerunque nõ ſtatim ſumebatur: quippe ſenatuſconſulto Tiberii tempore, & per alias conſtitutiones actum fuit, vt damnatorum pœna in decimum ſemper differretur diem.

Suppliciũ de regibus ſumptum.

Phylactus.

Reus non comparens in iudicio.

Iudicũ iuramentum ſolenne ante ſententiã deſinitiuã.

Iudiciũ de nocenteq́uo pacto fiebat.

Locus ex Ciceronis oratione pro Milone explanatur, & quæ regiæ, quæque atria Romæ fuerint.

CAPVT VI.

CVm Romæ in gymnaſium literarium, quò plerique eruditorũ conuenerant, nos quoque laxandi animi cauſa quandoque ventitaremus, doctor ibi quiſpiam, Tullianæ lectionis vt ipſe aiebat, profeſſor, ingenio alioqui exculto, ſed ſuæ laudis pluſquam ſatis eſſet vendicator, multo auditore circundatus, Ciceronis orationem quam pro Milone inſcripſit, magno ingenio elaboratã, publicè apud compluſculos lectitabat: eiúſque diſpoſitionem & conſtitutionem, communéſque locos, ſinguláſque partes & colores, aliáque oratoriæ artis documenta, diſciplináſque rhetorũ, per numeros nouis & exquiſitis modis ex intimo artificio adnotabat. Cúmque verba ex ea lectione percenſeret, quibus Cicero, quantũ poteſt maximè, Clodium in inuidiam crimĕnque adducit, cúmque infeſta oratione inſectatur his verbis: *Hæc ſica longo interuallo conuerſa rurſus in me eſt: nuper me quidem, vt ſcitis, ad regiam penè confecit.* Sic ipſe explicabat, vt diceret, hanc regiam fuiſſe in colle Quirinali, vbi Numam Pompilium habitaſſe autores tradunt, quódque in eo ſedem habuerat, ideo regiam & atrium Numæ ibi fuiſſe, & de hac Ciceronem intelligere aſſerebat. Atque hæc & pleraque in hanc ſentẽtiam quum ille dixiſſet, tenuit nos admiratio iſtius doctoris, tam inconſideratè & perperam loquentis, id quod errore manifeſto procul à vero eſſe liquidò conſtat: ſiquidem non vbicunque Romani reges belli paciſque tẽporibus habitarunt, illic regias, aut atria conſtruxerunt. Tullus Hoſtilius primo in Velia, mox in Exquiliis ædes habuit: & Tarquinius Priſcus ſupra nouam viam, Seruius Tullius etiam Exquilias incoluit: & tamen nullas iiſdem in locis regias habuiſſe feruntur. Sex enim aut ad ſummũ ſeptem Romæ fuiſſe regias, cõpertum habemus: vnam ad ædem Veſtæ iuxta forũ, quã Numa incoluit, ibíque atrium regium fuit: eámque regiam longo tempore pręcipuam fuiſſe cùm religione, tũ antiquitate, multi prodiderunt: quæ poſtea incendio Neronis vnà cum æde Veſtæ deflagrauit. Alteram in Cælio monte, vbi Tullus Hoſtilius, quò frequentius incolere-

Regiæ 6. aut 7. Romæ.

tur,regiam ædificauit.Tertiã in Sacra via, in qua Ancus Martius ſedem habuiſſe fertur: de qua Ciceronem nunc intelligere Aſconi⁹ ſentit:quippe inter ſeruos Hipſei & Milonis pugnam inibi commiſſam,& Ciceronem opera Clodij vitæ periculum adiſſe tradunt: quãuis Acron per peram aliter ſentire viſus ſit.Aliamque in Pompeij theatro,quod in campo fuit,fuiſſe memorant. Iuxta theatra enim regias ſitas perſæpe inuenimus,ſicut Marcelli theatrum,quod regiam habuit, ad quam quatuor columnas magnitudinis myræ ex theatro Scauri tranſlatas Plinius notauit:& Pauli regiam ad Curtium lacum, & aliam in Sacrario.Fuit enim theatrum Marcelli ab Auguſto, ſed alieno nomine,conditum,quo tẽpore à M. Agrippa plura & egregia Romæ conſtructa fuere. Hic enim fuit ille Marcellus Auguſti nepos,ex Octauia ſorore & Marcello genitus,cui filiam Auguſtus paucis ante diebus quàm morte ſublatus eſſet, deſponſauit. Neque aſſentior his qui atriũ in colle Quirinali vnà cũ regia conditum fuiſſe dicunt: ſiquidem omnes ab Aſinio Pollione atrium Libertatis in primis conſtructum volunt,quod in tẽplo Libertatis conſpicuæ magnitudinis erat. Poſtea interiecto tẽpore Gracchorum pater in Auẽtino ex mulctaticia pecunia illud amplius erexit:in quo bibliotheca Græca Latinaque viſebatur:quod intercurſu temporum penè collapſum Sex.Helius Pætus & C. Cornelius cẽſores reſtaurarunt.Ea quidã atria ædificij genus fuere cõtinens mediam arcam,in quam ex omni tecto pluuia recipitur,columnis quadrifariam per ſingulos angulos diſpoſitis, & epiſtyliis. Fuit quoque atrium publicum in Capitolio, & atrium Scauri,in quo maximæ colũnæ ex præruptiſſimis ſaxis collocatæ ferũtur: & aliud Pompeij, quæ poſtea ipſius curia facta eſt.Legimus quoq; atriũ regiũ iuxta forum piſcariũ:& duo atria,Meuiũ & Titium:quæ Porcius Cato in Latomiis fecit Et atriũ Veſtæ: & Saturium, in quo ſacrorum tubæ agna luſtrabantur. In colle verò Quirinali,quòd regia aut atriũ fuerit, nec traditur quicquam,nec inuenitur.Neque omittendũ,plures regias velut regalis opulẽtiæ monumenta, apud pleraſque gentes laudibus celebrari Nam Cirtha & Vtica Maſſæſylorum regũ regiæ fuere:ſicut Sybaris Colchorum, Libs Antæi:

Cicero explicatur.

Acronis error.

Atrium Libertatis.

Atria quod genus ædificiorum.

Atria diuerſa Romę

Regia apud exteras gentes.

Iol Iubæ & Zama, Pergamus Eumenis, Cynaræ Byblus, Guoſos Minois, Deiotari Blutium, Halicarnaſſus Cariæ principum, Eleuſa Archelai, Naparia Cādacis, regiæ fuere: Darij verò regia fertur Sadracæ in Aſſyria. Parthorum Suſa, vbi hyemē agūt Ecbatana & Perſepolis, vbi ęſtatem: quam Alexander iniectis faſcibus incēdit. Indorū regum Taxilla. In Ægypto Abydis. Tigranis Artaxata olim Medorum, nunc Parthorum, Memnonis regia Suſis, Attali Trallibus, & Sardis Crœſi regia viſebatur, quam Geruſiā fecere. Cyri autem renia Babylon fuit, quam Suſis ante ferre ſtatuerat. Tametſi Perſarum mos foret, in mōtibus regias facere, in quibus theſauros & antiquiſſimas gazas congerebant: vt illas velut ampliſſimū virtutum monumentū poſteris relinquerent Mithridatis autem erat Gabiis, & Oenotriorū regum Pandoſiæ: Macedonū Demetrias. Ilion Priami, Scepſis Æneæ, Tolgus Pyrrhi: Alexandria verò tres habuit regias, vnā Lochiam promontoriū, alteram Timoniū appellauit Antonius. Muſęum quoque pars regiarū erat. Etiam in Antiochia Aſſyriorum regum regia ferebatur: ſicut Sogdianæ gentis in Maracanda: Sami, Polycratis. Alexander autem Macedo præcipuè Arabiam, quam ſedem imperio delegerat, totius imperij regiam deſtinauit.

Perſarū regia in mōtibus. Vide ſub lib. 2. cap. 2.

Quo apparatu, quibúſque cæremoniis apud veteres defuncta corpora igni tradebantur, qualiſque pompa exequiarum foret.

CAPVT VII.

QVo ritu, quibúſque cæremoniis defuncta corpora efferri conſueuiſſent, qualíſq; funerum apparatus & exequiarū pompa fuerit, à multis ſæpe authoribus intercisè perſcriptū eſt. In primis obſeruatum fuit, vt proximus ſanguine, morientis corpus dū trahit animā, amplexus, exhalantis ſpiritū oſculo exciperet, flatūque hauriret: mox decedentis oculos & ora clauderet, vſque ab Homeri temporibus vſitatum: nefas exiſtimantes, à viuentibus decedentiū oculos ſpectari, tametſi lege Meuia (vt Varro ſignificat) ne filij parentibus oculos ſigillarent, cautum fuerit. Naſamones verò præcipuè curāt, vt moritu-

Naſamones.

ros, quum agere incipiunt animam, ſedentes conſtituant, ne cubantes ſpiritum exhalent Poſt quæ defuncti corp⁹ per interualla conclamatum, propiores affines calda abluere, deinde vnguentis vngere, candidóque amictu induere, ac diebus ſeptem ſeruare ſolebant, ara conſtituta, vbi odores incenderent, quæ acerra dicta eſt. Græcis verò ſeptēdecim diebus corpora antequā cremarentur, totidémque noctibus ſeruare mos erat. Qui quidē amictus non ex lana, ſed lino intexebatur, Ægyptiorū exemplo, apud quos laneæ veſtes, nec cum cadauere ſepeliuntur, neque in ædes deorum importantur. Id quoque à Græcis vſurpatum fuit, vt veſte alba cadauer, coroníſque ornarent, & pæana canentes, ſepulchro inferrent. Die verò octauo per præconē indicto funere, ne fraudarentur ſolēni honore ſupremi dies, vt homines ad honeſtandas exequias conuenirent, his verbis, O LLVS letho datus eſt, proclamabatur. Apud Spartanos erat conſtitutū, vt rege defuncto, equites obitū regis enunciantes curſitent, fœminæque crinibus paſſis & libero cōqueſtu, tinnitu ollas pulſent æneas, quibus nec nocte nec die quies. Tunc audito regis obitu, in omnem formam luctus concedi permiſſum erat: mulieréſque proxima affinitate, in veſte candida & capite aperto, ritu Romano eiulantes, funus celebrare. Filii verò tecto capite, in veſte pulla parentes efferre cōſueuere. Apud Græcos fœminæ viríque in candida veſte cum coronis, ampliſſimi viri exequias proſequuntur, & velut in publico luctu complorant promiſcué. Quod fuit in more Syracuſanis, qui candido amictu velati, & fronde coronati. Thymoleonē extulere, cui perpetuos honores, atque in foro ſepulchrum decreuere: ſicut Sicyonij Aratum in veſte alba & coronis ſepulchro intulere. Argiui quoque in luctu albas veſtes aqua ablutas induūt, & in candido amictu funus comitantur. Ægyptij atque Aſſyrij funera obſiti ſqualore & ſordibus, ac cœno obliti, capillū ſummittentes, & barba detonſa: Mileſij verò, eraſis capitibus, plangere cōſueuerunt: qui mos apud barbaros inoleuit frequens, vt in funere & caſibus aduerſis iuuenes tonderent comā, barbam ipſi ponerent, & vxorū capita deglabrarent. Perſæ quoque detōſis cōiugibus & liberis, lacera veſte, lugubri vlulatu, corpora

Græci.

Spartanorū ritus rege defuncto.

Filij parentes efferebant.

Alba veſtis lugubris apud quos.

Luctus indicia coma detonſio & barbæ.

efferebāt:qui etiam in funere clarorum virorum ſeipſos, equos,& iumenta tondebant. Apud Græcos conuenit,in luctu viros comas alere,barbam capillúmque ſummittere,mulieres verò tonſis crinibus eſſe: quē morem à Romanis vſurpatum legimus, vt ſorores defunctis fratribus, & matres filiis orbatę,in acerbo funeris luctu,cum flebili vociferatione detonſos crines corporis imponerēt:qui mos antiquiſſimus vſque ab Homero traditur: apud quē Patrocli cadauer oper.um amicorum capillis ſuperiectis fuit: & Achilles flauam comam in defuncti Patrocli funere manibus ſecuit. Quippe ea lugenti aptiſſima putantur,quæ indecora,nec vſitata ſunt. Cuius rei cauſa,in Lycia affines & propinqui in funere muliebres veſtes induūt,vt eam veſtitus deformitatē pertæſi,citius à lachrymis abſtineant. Macedonibus aſſuetum erat,vt crines tōſi defunctos lugeant, Nanque Archelaus Macedoniæ rex Euripidem tragicum intimum familiarem, crinē tonſus luxit, In quo facetiſſimum illud Bionis proditur, perinde lugentes capillū euellere, quaſi caluitio mœror leuaretur. Carthaginenſes in luctu comas & ora lacerant, & vbera plāgunt. Idem Græcis in vſu fuit,vt in luctu capillum manu diſcindant,& comam vellant, vtque defuncti vxor in fletu oculos corrumpat,quaſi hoc mun⁹ morientis foret. Ægyptiis quoque traditur mos, vt in obitu regis ſinguli capita luto deturpēt,& nudatis mamillis mulieres,viríque pectora plāgant, atque in deformi illuuie, ſeptuagintaduos dies cibis animantiū, vino & omni paratu abſtineant:ac recenſentes regis virtutes,crebris eiulatibus luctum renouent. Si verò felis moriatur,in luctus & mœroris ſignum,ſola ſupercilia eradant. Apud Lacedæmonios obitu regis enunciatio, Spartiatæ ſerui & mulieres,ingēti coacta manu,laceratis crinibus,abſciſſa veſte,cum vocibus & vlulatu frōtes manu plangunt, & capite cōuerberato,interitum miſerantes, eum fuiſſe optimum regum,voce ſignificant:quem morte ſublatum, omni genere honorum,velut diuinum cumulari Lycurgus lege ſanxit. Ideo præualuit mos, regum & optimatum in funebri pompa,vbi dolore inteſtino premuntur,vt decoris immemores cinere caput aſpergant, faciem deturpent,tunicam diſcindant,humi iaceant, comam vellant.

Græcorū & Romanorū mos.

Iliad. N.

Lyciŋ.

Macedones

Bionis dictum.

Carthaginenſes & Græci.

Aegyptiŋ in obitu regis.

Lacedæmoniŋ.

Contrà

Cōtrà verò Thraces: nam defunctos cum cantu & luxu, lasciuáque geſticulatione, patrium carmen canētes, efferre ſoliti ſunt. Maſſilienſes quoque nullo dolori indulgentes, funera cū neceſſariis adiecto conuiuio celebrant. Cimbri & Celtiberi, ſiqui in acie mortem opetūt, gaudio exultant: ſi autem morbo affecti decedunt, in ſqualore & luctu ſunt. Pellibus quoque veſtiri Romanos diebus luct⁹ & qui funus facerent, cuiuſque cura & procuratio funeris erat, prætextam pullē induere, apud multos inuenio. Solites etiam illorum corpora qui magiſtratus & honores geſſerant, in prætexta purpurea, togáque cōſulari vel ſenatoria, viróſque triūphales in tunica Iouis: plebeiorū verò in toga plebeia aut pallio efferre, & cum eiſdem illa cremare, ſæpe compertū eſt. Lecto igitur conſtrato purpura aut lintheis ſplendētibus, & in eo defuncti corpore locato, poſt vltimā conclamationem, tibicine præcedēte qui næniam funebrem, qui laudes defuncti & facta recēſebat, tum pudorem, integritatem & fidem, non ſaltabundus, vt olim, ſed ſtans Phrygio modulo caneret, funus procedebat. Is enim modus erat ad mœrorem accommodatior: quod ideo inſtitutū ferunt, quaſi in illas æternas amœnitates, ac in ſedes & concilia piorum poſt funera recepti videantur: tametſi multi hoc funeris ſolenne, & omnem apparatum prætermitti iuſſerint. Quippe M. Æmylius Lepidus princeps ſenatus decedens præcepit filiis, vt ſine linteis, ſine purpura & tibicine funus ſibi facerent. Et Atticus pomponius, multíque clari viri ſine pōpa funeris efferri voluere, præficáſque quæ luctui præeſſent, aduocare, vel precio conducere ſolebant, quæ cātu & funebri carmine lamentarentur, vitámque & pręclara geſta, ſummáſque virtutes non ſine miſeratione laudarent. Nonnunquam mimos qui perſonas effingerent, ac facta dictáque repreſentarent, adhibebant. Quas quidem nænias Græcis in luctu ſæpe decantari inuenimus, qui apio coronati, defuncti laudes recēſere carmine, quod Ialemon vocant, & res memoratu dignas claro præconio celebrare aſſuērant. Senatoribus verò & patriciis atque ſummis ducibus, tuba: minoribus & plebeiis, exequiali tibia canebant ſiticines. Quā tibiam nō in funeribus modò, ſed in ſacris, in ludis, & conuiuiis adhibebant. Impe-

Thraces. Maſſiliēſes. Cimbri. Celtiberi. Romani. Qui magiſtratus aut honores geſſerant. Ritus efferendi fun⁹. Næmia. Qui funeris pōpa cōtēpſerint. Præficæ. Næniæ. ἰάλεμος. Senatores. Patricij. Plebeij. Imperatores.

ratoribus etiam plurib⁹ tubis mœſtùm clãgentibus, quod à Caribus & Phœnicibus deductũ autumãt, qui in funebri põpa breuibus tibiis lugubre canentibus, vti conſueuere. Deferendi verò feretrũ, propinquioribus virilis ſexus dabatur mun⁹. Itaq; filij parentes, & fratres ſorores elatas funere deferebãt, nonnunquã ſerui libertate donati, plerunque ſenatorii, prætorij & cõſulares, quique ampliſſimis honoribus functi erant, imperatorũ & conſularium virorũ feretrũ detulere. Quare Pauli Æmylij, qui de Macedonia triumphauit, legati Macedonum: & Syllæ dictatoris feretrum, ſenatores & ſacræ virgines extulerunt, Et metello filij tres conſulares, duo triumphales, vnus cenſorius, & alter prætor lectum ſubiere. Dúmque effertur, inſignia honorum quos geſſiſſet, vt faſces, ſecures, lictores, armáq; & dona militaria, coronáſque omnis generis quas in vita meruiſſet, vexilla atq; vrbiũ dona & legionũ, ſpoliáque hoſtium, ac munera quæ quis daturus erat, expreſſóque cera vultus, & decora maiorũ, totiúſque familiæ longo ordine ſimulacra, & gentile ſtemma præferebãt ab vltima origine, quanto cũ poterant apparatu. Quare C. Cæſar in amitæ funere, Marij ſtatuas pro decore familiæ detuliſſe fertur. Et Tiberius in Druſi funere originem Iuliæ gentis, Æneam, omnéſque Albanorum reges, Romulum & Appium Clauſum, cęteráſque Appiorum effigies longo ordine produxit. Ferunt quoque Iuniam, quæ Caſſio nupta fuit, viginti clariſſimarum familiarum imagines, velut indicium ſplendoris & vetuſtatis familiæ, in funere præceſſiſſe: inter quos Manlios & Quintios, Caſſiúmque & Brutum. Nonnunquam, vt ampliore efferrentur funere, plures defuncto ſtrauere lectos, qui inſtrati in pompa funeris anteibãt: ſicut de Sylla, cui ſex millia, & Marcello, cui ſexcentos prælatos legim⁹. Tum ſiqui ab eo ſerui manumiſſi & libertate donati fuerãt, illi præcipuè, qui fide inſignes à domino cogniti forent, herilem interitum miſerantes, pleni lachrymarum elatum corpus præcedebant pileati, aut alba lana capitibus velatis: qui quanto plures erant, tanto plus nominis laudíſque dedere, quòd familiam totam decedens dominus, tantis muneribus cumulaſſet, ac libertatis precio affeciſſet. Nonnunquam illos qui raſis capitibus

Feretrũ qui ferebant.

Imperatorũ & cõſulariũ virorũ feretrũ à quibus ferebatur.

Pompa funebris.

Lecti defuncto ſtrati.

Liberti in funere herili.

triumphãtis currũ fuerant proſequuti,eiuſdem defuncti corpus pileatos in pompa funeris pręceſſiſſe inuenimus. Q. Terentium Culleonẽ,quem Scipio Aphricanus ſeruitio exemerat,quíque triumphantis currũ capite raſo fuerat proſequutus,eiuſdem elatũ corpus pileatum præiſſe memorant:pòſt ſequente proximiorum affinium & amicorum turba,lugẽtis habitu,capillo demiſſo,in veſte pulla aut cærulea,vt Cato,ſignificat. Quum enim adoleſcẽtis funus facerent,cæruleum frequẽtes induebant. Apud exteros verò phæus color ſumebatur in luctu. Nanque Antiochus,audito fratris obitu,purpura depoſita,phęum induit,qui inter album & nigrum fuiſſe color traditur. Nonnunquam ſenatu vniuerſo & magiſtratibus cum vexillis, interdum equitum turmis, ſiquando regum aut imperatorum funus efferrẽt,comitantibus.Funeris enim hæc lex erat,vt præcedente pompa funebri, viui ſequantur,tanquam haud multò pòſt morituri. Interim lectulo plerique flores & corollas iacere, nonnulli vnguenta & odores,alij dono cumulare, idque noctu & obſcura luce: ideo ardentes faces adhibebant. Nam die funus efferre vetuſto more non licuit:quod Demetrius rex cauit edicto, vt ante lucẽ vel poſt crepuſculum efferantur corpora:die verò nõ liceret. Sæpe tamẽ imperatoris aut ducis, qui occubuiſſet in acie,funus milites quantũ poterant militaribus ſtudiis celebrarunt. Ea pompa fuit, vt armatæ inſtructæq; legiones in turmas & centurias cum vexillis militaribus inuerſis aut abiectis militiæ inſignibus defunctum comitentur,phaleráſque equis detrahãt, enſium mucrones & lancearum cuſpides humi deiectos ferant, & rogum luſtrent. Id quod apud Græcos etiam ſeruari meminimus. Rogo igitur extructo, & pyra cupreſſo circundata,propter grauẽ cremati corporis nidorem,ne tetro odore abigerentur proximante, ac deſuper defuncto corpore locato, illius oculos antequam cremaretur,patefacere, & cœlo oſtendere mos erat. Apud alios trientem in os defuncti, tanquam naulum imponere: quem apud inferos dari pro portorio opinio fuit, & vana ſuperſtitione creditum: quod apud Hermonienſes vetebatur, quia pronus inde ad inferos deſcenſus erat, quaſi naulo non indigerent obituri: ſicut

Veſtium lugubrium color.

Apud exteros Phęus color.

Lex funeralis.

Interdiu non efferebant mortuum.

Pompa funebris Imperatorũ aut ducis qui in bello occubuiſſet.

Cremandi corpora mos & cęremonia

Triẽs in os impoſitus.

Lethe. circa exitum Syrtium fuit Lethe amnis,& in Epiro atque *Acheruſius ſpecus.* Heraclea pontica Acheruſius ſpecus, quem vſque ad inferna patêre dixerunt,& contra Laodiceam os Plutoniũ, *Os Plutonium.* in quo omne animatum moritur, & in Tænaro Laconiæ *Inferni oſtia.* inferni oſtia,& ſpelunca per quam Cerberũ eductum, & Furiarum templũ eſſe ferebatur. *Galli.* Gallis verò mutuam inuicem pecuniã dare,quam apud inferos poſt obitũ redderent,in vſu erat,Præfica aſſiſtente, & lamentabili carne populum rogo circũdatum ad complorationes & lachrymas prouocante,populo etiam largis fletibus,& pari comploratione reſpondente. In quo luctu quædam ad miſerationem canabãtur carmina,& verſus ad tibiã cum laudibus & lachrymis,pietatem,humanitatémque & defuncti interim miſerantes. *Pyræ extruẽdæ ratio.* Eam verò pyram pro dignitate & honoribus, quibus in vita functus erat, & prout ampliſſimos magiſtrat⁹ & imperia geſſerat, modò maiorem,modò minorem extruxere. Fuítque lege duodecim tabularum cautũ,ne de lignis politis extrueretur: donec *Pollinctores.* per funerũ miniſtros,qui pollinctores dicti ſunt, corpus igne ſuppoſito cremabatur. In qua extruenda id ſeruatũ eſt, vt præter arida ligna,papyrum quoque, quò facilius *Pyra apud Germanos.* cremẽtur,nonnunquam crocum & vinum affatim apponant. Germanis ſtruam rogi nec veſte, nec odoribus cumulare licet, ſed ſua cuique arma & ſuus equus adiicitur rogo. Corpora verò clariſſimorum virorum, niſi ex *Cum corp⁹ arderet.* lectiſſimis lignis certi generis, concremari ſine vllo funeris ſolẽni permittitur. Dúmq; igne accẽſo corpus ardebat,pro dginitate,próq; opibus, quibus quiſque potens erat,ita amici & affines, quíque coniunctiſſimi aderant, quæ chara habebant & præcipi cultus, cum gemitu & queſtu miſerabili, in luctus & grauiſſimi doloris ſignum, ignibus iaciebant. Itaque multi veſtes triumphales, enſéſque & balteos,nõnulli arma militaria: mulieres verò, ne ſtudio vincerentur, ornamenta ſua, armillas, zonas, mundúmque muliebrem, vittáſque virginalis comæ: alij retortos cincinnos & torques, ac bullas prætextáſque liberorũ flammæ indidere:thuráque,vnguenta & odores *Odoramẽta igni iniecta.* omnium generum,quos lancibus ferebãt. Quare multos copia odorum ad pyram exaninatos, & præter infinita odoramenta,in funere Syllæ,ſtatuam iuſtæ magnitudinis

ex odoribus abſumptam comperimus. Quæque defuncto chariſſima,& cordi fuiſſe arbitrabantur in vita, quarúmque rerum mirũ & efficax ſtudium fuerat, vt ſcuta, gladios & arma,canes,dilectos equos,luſcinias, auéſque ad eundem rogum trucidatos,vt vnà cum defuncto cremarentur,igni tradebant:plerique verò ſeipſos. Vnde exemplis palàm factũ nouimus,multos accenſis dominorũ rogis doloris impatientes,vel violentas ſibi manus intuliſſe,aut igni pariter abſumptos eſſe. Quod etiam de canibus, qui charitate dominorum in flammas ſe incerere,memoriæ proditum eſt. Nam Hieronis & Lyſimachi canes,accenſis rogis dominorum,in flammas ſe iniecisſe,& vno incendio arſiſſe tradunt. Qui etiam erat Græcorũ & AEthiopum præcipuus mos, vt comas ad rogum diſſecent,corporique & igni imponãt:boues & pecora, equóſque & canes in ignem mittant, vinúmque & oleũ fundant. Vtque rege morte ſublato,familiares, & qui cũ eo cõiunctiſſimè vixerãt,charitate principis vim vitæ ſibi ad rogum afferant,vnáque morte intereant. Indorum peruulgata hiſtoria eſt,vt viro defuncto, quæ chariſſima cõiunx in vita fuerat,eodem igne abſumatur,vnáque cõcremetur. Thracibus & Getis erat iſte mos,vt viro defuncto,præcipuè dilecta coniunx,maximo cultu ornata, ad tumulum duci,& à propinquiore mactari,eodémque tumulo humari debeat. Gallis verò,vt ſerui clientéſque cũ dominis patroníſve vnà crementur viuentes, eadémque pyra intereant. Gerri Scythica gens, defuncto rege, in tumulo vbi cadauer odoribus delibutum erat, præcipuam coucubinarum,pincernã,coquũ,agaſonem,ac miniſtrum,vnà tumulare,equóſque & L. ex miniſtris ad rogum præfocare aſſuèrant. Græcis verò vſurpatur, vt imperatore aut duce fato perfunctis,funus efferatur ſolenni pompa,& apparatu regio: captiuíque & milites circa rogum digladientur,ouéſque & boues mactẽtur. Vtque in omnẽ formã luct⁹ cõcedatur,equi viríque tõdeantur, propugnacula è mœnibus diruantur,tẽmpla lapidentur, aræ ſubuertantur,Lares abiiciantur,partus exponantur, cibo abſtineant,ignis extinguatur,atque in pompa funeris,magiſtratus,ſacerdotes,pueri atque iuuenes cum trophæis,coroníſque & armis militaribus funus proſequã-

Amici ſe in rogũ cõiicientes.

Comæ rogo iniectæ.

Indi.

Thraces.

Galli.

Gerri.

Græci in funere ducis aut imperatoris.

Ad rogum adferri ſolita. tur. Cœnas quoque ferales apparari & crateres lacte, vino & ſanguine, necnon mella & crocū ad rogum inferri ſolita inuenimus, vt vnà cum defuncto crementur. Fuitque amoris Galatarū, vt defuncti familiares & affines, inſcriptas epiſtolas ad rogum cōiiciant, velut apud inferos mortui illas mox lecturi forent. Funebrémque laudationem optimates & grandes natu, aut proxima neceſſarij in honore poſiti, de laudibus defuncti habere, ac ſolenni laudatione illius facta dictáque, & totius vitę curſum, maiorúmque laudes receſere aſſuêrant. Primus enim Valerius Publicola, mortuo Bruto, ſupremas ipſius laudes accurata oratione proſequutus fuit. Inde inſtitutū, vt clarorum virorū in funeribus ſolēnis laudatio eſſet. Nam & Appij decemuiri defuncti laudationē ſequutis tēporibus plebs æquis auribus audiuit. Et Scipionem in funere ſupremo, vt hominem diuinum, Maximus commendauit. Fuítque in vſu apud Ægyptios, rege defuncto, antequam iuſta dentur, per ſacerdotem qui proximam tenebat dignitatem, omnē vitæ ſeriem, & ipſius dicta factáque, & an fuerit fortiſſimè præliatus, an verò ſegnis & deſes, ex alto ſuggeſtu in maximo omnium conuentu per legi & recenſeri: & ſi vitia præualebant, honore funeris priuari, atque inſepultum cadauer abiici. Si verò virtutes præcellerēt, omni honore cumulari, vnguētis deliniri, & laudibus celebrari. Reliquos verò cuiuſque ſortis homines, ita laudari, vt ſine vlla opū fortunarúmve mentione, ſolā religionem, iuſtitiā, pietatemque cōmendarent. Apud Indos verò multa ſecula viguit mos, vt quū moritur quiſpiam, pro foribus domus, magiſtratus cui hoc munus impēdebat, anteactā vitā moréſque deſcribat: vt vitia laudéſque innoteſcāt omnibus, & palā fiant. Fertúrque Fabius Maximus præ cęteris vnus, qui in funere filij inteſtino dolore affectus, oratione non infracta ad populū ipſius laudes magno ſpiritu diſſeruit. Quod à Græcis ſimile quoddam accepimus, vt defuncti laudes ſolēni oratione & lōgè petito prooemio proſequātur. Proditúrque Primus Pericles fuiſſe, qui carmine & laudibus eos qui in bello Peloponeſiaco pro patria occubuerant, proſequutus fuit. Alij verò Solonē Gręcis funebrē orationem primū inueniſſe ferunt. Et quāuis à principio virorum tantum geſta, nec

Galatæ. *Funebris laudatio.* *Valerius Publicola primus oratione funebri vſus.* *Aegyptii rege defuncto.* *Indi.* *Laudatio funebris apud Græcos. Orationem funebrem quis primū habuerit apud Græcos.*

mulieres laudare conſueſſent: quia tamen Camilli tẽpore collatum aurum, vt ſe populus Romanus à Gallis redimeret, dederunt: cautum fuit, vt in earum funeribus, ſicut in virorum, ſolennis laudatio eſſet. Nono verò die reliquias defuncti & cremati cineres, mater, ſoror & propinqui, affinéſque nigra in veſte & effuſis comis, aut pontifices & ſacerdotes, nõnunquam primores patrum perfuncti honoribus, tunicati & diſcincti, lotis manibus & nudis pedibus, oſſa à cinere ſeparare & colligere, eáque lacte & vino lauare, & deos manes aduocare: Græci vino & vnguento inſpergere ſolebant, cúmque odoribus effuſi in lachrymas, in vrna cõdere, & linteo ventilare. Fuítque ſeruatum apud Indos & Aegyptios, regum funebres tunicas, quò cineres cremati à reliqua fauilla diſtincti iaceant, ex licio, quod igni non abſumitur, cõficere eáſque ad rogum defunctum corpus induere. Quippe in Caryſto lapis naſcebatur, qui velut lana intextus, nullo igne adurebatur. Tunc poſtquam defuncto conclamato, & nomine deplorato, ſatis lachrymarũ luctúſque fuerat, ipſique ter aqua aſperſi & luſtrati erant: omni munere abſoluto, ſupremum Salue & Vale, tanquam nunquam eos viſuri vltra, cõclamabant: & à præfica feralibus officiis iuſtíſque perſolutis, poſt lamenta & conclamationes, ILICET dicebatur: qua voce miſſum populũ faciebat. Quíque funus proſequuti, quíque comites fuerãt, velut ſupremo fũcti officio, ad proprios lares reuerſi, aqua aſperſi, ignem ſupergradiebantur, hoc ſe piaculo e funere expiari arbitrati, quod expiationis genus ſuffitionem dixere: cuius rei cauſa ferias ſæpe indixerunt, quæ Denicales dictæ. Græci verò aqua luſtrãtur pura, eadémque expurgantur, in qua torrem ex altari extinxiſſent prius. Scythæ poſt funus amicos excipientes, epulum prædebãt cadauer comitantibus. Peracto igitur funere, vbi à luctu quieuit animus, viſceratione & ludos funebres, plerũque gladiatorios, muneráque, Græcis Gymnica certamina & equeſtria in defuncti memoriam populo dari ſeruatũ eſt: nonnunquam nauiũ curſus, & naumachiam. In qua viſceratione fuit inſtitutũ, vt omnia carius væmirent: quare ad pollinctum emere, ſermo percrebuit. Fertúrque Numæ edictũ ne piſces qui ſquamoſi nõ eſſent, ad pollinctũ emere, fas

Mulieres etiã in funere laudatæ.
Cineres colligendi mos.
Tunicæ funebres regũ Indorũ, & Aegyptiorum.
Licium.
Ilicet.
Luſtratio poſt iuſta funeris abſoluta.
Suffitio.
Denicales feriæ.
Viſcerationes & ludi funebres

Emere ad pollinctũ. Pollinctura.

foret:ſcilicet ne nimis magno in funeralibus cœnis mercarentur obſonia:quam cœnam pollincturam dixere:In qua,etſi nihil deeſſet,omniáque affatim ſuppeterent, lætari tamen minimè decebat.Fuítque inſtitutum,vt per vini cibíque lenimen,defuncti deſiderium leuaretur.Pręter quam erat cœna exequialis, quæ ſenibus & his qui multùm ætate proceſſerant,dabatur: in qua pranſi,diſcedentes poſt ſupremum officium,alter alteri vale dicebat:quã Silicernium vocant.

Silicerniũ. Athenienſes. Argiui.

Athenis per funeri pręfectos epulum apud defuncti maximè neceſſarium dari conſueuit. Argiuorum verò inſtitutum fuit, vt defuncti affines ſtatim ab exceſſu Apollini ſacrificent, & trigeſimo pòſt die Mercurio,Apolliníſque ſacerdoti hordeum dent,ignémque extinguant,& rurſus accendant, carnéſque victimarum percoquant,quibus poſtea veſcuntur.

Ludorũ funebrium apparatus.

Eos quidem ludos apparatu magnifico, continuis IX. diebus, in híſque gladiatorum paria, qui venalem ſanguinem habebant, Romani exhibuere: ad quos intromitti matronas nefas habitum. Idque adeo vſu & moribus interdictum fuit, vt P. Sempronius vxori, quòd ludis funebribus interfuiſſet, repudium dederit.

Imagines & colunæ in memoriã defuncti erectæ.

Domi quoque, & in loco celebri,defuncti imagines in memoriam poſteritatis,plerũque cereas,aut marmoreas,vel æneas: colũnas quoque cum trophæis & titulis, ac magnificentiſſimis decretis, publico cõſilio erigere,& res geſtas monumentis inſcalpere,leuandi deſiderij cauſa,antiquo more ſeruatum eſt. Quas etiam iniuria cæſis ciuibus ſempiterno æuo duraturas,publico decreto erexerunt,vt gratiam bene meritis ferrent.

Lacedæmonii.

Apud Lacedæmonios, his qui in re militari facinora geſſerant fortia,ſtatuas & colũnas pariter cum elogiis poſt obitũ dedere. Rege verò defuncto,ipſius ſimulacrum, ita vt viuus appareret, in toro purpura & auro inſtrato effinxere.

Tempus luctus,et qua ætate defũcti indefleti erãt, aut contrà.

Tempus verò luctus,vt erat à Numa conſtitutum,poſteri ſeruauere:qui puerum trimo minorem,nec lugeri,nec plangi voluit. Id quod in Thera vna ex Cycladibus ſeruatum legimus: in qua pueri citra ſeptenniũ,aut homines vltra quinquageſimũ annum indefleti fuere: quòd illi rapti immaturo funere, vix primum vitæ limen attigiſſent,iſti autẽ ſatis diu vixiſſent. Neque vltra menſes decem,ælios parentum,aut vxores virorum

mortem deflere ſtatuit. Quod lugendi tempus, patri & filio, æquè fratri & ſorori commune eſſe voluit: vltra verò non licuit, ne luctu indefeſſo, & lachrymis nunquam deſinentibus domus & familia funeſtarentur: itaque poſt annum parentes filiorum, & fratres ſororum funera deflere vetuit: ab eo enim tempore lamentis parcere iuſſum eſt. Tametſi nullum lugendi tempus viris legitimũ fuiſſe nonnulli credant, annúmque fœminis tãtum præ finitum ad deplorandum: maſculis non item, intra quem alteri nubere non licebat, & concepto necdum edito partu, vetabantur. Marcus tamen Antoninus philoſophus, ne vltra quinque dies lugerent Romani filium ſibi morte ſublatum, ſummæ ſpei adoleſcentem, edicto inhibuit. Quintus verò Maximus filio conſulari, & Lucius Paulus duobus paucis diebus amiſſis, & Marcus Cato, mortuo prætore deſignato filio, non luxerunt. Marcus quoque Bibulus conſul, quũ toto conſulatu domi delituiſſet, quo die de obitu duorum filiorum certior fuit, in ſenatum venit & munus conſulare obiuit. Quod de Anaxagora & Xenophonte traditur, & Aſinio Pollione, qui quo die filium amiſit, in conuiuio luxit. Cõtrà Pericles, quum animo infracto ſemper fuiſſet, amiſſo Paralo filio, magnitudine doloris victus, lachrymas vberes dedit, & eiulatus nunquam deſinentes. Filios verò minores decennio, tot menſibus quot annis vixiſſent, à parẽtibus lugeri ſtatuit. Sed nec vxores à viris, nec ſponſas lugeri fas putauit. Tẽpore verò luctus matronæ purpurã aurúmque deponũt, atráſque veſtes induunt, & in pellibus degunt: nec illa reſumere, donec eluxerunt, licet. Viri autem ſenatorij laticlauum & annulos aureos exuentes, pullas veſtes ſumũt, barbã capillúmque ſumittunt. Piceas quoque & cupreſſos, veluti ferales arbores & Diti ſacras, in lugubri domo patriciorum, amiſſis fratribus, liberis & propinquis, apponere mos erat. Græcis verò funeſti, & qui exequias duxiſſent, vt lapide Lesbio extructas domos incolant, quod ſubtriſti eſſet aſpectu. Athenienſibus Solon flebiles lamentationes, & cætera dolorem teſtantia, velut inania, & nihil vitæ proficientia, ſuſtulit. Lycurgus verò Lacedemoniis 11. dierũ ſpatio luctũ terminauit. Quod à Thracibus & Maſſilienſibus vſurpatũ legimus: qui quotidia-

Qui nõ luxerũt filios vita defunctos.

Periclis luctus de filio

Luctus tẽpore ornatus omnis abiiciebatur

Picea & cupreſſus arbores ferales.

Græci.

Athenienſes

Lacedæmonii.

Thraces.

Maſſilienſes. nas lachrymas & funeſta omnia, ac ſordes lugubres in funere inhibuere. Luctus autem & mœror patrius intra lugendi tempora ob plurimas minuitur cauſas: vt ſi liberi *Luctus patris minuẽdi cauſæ.* naſcerentur, ſi pater aut filius, frater aut vir, ab hoſtibus capti reuertiſſent: aut cum prior affinis, quàm qui lugeretur, domi natus foret: vel ſi puella dabatur nuptui. Publicus verò, ſi luſtrum fieret, aut vota ſoluerentur, vel ſa- *Publici.* cra Cereris inſtarent. His enim caſibus domum aut familiam in ſqualore & ſordibus eſſe non decebat. Hoc quoque notare contentus ſum, neque puerum minorem ſeptennio, priuſquam omnes geniti dentes forent: neque *Notãdum hoc.* fulmine ictos, qui vita functi eſſent, rogis imponere, aut corpora cremare: neque hominem vita ſublatum, feriis publicis efferre licuiſſe. Quódque quoties plura cadauera & aceruata corpora vrerent, aut incendi curarent, ſolitos eſſe funerum miniſtros, denis virorum corporibus ſingula muliebria adiicere, vt vnius adiumento cætera facilius deflagrarent.

Miraculum Tritonum & Nereidum, quæ variis in locis tempeſtate noſtra comperta fuere.

CAPVT VIII.

TRitonem & Nereidas, hominéſque mari genitos, quos marinos appelllant, præter quàm quod apud Plinium naturalis hiſtoriæ nono legeramus, noſtra quoque tempeſtate conſpicuos fuiſſe, multa documẽta ſunt. In memoria mihi eſt, cùm adoleſcentulus ego in porticu noſtra Portanouenſi Neapoli quandoque diuerterem, Draconettum Bonifacium Neapolitatum, patriciæ gentis & inclytæ familiæ virum, vt in homine militari, facũdiæ florentis, & multarũ rerum cognitione clarum, tunc ſenecta venerabilem, & debilitate pedum inualidum, in *Homo marinus.* conuentu maximo, præſente atque audiente me, referre ſolitauiſſe, ſe dum in Hiſpania militaret, marinũ hominem vultu & corpore prorſus humano, abſoluta ſimilitudine pubetenus, poſtremis verò in piſcem deſinentibus, vidiſſe, in melle ex vltima Mauritania & Oceani finibus ad regulos ſub quibus ſtipendia faciebat, & hone-

ſtum ordinem duxerat,pro monſtro allatum. Fuiſſe autem facie hominis vetuſti,capillo & barba hiſpido atque hirto,colore cæruleo,ſtatura procera,& maiore humana. Aliis quoque tenui cartilagine, quibus marinos fluctus ſecabat,& membrana paſſim interlucente munitum. Et hanc rem non ſibi tantum, ſed pleriſque ſummæ nobilitatis viris,notam & cōſpicuam fuiſſe,dicere.Sed ne quis hoc vanum aut commentitium fortaſſe putet, Theodorus Gaza vir Græca facundia clarus,& philoſophiæ præceptis imbutus egregiè, apud Iouianum Pontanum, ad quem frequens ventitabat, compluréſque noſtrates,ſcitè admodum & luculenter ratiocinabatur, ſe dum in Peloponeſſo ageret, & fœda maris tempeſtate oborta, duriſſimo tempore anni,nonnulla piſcium monſtra procellæ ad litus illiſiſſent, inter cætera vidiſſe Nereidem in litore, fluctibus expoſitam, viuentem iam & ſpirantem, vultu haud abſimili humano, facie quoque decora, neque inuenuſta ſpecie, corpore ſquamis hirto ad pubem vſque, niſi quòd cætera in locuſtæ caudam deſinebant: ad quam properè viſendam cum frequens concurſus fieret, ipſéque & nonnulli è propinquis oppidis vicini affineſque eò ſe contuliſſent, illam frequenti turba circundatam,mœſtam & animo conſternatam, vt ex vultu coniectari erat, in litore iacentem, crebróque ſuſpirio fatigatam conſpexiſſe:mox cùm à tam frequenti corona inſpiceretur, ſeque in ſicco deſtitutam videret, præ dolore gemitus ſpirantes & lachrymas vberes dediſſe: cuius miſericordia motus ipſe,vt erat mitis placidúſque,cum turbam decedere de via iuſſiſſet, ipſam interim † brachiis & cauda,quo maxime modo poterat,humi reptantem,paulatim ad aquas perueniſſe.Cúmque ſe præcipitem magno nixu in mare dediſſet, ingenti impetu fluctus ſecare cœpiſſe momētóque temporis elapſam ex oculis, nuſquam apparuiſſe. Georgius quoque Trapezuntius vir multi nominis,& magnæ eruditionis, apertà profeſſione referebat amicis, ſe cùm haud procul à litore in fonte quodam ſpatiaretur,puellam conſpexiſſe eleganti forma vndis extātem pubetenus,& quaſi laſciuiret, ſubinde emergentem ſummergētémque ſe, quoadúſque ſe cōſpectam intelligens,haud amplius apparuit. Sed ſuper omnia in

Nereis à Theodoro Gaza viſa.

† *Brāchis.*

Geor. Trapezūtius.

noſtro æuo haud abſimile factum accepimus in Epiro, profectò exemplum inter pauca memorabile, quod non nulli prodendum poſteris putarunt, & actis quoque publicis teſtatum eſt. Ad fontem iugis aquæ, ad quem mulieres ex oppidulo aquatum ventitabant, Tritonem ſeu marinum hominem è ſpelunca, quā fortè ibi nactus fuerat, obſeruare ſolutum, ſiquando ſolam ad aquas accedentem, aut per litus obābulantem mulierem videret, ipſum ex vndis & ſpelunca leni greſſu tacitiſque veſtigiis deſilire, & à tergo accedere, ac vi compreſſam mulierem ex inſidiis adoriri, & ad mare concubitus cauſa arripere, arreptámque ſub vndiis deferre conſueuiſſe. Quod cum apud loci incolas percrebuiſſet, diligentius marinum monſtrum obſeruaſſe, & cum diutule laqueos illi intendiſſent, haud multò pòſt dolo captum, & laqueis vinctum cepiſſe: cúmque cibo abſtineret, extra aquas diutius viuere nequiſſe, ſqualoréque tandem & tædio ad extremam tabem veniſſe. Tenet fama, Venereos eos, & flagrantiſſimè mulierum amaſios eſſe: propterea oppidi incolas edicto inhibuiſſe, nequa deinceps ad fontem mulier, niſi viris comitata, accederet. Hæc nos & eiuſmodi ab his qui diuerſa maria penetrarant, & eadem monſtra placidis aquis colludentia vidiſſent, & in occurſum nautis, exertis capitibus ab vndis, occurriſſe, & voces audiſſe referebant, plerunque accepimus.

Triton.

Qui Xyſtici, qui ve Thymelici apud iureconſultos dicti ſint, quódve officium, & quid nomina deſignarint. Item qui intelligantur per aquæ aſperſores in ſacris certaminibus apud iuriſconſultum, & quid pancratiaſtes & poncratium.

CAPVT IX.

CVM Ioanne Platina viro docto & antiquitatū ſtudioſo, pro familiari conſuetudine ſæpe deābulabamus, & omnes antiquitates, veterúmque monumenta atque ruinas vrbis explorabamus. Dūque in veteri ſepulchro inter ſemiruta veſtigia in Quirinali, literis mirādæ vetuſtatis ſitu & ſenio obliteratis, epitaphium legeremus inſcaptum his verbis: L. THENODORVS

Ioannes Platina.

XYSTICVS, PARIDI THYMELICO BENE MERENTI FECIT. Quærebat Platina qui Xyſtici eſſent, quíve Thymelici, nunquid artis nomina vel cognomenta forent. Cúmque meminiſſe me apud autores, qui xyſtici dicerentur, legiſſe quódque in xyſtis velut in gymnaſiis nudi exercebantur, athletas xyſticos dici reſpondiſſem: xyſtos autem longuas fuiſſe porticus ampla latitudine, & gymnaſium vbi ambulationes eſſent, & arbores plerunque digeſtæ: in quibus Athletæ hybernis ſæpe temporibus luctabantur: quas Græci hypæthras ceu paradromidas dicunt, inſtar illorũ quæ in Attica fuere gymnaſia. quæ tria vel maximè memorantur, Lyceum, Cynoſarges, & Academia. Qui autem thymelicii eſſent, mihi non ſuccurrere, neque in mentem venire aſſeuerarem: tum Platina quaſi admirans, ait: nunquid noſtro ciuili iure aliquam de thymelicis mẽtionem fieri adnotaſſem. Nam de xyſticis ſatis ſibi liquere, pugiles fuiſſe, vel ex eo quòd in xyſtis & longis porticibus exercebantur: vel quòd haſtis decernerent, à Græco verbo ξυςὸς, quod eſt haſta: quare xyſticos ludiones, quòd haſtis depugnarent, velut gladiatores, & xyſtarchum qui gymnaſio præeſſet, nuncuparunt: thymelicos verò, eiuſdem generis pugiones ſeu hiſtriones fuiſſe ſe arbitrari. Siquidem Græci hiſtrionicam, thymelen nuncupant: θυμέλην enim ſcenam dixerunt: θυμελικοὺς, ſcenicos & hiſtriones: & niſi quid ſe fallat, de his apud iureconſultos in edictis prætorum mentionem fieri aiebat. Fuere, inquid athletarum & hiſtrionum ſpecies multifariæ: nam & gladiatores, & pugiles, & thymelici, & pancratiaſtæ, xyſtici, pantomimi, palæſtritæ, & arenarij, ſicut Thraces. mirmillones, ſequutores & retiarij: omnes athletarum, hiſtrionum, & comœdorum numero habẽtur. licet pantominos à Domitiano ſublatos, mox à Nerua reſtitutos, demum à Traiano eiectos: hiſtrionéſque à Tiberio, & deinde Nerone ob plurima flagitia Italia pulſos legamus. Thymelicum verò choragium apparatum eſſe ſcenarum & hiſtrionũ, quos omnes inter artifices adnumerari, neminem fugit. Et pleraque hoc genus memoriter & expeditè, vt ſuus mos erat, veterum teſtimoniis exemplíſque referabat. Cùm verò nos hac admonitione auctiores fa-

Xyſtici.
Xyſti.
Hypæthræ
Paradromidæ.
Gymnaſia tria in Attica.
Thymelici.
Athletarũ & hiſtrionũ ſpecies variæ.
Thymelicũ choragium.

ćti, in legum commentariis verſaremur, deprehendimus apud Vlpianum titulo de infamibus, thymelicorum, xyſticorum & athletarum, quod tunc non commeminerámus, mentionem haud dubiam fieri: thymelicóſq; & xyſticos, inter athletas, & eos qui in theatrum prodirent ad edēdas in ſcena operas, adnumerari: id quod Platina fuerat præclarè arbitratus, cenſuiſſéq; iureconſultos, quòd pugnandi cauſa in arenam prodirēt, & ludicrā facerent, non propterea infamiæ crimen aut notam incurrere. Cuius verbis admoneor, vt verum eſſe cenſeam, quod apud Ciceronem refert AEmylianus, artem ludicram & ſcenas quandoque Romanos probro duxiſſe, genúſque hoc hominum tanquā ſcurras improbiſſimos tribu amouere voluiſſe. Quare ſub Tiberio, in opera ſcenæ prodiiſſe, famoſa nota cenſebatur. Quod etiam ſenatuſconſulto fuit vetitum, cautúmque ſeuerè, ne equites Romani ludo & arena polluerentur. Tametſi feratur Auguſtus athletis conſeruaſſe priuilegia & ampliaſſe, coërcitionémque in hiſtriones magiſtratibus inhibuiſſe, ita vt in eos animaduerſionem non haberent. Græcis verò prodiiſſe in ſcena inter athletas, honori fuit, nec probro datū eſt: quippe cum Plato ſummus fuiſſet athleta, poſt multiplices victorias ſe philoſophiæ dedit. Verba verò Vlpiani ex reſponſis Sabini & Caſſij hæc fuere: Athletas omnino artem ludicram non facere: virtutis enim gratia hoc facere, & vtile videtur: vt neque thymelici, neque xyſtici, neque agitatores, neque qui aquam equis ſpargunt, cæteráque eorum miniſteria qui certaminibus præſunt ſacris, aut deſeruiunt, ignominioſi. Ex quibus liquet, thymelicos & xyſticos à iureconſulto inter athletas adnumerari. Sed quia de pancratiaſte, & his qui in ſacris certaminibus aquam equis ſpargunt, mentio fit, qui fuerint hi, & an inter ludiones recepti, adhuc ambigi dubitaríque potuit: cum præſertim nullam de his qui aquam in certaminibus ſpargunt, mentionem fieri apud veteres, quod meminerim, ſciam: niſi eos dicamus fuiſſe, qui in ſtadio diſpoſiti, equis ſponte currentibus, quò velocius metam contingerent, aquā per vices ſpargere, itaque illos ad curſum impellere ſolerent. Pancratiaſten verò eum dici volunt, qui luctator ſimul & pugil foret: quip-

Ciceronis locus.

Scenici infames apud Romanos.

Scænicorū honos apud Græcos.

l. Athletas. ff. de his qui not. infa.

Qui in ſacris certaminibus aquā aſpergerent.

Pancratiaſtes.

pe cum alij pugiles,alii luctatores forent,is qui vtroque teneretur ſtudio, pugna ſcilicet & lucta, pancratiaſticus nuncupatur:& vbi exercentur, pancratium. Cenſuítque Vlpianus ad legem Aquiliam, illum qui dum exercetur, in colluctatione vel pancratio,aut pugilatu aliquem oppreſſit vel occîdit, Aquilia teneri. Verba verò Vlpiani ex ea lege,hæc ſunt: *Si quis in colluctatione, vel pãcratio, aut pugillatu,dum exercentur,alius alium occiderit, Aquilia tenetur.* *Pancratiũ.* *l. qua actione. §. ſi quis ff. ad leg. Aquil.*

Locus ex Iuuenale de Trulla,quid deſignet,ex autoritate iuriſconſultorum,& aliorum teſtimonio explanatur.

CAPVT. X.

TRullas pocula eſſe & vaſa potoria cenſeri,haud immeritò plerique exiſtimarunt.Idq; quod à Iuuenale dictum eſt de trulla,de quo apud eruditos controuerſia eſt,non id credi decere,quod vulgò putarũt: vt de vaſe in quo alui proluuies effunditur, intelligatur, cum id aliud ſortitum nomen ſit,& à doctiſſimis ſcaphium & laſanum dicatur,veróq; autoris ſenſui non ſatis conueniat: ſed de vaſe potui parato intelligi oportere conſtat,illúdque quàm ſynceriſſimè à poëta dictum fuiſſe: *Trulla.* *Scaphium.* *Laſanum.*

Laudare paratus,
Si bene ructauit,ſi rectùm minxit amicus,
Si trulla inuerſo crepitum dedit aurea fundo. *Locus Iuuenalis ſatyra 3.*

In quo illũ ſignificare haud dubiè putamus, qui poſtquam calicẽ exhauſit,in ipſo fundo,ructu aut ſibilo crepitum facere more deteſtabili non fuit veritus, vbi idem crimẽ bis arguere ſatyricæ dignitatis fuit. Vel de eo, qui poſtquã vini calicem hauſit, id quod remãſit ita elidit in pauimẽto,vt reſonaret.Quod inſolẽtiſſimi animi, audacis & petulãtis,nimiæque ſecuritatis fuiſſe liquet:quẽ abuſum apud compotores & belluones impuros,qui ſcortis vinóque madidi & epulis diſtenti erant,Græcis inualuiſſe multi adnotarũt: ita vt ludus inde cõuiualis foret, quẽ cottabiſin appellarũt,cum reſiduũ potum in æneas phialas iactarent:qui ſi ſonantior creperet,ſe ab amica redamari,& mutuo affectu teneri putabãt. Quod eſſe probabile,& ab autoris ſenſu non alienũ,ex contextu verborũ *Cottabiſis.*

liquêre putamus, Id verò quod de trulla diximus, inter pocula cēſeri, ſcitè admodum à Scæuola lib. iij. de legatis definitum eſt in hæc verba: *Seiæ dulciſſimæ populum aureum quod elegerit, fidei hæredum commiſſio vt darent: quæro cùm in hæreditate non ſint niſi tullæ, ſcyphi, modioli, phialæ, an Seia de his ſpeciebus eligere poſſit. Reſpondi, cùm omnia potui parata, pocula dicantur, poſſe*. Plinius ſeptimo & trigeſimo hiſtoriæ naturalis: *Titus Petronius*, inquit, *vir conſularis, inuidia Neronis, myrtinam trullam C C C. ſeſtertiis emptam fregit, vt menſam eius exhæredaret*. Cicero in Verrem VI. actione: *Erat*, inquit, *vas vinarium ex vna gemma prægrandi trulla excauata*. Horatius quoque in ſatyris:

Qui Veientanum feſtis potare diebus
Campana ſolitus trulla, vappámque profeſtis.

Ex quibus licet æſtimare trullam inter pocula & vaſa potui deſtinata cenſeri ſicut ſcyphus, modiolus & phiala, & quam Varro dixit depeſtam: Tametſi ſcyphum Herculis, cantharum Liberi poculum legamus: quo Marius poſt Cimbricam victoriam potaſſe aſſiduè dicitur. Fuit quoque heracleum, Herculis poculum, ſicut neſtorida, quo Neſtor vtebatur: & grammaticum Homeri carmine celebratum: quæ in Dianæ tēplo affixa Capuæ viſebantur. Notatúmque fuit, inter ſcyphos, Bœotios palmam tuliſſe qui Heracleotici dicti: & Alexandrinas cucurbitas, cum exaruerint, ad vſum vaſorū præcipuas fuiſſe. Fertur L. Craſſus orator duos habuiſſe cyathos Mētoris manu, C. ſeſtertiis emptos, quibus ob pudorem nunquam vſus fuit. Et Cornelius Macrus in ſacris propinare electrina patera, quæ in medio Alexandri vultum, in circuitu verò breuibus ſignis omnem hiſtoriam & bella cōtinebat. Præter quæ vinaria vaſa à Græcis celebrantur, croſſus, bicus, gaſter, gaſterium, bicarium, cypellum, amphicypellum, cyphela, & quod hodie ſeruat nomen baucalium, diuerſorum generum. & cymbium nauis inſtar: præterea dactylorum, ex proiecturis digitorum nuncupatum, gyala, dynos, cyborium, cotyle, encotyle, cadus, & cadiſcus & therycli a non incelebres, quibus Dionyſius libaſſe fertur. Id autem quod populari ſermone de trulla ſecus dictum eſt, ab eruditis haud immeritò perperam iudicari.

Depeſta. Heracleū. Neſtorida. Grāmaticū poculum Heracleotici ſcyphi. Cucurbitæ Alexandrinæ.

Succurrit

ſuccurrit tamen in hac re notare, quod Pomponius iureconſultus de auro & argento legato memoriæ prodidit, legatis vaſis etiam ſcutellas & promulſidaria contineri: in quo animaduertimus, promulſidaria, vaſa quibus mulſam continetur, nuncupari. Et licet Græci οἰνόμελι & μελίκρατον mulſum vocent, Vlpianus tamen de vino & oleo legato, vini appellatione putat mulſum non cõtineri, οἰνόμελι verò contineri.

Promulſidaria vaſa.
οἰνόμελι μελίκρατον.

Exempla frugalitatis priſcorum, & quàm paruo victu contenti fuerint, & quando luxus primùm vrbem inuaſerit.

CAPVT XI.

PRiſcæ frugalitatis & abſtinentiæ, qua veteres vſi fuere, multa & magna nobis documenta ſunt. Siquidem & vini vſus adeò mulieribus interdictus fuit, vt vinum bibeſſe perinde eſſet, ac ſi in adulterio aut graui crimine deprehenſa, capitali iudicio plectenda foret. Inoleuítque vſus, vt cognati affinéſque mulieribus oſculum ferrent: ſcilicet, an vinum bibiſſent, vt ore explorarent. Idem Maſſilienſibus & Mileſiis, pluribúſque Græcorũ & barbarorum gentibus, apud quos hydropotæ fuere mulieres: nec mulieres modò, ſed & viri abſtemij. Apud Troglodytas licet reges mulſum bibant priuilegio honoris, vulgus tamen abſtemium eſt, & aquam potat cum paliuro. Quod & viris æquæ Romæ criminoſum fuit, ad annum vſque trigeſimum: ſeruo verò interdictum penitus, niſi ſacrorum cauſa ſolennibus feſtíſque diebus. Quem oſculandi quotidianũ vſum poſtea Tiberius Cæſar edicto inhibuit. Legimus Romulum vrbis conditorem, quòd in conuiuio vinum non biberet, à conuiuis increpitum. Et Quintum Coponium, quòd vini amphoram ei cuius ſuffragio magiſtratum petebat, dono dediſſet, ambitus fuiſſe condemnatum. Proditúrque memoriæ Egnatius Metellus vxorem, quòd vinum biberat, fuſte necaſſe. Et Cneus Domitius mulierem, quæ viſa eſt plus vini bibiſſe, quàm valetudinis cauſa deceret, dote mulctaſſe. Et matrona magna natu, quòd claues cellæ vinariæ reſignaſſet, inedia mori coacta. Lucius quoque Papyrius imperator aduerſus Samnites dimicaturus, victori Ioui pocillum mulſi pro re magna votum feciſſe dicitur. Bi-

Vini vſus mulieribus interdict⁹.

Troglodytæ.

Vxores necatæ ob vinum potũ.

bebant enim murinum aut paſſum, ſapam aut defrutum, aliáque eius generis potu dulcia. Adeóq; eos qui ſe vino ingurgitarent, oſos habebant, vt ſequutis tẽporibus cenſores tanquam indignos qui honores & publica munera gererent, ſenatu amouerent, notáque & ignominia perſtringerent. Indignum enim videbatur, illos qui ingenio temulento & marcido forent, quíque libidinum maculis notarentur, ad Rempub. accedere, aut de publicis conſultare. Quod etiam Cretenſes, Lacedæmonios, & Carthaginenſes factitaſſe nouimus, qui militibus, ne efferos militia animos inſolentiæ aſſueſcerent, in omni militia vini potum interdixére ex inſtituto platonis, qui etiam magiſtratibus, donec in honore eſſent, vinũ inhibuit. Id quod penes Athenienſes criminoſum erat, quibus ebrius princeps morte mulctabatur. Et Pittacus temulentos, ſi quid deliquiſſent, duplici pœna puniri curauit, vt formidine ſupplicij à vino promptius abſtinerent. Quinetiam Ægyptiorum lex erat, vt certa vini ſubtaxata menſura regi quotidianis ferculis daretur, vltra quam excedere non licebat, ne ſui impos, per occaſionem & licentiam turpitudini & ſordibus vacaret. Sicut proditur de Moſſynœis vltra Carambin flumen, qui regem quem delegêre, ſi quid prauè deliquiſſet, totius diei inedia mulctabant. Apud Locrenſes Seleucus vinum vſque adeò auerſatus fuit, vt etiam morbo affectis dari inhibuerit, cauítque, vt qui vinum biberet, capite lueret. Indi adeò abſtemij fuere, vt niſi ſacrorum cauſa, vinum bibere nulli fas foret: quibus erat conſtitutum, vt ſi temulentum regem mulier occidiſſet, hoc donaretur munere, vt ſucceſſori nuberet. Perſarum quoq; milites adeò abſtemij traduntur, vt pane & aqua ſæpius victitarint, panis condimentum & obſonium, famen eſſe dictitantes: quibus tamen ſemel annis ſingulis inebriari permiſſum erat. Proditúmque eſt, Scythas, cum inebriari gaudeant, & abſtemij ſint: ſiquando ebrietatis dulcedine capi vellent, ne contra conſtitutum facerent, in ignem coniectis herbis & fumo hauſto, haud aliter quàm vino epoto, madidos fieri. Quod de Thracibus traditur, qui epulantes focos ambiunt, herbarum ſemine ignibus iniecto, cuius nidore capti ebrios imitantur, & tanquam vino affecti te-

Ebrij exoſi.

Ægyptiorum lex.

Moſſynœci.

Seleucus.

Indorum conſtitutũ.

Perſarum milites abſtemij.

Inebriandi ratio abſq; potu apud Scythas, Thraces & Babylonios.

mulenti iacent, ſicut nepenthes ſucco delibutis triſtitiam diſcuti putarunt. Babylonij quoque incenſo arborum fructu, & fumo hauſto ita ebrij redduntur, vt tripudiis & cantibus exultent. Indos ferunt ex fructu arundinum quæ mel gignunt, aut vino ex dactylis, atque Ægyptios potu è frugibus inebriari. Quinetiam populum Romanum multa ſecula non pane, ſed pulte victitaſſe: piſtoreſque per annos ferè ſexcentos vſque ad Perſicum bellum nullos Romæ fuiſſe ſatis conſtat. Fiebat enim puls ex aqua frumenti & fabarum, aut hordei farina, quam in ſacris & oblationibus deorum pro victima adhibuere: qui quidem piſtores toſtum panem lautioribus coquere ſolebant, reliquæ multitudini far, ideo quòd far pinſebant, piſtores dicti. Quippè cum veteribus molarũ nullus vſus foret, ſed fruges igne toſtas in pilas coniectas pinſerent: vnde & Piſones dictos volunt: id enim molarum inſtar erat. Fuitque vetus mos, vt iidem eſſent coci & piſtores. Capſis mox tẽporibus haud longo interuallo, panes facere, opus fuit mulierũ. Ante verò fruges cognitas, gentibus plurimis glandes fuere frumenti loco: ſicut pyra Argæis & Tirinthiis, ficus Athenienſibus, quibus Cares adeò abundant, vt illis enutriant pecora: milium Mæoticis & lotometra, ex cuius ſemine conficiunt panes: Medis amygdalæ, Ichthyophagis piſces, Æthiopibus locuſtæ & arundinum fructus, Getulis ferina caro & pabulum pro pulmentario ceſſêre: Chelonophagis teſtudines, cardamũ verò Perſis, palmulæ autem Carmanis & Babyloniis. Ægyptij ex loto diu victitarunt, Alani carnibus, non pane veſcuntur. Nomades & Getarum pars, lacte. Indis autẽ caliſtiæ ſemen cibarium fuit: quorũ reges oleribus & palmulis plerunque victum quæſiuerunt, ciborum affluentiam velut inuitamenta ignauiæ auerſati. Epicurus quoque ſummus voluptatis aſſertor, victu frugali & modeſto contentus, aqua & polenta, aut pane hordeaceo victum quæſiuit, contráque paupertatem inuictum animum geſſit: non quòd voluptates auerſaretur, ſed quòd in tenui victu ſe plus voluptatis experiri aiebat: cuius rei argumentum eſt, quòd oleribus & pomis ac vilibus cibis, quibus viuendum cenſuit, libros refarſit. Inter quos proditur Philinus quidam tantæ abſtinentiæ,

Romanorũ frugalitas.
Piſtores.
Piſones vnde dicti.
Panes, mulierũ opus.
Glandes.
Argæi.
Tirynthij.
Athenienſes.
Cares.
Mæotici.
Medi.
Ichthyophagi.
Æthiopes
Getuli.
Chelonophagi.
Perſæ.
Carmani.
Babylonij.
Ægyptij.
Alani.
Nomades.
Indi.
Epicuri frugalitas.

vt nullo cibo niſi lacte victitarit, & Moſcus Antimolus ſophiſta ſolis caricis veſci ſolitus. Pueris quoque & iuuenibus, vt verecũdiares eſſent, in magiſtrorũ & affinium conſpectu foris cœnitore: viris autem, vt frugalitatis & parſimoniæ documenta darent, propalam cibum capere, conſuetudo fuit, torúſq; illis ex vlua paluſtri fiebat, aut ſtramento, hyeméq; ad focum, æſtate verò in propatulo & ſub dio, neque vltra nouem ſingulis lectis cœnitabãt, illóſque lautioribus veſci cibis non ſinebant. Nã carnis aridæ, aut lardi põdo tria, & ſalſamentorum libram quotidianis ferculis apponere criminoſum erat. Siquis vltrà apponeret, lege plectebatur. C. Fannij conſulis lege, ante tertium Punicum bellum introductum eſt, ne quid volucrum præter vnam gallinam, quæ altilis non eſſet, apponeretur. Vtque modus cœnarum luxuria non difflueret, ſingulis diebus præterquam Saturnalibus, & Romanorum ludis, vel plebeiis, denos aſſes, qui domeſticis cœnis impenderentur, præfiniuit. Tantæque frugalitatis fuere, vt menſam quanuis parcam, omnino vacuam tolli nõ ſinerent: ſed ad cohibendum appetitum ſemper aliquid reliquiarũ, quod poſtera die cœnam iuuaret, ſupereſſe voluerunt. Ouúmque & mel initio conuiuii miniſtrari, in ſecundis verò menſis poma ſimul & mel dari conſueuere. Quam victus parſimoniam Athenis quoque ſeruari tradiderũt. Nam Dioſcuris in Prytaneo prandiũ parabatur: in quo niſi oliuæ, caſeus & porrum, dabatur obſonium. Et à Platone in lautiſſimis cœnis, ſal, oliuæ, caſeus, porrum, atque olera tantum ex agris iubentur apponi. Ac feſtis diebus pueri modeſti cum verecũda grauitate maiorum laudes carmine decãtare, grãdioréſque natu ſummo obſequio vereri, illóſque à cõuiuiis domum reducere ſolebant, militiæ & colendis agris adeò intenti, vt illuſtria inde cognomẽta ferrent: agrúmque malè colere, aut minus arare quàm ſerere, cẽſoria nota putabatur. Cúmque octo dies culturæ agrorum impenderent, nonum vrbanis rebus & nundinis deſtinarũt: tametſi priori ęuo, frequentiores Romanis nũdinas, & tertio quoq; die mercatu frequenti nonnulli cõueniſſe dicant. Q. Cincinnatus ab aratro ad dictaturam vocatus, poſtquam domitis hoſtibus triumphans vrbem iniit, licet non ex imperij maieſtate,

Lex Fannia.

Saturnia.

Ratio adminiſtrandæ menſæ.

Dioſcuri.

Cœna Platonica.

Agricultura apud veteres.

aratrum tamen ſumere, & agrum colere non dubitauit. Curius Dentatus cùm à Samnitum legatis adiretur, rapa ſibi parare obſonium inuẽtus eſt, cui duos calones in caſtris fuiſſe aſſerunt, cum ſummã imperij gereret. M. verò Antonio conſulari VIII. ſeruos, Carboni VII. & M. Catoni cùm in Hiſpaniam Conſul duceret, III. ſolùm miniſtraſſe. Fertur quoque AElius Catus conſul, cum in fictilibus cœnaret, legatos Aetolorũ vaſa aurea offerentes repuliſſe. Atque Epitus poëta, qui primus Latinorum heroica attigit, adeò victu fuiſſe tenui, vt in Auentino domuncula & vnius ancillæ miniſterio cõtentus fuerit: nec tamen id ſibi turpe quiſquã aut dedecori putauit: ſiquidem paupertas tunc ſolida laus cenſebatur, & vera virtus. Quam rem æſtimare licet, quòd AEliorũ familiã, & Tuberonum, cum decem & ſeptẽ eiuſdem cognominis forent, modicis ædibus cum vxoribus & liberis eoſdẽ lares incoluiſſe, eundémque agrum Veientanum araſſe, ex que eius fructu victitaſſe legimus. Modúmque agrorum vltra ſeptẽ iugera excedere, aut denas argenti libras viro triũphali in ſupellectilli eſſe, pernicioſũ erat. Intra bina enim iugera poſſidere ſatis viſum, ita vt decem millia grauis æris, maximas putarent diuitias. Quinetiam adeò parci fuere & tenues, vt non minus crimini darent, indomitas cupiditates non refrœnaſſe, aut paternam non ſeruaſſe paupertatem quàm ingentes maiorũ facultates largitionibus abliguriſſe: multíque oleribꝰ leguminibuſque contenti, abſque eſu carnium ſæpe victitarint, documenta frugalitatis & abſtinentiæ inſignem memoriam poſteritati exhibentes. Quam etiam Græcis ſolidæ laudis & veræ commendationis fuiſſe multi adnotarunt. Legimꝰ Thebanum, Epaminundam tot victoriis clarum imperatorem, adeò diuitiarum abſtinentiſſimum, vt vnica veſte contentus, ſiquando vetuſtate collapſam reſarcire opus foret, domi clauſum ſe teneret: quẽ Thebani publica impenſa & ære collato ob inopiam extulerunt. Ariſtides ſe magis gloriari paupertate publicè teſtabatur, quàm reliqui diuitiis. Hippias quoque philoſophus Elæus, ad id inopiæ deuẽnit, vt veſtem, annulũ, crepidas & ſoccos, quæ cultui erant neceſſaria, ne quid temporis deperiret ſuis manibus elaboraret. De Lamacho fertur, quoties ab

Frugalitatis exempla apud Romanos.

Paternæ paupertatis conſeruatio.

Exempla frugalitatis apud Græcos.

Athenienſibus dux creabatur, pro pallio & crepidis mutuam ab amicis pecuniam ſumere, cùm vnde compararet, nō eſſet. Crates, Diogenes & Antiſthenes, aliíque produntur philoſophi, abiectis diuitiis, pera & baculo contenti vixiſſe. Phocion, Pelopidas, Socrates atque Ephialtes, pauperrimi & in cultu tenuiſſimo vixere, omnium tamen optimi atque iuſtiſſimi. Adeóque luxuriam & molliorem cultum deteſtati fuere, vt Thebis columna in templo ſtatuta fuerit, in qua diræ execrationes in regem Menin, qui molliorem vitæ cultum inuenit, continebantur. Poſtea paulatim frugales mores defluxere, paupertáſque probro haberi cœpit: luxuriæque peregrinæ inuictū malum ad effœminandos animos, ab exercitu Aſiatico in vrbem primùm inuectæ, mores infecerunt: ſicut aurum Perſicum, fugato Mardonio Athenienſium animos labe factauit, & dira tabe infecit. Inde illecebræ libidinum, & rerum ſecundarum luxus in omnem licentiam graſſati. Primíque Iones, vnguenti coronarūque & ſecundæ menſæ conſuetudinem inuenere. Tum veſtis ſtragula, menſæque ac citharæ eburneis pedibus inſidentes, inæſtimabili cenſu comparatæ: epulæque lautiores, & præter epulas pſaltriæ, ludiones, & alia conuiuiis oblectamenta inuēta ſunt. Hinc peregrina obſonia, remotorúmque litorum piſces, & magno cenſu comparatæ dapes, ferculáque ſeſtertium millies æſtimata, & gulæ nouiſſima irritamenta aliáque exquiſitiſſima cōdimenta, & ventris prodigia inuenta ſunt, vt niſi quis illa apponeret, ſordidus & parum lautus haberetur. Adeóque luxus excreuit, & eò proceſſit luxuria, affluentibus diuitiarum copiis, vt obſonia lautiora, maioréſque epularum ſumptus, & magnas effuſiones edicto coercere, & luxurioſos apparatus pluribus legibus inhibere neceſſe fuerit. Hinc Fannia, Orchia, Didia, Oppia, Cornelia, Ancia & Iulia, leges ad cohibendam luxuriam victus veſtitúſque, & cœnarum immodicos ſumptus latæ ſunt. Hinc cenſorum edictis, vulua, vertina, abdomina, & glires, epulis & conuiuiis inhibita. Quod & Lycurgum factitaſſe nouimus, qui conuiuiorum apparatus & menſas lautiores, velut cupiditatum inuitamenta ſanctionibus inhibuit: ſæpiúſque abrogatis legibus nouę poſtea editæ fuere. Et quāuis Antiocho rege victo, P. Li-

Vnde corrupti mores primū.

Leges ad coercendam luxuriam.

cinius Craſſus & Iulius Cæſar cenſores, nequis vnguenta exotica venderet, pœnis inhibuerint, exemplo Lacedæmoniorum qui vnguentarios vrbe exegere: & quanuis M. Antonius, & L. Flaccus, quòd legem de coercendis epularum ſumptibus antea latam Duronius tribunus plebis abrogaſſet, ſenatu eum amouerint: tamen Q. Aelius Tubero prætura deiectus fuit, & deſpectui habitus, quòd in funere Aphricani populum Romanũ publico epulo hœdinis pellibus & teſtis Samiis, ac lectis ligneis excepiſſet, quòd incultam parſimoniã in rebus publicis non exhorruiſſet. Sicut de Cleomene fertur, qui amicorum cuidam ſubiratus fuit, quod hoſpites iure nigro & pane igni durato, Laconico more ad epulas admiſiſſet. Licet Cato ſenior quòd pellibus hœdinis in publico epulo pro ſtragulis vſus eſſet, non mediocrem laudem tulerit: quòd frugales mores & continentiſſimos exemplo iuuaret. Fertur tamen Tiberius Ceſar, quum de coercendo luxu legem ferre vellet, nec coerceri immodicos ſumpt⁹ videret poſſe: ſatius duxiſſe omittere quod aſſequi nequiret, quàm tentare turpiter quod poſteà non efficeret. Siſti deinde res non potuit, quominus tacito conſenſu deſtitutis moribus, ſumptuariæ omnes leges abrogatæ fuerint, quum nullus eſſet ſumptibus modus, luxúſque & ignauia nullis præſcriptis finibus in voraginem & gurgitem vitiorũ ad nefas omne vſque adeo proceſſerint, vt diuina & humana prophanarint, populóque ſimul & plebi grauem perniciem attulerint.

Vnguentarij à Lacedæmoniis eiecti.

Leges ſumptuariæ paulatim abrogatæ.

Quæ ſint puræ & lectę hoſtiæ in deorum ſacrificiis, & quæ victimæ quibus diis dicatæ fuerint.

CAPVT XII.

IN ſacrificiis deorũ fuit pontificalis obſeruatio, vt duobus hoſtiarũ generibus diis ſacra fiãt: vno, in quo cùm litabatur, voluntas dei per exta exquirebatur: altero, in quo ſola anima deo cõſecrabatur, quę hoſtia animalis dicta. Hæ frequẽtes fuere, ouis, ſus, capra, bos, gallina, & anſer, quas cũ immolabãt, niſi puræ eſſent & lectæ, ad rẽ diuinã non proficere putabant. Fuítque opinio, potius ex hœdis & agnis, quia mites ſunt, quã ex gallinaceis, ſuibus & tauris, quoniam animo abundant, deos conſuli, & ſu-

Duo hoſtiarũ genera.

tura præ noſci. Ideo ouilli pecoris hoſtiam non ab ampli tudine, ſed quia animi eſt placidioris, põtifices maximam duxerunt. Lectæ autem dicuntur hoſtiæ, maiores & vberius depaſtæ, quæ claudæ, morboſæ aut vitioſæ nõ ſunt, (quia pernoſci, niſi ex ſana victima, futura non poſſunt) quæve fixam aurem, vel caudam aculeatam, aut linguam nigram non habent. Numa Pompilius deos fruge coli, & mola ſalſa ſupplicari inſtituit, quã molam ex farre, ſale & aqua compoſuit, ſine qua nullũ ſacrificium ratũ fieri cenſuit. Atque id far, niſi toſtum eſſet, ad rem diuinam non eſſe purum ſtatuit. Ideo Fornacalia & religioſos dies, ac ferias quibus far in fornacibus torrebant, ſeruari iuſſit. Græci verò non far, ſed hordei primitias, libũque & placẽtas ex hordeo diis offerri, hordeũque ſale inſperſum, in primis aræ infundi ſatius duxere. ſine quo, ſaluis cæremoniis, nullum ſacrũ fieri poterat, illíque qui primitias eiuſmodi colligebat, crithologo dixere nomen. In quibus Fornacalibus qui non fuerãt feriati, quíque in ſua tribu, vt erat conſtitutum, ſacrum non feciſſet, in Quirinalibus ſacrificio expiare cogebatur: idcirco Quirinalia ſtultorũ ferias dixere. Atque omnibus ferè diis ſuæ victimæ, & ſua ſacra conſtituta ſunt, quæ prætereire & tranſgredi non erat fas. Nanque aliena hoſtia dij non placantur. Quippe Ioui tauro, verre & ariete ſacra facere non licet: quia ſoli Neptuno, Apollini & Marti taurus immolatur. Tametſi flaminis vxor omnibus nundinis Ioui arietem mactet, & triumphi die Ioui taurus hoſtia dicata ſit. Et apud Homerum Vlyſſes immolauit Ioui arietem. Iupiter verò prodigialis mola ſalſa & thure placatur. Neptuno pleraque gens de nigro tauro, Trœzenij de fructuum primitiis ſacrificant, Græci de cruribus taurorum: Vlyſſes ariete, apro & tauro litauit. Athenis autem licet octauo die menſis cuiuſque Neptuno ſacrũ fiat, non tamen de tauro ſemper. Neque Apollini ſemper Græci tauro, ſed multiplicis generis victima ſacrificant. Nanque Homero teſte, alius tauro, alter ariete, aliquis hirco ſacrũ fecit. Ex bobus verò, vitulis & pecudibus, laudatiſſimæ vitulæ ad deorũ placamenta habentur. Ideo Ioui à flamine omnibus Idibus bos candidus, & ex agro Faliſco vel Meuania immolatur. Nanque illos ad victimas farciunt, & deorũ ſeruant ſup-

Lectæ hoſtiæ. *Sacrificiũ à Numa conſtitutũ.* *Fornacalia.* *Græci.* *Critholog⁹.* *Quirinalia.* *Sua cuique deorũ victimæ & ſacra.* *Iupi. prodigialis.* *Sacra Neptuni.* *Vitulæ.*

plicio. Bos tamen iugo ſubactus, ſacrificio non eſt purus. Fœtus verò bouis trigeſimo die, pecoris ſeptimo, ſuis verò niſi decimo à partu die puri habentur: ideo ſacres dicti. Creditũque eſt, bouẽ quinquennalẽ, inſignẽ Ioui victimã: & pecudes cum bimæ ſunt, ſacrificio maturas fieri. Lege autem Solonis de boue nulli deo ſacrificari licet: quia cùm animal ſit innocuum, & agrorũ cultui deditũ, in ſacris mactari vetuit: quippe veteribus tantæ veneratio nis erat, vt æquè capitale eſſet bouem quã ciuem necaſſe. Ægyptij boues ruffas Typhoni mactant, Arabes pingues camelos in ara ignoti dei: ſicut nupturæ virginibus cameli ſacrificant. Heroibus verò tauro, capro & ariete litant. Fertur tamen Pythagoras præter à ſe inſtituta & præſcripta quandoque bouem Muſis, Ioui autem gallũ albis plumis immolaſſe. Solida vtilia, niſi cæſis tribus hoſtiis, tauro, ariete & verre, pura non habentur: ſed tamen vt hi omnes ſoli di firmíque ſint. Nam vitulos ad aras humeris hominum allatos, & claudicantes, & cuius cauda ad articulum ſuffraginis non pertingit, nõ litare animaduerſum eſt. Idque apud Aegyptios ſeruari tantis cæremoniis, vt linguam boui exerendo, & caudæ pilos explorando, ſi vel vnũ pilũ nigrum repeterint, hoſtiam tanquã impuram non admittant. Græcis autem tauri an puri ſint, farina explorãtur, caper ciceribus, capra frigida aqua. Ruminales quoque hoſtias niſi bidentes fiant, non eſſe puras conſentiũt omnes. Ambaruale verò ſacrũ, niſi de porca fœcũda & grauida, aut vitula, fieri non conſueuit. Eſt autem ſacrum ambaruale, cùm arua & ſegetes ſolenni victima luſtrãtur. Eam victimam maturis frugibus ter circum arua ducere conuenit, omnéſque poſt eam clamãtes ſequi: ex quibus vnus querna ornatus fronde, cũ ſolenni ſaltatu, compoſito carmine Cereri decantabat laudes: ac poſtquam lacte, vino & fauo libaſſent, antequam fruges meterent, porcam Cereri immolabant: quæ præcidanea dicta eſt. Fuítque memoriæ proditum, à ſuilli pecoris genere immolandi initium Romæ primùm factum: eo argumento, quòd ſus fœderibus & ſponſalibus adhibetur, & in initiis Cereri mactatur. Et quamuis in ſacris Cereris vinũ adhibere nefas ſit, in hoc tamen ſacro de vino libaſſe pontificales libri non vetarunt: quam quidem im-

Bos iugalis Victimæ tẽpeſtiua.

Lex Solonis de boue non ſacrificando.

Heroibus quibus animalibus litabatur.

Hoſtia ſolida.

Ambaruale ſacrum.

Porca præcidanea.

Immolãdi initiũ. Ro. à genere ſuillo.

molari ab eo qui mortuó iuſta feciſſet, crimẽ admitti putabatur. *Cybeli porca immolabatur.* Deorum quoque matri nullum ſacrũ niſi de porca, fieri permiſſum. Et luſtrari exercitum niſi ſuæ, oue & tauris qui puri eſſent, non erat fas: qui poſtquam ter circum inſtructas acies ducti erant, *Exercitus luſtratio.* præcedente pompa, & greſſu cõpoſito, Marti immolabatur. *Galli.* In ſacris deæ Phrygiæ, quæ Matuta & mater deum dicta eſt, cui Galli execti membra ſecabant, cymbala pulſantes, porcam tanquã impuram hoſtiã Romani non admiſere: apud cuius ædem ſupplicantes, filiis bona exoptare vetantur matres, nepotibus nõ vtique. *Sacerd. Bellonæ.* Bellonæ ſacerdotes non animali hoſtia, nec victima, ſed ſuo cruore ſacrificant: gladios enim diſtrictos vtraque manu tenentes, humeros ſibi & lacertos tanquam phanatici diſſecãt: hoc ſanguine litari & crimina expiari putantes, ita vt pro vulneribus ſtipes recipiãt. *Ægyptii.* Ægyptij Lunæ tantum & Libero ſuem, reliquis diis boues mares, vitulóſque & anſeres immolant: capram tamẽ, aut hircum nullo modo. *Britanni.* Contrà verò Britanni, quibus leporem, gallinã & anſerem in cœnis apponere, aut diis offerre lege vetabatur. *Iupiter Abretanus.* In Myſia Abretani Iouis templum eſt, in quo ſuem comeſſe aut mactaſſe, ſcelus erat infandũ & piaculare. Idem apud Phœnices, quibus per omne tempus ſuibus abſtinere præcipitur. Fertur verò in Theſſalia Caſtinienſis Veneris phanum fuiſſe, & aliud in Sida Pamphyliæ, & in Aſpendo Argiuorum, & Argis, in feſto quod Hyſteria dicitur: *Hyſteria.* in quibus præter inſtituta moréſque aliorum, ſues mactare licet, cùm in cæteris nullo modo fas ſit. Solùm apud Tuſſas in Aegypto, vbi Venus cornuta colebatur, vacca Veneri immolabatur: & in Nitriotica præfectura, ouis. *Aeſculapio.* In Aeſculapii ſacris niſi capræ & gallinæ immolantur: hęque ad rem diuinam luteo roſtro & pedibus, puræ non ſunt: nigræ verò & imparibus digitis, idoneæ. Aſtris & ſtellis volucres dicatæ fuerunt, Iſidi anſer, gallus Nocti & Laribus, nõnunquam porcus: *Animalia alia aliis diis dicata* ſicut equus Soli & Marti; Lunæ taurus, Iunoni agna, Veneri columba, & capra Pani & Mineruæ, Dianæ verò cerua. *Libero Mineruæ.* Quanquam Libero, vino, melle & lacte, interdum capro & hirco ſacrũ fieri nouimus. Mineruæ verò nihil caprini generis, ſed vaccã, aut boues iniuges: & Iunoni apud Lacedæmonios capram immolari, quare & αἰγοφάγος dicta.

Græci verò Mineruæ iuuencam ſæpe indomitam auratis cornibus mactarũt. Pyrrhus tamen dum ſplene laborantibus medetur, albo ſemper gallo ſacrificauit. Soli verò in Apollonia oue, Pani & Syluano porco, nonnunquã lacte litabatur: Fauno agna vel hœdo, Priapo aſino Obſeruatũque à Maſſagetis eſt, vt reliquis diis poſthabitis, Soli equũ immolent: ſicut à Sauromatis, vt equas diis patriis mactent. C. tamen Caligula eò veſaniæ proceſſit, vt ſibi tanquam numini ſacro, faſianos, phœnicopteros & pauones mactari iuſſerit. Athenienſes tamen annua ſolẽnia Mineruæ, nõ capra, nec boue, ſed tauris & agnis exhibere ſolent. Perſicæ verò Dianæ boue lampadis charactere notata: Tẽpeſtati autẽ, pulla. Tradũt quoque in parte Aphricę Mineruæ ſacrũ fieri, vt ſine victima puellæ inuicem fuſtibus decernant. Perſæ quoque equum Marti, Carmani aſinum, Luſitãni hircum, Latini picũ, Lacedæmonij equũ, frequẽtius canẽ, Sabelli taurũ immolabãt. Romani equũ dexteriorem bigæ, Galli ciſalpini verrẽ, diuerſo quiſque cõſilio ritúque: ita vt à Phaſelitis, quæ in Pãphylia gens eſt, piſcibus ſalſis Marti & diis immoletur, & à Bœotiis copaide coronata, ab aliis thynno. Ad Opertanea verò ſacra, nigrę gallinę nõ videtur purę. Fuere autẽ ſacra Opertanea, quæ ſeorſũ ab hominũ cõſpectu in operto fiũt. Cereri, Apollini & Baccho capris ſacrũ fieri decere nonnulli putãt: ſicut Veioui, quẽ Apollinẽ dicũt, ritu Romano capra immolatur. Herculi & Cereri duodecimo calẽd. Iãuarias, ſuæ, panibus, & mulſo ſacrũ fit: ſi tamẽ ſus pregnãs ſit, aliter nõ habetur pura. Et in Fordicidiis, niſi pregnãte boue põtifices litare nõ ſolẽt: qui etiã dies in Faſtis Ordicalia dicũtur. Lares canũpellibus ideo ornãtur, quia domus fidi cuſtodes ſunt, & alienis formidoloſi, domeſticis verò blãdi, atque ad nocturnos ſtrepitus ſoliciti, ſicut canes, qui floribus & ſertis, thure & fruge colũtur: quorũ ædes in cãpo Martio ab Aemylio Regillo prætore dicata fuit. In quorũ ſacris id cuſtoditur, vt libertini ſacerdotes ſint, qui Auguſtales dicti, nihilque de ſacrificio extra ædes mittatur foras, ſed intra domeſticos Lares omnia abſumant: ſicut cum ſacrum Vulcano fit, quod Proteruiam dixerunt, niſi victima, & quodcunque ſupereſt igni detur, ſacrificium pollui putabãt. Domeſticis verò Laribus

Soli. Pani. Syluano. Fauno. Priapo. Maſſagetę Sauromata. Athenienſes Perſicæ Dianæ. Tẽpeſtati. Mineruæ. Opertanea ſacra. Baccho. Veioui. Herculi. Fordicidia Ordicalia. Lares. Sacra Larium. Proteruia. Domeſticis Laribus.

rerum dabantur primitiæ,ſæpe etiam porcus:tametſi ho ſtilibus Laribus,quòd ab his hoſtes arcerentur,ſæpe im molauit antiquitas. Gynæciæ Romani pro his qui domi naſcuntur, canem immolant: ſicut Græci Proſerpinæ, & Dianæ Sabæi. Eſt autem Gynæcia, quã Romani Bonam deam vocant,quæ ex corruptibilibus generationes facit: cui quum res diuina fit,optant nemini bonũ euenire qui domi naſcatur. In Lupercalibus canem immolari menſe Februario,quia lupo canis infenſus eſt, & in expiationibus cane litari legimus:atque ad placandum Caniculę ſidus frugibus inimicum,etiam mactari canes:quas,ſi ruffæ non ſunt,puras non putarunt:quod ſacrum,canarium augurium nuncupãt.Pro frugibus quoque & pecoribus, vt rubigo auertatur, lactenti catulo ſacrum fieri conuenit. Idque Rubigalibus per Quirinalem flaminem ſacrũ extra vrbem fieri, in quo ſuper exta canis thus & merum infundere mos erat:quos etiam catulos recẽs editos, tam in adiicialibus quàm deorum cœnis ſæpe adhibuere. Apud Lacedæmonios Marti immolabatur canis. Et Bœotiis, cane in duas partes diſſecto per medium, iræ expiatio fuit: idem & Caribus,vt exta canis diis offerre in vſu haberent. Viuas etiam canes cruci affigi,atque inter ædes Iuuentutis & Sumani,ſingulis annis anſere inſidente, deferri vulgo proditum eſt: quæ crux niſi ex ſambuco fieret,ſacrum ritè fieri minimè putarunt. Iſidi anſer propria victima dicata eſt, Plutoni taurus, Proſerpinæ iuuenca, & bos fuluus Auerno. Vlyſſes verò apud Homerum ariete & oue nigra Erebo ſacrificauit. Sed nec ſementem adminiſtrari, nec oues tondere, niſi catulitio prius fieret, vllo modo licuit. Vinum in ſacris Cereris adhibere nefas eſt. Primitias verò frugum Cereri, vinum verò nouum Baccho dare conuenit: quibus veſci, priuſquam ſacerdotes illa libaſſent, minimè fas erat. In ſacris deæ Ruminæ inferre vinum, expiatione dignum fuit: quippe illi ſacrum facientes,hoſtię lac,non vinum inſpargebant. Et in ſacris Floræ, quam Bonam deam nuncupant, cùm vinum libant, lac fuiſſe dicunt. Veſtæ quoque non vino, ſed de Numicio flumine libatur, quibus diebus menſe Iunio molæ frumentariæ & aſini ſertis & pane coronantur: ad cuius templum iuxta forum niſi nudo pede acce-

Gynæcia. *Lupercalia.* *Caniculæ ſideri.* *Pro frugibus.* *Marti.* *Bœotii.* *Cares.* *Iſidi.* *Plutoni.* *Proſerpinæ* *Auerno.* *Erebo.* *Sacra cereris abſque vino.* *Rumina.* *Floræ.* *Veſtæ.*

dere non conuenit: ſicut in ædem Dianæ apud Cretenſes, quam Britomartã nominant. Proditúmque memoriæ eſt, Romulum nunquam vino in ſacris, ſed lacte libaſſe. Athenienſes quoque Mnemoſynæ, Auroræ, Soli, Lunæ & Vraniæ, non vino, ſed aqua melle diluta ſacrificant. Vbi verò in ſacris vina libare diis neceſſum erat, ex græca & imputata vite, ſeu fulmine tacta, aut quæ vulneratis pedibus calcata, vel immunditie polluta fuerat, aut iuxta quam homo laqueo pependerat, quæque circuncifis vinaceis profluxerat, vina libare diis, infauſtũ erat. Thaſiis verò, niſi vino libaneo odore thuris diis prolibabatur, & in Aſopo in æde Eumenidum niſi mulſo libare, & pro coronis floribꝰ vti permiſſum. Victimæ maiores dum immolantur, auratis cornibus procedunt: minores, coronatæ offeruntur. Eſt quoque obſeruatum, vt ſi cum vinum hoſtiæ fundendum foret, potius molam aut fruges in caput ſpargerent ordine præpoſtero: aut ſi cùm hoſtia ad aras ducitur, vehementius fuiſſet reluctata, oſtẽdiſſetque ſe inuitam altaribus admoueri, vel ab ara aufugiſſet, vel percuſſa mugitum dediſſet, aut in aliam corporis partem quàm oporteret, cecidiſſet, piaculare ſacrum & triſte auſpiciũ faceret, quaſi inuitis diis offerri videretur. In qua re animaduertere licet, apud Hermionenſes boues præferoces facili ductu à miniſtra ſacrorum peruetuſta muliere, ſponte ad ſacrificiũ duci & immolari. Iones tamen cõtra inſtituta moréſque ſacrorum, tũc maximè hoſtiam litare, & diis gratam fieri putabant, cum inter immolandum taurus mugitus daret. Funeſtámq; familiã, aut hominem funere pollutum, nec ædes deorum dedicare, nec publica ſacra facere poſſe liquet, niſi in Lemuralibus & Parentalibus: in quibus inferis diis dare inferias vſus obtinuit: quo tempore ædes deorum clauſæ iacent. In Lemuralibus fabam noctu iacere vſurpatum eſt, Lemures ſe ex domo eiicere clamantes. quam nigram eſſe conuenit: ipſamque lotis manibus, & pede nudo per ora verſare, & poſt terga reiicere, æríſque tinnitum facere, vtque Lemures fabis redempti, domo abirent, nouies orare. Idque Maio menſe tribus noctibus fieri, donec ſolutis religione animis, manes expiatos ducerent. In Parentalibus aſſumere fabas vſus obtinuit, ſicut in peruigiliis cicer.

Qualia vina libabãtur diis.

Thaſii.

Eumenides.

Maiores & minores victimæ.

Signa triſtis auſpicij.

Hermionẽſes.

Iones.

Lemuralia.

Parẽtalia.

Cœnæ ferales. Ac ferales cœnas, lentéſque & offas ad ſepulchra illorum ferre quibus parentare ius erat: quæ etiam Feralia à ferendis epulis dicta ſunt, quas in defunctorum ſepulchris ſuper nudam ſilicem apponebant. *Fœminini generis victima potiores.* Notatumque fuit in omnibus ſacris, fœminini generis victimas eſſe potiores: itaque ſi per marem litari non poterat, fœmina ſuccidanea dabatur, non econtrà. Nam ſi per fœminam hoſtiam minimè perlitatum foret, ſuccidaneam adhiberi nõ licebat. *Aegyptii.* Apud Ægyptios ſecus, quibus fœminam hoſtiam immolare eſt habitum nefas, barbaris quoque circa mõtem Caucaſum, & apud Derbices Perſicam gentem, fœmininum animal victimam dare, aut eius carnibus veſci, ſub graui documento vetabatur. Si tamen primis hoſtiis non litaſſent, aut ſi primùm negligentia vel caſu non rectè initum aut curatum ſacrum foret, illas denuò augeri & ſæpius ad expianda numina permittitur, donec rite perlitatum animaduerterent. Illud quoque non omittendum, *Romanorũ mos.* conſueuiſſe Romanos pro rebus quas citò expediri cuperent, ætate grandioribus hoſtiis: vbi verò rem augere vellent & produci, iuniori victima ſacrificare. Vnámque hoſtiam nunquam duobus diis aut incertis, ſed certo numini immolare, ſuperíſque impares, inferis vero pares. Quotiéſque aliquid inuentu rarum aut difficile ſacrificio adhiberi oporteret, illud cera vel pane effictum apponere ſatis, ſimulacráq; eiuſmodi ficta & commentitia, ac ſi ipſa res repræſentaretur, eandem vim vigorémque habuiſſe: id quod à Græcis obſeruatum comperimus. *Victimæ fictitiæ. Thucydides., lib. 1.* Cum enim Cyziceni nigram bouem Palladi quotannis immolarent, & pręſſi obſidione, bouem comparare nequirẽt, ex frumento illam effinxere, eóque pacto perſoluto voto, numen expiarunt. Athenienſes quoque in feſtis Iouis Milichij, quæ Dialia vocant, extra vrbẽ ſæpe non veras victimas, ſed commodẽ efficitas obtulere. Vtque ſi pro infantibus immolandum foret, nõ grandis, ſed minor hoſtia mactetur. Notatumque & illud eſt, *Dii manes.* in deorum Maniũ ſacris auerſa & triſtia auſpicia, aut dira & nefanda, magis fauſta & fœlicia eſſe, itaque in his ſacris potius eſt non litare, quàm litare.

Quæ origo cenſorum, quæve poteſtas, & ex quàm paruis initiis in quantum magnitudinis deuenerit. CAP. XIII.

CEnſorum origo licet à paruis initiis orta, eò tamen creuit, ad tantúmque faſtigium deuênit, vt morum diſciplinæque Romanę, decoris dedecoríſque diſcrimen, vectigaliaque, & publicorũ locorũ priuatorúmque arbitrium ſub illius cura & poteſtate foret: totiúſque reipublicæ circa morum diſciplinam ſupremum ius haberet. Fuere enim M. Geganio Macerio iterum, & T. Quintio Capitolino quintúm COSS. primi ſenſores ſuffragiis populi creati Papyrius Semproniúſque: tametſi Seruium Tullium, à quo iura militiæ conſtituta ſunt primum cenſorem fuiſſe nonnulli credãt, quòd populum Romanum primus cenſuiſſet. Qui magiſtratus etſi à principio quinquennalis, poſtea à Mamerco Æmylio dictatore cautum fuit, vt annua & ſemeſtris cenſura foret. Cuius rei cauſa ipſe Æmylius, quòd veterem cenſuræ ſtatum citra præfinitũ minuiſſet, à proximis cẽſoribus tribu motus, & ærarius factus eſt. Ad quam licet à principio admitterentur patricij ſolùm, poſtea P. Philone dictatore alter cenſorum, deinde Q. Pompeio & Metello COSS. vterque ex plebe cenſores creati. Demum eò dignationis venit, vt niſi clari illuſtréſque poſt triumphos & conſulatus illam expeterent. Hi ergo cenſendi populi & luſtri faciendi cauſa ab initio creati, eò proceſſere, vt maximarum minimarúmque rerum, præcipuè circa morum diſciplinam, cogitionem, animaduerſionémque haberẽt. Nam de iuramento cognoſcere, & in periuros animaduertere, epularum ſumptus cohibere, ſenatores legere & cooptare, ſummotis indigniſſimis, & honeſtiſſimis allectis: principem ſenatus conſtituere, immeritóſque propter turpitudinem ſordéſque vitæ, ſenatu vel tribu amouere, notíſque & ignominiis afficere, aut in Ceritum tabulas referre, etiam ædilem quæſtorémque: tum illos qui agrum malè colerent, aut incurioſè haberent, perditóſque & profuſos nepotes, parúmque honeſtis moribus uiuentes, aut verbis inciuilibus loquentes, ærarios facere, cenſoriæ poteſtatis erat, In quo id fuit ſeruatum, vt motis è ſenatu notas aſcriberent, & demerita notarent, quod lege cenſoria cauebatur, cuius verba aſcripſi:

Cenſores primi.

Cẽſura initio quinquennalis, poſtea annua.

Cenſorum munus.

Cenſores populi ſoboles familiáſque cenſento, pecuniáſque vrbis, templa, vias, ærarium, vectigalia tuento: populíque partes in tribus diſtribuunto, & pecunias in ciuitatis ordines partiunto, equitum peditúmque prolem diſtribuunto, cælibes eſſe prohibento, mores populi regunto, probrum in ſenatu ne relinquunto: bini ſunto, magiſtratū quinquenniū habento, reliqui magiſtratus annui ſunto, eáque poteſtas ſemper eſto, & infra. Referebant enim cenſores in Ceritum tabulas, illos quos ignominiæ cauſa ſuffragiis priuabant: qui quidem cenſores ciues ſic notabant, vt qui ſenator eſſet, ob crimen eiiceretur ſenatu: qui eques, equum publicum venderet: qui verò plebeius, in Ceritum tabulas referretur. Obſeruatúmque, vt quem cenſores ſenatu amouerent, nota quoque & ignominia perſtringerent: eáque quæ ad publicam diſciplinam pertinerent, lege edita ſtatuerent. Denique eò dignationis venêre, vt omnium magiſtratuum principem locum tenerent: ad eámque niſi viri conſulares & maximis functi honoribus, admitterentur nulli. Quinetiā vitam ſingulorum & mores inquirere: exceptíſque conſulibus, præfecto vrbis, rege ſacrorum, & Veſtalibus virginibus, circa diſciplinam morum in omnes magiſtratus cenſere & animaduertere poterant. Quæ cenſura apud Siculos quoque magni nominis fuit: nam cum omnes Siculi ex cenſu tributa conferant, omnis poteſtas æſtimationis faciundæ cenſori permittitur. Hanc etiam inſtitutionem Carthaginenſibus fuiſſe accepimus, vt illi præfectū morum & vitæ magiſtrum habeant: quem ferunt in Hamilcarem animaduertiſſe: congreſſúmque cum Haſdrubale tunc in primo flore ætatis vetuiſſe, quia multi obloquebantur, quòd parum integra fama eſſent. Apud Argos verò, ſi quis in re quærenda negligens foret & remiſſus, aut ſi deſidioſum & ſegnem viderent, rationem vnde victum quæreret, apud magiſtrū qui loco cēſoris erat, reddere cogebatur. Quod Areopagitę Athenis ſępe exequuti ſunt, vt quid quiſq; Athenienſium ageret, & quo quæſtu viueret, magna cura inquirerēt. A Nabathæis ſeruatum legimus, vt negligens & remiſſus, qui opes paternas minuiſſet, pœna mulctaretur: cui verò res eſſet auctior, donaretur præmio. Id quod Draconis lege cauebatur, vt qui

Cenſores in quos magiſtratus cenſebant.

Siculi.

Carthaginenſes.

Argi.

Negligens mulctatus.

qui ocij damnatus eſſet, capite lueret. Amaſis quoque Ægypti rex, inter cætera conſtituta, præcipua lege cauit, vt vitæ rationem prætor à quocunq; exquirat, vt ſi quis turpi quæſtu viueret, velut facinoroſus noxã lueret. Quam legem Solum imitatus fertur, præcipuè cauendo, vt qui malis artibus degeret cuiq ue ocio periret dies, pœna afficeretur. Cuius rei cauſa Maſſilienſes, vetes ſacrificulos, qui quæſtus cauſa ſacra circunferebant, ſuis oppidis exegêre, ne religionis prætextu ociũ ſectarentur & luxum. Quinetiam de paupertate, orbitate & cœlibatu quærere & contumaces plectere, cenſorum munus erat. Furius Camillus quum cenſuram ageret, vt exhauſtæ ciuitati propter aſſiduas bellorum clades, ciues ſuppeterent, legem de maritandis ordinibus tulit, qua inter cætera pœnis coercuit illos qui viduarum nuptias, quarũ viri bello ceciderant, deuitarent. Eos verò qui ad ſenectutem cœlibes peruenerant æra pœnæ nomine ad ærariũ ferre iuſſit. Quam legem Q. etiam Metellus Numidicus iterum in cenſura promulgauit. Aedes quoque ſacras, vias, aquæ ductus, & loca publica facienda locare, aut aquarum fluxus dare & inhibere poterant. Siquidem Cato Cenſorius aquam publicam, quæ in priuatas domos & hortos deriuabatur, inhibuit, & porrecta in publicũ ædificia demolitus fuit. Vectigalia quoque & portoria noua ſtatuere, & vetera exigenda mandare, illáque publicanis & conductoribus locare non vetabantur. Ea tamen proſcribere, niſi Romæ & accito populo, eiuſque placito & aſſenſu, ac publico præcone conſulto, & niſi calend. Martiis, quibus vectigalia locantur, cenſori facultas non erat. In quo fuit animaduerſum, poſt Pauli Æmylij triumphum, quem de omni Macedonia habuit Perſe deuicto, vſque ad Hirciũ & Panſam conſules, populum Romanũ vectigalium collatione & tributo vacaſſe. Is enim tantum auri & argenti ex manubiis in ærariũ tulit, vt tributorum collationem & onera leuarit. Etiam de ære alieno cognoſcere, cenſoriæ poteſtatis erat. Animaduerſum tamen eſt, de nulla re cenſores, quàm de iureiurando ſeuerius iudicare cõſueſſe, quódque poſteriores priorum decretis plerunque non ſtetere, ſæpiuſque illa reſciderunt & antiquarunt. Poſt aliquot verò ætates Romani nimiã poteſtatem eſſe rati,

Sacrificuli à Maſſilienſibus eiecti.

Lex Camilli de maritandis ordinibus.

Cœlibatus mulctatus.

Proſcribere vectigalia ſoli cenſori nõ licebat.

Aemylij manubiæ opimæ.

De ære alieno.

De iureiurando.

Cenſorũ poteſtas diminuta.

Cenſorũ poteſtas diminuta. mucronem cenſorium multis remediis retuderunt, & ne impune inſoleſcerent, cenſuræ extenuatis viribus, grauibus edictis coerciti ſunt. Quare P. Claudius in tribunatu plebiſcito ſanxit, ne quem cenſores notarent, niſi antea legitimè accuſatus, & vtriuſque cẽſoris iudicio damnatus foret: in tantum, vt Metello cenſori, quòd minus iuſtè pœnam irrogaſſet, aqua & igni interdictum fuerit. Diuus verò Claudius, dum cenſuram ageret, nullum niſi ſua voce & ſine patrocinio vitæ rationem reddere paſſus fuit. *Cenſura clari.* Clara quoque cẽſura fertur Appij Claudij, & Claudij Plancij, qui viam Appiã è Roma Brunduſium ſtrauit, & aquam quæ Appia dicta eſt, inuehendã curauit. Tametſi C. Graccum in tribunatu vias perpurgaſſe, & itinera imperuia muniuiſſe, ſingulíſque miliaribus lapideas columellas ſtatuiſſe, & Scaurum Æmylium vſque Sabatios, M. que Lepidum, & C. Flaminium in conſulatu Ariminum vſque, & deinde in Aquileiam ſtrauiſſe legamus. Iulius quoque Cæſar commiſſa ſibi Appiæ cura, dum illius refectioni vacat, magnas opes effudiſſe fertur: quam poſtea collapſam Auguſtus ſibi muniendam deſumpſit, reliquis triumphalibus viris delegatis, quas præcipuis operibus ornarunt. M. verò Æmylius conſul pacatis Liguribꝰ, viam à Placentia vt Flaminiæ cõmitteretur, Ariminum vſq; ſtrauit: & Flaccus in cenſura viam per Formianum montem perduxit. Fuit quoq; inter celebres Latina & Valeria, altera vſq; Sinueſſam, altera ad Marſos. Nam Salaria & Nomentana haud multæ longitudinis, per Sabinos conſtratæ ſunt. *Indi.* Indis fuit in vſu vt per conſiliarios purgentur viæ, quibus per dena ſtadia ſingulos lapides locare, & diuerticula ac diſtantias adnotare negocium erat. *Athenienſes.* Athenis verò viarum curatores vniuerſæ ferè ciuitatis adminiſtrationem habebant. Magni quoq; exempli cẽſura fuit Fabij Gurgitis, qui licet defamatiſſimus, poſtea ætate grauis, cenſuram ſeueriſſimis moribus egit; ſicut L. Lentuli, qui repetundarum accuſatus, haud multo pòſt cenſor ſanctiſſimus euaſit. Præ cæteris M. Catonis cenſura apud omnes ordines plus nimio triſtis & vehemens habita eſt: quare præcipua flagrauit inuidia, ꝙ inuicto animo eſſet, & inflexibili. Illud quoq; notatum eſt, *Cẽſorũ mu* ſolere cenſores nouos milites, & eos qui ſupra ſeptimum

&decimum annum equo merere debuiſſent, nec militaſſent, ærarios facere. Quare M. Attilij Reguli, & P. Curij Philonis præclara cenſura numeratur, quòd iuuenum Romanorum duo millia, qui Hannibale Italiam peruaſtante, quadriennò militiam detrectaſſent, inter ærarios retulerunt, ſuffragióque & comitiis priuarũt. Eis quoque qui parum idoneè militarent, munúſvè facerent, equum adimere, illiúſque arma & equum vendere: alios ætate & viribus habiles ad militiam cogere, & ſacramẽto adigere, aut equum publicum dare, officij cenſoris erat: quòd à Solone olim conſtitutum ferunt, qui eadem pœna afficiendum putauit eum qui militare nollet, & qui aciem deſereret, quíve in acie timidus & ignauus eſſet. Etiam equitatum recenſere, alios qui legitima ſtipendia feciſſent, militia miſſos facere, aut numeratis ſtipendiis cum laude miſſionem dare, vel equum deferre illis qui militaria munera obiuiſſent: nonnunquam ſi crimen expoſceret, reum capitis agere poterant: quippe M. Fabius cenſor ſeuerior & durior, Fabium buteonem filium furti inſimulatum capitis reum egit, & vltimo affecit ſupplicio. Et quãuis qui conſulatus, dictaturas, & alios geſſerant magiſtratus, ad cenſuram admitti ſolerent, plerunque tamen ex ædilitate, qui nec prætor, nec conſul fuiſſet, gradum ad cenſuram feciſſe comperimus, præcipuè quum anteacta vita plena grauitatis foret. Craſſus Licinius, qui nec præturam antea nec conſulatum geſſerat, ad cenſuræ honorem ex ædilitate euectus fuit, quam vnà cum pontificatu geſſit. Ac licet ex duobus conſulibus altero defuncto, collegæ ſubrogando haberentur comitia, altérque conſul in defuncti locum cooptaretur: tamen ex duobus cenſoribus altero deſito, alium ſubrogari non licebat. Quod C. Iulio cenſore mortuo, L. Papyrius Curſor, ne abiret magiſtratu, M. Corneliũ Maluginenſem collegam ſibi ſubrogarat, religio inuaſit, & piaculare fuit, quia eo luſtro à Gallis vrbs capta eſt, ne in demortui locum cenſor ſubrogaretur. Itaque cenſore vita functo, collegã magiſtratu abire oportebat. Quãuis Appius Claudius Cæcus, cõtra mores inſtitutáque maiorum, collega ſe magiſtratu abdicante, ſolus cenſurã gere-

nus & poteſtas.

De hoc itẽ lib. 2. ca 13.

Cenſores ante conſulatum.

Notandum hoc.

Appius Claudius ſolus cenſuram egit.

re non dubitauit. Hoc quoque adnotaſſe non pigebit, ꝙ licet omnibus magiſtratibus circa morum diſciplinam cenſura præemineat, tamen tribunatui plebis & ædilitati illam quandoque ceſſiſſe conſtat. Ideo P. Furio & M. Attilio cenſoribus, ab Appio Metello tribuno plebis, ꝙ quæſtorem eum proximo anno tribu amouerant, & ærarium fecerāt, diem dictam, ipſóſque in vincula duci iuſſiſſe comperimus. Nec minus de P. Sempronio plebis tribuno, qui Appium Claudium cenſorem, niſi collega interceſſiſſet, in vincla duci iuſſerat, compertum eſt: quod profectò non feciſſet, ſi id ſibi iure ſacroſanctæ poteſtatis facere non liceret. Quanuis poſtea conſenſu ſenatus res diſcuſſa fuerit, ne tribunitio furori cenſura obnoxia foret. Fertur tamen Domitius Nero, Neronis auus, dum ædilitatē gereret, adeo procax & animi immodicus fuiſſe, vt L. Plancum cenſorem via ſibi cedere coegerit. Illud quoque non præterierim, quòd inter opera cenſoria in primis cibaria anſerū, qui peruigilem curam gerūt in Capitolio, quòd olim fuere vrbis cuſtodes & imperij: Iouémque miniandum: ex vectigalibus verò lacus Lucrinus eruendus boni ominis cauſa, locari cōſueuit: quibus cenſoribus incumbebat locationis leges dicere. Sicut Athenis Apodectæ, qui collationibus & vectigalibꝰ præerant, quorum iudicio quicquid controuerſiæ erat in publicis collationibus, decernebatur. Quódque cura horologij inter opera cenſoria non in poſtremis erat. Atque in delectu, cenſionéſve, primi Valerij, Silirini, & Statorij priuilegio honoris nominātur. Quódque hi qui cenſoria nota antea notati fuere, licet cenſores poſſent creari, & quo minus crearentur, cenſoria nota minus officiat: tamen hi qui cenſuram geſſiſſent, quāuis laudabiliter, iterum cenſores creari, aut ad munus cenſorium admitti nullo modo poterant. Idque exemplo C. Getæ, qui à L. Metello & Cn. Domitio cenſoribus ſenatu motus, & ignominia notatus, haud lōgo pòſt interuallo, oblita memoria dedecoris, & permulſis ciuium animis, ad cēſuram euectus fuit. Illud quoque non ab re fuere dixiſſe, Tiberij tempore magnis contentionibus actum in ſenatu, vt non modò cenſura, ſed reliqui magiſtratus quinquennales forent, & niſi quinquennio ſingulo comitia magi-

Tribunorū pleb & ædilium in cēſores poteſtas.

Domitij Neronis in ædilitate procacitas.

Cenſorum munera præcipua.

Apodectæ.

Cenſorem bis eundem creare non fas erat.

ſtratuum fierent: quæ res primùm dilata, mox perpetuo ſilentio obliterata fuit.

Quid ſit apud iureconſultos cœnaculariam exercere, quid catadromus, quid cloaca, quid ſphæriſterium, & quid hypocauſta.

CAPVT XIIII.

IN circulo iuriſperitorum mutuò ſermocinãtium, præſente me, quæſitum eſt à notæ facundiæ viro, quid ſit cœnaculariam exercere. Siquidem ab Vlpiano, titulo de his qui deiecerunt, dictum fuit: Siquis cœnaculariam exercens modicum ſibi hoſpitium retinuerit, reſiduum verò pluribus locauerit, ſi ex eo cœnaculo deiectum effuſúmve quid fuerit, omnes teneri, quum ex mediano cœnaculo deiectum probaretur. Et tametſi nonnulli diuerſa ſentirent, ancipiti contentione diſtracti, dixi ego, quantum comminiſci potui ex Varronis autoritate, cœnaculum, ſuperiora ædium, ad quæ ſcalis aſcenderetur, dici: quæ pars inquilinis, & his qui domos conducerent, locabatur. Fuítque moris priſci, vt pleríque ex ædibus modicum quid ſibi reciperent, ſuperiora verò domus inquilinis locarent. Fuiſſe enim Romæ ædificia frequentia, pluribus cœnaculis cõſtructa, edita in altum, quę poſtea ab Auguſto certa ſub taxata menſura cohibita ſunt, multis teſtimoniis probatur. Cœnaculariámque exercere eum dici, qui eiuſmodi negocium ageret, locaréque inquilinis domorum cœnacula conſueſſet. Græcis vero contrà: nam ſuperiora domus & alta penetralia ſibi recipiebant: ad inferiora autem veſtibula, & ſub porticu, Homero teſte, hoſpites diuertebant. Cenſuit ergo Vlpianus, ſi cœnaculariam exercens, hoc eſt, curam gerens eiuſmodi cœnacula locandi, modicum quid ex hoſpitio ſibi retinuerit, reſiduúmque pluribus locauerit, & ex cuius cœnaculo deiectum quid eſſet, in notitiam nõ venit, omnes qui incolerent, vna actione teneri, contráque ſingulos agere licere: dicíque cœnaculariam à cœnaculis, ſicut ſagariam à ſagis, de qua iureconſultus ſexto & decimo digeſtorum libro mentionem fecit, quando. ſ. ſaga, & id genus veſtimenti mercatur quiſpiam, quò pluris diſtrahendo lucrũ

l. ſi verò. §. ſed ſiquis. ff. de his qui deiecerunt.

Cœnaculũ.

Cœnaculariam exercere quid.

Cœnacularia.

Sagaria. lib. 17. ff. pro ſocio. l. cum duob⁹ §. quidam ſagariam.

Camelaria *Camelarii.* *Velaturam facere.* *l.numerum §.Camelaria.ff de mune. & hono Junt verba Pauli allegata per Iabole. in l.penul. ff de actio. furti.* *Catadrom⁹* faciat. Sic camelariam dixere camelorum curationem,& camelarios camelorum curatores, quod munus perſonale eſt: de quibus apud iureconſultos de muneribus fit mẽtio frequens:& qui vecturis victum quæritabant, vecturã facere dixerunt. Rurſus quærebatur quid ſignent illa Labeonis verba de actionibus empti, dum inquit: *Quòd ſi periculoſam rem antea ſeruus facere conſuerat, vt ſi per catadromum curreret, vel in cloacam ſe demitteret, túque vendito à te ſeruo id imperaſti, quod ſine periculo exequi nequibat, cenſuit Paulus teneri venditorem ob necem damnúmve ſi quam in perniciem ſeruus incurriſſet.* Quid catadromus, & quid eſſet cloaca, quærebatur. Reſpondi catadromum decurſionem dici, ſpatiúmve in quo agitarentur præcipiti curſu, ἀπὸ τοῦ δρόμου, per quem ſeruus currendo, vel in cloacã ſe demittendo, nimirum vitæ periculum adibat. Quippe curru vel equi impetu, dum incautius ſubit, obteri, vel in *Cloaca Romanæ.* cloacam mergi poterat. Fuiſſe enim cloacas Romę in ingentem altitudinem depreſſas, receptaculum omnium purgamẽtorum vrbis, à Priſco Tarquinio primùm, mox à Superbo, & demum interiecto tempore à M. Agrippa profuſis ſumptibus, & magna mole conſtructas, autores tradunt: per quas ſeptem amnes quaſi ſub vrbe penſili ſolida ſtructura raperent omnia, & auferrent: ad quas non ſine vitæ periculo deſcenſus erat. Neque dubium quin ſeruus vix ſine noxa per catadromũ currere, vel in cloa-*l.ſi quis mihi.ff.mãda.* cas deſcendere poterat. Tertia fuit quæſtio, quid ſignent illa Vlpiani verba, titulo mandati, quibus Aurelium hoſpiti ſuo medico mandaſſe dicit, vt in hortis ſuis ſphæriſterium & hypocauſta, ſuæ valetudinis cauſa, Rauennæ conſtruat. Quid eſſet ſphæriſterium, & quid hypocauſta, ambigebatur. Cúmque cenſerent ex interpretis autoritate, locum amœnum dici ſphæriſterium, hypocauſta verò ſubterraneum, & alia imperitiſſimè: tandem quum certaretur ſententiis, ex Plinij & aliorum autoritatibus compertum eſt, ſphæriſterium locum fuiſſe circularẽ, qui plu-*Sphæriſterium,* res capiebat circulos, & ſpatia variis luſibus diſtincta, à ſphærica figura dictum, demulcendi laxandíque corporis, & animi remittendi cauſa, à ſummis viris & magnis honoribus functo, intra ædes, nonnunquam in thermis extructum. Erant enim loca deambulationi, quieti & cur-

ſui,tum luctæ,iaculationi & palæſtræ accommoda: Sicut trigon locus triquetro ſimilis, vbi pila exercebantur & ludo, Græcis frequens erat. In hoc enim ad valetudiné tuẽdam diuum Veſpaſianum remiſſo à negociis animo membra defricare ſolitum Suetonius memorat: & Alexandrum Seuerum, teſte Lampridio, in ſphæriſterio luctari & currere, ac molliter exerceri accepimus. Hypocauſta verò cubiculum dici vndique occluſum, in quod aer non admittitur, ſed igne accenſo, feruore atque æſtu vaporat intus, nec foras diffunditur calor, dictum ἀπὸ τοῦ ὑποκάυσται, quod eſt ſuccendere, quaſi vaporarium, quod caloris aſſeruandi cauſa fit. Cenſuitque Vlp. tertio delegatis, quicquid comburẽdi cauſa, ſiue ad balnei calefactionem, ſiue ad diætarum hypocauſta paratum foret, ligni appellatione contineri. His enim hypocauſtis propter frigora, quibus maximè obnoxij ſunt, Germanos, & eos qui gelidiſſimam plagam incolunt, ac loca aſſiduo niuis caſu inacceſſa, vti frequenter inſpicimus: in illíſque verſari duro tempore anni, ibíque epulari, ac ſeria & iocos agere. Hodiéque eiuſmodi hypocauſta in noſtro orbe, Germanorum more, in difficultate hyemis ac gelida & niuali die à multis incoli videmus.

Trigon.

Hipocauſta

l. ligni §. lignis. ff. de lega. 3.

Solere futuras calamitates multo ante ſignis præmonſtrari, & miraculum quo vaſtitas regni Neapolitani prædicta fuit.

CAPVT XV.

SOlere Deum immortalem quum aliquid diri vel aduerſi immineat, id portẽtis & prodigiis futurũ oſtendere, venturáſque calamitates ſignis miníſque cæleſtibus præmonſtrare, & ipſi nouimus, & à non contemnẽdis autoribus relatum accepimus. Quo tẽpore Tarquinius regno pulſus fuit, ſatis conſtat imminẽtis exitiũ canem loquutum fuiſſe, ſerpentémque latraſſe: quo portento perniciem & exilium ſibi mox futurum oſtenſum eſt. Crœſo Lydorum regi, quando idcõcidit regnum, natum filium ſemeſtrem articulatè loquutum, diro & prodigioſo euentu, fatalem calamitatem quæ poſtea ſequuta eſt, præ-

ſignaſſe dicitur. Gallis etiam Senonibus ad vrbem properantibus, in noua via, vbi Alloquutionis poſtea templum fuit, vocem auditam quæ Gallos aduentare diceret, inter exempla relatum eſt. Sed ne infinitas ſpecies, & nimis vetera ab vltima origine percenſere videar, patrum noſtrorum memoria euidentiſſimis oſtentis, antequam in Pōto Byzantium ab immaniſſimis Turcis terra ma ríque oppugnaretur, quo excidio quanta calamitas, quantúmque vulnus Chriſtianæ Reip. illata fuerint, nemo ignorauit; compertum eſt, apud Comum citerioris Galliæ vrbem, vrgente ad occaſum die, ingentem canum multitudinem per aera ferri: póſtque diuerſorum pecorum armenta, ſpecies peditum primò leuis armaturæ: deinde haſtatos ſcutatóſque ſubſequi, equitéſque in turmas diuiſos ingenti inſtructa acie proſequutos, horis fermè trib⁹ imaginem aduentantis exercitus præbuiſſe. Demum corpore procero immanem & formidabilem hominem ſuprà quàm dici póſſit, veluti exercitus ductorem, terribili equo inſidentem, proceſſiſſe, aliáque ludibria oculorum per inane apparuiſſe, ingentium malorum prænuncia, donec nocte appetente, viſio omnis illa dilapſa eſt. Quæ oſtenta futurum excidium, cædem & calamitatem, quæ poſtea vrgentibus fatis ſequuta ſunt, præſignaſſe nemo dubitauit.

Viſio belli Turcici.

Sed quod nos recenti exemplo experti vidimus, profectò haud minus eſt. Quum florente fortuna Ferdinandi primi regis Aragonij, vrbs Neapolitana & regnum nullis adhuc belli calamitatibus premeretur, ſatis conſtat Cataldum ſanctum virum, qui abhinc annis mille pontifex vrbi Tarentinæ præfuit, quémque patronum Tarentini ciues venerantur & colunt, nocte intempeſta miniſtro ſacrorum cuipiam tūc ſacris initiato, & in caſta religione educato, ſemel atque iterum in ſomnis apparuiſſe, ac monuiſſe, vt libellum à ſe conſcriptum, quem in abdito loco viuens abdiderat, in quo diuina arcana ſcripta erāt, effodere, & protinus ad regem deferri curaret, qui quum parum fidei ſomnio dediſſet, eadem ſibi per quietem ſæpius obuerſata ſpecie, quum primo diluculo ſolus moraretur in templo, ipſum Cataldum qualis erat olim dum in vita ageret, pontificia veſte & infula amictum, eidem miniſtro planè vigilanti apparuiſſe, & prædixiſſe, vt po-

S. Cataldus

ſtera luce quum primum poſſet, libellum à ſe cõſcriptũ, in abdito loco quem in ſomnis prædixerat, conditũ, effodere & regi deferre ne cunctaretur, pœnã, niſi fieret, grauiter comminatus. Poſtera luce ſolenni pompa miniſtrũ cum populi comitatu ad latebram, in qua longiſſimo ęuo libellus latuerat, proceſſiſſe: eúmque plumbeis tabellis obſignatum, & clauis obſeratum inueniſſe, ſatis conſtat. In eo certum eſt, futurum regni excidium, miſerias, calamitates, & luctuoſa tẽpora, atque inſtantia mala quæ poſtea ſequuta ſunt, regi prædixiſſe. Id quod experimento docti, magna mei cede perſolutum vidimus. Siquidem tanta vis diuinæ prædictionis fuit, vt haud multò pòſt ipſum Ferdinandum ſeu Deum ira, ſeu fato inſuperabili, quod vitari non potuit, in primo belli apparatu è vita conſtet exceſſiſſe, Carolúmque Gallorum regem ingenti coacta manu, innumeris copiis Neapolitanum omne regnum inuaſiſſe Alfonſúmque Ferdinandi primogenitum, poſt patris obitum vix regno aſſumptum, regno orbatũ, turpi fuga velut in exilio diem ſuum obiiſſe. Mox ipſius filium Ferdinandum iuniorem ſummæ ſpei adoleſcentem, miri erga omnes ſtudii & fauoris, cui rurſus regnum debebatur, miſero & fatali bello implicitum, in ipſo ætatis flore immatura morte præuentum, occubuiſſe. Poſteà Gallos & Hiſpanos communicato imperio, & æquato regni iure, fugato Frederico altero prioris Ferdinandi filio, qui mox regno ſucceſſerat: admotis hoſtiliter legionibus, & ampliore exercitu denuò regnum inuaſiſſe, ſacra prophanáque occupaſſe, bonorum direptiones feciſſe: vrbes, villas, vicóſque omni belli clade peruaſtatos, multa fœda & indigna paſſos. Oppida quoque & municipia cædibus & rapinis plena, prouinciáſque hoſtilem in modum conquaſſatas, & in extremum diſcrimen adductas, incendiis & ſtupris, ac ſiquid vltrà malorum eſt, patuiſſe, eundémque regem nondum functum fatalibus malis, poſt euerſam domum, & tot vrbium clades, cum coniuge & liberis regno depulſum, domo & fortunis relictis, in inimicorum manus ſupplicem veniſſe, ibíque morbo & tabe confectum, è vita tandem exceſſiſſe: donec ad hæc tempora, in quibus formidare non deſinimus, & an ſatis piamenti & pœnarum adhuc penſum ſit,

ignoramus, peruentum eſt.

Qui duumuiri, triumuiri, quattumuiri, quinqueuiri, ſeptemuiri, decemuiri, quindecimuiri, & centumuiri fuerint.

Duũuiri.

CAPVT XVI.

DVumuiros ſacris faciũdis, qui carminum Sibyllæ & fatorum populi Romani, placandæque & auertẽdæ deum iræ, antiſtites erant. quíque quoties prodigia nunciarentur, adiri ſolebant: à principio binos fuiſſe accepimus, à Tarquinio inſtitutos: quorum alterũ M. Attilium, quòd arcana Sibyllæ promulgare & palàm facere auſus fuerat, velut parricidam inſutum culeo, proiecit in mare. Lapſis deinde temporibus, à Sextio & Licinio tribunis plebis cautum fuit, vt pro duumuiris ſacrorum, decemuiri crearentur, quinque patrum, quinque plebis: mãſitque hic numerus ad Cornelium ferè Syllam, quo tempore quindecimuiri, qui ſacris faciundis, ſupplicationibus & lectiſterniis præeſſent, quíque placamenta deum & expiationes ediſcerent, officiáque cæremoniarum exequerentur, librorúmque & carminum Sibyllæ curam agerent, primùm creati ſunt. Qui quidem libri à Tarquinio ſuperbo ære magno coempti, ad Cornelium vſque Syllam manſere incolumes: tunc enim incenſo Capitolio, quum omnia perflagrarent, ipſi pariter abſumpti fuere. Siti enim erant in Capitolini Iouis templo, in arca lapidea, loco ſubterraneo, magna cura ſtudióque ſeruati. Tametſi ad Auguſti tempora ſuperfuiſſe, eóſque ſub Palatini Apollinis baſi conditos ſtetiſſe, Suetonius autor ſit, vbi vnà cum Martiorum carminibus, & Bagoes nymphæ, quę Thuſcis artem ſcripſerat fulguritatum, ſeruabantur. Eam verò Sibyllam putant Erythræam, cui nomen Herophila. Alij poſt Herophilam Erythræã vixiſſe arbitrati ſunt, quæ mulierum prima cecinit oracula. Fuit enim Alexandri tempore. Nam Delphicam ante Troiana bella vaticinatam, & pleraque Homerum operi ſuo carmina accõmodaſſe ferunt. Alij Cumanam, quæ Amalthęa dicta eſt dicunt fuiſſe. Præter quas fuere vaticinio inſignes mulieres, vna Athenais nomine: apud Hebræos Sabba, apud Chaones Phaennis, Dodoneis Pellæ, licet Sibyllarum nomen non aſſequutæ. Nam Sibyllarum quatuor præcipuè nomen vendicarunt, Erythręa, Samia, Ægyptia, & Sardia-

Decemuiri *Quindecĩuiri.* *Sibyllæ libri.* *Athenais.* *Sabba.* *Phaennis.* *Dodoneis.*

na:quibus poſtea adiectæ, Iudæa Cumæáque:quę mente concita & numine afflatæ, euentorum conſequentiā carminibus prædixere. Erátque mos vaticinandi, vt ex primis literis cuiuſque verſus vaticinium contexerēt: quod Plautum & Ennium in quibuſdam verſibus feciſſe memorant. Quibus poſtea libris Gabinius, M. Octacilius, & L. Valerius legati ex conſulto ſenatus Erythras profecti, mille verſus eiuſdem Erythrææ ſumma cura cōquiſitos, in eodem ſacrario collocarunt:qui vnà religioſè culti cō celebratíque ſunt. Mox Auguſtus, incenſo Capitolio, bello ſociali, dato ſacerdotibus negocio, per omnem Samum, Ilium, & Erythras, Aphricam, Siciliam & Italiam conquiri omnia Sibyllæ carmina, & quantum humana ope fieri poſſet, vera diſcerni & interpretari iuſſit. Et demum quum de libro Sibyllæ relatum ad patres fuiſſet, quem Caninius Gallus recipi inter cæteros eiuſdem vatis iuſſerat, ſumma ope Tiberius reſtitit, & ne reciperetur, effecit. Et quamuis decemuiris ſacrorum alij ſuperadditi ſint, ita vt ad ſexaginta excreuiſſe dicantur, ſemper tamen quindecimuiri dicti nominatíque ſunt. Creabat enim eos ſenatus, vel quando oportere videbatur, cōſul. Quinetiam ex ſcito plebis, duumuiros populum creaſſe, plerunque compertum eſt:qui niſi patricij eſſent, in numero eligi nequibant, & niſi poſt obitum, alium mutari aut cooptari non decebat, ab omníque vrbano munere & belli cura immunes erant. Hi ergo & ſacras ædes dedicabant, & obſecrationes expiationéſque ad placandas auertendáſque deorum iras procurabant. Tum ſi tetra prodigia nunciarentur, aut monſtra, in dubiis Reipub. caſibus, iuſſu ſenatus ad libros tanquam adytum adibant, illorúmque iuſſu quæ decreta erant aut præſcripta, velut ex oraculo monita, fiebant. Etiam lectiſternia curare, & ex præſcripto librorum, ludis Apollinaribus aut ſecularibus præeſſe, templa dedicare, ludos celebrare, vota concipere, ſupplicationibus ſacrificiiſque ſolennibus præfici ſolebant. Præter quos fuere duumuiri, quibus hoc munus incumbebant, vt ſacras ædes dicarent autore ſenatu, aut facerent, faciendáſve locarent, aut reficerent. Hos quoque ex ſcito plebis, nonnunquam à conſule, ſæpe à prætore creatos comperimus:

Duumuiro rū munus.

Duumuiri electi.
A plebe.
A conſule.
A prætore.

eóque abſoluto negocio, ab iniũcti muneris cura quieſcebant. Et duũuiri municipiorum, & alij Nauales, quib⁹ naualium populi Romani, quotiéſque inſtrui claſſem vel refici oportebat, vtque naualibus ſociis implerentur, cõmeatúque & armamentis inſtruerentur, negocium dabatur: necnon aquæductuũ, deriuãdarúmque aquarum, coloniæque deducendę qui curã agerẽt, quique id muneris exequerentur, ſæpe duũuiros fuiſſe comperimus. Et alios Capitales, qui perduellionis diem ad populũ dicerent, & in facinoroſos animaduerterẽt, à principio originũ creatos. Diem verò perduellionis ad populũ dicere, erat aliquem capitis accuſare, vel mortis pœna reum agere. Hos quoque leuiori pœna coercere, vel fuſtibus cędere poſſe, aut in carcerem duci iubere, nulla controuerſia eſt. Præter hos fuere triumuiri etiam capitales, poſtquã Curius Dẽtatus de Samnitibus triumphauit, tũc primùm Romę creati, qui de criminibus pariter cognoſcerent, & in facinoroſos ſi quid ſcelere & perfidia deliquiſſent, animaduerterent: qui vigilias per vrbem diſponere, & ne qui nocturni cœtus fierent, obſeruare: neu qui molitores nouarum rerum hoſtilia auderent, proſpicere debebant: quæ cura, lapſis temporibus, ad Præfectũ vigilũ tranſlata eſt. His quoque, vt carceribus latomiarum intentior cura ageretur, carceríſque cuſtodiam haberẽt: vtque neci deſtinatis menſa lanionia, machæra, & ſupplicij inſtrumenta præſto forent, cura procuratióque impendebat: vt quum in reos animaduerti oporteret, ipſorum interuẽtu fieret. Qui tametſi facinoroſos capitis agere & punire poſſent, virgines tamen, aut immaturas puellas, licet maximorũ criminum reas, & pœnæ capitali obnoxias, triumuirali iudicio afficere non poterant: quorum cura conſilióque non modò incendia, ſed coniurationes clandeſtinæ, & inteſtina vrbis mala ſæpe depulſa ſunt. Nec me præterit, poſt Cannenſem cladem, propter ingruentem ærarij & militum inopiam, triumuiros conquirendæ pecuniæ monetales ſeu menſarios creatos fuiſſe, æris, argenti, atque auri flatores: quorum munus erat, numiſmata probi auri & argenti, iuſtíque ponderis examinare: & alios legendæ iuuentutis, qui militiæ idoneos per oppida conquiſitos aſcriberent: quod quidem ingruente bellorum tumul-

Duumuiri municipiorum & Nauales.

Capitales duumuiri.

Diem perduellionis dicere ad populum.

Triumuiri capitales.

Præfectus vigilum.

Triumuiri cõquirendæ pecuniæ cauſa creati.

Triumuiri legendæ iuuentutis & militiæ idoneorum.

tu ſæpe fieri animaduertimus. Quo enim tẽpore ad Cannas magna clade pugnatum eſt, cõſternata repub. triumuiris datum negocium fuit, vt non ingenuos modò, ſed ſeruos ære coëmptos, & mancipia ad quatuor & viginti millia ſacramento adigerent. Etiam ſacris requirendis, & ædibus reficiendis quandoque triumuiros præfuiſſe accepimus, ſicut reipublicæ conſtituendæ, & legendi ſenatus: alióſque recognoſcendi turmas equitum cum fide curáque, ab Auguſto inſtitutos, plerũque aſſignãdo agro in coloniis & municipiis: quíque vigilias circuirẽt, & incendiis occurrerent: qui nocturni appellati, quòd noctu per vrbẽ excubias agerent, triumuiros creari animaduerſum eſt. In qua re proditum memoriæ fuit, M. Militium, Cn. Lollium, & L. Sextium triumuiros nocturnos, quòd in ſacra via ad extinguendũ incendium præſto non fuiſſent à tribunis pleb. increpitos, mulctam exoluiſſe, qui etiam ſupplendi ſenatorum numerũ, immeritóſque amouendi plerunque ius habuere. Et ſiquando ius dicebant, non in tribunali ſella curuli, ſicut conſules prætoréſve, ſed in ſubſelliis velut tribuni & quæſtores, iura dabant. Quotiéſque per ſenatũ populúmque ager dandus vel diiudicandus, aut coloniæ deducendæ forent, triumuiros qui agrarii dicti ſunt, plerunque præfuiſſe compertum eſt: tametſi agrum Pontinũ quinqueuiros diuiſiſſe, & per vigintiuiros ad decemuiros agrum Capuæ & Samnij diuiſum, ac veteranis præmia aſſignata legamus. Proditum tamen memoriæ eſt, cum tribuni pl. ferrẽt ad populũ de decemuiris cum imperio creandis, vt quicquid agri publici per Italiam, Syriam, vel Aſiam eſſet, plebi diuideretur, legémque promulgare contenderent, Ciceronem ſumma ope reſtitiſſe, & velut rem peſtiferam rogationem antiquaſſe, eóſque magnifica oratione ſic fregiſſe, vt victi obmuteſcerent. Quartumuiros verò creatos accepimus illos, quibus deducendarum coloniarum, aut ſi quid nouum nunciatum foret, vt curarent ne damno reſpub. afficeretur, obq; varia negócia munus mandatum erat. Præter quos fuere quinqueuiri agris diuidundis, muris, turribúſq; reficiũdis, ſæpiꝰ vt plebẽ funebri pecunia leuarent: vtque æs alienum pro his qui ſoluendo non eſſent, de publico ſoluerent: qui mẽſarij nuncupati: quæ res quan-

Triumuiri ſacris requirẽdis, et ædibus reficiendis

Triumuiri recognoſcẽdis turmis equitum.

Triumuiri nocturni.

Triumuiri in ſupplendi ſenatorũ numerum habuere.

Iura ĩ ſubſeliis dabãt

Agrarij triumuiri.

Quartumuiri.

Quinqueuiri.

tum ad patrum plebíſque conciliãdos animos profuerit, difficile dictu eſt. Quippe quum eſſet plebs obruta fœnore, pecuniis in foro poſitis, vim ingentem æris alieni diſſoluerunt. Poſt quos vſu exigente, quinqueuiri creati cis Tyberim & vltra Tyberim, qui poſſent veſpertinis horis vices magiſtratuum gerere, quum magiſtratus ad id temporis in foro eſſe non deceret. Denique quoties aliquod munus factu difficile repub. impendebat, in quo præcipua aliquorum opera fidéſque exquirebatur, vbíque multum ſtudij curæque opus erat, modò duumuiros, nũc triũuiros, aut quartumuiros, quinqueuiros, ſexuiros, aut decemuiros creauere: quorum ope conſilióque iniuncta munera ſæpe exequuti ſunt. Ipſique negocio abſoluto, pro quo dicti creatíque erant, ab iniũcto munere quieſcebant. Fuítque animaduerſum, quòd ſi decemuiros locandis vectigalibus (quod plerunque vſu veniebat) Romani præfeciſſent, his vbique vectigalia diſtrahendi poteſtas erat, quum aliter niſi Romæ à cenſoribus vectigalia locarentur. De ſeptemuiris epulonum traditum accepimus, quod hi à principio tres viri fuere, aſciti inter ſacerdotes, quibus togæ prætextæ ius datum, vt pontificibus. Hi fuere C. Licinius Luculus, T. Romulius, & P. Porcius Lecca, qui legem de creãdis primũ tulere, quos propter ſacrorum multitudinem, vt ludorum epulare ſacrificium cõficerent, pontifices ſacris præeſſe voluere. Qui tempore procedente, ſeptem creati fuere. Et quia ſacris epulis præerant, cœnarúmq; pontificum, quæ adiiciales dictæ ſunt, curam agerent, ipſique epulas Ioui principi deorũ cæteriſque diis indicerent, Epulones appellati: qui ſiqua iuſta & ſolẽnia ſacris deeſſent, ad pontifices referebant: déque illorum conſilio ſentiáque, ſacra & omiſſas cæremonias decernebant. Horum filiæ, ne inuitæ Veſtæ ſacerdotes fiant, ſicut auguris & pontificis maximi, aut quindecimuiri ſacrorũ, veteri priuilegio immunes erant. Præter hos fuere decemuiri, ſub titulo æquandarũ legũ à principio ſine prouocatione creati, mox alij litibus diiudicandis, qui loco prætorum in vrbe ius dicebant. Quippe quum belli munia prætoribus deferrentur, & ob id, vrgente armorum tumultu, ab vrbe auocarentur: ne iudicia Romæ deeſſent, illis in expeditionẽ profectis

Quinqueuiri cis Tyberim.
Quinqueuiri vltra.
Septemuiri epulonum.
Tres viri inter ſacerdotes aſciti.
Adiiciales cœnæ.
Epulones vnde dicti.
Quindecim virorũ epulonũ filiæ.
Decẽuiri.
Decemuiri litibus diiudicandis loco prætorũ.

decemuiros qui litibus diiudicandis,& noſcendis ſingulorum poſtulatis præſto forent, præfecerunt prætorũ loco: cui magiſtratui Adrianus ante imperiũ præfuiſſe dicitur. Poſt quos fuit vigintiuiratus cauſis diiudicãdis, quod mun⁹ magnæ indolis iuuenibus conferri ſolebat. Illinc enim gradum ad reliquos honores auſpicabantur viri exculti ingenio & doctrina. Ad quod Tiberius Neronem Germanici filiũ promoturus, quòd quinquẽnio maturi⁹ peteret quàm per leges liceret, illum ſenatui cõmendauit, & veniam petiit. Et centumuiri ampliſſimũ iudiciũ, qui iura populo aliquandiu dixere: à quibus nulla erat prouocatio, quorũ iudicia centumuiralia dicta. Ex ſingulis enim tribubus terni iudices ſelecti, populo ius dicebant. Et quamuis ex quinque & triginta tribubus, ſupra centũ ſupereſſent quinque: vſus obtinuit, vt ipſi cẽtumuiri, eorúmq; iudicia cẽtumuiralia dicta ſint. Qui omnes quum iura daturi erant, haſta poſita in vnum coibant, illorúmque iudicia in duas haſtas diuiſa erant: ideo centumuiralis haſta ſermonibus celebratur: qui de hæreditatibus, teſtamẽtis, vſucapionibus, tutelis, gentilitatibus, agnationibus, alluuionibus, nexis, mancipiis, & ſtillicidiis quàm maximè ius dicebant. Qui quum propter turbulentã cõfuſionem in longiſſimum lites traherent, perraróq; cauſas deciderent, diuus Veſpaſianus ex tot iudicibus ſelegit quoſdam, qui breui curriculo, nec longo circuitu cauſas definirent. Domitianus quoque centumuiralia decreta & cõſtituta velut ambitioſè edita, reſcidiſſe fertur. Tantíque exempli fuere, vt Romani adoleſcentes primæ indolis experimenta à cauſis centumuiralibus auſpicarentur. Et cùm antea ne nobiliſſimis quidem pateret aditus, niſi à cõſulari viro magno fauore producerẽtur in foro viri præclari, magnæq; eruditionis: poſtea deprauato vſu, obtentum eſt, vt ad declamãdum tranſirent pueri extremæ ſortis nullo diſcrimine aut delectu, in quibus nec facundia eſſet, nec eruditio. Prætérque haſtam centumuiralẽ, mos erat militaris, vt ſi qua ciuitas vi ſubacta hoſtili incurſu diripienda foret, à duce exercitus edito in loco haſta poneretur, qua ſignificatione illam non deditione & pacto, ſed tanquam vi captã diripi licere, & in bona & perſonas graſſari deſignabat: quæ haſta cruẽta nũcupatur.

Vigintiuiratus.

Cẽtumuiri

Centumuiralia iudicia.

Centumuirorum iudicia.

Centumuiralis haſta.

Zaſi⁹ in l. 2. ff de ori. iur.

Iuuentus in cauſis cẽtũuiralibus primum ſe exercebat.

Haſta. cruenta.

Nã captas,non deditas vrbes diripi veteres voluere.Tum ſiquando bona proſcriptorum, hoſtiúmve manubiæ aut præda venales forent,vectigaliáve locarentur, vſus obtinuit,vt haſta poſita venirent,quæ publica dicta eſt: ſicut bello capti,quòd coronati,& ſeruiære comparati, quòd ex edito lapide enunciabantur venales, ſub corona & de lapide empti dicebantur, & qui turmatim væneũt,in catasta.Fuítque moris vetuſti, vt his qui trans mare aduecti venales forent,quò à reliquis mãcipiis dignoſcerẽtur, alba creta pedes illinirent. Obſeruatúmque, vt de ſeruis ſub pileo venditis,emptori venditor nihil præſtaret, neque euictionis iure teneretur,tanquã inſignia forent mãcipia & probatiſſima. Vtque præcones & qui bona proſcribunt,bona regis Porſennæ venalia ſingulis auctionibus proclamant,ex eo deductum quod diſcedens ab vrbe Porſenna caſtra cõmeatibus referta populo diripienda dediſſet.Præter quas fuit haſta ſalutis, vbi in ſumma inopia ad leuandam famem haſta poſita publicè frumẽtum vænit. Græcis verò vbi venalia producuntur mancipia, cycli:vbi verò conſcendunt, vt eſſent conſpicua omnibus,trapezæ dictæ ſunt. Ac licet à principio quæſtura functi,centumuiros aduocare,& ad iudicia cogere conſueſſent: Auguſtus tamen cenſuit, vt poſtpoſitis quæſtoriis viris,decemuiri deſignarentur, qui illos in vnum cogerent,& ius dicere iuberẽt. Illud ego non præterierim, apud Carthaginenſes centumuiros de numero ſenatorũ fuiſſe aſcitos,qui rerum geſtarum & bellicæ adminiſtrationis rationem à ducibus exigerent.Et ab Ægyptiis triginta iudices ex præcipuis ciuitatib⁹ eligi ſolere, ex quibus optimũ eligebant,qui totius collegij caput & princeps foret: Et in Algido in tẽplo Dianæ quindecimuiros tam diuinis myſteriis & ſacrificiis ſolennibus,quàm reſponſis dandis præeſſe. Et Athenis Arnophagon religioſiſſimũ & ſummũ iudicium haberi:in quo ſenatus & populus vnà coibant, quo tempore à triginta tyrannis penè in extremum diſcrimen adductæ ſunt. Deinde exactis tyrannis,decemuiri remp.adminiſtrarunt, quorũ cuique Decaducho nomen erat. Poſt hos Aſtinomi præfuere numero decem,quinque in Pyræo,totidem in vrbe: quibus cura pſaltriarum imminebat & tibicinum. Mox nouemuiro-

Sub haſta publica vẽdere. *Sub corona & de lapide empti.* *Trãs mare aduecti illiniti.* *Sub pileo venditi.* *Haſta ſalutis.* *Quæſtura functi.* *Cẽtumuiri apud Carthaginẽſes.* *Triginta iudices Aegyptii.* *Quindecimuiri.* *Arnophagõ* *Decemuiri apud Athenienſes.* *Decaduchus.* *Aſtynomi.*

uemuirorum magiſtratum præcipuũ fecere, qui ſortito creabãtur annis ſingulis, quos Archontes nũcupabãt: inter quos primus Archon, primarius Archontium & lõgè princeps erat: à quo Athenienſes, ſicut Romani à conſulibus, & Lacedæmonij à tribunis, annos & tempora dinumerabant. Eum honorem, qui ſummus erat magiſtratus, Hadrianus Cæſar dum Athenis ageret, &, mox Galenus geſſiſſe fertur, Secundus, à regia dignatione βασιλεὺς: tertius à belli ductu πολέμαρχος: reliqui, à legum latione θεσμοθέται dicti ſunt, ætate & vſu docti, qui domi iura dabant, querelas accuſationéſque cognoſcebant, déque controuerſiis æquo examine decernebant. Aetolis verò polemarchus claudendarum portarũ & vrbis curam gerebat, clauéſque noctu detinebat: interdiu autem cuſtodiis portarum aſſidebat.

Nouẽuiri. Archontes. Athenienſes ab archontibus, Romani à conſulibus, Lacedæmonij à tribunis numerabant annos & tẽpora. βασιλεὺς. πολέμαρχος. θεσμοθέται.

Quoties contra ambitum illorum qui appetunt magiſtratus, pluribus legibus à Romanis obuiam itum ſit.

CAPVT. XVII.

POſt vrbem conditam longo tempore nullam de ambitu legem fuiſſe latam, multorũ literis proditũ eſt: ſcilicet quia in dãdis magiſtratibus, & cõferendis honoribus, priſci Romani non largitione & ambitu, ſed vera virtute nitebãtur: proptérq; res egregiè geſtas domi militiæque, meritos ciues prætura, ędilitate & cõſulatu, ampliſſimíſque honorib⁹ honeſtabãt. Prima lex cõtra ambitus illorum qui magiſtratus appeterent, per tribunos plebis lata fuit, quo tẽpore poſt decemuiros tribuni militũ conſulari poteſtate reip. præfuere, qua ne cui albũ in veſtimentum petitionis cauſa quenquã adire liceret, cauebatur. C. deinde Petilius tribunus pl. legem tulit ad polũ, qua largitiones illorũ qui honores pecunia mercarentur graui damno & pœna mulctauit: fuitque ſeueriſſima diſciplina & ſub graui cenſura lex ſeruata, qua ambitioni & cupiditati obuiam ſæpe itum eſt: ita vt inter exẽpla relatum ſit, Q. Coponium, quòd vini amphoram ei cuius ſuffragio magiſtratũ petebat, dono dederat, ambitus cõdemnatũ pœnas luiſſe. Cincius deinde legem tulit munerale, qua grauiſſimis pœnis affecit eos, qui à quouis can-

Prima Romę lex contrà ambitũ

C. Petilij lex.

Cincij lex. muneralis.

Alia lex. didato munus ſuffragij cauſa, donúmve acciperent. Inde cautum, vt in petendis honoribus candidati ſine toga ad comitia deſcenderent: ne pecuniis in ſinu reconditis tribuum ſuffragia mercarentur. Sed cum quotidie hoc malum ſerpere videretur magis, & ambitus petentium coercerio porteret, Paulus AEmylius cōſul legem tulit, ad populū, qua ne cui ſuffragij cauſa munus dare liceret, multiplici pœna interdixit. *Paul. Aemylij lex.* Poſtea lege Calphurnia his qui mercede corrupti, aut munere deliniti candidati obuiam iſſent, quíque precio illos ſectarentur: aut ſi prandium ad captandos animos, aut quid muneris exhibitū foret, præter pœnas legibus conſtitutas, etiam pecuniaria mulcta dicta fuit. *Lex Calphurnia.* *Lex Fabia.* Id quod Fabia lege cauebatur, qua præfinitur numerus ſectatorū proſequentium in comitiis candidatos, pœna adiecta, ſi quis plures aduocaret quam legem Marius etiam in ſuo tribunatu contra illos qui tribuū ſuffragia ambirent, ſeuerisſimè tulit. *Lex Marij.* In tantúmque ambitus honorū inhibitus fuit, vt Licinia lex & Ebutia, non modò illi qui de nouo creando magiſtratu ad populum ferret, ſed nec ipſius collegæ & affini curationem poteſtatémve demandari, graui documento ſanciuerit. *Lex Licinia & Ebutia.* Demum Marius in conſulatu denuo ita ambitum oſum habuit, vt aduerſus Cottam collegam, & Metellū tribunū pl. legē promulgarit, ne quis largitione aut donis magiſtratum honoréſve aſſequeretur. *Marij lex alia.* Mox Pompeius Magnus quum vnicus eſſet conſul, aliam pertulit, qua peruicacē illorum cupidinem, qui magiſtratus appeterēt, graui cenſura mulctauit. *Pomp Magni lex.* Manſitque diu Romæ hæc vitæ integritas & obſeruantia diſciplinæ, vt procul ambitione officium & virtus pluris quàm cenſus æſtimaretur: adeò vt poſt lōga tempora Catonem ambitus diē dixiſſe illis qui largitiones fecerant, pro miraculo fuerit: qui vt obuiam effręnatis cupiditatib⁹ iret, ſe quibuſcunque qui honores mercarentur, pecuniáque aut pollicitationibus ambirēt, diem ad populum dicturum iureiurando firmauit. Poſtea vſque adeò mores degenerarunt, itáque ambitio hominū mentes peruaſit, vt ſine diſcrimine nullo pudore aut modeſtia in aſſequendis honoribus propalam largitiones fierent: neque præturas, conſulatus, aut poteſtates mercari turpe ducerent: palámque candidati quum ad co- *Morum degeneratio.*

mitia deſcenderent, diuiſores haberent,& magiſtros curiarũ,próque aſſequẽdis honoribus nũmos in tribus pronũciare,& pecunias deponere,ac per ſequeſtrem ſpargere in turbas nõ formidarent. Et ne quid turpitudinis deeſſet, manus & operas clientum & comitum audaciſſimorum ad vim & ſeditionem paratas haberent, ita vt ſeditioſiſſimo cuique,temeritatique & audaciæ præcipuꝰ locus foret,quũ populus mercede corruptus,atque alii potentia amicorũ fulti,per cædes & dimicationẽ,pérque omnem licentiam & audaciã,faſces,imperia, ſacerdotia & triumphos darent:& nõ iuſto ſuffragio,ſed armis lapidibúſque pro largitore certarent. Tantáque exarſit ambitio, vt ex hac turbulenta confuſione, octo ferè menſibus vrbem inter populares procellas patrum & plebis certamina, dum ſeditionibus vacant, ſine lege, imperio, ſine honoribus diu caruiſſe magiſtratibus legamus: quæ quidem res non mediocri damno dedecoríque fuit. Qui morbus Athenas quoque peruaſit. Nam cùm antea incorrupti mores fuiſſent,primus Anytus Anchemeonis filius largitionibus immodicis pecunias erogaſſe,& ſuffragia mercatus fuiſſe dicitur, perniciali exemplo magnæ turpitudinis & dedecoris inde ſubſequuti. Deinde Lycurgus ambitioſæ largitionis maius teſtimonium fecit: nam donato ſingulis magiſtratibus talento, rex Spartæ creatus fuit. Donec M. Tullius,& mox diuus Iulius,deinde Auguſtus,nequa occaſio fraudi patêret, inter cæteras quas tulerunt leges,ſeuera correctione ambitus illorum qui largitionibus ſuffragia captabant,inhibuere. Et deinde à Lurcone tribuno pl. vt qui nummos in tribus pronunciaſſet & dediſſet,quoad viueret,annua ſeſtertia pœnæ nomine ſingulis tribubus pendere cogeretur,ſalutari edicto cautum fuit. Sed quum effrœnatæ cupiditati nondum obuiam irent,corruptionéſque ſuffragiorum nihilo minus immodicæ fierẽt, ſenatuſconſulto prouiſum eſt, vt candidati ante inita ſuffragia nec conuiuentur, nec munera mittant,neque pecunias deponant. Quibus edictis,legibus & ſenatuſconſultis, vix tandẽ ambitus illorum qui honores peterent,poſtquam diu peruagati ſunt, compreſſere.

Vrbs ſine magiſtratibus ob ſeditiones.

Athenienſes.

Senatuſcõſultum in cãdidatos.

Idus cuiuſque menſis apud Veteres Romanos maximè feſtas. & feriatas fuiſſe, & quid apud exteras.

CAPVT XVIII.

INter feſtos celebratóſque dies, quos in honore deorũ vetus religio ſanxit, Idus præcipuè ſolennes ſemper fuiſſe accepimus. Nam præterquã quòd omnes Idus Ioui feriatas, & à flamine diali bouem immolari ſingulis idibus perſpectum ſit: tamen præcipuæ quædam erant feriæ Idibus dicatæ, quas veteres coli obſeruaríque iuſſerunt, vt illas prætermittere, & inſolennes relinquere, ducerent nefas. Nanque Idibus Ianuariis tibicines feſtum diem agere multa licentia & laſciuia, muliebríque habitu per vrbem vadere ſolebant. Cauſa verò traditur, quòd cum honoribus ampliſſimis eſſent honeſtati, his poſtea exuti, vno agmine Tybur conceſſere: quibus reuocandis libertus operam dedit, qui apparatis epulis, quaſi rem diuinam facturus, illos muliebri ornatu, ita vt compti paratíque erant, vino & epulis madidos carpento Romam reportauit: manſitque ad poſteros feſta dies annua, vt eo habitu triduo vagantes per vrbem pérque forum cum cantu & tibia incenderent. Qua die, ob Auguſti victoriam, quódque Auguſti cognomen Octauio delatum fuit in templo Iouis Opt. Max. veruex à flamine immolabatur. Idib9 Februarij in Tyberis inſula, vbi Fauni ædes erat, Romani rem diuinam & ſacrum annũ fecerunt. Idus verò Martias ad Annam Perennam, quò commodè amare & perannare liceret, feſtas genialéſque obſeruarunt, largioribus poculis indulgẽtes. Ea enim nympha ſoror Didonis credita, in Aricino ſeu Laurente ſedem habuiſſe fertur, quam à perpetuitate Perẽnam nuncuparunt: quæ Idus infauſtæ & ominoſæ poſtea fuere: placuítque illas parricidiũ vocari, quòd illis diuus Cæſar coniuratorum manibus cæſus occubuit. Idibus Aprilis victori Ioui Q. Fabius ædem, quam bello Sabino vouerat, cum quibus cruento Marte & inteſtinis ſæpe cladibus dimicatũ fuerat, dedicauit: eáque dies feſta in poſterũ haberi cœpta. Hęc enim ædes ĩ palatio fuit magno ſumptu & mole conſtructa. Maiis verò Idibus mercatorum feſtus agebatur dies, quòd ea Mercurio, qui mercimoniis præeſt, natalis foret: quódque Appio Claudio & P. Seruilio COSS ædes illi dicata fuerat, qui mẽſis mer-

Idus ſolennes.

Feriæ Idibus dicatæ.

Idibus Ianuarij.

Idibus Februarij.

Idibus Martij.

Idibus Aprilis.

Idib Maij

cimoniis ſacer in poſterū ſemper habitus. Quippe eo mē ſe mercatores Maiæ Mercurióque ſacrū facere, & ſuem prægnantem immolare, ſéque & merces ex Mercurii fonte ad Capenam luſtrare aſſuerant, ita magnos & vberes quæſtu. ſacere opinati. Hanc ædem ad Circum maximū conſtructam dicunt fuiſſe, præcipuo opere, & magno impendio: quo etiam die ſcipeas effigies de ponte Sublicio Veſtales in Tyberim deiicere produ̅tur, cúm prius homines conſueſſent. Idibus Iuniis alter tibicinum dies anniuerſarius agebatur feſtus: qua die tibicines qui ſacris præcinunt, per vrbem vadere feriatos, & ad ædem Mineruæ cōuenire ſolenne fuit: ipſáſque minuſculas quinquatrus, quod diem quintum poſt Idus feriatum haberent, appellarunt: ſicut triatrus, ſexatrus, ſeptematrus, & decematrus: quo etiam tempore inuicti Iouis ædes dicata fuit. Idus autem Iulias equitum turmæ feſta fronde & olea ornatæ, in campo Martio inſtructæ, tanquam qui congredi acie parant, trabeati celebrant magnis cæremoniis, vt fuit à Fabio inſtitutum. Nam prætoriæ cohortes inſtructæ tanquam in hoſtes tenderent, & eques compoſitus per turmas, in armis ſtabant: in qua pompa Germanici imagine præcedente, equitum turmæ ſequebātur inſtructæ, tum militaribus donis, quibus in teſtimonium virtutis ob fortia facinora donati fuerant: eadémque dies, quòd populus Romanus ducens contra Latinos mira felicitate potitus fuerat, Caſtori & Polluci ſacra fuit & celebris: fertúrque origo antiquiſſima, quòd tunc Caſtoris ędem votam Latino bello, L. Æmylio & Cæſone COSS. in foro vbi viſi fuerant, ſenatus dedicauit. Et ex illo traditum, vt ſolenni apparatu pompa à templo Matris deum extra vrbem, ad forum vſque procederet: inde trabeati & olea coronati equites, ab æde Honoris ad Capitolium irent. Quem tranſuectionis morem diu intermiſſum Octauius reuocauit: cauítque ne quis in tranſuehendo (quod antea licuerat) ab accuſatore detraheretur. Qui menſis Atheniensibus quoque feſtus erat: quippe Nonis Iulij oſchophoria celebrant: in quibus oleæ ramum pane fici, cotyla mellis, & fructuum primitiis onuſtum, per ingenuos pueros foribus appendunt ciuitatis. Et mēſis munychionis vndevigeſimo die, equeſter ordo pariter Ioui ſolenni

De hoc lib. 2. cap. 22.

Idibus Iuniis.

Minuſcula quinquatrus.

Idib. Iulii.

Athenięſes ὠσχοφορία.

Nonis Iulii.

μυνυχιών.

Idibus Auguſti. more prodibat cum pompa. Idus verò Auguſti ſerui & mãcipia atque omnis famulatus feſtas obſeruarũt, quòd Seruius Tullius ancilla genitus, in lucem tũc editus fuiſſet: quo tẽpore vxoribus caput lauare fœlix fauſtũmque putabatur. Sicut apud Indos quũ rex capillos abluit, feſtũ celebrãt diẽ donáque inuicẽ miſſitãt, & diuitias oſtẽtant *Indi.* Qua die ſerui & ſeruæ æquato iure, & nullo diſcrimine liber an ſeruus eſſet, cũ dominis colludere, & feſtos dies Romæ agere ſolebãt: qui dies etiã pro natali magni Alexãdri apud pleroſque eſſe cenſebatur, propterea religioſius & ſacer Dianæ habitus. Nam facibus accenſis, in nemus Aricinũ, vbi erat Dianæ templũ, ab vrbe diſcurrebãt Quo etiam menſe res celebrata ſermonibus proditur, vt matronæ virilis mẽbri figurã diuinis percolerẽt honoribus: quã extra portã Collinam ad ædem Veneris cũ pompa ſacrorũ deferebant, AEgyptiorũ more: mox à caſtiſſima & ſpectatæ pudicitiæ matrona præter matronale decus, in ſinu Veneris locaretur. *Membrum virile àmatronis honoratum.* Idus quoque Octobres feſtas fuiſſe tradunt, quo tempore in Martio campo equũ qui October diceretur, immolari ſeruatũ eſt: cuius caput vt ex eo ſanguis manaret, protinus in regiã deferre, mox cauda deſecta, illius cruore aram ſpargere, & in Reginorũ locũ deportare, illúdque panibus redimire aſſuêrant de quo inter Suburranos & Sacrauienſes magnis contẽtionibus non ſine diſcrimine certabatur. *Idibus Octobris.* Ab Athenienſibus verò ſeruatũ eſt, vt menſe Octobri magnorũ myſteriorũ decimoquarto cal. Nouembris ſolẽnis agatur dies & Liber pater in Eleuſinam ex vrbe tranſmittatur. Nouembri verò parua, Iunio autem rurſus magna celebrẽtur myſteria, quæ Cereri ſacra erãt: parua Proſerpinæ. *Magnorũ & paruorum myſteriorum ſolennis dies apud Athenienſes Calẽd. Nouembris.* In quibus maximè cognitũ eſt, vt quã quis induit veſtẽ initiatus, eã ne amplius exueret, donec lacera & pertrita foret. In aliis myſteriis traditur mos, vt veſtem in qua quiſpiã initiatur, tẽplis & numinibus dicarent. Quæ quidem myſteria cùm alieno tempore intueri nefas eſſet, Demetrius rex, vt illorũ particeps fieret non ſuo tẽpore, Ianuariũ & Iuniũ mẽſes Nouẽbrem appellauit. Idus verò Decẽbres ſolẽnes fuiſſe nõnulli tradũt, quod in curſu equorũ victorem dexterioris bigæ ſacrum Marti immolarẽt. *Idibus Decembris* Nonis Faunalia & Fauni feſta peruigili anniuerſario ep- *Nonis.*

lebantur Romæ. Athenis verò decima & octaua ipſius menſis die, Aeſculapij erant ſacra & feſta. Quod autem dictum eſt Idus Ioui, calendas Iunoni ſacras eſſe, ſcire licet certis autoribus traditum eſſe, Epicureos ſingulis mēſibus ſtatos dies habere feriatos, quas Icadas nominant hoc eſt, vigeſimam cuiuſque menſis lunam: quòd ea natus Epicurus foret, quam tam ſanctè habuere, vt illius imaginem non modò annulis, ſed poculis ferrent inſculptam Et ab Athenienſibus octauam cuiuſque menſis Neptuno feſtam coli & feriari: à Græcis verò, ſingulis calendis deos venerari: ſequentem poſt calendas diem ſemideis & heroibus tribuere: qui etiam ſtatos dies menſium certis numinibus conſecrarunt. Siquidem neomenia quæ apud nos calendæ ſunt, & ſeptima menſis Phœbo, quarta Mercurio, octaua Theſeo dicatæ fuere. Apud Lacedæmonios autem ſingulis calendis totius anni, vini quartarius, & farinæ medimus, ac ſingula pecora regibus velut miniſtris ſacrorum, Apollini mox immolanda, dabantur.

Aeſculapii ſacra.

Εἰκάδαι. Epicureorum

Athe. Neptuno.

Græci.

Lacedæmonii.

Defenſio Vlpiani definientis inſtratum quid eſſet, & quid differt pulſare à verberare, contra grammaticum illum falsò accuſantem.

CAPVT XIX.

HEſterno die familiaris meus in dicēdo promptus & audaculus arguebat Vlpianum iureconſultum, ex autoritate doctoris grammatici, cuius libelli vulgo innotuere, quòd malè definiſſet inſtratum quid eſſet, cum omne veſtimentū eſſe diceret quod iniicitur, quod Vlpianus ex autoritate Labeonis affirmat. Non enim veſtimētum eſſe inſtratum dixit ille, neque ſtragulam veſtē pro hominis veſtimento, ſed pro lecti operimento tātum apud autores inueniri: & pleraque in hāc ſententiā adduxerat. Cuius dicta quum percu, idè legeremus, mirū in modum autoris incuriam admirati fuimus, qui licet abū de multa diſſeruiſſet non ineptè, in nōnullis tamen perlicenter profatus eſt. Quippe cum ſtragulam non modò pro lecti operimento accipi, ſed pro hominis veſtimēto apud autores ſæpe legi inſpiciamus, Vlpianūque ſignatè

Vallam notat Elegāt. lib 6. cap. 46.

l inſtratū. ff. de ver. ſig.

Inſtratum. & verè loquutum, qui inſtratum, omne veſtimẽtum quod iniicitur, definiuit. Tranquillus in Nerone: Funeratus eſt, inquit, Nero impenſa CC. millium, ſtragulis albis auro intextis, quibus vſus calendis Ianuariis fuerat. Pompeius Feſtus grammaticorum longè erudiriſſimus, qui verborũ proprietates viréſque admodum penſitauit. *Veſtis*, inquit *generaliter dicitur, vt ſtragula, vt pallium, tunica, vel penula.* T. Liuius tertio de Macedonico bello: ***Et quum tibi viro liceat purpura in veſte vti ſtragula.*** Paulus quoque iurecõſultus ex pellibus veſtes confici dicit, cùm & tunicam, & ſtragulam pelliceam nonnulli habeant. Ex quibus, ſtragulam veſtem hominis deſignare, indubitata exempla ſunt. Rurſus eundem Vlpianum taxauit, quòd ex autoritate Offilij iureconſulti cenſuit, pulſare & verberare eo differre, quia verberat quis cum dolore, pulſat verò ſine dolore: propterea Vlpiani definitionem inuidioſè criminatur, tanquam poſſit aliquis cum dolore pulſari, & ſine dolore verberari: additque verberare eſſe verbere cædere, quod eſt inſtrumentum longum & exile, qualis eſt virga, & pleraque eò pertinentia. Sed cum iſtius autoris venia dixerim, Vlpiani mens aliò ſpectat: quippe ſi mẽtem ipſius penſitamus, proculdubio intelligemus illum verberari dici propriè, qui animale corpus verbere affligit: ipſúmque ſignatè & appoſitè loqui, qui hominem vel pecus verberatum dixit, non pulſatum. Quum verò ad rem ſenſu carentem ictus inferuntur, tunc pulſare dicimur, non verberare, vt pulſo oſtium, lanam, aut veſtem: verbero hominem, vel pecus. Neque illi aſſentior qui dixit, verberare eſſe verbere cædere, hoc eſt, fuſte longo affligere: nam & pugnis & lapide verberatum quempiam latinè dicimus, ſicut fuſte vel baculo: idque Terentij teſtimonio vel maximè apparere. Leno enim in Adelphis quum ſe verberatũ dixiſſet, mox deſignauit quo verbere eſſet afflictus: *Vſque adeo*, inquit, *mihi pugnis os fregit.* Aul. Gellius noctium Atticarum, *Pro delectamento*, inquit, ***habuit manu ſua verberare.*** Tametſi verberari rem anima & ſenſu carentem, apud autores plerunque vſurpatum legamus. Plinius decimoquarto hiſtoriæ naturalis: ***Campaniæ vina***, inquit, ***expoſita in cadis ſub diuo verberari, Sole, Luna, imbre, ac ventis, aptiſſimum***, & alibi, ***Carthago in Aphrica***

In eundem Vallã proximo capite.

Vide Alciatum lib. 4. de ver. ſig.

Verbero. Pulſo.

exercetur halitu maris, & verberatur imbri. Et pulſari rem animatam, & ſenſus participem quãdoque comperimus. Suetonius in Galba: *Vt inter conuentum matronarum correcta iurgia*, inquit, *& manu pulſata ſit.* Quod non propriè & ſignatè, ſed quaſi per metaphoram acceſſitum crediderim. Si tamen certis verbis & vera finitione ſignatis eloqui volumus, pulſatum illud verè dici, quod ſenſu carens crebro ictu percutitur, ſiue oſtium, aut pallium, ſiue quid aliud dixeris: verberatum verò hominem, aut animal quod verbere afficitur, dici conuenire, prout Vlpianus prę claré cenſuit, apud autores probatiſſimos certum atque confeſſum eſt.

Quibus legibus Romano ciui data immunitas fuerit, ne vapularet: & quæ iura competant dominis in ſeruos, & patronis in libertos. Item in exilium mittendi ratio apud diuerſos.

CAPVT XX.

SEruilius Conſul traditur primus, qui legem tulit nequis ciuem Romanum vinctum clauſúmque teneret quo minus edendi nominis ei poteſtas foret. Et cùm primò in ciues Romanos verberibus animaduerteretur, ſæpiúſque innocentes ob factionem & gratiam propius inuidiæ forent, & pœnas luerent immeritas, Porcius Cato pro tergo ciuium ne cui impunè inſultare liceret, legẽ tuliſſe fertur: qua ſi quis verberaſſet necaſſétve Romanũ ciuem, graui iudicio mortis cruciatus, bonorúmque & exilii pœnis mulctari ſanxit. Quam legẽ Sempronius conſul aliis latis nouiſque additis pœnis cõfirmauit, quæ Porcia & Sempronia dictæ: quibus legibus de ciue Romano ſiquis capitis anquireretur, populi iudicium erat, quod fuerat duodecim tabularum lege ſancitum, vt de capite ciuis niſi Cẽturiatis comitiis decerni nihil poſſet ſed nec tolli de ciuitate, vel à ſolo patrio relegari, aut in exilium agi, niſi dicta cauſa, & Centuriatis comitiis poterat: quòd quidem triplicis generis erat, autore Martiano. Aut enim omnium locorum interdicebatur acceſſus præter vnũ, vel in inſulam deportabatur: aut ſicut Claudius Cæſar quoſdam mulctaſſe dicitur, vt vltra tertium

Seruilii lex.

Lex Catonis pro tergo ciuium.

Lex Sempronia & Porcia.

Lex 12. tabularum.

Triplex genus exilio plectendi.

lapidem ab vrbe egredi vetaret:qui etiam ſanxit, vt hi quibus prouincia interdictum eſſet, vrbe quoque ſummouerētur. Cúmque apud exteras gentes ſolum vertere, & in exilium agi,pro ſupplicio minimè dari ſoleret,quia nō pœna exilium erat,ſed ſupplicij diffugium, ne pœnas iure debitas luerent: ſolis Romanis pro maleficio exilij pœna fuit: quas poſtea leges Cornelius Sylla, oppreſſa republica,quam in dominationē vertit,abrogauit. Quippe inter grauia & acerba plurima primus Romanorum ſine populi iudicio ciues morte mulctauit. Athenieſibus verò Cliſthenes exilij legem tulit primus, qui haud multo pòſt ſua lege damnatus,pœnas luit. Deinde exilio quinquennali,aut decennali,nouarum rerum molitores mulctare,inualuit mos:quod genus oſtraciſmon dixerunt,ab oſtraco ſiue teſtula, per quam ſuffragia ferebant. Qui mos talis erat,vt in teſtulis nomen audacis & pernicioſi ciuis, cuius potentiam formidabant, comitiis inſcriberent: & cuius plures erant teſtæ in vrnam coniectæ,is de concilij ſententia ab aris focíſque proiectus,vt à ciuium arceretur aſpectu,quindecim aut decem annorum exilio ſolum vertebat Fuitque conſtitutum,vt ita damnati,Argiuam exulatum irent, vbi bos erat æneus magnitudine viſenda: quare qui illic exulabant,ſeruare bouem dicebantur. Quæ comitia niſi ſupra ſex millia ciuium concilio ad iudicij diem conuenirent,nulla atque irrita erant. Ea quidem oſtraca, non plebeiorum atque ignobilium cauſa,ſed ad retundendam nobiliſſimorū potentiam cōmenti fuere,vt extorres lare & patria, quaſi in exilio conſeneſcerent. Quare Athenienſes egregios ciues & benemeritos ſæpius ob virtutem, ne quis amplius emineret, teſtula ablegarunt.Siquidē præter Theſeum,quē in Scyrū exegerūt,Solō lator legū, Ariſtides,quo nemo iuſtior & Themiſtocles,aliíque ob illorum magnitudinem,in exilium acti ſunt. Milciadem verò mori coegerūt.Id enim optimo cuique Athenis vſu veniebat,vt in exiliū ob eminentiam virtutis pelleretur. Syracuſanis verò petaliſmus exilij genus fuit, quo efferentis ſe ciuis audaciam virtutémque cōprimerēt.Hi enim nō teſtula,ſed in oleæ frondibus ſuſpecti ciuis nomen inſcribebant: & cuius folia plura exiſterēt, illius conſpicuā magnitudinē quinquen-

Cor. Sylla legū Rom. euerſor.

Exilii lex apud Athenienſes.

ὀστρακισμός.

Seruare bouem.

Oſtraca ad quid excogitata.

Athenienſium in benemeritos condemnationes.

Syracuſani.

πεταλισμός.

nali exilio mulctabāt Fuitque finis oſtraciſmi in Hyperbole ignobili,& minimę ſortis viro,qui vltimus hoc exilij genere exterminatus fuit.Poſtea C.Gracchus incolumitati ciuium cōſulens ne quid in eos grauius conſuleretur,alia ſacrata lege ſanciuit,vt qui in magiſtratu &honore poſitus ciuem abſque populi iudicio necaſſet,in eū populi animaduerſio foret:quam legem ſequuti principes,ſempiterna cōſtitutione ſanxerunt.Inſuper ſtatuerūt vt citra ſenatus autoritatem, de nece Romani ciuis decernendi nulli facultas foret.In eos verò qui Romani nō ſunt, ne impunè inſultare licèret,pluribus legibus ſanctionibúſque obuiam itum eſt:vt lege Iulia de vi, Cornelia de ſicariis,& Aquilio plebiſcito, pœnis multifariā conſtitutis, quibus ſingulorū indemnitatibus ſalubriter conſultum fuit. Super ſeruis quoque,ne in eos grauius æquo domini animaduerterent,pœnæ ſunt coſtitutæ. Si quidem nequā & contumax ſeruus,vt plauſtri lignū cui affigitur temo, quæ furca dicta eſt,in collo ferat, & eo quaſi iugo ſubactus,manibus poſt terga reuīctus,per ora omniū circumferatur,à ſinguliſque furcifer appelletur vel:vt vincti pedes & manus incedant: nonnunquam pauſicape,qua ori manus admouere prohibentur, opus faciāt:aut candenti lamina,vel literis frontē & ora inurātur,& vultus inſcribatur:vtque neruo & cōpedibus coercceātur,hac deformi nota,velut inſigni animaduerſione affici ſolebāt:vt ea ignominia affecti,maior illis verecūdia eſſet ad facinus.Piſtrino quoque detrudi ſeruos,&dānari mācipia infida,vel notis barbaricis inuri,vt ob improbitatem inſignes forent.Tum poſt verbera & cruciatus,vinculis,nuditate,famæ,ſiti,& compedibus,numelliſque,catenis,neruis,pedicis,boiis, & ſi crimē expoſceret, cruce & lamina ſeruilem in modū affici, vetus peruulgata pœna fuit.Apud Perſas verò cōſuetum erat, vt ſi ſeruus ære coemptus aufugiſſet à domino,vinctus compedibus opus faceret:ſi autem ſponte reuertiſſet, & fateretur admiſſum,flagellis cæderetur.Ipſis enim nimiam fuiſſe ſeruitutem,autores produnt:quippe cùm nulli manumittātur apud Parthos, nulláque mancipia dempto ſeruitutis iugo libera fiant.Contrà apud Indos & Taprobanæ incolas,quib⁹ nulla fuit ſeruitus,omnéſque vna īgenuitate

Finis oſtraciſmi.
C.Gracchi lex.
Alia lex.
Lex de his qui Ro ciues non eſſent.
Dominorū in ſeruos poteſtas & animaduerſio.
Furca.
Furcifer.
Pauſicape.
Nota fronti inuſta.
Piſtrinum.
Perſarum ſerui.
Indis & Taprobanis nulli ſerui.

Babylonii. tenentur. Pabyloniis facinoroſi ſerui & contumaces per crines trahebantur, vt facinoris admiſſi pœnas darent. *Germani.* Germanis verbere ſeruum afficere, aut vinclis coercere habetur nefas: apud quos laxior ſeruitus erat, & libertinis penè par: quippe ſibi acquirūt ſerui, & peculium habent. *Agis in Hilotas.* Proditū tamen eſt, Hilotas à Spartanis bello ſubactos, cū rebellaſſent, ab Agide perpetua ſeruitute damnatos, vt dominis illos manumittere, aut extra Spartanos fines venundare non liceret. Diogenes verò Cynicus Manem ſeruum, cùm aufugiſſet, non modò verbere non affecit, ſed liberum ire iuſſit, ac dimiſit: turpe exiſtimans Manem ſine Diogene viuere poſſe, non autem Diogenē ſine Mane. *Lycurgus.* Contrà Lycurgus apud Spartanos ſeruorum petulantiam tam ſeuerè cohibuit, vt facinòroſos ſeruos dominis interficiendi ius daret.

In ſeruos quatenus ſæuire liceat, eſt in 1 l. C. de emendatione ſeruorum, & in tit Inſtit. De iis qui ſui vel alieni iuris ſunt.

Hæc Omphalius.

Diuus Pi⁹. Deinde tā diuus Pius quàm ſequuti principes ſuper dominorum poteſtate in ſeruos, ſalubriter conſuluerunt, ne dominis pl⁹ æquo ſæuire liceret, néve iniuſta imperia dominorum noxæ forent, néve domini ſeruos quotidianis verberibus afficerēt, ſed loris cæderent. Quibus cōſtitutionibus cauetur, vt in eum qui ſuum occidiſſet ſeruum, haud ſecus pœna diceretur, quā qui alienum necaſſet. *Hadrianus* Diu⁹ quoque Hadrianus ſeruos à dominis occidi vetuit: ſed ſi quid deliquiſſent, prætoris iudicio pœna affici præcepit, ita vt Vmbriciā matronā, quòd in ancillas ſupra modū ſæuiret, in quinquenniū relegaſſe ferāt: quod magis è Repub. ducerēt, permulcēdo tractādóque ſeruorum animos † mites fieri quā verbere. *† Pro fieri.* Et tam ab his qui mācipio addicti aut ære coempti ſunt, quàm his qui manu emiſſi libertatem meruerunt, debita iura dominis patroníſque aſſertoribus cōſtituit. *Patronorū ius in cliētes.* Nā iura patronatus poſt libertatē impenſam ſeruo, dominis incolumia eſſe voluit, quæ ex certis cauſis patron⁹ dominúſve amittebat. Siquidem ſi libertū ſeruúmve optimè meritum, dum famis periculum adiret, patronus non aluit, aut ſi inuitus libertatē dedit, lex Aelia Sētia & diu⁹ Pius ius patronat⁹ patrono, & dominiū domino ademit. Quod & Claudius Cæſar ſanxit,

vt ægra & affecta mancipia ſi exponerentur, ab omni famulatu & ſeruitio immunia forent. Item ſi ad iuſiurãdum libertum patronus adegit, ne nubat, néve vxorem ducat, eum ad ius patronatus lex pariter non admiſit. Tametſi lege Iulia de maritandis ordinibus, hæc iuramẽta poſtea inducta & remiſſa fuerint. Fertur propterea Cato ſenior malè audiſſe, tanquam aſperior & durior, quòd ægra & affecta mancipia velut bruta animalia ſenio debilitata, domo exigeret, & victum negaret. Contrà verò aduerſus malè meritos, impuros & flagitioſos libertos, aut ſi delatorem ſummiſiſſent, vel patroni nomen detuliſſent, ſeu manifeſti criminis rei forẽt, patrono ius reuocãdæ libertatis, & vniuerſa promerita abrogandi lege donabatur. Quod ab Athenienſibus decretis edictiſque cautũ erat, vt contumax ingratúſque libertus ſub mancipio eſſe, & ſeruire cogeretur, quoniã liber eſſe neſciſſet, quod apoſtaſium nũcuparunt. Seruos verò libertate donatos, Lacedæmonij aphetas, & adeſpotas, atq; eritheras dixerũt. Maſſiliẽſibus libertus ter doli admiſſi reus aduerſus patronum velut mancipium ſeruire cogebatur, per ſingulas vices libertate reſciſſa: ſi quã verò offenſam quartò admiſiſſet, domino imputabatur, & inultus ibat, quòd toties deceptus patronus, quartò ſe ei crediḋiſſet. Claudius verò Cæſar libertinos qui ſe pro ciuibus agerent, publicauit: illos verò qui ingrati notarentur, reuocauit in ſeruitutem: qui etiam libertũ, quòd patrono delatorem ſummiſerat, vt de ſtatu faceret quæſtionem, ſeruituti addixit. Quod Nerone quoque imperante ſeruatũ eſt, & frequẽti ſenatu obtẽtum, de manumiſſis propter ingratitudinem in ſeruitutem reuocandis. Nerua Cæſar ſeruos à quibus dominos accuſatos reperit, velut ingratos iuſſit occidi. Quod in ſeruo Artetij proſcripti pop. Romanus feciſſe proditur, quem velut ingratum in ſeruitutem reddidit denuò, quòd proſcripto domino bona & liberos occupauit: ſicut Sylla de ſaxo deiecit ſeruum Sulpitii domini proditorem, vt ſibi gratificaretur. Diuus autem Seuerus cauit edicto, nę ſerui delatores dominorum audiantur, ſed pœna mulctentur ſeueriori. Si verò leuiter offendiſſent, aut contumeliam conuiciúmque feciſſent, vel dicto minus audientes forent, vltra vigeſimum lapidem in ter-

Catonis in mancipia aſperitas.
Patronus in libertum ingratum.
Edictum apud Athenienſes in libertos ingratos.
Apoſtaſiũ.
Aphetæ.
Adeſpotæ.
Eritheræ.
Maſſilienſes.
Cl. Cæſar.
Nero.
Nerua.
Sylla.
D. Seuerus.
Liberti qui leuiter peccaſſent.

ram orámve Campaniæ relegandi,domini arbitriũ erat, vel vt ferrum traderent:tum vt amplexus hominum vitarent,& à foribus domini arcerentur. Fuítq; aliquando in vſu, vt de ſeruis in dominos nec quæſtio haberi, nec iudicium dari poſſet. Quod Tacitus Cæſar cauit edicto, vt ne maieſtatis quidem cauſa contra dominorũ capita ſerui admitterentur, aut per eos inquirerent magiſtratus. Nec ſolùm ſerui in dominos,ſed nec patroni in clientes teſtimonium valuit: quod à Romulo primùm edita lege cautum. Propterea Tiberius,vt contra Libonem per ſeruorum quæſtiones inquireret, fraudem legi feciſſe dicitur,quòd illos emancipari,& deinde per tormẽta inquiri iuſſit: donec poſt temporum curricula Caius imperator ſeruis,ſi quid quererentur de dominis, paſſim accuſandi, & contra eos lege agẽdi facultatem dedit. Eſt tamen obſeruatum,vt ſiquem ex ſeruis dominus de ergaſtulo aut vinclis relaxaret,catenas à manibus pedibúſque quibus vinctus fuerat,quãdoque incideret,vt vinclorum pars in corpore maneret:quo argumento ſignabant ſeruum minus iuſtè vinctum fuiſſe, neque iuſtam ſeruitutẽ ſeruiſſe, nullúmque ius patroni domino cõpetiiſſe,illúmque priſtinæ libertati,ac ſi nũquam vinctus fuiſſet,reſtitutũ. Et tametſi ſeruos profugos leges ſuſcipi vetarẽt inuitis dominis,tamen qui capti bello ad imperatorũ regúmq; ſtatuas confugiſſent,velut ad aſylũ,nexu ſoluebãtur, & immunes erant:in eos enim manus iniectio non erat. Nanque Epheſi tẽplum Dianæ id iuris habuit,vt ad illud cõfugientes,mancipio ſoluerẽtur. Quod Alexander ad ſtadium produxit:poſtea ab Auguſto ſublatũ, ne propoſita impunitatis ſpes facinoribus cauſam daret. Primũ enim Cadmus dum Thebas cõderet, aſylum aperuiſſe fertur, ad quod fugientes ſine diſcrimine ſerui aut liberi, ab omni pœna tuti erant. Nonnulli à prognatis Herculis aſylum Athenis primò inſtitutũ ferant,ad quod à patribus oppreſſis cõfugere fas erat. Poſt quod in Rhethæo litore fuit Aiacis aſylũ,& in Sigæo Achillis: quorum exemplo Romulus & alij aſylum aperuere, quò accedẽtes impunitate donabantur. Apud Moloſſos, Samothraces, Crotoniatas & Meſſenios ac pleroſque, ad deorũ aras confugiſſe,pro aſylo habitum eſt:velut Ithacenſibus Iouis Ser-

Taciti Cæſaris edictum.

Tiberius.

Serui capti ad regum imperatorúmq; ſtatuas confugientes.

Dianæ Epheſiæ templum.

Aſylum.

uatoris ara: deliƈtis enim non voluntariis refugium eſſe aras putauere. Athenienſibus Theſei ſepulchrum id iuris habuit vt ſerui ad illud confugientes nexu ſoluerentur. Et Spartæ Chalciœcum Mineruæ templum, ad quod Pauſanias fugiens, obſtructo aditu, morte mulƈtatus fuit: & aliud Calchicon, ad quod agis confûgit. Et in Tænaro Neptuni fanum, ad quod Cleombrotus: & in Calauria inſula in Ægęo etiam Neptuni templum, ad quod Demoſthenes quũ aufugiſſet, ab omni violẽta incurſione Archiæ manſit illæſus: atque in Thracia Dianæ templum inter Clitorium & Cynætham, & in Aſpendo Pamphyliæ, Tiberij ſtatuæ pro aſylo fuere: ſicut Dianæ Leucophrienæ oppreſſis perfugium inuiolabile fuit. Palladis quoque templum velut aſylum Lacedæmonij venerantur, in quo nocentes etiam capitis damnati, incolumes fiunt. Et in Aphrodiſio & Papho Veneris, apud Stratonicenſes Iouis & Triuiæ templa, Siculis Paliſci ara, in Peloponneſo Hermoniæ fanum ſacrum Cereri & Proſerpinæ, in Epheſo Artemiſium, Pergami ædes Æſculapij, in Græcia Calydoniæ Palladis templum, tantæ dignationis fuere, vt capitalem fraudem auſi, aut pecunia iudicati, qui ad illa confugiſſent, noxa pecuniáq; exoluerentur. Apud Scythas qui ad Riphæos confugiſſent, tanquam ſacroſanƈtos, ſui iuris & arbitrij erant: ſicut in Ægypto in Oſiridis aſylo iuxta Saim: & in Conopo Herculis templo, ad quod ſerui confugientes, ſi initiati forent, opprimi aut vi cogi non poterant. Traditúmque memoriæ eſt, in Libya oppidũ fuiſſe, ad quod ſiquis ſeruus lapidem importaſſet, liber & ſui potens erat: & Dulopolin in eadem id iuris habuiſſe, vt qui ſeruus ad eam aufugiſſet, omni nexu ſolueretur. Cinna verò ciuili manente bello, cùm per præconem edixiſſet, vt ſerui ad eum confugientes velut ad aſylum, liberi forent, illóſque ad pileum vocaſſet, magnas ſeruorum & perditiſſimorum manus coëgiſſe fertur. Sed cùm propter aſylorum impunitates multa facinora admitterentur magna licentia, Tiberius Cæſar, ne impunita eſſent crimina, immunitates aſylorum abrogauit, & exoletũ morem antiquauit, qui tamen Samiæ Iunoni & Æſculapij delubro ius veteris immunitatis ob religionem reſtituit. Neque

Iouis Seruatoris ara. *Theſei ſepulchrum.* *Cinna.* *Immunitas aſylorum per Tiberiũ abrogata.*

Seruorum nomina. omittẽdum, ſeruis apud Romanos Statij, Dionyſij, necnon Stichi & Heræ frequẽs nomen fuiſſe: ſicut Athenis Dauus & Geta. Cùm enim Daci antea Daui dicerentur, ad Iſtri fontes bello ſubacti, Athenienſibus ſeruierũt, inde ſeruile nomen Daui & Getæ poſteris reliquerunt. Apud Syros Dama, in Paphlagonia Tybius, apud Phryges Manes & Mida ſeruile nomen fuit. Lacedæmoniorũ ſerui peculiari nomine Helotæ, Argiuorũ Gymnetæ, Cretenſium Epharmiotæ, Clarotæ & Mnotæ dicũtur: Theſſalorum Peneſtæ, Syracuſanorũ Euſtatoni, Mariandynorum ſerui Doriphori, Sicyoniorum Corynephori appellati ſunt. Pelatæ verò & Thetes, liberorũ quidem nomina fuere illorum qui coacti inopia, ſeruilia præſtabãt, ſicut Callicyrij in Creta, & Syracuſanis Arotæ & Callyrij. *Iones ſerui præcipui.* Præ cæteris autem Iones præcipui inter ſeruos habiti, & velut inſignia mancipia nobilitati ſunt. *Callicratidis faceta reſponſio.* Quare Callicratidis Lacedæmonij verbũ fuit, qui interrogatus cuiuſmodi ſibi viderentur Iones, facetiſſimè reſpondit, frugi ſeruos, liberos vtiq; malos. Quod Ageſilaus de Aſiaticis iudicauit: & vulgò de Caligula proditum eſt, nec ſeruum meliorem, nec deteriorem dominũ fuiſſe. Athenienſes verò Harmodij & Ariſtogitonis, qui Hippiam interfecerunt, velut deuota nomina libertati, tanti fecerũt, vt lege ſanxerint, ne illa ſeruis indere liceret. Quo exemplo Domitianꝰ Metium Põpoſianũ, quòd nomina Magonis & Hannibalis ſeruis indidiſſet, ſupplicio affecit, tãquam clariſſimorum virorũ nomina ſeruili cõtagio polluiſſet: *Romani ciues non relegati.* præter quæ conſtans obſeruatio Romanis fuit nimium diu ſeruata, ne ciuis Romanus quiuis crimine obnoxius relegaretur, donec haud magno interuallo id ſeruare deſiere. Primus enim L. Lamia Romanus ciuis à Gabinio conſule relegatus fertur, & poſt eum plures legum iudiciorúmque pœnis affecti: fuitque animaduerſum, ciuilibꝰ *Leuius ſeruitium deditis quàm captis.* bellis captos, velut hoſtes in prædam verti, & venum ire non licuiſſe, ſemperque leuius ſeruitium apud Romanos deditis, quàm captis fuiſſe. Græcóſq; perrarò ſeruitutem ſeruiſſe: quare illorum nullus mercatoribus dabatur locus ſicut Perſarum, qui nũquam Romæ ſeruiere, niſi ſub Alexãdro Seuere imperatore, licet mox adhibito precio ad ſuos redditi ſint. Ponticóſque & Lydios ſeruos aut

Phrygios gregatim Romæ vænire: Thracibúſq; peculiare eſſe ſale coempta mancipia habere, ſicut Lemniis vino mercari.

Sale & vino empta mancipia.

Qui ludi apud Romanos frequentes fuerint, qui apud exteros, quæve ſint nuces ocellatæ apud Tranquillum.

CAPVT. XXI.

Latrunculorũ ludus.

LVdus calculorum veteribus præcipuus fuiſſe traditur, qui & latrones dicti; hi enim in duas diuiſi turmas erant, colore diuerſi, quorum alij milites, alij hoſtes. Horum luſus erat, vt turmis inſtructis velut qui congredi acie parant, hinc inde ſub hoſtium imagine Procederent, ac præſcripto fine, quoad quiſque progredi debeat. Ita cauere oportebat, vt dum hoſtem quiſque inuadere nititur, alterius non pateat incurſibus: qui etiam ex gemma fuere, viris & mulieribus frequens, à melioribus & ſummis honoribus vel maximè cultus & celebratus: quam Palamedes inueniſſe proditur, ad comprimendas otioſi exercitus ſeditiones. Poſt quos fuere tali eburnei ſex angulorum æquali latitudine, teſſeræ verò quatuor: nanque erant figuræ ex omni latere quadratæ, quas Græci κύβους vocant. Sed tamen in iactu teſſeris vtebantur tribus, talis verò quatuor: in quibus figuræ effictæ vicem numeri habebant, ſed quinarius numerus nõ erat in talis ſicut in teſſeris.

Tali.
Teſſeræ.
κύβοι.

Tali autem, aſtragali Græcè dicti: & aſtragalizõtes, talis ludentes. Geminum verò quadratum, hoc eſt, octo laterum, dixere Aſphalum. Taxillorum ludus ex octo punctis vel figuris conſtabat: inter quos vnus Steſichorius nomine, hoc eſt, octonarius, pręcipuus erat. Qui quidem turricula, ſeu quæ dicebatur orca vel fritillus, ſuper patenti tabella punctis diſtincta iactabantur, ne luſoris manus iactum falleret, & non caſu, ſed fraude conſiſterent.

Aſtragali.
Aſphalus.
Taxillorum ludus.
Steſichorius.

Talorum verò canis damnoſus, ſenio medius & anceps: ſiquidem modo lucra, nõnunquam damnum afferebat. Is verò quaternarium numerũ facit, chius verò tetnarium, Venus autem quæ ſummum continet numerum, multum lucri affert: ſempérque fœlici exitu ludum tetminauit. Hæc enim cani oppoſita, colias dicebatur: tricenariúmque abſoluebat numerum: Euripides verò quadragenarium. In talis quoque legimus

Canis.
Senio.
Chius.
Venus.
Colias.
Euripides.

Vulturius. *Hercules.* *Midas.* Vulturium & Herculem baſilicum, quæ an ſigna fuerint vel numeri, dubitatur adhuc. In teſſeris Midas fortunatiſſimus erat. In taxillorum iactu ter ſex ſummam Græcis afferunt victoriam: tria verò, ſummum damnum.

Ludi illuſtrium & doctorum virorũ poſt ſeria negocia. Qua quidem alea Porcius Cato iuſiſſe fertur animi laxandi cauſa, & Auguſtus effuſè, Domitianus & Claudius, qui etiam luſorium conſcripſit opus. Inter reliquos Theodoricus Gothorum rex, cùm in alea vinceret, fertur indulgentiſſimus fuiſſe, eáque momenta domeſticos promerendis gratiis captare ſolitos, ſicut cum Veſpaſianus in balneum tranſiret. Quibus quidem teſſeris aptiſſima fuiſſe liguſtra Plinius notauit. *Pila ludus & folliculi* Fuit quoque apud veteres ludus pilæ & folliculi, præcipuæ commendationis, & magni ſtudij, quo & Iulius Cæſar, & Octauius, & alij clari viri illuſtréſque, exercendi corporis, & animi vegetãdi cauſa ſtudioſiſſimè luſere. Quo etiam Scæuola iureconſultus, remiſſo à negociis animo, luſiſſe proditur, nonnunquam teſſeris aut calculis. Quod de Dioniſio tyranno traditur, vt pila & folliculo aſſiduè luderet. Reliqui verò clariſſimi duces, aut ſapientiæ profeſſores non improbandi, animum diuerſis ſtudiis iocíſque remiſere. Quippe Socrates dum animo vacaret, cum pueris minutis & face liberali, iocari aſſuêrat: & Scipio Aphricanus conchas mari legendo ſæpe remiſit curas: & Cato Cenſorius cum verna & famulatu animum relaxauit: qui etiam qua die tulit repulſam, in conuiuio luſit. Quod de Archyta Tarentino proditur, vt cum pueris & ſeruitiis luſus agitaret. Heraclitus quoque Epheſius quum à negociis quieſceret, aſtragalis luſiſſe fertur. Et Attalus Aſiæ rex hortum pro deliciis coluit, nonnunquam fundendis ſtatuis ocium occupauit. Memoratur Alexander Seuerus imperator per dies feſtos perdicum & catulorum pugna ſe oblectaſſe, & Amaſis Aegypti rex poſt ſeria morionem egiſſe, & magnus ille Ageſilaus cum infante filio arundinem aſcendiſſe. Neque prætereundum quod de Demetrio proditum eſt Poliorcete, qui poſt negocia bellicas machinas: & de Europo Macedoniæ rege, qui in ocio lucernas fabricauit. Parthorum quoque reges quum ocium ſuperaret, cuſpides acuiſſe feruntur. Et Dionyſius iunior cura belli ſo-

ſutus, plauſtella, menſas & ſedes mira arte compinxit. Attalus verò Philomator pro oblectamento habuit, elleborum, aconitum & cicutam, venenoſáſque herbas plantare, vt fructum inde legeret. Sed tamen pila iuuenum luſus erat, frequens in Martio campo fieri ſolitus, éxque his altera paganica, trigonalis altera, in qua ſiniſtræ vſus præcipuus traditur. Nanque illius impulſu magis quàm dextræ ludus agebatur, cuius erat vſus vel maximè in corporis motu & agilitate, vt ſciret aptè pilam iacere atque excipere, modò incurrere, modò recurrere. Armis quoque & equis, tum haſta, claua & pila, lucta, venatione & curſu exerceri Romanam iuuentutẽ vetus conſuetudo fuit: pariter ſudem torquere, equum agitare, arma tractare, ſicut iactu diſci, curſu, ſaltu, iaculatione vel cæſtu: quos ludos pentathlum dixere, & ludiones pentathlos ſeu quinquertiones. Erátq; ſenatuſconſulto cautum, vt niſi his ludis pecuniam ludere liceret. Græcis verò octo fuere ludi, quibus iuuentus exercebatur impunè: ſtadium, diaulus, dolichus, hoplite, pygme, pancratium, pale, & halma, hoc eſt ſaltus. Præter quos fuit harpaſtum, quod volubili rotunditate in ſolo iactatur: qui ludus Polluce autore fiebat, vt iuuenes ingeminas diuiſi turmas, intra lineas ſeu metas conſiſterent, harpaſtóque poſito in medio quiſque contenderet vt intra gyrum alterius lineæ immitteretur: quod ſi contingeret, victores erant: & diſcus. Fuit enim inſtar pilę æneæ, quę brachiorum viribus excepta, & in altum miſſa, exercebat corpora animóſque, ita vt quantum quiſque viribus præſtaret, maximè eniteret. Nanque is fortior, & præcipuo robore habebatur, qui illum vltra ſignatum geſſiſſet ſcopum: ſicut halteres: Erant enim circuli figura non ſphærica, ſed dimidia longitiore, in quibus digiti inſeri poſſent, quos facilibus brachiis rotabant: & nũc iactando, nunc rotando ludus committebatur. Fuit quoque petauri ludus admirationis præcipuæ, cum per circulos quiſpiam veloci curſu tranſuolat, corpore ita librato, vt circulum non offendat: vnde petauriſtæ ludiones dicti. Follis autem ludus remiſſior & ignauior habitus: eo enim ſenes imbelli ætate ludere ſolebant. Horum autores Lydos fuiſſe ferunt, qui vt famem quã

Pila iuuenum ludus.
Exercitia Ro. iuuentutis.
πένταθλος
Ludi quib⁹ pecunia ludere licebat.
Græcæ iuuentutis ludi.
Harpaſtũ.
Diſcus.
Halteres.
Petauri ludus.
Petauriſtæ.
Follis lud⁹.

Sphæræ ludus. premebantur, facilius ferrent, in miſeriis hoc ſolatii inuenere, vt ludo tempora tranſigerent. Apud Græcos frequens ludus erat ſphęrę, qua qui viciſſet, rex dicebatur & imperabat: victus verò, aſinus, & victoris mandata exequebatur: cui ſphęromachia nomen, quo in gymnaſio iuuentus exerceri conſuerat. *Sphæromachia.* Spartanis palæſtra, Athenienſibus pręter palęſtram, quam primi inuenere, erat equeſter ludus, quem dixere apobaten, quo Phocionis filius ſępiſſimè luſit, & victor fuit. *Apobatæ.* Proditúrque Germanorum mos pecularis, vt cùm omnia luſiſſent, nihilque pecuniarū ſupereſſet: in luſu extremo de libertate cōtenderent: victúſque in alea, ſeruitium pati, & addici victori velut mācipium patiebatur. *Germanorum mos.* Apud quos frequens ludus erat, vt nudi iuuenes inter gladios & infeſtas frameas ſe inuicem iactitēt, illáſque ſaltu tranſiliāt illęſi. *Germanorum ludus.* Gręcis quoque iocus erat, cui nomen encotyle, qui victi vicentium genua manibus excipientes ſublimes deferunt, & alius cindaliſmus apud plebem frequens, quem clauis exercebant. *Encotyle.* *κινδαλισμός.* Nucibus vero, & par impar, vel coturnicū & gallinaceorum certamine, quo ludo Antonius & Octauius luſiſſe, & melioribus ominibus victor abiiſſe fertur: aut turbine, vel micantibus digitis, nonnunquam ocellatis nucibus Romæ ephebi pueri ludere ſolitauere. *Nucibus.* *Par impar.* *Epheborum puerorum ludi.* Nummis quoque in ſublime iactatis caput vel nauim petere, vt quod tunc fortè eueniret, & petitis reſponderet, id victoriam daret: aut dormientibus oculos & ora pingere, frequens erat puerorum luſus. Quæ quidem nuces loco aleæ fuerunt pueris nondum adultis, quibus in Saturnalibus ludere permiſſum, ſicut iuuenibus alea, reliquo anni tempore vetabatur. *Nuces in Saturnalibus.* Parthorum verò pueris ludus erant aurei tali, quibus certo anni tempore indulgere licebat. *Parthorum puerorum.* Sed quod modò eſt de ocellatis nucibus dictum, memini doctos viros ſuper nucibus ocellatis eiuſmodi quæ eſſent, ancipitem diu cogitationē duxiſſe, variáque in opinione verſari, & alios nuces auellanas, allios amygdalas putare, neque ſatis certam ferre ſententiā ſuper Tranquilli verbis, quibus Auguſtum laxandi animi cauſa cum pueris facie liberali ocellatis nucibus luſiſſe dicit. *Nuces ocellatæ.* *Tranquilli locus.* Quod verò nos ſentimus & probabilius putamus, id eſt eiuſmodi, vt nuces ocellatas, nucleos, quos in Perſicis pomis ſitos in-

ſpicimus,dicamus eſſe, quibus perſæpe ludere noſtrates pueros hodie videmus. dictáſque ocellatas,propter ocellos & foramina quibus muniuntur vndique. Neque de amygdala & auellana vel oſcilla, ſicut error habet, ſed de Perſicorum oſſibus, quibus tunc ludebatur, & nunc frequens puerorum luſus eſt,intelligi conuenire, credimus exploratæ & non ambiguæ ſententiæ fore.

Quæ vota olim ſolennia fuere apud Romanos,& quæ apud exteros,quiue vota concipere,& quomodo ſoliti ſint.

CAPVT XXII.

QVi mos vetuſtus in votis nũcupãdis olim, quæque ſolennitas concipiẽdorum fuiſſet,multi variè exequuti ſunt. In primis obſeruatum legimus, vt ſimul ac conſuli aut imperatori cui belli ſumma cõmiſſa erat,de euentu belli incerta ſpe fluctuanti, votum vouere collibitum eſſet,ſi id inconſulto ſenatu,aut citra populi autoritatem faceret, de manubiis vel hoſtium ſpoliis, aut ſi non ſufficerent,ſua impenſa exoluere teneretur. Vouebantur enim ſæpius tẽpla ædéſve deorum: ludíque diis,aut ſtatuæ,quibus numina placari,aut expiari crimina putabant. Nonnunquã mulſi pocillum pro magno munere diis votum inuenimus. In quo fuit ſeruatum,vt velato capite, & veſte caput opertus imperator, prætor aut conſul votum effundat, illúdque conceptis verbis ſuſcipiat. Quos quidem ludos plerunque imperatores vouerunt ex anno imperi computatos, vt ſcilicet totidem dierum ludi fierent,quot illi annis imperio præfuiſſent. Ideo Galenus Cæſar deuictis Syris in Aſia, decennalia vota celebrauit. Theodoſius vicennalia & tricennalia ſicut denariæ cæremoniæ & tricenariæ, quarum ſacra adituris, decem aut triginta diebus obſeruantia præcipitur. Et centenariæ cœnæ à centenis ſeſtertiis: & vaſa milliaria, apróſque milliarios à ponderibus dictos comperimus. Porticus quoque centenarias & milliarias dicimus,à paſſuum longitudine dimenſas. Veſtes etiam coronáſque ex auro & gemmis, plerunque numinibus votas, & voto perſoluto dicatas inuenimus: quæ quidem votà pro imperij æternitate, nonnunquam pro ſalute ciuium verbis ſolennibus concipi ſolebãt. In quo

De belli euentu.

Ludi diis, aut ſtatua.

Is erat L. Papyrius, de quo ſupra ca. xi.

Velato capite ludi ab imp. voti.

Cæremoniæ denariæ,tricenariæ,&c.

Cœnæ centenariæ.

Porticus cẽtenariæ.

Vota pro quibus concipiebãtur.

id ſeruatum eſt, vt niſi tertio die poſt calēdas, Ianuarias, pro ſalute principis votum concipiatur, vtque ſolenne iuſiurandum nūcupationibus votorum præſtetur. Etiam pro itu & reditu, próque incolumitate principis, iacere ſtipem ad lacū Curtii, aut ludorum celebritas apud Romanos votū fuiſſe cōpertum eſt. Quotiéſque pro principis incolumitate cōcipiebatur votum, Tiberio imperātę id ſeruatū eſt, vt in votorū nuncupatione Neronem, Druſúmque diis cōmendarent. Quæ verò dictator, cōſul aut prætor vota ſuſcipiebat, non aliter niſi verbis conceptis, præeunte pontifice maximo, ne quid præpoſterè dicatur, concipi poterant. Ex incerta quoque pecunia, & quæ non extaret, votū concipi poſſe plerunque animaduerſum eſt: ſi tamen ſemel votū emiſſum foret, illud denuò irritum facere non licebat. Quòd ſi incerta pecunia fuiſſet, pro qua votū conciperetur, eáque bello vſui non eſſet, illā reponi, nec cū alia miſceri oportebat: quod niſi factū eſſet votum nō ritè emiſſum, nec religione vouentē exolui putarunt. Quòd ſi Ver ſacrum in magnis Reip. caſibus votum vouendū foret, illa infixa religio animis fuit, vt niſi ex autoritate collegij pontificū votum fieret, non votū, ſed incōſulta pollicitatio cenſeretur. Hoc enim antequā emitteretur, patribus renunciari, & populi iuſſu, ac conſulto ſenatus, arbitratúque pontificum fieri debebat. aliter ritè factum cōceptúmve eſſe minus cēſuere, illúdque à prætore vel conſule, aut pontifice maximo emitti perperam. In hoc enim voto quicquid ex ſuibus, ouibus & agnis inter calend. Mart. & Idus Maias apud quēque natum editúmve fuiſſet, voto contineri dixerunt: pueros quoque & puellas, qui inter hæc tempora editi fuiſſent, haud dubiè voto cōprehēdi. Sed quia immolare eos turpe ducerent, hoc piaculari ſacro expiarunt, vt adultos velarent, velatóſque extra fines exigerent, qui vernæ dicti ſunt, quo piaculo liberi religione putabantur.

Pro principe.

Vota quæ dictator, conſul, aut prætor ſuſcipiebat.

Ex incerta pecunia.

Vota ex autoritate collegii pontificum.

Vernæ.

Iuriſconſultus eos ſeruos qui neque empti, neque aliunde acquiſiti, ſed domi & ex ancillis noſtris nati ſunt, vernas appellat. l. ſeruis vrbanis. §. Si alii vern. ff. de lega. 3. & l. cum ſuper vernis. Cod. de rei vend.

Metapontini.

Cuius inſtar Metapontinos votum vouiſſe ferunt: nam voti compotes auream æſtatem Apollini deuouerunt,

quod eſſe arbitramur, vberrimum & quæſtuoſiſſimũ annum deo & numinibus conſecrari. Fuit animaduerſum, ver ſacrũ antea votũ, & poſt temporum interualla perſolutum, religione vouentẽ, & populum exoluiſſe, ritéque exolutum videri Præter quæ hecatombas vouere Græcis & Romanis antiqui moris fuit olim, quũ peſtilenti cõtagio & graui morbo laborarent: quod à Laconib⁹ primũ inuentum fuiſſe dicunt. Cuius voti obſeruatio talis erat, vt centũ aræ vno in loco aggeſto ceſpite fierẽt: in eíſque centum boues, centum oues, centúmque ſues vno tẽpore immolarent. Si verò imperatorum votũ eſſet, centum leones, centúmque aquilæ vnà mactarentur. Fuítque cõſtitutum, vt cum hecatombæ vel publica vota ſoluebantur, populi luctus & mœror deſineret. Nanque in luctu vouere, eſt mali auſpicij & deteſtabilis. Eſt quoque memoriæ proditum, non diis tantùm, ſed & ventis velut ſancto numini vota perſoluta. Quippe Auguſtus Circio, ne Galliam rapidè infeſtaret, votum exoluit, & ſacrum fecit: cuius tanta plerunque vis erat, vt tecta auferret. Calabri Iapygi, Apuli vento Arabulo, Athenæ Scitoni, Pãphylij Gagneo, ne incolas tabe afficerent, néve arua depopularentur. Præcipuè Thurij magno affecti beneficio, Boreæ vti deo vota perſoluerunt, quod Dionyſii claſſem, quam ad eorum excidium parauerat, vehementior coortus, funditus euertiſſet: ſicut Xerxe in Græciam innumerabiles copias ducente, Delphicum reſpondiſſe Græcis oraculũ ferunt, vt ventos precarentur ſibi auxilio adeſſe: qui ara ventis extructa, illos propitios habuerunt, tota ferè hoſtium claſſe demerſa. In agro quoque Sicyonio ventis extructam aram legimus: cui quotannis noctem vnã vota effundunt, vt lenita vis venti deſineret, cùm turbine ventorum, villę, arbuſta, fruges paſſim deuaſtarentur. Et apud Methonem Palladi Anemotidi templum dicatum eſt, ne violentiores perflantes loca deuaſtarent. Ponti verò & Perſarum regum vouendi modus erat, vt in excelſis iugis & ſummo verticè montium pyram conſtruant, alterámque deſuper breuiorem: ipſéque ad pyram ligna rex inferat primus, Iouíque Militari lac & mel inſpergat: & poſtquã vinũ, mel, & odores infuderit, velut propitiato deo, vota enunciet: pulmentóque præparato, quod aſtãti-

Hecatombas vouere & quando, & quod genus ſacrificii.

Vento vota perſoluta.

Arabulo.

Thurii.

Aræ ventis extructæ.

Pallas. ἀνεμῶτις.

Rerũ Ponti & Perſarum vouendi modus.

bus datur, pyrę ignem inferat, quo incendio æſtuante aëre, vix illuc accedere permittitur. Græcis verò frequẽs vſus erat, vt ſtatuas longo æuo duraturas diis vouerent. Quippe Nicanore ægrotante Ariſtoteles vota fecit pro incolumitate, ſtatuas ſe, Ioui Seruatori vnã, alteram Iunoni Soſpitæ dicaturum: qui loti, & pura veſte amicti, in ſuperiore domus thalamo plerunque vota effundunt, & diis ſupplicant. Athenienſes verò, quum in aureis & argẽteis vaſis diis propinaſſent, & Pæana cecinissent, tunc demum ſanctiſſimis cæremoniis cælum ſuſpicientes, vota nuncupabant. Ea autem ex primigeniis agnis, nonnũquã ex bobus qui iugum non ſubiiſſent, frequentia fuere. In quo fuit ſeruatum, vt ramus ex ſacra olea alba lana coronatus in emiſſione votorum adhiberetur. Sicut Parthorum reges & magi, qui nyctegretum quæ nyctilopa dicitur, herbam coloris hyſginei vt ſpinæ folia adhibebant, magnis ſæpe laudibus celebratam: qua non adhibita nullum votum ritè concipi arbitrati ſunt. Qui cũ deos euocabãt, marmaritidẽ herbam, quæ in deſertis petris & ſaxis præruptiſſimis naſcitur, admiſcebãt. Apud Ægyptios verò, pro pueris morbo affectis vota concipiebant, vt ſi deus voto adeſſet, deſectum capillũ diis dedicarent. Myſis niſi immolato prius equo & litato, extíſque depaſtis, vota concipere non licuit. Inter ſolennia autem vota fuiſſe traditur, quoties exercitus duces de ſpoliis hoſtiũ Vulcano votum feciſſent (id enim ſoluebatur) vt fuſis fugatíſque hoſtibus, ſcuta, gladios & arma, ſpoliáque, nonnũquam bellorum machinas, currúſque & inutiles naues, vno in loco aggerant, pyráque extructa, circunſtante populo & frequentiſſimo exercitu, velut diſpoſita acie, dux more patrio diſcinctus, Vulcano, Marti & Palladi incendat: ipſéque dux indutus purpuram, primus ardentem facem ſumere, ambáſque manus in cælum tendere, deinde in pyram ſummittere debeat, toto circum exercitu exultante, & percuſſis armis plaudente: pyráque & armis exuſtis, ſacra & rem diuinam faciant: tametſi arma militaria non exuri, ſed belli more cremari ſolita legamus. Apud Hermunduros, inter ſolennia vota belli duces ſacrare diuerſam aciem, illámque Marti & Mercurio deuouere cõſueuerunt: quo voto equi, viri, ſpolia & machinæ, & cun-

Græcorum mos vouẽdi

Athenienſium vota.

Sacra ex quibus in votis concipiendis.

Parthorũ reges & magi.

Aegyptii.

Myſi.

Solennia vota.

Hermunduri.

cta bello quęſita occiſioni dantur. Artaxerxes pro vxoris ſalute, Terræ votum faciens, ſe illam attacta humo ſolenni prece adoraturum promiſit: & Berenice, vt Deo vota ſolueret, nudo pede, & abraſo capillo Hieroſolymis ante tribunal ſupplicauit. Nonnunquam frequens apud veteres votum fuit, vt decima prædæ & ſpoliorum, quicquid ex hoſtibus captũ fuiſſet, Ioui & diis deuouerẽt: quare Iupiter prædator nuncupatus: ſicut Camillus captis Veiis votum vouiſſe dicitur. Id enim ſoluebatur, vt prædę parte diuẽdita, donum diis & numinibus dicarent. Qui mos Gallorũ fuit, vt belli iure quæſita, plerũque verò partem Marti deuouerẽt: in quo id erat conſtitutum, vt diuina ope implorata, is plus ſpei ferret, & propitios facilius haberet deos, qui maiorẽ prædæ partem diis deuouiſſet. Qua tempeſtate Crotoniatę aduerſus Locrenſes, graues teſtatáſque inimicitias habebant, bello dimicaturi, cũ decimã prædæ Appollini vouiſſent, Locrenſes vt voto vincerẽt, nonã deuouere: & cum Galli Ariſtonico duce cõtra Romanos militarent, déque hoſtium præda aureum torquẽ Marti promiſiſſent, Flaminius, vt voto vinceret, de torquibus Gallorũ Marti trophæũ poſuit. Aratus verò Sicyonius cum CCCCCC. hominũ capita, ne ab aduerſariis voto vinceretur, ſe deo immolaturum vouiſſet, voti cõpos, exoluere votũ Theſſalico dolo recuſauit. Fuítque vouentiũ mos, vt qui cõpotes voti fuiſſent, quo potiora ſumerẽt, veterib⁹ perſolutis, nouis ſe obligarẽt votis: vtque pater qui ſolus autorãdi poteſtatẽ habet, votũ filij nomine cõcipere, ipſúmque numinib⁹ obligare poſſit. Decimã quoque fructuũ Herculi paſſim voueri: votũque effundi ſolere Romæ, in vſu cõperimus: quod auſpicatiſſimũ duxerunt & fortunatiſſimũ. Qua de cauſa Lucullũ peritum Romani moris & iuris, quod decimam Herculi vouiſſet, votũque perſoluiſſet, maximis auctũ opibus fortuníſque æſtimarunt. Illud vtique verum eſt, conſules deſignatos ipſo die initi magiſtrat⁹ in bellũ profecturos, cõcionem ad populũ habere, Capitoliũ adire, ibíque ſacrificio perfecto vota effundere ſolere: tunc ſuſcepto emiſſóque voto, cũ ſe numinibus obligarent, rei voti appellari: cum autẽ voti cõpotes promiſſa exoluiſſent, damnati voti dicti ſunt. Quoties grauia & acerba ac miſera & intoleranda

Artaxerxes. *Berenice.* *Decimam prædæ partem diis vouebant* *Iupiter prædator.* *Galli.* *Decima fructuum Herculi.* *Conſulum poſt initũ magiſtratũ vota in Capitolio* *Rei voti & damnati.*

Calamitoſorum & iniuria affectorum] vota & imprecationes

quiſpiã pateretur indignè, voti & imprecationis genus maximũ erat, vt poſitis humi genibus, ambas palmas crebris ictibus ſolo incuteret, aut torrẽ ignitum ianuæ apponeret, illíque obuianti delibatis ſacris, madẽte lachrymis ſinu, deos ſuperos, atque inferos, cælum noctémque conteſtans, necem, exiliũ, diráſque calamitates, furiali carmine imprecetur: & ſæua quædam numina aduocans, illum cũ omni ſtirpe & gente, caput, domum, fortunas deuouere, & prætereuntem execrari debeat: quæ imprecatio dici nõ poteſt quàm miri & efficacis ſtudij ſit ad vim diuinitatis commouendã. Quibus ditis Atteius tribunus plebis execratus M. Craſſum ad bellum Parthicum prodeũtem, magno poſt exitio conſequuto.

Cretenſiũ imprecationes.

Cretẽſibus verò acerbiſſima cenſetur imprecatio, omnibus votis expetere, vt hi quos deuouemus, mala cõſuetudine delectẽtur: qua imprecatione nulla eſt efficacior ad excidium properandũ: tanquam qui in abuſum ſemel lapſus fuiſſet, amplius emendare facinus & ad frugales mores reuerti nequiret.

Charondas Spartanorum ἱπποτροφή.

Ideo Charondas graues pœnas ſanxiſſe fertur, ac omni ſupplicio dignos putaſſe illos, qui cũ malis aſſueſcerent. Apud Spartanos inter ſæuiſſimas execrationes fuit ἱπποτροφή, quàm caballationem recentiores vocant, id eſt, equorũ enutritio, eò quòd magno ſtaret impendio, & homines ſuaui captu ad perniciẽ duceret. Nã morbus alendi equos non pauperes, vt aiunt, ſed arua frumentifera ſectatur.

Opi voti concipiẽdi ratio. Agricolæ. Equites. Nautæ. Qui laboribus anguntur. Fures. Iuuenes. Viatores. Paſtores. Aphrorum Diis manib⁹ & Diti.

Extátque in veteribus monumẽtis quod qui Opi deæ, quæ terra dicta eſt, votũ cõcipiunt, ſedentes votum effundere, ínque concipiendo terrã tãgere debeant. Vtque pro boum incolumitate agricolæ Syluano vota perſoluũt, farris, adorei, lardi, ac pulpæ & vini pro equis Hipponæ, Caſtori & Polluci nautæ, & q naufragiũ timent. Qui verò laboribus anguntur, Tutano: fures Lauernæ, Iuuenes Horæ: ſicut paſtores Pani deo pro pecoribus: & qui viã profecturi ſunt, Herculi ſupplicãt. Syluano quoque in ſingula boũ capita adoreo, lardo, & vini ſextario, ſubtaxata menſura, votum fit. Ferũt paſtoritios Aphros inter vota, & primitiarũ loco, aurẽ pecudis præcidere, illáque ceruice aduerſa ſupra domũ abiicere: pro noctibus verò ſerta, vnguenta & coronas Veneri aut Cupidini dona ferre. Cúmque diis manibus & Diti con-

cipitur votũ, quæ deuotio potius dicta eſt, ouibus tribus atris Telluri Iouíque factũ fit: in quorum precatione qui rẽ diuinã facit, cum Tellurem inuocat, manibus terram tangit: cùm verò Iouem, ſublatis in cælum manibus precationem peragit. Cùm autem votum effunditur, manus pectori admouere præcipitur: aliter votum non ritè concipi, ſed pollui ſacra inexpiabili religione putarunt. Animaduerſum tamen eſt, pontificum decreto caueri, vt ſi ab exercitus duce diis manibus quiſpiam deuotus & conſecratus foret, neque is in acie cecidiſſet, vt Diti ſatisfiat, ſignum ſeptem pedes altum in terram defodi oportere: vbíque ſignũ effoſſum fuiſſet, illic hoſtias immolari non licere. Et tametſi res deo deuotas nemo ſibi aſciſcere queat, hominem tamen deo deuotum, aut diis conſecratũ occidere permitti impune, eámque cędem capitali noxæ non haberi, tanquam illius anima non ad nos, ſed ad deos pertineat. Illud quoque inter autores conuenit, fuiſſe apud Gallos inter conſceleratas preces & nefaria vota, quæ nec more nec iure concipiuntur, frequenti in vſu, vt in magnis diſcriminibus & extremis caſibus homines ſe diis immolaturos, Romanis ferro ſe digladiaturos, aut pro alterius ſalute ſe & caput ſuum deuoturos, nonnunquam in ſcenam ſe prodituros, & hiſtrionicã ſaltaturos: apud Græcos decimum quenque Apollini Delphico daturos. Locrenſibus, virgines ſe proſtituturos: apud alios, deſectum crinem diis oblaturos: & apud Perſas, viuos homines defoſſuros vouerẽt. Quare Ametris Xerxis vxor, vt gratiam diis referret, quod in vita diu proceſſerat, quatuordecim illuſtrium Perſarum liberos ſub terram viuos defodiſſe, & votum perſoluiſſe dicitur, tanquam his votis & diris imprecationibus dij immortales & cæleſtia numina placentur. Ipſis enim defodere viuentes, vulgato in vſu fuit. Idomeneus verò Cretenſium rex, cum naufragus ex voto conſcelerato filium ſibi obuiam factum immolare diis vellet, illúmque perditum iret, à Cretenſibus pulſus, & patria eiectus fuit. Pauſanias autem Lacedæmoniorum dux, ad Platæas victor contra Mardonium, cùm de manubiis tripodem aureum Delphis votum ſoluiſſet, ſuúmque nomen inſcriberet, Lacedæmonii pertæſi inſolentiam, epigramma induxerunt, & ciuitatum

Cęremonię in votis cõcipiendis.

Deuoti à duce exercitus.

Hominem deuotum occidere impunè licebat.

Galli.

Græci.

Locrenſes.

Ametridis votum.

Idumeneus

Pauſanias

Hammonis reſponſum de Lacedæmoniorum frugalibus ſacris.

nomina inſcripſerunt. Neque prætermiſerim reſponſum Hammonis Athenienſibus datum, Ioui magis cordi eſſe vota Lacedæmoniorũ tenuia,& modicas oblationes pias & caſtas,quàm immodica & opulenta Athenienſium,atque opimis hoſtiis & victimis illorum fœdari aras. Id quod Pythagoras cenſuit,thure & libis magis gaudere & placatiores eſſe deos,quàm hecatombis & multo ſanguine aſſiduè aras cumulari.

Conſueuiſſe Romanos illorum bona quos maximis criminibus damnarant,publicare: & quæ Porticus Romæ inſignes fuerint.

CAPVT XXIII.

Bona ſupplicio affectorum publicata.

ADuerti ſæpe animum, conſueuiſſe Romanos, quos pro criminibus oppido grauibus ſupplicio affecerant, illorum bona propter criminis deteſtandum facinus publicare: illáque deſtinare publicis vſibus, vt domini ſupplicium bonorum publicatio ſequeretur. Sic Tarquinio rege eiecto, ager qui Tarquiniorum quondam fuerat,Marti dicatus,campus Martius dictus eſt:ſic Caij Caſſij domus,cui ob affectati regni crimen dies perduellionis dicta fuit,euerſa & demolita,area ante Telluris ædem facta eſt. Domus prætereà Marci Manlij Capitolini, quæ quondam in arce fuerat, qui ſuſpicione regni pœnas dedit, de ſaxo deiectus, ædes atque officina monetæ fuit: in qua æde lintei libri, in quibus erant fata Romanorum, ſeruabantur. Nam Sibyllinos & Martianos,ad quos decemuiri quoties dij conſulendi ſunt, adire ſolent,in Capitolini Iouis & Apollinis templo in palatio ſeruari certum eſt. Inde ſenatus decreto, iuſſúque populi,ne quis arcem incoleret, néve Manliæ gentis homo Marci prænomen ferret,cautum fuit: vt æterna memoria dedecoris generi & nomini ſuo inuſta foret. Et cũ Macellus quidam nequam & criminoſus, qui in ganeo & luſtris vitam egerat,propter latrocinia,ſordéſque vitæ capitali ſupplicio pœnas dediſſet, bonis publicatis, in ipſius domo ab Aemylio & Fuluio cenſoribus macellum,vbi obſonia venderentur, locum extructum ferunt: tametſi forum olitorium Romæ antiquum macellũ fuiſſe tradant. Sp. quoque Melij domus, quòd turpiter re-

Tarquini⁹ · *C. Caſſius.* · *M. Mãlius Capitolin⁹* · *Macellus.* · *Macellum nouum.* · *Macellum antiquum.* · *Sp. Melius.*

gnum appetere conatus eſſet, poſtquam capitis accerſitus pœnas dedit, patrimonio publicato, Æquimelium dicta eſt. Meminimus quoque Vitruuij Vacci, cuius in palatio domus, ob illius facinoris pœnam, publicata & euerſa, Vacci prata loco nomen dedit. Nec minus M. Flacci turbulenti ciuis, qui cum C. Graccho ſeditionem molitus fuit, cuius domum Quintus Catulus de manubiis Cimbricis porticũ fecit, quæ Catuli appellatur: vt tantorum criminum facinora nomẽ denotaret, ſupplicijq; inſignis memoria foret ſempiterna. Quibus exemplis Sylla dictator, & mox Caius Cæſar de bonis proſcriptorũ publicandis pernicioſas leges tulere, quæ Iulia & Cornelia dictæ, vnde tot ſectiones & omnis generis ſectores emerſerunt. In quam porticũ Ciceronis domus indigno facinore euerſa, iuſſu Clodij mutata fertur. Sed meminiſſe oportet, præter hanc Quinti Catuli, plures Romæ porticus inſigni nomine fuiſſe. Nam Põpeii porticus ante ipſius curiam fuit: & altera Octauiæ iuxta ædem Iunonis, in qua ſigna militaria olim à Dalmatis Domitio adempta mox ab Auguſto reſtituta, diu manſere: & Philippi portic⁹ Herculis imagine & Helena Zeuxidis manu celebrata. Porticum quoque duplicem ad circum Flaminiũ, ab opere Corinthiã, à Cneo Octauio, qui de Perſeo naualẽ triumphũ egit, magnificè inſtructam legimus, atque munitam: & Metelli iuxta ædem Statoris Iouis, per quas matronæ vectari & ſpaciari ſolebant. Fuit præterea porticus Quirini, antiquo opere viſenda, & Lucii & Caii: atque alia Liuiæ & Octauiæ ab Auguſto quondam, ſed alienis nominibus conſtructæ: In qua ampla prætoria fuiſſe memorant: quibus ab Auguſto demolitis, porticus ſub nomine Liuiæ non minoris cultus maieſtatiſq; ſuffecta eſt. Et porticus Claudiæ, vbi ambulationes ſubdiales miro ingenio elaboratæ fuerunt. Celebratur quoque porticus Auguſti in palatio cũ bibliotheca Græca Latináque, Numidico marmore per ſuam ſymmetriã extructa. In qua Belidũ imagines quinquaginta, quæ maritos necauerunt, ſitæ erant: & Vipſana, & ſeptorum marmore, & imaginibus, tum laureatis & magnificis operib⁹ exculptæ. Athenis verò porticus Pœcile, & altaria varia, vbi Mercurius æneus erat, celebratiſſimæ picturæ varietate,

Æquimelium. Vitruuius Vaccus. Vacci prata. M. Flaccus. Porticus Catuli. Lex de bonis proſcriptorum publicandis.

Porticus complures Romæ. Pompeij. Octauiæ. Philippi. Portic⁹ duplex ad circũ Flami. Cn. Octauij. Metelli. Quirini. Lucij. Liuiæ. Octauiæ.

Claudiæ. Auguſti.

Vipſana porticus. Athe. porticus Pœcile.

miris laudibus feruntur, vbi pugna Marathonia depicta, & alia Pyſianactia, & Pœcile in Elide, quam echum vocabant. Fertúrque de Olympię porticu, quam heptaphonon vocitant, diuerſa ſtructuræ facie, mirum: vt vox conclamata per ſeptem orbes ruptis ſpatiis, eãdem multiplicato ſono referat: ſicut in Cyzico turres ſeptem, acceptas voces numeroſo percuſſu multiplicant. Inter quas angiportus Patricia non in poſtremis fuit, iuxta ædem Dianæ, ad quam ingredi viros religio non ſinit. Extra quoque portam Trigeminã, vnam porticum, & alteram ad portam Fõtinalem iuxta Martis aram, ab ædilibus curulibus ex mulctatitia pecunia cõſtructas, & Seueri porticũ poſtea additam fuiſſe, à multis prodita memoria eſt. Sed quia de Pœcile porticu loquor, ſciendum eſt, in hac Stoicos philoſophari, ſicut Peripateticos in Lycio. Quare Zeno, quòd in porticu docebat, quæ Græcè ςωὰ dicitur, autor Stoicæ ſectæ perhibetur. Epicurus verò ſcholã & conuentus in hortis habuit, vbi philoſophabatur.

Pyſianactia, Pœcile in Elide. Heptaphonon. Angiport⁹ patricia. Extra portam trigeminam. Ad portãm Fontinalẽ. Seueri porticus. Lycium.

Quàm multiplex annus apud diuerſas gentes fuerit, & qui annus Romanis, quódve principium anni ſit.

CAPVT XXIIII.

DE multiplici anno apud pleraſque gentes animaduertimus diſpares differentias, & multiformes ſpecies fuiſſe: aliòſque alia obſeruatione annum metiri, ita vt ſuo quemque ingenio, & prout cuique cõmodum fuit, annum dimenſos inueniamus. Perſis nõ obſcura nec incelebri ratione, trecentis ſexagintaquinque diebus annus præfinitur. Ex Græcis plerique, ſingulis quatuor menſibus annum ſtatuêre: nonnulli ad Solis curſum terminarunt, quare lycabas dicebatur. Quidam ex barbaris, trium menſium effecerunt. Arcades interdũ vno, nonnunquam tribus menſibus annum metiti ſunt ita vt quadripartitis temporibus, diuiſo ſolis curſu, per ſingula tempora annum efficerent. Alij æſtate vnum, alterũ hyeme cõmenti fuere: pluresà tribus temporibus, æſtate, hyeme & vere, quatuor menſium annum ſtatuêre. AEgyptij non vna facie, ſed multiplici ſorte variarunt, vt quandoque trium, ſæpius quatuor menſium annum efficerent: plerunque menſis ſpatio ad curſum lunæ metiebantur. Fuere qui

Perſæ. Græci. Alij. Arcades. Alij. Aegyptij.

crederent, Cares & Acarnanes aliquando ſex menſium, frequentius menſtruum annum feciſſe. Indos quoque diligenti dimenſione plena annorum ſpatia ſeruaſſe, menſes vero in quinoſdenos dies, præter alios, definiſſe. Sed poſt omnes, variatis temporibus, Aegyptios verum annum reperiſſe, atque obſeruata ratione aſtrorum, ad ſolis curſum diuiſiſſe ſatis conſtat, duodecim menſibus anno aſſignatis, quos CCC. dierum numero ſingulos terminarunt: quem propter motus conuertentes & viciſſitudines ante inuentas literas ita effinxere, vt draco curuus in ſe flexus ſuam caudam morderet: quæ deſcriptio, quòd volubili orbe circũagitur, annum deſignauit. Dixeréque annum lunarem dierum XXX. alij CCCLIIII. effecere, annúmque Ioui, menſes verò Iunoni dicarunt. Fertur Solon ita metitus fuiſſe annum, vt ad Lunæ curſum modò antecedẽtis ſolem, modò ſubſequentis, dimẽſio anni fieret: quod Indos facere inuenimus, vt ad lunæ meatus, quum ſe in cornua curuabat, tempora notarent. Solarem verò qui ex XII. menſibus conſtat, CCCLX. dierum effecere. Thebani verò ſacerdotes ex Solis curſu annũ dimetientes, duodecies tricenis diebus quinos adiecere, qui vertentem annum efficerent. Sunt qui tradant Thaletem Mileſium in CCCLXV. dies annum diuiſiſſe, primúmque veram dimẽſionem cõmentum fuiſſe. Omnibus autem ſideribus in ſuum recurrentibus orbẽ, ita vt poſt omnium ſiderum contorſionem, ad eundem locum vnde digreſſa fuerũt, regreſſio fieret: quum multa annorũ interceſſerint millia, magnum annum tradiderunt: quem quidem poſt duodecim millium & nongentorum LIIII. annorum ſpatia fieri, mathematici volunt: idq; Arabes in primis opinati ſunt. Nõnulli niſi poſt XV. annorum millia cõuerſionẽ maioris anni fieri iudicarũt. Alij XXXVI annorum millibus, plerique ex ſingulis tribus millibus: multi, mille CCCC. & LX. annorum circuitu terminari dixerunt, quum luna & ſol, aliáq; ſidera, poſt multa ſecula & ætates, ſuis locis & originib⁹ reſtituta forent, quem mundanum annum nuncupant. Galli autem poſt trigeſimum annum ſeculũ fieri putant. In Italia apud Lauinios tredecim menſium ſpatio, hoc eſt, ccclxxiiij. dieb⁹ annus claudebatur. Romulus decem menſiũ curriculo definiuit

Cares. *Acarnanes.* *Indi.* *Aegyptij verum annum inuenerunt.* *Anni ſymbolum.* *Annus Lunaris.* *Solonis anni dimẽſio.* *Annus ſolaris.* *Thebani ſacerdotes.* *Thales Mileſius.* *Annus magnus.* *Arabes.* *Alij.* *Annus mũdanus.* *Galli.* *Lauinij.* *Romulus.*

Vide Alcia. in l. cũ biſſextus. ff de verb. ſig.

Numa Pompilius.

annum Martiúmque principium fecit, quintúmq; ab eo Quintilem,& reliquos deinceps nuncupauit. Numa verò Pompilius aliquãto moroſius veſtigans, primus ad ſolis curſum, poſt Ægyptios, in duodecim menſes annũ dimenſus fuit, Ianuario & Februario adiectis: Ianuarióque initium dedit, tunc verè anni principium eſſe arbitratus, quum poſt hybernum tropicum ſol quò vlterius progrediatur non habens, perfecto curſu zodiaci, per ſingulas ſtationes celeri meatu ad nos reuerti incipit. Quem quia tricenis diebus per ſingulos menſes luna non perficit, ita diſpoſuit intercalandos dies, vt vigeſimo anno ad metam eãdem ſolis, vnde orſi eſſent, plenis annorum ſpatiis dies congruerent: quod erat apud Græcos aliter inſtitutum: dum ita intercalabant, vt tertio quoque anno menſem intercalarem adiicerent. Ægyptij verò tricenis diebus quibus annus claudebatur, quinos dies ſingulis annis pro intercalari adiecere. Sæpiúſque in deſcribẽdo intercalari variatum fuit, donec diuus Auguſtus intercalario menſe ſublato, ita annũ deſignauit, vt quarto quoq; anno abſoluto, non autem incipiẽte, vt Cæſar diiudicarat, vnus intercalaretur dies, vt ad ſolis curſum dimenſio anni congrueret. Hebræi ab æquinoctio verno, Gręci à ſolſtitio, Ægyptij ab autumno initium fecere anni: quibus September erat principium, cui Hermen dixere nomen: ex quo [illegible], alij primum menſem totius anni Theit nuncuparunt: alij, vt Achæi & plerique, circa ortum Vergiliarum, velut anni principio, magiſtratus & honores ineunt. Ætoli poſt autumnale æquinoctiũ comitia faciunt. Druides à ſexta quaque luna augurantur anni initium. Erátque annus naturalis, qui duodecim ſpatio menſium claudebatur: & ciuilis variarum gentium opinione definitus: Nam & Trieteris duorum ſpatio annorum conſtabat, tertio incipiente: Olympias ex quatuor, quinto redeunte: Eudoxi annus octo ex noſtris continet. Is enim ad veram anni cognitionem proximè acceſſit: deinde Hipparchus, poſtea Ptolemæus, demum Cæſar. Chaldaicus, duodecim: Methonicus vndeuiginti: Saturni, triginta annorũ fuit: Iouis, duodecim: Martis, duorum. Alij ſeptimũ quemque obſeruarunt annũ, propterea quòd ætatis hominis ſignum imprimeret. Nonnulli per ætates annos

Intercalatio.

Græcorũ intercalatio.

Auguſtus.

Anni principium.

Annus naturalis & ciuilis.

Trieteris.

Olympias.

Eudoxi annus.

annos diſtinxere, ita vt ſingulis ætatibus triginta annorum ſpatium daret. Itaque pro gentium arbitrio, próque voluntate, nonnunquam iudicio imperitæ multitudinis, ciuilis annus terminabatur, quem magnum plerique dicunt. Sed quanuis anni principium Ianuarius fecerit, tamen ſequutis temporibus, quoad comitia & ineundos magiſtratus, diuerſa Romanis anni principia fuere. Nam Publio Ebutio & Quinto Seruilio COSS. calendis Sextilibus principium anni agebatur: in eiſdémque conſules, prætores & reliqui Magiſtratus honores inibant. Quo autem tempore decemuiri reipublicæ præfuere, nõ Sextiles calendæ, ſed Idus Maiæ ſolennes ineundis magiſtratibus fuere: donec tribunis militum conſulari poteſtate creatis, cùm Veientes diutino & graui bello premerentur, ad Idus Decembres anni principium haberi cœptum fuit, in quibus magiſtratus inibant, & honores dabant. Manſit hæc deſcriptio anni ad ſecundum Punicũ bellum, quo Romani exitiali bello conflictati ſunt, ex quo tempore Idus Martias anni principium fecere. Sæpiúſque ſuper anni principio Romani variarunt, vt modò calendis Quintilibus, modò Octobrib⁹ calẽdis, prout res tempúſq; poſtulabant, anni principium facerent: donec ad Auguſti tempora ventum eſt, in quibus rurſus calendis Ianuariis, ſuſcipiendis honoribus anni principium fecere. Fuit tamen memoriæ proditum, Nerone imperante cenſuiſſe ſenatum, vt Decembri menſe quo in lucem editus erat, anni principium fieret: ſicut Auguſto regnãte, officioſæ in eum vrbes, quo die ad ſe primùm veniſſet, anni initium fecerunt. Eſt quoque illa obſeruatio ſolennis nimiùm diu ſeruata: quæ quanuis principio anni menſib⁹ variato, tamen ſicut initio ſeruari cœpta, ita ad poſtremum manſit, vt in aris Veſtalibus nouum ignem calendis Martiis accẽderent, laureas virides tam in conſularibus faſcibus, quàm ædibus regis ſacrorum, Flaminum, Veſtalium, atque curiæ, veteribus mutarent, mercedem magiſtris ſoluerent, vectigalia locarent, matronæ ſeruis cœnas apponerent, & feſtum diem agerent: quare Matronalia dicta: muneráque viri mulieribus mitterẽt, vt in Saturnalibus viris mulieres: comitia auſpicarentur. Sed quod de Martio loquimur, à primo vrbis ortu anni

Anni per ætates diſtincti.

Diuerſa anni principia Rom. comitiis & ineũdis magiſtratibus.

Initio anni quæ ſemper obſeruari ſolita.

Matronalia.

Martij m.

ſis obſeruatio.

principium feciſſe: animaduertendum, prioribus ſeculis apud varias gentes miræ obſeruationis fuiſſe. Siquidem Numa primus, mox Albani, Aricini & Thuſculani, Martium totius anni tertium fecerunt, Sabini & Peligni quartum, Laurentes & Phaliſci quintum, Hernici ſextum, Equiculi decimum locum in anni cõſtitutione Martium habere voluerunt. Athenienſibus verò Martius Anaſterion dicitur, ab aliis Munychio. Aprilis, Chronius & Antheſterion, ab Ægyptiis Pamenoth⁹. Maius Metagetniõ, qui apud Syracuſanos Carnius, ab Oſcis Meſius nuncupatur. Iunius Boedromion, Panemius Iulius, Auguſtus Thiatis, Gorpias September, qui ab Ægyptiis Tot, ab eiſdem Choe & Thybis, December Poſſideo & Mechiris, Ianuariis qui apud Iones Lenæos dicitur, quòd Bacchi tunc feſta fierent, Tragelinus autẽ Februarius. Erátque vetus conſtitutum apud pontifices, vt ſua numina menſibus præficerent, mẽſéſque ſingulis numinib⁹ dicarent. Quippe Ianuarius Iunoni erat ſacer, Neptuno Februarius, Martius Mineruæ, Aprilis Veneri Maius Apollini, Iunius Mercurio, Ioui Iulius, Auguſtus Cereri, Vulcano September, Marti October, Nouember Dianæ, & Veſtæ December. Ab Athenienſibus verò, vt Ianuarius qui erat anni principiũ, vtq́ne prima & vltima dies cuiuſque menſis Demetrij nomine appellaretur, aliquando lege cautum fuit, quum Demetrio plus nimio indulgerent, & famularentur. Cuius exemplo nõnulli ex Cæſaribus, perpetua felicitate inſolẽtes, menſibus ſua nomina indederũt, fauore imperitæ multitudinis ducti. Nam September & Iuni⁹ Germanici nomine appellati ſunt, October Domitianus, Aprilis Neroneus, Maius Claudius: ſicut Auguſti & Iulij nomina velut ſanctiora diuo Cæſari & Octauio vulgi opinio & cõſenſus conſecrauit. Tiberius verò Cæſar, ne Septẽber ſuo nomine, nêve October Liuius vocaretur, apud populũ interceſſi: & peruicit. Commodo autẽ Antonino pro Auguſto Cõmodum, pro Septembri Herculem, pro Octobri Inuictum, pro Nouembri Exuperatorium, pro Decembai Amazonium, aſſentatores nomina indiderunt: à Tacito verò Cæſare, September Tacitus dictus eſt.

Menſiũ diuerſorũ diuerſa nomina apud diuerſos.

Suũ cuique menſi numen.

Athe. inſtitutum.

Cæſares mẽſibus à ſe nomina impoſuerunt.

Qui topiarii apud iureconſultos dicti ſint, & legato fundo inſtructo, an veniant topiarii, & quæ ſeruorum ſpecies apud eoſdem.

CAPVT XXV.

CVm æſtate anni in Vaticano ego & Franciſcus Helius, & nõnulli ſtudiis & honeſtis artibus dediti, ſole iam occiduo deãbularemus, & de opere topiario mentio fieret: quidam doctrina & fama celebri, & tunc in numero patronorũ allectus, homo maledicus & conuiciator, quæſiuit à me, credo explorandi cauſa, qui eſſent topiarij, quódve topiarium opus foret. Cúmq; ego à iureconſultis quos profitebatur, de opere topiario & topiariis multimodam mentionem non ambiguo ſignificatu fieri, reſpondiſſem potuiſſe vel ab illis didiciſſe: ipſe verò id pernegabat, & paulo commotior, haud vſquam de topiariis apud iureconſultos mentionem fieri petulanti dicto aſſerebat. Sed quum libri tunc copia non eſſet, ne viderer tumultuoſius agere, & contentionibus magis quã iure contendere, in aliud tempus dilatis ſermonib9, quæ tunc mihi in mentem venerunt, dixi topiarios inter prædiorum ruſticorum operarios cenſeri: dictóſq; à Græcis, qui arbuſculas virgultáque ductilia facili flexu in varias formas figuráſque modò humi, modò per ruris ſpatia vario & ſolerti ingenio effingerent & concinnarent: fuiſſéque moris priſci, buxo, myrto, aut alio virgulto varias hominum effigies nauiúmque formas, aut turrium, ædiũ, vel cubiculorum ſpecies, in hortis per huiuſmodi operis magiſtros, qui topiarij dicti ſunt, effingi & concinnari, ἀπὸ τῶν τόπων, hoc eſt, à locis, quæ virgultis eiuſmodi effinguntur. Quæ quidem ars in hortis colendis frequens fuit, nec faſtidienda ſedulitas: quo opere hortos noſtrates myrto, roſis, hedera, aliíſque virgultis per iſtiuſmodi operarios excultos videmus. Quib9 ille quuũ vix acquieuiſſet, haud multò pòſt digreſſus eſt. Ego quoq; quũ me domum recepiſſem, leui defunctus opera, non modò ab Vlpiano, ſed aliis quoque iureconſultis de topiariis & opere topiario, quod ille pernegabat, mentionem multimodã abundè fieri animaduerti, atque reſpondiſſe Vlpianum, inter cæteros fundo inſtructo legato, non modò

Topiarii.

Topiariorum etiam meminit Africanus in l. cum quæreret. §. ſi ff de lega 3 l.

Inſtrumenta in fi. ff. de fundo inſtr. lega. inſtrumenta fundi, ſed ſi viridaria ſint, etiam topiario accedere legato. Verba ex Vlpiani reſpõſis de inſtructo fundo hæc ſunt: *Quibuſdam regionibus accedunt, ſi villa cultior eſt, veluti atrienſes ſcoparij: ſi etiam viridaria, topiarij: ſi fundus, ſaltus, paſtionéſque habeat, greges pecorum paſtoréſque ſaltuarij.* Sed quum de ſcopariis mentio fiat, non omittendum ſeruorum ſpecies à iureconſultis ab opera & miniſterio multiplices cenſeri: inter quos fuere atriarij, focarij, qui & mediaſtini dicti ſunt, arcarij & hercitæ, qui verſantur in agris. Capſarios enim Paulus notauit, qui veſtimenta in balneis ſeruanda ſuſcipiunt: Vlpianus verò qui libros deferũt, capſarios appellauit: ſacculariós autem, qui vetitas exercent artes, quíque in ſacculos ablata reponunt: & apolides, qui nullo iure ciuitatis funguntur, in opúſque publicum deportati, ſeu ad inſulas relegati ſunt, qui & inſularii appellati. Orcinos dici libertos arbitrantur quidam, quos teſtator poſt obitum liberos iuſſit, ita vt hæres patronatus ius haberet, non dominus: præter quos numerantur originarii & adſcriptitii, qui adſcripti fundo quem colũt, ita ſunt, vt niſi cum fundo alienari queant: originarii verò qui ex adſcriptiis in ipſo ſolo quod incolunt, nati educatíque ſunt Vicarium ſeruum Vlpianus cenſuit, qui ordinario ſubeſt, & illi paret: & fornacarium, qui fornaci chalcariæ ſeu ferrariæ ſeruit & inuigilat. Poſt quos fuere amanuenſes & diſpenſatores: alteri, quorum opera velut ſcribarum dominus vtitur. alteri, qui æra diſpenſant, impendiáque & expenſa rationibus notant, & inferunt. Receptitius verò dicitur, qui ob vitium redhibetur.

Atriarij. Focarij. Mediaſtini. Arcarij. Hercitæ. Capſarii. Saccularii. Apolides. Inſularii. Orcini. Originarii Adſcriptitii. Fornacarii. Vicarius. Amanuenſes. Diſpenſatores. Receptitius ſeruus eſt, vt Gellius lib. 17. ca. 6. interpretatur, quẽ mulier de dote excepit.

Trium ſummorum virorum ſomnia pares exitus habuiſſe: quive ſomnia qualia viderant, vera fuiſſe experti ſunt.

CAPVT. XXVI.

C. Claudii ſomnium. QVod olim diuo Cæſari, antequam in citeriorem Galliam nouiſſet, & infeſta in vrbem ferret arma in ſomnis oblatũ eſt, quum ſibi per quietem viſum fuit, matri ſtuprum intuliſſe: quo ſomnio ad ſpem ampliſſimam coniectores illum excitarunt, dominium orbis ſibi

ſtari interpretati:idem ſomnium Hippiæ Piſiſtrati filio, qui tyranni ſucceſſor,patriam crudelius occupauit, dum priuatus adhuc regium affectat faſtigium , haud diſpari euentu oblatum fuiſſe memorant. Siquidem nocturna ſpecies matris,cũ qua coire videbatur , ſibi per quietem oblata fertur:qua de re imperium latè ſibi portendi,cõiectores reſponderunt. Ipſeque ſomnio monitus,& ſpei plenus, Athenarũ dominio haud multo pòſt potitus fuit. Hic eſt enim ille Hippias,qui tyrannidem non ſine immani ſcelere aggreſſus,patre impotẽtior effrænatiórque quum exul ſolum vertiſſet, impia contra patriam arma molitus fuit: denique cum Dario conſpirans, in pugna Marathonia cæſus,pœnas patriæ & penatibus dedit. Alter verò eiuſdem Piſiſtrati filius Hipparchus,qui multo rum tyrannorum ſæuitiam anteceſſit, quum patriam & ciues impotenti dominatu opprimeret, coniuratione in caput tyranni facta , ab Harmodio & Ariſtogitone fortiſſimis iuuenibus non ſine omnium ſalute cæſus fuit: quorũ nomina deuota libertati,nequando ſeruis indere liceret,Athenienſes publica deteſtatione ſanxerũt. Rurſus quod Aſtyagi Aſſyriorũ regi in ſomniis oblata ſpecies tulit,qui ex naturalibus filiæ vitem enatã,cuius palmite omnis Aſia obumbraretur,vidiſſe viſus erat. Quare cõſulti arioli,nepotem futurũ,qui toti Aſiæ imperitaret,& regni ſibi reſponderunt portendi euerſionem:hoc nimirum Cyro Aſſyriorum regi relatum inſomnium fuit. Nam maximum filiorũ Hyſtaſpis qui Darius erat, duabus alis,altera Aſiam,altera Europã obũbrante , per quietem ſibi intimũ familiarem vidiſſe inſomniũ ferunt: cuius rei imagine nulla fuit controuerſia quin poſt eum Darius regno potiretur:id quod veriſſimo euentu conſequutum eſt.Quippe Cyro vita functo,Darius ex cõiuratis vnus,interfectis magis qui regiam occuparant, ſolus Aſſyriorum regno potitus fertur:cui miro ingenio præfuit, tantúmque virtute effecit, vt illud maius auctiúſque relinqueret.Cui inſomnio compar eſt Xerxis viſio, qui quum in Græciam duceret,olea cuius ramis omnis terra obumbraretur,coronari viſus erat , mox illa cum ſomnio euaneſcente.Huic ſimile accepimus,quòd mater Octauij vterum ferens,ſua inteſtina per omnem ter-

Hippiæ ſõnium.

Aſtyagis ſomnium.

Cyri inſomnium.

Xerxis viſio.

Octauii ma

ræ ambitum explicari imaginata fuit, veriſſimo præſagio, quo latè ipſius imperium protendi euentus docuit. Rurſus quod idem diuo Iulio viſio per quietem oblata portendit, quum ſupra nubem volitare, & cœlum vertice contingere videbatur, parem exitum habuit cum ſomnio Cambyſis, quo Smerdis fratris regio ſolio ſedentis, & cælum vertice contingentis, oſtendere ſpecies viſa eſt. Quod tamen vtique exitium tuliſſe, necémque & cladem portendiſſe conſtat. Siquidem alter à Bruto & Caſsio cædis autoribus oppreſſus fuit: alter verò quum in ſuſpicionem affectati regni veniſſet, occiſus, non cogitati forſan facinoris pœnas dedit. Quod compar fuit cum inſomnio Iulii Cæſaris, qui pridie quàm periret, ſe iuxta ſolium Iouis conſiſtere, & è cœlo præcipitatum ſomniauit. Sed animaduertendũ, inter inſomnia quæ aliquando viſa dormienti apparent, qualia in ſomniis animo præuiderant, talia in luce expertos fuiſſe nonnullos memorari, inter quos, ne nimiũ multa complectar, Petitius nauis gubernator memoriæ proditus eſt exẽpli memorabilis inter pauca, qui qũu in portu ad Lariſſam ſtaret, Pompeium ad ſe ſqualidum mœrentémque, veſte obſoleta & ſordida venire viſus erat, quod inſomniũ quum ſequenti luce ſociis enarraret, haud multo pòſt, ipſum pugnâ Pharſalica terribili ſtrage profligatũ, qualem in ſomnis præſagiſſet, ad ſe citato gradu properantem conſpexit, ex maximo faſtigio àd extrema deiectum. Spectator quoque ludorum qui ſtans in ſubſellio, à mirmillone qualẽ adeſſe videbat, ſe confici in ſomnis contemplatus erat, haud minori memoria dignus eſt. Nam ſicut cõſeſſoribus ſomnium vidiſſe enarrauit, ita ab illo fuſcina occiſus, euentu miſerabili verum inſomnium periculo docuit. Illud vtique nõ eſt ab re dixiſſe, antiqui moris fuiſſe oracula & futurorũ præſcientiam, quibuſdam exhibitis ſacris, per inſomnia dari. Qui mos talis erat, vt victimas cæderent: mox ſacrificio perfecto, ſub pellibus cæſarum ouium incubantes, ſomnia captarent, eaque lymphatica inſomnia veriſsimos exitus ſortiri. Poſſéntque pleraque felicitatis miſeriarúmque exempla referri, illorum qui quales ſpecies in ſomnis viderant, tales poſtea exitus experti didicere: quæ exequi non opportunũ reor. Hoc vti-

trisſomniũ

D Iulii viſio.

Cambyſis ſomnium. Herodotus. Smerdẽ vocat, Iuſtinus verò Magidem.

Iulii inſõnium.

Oracula per inſomnia.

que inter coniectores ſomniorum receptum eſt, vt quæ poſt vina & cibos, quæve repetito ſomno eueniunt inſomnia, quæve fiunt quum folia ex arboribus decidunt, ea plerunque vana exiſtimari: quotiéſque alicui mente confuſa ſtupentíque ex abrupto ſomnus aufugit, velut dirum, in magnam ſomniãtis perniciem reciſurum. Illud quoque haud abnuerim, apud coniectores obſeruatum fuiſſe, ſomnia & nocturnas viſiones contrarios euentus ſortiri: feréque, vapulare & iugulari obuerſatum in ſomnis, proſperos euẽtus facere: contrà verò, ridere, dulcibus veſci, & re Venerea frui, damna & languores. Timere autem à ſomno, mali & futuræ ægritudinis ſignum eſt.

Quæ ſomnia vana.

Somnia cõtrarios euentus ſortiri.

Qui rex ſacrificulus olim apud Romanos foret, quódve illi nomen, & quæ ſacra obiret.
CAPVT XXVII.

CVm à principio vrbis multa & magna ſacra reges obirent, ad quos de religione, déque ſacrificiis & cæremoniis deorum ſacerdotes ſæpe conſultum ibant: qui etiam rem diuinam facientibus aderant, ne bonis auſpiciis cœptum confirmatúmque regium nomen, poſt exterminatos reges aboleretur penitus, néve derelictis ſacris regium nomen expeterent, longè antiquiſſimum rati, ſacra quæ penes reges erant, alicui demandare: regem ſacrificulum crearunt, qui ſacrorum rex dictus, ſine regio imperio, ſolo nomine rex, ſacra quæ penes reges erant, obiret, ac cæremoniis præeſſet: quem creatum, aut in locum decedentis ſuffectum, ſicut reliquos ſacerdotes, inaugurari oportebat. Erátque non annuum, ſed perpetuum ſacerdotium, immune ab omni belli tumultu. Neque enim rex ſacrorum militare, ſtipendiáve facere, aut caſtris & legionibus præeſſe poterat, propter ſuſpectum inuiſúmque regium nomen, neque magiſtratũ gerere, aut concionem habere, vel cum populo agere. Nanque eius poteſtas ſola religione & templis tenebatur. Primus enim Manius Papyrius ex patriciis, Bruto conſule rex creatus fuit: cui ius ſacrificandi, & de ſacris decernendi reliquerunt, eúmque pontifici maximo ſubiecerunt: ideo in ſacris epulis, poſt maximum pontificem, ſupra flaminem Dialem, Martialem, & Quirinalem, accũ-

Rex ſacrorum, & eius munus

Manius Papyrius prim⁹ rex ſacrorum.

bebat. Atque licet à principio à populo crearetur ex patriciis & multis honoribus functis, poſt aliquot ætates à minore parte populi, ſelectis calatíſque comitiis (quibus fiunt ſacerdotes) ex plebe creari cœpit, tunc quum Maximus Curio plebeius homo rex ſacrorum fuit: cuius vxor regina ſacrorum hoc habet proprium, vt quoties ſacra facit, ex malo punico virgulam, quam inarculum dicunt, pro infula deferat, quæ omnibus calẽdis Iunoni ſacrum facere, eíque porcum vel agnum mactare debet in regia. Ad quem Veſtales virgines die conſtituta annis ſingulis ventitare, & ne ſacra negligerentur, quæ ſuæ fidei tutelæque credita erant, præmonere ſolebant. Erat ergo regis ſacrorum munus, quinto Id. Ianuar. Iano arietem immolare, diéſque faſtos prædicere & nefaſtos, ſacra procurare, & quæ ſacrificio vſui eſſent, miniſtrare. Ideo ſacra facturi lanam, farra & fruges, lauros & verbenas, quæque ſacrificio opportuna ſunt, regem petunt: adeúmque tam intra quàm extra pomœrium, populi ciuéſque, quíque in agris agunt, imperiti morum ciuilium, atque vnà agricolæ, de ſacris feſtíſque diebus conſultum vadunt, & ſacra poſtulant. Ipſéque feriarum cauſas, & quid quoque menſe faciendum, à quibúſque cauendum eſſet, prædicebat, prę monebátque. Cui hoc proprium dicunt fuiſſe, vt ſacrificium in comitio peragat: quo perfecto, nulla cunctatione vel mora ſe ex foro proripiat: quando verò diuinis rebus perfectis in comitium venit, in faſtis notabatur: vtque calendis Martiis fores regis ſacrorum, flaminis & pontificis maximi, noua exornentur lauro, ſicut palatinæ ædes & Auguſtæ quercus virides, nũquam lauros habuere. Cuius filiæ ad ſacerdotiũ Veſtæ inuitæ eligi nequeũt: nam priuilegio honoris ab hoc onere immunes erãt: volentes verò non vetãtur. Quæ autem eiuſmodi ſacra fuerint, ſolis regibus credita, quóve piaculari ſacro expiarentur, licet priſcis monumentis perſcriptum fuerit: apud noſtros tamen, quia nimis antiqua & obſoleta ſunt, memoria obſcurata, nec traditur certum, nec nobis interpretari facile eſt.

Regina ſacrorum.

Regis ſacrorum munus.

Quid proprium regi ſacrorum.

Filiæ regis ſacrorum.

Thuſci vnde duxerint originem, quæve duodecim vrbes fuerint, quarum conſilio bella gerebantur.

CAPVT XXVIII.

THuſcorum gens olim celebris fuiſſe traditur, præpotens armis viriſque. Siquidem plurimum illi terra, multum mari valuerunt, totámque Italiæ longitudinem ab Alpibus ad fretum Siculum fama nominis ſui impleuerunt. tantum in re militari proceſſere, vt Thuſcorũ armis & multitudine hominum, & quia finitimi vrbi erãt, nulla apud Italos terribiliora fuerint. Illorum origo à Lydiis fluxiſſe dicitur. Nam quum Mæonia quondam agrorum ſterilitate premeretur, neque alimentis ſufficeret eáque victus caritas foret, vt patrias ſedes relinquere cõgerentur: Lydorũ rex, ſuperante multitudine, dimidiam populi partem ſedibus excitam ad nouas ſedes quærẽdas Tyrrheno filio tradere coactus fuit: cui prodigiũ factũ eſt, vt ab ineunte pueritia incanuiſſe tradatur. Qui nauibus mare ingreſſi, pulſis Vmbris armata iuuentute loca tenuere, vbi nunc Tyrrhenia dicta eſt. Eos etiam Thuſcos, à Thuſco rege, qui ex prognatis Herculis fuit, ſeu à cultu deorum, & ritu ſacrifico; cuius cultores Thyoſcos Græci vocant, dictos plerique autumant. Hi ergo profecti domo, & maria emenſi, ad ea loca nauibus delati, & bonitate agrorũ, & diſciplina militari magna ſobole aucti, mirum eſt quàm facilè coaluerint: quippe citra Apẽninum duodecim magnis vrbibus præſidẽtes, mare inferũ Tyrrhenũ vocitarant: quantúmque à Tyberi ad Macram tractus eſt, fines propagarunt. Trans Apenninũ verò totidem coloniis deductis, ab Adria ipſorum colonia Adriaticũ mare dixerunt: atque in principatus diuiſi duodecim Lucumones vocabulo gentis dictos, id eſt, magiſtratus, qui duodecim potentiſſimis vrbibus imperitarẽt præfecere: indéque communi rege creato, ſingulas vrbes ſingulos lictores mittere ſeruatum eſt. ſicut in conuentu Amphictyonum, à ſingulis vrbibus Pylagoras mittebatur, autumni & veris tẽpore. Vnde Romani faſces, lictorem, trabeam, prætextam, curulémq; ſellam, togam pictam, & palmatam tunicã, tubas, & ſacrorum ritus, atque alia imperij ornamenta ſumpſere. Cuius exẽplo in Pamphilia & Lycia Lyciacus conuentus erat, ex tribus & viginti vrbibus maximi nominis, quorũ ſuffragiis Lyciæ præfectus magiſtratúſque creabantur: quarum maxima,

Thuſci terra & mari bellicoſi.

Thuſcorũ origo.

Lucumones.

Amphictyonum conuentus.

Pylagoræ.

Lyciacus conuentus.

Achaicus conuentus. tria fert ſuffragia: media duo, reliquæ ſingula. Idque erat ratum, quod plurium aſſenſu niteretur. Et alter Achaicus ex decem. Hæ fuerunt, Patræ, Dymæ, Phara, Tritæa, *Tetrapolis conuentus.* Lenotia, AEgira, Pellena, Ceraunia, & Carinia. Quorum ſuffragiis quæſtor vnus, & dux vnus eligebatur. Cui ſimilem accepimus conuentũ Tetrapolim apud Rhodios, *Duodecim Thuſcorũ ciuitates excellentiores.* Cabitæ, Bubonis, Balburæ, & Oenoandri, quarum ſingulæ ſingulis ſuffragiis valent, Cabira verò duobus. Sed quæ iſtæ duodecim vrbes Thuſcorum, quæ aliis præcellebant, quæque nomina fuerint, haud facilè cõpertũ tradiderim. Quantum verò coniectari, & ex autorum monumentis aſſequi licuit, fuere in primis Mantua, quæ principatum Hetruriæ & præfecturas habuit: deinde Tarquinij, à Tarconte præfecto vrbis: & Vetulonia, quæ conſularia ornamenta vrbi dedit: Peruſia, vbi Iuno Hetruſcorum numen colebatur eximiè, oppidum armis viríſque potens, & nulli inferius claritate: Corytus & Aretium, quæ fermè Hetruriæ fuerunt capita: Item Cære, quondam Agillina: Veij vrbs natura ſitúque in primis nobilis: Fidenæ, & Vulſinium Hetruſcorum opulẽtiſſimum: quas validiſſimas olim Hetruriæ vrbes, & inclytæ fertilitatis fuiſſe, celebris fama eſt. Cluſium, cui Carmaſoli dixere nomen: Item Volaterræ inter Hetruriæ vrbes longè maximæ. Hi ergo communiter rege creato, hoſtili imminente tumultu, ſiqua arma ſuſcipienda aut detrectanda forent, vnanimi conſpiratione & concordi conſilio *Voltunæ phanum.* conferebant: quod cõſilium ad Voltunæ phanum Hetruſcæ deæ in totius Hetruriæ medio habebatur. Fuit enim phanum Voltunæ, propè Vulſinium, vt vulgò iactitant, haud procul à Ciminiis iugis: quippe in agro Vulſinienſi, quò facilior eſſet aditus, conuentus toti Hetruriȩ, ſi quid conſulto opus foret, indicebatur. Quod quidem nono quoque die indici ſolebat, & ob id crebra cõcilia, *Lydi.* & nonas multiplices apud Hetruſcos inueniri tradũt. Lydi autem ſunt, qui quondam Mȩones dicti, inter Phrygiã & Cariam ſeu Lyciam iuxta Mæandrum. Hermus & Pactolus viſendi fontes, qui arenas emittunt aureas, ex Timoli rupe & monte Iro defluentes, vberrima loca inũdãt frumenti & pecoris, atque agrorum vbertate florentia, quibus in tota ferè Aſia nec fortior nec magis ſtrenua

gens vlla habita eſt:in qua vrbes inſignes Lepra,Epheſus Colophon, Clazomenæ,Phoca, & Sardis Lydorum caput:habitántque vicis pluribus. Is verò Hermus Myſiæ initium facit,&(vt ferunt) ex monte Dindymene lapſus, campos vberes perlabitur. In quibus Dianæ templum Colœne, vbi diebus ſolennibus ſimiæ ſaltare dicuntur: inde cum Pactolo in Phocaicum labitur mare. Flumina autem auriferis arenis celebria traduntur, Padus Italiæ,Pactolus Lydię,Tagus in Iberia,Ganges in India atque Hebrus in Thracia.Gemmas verò mittunt, Aoſis, Mater,& Ganges.

Flu. aureis arenis

Flu. gēmis celebres.

LIBRI III. GENIALIVM DIERVM FINIS.

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLITANI, Genialium dierum liber quartus.

Locus ex Martiale cum Ioanne Veneto diſcuſſus,dum caloris incommoda ſub vmbra fraxini propulſarent.

CAPVT I.

IN ſuburbanum ſuum,prædiolo meo proximum,in agro Vaticano Ioannes Venetus, vir ætate noſtra multi nominis, & Græcarum literarum facundia clarus, nos & conpluſculos honeſtiſſimos viros, æſtate anni, quum omnes æſtiuatum concederent, ad ſe aduocabat : in quo quidem rurę præter mitiſſimum cœlum,quo præcipuè nitebat, & amœna di-

uerticula, viſu iucunda, frondoſum nemus manu conſitũ, & vmbroſa conuallis per quam aquula per varias herbulas leni murmure vagabatur, nonnihil amœnitatis decoríſque addebat: parabátque nobis interdum ipſe cœnulã et oluſculis, & à ſe lectis herbis, facetóque nos ſæpe cõuiuio excipiebat: nõnunquam ficus biferas, & poma Perſica, cum acidis malis & immaturis, aſperrimi guſtus quibus mirificè oblectabatur, bellaria exhibebat. Interim dũ cœna apparabatur, ſub fraxino patulis ramis, vnde proſpectus ad vrbẽ erat, in lætiſſimo gramine conſedebamus: inibíque remittentes animum, feſtiuiſſimis quæſtiũculis, luculentóque & vario ſermone, nonnunquam lectione autoris non inuenuſti, caloris incommoda & flagrantem æſtum propulſabamus: velut fuit vna die, cùm nos vnà cũ nonnullis earundẽ diſciplinarũ ſectatoribus honeſtis adoleſcentibus ad vmbram, vt fit, in ſalubri aura vniuerſi aſſideremus: iuuenis quiſpiã Martialis epigrãmata, quæ fortè ſecum detulerat, admodum venuſtè lectitabat: cúmque ipſius autoris ſatis feſtiua carmina pleraque non ſine multo lepore percurriſſet, tale inter cætera epigramma legebatur:

Martialis locus.

Quòd nubis Proculina concubino,
Et mœchum modò, nunc facis maritum,
Ne lex Iulia te notare poſſit.
Non nubis Proculina, ſed fateris.

Quo perlecto, conuerſus Ioannes ad Corelium virũ doctum & ſapientem, qui vnà aderat, & Neapoli Romã recens aduenerat: Quid tu, inquit, Coreli cẽſes hunc autorem ſentire voluiſſe, quum hanc mulierem, quæ veteris conſuetudinis pertæſa, concubinum legitimum virum duxit, non nubere, ſed fateri adulterium dixit? Neque enim ſatis perſpicere queo, in quo ſe adulterã fateatur, quum legibus inhibitam conſuetudinem reliquerit, & legitimo potius coniugio copulari voluerit. Quinimo vbi prius mœchãdo deliquiſſet, nunc venia digna foret, quæ exploſa peſſima vitæ conſuetudine, ad legitimum matrimonium conuolauit. Cúmque ille ſe reputare dixiſſet, quod ea mulier quæ in crimen ſuſpicionémque venit cum aliquo mœchari, neque id exploratum ſatis aut palàm factum eſt: ſi eiuſmodi ſuſpicione flagrans, con-

cubinum virum duxit, ſuſpicione procul ſublata rem palàm aperta profeſſione efficere, & reatum ſuum confiteri, quippe quæ ortam adulterij ſuſpicionẽ nuptiis confirmarit: & hoc poëtam intelligere ſe arbitrari reſpondiſſet. Quid ſi, inquit Ioannes, mulier hæc non in ſuſpicionem venit, neque concubinatum diffitetur? ſiquidem nõ diſſimulanter, ſed perdito pudore palàm mœchata eſt. Et nunc pertæſa veteris conſuetudinis, quum concubino coniugali nexu legitimè copulatur, quibus de cauſis ipſam profiteri reatum dicere poſſimus, non equidem video. Propterea, inquit, aut autor hic loquitur perperam, aut inuenuſte: qui hos verſus ad vnicum duntaxat modum perſtrinxerit. Neque ego poëtam hunc tam inconſideratè loquutum arbitror, vt lepidum hoc epigramma vnica tantum ſpecie, abſtruſo & recondito ſignificatu concluſerit, vt de ea ſolùm loqui cenſeatur, quæ adulterij ſuſpicione flagrauit, non quæ palàm adulterata fuit, quum præſertim autor hic habeat hoc proprium, vt nulla circunlocutione vſus, ſimpliſſimis verbis iocos ſuos admodum venuſtè proſequatur. Et ad me conuerſus, petiit, vt ſi quid aliter cenſerem, in medium afferrem. Tunc ego, memini, inquam, niſi fallor, lege Iulia de adulteriis cautum fuiſſe vt ſi qua mulier cũ aliquo mœcharetur, eúmque poſtea coniugali copula virum duxiſſet, ſiue veteris conſuetudinis inhoneſtæ, ſiue criminis pertæſa: non propterea adulterij crimen, aut ſi quid eſſet offenſum, dilui vel extingui, ſiue palàm, ſiue clã mœchata fuiſſet, imò tanquam in confeſſam adulterij pœna lege exercetur: & hoc iureconſulti cenſuerunt, legem Iuliam interpræta ti. Nam commiſſum antea adulterium, cum quo ſe mulier poſtea matrimonio deuinxit, velamẽto matrimonij non extingui dixerunt, ídq; poëtam nunc ſentire me arbitrari reſpondit vt ſi mulier hæc ſeueritatem legis Iuliæ verita, ne pœna notaretur, concubinum virum duxiſſet, hoc modo adulterij crimen eludere poſſe arbitrata, non dilui pœnam poëta inquit, ſed plus negocij habere: quippe quum crimen illam confiteri certum ſit. Siquidem lex Iulia perinde ream afficit, & ſupplicio dignam cenſet, ac ſi reatum ſuum & ſe adulteram fateretur: quod vel hoc ipſo confiteri viſa eſt,

Martialis apertus ac minimè inuolutus.

Lex Iulia de adulteriis.

l. miles paragra. licet ff ad leg. Iul. de adulte.

quum fraudem admittere,& pœnam legis eludere conata ſit. Etenim multa fuiſſe capita legis Iuliæ, apertè liquet. Neque enim temeratores ſolùm nuptiarum,capitis lex Iulia accerſiuit,ſed & eos qui neque modo,neque iure legibus tradito ab vxore diuertunt,graui pœna proſequitur. Quinetiam qui dotale prædiũ inuita vxore alienat,aut qui turpibus libidinibus, vel impudico vitio ſe immiſcet,pœnã legis Iuliæ non euadit. Fuere enim multiplices leges Iuliæ,non vnis latæ temporibus,vt de maritandis ordinibus, lex Iulia muneralis, qua modus impenſarum conuiuiis præfinitur: Iulia peculatus, Iulia ambitus, repetundarũq; pecuniarum, quas à prouincialibus quiſpiam nequiter extorſit:quam L. Piſo Frugi de pecuniis repetundis primus tulit in eos qui ærarium, vel prouinciarũ pecunias,aut dona depeculati ſunt: de annona, de reſiduis,de vi publica, de veneficiis: vt ſi quis noxio poculo,aut impuris medicaminibus aliquem fuerit inſectatus: & maieſtatis, quæ quidem lex in eos qui contra principem aut rempub.hoſtile quippiam moliti fuerint, grauiter animaduertit. Lege quoque Iulia, quid in prouinciam eunti magiſtratui,aut præſidi à ſociis tribui daríq; oporteat,præfinitur. Nam præter fœnum, tectũ & ligna aliud gratis nihil deberi putauit. Eadémque lege, cui ex cõſulibus prius faſces ſumendi poteſtas ſit, haud perplexè definitur,prætérque iſta hominum vitæ proficientia,eadem lege,multa acri & perpenſo iudicio animaduerſa fuere. Sed inter reliqua legis Iuliæ conſtituta, nulla (vt verum eloquamur) ſeueriori animaduerſione coërcita ſunt,quàm adulterij crimina & maieſtatis.

Multa capita legis Iuliæ.

Multiplices leges Iuliæ nõ eodẽ tẽpore latæ.

Maieſtatis reus non tantùm gladio vltore perit bonis fiſco addictis, iuxta l. quiſquis. C. ad l. Iuliam maieſt. verumetiam memoria ipſius poſt mortem damnatur. l. meminiſſe. & l. fi. C. eo parag. publico autem iudicio Iuſti. de public. iudic.

His enim criminibus obnoxios ita lex punit & proſequitur, vt leui ſuſpicione aſtrictos,tanquam reos deputet & conuincat. Quam quidem poſt Argiuum Hiectum, qui primus in adulteros legem ſanxit, diuus Iulius, mox Auguſtus, aliquanto enixius pertulere, grauíque coërcitione, & multiplici pœna adulteria coërcuere: & Tiberius pœnam grauiorem adulteris ſanxit, quòd amicitiæ fœ-

Criminis adulterii et maieſtatis punitio.

dus ab his corrumpi putaret, adeo vt etiam propinquis adulteræ vltra ducenteſimum lapidem exilium indixerit. Domitianus quoque, & poſt illum multi Cæſares, Iuliam legem nouis editionibus innouarunt: ita vt diuus Seuerus non ſolùm pœna teneri illum, qui in nuptam adulterium admiſit, edicto cauerit, ſed qui in ſponſam: quia nec qualecunque ſpeciem matrimonij violare fas eſt Sicut inceſtum admittere lex putauit illum, qui ſtupra virginum matronarúmque attentaſſet, etiam ſine ſtupro. Apud indos verò, Æthiopes, Maſſagetas, barbaráſque nationes, impunita adulteria fuere. Lacedæmonij adulteria non nouerunt: ideo Lycurgi lege in adulteros nulla pœna fuit. Solon verò, vt ab adulteriis cohiberetur iuuentus, coemptas meretriculas Athenis proſtituit, primus, obuiáſque in Venerem eſſe voluit, ne motronarum contagio pollucrentur. Troglodytarum lex erat, vt qui tyranni vxorem corrumperet, oue mulctaretur. Nomades communes habent vxoress & filios. Apud Scythas præter enſem & cyathum, vxores & liberi in communi ſunt. Tracibus in vſu eſt, non aſſeruare virgines, ſed cum quibus libitum eſt, commiſceri licet: in nuptas verò ſiquid eſſet offenſum, grauiſſimæ animaduerſionis pœna conſtituta. In Tenedo lege erat ſancitum, vt adulteri mas & fœmina capite mulctarentur. Apud Athenas mugile plectebantur, aut ſedes expilabatur, cui ſupplicio paratilmos nomen: in Iudæa lapidibus obruuntur. In Attide qui alterius vitiaſſet vxorem, raphanis per obſcœna afficitur, vt ea ignominia notatus, à contagio alienæ vxoris abſtineret. Cumæi in adulterio deprehenſam omnibus exhibent ſubigendam. Apud Germanos adulteram excisis crinibus maritus expellit domo, & per omnem pagum nudam verbere afficit. Sicut Lepræi, qui deprenſos mœchari per triduum vinctos ducunt per compita. Gortynis deprenſus adulter, lana coronatur, in reliquum vitæ ignominioſus. Apud Piſidas inſidens aſino circumducitur. Apud Ægyptios naſo plectitur. Illi verò qui liberam violaſſet, virilia execãtur. Quòd à Romanis quoque vſurpatum legimus. Nam Bibienus Carbonem deprenſum, fœdum in modum caſtraſſe dicitur. Et apud Græcos Didymus tibicen

In ſponſam adulteriũ.
Inceſtus.
Stuprum.
Quæ gentes adulterium non puniebant.
Solon meretrices remedium adulterii proſtituit.
Troglodytæ.
Nomades.
Scythæ.
Thraces.
Tenedii.
Athenienſes.
παρατιλμός.
Iudæi.
In Attide.
Cumæi.
Germani.
Lepræi.
Gortyni.
Piſidæ.
Ægyptij.
Romani.

teſticulis ſuſpenſus, ex nomine mulctam tulit. Zeleucus Locrenſis vtroque oculo mulctauit adulterum. Et Sempronius Muſca C. Gallũ flagellis cecîdit, & verbere affecit. Parthi nullum delictum adulterio grauius vindicant. Lege autem Solonis deprenſum mœchum interimere licebat, quod Platonis lege cauebatur. Inter cæteros Opilius Macrinus adulteros tam perniciali odio proſequutus fuit, vt deprenſos ignibus cremaret. Apud Arabes aliáſq; nationes adulteris ſemper capitis pœna fuit: quod plerique philoſophi prodidere, qui adulterium periurio grauius crimen cenſuêrunt, & ideo ſeueriori pœna vindicandũ. Neque enim ſatis conſtans aut probabilis illorum mihi opinio viſa eſt, qui in conſtituẽdo optimo reipub. ſtatu communes ſtatuêre vxores, quæ Platonis, Zenonis, Chryſippi & Diogenis opinio fuit, cùm inde inteſtina odia offenſionéſque gignantur. Tradunt verò magnos nulla lege, ſed nouo commento adulteria vindicare, vt ſurculus per ranæ viſcera ad os transfixus, in menſtruis vxoris defigatur à marito. Tunc enim vxorem faſtidire adulteria, & illorum tædio affici, pro certo opinati ſunt. Cui haud abſimile eſt quod Ariſtoteles prodit, in Phaſi flumine arbuſculam naſci, cuius ramus exceptus à viro, & in vxoris thalamum immiſſus, efficit ne vxor aliũ virum appetat. Mirúmque prodi apud Hebræos, vt aqua epota, in qua ſacra verba diluta erãt, adulterij cõſcia hydropiſi corripiatur. Veteri tamẽ ſcito apud Romanos cauebatur, vt marit' vxorem in adulterio deprẽſam, impunè necaret: illa tamẽ ſi vir adulteraret, iudicio agere nõ poſſet. Hac ergo de cauſa quantũ mihi datur cernere, inquã, exiſtimo poëtam hanc ream criminis deputare voluiſſe, quæ vt pœnam legis euaderet, illum cum quo mœchabatur, in virum duxit, eámque veluti ream adulterij, ſicut lege Iulia diffinitur, coërceri decere: neque velamento matrimonij crimen dilui vel extingui. His nos quæſtiunculis & aliis feſtiuis ſermonibus dum cœnulã nobis daret, cum Ioanne Veneto caloris incommoda & æſtus iniuriam propulſabamus,

Parthi. *Lex Solonis* *Arabes.* *Magi.* *Arbuſcula in Phaſi aduerſus adulteriũ.*

Quæ apud Romanos fuerint militaria ſigna, quæ apud exteros, quóve pacto educi conſueuerint, & quid teſſera, quid vexillum ſit.

CAPVT II.

Signa militaria, quæ exercitū præire conſueuerant, quū acies educendæ, & manus cum hoſtibus conſerendæ forēt, à principio fœni manipulos fuiſſe accepimus quos haſtis alligatos ſigniferi deferre, & illis præeuntibus decernere ſolebant: vnde & manipulares dicti. Aucto mox imperio, prorogatíſq; finibus, quinque ſigna ærario depromi, & militū acies ac legiones præire aſſuērunt. Hæc fuerunt, aquilæ, lupi, minotauri, equi & apri ſimulacra: quibus præeūtibus, legiones educere, & ferro decernere mos erat: inter quæ apri effigiem quintum tenuiſſe locū accepimus. Sed tamen cum dimicandum foret, ſola aquila quæ ordines præiret, è caſtris educebatur, & ſub eo vexillo pugnabatur: reliqua verò in caſtris ante prætoriū fixa locabantur. Hoc enim inſigni Iouem aduerſus Titanas vſum ferunt, inde ad Cretenſes, à Cretēſibus ad Troianos, demum in Latium ab Ænea tranſlatum defluxiſſe: quo poſtea Romani velut præcipuo vexillo in bellis vſi ſunt. Propius verò eſt, quòd Ioue dimicante cōtra Saturnum, aquiliæ augurio tanquam fœlici & fortunato, regni victor euaſit: quo exemplo Romani aquilam velut auſpicatiſſimum ſignum habuere, quam vnam habuiſſe non ſatis fuit: ideo plures educere inſtitutum erat, ita vt ſingulas legiones aquilæ anteirent. Obſeruatúmq;, vt Romanæ legiones niſi vbi aquilarū iugum† foret in caſtris, nunquā ferè hybernarent. Seueriſſimáque diſciplina cohortes, quarum deſidia ſigna amiſſa forent, plectebātur. C. deinde Marius bello Cimbrico, reliquis depoſitis militaribus ſignis, ſolam aquilam tenuiſſe fertur, eámq; argenteam magis quàm auream habuiſſe, quòd fulgentior ex argento atque conſpectior foret: quam tanta religione coluere, vt feſtis illam diebus, vnguentis haberent delibutam: miræque obſeruationis erat, vt Romana ſigna, quæ in caſtris ante prætoriū figebantur, non ante euellerentur, quum acie dimicandum foret, quàm captatis auſpiciis legiones in prælium prodirēt. Prælia enim ma-

Manipulares vnde.

Signa quinque militaria, ex ærario.

Vnde aquila ſignum apud Romanos.

†*fortè*, ſignum.

C. Marius aquilæ ſigno ſolùm vſus.

Aquila religione culta

Auſpicia capta ante praliam.

iores noſtri nunquã gerebant niſi auſpicató. Quæ,ſi quũ foras educi deberent, facili ductu euellerentur, & leuia tranſlatu forent,proſperrimi augurij & indubitatæ erat victoriæ ſignũ:contrà verò, ſi in eximẽdo,magno impulſu opus foret,tunc cladem & excidiũ futurũ haud dubiè præmõſtrabant. Cúmque in conflictu bellorũ manus cõſerebant,ipſa militaria ſigna in media locabantur acie, vt pro ſignis anteſignani, poſt ſigna alia pugnaret acies: nonnunquam in prima fronte multiplici ſubſidio firmata præibãt ordines, Perſis quoque aurea aquila ſupra oblongam haſtam patentibus alis militare ſignum fuit: nõnunquam Solis ſimulachrum, ſacérque & æternus ignis. Athenienſibus noctua, Thebanis ſphingis effigies, Ææææ inſulæ marina turtur, Cimbris æneus taurus, Eumeni Ceres & Alexander, Cratero & Neoptolemo Minerua, militiæ ſignum in bello notabatur. Cyrus aureum gallũ affixum lanceæ, militi in acie pro vexillo dedit. Fertur Oſiris canem geſtaſſe pro inſigni armorum. Et Porus Indorum rex Herculis ſimulacrum, quod deſeruiſſe, militare flagitiũ habebatur. Indis autem regibus ſæpius nulla imago aut effigies, ſed tintinnabula & tympanum præcedunt. Ægyptij quoque animalia quæ colunt, effictis tabellis, pro bellico inſigni habuere. Germani effigies lucis detractas præire iubent. Inſubres, ſiquando præcipua bella ſumpturi erant, aurea ſigna quæ immobilia vocãt, è templo Mineruæ efferentes, præfuerunt phalangi. Conſueuiſſe etiam ſingulas turmas, manipulos, & cohortes ac legiones, proprium vexillum & militare ſignum habere, vulgò proditũ eſt: vt cuius eſſet legionis quiſque miles, & ſub quo duce militaret, facilè dignoſceret, ne ſine ſignis, ſine imperio inordinati & incompoſiti ducerentur, ſed conſpicua omnibus ſigna forent. In quibus nomen imperatoris, aut conſulis, nonnunquam draconis effigi imago (quare draconarij dicti milites) quod vexillum purpureũ erat, aliiſque inſignia perſcripta erãt. Nãque diuus Iuli⁹ vexillo quintæ legionis, quòd contra Iubã erephantorũ victrix fuerat, elephantũ inſcripſit. Alióſq; inſigni legionarij milites, alio prætoriani, diſſimilíque auxiliares vtebantur. Poſtea vt imperatorũ imagines per imaginiferos deferrentur in acie, pro ſignis vulgò ſeruatum

Loc⁹ ſignorum in ipſo conflictu.
Perſarum ſigna.
Athenienſium.
Thebanorũ.
Aeææ inſulæ.
Cimbrorũ
Eumenis.
Crateri.
Neoptolemi Cyri.
Oſiris.
Pori.
Indorum.
Aegyptiorum.
Germanorum.
Inſubriũ.
Vexilla diuerſa.
Draconarij milites.
Imperatorũ imagines.

eſt. Nonnũquam labans quadratũ haſtæ appēſum, quod Labarum dixere, pro vexillo fuit. Signa verò educendi exercitus, & certaminis conſerendi, in Romanis legionibus, cõcentus tubarum & cornuum: & ſiquando ſilentio educendæ forẽt, teſſeram fuiſſe accepimus. Eam verò tubam Tyrrhenus Piſæus inuẽnit primus æneam, cùm antea ex cornu bubulo fieret. Tamen buccina in prætoriis caſtris ſemel, in conſularib⁹ verò bis dabatur ſignũ: qua tuba pedites, equites verò lituo ad pugnã aduocari ſæpe notatũ eſt. Erátque mos militaris, vt quoties mouenda erant ſigna caſtráve, & ad reliqua belli munia, ſoli cornicines ſignum darent: excubias verò, ſomníque & vigiliarum tempora, buccina deſignarẽt. Si autem legiones ducendæ in hoſtes, & acie decernendum foret, aut receptui canendum, & cornua & tubæ eodem concentu canerent: Si conciones aduocarent, aut ſilentium indicerent, per tibicinẽ indicebatur. Perſis verò proficiſcendi hora ſignificatur cornu, Ægyptiis ſiſtro. Alexander Macedo, quum tubæ ſonitus tumultuante exercitu non exaudiretur: iuſſit perticam ex qua ſignum eminebat, quæ omnibus conſpicua foret, ſupra tabernaculum figi: quo viſo quiſque miles paratus in hoſtem iret. Quæ quidem tubæ non in ſingulis modò legionibus, ſed cohortibus & turmis, prælij ſignum dare, necnon diei noctíſq; horas vigiliáſq; diuidere ſolebant. Lacedæmonij & Phryges non cornuum tubarúmque ſignis, ſed tibiarũ miti ſono & modulo leni temperari conſueuere. Lycurgus enim militibus tibiã pro claſſico dedit. Ea enim tibia quæ Phrygia dicitur, à dextra vnum, à ſiniſtra duo foramina habuit: cuius modulos nõ vnos accepimus: quippe pro modulo ſonorum, ita animos mulcere aut accendere ſolebant, Siquidẽ Æolius modus ſimplex fuit, Aſius varius, Lydius querulus, Phrygius religioſus, Dorius bellicoſus, Gygius autem hilaris & lætus, Ionicus floridus. Græci autem in rebus ſeriis ſæpe Dorium adhibuerunt. Apud quos fuit in bello modulus ad tibiam Hormius & Orthius, in comeſſationibus Parœnius, Lacedæmoniis Enyaterius, Athenienſibus Cyclius. Hunc Orthium tam rapidè audientium animos accendere ferunt, vt quum illum Alexandro Thimotheus concineret, velut furens &

Signa alia atque alia per tubam, cornu, aut buccinam.
Teſſera.
Perſæ.
Aegyptij.
Lacedæmonij & Phryges.
Tibia Phrygia.
Aeolius Modus.
Aſius.
Lydius.
Phrygius.
Dorius.
Gygius.
Ionicus.
Hormius.
Orthius.
Parœnius.
Enyateri⁹.
Cyclius.

Caſtorium melos. efferat' in rabiẽ,protin' ad arma exiliuerit. Præter quod Caſtorium melos Laconicum,ad excitãdos militum animos multum valuiſſe fertur. Quinetiam in proſequendis hoſtibus effuſè fugientibus,aut ſi receptui canendũ eſſet, diuerſi tradũtur moduli,ad militum excitandos animos aut ſedandos. Qui quidem Lacedæmonij præliũ inituri, *Lacedæmonij prælium inituri.* pluribus concinentibus tibiis , acies ineunt , vt his moduli capti , maturè incederent , ferociámque & immodicos animos cohiberent , néve , id quod in concurſu magnorum præliorũ vſu venit , hoſtem cupidè inſequuti,ſæuè & atrociter contra victos inſultarent, ita vt longius effuſi,acies confunderent & perturbarent. Romanæ *Rom. tibiæ quot foraminum.* verò tibiæ primò quaternis foraminibus,poſtea tot pertuſis excultæ fuere,vt haud multũ abeſſent à tuba : quarũ *Tibiarum diuerſa genera.* diuerſa traduntur genera . Nam præcentoriæ erant , & Vaſcæ,quibus in ſacris præcinebant : & puellatoriæ ſono clariore,ac Gingrinæ & Miluinæ,quæ in acutos exeũt ſonos,ſicut à locis Lydiæ, Corinthiæ, & Ægyptiæ , ſonis *Cretenſes.* diuerſis,& nominibus variis. Cretẽſes autẽ cithara,fidib' & tibiis vtũtur in præliis,quibus inſtructas acies accen- *Parthi.* dũt. Parthis cornua ſæpius ingens tympanũ cum ferreis tintinnabulis,pugnæ acuebant animos : quod quidẽ lãce cõcaua,corio vndique protẽto,& clauis æneis affixũ erat, quod ſimul ac diuerberabant , ignoto & horribili ſoni- *Lydi. Indi.* tu tonitrus inſtar intonabat . Lydi autem cum fiſtula & fidicine : Indi cum cymbalorum & tympanorũ pulſu in hoſtes ducunt. Id enim erat tubarum loco. Non enim tibias habebant Indi,niſi in regia,quum rex dormitum vadit : ſicut reges Siculi ad citharæ & auium cantus dor- *Galatæ.* miebant . Galatis verò barbara tuba horribili ſono bel- *Buſiritæ. Lycopolitæ.* licũ occinnit. Contrà apud Buſiritas & Lycopolitas in Ægypto,quibus tubis canere vetabatur,quòd ſonum aſininũ redderent. Ipſi enim aſinos exitiali odio proſequuntu,propter Typhonẽ aſini colorem præferentem . Cim- *Cimbri.* bri protentas vehiculorũ pelles tantis pulſabãt ictibus, *Pœni.* vt ingentem fragorem redderent. Apud Pœnos,& in ca- *Illyrij.* ſtris Hannibalis rubram veſtem tabernaculo ducis pro- *Signa certaminis futuri.* tenſam,plerunque tubæ ſonitum: Illyriis, linteum protẽtum,aut rubicundam tunicam ſariſſæ appoſitã: aliis protentam purpuram , indicium certaminis fuiſſe proditum

eſt: quo viſo quiſque miles præuideret præcaueretque, & ſe ad pugnam accigeret. Quod in Romanis caſtris obſeruatum legimus, vt rubra veſte tabernaculo ducis protēta, diem prælij præſignarent. Dario ſuper tabernaculū imago Solis cryſtallo incluſa, ſigni loco fulgebat in caſtris. Apud Spartanos in vſu erat, vt quoties fortiter & magnis vtrinque viribus decernēdū foret, milites capita comerent, capillū barbámquedepecterent: quo argumento periculū ſe animæ adire, & hoſtiles ſpiritus gerere ſignabant. Erant enim Spartani milites comati omnes, ſicut Myleſij, Thurij, & Tarentini, ac cæteri quibus Laconica inſtituta placuerunt. Ideo quum Perſarum duces, milites Leonidæ comatos, & multo pectine comptos vidiſſent, ferunt illos deſpectui habuiſſe, velut deſides & ignauos: quum verò animi vigorem & fortitudinem fuiſſent in acie experti, animorum preſtantiam admiratos obſtupuiſſe. In nauali autem prælio vexillo ex prætoria naui in ſublimi elato, pugnæ ſignum militi dabatur. Nōnunquam concuſſu veli aut chlamydis, aduentus demonſtrabatur: excuſſu verò, diſceſſus: ſicut in nocte lumen, & in die fumus, inſidias aduentúſque hoſtium, & occulta cōſilia plerunque indicarunt. Apud Athenienſes puniceo paludamento è naui prætoria cōtra Lacedæmoniorum claſſem pugnæ ſignum ſæpe datum eſt. Lyſander æreo clypeo è naui elato, irruptionis ſignū dedit. Bruti verò nauis prætoria, quò ab aliis dignoſceretur, O ſignum habuiſſe fertur: tametſi ſingulæ naues deorum imagines ferrent, ſub quorum eſſent tutela. Nanque aliæ Neptunum, nonnullæ piſtricis, centauri, equi, vel draconis inſignia habuere. Græcis verò nauibus ex inſularum nominibus plerunque nomina fuere, quippe Gnidurgis, ex Gnido nauis dicta: Samena, quòd ex Samo rotundæ figuræ. Parona, quod ex Paro: & Corcyrion, ex Corcyra. Cercuriam autem quaſi caudatam appellarunt, ſicut Afractam Rhodiorum, contra tempeſtates imbellem, Dyerotan Mitylenæorum. Legimus quoque in Lybia fuiſſe nauigia, quæ hirci & capri tulere nomina. Barbarúmque nauigium frequens habuiſſe arctis lateribus, quod cameram dixere, lata aluo in modum tecti occluſa, pari vtrinque prora, quod ſine noxa mutari, & volui ex omni latere poſſet. Supparum

Romani.
Darius.
Spartani.
Milites comati.
Signa in prælio nauali.
Athenienſes.
Deorū imaginibus naues inſignita.
Nautū nomina.
Græcorum naues ex inſulis nominata.
Barbarum nauigium

Alexandrini. verò, Alexandrinæ nauis proprium inſigne fuit. Nam ſolis Alexandrinis ſuppara velorum licebat intẽdere, ſicut corbes onerariis nauibus pro ſigno ſuſpendebãtur. Marcus verò Antonius ſucceſſu rerum inſolens, purpureum velum prętoriæ naui apud Actium pro inſigni dedit: quo abiecto, victus fugientem vxorem fuit proſequutus. Id quod Alcibiades feciſſe dicitur, vt prętoriam nauim cum velo purpureo haberet. Alexander quoque quum Indum nauigaret, verſicolori velo totius claſſis inſignia variauit. Fuitque obſeruatum, lumen in prætoria naui quod *Lumen in prætoria naui.* cætera claſſis proſequitur, ſpectatiſſimum inſigne noctu fuiſſe. Quare Scipio in Aphricam tranſmiſſuros, velis in altum datis, ſingula roſtratæ naui, bina onerariæ, prætoriæ trina luminaria dedit. Et in nauali pugna deponere ſignum aut velum, ad alterius præſcriptum ſe imperata facere, & mandatis obſequi ſignificari. Abiectis verò armis plauſum facere, aut nauim velatam infulis occurrere, ſupplicandi genus eſſe, probatum eſt. Sed quod modò *Teſſera militaris.* de teſſera dictum fuit, animaduertimus teſſeram ſymbolum fuiſſe bellicum, & ſignum quo ſocij milites dignoſcebantur ab hoſtibus, vt pro quibus, & contra quos arma ſumerent, facilè dignoſcerent. Eam fuiſſe in caſtris diui Cæſaris Venerem genitricem: in Pompeij Magni Herculem inuictum: in Pompeij iuuenis, Pietatem: In Antonij exercitu Lar deus fuit, in Syllæ autem Apollo. Neronem verò optimam matrem militibus teſſeram dediſſe tradunt. Ipſéque diuus Cæſar quandoque Fœlicitatem, nonnunquam Victoriam militibus teſſeram propoſuit. Brutus in Philippis Apollinem. Cyri autem teſſera fuit, Iupiter belli ſocius & dux. Diuus verò Antoninus, Æquanimitatis. C. Caligula Priapum & Venerem Caſſio tanquam molli & effœminato, ſignum dedit: adeo Seuerus Septimius, Laboremus: Pertinax verò, Militemus. Claudius Cæſar græcanico verſu definiuit teſſerã, in hæc verba: Virum vlciſci decet, quando quiſpiam prior iniuriatur, ſiue moleſtus eſt. Demetrius Iouem & victoriam militibus edixit teſſeram. Fertur Antiochus cognomento Soter, aduerſus Galatas ducturus, ſignum propoſuiſſe, Bene valere. Et Mœcenas quoties in caſtris ducis fungebatur officio, diſcincti teſſeram dediſſe, quam quidem

ſiue quem incolumen reuerti, ſiue caſtra metari, aut corpora curare, & prandere milites, ſeu qua vigilia educi legiones conueniret, vel quid aliud ſilentio agi oporteret, pro militari ſigno dare ſoliti ſunt. Qua data, ſatis conſtabat, non errore, ſed conſilio & imperio ducis, ea quæ iubebantur, fieri. Fuítque probatum experimẽtis, teſſera accepta, milites ordines ſeruare frequentes: ea verò ſublata, aciem diſſipari. Alij teſſeram menſurã fuiſſe, qua frumẽtum militibus metiebãtur, non ineptè arbitrati ſunt.

Teſſeræ alia ſignificatio.

Erat præterea vexillum cærulei ruffique coloris, quo educto, ínque arce propoſito, ſatis conſtabat, milites, ſi quid ſubitum ingrueret, in re præcipiti non iuſto delectu, ſed tumultuaria manu arma expedire, & iuſtitio indicto, nomina dare, etiam ſine vacationis priuilegio, ſaga ſumi, & inter ſe coniurare, legiones cõſcribi, delectũ feſtinanter haberi, arma apparari oportere: quæ quidem tumultuaria manus, & ſubitariæ legiones dicebantur: quum ad ſubitos hoſtiũ incurſus, in præcipiti celeritate, non ſatis laxamẽti iuſto delectui ducibus dabatur. Iuſti autem fuere dies triginta, intra quos expeditioni milites apparari neceſſe erat. Illud autem ſatis conſtat, concuſſu & crepitu armorũ victoriam ſignificari, exhortationes fieri. Apud Græcos ἰὴ παιάν: apud Aphros, iniice, iniice, ſeditionis ſignum fuit. Pileúmque in haſta propoſitum, ad libertatẽ proclamari. Manus expedire, atque altè illas efferre, conſenſio militaris erat. Manus verò imperatori protentare milites, initium armorum: & flagrante ſeditione, tumultũ ſuſcitari: ad arma cõclamari, hoſtes adeſſe ſignificari. Defectionis, Athenionem vocare.

Tumultuaria manus, & ſubitariæ legiones.

Tempus appařãdæ expeditionis.

Indicia quædam militaria.

Is enim Athenio Siculus fuit, qui Drepanetis deficientibus, quum capita factionis aſſumeret, interẽpto domino, & ex ergaſtulis coacta ſeruorum manu, & comitibus voluntariis, regnum ſibi aſciuit. Fuiſſe enim factiones partiũ in Sicilia, quemadmodũ in Græcia, ſatis conſtat. In omni ferè Græcia fuerũt partes, Doricæ & Ionicæ: inter Dores erãt Lacedæmonii, inter Iones Athenienſes, Athenas quoque in factiones tres diuiſas legimus, in Diachreos, Pedios, & Paralios: aliquãdo in duas, Thucydidis vnam, Periclis alterã: aut in plebeiorũ, cui Polyarchõ: & optimatũ, cui Caſſander præerat. Nonnunquã in plures, ſcilicet Ephialtis, Myronidis,

Athenio.

Factiones Siciliæ.

Athenien.

Thomidæ, Cimonis, & Leocratis. Theſſaliam verò in Egeſaretos, & Petreios. Et in Argo, Ariſtippi & Ariſtæi. Et apud Mileſios, vna Plutis, altera Cheromacha factio fuit: ſicut apud Carthaginenſes Barchina & Hannonis. Alibi ſimultas plebeiorum & paucorum. Quippe Pericles plebem, Cimon optimates fouebat. Gallia vero cùm in factiones duas diuiſa foret, alterius Hedui, alterius Sequani capita fuere. Lycurgus Spartam in duas factiones diuiſit, quas phylas & obas nuncupauit. Etiam Peloponneſus variis nitebatur factionibus: nanque Argiui, Elij, Mantinenſes, aliíque finitimi Lacedæmoniis, diuerſarum factionum fuere. In Chio autem fuere factiones duæ: & quum alterius princeps Onomadeus, victoria contra alteram potitus eſſet, alterius factionis viros ab vrbe minimè exigendos curauit, ne inimicorũ metu vacuus (quod vſu plerunque venit) diſſidium cum amicis ſereret. Conſueuiſſe quoque Romanos milites, itaque militari diſciplina traditum ferunt, vt ſtipendij pecuniam, aut aliunde paratam, quæ vnicuique ſupereſſet, pugnæ tempore apud ſigna in ſarcinulis deponerent, eámque imperatores iuxta ſigna ſeruari mandarent. Quod ideo conſtitutum ferunt, vt non modò patriæ & Larium, ſed fortunarũ ſuarum milites defenſores paratiores, propterea̍que fortiores forent. Et licet dimidia pars ſtipendij apud ſigna ſequeſtrari prius ſoleret, tamen Domitianus, ne vltra mille nũmos deponerentur à ſingulis, edicto prohibuit. Quod ab Aſiaticis Romanos ſumpſiſſe crediderim: quibus fuit in more, vt militiam ſequuti, quæ preccioſa haberẽt & magni cenſus, ſecum in expeditionem ferrent: vt tuendi neceſſitate quæ illis erãt chariſſima, plurima & maxima prœlia obirent, promptiúſque dimicarent. Perſæ verò nõ pecuniã & gazas, ſed pellices velut chariſſima pignora, quę ſtimulis agerent, apud ſigna deponebant, vt pro his quæ erant exoptatiſſimæ, & quas maximè diligerent, velut cõiugum & patriæ immemores, forti & præſenti animo mortem oppetere non dubitarent. Illud quoque proditũ memoriæ eſt, quoties duo ſimul conſules iiſdem creati auſpiciis, contra eoſdem hoſtes ducerẽt legiones, tam itineris quàm ineundi certaminis ſignum ab antiquiore, & cõſulari, aut pluribus honoribus functo, dari conſueuiſſe;

Argorum *Mileſiorũ* *Carthaginẽſium.* *Gallorum.* *Spartanorum In Peloponneſo.* *In Chio.* *Romanorũ militũ mos* *Aſiatici.* *Perſæ.* *Cúm duo conſules cõtra eundem hoſtem ducerent legiones.*

quódque ſiquando patricios & ſenatum aduocare conſu les vellent, per præconem ſingulis nominatis, aut buccina: plebeios verò tribunus plebis per miniſtros, nō ſingulos expreſſis nominibus, ſed vniuerſos cornu aduocabat.

Quæ fuerint Romanis comitia centuriata, quæ curiata, quæ tributa, & quæ calata.

CAPVT III.

QVod centuriatis comitiis conſules, tribuni militares, prætores, & reliqui magiſtratus, qui maiora auſpicia habebant, crearentur, nemini dubium fuit. Cùm enim quatuor eſſent comitiorum genera, ædilitia, prætoria, tribunitia & conſularia, quibus poſtea addita cēſoria & quæſtoria: centuriata fuere, quæ niſi auſpicato fieri poterant, vocatis centuriis, partibus diſtributis cēturiatim aut tributim, deſcriptis ordinibus, claſſibus, ætatibus, auditis autoribus, & re promulgata & cognita. Vocabantur enim centuriæ in Martium campum, quò conuenire facilius poſſent, vbi libera erat ſuffragandi poteſtas, ibíque comitiorum die ex cenſu & ætate illorum qui ex qualibet tribu in centurias ſelecti erant & in claſſes (nam populus in centum turmas diuidebatur) non autem mixtim ex colluuione omnium, per pontem ſuffragia ferebant. Quæ tamen comitia, ſi quando populus coire nollet, per patres clientéſque patrum fieri poterant: poſitóque vexillo in arce, exercitus præſidij cauſa imperabatur. Idque propterea cautū, quòd intra vrbem comitia habere, aut legere militem non decebat: quippe armatis legionibus vrbem ingredi fas non erat, ne graſſatoribus obnoxia foret. Candidatorum verò mos fuit, quum comitia fiunt, & in ſuffragium ciues vadunt, in candida veſte ſine toga in campum deſcendere, cum clientibus gentilibúſque, ſinguláſque tribus prehenſare & circuire: hominéſque etiā tenuiſsimos & ignotos, quorum ſuffragiis nituntur, rogare, atque illos per ſe & communes amicos appellare, obſecrare & obteſtari (quorum nomina memoriter referenda erāt: quod ſi qui facere nequirent, adhibito nomēclatore faciebant: tametſi cautū poſtea fuerit, ne candidatis nomēclatores adeſſent) ſuáque merita & facinora do-

Cēturiata comitia.

Pop. in centū turmas.

Candidatorum mos.

Nomēclatores candidatorum.

mi foríſque cõmemorare, demiſsíſque & humilibus verbis ſupplicare, nihil denique fraudis aut lenocinij omittere, prehendere amicos, ambire patronos, domos ſtationéſque circuire, admonere beneficij, perlicere donis iuuenes, & ingentia polliceri, nihil reliqui facere, vt ſibi in conſequendis honoribus ſocij & adiutores ſint, atque in petitione ſuffragentur. In qua re elaborandum erat, vt adoleſcentes nobiles, & ſummo loco natos, ſtudioſos haberent, qui omni ſtudio & comitate rogandi perſuadendíque erant, vt ſe amicos, ſuffragatores, duces atque aſſertores exhiberẽt, cõpetitoribúſque inuidiã, ſibíque ſtudia hominum, fauorémque conciliarent. Nam multos potentia & multitudine amicorum fultos, poteſtates & imperia peruiciſſe inuenimus. Quum enim populus tam Romuli quàm Tulli legibus comitiorum princeps foret, ita vt quos creare magiſtratus vellet, illi poteſtas eſſet: his artibus delinire mentes, ſingulorũmque animos captare oportebat. Quod licet eſſet in vſu frequens, nõnulli tamen hoc ſupplicãdi genus velut ſordidum & parum libero homine dignum, deuitarunt. Siquidem L. Craſſus nunquam adduci potuit, vt præſente Q. Scæuola, more candidatorũ populo ſupplicaret. Phocioni quoque cúm nũquam ſupplicare populo ſuſtinuiſſet, & ideo comitiis intereſſe nollet, abſenti & inuito honores delati ſunt.

Romuli & Tulli lege, populus comitiorum princeps.

Qui etiam candidati, vt plus autoritatis ferrent, vtque iuſta ſuffragatione digni haberentur, cognomẽta ſæpe clariſſimarum familiarum deſumpſerunt: eáque propria & peculiaris licentia candidatorum fuit, vt bonum nomen ferrent & ex optimatibus iudicarentur. Nec minore ſtudio his quos rogabant, agere gratias: nam mirum & efficax ſtudium in agendis gratiis habebatur. Singulos denique prehenſare, obuiáſque manus dare, ſalutare, & omnibus arridere debebant. Qui vt conſpicui eſſent, vtque à populo ſpectarentur, nundinarum tempore & mercatu frequenti, quò opifices & agreſtes ad vrbem commeabãt (quũ nona quaque die fora conſtituerẽtur) in edito colle ſpectandos ſe præbebant, vt popularem gratiam fauorémque aucuparentur. Idque poſt aliquot ſecula, lapſis iam & defluxis moribus, fieri ſeruatũ eſt. Antea enim ſine ambitu ſuffragiorum, aut his lenociniis præſente ſenatu

ſummo ſilentio ipſi per ſe candidati in comitiis vitam ſuam belli domíque,decora atque officia in rēpublicam, & quid ſingulis vniuerſiſque præſtitiſſent,tum maiorum fortiter facta,longa & accurata oratione explicabãt: qua cura,qua diligẽtia,qua animi magnitudine honores geſſiſſent,teſtéſque & laudatores dabant,qui omnes æquiſſimis animis audiebant. Quæ rerũ geſſarum cõmemoratio non ficta,longè plus poterat, quàm preces & ambita ſuffragia,quæ poſtea vrbem inuaſere. Quibus quidẽ comitiis plerũque dictator, conſul aut prætor, maioréſque magiſtratus præerant. Ante cuius curulem ſellam candidati ſuffragia excipiebant. Scita verò ſuffragiorum non genti,qui ex ordine iudicum erant ſelecti,cuſtodiebant: & ne quid fraudis dolíve admitti poſſet,néve quis teſſerulas in loculum coniiceret,ſolicitè curabãt:quippe ſingulis tribubus comitiorũ die non ſolùm cuſtodes,ſed rogatores & diſtributores prçerant Deſcribebantur nomina tribuum vel centuriarum,quæ intra cancellos,quibus Ouilia nomen erat, vt quæque vocata fuerat, ex vrna, vt ſors ferebat introducta,ſuffragabatur. Demum tribuum ſortitione facta,in ciſtellam poſita,quam ſitulam dixere, renunciabant præconis voce,quem quæque tribus candidatũ elegiſſet.Fuítque priſci moris,vt Veturia cuius erat prærogatiua ſuffragiorũ, pro ſuo candidato prius in ſuffragium iret.Nanque ex centuriis militaribus facto iterũ delectu tam ex iunioribus quàm veteranis,præſtantiores in proprias ſeligebant centurias.quarum erat prærogatiua ſuffragiorum per vices,quibus Veturiæ nomen datũ. Nonnunquam alia ſeruata eſt ſuffragiorum ratio:ſiquidem Lucius Caſſius Longinus tribunus plebis,Caio Mario & Flacco COSS.vt populus per tabellas punctis diſtinctas ſuffragia ferret, legem tulit tabellariam, quæ diu ſancta & incorrupta manſit.Ea enim lege,ne qua inuidia oriretur, & quò magis animo libero vota impartirent, cautũ fuit,vt non voce,ſed pũctis ſuffragarentur.Puncto enim in tabula appoſito,per ſingulas tribus,pro quo cãdidato ſuffragia cõferrent,dignoſci poterat. Quibus tabellis nihil aliquando melius viſum,quũ illis ambitus & cõcionũ licẽtia palàm adẽpta fuerit.Poſtea animaduertẽtes,quia autoritas optimatũ,& illorũ qui honoribus præ

Comitiis cẽturiatis qui præerant.

Scita ſuffragiorum qui cuſtodiebant.

Ouilia.

Suffragiorũ ratio.

Veturia tribus.

Suffragia per pũcta.

Lex tabellaria.

ſtant, plus voce quàm puncto haud dubiè poterat, poſtpoſitis tabellis, ad aperta ſuffragia, & primum ordinem comitiorum rediere. Nonnunquam diſcoloribus ceris ſigna ſuffragiorum & ſententiarũ notabãtur: quod in iudiciis quoque fieri animaduertimus. Perſępe verò vniuerſus populus effuſo ſtudio & fauore accẽſus, aliquem inſignem candidatũ ob excellentem virtutem militarem, cuius ſumma dignitas, maximæque res geſte fuere, cunctis ſuffragiis conſulem aut prætorem, ædilem aut cenſorem declarauit, & comitiis renũciauit. Quibus in ſuffragium miſsis, cõſul qui præſidebat, eum qui ad honores promotus fuerat, primus voce renunciabat: mox præconis voce populo palàm fiebat. In quo proditũ memoriæ eſt, Domitianum morte affeciſſe Flauium Sabinum, quòd cõſularium comitiorum die, præco illum non conſulem, ſed per errorem ad populum imperatorem declarauit. Qui verò candidatus renunciatus deſignatúſque fuerat, antequam iniret magiſtratũ, ſolenne carmen precationis præfatus, ſicut mos eſt, celebri oratione populo vniuerſo agere gratias, eúmque honorificentiſsimis verbis alloqui, & de ſe bonam ſpem polliceri debebat. Quod Paulus Æmylius cùm aduerſus Perſen totis comitiis conſul foret renunciatus, facere recuſauit. Nam palàm profeſſus eſt, nullas ſe gratias populo debiturum: quin ſi meliorem nacti eſſent, liberam ſe eligendi poteſtatem populo daturũ dixit. Inde è campo qui deſignatus declaratúſque fuerat, in Capitolium, mox ab vniuerſo populo in domum ſuam deducebatur. Quod ſi primis ſuffragiis minus valere poterant, parúmque virium in promouendo cãdidato fuiſſet: quippe cùm bina denuò de eiſdem candidatis ſæpe comitia fierent, quò facilius in comitiis cõcordia populi firmaretur: plerunque prolatis comitiis, fracto animo, ſqualore & lachrymis demiſsi & ſupplices candidati, ſingulos etiam de plebe homines, atque humillimum quemque prehenſare, populóque vniuerſo ſupplicare ſolebant: ita vt quod prius aſſequi non poterant, pietate motus populus traderet. Id enim in comitiis plerunque eueniebat, vt dies intermiſſus, rumoréſque temerè diſsipati, aut fabula ficta, vel minima offenſiuncula, paruáque rerum momenta, totam ſæpe rationem comitiorum per

Alia ratio ſuffragiorũ

Cãdidatus ad magiſtratum aliquẽ deſignatus.

Vbi primis ſuffragiis non ſucceſſiſſet candidatis.

turbarēt,& magnos motus excitarent. Fiebat enim ſæpe tum miſeratione, tum ſplendore vitæ, nonnunquam gratia aut meritis antea exhibitis,vt magni caſus intercederent,fierétque repentina mutatio: vt qui modò erant repudiati, honeſtiſſima ſuffragatione haberentur digni, præſertim á populo, qui velut mare ſempiterna agitatione mouetur. Nonnunquā in conferendis honoribus populum bis cenſuiſſe,& ſuffragia dediſſe compertum eſt: centuriatíſque & decuriatis comitiis diuerſa ſuffragia contuliſſe: quod ideo fit,vt cuique libera facultas foret poſtremis comitiis mutare ſuffragiū, ſi quem primæ ſuffragationis pœniteret. Fertur tamen Caius Cæſar Comitia ita cum populo partitus, vt pro parte dimidia candidatorum,quos populus vellet, exceptis conſulatus petitoribus, pro altera dimidia,quos ipſe dediſſet,pronūciaret. Per ſe verò in comitiis conſularibus,quia imperatores deligebantur,præter populum vniuerſum, etiam militaris ordo & equites frequentiſſimo concilio aduocati intererant: quippe ſuffragatione militari ſummi plerunque duces delecti ſunt. Scipioni enim Aphricano iuſſus populus inire ſuffragiū,omnis militaris ordo, omnéſque centuriæ & tribus ad vnum,imperium in Hiſpaniam detulere. Quoties diſſimilia ſuffragia diuerſis comitiis darentur,illa præualere certum eſt, quæ iuſtis comitiis fierent. Prærogatiua enim ſuffragiorum, ſemper iuſtorum comitiorum fuit. Quod autem dempta toga candidatos in campum prodire obſeruatum eſt, propterea conſtitutum ferunt,ne per occultos ſinus pecuniis abſconſis, largitione & ambitu ſuffragia mercarentur: aut ſaltem vt cicatrices & vulnera, quæ pro patria próque ciuibus pugnando paſſi ſunt, conſpicua forent. Proditúmque memoriæ eſt, Aphricani ſuperioris filiū,cum præturæ candidatus in campum deſcenderet,candidam quam induerat togam,turpitudinis maculis obſolefactam oſtēdiſſe, magnóque dedecore,toti⁹ populi ſuffragio repulſam tuliſſe. Quæ quidem cēturiata comitia per cornicinem indici, curiata verò per lictorem calari ſolebant. Fuere autem curiata comitia, in quibus non de magiſtratibus conferendis, ſed de exercitu,de legibus,de legatis,déque ducibus deligēdis, & legionibus inter conſules partien-

Primis comitiis repudiati, ſecūdis ſæpe admiſſi.

Militaris ordo in comitiis conſularique aduocatus.

Cū diuerſa ſuffragia darentur.

Curiata comitias

dis de prouinciis,de genere belli, déque his quæ ad rem pertinent militarem,& an contra hoſtes arma ſumere expediret,decernebatur: vt ſi rogationem probaret populus,bellum fieret:ſi verò antiquaret, ceſſaretur ab armis: in quibus ſuffragia non ex cenſu & ætate,ſicut in centuriatis: ſed ex generibus omnium ætatum & ordinũ promiſcua multitudine ferri aſſuêrant. Cúm enim viritim tribules dabãt ſuffragia,& vbi accedebat ſingulorum totiúſque vulgi opinio & conſenſus, ea comitia curiata: cum verò per ſingulas cẽturias vnus ferebatur calculus, centuriata dicta ſunt. Ideo in curiatis omnis poteſtas ſuffragiorum, & comitiorum euentus, penes populum ſtetit. Nam ſingulis popularibus, etiam deſpectiſſimo cuique viritim ſuffragandi,próq; ſuo candidato decertandi poteſtas erat. In centuriatis verò cùm non ſinguli cenſerent, ſed per centurias ſuffragia ferrent, in quibus copiæ aliquorum plus poterant, pro eo quòd ex omni tribu præcipui opibus & dignitate,in centurias ſelecti, ſuffragabantur,diuitum ſuffragationem præualuiſſe certum eſt. Interdum verò curiatis comitiis,tribunos plebis,tribunóſque militares, & alios magiſtratus extra ordinem creatos inuenimus:tunc maximè,quũ hi magiſtratus primùm inuenti conſtitutíque ſunt. Erat enim cõſentaneum in nouis magiſtratibus creandis,non aliquorum,ſed totius populi ſuffragia poſtulari. Quod niſi comitiis curiatis fieri poſſe,nemo dubitauit. Fuit quoque animaduerſum leges quæ ad populum pertinerent, quandoque centuriatis comitis latas. Siquidẽ L. Valerius Publicola comitiis centuriatis legem tulit, ne quis magiſtratus ciuem prouocantem verberaret, necarétve. Præter quæ fuere Calata comitia,quæ curiata & centuriata continẽt. Hæc enim ſunt pontificis maximi & ſacerdotũ,in quibus non omnes,ſed deſcripti ſelectíſque cõuenire & ſuffragia ferre poterant. Nam cùm vniuerſum populum ſacerdotia mandare, vel quenquam ſacris præficere, propter religionem non deceret, Cn. Domitio tribuno plebis legem ferente cautum eſt, vt minor pars populi ſelectíque vocarentur, & ab ea parte qui dignus collegio foret, in ſacerdotium aſſumptus cooptaretur. Ideo non plures quàm decem & ſeptem tribus, in pontificis aut ſacerdo-

Centuriata diuitum ſuffragia.

Calata.

tum comitiis vnqnam interfuiſſe compertum eſt. Quæ non comitia,ſed populi concilium dicebatur: quippe qui non populum vniuerſum, ſed tantùm partem concilio aduocarẽt. Cúmque ſacerdotium maximæ eſſet autoritatis, propter religionem decuit ſacerdotes comitia habere propria, in quibus ad ſacerdotium aſſumerentur. His quoque comitiis calatis, quæ arbitris pontificibus fiũt, arrogationes illorum, qui cùm ſui iuris ſint, in alterius trãſeunt poteſtatem, fieri compertum eſt. Hæc enim comitia illa ſunt calata, quæ pro collegio pontificum aut regis ſacrorum auguríſve aut flaminis inaugurandorum cauſa fiunt: ſiquidem vt hi crearentur, & in collegiũ admitterentur, ſacríſve præficerentur & inaugurarentur, calatis comitiis decernebatur. Calatis quoque comitiis, & ſacrorum deteſtationem, & teſtamenta fieri animaduerſum eſt. Tria enim veteribus fuere teſtamentorũ genera: vnum, quod calatis comitiis fiebat, alterum quod per æs & libram, libripende adhibito, & emptore familiæ, *Hanc iuris ſolennitatem Cicero in Topicis nexũ appellare videtur, cuius meminit Iuſtinianus in l. vnic.* C. *de vſuc. trãſfer.* tertium quod procinctum vocabatur, cùm milites ituri in prælium, nulla legum ſolẽnitate, tribus aut quatuor adhibitis, raptim apud cõmilitones teſtabantur: qui mos talis erat, vt milites, cum decernere parãt, antequam togam circumcigerent, aut clypeos arriperent, tribus aut quatuor audientibus hæredem ſibi nuncuparent, ſiquid in acie ſecus eueniret. Poſtremò fuere comitia tributa, quæ tunc fieri cognitum eſt, quum non ex generibus hominum, neque ex cenſu & ætate, ſed per regiones vrbis tributim vicatímque ſuffragabantur: in quibus intereſſe tribus & ſuffragari per regiones & cõpita aſſuẽrant. Poſt aliquot verò ſecula Publius Scipio Aphricanus & L. Mũmius cenſores ſuffragia mutaſſe feruntur, vt regionatim ſuffragarentur, pro generibus hominũ cauſiſque & quæſtibus, tribus deſcribendæ. Quibus comitiis, vt tribuni plebis minoréſque magiſtratus fierent, à Volerone primùm, deinde à Lectorio tribuno plebis rogatione promulgata, cauebatur, ne patricij quos vellent, tribunos per clientum ſuffragia crearent, non populus. Quibus etiam tributis comitiis tribuni militares ſæpe creati

Concilium populi.

Sacerdotiũ comitia propria.

Inſtit. de teſtament. ordinan. in prin.

Teſtamentorum tria genera.

Tributa comitia.

Comitiati tribuni.

fuere, qui comitiati dicti: in quibus ſi deeſſent ſenatorij ordinis candidati, Aguſtus Octauius illos ex equeſtri ordine ſuffecit, ita vt finito honore, in vtro vellent ordine permanerent. Et licet centuriata comitia decreto ſenatus & auſpicato, ac ſacrificio perfecto & litato fieri minimè ſolerent: tamen tributa comitia, quia minimorum magiſtratuum ſunt, nec ſenatuſconſulto, nec augurato, nulliſq; precedentibus ſacrificiis facta, & eadem die abſoluta, rata erat Tametſi lege Elia & Fuſia, ne quis per eos dies quibus cū populo agitur, niſi de cœlo prius ſeruaſſet, agere liceret, cautum fuerit. Erátq; mos auſpicandorum comitiorum, vt cum præfatione deorū dearúmque bonis fauſtiſque ominibus, ac diis bene iuuantibus, concilia inirent. Apud Argiuos verò indictis comitiis, cùm prætor in præfationis carmine, Iouem, Apollinem, atque Herculem præfari ſoleret, vt ſucceſſus darent proſperos: poſteà Philippi nomen adiecerunt præfationi, aſſentationis genus. Illud tamen non præterierim, neque comitialibus diebus, more maiorum, ſenatū haberi: neque nundinarum tempore comitia fieri licere, ne à legibus accipiendis, quæ trinundino dabantur, plebem auocari contingeret, néve interpellarentur nundinatores, vtq; ruſticis qui in vrbem veniunt, componendi lites, & trāſigendi facultas foret. Quódque die imbribus aut turbine procelloſo, aut ſi fœda tempeſtas cum grandine, vel ſi tonitrua aut venti fierent, vel ſi in frequenti multitudine quiſpiam morbo concideret comitiorum die, & niſi ſeruatum de cœlo eſſet prius, quoad centuriata comitia, cū populo agi non licebat: habitáque in his & promota, tanquam fœda tēpeſtate facta, dirimi oportebat, augurum reſponſo, qui quid vitij interceſſiſſet, renunciabant, ídque lege Elia & Fuſia. In quo id fuit memoriæ proditum, cum Appius Pulcher ad populum cauſam diceret, quòd nauali prælio victus, per contemptum religionis claſſem amiſiſſet, omnéſque trib⁹ in eius noxā ſuffragia ferrent, beneficio tempeſtatis adiutum, pœnam effugiſſe: nam ſubito imbri & turbine coorto, ſublatis comitiis iudicium euaſit. Ante verò comitia habita, quid vitij interceſſiſſet, renunciare auguri non licebat, quia diuinare videbatur. Quódque cum fœminis comitiorum nulla fuit

Mos auſpicandorum comitiorū.

Senatū & comitia quando haberi non licebat.

Fœminæ comitiis non intererant.

fuit communio: ideo mulieres nec comitiis intereſſe, nec ſuffragia ferre, neque foro aut concionibus immiſceri, & propterea nec arrogari poterant: quod erat apud Athenienſes conſtitutum, vt nulla fœminarum conciliis publicis aduocetur, vel ferre ſuffragium, aut concionibus virorũ intereſſe valeat: fuítque moris apud eos, quò frequentius comitiis aſſueſcerent, vt ſinguli ſuffragatores nummos acciperent: quod à Calliſtrate primùm inuentum ferunt. Nam cùm propter aſſiduas bellorum expeditiones, Athenienſes à rebus vrbanis diſtracti, vix foro aſſueſcerent, & per infrequentiam comitia cogi nequirent: quippe cùm ex omni populo in quouis arduo negocio, vltra quinque millia non conuenirent, vt poſthabitis negociis ad Rempub. accederẽt, & de publicis conſultarent, aliquo inuitamento cohortandi fuere. Neque ab his quorum imminutum imperium fuit, apud Romanos comitia haberi, tanquam infauſti prodigij & infandi ominis foret: neque illorum qui rei agerentur, nomina ad petendos honores admitti, niſi crimine inducto & abſoluto: neque abſentium rationem habendam, licet nonnulli legibus ſoluti, contra comitiorum morem, abſentes ſuffragia petulerint. Quod à Locris Amphiſſæis, qui haud procul Delphis incolunt, factum meminimus: apud quos nullius abſentis habetur ratio, ſed cum concio aduocatur, non ſolùm pylagoræ & ſacratores, ſed omnis multitudo illorum qui ſacra faciunt, conueniunt, & ſuffragia ferunt. Quotieſque non iuſtus comitiorum rogator fuiſſet, comitia inde habita, minus legitima cenſeri: & licet eum qui comitia haberet, aut illis præeſſet, ad honores aſſumi non deceret: plerunque tamen qui comitiis præfuere, licet peſſimo exemplo, aliorum miniſterio & opera illos aſſequi meruere. Eſtque memoriæ datum, ſexagenariis maiores, & homines grandæuę ætatis, quòd ciuilibus vacarent muneribus, ad comitia ſuffragii cauſa deſcendere cogi nequire: quare deiecti de ponte, & depontani ſenes dicti ſunt. Nanque iuuenes olim ſenes de ponte deturbaſſe dicuntur, quùm illis non idẽ maneret vigor, & animi ſenſus eſſet obtuſus. Quódque comitia magiſtratuum non ſolùm per dictatorem, conſulem & prætorem, ſed per interregem, ædilem, quæ-

Athenienſes.

Nummi in ſuffragatores diſtributi.

Qui comitiis excludebantur.

Abſentiũ nulla ratio.

Comitia illegitima.

Senes depontani.

Comitia quorũ auctoritatẽ indicebantur.

A

ſtorem, tribunum plebis, præfectum vrbis, tribunúmque ſcelerum, aut pontificem maximnm, de ſenatus ſententia plebíſque ſcito, nonnunquam per populum indici compertum eſt: ipſe tamen prætor conſularibus comitiis autor eſſe non poteſt, quòd maius verſaretur imperium in conſulibus creandis, quàm vt per prætorem explicaretur. Cúmque Cæſarum temporibus, arbitrio principis, nonnunquam tribuum ſuffragio comitia fierent, Tiberius Cæſar inter cætera cõſtituta, è campo ad patres illa transferri voluit: quorum conſilio & ſuffragio etiam ſine populo candidati ad honores & imperia prouecti fuere. Ex duobus tamen conſulibus, ei qui minor natu foret, comitiorum habendorum munus dari conſueuit. Sine autem conſulis, prætoris vel tribuni, aut alterius magiſtratus decreto, populo & plebi conuenire, aut clandeſtinos cœtus, coitiones vel cõciliabula habere (ne quis malo exemplo populum ſeuocaret, vel ſecretas conſultationes faceret) non licebat.

Clãdeſtinæ coitiones vetitæ.

Quando primùm ædilitas cœperit, & quot fuerint ædiles, & qui curules, & qui plebeij.

CAPVT IIII.

QVo tempore exactis regibus, & conſulibus creatis, plebs contentione maxima cum patribus certauit, & tandem vt alter ex conſulibus plebeius foret, obtinuit: pro patres cõmunicato plebi conſulatu, ædilitatem ſimul & præturam vendicarunt. Igitur curuli ædilitate creata, illam Cneo Quintio Capitolino, & P. Cornelio Scipioni ex patribus dederunt: poſtea alternis annis modò ex plebe, nunc ex patribus ædiles creari cœpti, munúſque promiſcuum fuit: donec curulis ædilitas ad libertini generi homines delata eſt: tunc cùm Cneus Flauius Appii ſcriba, libertino patre natus, cum Quinto Anitio Preneſtino, haud multò antè hoſte populi Romani ædilis curulis, ius ciuile in penetralibus pontificum diuulgauit, diéſque faſtos in albo propoſuit, ac ædem Concordię cum non mediocri inuidia nobilium dedicauit. Demum diſſidente plebe à patribus, vt duo eſſent plebis ędiles, ſicut duo patricij antea fuerant, plebi eſt

Alter ex conſulibus plebeius.

Aediles alternis annis modò ex plebe, modò ex patrib⁹.

Duo plebis ædiles.

à patribus conceſſum. Lapſis inde temporibus, cùm Iulius Cæſar rerum potiretur, tunc primum ſex ædiles creati duo patricij, qui Cereales dicti, qui curam gererent annonæ forenſis, copiæque cibariorum: reliqui ex plebe: quorum præcipuum munus erat, vrbis, ædium ſacrarum priuatarúmque curam agere: ad eóſque abſentibus vel impeditis conſulibus, ſumma rerũ & maieſtas conſularis imperij ſæpe delata eſt. Hi præcipuè curabant, vt ædificia publica priuatáq; fierent, vtque templa, theatra, ſtadia, fora, porticus, curiæ, & baſilicæ, atq; mœnia, magnificis operibus reficerentur & ornarentur: quod lege veteri ſancitum erat, in hæc verba: *Suntóque ædiles curatores vrbis annonæ, ludorúmque ſolennium obíſque ad honoris amplioris gradum prius acceſſus eſto*, & infrà. Quibus ſacrarum rerum procuratio & totius vrbis tutela ſæpe commiſſa eſt. Ad quos etiam ſenatuſconſulta & ſcita plebis, vt in æde ſacra conderentur, deferebantur. Præparando conuehendóque frumento & oleo, ne vrbs penuria annonæ, néve caritate laboraret, vtque commeatus, quæque bello vſui forent, in caſtra deferrentur, ædilium muneris erat. Ideo Manius Martius & Trebius ædiles plebis, quòd in ſumma caritate frumentũ populo in modios aſſibus dedere, commeatúſque inuexere, ſtatuas in Capitolio & palatio cum titulis honorum meruere. Et M. Seruilius T. filius ædilis curulis, quòd olei denas libras ſingulis aſſibus præſtitit, celebri memoria dignus fuit. Etiam in eos qui plus quàm lege definitum erat, agri poſſiderent, diem dicere, matronas probri accuſare, fœneratores coërcere popinas & ganeata obſonia inhibere, in facta dictáque inciuilia atque improba animaduertere, atque in exilium agere, ædilitiæ poteſtatis erat. Nero tamen dum munere ædilitio fungitur, ne quid cocti in popinis væniret, præter legumina & olera, interdixiſſe fertur. Quinetiam nimiam ædiliam poteſtatem cohibuit: ſtatuítque quantum curules, quantum plebeij pignoris caperent, quantúmque pœnæ irrogarent. Circa religionem, ne qui niſi Romani dij patrio more colerentur, néve á vetuſtis cæremoniis decederent, ædilibus præcipua cura fuit: quorum edictis cautum eſt, vt Iudæorum Ægyptiorúmque ſacra, ritus & cæremoniæ

Sex ædiles Cereales.

Lex de ædilibus plebeis.

Nero ædilis.

Aedilium poteſtas nimia cohibita.

Aedilitiũ edictum in Iudæorum & Aegyptiorum ſacra.

Exēpla ædilitiorū et dictorum vide en 21. lib. Pandect de ædilit edict.

ex vrbe pellerentur & exigerentur. Senatuſconſulta excipere, ſuper emendis vendendíſque ſeruis aut iumentis, ſi ex fide bona vænirēt, déque illorum vitio & morbo cognitionem animaduerſionémque habere, thermarum curam agere, illáſque ne eſſent immundæ, néve nimis æſtuarent, curare, ædilitiæ cognitionis erat. De menſuris quoque & verrendis viis, déque alea cognoſcere, deſupérque edicta proponere, quę ædilitia dicta ſunt, mulctáque non parenti irrogare, aut nota turpitudinis afficere poterant.

Ephori apud Lacedæmonios.

Agorano-mi.

Horum exēplo Ephori Lacedæmoniis fuere, & in Theſſalia ædiles, quibus virgas lixæ præferebant, quorū munus erat annonā & forum cupedinis curare. Apud Grecos & Ætolos agoranomi, quorum edictis vendentium & ementium rabies coërcebatur: qui hoc etiam ſibi arrogarunt, de venditarum emptarúmque rerum vſu & commercio, déque conuentionibus & pactis cognoſcere. In tantúmque honoris culmen ædilitas prouecta fuit, vt vrbe peſte laborante, maieſtatem conſularis imperij ad ædiles decidiſſe, Titus Liuius autor ſit, ac iam bonis temporibus ab optimis quibuſque ſplendor ædilitatis quæſitus fuerit. Nam & duo Craſſi, & Quintus Mutius. & Publius Lentulus, & Scaurus ſummis honoribus functi, ædilitatem magnificentiſſimè geſſere, illámque magni muneris loco exequuti fuere. Paulus quoque Æmylius quum duodecim magnis competitoribus in petitione ædilitatis prælatus fuerit, pro ſummo honore duxit.

Honos ædilitii muneris.

Sunt tamen exempla illorum, qui repulſam in petitione ædilitatis perpeſſi, mox conſulatus, præturas, & ſummos honores meruere, inter quos C. Marius, qui in duabus ædilitatis petitionibus, curulis ſcilicet & plebeiæ, vna die bis repulſam tulit, ſepties deinde conſul fieri meruit. Scipio verò Æmylianus, cū cādidatus ædilitatis in campum deſcenderet, ab vniuerſo populo fructum vberrimum cepit: nam pro ædili, omnium ſuffragatione conſul factus eſt. L. Lucullus cùm ante adultam fratris ætatem, magiſtratus petere nollet, tantum gratia & fauore valuit, vt abſens vnà cum fratre ædilis relatus fuerit. Veſpaſianus verò candidatus ædilitatis, quinquies repulſam paſſus, demum ad imperium fuit euectus. Et quanuis ædilitas per ſe proprium munus foret, ſæpe tamen magiſtros

Ædilitatis repulſas paſſi, ad alios tamen magiſtratus ſtatim euecti.

Ædilitatis munus

equitum & tribunos plebis ſimul cum magiſterio & tribunatu ædilitatem geſſiſſe comperimus. Cn. Flauiū Appij cæci ſcribam, cum tribunatu plebis ædilitatem, & T. Sempronium, magiſterium equitum vnà cum ædilitate habuiſſe conſtat: tametſi duos magiſtratus, præſertim curules, ſimul gerere, antea interdictum fuerint. Munera etiam magnificentiſſima, & ludos apparatiſſimos, ad conciliandum populi fauorem, per ædiles plebis aut curules, nunc Romanos, nunc plebeios, nonnunquam ſcenicos, publica vel priuata impenſa, aut ex mulctatitia pecunia curari & inſtaurari, plerunque adnotauimus: in quibus venationes beluarum, quæque mira ſpectatu & inſolita ſunt, nonnunquam gladiatorum paria qui digladiarentur, ſpectaculis exhibuere: quæ munera cum magnificentiſſimè per ædiles edita fuiſſent, gradus ad ampliſsimos honores magiſtratúſque fecere. Illud memoriæ datum eſt, eos qui ſcriptum facerent, ad ædilitatem admitti nequiſſe. Propterea Flauius ſcriba, quia ſcriptum fecerat, niſi iuraſſet ſe ſcriptum non facturum, ad ædilitatem admiſſus non fuiſſet. Quódque ædiles, ſicut tribuni plebis, ſacroſancti aliquando habiti ſunt: quod licet veteri conſtet exemplo, léxque à Valerio conſule poſt decemuiros lata, tam tribunos quàm ædiles, iudices atque decemuiros inuiolatos ſanxiſſet: tamen quia ædiles curules neque prehenſionem, nec vocationem habere, nec lictore vti, eóſque à priuato ad maius tribunal prehendi ducíque à magiſtratibus nouimus, propterea ędilem non eſſe ſacroſanctum opinati ſunt: quod Domitianus Cæſar facto declarauit, qui tribuno pleb. autor fuit, ædilem repetundarum accuſandi, iudicéſque in eum à ſenatu petendi. Qui quidem ædiles non Romę tantùm, ſed in oppidis & vicis ignobilibus ſæpe fuere magiſtratus, qui de menſuris & rebus minimis iura dabant. Hoc quoque notatum eſt, poſſe ædiles exhauſto atque inopi ęrario nouum vectigal conſtituere, quo Reipub. oneribus conſulatur. Quódque ſicut tribunos plebis ad tribunatum, ita ædiles ſiue curules ſeu plebeios, qui patrem haberent ſuperſtitem, ad ædilitatem minimè admitti poſſe, exemplis maximè probatum eſt.

cũ alio munere cõiunctum.

Ludi per ædiles editi.

Scribæ ad ædilitatem non admiſſi.

Aediles ſacroſancti.

Vectigalia per ædiles conſtituta.

Iudicium ignaui iudicis ſuper controuerſo iure perperam iudicantis, hauſtum aquæ per fundum alienum non deberi.

CAPVT V.

SVper controuerſo iure in foro Romano, me præſente apud ignauum iudicem qui præſidebat, dum quotidiana patrocinia præſtarem, aſpera & vehemens quæſtio agitari cœpta eſt. Petebatur enim à teſtatoris filio, cui hauſtus aquæ in fundo quem alteri legauerat teſtamento, exceptus fuerat, íſque fons immodicis caloribus poſtea exaruerat, deinde tribus pòſt annis denuò emerſerat, ex teſtatoris voluntate ſe ad illius hauſtum per fundum legatum admitti. Cui contrà ſtabat fundi dominus, & deſita aqua, ſeruitutem ſe nullam debere aiebat. Quippe cum aqua, cuius hauſtus teſtamento exceptus fuerat, fonte arefacto, eſſe deſierit, ceſſare etiam ſeruitutem, quæ propterea debebatur, dicendum erat: & vbi hauſtus aquę ex nouo fonte illi forſan deberetur, ius tamen eundi per fundum ſuum, ſe inuito, illi non eſſe: pluráque in hanc ſententiam adduxerat, quibus non diſſimulãter quæſtioni reſpondere videbatur. Contrà verò teſtatoris filius, relicta à patre ſeruitute, & hauſtu aquæ ſibi legato, etiam aditum ad aquam, qui nullibi niſi per fundum patere poterat, relictum dicebat: cum nullus aquæ vſus foret, niſi haurire liceret, neque poſſe hauriri, niſi per fundũ aditus eſſet. Quod ſi fieret ſecus, profectò cùm ſibi aliũde haurire non daretur, ipſe legato præter teſtatoris volũtatem fruſtratus foret: quod eſt pudendum dicere. Rurſus tametſi aqua deſita fuiſſet, ſeu æſtu vehemẽti, ſeu quouis modo arefacta, ea poſtea renata, ius priſtinum ſibi deberi aſſerebat: nam quandiu è fonte manaret, ius hauriendi ſibi integrum eſſe dicẽdum erat. Cúmque immodicis iurgiis deſuper obſtreperent, & turpibus vocibus inuicem conflictarentur, iudex qui aſſidebat ſeuerus & vehemẽs, amborum audito poſtulatu, pauca interfatus, quæſiuit an aqua ex fonte arefacto penitus fluere deſiiſſet, & quũ triẽnio aquam ex fonte manare deſiiſſe (quippe quũ tenuis, non perennis foret) illámque denuò ſcaturiſſe, tabulis & teſtibus planum feciſſent, déque hoc nulla controuerſia foret: hoc aſſeuerato, parumper ſubdubitare viſus, paulò

pòſt eò inclinauit ſententia, vt eũdi per fundũ alienum, & aquam deſitam rurſus hauriendi, teſtatoris filio ius nõ eſſe, ſibi liquere iniquiſſimo decreto pronunciaret. Qua iniuria decreti cum vehementer ille offenſus reclamaſſet & propterea me adiuiſſet, peterétque vt ſibi in cauſa adeſſem, vtque ſuas partes propugnationémque mea cura patrociniòque, ſuſciperem: quæſiui ego à iudice, vt bona cum venia diceret mihi, quo iure, qua lege aut exemplo, iſti cui ſeruitus teſtamẽto relicta fuerat, ius non eſſe hauriendi ex fonte renato declaraſſet. Siquidem ſi hauſtus aquę teſtamento legatus erat, iter quoque ad hauſtum ex æquo & bono relictum videri debet: cum niſi haurire liceret, nihil præſtaret cõmodi legatum, nihil opis: ídque tam Paulũ & Marcellum, quàm Neratium & Vlpianum de ſeruitutibus ſentire aſſeueraui. Quinetiam de ſumptibus funerum idem Vlpianus cenſuit: Si in fundo à me vẽdito ſepulchrum mihi excepero, iterquoque ad ſepulchrũ exceptum videri, cum ſubſequens antecedens ſupponat. Neque repugnat, quod areſcẽte fonte, deſita ſeruitus videbatur, quia ſatis habet rationis explicatæ, quod mox fonte renato ius idem mihi deberi quiuis poteſt intelligere, ídque Iabolenum & Paulum de ſeruitutibus etiam cenſuiſſe. Quinetiam Actilicinus cõſultiſſimus vir ſuper hac controuerſia Cæſarem Statilio Seuero in hanc ſentẽtiã reſcripſiſſe dicit, ídque cum lege & iure affirmare cõtenderem, peterémque vt more inſtitutóque maiorum, ſi quid iudicando deliquiſſet, caueret ne magno ſaltem afficeretur incommodo, is qui in meam fidem clientelãque venerat: Iudex ad me conuerſus, grauiter credo ferens ſe frequenti auditorio interpellatum, ſtomachabundus & vultu ferè minaci, Semel, inquit, deſita aqua, poſtquam fons exaruit, ius illam hauriendi pariter deſitum videri. Quippe cum aqua nulla ſit, quæ debeatur, ſeruitutem extinctam amplius non reuocari reſpondit: Cúmque ego contradicerem, horum autoritatibus nixus, pluráque in meam ſententiam adducerem, pręſertim cùm nemo tam indoctus ignarúſque rerum foret, vel qui primis (vt aiũt) labris iura deguſtarit, qui reſtituta re in ſtatum priorem, idẽ ius quod antea fuerat re integra incolume eſſe negaret: ipſe autem egregius nebulo cùm in eãdem ſentẽtiam

l. item. §. 1. ff de ſeruitute ruſti. præ. l. ſi vẽditor. ff. de relig. & ſump fun. l. Actilicinus. ff de ſeruit. ruſt. præd.

iret, illámque nullo argumento, nec iudiciali diſceptatione, vt modeſti iudices ſolent, dilueret vel firmaret, ſi quid probandum aut refellendum eſſet, ſed propè ad extremã inſaniam vecors excãdeſceret: ego qui probè noram ſpiritum eius, ne inſectatione & conuiciis agerem, dicendi pauſam feci, ſatiúſque duxi clienti ſalutari conſilio prodeſſe, quàm rationibus non proficientibus cum homine illiberali & clamoſo nequicquam diſceptare: clientíque vt ad maius tribunal prouocaret, perſuaſi: profuítque prouocaſſe. Nanque haud multò pòſt, diſcuſſo negocio lege & iure, inducto iudicis decreto, probabili & recto iudicio pro teſtatoris filio lis data eſt. Verba verò Cęſaris ad Statilium Seuerum ex eius epiſtola hæc fuere: *Succurrendum his putaui: itaque quod ius habuerunt tunc, cùm primum ea aqua peruenire ad eos non potuit, id eis reſtitui placet.*

Quanta ſeueritate à Romanis contra licentiam magiſtratuum, & quoties occurſum ſit.

CAPVT VI.

QVanta diſciplina cauerint Romani, ne qui magiſtratus gererent, nimia licentia abuterentur, illud documento eſt, quòd pluribus legibus, plebiſcitis & ſenatuſconſultis pręſcripti fines magiſtratuum, & poteſtas coarctata fuit, præcipuè cauendo, ne imperioſa illorum licentia extra gyrum rationis excederet. P. Valerius, is qui cũ L. Bruto poſt reges exactos conſul factus eſt, ad terrorem increſcentis audaciæ legem promulgauit, qua cauebatur, vt à quocunque magiſtratu ad populum prouocandi cuiuis poteſtas foret: ſcilicet exiſtimans maioris imperij aduocatione, nimiam magiſtratuum licentiam coarctari. Tametſi regum temporibus, prouocationem à regibus fuiſſe ad populum, ídque pontificalibus libris caueri, multi cõtendant: quam legem à Muræna cõſule, quo tempore Sora & Alba coloniæ deductæ ſunt, iterum latam comperio. Poſtea exacto decemuirorum imperio populus Romanus vt licentiæ temeritatíque obuiã iret, præter auxiliũ tribunitium, nouam ſanciendo legem, cõſtituit, ne quis vllum magiſtratum ſublata intercesſione crearet: qui creaſſet, eũ ius fáſque eſſe occidi. Quod mox Duillius conſul alia conſtitutione innouauit, vt qui ma-

P. Valerij lex.

Duillii cõſtitutio.

giſtratū ſublata prouocatione creaſſet, tergo & capite lu
eret. Lapſis inde temporibus cum opes plurimorum præ-
ualerent, humilioréſque à ditioribus aſſiduè premerētur,
híſque ſuperbè auaréque imperitarēt, iterum Valeria lex *Valeria lex*
tanquam vnicum præſidium libertatis, ante primum Pu-
nicum bellum lata fuit: qua inter cætera eum qui prouo-
caſſet à quouis magiſtratu, virgis cædi, & ſecuri percuti
vetuit: pœnam tamen ſi ſecus feciſſet, non adiecit, niſi im
probè factum videri. Cúmque adhuc non ſatis innocen-
tiæ conſultum foret, & plebis libertas opprimeretur ma-
gis, ſæpiúſque hoc malum increbeſceret, inita tandem, ra
tio eſt, qua ſalubriter tenuioribus cōſultum foret, Siqui-
dem M. Valerius cōſul legem de prouocatione ad popu- *M. Valerij lex de prouocatione ad populū.*
lum, ab eadem familia ſæpius latam, tanquam patronam
& vindicē libertatis, tertiò promulgauit, grauiſſimiſque
pœnis affecit eum qui ſpreto more patrio, ad maius tri-
bunal prouocare inhiberet, in tantū, vt etiam de vi & ma
ieſtate damnatis, ius prouocandi ad populum dederit. Ta
metſi poſt decurſa ſecula, Caligula, ne longo circuitu du
cerentur lites, nimias prouocationes inhibuerit. Sed quā *Prouocationes inhibitæ.*
uis tot legibus aduocatio maioris poteſtatis, quæ ab iniu
ria tenuiores vendicaret, permiſſa foret: nondum tamen
ſatis petulantiæ & effrænatæ licentiæ prouiſum erat, niſi
caueretur. ne ſæpius eadem imperia gerendo, nimis ali-
quorum potētia inſoleſceret. Ideo Quintus Martius cen *Q. Martii lex.*
ſor legem tulit ad populum, ne quis eundem honorē bis
ambiret. Et deinde Fabius Maximus aliam recitari iuſſit, *Fab. Max. lex L. Syllæ lex.*
quod etiam plebiſcito cauebatur, ne intra annos decem
eandem poteſtatem gerere liceret. L. deinde Sylla, aliquē
prius prætorem quàm quæſtorem fieri, aut cōſulē quàm
prætorem, edita lege vetuit: eundémque niſi decurſo de-
cennii ſpatio, bis vni magiſtratui præeſſe, graui pœna in
terdixit: arbitratus frequentes honorum viciſſitudines,
nimiæ poteſtatis eſſe, & potentiæ non ferendæ. Quod *Aetas muneris publici obeundi.*
haud multò pòſt noua cōſtitutione innouatum fuit: cau
túmque, ne cui intra vigeſimum annum, muneris publi-
ci adminiſtratio daretur. Et cum licentia præſidū in edē-
dis ſpectaculis, multo prouincialibus dāno & incommo
do foret, quotidiéque nouis collationibus exhaurirētur: *Neronis ſtatutum.*
Nero vetuit, ne gladiatorū munus, aut ferarū ſpectacu-

lum præſides in prouinciis ederent. Quo etiam tempore ſtatutum eſt, vt qui perperam ad principem vel ſenatum prouocaſſet, pecuniam pœnæ nomine in ærariũ ferre, & mulctam exoluere cogeretur. Pluráque extant plebiſcita, quibus ne duos magiſtratus, pręſertim curules, vno anno habere, néve plebeium magiſtratum patricio gerere liceret, cauebatur. Quinetiam pro magiſtratu aliquid gerere inhibitũ erat, niſi prius ſacramento adactus fuiſſet: quod ideo cautum ferũt, ne ſpe & cupiditate improba, imperia & honores aſſumerent. Iurabant enim apud conſulẽ vel ſenatum ſolenne iuſiurandum per deos: poſtea vt in acta principum iurarent, Cæſarum temporibus ſeruatum eſt. Neque enim plus quinque dies, niſi qui iuraſſet in legẽ, imperium gerere licebat. Siqui tamen in magiſtratu auarè, ſuperbè & inſolenter ſe geſſiſſent: ipſos ante tempus finiti honoris imperio deſiſtere, & de gradu deiici iubebãt. Primúſque cui abrogatum imperium fuerit, Tarquinius Superbus proditus eſt, qui propter inſolentiã regno pulſus fuit. Poſtea exactis regibus, Sergium & Virginũ tribunos cõſulares, quòd malè ad Veios pugnaſſent, & Cn. Manlium, & Seruilium Cepionẽ proconſules, quòd ipſorum temeritate clades ingẽs accepta fuiſſet, & à Cimbris cæſi, & caſtris exuti eſſent: alióſque ignauiæ inſimulatos, abrogato imperio, ante tẽpus finiti honoris, ſenatus magiſtratu abire & inſignia imperij dimittere coegit. Quod & C. Gracchus alio plebiſcito confirmauit cauens, vt ſi cui ante tempus propter indignitatem imperium eſſet abrogatum, is alterius adeũdi honoris facultatem non haberet: néve maxima imperia diuturna eſſent, quod vnum officere libertati cognitum eſt. Magiſtratus & honores geri vltra annũ annaria lege prohibetur. Iulius verò Cæſar lege ſanxit, ne prætoriæ prouinciæ vltra annum, néve conſulares plus biennio obtinerentur. Tiberius collatos ſemel honores non facilè ademit, cum ſaturos & opulentos præſides minus noxios prouincialibus duceret. Néve finito magiſtratu, is qui prouinciæ pręfuiſſet, impunè inſultaſſe gauderet, triginta diebus lege Cornelia ſucceſſorem expectare & ex prouincia reuerſus, rationem adminiſtrati muneris lege Iulia reddere cogebatur. Ideo plures conſules pretoréſque functos honoribus, quòd mẽte im

Mulcta iniquæ prouocationis.

Plebiſcita diuerſa.

Magiſtratu & imperio deiecti.

C. Gracchi plebiſcitũ.

Annaria lex.

Ratio adminiſtrati muneris.

proba, auarè & crudeliter in prouincia ſe geſſiſſent, damnatos & ærarios factos inuenimus. Apud Græcos verò lege cauebatur, vt qui geſti muneris rationem non redderet, alogij teneretur. Apud Athenienſes quiſquis ad rêp. acceſſiſſet, rationibus ita obnoxius erat, vt etiam ſacerdotes obnoxios lex iuberet, apud quos computator publicè eligi conſueuit, qui redditus ciuitatis per ſingulos magiſtratus populo reſignaret: neminémque coronari licebat, qui rationibus reddendis obnoxius foret. Carthaginenſibus, ne inſoleſcerent magiſtratus, toto imperij tempore vinum interdicebatur, ita abſtemios moderatiores fore arbitrati. Thebanis lex data eſt, vt ad munera publica nemo accederet, niſi qui annis decem à mercimoniis deſtitiſſet. Bithynis, vt minor annis triginta, ad honores admitti nequiret: quod tamen Auguſtus ita præfiniuit, vt ab annis duobus & viginti admoueri iuuenes ad munera iuberet.

Verum hodie id temporis ad xxv. annum coarctatum eſſe conſtat. l. ad remp ff de mune. & hono. l ſextumdecimum. parag de minoribus quoque ff de vaca & execu. mune. & l. non tantum parag. neque enim ff de decurio.

Quod ſi fortè finito magiſtratu quiſquã prouinciã ſucceſſori tradere negaret, vel vltra iuſtum tempus faſces retineret, is velut maieſtatis reus in principem & rempublicam agebatur. Cui ſimile apud Thebanos accepimus: nã qui vltra præſcriptum honores geſſerat, conſpirationis reus capite luebat. Fertur tamen Epaminũdas Thebanus, dum patriæ conſultum vult, præturæ quam gerebat, vltra præfinitum tempus præfuiſſe, nec ſucceſſori exercitũ tradidiſſe, quo tempore Lacedæmonios graui bello & inteſtinis cladibus affecit: ne ſi honore decederet, Thebani tãto progreſſu rerum fruſtrarentur. Cuius rei cauſa capitis anquiſitus, omniũ votis abſolutus fuit. Carthaginenſibus quoque tam ſeuera viguit diſciplina, vt ſiquis imperator aut dux prauo cõſilio, licet fœlici euentu pugnaſſet, fœdo ſupplicio in crucem elatus, morte pœnas dabat. Romani verò duces, qui temeritate vel inſcitia exercitus amiſiſſent, aut fugæ & pauoris in ſimulati eſſent, pecunia & exilio ſæpe mulctati ſunt. Lege quoque à Valerio Publicola primum lata cautum fuit, vt qui imperium

Græci.
Alogii rei.
Athenienſes
Magiſtratu fungẽtes apud Cart. vino abſtinebant.
Ætas fungendi magiſtratus apud Thebanos & Bithynos.
Qui finito magiſtratu prouincia abire nollet.
Thebani.
Carth. ſeuera diſciplina
Romani duces mulctati ob exercitũ temerè amiſſum.
Valerii Publicolę lex.

magiſtratúmve à populo non accepiſſet, capite plecteretur: quod ab Athenienſibus ſeruatũ eſt, quibus nulli erãt magiſtratus, niſi ſortitione publica & ſuffragiis populi creati. Tanta videlicet cura tantáque ſolicitudine maiores noſtri contra inſolentiam magiſtratuum, præſidia legum inuenere.

Qui ordo in diſponendis aciebus, & quæ norma militiæ apud Romanos olim ſeruari ſolita fuerit, & quæ apud exteros.

CAPVT VII.

Militum ordines in Romanis caſtris plures fuiſſe, ex que diuerſis formis inſtrui acies conſueſſe, & firmari ſubſidiis, ſæpe notatum eſt. Species verò militũ à principio ita diſtinctæ fuere, vt aut inter haſtatos, & leuis armaturę milites, aut in principibus, vel inter triarios eſſẽt. Et licet de inſtruendis diſponendíſque aciebus certa lex tradi nequiret, quia ex monte, flumine, vel locorum ſitu facili vel impedito, aut ex ſubiecta planitie, & natura regionis perluſtrata oculis, prouidens diligénſque dux, exploratò & præuiſò acies dirigere, & copias admouere debet: & nunc directa, nunc cuneata, vel trigona, aut hemicycla, modò latè fuſa, & protenta acie, nunc quadrato agmine, quod frequens apud Perſas & Siculos fuit, in hoſtes vadere, aut hoſtium vim excipere: nunc frontem vel cuneum, nunc ſubſidia, orbem, globum, forfices, ſerras, turres, atque alas facere: ita vt terrarum ſitui ſeſe accommodet, & qualitati inſinuet: tamen vbi locus tempúſque patitur, hæc acierum forma, & turmarum deſcriptio magnas ſæpe acies fudit. Nam primi erant Haſtati, qui haſta tantùm gæſáque, & Pilani, qui pilo primos congreſſus excipiebant. Fuit autem pilum ligneo haſtili, & ferro quadrato, oblongo & præacuto. Hi ergo quindecim manipuli erant expediti & delecti pedites. Inter quos iaculatores, & leuis armaturæ milites, qui in prima fronte ſiti, dato ſigno in hoſtes incurrere, ac pilis miſſilibúſque hoſtem ferire, deinde gladiis comminus congredi ſolebant: in quibus tyrones qui nuper militiæ adſciti erant, militabant, ab híſque primi erant congreſſus, & hoſtes laceſſiri aſſuerant. Mos ergo Romanus erat, inſtructo paratóque exercitu, quum congre-

Species militum.

Prudens dux ex occaſione oblata acies dirigit.

Acierum & turmarum forma.

Pilum.

Tyronum congreſſus.

Mos Rom. aggrediendi conflictus.

di acie parant, deos primùm conſulere, mox auſpicato & litato, ne incertis auſpiciis, & turbatis religionibus, acies committerent, Solem venerari, & in hoſtes ducere, ſicut in Syria mos erat: quúmque claſſico ſigno dato pugam ineunt, primo occurſu ad ardorem excitandum, ardentiſſimo clamore concurrere, & ſigna inferre: qui ſi conſona voce editus, neque impar, varius vel diſſonus foret, haud dubiè ſatis animorum ad certamen eſſe, & futuram victoriam ſpondebat. nanque is erat index voluntatis & animi cuiuſque. Si verò excitatior crebriórque ab hoſte ſublatus eſſet, quò euentus prælij caſurus foret, indicium haud dubium præbebant: in qua quidem re ad ardorem animi excitandum, non ſolùm acies, ſed ipſa quoque ſigna militaria inferebant. Neque enim parui momẽti fuit illa prima vis & congreſſio militaris, cum alacres & fiduciæ pleni, ardenti clamore ſimul in hoſtes ibant, & ſigna inferebant, intolerabili clamore, animorum vno impetu conſentiẽte ac virtute: quæ res magnarum victoriarum plerunq; cauſam dedit. Quare à Iulio Cæſare Pompeius haud immeritò imperitiæ arguitur, quòd in pugna Pharſalica milites certaminis auidos, impetum excipere, non inferre iuſſit. Quod quidem Cyri conſilium fuit, vt ſi hoſtes tumultuoſius irruerent, taciti milites impetum exciperent: ſi autem taciturni eſſent, clamore & ſtrepitu acies inuaderent. Galli & Germani, quibus inconſulta ira & furor eſt, ſiquando cum hoſte congredi parant, diſſono & truci cantu, quem barritum vocant, cum vlulatu & tripudiis ſcuta quatientes, prælia inibant, ex quo futuræ pugnæ fortunam augurabantur: aut patrio more, nudis corporibus, horrendóque vocis ſono: nonnunquã vt auſpicium pugnæ ſumerent. captiuum cum ſuo milite committebant, vnde belli omen augurati, in hoſtes ibant. Quibus Germanis hoc etiam in vſu erat, non antè acies committere, quàm per matresfamilias, quas plurimas educebant in caſtris (ſicut Dionyſius, qui armatas thyrſis mulieres habuit) an decernendum eſſet, ſortibus & vaticinio prædictum foret. Ambrones non curſu furioſo, ſed inceſſu tardo arma pulſantes, rhythmis cum greſſu & pulſu armorum conſonantibus, ſuum nomen exprimentes, in hoſtes ducunt. Vbij & Treuiri virorum

Clamor cõſonus.

Pompeius à Iul. Cæſa. imperitiæ accuſatus.

Cyri conſilium.

Galli & Germani.

Barritus.

Belli omen

Germanorum mos.

Ambrones

Vbii & Treuiri.

cantu, & fœminarum vlulatu, terrorem faciunt, & voce obtundunt. *Aethiopes.* Athiopes, cùm cecinit bellicum, clamoribus diſſonis tumultuantur, & ſui moris trupidiis exultant. *Syri.* Syri autem in primo congreſſu Solem venerati immodicis vocibus exultantes, curſu quàm citatiſſimo acies ſubeunt, & in hoſtes irruunt, ita vano metu deturbari & ludificari hoſtem opinati. *Athenienſes & Lacedamonij.* Athenienſes & Lacedæmonij pæana canentes & hymnos Ioui, congredi ſolent: quod frequens apud Græcos fuiſſe notatum eſt. Fuitque Spartanorum mos, vt ante hoſtium congreſſum Amori ſacra faciant, vtque reges Laconici antequam ſigna inferant, Muſis immolent, Clementiæque & Amicitiæ non Marti: ſatius ducentes, pactione hoſtium animos & pace incruenta conciliare, quàm prælij ſubire aleam, & multa hoſtium cæde victoria potiri. *Cyrus.* Cyrus autem, ne hoſtium efferis clamoribus milites perculſi trepidarent, hymnum Polluci & Caſtori canere iuſſit, quo concentu effecit, ne improuiſa formidine caperentur. *Principes.* Poſt haſtatos ſequebantur principes, qui viribus & ætate fortiores, in quindecim pariter diſtincti manipulos, ſcuto & inſignibus armis, ſub ipſis ſignis militabant: qui non continenter iuncti erant, ſed modicis ſpatiis diſcreti, quaſi in ſubſidiis poſiti: vt ſi haſtati commiſſo prælio ab hoſtibus deturbati retro cederent, ad principes & grauioris militiæ viros receptus tutus foret: hique cùm ad hoſtium ſubito conatus præſto eſſent, obnoxi vrgentéſque integris viribus feſſos adorirentur, & impreſſionem facerent. *Triarij.* Poſt principes verò triarij pluribus vexillis ordines ducebant. Erant enim veterani milites, magnę & expertæ virtutis, qui ſtabili genere pugnæ aſſueti, ſcuta & haſtas tenentes humi fixas, genu dextro innixi, prælij euentum, & imperatoris nutum expectabant ad inuadẽdum: qui modico etiam interuallo ſeiuncti à principibus, conſidebant. Iiſque ordinibus, cùm procinctæ acies ſtarent, ſi à principibus haud feliciter pugnatũ eſſet, nec ad arcendam vim ſatis roboris aut virium foret, vt victi perculſi, & conſternati cederent, perditis propè rebus, & deſperata ſalute, ſe ad triarios per interualla ordinum ſenſim referebant. At tunc exurgentes triarij, in quib' omnis belli moles, quódque virium erat, eſſe putabatur,

(námque his vincere aut mori decretum erat cōferti pluribus ordinibus, firmata acie, tanquam vallo muniti, ſtructis mucronibus, ita vt vir viro, armis arma cōiuncta forent, vias claudebant: ita magno præſidio firmati in hoſtes ibant, vt derumpi ea acies nō poſſet. Neq; enim longum certamen, & increſcēs vis diutius durare poſſet, niſi ſecunda acies primæ, & integri feſcis ſuccederent. Cyrus quoque haud abſimili exemplo ita aciem inſtruxit, vt qui primi in prælio, quíque primarum centuriarum milites eſſent, in ſecundis pugnarent vltimi, deinde vltimi ſuccederent ad primos, ita acie inſtructa, vt ſeruato ordine progredi ad pugnam, & cum opus foret, pedem retro ferre poſſent. Germani verò per familias & propinquitates cuneis acies inſtruebant. Sarmatæ per turmas, quibus inſuperabiles erant: pedeſtri verò pugna nihil ignauius. Scythæ, Thraces & Macedones cuneo, qui mediam vrgeret aciem, frequenter vſi ſunt. Perſæ & Siculi, quadrato agmine. Celtiberi tantum cuneo valebant, vt quacunq; parte decurrerent, irruptionem facerent. Galli bifronti acie pugnabant, cuius vſus talis erat, vt nullam militibus terga dandi ſpem oſtenderet. Lacedæmonij cū in cornu incedunt, turma in poſtremis ſequitur, quæ ſe ad frontem & in latus flectere queat, & cùm opus foret, verterent ſe ſinguli ordines, & depuguarent. Ageſilaus quoq; quadrato agmine exercitum ſæpe duxit, ita vt dimidium ante, dimidium verò poſt exercitum haberet. Theſſali rhombi figurā primi inuenêre, quòd facilè circumagitur, cuius ope adiuti, hoſtibus præualuere. Ferunt Tribalos populos omnem aciem in quatuor phalanges, & quicquid eſt copiarū diuidere: primam ex imbellibus, ſecundam ex optimis, qui robore præſtabant & viribus: tertiam ex equitibus, quartā ex mulierib⁹, quæ in fugam conuerſos conuiciis inceſſerent. Latini verò populi cùm antea Phalanges ſimiles Macedonicis facerent, poſtea diſciplina Romana edocti manipulatim acies inſtruebāt. Apud Spartanos in expeditionibus obeūdis reges erant primi cum cohortibus ſuis, in receſſu verò poſtremi. Athenienſibus lege cautum erat, vt polemarchus cum acies decernitur, dextrum ſemper latus teneat, indéque in hoſtes irruat. Thebani cúm ad Leuctram ſiniſtro cornu

Cyri aciei inſtructio.
Germanorum acies.
Sarmatæ.
Scythæ.
Thraces.
Macedones
Perſæ.
Siculi.
Celtiberi.
Galli.
Lacedæmonij.
Ageſilaus.
Theſſali.
Rhombus.
Tribali.
Latini.
Spartani.
Athenienſium lex.
Thebani.

Lacedæmonios fugaſſent,& victoria potiti eſſent,omnibus prælijs obſeruarunt, vt ſiniſtro cornu principatum darent.Erátque inter Lacedæmonios & Atheniẽſes conuentum,vt ſi arma contra eoſdem hoſtes ferrent, Athenienſes ſiniſtrum, Lacedæmonij dextrũ in acie tenerent locum: tametſi in pugna aduerſus Mardoniũ Athenienſes dextrum cornu contra Perſas,Lacedæmonij ſiniſtrum contra bœotios & Theſſalos tenuere. Cúmque aduerſus Mardonium & Medos Athenienſes & Tegeates ſuper inſtruendis aciebus diſſiderent,dextrum cornu vſurpantibꝰ Athenienſibus, Ariſtidis autoritate effectũ eſt, ne intempeſtiuè contenderent, quamcunque partem in acie dediſſent, ſe viriliter operam nauaturũ profeſſus. Cui non abſimile eſt,quod cum Themiſtocles cum Eurybiade Lacedæmoniorum duce cõtra Xerxem claſſem duceret,& deducatu orta contentio eſſet,facilè ceſſit, aſſerens intempeſtiuam contentionem è ſua republica nõ eſſe,ſed eum videri principem,qui meliorem operam nauaſſet. Apud Lacædemonios verò milites ex Scyro inſula, cùm ſiniſtrũ ſibi locũ delegiſſent in acie,ſemper obſeruarũt vt deinceps ſiniſtrum cornu tenerent.Ferturq; Pſammetichus Ægypti rex cùm pugnaturus contra Aſſirios, ignominiæ loco Ægyptios in ſiniſtra, mercenarios verò & externos in dextra phalangis locauiſſet,exercitus alienationem & diſſidium paſſus fuiſſe.More tamen Romano antiquiori duci dextrum cornu dari conſueuit: ſiniſtrum verò, quia minus curæ & ſolitudinis habet iuniori, & minus aſſueto:quanuis ſiniſtro nõnunquam ſummos duces attributos inueniamus. Tullus enim Hoſtilius aduerſus Fidenates pugnaturus, ſiniſtrũ ſibi deſumpſit cornu,dextrum verò Metio dedit.Darius quoque ad Arbelam cùm ſibi ſiniſtrum tuendam ſumeret, Mazeo dextrũ aſſignauit. Si tamen inter duces de loco non conueniret, plerunque de ordine agminis quem tenerent, inuicem ſortiebãtur.Cúmque ſigna militaria in media locarentur acie, ita vt pro ſignis anteſignani, poſt ſigna alia pugnaret acies,quoties hoſtium impetu anteſignani victi cederent, ne nudarentur pugnatoribus ſigna, collato ſtatim gradu ex ſecunda prima fiebat acies: ita vt à ſuo quiſque manipulo vel cohorte pugnans non recederet: qui omnes

Lacedæmoniorum & Athenienſium conuẽtum.

Princeps.

Pſammetichus.

Romani.

Darius.

Sortitio de loco.

Vbi anteſignani victi cederẽt.

nes ita docti inſtructíque erant, vt ad nutũ monentis intenti, ad illius imperium ſe in turmas colligere, rurſus diuidere poſſent, obſiſtere, circuire, mutare pugnam, modò à fronte, nunc à cornibus occurrere, ſequi ſigna, ordines ſeruare, conſiſtere, & locum non deſerere, tam facilè ſcirent, vt ſigno dato expediti & dicto velocius mandatis parerent. Erant enim ita inſtructæ acies, vt faciles partienti, faciles iungenti forent: taliſque diſciplina, vt etiam in conflictu belli, & dum præliatur, miles in ſua legione cohorte vel manipulo maneret, ab eáque pugnãs non recederet. Hoc quoq; proditũ eſt, quòd quoties grauis armatura hoſtem fugaſſet, ne turmæ equitum curſu & fuga inſequẽdo diſſiparentur, ſignáque & ordines relinquerent, leuem armaturam, funditores, ſagittarióſque, qui hoſtes longius agerent, & trepidãtes opprimerent, emittebant, Quod longè ſecus apud Lacedęmonios fuiſſe tradunt. Quippe in pugna accerrimi exiſtunt, diúque & fortiter præliantur, dũ hoſtem in fugam vertãt, quib⁹ fugatis, effuſos inſequi neſciunt. Cùm enim hoſtem dare terga coegiſſent, cõtinuò redibant in ordines. Neque enim videbatur decorum ſatis, in fugientem hoſtem & agmen cõſternatum inferre ſigna, & in terga dantes, ius victoris exercere. Quotiéſque ad vltimum laboris & periculi ventum erat, vt ſolutis ordinibus vagè diſſipati milites, forent in ſumma deſperatione & diffidentia, rem in aſperis præliis ſępe tentatã, felici euentu multi magno ſtudio exequuti ſunt, vt diſſipati milites ad ſuos mox ordines redirent: deinde coacto agmine, omnes vno impetu impreſſionem facerent, & vltro in hoſtes irruerent, magnóque ardore animorũ pugnam repararent, id quod apud Germanos frequens fuit, vt cedere loco, & rurſus inſtare pro conſilio haberent, vel vt equites dimiſſis equis ad proximos euaderent, immiſcentes ſe peditibus, dum fluctuatur acies, hoſti obuiã irent: ideo vt ſpe fugæ erepta, æquato omniũ periculo, pèdeſtri prælio acrius inſiſterẽt: vel vt in hoſtes acrius incurrerent, detractis frænis, cùm effuſum curſum temperare nequirent, equos concitatos agerent, & impreſſione facta, vi viam facerẽt, ſparſóſque & incõpoſitos adorirentur. Nonnunquam vt vexillo ſigniferis adempto, & in hoſtium agmen, aut intra vallum

Vbi terga verterent hoſtes.

Lacedæmonii hoſtes fugientes non inſequebantur.

In extremo periculo.

Germani.

iniecto, quò acrius ſubirent, inſtãdo, atque vrgendo, ne illo potiretur hoſtis, maiori impreſſione dimicantes, ita irruerẽt, vt lapſam plerunque aciem repararẽt. Apud Cimbros in more fuit, ne fuga ſigna & ordines diſſiparent, turmas & robora legionum lõgis catenis inuicem cõnectere, & per balteos milites colligare, vt ita nexi firmius propugnarent. In quo traditur operæprecium, quòd cùm Lacedęmonij contra Tegeates dimicarent, & de victoria cõfiſi, vincula ſecũ ferrent, quibus illos vinctos ducerent: poſtea victi & fugati à Tegeatibus, eiſdem vinculis nexi & captiui ducti ſunt. Romanis freq̃uẽs vſus erat, cuneum facere & phalangem, vt inuicem ſcutis annexis, & ſupra capita elatis, denſa latitudine ſuccederent, vnáque cõſpiratione & conſenſu in orbem ſe colligerẽt, & impreſſionem facerent. Illud quoque ſalutare creditum eſt, trãſfugas detractis armis, ne quid inſidiarũ ſimulata trãſitione moliri poſſent, in poſtremã aciem inducere: namque illis credere non facilè licet. Profuit quoq; ſalubre cõſilium, quod in magna cõſternatione, acciſis rebus, & deſperata ſalute, à Romanis ſæpe factitatum nouimus, vt diſpoſitis equitum turmis ante munimẽta, fugientes temere ex prę-lio ad caſtra milites pauidos & cõſternatos pro hoſte haberent: illóſque ſtrictis gladiis inuaderent, vt nõ minus à tergo quàm à frõte infelitas acies viderẽt. Hæc enim vltima deſperatio nonnunquam militum animos inceſſit, vt inclinatas & turpi fuga profligatas acies plerunq; repararint: tantóque ardore pugnam legamus reſtitutam, vt milites ancipiti coacti metu, victoriam ex hoſtium manibus ſæpe eripuerint. Fuit hoc quoque notatũ, dum acies præliantur, & armis decernunt, petere vt defuncta corpora liceat ſepelire, vel poſt præliũ abire, conceſſum de victoria videri. Eos enim qui vicerunt, precariò aliquid ab hoſte petere nõ decebat: ſicut confeſſio cedẽtis, & detrectantis certamen, vbi hoſtes ad pugnã elici nequeunt, pro victoria fuit. Apud Gallos & Hiſpanos brachia & manus inermes tendere: apud Romanos capita ſcutis ſubdere, & arma tradere, deditionis ſignũ erat: quare Pompeiani in pugna Pharſalica paſſis palmis ſalutem petiere. Armis quoque dimiſſis, ſalutationẽ more militari facere magno ſæpe præſidio extitit militibus. Iũctis velatíſque manibus

Cimbri.

Romanorũ cuneus & phalanx.

Trãſfuga.

Fugientes ex prælio.

Petitio vt defuncti ſepelirentur.

Deditionis ſigna apud diuerſas gẽtes.

ſupplicare, aut cùm infulis & velamentis prodire, apud Græcos manus inermes dare, Indis cum pateris occurrere, & vina libare, aut ex Solis ara accenſis facib⁹ obuiam prodire, in fidem venire & poteſtatem, ſignum fuit. Neque enim decebat illos qui paſſis palmis in deditionem veniſſent, morte afficere, aut in eos velut hoſtes inſultare. Dextris autem exertis, & ſublatis manibus incedere, apud Græcos & Perſas pacis ſignum erat: ſicut Aſſyriis & Maſſilienſibus cum infulis, Græcis cum oleæ ramis aut lauro accedere, & Barbaris florentes capite corollas geſtare. Ægyptiorum mos traditur, vt veſte ſumpta, & prælatis omnibus ſacris, pacem deprecentur: Gallorum, occurrere magiſtratus cũ pueris & fœminis. Apud Perſas, terram & aquam offerre, deditionis ſignũ erat. Quare Darij legati cùm ab Athenienſibus magnificis verbis terram & aquam peterent, ab eiſdem alij in barathrum, nonnulli in puteos præcipites acti ſunt. Apud Lacedæmonios ſcutis poſitis, man⁹ excutere: in ſingulari pugna, vox, Herbam do, ſe victum fateri ſignificat: ſicut olim bello capti, cùm ſalutem peterent, in diſcrimine extremo ſalutem dicere cœperunt. Athletarum mos erat, vt quum in certamine victi, digitum aut manum exerendo, pacem peti oſtenderent. Fuitque ſententia Braſydæ Peloponnenſium ducis, cùm acies decernere parãt, inſtructo exercitu, lancearum frequentem motum & galearum, à qua parte futura ſit fuga, demonſtrare. Eſſe quoque Romanæ militiæ comperimus, vt equites in prælio duplici vtantur equo, vt vni fatigato, alter recens expeditúſque ſuccedat: quódque ſicut miles pedeſtris militiæ, arma & vallum, & quoties opus foret, plus dimidiati menſis cibaria: ita equites præter arma & gladium, folliculis frumentũ deferebant. In nauali autem prælio conſtitutum eſt, vt milites nõ militari ſolũ fungantur munere, ſed velut claſſiarij remigent, & per tabulata nautarũ miniſteria exequantur, hoſtiúmque tela excipiãt, & ſcutis auertant. Hãc diſciplinam militarem Lycurgus non omnibus ſignificandam cẽſuit. Ideo lege cauit, ne cõtra eoſdem ſæpius mouerent arma, ne iterum repugnando, diutino bello aſſueſcere, & longa militia hoſtes diſciplinis erudiri contingeret, ideóque bellicoſiores & effrænatiores forent.

Delentes ſe interficere nefas.

Pacis ſigna

Athletæ.

Braſydæ ſententia.

Equites duos equos habebant.

Pedites & equites quæ ferrent ſecũ

In nauali prælio.

Accuſatúrque Ageſilaus,quòd cõtinuis bellis quib⁹ Bœotiam infeſtauit,Thebanos ocioſos,& bellorũ rudes ita erudiuit diſciplina & vſu armorũ, vt ſæpe ipſe ab eiſdem in extremũ vitæ diſcrimen cũ toto exercitu lapſus fuerit.

An ſapienti vxor ducenda ſit,& quæ ad propagandam ſobolem indulta commoda à Romanis fuerint.

CAPVT VIII.

VEtus quæſtio fuit,& à prudentibus in vtranque partem agitata,& adhuc in quæſtione eſt, an ſapienti vxorem ducere expediat. Compater amicus meus,homo perfacet⁹,multæque venuſtatis,& multi ſalis,cui in omni ſermone mira fuit vrbanitas, ſempérque venuſtè dicta, ſempérque opportunos iocos habebat:ſi quem in noſtra Parthenope vxorem ducere audiſſet,eum grauibus conuiciis,perinde ac ſi in aliquod crimen prolapſus foret, in ceſſere ſolebat,quòd homo liber,& ſui potens, in ſeruitutem mancipari, & ſub imperio vxorio ſeruilem in modum excruciari non curaſſet: habens ſemper illud in ore Thaletis Mileſii, qui iuuenis cur vxorem non duceret, interrogatus, quia intempeſtiuum erat, reſpondit: iterum ſenex cùm ad coniugium vrgeretur,rurſus intempeſtiuum dixit:hac ambage verborum,ſapiẽti nunquã vxorem ducendam fore demonſtrans.Verùm qui hęc perpeſo iudicio explorare vult,profectò in coniugiis multa inueniet commoda vſui vitę neceſſaria,ſine quibus vix homini ſapienti cęlibem vitam ducere expediet. Si quidem non parua adiumẽta ex hac ſocietate homini vel inquieto & fatigato ad requiem forenſium exercitationum,vel in ſecunda fortuna ad ampliorem fructum lętitiæ, quum habeat cum qua congaudeat, parantur: præſertim ſiquis moratam,& non quotidiani damni,ac fœdis & pudendis vitiis nequiſſimam fœminã nactus fuerit.Nec minus quũ ſtudio & labore foris bona quæſiuerit, ſupereſſe domi qui ea diligentiſſimè tueatur, haud mediore præſidium vitæ putauerũt.Illud quoque non parui refert,habere in miſeriis ſolatium,in periculis adiumentũ,ſociámque vitę etiã in calamitate,quæ te perinde ac ſe foueat & amplectatur. Adde mutua pignora tori genialis ſobolíſque, quam ſibi quiſque poſtfuturam, & bonorum participem

Thaletis dictum de ducenda vxore.

Coniugii commoda.

cernit: ingenitámque charitatem in filios, animóſque cõſociatos: quæ ad ciuitatis & reipublicæ præſidiũ, nec minus ad propagationem nominis valent ſempiternã. Quibus delinimentis adductus Socrates, nec Xantippe quanuis moroſa & iurgioſa: nec Pythagoras, Crates & Ariſtoteles, aliíque ſapientiſſimi viri, coniugio carere voluerũt. Quod legibus Lycurgus mandaſſe fertur: nam ſiqui in orbitate & ſolitudine cælibes vixiſſent, ea afficiebãtur ignominia, vt à ludis arcerentur, per hyemem verò forum nudi circuire cogerentur. Spartæ enim tam cælibi quàm fero & malo marito legibus indicta pœna fuit: quæ iudicia cacogamia & opſigamia dicta. Cretenſes verò felici instituto vſurparunt, vt è grege iuuenum deligerent forma conſpicuos, quos ad vxores ducendas, propagandámque ſobolem vi & lege compellerent. Thuriorum lex erat, vt iuuenes primo ætatis flore ad ducendas vxores muneribus honoribúſque inuitarent: qui verò ea defuncta alteram ſuperduxiſſet, is inuiſus & execrabilis diis hominibúſque, ab omni honoris aditu & magiſtratu arcebatur. Platonis verò legibus cauetur, vt qui ad quintũ & trigeſimum annum manſiſſet cælebs, nullo dignus honore, & omnium poſtremus haberetur: cuius rei cauſa, Romanos magiſtratus ad coniugium & prolem excitandam nõ ſolùm pœnis coercere repugnantes, ſed & præmiis inuitare iuuentutem ſæpenumero videmus. Furius Camillus & Poſthumius quum cenſuram agerent, his qui ad ſenectutem cęlibes perueniſſent, aut viduarum nuptias, quarũ viri bello ceciderant, detrectarent, mulctam pœnæ nomine in ærarium ferre iuſſerunt. Quintus Metellus Numidicus cenſor, & poſtea diuus Iulius, deinde Auguſtus, liberorum gignendorum & ſobolis cauſa legem de maritandis ordinibus tulere, eos ad progeniem propagandã prę miis & immunitatibus inuitantes: ſiquidem cui tres erant liberi, vacatio muneris: cui plures, libertas donabatur. Quod à Lacedæmoniis conſtitutum ferunt, vt trium liberorum parens, à cuſtodia & excubiis: quatuor verò, ab omni onere immunis foret. Quinetiam præturas, quæſturas & conſulatus, honoréſque & magiſtratus, Romani veteres, niſi parentibus plurium liberorũ, comitiis dedere. Quare e templis palàm factũ nouimus, plures cãdidatos

Lycurgi. lex in calibes.

Spartæ.

Cretenſes.

Thurii.

Platonis leges.

Cælibes mulctati.

Lex de maritandis ordinibus.

quum ad comitia & campum deſcēderent, fictis adoptionibus liberos ſibi peſſimo more ementitos fuiſſe. Quod poſtea ſenatuſconſulto ſublatum fuit, ne ſimulata filiorū adoptio veris parētibus fraudi eſſet: ſempérque mariti, & pluriū liberorū parētes, in omni negocio, pauciores liberos habētibus, aut ſine vxore degētibus antelati fuere, Perſarū more, qui ingētia munera his qui plures genuerant filios, proponere ſoliti ſunt: quorū reges ſiquādo Perſidē adirēt, ſingulis mulierib⁹ ad ſobolis inuitamēta ſingulos aureos dare cōſueuere, prægnātibus verò duplices. Quò rex Ochus, quum eſſet ſordidæ auaritiæ, ne quid elargiretur, adire recuſauit. Mulieribúſque, quæ triū liberorū matres forent, etiā viuo patre teſtari, & ſine curatore de bonis diſponere, negociáque alia gerere permiſſum erat.

Qui plures haberent liberos, aliis prælati.

Perſæ.

Viróque decedēte ſine liberis, omniū bonorū hęres lege Romuli vxor erat: ſi verò cum liberis, æqualem bonorū partem cū liberis ferebat. Vtque non ſeuera & triſtis, ſed læta atque hilaris illorū pudicitia foret, vxorib⁹ nec molere, nec coquere, aut alio ſeruili munere fungi permiſere, nuptáſque pecuniarū & fortunarū viri, ſacrorūque ſocias eſſe iuſſere. Iſtóſque qui in vxorem aut liberos violētas manus intuliſſent, velut ſanctiſſima deorū tēpla violaſſent, impios cōſceleratóſque duxerunt. Veteres enim, mulieres propter infirmitatē cōſilij, ſub parentum tutela cognatorūque eſſe voluere, donec viro deſpōſatæ, cōiugali copula iungerentur: tunc enim à tutela liberę, in virorum manu, non in ſeruitio erāt. Ideo & mariti mores pro lege habere, atque his ſe accōmodare conuenit. Contrà decet virum curare, ad cultum victúque ei ne quid deſit: nanque vxori malæ tractationis contra virū actio datur. Cauendúmque ne vxoris imperio maritus agatur: nam illum famoſum deſpectúmque paulo momēto præcipitē ageret. Quare verbum Catonis talia exprobrantis in Romanos ſæpe emanauit: Illos omnibus gentibus armis imperitare, ipſis verò vxores. Fuítque ideo proditum in Aſſyria, Lunę templum apud Carras fuiſſe, in quo qui Lunę ſupplicaret, vxoris imperio ſubigi: qui verò Luno deo ſacrū faceret, vxori dominari ferebatur. Quibus etiam mos à Semiramide traditus perdiu mãſit, vt viris vxores dominentur. Sauromatas etiam ferūt hoc habere pręcipuū, vt

Romuli lex

Vxores ſeruilia munera obibant

Qui in vxorem aut liberos violētas manus intuliſſent.

Vxor erga maritum, & contrà.

Viri ſub vxoris imperio apud quos.

Semiramis

Sauromatę

viri ſub imperio vxorio &famulatu ſint. Apud Ægyptios, vt viro mulier præficiatur, lege cauebatur, teſtãtibus vxoribus inter ſolennia ſponſaliorũ, in primis viſum ſuo arbitrio parere oportere. Spartanæ mulieres minimè muliebris animi, viris imperant, domeſticíſque negociis ſolæ præſunt, curáque omnis & procuratio ad ipſas pertinet. In quo fertur lepidè dictum Gorgonis vxoris Leonidæ, quæ quũ ab hoſpite argueretur, quod ſolæ Spartanę viris imperitarent, Haud immeritò, inquit: Nã ſolæ viros parturiũt. Semper tamen bonũ maritum agere, quam in Repub. magnum virum eſſe, pluris veteres cenſuerunt. Ipſiſque ad coniugii & ſobolis inuitaméta, inter muliebria iura, abundanti auro, mundóque muliebri, aureíſque ſegmentis & purpura, omnibúſque delinimentis vti permiſere. Quare in maximis bellis ſæpe matronas auro collato inops ærarium ſubleuaſſe, & magna Reipub. adiumenta dediſſe, perſpectum eſt. Legimus ſecundo Punico bello, quum Reſpub. infeſtis hoſtibus affligaretur, ſciréntque matronæ ærarium populi Rom. bello exhauriri, ipſas cœtibus factis ſponte aurum & ornamenta ſua in ærarium contuliſſe: cuius rei cauſa, vt feſtis profeſtíſque diebus dũ ad ſacra & ludos irent, carpẽto veherẽtur, à ſenatu datum eſt. Camilli quoque tempore, cùm à Gallis pop. Rom. redimere oporteret, in anguſtia ærarij, quicquid auri & ornamentorum erat, matronas publicè contuliſſe, eóque ſe populum redemiſſe accepimus. Propterea vt earum ſicut virorum, in funere ſolennis laudatio eſſet, ſenatuſconſulto cautum fuit: primáque Popilia à Craſſo filio laudata fertur in funere. Poſtea Iulius Cæſar defunctam primus laudauit vxorem: & Nero Poppeæ formam, & alia fortunæ munera pro roſtris magnificè extulit. Aliíque deinceps defunctarum laudes ad populum ſolenni oratione proſequuti ſunt. Vtque perpetuum hoc coniugale fœdus, & ſine diſſidio foret, vxori virum relinquere, & cum alio copulari nequaquam licebat: viro autem, niſi vxor in adulterio aut veneficio, ſeu clauium adulteratione deprehenſa foret, aut ſi vinum biberet, leges à Romulo latæ diuertere nulli ſinebant: qui aliter diſſidium feciſſet, bona viri ad vxorem deuolui voluere. Quare L. Antonius à cenſoribus notatus, & ſenatu motus fertur,

Ægyptii. *Spartani.* *Leonidæ vxoris dictum.* *Matronarum auro inops ærarium ſubleuatum.* *Matronæ cur carpẽto vectæ, & in funere ſolẽniter laudatæ.* *Diuortii cauſæ.*

quòd nullo conſilio aut modo, quam in matrimoniũ duxerat, repudiaſſet: & Tiberius Cæſar quæſtorem gradu deiecit, quòd quam coniugem duxerat, tertia pòſt die dimiſit. Tametſi ex leuibus cauſis repudium interceſſiſſe plerunque inueniamus. Siquidem Q. Antiſtius vxorem, quòd cum libertina fabulari viderat, repudiauit: & C. Sulpitius, quòd inuelato capite foras prodiiſſet: quippe veſte à capite deducta matronas incedere, minimè fas erat. P. quoque Sempronius, quòd ludos ſe inſcio ſpectaſſet, vxori repudium remiſit. Taxatúrque Mecœnas incõſtantiæ, quòd cùm ab vxore ſemel diuertiſſet, illámque reconciliata gratia paulò pòſt reduxiſſet, iterum ac tertio cum ea ſimultate exorta repudiũ fecit, & mox in gratiam venit. Quare millies eum duxiſſe vxorem ferebatur, cùm vnam haberet. Paulus verò Æmylius quum argueretur quòd poſt longum tempus vxorem Papyriam fœcundam & formam dimiſiſſet, dixiſſe ferunt, neminẽ ſcire in qua parte calceus, licet ſpecioſus foret, ſuos premeret digitos. Domitianus tamen Auguſtus equitem Romanum ob reductam vxorem, cum qua Martius ob adulterij crimen diſſidium fecerat, iudicum albo eraſit, & nota affecit. & M. Lepidus, quòd Apuleiæ vxoris deſiderium poſt diuortium ferre nequiret, morbo extabuit: ſicut Antiſtia repudiata à Pompeio, ipſius mater indignitatẽ ferre non valens, necem ſibi manu conſciuit. Solon verò lege conſtituit, vt qui vxorem exturbaſſet, dotem illi reſtitueret, alioqui interuſurium ſeſquidrachmale ob morã ſoluere cogeretur. Primus enim P. Caruilius Ruga poſt annum quingenteſimum trigeſimum tertium, vel vndeuigeſimum ab vrbe condita, quum vxorem duxiſſet, exqua vitio corporis liberos ſuſcipere nequiſſet, ſterilitatis cauſa diuortium fecit: quod apud diuerſas gentes fiebat conditionibus variis. Nam Thuriis hac lege permittitur, vt neutri cum iuniore ſponſa aut viro coniugium poſtea inire liceret, ne libidine aut illecebra voluptatum magis, quàm cauſa diuertiſſe videantur. Apud alios his verbis concipitur diuortium, vt pari voto vir & vxor inuicem dicerent: *Tuas res tibi habeto*. In ſponſalibus verò dirimendis hæc fuere verba: *Conditione tua non vtar*. Athenienſibus libello repudij porrecto à viro vel vxore, an

Repudium ob leues cauſas.

Solonis lex.

Quis primus repudiarit vxorem Romæ.

Thurii.

Herba diuortii concipiẽdi & ſponſaliorũ dirimendorum.

Libellus repudii.

concedi debeat, magiſtratus decernit. Apud Germanos ſemel cum nupta tranſigitur, cum qua ſeneſcẽdum erat: neque à viro diuertere, neque poſt obitum alteri nubere permittitur. Id tamen memoriæ proditũ eſt, vxori, concepto, necdum edito partu, poſt diuortium alteri nubere non licere Damnatûrque Auguſtus Octauius, quod Liuiam Druſillam ex altero viro abduxit grauidam, quam probauit vnicè. Neque in ius vocãti matronam, eius corpus tangere, aut à magiſtratibus ſummoueri permittitur, vt à tactu alienæ manus inuiolata maneat. Sed matronæ in ſemitis viros de via decedere iuſſum eſt: quod & ſenatuſconſulto cauebatur: neque dotale prædiũ, quódve dotis cauſa exhibitũ eſſet, viro inuita vxore alienare (quod lege Iulia vetatur) ne vxor indotata maneat. Expedit enim Reipub. dotatas eſſe vxores, licet priſcis ſeculis dos apud Romanos æs graue fuerit: mox decem millia æris, dotes non exceſſere: poſtea corruptis moribus, ad quadraginta millia ſupergreſſæ ſunt, in tantum, vt Megulia, quòd quingenta æris millia dotem dederat, Dotatæ nomen tulerit. Fuit tamen lege cautum, vt ſi mulier viro in manum cõueniret, omnia quæ mulieris fuiſſent, viro accederent dotis nomine. Proditúmque eſt, populum Romanum Caij Fabricij, & Cn. Scipionis, ac Manij Curij filias, quòd ob tenuem rem familiarem pro natalibus nubere non poſſent, de publico dotaſſe: ſicut Athenienſes Ariſtidis filias ob modicas facultates, ære ollato, connubio locarunt. Solon verò & Lycurgus ſalubriter conſulentes, ne ſponſæ magno coniugia inirent, viris dotes dare legibus vetuere. Germanorum fuit vetus conſtitutum vt viri vxoribus dotes dare cogantur: qua non exhibita, nihil conſociatum aut fœderatum ſponſalia haberent. Idem Cantabris, vt niſi à viro ſponſæ dos fuiſſet ſoluta, nullum eſſet matrimonij fœdus. Apud Indos pari boum ſponſas mercari permittitur, qui cùm in plures diuidantur ordines, vnius tribus viro, alterius ſumere non licet. Maſſiliẽſibus vltra aureos centum, dotem nulli dare permittitur. Cretenſibus dimidia pars bonorum quæ fratri contingit, ſorori dotis nomine accedit. Apud Gallos quantam pecuniam vir ab vxore accipit dotis nomine, tantam de ſuo conferre tenetur: vt quod inde redun-

Germani.

Dos vxoria l 1 ff ſoluto matri.

Megulia Dotata.

Solonis & Lycurgi lex. Germanorum vetus conſtitutum.

Cantabri.

Indi.

Maſſilienſes.

Cretenſes.

Galli.

Ægyptij. daret, cum fructibus ſuperſtiti accederet. Ægyptij verò adeò dotes auerſati ſunt, vt qui viri dotes acciperent, velut mancipia vxori addicerentur. *Carthaginenſes.* Carthaginēſes non dotibus, ſed nuptiarum impenſis, quas immodicas faciunt, modum ſtatuere. *Spartanorum conſtitutum.* Fuitque conſtitutum apud Spartanos, vt qui rei quærendæ cauſa locupletum affinitates quærerent, pœna mulctarentur. Quare Lacedæmonij qui Lyſandro ſuperſtite illius filias ſe ducturos vxores promiſerant, & eo morte ſublato ducere recuſarant, optimo iure, Ephoris iudicibus, pœnas dedere: quod ſpe præmiorum locupletum affinitatem affectaſſent. *Vbi vxores deliquiſſent in maritos.* Si quid verò ab vxore delictum eſſet, aut ſi quæ ſimultates offenſionéſve forent, ſiquidem leuia & per ignorantiam admiſſa, clementi animaduerſione & molliſſimis pœnis emendabant: ſiquid verò grauius, de eo vir non in iudicio & foro, ſed remiſſo iudiciorum munere, ne litibus obſtreperent, cum propinquis tanquam domeſticis iudicibus, cognoſcebāt quicquid diſſidij foret, *Viriplacæ deæ ſacellū* in ſacello deæ Viriplacæ, illarúmque contumaciam pœnis ſeuerioribus aut mollioribus cohibebant. Quod etiam Tiberius Cæſar ſtatuit, vt propinqui & neceſſarij matronas proſtratæ pudicitiæ, quibus accuſator deeſſet, communi ſententia coercerent. Nonnunquā vxoris offenſa, mariti iudicio permiſſa fuit: nam Pomponia Græcina capitis & famæ poſtulata, iudicio mariti inſons renunciata eſt. *Magiſtratus Athenis ad cōciliandum diſſidentes cum viris vxores.* Athenis verò erat magiſtratus, qui diſſidentes cum viris vxores, quæ non ſyncera fide in gratiam rediiſſent, ſine iurgio & ſine offenſa conciliaret: in quo Crates Diogenis ſectator fuit, qui litium omnium, & iurgiorum moderator & arbiter inter propinquos præcipuè habitus eſt. Sicut apud Spartanos *Harmoſyni* harmoſyni erant magiſtratus, qui mulierum petulantiā immodeſtiámque cohibebant. Apud alios fuere conciliatrices, quæ viris vxores, & vxoribus viros conciliarent. Adeóque more maiorum muliebri pudori ſalubri temperamento conſultum fuit, vt ne priuatam quidem rem agere fœminas, niſi autore parente, fratre, viróque permiſerint. Illud certè non eſt ab re dixiſſe, quòd quæ vno viro contentæ erant, quæque matronale decus ſeruaſſent incolume, haud aliter quàm pudicæ corona donabantur: *Poſt viri obitū ma-* quæ verò poſt viri obitum coniugium iniſſet, niſi poſt deci-

mum menſem nupſiſſet, leuis & impudica atque infamię inuſta putabatur. Ideo prægnantem bouem Numæ legibus immolare, & ita facinus expiare cogebatur. Neque omittendum, quondam vxores viris, & matres filiis, tunicas togáſque facere, eaſque acu & licio ac telis intexere conſueſſe: ſummóſque imperatores & duces à neceſſariis ſæpe veſtes contextas induiſſe. Quare Alexander Macedo, & Auguſtus Octauius, domeſticis tunicis ab vxore, matre & ſorore, aut nepte confectis, vſi ſunt, quas veteri more in atrio domus cum clientibus Romani intexebāt: Græci verò in œco & proœco. Quippe apud matronas quondam lanificium magnæ laudi fuit, lanámque feciſſe mulierem, pudicitiæ & probitatis ſignum erat: quod à Phrygibus inſtitutum ad Romanos fluxiſſe putarim, quibus Attalus rex prim⁹ aurum veſtibus intexere inſtituit. Vnde Phrygiones dicti, qui pictus veſtes intexebant. Quo enim tempore inter Romanos & Sabinos fœdus ictum eſt, cum Romulo & Tatio conuenit, vt Sabinæ ab omni opere, præter quā lanificio, immunes forent. Scribítque Varro, lanam cum colo & fuſo Tanaquilis, & ſandalia, in templo Anci Martij ad ſua tempora duraſſe incolumem, factámque ab ea togam regiam virgulatam, qua Seruius Tullius vſus fuit. Erat tamen pagana lege ſancitum, ne mulieres in via torquerent fuſos, aut illos detectos ferrent: quoniam frugum prouentibus aduerſa ri putabatur. Vtque lanificium veteribus cordi fuiſſe ad notarent, ſponſam nuptiarum die colum comptam, & fuſum cum ſtamine, ad virum deferre iuſſere: quem morē apud multos etiam nunc coli obſeruaríque videmus, præcipuè Iberos, quibus quicquid texunt mulieres, in commune conferunt, & virorum iudicio quæ plurimum tęxuit, honoribus cumulatur & precio. Phæacēſes quoque, Homero teſte, ſicut rei naualis viri, ita mulieres penſa trahendi, & acu veſtes intexendi peritæ ſunt. Non ſic Ægyptiis: nam viris domi penſa curare, fœminis verò in foro vacare vſus erat. Apud Perſas autem matronas lanæ admouere manus, aut calathum & penſa tractare, probro & turpitudini dabatur.

trimonium ineuntes.

Lanificium matronarum.

Phrygiones.

Paganę lex.

Phæacenſes.

Ægyptii.

Perſæ.

Ingens miraculum rerum quæ in Germania & Britannia tam ex vitibus quàm fluctu maris proueniunt.

CAPVT IX.

PRofectò rem mirificam,& oſtento ſimilem,& quæ dici credíque vix poſſit,amicus meus ſummus nuper enarrauit mihi, quam ego his commentatiunculis meis adiicere dubitaſſem (ita videtur eſſe rara dictu , & ſuper omnem impudentiam,prorſúſque ridiculæ vanitatis)niſi hoc pro comperto & explorato , multorum teſtimonio comprobaſſet,qui ſe non audiſſe vel legiſſe,ſed oculis vidiſſe,& manibus attrectaſſe aſſerebant. In citeriori Germania intra Danubium loca eſſe, in quibus, niſi contra frigora & gelu,ac feram ſæuámque hyemem,vites maxima parte anni ſub niuibus humo contectæ iaceant, cùm nulla his contra immodica frigora tempeſtatéſque firmitas ſit,vtpote in tractu gelidiſſimo, prorſus algore intereant. Eas demum liquatis niuibus, æſtate anni ingruente,& calore cæli,mirificè germinare, & frondes geniculatas emittere , ſed vini parum effundere. Intérque eas nonnullas, neſcio qua cæli temperie ſeu occulta & cæca origine,vites exiſtere peculiari miraculo,& admirationis præcipuæ: quæ clauiculos & plerunque candicantia folia ex puro auro germinent, & ſimul coaleſcant,illóſque vidiſſe,& manibus attrectaſſe, regibúſque & ſummis ducibus vnà cum palmite vitis rimoſo cortice , dono datos,ingenti miraculo fuiſſe : neque id vbique & paſſim, ſed aliis atque aliis in locis,& modò hic,modò alibi fortuito euentu,& prout naturæ libitum fuit,euenire: ídque apud incolas pro oſtento minimè haberi: ſed quia in locis pluribus id accidere ſoleat, quaſi inter quotidiana & frequentia reputari. Cuius rei cauſam quærentibus nobis,pleroſque eruditos conſulentibus phyſicæ non ignaros, qui naturalium rerum momenta & cauſas didicere, nemo eorum quiſquam ſatis exploratam ferre ſententiam,aut quæſtioni ſatisfacere viſus fuit : adeo difficiles cauſas explicatúſque habebat, niſi quod ex contagio terræ & glebæ, vbi hæc prouenere, cùm ibi aurifodinas eſſe certum ſit, ſubtus in radicibus coaleſcere aurum, & vnà ingenitum & condenſatum occulta vi & ori-

Vites in Germania

Clauiculi & folia vitiũ ex auro.

Cauſa.

gine, dum germina emittunt, mirabili naturæ conſtituto aut decreto ſtellarum, aurum ſimul erumpere, & ita germina concipere, frondéſque aureas emittere crediderũt: ſicut in Scythia autores tradunt in montibus vbi miniũ effoditur, ex terræ contagione & cęli moderamine extare rubras niues. Iunius Dentatus Parthenopeus ingenio ornatiſſimo vir apprimé nobilis & eruditus, quocum mihi à primo ætatis gradu vetus & magna amicitia fuit referre ſolebat pleraq; prodigioſa & admirabilia: inter quæ miraculum ingens in penitiſſimis oris Britanniæ & ſinu intimo, vbi æſtus effuſi Oceani, ſecundi & reciproci ad Lunæ augmenta & damna, ac frequentes fluxus maris & refluxus, haud ſecus quàm tempeſtas ſtatis vicibus litora infeſtant, ab autoribus memorati exiſtunt, ſæpe malos & nauium carinas vetuſtate tabeſcentes, ad litora expoſitos, & diutina aqua madefactos, quoſdam veluti fungos breui pediculo, iuxta aquas gignere, paulatímque adoleſcere inter fluctus, lapſiſque diebus etiam moueri, ſed tamen à trunco minimè diuelli: interiecto deinde tempore, velut ad iuſtam magnitudinem peruenerint, mirũ dictu tradit, quod omnẽ ſuperat fidẽ, fungos eiuſmodi ita genitos, à trunco ſponte euelli, mox alis emiſſis, & penniculis enatis euolare, & marinas aues exiſtere, veſciq; piſciculis litoralibus, pérque maria paſſim enatare, paritérq; apud incolas mirum non haberi: ſed quia paſſim id euenire ſoleat, quotidiano vſu miraculũ eſſe deſinere. Hæc inquam mirifica viderẽtur, niſi monſtrifica eſſe vbiq; ſolertis prouidentíſque naturæ opera experimento videremus. Ita enim parens natura cõparauit, & opus fabricata eſt, vt ſub orbe diuerſiſſimo, pleraque dictu admirabilia, excedentia fidem, inexplicabili difficultate gignantur. Nam quis crederet quod Ariſtoteles, Cicero & Plinius tradunt, in Ponto Euxino apud Hypanim fluuium tenues membranas acinorum modò innaſci arboribus, ex quibus mox volucris quadrupes, quæ vltra diem vitalis non ſit, erumpere conſpiciatur? Aut quod idem ſcribit Ariſtoteles περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων, in Cypro genus quoddam gigni æris, auro non abſimilis, quod in fruſta minutiſſima conciſum agricolæ ſerant, mox ad pluuiam exoriri & coaleſcere: & poſtquam adoleuerit ad iu-

Niues rubræ in Scythia.

Fungi in carinis nauibus nati, qui deinde viuant.

Vide Hectorem Bortiũ in hiſt. Scotorũ fo. 14

Apud Hypanim fluuium.

Aes ſeminatum in Cypro.

ſtam maturitatem, colligi & recondi? Vel quod idem compertum in Iberia dicit, paſtores quandoque ſyluam incendiſſe: mox tellure conſciſſa, multũ argenti deliquati effudiſſe, iudicatúmque eſſe, glebam refertã venulis, orichalchũ argentúmque educere? Aliáque quæ arduæ ſunt explicationis, & difficultatis immenſæ. Atque, vt reliqua omittantur, nónne vſu quotidiano aſſiduóque experimẽto didicimus, ex minimis paruíſque ſeminibus leui calore fotis, animari vermiculos mirabili cõſtituto, qui fronde cõtecti & educati, paulò pòſt cùm adoleuerint, ſericum, vnde nobis precioſarum veſtium vſus eſt, ex ſe emittant, & demum quum adulti fuerint, gignant ex ſe cucullos & follicula, in quibus reconditi immoriantur, indéque enaſcantur papiliones cãdiduli, qui inuicem nexi pariunt ſemina, ex quibus denuo naſci queant? Iſta quidem frequenti apud nos ſpectaculo quaſi quotidiana viluere: quæ ſi aliis referantur, quibus hæc incõperta ſunt, prorſus incredibilia, & fide caritura, ac fictis ſermonibus ſimilia haud dubiè viderentur. In qua quidẽ re mirari ſuccurrit, quod Procopius Græcus autor literis & monumentis recentium hiſtoriarum prodidit, Iuſtiniani temporibus commentũ hoc ſerici, ſolerti ingenio quæſitum, primùm in Italiam allatum fuiſſe, cùm antea incompertum foret & incognitum. Cuius dicto licet coniectari, Sericeas veſtes ex vermiculis, quales hodie viſuntur, apud prius ſeculum & veteres Romanorum non fuiſſe, licet byſſus & purpura ac veſtes Sericæ, diſſimili videlicet licio contextæ, omnium ſermonibus celebratæ ſint, quod ex frondiũ canicie depectunt Seres. Byſſúmque apud Indos frequẽtem gigni tradunt, ex arbore populo haud diſſimili, foliis verò ſalici, quem in Græcia etiam naſci Pauſanias prodit: apud eóſque lanigeras arbores florẽ emittere cum nucleo, quo detracto, reliquum vt lana carminetur. Atque in Perſicis inſulis arbores inſtar cotonei mali cucurbitas emittere, quæ mox ruptæ, lanuginis pilos oſtendant, ex quibus conficiuntur veſtes. Et in Atlante arbores naſci, quarum comæ lanugine veſtiũtur, quæ Sericis velleribus nõ cedant. Quod nobis quoque ſatis probabile, nec à fide deuium videretur: niſi apud Indos & Ægyptios bombycem Coam intexere vermes, qui aranearum more

Vermiculi ſericũ ex ſe emittentes.

Papiliones.

Sericæ veſtes quando primũ emerſerint.

Byſſus.

Lanigeræ arbores.

Arbores in Perſicis inſulis.

In Atlante.

ſila deducant, multiplici lectione videremus.

Locus ex Iuuenale declaratur, & quotuplex apud veteres libertatis genus fuerit, qualiterque ciuitas amittebatur vel dabatur.

CAPVT X.

IN Iuuenalis ſatyra quinta, qua in eos inuehitur, qui potentiorũ ſectatores fiunt, hos verſus poſtremos meminimus legiſſe:

Omnia ferre
Si potes & debes, pulſandum vertice raſo
Præbebis quandoque caput, nec dura timebis
Flagra pati, his epulis & tali dignus amico.

Quos plerique parum docti grammatici, verborũ inuolucro interpretati, ita ſtudioſos demorantur, vt non ſit facile æſtimare, quæ tandem autoris mens, & qui verborum ſenſus exiſtat, qui tamen ſi explorato iudicio exponantur, profectò manifeſti apertique fient. Et licet aliud alij autument eruditiores, huic ego opinioni accederem quæ magis ex contextu verborũ redundat: Quòd quum antea multis criminationibus illos qui menſas potentiorum ſectantur, & aliena quadra ſtudent viuere, poëta fuerit inſectatus: poſt multa quæ ſub alieno imperio digna atque indigna pati neceſſe eſt, vt tandem ſe in libertatem vendicent, & iugum quod imperioſi domini ferendo ſeruitium, ſponte ſubierant, demũ è colo diſcutiant, ſuadendo cõcludat: quódque pulſandum caput vertice raſo probè arbitratur: ſcilicet modum quo liber quiſpiam à prætore fit, deſignauit. Fuit enim antiqui moris, vt qui ex ſeruitute in libertatem vocabatur, raſo capite ad prætorem itaret, apud quem bis térque caput percuſſus, vel per lictorem percuti iuſſus, virgula quæ vindicta dicta eſt, aut feſtuca in eum iacta, quum eum vertiſſet dominus, prætoris iuſſu ſeruituti eximeretur: quíque libertatẽ eo modo nactus fuerat, manumiſſus vindicta dicebatur. Quo genere manumiſſionis libertatem vnà & ciuitatẽ Romanã aſſequebatur: ſcilicet à Vindicio Vitelliorum ſeu Aquiliorum ſeruo, cuius indicio detecta cõiuratione de opprimendis conſulib⁹, autore T. Liuio, prim⁹ libertatẽ & ciuitate donatus eſt, Cautúmque fuit, vt qui ita libertatẽ aſſequuti eſſent, vindicta manumiſſi dicerẽtur. Raſo enim ca-

Manumiſſio quibus cæremoniis fieret. l. ego & l pater. ff de manuũ vind.

pite, tam illi qui liberi fiebant, quaſi tempeſtatẽ effugiſſent, quàm qui bello capti ſeruitute exempti fuerant, incedere, & triũphantis currum proſequi conſueuere. Obſeruatúmq; fuit, vt in templo Feroniæ libertorũ deæ, tam ſerui quàm addicti ex cõpedibus & ergaſtulo, libertorum munia acciperẽt. Non ergo inſcitè, debere eos qui potẽtioribus tã ſeruiliter famulantur, caput raſo vertice prætori pulſandũ præbere, ſéque in libertatẽ vendicare, nec dura Virronis flagra patienda eſſe, poëta cenſuit: ſcilicet alludens ad eos qui ex ſeruitute à prætore manumiſſi, & libertate donati ſunt. Apud Lacedęmonios verò, qui ſerui mancipio eximũtur, fronde coronati incedũt, & templa circumeunt: apud quos ij qui à tyrãnis liberati erant, adſcripti vocabãtur. Sed notandũ, apud Romanos libertatum triplices fuiſſe ſpecies: nam plerique manumiſſi, liberi ſimul & ciues Romani erant, quæ maior libertas, & ex vindicta appellatur: alij teſtamẽto, vel in æde ſacra, aut ante conſulem, vt inquit Caius: nonnulli cenſu fiebãt liberi, quo genere manumiſſionis etiam ciuitatem Romanam aſſequebantur. Quum enim ſoli ciues cenſerentur, ſiquis ſeruus iubente domino in cenſum relatus eſſet, & liber & ciuis erat: qui tamen cenſus non ius ciuitatis cõfirmabat, ſed indicabat eum qui cenſus fuiſſet, pro ciue ſe geſſiſſe. Quum quidem ciuitatem & libertatem, niſi aut proſcriptione ſolum vertendo, aut ſi aqua & igni interdictum foret, ex decreto ſenatus iuſſúſque populi, nemo inuitus amittebat. Neq; enim ciuem Romanũ ſine autoritate ſenatus ciuem eſſe deſinere fas erat, niſi capti ab hoſtibus fuiſſent: tunc enim quoad captiui erant, ius ciuium & ciuitatem amittebant: qui ſi in vrbẽ poſtea redirent, iura ciuitatis & libertatis poſtliminio recipiunt: itaque liberi & ciues Romani fiunt. Fuítque memoriæ proditum, vt quem pater aut populus vendidiſſet, vel pater patratus hoſtibus dediſſet, ſi ab hoſtibus receptus ſuſceptúſque fuiſſet, cum eo nullũ poſtliminium foret. Quod ſi is quem pater patratus deuouerat, receptus non ſit, cum eo poſtliminium eſſe, conſentiunt omnes: quum nec deditio, nec donatio ſine acceptione intelligi poſſit. Ciuitatem Romanam amitti, ſi Romanus ciuis vrbis alterius iura aſciuerit, multi cenſuere, quum duarum ciuitatum

Feroniæ tẽplum.

Lacedæmonii.

Adſcripti.

Apud Romanos triplices libertatũ ſpecies

l. 1. C. de iis qui in eccl. manu.

Poſtliminij ius.

§. ſi ab hoſt. Inſti. Quibus mo. ius pa. po. ſol.

l. poſt liminiũ ff de capti. & poſtlim. re.

Qui ab imperatore ciuitate donatus eſſet.

tum iure ciuili nemo cenſeatur ciuis. Animaduerſumque eſt,eum qui ab imperatore ciuitate donatus eſſet,nunquã ob crimen,populi iudicio fuiſſe condemnatum:ſi qui tamen rei capitis agerentur,& ob id ſolũ verterẽt,nõ prius ciuitatẽ amiſiſſe cenſebãtur,quàm eſſent recepti in eam, quò vertendi ſoli cauſa venerant ídque non ademptione ciuitatis,ſed aquæ & ignis interdictione fieri. Hanc verò ciuitatem à principio parciſſimè populus Romanus dabat: quippe Craſſo & Scæuola C O S S. ne ius ciuitatis in colluuione & quaſi promiſcuum foret, cautum fuit, ne hi qui ciues Romani non eſſet, pro ciuibus fierent. Quare Punico ardente bello, Murrina Syracuſanus ob plurima in remp. merita, & quòd in Sicilia cum equitatu tranſierat ad noſtros,ex autoritate ſenatus, & rogatione populi,ciuitate donatus fuit,loco magni muneris. Mox lege Gellia & Cornelia,vt niſi quibus Cn. Pompeius ciuitatem dediſſet,nemo ciuis fieret,decretũ eſt: quo tempore Theophanem Mitylenæũ ciuitate donauit pro concione. Antea verò lege Apuleia,quam Saturnin⁹ COSS. C.Mario tuliſſe dicitur, vt in ſingulas Latinas colonias ternos ciues facere liceret,cautum erat. Deinde lege Põpeia,quam Põpeius Strabo tulit,veteribus incolis Tranſpadanis idem iuris quod Latinis coloniis, tributum eſt, quos poſtea ciuitate donauit.C.quoq; Gracch⁹ Italos & Romanos eodem iure cenſuit,quo tẽpore Italicis populis pluribus ciuitas tributa fuit.Primúſq; Fuluius Flaccus conſul Italos,vt in ciuitatem aſſumerentur,excitaſſe dicitur: deinde Tyrrheni,Lucani & Sãnites iure ciuitatis donati fuere.Demum Sylla illorũ ſeruus,qui ciuili bello ceciderant partium ſuarum,in libertatem vendicauit.& ciues eſſe voluit:qui tametſi ius ciuitatis haberent, non tamen cum veteribus tribubus ſuffragia ferebant,ſed ex illis velut nouis incolis alias effecit tribus, in quibus vltimi ſuffragabantur:ita fiebat, vt ad illos perraro ſuffragij ius veniret. Quæ omnia poſt ciuile bellum, quum rerum Sylla potiretur & ſummã imperij teneret, ſublata & inducta,in melius emẽdauit.Nam magnæ ſibi curæ fuit,nõ in colluuione omniũ,neque apud exteros nomẽ Romanum paſſim vulgari. Ideo populi iuſſu comitiis centuriatis, ſingulis municipiis ius ciuitatis, quod antea accepe-

Ciuitatem parciſſimè initio dabant Romani.

Põpeij Strabonis lex.

C. Gracchi lex.

Ciuitate donati rarò ſuffragabantur.

Licinia & Mutia lex. rant, ademit. Quod & Licinia lege & Mutia cauebatur. Quippe quum Italiæ populi magna pars ſe pro ciuibus gererent, Licinius Craſſus orator, & Mutius Scæuola pont.max. vt in ſuũ quiſque ius rediret, legem de regendis ciuitatibus tulerunt, quum ſumma cupiditate ciuitatis Romanæ Italici populi tenerentur: qua lege ita alienati animi ſunt, vt principium belli Italici fuerit. Itaque ius ciuitatis, quod cum infimis antea promiſcuum erat, apud paucos redundans, optabilius fuit. Diuus poſtea Cæſar medicinam profeſſos, & liberaliũ artium doctores, præcipui muneris loco ciuitate donauit: qui quũ Nouocomenſibus ius ciuitatis dediſſet, Marcellus conſul id irritum fecit, arreptúmque decurionem Nouocomenſem virgis in foro pulſauit, pręfatus ea dediſſe verbera, ne ſe Romanum ciuem aliquando cenſeret. Marius quoque legem tulit, vt niſi ex decreto populi, nemini in Regione eſſe liceret- Mox Syllæ exẽplo, mille homines Camertes, propter nauatã inſigniter operam in bello, ciuitate donauit. Erátque conſtitutum, vt qui in numero ciuiũ Romanorũ adſciti, quíque ciuitatẽ Romanam populi iuſſu aſſequuti fuerant, (ne quid diſcriminis cum veris ciuibus foret) pudẽdas artes, & homine Romano indignas, nõ pertractarẽt, ac mutatis exploſiſque veteribus nominibus, P. Cornelij, Metellorúmque, & Claudiorum, aliorũque nobiliũ Romanorum priſca nomina, tanquam veri ciues, & cultu Romano educati, vſurparent. Demum Auguſtus Cæſar vindex maieſtatis Romanæ, ne vnquam tort' aut vinctus vllo libertatis genere ciuitatem nanciſceretur, edita lege ſtatuit: ipſámque parciſſimè & velut magnũ operæprecium largitus fuit. Quod & Claudius Cæſar prohibuit: nam peregrinæ conditionis homines, gentilia Romanorum nomina aſſumere vetuit, ciuitatémque Romanam vſurpantes, ſecuri percuſſit. Sed animaduertendum, non omnes qui in ciuitatem adſciti erãt, protinus ſuffragij ius in tribubus habuiſſe, vel ad magiſtratus & honores admiſſos eſſe: quia niſi ius ſuffragij à populo his impartiretur, atque in tribus admiſsi deſcriptíque fuiſſent, ad dãdos honores, promouẽdóſque magiſtratus, ius ſuffragij non habebant. Siquidem multis dabatur ciuitas ſine ſuffragio, pleriſque ius Quiritium, nonnullis libertas,

Lex de regẽdis ciuitatibus.

Docti ciuitate donati.

Marij lex.

Ciuitate donati à pudẽdis artibus abſtinebãt, & nomina mutabant.

Aug. Cæſaris lex.

Ciuitate donati ſine ſuffragio.

aliquibus ius municipij & fœderis, pluribus ius Latij, alij tanquam coloni, alij ſtipendiarii & vectigales habiti, nonnulli ſponſione in amicitiam recepti fuere. Quam quidem ſuffragii lationem, ſine cõſulto ſenatus ſolus populus vt beneficiũ tradebat. Ius verò Quiritium, primùm Archagatho medico cum taberna in compito Acilio datum fuiſſe legimus: municipii verò illis qui ex alienis ciuitatibus adſciti, munerum Romanæ ciuitatis participes erant, niſi quòd ad ſuffragia ferẽda, & magiſtratus admitti nõ poterant: ſicut Fundanis, Formianis, Cumanis, Acerranis, Lauiniis & Tuſculanis, qui haud multò pòſt in ciuitatem admiſſi fuere. His nanque & Campanis equitibus ciuitas ſine ſuffragio data fuit: quibus poſtea & Arpinatibus ius ſuffragii, quod antea negabatur, conceſſum ferunt. Anagninis quoque ciuitas ſine ſuffragii latione collata eſt, conſiliáque & connubia adempta, magiſtratibúſque interdictum, prçterquã in curandis ſacris. Et quũ Puteoli, Salernum & Buxentũ, pro eo quod aſcripti coloni nomina dediſſent, ſe pro ciuibus gererent, ſenatus iudicauit non eſſe ciues. Nonnũquam qui ex manucipiis ſuo iure & legibus vtentes, muneris tantùm cum populo Romano particeps erant, nullis neceſſitatibus aut alia lege vel fœdere adſtricti, municipes dicti ſunt: ſicut M. Cato ſenex, T. Coruncanus, Caius Marius, M. Tullius, & alii. Tertiò, qui ad ciuitatem Romanam ita venerunt, vti municipia eſſent ſuæ cuiuſque ciuitatis & coloniæ, vt Tiburtes, Præneſtini, Piſani, Vrbinates, Nolani, Bobutinenſes, Placentini, Napeſini, Sutrini, Lucenſes. Fuítq; obſeruatum, vt ita recepti, peregrinorum loco non haberentur, ſed ciuiũ. Et tãetſi ius coloniæ quàm municipii ſemper maius & auctius fuerit, quòd coloni iura inſtitutáque populi Romani, nihil ſui arbitrii habẽt: municipes verò ſuis vtuntur moribus & inſtitutis ſine imperio populi Romani: tamen in coloniam ſemel auſpicato deductam, illa incolumi, noua colonia deduci nequit, licet illa exiſtente noui coloni deduci valeant. Differt tamen colonia à municipio, quia ex ciuitate colonia aliò traducitur, municipes verò aliunde in ciuitatem veniunt. In quo animaduertendum, plura fuiſſe coloniarum genera: nanque aliæ Latinæ, aliæ ciuium Romanorũ dictæ ſunt, aliæ

Ius Quiritiũ cui primo datum. Municipij ius.

Coloniæ à municipio differentia.

Coloniarũ genera.

ex vtriſque, nonnullæ ex peditibus vel equitibus, quũ in agrum bello captum ſtirpis augendæ cauſa mittebãtur: ſiquidẽ Bononia, colonia Latina fuit: Mutina & Parma, ciuium Romanorum: Placentia equites ſolos habuit Latinos, licet Cicero Placentiam municipium, non coloniã dicat eſſe. Erátque conſtitutũ, vt ſingulæ coloniæ annuã penſionẽ populo Romano pẽderent: tametſi Liuius Druſus tr. pl. duodecim colonias ſine onere penſionis deduxiſſe legatur. Fertur tamen populus Romanus Iliensibus ob generis vetuſtatem, & quia autores Romanæ ſtirpis fuerant, pleniſſimam immunitatem dediſſe, vt tutelæ curæque excuſationẽ haberẽt: Tyriis verò libertatem, ſicut Atheniẽſibus, & Theſſalonicis, quibus etiam diuus Seuerus ob egregiã fidẽ Italicũ ius dedit. Cyzicenis verò, quũ Mithridatico bello ob inſignè operam libertatẽ meruiſſent, poſtea Tiberius Cęſar, quòd inſolenter in ciues Romanos ſe geſſiſſent, libertatem ademit, & ſtipendiarios fecit. Nero quoque vniuerſæ Achaiæ libertatem dedit, Græciámq; liberam dimiſit, & nationes Alpum maritimas in ius Latij tranſtulit. Ex inſulis verò, Cephalenia, Zacynthus, Ægina, liberæ fuere. In Aphrica, Carthago, Leptis, Adruma, Ruſpinum, Tapſus: quę etiam à diuo Seuero & Antonino iuris Italici factæ ſunt. Otho Lingonibus vniuerſis ciuitatem dedit. Ex finitimis, Oſtia, Antium, Minturnæ, Tarracina, & aliæ plures, militiæ aliorúmq; munerũ vacatione fungebãtur. In Sicilia, quia prima omniũ prouincia facta eſt, Mamertina ciuitas & Tauromininiana, fœderatæ: liberæ verò & immunes, Centuripinum, Alexina, Segeſtana, Aletienſis, & Panormitana. Inter quas Centuripini & Segeſtani Latinitatis iura obtinebant. Erátq; vetus mos, vt qui ius Latij haberent, alios ſumere magiſtratus aut præſides non tenerentur, niſi Romanos ciues. Nemauſenſes enim quum ius Latij obtinerent, ad ædilitatem & quæſturam alióſq; honores, nullos niſi Romanos ciues admiſere. Poſtea liberalitate populi Romani, ex omni genere, omníque natione terrarũ, benemeritos de nomine Romano, quorũ virtus enituit, in ciuitatem adſciſcere, & fide ac ſocietate iungere, vſus inualuit. Eſtque inter exempla, non ſtipendiarios modò, ſed hoſtes populi Romani, quum ad noſtros imperatores

Libertas.

Ius Latij.

Priuilegiũ eorũqui ius Latij haberent

Liberalius deinde ciuitatẽ dabant Romani.

De iure Latinitatis vide elegantẽ locũ Alci. lib 2. diſ. punct. cap. 21.

profugiſſent, aut magno vſui reipub. fuiſſent, quinetiam ſeruos bene de repub. meritos, ciuitate donatos eſſe. Itaque Tuſculanos, Æquos, Volſcos, Hernicos bello victos poſt victoriam ciuium numero Ro. adſciuere, ſuæque tutelæ duxere, & veluti patroni clientes, in fidem accepere, cognationéque & hoſpitio iunxere. Sic Iulios Alba, Coruncanos Camerino, Porcios Tuſculo oriundos, in ſenatum aſciuerunt Lapſis deinde temporibus latiùs hoc ius propagatum fuit, ita vt in Hiſpania oppida Latio antiquitus donata, vndetriginta numerētur: libertate, ſex: fœdere, tres: ſtipendiaria, centum viginti. In citeriori verò, oppida ciuium Romanorum, tredecim: Latinorum veterum, octodecim fuerunt: fœderatum, vnum: ſtipendiaria centum triginta quinque. Inter quas, Pacenſes & Emeracenſes in Luſitaniā iuris Italici fuere. In Aphrica ciuium Romanorum quindecim. Denique repub. variis caſibus agitata, Veſpaſianus vniuerſæ Hiſpaniæ ius Latii tribuit. Otho Lingonibus vniuerſis ciuitatem dedit. Claudius verò Cæſar, omnes Græcos, Gallos, Hiſpanos, Britannos, Sauromatas, ciuitate donare, & togatos videre ſtatuit. *Ius ciuitatis latius propagatū.*

Quinetiam non modò in iura ciuium, ſed in imperium ſæpe externos Romani adſciuere. Primus enim Traianus externus, & deinceps alii ad imperium promoti ferūtur. *In imperiū adſciti.* *Athenieſes.*

Solon verò Athenienſibus, pręter eos qui ſacra & genus aut ſtirpem antiquiſſimam haberent, ius ciuitatis nulli peregrino dari mandauit, niſi ei qui aut perpetuo exilio patria pulſus eſſet, aut alicuiꝰ artis cauſa cum penatibus & domo Athenas commigraſſet. Poſtea Pericles legem tulit, vt hi ſoli Athenienſes fierent, qui vtroque parente Athenienſi ciue nati forent: in tantum, vt Euagoras vix propter multiplicia beneficia ciuitate donari meruerit. *Periclis lex*

Qui etiam autor fuit, vt ex non legitimo matrimonio editi, ciuium non cenſerentur numero: licet contra legem à ſe editam, illegitimum filium ſibi ſuperſtitem, ciuis loco haberi voluerit. Deinde inquilini & aduentitii paſſim in ciuitatem adſciti fuere, coacti, tributi nomine, drachmas duodecim quotannis pendere: fœminæ verò, ſex.

Lacedæmonii verò Lycurgi legibus & Thebani, nouos incolas & peregrinam ſtirpem non admiſere: ſed ius ciuitatis & vrbis vſum peregrinis interdixere, victóſ- *Lacedæmonii.*

que armis pro alienis arcuere. Finitimos tamen, quos Helotas nuncupant, pari iure vixiſſe, & à Procli & Euryſthenis Heraclidibus deſcendentes, in ciuitatẽ adſcitos fuiſſe comperimus. Quinetiam peregrinis Spartam adire, omni tempore non licuit, quòd illorum commercia vitarẽt: quare Dirinoxeni, quaſi fallentes hoſpitem dicti ſunt. Nec ſolum Spartæ peregrinos & conuenas non admiſerunt: ſed ſi quis ciuis Sparta diſcedens, apud exteros moraretur, capite luebat: quibus nec peregrinari licitum erat, ne verſutias & dolos à peregrinis haurirent. Neque aliud Lacedæmoniis & Athenienſibus fuiſſe fertur exitio, (quanquam multum armis valerent) niſi quod victos bello, oſos haberent, nullóque cõmercii iure dignos ducerent. Qua de re Phocion Athenienſibus ſubiratus fuit, quòd filium Spartam ad peregrina noſcenda inſtituta dimiſiſſent. Tyrtæum tamen poetam Lacedæmonii ciuitate donarunt, contra inſtituta maiorum: quod ideo factũ Pauſanias ait, nequando illis obiici poſſet, quòd peregrino duce vſi fuiſſent. Athenienſibus quandoque lege cautum fuit, ne quis Athenienſium Megaram pedem inferret, mulcta capitis indicta, quòd odio eos proſequerẽtur perniciali: Pœnis, ſiquis vi tempeſtatis, aut hoſtium impetu ad eorum litora applicuiſſet, intra quintum diem abire cogebatur. Carthaginenſes quoque adeò peregrinos oſos habebant, vt qui in Sardiniam aut Herculis columnas adnauigabant, mari demergerent. Quod de Scythis quoque proditum eſt, qui adeo peregrinos inſectati fuerunt, vt eos omni vitæ commercio prohiberent: Anacharſim, quod ſacra Græco more faceret, occiderint. Idẽ de Scythotauris, qui pro hoſtiis aduenas immolabant, proditum eſt. Inter cæteros feruntur Gamphaſantes in intimis Libyæ oris, adeò hominum commercia fugere, vt nulli ſe peregrino miſceri ſinant: & Seres, qui cœtus & congreſſus fugiunt hominum, ita vt rerum precia oculis æſtimantes, ſua tradant, aliena non emant: ſcilicet arbitrati, iura ciuium cum peregrinis cõmunicari non oportere. Apud Indos quoque niſi triduo, hoſpitem diuertere non licebat, ne ciues longo vſu diſſimiles mores imbuerẽt, & in alienas leges ritúſque trãſirẽt. In Ægypto quoq; apud Buſirim & Cynoſpolim, hoſpites non diuertebant

Helotæ. *Inhoſpitalitas.* *Dirinoxeni* *Quid Lacedæmoniis & Athenienſibus fuerit exitio.* *Tyrtæus poeta.* *Athenienſium lex.* *Carthaginenſes.* *Scythæ.* *Scythotauri.* *Gamphaſantes.* *Seres.* *Indi.* *Ægiptii.*

neque admittebantur alieni: qui omnibus ferè barbaris
mos exoletus erat, vt hoſpites finibus pellerẽt. Claudius *Claudij edi-*
quoque Cæſar peregrinos ferre gentilia Romanorũ no- *ctum.*
mina vetuit edicto. Proditúmque eſt de Epidauriis mirũ, *Epidaurii.*
quòd quum Illyricos mores oſos haberent, nec illorum
commercia vitare poſſent, vt ſe à contagione accolarum
ſeruarent immunes, ita cauiſſe, vt vnum ſeligerent ætate
grauem, qui ſolus ad illos penetraret, cum quo commer-
cium haberent, quem poletem dixerũt. Contrà verò Ger *Poletes.*
manis ius hoſpitij ſanctiſſimum erat, hoſpitiíſque ita eni *Ius hoſpitii*
xè indulgebant, vt quenquam hoſpitum cum quo menſa *apud Ger-*
fuiſſet communis & ſacrificia, arcere tecto, aut auerſari *manos.*
nefas ducerent. Idem apud Lucanos, quibus lege caueba- *Lucani.*
tur, vt ſi quis Sole occaſo diuertẽtes hoſpites notos igno
tóſque domo exigeret, κακοξενίας teneretur, mulctámque *κακοξενίας*
eo nomine pendere cogeretur. Calabri quoque hoſpites *Calabri.*
comi hoſpitio benignè inuitant, pyra illis affatim appo-
nendo. Traditum tamen memoriæ eſt, quum inter Mega
renſes & Corinthios de imperio certaretur, captiuos in
bello tam leniter habuiſſe, vt illos velut hoſpites inuicẽ
tractarent, & ſine precio dimiſſos, doryxenos appellarẽt.
Illis enim Iupiter ξένιος in præcipuo cultu erat, id eſt hoſ- *Iupiter xe-*
pitalis. Quare milites cum hoſtibus extra aciem familia *nius.*
ria iura ſeruabant, in acie vero pugnabant vehementiſſi- *Apud Græ-*
mè Græcis quoque diſſimiles & longè diſpares libertatis *cos qui à ve-*
ſpecies fuere: ſiquidem non pari libertate fruũtur, aut ve- *ctigalibus*
ctigali & tributo premuntur omnes: quippe Tenedii & *immunes,*
Hæmij vectigales erant, Chii tributorum immunes & li *& qui nõ.*
beri, nauibus tantummodo præſtandis obnoxij. Cythera
Laconiæ inſula, hoc tantum premebatur onere, vt è Spar
ta præfectum quotannis acciperet ad reddendum iura.
Lacones præter amicorum miniſteria, aliud nihil tributi
nomine pendebant. Vici quoque circa Babyloniam ad
præbenda cibaria canibus regum cogebantur, reliquis e-
xempti oneribus. Aethiopes verò tertio quoque anno bi
nos ſemodios auri rudis Dario regi pendere dicuntur, du
cenos faſces ebeni, quinos pueros, & elephantorum den-
tes vigenos. Sicut Colchi cẽtenos pueros, & totidẽ virgi-
nes, reliquorum tributorũ immunes. Indi autem æquali
omnes premũtur onere: nam quartam fructuum partem

regibus annis ſingulis pendere coguntur. Syri (vt inquit Vlpianus) à quartodecimo maſculi, à duodecimo fœminæ ad quintum & ſexageſimum annũ tributa conferunt. Leptis in Aphrica tantum vectigalibus valuit, vt ſingula in dies talenta Carthaginenſibus vectigal penderet. Sicut ex effoſſione æris in Macedonia, ſingula talenta in ſingulos dies Alexandro pendebantur. Et Babylon regi Perſarum, ſingulis diebus ſingulas argento plenas artabas ſoluebat. Apud Romanos verò qui populi liberi erant tributi nihil conferebant, ſtipendiarij autem ad militam ôpus ſtipendia pendere cogebãtur: licet ex Cæſaribus plerique vectigalia noua & inaudita propoſuerint, vt pro eduliis quæ tota vrbe vænirent, pro litibus atque iudiciis quadrageſimam ſummæ: ſicut Caligula exegit ex gerulis octauam, ex proſtitutis quantum vnaquæque vno concubitu mereret. Veſpaſianus quoque vectigalia reuocauit noua, & grauia prouinciis auxit. Alexander Seuerus braccariorum, linteonum, citrariorum, pellionum, plauſtrariorum, argentariorum, aurificum, & aliarum artium vectigal inſtituit: ex quo thermas quas fundauerat, pluribus vſibus ornauit. Antiquis etiam Romanorum, ex agris & noualibus decima ſeminum dabatur vectigalis nomine: nanque aratores decimam frumenti populo Romano pendere cogebantur. Tiberius Cæſar centeſimam rerum venalium, in ducenteſimam relaxaſſe dicitur. Et Nero in initio ſui principatus, quò gratiam popularem aucuparetur, quintam & vigeſimam venalium mancipiorum remiſiſſe, & Traianus vectigal vigeſimarum ſuſtuliſſe. Proditúmque memoriæ eſt, quum in dubium veniret, qui liberi eſſent populi, quíve ſtipendiarij, à M. Antonino publicos tabellarios inſtitutos, vt ſi in prouincia quiſpiam cauſam liberalem diceret: per eos teſtationes libertatis, & alia immunitatis documẽta Romam ferrẽt.

Romanorũ vectigalia.

Minorem verò libertatem, ſeu mediam, ij aſſequi dicebãtur, qui manu à prætore emiſſi, non Romani ciues, ſed Latini nominis tantum ex lege Iunia Norbana fiebant: vel ſuprema voluntate domini teſtamento, ſi eum hoc expreſſo manumiſiſſet: aut ſi inter amicos dextra apprehenſum, ad ſe conuertens, liberum eſſe iuſſiſſet. Hi enim his immunitatibus, quæ Latinis populis ſocietate & fœdere

Minor ſeu media libertas.

iunctis indulta erant, fungebantur. Nam & in vrbe vt Latini cenſebantur, & in caſtris vt milites ex Latinis coloniis, non vt externi, aut leuium armorum auxiliarij, ſtipendia merebant. Fuítque obſeruatum, vt qui ius ciuitatis haberet, ſi Latinas colonias incoleret, non ideo ſolum vertiſſe, aut ius ciuitatis amiſiſſe putaretur. Et quanuis in Romanis caſtris, qui militabant, ſi quid deliquiſſent, ſi externi, flagellis & virgis: ſi verò Romani ciues forent, vitibus cæderentur: tamen Liuius Druſus & C. Gracchus tribuni pl. ne liceret quempiam Latini nominis virgis afficere, ſed vitibus, plebiſcito ſanxerunt, in hac re Latinos populos Romanis coæquantes. Tertiam denique libertatem, quam minimam dixere, aſſequuntur hi, qui manu miſſi, nec ciuitatem, nec ius Latij habentes, dedititiorum numero cenſentur: qui nullis priuilegiis fulti, viuentes liberi erant, & velut ingenui munia publica priuatáque obire, magiſtratúſque & cætera dignitatis ornamenta, quę libero debentur, aſſequi poterant: morientes autem, vitam vnà & libertatem amittebant: ideo decedentes neque teſtari poterant, neque poſt obitum de bonis diſponere, præter patroni voluntatem, adeo vt eorum bonis, quaſi ſerui peculio, manumiſſores potirentur. Quod etiam cum Latinæ libertatis hominibus multi commune dixerunt. Fuere autem dedititij, qui victi armis, & in fidē recepti, tantum ne ſeruirent, néve ſub mancipio eſſent, immunes facti ſunt: cuius etiam generis feruntur ſerui, qui poſt admiſſa crimina ſuppliciis ſubditi, aut publicè pro criminibus cæſi, vel in quorum facie notæ ſeruitutis impreſſæ fuerant. Diúque hæc diſcrimina libertatum & diſſimiles ſpecies fuere: donec ſequuti principes, pertæſi multiplices variáſque libertates dari, veteribus legibus abrogatis, nouíſque adſcitis & cooptatis, exæquato omnium iure, ſtatuerunt, vt manumiſſi apud prætorem, plenam aſſequantur ciuitatem & libertatem: vnde abuſus inualuit poſtea, deprauatis moribus, vt multi ſerui per rapinas & furta quæſitis pecuniis libertatem à dominis emerent, ſtatímque liberi & ciues Romani fierent.

Externi milites virgis, Romani vitibus cædebantur.

Minima libertas.

Dedititii.

l. 7. de lati. liber. toll. & li. 7. C. de dedit liber. tol.

Manumiſſorum plena libertas.

Qui fuerit modus conſulendi ſenatus; & vbi haberi, & quo pacto ſuffragia ferri ſolerent, & quid apud exteros.

CAPVT XI.

Patres centum. *Patricii.* SEnatores à Romulo centum creatos fuiſſe, qui ob honorem patres, eorũque progenies patricii dicti ſunt: quorum conſilio reſpublica niteretur domi foriſque, multi prodidere. Deinde communicata vrbe cum Sabinis & Tatio, idem Romulus alios centum legit in patres, *Patres ducenti.* explens numerum ducentorum. Poſtea Tarquinius Priſcus, in orbitate ſenatus legiſſe centum alios fertur, mino*Patres trecenti.* rum gentium appellatos: tametſi à Bruto familias mi*Patres minorum gentium.* norum gentium inuentas nonnulli credant. Primus enim Valerius Publicola, poſt exactos reges, patrum numerum à Superbo cædib⁹ imminutum expleuit, & ampliſſimum ordinem auxit, quatuor & ſexaginta ſupra centum ex equeſtri ordine in concilium cooptatis, ita vt trecẽtorum *Adlecti.* numerum faceret, qui adlecti dicti ſunt. Quos enim poſt exterminatos reges, ætate graues, ſpectatæque probitatis videbant, ſenatui tanquam grauiſſimo ſanctiſſimóque concilio adſcribebant. Quos quidem, quum alij in *Patres conſcripti.* locum decedentium ſuffecti, & in ſenatum literis adſcri*Senatores Ro. 1000.* pti eſſent, conſcriptos vocarunt, modò plures, modò pauciores, ita vt frequens ſenatus, & quicquid erat pa*Iul. Caſar.* trum, ex ferè trecentis ſenatoribus conſtaret. Et quum *Auguſt.* Iulius Cæſar ſupra mille ſenatores, belli caſibus immi*Octa.* nuto ordini adſciuiſſet, Auguſtus Octauius ſelectos & *Senatus autoritas.* perpurgatos duabus lectionibus, remotis indigniſſimis, in priſtinum decorem reuocauit. Híque veluti præſides & reipub. cuſtodes, tantæ autoritatis fuere, vt ſi populus regem aut magiſtratum quempiam iuſſiſſet, id ſic ratum foret, ſi ſenatus autor fieret. Leges quoque à populo latæ, haud aliter ratæ fuerunt, quàm ſi patrum conſenſu approbarentur. In reliquis verò ita præſcripta ſenatus *Athenis quingentorum.* poteſtas erat, vt iudicium populi autoritate ſenatus reſcindi non poſſet. Athenis verò ſenatus fuit quingentorum, qui vnà cum tribunis & quæſtoribus, ſenéſque cura iunioribus, de rebus ſingulis decernebant. Poſtea Areo*Areopagitæ.* pagitæ ſanctior ſenator à Solonæ delectus eſt: quorum

conſilio librata moderatione, ciuitatis iura ſeruabantur bella indicebantur, lites explicabantur. Nonnunquam Eumolpidæ & Præcones publico concilio præfuere. Maximum verò, à mille & quadringentis gerebatur, cui Arnophoron dixere nomen: in quo vnà & ſenatus & populus aderat. Lacedæmoniorum ſenatus ex duodetriginta ſenibus conſtabat, qui niſi ſexageſimum impleſſent annum, in ſenatum adſcribi non poterant. Apud Epidaurios centum octoginta rempub. adminiſtrabant, ex quibus nobiliſſimos popularium deligebāt ſenatores, quos Artinos vocabant, & Conipodes. Carthaginenſibus pro ſenatu præfuere ſeniores, nonnunquam iudicum ordo, qui perpetuus erat magiſtratus, & nunquam niſi cum vita deſinebat. Cato apud Vticam trecentorum concilium legit: Maſſilienſes ſexcentos, quos Thymuchos appellarunt: ex quibus quindecim principes, tres præſides erant, autoritate & opibus longè primi: nemóque Thymuchos fieri poterat, niſi qui iuſtos filios haberet. In Gnido ſexaginta præfuere ex optimatibus, Amnemones appellati, ad quos de rebus maximis referebant: qui verò ſententiam rogabat, Apheſter dictus eſt. Achæi commune concilium, Arnarion vocarunt: qui de rebus publicis conſulturi, in Iouis luco Aenario coibant, cui decem præſidebant, quos Demiurgos vocatos ferunt. Sicut Bithyni & Galatæ concilium trecentorum, in locum Dryminetum aduocabant. Apud Argiuos octoginta viri. Idem apud Mantinenſes. In Elide autem ſexaginta ſenatus vice fungebantur. Cretenſes decem habuere præfectos, qui de rebus maximis decernebant. Apud Bithynos minorem annis triginta in ſenatum adſcribere non licet. Aetolorum concilium multiplex fuit, quod Apolectum nuncupant. Maximum verò Crotoniatārum concilium erat, nec facile explicatu, & turbulentæ confuſionis, in quo ſi quid conſulto ſtatuendum erat, mille delectos conſulebant viros, vbi p̄læ tumultu minus decerni quicquam lege poterat. Sicut apud Seres maximus ordo ex quinque millibus conſiliariis fiebat, qui in apparatu belli elephantem ſinguli præſtare tenebantur. Q. Hortenſius tribunus pl. deinde Philo dictator legem tulere, vt plebiſcita omnes Quirites

Eumolpidæ & Præcones.
Arnophorū.
Lacedæmoniorum ſenat⁹ 28.
Epidaurii.
Artini.
Conipodes.
Carthaginē ſes.
Vticenſes.
Maßiliēſes
Thymuchi.
Gnidi.
Amnemones.
Apheſter.
Arnarion.
Demiurgi.
Bithyni.
Galatæ.
Argiui.
Mantinenſes.
Elienſes.
Cretenſes.
Aetoli.
Apolectum
Crotoniatæ
Seres.
Q. Hortēſii & Philonis leæ.

Senatus autoritas. tenerent, vtque leges à populo latæ, ritè promulgatę non eſſent, niſi poſt initum populi ſuffragium patres autores fierent. A primo verò vrbis ortu, poſt exactos reges, de nulla re populus diiudicaſſe, aut ſuffragia tuliſſe traditur, niſi ex conſulto ſenatus. Prius enim iubebat populus, deinde confirmabat ſenatus, quod æuo ſubſequente fieri deſitum eſt. Nam de his quæ plebs ſciuit, non ſenatus, vt prius, diiudicabat: ſed deprauato vſu, de his quæ ſenatus *Lacedæmonii.* cognouerat, populus iudex erat: quod à Lacedæmoniis ſeruari meminimus, vt ſententiam quam ſenatores regeſque cenſuerant, populo decernendi corrigendíque facultas foret, iubente Lycurgo, qui cooptandi ſenatus, & legendi quos vellet magiſtratus, ius populo dedit. Contrà *Athenienſes.* Athenienſes, iubente Alcibiade: nam omne regimen & ſummam imperii à populo ad ſenatum tranſtulere. Sylla quoque dum rerum potiretur, trecentos legit ſenatores: ſanxítque vt niſi ex conſulto ſenatus, nihil ad populũ ferretur. Erat igitur ſenatoris officium, tam de promouẽdis *Senatoris officium.* magiſtratibus, prouinciiſque adminiſtrandis, quã de bellis, triumphis, ſupplicationibúſque decernendis, déque præſidibus in prouincias, & auxiliis ſummittendis, de lege, de fœdere & pactionibus, ac tota gerenda Rep. liberè ſentire, ac fortem conſtantémque ſententiam dicere. Neque enim in adminiſtranda Rep. gerendóque imperio, quicquam bello vel pace decerni poterat, niſi patrum autoritate, & decreto ſenatus. Quippe ſenatui de rebus omnibus decernendi libera facultas erat, niſi in magiſtratibus creandis, & legibus ſanciendis, aut ſi in hoſtes arma mouenda, vel à bello recedendũ, pacéſque & fœdera ineunda forent. Tunc enim ſine populi iuſſu ſenatum nihil *Populi prærogatiuum.* ſentire vel decernere poſſe liquet. Prouinciarum tamen decernendarum, imperatoríſque deligendi iudicium, atque ærarii diſpenſandi munus, ad ſenatum ſine populo ſemper ſpectaſſe, nemo dubitauit: tametſi populũ Rom. cõtra ſenatus decreta prouincias nonnunquã demãdaſſe legamus. Pacta quoque ſponſionéſque iniuſſu populi facta, & ſi per ſenatum poſtulata aut conſules, populũ non tenere, nulliúſque roboris eſſe haud dubium eſt. Senatores quoque, vel à dictatore, legendi ſenatus cauſa, vel à cenſoribus, ſeu triumuiris, qui ius legendi ſenatus ha-

bebant, & eos ex gente patricia, Romanos primùm ciues, ſumma dignitate & amplis honoribus functos, legi & cooptari ſolitos inuenimus: deinde, ex ordine equeſtri: poſtremò, plebeios & vltimæ ſortis, per gratiam & libidinem, cenſus habita ratione, non morum: nonnunquam libertinorum filios. Appius enim Claudius cæcus, dum cenſuram ageret, filiis libertinorum in ſenatum adſcitis, ordinem inquinaſſe dicitur primus. Nec longo pòſt interuallo, exteræ gentes & tranſalpinæ nationes, ſenatorum iura in vrbe adipiſci, & in ſenatum admitti meruere. Primíque Hedui, qui iura fraternitatis cum Romanis habebant: deinde alij illorum exemplo admiſſi in ſenatum, & ius ſuffragij habuiſſe feruntur. Nero verò, quanuis præceps & furibundus, libertinorum filios diu in curiam non adſciuit, admiſſóſque gradu deiecit. Auguſtus Octauius tanti ſenatores fecit, vt ſingulos nominatim ſedentes in curia ſalutaret: & diſcedens, nullo ſe mouente, vale diceret. Veſpaſianus quoque non oportere maledici ſenatori, remaledici autem ius eſſe reſpondit. Alexander Seuerus imperator nullum in ſenatum admiſit, neque laticlauum ademit, aut pœna affici paſſus fuit, niſi de conſilio ſenatus. Quod diuus Nerua & Hadrianus iurauerat, ſe nunquam ſenatorem niſi ex conſulto ſenatus puniturum: qui quum libertũ ſuum inter duos ſenatores medium ambulantem vidiſſet, miſit qui illum colapho cæderet, indignum arbitratus, præripere illis honorem, quorum poterat eſſe ſeruus. Tantæque dignationis habiti ſunt, vt Tiberius Cæſar illis quandoque aſſurgeret, & de via decederet. Claudius quoque tanti ſenatores fecit, vt de maiore negocio acturus in ſenatu, medius inter conſulum ſellas tribunitio ſubſellio ſederet. Contrà Heliogabalus vniuerſum ſenatum adeò flocciſecit, vt ſenatores omnes vrbe expulerit, illóſque ſeruos togatos eſſe dixerit. Qui tamen non ſtatim vt in ſenatum lecti erant, ius ſuffragij habebãt: ſiquidem qui in poſtremis ſcripti fuerant, neque ſuffragari, neque per ſe cenſere aliquid poterant: ſed in ſententiam quam princeps in ſenatu dixiſſet, ire oportebat. Si qui tamen præturam cenſurámque, aut alios magiſtratus non ſenatores geſſiſſent, ius propterea ſuffragandi, aut in curiam eundi

Qui & quo modo ſenatores eligebantur.

Appius Cl. ordinẽ ſenatorium inquinauit

Exteri in ſenatũ admiſſi.

Senatorum honos.

Senatorum cõtemptus.

Senatores electi non ſtatim ſuffragabãtur, ſed in ſententiam ibant.

non habebant. Non enim quia prætor aut quæſtor fuerat, ideo in ſenatũ admitti, aut publici concilij particeps fieri poterat: neque is ſenator, cui abrogatũ imperium fuiſſet. Siquidem Lucius Caſſius tribunuſpl. C. Mario & L. Flacco COSS. legem tulit, vt quem populus damnaſſet, is de gradu deiectus, ius in ſenatum veniendi, aut ſuffragandi non haberet. Senatores quoque qui honoribus functi eſſent, quiq; curules geſſerant magiſtratus, curuli ſella in ſenatum & curiam vehi, & cum ſceptris, ſi duces aut viri conſulares fuiſſent: qui verò nõ geſſiſſent, pedibus ire in curiam, & quod videbatur è Repub. cenſere: & ideo pedarios nuncupari perſpectũ eſt: qui tametſi in ſenatu deeſſe non ſolerent cùm de triumphis aut ſupplicationibus agitur, tamen ſi cùm ſenatus cogendus foret, ad conſulis edictum non conuenirent, aut contumacius parerent, pignoribus & mulcta plectebantur. Si qui tamen ſenatores quintum & ſexageſimum annum ætatis exceſſiſſent, eos cogi inuitos, aut cõtumaces pignore vel pecunia plecti non decebat. Senatori enim ſexagenario ad eam ætatem in ſenatũ non veniſſe, nulli fraudi fuit: ſemper tamen in ſenatum frequentem veniſſe, & fortem ſententiam dixiſſe, boni ſenatoris eſt habitum. Fertur verò Cato maior, tametſi anni grauior eſſet, cùm in eo vigeret vis ingenij conſilijque nulla re, nullóque negocio adduci potuiſſe, vt in frequentem ſenatũ venire moraretur: ſicut de Nicia ferebatur, qui aſſiduus ſemper in Athenienſium ſenatu erat. Tametſi ſenatores plerunque in ſenaculo ſtationem habere, & inde citato gradu non expectato edicto, in curiam ire ſolitos legamus, Sed animaduertendum, non cuicunq; cõuocandi ſenatus, vel conſultum faciendi ius poteſtatémque fuiſſe, quia ſolis magiſtratibus, qui vocationem prehenſionémque habebant, vt dictatori, conſuli & prætori, aut trib. pleb, tribunóque militari, vel vrbis præfecto, aut interregi, conuocandi ſenatus ius poteſtáſque fuit. Priuatis enim hominibus aduocandi ſenatum facultas non dabatur. Neque in loco prophano ſenatores conuenire ad cõſultandum, ſed in loco auguſto & ſacro, & vbi deorum templa eſſent. Neq; ante lucem vel poſt occaſum diei factum ſenatuſconſultum, valere aut ratum eſſe liquet. Deberéque

L. Caſſij lex.

Pedarij ſenatores.

Senator ſexagenari⁹ onere reip. exemptus.

Cato maior

Nicias.

Senaculum

Qui ſenatum conuocabant.

Vbi ſenatus haberetur, & quãdo.

prius auſpicari, & ab ingreſſu hoſtias immolari apud aram illius dei in cuius templo conuenirent: quorum exta tribunis ærariis vænire mos erat: vel, ſicut Auguſtus cenſuit, thure & mero ſupplicare, vt ritè ſenatusconſultum fiat, exemplo Athenienſium, qui omnibus publicis conſiliis mantes ſacerdotes, qui ſacra facerent, adhibebant: & Lacedæmoniorum, qui ſenatui ſemper augurem adeſſe voluere. Senatúſque conſultum vel per ſingulorum ſententias exquiſitas, & per calculos cõiectos in vrnas, quum de quoquo negocio quid quiſque ſentit cõſulitur, & ſuo loco rogatus ſentẽtiam dicit, aut quum verbo aſſentitur, fieri adnotatum eſt. Et in perrogandis ſententiis, poſt relationem conſulis debere à conſulari gradu incipi, & principem in ſenatu aut conſulem deſignatum, prius, deinde ordine reliquos rogari. Nonnunquam obſeruatũ eſt, vt ex cõſularibus æuo maximi rogarentur primi, deinde inferiores: iuuenes verò vix rogari, quaſi pudor eſſet iuuenẽ ſene ſapientiorem videri. Et ſi certaretur ſententiis, nec ſatis liqueret, tũc vel differri conſultationem, vel ſi duæ ſenatum diſtinerent ſententiæ, cùm aliud alij cenſeant, id quod ſenatus maxima pars decerneret, id ratum fieri: aut ſi non probaretur, ſententiam diuidi: hoc erat, vt ſi plures cauſæ in diſquiſitionẽ venirent, vt de ſingulis referatur, poſtulare: & quod in parte placeret, id ſequi: vel per diſceſſionem, tunc cum vnius exquiſito voto, cæteri qui in ſuffragium ituri erant, in illius ſententiam pedibus irent, vel ſi manum porrigerent, aut cùm de ſcripto ſententiam dicerent. In quo id fuit traditum, vt de diuinis rebus prius, & de Rep. infinite, aut ſingulis rebus finitè, ad ſenatum referatur, ſi quid publici priuatíque negocij foret ſtatuendum. Nonnunquam licuit ſenatori, priuſquàm ordine ſententiæ rogarentur, poſtulare vt extra ordinem de Republica dicere liceret. Apud Athenienſes verò in frequenti ſenatu pro cuiuſque ætate ſententiæ rogabantur. Regibus autem Lacedæmoniorum binos calculos ponendi, cùm ſententiam dicunt in ſenatu, facultas erat: tertium verò, ſi quid pro ſe decerni vellent. Græcis & pleriſque gentibus fabis ſuffragia dabantur. Syracuſanis nemo ſententiam dicit rogatus, ſed vt quiſque ætate & honore anteit, ita

Auſpicato. *Athenienſes* *Lacedæmonij.* *Senatuſcõſultum.* *Vbi ſententiis certaretur.* *Diuidere ſententiam.* *Per diſceſſionem.* *Athenien.* *Reges Lacedæmonij.* *Calculis.* *Fabis.* *Mores rogãdi ſentẽtiam apud diuerſos.*

ſua ſponte quid ſui conſilij ſit, in medium affert non rogatus,aut ſi tacent omnes,ſorte dicere coguntur: quibus in vſu erat,vt in concionem prodituri per literarum elementa ſorte educerentur.. Quare Dionyſius prodituſus,cùm M.ſortitus fuiſſet,futuram ſibi monarchiam cauillatus eſt.Lycurgus verò, cùm eſſent adoleſcentes loquaciores,& in conciliis obſtreperēt,cauit edicto, vt nemo in foro,nec in publico conſeſſu diceret,niſi rogatus, Apud Heduos fuit conſtitutum, vt qui in ſenatu ſententiam dicit,ex eadem familia rogare neminem poſſit quid eſſet ſententiæ & opinionis ſuæ Proditúmque memoriæ eſt,Germanos concilio coacto,ſiquid quod minus placeret, propoſitum eſſet, murmure & fremitu diſſentire, & ſententiam aſpernari:ſiquid verò cōplacitum fuiſſet,frameas & tela concutere, ſonóque armorū & tripudiis approbare. Macedonum quoque fuit mos, vt in publica conſultatione ſiquid improbarent, haſtis ſcuta quatientes obſtreperent,& auerſarentur. Lacedæmonij ſumnis clamoribus agunt,nec calculis ſententiam dicunt,nec admurmuratione ſuffragia ferūt:aut ſi cuius partis clamor contentior eſſet,vt non facilè dignoſcerent, in duas partes ſuffragatores tranſire iubent, vt quę pars maior eſſet, animaduerterent.Apud quos vſu receptū erat, vt ſinguli in concionibus baculum ferrēt.Belgæ verò contrà: nam ſi quid publico conſilio ſtatuendum erat, miro ſilentio decernunt: ſi quis autem fremeret aliquo concionante, parte veſtis mulctabatur. Gallis & Germanis, vt in publicis conſultationibus armati conueniant,& quid facto opus ſit,decernant,in more fuit:& ſi tumultuarentur, ſilentium ſacerdotes indicebant. Apud Tyrios ſecus,apud quos ſi quis cum telo concioni intereſſet, capite luebat. Id tamen Atheniēſibus fato datum erat,vt abuſi ingenio, ſi quid publico cōſilio decernendū foret, in deteriorem partem plerunque ſtatuant,ſempérque quod in diſcrimē adducit conſilium ſequantur. Quare verbum Anacharſis fuit,ſapientes in concionibus ſententiam dicere apud Græcos,ſtultos verò diiudicare. Perſarum verò mos fertur,inter epulas, poſtquam vino incaluerant, haud ſecus quàm reliqui in concionibus,concilium habere,& de rebus maximis decernere. Sed tamen non idē ſemper ordo rogandi

Lycurgi edictum. *Hedui.* *Germani.* *Macedones* *Lacedæmonij.* *Belgæ.* *Galli & Germani.* *Tyrij.* *Athenienſium fatū.* *Anacharſis dictum.* *Perſæ.* *Diuerſus ordo rogan-*

rogandi ſenatus fuit:ſiquidem modò primus rogabatur, qui princeps lectus erat in ſenatu à cenſoribus. Is autem legi debebat princeps ſenatus,qui ex cenſoriis viris, qui cenſuram antea geſſiſſent, antiquior ſuperuiueret: nonnunquam conſules deſignati,aut viri conſulares æuo maximi, ſummis honoribus functi: ſæpe aliqui extra ordinem à conſulibus ſtudio & neceſſitudine ductis, rogabantur primi.Obſeruatúmque fuit,ne quem citra conſularem locum extra ordinem primum conſul rogaret. Quem tamen ordinem rogandi ſententias Calendis Ianuariis ſeruare cœperat, is toto anno perpetim ſeruabatur. Diuum tamen Auguſtum ſentẽtias de maiore negocio non ordine nec more, ſed prout libuiſſet,rogaſſe ferunt. Germani verò pro ætate & nobilitate in concionibus audiuntur primi,ſiqua conſultatio foret. Rogabant ergo ſententiam conſules,quíque ſenatui præerãt patres, qui conſilio aderant: ipſóſque dum de re quapiam cõſultant,dúmque differendo altercandóq; ſententiam dicunt, quicquid è fide ſua ducerent, ſtantes eſſe oportere: poſt verò ſententiam aſſidere. In quo fuit prohibitum,ne poplites alternis genibus imponerent: quòd eos eſſe ocioſos,& non præparatis animis deſignaret. Quod Athenis quoque ſeruatum meminimus,vt præcone pronunciante in theatro vel curia,ſtantes ſinguli decernant quid ſuæ opinionis foret. Ius tamen ſenatori erat, vt rogatus ſententiam,perpetua oratione, & quàm voluit diu dicendo diem abſumeret:adeò vt nonnullos horis ſeptem,pleroſque dies totos concionem in ſenatu habuiſſe tradant. In foro autem lege cauebant,vt ſex horæ accuſatori,reo verò darentur nouem, ne paucioribus clepſydris tempore præſcripto præcipitarent cauſas. Ex quibus nonnulli ne orationes præmeditatas memoriæ mandarẽt, nimiúmq; in eo tempus abſumerent, deſcriptas conciones è libello lectitarunt. Poſtea Cn. Pompeius quaſi frænos eloquentiæ dedit,ex quo tempore intra pauciſſimas, neque vltra tres horas perorare cogebantur. Nam duæ horæ accuſatori,tres reo dabantur: vnáque die ab accuſatore & reo perorari iuſſum:quia multi data opera in ſerum rem trahebant,tempúſque diffundebant, rebus non definitis. Si tamen aliquorũ opinioni aſſentiri vellent,poterãt etiam

di ſenatus. *Princeps ſenatus.* *Germani.* *Conſules et patres quomodo ſententiam rogabant.* *Sex horæ accuſatori, reo autem nouem conſtitutæ.* *Conciones è libello legere.* *Duæ horæ accuſatori, tres reo cõceſſæ.*

D

Sedentes aliorum opinioni aſſentiebantur. ſedentes,illi opinioni cui viſum erat,ſtudio & voluntate accedere.Ius tamen fuit ſenatori à ſententia quam ſemel dixerat,ſi probabile quid contra afferretur,deduci: aut ſi ambigua foret,nec facilis explicatu; illam interpretari. *Senatoris ius.* Id tamen notatum eſt,parũ fuiſſe in ſenatu,breuiter cenſere, & rectè ſentire, niſi facundè ſententiam tueretur, & *Nouiſſimũ ſententiam dicere.* argumentis firmaret.Poſt omnes verò rogari, & nouiſſimum dicere ſentẽtiam,ignominię loco eſt habitum. In qua re ſuccurrit annotare,quod literis proditũ eſt, Marcum Perpennam,& Lucium Voluſiũ Saturninum,omnibus quos in ſenatu ſententiam rogauerãt,ſuperſtites fuiſſe. *Senatuſcõſulta in ærarium depoſita.* Cúmque antea ſenatuſconſulta pro voluntate conſulũ ſupprimerentur,vel enunciarentur,poſtea à Lucio Valerio & Marco Horatio conſulibus ſtatutũ fuit, vt ampliſſimi ordinis decreta ad ædem Cæreris ab ędilibus deferrentur:demum,vt in ęrarium deponerentur.Quod etiam Auguſtus cauit,ne ſenatus acta publicarentur, néve magiſtratus depoſito honore ſtatim in prouincias mitterẽtur. *Tacita ſenatuſconſulta.* Ex his tamen quędã fuere tacita ſenatuſconſulta,quę palam enunciare non licebat,quæ in ſanctiore ſenatu & concilio arcano, tanquam in receſſu ſemoto ſeruabãtur: quibus decernẽdis neque ſcribæ, neque ſerui publici intererant,ne cõmunicatio conſilii foret:cauebatúrque,ne *Sanctius concilium.* quis enunciaret. Apud Carthaginenſes verò, triginta ſenatorum principes,ſanctiori concilio & arcanis negociis præpoſiti erant,quæ tanquam cœleſte arcanum,dici non poteſt,quàm alto ſilẽtio obtegerẽtur. *Sanctior ſenatus.* Qui etiam ſanctior ſenatus Athenis fuiſſe proditur, ſine cuius cõſilio aliquid *Solonis lex.* grauius decerni,aut ferri ad populum.Solonis lege vetabatur. Syracuſani autem ſanctiorem ſenatum non habebant,ſed ſiquid arduum & perdifficilè imminebat, ſolius Timoleonis ſummi ducis velut ſancto arcanóq; cõcilio, *Apolecti.* iudicio decernebant. Ætolis Apolecti ſanctiſſimum & arcanarum rerum fuere concilium:quorũ conſultatione, *Decreta ſenatus ad principem pertinẽtia.* ſiquod inſtaret periculum, decerni oportebat. Cæſarum verò tẽporibus,decreta ſenatus,quæ ad principem pertinerent,non arcano ſenatui, ſed libris elephantinis mandabantur:qui ſumma cura in Vlpia bibliotheca,vt eſſent perpetuo monumento,ſeruabantur.Quæ quidem arcana patrum conſilia quanto ſilentio obtegerentur, illud ar-

gumento eſt, quod Q. Fabius Maximus, cùm de tertio Punico bello, quod in arcano concilio decretum erat, Craſſo in itinere obnunciaſſet, à ſenatu grauiter increpitus & conuiciis affectus fuit, Alia verò conſulta, quę tacita non erant, poſtquã maturè ſtatuta fuerant, de concilij ſententia in cõcione, quæ pro veſtibulo curiæ obuerſabatur, recitari & publicè edi poterant. Erant igitur ſenatoris inſignia, tunica & purpura & laticlauus, ius ſpectandi in orcheſtra, & epulandi publicè, tam in epulo Iouis in Capitolio, quàm ludorum cauſa. Qui quidem laticlauus propria veſtis ſenatoris erat, qua ſenatus dignitas & ampliſſimus ordo notabatur. Nonnunquam ſenatoribus vti penulis, quanquam tenuiſſimo cultu forent, indultum fuit: quippe Alexander Seuerus imperator, vt ſenatores ingrauaſcente ætate, frigoris cauſa penulis vti poſſent, priuilegio indulſit: ſæpiúſque aliis inſignibus vti licere datum eſt. Nam Caio Duillio, qui nauali prælio Carthaginenſium claſſem fudit, præter curulem ſellam, vt quoties à cœna rediret, funale præferretur, & tibicen præcineret, conceſſum fuit. Et Marco Valerio Volcſi filio quòd Sabinos fudit fugauítque, & caſtris exuit, locum in circo ad ſpectãdum cum ſella curuli ſibi poſteríſque permiſſum nouimus. Lucio quoque Metello, qui oculis orbam ſenectutẽ egit, vt quoties in ſenatum iret, curru veheretur, fuit pro munere datum. Nonnunquã antiquior ſententiæ dicendæ locus, toga prætexta, ſella curulis, ius imaginis, in memoriam poſteritatis, & in veſte purpurea ſpectandi, pro magnis officiis in Rempublicam ſenatoribus munera data ſunt. Tantæq; dignationis fuere ſequutis temporibus, vt in oppidis per loca & conuentus vmbraculis vterentur, indultum ſit. Mox ſequuti Cæſares eum ordinem ampliſſimis honoribus honeſtarunt, præcipuè Alexander Seuerus, vt dignitas conſpectior fieret, argentatis rhedis carrucíſque ſenatori vti permiſit: vtque ſanctior reuerentiórque ordo putaretur, ex ſenatoribus illos, qui principali dignitate inſignes forent, in ordinem patriciatus, quæ maior ampliórque dignitas habetur, multos adſciuit & prouexit. Sed hoc poſt multas ætates nouiſſimo inuento. Fuítque lege ſancitum, ne mulieres cuiuſuis negocij cauſa ſenatum aut curiam

Senatuſcõſulta non tacita.

Inſignia ſenatoris & veſtes.

Laticlauus

Penula.

Inſignia alia atque alia conceſſa bene de repub. meritis.

Vmbracula ſenatorum.

Argentatæ rhedæ & carrucæ.

Ordo patriciatus.

Mulieres ſenatum adire vetabantur.

Senaculum mulierum. adirent, niſi quòd Heliogabalus ſenaculum mulierum in colle Quirinali conſtituit primus: qui præter mores inſtitutáque maiorum, vt in ordine ſenatorio mater admitteretur à ſenatu, peruicit: ſicut de Meſa Varia eiuſdem Heliogabali auia, proditum eſt: cui tributum ferunt, vt fœmina in ſenatu ſederet, patres cõſuleret, & ſententiam diceret, cæteráq; ſenatoris munia obiret. Quod de Xerxe autores tradunt, qui in arcano concilio, cũ delectos Perſarum proceres cõſuleret, Artemiſiam ſæpe ad cõſultandum accerſiuit, cuius ſententiam ſequutus fuit. Antea verò Claudij & Neronis tempore, cùm non pro dignitate videretur Agrippinam patrum conſultationibus admitti, decreuere patres, vt à tergo abditis foribus ſtaret, velo diſcreta, quòd viſum arceret, aditũ admitteret. Lacedæmoniis verò mulieres adhibere publicis cõciliis, illáſque frequenti curia in exequendis negociis ſocias aſſumere, vſus erat: apud quos fœminarum arbitrio decernuntur multa. Idem apud Germanos, vt vbi plurimum negocij ſit, fœminarum conſiliis regãtur: quarũ pleraſque vt deas colunt. Neque omittendum quod de Troglodytis traditur, quibus tanti exempli fuere mulieres, vt in conflictu bellorum, matronarum intercurſu infeſtas acies dirimãt: adeò vt ipſis intercedentibus præliari ducerent nefas.

Meſa ſedit in ſenatu.

Artemiſia.

Agrippina.

Lacedamonii & Germani fœminas cõciliis admittunt.

Troglodytę.

Germani. Quod etiam apud Germanos frequens fuit, vt illarum fœminæ, quas plurimas in caſtris habebant, labentem ſæpe aciem reſtituant, aut infeſtiſſimos animos concilient. Celtæ verò & Galli non ſolùm mulieres conciliis admittunt, ſed quicquid eſt contẽtionis, fœminarum iudicio decernunt, ita vt inteſtina ſæpe odia illarum interuentu ſedaſſe ferantur. Proditúmque memoriæ eſt, in fœdere cum Hannibale & Gallis icto caueri, vt ſocietas ſtaret eo iure, quod ſi Carthaginenſis aliquod admiſſum pateretur à Gallis, eius rei iudicium penes Gallicas mulieres foret: ſi verò Gallus à Carthaginenſi, penes magiſtratum Carthaginẽſem cognitio eſſet. Vtque pueri prætextati cum parentibus ſenatoribus, boni exempli cauſa in ſenatũ ventitarent: quod poſt Papyrium Prætextatum, ne quis in ſenatu geſta enunciaret, longo exinde tempore fieri deſitum eſt. Neque illud prætereundum, memoriæ datum fuiſſe, legatis exteriſque gentibus in ſenatum ad-

Celtæ & Galli.

Gallicæ mulieres iudices.

Pueri in ſenatu.

Reſpõſa latinè daban-

miſſis, Romanos conſules niſi Latinè reſponſa dare conſueſſe. Quibus admiſſis, more tradito à patribus, poteſtatem ſiquid vellent, ſenatus faciebat. Græci verò concilio indicto per præcones, ſiquis quid peteret, enunciabant: ſicut Atrebates & Bellouaci, tubarum cantu conciliū ad uocabant. Si quid verò proprio ſermone loqui vellent, his in ſenatum admiſſis, interpretes dabantur: per quos quæ opus erant proponebant, per eoſdémque cōſulta ſenatus & reſponſa accipiebant. Et tametſi Molo rhetor in ſenatu Græcè declamaſſe dicatur primus, Tiberius tamē adeò Græcum ſermonem oſum habuit, vt in ſenatu neſcio quid Græcè prolaturus, veniam petierit. Et Claudiꝰ Cæſar, Græcè prouinciæ principem, quòd Latinè neſciret, albo iudicum eraſit, & peregrinatúm miſit. Inualuítque mos, vt menſe Februario vſque ad calendas Mart. per conſules deſignatos, ſenatus legatorum audiēdis poſtulatis, & ſociorum querimoniis quotidie detur, ne tædio aut longa expectatione & mora fruſtrarentur: quæ quidem decreta ſenatus, in prouincias quiſque ſuas cum ſingulis actis referebant. Illud quoque ſatis conſtat, cenſum ſenatorium ad nummos octingentorum millium olim fuiſſe, quem Cæſar Auguſtus & ſequuti principes ad duodecies centies ſeſtertium auxerunt: & ne quis eorum inops aut egens foret, illos largo viatico & magnis muneribus proſequuti ſunt. Tiberius verò, præterquā quòd cenſum ſenatorium iuuit, & honeſtam paupertatem innocentium ſubleuauit, prodigos tamen & egentiſſimos, vel ſenatu mouit, aut loco cedere coegit. Fertur tamen Claudius laudaſſe illos, qui ob rei familiaris anguſtiam ſenatorio ordini ſponte ceſſiſſent. Et Nero ſenatoribus qui tenui re familiari eſſent, annua ſalaria ſtatuiſſe: & Martus Antoninus Philoſophus, vt ſenatores peregrini quartam bonorum & fortunarum ſaltem in Italia poſsiderēt, lege ſanxiſſe. Quotiéſque ambo conſules adeſſent, ſenatum vnius iuſſu conuocari non licuiſſe: quódque comitialibus diebus ex lege Pupia, aut tetris & nefaſtis, ſeu cū tonuiſſet, aut ventorum procellæ tempeſtatéſve fuiſſent, ſenatum haberi non decebat. His tamen comitialibus qui Quirinalia ſequuntur, ſenatum non impediri nonnulli putant: id quod Athenis quoque & Syracuſis præ-

tur legatis.

Atrebates. Bellouaci.

Græcus ſermo Romanis inuiſus

Cenſus ſenatorius.

Antonini philoſophi lex.

Quando ſenatum non habere decebat lege Pupia.

cipuè obſeruatum fuit. Nam terræ motu facto, aut tempeſtate ingruente, concilium differri oportebat. Fuítque adnotatum, poſt horam decimam, nouam cognitionem cauſæ in ſenatu haberi non licere, neque patrum decreta in ærarium ante lucem deferri poſſe: quod ſenatuſconſulto, Tiberio poſtulante, vetabatur, quo tempore comitia è campo ad patres trãſlata fuere, quum ad eam diem etſi arbitrio principis niterentur, plura tamen ſuffragiis tribuum fierent. Auguſtus tamen Octauius, vt bis in menſe legitimus ſenatus haberetur, calendis ſcilicet & Idibus, edicto cauit. Ac niſi exacto quarto & vigeſimo ætatis anno, in ſenatum quempiam admitti non licere, præter admodum paucos, quibus ob egregiam virtutis indolem hoc à ſenatu indultum fuit. Tametſi Auguſtus, quò celerius liberi ſenatorum ſenatui aſſueſcerẽt, iuuenibus poſt virilem togam protinus laticlauum dediſſe, & curiæ admiſiſſe feratur. Fuítque vetus conſtitutum, vt adoleſcentes ſenatorum filij, primo flore ætatis parentes & neceſſarios in veſtibulo curiæ operiantur, illóſque ſenatu egreſſos domum reducant & comitentur. Senatoribúſque ad plebem tranſire, & iura patrum amittere, & plebeia ſubire licuiſſe: quod præter Marcum Manlium, qui primus à patribus ad plebem defecit, aliis pluribus datum & permiſſum fuit.

Edictum Auguſti.

Senatores domum reducti per filios & cognatos.

Quæ origo fuerit ſacrorum Lupercalium, & quomodo celebrari, quandóque coli ſolerent, & quàm variæ deorum effigies fuerint.

CAPVT XII.

Lupercalia

Inuum.

DE origine Lupercalium, diuerſa ab autoribus prodita ſunt: quippe à Romulo & Remo, poſtquam Numitore auo occiſo, Amulio regnum reſtitutũ eſt, ipſíque condendæ vrbis locum in regionibus in quibus geniti educatíque erãt, nacti ſunt, ſacra eiuſmodi inſtituta ferũt, quũ capti epulis & vino, incincti pellibus hoſtiarum, per luxum & laſciuiã currerent: quæ Inuum vocauere. Multi ab Arcadibus, qui cum Euandro in hæc loca venerant, hoc ſolenne ludicrum in honorem Lycęi Panos allatum fuiſſe autumant. Sunt qui putent Romulum & Remum,

quum Fauno ſacra facerent, clamore paſtorum excitos, quorum oues abactæ erant, in latrones præda onuſtos incurriſſe nudos, prædámque detraxiſſe: qua poſtquam potiti ſunt, ſacra inſtituiſſe, vt nudi iuuenes, incincti pellibus, per ludum & laſciuiam currerent: ex quibus alij Fabiani, nonnulli Quintiliani dicti. Quod ſacrum expiationis cauſa inuentum, ad inferos pertinere, argumento eſt, quòd menſe Februario, hoc eſt, xv. calendas Martias, quo populus purgatur, & inferorum placãtur manes, hoc ſacrum celebrari tradunt: quódque Iunoni Februatæ tũc ſacra fiant, cuius feriæ Lupercalia ſunt: in quo licet antea adoleſcentes paſſim currerẽt, poſtea Auguſtus Octauius dum pudori conſultum voluit, ne imberbes curſitarent, decreto ſanciuit. In eo quoque capræ immolantur candidæ, quæ ſolennis victima in Lupercalibus habetur: quib9 immolatis, viri honeſto loco nati, quos Lupercos dicũt, duo ibi ſiſterent, quorum frontes & ora cultro ſanguine hoſtiarum infuſo, inuicem intingerent: mox lana lacte madida ſanguinem detergerẽt, quibus de more in riſum effuſis, dum cachinnant, tergora in lora inciderent, nudique & vncti, amicti caprina pelle in orbem diſcurrerẽt vultu hilari vſque ad ineptias, obuiámque turbam eiſdẽ loris impeterent: quare Crepi dicti. Obſeruatúmque vt à ficu Ruminali, vbi Romulus & Remus expoſiti fuerant, curſum inceptarent, concitóque gradu per vrbem vaderent: quibus mulieres occurrere, & palmas feriendas præbere aſſuerunt, fœcunditatem & partus facilitatem propterea ſibi dari arbitratæ. Quod ſacrum in Palatino monte, vbi Panos templum fuit, colebatur. cuius ſimulacrum caprina facie, rubro colore, hirtis cornibus, pectore ſideribus radiante, infima ſui parte hiſpida, & caprino pede fuit: altera manu fiſtulam tenens, altera pedum incuruum. In cuius etiam ſacris canem immolari tradunt: quippe Pan magnum & ſanctiſsimum habebatur numẽ. Aegyptiis enim ex octo diis habetur maximus: qui & Iouis ſimulacrum arietis facie effinxere. Mendeſij Pana ſummis percolunt honoribus, adeo vt hircum pro deo colant, mulieréſque cum hircis coire dicantur: caprariíque maximo in honore ſint. Apud Thebanos arietes tanti fuere, vt non mactarẽtur, ſed eſſent ſacroſancti. Arcades

Lupercalia ad inferos pertinent.

Cæremoniæ lupercaliũ.

Luperci.

Crepi luperci.

Panos ſimulacrum.

Panos numen maximum

Iouis ſimulacrum.

Pani & Ioui Lycęo ſtata die humana victima ſacrificant: in cuius templo vmbras non cadere, opinio fuit. Atheniēſes annuis hoſtiis & ardenti candelabro litant. In Parthenio monte Panos delubrum erat, vbi locus nomine Aula, omnibus animalibus velut aſylum, quem leones & lupi, dum feras inſectantur, adire non audent, ſed protinus ſubſiſtunt, & feras relinquunt. Sicut in Dianæ Ætoliæ luco in Venetis, fabulantur, canes dum feras inſequuntur, vbi ad lucum confugerint, ab inſectatione quieſcere. Idē in montibus quos Græci Mænalos vocant, Ariſtoteles prodit: ad quos vbi feræ à canibus impetuntur, tanquam in tutiſſimam arcem ſe recipiunt: ipſique vltra pręſcriptū progredi non audent. Quod de Bœotiis perdicibus memoriæ proditum eſt, vt præſcriptum finem & quaſi metas habeant in aere, vltra quas meare non poſſunt. Mirúmque euenire in Pedaſia regione Cariæ, vt quum Ioui Lycæo ſtata die ſacrificetur, capram è Pedaſo ſua ſponte ad ſacrificij locum venire, & ſe immolandam præbere dicant. Romanis verò præter alios deos fuit Veiouis ſimulacrum, quem dixere Apollinem, cuius caput ornatur cornibus, ſagittáſque manu tenet, iuxta quem aries iacet: ſicut imago Apollinis Smynthei, premens murem effingitur. Atque in Ægypto in templo Vulcani, eius ſimulacrum cum mure apprehenſo conſpicitur: propterea quòd Arabes quum regionem inuaſiſſent, Vulcanus magnam vim murium effudiſſe, arcúſque & habenas corrodi feciſſe, atque ita hoſtes fugaſſe dicitur. Fauno quoque caprā immolari nouimus, quamuis ſemideo: cuius ædes vna ad forum olitorium, altera ad Tyberis ripam Iouis & Fauni. Veiouis templum inter duos lucos erat, Capitolium & Palatium. Præter quæ fuit ſoſpita Iuno Lauini, cuius ſimulacrū caprina pelle velatur annis ſingulis. Sed quia de imaginibus ſermo eſt, non omittēdum id quod à Tyriis obſeruatum legimus, vt deorum ſimulacris vincula annectant, ne euocarentur & abirent, quum eos hoſtili carmine euocatos, abituros timerent. Romani quoque Saturni effigiem toto anno vinctā laneo vinculo habuere, feſtis ſolùm diebus Saturnaliorum vinculis exoluentes. Ægyptij quum Oſirim, quem Solem, & maximum deorum nuncupant, effingere contendunt, ſceptrum in

Aula animalium aſylum.
Dianæ atolia lucus.
Mænali.
Bœotiæ perdices.
Veiouis ſimulacrum Apollinis.
Veiouis tēplum.
Iuno ſoſpita.
Simulacris deorū vincula annexa.
Saturni effigies.
Oſiridis.

cuius ſummo oculi ſpecies inerat, effinxerunt: Serapidi verò modium apponunt ſupra caput. Perſæ figurant Solem leonis rictu, cum tiara vtraque manu cornua prementе. Indi gryphos iungũt Solis quadrigæ. Phœnicibus Solis ſimulacrum lapis eſt niger, ab imo rotundus tenuatur in cuneum. Apud Pæones diſcus breuis longo ligno appoſitus, pro Sole colebatur. In Attica Apollo verticoſus exurgit in pyramidem. Iſis verò apud Sueuos in modum liburnæ. Et Iupiter Labradæus cum ſecuri, ſicut Terræ ſimulacrum cum claui. Paphia quoque Venus fuit non humana effigie, ſed informi, latiore initio, metæ in modum faſtigiata. Elei Venerem hirco inſidentem, altero pede teſtudinem premente, effinxere. Et Pygalienſes Cererem habitu mulieris in petra iacẽtis, capite & iuba equina, tunica verò demiſſa. Apud Celtas Hercules fuit cognomento ὄγκιος, imagine decrepiti ſenis, capite incompto, pellæ rugoſa, dextra clauam tenens, ſiniſtra protentũ arcum, multos mortales catenis vinctos ducens: quibus altiſſima quercus erat Iouis ſignum, ſicut Palladis Atticæ, & Cereris Farræ, informe ſignũ. In Cypro Venus barbata, virili ſpecie, & habitu muliebri: apud Tuſſas in Ægypto, cum cornibus bubulis effingebatur. Fuítque apud Aſcalon Syriæ Derceta dea facie hominis, cuius poſtrema deſinebant in piſcem. Mercurij imago Græcis fertur quadrato ſtatu, capite ſolùm effícto, tali ſpecie pluribus figuratis, quos pro immortali gloria magnis ſæpe ducibus dicabant. Erátque opinio Pythagoræ, non ex omni ligno exculpi Mercurios decere. Hammonis verò effigies vmbilico ſimilis habetur. Et apud Arabes lapis tetragonus pro deo. Olympij autem Iouis in Attica os ex ebore auróque cõſtat: reliquum corpus ex luto & gypſo, ſupra cuius caput Horæ & Parcæ viſuntur. Sic Mineruæ Trenalis os erat ligneum, manus & pedes marmorea. Matris deum ſimulacrum, nec qua ſit materia aut ſpecie, nec à quo artifice, noſcebatur. Boni euentus ſpecies erat pauperis habitu, dextra pateram, ſiniſtra ſpicam tenens. Diuitiarum verò deus Spartæ, & cæci & iacentis facie colebatur. Iuſtitia apud Aegyptios fuit ſine capite, Oſiris verò canino. Dionyſij forma vna barbati, altera cornuti, tertia adoleſcentis viſebatur. Mirúmque prodi de Mem-

Serapidis. Solis. Iſidis. Iouis Labradæi. Terræ. Paphiæ veneris. Cereris. Herculis apud Celtas. Veneris in Cypro. Dercetæ. Mercurii. Hãmonis. Dei apud Arabes. Olympii Iouis. Mineruæ. Trenalis. Matris deũ. Boni euentus. Pluti. Iuſtitiæ. Oſiridis. Dionyſii.

Memnonis nonis ſtatua, vt quum matutino ſolis radio illuſtratur, æris tinnitum & ſpeciem loquentis præbeat: ſicut de Serapidis ſimulacro in Aegypto, templo ita extructo, vt exoriens Sol os & labra illuſtraret. Nec prætereundum quod Aethiopibus in vſum venit, vt deorum ſimulacra minio illinirent, illa pro maieſtate numinum ſanctiora & auguſtiora arbitrari: apud Aegyptios & Phœnices, vt ſingulis diis ſingulas alas adderent: Saturno verò quatuor, duas protentas, duas verò remiſſas, & oculos quatuor, vt ſignarent ipſum dormientem vigilare, & vigilantem dormire conſueſſe. Quódque Athenienſes, ſiquem athletarum victorem deſignabant, ſtatuam illi obnixo genu cum ſcuto, porrecta haſta impetum excipere effinxerunt: pro eo quod Chabrias milites Ageſilai hoc ſtatu impetum excipere docuit, & victor fuit. Fertur Licinius in Alabandeos facetiſſimè cauillatus, quod ſtatuæ quæ erant in balneis, eſſent habitu iura dantium & cauſas agentium: quæ verò in foro, omnes diſcos tenerent. Illud quoque non in poſtremis fuerit, Rhodi ſupra ſeptingenta tria millia ſignorum, nec pauciora Athenis, Delphis, atque Olympiæ fuiſſe: Romæ verò tantum ſtatuarum, vt alter populus lapideus videretur.

Serapidis. *Alæ diis additæ.* *Saturni.* *Athletarũ victorum.* *Alabãdæi.*

Quæ vitia ex loci natura aut cæli climate quibuſdam gentibus ita innata ſint, vt illa habeant propria & perpetua.

CAPVT XIII.

L. Parthenopæus.

LVcius Parthenopæus, delitiæ, amor & decus noſtrum ingenio fuit homo eleganti, ſermonéque perquam docto & exculto, vultu hilari & feſtiuo, præditus omni vrbanitate, & omni ſale: ſed cultu corporis inuenuſto, veſtéque humili & inhoneſta, adeóque omnium rerum hominúmque contemptor, vt ſummæ nobilitatis viros ne congreſſu quidem ſuo dignaretur: & niſi literatos, quos toto pectore fouebat, reliquos flocci pẽderet & nihili duceret: denique nulli obnoxius, liber & ſuo arbitratu viuebat. Is dum Neapoli eſſemus, doctis iuuenibus comitatus ad nos ventitabat: cõgreſſúque hominis eloquẽtiſſimi & mihi amiciſſimi fruebamur totos ferè dies. Dúmque, vt

ſit,diuerſarum gentium mores apud nos ſcitè ſubtilitérque penſitaret, memini ipſum dicere ſolere, quod ſicut quædam regiones ſunt quæ acuta ingenia & ſolertia gignunt,vt quibus eſt aer purus & tenuis,velut Athenis: aliæ,quæ retuſa & hebetiora,vt quibus craſſus & pinguis, ſicut Thebis:ita ex cæli rigore vel clementia, nonnūquā ex ſiderum ſtatu vel influxu, virtutes vitiáque gentibus innaſci, quæ ingenita adeo loci incolas afficiunt, itáque corporibus animíſque inſident, vt illa habeant propria & perpetua. Siquidem Campani ſuperbi natura & bonitate agrorum ex mitiſſimo cælo & affluenti copia voluptatum terreſtrium maritimarúmque rerum,ſemper habiti ſunt. Domicilium enim ſuperbiæ (vt Cicero inquit) penes Campanos fuit. Argiui & Brutij ex more inſito gēti,latrones. Illorum nanque ingenia latrociniis lęta ſunt, & rapinis gaudent. Rhegini pauidi & formidoloſi. Itali nobilitate præſtant, & regali quadam magnificentia lauti & magni ſunt. Galli ſuper inſitam genti vanitatem,mobiles & ſtolidi,contentionis auidi,conſiliíſque capiendis non ratione,ſed impetu feruntur: tamen religioni deditos eſſe, haud dubium eſt. Hiſpani iactabundi, duri & parci,abactoréſque acerrimi,ad inediam laboréſque,atque ad mortem parati. Græci licet ingenio & facundia præſtent, eos tamen nationis vitio (vnde Græca fides in prouerbium venit) aſſentatores, leues atque infideles eſſe manifeſtum eſt. Cappadoces, Cilices & Cretenſes, ſuopte ingenio fraudulenti & mendaces: quippe promiſſi fidem fallunt, & periurio ſe adſtringunt: in quorum notam Græcum illud eſt, τρία κάππα κάκιστα. Aphri ſubdoli & mendaces: cùm enim multum claſſe rebúſque maritimis valeant, vſu & commercio multarum gentium, ad fallendum proni & ſolertes ſunt. Apud eos enim frequenter mercatores ventitant, & ſtudio quæſtus, quæ vſui ſunt,merces important. Numidæ verò leuiſſimæ fidei ingenia,Chij petulantiſſimi. Nam cùm tribunal Ephororum fœdaſſent, ob petulantiam qua naturæ vitio laborant, ab Ephoris impune tulere. Galatæ minaces, Syri cupidi & auari, præter modum rerum appetentes, gens inquieta, auidáque in nouas res. Alexandrini deriſores & dicaces. Indi & Perſæ ocioſi: ne-

Campani. *Argiui & Brutii.* *Rhegini.* *Itali.* *Galli.* *Hiſpani.* *Græci.* *Capadoces.* *Cilices.* *Cretenſes.* *Aphri.* *Numidæ.* *Chii.* *Galatæ.* *Syri.* *Alexandrini.* *Indi.*

Aetoli. que enim ab re proditum eſt, ocium fratrem eſſe liberta-tis. Quod de Aetolis quoque traditur, qui nullius imperio patuerunt. Hi enim cùm perpetuò liberi ſint, in ocio *Lydi. Phryges* degunt. Contrà verò Lydos & Phryges, quum regibus ſeruiant, negociis intentos eſſe, & laborioſos. *Emporitani.* Emporitani imbelles & barbari, *Aetoli* Aetoli & *Lucrenſes.* Locrenſes fœdifragi. *Druidæ.* Druidæ religioſi & malefici, ſuprà quàm dici poteſt: nam dedita ſuperſtitionibus gens, in ſacris hominem immolant, & cruore captiuorum adolent aras: viſcúmque & alia dictu nefanda pro numinibus colunt. Fuere enim Druidę gens Gallica in Belgis, apud Gallos præ omnibus ſacri. Sicut enim apud Perſas magi, in Græcia philoſophi, in Babylonia Chaldæi, apud Indos Brachmanes, in Aethiopia gymnoſophiſtæ, apud Scythas Agrippei, Abij & Calui, in Aegypto Heliopolitani, apud Hyperboreos Arymphæi, atque in Hiſpania Turdetani, ſacri habentur: ſic apud Gallos Druidæ magno in precio ſunt, & diuinis propè laudibus celebrati. *Emporitani.* Emporitani autem in ora minoris Syrtis, iuxta Aphros Numidáſque degunt, agri vberis & fertilis ſoli. *Germani. Cimbri.* Germani verò & Cimbri, duri & laborioſi: latronicis tamen & rapinis, quarum nullam infamiam putant, à pueritia dediti. Quare Cimbros Germani prædones vocant, quorum vires ad impetum validæ ſunt, ſed momento temporis dilabuntur. *Corſi.* Corſi diri & immanes, horridis ingeniis: quippe qui ipſas belluas crudelitate vincant, truci ore ingenitam immanitatem præferentes. *Scythæ.* Scythæ quoque rapidi & feroces, & dira feritate graſſantes, ſuis tamen rebus contenti, nihil alienum appetentes, apud quos nihil eſt furto grauius. *Aſiani. Iones. Abydeni. Medi. Arabes. Tarentini. Galatæ.* Aſiani, Iones, Abydemi Medi, Arabes, Tarentini & Galatæ, molles & effœminati, eneruatis animis, ad inertiam nequitiámque parati, omnibus imbuti delinimentis, in gymnaſiis & turpibus amoribus exerciti. Illecebræ enim luxuriæ ad extinguendum vigorem animi apud eos ſunt. *Siculi.* Addebat etiam Siculos vafro & monſtrifico ingenio, & Aſtos ſupra Byzantium, doloſos maximè: *Cumani.* contrà verò Cumanos in Aeolia, hebetes & inſulſos: quippe qui pluuiæ tempore, niſi admoneantur voce præconis, porticus non ſubeant. *Bœotii. Thebani.* Sicut Bœotios & Thebanos, qui plus habere viriũ quã ingenii ferũtur. *Syracuſani* Et Syracuſanos variæ multiplicíſque naturæ:

aut enim excellentiſſimos eſſe, & omni virtutum genere præditos, aut improbiſſimos, & omnibus vitiis deprauatos: quod de Athenienſibus quoque proditur. Atque Heduos iracundos & temerarios, turbulenti & cōcitati animi. Et Ligures duros, agreſtes & fallaces ſuapte natura, & ex ſterili agro & aſpero quem incolunt, nihil ferendo niſi magno labore partum. Sed cum Ligurum quidam Firmates, nonnulli Apuani, pleriq; Montani, alij Hiluaces, alij Fruſinates dicantur, hoc non cōuenire niſi tranſmontanis Liguribus aſſerebat. His enim cùm longè ab hominum cōmercio & cultu diſtent, & in arido ſolo luctentur, facilè euenire vt agreſtes, duri & immanes fiant. Hoc modo Lucius noſter apud nos ſermocinatus, peracri iudicio locorū mores examinabat, vitiáque & virtutes rimabatur. Sed quia mentio locorum, & morum diſtinctio facta eſt, hoc dicere auſim longa obſeruatione probatū, eas regiones quæ cæli clementia & affluenti copia gaudent, ſenſu hebetes & obtuſa mente plerunque homines gignere: quæ verò difficiles & agreſtes ſunt, ſingulari ingenio viros educere. Ita enim parens natura, ſiue ille effector mundi Deus comparauit, vt vbi rerum vbertas & copia ſit, ibi bonarum artium ſtudia ſæpe & ingenia deſint. Senſit tamen Ariſtoteles, eos qui Scythiam verſus loca deſerta incolunt, animo quidem abundare, ingenii non ſatis habere: qui verò mitiorem plagam, ingenio & arte præſtare. Neque omiſerim quod Maximus Tyrus Græcus autor cum primis prodidit, Crotoniatas palæſtra & gymnico certamine valere, Lacedæmonios pedeſtri, Athenienſes nauali, venatu Cretenſes, Sybarites luxu, Thebanos verò tibiis, Iones autem choro & cantu. Qui etiam adnotauit vulgari adagio ferri, Medicā mollitiem, Sardanapali luxum, delicias Ionicas, Siculas menſas, ſaltationes Sybariticas, Corinthias meretrices. Artiū quoque diſciplinas Menander dixit natiua conſuetudine diſtingui nationibus variis. Nāque Mitylenęi cithara delectantur, Thebani tibia, Alexandrini geometria valent, Athenienſes ſtatuaria & pictura, Crotoniatæ medicina, Æginetæ athletarum pugna. Quod proximè accedit ad id quod Euſtathius memoriæ prodidit, forſan mutuatus ab illis, Bœotios circa palæſtram reliquáſque artes gym-

Athenienſes. *Hedui.* *Ligures.*

Regio fertilis hebetiores, contra difficilis ingenioſiores producit.

Maximus Tyrus de diuerſarum gentium peritia peculiari.

Adagia à ciuitatum moribus ſumpta.

Euſtathi⁹.

nicas valde probari, Athenienſes in naualibus, Theſſalos in equeſtri, (quippe cùm ex equo primùm pugnare docuerint) Lacedæmonios legibus valere, Cyrenæos in ephectica ſcientia. Quod autem de Theſſalo equitatu dictum eſt, qui conferto prælio inſuperabiles erãt, non prætereundum, Philippum Macedonem, qui totius Græciæ communis hoſtis & prædo habitus eſt, vt Theſſalos equites velut firmiſſimum robur, & longè optimos bello. ſuæ phalangi adiungeret, Theſſaliam propterea inuaſiſſe, illámque incendiis & ruinis deformaſſe.

Theſſalus equitatus.

An ſit idem deprecari quod recuſare, contra quorundam grammaticorum opinionem.

CAPVT XIIII.

Lau. Vallẽſis taxatus lib vi. ca. iiii.

QVid in mentem venerit nonnullis grammaticis, qui non temperantes maledictis, multa nec perpenſo iudicio, nec examinato modo digeſta, præcipere non verentur, non ſatis coniicio. Nuper cùm in commentariolos obſeruationum grammatici cuiuſpiam, quos de latina dicendi norma viuens ediderat, fortè incidiſſem, in quibus graui cenſura antiquiſſimum quenque autorem taxat, ita ipſum loquutum offendimus, vt diceret A. Gellium malè ſenſiſſe, quòd deprecari, abominari vel deteſtari eſſe dixit: cenſuítque deprecari nihil eſſe aliud quàm dicto vel facto recuſare: quaſi multum diſcriminis foret inter abominari & recuſare: ídque Ouidij autoritate probare nixus fuit, de Ponto:

Sæpe precor mortem, mortem quoque deprecor idem,
Ne mea Sarmaticum contegat oſſa ſolum.

In quibus verſibus deprecari pro recuſare, intelligit: quod verbis pluribus affirmare contendit, quæ cõſultò prætetimus. Sed libet interrogare, num proprio ſignificatu Latinè dixerim, Scipio fœdus cùm Hannibale inire deprecatur, quia paciſci cum Hannibale recuſat: aut, Romani cum Pyrrho pacem deprecantur, quia pacem abnegarunt. Contráque hanc verbi ſignificationem ſecus ab autoribus dictum, & verbum deprecari in alio ſenſu accipi videmus. Titus Liuius ſexto ab vrbe condita:

Non præripiam, inquit, *gratiam publici officij deprecandi.* Cicero prima actione in Verrem: *Si liberè quæ ſentio de republica dixero, primùm deprecor ne iraſcatur.* Suetonius in Cæſare: *Senatum literis deprecatus eſt*: & veterum autoritatibus pluribus, in quibus ſi deprecari recuſare dixeris, profectò abſurdè & barbarè loquêris: hic enim deprecari idem eſt quod valdè præcari. De enim præpoſitio, adiecta verbo plerunque auget, vt demirari, defraudare, deierare. Rurſus quod ille autoritate Ouidij motus, voluit deprecari idem eſſe quod recuſare, idem Liuius exploratius oſtendit tertio de Macedonico bello: *At hercule non ius, ſed iniuriam deprecantur.* Suetonius in Tiberio: *Claudium*, inquit, *adeò violentum & contumacem, vt ne capitis quidem reus deprecari ſuſtinuerit.* Cicero in legem Agrariam: *Si quid deliquero, nullæ ſunt imagines quæ me à vobis deprecentur.* Quibus in locis non ſignatè nec propriè loquetur, qui deprecari recuſare dixerit. Sed verus probabiliſque ſenſus eſt, tam in Ouidio, quàm proximis autoribus, id eſſe deprecari, quod ſuppliciter petere, & precibus expoſcere ne quid fiat quod tu vitare cupis, & contendis ne eueniat. Mortem ergo Ouidius deprecatur, non ſimpliciter recuſans mortem, ſed ſuppliciter expoſcens ne mors contingat inter tot truces immanéſque homines. Et ille iniuriam vel ſupplicium deprecatur, videlicet rogat ne inferatur iniuria, néve conuicium fiat. Multùm longéque diſtat deprecari à recuſare: quippe deprecari eſt precibus rogare, & ſummiſſè obteſtari ne quid fiat: recuſare verò, iure & manu contendere, & quadam mentis vecordia minaciter magis quàm precibus expoſcere: Cæſar commentario quinto: *Hedui nec deprecandi nec recuſandi cauſa legatos ad Cæſarem mittere volebant.* Cicero Tuſculanarum quęſtionũ ſecundo: *De Anaxarcho*, inquit, *Democritíue cogitetur, qui cum in manus Cyri Nicocreontis incidiſſet, nullum genus ſupplicij deprecatus eſt, neq; recuſauit.* Pluribúſque patet exẽplis, ſi cui illa perſequi libeat: ex quibus ſine controuerſia liquet, deprecari id eſſe quod precari, ſed dupliciter: vno modo, vehementi ſtudio & enixè precari vt quid fiat, & tunc de, præpoſitio auget, vt primis autoritatibus, quas ſuprà memoraui, oſtenſum eſt: altero, precibus eniti & rogare ne quid fiat ſeu eue-

De, præpoſitio adiecta verbo.

Deprecari à recuſare multum diſtare.

niat tale, quod tu nolles euenire, & futurum deteſtaris, ſicut & proximè dictum. Et tunc de, præpoſitio, non augendi, ſed vim potius minuendi habet. De enim adiecta verbo, duplicem ſignificatum, licet diuerſum, capit, vt plerunque ſolet: plurimúmque intereſt, in vtro accipias ſignificatu. Qonam modo & vtro magis conueniat, ſenſu ex ipſa lectione & contextu verborum, prout obuia ſunt, cuiuis vel mediocriter erudito facilè eſt dignoſcere.

Triplex quæſitum ſuper nonnullis verbis iuriſconſultorum ſuboſcuris, quis ſit illorum ſignificatus, quæve pecuniæ olim fuerint.

CAPVT XV.

Vlpiani locus l. nequicquã §. nec adeo. ff. de off. procon. CVm Romæ Palatini fori iudicia operiremur, quidam non ex plebe homo, pollens eruditione & doctrina, ad me adiit, & percontatus eſt, quid ſibi vellet Vlpianus de officio proconſulis, æſtimante eum qui prouinciæ præeſſet, diſſimulare non debere ſi quos cauſarum concinnatores, aut litium redemptores deprehendiſſet. *Concinnator litium. Cõcinnare.* Quis eſſet litium concinnator, & quis redemptor, quærebatur. Et quia facilis explicatu quæſtio erat, leui functus opera, reſpõdi, concinnatorem litium eum dici, qui nouas lites ſimulatis captionibus & cauillis improbis, in longum ducere molitur, cùm ſibi iure agere non liceret. *Vitilitigatores.* Concinnare enim eſſe, rem effictis mendaciis, omnibus lenociniis perpolire, ſicut is qui vnguentis delibutus, *Redemptor cauſarum.* madenti, coma, & capillo compoſito conſpicitur, quos *Quadruplator.* M. Cato vitilitigatores nuncupat. Græcè autem κρατὴρ δικῶν, quaſi ſector litium. Redemptorémque cauſarum *Interceptor alienæ litis.* eum dici, qui lites quotidianas pecunia mercari, illáſque *Alpheni locus l. ſi & plagis. ff. ad l. Aqui.* pactionibus muneribúſque pellicere conaretur, haud ſecus quàm qui domos ædificiúmque faciẽdum vendũmve precio conducit: qui etiam quadruplator & interceptor alienæ litis dictus eſt, quos homines tanquam inciuiles, & malarum artium artifices, iureconſulti iure inceſſere. Iterum quæſiuit ex me, quid eſſet quod Alphenus legem Aquiliam interpretatus, inquit: Quòd ſi tabernarius à prætereunte, flagello in quo dolor eſſet, fuiſ-

ſet

ſet cæſus, ſi illi repugnando oculum eruiſſet gladio, propter id admiſſum, Aquilia non teneri: quod diceretur flagellum in quo dolor eſſet, quærebatur. Cúmq; nonnulli falſa opinione perſuaſi, flagellum quod dolorem afferat, ideo dolorẽ in eo eſſe aſſererent, dixi ego mendũ in hac dictione fuiſſe, ingenuè me arbitrari, neq; iureconſultum tam inſcitè loquutum, vt in flagello dolorem eſſe dicat, pro eo quòd flagris inflictis dolorem affert: cùm iurecõſulti non per metaphoras, nec circuitu longo, ſed mũdè admodum & circunciſè loquantur: ſed pro eo quòd dolor eſſet, ſcriptum fuit, dolon eſſet, dicẽdum fuiſſe: neque aliter à iureconſulto ſcriptum, veris patêre argumentis. Dolonem enim lignum vel fuſtem ſignare, in quo ferrum acuta cuſpide lateret, quod haud ſecus quàm gladius vulnera ingerat, vt Varronis teſtimonio probatur. In eo enim latens pugio ita ſitus erat, vt foris minus appareret. Idq; coarguitur facili argumento, quòd non erat cõſentaneum, vt ſi à prætereunte leui flagello tabernarius ictus foret, illi repugnando ferro decernere, & oculum eruere liceret, prout in quæſtione eſt. Quippe inculpata tutela non eſſet, quum nõ pari, ſed maiore impetu armorum iniuriam propulſaret, quod eſt lege vetitum. Dicendum ergo fuit, aliquid occulti teli in flagello latuiſſe, quo percuſſus tabernarius, impune prætereuntem gladio repercutere, & illi oculum eruere valuit. Hòc dolone Tiberiũ Gracchũ, ne opportunus iniuriæ foret, accinctũ proceſſiſſe in forũ, autores tradũt, quo honeſtius & diſſimulato telo in curiam iret. Et Claudiũ Cæſarem à duobus equeſtris ordinis, cum dolone & venatorio cultro præſtolantibus, penè oppreſſum Suetonius refert. Tertiò cõſuluit me, quod eſſet iudicium eremodiciũ, de quo apud Iuſtinianum fit mentio frequens, contra quod reſtitutionem dari leges voluere. Cúmque aliquorum diſcreparet ſententia, peruici tãdem, eremodicium dici iudicium, quum quid reo abſente in diſquiſitionem venit, ſupérque iure cõtrouerſo mota lite, ſolus actor nullo ſe opponente exercuit, contráq; reum, indicta cauſa, lis data fuit: ἀπὸ τῆς ἐρήμου, hoc eſt, ſolitudine, eò quòd ſolus actor nullibi reo cõparante, nec ſignis collatis (vt aiunt) obtinuit: contra quod reſciſſionem plerũque dari leges voluere. Demum

Dolon.

l. properandum. § cũ autẽ eremodiciũ. C. de iudi. Iudiciũ eremodiciũ apud Iuſtinianũ. De eremodicio vide

Budeum in Annotatio. & Alciatũ lib 4. de ver. ſigni.

cùm ſermo incidiſſet, quid emptio, quid permutatio eſſet, quęſitũ fuit, quo in loco Homerus meminit Achiuos non pecunia, nec ære ſignato, ſed rudi maſſa æris vel ferri vinum mercari, & cum mancipiis permutare conſueſſe: cuius autoritate Vlpianus de contrahenda emptione, etiam ſine pecunia fieri emptionem aſſeuerat. Dixi id de quo cõſulebamur, mihi in promptu non ſuccurrere: ſed tamẽ meminiſſe me, tam apud exteros quàm Romanos, æris ſignati argentíq; & pecuniarũ longo tempore nullum vſum fuiſſe, mercéſq; non pecuniæ interuentu, nec ſignato ære, ſed rebus cõmutare conſueſſe. Siquidem Armeni, Scythæ, Seres & Sarmatæ, non interceſſu pecuniæ res emere, ſed rerũ cõmercio permutare aſſuêrant. Deſerta enim & vacua cultorib⁹ loca, hominibúſq; infrequentia, magis quàm vrbes incolebant. Indi quoque illi penitiſſimi, & Eſſeni idem factitarunt: nam fuſo ære vtebãtur aut orichalco, (quippe cũ veteres orichalcum precioſius auro ducerent) percuſſo verò minimè. Luſitani graui ſarcina æris, vel fruſto argenti ſæpius nummi loco vſi fuere. Lacedæmonij Lycurgi legibus omnem auri argentíque vſum amouentes, ferrũ & rudem maſſam vaſti ponderis pro pecunia habuere, ſicut Byzãtij ferri maſſam pro nummo appẽdebant. Maſſyli verò in Aphrica populi, pecora & mapalia pecuniæ loco habuiſſe feruntur, cum quibus merces ſæpe mercatores cõmutabant. In Britannia gens inhoſpita, iuxta Scyliram inſulã, permutando dare neceſſaria & accipere cõſuerant. Reliqui ære aut annulis ferreis ad certum pondus delibratis. Quod apud Baleares fuit in more, vt omnẽ auri aut argenti materiam execrati nullius generis nũmos ad ſe afferri ſinerẽt. Idem de Carmanis & Bambycatiis, qui in Tigri ſunt, memorię proditum eſt, vt omnia metalli genera coementes, illa in profunda terrarũ, & abditas ſolitudines ſuffodiant, ne pecuniæ commercio eneruaretur animi indoles, ingeniíque. Quod de indis & Æthiopibus traditum accepimus, qui auri materiã tam vili æſtimarunt, vt catenas noxiorũ tantùm ex illo cõflarent. Omnes denique gentes nationéſq; apud prius ſeculum mercibus res inuicem cõmutare, vel coriis boum nũmorum loco, aut bobus pecudibúſq;, ac ferreis virgis vſos comperimus, Homeri teſtimonio, qui

Apud veteres diu pecuniarum vſum argẽti, item & auri non fuiſſe.

res cenſu & æſtimatione dignas,non pecunia,ſed boũ & pecudum numero taxauit,cum nihil tũcimpenſo precio vænirет. Primi igitur Lydi aureũ & argenteum nũmum, cum tunc nullus foret inueniſſe tradũtur:tametſi Aeginæ argentum primo ſignatũ nonnulli credãt. Alij apud Eleos pondera & ex argento nũmos à Phædone inuẽtos putant. Apud Perſas verò Darius ex auro monetam percuſſit primus. In Latio Saturnus æreum nũmum reperiſſe traditur. Romanis quoque auri argentíque ſignati longo tempore nullus vſus fuit. Pecudibus enim & iumẽtis bobúſque res permutare, ſontéſque plectere ſolebant: æſtimabatúrque bos centuſſibus,ouis verò decuſſibus. Coriis verò boũ nũmos percuſſos à primis originibus iudicare licet,quòd Numa Põpilius ſcorteos aſſes,congiarium populo dediſſe fertur. Poſt quos Dionyſius ex ſtanno conflauit nummos. Interiecto deinde tempore, ære graui Romanos vſos comperimus,quo appenſo,non numerato,debita exoluebãt: quo tempore Seruius Tullius rex primus nota pecudum æs ſignaſſe proditur, vnde & pecunia dicta. Cuius rei cauſa in vetuſtiſſimis nummis, bouis,pecudiis,aut ſuis ſignum incuſſum apparet. Sed quanuis à Seruio Tullio pecunia percuſſa, non propterea à graui ære precii nomine,quod inter licẽtem emen témque conuenit,exoluẽdo deſitum eſt:quippe poſt decemuiros,etiã ære graui Romanos vſos fuiſſe,debitáque exoluiſſe,autores tradũt, quod æs graue,maſſa æris fuit, non percuſſa aut ſignata:appendi,non numerari ſolita. Sequutis mox temporibus, Seruio Cepione & Cneo Sẽpronio conſulibus, poſt Attilium Regulum, argenteo nummo primùm figurato Romæ,altera parte Ianus bifrons,altera nauis prora incuſſa fuit:tametſi quinque annis ante primum Punicum bellum argenteum nummum Romę ſignatum nonnulli credant: demum poſt annos duos & ſexaginta,aurei apud Romanos eadem nota incuſsi fuere. Deinde bigæ,& quadrigæ, ac victoria: quare victoriati,bigati,& quadrigati dicti. Fertur tamen Liuius Druſus in tribunatu tertiam æris partẽ argento miſcuiſſe,& ſigno Victoriæ pariter nummum percuſsiſſe, cui Victoriato nomẽ. In triente autẽ & quadrante Romani rates incuſſere. Perſę ſtateres Daricos numiſmata habere

Aurei & argente nũmi inuentores.

Nũmi ex coriis boũ.

Pecunia vnde.

Nummorũ apud Romanos inſignia.

Perſarum ſtateres.

Græci. *Athenienſes.* *Elei.* *Noctua in numiſmate athenienſi.* *Trœzenij.* *Perſæ.* *Germani.* *Dardani.* *Rhegini.* *Cephalenes* *Thaſii.* *Argiui.* *Mitylenæi.* *Tarentini.* *Aſpendij.* *Locri.* *Chij.* *Peloponeſii.* *Cyziceni.* *Tenedij.* *Corinthiaci.* *Gergithij.* *Nummi cũ Cæſarũ inſcriptione.*

dicuntur. Græci & Athenienſes Tetracinam, & Ciſtophoros, ac Philippeos nummos, qui bouis imaginem lõgo tempore habuere incuſſam, tũc primùm à Theſeo inuentos, vt ab armis ad agrorum cultum ciues auocaret: cuius formæ Eleis numiſma fuit, in quo bouis imago deſignabatur. Præter quos fuere Oſcenſes & ſtateres Darici, Philippei & Alexandrei, qui ex auro cudebantur, in quibus mulæ cum curru videbantur effictæ. Poſtea noctua cum Mineruæ facie Athenis incudi cœpta: vnde illud proditum eſt, Gilippi ſeruum ephoris detuliſſe, multas ſub tectis cubare noctuas, quòd Lyſandri pecuniam, quam Gilippus fuerat depeculatus, ſub tecto condiderat. Trœzenij cùm Neptunum præcipuum colant, tridentem nummo effictũ habuere. Perſicus verò nummus ſagittarium incuſſum habuit, qui Daricus etiam dictus. Germani Serram, qui Serrati. Dardani duos inſculpſere gallos, Rhegini leporem & currum, Cephalenes equum, Thaſij Perſen, Argiui murem, Mitylenæi Sapphus imaginem, Tarẽtini nummi Taran Neptuni filium, qui Delphino vectabatur: Aſpendij palæſtras, Locri autem & Ozolæ heſperũ ſtellam effinxere. Apud Chios ænea moneta fuit, cui nomen Homerus. Peloponeſiorum numiſma teſtudinis figuram habuit, cui Cheloni dixere nomẽ: Cyziceni altera parte Cybelen, altera leonem: Tenedij ſecurim, & facies duas eadem ceruice prominentes: Corinthiaci, qui Poli dicebantur, Pegaſum: Gergithij autem qui in Phrygia minore ſunt, Sibyllæ imaginẽ, quòd inde eſſet oriunda, hoc ſempiternæ laudi fore arbitrati. Poſtea verò nouitio inuento, vt imagines Cæſarum cum inſcriptione & titulis, nummis adſcriberentur, obſeruatum eſt. Quare Nero Cæſar in habitu citharœdi ſe nummo inſculpſit: & Seuerus imperator habitu Alexandri nummos figurauit. Galenus poſt occiſos ſatrapas Perſarum, monetam, qua Perſas captos ducebat, percuti iuſſit. Auguſtus Octauius nota ſideris capricorni, ſub quo in lucem editus erat, argenteum nummum percuſſiſſe dicitur. Denique, cùm apud prius ſeculũ nullus nummorum vſus foret, iudicare licet, Homeri temporibus non pecunia, nec ære ſignato, ſed mercibus inuicẽ Achiuos vinũ, æs & ferrũ, armis & mancipiis emere cõſueſſe. Cùm verò

hac admonitione attentior factus, ἐν τῇ η. τῆς ἰλιάδος ὁμήρου ῥαψῳδίᾳ verſaret, eos verſus haud multo negocio comperi: qui tales ſunt:

ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες ἀχαιοί,
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτοῖσι βόεσσιν,
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι, τίθεντο δὲ δαῖτα θάλειαν, id eſt,

Vnde reportabant criniti vina Pelaſgi,
Aeris quidam, alii fulgentis munere ferri,
At ſcutis alii, pars bobus mancipiiſve
Mutabant paſſim, & conuiuia læta parabant.

Inſi lib. vii. Iliados.

Quæ portæ vrbis Romanæ præcipuæ fuerint, & vnde nomina ſumpſerint, & ex quibus cauſis cognomenta.

CAPVT XVI.

VRbis Romæ ſicut ſæpiſſime pomœrium prolatum fuit, ita multiplices portas pro murorũ ãbitu extructas fuiſſe, facile eſt coniectari. Nã cùm à prima origine fundamenta vrbis in Palatino, monte fuerint, cuius radicibus antiquiſſimum pomœrium terminabatur, tribus portis tunc vrbs contenta erat: hæ fuerunt, Carmentalis quæ Scelerata, Pandana quæ Libera dicta eſt, & Mugonia quam Trigoniam à tribus angulis vocatam ferũt. Id autem pomœrium quod Romulus poſuit, à foro boario procedens ad magnam Herculis aram: inde per ima montis Palatini ad aram Conſi, mox ad curias veteres, & demum ad ſacellum Larium, protendebatur, & cùm eſſet tunc Roma quadrata, ad forũ Romanum procedebat. Varro autem à ſylua quæ erat in area Apollinis in palatio, vſque ad ſupercilium ſcalarum Caci in Auentino, occidentem verſus, & ad tugurium Fauſtuli, vbi caſa Romuli fuit, prima vrbis fundamenta protendi aſſeuerat. Adiecto deinde Capitolino colle à Tito Tatio, quem Arcades Saturnium vocarunt, ſatis cõſtat portam illic excitati caſtelli, Saturniam nuncupaſſe: quæ Pandana, eò quòd ſemper pateret, dicta eſt. Cùmque infima Capitolini mõtis Carmẽtæ habitaculũ fuerint, inde Carmẽtali portæ nomen datũ, quæ & Scelerata, eò quòd

Tres portæ. Carmentalis. Pandana. Mugonia.

Saturnia. Pandana vnde Carmẽtalis Scelerata.

CCC. & ſeptem Fabij inde prodeuntes, infauſto prælio ad Cremeram omnes à Veientibus oppreſſi,& miſeranda nece cæſi fuere. Iuxta quam ædes Martis, Matutæ & Bellonæ,& columna ex qua dabatur belli ſignum, ſiquando contra hoſtes præualentes ſumebantur arma. Ad hanc portam matronas Carmentæ nymphæ (quæ mater Euādri fuit) annuas hoſtias immolare & ſacrum facere produnt. Sed cùm Tarquinius Priſcus quadrato ſaxo prim⁹, & deinde Seruius Tulli⁹ pomœriū protuliſſent, duóſque vrbi colles adieciſſent, ita vt ſeptem collium vrbs fieret, qui vltimus vrbis ambitum auxiſſe fertur, ac reliqui reges vrbem parum mœnibus validam, aggere & foſſis muniuiſſent, portarum quoque numerum augeri conſentaneum fuit, eóque magnitudinis vrbs proceſſit, ſæpiùs aucto dilatóque pomœrio, vt IIII.& XXX.portas per omnem ambitum Romæ fuiſſe legamus: ipſúmque pomœrium Aurelianum Cæſarem tādem definiſſe, vt ad millia paſſuum XXX. mœnia protenderet: tametſi Nero Oſtiā ten⁹ mœnia promouere, atque inde foſſa mare veteri vrbi ſtatuiſſet inducere. Exquilinā ergo, Viminalem, Quirinalem portas,& Cælimontanam, à collibus vrbis, vbi ſitæ erant, vetuſto nomine denominarunt: quamuis quòd Quirini ſacello foret proxima, Quirinalem dictam nonnulli ferāt, iuxta quam Veneris Erycinæ templum. Quæ quidem Viminalis aliquando Numentana dicta eſt: ſicut Exquilinam Taurinam à capite Tauri inſculpto, vocatā ferunt. Capenam verò conſtat affluentium aquarum multiplices habuiſſe decurſus. Illinc enim ad Martis ædem ſemita fuit, quadrato ſaxo, vbi & Mahalis lapis: qui in vrbem delatus, pluuias excitare dicebatur: ſicut aqua in Lycæi Iouis fronte, ſiquando ſiccitate laboraretur, ſacerdotis manu querno ramo agitata, cogebat nubes, largóſque effundebat imbres. Et Athenis Terræ fuiſſe ſimulacrum Pauſanias prodit, ſuppliciter à Ioue aquam expetentis vero euentu, cuius ara in monte Hymetto viſebatur, quem ἴμβριον, quaſi pluuium Iouem dixere. Et apud Indos in arce quam magi incolunt, dolium vidiſſe Apollonius tradit, quo aperto, in defectu aquarum nebulæ emittūtur, quæ totam Indiam imbribus humectāt. Quod etiam documentum Democriti fuit, vt ad imbres excitā-

Vrbs ſeptē collium.

Portæ xxxiiii. vrbis Romæ.

Exquilina Viminalis. Quirinalis Cælimontana.

Numētana Taurina. Capena.

Pluuiæ excitandæ modus.

Iupiter pluuius.

dos, caput & collum chamæleontis, ligno roboris vri præceperit. Ad candéque Capenam aqua Mercurij erat magis ſtudiis celebrata: qua mercatores Idib. Maiis ſe in ſpargebant & ſua, vberes quæſtus propterea facere arbitrati. Et Alcmon aquæ riuulus, cuius aqua ſacerdotes furore veſano inter ſe digladiantes, Cybelis ſimulachrũ ex Peſſinunte aduectum, quotannis abluebant. Iuxta quam M. Marcellus ſecũdo Punico bello, ædem Virtutis antea votam, dedicauit. Mutionis verò, à Mutione qui illi aliquando præfuit, & Minutia, quia Minutij ſacello erat proxima, quem pro deo vetuſtas coluit. Et Salutaris ab æde Salutis. Et Rhautumena, ab auriga Rhautumeno, qui Veiis curſu vicerat, quo è curru effuſo, equi citatiſſimi eum palma in Capitolium contẽderunt: portæ dictæ denominatæque ſunt. Catulariã verò dixere, quòd iuxta eam ad placandum Caniculæ ſidus frugibus inimicum, immolarentur ruffæ canes. Et Piacularem, propter oſtenta & piacula quæ illic fiebant aſſiduè, dici Pompeius memorat. Collina quoque, quæ Agonenſis dicta eſt, propter anfractus multiplices, quòd partim edita, partim decliuia eſſet loca, nomen ſortita dicitur, extra quàm Veneris Erycinæ & Quietis templa fuere, & iuxta campus cui Scelerati nomen fuit: in quo inceſti damnatas, viuas defodere Veſtales aſſueuere. Romanulam verò, & Collatinam: alteram, quòd ex Sabinis Romam patens via foret: alteram, quòd illinc Collatiam expeditum iter eſſet, denominarunt: ſicut Ferentinam, quòd Ferentinum ferret: & Gabiuſam, quòd Gabios. Hanc verò Collatinam aliquando Pincianam dictam nonnulli volunt, quod nomen adhuc manet, à proximo palatio deductum, vnde demolita marmora Theodoricus rex Rauennam deportauit. Fuit quoque Romula porta quam Sabini Romanulã vocauerunt, quòd per eam proxim⁹ Romam aditus eſſet, quæ gradus ad Noualia & Volupiæ ſacellum habuit. Et Querculana, quòd quercum proximã haberet. Et Randaſculana, quòd ære munita foret: ſiquidem à veteribus æs randus dicebatur. In qua caput æneum longo tempore ſtetiſſe memorant, poſtquam Genutius Typus prætor oraculo monitus ne regno potiretur, illinc ingredi noluit, acceſſũmque denegauit. Sicut Ianualis à Iani ſigno ibidem affixo

Aqua mercurii. *Alcmon.* *Mutionis.* *Minutia.* *Salutaris.* *Rhautumena.* *Catularia.* *Piacularis* *Collina ſeu Agonenſis.* *Camp⁹ ſceleratus, in quo Veſtales defodiebantur.* *Romula.* *Gabiuſa.* *Collatina ſeu Pinciana.* *Ferentina.* *Romula ſiue Romanula.* *Querculana.* *Randaſculana.* *Randus.* *Ianualis.*

nomen vendicauit: quę ſub colle Viminali fuiſſe traditur, per quam vim aquarum ingentem magnis procellis contra Sabinos fluxiſſe, illóſque violétiſſimis tempeſtatibus oppreſſiſſe memorant. Quam Romulam, Ianualem, & Mutionis non in pomœrio, ſed intra vrbis ambitum ſitas nonnulli volunt. Nam de Trigemina & Lauernali ſatis conſtat, alteram propter trigeminorum pugnam, quũ regnante Tullo, inter Romanos & Albanos à trigeminis pugna commiſſa fuit: alteram, quòd ad lacum Lauernæ facilis inde via foret, nomina tuliſſe. Fuit enim Lauerna furum dea, in cuius luco, vt impunita eſſent furta, prædã fures ſortiri, & rapaciſſimum quemque immolare tradiderunt. Eſt tamen literis proditum, Latinos populos annis ſingulis ad Trigeminam Euandro veluti deo ſacrum facere: ſicut matronæ apud Carmentalem, Carmentæ. Sanqualis proxima ædibus Anci regis, porta fuit non incelebris. Et altera Libitinenſis, per quam fato defuncti efferebantur, & Mugonia, à boum mugitu, qui illic frequentes erant, denominata: iuxta quam Tarquinius Priſcus habitaſſe fertur, quæ & Trigillia dicta eſt: præter quas fuere Neuia, Lauicana, Metia, & Flumentana, iuxta quam fluxiſſe Tyberim volunt. Ex hac enim ad Petellinũ lucum modica via erat. Et Triumphalis, per quam triumphi díe, aurati currus, captiua præda, & pompa triumphi procedebat. Aurelia, Vaticana, & Portuenſis, quæ Septimiana nouitia denominatione, ac Fontalinis trans Tyberim, quòd haud procul inde fontium ſacra, fontibus & puteis coronatis, fierent, dictæ nominatęque ſunt. Sed præ cæteris vnam legimus fuiſſe, cui Feneſtræ dedere nomen vel quod humilis & anguſta foret: ſiue quòd Tarquinio Priſco regnãte, quũ à paſtoribus oppreſſus fuiſſet ex inſidiis, Tanaquil inde populum alloquuta, ipſius interitum tam diu diſſimulauit, donec Seruiũ Tullium regni ſucceſſorẽ fecit. Et quoq; illud animaduertere quod cùm mœnia ciuitatũ ſancta ſint, proptereáque illa tranſgredi ſine piaculo fas nõ ſit, certiſque præfinitis ſpatiis, pomœrio inaugurato, fuerint conſecrata: ita vt quicquid circa ea ſoli eſſet, neque habitari, neque arari liceret: portas tamen ſanctas haberi minimè decebat, quippe quum ingredi & exire, & defũcta corpora illinc efferre, aliáque

Trigemina
Lauernalis
Lauerna.
Sanqualis.
Libitinẽſis.
Mugonia ſeu Trigillia.
Neuia.
Lauicana.
Metia.
Flumentana.
Triũphalis
Aurelia.
Vaticana.
Portuenſis.
Mœnia ciuitatũ ſancta l. 1. & l. ſi. ff. de rerum diuiſi. § ſancta Inſti. eo. ti.

propհana facere cuiuis permiſſum fuerit. Apud exteros verò portæ præcipua denominatione illæ feruntur: Scæa apud Troiam, in cuius ſuperliminio Laomedontis cadauer ſepulchro conditum erat: ſicut murus & amnis eiuſdem nominis fuere. Alexandriæ Canopica, Athenis Pyraica, & Sacra, & Charonia, per quam damnati ferebãtur ad ſupplicium: & Dipylus omnibus patentior, atque aliæ Nymphades nomine. Megaris fuit Triaſia, quæ Diplon dicta. Corinthi Tenecatica. Thebarum portæ Homoloidæ nuncupatæ ſunt. Apud Sicyonios quoque Sacra fuit, vbi Epopei viſebatur monumentum. In Argo Diampares apud Leontinos Iiacea, in Cyzico Thracia, apud Tybur Rarana: Capuæ Iouis, vbi platea Seplaſia, in qua vnguentarij negociantur: Cremonæ Brixiana, Tarenti Temenitida, Syracuſis Meniditæ, Trogillorum, & Agradianæ: extra quas freqnentia ſepulchra viſebantur. Babyloniæ verò licet plures celebrentur, tamen præcipuè Semiramidis, Ninorum, Chaldæorum, Belides, & Ciſſiæ. *Apud exteros portæ.*

Quo ritu, quibúſque cæremoniis hoſtia apud priſcos diis immolabatur, & quo modo fiebant ſacra, & quid apud exteros.

CAPVT XVII.

QVi mos ſacrorum fuerit, quóque ritu, aut quibus exemplis hoſtia cæderetur, & res diuina fieret, veteribus monumentis interciſè perſcriptum eſt. Et tametſi ſingulis ferè diis ſua ſacra inſtituta forent, quæ tranſgredi aut præterire ducerent nefas: neque deos omnes eiſdem ſacris ſemper, ſed alios aliis ritibus cæremoníſque placari deceret: tamen in omni ſacrificio ſtatas cæremonias & ſolita ſolennia conuenit obſeruari: quas ſi prætereant, haud dubiè piaculum fieri, & ſacra pollui putabant. Siquidem in omnibus ſacris, ſacerdos quum diis immolat, & rem diuinam facit, prius corporis ablutione purgatur, & à Venere abſtinet, vt lautus puruſque accedat: quippe ieiunii & caſtimoniæ ſacra adituris miram obſeruationem fuiſſe, authores tradunt. Legimus Numam Pompilium, quum pro frugibus faceret, eſu carnium & Venere abſtinuiſſe. Et Iulianum Cæſarem oleribus leguminibúſque contentum ſæpe cœnitaſſe, ob re-

Singulis diis ſua ſacra.

Sacerdos lotus & caſtus.

Ieiunium.

ligionem: atque eos qui Iſidis ſacris initiandi erant, dies decem parcere carnibus & vino: & Ægyptios feſtis quibuſdã diebus ieiunia ſeruare. Aquæ verò aſperſione corporis labem tolli, & caſtimoniam præſtari putabant: præ terque Myſos & Eſſenos, alióſque qui ob religionem animantibus abſtinent, cælibémque vitam agunt, qui Abij & Anymphi dicti ſunt, conſtat ſacerdotes matris deum Samia teſta ſibi virilia amputare: atque illos qui maxima ſacra obibant, vt in caſta religione manerent, & procul à mulierum contagio vitam agerent: herbis quibuſdam emaſculari, & virilitatem amittere. Vtque nulla niſi ſacrorum maneret cura, nudique & vacui religioni intenderẽt cunctarum rerum dominio ſe abdicare. Quod iure pontificio cauebatur, cuius verba ſunt, *Ad diuos adeunto caſtè, pietatem adhibento. Opes amouento. Qui ſecus faxit, deus ipſe vindex erit.* Quam caſtimoniã apud exteros quoque ſeruari meminimꝰ. Quippe in Theſmophoris matronæ Athenienſes, vt Veneris ictus cohiberent, foliis vitiliũ cubilia ſubſternebant: nonnulli garo ex piſcibus, qui ſquamam non habent, quòd incendia libidinum reprimeret, & irritos conatus faceret, in ſacris vſi ſunt: quòd Ageſilaus putabat deos nõ minus religioſis operibus, quàm ſacrificiis caſtis delectari. Legimus quoque Hierophantas Athenienſium, poſtquam in põtificatum euecti erant, vt caſtiſſimè ſanctiſſiméque ſacrum facerent, cicutæ ſorbitione caſtrari: & Aegyptios ſacerdotes, negociis omiſſis, mulieribus nunquam indulgere, carnibúſque & vino abſtinere: atque gymnoſophiſtas adeò abſtinentiæ ſtudioſos, vt pomis ſolùm, oriza & farina alãtur. In Creta quoque Euripides teſtatur, quos vocant Iouis prophetas, non modò carnibus, ſed ne coctis quidem veſci: & Indorum magos, qui ad Solis ſacerdotium euecti erant, carnibus abſtinere, & nunquam ſub tecto eſſe, ſed lineis velari, & ſub dio vitam agere. Quinetiam obſeruatum inuenimus, vt qui rem diuinam facturus erat, ad ſuam leuandam culpam, ſe in primis reum dicere debeat, & noxæ pœnitere ac fateri admiſſum, vultúmque ſummittere, & ad omnem modeſtiam fingere: deinde ipſe, aut publicus præco præcedens ſacra, *Hoc age*, clamitet, vocéque excitet populum, ac virga turbam ſummoueat, quæ com

Aegyptii.
Aqua aſperſio.
Abii.
Anymphi.
Cybeles ſacerdotes.
Antidota aduerſus Venerem.
Ageſilai ſententia.
Hierophãtæ Athenienſiũ
Iouis prophetæ.
Indorũ magi.
Rem diuinam facturus.

Commentaculum. *Taciturnitas in deorum ſacris.*

mentaculum dicta eſt: ſilentiúmque indicat, ne mala vox obſtrepat, nêve quid triſte auribus accipiat, & ſacris fauere, & intentos eſſe iubeat. Nanque in deorum ſacrificiis taciturnitate in primis, & intentis animis opus erat: quia ſi opus facientem ſacerdos inter ſacra vidiſſet, temerari & populi putabantur religione inexpiabili. Ideo cuſtos dabatur, qui ſacra inſpiceret, & alter qui linguis fauere iuberet. Græcis autem, ad ſacrificium acceſſurus, hoc præfatur primùm, τίς τῇδε? hoc eſt, Quis hic? Qui verò interſunt ſacris, referunt: πολλοὶ, κἀγαθοὶ, quod eſt dicere, Multi, & boni. Nam polluti homicidio, aut ſanguine infecti humano, hominéſque turpiſſimarum ſordium, ſacris arcebantur: néve aras contingerent, aut ſacrificio intereſſent, lege vetabantur. Et quia à quibuſdam ſacris mulieres innuptas, aut ſeruitio preſſos, vel ære coemptos, abeſſe oportebat: ideo in ſacrorum apparatu lictor præfabatur, Hoſtis victus, mulier virgo exeſto. In Chæronea verò ſacerdos lorum tenens, pro ædibus Matutæ clamitat, non ſeruum ingredi, non ſeruam, non Ætolum, non Ætolam: cùm his ſacrificio adeſſe non liceret. Apud Magos, qui lentigines habent, tanquam inuiſi diis immortalibus, ab aris procul fiunt: & hi qui elati reuixerunt, quibúſque viuentibus exequiæ factæ ſunt, velut prophani, à ſacris arcebantur: ſicut à ſacerdotio bis nupti. Apud Germanos, qui ſcutum amiſiſſent in acie, ſacris intereſſe non poterant. Et apud Ægyptios ſubulcis vniuerſis templa interdicta fuere: & Hebræis menſtruatis, & his qui impetiginem habent, Scythis quoque qui nullum hoſtem interfeciſſet in acie, in ſolennibus libare non poterat: reliqui initiati adeſſe nõ vetantur. Romanis verò ſi quæ ſacrificio mulieres interſunt, capita velant. Cúmque adorat qui rem diuinam facit, velato capite, ne auerſus animus à ſacris fiat, dexteram ad oſculum ferre, & ſe in orbem circumagere, prout Numa inſtituit, neceſſum habet. Quódque tibicines & citharœdi, qui lyras ſeptichordes tenderent, in deorum ſacrificiis cum cantu & longis tibiis præcinant, & ne quid aliud agatur exaudiatúrque, moneant, illúdque ius in æde veſcendi habeant, priſca eſt religione ſeruatum:

Quibus ſacris adeſſe nõ licebat. *Chæronenſes.* *Magos.* *Germani.* *Aegyptii.* *Hebræi.* *Scythæ.* *Mulieres in ſacris, & rem diuinã facturꝰ, capite velato.*

quæ quidẽ tibiæ ſacrorum, ex buxo: quæ verò ludis præcinebant, ex oſſe aſinino aut argento fiebant: quòd illæ miti ſono ad rem diuinam, iſtæ ſtridenti & acuto ad prælium accenderent. Fuere enim tibiarum ſpecies plurimæ ad vſus varios: unam Libyes plagialon vocant, quæ ex loto fit: elymos ex buxo & lauro. Celtæ ex calamis vtuntur fiſtula, Aegyptij ex ſtipula hordeacea: Scythæ & Arimaſpi ex aquilarum & vulturum oſſibus: ex quibus aliquæ erant Serranæ, quæ æquales habent cauernas: aut Phrygiæ, quæ impares & inæquales. Poſt aliquot verò tẽpora ne tibiæ præcinerent in ſacris, fuit lege cautum. Aegyptiis in vſu erat, nõ tibias, ſed cant⁹ adhibere in ſacris, quib⁹ ſeptẽ vocales deos modulata voce collaudare tibiarum & citharę loco fuit. Iudæi in ſacris nõ modò tibia, ſed typanis concinunt. Vtque ſuæ hoſtiæ diis dicatæ ſint, & ſuperis albæ, inferis verò nigræ immolentur, neque duobus diis vnã hoſtiã mactari, quia vtri deo res diuina fieret, facilè non dignoſcerent, in omni ſacrificio vulgo ſeruatum eſt. Nanque aliena hoſtia, vel debili & mãca, quæque reluctatur, & ſe admoueri altaribus nõ ſinit, dij non placantur: fugientémque hoſtiã, quæque altaria detrectaret, vbicunque nanciſcerentur, mactari oportebat, ne piaculũ fieret. Et ſicut ſuæ hoſtiæ numinibus dicatæ ſunt, ita & aræ fuerunt. Superis enim, à terra exaltatis aris: terreſtribus, in terra: inferis verò, ſub effoſſa terra ſacra facere conuenit: quod apud Indos fuit diu ſeruatũ, vt terreſtribus diis in cauernis, Soli verò in ſublimi ſacrũ faciant. Nonnunquam ſine ara, in nudo ſolo & pauimento ſacra peregriſſe Græcos, cõpertum eſt. Eumæus apud Homerũ ſuper eſchaiã, victimam fecit. Arabes arulam ſuper aram conſtituunt, in illáque Soli immolare, & thus adolere ſolent. Hæ enim ad normam quadratæ fuerunt: ſupérque eis ſacra facturi, ceſpitem ex graminæ, ſeu verbenas apponunt: Iſtæ enim fauſtę in omnibus ſacris habitæ, quas ex ſacro loco decerpere conuenit. Ipſáſque aras ſuorum numinum fronde ornare, vt Ioui eſculo, Apollini lauro, Mineruæ olea, Veneri myrto, Herculi populo, Bacchho hedera, Pani verò pino, Diti autẽ cupreſſo. Quãquam ad aram maximam Herculi ſacra facturi ſola lauro, neque alia coronẽtur frõde. Thraces & Iudæi pro

Tibiarum variæ ſpecies.
Aegyptiis pro tibiis cantus in ſacris adhibitus.
Iudæi.
Sua cuique deorum hoſtia.
Qua hoſtia dii non placabantur.
Sua cuique ara.
Indorum ſacra.
Odyſ 14.
Arabes.
Verbenæ fauſtæ in ſacris.
Aræ frõdibus diis ſacratis ornatæ.
Laurus ad aram maximam Herculis.

lege habẽt,in omnibus ſacris hedera coronari,Cappado *Thraces.* ces ambroſia. Apud Ægyptios hedera vitibus præfertur. *Iudæi.* Druidæ nullum ſacrum ſine roboris fronde conficiunt. *Cappadoces* Ptolomæus heliochryſo coronauit deos. Thraces verò *Aegyptij.* *Druidæ.* non ſolùm coronati, ſed ſcuta & gladios hedera ornati, *Iſiaci.* in ſolennibus libant.Iſiaci, abſinthij marini ramum vir- *Hermionen*gultis cæteris præferunt. Ægyptij in Iouis põpa, & Ma- *ſes.* gi myrica, Hermionenſes hyacintho coronantur in ſa- *Parthi.* cris.Parthi ex diuerſo gramine coronata agna, odores incendunt.Ferunt Ægyptios agroſti herba manibus decerpta,adoraſſe,& papyri flore coronaſſe deos. Veſpaſian⁹ verò coronas ex cinnamomo interraſili auro ſæpe tẽplis dicauit. Apud alios autẽ fagi cortex religioſus fuit. Non ſic Thebis & Athenis: nanque in Palladis templo *Thebani* haud facilè quiſquam hederam inuẽnit. Ea verò hedera *& Athe-* quæ fert racemos labruſcæ modo, quã ſmilacẽ nominãt, *nienſes.* & arbores quæ nec ſeruntur, nec fructum ferunt, infau- *Herbæ in-* *fauſtæ in* ſtæ omnibus habentur ſacris,& dãnatæ religionis. Apud *ſacris.* Perſas non modò qui ſacrificat, ſed hoſtia, & qui ſacris *Perſæ.* interſunt,feſta ornãtur fronde.Indis contrà:nanq; ex his *Indi.* coronatus ſacrificat nemo. Perſæ tamẽ nec deorum imagines habent,nec templa erigunt (erant enim ædium ſacrarum & ſimulacrorum euerſores)ſed in loco mundo & excelſo,cum precatione diis victimas immolant: quòd à pleriſq; vſurpatum inuenimus.Nam Carmeli Deus colebatur:cui nec templum erat,nec ſimulacrum,ſed ara tantùm,& diuinus cultus. Iudæi mente ſola vnũ numen co- *Iudæi.* lunt: ideo nulla apud eos ſimulacra, non modò templis, ſed nec vrbibus inſunt. Germani quoque nullam huma- *Germani.* ni oris ſpeciem diis,præ eorum magnitudine, dederunt, nec templa dicarunt:ſed lucos & nemora deorum nominibus appellãt, illa velut ſacra templa venerari. Sacerdos *Veſtis ſacer* autẽ,& qui victimam facit, pura in veſte & candida(nam *dotis ſacri-* color albus deo gratus in primis)in textili tela,nec maio- *ficaturi.* ris operæ quàm menſtruæ,nonnunquã in purpura & auro. Triumphales viri, & qui amplos honores geſſerant, *Triumpha-* *les viri.* in triũphi ornatu aut in prætexta,lotis manibus,& fronde coronati,ſacri & venerabiles, nudis pedibus & tonſa coma ad rem diuinã accedebant. Idque à Pythagora tra- *Lacedæmo-* ditum Lacedæmonij obſeruarunt, qui nudis pedibus *nij.*

Pura & religioſa veſtis. adorandũ ſacrificandúmque cenſuerunt. Pura autem & religioſa dicebatur veſtis, qua rem diuinam facturi, feſta vtuntur die. Ea quidem erat ſoluta omni vinculo, nullis maculis nec ſqualore obſita, nec funeſta aut fulgurata. *Homicidij expiatio.* Quod ſi quis nece aliqua pollutus fuiſſet, bis ſeptem vicibus inundationibúſque veſtes abluebat aqua, his piamẽtis ab immunditia emaculari arbitratus. *Aegyptij.* Ægyptij verò laneas veſtes non inferunt in deorum templa, nec cum his cadauera ſepeliunt. *Hoſtiæ ornatus.* Hoſtia ſi maior erat, auratis cornibus: ſi minor, coronata illius dei fronde, cui ſacra fiũt, incedebat: infuláque lanea & candida vitta circundata, ante aras nullo vinculo ligata ſiſtebatur: neque enim in ſacris vinctum quid eſſe poterat. *Senones.* Contrà verò apud Senones: nam lucum ſacrum venerantur, quem niſi vinculo ligatus ingredi nemo poterat: qui ſi fortè prolapſus corruiſſet, attolli minimè licebat, ſed per humum reptare neceſſum erat. *Scythæ.* In Scythia quoque Marti ſacrũ fit, in quo victima primis pedibus ligata ad aram ſiſtitur, cui laqueũ in collo iniiciunt, ac baculo circunducto ſtragulant ſine precatione & votis. *Aqua ſacris adhibita apud diuerſos.* Quam quidem aqua de fonte Iuturnæ, qui circa Numicium labitur, quæque in omnibus ſacris adhibetur, in primis inſpergebant. Eam verò aquã ſuper terram poſuiſſe, piaculum & triſte omnẽ erat. Ideo vas lato ore, & fundo anguſto, in quo hauriretur, ne ſtare poſſet, in ſacris adhibebant, cui cadum, alij ſcyphum dixere nomẽ: illúdque manibus tenere oportebat. Quod quidem flaminicæ virgines ſacrorũ miniſtræ, aut Veſtalium famulæ, nonnũquã pueri flaminium miniſtri, quos *Camilli.* Camillos appellant, patrimi & matrimi omnes coronati tenebãt manibus. Ex hac aqua ægros curari, & bonæ valetudini reſtitui putabant. Apud Athenienſes verò aqua erat ex Calliroë fonte, magnæ religionis, in maximis ſacris & ſponſalitiis cæremoniis, in quibus aliam adhibere nefas habebatur. Fertur in Delij Apollinis tẽplo præcipua aqua fuiſſe, ſacrificantiũ vſui accõmoda, quam ad alios vſus hauſiſſe, magni criminis inſtar erat. Græci in ſacrificiis & expiationibus, Eleutheri aquã frequẽtes adhibẽt: Trœzeni ex Hippocrene, Perſici reges ex Choaſpide, quam peregre profecturi ſecum ferunt. Arabum reges ex Euleo, qui ortus à Medis, præcipuo nitore fluit. Præ cęte-

ris verò Ægyptij,tanti Nili aquã fecere, vt quum hydria ad templum humeris ferebatur,omnes procumberent,& ſublatis manibus diis gratias agerent. Ferúntque Babylonios reges ex Nilo & Iſtro aquas inter gazas cõdere aſſueuiſſe,velut hoc argumentum ſuę magnitudinis oſtenderent,quum per tot ſpatia terrarum, tótque inuias regiones aduectæ fuerint.Ipſe verò ſacerdos lanea infula velatus,& fronde coronatus, arã manibus tenens, ad O- *Sacerd. ſacrificantis caremoniæ.* rientem verſus(quippe matutinum tẽpus ſacrificiis idoneũ æſtimarunt,quũ deos tũc aſſidere templis, & matutinis ſalutationibus adeſſe opinio foret: Magorum & Per- *Tempus ſacrificiis idoneum.* ſarum exemplo,quibus in more fuit,primo ſemper diluculo canere diis,hymnóſque & laudes dare,orientémque *Magi & Perſæ.* Solem venerari(meditato & ſolẽni precationis carmine verbis priſcis ex annalium vetuſtate erutis, numina & deos precatus,vota effundebat: quam precationem plerũque ter geminabat.Indi verò & gymnoſophiſtę in me- *Indi & gymnoſophiſtæ.* ridie,& vbi multũ diei proceſſerat,immolare diis vſurparũt.Quod Mercurius in Aſclepio exiſtimauit,vt adorantes medio die cõuertantur in Auſtrum,occiduo in occaſum: ſi verò primùm oriatur Sol,in ortũ. Fuítque Apollonij Tyanæi opinio,ſummo diluculo cum diis verſari, procedente mox die,de diis loqui oportere.Moſes autem & Hebræi occidẽtem ſpectari cenſuerunt. Ea verò infu- *Hebræi.* la ex lana alba & cocco fuit,inſtar faſciæ, plerunque lata, *Infula ſacerdotis.* nonnunquam tortilis & rotunda, ex qua vittæ hincinde defluebant. Principiúmque precationis à Iano & Veſta, *Præcatio.* quæ in omnibus ſaccris præcipua numina ſunt, quæque in votis nuncupandis præfationem perpetuam meruere, fieri oportebat,vt per eos ad reliquos deos aditus pateat, quibus thus & merum offerebat in primis. In qua precatione obſeruatur,vt Iupiter pater Optimus Maximus, Vulcanus,Apollo, Mercurius, omnes denique dij ſacro carmine patres aduocentur. Quòd in omni ſacro conſtitutum fuit, vt cuiuis deo ſacrificetur, neceſſe foret, *Conſtitutũ in omni ſacro.* poſt ipſum reliquos aduocari, vt hi volentes & propitij votis & precationibus adſint. Antonius verò imperator deum Heliogabalum,quem magni numinis loco habuit,in præfatione ſacrorum reliquis diis præponi voluit:& Domitian⁹ Palladem velut genitricem, & ſe Pal-

ladis filium per ſacrificulos in primis iuſſit aduocari. In Peloponeſo autẽ Meliſſa nympha, quæ vſum mellis gentibus dedit, in omni præfatione ſacrorũ, principium precationis fecit. Quam quidem precationem plerunque ter repetebant, ſicut libationem. Diis deinde & votis ritè nuncupatis, eundẽ Ianum in fine precationis denuo aduocare neceſſum erat, vt is deus precationis caput & finem faceret. Sine precatione autem victimas cædere, aut deos ritè conſuli, fas non putarunt. Itaque ſua carmina ſuæque precationes ſingulis diis inſtitutæ ſunt, quas plerunque, ne quid præpoſterè dicatur, aliquis ex ſcripto præire, & ad verbũ referre ſolebat. Fertur tamen Pyrrhus Epirota vbi immolabat, nullas effundere precationes ſolitus, niſi quòd ſanitatẽ & bene valere precabatur à diis. Apud Indos hi qui Pedalij vocantur, inter vota precéſque ſolam iuſtitiam petere in vſu habent, quaſi hoc munere deûm ampliſſimum eſſet mortalibus datum. Socrates in Phædro, vt pulcher intus fiat, vtque bona animi & corporis bene haberent, & vt dentur optima, precari docuit. Apollonius Tyaneus à diis poſcebat, vt bonos cognoſceret, malos vitaret. Interdum pauca habere, & nullius indigere, precatio fuit: quam quidem precationẽ nũc ſacra præcedere, nunc ſubſequi, plerunque finem claudere, nonnulli volunt. Manibúſque precantem aram tenere oportebat: quia niſi teneretur ara, ſolas preces non litare perſpectũ eſt. Pellex tamen, Numæ legibus arã tangere vetabatur, quam ſi tetigiſſet, agnum ſolutis crinibus cædere cogebatur. Precibúſque peractis, & ritè deprecato numine, qui rem diuinam facit, ſe ad dexterã voluere & circũuertere, manúmque priore digito in erectũ pollicem reſidente, ori admouere, deinde ſedere vetuſto more debet, velut diis ratas preces habentibus. Galli verò ſe ad læuam vertere religioſius putarunt. Græci poſt effuſas preces, manus oſculantur. Id quod Romani factitarunt, qui prætereuntes phanum aliquod manum labris admouent, tanquam deos venerarẽtur & timerent, ratáſque preces ſignificarent. Frugéſq; in caput victimæ, aut molam ex farre molito & ſale, deinde nouum vinum aut coſtũ, & maſcula thura inter cornua fundebat, mactatam eſſe hoſtiã voce ſignificans: quod quidem ad vinctimarũ proba-

Meliſſa nympha.

Sua cuique deorum carmina et precationes.

Quid precandum à diis.

Precantes aram tenebant.

Precibus peractis.

probationẽ proficere credebant, vt ſi non obſtupuiſſent, ſacrificio probarentur idoneæ. Græci autem non fruges, ſed hordeũ ſale conſperſum, aris inſpergebant. Ad Terei ſepulchrum Megaris, dum ſacrum fit, calculis pro hordeo vtuntur. Dianæ verò Propyleæ mulieres Eleuſinæ nullã niſi ex hordeo ibi nato molam conficere poſſunt. Proditúmq; memoriæ eſt, Iliacis tẽporib', veteres nõ thure, nec coſto, ſed cedri & citri fumo deos adoleuiſſe: atque Sabæos quum omnia odorum genera diis accumulẽt, de myrrha tamen nihil impartiri, quaſi numinibus ſubiratos quòd ſolam myrrham ex omnibus odoribus apud ſe gigni non ſiuiſſent. Sine mola enim ſalſa nullum diis ſacrificium ratum fieri putabant, in ea efficaciorem vim placandis numinibus & commouẽdę diuinitatis eſſe opinati. Vinum verò antequam funderet ſacerdos, propinabat prius ſimpulo aut ſimpunio ligneo, vel fictili admodum paruo, quod in ſacrificali apparatu erat cyatho haud diſſimile: illúdque ſecundũ libationem aſtantibus circunferebat, vt pariter libarent. Tum ſetas inter cornua victimæ manu excerptas, tãquam prima libamina, in ignẽ mittere, obliquúmque cultrum à fronte ad caudam victimæ ducere, & ſe ad orientem vertere debebat, quod in ſacrificio habebatur primum. Siquidem prima ſacrificij pars erat, libare diis: ſecunda, immolare: tertia, reddere: quarta litare: facibúſq; adhibitis ex tedæ ligno, vt in quocũque ſacro fieri mos erat, quas niſi mares ferre alius nemo poterat, & igne accenſo ſuper aras (neque enim ſine igne vllum ſacrificium fieri licebat, quum etiam ſabbatis lucernas accendere diis priſco more ſeruatum ſit) accinctos miniſtros, qui ſacrificanti prętò aderant, victimã immolare iubebat, qui victimarij ſeu cultrarij, à nõnullis popæ & agones dicti ſunt: qui illam ſupra verticem, plerunque infra iugulum feriebant. Indi verò victimam non iugulare, ſed præcluſo ſpiritu necare aſſuẽrant, ne quid deperiret, néve quid mancum deo offerretur. Gręcis autẽ moris erat, ſi cœleſtibus diis victimam facerent, ſic hoſtiæ caput ſtatuere, vt cælũ ſpectaret: ſi verò inferis, vt terrã deſpiceret. Quibus quidem miniſtris, niſi iuſſi eſſent, mactare non licebat. Ideo ſuccincti nutũ imperiúmqne expectantes, Agon dicebant. Interim cæſa vi-

Nullum ſacrũ abſque mola ſalſa.

Propinatio in ſacris.

Ceremoniæ in victimis litandis.

Sacrificii partes quatuor.

Nullum ſacrum abſq; igne.

Victimarij

Cultrarii

Popæ.

Agones.

Indi nõ iugulabant victimam

Græci.

ctima, alij vaſa vt cruorem exciperẽt, cadenti hoſtiæ ſupponebãt, alij decoriabãt. Mox aruſpex, flamen, aut ſacerdos cultro ferreo viſcera & iecinora rimabatur, in illiſque deos conſulebat, & an perlitatũ foret, explorabat attẽte. Apud Galatas verò nõ aruſpex, ſed Philoſophꝰ aderat: ſine quo ſacrum diis nullum exhiberi poterat. Is autẽ culter ferreus erat & oblongus, manubrio eburno, clauis æneis, ære Cyprio, & capulo argenteo ornatꝰ: nanque manu viſcera tangere non decebat, nequa offenſa, pollutis ſacris contraheretur. Apud Delphos fuit vſurpatũ, vt cultro quo diis immolabant, de nocentibus ſupplicium ſumerent, Perſæ & Capadoces nõ gladio, ſed ſtipite mactabant hoſtias. Romani etiam malleo: apud Homerum querno trũco. Quibus inſpectis, ex omni viſcere & membro primitias, partéſque deſectas farina farris inuoluere & in calathis ſacrificanti offerre debebat. Tunc hoſtia perfecta dicebatur, quas ſacerdos aris imponens, foculo accenſo comburebat. Hoc enim in omni ſacrificio ſeruatũ eſt, vt de ſingulis oblatis, aut deo immolatis, particulas tanquã libamina, vt holocauſtum fiat, in ignẽ mitterent. Ægyptij ſacerdotes, immolata victima caput abſcindunt: illúdq; diris carminibꝰ execrati, in flumen deiiciunt, cum precatione ſolenni, vt ſi quid aduerſi caſurum foret, in caput illud redũdaret. Apud Græcos ex cæſa victima, nonnũquam capite & vẽtre excepto, cætera dabãtur diis, linguæ verò præconibus. Hũc verò ignẽ ex olea, lauro, vel quercu craſſioris corticis, aut cuiꝰ caudex cauus fungoſúſque foret, accendere, vel numinibus adolere nefas erat. Hæc enim ligna tanquã dira maliq; ominis, deteſtati ſunt: quem ignem ſubdita face accendebant, cúmq; partim ex fumo, quas vertigines faceret, quãtúmq; ſe attolleret, partim ex flamma, ſi lucidior aut obtuſior, & qua ſpecie foret, multi obſeruarunt, qui capnomantes dicti. Si autem mortuo carbone ſacrificetur, ſignum neglectæ religionis fore & pernicioſum, nemo dubitauit. Perſis ligna arida, dempto cortice, ſacrificio apponere, deſupérque oleum fundere, & aruinã pinguẽ, ignémque appoſitum non flatu, ſed ventulo excitare in vſu fuit. Solíque, velut deorum maximo, quum virgultorum faſces apponunt, & incendium ſuſcitant, his verbis proloqui, † *Ede*

Galatæ. *Culter ſacrificij.* *Delphi.* *Perſæ.* *Cappadoces* *Romani.* *Seruatum in omni ſacrificio.* *Ægyptij.* *Græci.* *Ignis ſacrificiorum ex quo ſtructꝰ.* *Capnomãtes.* *Perſæ.* † *Ecce.*

ignis domine. Apud Siculos in colle Vulcanio, iuxta Petrenſium ſtagnum, dum ſacrum fit, ſarmẽtorum faſces ſuper aras ſua ſpõte ignem concipere, & nullo flante halitu incendium fieri fabulantur: Sicut de Seleuco traditur, qui cum Ioui in Pella victimam faceret, ligna aris impoſita vltro arſerunt. Et de Egnatia nympha in Appulis, in cuius ara lignis extructis ignẽ ſua ſponte excitari opinio erat. Tradunt Magos apud Perſas, dum ſacrũ fit, carnes ſuper myrto & lauro appoſitas ſubtilibus virgis adurere. Atque Eretrienſes mulieres in Cerealibus obſeruare, vt cæſa victima, carnibus non igne coctis, ſed ſole torridis veſcantur. Et apud Scythas ſacrum fieri Marti, vbi victimarũ carnes ipſarum oſſibus aduruntur. Luſitani verò ignitis lapidibus ſacrificales carnes coquunt. Ioſides, licet ex omni ligno incendant aras, ſpinas tamẽ aſparagi aut ſtramina in ſacrificiis cremare, nefas habent. Mox farra viſceribus ſpargens, probata libatáque exta lancib' impoſita, aræ ſuperponebat: viſceráq;, detractis extis, flammis & foculo, mittebat deſuper thus & coſtum. Ea quidem viſcera licet nunquam abluta, elixa per ſe fiebant: vinũque aris poſtea fundebat, & tunc porrici hoſtia dicebatur. Perſæ verò ex immolata victima nihil diis adolent, ſola anima deos cõtentos eſſe rati. Luſitani quoque ex hoſtia immolata nihil concidunt, ſed exta perſpiciunt, & diuinant. Thiſetæ in Aſia, & Argini, oſſa victimæ tantũ in ignem mittunt, & deflagrãt: ipſi autem veſcũtur carnibus. Apud Ægyptios inualuit mos, vt immolata victima, dum ſacrificiũ ardet, omnes ſe diuerberent, & flagris afficiant. Quare verbum Xenophanis phyſici proditur nõ inuenuſtũ, qui cùm Ægyptios ſeſe conuerberãtes & lugẽtes in ſacris vidiſſet, admonuit, vt ſi deòs eſſe crederẽt, quibus ſacra miniſtrabãt, ne lugerent: ſi verò homines, ne ſacrificarent. Quod ferè à Lacedæmoniis vſurpatum fuit, vt in adoleſcentes ephebos circa aras flagris deſæuiãt. Et reliquis verò hoſtiæ mẽbris cœnã apparabant, quibus qui ſacris interfuere, veſci licebat. Græci verò ſatis habent femora hoſtiæ in duo fruſta cõciſa igni ſubiicere, vt ex his holocauſtũ fieret, viſceribúſque ſuper prunas aſſis, pro iẽtaculo, mox carnib⁹ veru decoctis, diſcumbentes veſci. Quibus ex legis præſcripto portiunculã ad

Siculi. Egnatia nympha. Magi. Eretrienſes. Scythæ. Luſitani. Ioſides. Porricere hoſtiam. Perſæ. Luſitani. Thiſetæ & Argini. Ægyptii. Xenophanis dictum. Adoleſcentes in ſacris Lacedæmoniorum flagellati. Græci.

domeſticos afferre, & amicis partes victimarum imparti-re licebat: extraneos autem ad ſacra adhibere, fas non e-rat. Apud Lacedæmonios autem in publica viſceratione primi reges erant, quibus duplum quàm cæteris dabatur, priuilegióq; honoris præter libamina, immolatorũ quo-que animalium coria debebantur, hordeaceáſque pultes, libáque & farra, ac fructuum primitias non auro vel ar-gento, ſed fictili vrna & catino, aut ſimpulo, vel ligneo ſcypho: qui ne carie abſumeretur, pice oblitus erat, aut gutto fagino, ſicut Marius Curius, diis prolibare ſoliti ſunt, vetuſtiſſimã religionem, qua in deorũ ſacrificiis fi-ctilibus vtebantur, deſignantes, qui pietate, religione & iuſtis precibus, non cenſu, deos placari putabant. Quip-pe tũc maximè dii propitii eſſe crediti ſunt, cùm fictiles erant. Hoſtiáque immolata, & myſteriis peractis, qui ſa-cris intererant, viſco & farre appoſito, cum rotundis pa-niceis, quas in honore deorum adhibebant, ſtantes veſce-bantur. Siquidem in ædibus deorum & epulari ſimul, & ſacrum fieri ſeruatum eſt: nam menſæ in ſacris ædibus ararum vicem præbebant. Quibus quidem extis & car-nibus ſacrificalibus, niſi ritè ſacrificio perfecto, veſci nõ licebat. Delphis verò aſſuetũ eſt, vt immolantes victimã, excluſis cæteris veſcantur: ad quam extraneos admittere, nefas erat. Cõtrà in ſacris Hecatæ, in quibus qui ſacrum fecit, de ſacrificio veſci non permittitur. Quę quidem ex-ta veru aſſa apponebãtur ſemper, cum heroicis tempori-bus non veſcerẽtur elixis. Arietis tamen non veru cocta, ſed elixa in olla apponunt: alter ritu præpoſtero ſacrum fieret. Intérque veſcendũ laudes diis canere aſſuerant his, quibus ſacrum fieret: pedibúſque circum aras pſallere ad numerum, carmináque & hymnos canere, ac cymbala pulſantes, choros agitare. Fuítque obſeruatum, vt ſacrifi-cantes aras circuncurrerent, curſum auſpicati à læua dex-trorſum, quod religioſius putarunt, mox à dextra læuor-ſum Cumque hymnorũ plures ſpecies forent, quib⁹ pſal-lebant diis, hi tamen fuere in vſu frequentes: Hypingos Dianæ, Apollini pæan & Proſodia, Dionyſio dithyram-bus, Cereri Iulus, Veneri Erotic⁹, id eſt, amatorius: pręter quos fuere, proſodion, hyporchema, & ſtaſimon. Quod ideo inuentũ eſt, ne qua pars corporis religione vacaret

Lacedæmonij. *Menſa pro aris.* *Delphi.* *Hecatæ ſacra.* *Laudes deorum inter veſcendum.* *Hymnorũ genera.* *Vide L. Grego. de poetica dialo. 1. f 100. & 101.*

quaſi penitus ſacro numine afflati, quodam furore capti forent. Memphitæ verò in Oſiridis templo dũ ſacrificant præter aliorum morem, nec canere tibias, nec pſallere ſoliti ſunt. Et Græcorum plerique cum nulla numinis afflatione ſacrificia perficiunt, ſed animo remiſſo abſque tibia vel cantu. Cõtrà apud Indos, quibus nulla fuit numinis conſalutatio, vel ſacrificium, niſi adhibita ſaltatio foret. In Delo quoque abſque ſaltatione vel muſica, ſacrum nullum fiebat. Fertur Antoninus Cæſar quum deo Heliogabalo ſacrum faceret, mulieres Phœniſſas, quæ in orbem curſitarent, cymbaláque & organa muſica circũ aras pſallerent, adhibuiſſe: & Cybelis ſacerdos cum tinnitu cymbalorum & ſonitu tympanorum ſacrum facere. Apud Curetas quoque nullum fit ſacrum ſine ſtrepitu & fragore, tympanis vnà tubíſque pulſantibus. Re igitur diuina & cæremoniis concelebratis, ſacerdos tunc, ILICET, ſuccIamabant: qua voce illos qui interfuerant, miſſos faciebat Apud Græcos verò functus myſterio ſacerdos ſic renunciat, λαοῖς ἄφεσις, quaſi populum miſſum faceret. Siqua tamẽ myſteria in ſacris inſtauranda forẽt, initiati manebãt, prophanos autem foras exigebant. Nã que hoc erat vſu frequens, vt omnia myſteria ſecreta ſint, ſummáque in his ſilentii fides habeatur, ſicut in Samothraciis & Eleuſiniis. Illud vtique in ſacrificiis ſeruatũ nequaquam prætericrim, vt mola ſalſa & farre non modò frons victimæ, ſed foci cultríque aſpergantur vnà: quódque immolata victima, ſi non litaſſent, hoſtias denuò augeri iterum ac ſæpius, & maioribus hoſtiis ſacrum inſtaurari debebat, donec inuenta pace deum, & propitiato numine, ritè perlitatum æſtimarent.

Mẽphitæ. *Græci.* *Indi.* *Delii.* *Curetes.* *Ilicet.* *Prophani à myſteriis exacti.*

Quæ militibus operam in bello nauantibus militaria dona ab imperatoribus olim dari ſolita fuerint.

CAPVT XVIII.

PRiſcis tẽporibus militaria dona, quæ militibus fortẽ operã nauantibus in bello, à ducibus dabãtur, heminæ vel quartarii farris fuere, (vnde adorea, laus bellica dicta) binaque iugera, aut tantum agri quantum vno die circumaraſſent, ampliſſima dona putauere. Precia enim militiæ, hęc habita ſunt maxima, vt poſt exhauſtos labores, milites emeritis ſtipendiis, ſanguine &

Militaria dona. *Adorea.*

ſudore partis agris donarentur. Hos enim lætiſſimos fru ctus, velut opimam prædam, laborum periculorúmque accipiebant: quippe pernicioſum ciuem putabant, cui bina aut ſeptem iugera non eſſent ſatis. Præter quæ, vt ad decora militiæ magis incenderent animos, quóque honoratior teſtatiórque eorum virtus foret, mercede propoſita, obſidionalem, ciuicam, muralem, naualem, caſtrẽſem, & aureas coronas, ampliſſimáque alia honoris genera inuenere, quibus donabantur, qui vrbes, caſtra, aut exercitus obſidione liberaſſent, ciuémve ſeruaſſent, vel primi obſeſſæ vrbis muros ſubiiſſent. Primus enim Au. Poſthumius dictator ad lacum Regillum caſtris expugnatis, magni muneris loco auream coronã dediſſe fertur. Mox ſequuti duces militibus, vt eſſent re & fortuna auctiores, alias largiti fuere, quas quidem frequenti prætorio egregiis laudibus cumulatis, cum præfatione virtutum militibus tradebant. Apud Græcos, duces in vnum coeuntes, in concilio agitant, & ſententiis decernunt, quem primum, quem ſecundum, qui depulſas hoſtium copias longius egerit, & quo præmio aut honore dignus ſit, diiudicant: ídque apud deorum aras in Iſthmo, inclyto Neptuni templo, ſumpto ab ara ſuffragio, & vt erant ſententiæ, ſic agro & vacatione donare, ac pro merito præmia largiri ſolebant. Apud Indos verò nullo militari dono aut hoſtili præda donabatur miles, niſi qui hoſtis caput retuliſſet in caſtra. Sed præ cęteris corona ciuica maximi fuit ornatus, cui cedunt aureæ, murales, caſtrenſes, atque roſtratæ: erátque proprium ius ciuicæ, vt illa donatus, perpetuò eam geſtare liceret, & ludos ineunti, à populo & ſenatu vniuerſo aſſurgeretur, ius ſpectandi inter ſenatores, munerum vacatio ſibi, patríque & auo paterno. Præcipua verò obſidionalis, tanquam virtutis præferens ſpectatiſſimum inſigne, æſtimatione immenſa, longè præcellere credita eſt. Hæc enim ex illo fiebat gramine, vbi ciues obſidione eſſent liberati: qua nulla nobilior publica militari lege diffinitur. Quippe cæteras, imperatores aut duces ſingulis militibus tradunt: graminea verò, velut multò maximum decus præferens, niſi ab vniuerſo exercitu, ſeruatori ſuo concedi minimè poterat. Ciuica ex querna fronde fit: muralis in pinnarum ſimilitudinem, naualis

Pernicioſus ciuis. *Corona militibus dari ſolita.* *A. Poſthumius primus coronam dedit.* *Græci.* *Indi.* *Ciuica corona cui dabatur.* *Obſidionalis.* *Ciuica ex quo.* *Muralis.*

inſtar nauium roſtri: quæ verò caſtrenſis, velut effiicto vallo figurabatur. Hac obſidionali Q. Cincinnatus à Minutio & toto exercitu, quòd illius opera obſidione liberati fuerant, primus donatus fertur. Et deinde M. Valerius conſul contra Samnites, P. Decium tribunum militum, quòd eius conſilio & miniſterio exercitus ex ſaltu anguſto & arctiſſimis faucibus euaſerat, præter gramineam, qua ab vniuerſo exercitu & ſuo præſidio donatus fuit, etiam aurea corona & cẽtum bobus, eximióque vno albo opimo auratis cornibus, donauit. Eadémque obſidionalis Fabio Maximo imperatori, quòd cunctãdo rem pub. & ciues ſeruaſſet, à toto exercitu, ſenatúque & populo, communi conſpiratione & cõſenſu tributa eſt. Et bello Cimbrico, Cn. Teio Atinati, quòd cunctantem primipilum interfecerat, ipſéque arrepto vexillo per caſtra hoſtium eruperat, exercitúmque incolumen eduxerat, præter gramineam, vt prætextatus ad tibicinem immolaret foculo accenſo, conceſſum fuit. Contigítque idem honos ſemel L. Sicinio Dentato, & M. Calphurnio tribuno, quòd M. Attilium Regulum, primo Punico bello in Sicilia cum exercitu, hoſtium excidio liberaſſet. Deinde Scipio Æmylianus bello Aphricano, mox Sylla bello Marſico, demum Iulius Cæſar in expugnatione Mitylenarum & Auguſtus, obſidionali & ciuita donati fuere. Ea enim ciuica, ſingularis ſalutis ſignum erat: obſidionalis verò, vniuerſorum. Roſtratam verò accepit primus M. Varro bello piratico, donante Cn. Pompeio: & deinde Agrippa, bello Siculo ab Auguſto, quod in cõflictu naualis pugnę, in naues hoſtium inſiliiſſent primi. Corniculáſque, & aureas coronas, phaleráſque argenteas, & aureos torques, tũ armillas, adde vexilla cęrulea, honoris cauſa ob nauatam inſigniter in bello operam, & ob multa rei militaris facinora, militibus quã ſæpiſſimè ab imperatoribus dari adnotatum eſt. Sed auxiliares & externi, aureis. Romani argenteis torquibus donabantur. Contrà verò armillas nõ externis, ſed ciuibus tradebant. Auguſtus tamen Octauiꝰ facilius phaleras & torques, & quicquid auro conſtaret, quàm murales, caſtrẽſes, aut ciuicas coronas munera dedit. C. autem Caligula noui generis coronas, Solis & Lunæ ac Siderũ ſpecie cõmentus fuit. Scipio verò Æmylia-

Naualis. *Caſtrenſis.* *Obſidionalē quis primus adeptꝰ*

Roſtratam quis primũ acceperit.

Alia dona militaria.

Noui generis coronæ à Caligula excogitatæ.

nus regum & ſociorum munera oblata pro tribunali recipiens, in publicas tabulas per quæſtorem referri iuſſa, poſtmodũ fortibus viris pro meritis tradebat. Prætérque aureos torques, etiam duplicem annonam, interdum militiæ vacationem, & immunitatem ob virtutis præmium, nonnunquam duplex ſtipendiũ imperatores largiti ſunt; æráque multiplicia, ſagáque & tunicæ ſingulis militibus, qui rebus fortiter geſtis interfuere, plerunque ius ciuitatis ex lege Calphurnia: vel ſenatoria fungi dignitate inter patres aut diebus ſolennibus coronatum incedere, velut præmia victoriæ haudquaquam ſpernanda munera fuere. Neque dubium, illos quorum opera inſignis in bello ſtetiſſet, perditæque & afflictæ res reſtitutæ eſſent, pluries donis muneribúſque honeſtari. C. Sicinius Dentatus, clarus vir ingenio factíſque ob egregia facinora militaria, præter octo aureas coronas, obſidionali vna, muralibus tribus, ciuicis quatuor, torquibus tribus & octoginta, haſtis puris duodeuiginti, armillis plus cẽtum ſexaginta donatus fuit. Habetúrque inter exempla, hunc Sicinium militaribus donis, omnium honores & virtutũ præmia anteiſſe. Hæ quidẽ haſtæ, quòd nullo ferro munitæ forent, puræ dictæ ſunt, quibus donabantur plerunque milites, qui tunc primùm militare facinus in bello admiſiſſent. Cui proximus fuit Manlius Capitolinus, qui vix decimo & ſeptimo ætatis anno bina ex hoſtibus ſpolia tulit, primúſque murali corona donatus, ciuicas ſex, militaria dona ſex & viginti meruit ob virtutem. Probus quoque, qui poſtea in imperio aſſumptus fuit, quum bello Sarmatico iam tribunus multa fortiter feciſſet, haſtis puris quatuor, coronis vallaribus duabus, corona ciuica vna, vexillis puris quatuor, armillis aureis duab9, torque vno, & patera ſocrificali aurea quinque libris, vna pro cõcione donatus fuiſſe memoratur. Quinetiã illud perſpectum eſt, in annonæ caritate, & rebus anguſtiſſimis, militem ob rei militaris ſingularem ſcientiam, collato frumẽto & pecore donari. Manipulúmque haſtatorũ ob inſignem operam corniculis armillíſque argẽteis, Sp. que Nautium à Papyrio cõſule bello contra Samnites, etiam coronis aureis donatum. Prætérque aureas pateras, ſelláſque curules eburneas, & ſcipionẽ eburneum, haſtæ quo-

Alia dona.

C. Sicinius Dentatus opimè donatus.

Haſtæ puræ quæ dicebantur.

Murali corona quis primum donatus.

Alia dona.

que, tunicę palmatæ & pictæ, atque in bello nauali vexilla cærulea, nonnunquã altioris dignitatis gradus, aut militaris ordinis prærogatiua, militibus qui ſtrenuam operã nauarunt, numera tributa fuere. Summis verò ducibus triũphalis ſtatua, aut cõſularia ornamẽta. In quo animaduerſum eſt, populum Athenienſem perraro virtutis præmium aliquibus ſtatuas dediſſe, in quibus illorum nomina inſcriberent, vt populi hoc videretur beneficium, non illorum, qui id meruiſſent. Nemóque qui præclarum aliquod geſſerat facinus, prout cuiuſque meritũ virtúſque fuit, militaribus donis indonatus abiiſſe fertur: adeò vt Quintius prætor, deuictis Hiſpanis, equites nouo genere honoris, catellis & fiſtulis donarit. Proditũ tamen eſt, Fuluio Nobiliori à Catone obiectum, quò leuiſſimis de cauſis, vt pote quòd puteũ ſtrenuè effoderãt, aut vallum curarant, coronis milites donaſſet. Cæſari quoque Augusto multiplicia hæc munera largienti, obiectum à militibus fuit, puerilia hæc deliramenta eſſe. Nanque exercitui pecunia & agris, nõ his honoribus opus erat. Legibus verò Solonis apud Athenięſes cauebatur, vt præter ea dona quæ militibus duces impartiti fuerant, illorũ filii qui bello occubuiſſent, publicè alerẽtur, & bonis diſciplinis inſtruerẽtur. Quod Piſiſtratus cauiſſe dicitur, vt filii parentum, quorũ virtus inſignis in bello fuerat, dona acciperent. Frequens tamen illis munus erat, corona ex auro nonnunquam tæniis & vittis caput ornare, aut publica ſepultura in Ceramico. Nãque intra mœnia ſepelire non licebat, niſi qui ob ſingularem excellentiam præcipuum hoc donũ meruiſſent. Legimus Syracuſanũ Dionẽ, parta victoria, à militibus aurea, & Themiſtoclẽ, quod Græciã liberaſſet à Lacedæmoniis corona oleagina, & curru eximio donatos, laudatóſque magnificè: ac Milciadẽ ob pugnã Marathoniam, in qua vltra centũ millia Perſarum vna acie vicit, ab Athenienſibus conſequutũ, vt in Pœcile porticu ſua imago in prætorum numero exculperetur inter primores. Agamemnon verò, Homeri teſtimonio, Aiacem, quòd cum Hectore pugnaſſet, bouis immolati tergore & cornibus: Achillem verò, præter ſeptem tripodes, & viginti lebetes decémque auri talenta, equorũ duodecim, & ſeptem Lesbidũ fœminarum munere donauit.

Dona ſummorum ducum.
Athenienſes.
Nemo bene meritus de re. in Rom. exercitu indonatus.
Solonis lex de filiis quorum parentes in bello perierant.
Ceramicus
Oleagina.
Pœcile.
Iliades 7.
Iliad. 19.

Platæenſibus ob nauatã inſigniter operam in bello Perſico,munus octoginta talenta largitus fuit.Scythis verò mos erat,his qui hoſtem ſuperaſſent, ſemel annis ſingulis cratere regio vinũ bibere, quod victoribus circũferebat:qui verò pluribus cæſis victor fuiſſet, duobus calicibus potare Romanis verò traditur vſus,vt quorũ parentes reipub.cauſa occubuiſſent,liberi præmia ferrẽt, quæ illis deberentur. Si tamen regibus fœderatis, aut ſociis mittenda dona forent,ſcipio eburneus,toga picta,& palmata tunica cum ſella curuli,frequẽtia fuere. Erat autem Ceramicus extra Athenas loc⁹,in quo deorum hominũque excellentium ſimulacra & ſtatuas publico decreto erigere,atque eos qui pro patria occubuiſſent ſepelire,illíſque erectis tumulis,inſcriptiones & elogia,decretáque ac titulos apponere aſſuerant:inter quas Chryſippi imago porrecta manu viſebatur,aliorúmque philoſophorũ, diuerſo geſtu & modo. Singulis enim ſepulchris ſingulæ columnæ affigebãtur,cum inſcriptionibus & titulis,quos ob egregia quiſque facinora meruiſſet, ibíque velut monumentis & trophæis celebrata illorũ memoria fuit. Alter verò Ceramicus intra vrbem locus erat Athenis, diuerſorium ſcortorum,cui nomen Caſaluio: ſicut Græcis Celoſta,& Romæ Sũmenium,vbi proſtabant meretriculæ,quæ pluribus notatæ nominibus fuere.nam & Sphinctæ,Caſaluades,Lecaſtriæ,Caſorides, & Caſoritæ dictæ: apud Latinos lupæ. Poſtea ſequuti Cæſares,centuriones legatóſque legionum pro magnis officiis in rempub.cõſularibus ornamentis, aut equo publico, nonnunquam triumphali ſtatua donauere.Quod à Macedonibus antea fuit vſurpatum. Nanque Alexander Macedo centum viginti equites,qui in campis Adraſtæis ceciderãt,propter multa belli decora,equeſtribus ſtatuis donauit:illorúmque filios patrum ſtipendia ferre iuſſit.Illud tamen haud indignum eſt quod annotetur, quòd viri triumphales, qui triumphalia ornamenta meruiſſent, præcipuo honoris priuilegio, eadem ipſi dona aliis fortiter dimicãtibus lege militari impartiri poterant: quódque vigente hoſte & niſi debellato, dona militaria duces largiri non ſolebant. Et licet milites in caſtris perexiguo ad veſcendum argento vterentur,militaríque diſciplina horridus miles,

Scythæ.

Romanorũ vſus de his quorum parentes ceci diſſẽt bello.

Dona confœderatorũ

Ceramicus extra Athenas.

Ceramicus alter in vrbe.

Caſaluiũ.

Celoſta.

Sũmenium

Sphinctæ.

Caſaluades.

Lecaſtriæ.

Caſorides.

Caſoritæ.

Lupæ.

Alia dona militaria.

non cælatus auro & argento, ſed ferro & animis deberet eſſe munitus: tamen eiuſmodi dona, quibus virtutis gratia miles donabatur, veluti inuitamēta virtutum, permulcendis militum animis tanti fuere, itáque animos ad res magnas acuebant, vt his honoribus aucti & confirmati, quiſque ſuum decus faceret, deſtinaréntque animis vincere aut mori, mortémque potius quàm ignominioſam ſeruitutem præoptarent, vitam denique & quæcūque pericula nihili penderent.

Ornamenta virtutis militaris ſerebant in caſtris.

Deluſiones dæmonum malorum à multis expertas fuiſſe, qui diuerſis imaginibus homines deluſere.

CAPVT XIX.

NOn eſt profectò fabuloſum, quod apud ſanctos viros autores memorāt, vt cùm tetris ſpiritibus, quos dæmones vocant, congreſſum habuerint, illóſque diuerſis imaginibus, ac multiplici ſpecie propè deluſerint: ſiquidem noſtra quoque memoria id eueniſſe compertum eſt. Nuper amicus meus ſummus, ingenio & fide ſingulari, rem dictu admirabilem, hæc prodentibus nobis, ſibi eueniſſe enarrauit: quod quum credi vix poſſet, illā multorum teſtimonio comprobauit: ſe quum apud coniunctiſſimum & ſibi familiarem Neapoli diuerteret, & noctis ſilentio clamantis de via, & opem implorātis vocem hominis audiſſet, quum accenſo lumine accurriſſet, vt quid rei eſſet inquireret, ibi dæmonem, & dirum quoddā numen, tetra & horribili ſpecie conſpexiſſe, qui iuuenem quempiam clamantem & reluctantem, in via infeſtis manibus inuadere quærebat: quo conſpecto, quum miſer ille ad ipſum quem propè videbat, accurriſſet, & ne apprehenderetur, quāto poterat nixu ipſius veſtem & manum apprehēdiſſet, ſe, diuino ſæpius aduocato numine, quum multum diūque fruſtra fuiſſet reluctatus, vix tandem dæmonem abegiſſe: quo demum abacto, quum iuuenem animo conſternatum in domum recepiſſet, nūquam quòd ſe dimitteret, aut pallium relaxaret, efficere quiſſe. Tantáque eum torpedo inuaſit, vt mente euicta, ſui compos non eſſet, quum ſibi prorſus repræſentari & ante oculos obuerſari illa ſpecies videretur. Tandem ad ſe redditus,

rem quo pacto ſe habuerat, enarrauit. Conſtabat enim, prauis illum moribus & inciuilibus cum Dei cõtemptu diu vixiſſe, in parentéſque tũc iurgatum, contumelias & intoleranda probra dixiſſe, deuotionib' execrationibúſque diris ab æris agitatũ abiiſſe. Sed ne cui hæc vana vel ficta ſermonibus videãtur, autor eſt Thomas monachus, homo minimè malus, cuius ego fidẽ probitatémque pluribus in rebus expert' didici, qui feriò mihi retulit, quod quũ in monaſterio & ſacris ædibus quæ in Lucanis mõtibus ſunt, cum pluribus iurgatus foret, & poſt immodica cõuicia & rixas, animo perturbato inde ſe proriperet: quum per nemora iter ſolus intẽderet, ſpeciem hominis vultu tetro, nigra barba, promiſſis tunicis, vultu aſpectúque deformi & ſæuo, obuiam habuiſſe: quem quum cõpellaret, quid ille ſolus per deuia errabundus incederet, dixit equum quo vectabatur amiſiſſe, atque in proximos campos illum euaſiſſe credere: cúmque per ſinus inuios equum vnà quæſitum pergeret, ad profluentem, in cuius alueo gurgites magni & formidabiles redũdabant, deuenîſſe. Et quum monachus, vt aquã traiiceret, calceos ſibi eximere appararet, illum magnopere coegiſſe, & tandem peruiciſſe, vt ſuper ſpatulas ſuas aſcenderet, potiúſque à ſe qui corpore maior erat, vectaretur: qui acquieſcens, quum ſuper illius ſpatulas, vt ſuccollaretur monachus, aſcenderet, illéque iam aquam ingredi appararet, dũ vada exquirit, illius pedes nõ humana, ſed tetra & deformi ſpecie cõſpexit. Quo animaduerſo, horribili terrore per citus, Deũ vt ſibi præſtò adeſſet, acclamauit. Mox dæmonem & diram illam ſpeciem, diuino audito verbo, ſtridore querulo & vi maxima quanta dici poteſt, ita è cõſpectu abiiſſe dicit, vt imminentem quercum ingenti impetu colliſerit, ac perfractis ramis funditus euerterit, ipſéque conſternatus atque exanimis diu iacuerit. Credebat enim, quod à vero nõ abhorret, niſi præuidiſſet, illum in rapidiſſimos vortices & voragines fluminis præaltas ſe fuiſſe necaturum. Sed prę omnibus quę audiuerim aut viderim, res eſt admiratione digna, quam recenti memoria eueniſſe comperimus Romæ. Quippe nota res eſt, quum apud Gabios quidam infimę ſortis & obſcuris natalibus adoleſcens, veſanus & furioſus, cuius praui mo-

res & vita facinoroſa fuerat, in parentem grauibus iurgiis cõuiciatus foret, poſt iurgia immodica, quum furiis agitatus, aduocato dæmone, cui ſe deuouerat homo ille improbus & impurus, furore cæcus & amẽs diſceſſiſſet, & Romam petere cœpiſſet eo conſilio, vt aliquod dirum facinus in patrem moliretur: dum iter faceret, dæmonem facie hominis truculẽta, ſordida barba & capillo, veſtéque obſoleta & ſqualida obuiam habuiſſe: quò quum ſimul pergerent, illum interrogaſſe iuuenem, quem animo anxio & ſolicito videbat, quid tam triſtis incederet. Atque ille, quum quid ſibi iurgij cum patre fuiſſet, quódque aliquid ſceleſti facinoris patrare cuperet, reſpõdiſſet: dæmonem illum ſe quoque ſimili caſu percitum fuiſſe dicere: proinde pergerent, & ſuas iniurias vltũ irent Cúmque nocte appetẽte, ad vrbem applicuiſſent, in proximo hoſpitio diuertiſſe, atque in cubiculũ quod à caupone vtrique exhibitum fuit, haud multò pòſt cubitũ iuiſſe: cúmque vnà cubarent, peſtem illã immanem, cùm illũ ſomno oppreſſum videret, infeſtis manibus iugulũ hominis apprehẽdiſſe, vt eliſis faucibus necaret: quẽ iam oppreſſiſſet, ni expergefactus ille, Dei opem & auxilium aduocaſſet: quo audito, furiam illam teterrimã ſtridore & tumultu maximo, tantóque impetu cubiculum, vnde euaſit, dicitur colliſiſſe, vt tigna & tectũ euerterit, teguláſque penit' perfregerit. Quo ſtrepitu cùm magiſter hoſpitij excitatus ſurgeret, & quid ruinæ & ſtrepitus eſſet, inclamaret, allato mox lumine, rem ſicuti erat, adoleſcẽs ille quẽ ſolum & ſeminecem inuenerat, enarrauit: tectúmque colliſum & perfractum, vnde dæmon è conſpectu abiit, demonſtrauit. Quo malo perterritus, cùm ſuę turpitudinis, & anteactæ vitæ nõ ſolùm pigeret, ſed puderet, diuino afflatus ſpiritu, peroſus ſcelera, boni exempli & procul à populari tumultu, vitam egit. Multas quoque malorum dæmonum illuſiones perſæpe apud ſanctos viros fuiſſe legimus, quas noſtra non ſemel vidit ætas. Quibus ſalutaribus exemplis admonemur, vt præmuniti aduerſus illorũ inſidias ſimus, qui nobis inimici infeſtíque ſunt, & tanquam in ſpecula in inſidiis ſtant: néve deſides & ignaui concepta opinione populari illorum qui iſta minimè credunt, in aliquod diſcrimen dilabamur.

Quando dies tam apud Romanos quàm exteras gentes incipiat & qui dies atri, quive fauſti ſint.

CAPVT XX.

Ægyptij & Athenienſes. *Perſæ.* *Babylonij* *Vmbri.* *Hetruſci.* *Romani.* *Vulgus.* *Galli.* *Germani.*

PEruulgatum ferè eſt, Ægyptios & Athenienſes diem à Solis occaſu facere: & ad alterum occidentem terminare: ita vt quod ſpatij inter duplicem occaſum fuit, integrum diem putarẽt. Perſæ & Babylonij contrà: nam diem ab ortu Solis incipere, & ad alterum terminari dixerunt. Vmbri & Hetruſci, à ſexta hora ad alterius ſextam Romani, à media nocte ad mediam ſequentem, ita vt quod inter duas dimidiatas noctes temporis fuit, integrum diem facerent. Vulgus omne ab oriente luce ad tenebras: Galli & Germani ita ſunt metiti diem, vt temporum ſpatia non dierum numero, ſed per noctium viciſſitudines computarent, noctéſque diebus anteferrent. Ipſi enim noctes ante diem fuiſſe arbitrati ſunt. Fertur Solon Athenienſibus ſuaſiſſe, vt non ad ſolis, ſed lunæ meatum dies & tempora dinumerarent. Thebæi verò cõtrà: nam dies non ad lunæ, ſed ſolis curſum metiti ſunt. Fuítque tam Grẹcorum quàm Siculorum mos, in primis curare, vt ſui dies menſéſque cum ſolis & lunẹ ratione congruerent: & ſi quid diſcreparet, tunc vnum diem aut biduum ex ſingulo menſe adiicere, vel adimere. Dierum verò quidam fauſti & agẽdis rebus fœlices, quidam atri, & triſti omine infames habiti: quibus aliquid moliri, aut nouæ rei inceptare, euentus exitialis erat. In his exercitum cõſcribere, legiones educere, manus cum hoſte conſerere, ſponſalia inire, peregrè proficiſci, aut quicquam publicæ vel priuatæ rei moliri, inceptu fœdum & exitiale æſtimarunt. Obſeruatúmque fuit, vt qui hoſtes bello tentare, vel acies eo tempore cõmittere curarent, rem in non mediocre periculum diſcriménque adducerent, magno poſtea exitio conſequuto. Fuiſſe autem atros duxere dies, poſt Idus Quintiles, ad quintumdecimum calend. Sextiles duplici clade inſignes, quo ad Cremeram Fabij cæſi, & quo ad Alliã fœdè Romani à Gallis fuſi fugatíque fuere: quibus grauiter afflicta, & in extremũ diſcrimen adducta Romana res fuit. Quare Vitellio pontificatum maximum adepto, quòd diem ad quintũdecimum calend. Sextiles cæremoniis publicis ſacram cõcilio edi-

Solon. *Thebæi.* *Græci & Siculi.* *Dies fauſti & infauſti.* *Dies atri.*

xiſſet, dirum omen fuit:qua calamitate doctus populus Rom.illum diem nullius publicæ vel priuatæ rei inſignem & notabilem fecit.Cuius exemplo etiam poſtridie calendas, nonas, & idus menſis cuiuſque, religioſos & ominales ac infauſtos putauere:propterea quòd maximis cladibus & infandis contumeliis pop.Rom.tũc affectum fuiſſe liquet. Dies quoque manibus ſacros, quum mundus patêre dicitur,quibus occulta deorum manium ſacra apparent, plerique omnes veluti atros & ominoſos obſeruarunt: illóſque velut fœdi exitus & ancipitis fortunæ deteſtati ſunt. Hi fuere dies poſtridie Vulcanalium, & ante tertium nonas Octobris, & ante ſextum Idus Nouemb.Etiam menſe Maio,dies quibus Remuria celebrãtur, vt occiſi Remi vmbra placaretur:& Nonis Iulij, quæ Caprotinæ dictæ ſunt,qua die Romulus apparere deſiit. Et dum Feralia ſeu Parentalia diis manibus fiunt, ac impuris diebus, quibus ancilia nondum condita in templo Martis erant,tam nuptiis quàm itineri ominoſos,exitiales & euitabiles duxerunt. Et qua ante quartum Nonas Sextiles pop.Rom.ardente Punico bello ad Cannas inſignem cladem paſſus fuit, etiam ante quartum Nonas, calendas & Idus cuiuſque menſis, veluti triſti euentu infelices,pari ſuperſtitione deuitarunt.Feriis quoque Latinis ſtatis,vel cõmunibus,aut Saturnalibus, ac diebus feſtis & ſacris,ludíſque publicis, licet fauſti felicéſque forent, tamen prælium committi,vel rei militaris delectum haberi, aut quoquam peregrè proficiſci, tanquam piaculari die, ominoſum erat,dirum atque peſtiferum.Præter hos fuere dies profeſti, faſti, interciſi, & præliares: quia feriis publiciis,quibuſdã hoſtem laceſſere vetabatur.Quippe diuiſa tẽpora voluptatis & laborum, remiſſionum & curarũ,Romani veteres habuere. Profeſtis enim diebus,quaſi procul à religione, Remp. & priuatam gerere licet,quia comitiales, cõperendinos, & præliares continẽt.Comitiales fuere,quibus cum populo agi licebat,cõcilio coacto,niſi ſi quæ feriæ conceptæ eſſent,quibus non liceret.Cõperendini, quibus vadimonium dicere & vadere permiſſum:fuitq; animaduerſum,in profeſtis etiam faſtos cõtineri.quibus fari ius erat Faſti verò dies, diis dicati fuere, in quibus forenſibus negociis omiſſis,

Dies manibus ſacri. *Remuria.* *Dies profeſti,faſti,interciſi, & præliares.* *Profeſti dies.* *Comitiales dies.* *Comperendini dies.* *Faſti.* *Feſti.*

ſacrificia,ferias,ludos,epuláſque ſolénes celebrare,ac inter vota & ſacra,fauſtáque omnia verſari, verbíſque pro-
Interciſi. phanis abſtinere cõuenit.Interciſi autem dicti, in quibus deorum ſimul atque hominum res agere licet:nam mane & veſpere fari inhibetur,medio tẽpore inter cæſam ho-
Faſti. ſtiam & porrectã fari permittitur . Faſti etiã dies , in qui-
Nefaſti. bus ius fatur,id eſt,dicitur:nefaſti , in quibus nõ redditur ius,nec fari licet.Profeſtos etiã dies,qui erãt ante faſtos,
Idus Martii. nõnulli dictos volunt . Idus quoque Mart. quòd illis C. Cæſar coniuratorum manibus cæſus occubuit, placuit parricidiũ vocari,ideo inter atros & omninoſos receptæ. Quotiéſque incurrẽte anno dies cœpit,qui adiectus nũdinis foret,totum annum luctuoſis caſibus,& diro euentu infelicem incurrere ópinati ſunt. Proditũ tamen memoriæ eſt,ſtatos dies anni,infelices aut fortunatos, apud
Apud exteros. varias gentes pro multiplici euentu, non vna ratione ob-
Chalcedonii. ſeruari. Siquidẽ Chalcedonij cuiuſque mẽſis vigeſimamprimam diem funeſtam & portẽtoſam habuere,quòd illa Darij præfectus ipſorum pueros caſtrauit, & in Perſi-
Parthi. dem miſit.Parthi diem qua Arſaces Seleucum vicit, tan-
Cyrus. quam initium libertatis, fauſtũ felicémque obſeruarunt. Cyrus diem qua Scythas & Sacas clade afflixit, adeò felicem habuit vt eam Sacã appellarit: ſicut Aſiani feſtam
Aſiani. diem Mutiam nuncuparunt,quòd Q. Mutius Aſiam ſin-
ἑκατομβαιών. gulariter rexerat: Atheniẽſes quartam Hecatombæonis, qui menſis erat Soli ſacer,duplici victoria inſignem, velvt fortunatam, obſeruandam præceperunt, qua ad Leuctram & Gereſtum fœliciter pugnatum eſt . Iidem quar-
βοηδρομιών. tamdecimam Boëdromionis,aut ſecundum Bœtios,ſex-
πάνεμος. tam & vigeſimam Panemi menſis , quòd Artabazum & Perſas è Græcia fugarunt,felices habuere: qua die Liberatori Ioui victimas cædunt,& ſacrum faciunt. Perſæ ve-
Perſæ. rò tertiam & ſextam menſis Boëdromionis,tanquam lugubres & defamatiſſimas deuitarunt, quibus diebus in pugna Marathonia,& ad Platæas,& ad Mycalen, à Græcis cõflictati,& magnas clades perpeſſi ſunt. Qui etiam diem qua Magi qui regnum occuparãt, interempti ſunt, tam ſolennem habuerunt , vt illam Magophoniam, hoc
Μαγοφονία eſt,Magorum occiſionem,appellarẽt, qua die nulli Magorum extra limen prodire fas eſt.Menſis quoque Thargelion

gelion pleriſque manifeſtum infortunium fecit: in quo Alexander Macedo apud Granicum duces regis Thargelionis & Darium clade afflixit: & Carthaginenſes à Timoleonte in Sicilia victi, fuſi, fugatíque fuere. Contrà verò ſextus Thargelionis dies multis auſpicatiſſimus erat. In eo enim Socratis natalis dies proditur fuiſſe, & Alexandri macedonis, qui qua die in lucem editus, eadem vita functus fertur: ſicut de Magno Pompeio, qui altera poſt natalem ſuum die, & Attalo, qui ipſo natali die morte ſublati fuere, proditum eſt. Quam diem Philippus Macedo, vt lætam & fortunatã mirificè obſeruauit, quòd triplici gaudio delibutus fuit: nam quadrigas ſuas ea die Olympia viciſſe accepit, & Parmenionem ducem hoſtes fudiſſe, natúmque ſibi Alexandrum filium fuiſſe. Qua nocte deflagraſſe templum Dianæ Epheſiæ autores memorant, ab Heroſtrato incenſum, vt famam nominis ſcelere propagaret. Qua etiam die iterum Perſæ ad Platæas ingenti clade ſuperati traduntur: atque ideo ex voto Miltiadis capras trecẽtas Athenienſes quotannis immolare. Ipſi quoque Carthaginenſes nonam diem menſis Metagitnionis pluribus calamitatibus inuiſum & deteſtabilem habuere, qua magnis infelicitatibus & infortuniis oppreſſi ſunt. Contrà verò Syracuſani, quartam ſupra vigeſimam menſis Maij, quem illi Carnium vocãt, quòd Athenienſes cum toto exercitu ad Aſinaram flumen memorabili clade profligarant, præcipuè felicem habuerũt. In qua re proditum memoriæ eſt, Timoleontem Syracuſanorum ducem præcipuas victorias ſemper Syracuſanis natali ſuo dediſſe, adeò vt ipſius natalis diem omnes Siculi velut multiplicis victoriæ autorem, feſtum agerent: ſicut de Iulio Cæſare proditur, qui Idus Iulij natalem ſuum fortunatas ſemper habuit & felices. Xerxes verò diem qua rex dictus fuit, tanquam imperij natalem, ſingulis annis inſignem celebrauit, qua diademate ornatus, gaudio delibutus, cœnam proceribus dabat, cui Titan dixere nomen: fuítque adnotatum, diem qua Alcibiades Athenas ab exilio remeauit, certiſſimũ illi præſignaſſe exitium, quòd funeſta tunc colerentur ſacra, qua templi ornamenta deponere, pauimenta tegere, & iuſtitio indicto à negociis quieſcere mos erat. Sicut quinta-

θαργηλιών

Sextus Thargelionis dies felix.

Carthaginenſes.

Μεταγειτνιών.

Syracuſani.

Dies natalis Timoleontis Iulii

Xerxis.

Quintadecima Iulii. decima Iulij mœſtiſſima fuit, qua mulieres Athenis ieiunium ſeruant, & cum ſacra Adonia celebrant, & apud Romanos 6. calend. Apr. quo die cultores matris deûm plangere & lamentari incipiunt. Auguſtus verò mirum in modum obſeruauit ne poſtridie nundinarũ quoquam proficiſceretur, aut Nonis quicquam rei ſeriæ inchoaret, quòd illas infortunatas multis fuerat expertus exemplis. Apud Cretenſes obſeruatum eſt, vt albis lapillis lætos dies, lugubres nigris calculis adnotarent, Idẽ apud Thraces. Romani quoq; quid quaque die lucri damníve feciſſent, literis deſignabant, quæ ephemerides dictæ Nã vetuſti moris erat, vnumquẽque domeſticam rationem totius vitæ ſuæ per dies ſingulos adnotare. Cæſar autem in conſulatu diurna acta ſenatus & populi publicari mandauit, teſtãtia ſiue lætũ quid, ſiue triſte cecidiſſet. Fuítque ex dignitate pop. Rom. res illuſtres ſemper annalibus, quotidiana verò diurnis actis mandare literis. Sed tametſi à rebus arduis ominoſa dies deterreat, nonnulli tamen omnem hãc religionẽ ludificati ſunt: proſperóſque euentu cõtra vulgi opinionem minimè obſeruandã cenſuerũt. C. Cæſar cùm admoneretur ne ante brumam copias in Aphricam tranſmitteret, nulla religionis cura feliciter tranſmiſit. L. etiam Lucullus quum contra Tigranem duceret legiones, nulla fati religione motus, quin prid. Non. Octobr. (quæ dies atra fortè inciderat) contra innumerabiles Parthorum copias prælio decerneret, aſſerens ſe ex atro & lugubri feliciſſimũ illum diem facturum. Nec euentus defuit. Nam prælium ingreſſus, parua manu ingentes hoſtium copias incredibili felicitate ſuperauit: militéſque imperium auſpiciúmque ſequuti ſuum, memorabili victoria Tigranis regia & regno pariter potiti ſunt. Dion quoque Syracuſanus, quum contra Dionyſium moturus, luna eclipſim pateretur, & tota deliteſceret, nullo prodigio aut oſtento moratus fuit, quin eiecto tyranno, crudeli dominatu Syracuſas liberaret. Quod de Pelopida dum contra Alexandrum Pheræum ducit, & aliis memoriæ proditum eſt. Romulo quoque, licet felici augurio nato, in ortu tamen & obitu ſolem defeciſſe dicunt. Alexander verò Macedo cum ducturus contra Darium, luna eclipſim pateretur, & ob id milites

Poſtridie nundinarũ aut Nonis.
Cretenſes.
Thraces.
Romani.
Ephemerides.
Annales.
Acta diurna.
Dierum obſeruatio à quibus contempta.
C. Cæſar.
L. Lucullus.
Dion.
Pelopidas.
Alexãder.

trepidarent, Ægyptios adſciuit vates, cauſaſque defectionis expromere iuſſit: qui dum contra Perſas dimicaturus, Iunio menſe exercitum duceret, quod apud Macedones luctuoſum erat, contempta religione feliciter dimicauit, aſſerens menſem Iunium, ſecundum Maium appellari iuſſiſſe. Sunt tamen exempla Romanis, eandem diem luctuoſam, & mox felicem intercedentibus annis eueniſſe. Nam qua die Craſſus magno dedecore profligatus à Parthis, cæſus fuit, eadem, licet aliquot decurſis annis, Ventidius Pacorũ & Parthos ſingulari victoria magnis cladibus interfecit: & die qua à Cymbris profligato exercitu, Romani cæſi fuere ingẽti clade, eadem poſtea Lucullus contra Tigranem & Armenios, quos magna cæde debellauit, & caſtris exuit, gloriam tulit inſignem. Auguſto quoque Octauio, idem dies ſuſcepti imperij primus, & vitæ ſupremus fuiſſe traditur. Quinto verò Fuluio contigit, vt qua die priore anno ex prætura triumpharat, eadem poſtea de Liguribus bello victis triumphans vrbem iniret. Græci quoque qua die ad Platæas contra Mardonium feliciter dimicarunt, eadem licet intercedentibus annis, ad Mycalen vicerunt. Sed ſciendum, populum Romanũ quoties hoſtium vim propulſarent, aut illatam iniuriam laceſſiti depellerent, quo minus arma ſumerent, & hoſtibus obuiam irent nulla religione teneri, atróſque & euitabiles dies nullos cenſere, illóſque tantùm obſeruare, cùm inferenda in hoſtes arma, non propulſanda forent. Feriatis enim diebus vim cuiquam inferre piaculare eſt, propulſare non vtique. Illud etiam ſuccurrit, ad octauum calendas Aprilis, Romanos lætitiæ diem colere, quem Hilaria nuncupant, quo tempore ſol zodiaci peragrato ſpatio per omnes ſignorum ſtationes, ad nos reuertens, longiores noctibus efficit dies, quibus feſta ſolennia, & ludos publicos, ac dies hilares concelebrant: quo menſe mulieres Veneri ſacrum facere, & myrto coronatas lauare tradunt. Athenis, Lunæ hebdomadibus feſtos agere dies, & iuuenes conuiuari ſolenne fuit. Apud Indos erat patrius mos, vt quum dies primum augeri incipiunt, rex cum regio comitatu ad flumen lauaturus accedat, equóſque & nigros tauros diis immolet, veluti fœlices & for-

Qui eãdẽ diẽ luctuoſum et paulò poſt felicem habuere.

Ro. quantũ atris diebus à re quapiam auſpicanda abhorrerẽt, & contra.

Hilaria.

tunatos. Ipſi enim nigrum albo prætulerunt, & ſanctius dixerunt. Quòdque Sextilibus calendis ex veteribus domibus migrare, & nouas incolere Romani conſuêrant, illáſque veluti boni euentus & fortunatas obſeruarunt. Neque præterierim, diebus atris & infauſtis, pontificum iuſſu, non modò à bellis gerēdis, & Reip. cura, ſed à rebus diuinis & ſacrificiis deorum ſuperſederi iuſſum. Quippe diebus inauſpicatis & ominoſis nullum ſacrificium ritè fieri pontifices putarunt, niſi hordæ, hoc eſt, prægnantes immolarentur boues, qui Hordales dies nuncupati. Romanóſque à primis originibus ad primum Punicum bellum, ortus tantum & occaſus dierum: poſtea meridiem, accenſo pronunciante, notare conſueuiſſe. Æuo pòſtea ſubſequēte, diem in horas, noctémque in vigilias diuiſiſſe, ita vt maximam diem in duodecim, minimam verò in decem horas partirentur. Noctem verò ita metiti ſunt, vt modò in horas duodecim, nunc in quatuor vigilias etiam longiſſimas noctes facili diuiſione diſtinguerent: Veſper, conticinium, aliâs intempeſtatem, gallicinium, & luciferum: ſicut in ternas horas, ſingulas vigilias penſitarunt. Diem verò in luciferum, mane, ortum, meridiē, & occaſum: tametſi diem ſimul & noctem nonnunquam in horas vigintiquatuor dimenſas, veteres obſeruaſſe legamus. Horámque balnei, hyeme nonam, æſtate verò octauam fuiſſe: ipſámque vmbris poſtea & clepſydris notare conſueſſe, ita vt tribus clepſydris aut paulò plus, hora fineretur. Horarū quoque duo genera fuere: nanque ex his quædam æquinoctiales, iſomerinæ dictæ, quæ pro qualitate temporum, licet vniformes eſſent, diem à nocte diſſimili numero variarunt: aliæ temporales ſeu vulgares, quæ à Græcis cæricæ, quibus ſinguli dies æſtu pariter atque hyeme, duodenis horis continentur. Solaria enim antiqui eo libramento habuere diſtincta, vt ſexta diei hora, meridies: noctis quoque ſexta hora, media nox deſignaretur. Quum enim lege naturæ radij ſolares, alij hyberni, alij æſtiui ſint, ita vmbræ aliæ æquinoctiales, aliæ æſtiuæ, aliæ hybernæ fuere. Erāt enim horologia figurata, & ea finitione deſcripta, vti æquinoctialis, brumalis, & ſolſtitialis dies, in partes duodecim aſſiduè diuiſus foret, horáſque pro qualitate tem-

Niger color albo prælatus apud Indos. *Domibus quando migrarent Romani.* *Diebus infauſtis etiā ſacris abſtinebatur.* *Hordales dies.* *Dierū ratio apud Romanos.* *Noctis partes.* *Diei partes* *Hora balnei.* *Vmbræ:* *Clepſydra.* *Hora duplices.* *Meridies.* *Media nox.* *Horologia.*

porum & dierum, modò maiores, nunc minores, nonnunquam creſcentes, aliquando breuiores oſtẽderent: quod cõmentum Anaximenes Mileſius excogitaſſe dicitur primus, quas quidem enunciare Romanis puerorum munus erat. Sed quia de balneis mentió facta eſt, non omittendũ balnea apud maiores nocte, aut ante auroram nulli patuiſſe, vtque ſine metu cuique lauare liceret, à primis tenebris ad auroram ſequentem clauſa fuiſſe: ſiquidem noctu lauare veteribus interdictum erat. Hadrianus verò Cæſar ante octauam, niſi valetudine laboraret, publicis balneis neminem admiſit. Tempúſque lauandi à meridie ad veſperam deſtinauit (quo tempore proſtare meretricibus permiſſum) lauacráque pro ſexibus ſeparauit. Alexander poſtea Seuerus, ne quid populo incõmodaretur, nocturna conceſſit balnea. oleo pro luminibus præbito. Quæ cúm antea promiſcua eſſent viris æquè & mulieribus, ipſe poſt Antoninum Philoſophum lauacra miſta ſummouit, ſæpéque cũ populo in thermis vnà lauit: quod de T. Veſpaſiano legitur, vt plerũque in thermis admiſſa plebe lauaret. Et licet à primis originibus, cum pauca eſſent balnea, & nullius cultus, Romani raro lauarent, brachiáque & crura labore fatigati tantum abluerent, & toti niſi in nundinis lauarent: tamen poſt aliquot ætates balnea & thermæ publicis vſibus multimodæ fuerũt, magna mole & ſumptu conſtructæ Alexandrino & Numidico marmore, latis ſpecularibus, mira cælatura & arte. Nam præter Agrippinas, Neronianas, Veſpaſiani & Titi, celebrantur Domitianæ, Alexandrinæ, Gordianæ, Seuerianæ, Aurelianæ & Cõſtantinianæ, ſolidiſſima ſtructura & ſumptu profuſo. Conſtátque Marcum Agrippam, vt populo placeret, centum ſeptuaginta balnea ſeu lacus in prouinciarum formam, Romæ gratuita prębuiſſe: in quibus etſi calda prius abluerent, poſtea vt à balneis corpora multa frigida ſtringerent, conſtitutum ferunt, nec prius vngi, niſi lauiſſent: cúmque pro ſingulis olim daretur quadrans, diuus Antoninus ob popularem gratiam balneum ſine mercede exhibuit. Commodus verò imperator tãto ſtudio balnea proſequutus fuit, vt ſepties atque octies diebus ſingulis lauaret. Quod de Gordiano & Galeno proditum eſt, qui æſtate quinquies, hyeme verò bis in die

Quãdo balnea ingredi licebat.

Quo tempore meretricibus proſtare permiſſum.

Balnea virorum & mulierum diſtincta.

Nundinis toti ſolummodo lauabãt initio.

Thermæ à Cæſaribus ſtructa.

Agrippa cẽtũ ſeptuaginta balnea ſtruxit Romanis.

Balneũ ſine mercede ab Antonino exhibitum.

Imperatores balneis deditі. lauere. Illud certè ſatis conſtat, Carthaginenſibus diſtincta fuiſſe balnea patriciorum & plebeiorum: morémque præualuiſſe, vt in quibus patricij lauabant, ad illa plebeij non accederent. *Patriciorũ & plebeiorum diſtincta balnea apud Carthagineñſes.* Græcis verò contrà: nulla enim diſtinctio ordinis fuit aut perſonarum: diuites nanque cum pauperibus lauare, & patricios cum plebeiis nullo diſcrimine licebat. In quibus tanta plerunque hominum cuiuſque ordinis concurrebat turba, vt balneatores, ſi vulgi maior vis ingrueret, pertęſi frequentiam, ærę granũ quod vertigines facit, carbonibus iniicerent, vt tædio odoris diffugerẽt. *Græci promiſcuè lauabant.* *Germani.* Germani verò non in balneis, ſed fluminibus lauabant. Ideo nandi periti, & ſummi vrinatores habiti. Siquando tamen lauarent balneis, calda abluebantur, lautique veſcebantur. *Dardani. Illirii.* Dardanis & Illyriis ter ſolùm lauare permittitur, primò ſcilicet natali die, ſecundò in nuptiis, tertio in obitu cuiuſque. *Luſitani.* Luſitanis frigida tantum lauare licet, ſicut Spartanis, quibus calda corpus abluere vetitũ eſt: *Apollonii Tyanei in Spartanos dictum.* quos cum Apollonius Tyaneus molles & vnguento delibutos videret, aduocatis ephoris balnea interdixit, ſenectam hominum calida appellans balnea. *Locus obſcurus.* Cúmque Epheſij balneis præpoſitum lapidibus appeterent, quòd illa non calefeciſſet, ſummopere reſtitit, cúm frigida lauare ſatius duceret. *Aethiopes Macrobii.* Æthiopes Macrobij fonte abluuntur, in quo loti, perinde ac oleo vncti, membris agiles fiunt, & violam olent. *Scithæ.* Scythæ nullo fonte lauant, ſed vxoribus aquam fundentibus corpora ſcrabro lapide conterunt, cupreſſo, cedro, & thuris ligno confricantes. *Aſſyrii.* Aſſyriis licet lauare diebus ſingulis peculiare ſit, tamen à coitu & in morte pręcipuum. *Certiberi.* Apud Celtiberos verò obſeruatum eſt, vt in balneis non aqua, ſed lotio diu ſeruato lauent, *Cantabri.* dentéſque & gingiuas pumicent: quod & Cantabri factitarunt, hanc optimam curationem, & exhauſtis viribus mirè proficere arbitrati.

Locus Martialis in diſtichis elucidatur, in quo plerique interpretes grammatici lapſi ſunt.

CAPVT XXI.

Nicolai Perotti & NIcolaus Perottus Sipõtinus præſul, homo fuit accurato ingenio, & lectione multa exercitus. Eum Do-

mitius Calderinus, vir, vt in ea tempeſtate, doctus, & ęmulatione doctrinæ, & morum diſſimilitudine oſum habebat: iurgiiſque & conuiciis apud ſuos ſectatores plerunque inceſſebat, ſæpiúſque apud ſtudioſos in inuidiam illum criménque vocabat: &, vt ſunt ferè ingenia, in explicandis autoribus ſiquid in controuerſiam veniret, vterque potius quo pacto diuerſus ab altero diſſentiret, quã quid veræ lectionis eſſet, rimabatur. Cùm autem in ſcholis Romæ eodem tempore Martialis apophoreta publicè lectitarent, cuius hoc diſtichon fuit:

Domitii Calderini hallucinatio.

In precio ſcopas teſtatur palma fuiſſe,
Ocia ſed ſcopis nunc analecta dabunt.

Ita iſtos verſus vtérque interpretatus eſt, vt poſt multa deblacterata verba, vix aliquem ſenſum illorum dictis elicere queas, cùm modò mendum in verſu poſtremo fuiſſe alter aſſeueret, & pro ocia, precium poni oportere, modò aſarota, non ab à priuatiua, ſed intentiua dicta eſſe affirmet: alter ita pleraque nugalia iurgiis & maledictis plena effundat, vt equidẽ ſingula enarrare & referre pigeat. Qui verſus ſi penſitati rectè fuerint, abſque multo verborum volumine plani expeditíque fient. Cùm enim analecta reliquias eſſe ciborum qui è menſa cadunt in pauimẽtum nemo dubitet, ipſáque purgamenta cœnæ, quæque euerti ſolent in pauimentis, velut ibi relicta eſſent, è paruulis minutíſque teſtulis per calculos colore diſtinctos, opere lithoſtroto ita effingi, vt vera videantur, Plinius autor ſit: atque ideo aſarota quaſi inuerribilia dicta: quippe cum σάρον græcè ſcopa dicatur: non ab re, ipſa nunc analecta ſeu purgamenta, ocia ſcopis dare autor affirmat: cũ ea in pauimento ę paruis teſtulis effícta, talia forent, vt ſcopis euerri nullo modò valeant, & ideo ocia ſcopis dare neceſſe ſit, cùm his euerrendis nullus ſcoparum vſus foret. Ipſi verò pertinaci odio diſſidentes, non quæ effingi ſolebant purgamenta cœnæ, cogitarunt: ſed de veris analectis & reliquiis cœnarum diſceptantes, quæ cadunt è menſa, in aſſequendo autoris ſenſu multipliciter laborarunt. Depicta ergo purgamenta cœnæ, ita ſolo hærere dixit, vt ocia ſcopis dare neceſſe foret, quem ſenſum ita expoſitum, apertè liquere, neminem fallit.

Perottus in Cornucopia ſecus interpretatur, quàm hic accuſatur.

Analecta.

Aſarota.

Exempla legis Iuliæ & Papiæ, quibus quæ lege Iulia indulta erant, lege Papiæ fuere prohibita.

CAPVT XXII.

Lex Iulia de maritãdis ordinibus.

QVod lege Iulia de maritandis ordinibus apud veteres cautum fuit, vt hi quibus vigor iuuenilis foret, primo flore ætatis ad vxores ducendas, liberóſque educandos, propagandámque ſolobem non ſolùm præmiis inuitati, ſed pœna deterriti cogerentur, id lege Papia & Pompeia certo ætatis gradu interdictum erat: quippe ſexagenariis & ſupra eam ætatem ducere vxores, fuit hac lege vetitum. Turpe enim viſum eſt, & fœdiſſima res ſene ctuti, vt quibus ad eam ætatem ſors liberos non dediſſet, aut cælibes vixiſſent, his quaſi emeritis, ætate affecta, aliunde liberos quærere libido foret. Hanc poſtea legem Claudius Cæſar abrogauit: nam ſexagenarios & vltra, liberos gignere, & prolis cauſa ad coniugium admitti, decere arbitratus eſt. Rurſus quod eadem lex Iulia cauit, Quòd ſi liberta quæ patrono nupſit, eo inuito, ab eo diuertiſſet, non modò poſt diuortium alij nubere, inuito patrono, prohibetur: ſed patroni coniugium ita lex tutata eſt, & ratum habuit, vt eo etiam volente, alterius coniugij facultatem eripuerit. Id etiam lege Papia inhibitũ fuit: ſiquidem ſenatorem eiúſque liberos libertinas ducere vxores, perpetua conſtitutione prohibuit, ita vt inter virum ſenatorium & libertam, aut libertini ſtatus mulierem, nullum matrimonium cenſuerit eſſe, ſenatorium videlicet ſanguinem libertino admiſtum, quaſi contagio pollui arbitrata. Eadémque lege Papia, certa delatoribus præmia conſtituta ſunt: nam quum facinoroſi & perditi homines clandeſtina facinora admitterent, quæ ad aliorum perniciem & commune tendebant exitium, vtiléque videretur, plures delatores eſſe, qui offenſas ſpecularẽtur in principem, ne quid impunè perditiſſimi homines moliri poſſent, delatoribus certa præmia conſtituit: eáque quum dimidium illatæ mulctæ antea fuiſſent, Nero princeps delatorum licentiam volens comprimere, eadem præmia ad quartas reuocauit: quare quadruplatores dicti, quòd quartam partem de proſcriptorum bonis, quos detulerant, conſequerentur. Tiberius verò Cæſar, cauſa

Sexagenariis & ſupra eã ætatem vxorẽ ducere prohibebatur.

Delatoribꝰ præmia lege Papia conſtituta.

Quadruplatores vnde dicti.

præcipui quæſtus, tantum delatoribus tribuit, vt nemini fidem abrogaret,ſiue quid veri,ſiue vani referrent. Nam ebriorum ſermo excipiebatur, ſimplicitas iocantium, & quodcunque dictum capite & fortunis luebatur,adeò vt capitale eſſet, circa Auguſti ſimulacrum ſeruum cecidiſſe, veſtem mutaſſe, effigiémque impreſſam nummo vel annulo,latrinæ aut lupanari intuliſſe,dictum factúmque eius aliqua æſtimatione læſiſſe,ita vt primores ſenatus,& magna hominum vis infimas delationes exercerent. Cúmque ſenatus de præmiis accuſatorum abrogandis aliquãdo agendum putaret,Tiberius dictitans iura ſubuerti, ſi cuſtodes legum amouerentur, tantum licentiæ delatoribus dedit, vt plerique criminis poſtulati,ante iudicium ſupplicium præuenerint. Vitellius quoque delatos mathematicos, inauditos capite puniuit. Domitianus dum rapinis intendit animum, ita aures delatoribus patefecit, vt nihil cuiquam tutum eſſet,delatórque delatorem timeret,& cauſidici cauſarum actionibus poſthabitis,ad delationes ſe conferrent. Quod de Conſtantino traditur, vt delatores omni tempore admitteret, eóſque ingenti ſtudio foueret. Non ſic Veſpaſianus & Titus,qui adeo illos inſectati fuerunt & odio proſequuti, velut publico exitio deſtinatos,vt flagellis cæſos per Amphitheatri arenam ſpectandos traducerent, vt pœnis coerciti, à noxiis deferendis abſtinerent. Pius verò Antoninus delatores,ſi non probarent,capitali pœna affecit,ſi probarent,oblato præmio dimiſit infames. Idem factum memoratur de Opilio Macrino imperatore,vt delatores minimè admitteret, ſed vndique conquiſitos, pœnis & damno mulctaret. Fuítque veteri ſanctione conſtitutum,vt neque mulieri,neque damnato criminis,neque militi,aut veteranis neque viris clariſſimis ob dignitatem criminoſum deferre licitum eſſet. Fertur Dionyſius tyrannus cum in ciues nullo placatiore animo eſſet, Sagogidas diſpoſitos habuiſſe,qui ſingulorum dicta factáque referrent. Circa patroni quoque ad bona liberti admiſſionem, & patronatus iura,eadem lex ſatis commodè prouidit:nam ſi libertus,cui centum millium ſeſtertiorum cenſus fuiſſet, duos vnúmve liberos poſt obitum reliquiſſet ad virilem bonorum partem patronum admittebat: ſi verò tres aut

Imperatores qui delatoribus auſcultarunt.

Qui imperatores delatores auerſati.

vlta haberet filios ſuperſtites, nihil ex bonis liberti hac lege patrono debebatur. Fuere quoque & alia legis Papiæ ſalubriter cõſtituta, inter quæ vt viginti Veſtales virgines, quæ ſacri & æterni ignis perennem curam agerent, pontificis maximi ſcitu ad ſacerdotium eligerentur, & cooptarentur. Vtque nemo ad honores magiſtratúſve admitteretur, niſi ciuis effici, aut ciuitate donari antea meruiſſet. Propterea Marco Perpennæ probrum obiectum fuit, falſóque conſul fuiſſe creditus eſt, quòd cõtra legem Papiam, priuſquam admitteretur ad ciuitatem, cõſul factus fuit. Procedente mox tempore, cùm ius ciuitatis paſſim & ſine delectu, etiam infimæ ſortis hominibus daretur, ídque fœdum, neque ex imperij maieſtate viſum foret, lege Papia cautum eſt, vt peregrini vrbe Romana vti prohiberentur, ad eámque alienigenæ non admitterentur. Sed quamuis lex Iulia libertinarum cõiugia priori conſtitutione admiſerit, lapſis poſtea temporibus eadem lex libertinas, & ludicram aut ſcenam exercentes, ſenatorio viro admiſceri graui pœna interdixit: videlicet, ne ſenatorius ordo contagio libertinarum pollueretur. Verba ex ea lege hæc ſunt: *Qui ſenator eſt, quíve filius, nepóſve ex filio, pronepóſve ex filia natus, cuius eorum eſt, erítve ne quis eorum ſponſam vxorem neſciens dolo malo habeto libertinam, aut eam quæ ipſa, cuiúſve pater mater ve artem ludicram facit, fecerít ve, ſponſa nuptáve ſciens dolo malo eſto. Néve quis eorum dolo malo ſciens, ſponſam vxorémve habeto.*

Lex Papia ab Aureliano abrogata. Hactenus lex Iulia. Poſt aliquot verò ætates Aurelianus Cæſar conſtitutiones legis Papiæ velut vaniſſimas induxit & abrogauit. *Clau. lex in liberas ſeruis nubentes.* Claudius verò Cæſar adeo liberarũ mulierum, quæ ſeruis nubunt, coniugium odio proſequutus fuit, vt præter legem ingenuitatis, prætérque inſtituta maiorum, filios inde editos, non ingenuæ conditionis, ſed libertinos eſſe, iuráque libertorum nanciſci, & ingenuitatis amittere, lege ſanciuerit: ipſáque ſi maritus ignoraſſet, ſerua eſſet: ſi verò cõſcius fuiſſet, liberta. *Veſpaſiani edictum.* Diuus verò Veſpaſianus ſtatuit edicto, vt libera quæ ſe alieno ſeruo iunxiſſet, ancilla haberetur. Contrà verò alia conſtitutione cauit, vt ſi ſerua mulier hac lege vænitet, ne proſtitueretur, ſi contra legem venditionis proſtituta foret, vt eſſet libera: proſtituénſque ius patronat⁹ nõ haberet. *Ægyptii.* Aegyptiis

autem nullus ex ſerua genitus, habetur ſeruus, aut illegitimus: quia ſolum patrem ingenuitatem & genus præſtare, matrem verò natalibus nihil conferre putabant. Pericles autem Athenis autor fuit, vt qui ex ſerua, aut non legitimo coniugio nati eſſent, vel turpi nota affecti forent, ciuium non haberentur numero, ſed externorum. *quos ſeruos æſtimarũt. Pericles.*

Quod ius quæve poteſtas dictatoris Romæ & exteris fuerit, & à quibus dici & quanto tempore debuerit.

CAPVT XXIII.

QVi de creando dictatore exploratum ius habuere, hoc quoque adnotarunt, dictatorem dici qui apud veteres magiſter populi vocabatur: ídque libris auguralibus extare, magno argumento, quòd ab eo magiſter equitum dicitur. In eo enim ius maieſtatis & totius imperij fuit, cuius ductu & auſpicio ſæpe reſpublica & imperium ſtetit, quem magiſtratum ex Albanis deductum autumant, plerique à Græcis, quos illi αἰσυμνῆτας, aut à Lacedæmoniis, quos ἁρμοστὰς, Theſſali archos dixere, qui parem regiæ dignitati poteſtatem habent. Hedui vergobretum, ſummum magiſtratum, qui vitæ necíſque imperium tenet: Iberi, Ibem vocant: Pœni ſufetem, Ægyptij diœcetem, qui poſt regem totius regiæ curationem habet: ſicut apud Perſas megiſtanes & chiliarchus. Hi verò æſymnetæ veluti tyranni quandoque imperitarunt, qualem Mitylenæi Pittacum elegere: & hipparchi apud eoſdem, & Trallianis aſiarchæ: apud Magnetes magnetarches: ab Achæis diorigius & demiurgus, à Thebanis archinus, ab Oſcis medix ſummi magiſtratus appellati: apud Carthaginenſes dionyſiarchus, Capuæ mediaturicus, Neapoli demarchus, Taranti democrates, in Cappadocia ſatrapes, in Paphlagonia dynaſtes, apud Longobardos exarchus, Cretenſibus coſmi fuere, qui vice regum imperitarunt: quibus in vſu erat, vt nunquam caput raſitarent, ſed barbam capillúmque ſummitterent: ſicut Platæenſium princeps, ferrum tangere, aut aliam veſtem quàm candidam induere, perpetua lege vetabatur. Perſis vnus rex ſummæ poteſtatis perpetuò præerat, & nunquam niſi morte mutabatur. Argis licet vnus foret, tamen annis ſingulis amoueri ſeruatum eſt. Athe-

Dictator quis. αἰσυμνῆται. ἁρμοσταί. Vergobretus. Ibis. Sufes. Diœcetes. Megiſtan. Chiliarchus. Hipparchi. Aſiarchæ. Magnetarchæ. Diorigius. Demiurgus. Archinus. Medix. Mediaturicus. Demarchus. Democrat. Satrapes. Dynaſtes. Exarchus. Coſmi. Platæẽſiũ princeps. Perſarũ rex per vitam regnabat. Argi.

nienſes quum regali antea regerentur imperio, poſtea regio dominatu abrogato, libertatem tuentes, popularem ſtatum delegere. Apud Lacedæmonios verò, qui ſummũ gerebat imperium, aliquando rex fuit, qui ex Heraclidarum genere eligebatur, ex quo nouiſſimi Spartæ regnarunt imperio illibato, aut ex Euricionitidis & Agidis familia, ſæpius duo ex ſtirpe Procli & Euriſthenis prognatis Herculis: ex quarum altera in alteram tranſire non licebat: qui tamen non vt reges ſummum ius habebant, quia iuris omnis publici poteſtas penes ſenatum erat. Sic in Papho ex Ciniraſorum gente, & Athenis ex Erichthei ſtirpe magiſtratus ad ſacra Cereris fiebant. In Ionia quoque niſi ex Codri progenie fieri rex nemo poterat: & apud Mileſios niſi ex Scamandri Hectoris filij, & Aſcanij Æneæ. Idem apud Marcomannos & Quados, ex Marobudui & Tudri genere, exemplo Rheginorum, quibus princeps ex Meſſeniorum ſtirpe fit. Perſici quoque reges ex Achemenidarum familia ſoli fiũt. Et apud Siculos ex Teline prognati, inferorum deorum longo tempore ſacrificuli erãt, qui à duobus quæſtoribus regi ſolebant ſũmæ poteſtatis, vno Lilybætano, altero Syracuſano. Etiã Corinthi Bacchiadũ familia annis ducentis imperitauit, quos Cypſelus tyrannus poſtea exegit, cuius factionis Demaratus & Tarquinius domo eiecti, regnum Romæ tenuerunt. Nonnunquam ſeniores & nobiliſſimi popularium, Lacedæmoniis ampliſſimum geſſere magiſtratũ. Parthi quandoque ex duobus collegiis, cognatorum ſcilicet & magorum, binos reges crearunt. In Meroe nemo ſummum gerebat imperium, niſi qui prævalido corpore cæteris anteſtaret. Gordij regem quàm obeſum & præpinguem eſſe voluere, quòd ex corporis mole animi indolem diiudicarent. Apud Medos, niſi qui viribus excelleret, præcipuóque corpore cæteris emineret, iure gentis nemo rex eligitur: & in Lybia ſolùm qui citiſſimo curſu valeret, pro rege imperitauit: ſicut apud Catheos Indicam gentem, qui inſigni corporis forma cæteris anteiret. In quo traditur mirum, ex tot millibus armatorum, quos Xerxes in Græciam duxit, neminem ſibi corporis magnitudine aut ſpecie præſtitiſſe. Æthiopes quoque, ſiquando regiæ ſtirpis vir deeſſet, maximarum virium, quíque opi-

Athenienſium democratia. *Lacedæmones.* *Paphii.* *Athenienſes.* *Iones.* *Mileſii.* *Marcomãni.* *Quadi.* *Rhegini.* *Perſæ.* *Siculi.* *Corinthii.* *Parthi.* *In Meroe.* *Gordii.* *Medi.* *Libyes.* *Cathei.* *Aethiopes.*

bus & robore præcelleret, regem eligebant. Sidonij contrà: nam niſi regia ſtirpe ortus foret, neminem dominari ſinunt. Sabæis poſt conſtitutum regem, primus ex nobilioribus iure gentis ad ſucceſſionem adſpirat regni, cui hoc proprium eſt, vt extra ſepta prodire non audeat, quò venerationis plus ineſſet: quod ſi extra regiã cõſpicitur, lapidibus impetitur. Fuítque obſeruatum in Taprobane, vt qui liberos haberet, in regem aſſumi nõ poſſet, ne regnum hæreditario iure ſibi vendicaret: & apud Germanos, vt ex generis nobilitate rex fieret, dux verò ex virtute. Apud Perſas verò, vt rex fiat nemo, niſi qui magorum diſciplinis imbutus eſſet, quibus nefas erat, illegitimum tenere regnum, ſi legitimus ſuperuiueret. Vtque in regẽ aſſumptus, in principio dominatus quodcunq; optaret à populo, donũ ferat. Proditúmque memoriæ eſt, Sitonum gentibus iuxta Sueuos & Germanos, vetuſto more, non virum, ſed fœminam dominari. Regiúmque nomen tam Græcis quàm Romanis longo tempore inuiſum fuiſſe, à nullíſque in Græcia vſurpatum, niſi à Philippi & Alexandri poſteris. Atque ex Alexandri ducibus Eumene viuente neminem regium nomen ſibi vendicaſſe: ſed præfectos appellari ſolitos: donec Eumene defuncto, Athenienſes Antigono & Demetrio immodicè obſequẽtes, inter plurimos honores regium illis nomen velut altius faſtigium detulere. Licet Sicyoniis primum Ægialeum regnum in Græcia tenuiſſe, multi aſſeuerẽt Romani quoque ſocium atque amicũ, niſi benemeritos, & magnis officiis deuinctos, nullos appellarunt. Et tametſi democratiam, hoc eſt, popularem potentiã, aliqui præcipuè cõmendarint: & alij ariſtocratiam, id eſt optimatium regimen, tamẽ vnius imperiũ pietate & religione inclytum, ſub quo non grauis dominatus, ſed iuſtum & legitimum imperium eſſet, omnium cõſenſu præfertur cæteris. Eum ergo dictatorẽ primo, vel ab vno ex conſulibus autoritate patrũ, etiam ſine populo, vel ex ſenatuſcõſulto, aut ex ſcito plebis à populo, vel à conſulibus iuſſu populi, & ſi inter cõſules non conuenit, ſortiri eũ qui dicat, vel à tribunis militũ conſulari poteſtate, nõnunquam à prætore dici mos erat. Quotiéſq; alteri ex conſulibus dicendi dictatorem poteſtas fuit, ſemper illi qui faſces haberet, &

Sidonii. *Sabai.* *Taprobanẽ* *Germani.* *Perſæ.* *Sitones.* *Regium nomen diu inuiſum.* *Socii.* *Amici.* *δημοκρατία.* *ἀριστοκρατία.* *Imperium vnius laudatum.* *Dictatorẽ qui diceret* *Dictatorẽ quis dicebat & quo loco.*

niſi virū conſularem,& in foro Romano, oriēte nocte,& ſilētio dicere licuit. Tametſi conſularē ſiue collegam dixiſſe,& prætores ante conſulatū ſæpe dictos fuiſſe cōpertū ſit. Poterátque ſecundo, tertio,& deinceps idē dictator dici. Inde, quia dictus eſſet, non creatus, nec comitiis electus, vt reliqui magiſtratus, dictatorē dici volunt: qui non apud Romanos tantū, ſed Carthaginēſes, Fidenates, Lauiniēſes, Albanos, Thuſculanos, Samnites,& omne ferè Latiū, multæ erat poteſtatis,& ſummi imperij. Is autem dictator ſimul atque dictus erat, magiſtrū equitū velut imperij ſociū nominabat, cui ſumma rei bellicę dabatur. Tametſi dictatorē & magiſtrū equitū à ſenatu vel populo vnà plerunque dictos inueniamus. Titum Largiū bello Latino quū in ancipiti terrore eſſet ſenatus, dictatorē, & vnà cū illo Spurium Caſſiū magiſtrum equitū dixit, qui velut magiſter conſiliorū dictatori aderat, atque ad ipſius præſcriptum parêre oportebat, ita vt ſi quando abeſſe cōtingeret, eius vices gerere & munia obire poſſet. Et licet ante Quintum Fabiū Maximum, neminem niſi à ſenatu vel conſule dictū inueniamus: tamen ſecundo Punico bello quum accerrimo prælio & maximo reſpublica afflictaretur, nouo exemplo populus ſine patribus (quod nunquā factum anteà) eundem Fabiū dictatorem,& Quintū Minutium magiſtrū equitum dixit. Cúmque à principio patricij tantùm & conſulares dicerentur, haud longis poſt tēporibus plebeios dictos cōperimus. Cùm enim omne nomen Hetruſcum, Tarquinienſibus & Faliſcis ducibus, infeſto exercitu in Romanos copias admouerent, aduerſus tantan belli molem, primus de plebe dictator dictus Caius Martius Rutilius fuit, qui magiſtrū equitum Caium Plautiū de plebe hominem ſibi cooptauit: & exinde ius arbitriúmque dictatoris creandi, ſenatui populóque tributum eſt, donec procedēte tempore Cornelius Sylla, qui victam armis rempublicam in dominationem vertit, contra mores inſtitutáque maiorum, dictatorem ſeipſum dixit, illiúſque imperiū in annos centum ſibi prorogauit. Quo exemplo Caius Cæſar perpetuæ dictaturæ munus ſibi vendicauit. Erat igitur ſummū dictatoris imperium: nam & capite mulctare, & conſulatu deiicere, honoréſque aliis abrogare, aliis conferre poterat. Qui tantæ po-

Dictatorū ſumma apud diuerſas gentes poteſtas.

Magiſter equitū vnà cū dictatore dictus.

Dictator à populo ſine patribus dictus.

Plebeii dictatores.

Cornelius Sylla dictatorem ſeipſum dixit.

Dictatoris ſummū imperium & poteſtas.

teſtatis erat,vt liceret ei ſine ſenatus aut populi conſilio Romanos ciues in vincla cōiicere,atq; indemnatos morte afficere. Nam ſalus ciuium vniuerſorum , ius de tergo vitáq;,leges,iudiciis libertas,aræ,foci,& dij penates , inſuper bona coniugis,& liberorum pudor, pudicitia, eius tutelæ,poteſtati,fideíque credebantur:cognationes quoque,capita rerū habere,in exilium agere , bonis interdicere,capite mulctare,bellum,pacē,fœdera, ſocietatéſque etiam iniuſſu populi facere & dirimere, ſui arbitrij & iuris erat.Nam ſi quid collibuiſſet , ſiue delectū habere,ſiue ad hoſtes ducere,aut aliquos auxilio iuuare, ipſius dicto parêre oportebat,cui⁹ erat arbitriū pro numine,nulli que prouocare licebat.Neque enim vt in cōſulibus,qui pari ſunt poteſtate,& iiſdem auſpiciis creati, alterius auxiliū ſperare licebat. Denique dictatore creato,omnium iuriſdictio ceſſat & cōniuet:conſules,prętores,ędiléſq; & magiſtratus ſub illius imperio conticeſcunt præter tribunos plebis.Illíque non duodecim faſces,vt conſuli,ſed quatuor & viginti lictores cū ſecurib⁹ faſcibúſque apparebant:qui etiā tantæ maieſtatis erat,vt ſiquando in cōſulis prouinciā iret,vt ſupremus ordo notaretur, ſine lictoribus,aut aliquo inſigni honorū,conſul veritus maieſtatē viri,ſol⁹ procedebat,priuatúſque vbi dictator erat,& ſine magiſtratu cēſebatur. Et quia maximum dictatoris imperium,poteſtáſq; imperioſa erat,pactiones vel fœdera iniuſſu ſuo inita, nullarū viriū fuiſſe liquet:illáque ſuo iuſſu abrogari poterant & induci.Sed quāuis eò excellentiæ creuerit dictator,vt ſummū teneret imperiū,pręcipuáque maieſtate polleret,ipſi tamē equo vehi minimè ius erat. Id enim veteri lege exceptum fuerat : ſcilicet,vt inhibita nimia poteſtate,tātus honor aliquo fine præſcriptus, populi ſuffragio indigeret. Ideo ſiquando in expeditionem eques ire vellet,vt equū ſibi aſcendere liceret,ad populum ferebat,éxq; permiſſu populi equo vehi poterat. Quod tamē Cato iunior,licet in ſummo eſſet magiſtratu,minimè curauit:nā maxima itinera & lōgas vias pedibus ſemper, nōnunq̄ cātherio ſarcinis adoperto,obiuit expedit⁹,ſicut de Ageſilao proditur.Cūque ad ſex mēſes dictaturæ mun⁹ antea pręfinitū foret,multos debellatis & domitiis hoſtib⁹,&munere abſoluto,citra mēſem dictatura exceſſiſſe

Dictatori equo vehi nō licebat.

Dictatura tempus præſcriptum.

cõperimus: nonnullis etiam vltra annum, per denos vicenóſque dies, prorogatam fuiſſe: alios oblatum dictaturæ munus renunciaſſe, ſicut de Terentio Varrone, qui ad Cannas inſigni ſtrage profligatus fuit, proditũ eſt. Alios cum dictatura ſimul conſulatum geſſiſſe, quod de Sylla & Cæſare legimus. Quotiéſque ſe abdicare & munere abſolui volebat, prius magiſtrum equitũ abire magiſtratu neceſſum erat, ne dictatore deſito, equitum magiſter, qui proximum gerebat imperiũ, in ſummo ſolus honore aliquid moliretur. Neq; antè dictatura ſe abdicare illum ſinebant, quàm iuſſu patrum prius conſulibus creatis, qui reipublicæ præeſſent, imperium dimitteret: quo dimiſſo, poſtquam honore abiit, pauca & modicè loquutus, à populo & primoribus patrum frequenti amicorũ officio ſtipatus, cum gratulatione & gaudio domum deducebatur: quod ferè omnibus magiſtratibus commune fuit, niſi quòd Cicero diſceſſurus conſulatu, de rebus à ſe geſtis, à Quinto Marcello prohibitus eſt concionari. Proditum tamen memoriæ eſt, quoſdam depoſita dictatura ſe conſules dixiſſe (quanuis peſſimo exemplo) & cũ collega cõſulatum geſſiſſe. Quod malum ne ſerperet latius, tam conſulto ſenatus, quàm tacito conſenſu ſublatum fuit. Illud certè conuenit inter omnes, dictatorem ſine magiſtro equitum creari nõ licere. Sicut enim à prima antiquitate tribunus Celerum regi aderat, cuius ope rex nitebatur, & legatus conſuli, ac prætori quæſtor auxilio & adiumento erant: ſic dictatori magiſter equitum, & imperatori præfectus prætorio. Quibus abſentibus, hi quaſi ſuffecti, honori præſidióque erant: vt ſiquando abeſſe, aut grauiori morbo labore contingeret, ipſorum vicem gererent, & munia obirent: ac quædam inter eos ſocietas & coniunctio imperij, virtutis & ignauiæ cuiuſque teſtes forent. Apud Lacedæmonios à Lycurgo inſtitutum ferunt, vt octo & viginti ſeniores regi adeſſent, ac duo propinquiores, & contubernales, quos ipſe elegerat, qui phytij appellantur, vt ſi quid caſurum foret, animaduerterent, ipſiúſque munia & officium obirent. Nonnunquam ephori in expeditionẽ profecto regi cuſtodem & imperij ſocium dedère, tametſi augur perpetuus regũ aſſeſſor foret. In Meroe rex quadraginta rectores accipit.

Tribunus Celerũ ad. eſt regi. Legatus cõſuli aderat Quæſtor prætori. Magiſter equitum dictatori. Præfectus prætorio. imperatori Octo & 20 ſeniores regi Lacedæmoniorũ aderãt.

Getæ

Getæ, Cogeonum qui regi adeſſet, fecere: qui tãtæ digna- *φύσιοι.*
tionis erat, vt diuina mente præditus haberetur. Apud *Augur re-*
Abateos, qui intimus regi præſto aderat, frater diceba- *gũ aſſeſſor.*
tur, qui prudentia anteibat cæteris. Sed quod eſt de præ- *In Meroe.*
fecto prætorio dictum, animaduertendum, temporis cur- *Geta.*
ſu procedente, ex longo interuallo à Cæſaribus fuiſſe *Præfectus*
inſtitutum, vt qui ſenator eſſet, ad præfecturam præto- *prætorio.*
rij euehi non poſſet: qui cum per ſenatum antea elige- *Cæſarũ in-*
retur, Auguſtus Cæſar habitu ſuffragiorum ſuſpecto, *ſtitutum.*
ſtatuit vt præfectus prætorio, de numero prætorum ſorte
eligeretur: cui dum aſſumitur, princeps gladium præcin- *Traiani*
git pro imperio & poteſtate. In quo fertur egregium *dictum.*
Traiani verbum, dum præfecto prætorio enſem cinge-
ret, vt ſi iuſtè imperaret, pro ſe: ſin iniuſtè, contra ſe il-
lum ſumeret, admonentis. Cúmque antea vnus foret,
Commodus imperator, velut nimiæ potentiæ, duos eſſe
voluit, eam poteſtatem velut in partes diuiſam, tutiorem
arbitratus: quo etiam tempore tres præfecti prætorio *Præfecti*
fuere, donec Seuerus Alexander imperator, ne non ſena- *prætorio.*
tor de ſenatore iudicaret, præfectos prætorio ſenatores
iuſſit eſſe. Ad eos enim ſenatorum cognitio, & iudicium,
iúſque & animaduerſio ſpectauit. Heliogabalus verò
adeò præfecturam inquinauit vt ſaltatorem, & hiſtrioni-
cam profeſſum, præfectum prætorij faceret.

Quid mina, quid drachma, quid aſsis, denarius, ſeſtertium & talentum apud gentes diuerſas valuerit.

CAPVT. XXIIII.

EN ἑαυτὸν τιμωρουμένῳ Terentij comici, Chremes Menedemo conſilium dans, vt amanti filio, quàm minimo diſpendio conſulat, ipſum his verbis affatur:

Et tibi perdere
Talentum hoc pacto ſatius eſt, quàm illo minam.

Putabant nõnulli ſtudioſi, minam modicę ſummę monetam fuiſſe, ita vt vix denarij pondus æquaret: quod ferè ex ſenſu verborum cõſtare videbatur: ſed cùm in pleraque non ignobilium autorum lectione verſaremur, inuenimus minarũ diuerſa genera, qualitatéſque multiplices, *Mina di-*
ita vt nummorum inexplicabiles ſpecies perſcrutati, in *uerſa.*

magnis verſaremur anguſtiis, cùm ſumma eſſet diſſenſio, nihilque explorati animaduerti diffinirique poſſet. Nam minarũ quaſdam ex drachmis ſeptuagintaquinque conſtare legimus, quaſdã Atticas, quarum ſexaginta paruum talentum efficiunt: aliquam pôderis maioris quę ex centum ferè & viginti denariis fit: aliam apud Athenienſes ſeptuagintatrium drachmarum numero taxari: nõnullas Euboicas, quarum ſeptuaginta Babylonicũ efficiunt talentum. Ex quo iudicare licet, non tam modici valoris minam apud priſcos fuiſſe. Ea enim μνᾶ dicitur Græcè, quæ tum nummi, tum librę nomẽ habet: apud quos ſiclis ſexaginta communi ęſtimatione appendebat, qui obolos mille ducentos pariunt. Nam viginti obolos ſiclum efficere haud dubium eſt. Drachmarum quoque multiplicia fuere genera: ex quibus aliquæ denos efficiunt aſſes, aliquarum duæ & dimidiata integrũ ſeſtertium: conſtitítque drachmam Atticã & argenteũ denariũ Romanum paris ęſtimationis fuiſſe: nũmúmque, drachmam & denarium idem valuiſſe: quanuis alij contrà, qui duas drachmas & dimidiam, decem nũmos noſtrates efficere contẽdunt. Dion verò drachmas pro aſſibus accipit: centúmque drachmas, centum denariis argenteis ęquari cenſuit, qui libram efficiunt, quod Plutarchus & alij teſtati ſunt. Cõmuni tamẽ æſtimatione, drachma ſex obolis, aut ęreis ſignatis appendebat, qui ſinguli quaternis quadrantibus valebant. Obolus verò ſex ſiliquas. Siliquámque & ſcrupulũ idem eſſe opinati ſunt, drachmámque in põderibus partem vnciæ octauam feciſſe, continere enim ſcrupulos, tres, ſiliquas verò octodecim: nam ſingulos ſcrupulos, ſex ſiliquas habere conſtitit. Drachma tamen Æginenſiũ maior Attica, decem obolis permutabatur. Denariorum quoque diuerſa fuere genera: nam & denos aſſes ſingulos pondo denarios efficere legimus, quòd æs graue dicebatur, vnde ex decem æris denarius: duóſque ciſtophoros, denarij pondus pendere. Nonnulli denarium ex ſiliquis vigintiquatuor cõfecere, alij ex octodecim, drachmámq; & denarium idem eſſe, ſéxque millia denariorum integrum ſolidum efficere, & hoc eſſe talentum Achaicum arbitrati ſunt. Primo tamẽ Punico bello populus Romanus, cùm ærariũ laboraret, aſſes vnciales fecit placuítque

Siclus. *Drachmarum diuerſæ genera.* *Denarius Romanus.* *Obolus.* *Siliqua.* *Scrupulus.* *Drach. Æginenſium.* *Denariorũ genera.* *Solidus integer.* *Talentum Achaicum.* *Aſſes vnciales.*

æreum denarium ſedecim aſſibus permutari, quinarium octonis, ſeſtertium verò quaternis aſſibus valere, ita vt ſeſtertius nũmus drachmas quaternas faceret. Notáque denariorum, bigæ & quadrigæ fuere: quare bigati & quadrigati dicti. Poſtea verò lege à Papyrio lata, aſſes ſemiunciales facti. In militari verò ſtipendio, denarius pro aſſibus decem militibus dabatur. Antea verò libralis aſſis, & dipondius æquè appendebat. Quo autem tempore decemuiri legum ferẽdarum cauſa imperitarunt, Romani librariis aſſibus vſi fuere: tametſi Quintus Fabius Maximus aſſes triunciales feciſſe dicatur. Cúmque ſecundo Punico bello librarij aſſes fierent, vt populus ære alieno non magno incommodo leuaretur, debitáque exoluerentur, ex ſingulis aſſibus librariis ſenos percuſſere, ita vt ex librariis ſextarij fierent, qui demptis tribus vnciis, tantundem valerent. Plerunque tamen compertũ eſt, denos aſſes põdos ſingulas libras efficere. Sed tamen aſſem minorem eſſe monetã, & haud multo æſtimari, argumento eſt, quòd in mulcta à prætore irroganda, bos centuſſibus æſtimabatur, ouis verò decuſſibus. Hos tamen aſſes Græci obolos, alij ſtipes dixere, quos exigui valoris fuiſſe haud dubiè conſtat: nam ſinguli quaternis aſſibus valebant, & octo chalcis: tametſi Plinius decem chalcis obolum æſtimari dixerit. Treis enim obolus frequens continet ſiliquas, nonnunquam ſex: ea enim quadrageſimam ſupra centeſimam partem vnciæ facit Erátque ſemiobolus, diobolus, triobolus, qui etiam quadrantes, dichalca & trichalca dicti. Obolíque nomen tulit, quòd vetus Athenienſium nummus obeliſcum incuſſum habuit. Seſtertiorum verò quidam maiores, alij minores fuere qui ex quaternis aſſibus conſtabãt. Erat enim is ſeſtertius quarta denarij pars, quo tempore decuſſis valebat: ex quibus apparet, ex ſedecim quoque aſſibus denarium conſtare, duáſque drachmas & dimidiam, ſexſtertium conflare.

Aſſes ſemiunciales.
Libralis aſſis.
Dipondi⁹.
Aſſes triũciales.
Aſſis minor moneta.
Obolus.
Stipes.
Chalcus.
Semiobol⁹.
Diobolus.
Triobolus.
Quadrãtes.
Dichalca.
Trichalca.
Oboli vnde dicti.
Seſtertiorũ genera.

Alij ex duobus aſſibus & tertio ſemiſſe ſeſtertium efficiunt, quem minimum appellant, quia non duos aſſes tantùm, ſed ſemiſſem quoque tertij aſſis continebat. Fuit enim illius multiplex variáque natura. Eiuſmodi ſeſtertios fuiſſe opinamur quos Iulius Cæſar nouiſſimo teſtamento ſuo viritim trecentos populo legauit, cùm

Minor ſeſtertius.
Minimus ſeſtertius.

Vide Trãquillum in vita Iulij circa finem. amplioris ſummæ neque erogari potuiſſent, & adhibendum ſingulis tantam pecuniam vix vllius ſufficerent facultates. Maior verò ex centum drachmis Achaicis ſeu denariis conſtabat. Romani verò ex argenti libra, aut paulo infra, tria efficiunt ſeſtertia, ita vt centum ſeſtertia libris triginta argenti appenderent. Alij ſeſtertium ex dipondio & ſemiſſe conficiunt, qui duas libras & dimidiam facit. Quare vigintiquatuor ſeſtertia talentum Atticum efficere relatum eſt, quod teſte Varrone ſexaginta argenti libris taxabatur: quo fit, vt eiuſmodi ſeſtertius nummus duas libras & dimidiam cõtineat. Sunt qui putent ex auri libra quadraginta millia æriũ ſignari, quod & Plinius arbitratus eſt. Mille quoque ſeſtertiis vnũ aureũ computari, nouiſſimis Cæſarum temporibus, à iureconſultis legem Papiam interpretantibus, relatum accepimus: is autem aureus, chryſius dicebatur: quorum ſeptuagintaquinque in ſingulas expendebât libras. Præter quos fuere ſtateres aurei, qui mina permutabantur: alij argentei, quorũ decem chryſium efficiunt. Talentum quoque veteribus multiplex fuiſſe inuenimus, nec vnius generis, ſed aliud Atticum, ſex millium denariorũ: aliud Alexandrinũ, duodecim, Neapolitanum ſex, Syracuſanum triũ ſummam nõ excuſſit, Euboicum verò quatuor millium Romanæ monetæ, Achaicum etiam ſex millium fuiſſe aſſerunt: præter quod fuit Ptolemaicum, Syrium, & Authiochenum, & Babylonium, quod duabus minis Atticis taxabatur. Eráutque talẽtorum ſpecies multimodæ, ita vt ſicut libra & pondo non ęqua omnibus, ita diſſimilia talenta fuerint. Eſt tamen proditum memoriæ, ex mille ſeſtertiis talenta Attica paulò minus quadraginta effici, ex qua adnumeratione fit, ex vingintiquinque ſeſtertiis talentum Atticum conflari: communi tamen æſtimatione, talẽtum decuplo maius mina taxabatur. Autor idem eſt Priſcianus, talentum paruum minarum ſexaginta: magnum verò, octogintatrium, & vnciarum quatuor: Atticum verò magnum talentum, octoginta libras Romani ponderis pendere: paruum verò, ſexaginta minis Atticis taxari. Procedente mox tempore, talentum Atticum vigintiquatuor ſeſtertiis Romanis fuit: ea ſumma eſt vigintiquatuor nummorum millium: ſiquidem mille

Maior ſeſtertius. Romanu. Talentum Atticum. De aureo vide Alci. li. Diſpũct. 3. ca. 9 & in l. Etiam aureos. ff. de ver. ſig. Aureus. Chryſius. Stateres. Talentum multiplex. Atticum. Alexandrinum. Neapolitanum. Syracuſanum. Euboicum. Achaicũ. Ptolemaicũ Syrium. Antiochenum. Babyloniũ Talẽtũ paruũ & magnum ex Priſciano.

nummi, Romanorum quoque ſeſtertium efficiunt. Quin etiam Atticum talentum quandoque ſexdecim ſeſtertiis taxari Varro ſignificat. Aegyptiúmque octoginta ponderibus pendere. In tributorum verò taxatione adhibitum Romanis talentũ, haud minus pondo octoginta Romanis ponderibus pendebat. Cuius generis talenta, quum leges pacis Antiocho datæ ſunt, Romanis æquis penſionibus exhibita fuere. Idémque in vectigalibus & portoriis ſeruari cõperimus. In qua quidem re fuit memoriæ proditum, Romanos victis gentibus nationibúſque tributi nomine argentum, non aurum, indixiſſe. Sunt tamen exẽpla, centum talenta nonnunquam duodecim pondo Romanis ponderibus effeciſſe. Pondo autem idem eſſe quod libra, omnes conſentiunt. Quod quidem talentum plerũque non ex pecunia percuſſa, ſed ex maſſa argenti auríve, aut eboris, ferri quoque & aluminis, aut ebeni, quod tributi loco ab Aethiopibus & Perſarum regibus appendebatur, conſtare volunt. Legimus ſingula millia talentum thuris annua Arabes regibus Perſarum penſitaſſe: ipſóſque Aethiopes vicenos dentes elephantorum eiſdẽ pendere conſueſſe: Romanóſque à Corſis centum millia põdo ceræ, tributi nomine exegiſſe: Cappadoces, Perſis quĩgentos equos, & mulorum duo millia annua dediſſe. Plerunque ex pecunia percuſſa, quod frequens fuit: nam ex tribus aureis etiam talentum conſtare Pollux autor eſt, quod aureis tribus Atticis valebat Aureus autem duabus drachmis Atticis taxabatur. Argenteum verò minis Atticis ſexaginta. Babylonicum verò, ſæpe duo millia & ſeptingentas minas Atticas effeciſſe volunt. Ipſum tamen Romanum talentum quàm ſæpiſſimè ſeptuaginta librarum fuit. Apud alios verò minimæ ſummæ, & parui æſtimabatur, Homero teſte, qui in ludis funebribus Patrocli, cum primus victor bouem accepiſſet donum, vltimus duo talenta præmium tulit. Hoc quoque ex autoribus cõſtat, quod à condita vrbe ad Pyrrhũ regem populus Romanus argento ſignato minimè vſus fuit: rudi enim ære appenſo, non numerato, vtebãtur, póſtque percuſſam monetam placuit denarium pro decem libris æris, quinariũ pro quinque, ſeſtertium pro dipondio & ſemiſſe computari. Fuiſſéque in veteri nummo æreo altera parte Ianum

Seſtertium Romanum.

Pondo.
Talentum ex pecunia percuſſa.

Ex pecunia percuſſa.
Aureus.
Argenteus,
Talentum Romanorũ
Illiados 23
A condita vrbe ad Pyrrhum nullæ monetæ fuerunt.
Nota & imagines nũmorum apud veteres Romanos.

bifrontem, altera proram nauis exculptam, & in antiqua moneta, bouis ouíſque imagines: quæ res, Romanos gregibus olim & pecudibus valuiſſe, argumento fuit, quare pecunia dicta eſt. Iam autem bifrontis nota, & nauis prora, ideo inſculpta feruntur, vt priſcos Latinos tunc efferũ genus, cùm paſtoritiam vitam agerent, é fera agreſtíque vita, legibus & omni rerum affluentia, quæ illuc terra marique importabantur, à Iano, qui cultioris vitæ modum inuenit, exceultos denotaret. Neque omittendũ quod Plinius naturalis hiſtoriæ libro retulit, Seruiliorum familiã trientem ſacrum coluiſſe, illíque ſtatis diebus noua religione ſacrum feciſſe: qui quum varia ſpecie & forma diſſimili videretur, modò acceſſionem & fortunæ incremẽta, nonnunquam damna familiæ præſignabat. Illud quoque admonitu non inutile dixerim, Lugduni Romanos imperatores argentum aurúmque, & monetæ omne genus ſignare conſueſſe: ſiue quòd prompta ibi ad cudendum metalli copia foret, ſeu quòd munitiſſimus locus, & acceſſu difficilis, ad confluentes, quòd ibi Rhodano Arar commiſcetur, eſſe cenſebatur.

Seruiliorũ familia trientẽ coluit, vide Plin. lib 34. ca. 13 natu. hiſto.

Lugduni omne monetæ genus à Roma. cudebatur.

Quæ theatra Romæ fuerint, & qui circi, quorúmque extent veſtigia, & quæ penitus conciderint.

CAPVT XXV.

IN conuentu eruditorum, præſente me, ſermo, haberi cœptus eſt de theatris, quæ multa in vrbe fuere, cur paucorum veſtigia extent, cùm plurima legamus fuiſſe; Romanóſque bellis confectis, adeo ſpectaculis deditos, vt illa apparatiſſimè exhibẽtes, quouis magiſtratu aut honore dignos ducerent. Cúmque ex his quidam, populum Romanum pedibus ſtantem ſine ſcena diu ſpectaſſe aſſererent, mox ſub tabernaculis ligneis, aut arũdine fultis, quòd ſenatus conſulto intra vrbem, propiúſve mille paſſus theatra habere aut ludos niſi ſtantem ſpectare nõ liceret: ideo rara fuiſſe, illorúmque ſubſtructiones & diruta veſtigia nunc extare: plures tamen fuere, qui plurimorum, quæ ſequutis temporibus extructa ſunt, non ſpecies modò, ſed ne ruinas quidem apparere dicant. Licet enim poſt ſecundum Punicum bellum, P. Cornelius Naſica, cum à cenſoribus locatum ſpectãdis ludis theatrum

P Cor. Naſica theatrum demoliri fecit.

extrueretur, velut publicis moribus nociturum demoliri fecerit, populúſque ſtans aliquandiu ſpectauerit: & Augusti tempore tria theatra ſolùm, & amphitheatrum Romę fuerint: tamen ſubſequente æuo, quin theatra, circi & porticus ingentis operis, plura & celebria Romæ fuerint, nemo dubitauit, tunc maximè cùm vrbs Roma eò excellétiæ & felicitatis creuit, vt ædificiorum magnitudine ad ſummum maieſtatis faſtigium deuenerit. Conſtat enim veterum monumentis, Marcelli theatrũ operis ſumptuoſiſſimi, ad infimum Argileti, iuxta templum Pietatis conditum fuiſſe, quod Auguſt⁹ Marcelli nomine inſcripſit. Octauia verò mater, Auguſti ſoror, eius memoriæ ibi bibliothecam addidit præcipui ſumptus. Hic eſt enim ille Marcellus, cui cum filiam Auguſtus deſponſaſſet, haud multò pòſt egregius adoleſcens acerbo funere ſublatus fuit. Et theatrum Scauri, quod in ædilitate fecerat, triplici ſcena trecentarum ſexaginta columnarum, ſignísque æneis tribus millibus conſpicuum, cuius cauea (vt autor Plinius eſt) ſupra hominum octoginta millium capax erat. Aut Curionis, qui poſt homines natos theatrum verſatile & temporaneum mirabili commento conſtruxit, operum longè maximum & conſpiciendum. Primus enim Lucius Mummius, exacto Achaico triumpho, theatrum temporaneum, & ſcenam lignea compage poſuiſſe fertur. Cúmque apud Fidenas theatrum memorabili caſu cum magna hominum pernicie & ingenti ſtrage corruiſſet, ſenatuſconſulto cautum fuit, ne quis in poſterum theatra niſi ſolidæ firmitatis extrueret. Antea enim Pompeius Magnus perpetuò manſurum ſolida materia ædificauit primus, in cuius dedicatione ludos dedit in circo, & elephantorum pugnam: quod illi fuit vitio & crimini datum, cùm antea ligneis gradibus ſcena fieret: quod à Pompeio magna ex parte cœptum, Caligulam perfeciſſe, Neronémque in aduentu Tyridatis Armeniorum regis inauraſſe legimus. Iuxta quod Iouis ſtatua viſenda magnitudine, cui arcus marmoreus à Claudio Cæſare Tiberius dicatus, proximus erat: cuius exemplo Iulius Cæſar molem amphitheatri ingentem in campo Martio ſubſtructionibus maximis erexit: quam poſtea

Marcelli theatrum.

Bibliotheca Octauia

Scauri theatrum.

Curionis theatrum.

Theatra tẽporanea.

Theatrum apud Fidenas lapſum

Pompeii theatrum.

Amphitheatrum à Iul. Cæſar. extructum

Auguſtus manſoleum ędificaturus (teſte Tranquillo) demolitus fuit. Et Cornelij Balbi theatrum, cui quatuor columnæ ex ophite lapide pro miraculo fuere, quorum nulla proſſus veſtigia cernimus. Et Pompeij amphitheatrũ ampla magnitudine & molle: quippe tam profuſi ſumptus fuit, vt hominum XL. millia commodè ſedibus acciperet. Necnon amphitheatrum Tauri ſumma impenſa extructum: nec minus caſtrenſe, quod in Exquiliis fuit: & Neronis, cuius ne imago quidem extat. Cæſaris verò theatrum iuxta Capitolium, cuius tantum ſemiruta veſtigia videmus, tanti ſplendoris fuit, vt vrbem atque imperium honeſtaret. Quantę autem admirationis fuiſſe amphitheatrum vrbe media credimus, mirificum opus à Veſpaſiano fundatum, cum ipſius ferè demoliti nunc ruinas ſolidiſſima ſtructura demiremur? In quo extruendo omnes imperatores regéſque magnificentia anteceſſit, quibus monumẽtis illud decus maieſtatis & imperii, quo vrbs Romana floruit, facile eſt coniectari. Quid de theatro lapideo, iuxta quod ædem equeſtris Fortunæ fuiſſe memorant, cuius ne veſtigium quidem relictum eſt? Circum verò maximum celebratiſſimum trium ſtadiorum longitudine, à Tarquinio Priſco locum ſpectaculis deſignatum, vbi Iunonis & Dianæ templa erexit, vt mox à Cęſare dictatore mirifico opere inſtauratum videmus, illiúſque adhuc veſtigia extare: vbi Veneris ædes, quã Fabius ex mulctatitia pecunia faciendam curauit, Liberíque & Liberæ, Iuuentutis & Cereris: quas Aul. Poſthumi* dictator vouerat, atque Herculis phanum, Soliſque & Mercurij, Bellonæ & Floræ ædes fuere: ibique Lupercal, & circum Flaminium vidimus aliquando, quorum vix ſemiruta veſtigia licet inſpicere. Atque hic circus Flaminius eſt, quondam prata Flaminia, iuxta quem Apollinis ædes inter ipſum & olitorium forum, in qua ſenatus haberi conſuerat, ac Iouis Statoris templum, licet alterum in Porticu Metelli, & tertium in radice Palatij fuiſſe legamus, quod à Romulo in pugna cum Tatio & Sabinis votum eſſe dictitant. Fuit quoque Neronis circus in Vaticano, & circus Floræ iuxta ipſius templum: & intimus, quem iuxta vrbis murum fuiſſe Varro ſignificat: cuius licet intermortua memoria ſit, tamen figulos ibi proxi-

Cor Balbi theatrum. *Pomp. amphitheatrũ.* *Tauri amphitheatrũ* *Caſtrenſe.* *Neronis.* *Cæſaris.* *Veſpaſiani.* *Theat. lapideum iuxta ędem Veneris.* *Circus maximus Tarquinii.* *Circus Neronis.* *Circus Floræ.*

mos, & myrtetum, à quo ſacellum Veneris Myrteæ, quæ Murtia dicta eſt, illius aram ſub Auctino antiquiſſimam legimus, Hoc quoque non in poſtremis fuerit, prioribus ſeculis non modò ſpectaculis & ludis publicis veteres theatra habuiſſe frequentia, ſed quum conciones, aut populi concilium haberi, vel toti plebi aliquid exhiberi vellent, id in theatro, vbi concionantem exaudire, & quò conuenire frequentius poſſent, ex alto ſuggeſtu ſedentibus cunctis, facere conſueſſe: ídque Græcis præcipuo in more fuiſſe: licet Athenis theatrum locus legitimæ concionis non eſſet: quo malo vetus illa Græcia concidit, in quorum theatris concilio populi indicto, vbi rudes & ignaui promiſcuè conſederant, confuſa populari & militari turba, variis & diſſonis clamoribus inſanæ concionis, bella ſuſcipiebant, ciues proſcribebant, prætores eligebant, præmiáque bene meritis ciuibus, interdùm pœnas, circumductis vrnulis, inferebant.

Venus Murtia. *Theatra nõ modò ludis & ſpectaculis ſeruiebant.* *Græcorum theatra.*

Qui fuerit medius vnguis, & infamis digitus, quibúſque digitis quæ fuerint qualitates & nomina.

CAPVT XXVI.

PErſuaſum habent plerique, in verſu Iuuenalis decimæ, dum inquit:

quum Fortunæ ipſe minaci.
Mandaret laqueum, mediúmque oſtenderet vnguem:

Per hæc verba id notari, quod vulgò omnes cõtumeliis conciti faciunt, vbi interiecto pollice inter medios proximos digitos, obſcœnum in modum, probrum obiiciũt: quo argumento illum faſtidire & deſpicere oſtendunt. Quod tamẽ longè ſecus in veteri vſu fuiſſe apparet: quippe infamis digiti obiectu, qui medius eſt, ipſum in quem obiicitur, infamem notari duxerunt. Fuit enim priſci moris, vt ſi quos floccipenderent, aut inſigni contumelia vel deformi conuicio afficerent, id obiectu medij digiti protenti, non autem compreſſi, denotarent: quod eſt à Græcis vſurpatum, vt contractis reliquis digitis, mediũ ignominiæ cauſa protenderent, quod σκιμαλίσαι dixere. σκιμαλίζειν enim, prætentare eſt digito an gallinæ oua conceperint: ſicut ἀθερίζειν, vbi quempiam floccifacere oſten-

Iuuenalis locus Satyr 10. *Medius digitus infamis.* *σκιμαλίζειν.* *ἀθερίζειν.*

κατάπυγος. dant. Quare ab Athenienſibus medius catapygos, quaſi cinædus & ſcortum, adnominatur, quòd infamiam incuteret, & conuicium faceret. Apud Græcos ſycophāta aut hodidocos, quaſi obſeſſor viarū & latro, vel propudium, conuicium cenſebatur maximum: ſicut Perſis, muliere virum ignauiorē appellare, nulla inſignior cōtumelia fuit. *Voces ignominioſæ apud diuerſos.* Apud Ægyptios, aſini nomen obiectare, magnū eſt ingerere probrū, quod Typhonis hoſtis Oſiridis colorē ferret. Quare quū Perſarū regē Ochum ſummi dedecoris loco Ægyptii aſinum appellarent, intantum exarſit, vt diceret: *Faciam vt hic aſinus veſtrū bouem depaſcatur:* qui haud multò pòſt, ingēti coacta manu, occupata Aegypto, Apī immolauit. In quo annotare ſuccurrit quod tradit Herodotus, quod quū Scytharū equitatus, quo præcipuè valēt, in Aegyptios irrueret, rugitu aſinorū & mulorum inſolito (quippe cùm apud Scythas nulli ſint, Aegyptiis verò frequentes) adeò equos Scytharum fuiſſe conſternatos, vt protinus fugā fecerint, Aegyptiiſque inſignem victoriā dederint. Id quoque à Martiale nō inſcitè oſtēſum eſt:

Rideto multum, qui te Sextile cinædum
Dixerit & digito porrigito medium.

Velut eo argumento virum improbiſſimæ nequitiæ deſignaret. Ex quinque enim digitis, quos ſacros Mineruæ religio ſanxit, cuique ſuum nomen inditum fuit, & qualitas, neque ab re nominati ſunt. *Pollex.* Pollex enim primus, quia aliis maior & longè princeps eſt, quódque reliquis anteſtat, & propè dominatur, dictus: quippe cuius adiumento reliqui reguntur: itaque non immeritò is apud Græcos *ἀντίχειρ.* ἀντίχειρ, quaſi altera dicebatur manus, cùm in vnaquaque re ſocius & adiutor ſit. *Pollicem premere.* Hunc premere antiqui iubēt, quū alicui bene precantur & propitij ſunt, bonum omen & efficaces preces futuras interpretati: *Pollicem vtrunque iungere.* vtrumque verò pollicem iungere, vehementius laudare eſt: *Pollicem vertere.* vertere autē pollicem, malè precari. Cúmque pollex monocondylus ſit, *Pedum digiti.* reliqui fuere dicondyli, id eſt, duplicis cōmiſſuræ: vbi verò in digito non erat flexus, phalanx dicebatur. *Hallucus.* In pedibus autem, pollici ſcandēti proximum, à ſaliendo hallu- *Pyrrhi pollex pedis.* ci dixere nomen. Reliqui in pedibus digiti, monocampi, hoc eſt, vnius flexus fuere. In qua quidem re memoriæ proditum eſt, Pyrrhi pollicem dextri pedis diuinam vim

habuiſſe, vt ſplene laborantibus præſentiſſimo remedio
ſuccurreret: qui etiam in pyra cum reliquo corpore abſu
mi nequiuit: ſicut de Lamiſco proditur, qui apud Luca-
nos regnauit, cui tertius digitus pedis lupinus erat. Et de
Artaxerxe, qui manu altera longior, Macrochir nomen
tulit. Proximus verò à pollice, indicis nomen habet, qui
etiam ſalutaris vocabatur: quo ori admoto, ſilẽtium indi
cimus: ſcilicet nil ſanctius ad ſalutem, oris ſilẽtio ęſtimã
tes. Ideo ſacellũ Angeronæ, quæ dea præſul ſilentij, obſi-
gnato ore effingitur, ac inter antiquiſſimas religiones Ro
mæ colebatur. Hoc digito ſalutari Martium Septimium,
qui ex fabro ferrario imperiũ tenuit, tantum valuiſſe di-
cunt, vt currus ex aduerſo nitẽtes repulerit, & fortiſſimũ
quẽque colliſerit. Tiberi⁹ quoque articulis ita firmis fuiſ
ſe fertur, vt recens malũ ſalutari digito terebraret. Quod
de Claudio ſecundo Cæſare traditur, qui digitis ita vali-
dis fuit, vt ictu digitorum aut pugno ſæpe equi dentes ex
cuſſerit. Contrà verò Auguſtus illo perſæpe laborauit, ita
vt vix cornei circuli ſupplemento, ſcripturæ admoueret.
Hoc etiam indicamus, quare indicis nomen tulit: expro
bramus, & minas inferimus. Tertius, qui medius & reli-
quis maior eſt, famoſus habetur, petulans & libidinoſus,
cuius obiectu (vt modò ſignificaui) probrũ obiectamus,
alteriúſque famã lædimus & deteſtamur: & quia deſes &
ignauus in medio ſitus, nulli rei adiumẽto eſt, idcirco deſ
pectiſſimus habitus: Qui etiã verpus dicebatur: nãque Iu
dæis vſque eò euiluit, vt interanea exulcerata, & putreſcẽ-
tia viſcera, illo reconderent & fouerent. Fuítque adnota-
tũ apud veteres Græcorũ, vt qui medio digito tãquã per
indicem aliquẽ oſtenderent, arguerentur inſaniæ. Quare
verbũ Diogenis proditur, multos per digitum inſanire,
quod medio digito ſe philoſophantes peregrinis demõ-
ſtrarẽt. Cúmque reliquos auro gẽmíſque inſignirẽt, hunc
priſci Romani nudũ & honore deſtitutũ reliquere, veluti
infami contumelia notaretur. Galli verò & Britanni me
dio tantum annulos adiiciunt, illũ præcipuo honore ex-
tolentes. Proditúmque eſt, annulũ è ſiniſtra in longiſſi-
mum dextræ transferri, ſæpe ſingultus & grauedines le-
uare. Græcis verò medius, non famoſi nomen habet, ſed
medici. Digitis enim apud illos hæc indita nomina fuere

Lamiſci tertius digitus pedis lupinus.

Artaxerxes Macrochir.

Index.

Angerona.

Qui digitis valuerunt.

Digitus infamis ſeu verpus.

Diogenis dictum.

Medicus.

ἀντίχειρ, δεικτικὸς, ἰατρὸς, δακτυλιώτης, ὠτίτης, ac ſi dicas, pollex, index, medicus, annularis, auricularis. Apud Pollucē hæc fuere nomina: Micros, hoc eſt, paruus, deinde paramеſos qui ſequitur, poſtea meſos, deinde lichanos, demū antichir aut megas. Romani verò proximum minimo, annularem ſeu medicum nuncupant. Illo enim, quum veniam poſcimus à diis, locum Nemeſeos (quæ dea vltrix malorum fuit, fautrix verò bonorum) poſt aurem dextram obſignamus. Ipſa enim Rhamnuſia dicta, ibi locum venerationis habet. Rhamnes enim à Marathone haud plus ſexaginta ſtadiis abeſt, vbi Nemeſis phanum memoratur præcipuum, ab Adraſco ædificatum, cuius ſimulacrum, altera manu fraxineum ramum, altera phialam geſtat: quem locum, qui eam venerantur, attingunt, quum in ipſa aure memoriæ locus foret. Eundémque minimo proximum in ſpōſalibus annulo exornamus, quia tenuiſſimam venam inde ad cordis ima penetrare arbitrantur. Hunc Ægyptii tanquam ſacrum multis odoribus delibutum habere aſſuerant: habuiſſéque hoc proprium ferunt, vt complicatus, ſenarium, qui perfectiſſimus eſt, numerū deſignaret. Minimum verò, quia omnibus minor, minus officii habet, quódque eius ope minus indigemus, propterea dici autumant: cui etiā auriculari nomen eſt, quòd illius ope aurium ſordes, quæque in his incommoda ſūt, adimimus & leuamus: tarditatéque aurium, aut ſi quid in eis putridi fuerit vel purulenti, ſuccurrimus. Fuítque literis proditum, crebro ſcabere aurem dextram minimo, furoris ſignum eſſe: eiúſque tinnitum crebriorem, morbū corpori adactum præmonſtrare. Si quem tamen dimicationi vel pugnæ veteres laceſſebant, minimo prouocante inuitabant. Eſt quoque animaduertere quòd, qui minimo geſtatur annulus, achates dicitur: quo verò index ornatur, coriannos. Latini autem leuis materiæ annulum, qui minimo geſtatur, æſtiuum nuncupant. In auctionibus & locationibus attollere digitum, ſe emptorem & conductorem, in certamine & pugna, deditionem: manū verò protendere, pacem peti, ſignificabant: quibus in vſu erat, ritu priſco, vt qui forenſia ſtipendia auſpicabatur, brachium extra togam exerere non auderet.

Annularis Nemeſis.

Nemeſeos ſimulacrū.

Minimus ſeu auricularis.

Minimo aurem dextrā ſcabere.

Minimo prouocare.

Achates.

Coriannos.

Annulus æſtiuus.

Digitum tollere.

Manum protendere.

Libri IIII. Genialium dierum Finis.

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOlitani, Genialium dierum liber quintus.

Locus ex Martiale, apud Gabrielem Altilium in conuiuio familiari inuicem diſcuſſus.

CAPVT I.

AD Gabrielem Altilium, virum modeſtiſſimũ, doctiſſimúmque cum quo mihi à prima adoleſcentia intima familiaritas fuit, quòd is tunc ad pontificatum euectus fuerat, nos & aliquot bonarum artium ſtudioſi iuuenes ſummo loco nati, Neapoli congratulatum veneramus: ad quem vt venimus, excepti ab eo comiter & benignè fuimus. Cúmque complexi hominem in primis ædibus, poſt mutuam ſalutationem, lætis præcationibus ei gratularemur, cúmque honorẽ ſibi à diis fortunari: & quod nobis diu in optatis fuerat, id nunc magnæ voluptati eſſe, ac bene locatum in homine morũ honeſtate & omni doctrina conſpicuo, ſperaréq; illud ſibi& vrbi noſtrę ornamẽto ceſſurũ, profiteremur: poſt mutuos inter nos mira ſuauitate editos ſermones ad multã diem, cùm iam adueſperaſceret, & cœnæ tẽpus appeteret, indéque nos digredi volentes vniuerſi aſſurgeremus, impenſè rogauit, inuitauítque nos diu recuſantes, atque excepit ipſe admodum placidus & mitis, nõ grandi conuiuio, ſed cœnula non iniucunda, minimẽque ſumptuoſa & petulanti, verùm ad-

modũ elegãti & frugi:olerũ ſcilicet ferculo,thyrſis viridibus minuſculis,cauliculis teneris tunc in florẽ erumpentibus,leuiter igni admotis,& piſculis multo pipere & nuce cõditis,cũ pręcoci vua & primis pomis ex Lucano ſuo quę ad ſe delata,ſecũdas nobis mẽſas ipſę pręparat.Cúmque miti caſtóquę inter nos procedẽte ſermone variato luſu ad finẽ cœnulæ ventũ foret,quẽpiam qui ibi aſſiſtebat,raræ indolis puerũ,forma & ſpecie liberali, literulis ſatis aſperſum,ad ſe aduocauit,ac vnumquẽque noſtrûm per vices dicere iuſſit, quod quiſq; vellet ſibi ab illo cani epigrãma. Cúmque nonnullis enunciatis verſibus, quos miris modulis & concentu admodum ſuaui,perquam feſtiuiter ad lyram ille decantarat, à quodã noſtrate in eo cœtu ſeruata eius vice,hoc epigramma prolatum fuit.

Martialis locus enucleatus.

Quòd non argentum,quòd non tibi miſimus aurum,
Hoc fuſcimus cauſa Stella diſerte tua:
Quiſquis magna dedit,voluit ſibi magna remitti:
Fictilibus noſtris exoneratus eris.

Quos verſus quum admodum concinniter ſuauitérq; ille fuiſſet modulatꝰ:Quid eſt, Altilius inquit,quod hic autor dicit,quod qui multas opes liberaliter largitꝰ eſt,expetat ipſe tantundem ſibi reddi ab eo quẽ munere affecit,equidem ignoro:cùm ſatis conſtet,quod is qui ingenuè liberalis eſt,non id appetit, vt beneficiũ pro beneficio fœneretur. Siquidẽ munificentia & liberalitas,quæ magni animi eſt,auaritiæ & appetẽtię quę ſemper puſilli fuit, diſpar longè & diuerſa exiſtit. Qui ergo munificus & liberalis eſt, & ſponte largitur, is profectò ita liberalis eſt, vt quod dedit beneficium non mercetur: & quanto quiſque magno & erecto animo eſt, vt ingentia largiatur,ita magni putat fuiſſe,multo plura& maiora ſi poſſet largiri, neque beneficii collati vnquam pœnitere. Alioqui qui opis emolumentí ve cauſa largitur,virtutis nomẽ amittit, ingentiáque eum animi bona fœdare neceſſe eſt. Neque enim (vt Cicero inquit) ſi ob tuã cauſam cuiquam cõmodes,beneficium id putandũ eſt,ſed fœneratio.Contrà verò auari & cupidi eſt,ſi quod fortè munus erogauit, tantundẽ aut multò plura poſtulare,& velut datę mercis precium ferre,quæ ſi,vt videtis,repugnantia ſunt, quo nunc modo in vnum coëant,& in eodem ſubiecto ſint,non ſa-

Liberalis hominis natura.

Auari natura.

nè intelligo. Cùm ergo autor hic dicat, quod qui magna dedit, quod officiũ magni & liberalis eſt, magna ſibi poſtulet remitti, quod eſſe cupidi & auari ſatis cõſtat, equidẽ eundẽ liberalis dantis, & auari repoſcentis, animum in vnum ponere videtur: quod eſſe minimè poteſt, nec decet. Cúmque vir quiſpiã haud ſanè ineruditus, qui ſermoni aderat, ſe maximè putare diceret, poëtam non ingenui & liberalis, ſed cupidi & turpis animi vim naturámque hoc epigrãmate deſignaſſe, quod vſu compertum eſſet, alieni appetẽtem, eius ingenij eſſe, vt ſi quid benigna manu dedit, præpoſtero more & turbato gentium iure, maiora ſibi reddi poſtulet, & ideo contra officium facit qui ita beneficium dando fœneratur: iſtúmque, quicũque eſt, qui tam ſtolidè largitur, auari potius quàm liberalis officium ferre: Nũquam, inquit Altilius, tam ruſtica muſa Martialem fuiſſe certè ſcio, vt quum liberalem exprimere oſtendat, cupidum potius & appetentem deſignaſſe credatur, cùm præſertim indefinito vtatur verbo: abſonúmque, & ab omni prorſus candore alienũ videri poterat, turpis animi potius quàm verè ingenui vim exprimere voluiſſe. Et ad me conuerſus, quid cẽſerem in hac re, potiſſimè interrogauit. Tum ego me arbitrari dixi, quòd is qui munificus & liberalis eſt, licet ingenuè largiatur, & libenter officium faciat, tamẽ natura ita eſſe comparatum, vt qui beneficium accipit, eo conſilio & animo ſit, vt illi à quo accepit, ad tantundem ſponte obligatus maneat, cúmque pari obſequio deuinciat, vt ſimilem, ſi occaſio detur, gratiam referat, qui de ſe benemeritus fuit: ídque fit, non animi appetentia, aut lucri ſpe ſuadente, ſed quod ita homini natura præſcripſit, vt ampla precia beneficiis demus. Siquidem ad promerendum nulla efficacior vis quàm officium manet. Atque ita hoc perſpicuum eſt, fixum homini ingenitúmque fuiſſe, vt ſicut ſe à vi & iniuria tutari, & illatam contumeliam vlciſci, ac talionem reddere, iubente natura impellimur, ita collatum nobis officium alio officio penſare & conferre cogamur. Nec tantum eadem mẽſura, ſed multo maiore, ſi poteſt, beneficium remunerari, & bene cumulatam gratiam referre decet, nec vocare ad calculos expenſorum & acceptorũ. Ideo non immeritò gratias, vnam auerſam, duáſque non

Qui beneficium accipit.

Gratitudo naturaliter hominis inſita.

aſpicientes,veteres affinxere,quia geminata gratia,& cumulatior ad nos redire debet: quarum nomina Paſithea, Aglaia,& Euphroſyne. Apud Lacedæmonios traduntur duæ,ab Homero vna vxor Vulcani: illarúmque ædes in foro medio veteres poſuere, vt gratia meriti cuiuis in prõptu foret,atque ad promerendũ quiſq; eſſet facilis & expeditus. Quod quidem ius naturæ eſt,nullo iure ciuili aut plebiſcito.Itaque ſi quis eum qui de ſe benemeritus fuit,illiberali animo,alio officio non demeretur, neque illud gratè acceptum fert, quippe qui nihil adiumenti, nihil opis confert:is profectò tanquam violator humani iuris,ita de officio decedit, vt omni humana ope indignus, ingrati, criminoſi, & mali hominis ſuſpicionẽ non euadat,ſimúlque famæ iacturã facere certum ſit. Quod apud Athenienſes & Macedones lege cauebatur, vt haud ſecus aduerſus malè meritos ingrati actio detur,ius iudiciúmque dicatur, ac ſi ære alieno,aut graui crimine nexi forent:nã beneficij memoriam(autore Demoſthene)qui recipit, habere debet: qui verò dedit, ſtatim obliuiſci. Perſę quoque illum qui accepto beneficio,gratiam,quum poſſit non refert, graui pœna proſequuntur, in eúmque lege agere licet, tanquam magno eſſet ſcelere pollut⁹.Germani contrà: nam collati beneficij merito nihil ſibi deberi putant,neque acceptis obligantur. Quum ergo autor hic dicat,eum qui magna dedit,magna ſibi velle remitti, non cupidi animum penſare voluiſſe putandum eſt, ſed liberalis potius & ingenui: quòdque natura iubente cogimur, vt eum qui beneficia in nos contulit,alio officio deuinciamus,certa ſtabilíque ſententia multo maiora,& quàm maxima largiti:quę obligatio ad ἀντίδωρα dicta eſt.Beneficiũ enim cui collatũ eſt,ad promerendum naturæ lex obligat & deuincit.Eſt,inquit Altilius,ita vt dicis,poſſétq; veritas carminis & mens autoris ex tuo ſenſu facilè iudicari,prõptáque & expedita defenſio foret,niſi aliud ex concentu verborũ liqueret.Sed in hoc ego anceps adhuc& dubius ſum,quòd poëta iſtud nõ naturæ tribuit,ſicut tu aſſeueras, vt ea cogẽte,qui beneficiũ accepit,alio officio obſtrict⁹ maneat:ſed hoc tribuit volũtati dãtis,illo ſcilicet qui ſpõte largitur, quíque beneficiũ contulit,id poſtulãte.Nanque his vtitur verbis:

Gratiæ três
Gratiarum ædes.
Lex Athe. & Macedonum in ingratos.
Demoſt.dictum.
Perſæ.
Germani.

Si

Si quis magna dedit, voluit ſibi magna remitti.

Quod verbum cupidi & expetentis eſt, & propterea auari. Conuincimur ergo autorem potius benemerentis voluntatem, quàm vim naturæ penſitare voluiſſe. Et quum is qui largitur, eo animo ſit, vt ob gratiam meriti tantundem repetat: profectò appetentem & turpem animũ, non autem ingenuũ & liberalem præferre videtur. Ergo auari potius, non autem propriè liberalis animum poeta expendere voluit. Tum ego, Eſt, inquam, quod dubitetur: ſed tamẽ ſi vera & ſalubri ratione rem penſare volumus, qui mihi naturæ imperio ad dandũ faciendúmve deuinctus manet, eundem mihi velle obnoxium manere, qui à me officium accipit, profectò non negauerim, vt dare faceréque teneatur quod natura imperat, quódque iura diuina & humana volunt, ne ſubeat ingrati culpam, licet ego libenter dẽ, & ingenuè liberalis ſim. Neque propterea animũ videor deturpare, quòd in quem beneficiũ contuli, eundem obnoxium mihi eſſe volo. Igitur cùm lege naturæ, qui beneficiũ accipit, debitor maneat, proculdubio me velle, quod mihi naturę imperio debetur, non negauerim: neque propterea liberalis officiũ imminuo, aut deturpo. Nam gratiæ debitio ita homini ingenita eſt, vt diuelli nullo modo queat: quã dantẽ appetere velut pro meritũ, non eſt cõtra officiũ: niſi ſit fortaſſe quod tu ſecus arbitrêre. Tum Altilius miti, vt erat, ingenio: Aut hoc, inquit, verum eſt, quod modò dixti, aut profectò ſua tempora, in quibus qui multa dabant, multa repetere volebãt feſtiuiter (vt ſolet) poeta hic criminatur.

Quot plebis tribuni à primordio vrbis fuerint, quæve poteſtas, & qui conſulari poteſtate, & qui tribuni ærarii.

CAPVT II.

Tribuni plebis qui poſt ſeceſſionem ad ſacrum montem, vt eſſent præſidio aduerſus potentiã magiſtratuũ, creati ſunt, bini à principio fuere, C. ſcilicet Licinius & P. Albin⁹, è plebe homines, comitiis curiatis creati, qui tres collegas ſibi deſũpſere, ita vt quinque eſſent qui plebis tribunatũ gererent, ſinguli ex ſingulis claſſibus: cautúmque fuit, ne cui patricio eum gerere honorem liceret *Tribuni plebis bini, cum tribus collegis.*

Cúmque propter crebras patrum & plebis contentiones, ſeditio gliſceret magis in dies, tribunorúmque numerum augeri oporteret, qui munimentum eſſent libertatis, à L. Trebonio rogatione promulgata, trigeſimo pòſt exacto anno cautum fuit, vt decẽ numero poteſtas finiretur, bini que ex ſingulis claſſibus fierent, qui iterum ac tertiò refici, & in ſequentes annos à ſeipſis creari poterãt. Tametſi, ne eoſdem tribunos populus videret, néve collegam cooptare ius foret, præcipua lege exceptum fuerit: qua lege cauebatur, vt eſſent ſacroſancti, in hæc verba: *Plebs quos pro ſe contra vim, auxilij ergo, decem creauerit, tribuni eius ſunto: quódque hi prohibuiſſent, quódque hi plebem rogaſſent, ratum eſto: ſanctique ſunto: néve plebem orbam tribunis relinquunto*, & infrà. Qui etiam eò poteſtatis venẽre, vt comitia conſulum prætorúmve, & aliorum magiſtratuum habere, & ne quid fieret, inhibere, ſenatum diſſoluere, reliquis tribunis, & quibuſcunque magiſtratibus diem dicere, ærarij curam gerere, patricios cogere, mulctam irrogare, atque ſenatus decreta approbare & improbare poterant: eóque quod tribuni plebis ſanxiſſent, lege ab Hortenſio lata cautum fuit, vt omnes tenerentur. Hinc quæ à tribunis plebis edita ſunt, plebiſcita dicuntur. Fuítque præcipuo quodam iure excelſa & inſolens tribunitia poteſtas, adeò vt M. Vectium in capitis dimicationem veniſſe, & vltimo affectum ſupplicio fuiſſe, quòd tranſeunti tribuno non decederet de via, ſcriptum inueniamus: donec Sylla rerum potens, cùm reip. imperitaret, tribunitiam poteſtatem ita fregit & cõminuit, vt legem ferret, ne cui qui tribunatam geſſiſſet, ad alios honores patẽret aditus, velut indignus honore publico ſemper futurus. Interceſſionem tamen liberam tribuno nihilominus reliquit, quam poſtea Tiberius Gracchus in tribunatu collegis abrogauit. Quæ quidem interceſſio etiam prætoribus competebat: quippe intercedere etiam prætor prætori poterat. Quí licet tantæ poteſtatis foret, vt etiam conſulem in carcerem ducere, dictatoríque cõminari, & mulctam irrogare poſſet: ſiquid tamẽ ſceleſto conſilio contra commoda plebis geſſiſſet, aut exorta offenſione apud collegas minus iuſtè interceſſiſſet: poterat ei à reliquis tribunis dies ad populum dici, iuſſúque po-

Tribuni decem.

Tribunorũ plebis poteſtas.

Plebiſcita vnde dicta

Poteſtas tribunitia inſolens.

Hanc comminuit. Sylla.

Interceßio tribunis relicta.

Tribunus plebis puniebatur à reliquis trib. & populo.

puli aut tribunorũ in carcerẽ duci, eíque tribunatus abrogari, in exilium agi, & ſenatu amoueri. Cn. enim Tremelio tribuno pl. in crimen adducto, quòd M. Æmylio Lepido põtifici maximo conuiciũ feciſſet, contumeliáq; & pbris affeciſſet, à populo mulcta dicta fuit. Et L. Cottam tribunum plebis, quum æs alienum abnegaret, eò quòd in ius vocari, & magiſtratus imperio cogi nõ poſſet, collegæ illum coëgêre, comminatíq; ſunt, niſi æs ſolueret alienum, ſe creditoribus illum dedituros, ſi poſtulaſſent: aliíq; tribuni ſuffragio populi ſæpe coërciti fuere, penes quẽ coërcitio tribunorum fuit. Sed tametſi tribunatus, plebis foret magiſtratus, ſequutis inde temporibus, à plebe ad ſenatum tranſlatus fertur: ita vt ſenatores & patricij tribunatum gerere ampliſſimum munus putarent. Quod poſt Syllæ tempora obſeruatum inuenimus, in tantũ, vt extra vrbẽ tribuno prouincias demandari, illíſq; cum imperio præfuiſſe, exercitus ductaſſe, faſcéſque & lictores habuiſſe legamus. Primúſque Cotta legem tulit, vt tribunus gerere honores, & prouinciis præeſſe, ac magiſtratus extra vrbẽ ſortiri poſſet. A principio enim extra vrbẽ vltra mille paſſus tribunuo nulla erat poteſtas aut imperium. Demum Cæſares tribunitiã poteſtatẽ tam cupidè appetiuerunt, vt magni muneris loco, próque regali poteſtate illis delata ſit: quippe Auguſtus, ne regis aut dictatoris nomen aſſumeret, tribunitiam poteſtatem, velut ſublime faſtigium, & ſumma potentia ſubnixus foret, per ſeptẽ & triginta annos perpetuã geſſit. Quam etiã Tiberius in quinquennium accepit: ipſámque Druſo conferri à populo pro ſummo decore habuit. Et deinceps Otho, & ſequuti Cæſares ampliſſimi imperij loco appetiuere, licet ſerò Veſpaſianus illam fuerit aſſequutus. Adeóque proceſſit tribunitia poteſtas, vt actum aliquando fuerit in ſenatu, vt non à conſulibus, ſed ab his qui tribunitiã gererent poteſtatẽ, annos & tẽpora dinumerarent. Poſtea verò à Nerone illi ordini infenſo, tribunorũ facultas maximis edictis coërcita fuit, cautũq; ſeuerè, ne tribuni ius prætoriũ aut conſulũ præriperẽt, néve quempiã ex Italia euocarent, cum quo lege agi poſſet, néve quid intra domum pro poteſtate agerẽt, néve illatam mulctam à tribunis quæſtores ærarij infra

Cn. Tremelius.

L. Cotta.

Tribunatus plebis magiſtratus trãſlatus eſt ad ſenatores & patricios.

Tribunorũ poteſtas aucta.

Lex. C. Cotta.

Auguſtus tribunus ſeptem & triginta annis

Anni & tẽpora an à tribunis, an conſulibus numerarentur diſceptatum.

mẽſes quatuor in publicas tabulas referrent. Sed præter hos plebis tribunos, fuere alij conſulari poteſtate, anno trecẽteſimo decimotertio ab vrbe cõdita, iiſdẽ auſpiciis quibus cõſules creati, tam ex plebe quàm patribus. Nam quum Canuleius legem ad populum ferre contenderet, vt ex plebe conſules facere liceret, patréſque ne cõſulatus cum plebe promiſcuus foret, vehementer obſiſterent, eò res ducta eſt, vt tribuni militũ cõſulari poteſtate fierent, tam ex plebe quàm patribus: idémq; iuris quod cõſules, haberent. Nam & ſella curuli, & conſulari prætexta, lictoribus & faſcibus conſularibus inſignes erant: ac primò tres patricij creati, mox cùm defectiones populorum, & tot ſimul orientia bella tres obire non valerent, illorum numerus auctus fertur, vt modò quatuor, modò quinque interdum ſex, nonnunquam octo crearentur, tunc cum à Romanis Veij diutino & graui bello premebantur. Ad tantam enim belli molem, tribunorũ auxerunt numerum quot nunquam antea facti, per quod tempus tribus annis ſine conſulibus Romana res fuit: ſicut decemuiris legum ferendarũ cauſa creatis, biẽnio defuere: donec deſito tribunorũ militũ magiſtratu, & per ingentia certamina victo ſenatu, vt conſules etiam de plebe fierent, ægrè nobilitas paſſa eſt. In qua re admirari ſuccurrit, quòd Põponius iurecõſultus de origine iuris literis prodidit, tribunos militares conſulari poteſtate ad vigeſimum numerũ auctos Romæ fuiſſe: quod nunquã fando auditũ, & apud autores tacitum & prætermiſſum eſt, quum tot tribunorum imperia ambiguis decretis certiſſimo exitio reipub. fuiſſent. Præter hos fuere ærarij tribuni, ex tertio iudicũ genere, quorũ cognitio in pecuniaris & minoribus cauſis plerunq; fuit. Quippe quũ ſoli antea ſenatores iudicarẽt, ob eámq; rem inuiſi plebi fierent, C. Gracchus rogatione promulgata, trecẽtos ex equeſtri ordine adiecit iudices, parẽ ſenatoribus numerũ, vt metu cõmunicati imperij iudicia æqua lance penſitarent: iudicarúntque aliquandiu iudicia integrè & incorruptè. Victor deinde Sylla, ſublatis equeſtris ordinis iudicis, ſolos ſenatores iuris cognitionem habere, & iudicia ferre iuſſit: qui annis decem licenter iudicia exercuere per turpitudinem & ſordes, donec ab Aurelio prætore, alia rogatione ite-

Tribuni cõſulari poteſtate.

Tribuni militum dicti

Romani ſine conſulibus.

Cõſules de plebe tandẽ creati.

Tribuni militares 20.

Tribuni Aerarij.

300. ex equeſtri ordine adiuncti ſenatoribus.

rum communicata iudicia fuere ſenatus,equitibus,& tribunis ærariis: quæ lex iudiciaria dicta eſt,quo tempore Verres peculatus criminis cauſam dixit: Quibus vetitum lege Gabinia fuit,ne ex ſyngrapha iꝰ dicere liceret. Quos poſtea diuus Iulius noua conſtitutione abrogauit: nã iudicia ad duo tantum genera redegit, equeſtris ſcilicet ordinis & ſenatorij. Tribunos verò ærarios, quod erat tertium,ſuſtulit:quos deinde reſtitutos,& iura ſicut prius dixiſſe,facilè crediderim: ſiquidem Auguſtus Cæſar ad has iudicum decurias quartam adiecit,quæ ducenariorum dicta eſt,quæ de minimis iudicaret.M.deinde Plautius, nobilitate ſuffragante, tuliſſe ad populum dicitur, & peruiciſſe,vt ſingulæ tribus quindenos crearẽt iudices,qui numerus ſexcentos viginti quinque expleuit:inter quos erãt ſenatores & plebeii,tribuni ærarij dicti. Quod compar fuit cum eo quod Athenis ſtatutum cõperimus,vt à mille quadringentis, furti aut ambitus & iniuriarum quãdoque iudicatum ſit.Poſt quos C. Caligula quintam adiecit decuriam,Galba ſextam adiicere recuſauit, quæ quidem diuerſis erant diſcretæ nominibus. Nanque alij tribuni æris,alij ſelecti,nonnulli iudices, plerique nongenti nuncupati:quorum ſortitio fiebat quoties iura dicturi erant, ne quid doli aſtúſve admitteretur, néve iudicantis ſuſpicio,iudicij fidem eleuaret.Illorum enim nomina inſculpta tabellis,& in vrnam coniecta,ſorte educebantur.Mãſitque conſtitutum, ne quis ex nouis ciuibus collegio adnumeratus,inter decurias iudicaret:vtque in Porcia baſilica,quam Cato erexit,non è tribunali ius dicerent, ſicut prætores:ſed è ſubſelliis:quòd nõ ſummi honoris,ſed minores eſſent magiſtratus:quibus etiã hoc curæ fuit,vt publicam pecuniam ſignarent,illiúſque curam agerẽt,ſontiúmque vincula ſeruarẽt.Verba legis fuere: *Tribuni ſunto,domi pecuniam publicam cuſtodiunto,vincula ſontium ſeruanto. Aes,argentum,aurum publicè ſignãto.* Hoc quoque meminiſſe non pigebit, quod tametſi aduerſus reliquos magiſtratus iure ſacroſanctę poteſtatis,tribunis plebis intercedere liceat,ita vt vno intercedente, nihil reliqui decernere valeant:tamen aduerſus dictatoriam vim,aut Veſtales virgines,quæ velut ſacroſancta ab hominis tactu illæſæ manent,nulli tribunorum intercedere,vetare aut

Aurelius prætor ſenatum,Equites Tribunos ærarios coniunxit iudiciis exercendis.
Di Iul.iudicia ad duo genera redegit.
Quarta iudicum decuria.
Ducenarii adiuncti.
M.Plautii lex.
Quinta decuria.
Tribunorũ ſortitio in iuredicũdo
Noui ciues inter decurias non iudicabant.
In Porcia baſilica ius docebant.
Tribuni.
Horum officium.

prohibere,facultas eſt.

Quonam modo per feciales inirentur fœdera, aut bella indicerentur,& quid ab exteris ſeruatum eſt.

CAPVT III.

FEciales quos fœderibus ſanciẽdis,&rebus repetendis ac bellis indicendis Romanos habuiſſe cõſtat, à Tullo Hoſtilio,ſeu Anco Martio,vt verò alij,à Numa Pompilio creatos fuiſſe liquet, qui ab antiqua gente Equiculis iura & verba ſolennia,quibus res repetuntur,& bella indicuntur,accepere. Horum collegium à principio viginti fuere,quibus & patri patrato,vt nunquam lineo amictu vterentur, proprium fuit. Qui tametſi fœderibus ſanciendis,& bellis indicendis,aut rebus repetendis,quæ præter ius prætérque fas ademptę ſunt,adhiberẽtur:tamẽ ſi qui legati popu.Romani, qui iure gentium ſancti ſunt, à quouis populo aut natione violati forent, vt hi dederẽtur,qui iura gentium temerè violaſſent,per feciales cauebatur.Erat enim veteribus ius legatorum ſanctum & inuiolabile,cùm hominũ pręſidio munitum tum diuino iure defenſum:quod etiam inter bella & hoſtium tela incolume ſeruabatur.Fuit ergo proprium collegij fecialium, tam de bellis iuſtíſque fœderibus,pactionibúſque & cõditionibus populorum,regum,terrarum & nationũ,quã de illatis iniuriis,ſociis,fœderatíſque gẽtibus cognoſcere,raptáque,& hoſtili modo deuaſtata, belli iure repetere:tum ſi hoſtes æqua poſtulent, aut ſi præter legem fœderis ſe aliquid perpeſſos querantur,ſi ſua ſponte,aut lęſi & laceſſiti arma ſumpſerint, ſi infida pax ſeruanda, ſi induciæ aut bella iuſtè indicta & pacta ſint, ſi petita ex fœdere danda,ſi autores defectionis depoſcendi, ſi contra fidem conuentionis & ius gentium venire liceat, animaduertere:belli paciſque iura exequi,& perpenſo iudicio æſtimare. Quæ verba iuris fecialis ſic habent: *Belli, pacis,fœderum,induciarum,oratorum, feciales iudices ſunto,* & infrà.Sed tamen ea fœdera pactionéſque quæ cum ſociis inire decet,feciales ſancire,aut pacta cõcipere, haud aliter poterant, quàm ſi conſulis aut prætoris autoritate intercedente ſenatuſcõſulto iuſſúque populi permiſſum foret.Iniuſſu enim populi,aut citra ſenatus autoritatem, nihil ſanciri poſſe quod populum teneat, haud dubium

Feciales viginti.

Fecialium munera.

Legatorum ius ſanctũ.

Feciales nihil poterãt niſi prætoris autoritate,aut ſenatuſconſulto intercedente.

eſt. Fiebat enim ſenatuſconſultum in hæc verba, vt priuas verbenas priuóſque lapides prætorem poſcerent: qui verbenam ex arce, & ſagmina (herbæ enim genus eſt) ac lapidem ſilicem ex templo Iouis Feretrij daret, fecialéſque ea ſecũ ferrent: ac porca adhibita, vetere præfatione priſcis carminibus, ad præſtitutam diem, in foro, ſeu vbi cõuenerat, enunciatis, fecialis ſceptrum manu tenens, pro Iouis ſimulacro, tanquam is fœderi adhiberetur, filo lanę capite velatus, & verbena coronatus, Iouem, Martem, cæteróſque obteſtari deos, & dira obſecratione precari debebat, vt ſi quis eorum fœdera violaſſet, aut illa ſciẽs fal leret, ita illum Iupiter ferirct, quemadmodum ipſe porcã percuteret. Quibus obteſtationibus quã ſanctiſſimè prolatis, ſecundum rem diuinam precationémque, lapide ſilice porcam percutiebat: mox aqua & igne in ſacris adhibitis, illam immolabant: quæ cæſa, iura pacis & fœdera conuenta, icta eſſe ritè putauere, hanc fidem ſocialem & ſanctiſſimum fœdus eſſe arbitrati, quo nihil ſanctius firmiúſque fuit: ídque ante meridiem, & primo diluculo. Nam poſt meridiem eas precationes facere, aut fœdus percutere non licebat. A principio tamen conditę vrbis, in fœderibus pacis pactionibúſque pro verbena myrtus ſumebatur. Apud Græcos niſi præconibus adhibitis, legatos minimè hoſtium fines ingredi decebat, neque legationis munere fungi quenquam, ni prius infuſa aqua, ab eiſdem manus abluiſſent, Iouíque coronatis poculis propinaſſent. Hi tamẽ legati, qui cum patriis ſacris Olympũ aut Pythiam miſſi erant, ſacri: qui verò fœdera percutiebãt, quaſi pacis arbitri & interpetes, σπονδοφόροι dicti. Quę fœdera pactionéſque poſtquã cum exteris & vltimis gentibus inita erant, Romani in templo Capitolini Iouis, columna aut æneis tabulis inſculpta, vt perpetua monumẽta exrarent, nonnũquam in faſtos & annales referebant, aut in æde Iouis Piſcij in clypeo ligneo, corio bouis immolati inſcripta. Græci in Iouis Olympij templo, & in arce Athenis, tãquam in abdito quodã: plerunque tabulis ex antiquo ære, vt eſſent teſtata monumentis, ſancta & ſacrata habuere: nonnunquam in Iſthmo aut ludis Pythiis, fœdera icta, & leges dictas, pactionéſque erectis titulis

Fœderis percutiẽdi cæremonia.

Tẽpus fœderis percutiendi.

Græcorum cæremonia in ſuſcipiẽdis legatis hoſtium.

σπονδοφόροι.

Poſt fœdera inita.

Græci. Athenienſes.

perpetuo tempore duraturis publicabant. Athenienſes plerunque intra vrbem, Lacedæmonij in Amycleo ſocietatum & fœderum tabulas fideli cuſtodia ſeruabant. Erátque Romanis conſtitutum, vt nunquam cum hoſte armato conditionem fœderis acciperent, neque citra ſenatus aut populi iuſſum ſocietates & fœdera inirent, neque cum aliquibus pacato imperio vti, ni prius omnia diuina & humana tradidiſſent, & præſidium accepiſſent, aut denique ſocietate & fœdere adſtricti eſſent. Ferúntque Athenienſes nunquam niſi in veſte pulla, & malis victos, pacem & fœdera iniſſe. Qua re ſignificabant, ſuorum clade admonitos, & vltima ductos neceſſitate, poſt innumeras cædes viribus extenuatis pacem petere. Carthaginenſes & Siculi fœdera & inducias non per feciales, ſed per tubicinem ſæpe iniuerunt. Apud Græcos verò exteráſque nationes fœderum percutiendorum multimodæ ſpecies erant: nam porco, ariete & tauro immolatis, pacis fœdus inire, & res repetere ſolebant, qui belli tempore caduceatores dicti, in pace verò legati. Ex quibus feriebant plerique fœdera, vel pane præciſo, & inuicem guſtato, aut vini poculo epoto. Nonnulli agnum marem candidi velleris, agnam verò pullam adhibebant: atque ex vtriuſque vertice pilis diſſectis, & viciſſim diſtributis, manibúſque aqua infuſa, & vino pateris, mox Soli & Telluri illis immolatis, leges pacis & fœdera inibant: quibus qui cótraiiret, turpiſſimo facinore & inexpiabili ſcelere tenebatur. Fertur Ariſtides, vt ictum fœdus cum omni Græcia firmaret, poſt diras execrationes, accenſos ferreos orbes in mare deieciſſe, adiurans vt ita extinguerentur cum omni ſtirpe & gente, qui contra fœdus irent, velut ignitum illud ferrum aqua. Vel brachia circa humeros gladio feriendo, & per vices elicitum cruorem lingendo, quod Medis Lydiſque ſanctiſſimum fœderis vinculum, & iuſiurandũ eſſe putabatur, quaſi mutuo cruore ſacratum. Id quod Carmani frequentes factitarunt, vt in epulis percuſſa faciei vena, profluentem cruorem vino miſcerent, inuicémque propinarent, ſummum fœdus amicitiæ, mutuum ſanguinem guſtaſſe rati. Naſamonibus fidei dandæ hæc lex erat, vt porrectum vini poculum de manu alterius alter ſumat, inuicémque hauriat: aut ſi poculum deeſſet, terræ

Lacedæmonii. *Ro. conſtitutum.* *Athe. quando fœdera inibant.* *Cartha. Siculi per tubicinem.* *Fœderis percutiendi mos apud exteros. Caduceatores. Legati.* *Medi & Lydi.* *Carmani.* *Naſamones.*

çinerem lingerent. Indis ſocietas erat maxima de Tantali aqua potare, de qua ſi qui vnà bibiſſent, ea obteſtatione tenebantur, vt eiuſdem fati & fortunæ fœdus iniſſe cēſerentur. Apud Arabes aſſuetum erat, vt acuta ſilice digitos manus expungerent: veſtíſque vtriuſque laneos floccos ſanguine qui inde fluxerat, delibutos, ſeptem lapidibus delinirent, diróque carmine in execrationem capitis illius qui contrairet edito, paribus votis fœdera percuterent. Scythis grandem calicem mero plenum mutui ſanguinis fuſo cruore miſcere, & poſtquam gladium & ſagittas eo perfuderant, illum inuicem epotare, maximum erat concordiæ vinculum: quo epoto, diuini humaníque iuris fœdus æquis legibus ictum erat. Galli cum quibus fide & iureiurando iunguntur, omnes collatis militaribus ſignis adeſſe iubent. Britanni indictis cœtibus & ſacrificiis conſpirationem fidémque ſanciebant, atque ita cōmuni conſilio & vna mente, Pia & æterna pax inita cenſebatur. Neque omiſerim Perſas, apud quos inter vinum & epulas frequenti conuiuio, in quo vxores & filios, cæteróſque quos charos habent, tanquam fidei pignora adhibebant, ibíque inter ſacra menſę, velut apud hoſpitales deos, fœdera & pacta inibant, eam fidem ſocialem rati, & māſuræ pacis pignus inuiolabile. Qui etiam mos Germanorum fuit, vt de pace & bello, déque fœderibus, ſocietatibus, amicitiis, ſponſaliis & pactis, in conuiuiis inter pocula decernant. Macroni, quæ gens Perſica eſt, quū haſtam more ipſorum barbaricā tradunt, aliámque more gentis cùm qua fœdere iunguntur, accipiunt, ſe maxima & firmiſſima pactione teneri, & pari vinculo aſtringi putabant. Ferunt nonnulli Clearchum Lacedæmoniorū ducem, cum barbaris quibuſdam fœdus ſanxiſſe, vt cæſo Ioui tauro, lupo, apro & ariete, Græci gladios, barbari lāceas in ſanguine victimarum intingerent. Thraces quoque & Ægyptij è cornibus boum vina libare, alterna vice, conciliati amoris & manſuræ fidei certiſſima pignora cenſuere: quippe veteribus cornua boum poculorum præſtabant vicem. Apud Armenios & Iberos præualuit mos, vt pollices manus, inuicem coniurantes necterent, mox arctiſſimo nodo perſtrictis, collectum ſanguinem leui ictu percuterent, manantémque inde cruorem lam-

Indi. *Arabes.* *Scytha.* *Galli.* *Britanni.* *Perſæ.* *Germani.* *Macroni.* *Clearchus.* *Thraces.* *Aegyptii.* *Armenii.* *Iberi.*

berent. In qua quidem re, proditur Rhadamiſtus regis Iberiæ filius, dum ſimulat cum Mithridate Armeniæ rege fœdus inire, & ob id colligandi pollices forent, lorum ad terram callido aſtu decidere ſimulaſſe, quo Mithridatis pedes vinculo inuaſit, ipſúmque cum vxore & liberis captiuos duxit, & nece affecit. Aetoli, quia feroces & immanes: Parthi, qui libertatem tuentes, nemini ſeruire patiebantur, aut vinculo fidei aſtringi, nullã fœderis legẽ paciſci aſſuerant. Si quid tamen vellent confœderatum, licet ægrè & difficulter, apud altaria cõplexi dextras, tanquam diis teſtibus & arbitris, poſtquã ſacra libaſſent, pacta polliceri ſolebãt, ita ſe æquiſſimo iure conſociatos, & arcanũ fœdus inire putantes. Idẽ ab Hyrcanis Medíſque factitatum, vt dextras dextræ iungentes, conuentiones & pacta ſancirent. Fuítque literis proditum, vt ſi qui ſceleſti facinoris cõſcii, magni criminis admittẽdi cõiurationem inirent, quò magis conſociato facinori nexi forent, poſt diras imprecationes execrationéſque ij qui clãdeſtino ſcelere obſtringebantur, poculũ humani ſanguinis admixto mero circũferrẽt, omnéſque ad facinus adiurati, de poculo libarẽt: aut iugulato homine, poſt exhauſtum ſanguinem, diris imprecationibus & furiali carmine exta tangerent. Quod quidem maximũ vinculum cõmuni ſcelere pollutis, & dira execratio habebatur. Manétque cõſtitutũ apud Scythas, vt qui opis egeret, inſigni calamitate preſſus, immolato boue, & carnibus decoctis, ſupra tergus victimę ſtratus humi expectet, donec quiſpiã opem laturus adueniat, carne delibata, dextro pede tergori appoſito: quo prodeunte, eo adſtringebatur fœdere, quo nihil ſanctius dici aut æſtimari poterat. Quod ſi cui bellum indicendum foret, aut pia & iuſta arma mouẽda, mos Romanus erat prius res repeti, mox bellum denunciari: quippe quum nullũ putarent iuſtum bellum, niſi quod rebus petitis geratur, aut antea denunciatũ foret, & ſolenni more indictum. Fecialibus enim prohibentibus, aut nõ probãtibus, neque cõſuli, neque ſenatui aut populo arma in hoſtes ſumerę licebat. Sed tamẽ quum res repetũtur, obſeruatum eſt, vt populi iuſſu ad fines illorum quatuor feciales, quos oratores nũcupãt, verbena coronati, res petitum irent, ac deos fœderum vltores teſtes facerent. Ex quibus

Aetoli & Parthi.

Hyrcani & Medi.

Confœderatio ad ſceluſaliquod patrandũ.

Calamitate preſſi apud Scythas.

Belli indicendi mos apud Rom.

verbenarius gramen cum terra euulſum ferebat ex arce, legatúſque filo lanæ capite velato, res ſibi dari clara voce poſceret, quæ clarigatio dicta, his verbis: *Iouem ego te ſtem facio, ſi ego impiè iniuſtéque illas res dedier populo Ro. mihíque expoſco, tum patriæ compotem nunquam ſinas eſſe.* Quæ ſi præſtituta die non darentur, poſt dies tres & triginta (tot enim ſolennes fuere) pater patratus, qui fecialium princeps erat, pariter coronatus bellum indiceret. Non enim cuicunque ex fecialibus, ſed ſoli patri patrato indicendi belli facultas erat: quem fecialis verbena caput & frontem cingens, indicendi belli aut percutiendi fœderis prĩcipem faciebat. Ibat enim pater patratus ad hoſtiũ fines, & verba ſolẽnia præfatus, bellum à populo Romano contra præſcriptos hoſtes, ob legitimas quas cenſuerat cauſas, clara voce indicebat. Poſt quam clarigationẽ mos erat, vt de ſenatus cõſilio, & populi iuſſu, fecialis haſtam ferratã, aut ſanguineam præuſtã, ad fines illorũ iaceret: & nõ minus tribus puberibus præſentibus bellum indiceret, & ita denũciari & indici iuſtũ piũque bellum putauere. Poſt quæ quaſi claſſico perſonato, ſublatis cõmerciis, militi arma capere, & copias cogere licebat, ad hoſtes ducere, excurſiones facere, prędas agere, fines populari, eóſque ferro igníque vaſtare, frumẽta ſuccidere, ædificia incẽdere, atque omnia hoſtiliter agere. Apud Carthaginẽſes haſtam mittere vel caduceũ, belli pacíſque ſignũ fuit. Gallorũ mos habuit, vt Druidis iubẽtibus, quum bellum indicendũ foret, armatum conciliũ indicerẽt, penes quos arbitrium bellorum & pacis erat: & qui nouiſſimus accederet, nouis exemplorũ modis afficeretur. Tũc enim principiũ bellorũ eſſe, & arma legitimè indicta putarũt. Græcis verò in vſu fuit, vt fecialis, poſt res repetitas, ſi ad conſtitutam diem nõ darẽtur, arietem in hoſtium agros ſtatim immitteret, eo modo bellum indictũ, & armis vti licere arbitrati. Corinthiis & pleriſque gẽtibus per caduceatorem bellũ indicebatur, qui in pacis argumentũ, caduceum circũdata effigie anguiũ inuicem cõnexorũ deferebat: quẽ tamen nõ admiſiſſe, aut finibus excedere iuſſiſſe, nulli fraudi fuit. Indis verò anchora erat pro caduceo, Carthaginẽſibus teſſera. Apud Syros ſignum dextræ, quod apud Lingones erat hoſpitij ſymbolũ, Perſę lactatẽ

Verbenarius Clarigatio. *Pater patratus.* *Haſtæ proiectio.* *Carthaginenſes.* *Galli.* *Græci.* *Corinthii.* *Indi.* *Syri.* *Lingones.* *Perſæ.*

Athenienſes. *Lacedæmonii.* *Græci vbi cõgrediendum cum hoſte* *Pyrophorus.*

herbam, velut caduceum & pacis ſymbolum ferebãt. Athenienſes Ereſionẽ cum indumento pro caduceo habebant. A Lacedæmoniis per præcones ſæpe bellum indictum eſt, apud quos mittere legatos cum lana, comminatio cenſebatur, niſi paritum fuiſſet, ſe mandata exequuturos. Præualuítque Græcorum mos, vt quoties procinctæ acies congredi parant, ante prima ſigna ſtaret vates laureos ferens ramos & corollas, cui pyrophoro dixere nomẽ, quoniam lampada præferret: quem violare, ſummum habebatur nefas, quòd legati munere fungeretur, vtque in fœdere percutiendo hiceteria, hoc eſt, oleæ ramum cũ vitta lanea legati ferant: quo prætenſo, ab omni ſæuitia hoſtili & violenta incurſione tuti erant. De ſagminibus verò etiam apud Martianum iureconſultum de diuiſione rerum, teſtatum inuenimus, cuius verba ſunt: *Sagmina ſunt herba quas legati pop. Rom. ferre ſolent, ne quis eos violaret, ſicut legati Græcorum ferunt quæ vocantur hiceteria*: tametſi cerycium dici oportere nonnulli putent: κηρύκιον enim legatorum ornatus erat: ἱκετεύειν ſupplicare dicitur. In qua quidem re ſcitu dignum eſt, olim Dario cõtra Scythas pugnaturo, ab illis caduceatorem miſſum cum aue, mure & rana, ac ſagittis quinque, tacitis ambagibus nullas opes contra Scythas præualere ſignificãtes.

l. ſanctum. ff de re. diuiſio. *Sagmina.* *Mart. Iuriſconſul.* *Cerycium.*

Aliud ius fecialium. *Sodalitati & hoſpitio renũciare.* *Tybarenorum erga hoſtes iuſtitia.*

Illud quoque in iure fecialium quęſitum eſt, vtrum regibus contra quos ſumuntur arma, an verò in regni finibus, aut aliquo eius præſidio bellum indici oporteret: & an ſi contra ſocios fœderatóſque arma ſumenda eſſent, amicitiæ prius renunciari neceſſe foret. Et placuit, ſiue coram, ſiue in prę ſidio, ſiue ſodalitati & fœderibus renunciatum fuiſſet, ſiue non, quodcunque eorum factum eſſet, ritè id factum videri. Eſt tamen obſeruatum, vt ſiqua contentio inter amicos intercederet, ſodalitati prius & hoſpitio renunciari: nam & Germanicus Piſoni prius amicitiam, & Criſpinus Badio hoſpitium remiſit. Amaſis quoque animo præſumens Polycratis ruinam ex ſucceſſu continuæ felicitatis, vt minus doleret, miſit qui ſodalitati & amicitiæ renunciaret. Erátque moris priſci, quoties dirimerent amicitias aut ſodalitates, etiam domo interdicere, íſque finis gratiæ foręt. Neque omiſerim Tybarenos adeò iuſtos, vt non prius cum hoſte congrediantur, quàm diem,

locum,& decertandi horam,ex fide per feciales hoſti renunciarent. Quódque nonnulli prodiderunt id quod mihi non probatur,& pro certo affirmare non auſim, legatum populi Romani, ſi mandata minus vera attuliſſet, aut parũ integra fide fœdus percuſſiſſet, velut ſi populus mandata dediſſet,perinde teneri & fœdere coërceri.

Pleraque veterum prænomina vnde deducta fuerint, & denominata, & de Nonis Caprotinis quæ tradantur.

CAPVT. IIII.

QVæri à pluribus audio, vnde veterum illa prænomina,Spurius,Sextus,Caius,Cneus, Titus, & pleraque à veteribus vſurpata, deducta fuerint: quæque vis prænominum foret.Et dum priſcos ritus,veterúmque exempla cura cogitationéque admitto, dúmque antiquitatis monumenta colligo,inuenimus Romanos antiquiſſima prænomina velut notiſſima, non integris dictionibus, ſed ſuccisis & ſimplicibus literis notare,vt T.pro Tito, L.pro Lucio,Q. pro Quinto: modò duplici,vt Cn.Sp. pro Cneo, Spurio: nonnunquam triplibi,vt Sex. pro Sexto. Et Cneos quidem à generando, Titos à tuendo denominati:alteros,tãquam ſobolis procreandæ auſpicia ſortiti:alteros, quaſi tuendæ patriæ omen aſſequuti forent. Vnde & Titulos, quòd patriam tuerentur, vel quòd inſignia capitis ea ornamenta ferrent,quibus Titulos dixere nomen,dictos autumãt: ſicut Spurios,ſine patre genitos denominari. Fuit enim priſci moris,vt quum ſine patre certo aliquem notarent, illum non exarata dictione,ſed per ſimplices diuiſáſq; literas, ſcilicet per S & P, ſine patre ſignificarent. Lucios quoque & Manios ferunt,alteros quaſi oriente luce, alteros quaſi mane editos: & Poſthumos,quòd poſt patris obitum editi eſſent,nuncupari. Sexti verò, Quinti & Decimi, tum Nonij,Septimii & Octacilii, à numero genituræ indita nomina fuere.Plerique à Tullo Hoſtilio Quintios,ſicut Seruilios, Tullios, Geganios, Curiatios & Cloelios,ex Albanis Romam aduocatos ferunt. Erátque proprium Quintiorum familiæ,vt viri æquè ac fœminæ, nullo tempore vtantur auro. Mamercos (quod nomen

Prænomina non integris literis. *Cnei.* *Titi.* *Tituli.* *Spurij.* *Lucij.* *Manij.* *Poſthumi.* *Sexti.* *Quinti.* *Decimi.* *Nonij.* *Septimij.* *Octacilij.* *Seruilij.* *Tullij.* *Geganij.* *Curiatii.* *Cloelii.* *Mamerci.*

Martii. Oſcum eſt) à Marte genitos dicunt:ſicut Martios,quod *Caius.* AEmyliorum prænomen fuit proprium. Caius vero & *Caia.* Caia,æquè viris ac fœminis prænomina frequentia fuere,maximè in ſolennibus nuptiarum vſurpata, videlicet Caiæ Cæciliæ,quæ Tanaquil dicta eſt,fœlix fauſtúmque coniugium fortunáſque augurati.Quod etiam frequens prænomen Tarentinis ferunt,quo brutum, terrenum & colonum hominem deſignabant:Siquidem γέα terra eſt, vnde γεῖος & γάϊος deducta volunt. Et tametſi in veteribus monumẽtis C.litera Caium denotaret,ea tamen inuerſa hac figura Ɔ.Caiam deſignauit.Illud tamen admonitu non inutile duxerim, neminem Romanorum ſine *Quare prænomina instituta.* prænomine appellari:idque ex eo inſtitutum,quod quum inter Romulum & Tatium ſocietas & cõmunicatio imperii inita eſſet,vt vna cõnſenſio,vnus populus, vnà mẽs atque idem corpus,ſublato diſcrimine notaretur, vt Romani Sabinorum,Sabini Romanorum nomina ſuis nominibus præponerent,æquato regni iure, & conſociato imperio,cautum fuit. Quare prænomina veterũ fuiſſe ex Sabinis nominibus deducta,multorũ opinio fuit.Quin- *Prænomina ex Sabinis nominib⁹.* etiam excellentes viros,& principali dignitate inſignes, ſolis prænominibus nominaſſe,magnificẽtius honeſtiúſque duxêre, tanquam ob illorum amplitudinem vulgò *Serui & mancipia.* noti & conſpicui forent.Cúmque mãcipiis & ſeruis nullum cognomentum aut prænomen veteres impartirent, *Manumiſſi.* ſolóque appellarent nomine: ſiquando tamen manu emiſſi,libertatem meruiſſent, vt inter ſeruilem perſonam & liberam diſcrimen nominis foret, cũ illis ordo,honos & locus acceſſerit,prænomina patronorum, ac ſi diſciplina & cultu Romano eſſent educati, ſæpiſſimè ſibi arrogarunt : quare Marcipores, Lucipores, Publipores, à Marco, Lucio, & Publio, multi ſeruitute exempti,nuncupati ſunt. Nec modò libertorum hoc fuit proprium, *Adoptiui.* ſed adoptiui filij & arrogati, adoptantium ſæpe nomina & prænomina, atque cognomenta deſumpſere. Inter quos erant Addicti,qui tametſi nomẽ,prænomen ac tribum in præſenti habeant: illos tamen ſeruiſſe,& ſub al- *Addicti.* terius mancipio fuiſſe liquet. Fuere autem Addicti, qui quum non eſſent ſoluendo, creditoribus addicebantur: mox precio perſoluto, ſeu quauis cauſa, etiam citra do-

mini voluntatem ſeruitute exempti, & libertate donati ſunt. Præter hos erant Abſciſſi & leones æqua ferè conditione ac ſerui: nullo cognomento aut ordine, infames. Nanque ſenatuſconſulto prohibitũ erat, ne abſciſſi, quibúſque virilia execta forent, vtpote ſemiuiri, aut lenones, quærendi iuris aut poſtulandi cauſa, tribunalia adirent. Ideo Vectilius leno in cauſa teſtamentaria à Q. Metello deiectus fuit, & à ſubſellio prohibitus, quia leno erat, quem pro libero propterea habendũ non cẽſuere. Eſt tamẽ literis proditũ, vt niſi inter ingenuos, aut ex ingenuis oriũdos, nullũ gentilitatis cognomen foret: nã ſeruorum libertorúmque nulla cognatio, nec gentilitas erat. Apud Athenienſes verò conſtitutũ eſt, vt nemo ex fœmina genitus, maternum ſibi nomẽ adſciſceret: nam fœminis indere familiæ cognomẽta lege vetabatur. Id quod æquè à Romanis factitatum cõperimus. Tum, ne quis illas Athenias vocaret, edicto cautum fuit. Ediuerſo apud Lycios: nam ex matribus, non patribus gẽtilitia fuere nomina, filiáſque nõ filios ſuos habuere hæredes: plúſque honoris fœminis quã viris tributũ eſt. Neque omittendum, Nonis Iul. quibus è vita cõceſſit Romulus, quas Caprotinas & vulgi fugam appellant, Romanos vrbe excedentes, ad Capreæ paludem ſacra facere: dúmque ad rem diuinã vadunt, veterum prænomina, vt Caium Lucium, Martium, aliáque priſca nomina inclamare: ſicut in Oſchophoriis Athenienſes ob Ægei mortem, dolentium voces imitantur. Ancilláſque cultu decoras, in matronali habitu cum occurrentibus prælij imaginem effingere, quod olim cũ Latinis Romani geſſere, vnde celebritatis cauſa & origo eſt, tectáſque vmbra caprifici, epulas & alia lætitiæ inuitamenta celebrare. In quibus ſacris hoc ſeruari meminimus, vt inter ſolennia de craprifici lacte apponatur. Illud præterea notatũ eſt, Romanas mulieres ſine cognomẽto, ſolis prænominibus adiecto nomine denominati. Quòdque Marci pronomen, velut pernicioſum & infame, plerique moguopere deuitarunt, poſtquam M. Manlio crimine affectati regni turpi iudicio conuicto, ne cui gentili nomen M. Manlio foret, ſenatuſconſulto cautum fuit: quòd generi & nomini ſuo inuſtam dedecoris notã attuliſſet: ſicut Claudia gẽs, propter gẽtilium flagitia, cum

Abſciſſi. Lenones.

Gentilitatis cognomẽ ingenuorũ.

Fœminæ non indebant familia cognomenta.

Lyciis fœminæ magno in honore.

Nonæ Caprotinæ.

Oſchophoria.

Ro. mulieres ſolo prænomine denominabãtur.

Marci prænomen vitatum.

Lucii prænomen vitatum à Claudia gente. *Cnei & Lucii prænomina in honore apud Domitiam gentē.*

Luciorum alter cædis, alter latrocinii damnatus foret, ad diluendam memoriam dedecoris, Lucii prænomen deuitauit. Quóque Domitia gens cæteris prætermiſſis, Cn. & Lucii prænomē peculiare ſibi deſumpſit. Siquidē ex Ænobarbis (autore Trāquillo) cōtinua ſerie tres, Lucii: reliqui verò, Cnei prænomina eadem ſerie vendicarnnt.

Quid ſit apud iureconſultos heliocaminus, quid zeta, & vnde deductum nomen, & denominatum.

CAPVT V.

IN circo flaminio, dum poſt immodicos calores ſolē occiduo deambularemus, adiit ad nos contubernalis meus quiſpiam proficiens in iure ciuili. Sed nimis ineptè glorioſus, & percontatus eſt, quid eſſet quod Vlpianus de ſeruitutibus vrbanorū dixit: Quòd ſi arbor à te compacta, heliocamino meo ſolem adimeret, eò quòd vmbram facit in loco heliocamini, id contra ſeruitutem tibi facere non licere. Quid eſſet heliocaminus, percontabatur. Cúmque de verbi ſignificatu ambigeretur, dixi heliocaminum vaporarium quoddam ſolare, & apricum locum dici, ad quem ſol hybernus accedens, ipſum euaporat & calefacit, deductū nomen ἀπὸ τȣ̃ ἡλίȣ καὶ καμίνȣ, id eſt, ſolis vaporario ſeu æſtuario. Fuiſſéque moris priſci, vt iuxta zetam heliocaminus conſtruatur. Zeta enim locus erat vnius cubiculi capax: ſolem hybernum proſpectans ita conſtructa, vt per heliocaminum vaporem acciperet. Erat enim cubiculum hybernum frigori accōmodatum, quod nunc ſole, nunc igne æſtuaret. Quare Heliogabalum Indicos odores ad vaporandas zetas accendere conſueuiſſe, autores tradunt. Fuit ergo opinio Vlpiani, quod ſi heliocamino meo & vaporario eiuſmodi, ad quem ſol admitti debet, arbor per te compacta officiat, ita quod ad eum admitti nequeat, id velut contra ſeruitutem factum, non ritè factum videri.

Heliocaminus.

Zeta.

Quando primùm interregnum cœptum fuerit, & quibus de cauſis interreges Romæ creari conſueuerint.

CAPVT VI.

Interreges quādo primū creati.

QVo tempore Romulus ad Capreæ paludem humanitatem exuiſſe fertur, ſatis conſtat patres conſcriptos

ſcriptos de regni ſucceſſore ſolicitos, decem decuriis factis, ſingulíſque in ſingulas decurias creatis, vt decem imperitarent, vnúſque cum inſigniis imperij & lictoribus eſſet, interreges creauiſſe, quod imperium per orbem ire, & quinque dierum ſpatio terminari iuſſerunt. Alij per ternos quaternóſque dies, interregni ſpatium per ſingulos iuiſſe, atque anno vno ſenatores, qui centum numero erant imperium tenuiſſe ferunt. Plerique aſſerunt, cùm ducenti ſenatores eſſent, à patribus fuiſſe conſtitutum, vt per quinos dies ſinguli qui faſces & imperij inſignia habebāt, imperitarent: functúſque imperio primus ſecūdo, & reliquis deinceps regni curam munúſque traderet. Nonnulli putant, quòd cùm centū & quinquaginta patres eſſent, ſinguli cū faſcibus prodeuntes, ſex noctis horas, & ſex diei Quirino imperitarunt, & ſacrum fecerunt: tantūdem Tatio, qui regni conſors erat, annuúmq; interuallum fuiſſe: donec Numa Pōpilio rege creato, Romulo regni ſucceſſor datus eſt. Manſitque mos poſt exactos reges, vt ſiqua fortuna aut caſu cōſules creari nequirent, vel vitio creati forent. aut ſiqua turbulenta confuſio & neceſſitas premeret, donec de conſulatu decerneretur, aut dictator Reipub. daretur, interreges præeſſent, qui populo vice conſulum iura darent. Quinetiam ſi cōtentio inter patres & plebem foret de magiſtratibus creandis, aut abſentibus cōſulibus comitia haberi nō poſſent, vel vitio creatis magiſtratibus auſpicia renouari oporteret: vel conſulibus morte ablatis, de comitiis & creandis conſulibus cōtentio eſſet, interreges creari compertum eſt, vt eſſent qui comitia haberēt, magiſtratúmque munia obirent. Qui quidem interreges ſine populi ſuffragio, ad concilium plebe non admiſſa, à patribus tantùm auſpicatò creabantur. Quotiéſque per interregem comitia fiebant, in patrum poteſtate euentum comitiorū fuiſſe liquet: quippe nemo interrex qui autor comitiorū foret, niſi ex patribus erat. Dicebat verò conſulem plerunque interrex ex patrum decreto, quem ipſi voluiſſent, quod officium prodendi interregem, oratoris fuiſſe autumant: poterátque non modò prætor, ſed conſul aut dictator interrex fieri. Et ſiquando proditus interrex, munus pro quo dicebatur, exequi nequiret, exacto dierum

C L. patres

Interreges quando, & qua de cauſa crearentur.

Patres interregem creabant.

quinque ſpatio, alius ſuccedebat, qui vices ſuſciperet, donec per ſingulos in orbem irent, vt modò tertius, nunc quintus, aut quartus, nonnunquam quartuſdecimus, plerunque vigeſimus proditus interrex, conſules magiſtratúſve faceret, aut comitia haberet. Quos quidem interreges dũ honori præerant, cõſulum vicem gerere, idémq; iuris & poteſtatis habere, haud dubiũ eſt, donec abſoluto Reipub. munere, interregum poteſtas finiretur. In quo id plerunque eueniſſe comperimus, vt proditus interrex, comitiis quæ ipſe habuiſſet, conſul crearetur: ſicut de L. Poſthumio Metello traditur, qui his comitiis quibus interrex præerat, cum Iunio Bubulco cõſul factus eſt. Qui etiam tantæ poteſtatis erãt, vt legem ferre poſſent, ſenatum conſulere, & conſulis munia obire. Hoc quoque dicere haud piget, ſine cauſa interregem dicere haud licere: ſed quum turbulentæ confuſiones, aut tumultus comitia impedirent, & niſi ad quartũ calend. Febr. creari non licuiſſe. Et ſiquando comitiorum cauſa interrex proditus eſſet, quod plerunque vſu veniebat, nunquam ab eo qui primus proderetur, ſed qui ſecundò aut tertiò ac deinceps in orbem iſſent, vel comitia haberi, vel dictatorem dici, aut conſulem vel tribunum creari. Fertur verò Sylla, cùm ſummæ eſſet potentiæ, conſulibus morbo ſublatis, per ſenatum interregem creari mandaſſe: ſcilicet qui non conſulum comitia exemplo veteri indiceret, ſed vt ſe dictatorem ad imaginem antiquitatis, indictis comitiis crearet. Neque negauerim Cæſarum temporibus nullum interregnum fuiſſe, quum vnius imperio occupata Repub. ſenatus eſſet negligens & remiſſus, & vix vlla foret libertatis imago, niſi poſt Aurelianum, quum de principe deligendo ſenatus opinione vaga duceretur, & cum militibus tumultuantibus non conſentiret, per ſex menſes deligendo principi interregnum fuiſſe: donec Tacitus in imperio aſſumptus fuit, qui ſummi principis ſpem oſtendit. Tametſi morte ſublatis Cæſaribus, quoties de principe deligẽdo ambigebatur, ad ſenatum Romanam rem pertinuiſſe, multiplici exemplo probatum ſit: quod Traianus facere deſtinarat, vt ſi quid ei eueniſſet humanitus, principem Reipublicæ ſenatus daret.

Qui interrege creabantur.

Interregum munus.

Interregum poteſtas.

Interregem temerè dicere non licebat.

Cæſarum temporibus nullum interregnum fuit.

Cæſa. morte ſublatis ad ſenatum res Rom. pertinebat.

Sacrificium Latinarum quomodo in Albano fiebat, & quæ erant feriæ, quive populi ad ſacrum conuenirent.

CAPVT VII.

ROmanos conſules comitiis creatos, ſortitis prouinciis, aut extra ſortem datis, Latinas ferias indicere conſueuiſſe, planè perſpicuum eſt: Iouíque Latiali in monte Albano ſacrum facere, quod Latiar dixere, vbi carnem Latinis populis dare mos erat, quæ viſceratio dicta. Eſt enim mons Albanus inter Albam & vrbẽ Romam tractu ferè pari diſiunctus, vbi tẽplum à Tarquinio Superbo Ioui Latiali conſtructum ferunt, ſacrúmque inſtitutum, ad quod Latini populi numero ſeptem & ſexaginta, ſtato tempore, nonnunquam noctu ad lumina frequentes conuenirent, ibique nũdinas haberẽt: vtque alij agnos, alij caſeos, nonnulli lac, plerique molam ad commune epulum afferrent, & vnà taurum immolarent, concordi ſuffragio ſtatutum erat: tauróq; immolato, & cæſa victima, ritéque ſacrificio perfecto, vt quiſque populus qui ad ſacrũ acceſſerat, & quæque ciuitas carnẽ poſceret, de tauróque partem acciperet, priſci moris erat. Principatus verò ſacri & publici concilij caput, haud dubiè penes Romanos fuit. Quas quidem ferias conceptiuas, non ſtatiuas eſſe multi putarũt. Cùm enim feriarum quatuor eſſent genera, ſtatiuæ, conceptiuæ, imperatiuæ, aut nundinæ: Statiuæ fuerunt, quæ ſtatis diebus ac menſibus ſeruantur, vt Saturnalia, Lupercalia, Agonalia: Conceptiuæ, quæ in diem certam à põtifice vel magiſtratu concipiuntur, vt Latinæ, Sementinæ, Paganalia, vel Cõpitalia: Imperatiuæ, quas conſul prætórve, aut pontifex maximus pro arbitrio indixit: Nundinæ verò ſemper paganorum habitæ ſunt feriæ, quas Hortenſius nefaſtas eſſe ſanxit, vt ruſticis qui nundinãdi cauſa in vrbem venerant, lites componere, & leges accipere facultas foret. Quod quidem ſacrum velut anniuerſariũ ſine piaculo nec prætermitti, nec ſupprimi poterat. Ideo ſi dilatum aut omiſſum foret, piaculũ admitti putabatur: nanque illud iterari, aut intermitti, vel non ſuo tempore celebrari, prodigium erat. Propterea Caio Flaminio, quòd ſecundo Punico bello conſul Latinas non indixiſſet, neque ſacrum in

Viſceratio. Albanus mons. Templum Iouis Latialis. Feriarum quatuor genera. Statiuæ. Cõceptiuæ. Imperatiuæ. Nundinæ.

Albano feciſſet, ſed lixæ modo ſine more, ſine auſpiciis ad exercitũ profectus eſſet, dirũ fuit, & haud multò pòſt publica clade expiatũ: ſiquidem ad Traſimenum, quum incõſulta audacia in hoſtes irruiſſet, depulſis & diſſipatis copiis, totóque exercitu profligato, & nefanda cæde afflicto, prætermiſſi ſacri pœnas dedit. Quod ſi in eo ſacro non omnes Latini carnem accipiſſent, ſed aliquid dilatũ præteritûmve fuiſſet, aut neglectæ cæremoniæ, intermiſſũmve ſolenne eſſet, tãquam non ritè exhibitũ foret, denuò inſtaurari oportebat. Ea verò quæ non anniuerſaria, ſed calendaria dicuntur ſacra, ſi quo caſu aut fortuna dilata, vel ſuo tẽpore omiſſa forent, & differri, & nouari, & repeti poſſe ſine piaculo veteres credidere. Has ergo Latinas Tarquinius á principio in vnam diem indixit: poſt reges verò exactos, altera populi iuſſu adiici cœpta fuit. Demum reſtituta plebe quæ ad ſacrũ montem ſeceſſerat, in tres aut quatuor dies indictas à conſule vel præfecto latinarum fuiſſe: interiecto deinde tẽpore, in decem dilatas ſeruatáſque inuenimus. Vltra quos, duo etiam poſt Latinas religioſi dies habiti, quo tempore ſolenne ludicrum in Capitolio fieri, quadrigæque concito curſu decertare, victórque certaminis in palmam victoriꝫ abſinthium bibere ſolebat: quibus diebus ſi cũ Latinis & populo Romano bellum inter eos aut dimicatio foret, induciæ dabantur. Nanque indictis feriis Latinos populos inuicem arma ſumere, aut acie decernere, vel agro hoſtili modo vaſtare, ſine graui prodigio non licebat: tunc enim odia offenſionéſq; quieſcebãt. Cúmque poſt pugnam cum Veientibus ad Veſuuium, fœdus ictum fuerit cum Laurentibus, deinceps ſingulis annis poſt decimum Latinarum denuò innouari ſeruatum eſt. Sed ſicut hoc ſacrum in Albano, ſic Veneris templum Lauini celebre Latinis populis erat, ad quod cõuenire, & annua ſacra ſtato die facere aſſuerant, quorum Ardeates (qui antiſtites templi erant) præcipuam geſſere curam. Manſitque in poſterum, vt ſi quod nomini Latino impendêret bellum, vitandæ iniuriæ cauſa, in Albano, aut ad lucum Ferentinæ, quid facto opus foret, communi conſilio decernerent. Anagnini autem concilium Hernicis populis in circo quem maritimũ vocant, indicebant. Græcis verò

Cæremoniæ Latinarum Calẽdaria ſacra.

Dies duo religioſi poſt Latinas.

Veneris tẽplum apud Latinos. Concilium Latinorum in Albano aut luco Ferentino Anannini.

conuentum Amphictyonum ab Amphictyone Heleni filio inuentum, quod fuit ſanctiſſimum Græciæ cõcilium, huius inſtar ſacri tenuiſſe dicunt, ad quem duodecim floſentes Græciæ vrbes initio veris & autumni conuenire, & Cereri ſacrum facere, déque maximis rebus communi decreto decernere ſolebant: quod ad Thermopylas indicebatur, & Pylaicum vocant. Fuere autem populi qui exciti ſedibus illuc cõfluebant, Iones, Dorii, Perrhœbii, Bœotii, Magnetes, Achæi, Phthii, Melienſes, Dolopes, Ænianes, Delphi & Phocenſes. Præter quos Homoloctos populos huius ſacri imaginem prætuliſſe tradunt. Diſſecto enim in minimas partes boue immolato, fœdus iũgunt, & ſacrum faciunt. Nec deſunt qui Dianæ templum, quod eſt in Laconiæ finibus, huius figuram obtinere dicant. Illic enim Lacones & Meſſenii ſtatuto ſacrificio, quod in diem certam quotannis faciunt, crebra concilia indicũt, & aduerſus maximos conatus de ſumma rerum conſultant. Lugduni quoque vbi Arar Rhodano commiſcetur, communis ara finitimos conciuit populos numero ſexaginta: ad quod ſacrum ſinguli euocati, ingenti coacta manu, aduentabant, déque rebus magnis indicto cõcilio decernebant. Concilium quoque Ætolorum quod Panætolium vocant, magni nominis fuit, in quo niſi in Panætolico & Pyrrhiaco concilio de bello vel pace decerni nihil poterat. In Palladis Ioniæ templo Pambœotia ſacra, cõcurrente Bœotia tota, & concilia populorum magno cõcurſu ad omnes hoſtium motus frequentia fiunt. Et Panægyres Athenis quinto quoque anno, atque in Neptuni templo Heliconii ab vniuerſis Ionibus conuentus & ſacrum fit, quod vocant Panionia. Fuítque alter conuentus Amphictyonum in Troezena templo Neptuni inclyto, quò ex ſeptem ciuitatibus populi ad commune ſacrum pari vſu & commercio coibant. Hæ fuere, Athenæ, Praſium, Epidaurus, Aegina, Nauplia, Orchomenus, & Mynius. Apud Cares autem Chryſaorei Iouis templum omnibus Caribus communis concilii locus erat. Et Sybaritis Omarii Iouis delubrum, in quo Sybaritæ, Caulonitæ & Crodematæ conueniunt. Et Doriis in Epitropio Apolline, ad quem conuenientes cum vxoribus & liberis ſacrificant, ibíque ex omnibus oppidis & vicis, ſiqua cõ-

Græci. Amphictyones.

Lugduni ara.

Ætolorũ concilium.

Bœotorum

Athenienſium.

Ionum conuentus.

Amphictyonum conuentus in Troezena.

Carum.

Sybaritarũ

ſultatio fieret, ciues & incolæ concilio adeſſe aſſuerant. Præ cæteris verò Senonum conuentus fertur immaniſſimus, quò omnes eiuſdem ſanguinis, ſtatuto tempore in ſyluam religione ſacram conueniunt: cæſóque publicè homine, barbara feritate victimam faciunt, & de bellis conſultant. Præter quos fuit conuentus in Olympia Dianæ Alpheoniæ, iuxta Alpheum: ſicut Elaphiæ & Daphniç ac Laureæ, qui annis ſingulis ſtato die celebrantur. Vni ſoli feruntur Britanni, qui quum variis factionibus laborent, ad propulſandum commune periculum, nullos aut pauciſſimos conuentus habent. Ita fit, vt cum vires conſociatas non teneant, dum ſinguli oppugnantur, vniuerſi ſuccumbant. In Albano autem, qui populi conuenirent, & carnem poſcerent, hi fermè traduntur, Albenſes, Albani, Eſolani, Accienſes, Abolani, Nubetani, Bolantii, Coretii, Ortenſes, Latinienſes, Longani, Manates, Macrales, Munienſes, Olliculani, Octulani, Pedani, Pelletaurini, Querculani, Sicani, Siſolenſes, Tolerenſes, Corniculani, Ficulei, Vetuſcamerii, Amerioli, Tutienſes, Venatulani, Vicellenſes. Præter hos fuere Ardeates, Violanenſes, Bubetani, Corni, Varientani, Gabini, Lauinienſes, Lauiniatæ, Lauicani, Nomentani, Bouillani, Prçneſtini, Atriciani, Scaptemii, adde etiam Laurenſes, cum quibus & Romanis poſt decimum Latinarum, ſingulis annis fœdus renouatur, vt percenſuimus.

Seuonum.

Conuentus in Olympia.

Britannorum.

Qui populi in Albano cõuenirẽt ad ſacra Latinarum.

Qui ludi Olympici, qui Pythii, qui Iſthmii, & qui Nemei, olim apud Græcos, & qui Circenſes Romæ fuerunt.

CAPVT VIII.

QVæ victoribus præmia in ludis Olympicis fuerint, quibúſve coronis donarentur, à nõnullis quæſitum eſt. Olympicos enim ludos propter Olympii Iouis delubrum, quod in Achaia fuit celebratiſſimum, dictos accepimus, qui iuxta Piſam & Elidem in campo cui Olympia nomen, magno conuentu totius Græciæ, certamine gymnico & equeſtri celebrari conſuerant: quod delubrum in agro Piſano ab Elide trecentis ferè ſtadiis aberat. Piſæ autem pars erat Olympia. Quos ab Hercule inſtitutos in Pelopis honorem anno mundi quadringenteſimo ſupra

Olympici ludi.

Olympicos ludos quis inſtituit.

quatuor millia, fama diſtulit: in quibus primus Corœbus, qui olympia viceret, fuiſſe traditur. Ipſúmque Herculem ſtadium illic metatum, quod maius quàm reliqua fuiſſe memorant. Qui quidem Hercules non is fuit, qui ex Ioue & Alcmena natus fertur: ſed qui in Creta genitus, inter Idęos Dactylos adnominatus eſt, certantibus ibidem Hercule, Pœneo, Epimede, Iaſio & Ida fratribus Idæis. Nonnulli ab Iphito eius filio, & Lycurgo olympicos inuentos primùm autumant. Plerique Oenomaum ludos & equorum curſus apud Elidem edidiſſe volunt, quorum præfecturam Elei longo tempore habuere, in quibus Agrigentini equi atque Aetnæi ſemper præceleres habiti, & ex Epiro primas in olympiacis meruere, atque ex Venetia, in ſacris certaminibus ſæpe nobilitati ſunt: præcipui verò Nyſæi, quibus Perſarum reges vtebãtur, & apud Eleos educati, quibus nõ ſegnis equorum cura fuit: quippe qui equas finibus eductas iniri faciant, quòd eſſet experimento cognitum, mirę felicitatis prolem inde prouenire: ſicut apud Argiuos ad lucum Agenoris hircos pecudibus admittunt, vt fœcundiſſimos habeant fœtus, vberes & quæſtuoſos. Laudatúrque Atheas rex Scytharum, quòd tanto equorum ſtudio flagrarit, vt equum ipſe pecteret, & manibus ſuis ornaret: qui quum à legatis Philippi cõſpiceretur, an ipſe idem faceret, interrogauit. Fertur tamen Alcibiades ſeptem quadrigas mirę pernicitatis ad Olympia deduxiſſe, & victor fuiſſe, & Hecratites Theſſalus equa prægnante olympia viciſſe. Atque Archidami Spartanorum regis filia inter fœminas victricem palmã tuliſſe. Ab Homero autem celebratur Clytoneus Phæacum velociſſimus, in palæſtra Euryalus, in ſaltu Anchialus, in pugilatu Laodamas, in diſco Elatreus. Præ cæteris proditur Theogenes curſu, lucta & pugillatu ita celebris famæ, vt mille & ducentas coronas tulerit. Et Glaucus Demyli filius, qui cum ipſum arantem pugno excuſſum vomerem, aratro indidiſſe conſpiceret, pater admirans illum, produxit in Olympia: & quum arte aduerſarii eluderetur, pater clamauit, τὴν ἀπ' ἀρότρου, id eſt, vulnus ab aratro, vt tam fortiter percuteret, ſicut olim pugno vomerem aratro indiderat: quod ille audiens, & tunc vicit, & ſæpe aliàs. Hóſque ludos qui varii & multipli-

Agrigentini & Aetnæi equi.

Hirci pecudibus admiſſi apud Argiuos.

Atheæ equorũ ſtudium.

Qui Olympia vicerint.

Odyſſ. 8.

Ludi Olympici varii.

ces erant,(nam palæſtra,pugnis,curſu & lucta certabatur) quinto quoque anno celebrari: quod tẽpus olympiadem dixere, vnde Græci annorum curricula & tempora dinumerant. Atque in his decem præfectos ſorte ductos diiudicare,celebris fama eſt,victoréſque quorum virtus præcipua fuit, oleaſtro coronari vel caliſtephano, (oleæ enim genus erat) velut grande virtutis præmium ferrent, & præter coronam,victori ſtatuam olympiæ dicari:tametſi olympię victorem coronis aureis aut æneis vulgo donari quandoque proditum.Antea enim in ſacris certaminibus arboris ramus pro corona fuit. Sic Athenis panathenæa,quibus peplum Mineruæ ferebatur,ſingulis luſtris ſunt fieri ſolita,in quibus ſolenni carmine per tubicinem & præconem ludicrum indicebatur,nudóſque ad certandum ingredi athletas,neque congreſſurum quempiam cum quo certaretur eligere,ſed cũ primo prodeunte congrediendum eſſe.Neque ad ſpectandum mulieres admitti,præter vnam Pherenicem,quæ mater,filia & ſoror olympionicarum fuit,& Cereris ſacerdotes mulieres neque barbaris pugnare licere,lege canebatur.Sicut Milciadi certamen equeſtre & gymnicum Cherſonitæ fecerunt,in quo nulli Lampſaceno pugnare permittitur.Proditúmque memoriæ fuit à prima olympiade vſque vigeſimam ſextam, Eleos Olympiaco ſemper certamini præfuiſſe: in quo licet prius athletæ ſubligacula ferrent, poſtea Lacedęmonij decertantium corpora nudari,mox oleo perfundi edocuere.Primus enim qui nudare corpora in olympiis aggreſſus fuerit,Hacãtus Lacedęmonius fuiſſe traditur.Antea enim pudori ducebant,nudatis corporibus apparere in ludis.In his quoque inſtitutũ, vt qui largitione corruptis aduerſariis,pugnarent, quique athletæ ad præſcriptum tempus non venirent,mulcta plecterentur:vtque nefario ſcelere conuicti,aut crimine damnati, nec in certamen venirent, neque ante commiſſionẽ ſpectaculi,ad immolandum accederent:quippe athletarũ parentes,&omnem ſtirpem citra labem eſſe voluerunt.Sorte quoque duci ad pugnandum paria athletarum,& de loco inter ſe pugiles decernere,exemplis ſæpe probatũ eſt. Quæ ſortitio fiebat, vt calculis in vrnam coniectis,binę compares literę inſcriberentur: quíque eductis ſortibus

Græci annos per olympiades numerabãt

Præfecti decẽ olympiorum.

Panathenæa.

Mulieres ad ſpectacula olympica nõ admittebãtur

Cherſonitæ

Elei certamini olympico præfuere.

Quis primus nudauerit corp⁹ in olympiis.

Inſtituta in olympicis.

Sorte educebantur athletæ.

pares ſortiti erant, inuicem committerentur: Horũ imaginem ludorum Cato Romam trãſtuliſſe dicitur, cùm in theatro ſpectacula edidiſſet, victoribúſque non ex auro ſicut olim, ſed ex oleaſtro, ſicut in olympicis, coronas propoſuiſſet. Cuius exemplo Auguſtus poſt pugnam Actiacam, olympicorum imaginem & ludos illis æmulos apud Actium in ſinu Ambracio Apollini conſecrauit, illorúmque curam multis propoſitis coronis Lacedæmoniis demandauit. Præter quos in agro Leontino, olympicos ludos. Herculi Palęſtræ inſtitutos Diodorus memorat, qui ſi intermitterentur ſacerdotes muti fierent: & ſi ſacra repeterent, liberarẽtur morbo. Fertúrque Sylla olympiade quinta & ſeptuageſima ſupra centeſimam, athletas & reliqua ex olympiis certamina Romam traduxiſſe, & ſolùm ſtadij curſum illis reliquiſſe. Nero verò contrà: nãque agona muſicum olympiis addidit, & primus præter aſſuetum celebrauit: in quibus aurigauit, & coronam meruit. Fuítque literis proditum (ſi libet credere) ab immolato tauro deo, quem Myiodem vocant, dum Olympiorũ celebritas manet, muſcas ad vnum cateruatim Piſas concedere: rurſúſque ludis abſolutis, eodem reuerti: ſicut in Leucade apud Actium Apollinis, vbi Panegyri celebritas futura erat, muſcas, boue immolato, illius diſtentas cruore protinus euolare. Alteri ludi, à Pythone interẽpto Pythij dicti, in Apollinis honorẽ celebres fuere, à Diomede primùm inſtituti, magna religione ſacri, in quibus victores lauro coronati triumpharunt: qui apud Delphos in Phocide, vbi templum Apollinis erat, magnopere culti cõcelebratíque ſunt: in quibus comœdiæ & tragœdiæ, & alia fabularũ argumenta ſpectatoribus exhiberi, atque ad ſpectandum tibia & cantu inuitari ſolebant. Tertii Iſthmij in Iſthmo Achaiæ iuxta Corinthum in Megarenſiũ ſinu delubro Neptuni inclyto, inter Ionium, & Ægæum, à cõuẽtu totius Achaiæ profuſis ſumptibus fiebant: qui in honorẽ Melicertæ ſeu Palæmonis, aut Portuni marini dei, manſere: quos quidẽ noctu à principio, mox die celebrari inſtitutum eſt. Hos enim à Theſeo æmulatione Herculis, qui olympia inſtituit, primũ inuentos memorant, qui & quinquennales erant, tanta religione ſacri, vt cùm eos Cypſelus tyrannus Corinthius intermiſſo more reliquiſ-

Imago olympiorũ Romam à Catone trãſlata.

Olympici ludi in agro Leontino.

Sylla athletas ex olympiis Romã traduxit.

Nero in olympiis.

Myiodes.

Pythii ludi.

Præmium victoriæ.

Iſthmii ludi.

Theſeꝰ Iſthmiorum inuentor.

Iſthmiorũ religioſa obſeruatio. ſet, illorúmque propè intermortua memoria eſſet, ne tanta celebritas prætermitteretur, Corinthii aliquanto enixius ex omni ſeculorum memoria ſolennes celebrarunt: quos tanto deinceps ſtudio coluere, vt ne deleta quidem Achaia à Lucio Mummio, & tota Corintho maximo bello conuulſa, ab eorum ſpectaculis deſiuerint. Cúmque deſerta Corintho, celebrandis ludis ciues ſupereſſe nequirent, Sicyoniis proximis incolis, ne celebritas intermitteretur, cultum curámque demandarunt. In quibus præcipuus honor ſpectaculi Athenienſibus datus: ſiquidẽ tantum ſpatii, quantũ velum nauis occuparet, vt cæteris præferrentur, ſubſelliáque præcipua haberent, cũ Corinthiis conueniſſe dicuntur. *Præmia victorum.* Et quamuis in Iſthmo victores apii coronam prẽmium ferrent, poſtea pinea coronari, demũ à Solone, vt qui Iſthmia viciſſet, centum drachmas: qui verò olympia, quingentas ferret, cautum fuit. Præter quæ munera, hoc etiam victori tributum eſt, vt victor ſtatua donetur, illique publicè decernantur alimenta. *Qui ter olympia viciſſet.* Si autem ter olympia viciſſet, ſtatuæ, quas iconas vocant, ſimilitudine membrorum expreſſa dicarentur. Nonnunquam, vt cum quadrigis triumphantium more vectentur in patriã aut pro ampliori munere, coronis vittíſque exornentur, reuerſuríque diſiecta parte muri vrbes ineant: ſtatuáque in foro, & perpetua immunitate fruantur: adeò vt Græcis olympionicen eſſe, maius cenſeretur munus, quàm Ro-*Olympionices.* mæ de hoſtibus triumphus. Quod Romanis etiam in vſu fuit, vt athletas qui ſacris certaminibus coronam meruiſſent, vacatione munerum, curæ tutelæque & perpetua immunitate donarent. Quartos autem Nemeos à Nemea ſylua in Archemori honorem inſtitutos ferunt. Hic enim Lycurgi filius, Opheltes dictus, cui à ſerpente interẽpto, *Ludi Nemei Cæremoniæ & certaminũ genera.* in patris ſolatium ludi manſere, quos dicunt Nemeos, quorum non minor apparatus & celebritas erat. Tametſi à Molorcho, qui Herculem ſuſcepit hoſpitio, cuius filius à leone interemptus fuerat, eo enecato, primum inſtitutos dicant: in quibus maiorum imagines, ſicut in funebri pompa, longo ordine repræſentari, atque equorum curſu, ſimul diſco, cæſtu & palæſtra dimicari, victoréſque a-*Præmium victoriæ.* pio coronari ſolebant: ideo quòd ſuper hanc herbam reptantem puerum à dracone interemptũ ferant. Inde fuit

Græcis apij corona funeralis, maiorúmque ſepulchris ex apio coronas apponi, illóque ornari & tegi ſeruatum eſt, quæ ſepulchrales dictæ. In quibus Nemeis memoratur Arion equus pernicitatis eximiæ, excuſſo rectore polynice, palmam tuliſſe. Præter quos fuit Delphis citharœdorum certamen, quod & Pythia dixere, ad quod citharœdi tibicines & fidicines concurrebant & in Delo certamen à Theſeo inſtitutum, in quo nouo exemplo palmæ victoribus dabantur. Romæ verò P. Cornelio Aruina, & C. Mario Rutilio conſulibus, palmæ primùm victoribus dari cœptæ. Alexander verò Macedo è Perſa arbore coronas propoſuit primus. Pergami autem & Athenis fuit pugna gallinaceorum & coturnicum, tanti decoris, vt ad illud tanquam gladiatorium munus effuſiſſimo ſtudio omnes conuenirent. Et certamen picturæ Corinthi & Delphis. Et Aeginæ ſacra certamina ab Aeaco inuenta, & Thebis Heraclea & Iolacea, Megaris verò Dioclea. Et ob taurum à Theſeo interfectum, Marathonea, in quib⁹ phialam argenteam victor accipiebat: in Deliacis autem bouem, ſicut in certamine dithyramborum poetis dabatur bos, vel tripos cum inſcripto epigrammate: & Spartę in certamine poetarũ, præmiũ ex farina & melle, quod ſyrmeam dixere. In Panathenæis verò olei ceramum velut amplum precium victor accipiebat. Ea quidem duplicia fuere: nam & magna quinto quoque anno, & minora ſingulis fiebant. Apud Pellenen erat Apollinis agon, vbi ex argento propoſita præmia certantibus fuere, quæ theoxenion vocabant. Et apud Platæas certamen gymnicum, in quo coronæ dabãtur ex auro. Et ludi eleutherii, quòd illic Græcorum copiæ Mardonium cum trecentis millibus Perſarum deleuiſſent: & apud Rhodios ludi, qui vocantur Halia, atque certamen hirundinum, & cornicum. Eránt que feſta Iouis dialia & pandia: ſicut Iunonis herea, Muſarum muſea, Cereris demetria, Mercurij hermea In quibus chlænæ veſtes pelliceæ dabantur, quæ ſæpe in agonibus fuere præmia. Gymnica quoque in honorem Androgei Minos ſtatuiſſe fertur, in quib⁹ præmium victori pueros propoſuit. Apud Nemeam verò obſcura quadam ambage hippoſelinum dabatur donum, quibus muneribus cum præfatione virtutum victores do-

Arion equus. *Citharœdorum certamen.* *Certamen in Delo.* *Gallinaceorum & coturnicum pugna.* *Picturę certamen.* *Aeginea.* *Heraclea.* *Iolacea.* *Dioclea.* *Marathonea.* *Deliaca.* *Dithyrambica.* *Certamen poetarum.* *Panathenaica duplicia.* *Agon.* *Theoxeniũ* *Gymnicũ* *Eleutherii ludi.* *Halia.* *Dialia.* *Pandia.* *Herea.* *Muſea.* *Demetria.* *Hermea.*

nabantur. Præter quæ fuerunt Promethea, vt currentes in palæſtra, tedam ardentem geſtarent, eámque defatigatus proximo, íſque poſtea defeſſus alteri, & deinceps alius alij traderet, donec metã pertingerent. Ea quidem ara Promethei in Academia fuit, à qua ad vrbem cum accenſis eiuſmodi facibꝰ curſus erat. Eſtque animaduerſum, olympicum ſtadium in Hereis ludis, ſexta parte dempta, mulieribus patere. Currebant enim collecta tunica, ſolutis comis, dextro exerto humero: in quibus victrici, oleæ corona erat præmium & bouis portio Iunoni immolatæ.

Muliorum in Hereis ludis curſus.

Ex his ergo ludis, cùm Olympiaci & Iſthmij quinquennales forent, & Nemei ſingula trieteride fierent, ſolennes reliqui annui manſere, quorum frequens luſus erat, iaculatio, iactus diſci, ſtadii curſus, palæſtra & ſaltus, quẽ pentathlum Græci vocant, Latini quinquertium, ipſóſque athletas, quinquertiones. Cúmque victoribus dabatur corona, vetus erat mos, vt non illos qui vincerent, ſed illorum patriam per præconem coronari magna voce pronunciarent, mox ipſi præconi alter præco ante ludorum miſſionem coronã daret. Athenis verò lex iubebat, vt ſi quis coronaretur à ſenatu, in ſenatu præconiũ fieret: ſi à populo, in cõcione. Proditũ quoque memoriæ eſt, apud Naſamones à virginibus edi certamen quotãnis ad Tritonidis paludem, quæ non curſu, ſed pugnis & fuſtibus certabant: ex quibus ſiqua ictu cõcidiſſet, falſa cẽſebatur virgo: victrix verò, armata vectabatur curru. Sed quod Græcis olympici fuere, hoc nimirũ Romæ (quãtum opinione auguror) Circenſes fuiſſe crediderim: quippe agonici circenſes apud Elidem in honorem Iouis olympici pariter inuẽti inſtitutíque ſunt. Inde Romam aduocatos putarim. In Elide enim iuxta fluminis ripam anguſto tramite, altero latere vrgente flumine, altero poſitis gladiis, vt vtrinque præſens exitium eſſet, bigarum curſu certabatur, dimicatione pernicioſa adeò, vt intra præſcriptum illas coercere neceſſe foret: vnde circenſes dicti. Plerũque vnius equi curru, qui celes, aliquãdo ſimplici biga, quæ ſynoris dicta eſt, pugna committebatur. Quibus poſtea acceſſere calpæ & apenæ. Calpæ currus trahebatur equa, apenæ mulas iugabat. Nero verò in olympiis nõ bigis, ſed decemiugi curru aurigaſſe & victor fuiſſe proditur. Mil-

Pẽtathlon. Quinquertium. Quinquertiones.

Virginibus apud Naſamones edebatur certamen.

Ludi circẽſes.

Circenſes vnde dicti.

Calpa. Apena.

ciades verò quadrigario curriculo olympicam palmam reportauit. Traditúmque memoriæ eſt, Romæ quadrigas ex aſinis immenſò conſtitiſſe, adeò vt vnę quadrigæ quadringentis millibus vænirent. Ibi quoque formæ certamē haberi, victórq; armis donari, & ad tēpla vittatus deduci, myrtóque coronari ſolebat: ſicut in Cereris Eleuſinæ feſto prope Alpheum, ſpeciei certamen erat: in quo animaduerſum, Tenedias mulieres omniū quot ſunt in Aſia, venuſtatis palmam tuliſſe: tametſi Hypepas tanquam venuſtatis præcipuæ, alij celebrarint, & Homerus formoſiſſimus in Hellade aſſeueret. Romā deinde circenſes tranſlati, poſitis metis, non autem gladiis, eximiè culti celebratique ſunt, in quibus ſeptem fuere curricula ſolennia (nam ſepteno circuitu currebant aurigæ (& vigintiquinque miſſus, quæ Domitianus ad quina ſpatia corripuit: miſſus verò, ad centenos propagauit, vterque ſingulos quinos miſſus, ſępe Romani principes venationem dedere, aut Troiæ decurſionem, vltimus verò, quòd ex collatione populi fiebat ærarius dictus Equis enim mira velocitate currentibus inſidentes, leuiſſimos currus ingenui pueri curſu quàm citatiſſimo agitabāt, qui præcipua arte ſatis gnari doctíque erant examuſſim ſeruare normā, ne ipſi aut quadrigæ agitatę, aliquo tempore puncto metas contingerent, vtque per ſingulos miſſus, idem currus per quina ſpatia ſine offenſione circuiret. Quæ quidem metæ cùm antea lignæ fuiſſent, Claudius auratas inſtituit. Fuítque moris, vt ante cōmiſſionem Circēſium, miniſtri cum equis deſultoriis miſſus exituros nunciarent. In his quoque quatuor factiones pro anni tēporibus, videlicet veneta quæ cærulea, praſſina quæ viridis dicta eſt, alba, & roſea, miro fauentium ſtudio coli celebraríque ſolitæ ſunt. Viridis enim color veri dicatus erat, æſtati roſeus, hyemi venetus, albus autumno. Nonnulli verò per elementa colores diuiſere: quippe hyacintus aeri dabatur, coccus ætheri, byſſus terræ, purpura mari. Pānóque verſicolore per ſingulas factiones certabatur, in quibus ſpectantium fauor & aura popularis, gratiaque & ſtudiū ad victoriam multum loci dedit. Nam tāto fauentiū ſtudio hinc inde certabatur, quū ſuos quiſque clamore & plauſu foueret, vt magis ſtudio & colore panni, ac fauore quo

Formæ certamen.

Certamen in feſto Cereris de ſpeciei venuſtate.

Circenſes.

Romā trāſlati.

Ritus circenſium ludorum.

Metæ in circenſibus.

Factiones quatuor circenſium.

affecti erant, quàm vera virtute niterentur: íſque popularis fauor & gratia non dubiam plerunque victoriam dedit: adeò vt non populus modò, ſed & principes ingenti ſtudio & gratia factionum cõtenderent. Siquidem Vitellius venetæ factioni ita addictus erat, vt eos per æqua & iniqua amplo fauore proſequeretur, adeò vt quoſdã qui clarè maledixerant, occidi iuberet. Sicut praſſinæ deditus erat Caligula, & Nero Cæſar. Caligula enim ſeſtertium vices agitatori Cythico contulit. Nero verò quum quereretur tractum praſſinum agitatorem, & ob id iurgaretur à magiſtro, de Hectore ſe loqui mentitus eſt. Fertur autem Verus Antoninus à venetæ factionis hominibus, quã odio execrabili proſequebatur, intoleranda probra & contumelias tuliſſe, quòd cõtra eos praſſinę ſtuderet, illóſque ſtudio & cõmodis proſequeretur. Caracalla verò quum in aurigam, cui ſtudebat, populus cauillatus eſſet, exercitum immiſit, & pœnas exegit. Ad has quatuor factiones, alias aurati purpureíque panni Domitianũ addidiſſe Suetonius memorat. Erántque circenſium duo genera: Patricij, qui per patres: plebeij, qui per plebem agebantur ſtato die, menſe Nouembri, quos Claudius imperator ſæpe cõmiſit & celebrauit. In quibus præter ſpectacula etiam deorum ſimulacra, nonnũquam imperatorum & ducum imagines habitu triũphali, ob ſtudium fauorémque popularẽ erga principes, equeſtres aut pedeſtres, aliquando victorias cum palmis, ferculáque & tenſa, currúſque elephantorum produci, & prælata põpa efferri ſolebant. Quare Germanici equeſtrem ſtatuam ex ebore, circenſi põpa prælatam comperimus. Et Antoninus defunctæ Fauſtinæ imaginem cunctis circẽſibus pręferri voluit. Quæ quidem imagines nonnunquam aureę, vel argenteæ, plerunque erant gypſeæ, aut ex ebore. In quo illud adnotatum fuit, vt loca per quæ pompa & deorum ſimulacra vectabantur, ne recondita ſacra è cœnaculis deſpicerentur, oraculo moniti, velis cooperirent. Præualuítque mos, vt prætor aliúſve magiſtratus, qui ludis prçerat, mappã aurigis mitteret, & curſus ſignũ daret, quod erat futurorũ circenſium initium: id quod à Nerone certo euẽtu cœptum, (vt Caſſiodorus ait) fluxit ad poſteros. Poſt quos adnumerãtur circẽſes Cereales & ſecu-

Factionib⁹ quatuor duæ additæ.

Circenſium duo genera.

Imagines in Circenſibus elatæ.

Munera illius qui Circẽſibus prçerat.

Cereales Circenſes.

lares, atque alij nauales, vbi in circo maximo immiſſo euripo, naues metis appoſitis, ne illas contingerent, curſu præcipiti concurrebant. Illud vtique non in poſtremis fuerit, quòd tam in circenſibus quàm ſacris certaminibus magna cura ſeruatum eſt, vt qui intempeſtiuè ſurgunt, aut qui ante alios exeunt, colaphis cædantur: quódque qui coronam meruiſſet, tanquam ad ſupremum faſtigiũ ventum foret, nihil vltra de virium aut artis incremento ſperaret: vtque non minus bonos fortéſque viros, qui ad certamen prouocarent, neque cum quo certaretur inuenirent, quum nemo luctari aut congredi audet, quàm eos qui fortiter pugnaſſent viciſſent, merita palma, aut poſito conſtitutóque pręmio donarent. Neque enim minus coronari pugiles qui abſque ſudore in certaminibus, quã qui pugnando palmam aſſequuti ſunt, cauebatur. Licet adnotatum quandoque exemplis legamus, vt ſi athleta eò fortitudinis proceſſerit, vt nõ inueniret parem, plures vni obiicerẽtur, cum quibus periculum faceret & decertaret. Nam vt victor quis declaretur, & victoriæ inſigne ferat, æmulo opes eſſe dixerunt. Neque prætereundum, gymnica certamina Eleis præcipua fuiſſe, thymelica Corinthiis, ſcenica Athenienſibus.

Seculares. *Nauales.* *Obſeruationes aliquot in Circenſibus.* *Cũ quo nullus in certamen prodire vellet.* *Vnus duobus cõmiſſus.*

Mira exempla quæ in montibus & lapidibus hodie viſuntur, vnde originem & cauſas duxerint.

CAPVT IX.

INgens cupidos animos ſtimulauit illorũ, qui rerum naturæ originem & cauſas diligenti æſtimatione ſcrutati ſunt, quod orbis huius quẽ incolimus immẽſi & inexplicabilis, totiúſque naturæ rerum, cuius ęternum vertiginẽ & irrequietum ambitũ videmus, principium & origo ſit: quod equidem immenſæ quæſtionis fuit. Thales ille Mileſius inter ſeptem præcipuè celebratus, cũ quo ſacerdotes Ægyptij, & vates Pindarus, ex humore omnia cõſtare dixerũt, Anaximenes ex aëre, Heraclitus Epheſi⁹, Stoici, & Parmenides ignẽ, Anaximander Mileſius infinitatẽ, Pythagoras numeros, Empedocles Agrigẽtinus quatuor elementa, Plato Deũ & hylen, vnde elementa deriuantur,

Philoſophorum opiniones de rerũ principiis.

Xenophanes aquam ſimul & terram, rerũ originẽ principiúmque duxerunt. Epicurus autem, Leucippus, & Democritus Abderites, ex atomis, ſiue ex paruis minutíſque corporibus temerè concurrentibus, in vnum confuſis & condenſatis, omniũ elementorum vim atque ſubſtãtiam, rerúmque formas & figuras oriri dicũt. Indi & Brachmanes præter quatuor elementa, quintam naturã, ex qua cælum & ſidera conſtarent, effinxerant: háncque rerum machinam, & hunc terræ globum, quem incolimus, quãdoque indigeſtum & confuſum, nullo rerum diſcrimine aut ordine, olim vnum chaos extitiſſe: poſtea diuino conſilio & delectu, ſiue ex paruis huiuſmodi corporibus & ſempiterna illa incurſione atomorum, ſiue quia grauiora in profundum, leuia verò cęleſti labefactata motu, & ancipiti contentione diſtracta, natura volẽte in altum euolauere, hanc rerum faciem, & hunc quem haurimus aërẽ, iſtámque quam incolimus terram, mutuo licet contrario fultam nexu, ex illa illuuione & turbulenta confuſione emerſiſſe: & prout plus minúſve illius denſatæ materiæ, vel humoris fuere participes, ita montes & edita, nunc conualles & depreſſa, modò maria & flumina, fontéſque & lacus, campóſque ac diuerſas rerum facies, & tanta naturæ miracula, ſummũ illum artificem & rectorem Deũ, omnium cõditorem, tantæque molis fabricatorem diuino magiſterio examinato modo effeciſſe: humorémque in vndas, leuiáque in aëra & ignes, quódq; minus defæcatum erat, in terras diuina ſorte diſtincta receſſiſſe: donec ad certam iſtam ſolidámque peruẽnit ſpeciem, aërémque quo fruimur, quémque incolimus & haurimus. In híſque fortè eueniſſe, vt pleraque alterius ſpeciei & formæ, in tantę machinę molitione cum terra ſimul coaluerint: huiúſque rei argumẽtum eſſe, quòd terram mobilem & ſolubilem, paulatim confuſam, longiſſimo æuo in lapides dureſcere, diuerſarúmque rerum ſpecies intra lapidum viſcera vnum corpus effici: illáſque ſimul in omni æternitate condenſari, ac diuerſas facies quotidie artificem naturam moliri videmus. Quare diuerſi coloris marmora, in quibus miſturas inexplicabiles in vno nunc corpore concretas inſpicimus, quandoque diſiuncta & ſeparata, multiplicium corporum fuiſſe faclè crediderim, quæ

Quinta eſſentia.

Chaos.

Elementorũ commiſtio.

Lapidũ diuerſæ ſpecies vnde producta.

quæ quidem res illius primæ originis & coaceruationis indubia argumenta præbet: ſiue quod nonnulli tradunt, diuerſis cardinibus inductis aquis, vel mari ſedibus ſuis excito, ſeu nimbis effuſis, diluuio quondam inundaſſet mundus: poſtea cum fluctibus & mari omnia miſcerentur, deſitis intempeſtatibus, & terræ ſitu defæcato, poſt tot aquarũ moles & agitationes fluctuum, ſolidas apparuiſſe terras: propterea in mõtibus, quanuis longè à mari, ea quæ in litoralibus vadis cernuntur, nũc inueniri: & quanuis mediterranea, ſpecie tamen litorali appareret. In memoria mihi eſt, lapidem duri marmoris non vnius coloris vidiſſe in montibus Calabris, longo à mari receſſu, in quo multiplices conchas maris congeſtas, & ſimul concretas cũ ipſo marmore, in vnum corpus coaluiſſe videres: quas quidem oſſeas & non lapideas eſſe, & quales in litoralibus vadis inſpicimus, facile erat cernere. Quod ſi marmor in fruſta diſſectum reſecaſſes, etiam multiplices conchas ſingulis fruſtis quaſi natiuas conſidere, & cum lapide vnà diſcindi videres. Quod profectò multum præſtat argumenti, diſſimilia corpora diſiuncta prius, poſtea colluuione rerum miſta, & longo æuo coaceruata coaluiſſe. Quod genus marmoris, in quo conchylia videantur plurima, in Theſſalia & Hæmonia præcipuè apparere autores memorant. Atque in Ægypto ſalſudinem eſudare Herodotus tradit, ita vt in collibus editioribus, ea quæ mari incito expuuntur, facile conſpiciantur. Apud Megarenſes quoque & omnem Macedoniam, ex rupium præruptiſſimis ſaxis lapides excauari nõnulli teſtati ſunt: in quibus pleraque ſpecie appareant litorali, multáque ædificia & magnas moles ex illis conſtrui. Iouianus Pontanus ad hoc æui vir haud dubiè clarus ingenio factíſque, cũ pleriſq; nobilibus, præſente me, ſermocinabatur, ſe in promontorio Pauſilypi iuxta Neapolim, vi tẽpeſtatis ingenti lapſu proruto monte, vidiſſe in medio abſciſſi collis trabem ligneam, vndiq; latere montis duro lapide cinctam, cum montis dorſo concreuiſſe, & in vnum corpus coaluiſſe: & hanc rem mirificam, quę non minore miraculo fuit, quàm conchylia in mõtibus, non vni tantùm ſpectaculo fuiſſe. Sed ne quis hoc fictum cõmentum arbitreretur, peruulgata res eſt, paucis ante nos ſe-

Conchæ in montibus.

Sal in mõtibus.

Trabs cum lapide concreta.

Adamas cælatus in marmore repertus.

culis, dum Neapoli marmora ædificij cauſa diſcinderentur, adamantem mirè ſplendidum, non natiua vena, aut rudi & informi, ſed abſoluta artificis manu confectum & perpolitum, mira cælatura & arte, in medio marmoris concretum fabros inueniſſe, eúmque pro miraculo regi dono datum, inter cubiculi arcana cõſpicuum fuiſſe, hodiéque inter illuſtria adnumerari. Præter quæ, mira profectò ſunt quæ à pleriſque digna memoratu produntur. Palamedes amicus meꝰ, calcariæ fornacis præcipuus artifex, ingenuo gnauo & induſtrio, autor alioqui grauis, ſæpe mihi retulit, ſedum marmora diſcinderet, in medio ſilicis, quæ niſi vi malleorum dirumpi haud facilé poterat, oleum quaſi in vaſe concluſum inueniſſe, odoris immenſi & aſpectu iucundo, cui medica vis fuiſſe dicebatur: quo effuſo, manus ſibi diu miro odore fragrarunt. Quod ego quo pacto, ſtante ſemper ſolida illa materia, illic coagulari aut occludi potuerit, non equidem ſcio.

Oleũ in ſilice concluſum repertum.

Caput paniſci in ſaxo diffiſſo inuentum

Puluis Puteolanus.

Syluam in mari rubro

Virgulta aquis iniecta lapideſcere.

Nos etiam apud autores legimus, ſi vera tradũt, in Chiorum lapidicinis diffiſſo ſaxo, caput effictum Paniſci apparuiſſe: & ad Bætim Hiſpaniæ, lapides naſci, quibus ſciſſis, ex puro auro fruſtra & lapillos conſpiciant: & ab Europo vſque Elim quicquid oræ maritimæ mari abluitur, in ſaxa mutari: aut quod de puluere Puteolano traditur, qui marinis aquis tactis, dureſcit in ſaxum: & in mari rubro ſyluas viuere, oleámque & laurum, in quibus fungi enaſcantur, qui mox ſole tacti, conuertantur in pumicem. Atque in Lucania, Cappadocia & Hierapoli Myſiæ, nõnullas eſſe aquas, quibus virgulta & ligna iniecta, breui pòſt lapideſcunt. Quod ſi aquis hoc datum eſt, ~~ſiue lege fatorũ, ſiue~~ conſilio Dei, qui reliqua mundi opera æterna conſtitutione molitur, vt arenas & glaream, aliáſque hoc genus ſpecies conſolidet & indureſcat: quãto probabilius eſt, parentem rerum naturam, longiſſimo æuo ea quæ diſiuncta fuerant, phyſica vi & ratione conſolidare potuiſſe, cùm præſertim montes lapidéſque adoleſcere in dies, exhauſtáque effoſſionibus loca, ſua vi rurſus repleri, aliáque attenuari & imminui: ac maria quæ ſempiterna agitatione mouentur, alia recedere, pleraque inundare, ac locorum facies mutari quotidie ſpectemus?

Quàm varium & multiplex iuſiurandum apud diuerſas gentes fuerit, & per quos deos iurare conſueuerint.

CAPVT X.

QVàm varium & multiplex iuſiurandum apud gentes fuerit, à nonnullis proditum memoriæ eſt. Par terram, per amnes, per fontes, per vndas fluentes, immaniſſimum ſanctiſſimúmque iuſiurandum fuiſſe, Græcorum veteres credidere: apud eoſdémque qui ſanctam & inuiolabilem præſtant fidem, in Theſmophoræ, hoc eſt, legiferæ Cereris templum deſcendere, & quibuſdam exhibitis ſacris, deæ purpuram induere, incenſiſque facibus, velut præſentibus numinibus, per quicquid eſt deorum deierare ſolebant: aut per regium ſceptrum, in quo iura dabant, teſte Homero: quod præpotens iuſiurandum regibus viſum, ita vt maxima obſtricti fide tenerentur. Non nunquam verre apprehēſo, & ſtricto in iugulum gladio, cælum, terras, ſolem, & vltrices furias aduocare & teſtes facere, mox verre immolato, & in mare deiecto, iuſiurandum præbere: quo præſtito, nihil præterea quærendū homini erat. Athenienſibus ex ſolis Græcis per Iſidem iurare licuit. Nonnunquam deorum aras tangere, ſanctiſſimum iuſiurandum putabatur. Apud Thebæos per Oſiridem, Scythis per ſolium regis, aut per ventum & acinacem, ſolenne iuramentum fuit. Apud Epidaurios per Semelem, apud Thraces per Mercurium, Maſſagetis per Tanaim & Mẹotidem paludem. Cappadocibus per mōtem, quem pro deo colunt. Perſarum mos, erat per mithram, hoc eſt, ſolem iurare. Aegyptii allium, porrum & cepas, velut ſanctiſſima numina venerati ſunt, quę fallere, aut illorum periurio adſtringi, ſine graui piaculo non licebat. Fertur Zeno per capparim, Iones per crambem, Lampon per anſerem, Socrates per canem & platanum, ne per deos iuraret, aliquando per quercum & hircum: Sophocles per Laperſas, hoc eſt, Caſtorem & Pollucem, deierare conſueuiſſe. Aethiopes per defunctos, quos colebant in vita, quorum corpora vitro ſeruabant, deierarunt, Lacones per Spartanos & Argiuos deos. Armenii iuſiurādum de rebus magnis in templo Anaitidis

Græci veteres. *Aliud.* *Aliud.* *Iliados ii.* *Aliud.* *Athenienſes.* *Thebai.* *Scithæ.* *Epidaurii.* *Thraces.* *Maſſagetæ.* *Cappadoces.* *Perſæ.* *Aegiptii.* *Zeno.* *Iones.* *Lampon.* *Socrates.* *Sophocles.* *Aethiopes.* *Lacones.* *Armenii.*

deæ,quam maximi numini inſtar habebant, ab ipſiſque religioſe colebatur,præſtare cõſuerant. Apud nonnullos per obſcœnos & fœtidos cibos:ab aliis per caput alterius aut per menſam & fruges : nonnunquam ſuper deſectis carnibus,aut militaribus armis. Apud Syracuſanos , tactis cereis ignitis iurabatur . Græcorũ plerique per Rhadamantum , Pythagorei per quaternionem : ſiquidem hunc numerũ ad animæ integritatem ſpectare dicunt: in his fuere,mens,ſcientia , opinio , & ſenſus. Aphri per viros inſignes, qui virtutibus enituere : Pœni per patrios deos,fidem iureiurando ſacrarunt. Orpheus autẽ,ſi quis diuinam iuſtitiam atteſtari vellet , per numina octo iurare permiſit,Ignem,Aquam,Terrã,Cęlum,Lunam,Solem, Phanem,& Noctẽ.Philoſophi per Socratem,tanquã numen ſanctiſſimum,Indi per aquã Sandaracinam, quæ apud magos è fonte manabat,maximum iuſiurandum ęſtimarunt , ita vt deierantes graui nexu & certiſſimo exitio tenerentur.Neq; omiſerim Prienenſium ſpectatiſſimum iuramentum,qui cum ad internecionem ad locũ qui dicitur Quercus,cũ Mileſiis graui bello decertaſſent , in eóque liberos & chara pignora amiſiſſent,ſi quid ſanctiore fœdere firmare vellẽt,per tenebras quæ apud Quercum, deierabant. Sicut Augilis qui circa Cyrenẽ ſunt , & Naſamonibus,niſi per manes defunctorũ,quos veluti deos colebant,iurare fas erat,illorum ſepulchra contingentes: quòd Ægyptiis quoque in more fuit , vt per defunctos quos in fictilibus circa templa condiderant,maximũ putarent iuſiurandum, contra cuius religionem venire non licebat.Pœnorum mos traditur, vt aram & ſacra tãgentes,vel agnũ læua,dextra ſilicem tenẽtes , deos hominéſque conteſtentur , vt ſi illos ſciens falleret, ita ſe Iupiter feriret,quemadmodũ ipſe agnum percuteret.Quin etiam vetus Romanis inoleuit mos,vt iuraturi per Iouẽ,modò ad deorum aras ſacrificio perfecto,ignem,aram atq; exta tangerent : modó ſuper cæſis hoſtiis iurarent : nonnunquam lapidem ſilicem tenentes, hæc ad verbum proferrent, Si ſciens fallo,me Iupiter, ſalua vrbe arcéque, bonis eiiciat,vti ego lapidem hunc eiicio. Quibus enunciatis , lapidem manu emittebat : ideo per Iouem lapidem, ſolenniſſimum ſanctiſſimúmque iuſiurandum veteribus

Alii. Syracuſani. Græci plerique Pythagorei. Aphri. Pœni. Orphæus. Philoſophi Indi. Prienẽſes. Augili. Naſamones. Aegyptii. Pœni. Romani. Per Iouem lapidem.

fuiſſe proditum eſt, illúdque intentiori cura ſeruari opor tebat. Quod quidem in fœderibus publicis ſolénius prę-ſtabatur, vt fecialis, ſumpto manibus lapide, pactis conuentis ſtare promitteret, in hæc verba: Si recte ac ſine dolo malo hoc fœdus, atque hoc iuſiurandum facio, dij mihi cuncta felicia præſtent: ſin aliter aut facio, aut cogito, cæteris omnibus ſaluis ſolus ego peream, vti lapis hic è manibus meis decidet. Poſt quam precationem, manu lapidem eiiciebat: cui iuramento nullis opibus, nullóque negocio contraire fas erat. Præter quæ frequens Romanis fuit iuſiurandum per deos & deorum numina, pérque terram, mare & ſidera: ſicut per deum Fidium, qui Sabinorum deus eſt, cuius ædes in Quirinali fuit. Per parẽtes verò præſtari iuſiurandum, illóſque iuramentis aduocare illiberalis ſermo eſt habitus. Præ cæteris autem ex omni memoria ſanctiſſimum iuſiurandum apud Romanos viſum eſt, vt iurans, terram tenens, cælum deóſque conteſtans, conceptis verbis ſe & caput ſuum, ac ſtirpem & familiam, bona & fortunas, quibuſdam additis precationibus deuoueret. Poſt aliquot verò tempeſtates, per ſalutẽ & genium principis deierare, longe præſtantiſſimũ iuſiurandum haberi cœptum, cui nulla vi, nullóque imperio contraire fas erat. Quod Tiberius Cæſar de ſe præſtari vetuit. Nam ne in acta ſua iurarent, néve nomen ſuum teſtarẽtur, aut genium, obſtinatiſſimè reſtitit. Quod etiam de Nerone proditur, vt cùm antea in acta principum iurarent magiſtratus, collegam ſuum Antiſtium in ſua acta iurare inhibuerit. Caius Caligula maximum iuramentũ, nec pro concione, nec ad milites, niſi per nomen Druſillæ præſtitit, cui plus nimio addictus erat: Claudius verò per Auguſtum Eſt quoque omnium ſermone celebratũ, & magnis euentis periculíſque expiatum, quod in ara Palicorum, lacu ſeu cratere religioſo, breui & profundo, ſempérque lurido, apud Siculos iuramentum præſtabatur: ad quem multiplici ſcaturigine ebullientem, iurantes ſponſione facta religioſè accedebant: & qui caſtè & ſine labe criminis iuraſſet, illæſus & validus abibat: qui verò contra religionem, iuſiurandi fidem abiuraſſet, reus criminis, in lacu demerſus, læſæ conſcientiæ & peierati numinis, morte pœnas dabat: in quorum templo fama

Fecialium iuramẽtũ.

Per deum Fidium.

Per parẽtes

Sanctiſſimum iuſiurandum apud Romanos.

Per ſalutẽ & genium principis.

C. Caligulę iuramentũ

Claudii.

Apud ſiculos in ara Palicorum

fert: crateres quoſdã incerta & cæca origine igneos globos perpetim euomere, & feruentem aquam tetri odoris inde æſtuare. Quod Ariſtoteles de fonte Acadino memoriæ prodidit, qui iuxta Palicos in Sicilia manat, in quo tabellas inſcripto iuramento, ſi rectè iuratum foret, ſupernatare, neque liquore perfũdi aſſeuerat: ſi perperam, protinus in profundum rapi, neque apparere vltra. Idem in Sardinia quaſdam aquarum ſcaturigines facere: nam vbi periurium erat, quicunque in eis immerſus: cæcitate admiſſum facinus luebat: qui integer ad iuſiurandum accedebat, incolumi fama clarius cernebat. Iuxta Tyanã quoque fons Ioui ſacer, frigidas ebullire traditur, qui quum cæteris foret innoxius, periuris ſolum puſtulas liuentes, & vomicas facit calamitoſas. Atque in Bithynia iuxta Brieti templum fons cæremoniis ſacer, manare feruentis naturæ, vbi periuri velut ardente flamma necabantur, ita vt magno malo periurium lueretur. Tenet opinio, in Arcadia apud aquam Stygem (quæ è petra manabat præſentiſſimi veneni) ad Nonacrim, idem iuſiurandum præſtari, ſub inſigni documento ſpretæ religionis: nánque in fraude & perfidia deierantium, extremi diſcriminis erat. Sicut ſubterraneus ſpecus ad Corinthum, qui Palęmonis dicitur, à nemine adiri fertur ſine periurii pœna memorabili. Fuítque in vſu apud Athenienſes, vt iuſiurandum quòd publicè in fœderibus præſtabatur, poſtquã per ſenatum exhibitũ erat, quò ſanctius foret quæſtores: apud Argos verò, prætores confirment: apud Mãtineam, vates & belli duces: in Elide autem, opifices & legum periti, ne quid repentino motu imperitæ multitudinis mutari, aut ſecus fieri dicíque poſſet. Præ cæteris verò maximum vinculum iuramenti apud Samnites vetuſta religione fuiſſe traditum eſt, vt ara in medio conſtituta, ac cęſis victimis, omni aditu præſepto, iurans introducatur, & furiali carmine inter ſtragem victimarum dira execratione adſtringatur. Qui etiam Arcadibus mos erat, inter cædes victimarum ſolennem fidem & iuſiurãdum dare. Græcis verò libantes diis in ædibus ſacris iurare, magnum vinculum iuramenti exiſtimatum eſt. Illud vtique profuerit admonuiſſe, diu ſeruatum apud Romanos, vt neque viri per Caſtorem, neque mulieres per Herculem, iuſiurandum da-

Acadinus fons. *In Sardinia.* *Fons iuxta Tyanam.* *Fons in Bithynia.* *Styx in Arcadia.* *In ſpecu Palæmonis apud Corinthios.* *Iuramenta per quæſtores, prætores, vates & belli duces, alioſque confirmata.* *Samnites.* *Arcades.* *Græci.* *Viri per Herculem,*

Pollucem verò vtrique iurare non vetãtur. Sæpius tamẽ maſculi per deos, mulieres per deas iurare vſurparunt: licet Socrates apud Platonem per Iunonẽ iuraſſe legatur. Quódque qui Herculem aut Dionyſium, vel Deum Phidium iuraturi ſunt, ſub diuo iurare cogantur: ſub tecto autem non decebat, quia cum obuiam eundo periculis, laborib⁹ maximis fuerint exerciti, id vmbra & ſub tecto, tanquam ſub ignauo ocio illos appellare turpe erat. Fuit quoque literis proditum, pontifici maximo per deos iurare licuiſſe, per libertos verò non licuiſſe. Solus tamen flamen dialis iuramentum præſtare perpetua lege vetabatur: ideo ſiquãdo in magiſtratu aſſumptus, per leges iurare tenebatur, alium qui vicem illius ageret, ſufficere, & ita in leges iurare cogebatur. Subit tamen reputatio, idẽ apud Phryges ſeruari, qui non modò nullo iuramento adiguntur, ſed nec alios ad deierandum cogunt. Ferũt verò Gallos & Pœnos nulla religione iuſiurandi moueri, quin vbi viſum fuerit, deſæuiant, nullo rapinis modo aut ſæuitiæ præfinito. Sicut Aphrodiſium iuramentum pro vano haberi veteres voluerũt: nanque veteri adagio amãtibus verum ludificare permiſſum eſt. Fertur verò Dionyſij tyranni verbum, ſicut pueros talis, ita iuramentis homines fruſtrari oportere. Illud quoque notatum eſt, Euripidem & Ariſtophanem taxaſſe Spartanos velut infidos damnoſóſque, quibus nec ara, nec fides, nec iuſiurandum foret. Idque verò teſtimonio probari, quod corrupto muneribus rege Ariſtocrate, bello contra Meſſenios, læſa fide iuriſiurandi, primi Martiam virtutem venalem fecere. Quod de Theſſalis quoque poetæ tradunt, quibus ex fortuna pendet fides, cũ bello Peloponeſiaco fœdera & deos obliti, in ipſa acie ab Athenienſibus ad Lacedæmonios mutatis ordinibus transfugerint. Quare Theſſala fides, velut vana & fluxa, in prouerbium venit. Parthis quoque fides nulla, niſi quantum expedit, quibus vtilitas ſemper eſt fide ſanctior. Idem Aphris Syríſque. Soli tamẽ Arabes Perſæque fidem ſeruare didicere, Tanti enim fidem fecere, vt humanã ſocietatem cũ fide tolli crederẽt, cõtráque vtilitatem fides illis ſemper antiquior fuit. Vno tamẽ exẽplo proditur Amaſis Perſarum dux labefactaſſe fidẽ, qui cum Barcæis ſuper occultam foſſam fœdus feriret, id ra-

Fœminæ verò per Caſtorem iurabant.

Cæremonia.

Pontifex Maxi.

Flamen dialis non iurabat.

Phryges nõ iurabant.

Gallis & Pœnis nulla religio iuſiurandi

Venereum iuriſiurandum.

Spartani perfidia taxati.

Theſſala fides.

Parthi.

Aphri.

Syri.

Arabes.

Perſæ.

tum fore iurauit, quoad humus illa firma ſolidáque maneret. Mox retecta fouea fœdus ſoluit, & iuſiurandum rupit. Præ cæteris traditur Zenocrati tanta fides habita, vt quum nullius iniurati teſtimonium admitteretur, ſoli Athenienſes ſine iuramenti religione aſſenſere, eúmque iniuratum, quod inueteratæ fidei eſſet, in fidem atque officium admiſere.

Zenocratis fides.

Quid ſit exedra, quid menianum, de quibus apud iureconſultos mentio frequens, & quid embamma.

CAPVT XI.

l. ſi verò ff. tit. allega.

FVit in perpetua quæſtione apud iuriſperitos, qui inter patronos cauſarũ longe præſtantiſſimi habiti ſunt quid exedra, & quid menianum eſſet: de quibus ab Vlpiano de his qui deiecerunt mentio fit. Et quum homo quiſpiam inſigniter impudens, aſſereret feneſtræ genus fuiſſe exedram, qualem in noſtris ædibus hodie conſpicimus, ídque improbiſſimè contenderet: alij aliter cenſentes, ſedem eſſe putarunt, qua viri maturo ingenio, ſtudio & bonis artibus dediti, vti ſolitauere, ídque Ciceronis autoritate ſignificari, de natura deorum primo, vbi ſe in exedra ſedentem diſſerere aſſeuerat. Cúmque hic verbi ſignificatus longè ab Vlpiani mente diſſideret, animaduerti tandem, non ſedem ab Vlpiano, ſed cubiculum deſignari columnis fultum, & epiſtyliis pluribus, exciſis ſpatiis, quib' proſpectus in viam erat, aliquando ſub dio, nonnũquam ſub tecto: menianum verò dici, proiectum protentũque ſpatium vltra ædes tignis porrectis, nullo munimento fultum ab imo, ambulandi proſpiciendíve cauſa, à Caio Menio Craſſi collega, vnde nomen mutuauit, inuentum. Cùm enim C. Menius Catone & Flacco conſulibus domum venderet, vt ibi baſilica extrueretur, ius vnius colũnæ ſupra quam tectum proiiceret, & tigna immitteret, ſibi excepit, quò ſuperiora latius paterent, & poſteri proſpectarent: cuius generis ædificia, inde meniana dicta, hodiéque id nomen obtinuit: ídque à Labeone de priuatis ædificiis aptiſſimè notari, cuius verba fuere: Proiecta ſunt ea, quæ ita prouehuntur, vt nunquam conquieſcant. Eiuſmodi ſunt Meniana & ſubgrundia. Iterum quærebatur, quid eſſet embamma, de quo ab Vlpiano de vino &

Exedra.

Menianũ.

Embãma

l. ſi quis

oleo legato, an aceto deceat annumerari, eleganter quæritur. Cúmque in verbi ſignificatu ſoliciti eſſent, neque id aſſequi viderentur poſſe, nos embamma cẽſuimus cõtritos ſapores dici, acido vino infuſos, aſperrimi guſtus, ad acuendum excitandúmque ſtomachum, à verbo ἐμϐάπτω, quod eſt, intingo, ſeu (vt putant alij) acetum coagulatum, quod vino dilutum aut aqua, aceti ſaporem facit. Eſt igitur Vlpiani opinio, aceto legato, embãma perinde legato accedere, ſicut acetum: quoniam eiuſdem ſaporis & naturæ ſunt. Verba verò Vlpiani de vino legato, hæc fuere: Si acetum quis legauerit, non continebitur legato acetum, quod vini numero fuit: embamma verò continebitur, quia aceti numero fuit. *vinum. §. ſi acetum. ff. de trit. vino & oleo lega.*

Quot virgines Veſtales, quáve illarum diſciplina & inſtitutio fuerit, quave afficiatur pœna inceſti damnata.

CAPVT XII.

QVi de Veſtalibus virginib⁹ memoriam reliquere, illas à Numa Pompilio primum lectas fuiſſe autumant, quod ſacerdotium cùm Albæ oriundum eſſet, idem Numa inde tranſlato ſacro, Romam aduocauit: vtque Veſtæ antiſtites aſſiduè forent, præcipua virginitate & aliis cæremoniis ſanctas fecit. Cuius inſtar ſacri, in Poliadis Mineruæ templo multa religione inclyto, in Attica fuiſſe legimus, in quo virgines aſſiduè degere, & lychnum inextincti luminis, ac Palladium exiſtere, multorum opinio fuit. Lychnum quoque in arce Athenis Mineruæ conſecratum ferunt, quem ſemel oleo repletum, aſſiduè lumini alimẽta ſufficere ad inſequentis anni eundem diẽ, prodiderunt. Ignem quoque peruigilem apud Delphos cuſtodiri à mulieribus quæ matrimonio ſolutæ erant, inuenimus: vbi ſiquando extinguebatur, ex Solis flamma peregrinum elici oportebat. Perſæ quoque ignem habent peruigilem, ſicut Chaldæi, Medi & Aſſyrij, vt deorũ maximum, illíque velut ſacro numini hoſtias mactare, & ſacra facere, atque ex illo euenta rerum interpretari aſſuerant: apud quos Dianæ Ecbatanæ templum fuit, quã Anatim vocant, cuius ſacerdotes procul à virili cõtagio in perpetua virginitate degunt. In Britannia quoque Mineruæ numen colitur, in cuius templo perpetui ignes *Veſtales à Numa inſtitutæ. Virgines in Mineruæ templo. Lychnus Athenis. Ignis peruigil apud Delphos, Perſas, Chaldæos, Medos & Aſſyrios. Dianæ Ecbatanæ ſacerdotes. Britanni.*

nunquam caneſcere in fauillas,ſed in ſaxeos globos verti ferebantur. Hæ autem virgines in templo Veſtæ, quod forma circulari fuit,inter Capitolium & Palatium morabantur aſſiduè, ad quod ingredi interdiu vetabatur nemo: ſub noctem verò adire,præ pudore maſculo non licebat,fœminæ verò fas erat. In quo nulla Veſtæ effigies aut ſimulachrum deæ cui immolarent viſebatur, quia Veſtam nihil aliud quàm animum & diuinum putarunt ignem,quæ diuina mens animo concipitur, oculis non videtur. Sicut Corinthi ædes Parcarum,Cereris & Proſerpinæ,nulla habere ſimulachra dicuntur. Tametſi Veſtam, virginis ore tympanum geſtantis, quòd ventos cõtineat, nonnulli effinxere: cuius aditum ex fonte Camœnarum Veſtæ conſecrato,ex Numæ legibus,veſtales ſpargere aſſuerant. Quod quidem minimè inauguratum fuit,nequãdo in eo ſenatus cogeretur: ideo nõ eſſe templum aliqui exiſtimarunt:licet in atrio Veſtæ quod à templo ſeiunctũ erat,quandoque haberi ſenatum videamus. Quibus virginibus, ne ſacra intermitterent, ſtipendium de publico ſtatuit. Eas enim quatuor à principio fuiſſe tradunt,quarũ nomina Gegamia & Beremia, deinde Gamilia & Tarpeia, primùm à Numa initiatæ, & poſt Numam à regibus ad ſacerdotium addictæ. Lapſis inde temporibus, quum populus in ſex partes diuiſus foret, vt pro eo ſua quiſque parte miniſtram haberet ſacrorum,duas additas fuiſſe ferunt, donec aucto & propagato imperio, collegium Veſtalium ad vigenarium numerum conſtitutum fuit: quibus quæ præſidebat, dicebatur maxima. Has ergo arbitrio decretóque pontificis max. in genuas, & libero patre genitas, etiam nolentes & ab inuitis ad ſacerdotium cogi compertum eſt, eas præcipuè, quibus ſumma integritas,pudor & virtus foret, niſi flaminis, pontificis, auguris,aut quindecimuiri ſacris faciundis,tubiciníſve ſacrorum,vel ſeptemuiri epulorum,aut ſalij filia foret. Horum enim filias, inuitas & detrectantes ad ſacerdotium cogi non poſſe, neque cuius pater tres aut ſuprà filios non haberet: neque illam, cuius ſoror veſtalis fuiſſet capta, pontificum decreto cauebatur: neque illas,quarum mater cum viro diſſidium feciſſet, neque in eodem coniugio maneret. Quarum ſiqua mortem oppeteret,in

Veſtales in tẽplo Veſtæ

Veſtæ nulla effigies.

In Parcarũ Cereris & Proſerpinæ ædibus nulla ſimulacra.

In Veſtæ tẽplo ſenatũ cogi non licebat.

Quatuor primùm Veſtales, deinde ſex, tandem viginti.

Etiam inuitæ ad hoc ſacerdotiũ cogebãtur.

demortuæ locũ aliam capi oportebat: ſed nec minor ſex neque decem annis maior capi poterat, quęve patrima & matrima non eſſet, neque ea quæ aliquo oris aut ſenſus vitio laboraret. Quæ dum capitur à pontifice max. non ſuo nomine, ſed Amata appellatur, omen veteris denominationis ſequuti. Siquidem quæ prima veſtalis capta fuit, hoc nomine fertur nuncupata. Quibus quidem ad ſacerdotium admiſſis, aſſidua inſidens cura inerat ignis ſacri & æterni, qui in penetralibus Veſtæ in fictilibus vaſculis ſeruabatur, quaſi cœleſtis arcani cuſtodiam & curam fidelem per vices agere, ignémque ſeruare: Quibus propter ſanctitatem & continuam virginitatem tãtus eſt honos habitus, vt velut ſacroſanctæ, ab omni virorum contagio intactæ forent, aduerſúſque eas, aut decreta iuſſúſque earum, nulli magiſtratui intercedendi facultas erat. Quibus hoc etiam tributum eſt, vt licet eſſent ſub patris iure, poſtquam ad ſacerdotium adſcitæ ſunt, ſui iuris effectis, teſtandi manumittendíque etiam ſine curatore libera facultas foret. Ipſæ tamen inteſtati hæreditatem adire, aut bonis ſuccedere, vel ipſis inteſtatis hæredes aliqui eſſe nequibant, quod veteri ſcito apud Labeonem cauebatur. Cúmque ſoli Theratię veſtali, priuilegio honoris, ius teſtimonij dicendi à populo datum eſſet, hinc effici colligíque poteſt, reliquas teſtimonij ferendi ius non habere: eas tamen quum teſtimonium dicebant, iudicio & foro adeſſe oportebat. Tum ſiqua diſſidia & ſimultates, vel aliquæ exortę offenſiones fuiſſent, aut ſeditio inteſtina coorta inter ciues, vt veſtalibus intercedentibus & deprecatricibus, & quaſi internunciis, pacis fœdera inirentur, illarum curæ mandabatur: híſque mediis & procurãtibus, offenſarũ culparúmque venia impetrabatur. Teſtamẽta quoque, & quæ ſecretioris conſilij erant, quæve quis celari, & in abdito eſſe, & ſuo tempore in lucem promi volebat, apud illas deponebantur, vt in fideli cuſtodia eſſent. Quibus, poſtquã in ſacerdotium adſcitæ fuerũt, triginta annorũ caſtitas præſcripta fuit. Primò enim decẽnio quę ad cultum & arcanas cæremonias, ritúſque ſacrorum ſpectarent, quæve vetuſtiſſimis carminibus & monumentis prodita erant, ediſcebant: ſecundo verò, quæ didicere, opere cõplere & efficere: tertio autem decennio, ſacra &

Amata nomen Veſtalibus impoſitum.

Munus Veſtalium.

Honos Veſtalium.

Theratiæ vestalis ius ferendi teſtimonii.

Alia veſtalium munera.

Triginta annorum caſtitas veſtalibus præſcripta.

inſtituta,ritúſque & cæremonias quas didiciſſent,alias e-
docere oportebat. Tūc demum exacto circulo annorum
triginta, velut emeritis ſtipendiis, liberum erat vel ſacer-
dotio ſolui,& aliam vitam nanciſci, vel ſi volet,alij nube
re,& filios educere, aut ſacrorum curam gerere , & eodē
cultu ornatúque eſſe non vetabantur. Tantæque digna-
tionis fuere , vt ſi extra atrium Veſtæ prodire vellet, niſi
præcedentibus faſcibus ob honorem ſacerdotij,foras ex
ire non liceret. Tum ſi vi morbi aut neceſſitate,tēplo ex-
cedebant,quò venerationis plus ineſſet,matronas & gran
des natu matres,inſignes morum verecundia & probita-
te,quæ eas cōmitarentur & cuſtodirent,adhibebant: cui
ad omnem occurſum,etiam conſules prætoréſque de via
decedebant. Quòd ſi dum foras vadunt,ad capitale quiſ-
quam ſupplicium traheretur,ſi obuiam fieret,ipſum tunc
mortem oppetere,aut nouiſſimo exemplo affici non de-
cebat. Tantóque cultu & honore ob ſanctitatem ſacerdo
tij habitæ ſunt, vt ſeruitia fugitiua nondum vrbem egreſ
ſa,in loco precationis retinerent,& ſeruitute eximerent.
Ad ſe quoque fugientes,ab iniuria prohibere, atque à cu
iuſque magiſtratus imperio intercedere poterant: ab eiſ-
que quum ſacroſanctæ forent,aut decreto iuſſúque earū,
nulli magiſtratui, nec tribuno plebis,qui pariter ſacro-
ſanctus eſt,prouocare permiſſum: tantúmque illarū iuſ-
ſui virium & roboris fuit, vt Claudia veſtalis patrem in-
iuſſu populi triumphantem , ne cui tribuno intercedere
liceret,aſcenſo ſimul curru,in capitolium ſequuta fuerit.
Quod ſiquando veſtæ ignis (cuius præcipuam ducebant
curam) extinctus foret,id inter non minima prodigia ha
bitum magna ſemper mercede expiatum fuit:quippe ex
eo formido, & non mediocris terror religióque ſenatui
populóque incuſſa erat : illíſque non procuratis, aut diis
non propitiatis , à rebus agendis grauibúſque negociis
haūd ſecus abſtinebāt,quàm ſi dira & tetra prodigia, aut
portenta calamitoſa prædicta forent . Ea verò veſtalis,
cuius cuſtodia fuerat,ob ſecordiam: ſicut ob alia crimi-
na,à pontifice maximo,qui eas fideli cuſtodia ſeruabat,
flagro plectebatur . In abdito enim conclaui & penitus
abſtruſo loco, eā obtento linteo flagris plectebat. Ignem
verò extinctum ita ſuſcitabat , vt vas æneum pellucidum

Honos veſtalibus exhibitus.

Veſta ignis extinctus prodigii loco habitum.

Veſtalis cuius incuria ignis extinctꝰ, flagris cæſa à pontifice.

trium angulorum,ad ſolis iubar obiiceret,ita vt vndique accenſus in orbem coiret : illúdque vſqueadeo diuerberaret.donec conceptum ignem arida materia clibano in ædem ferret. Quem quidem nouum accendere calendis Martiis,quib' principiũ anni agebatur, quotannis ſolitæ ſunt. Fuitque is ignis perpetuus in penetralibus ſacris,& penu Veſtæ,velut ſanctiore receſſu conditus:in quo Palladium & dij penates Troia aduecti, fatale pignus imperij colebantur,ad quod nulli hominum, niſi veſtalibus & pontificibus adire fas erat. Qui quidem dij fuere duo iuuenes veteris artis & operæ paruis imagunculis ſedentes,& militari more pila tenentes: tametſi Palladium ab Ænea aduectum,nonnulli Apollinem & Neptunum ferant:alij troianum Palladẽ Romæ & Lauini, Luceriæ & Siritidæ demonſtrari tradunt:qui ab Ænea in Italiam allati,Lauini manſere primũ, mox ab Iulo in Albam à ſe conditam tranſlatos, priſtinam Lauini ſedem ſua ſponte repetiſſe dicunt. Quod ſiquando veſtales ſacra diis libarent,aut Veſtæ rem diuinam facerẽt, eo cultu ornatúque erant,vt licet vittatæ incederent,album tunc veſtimentũ, quod ſuffibulum vocant, oblongum prætextũ quadrangulum in capite ſumerent: illúdque fibula ſubnecterent, caſtáque mola & ſale tuſo,ac in ollam fictilem miſſo, & mox in aquam iniecto,ſacra facerent, calicibúſque fictilibus,qui cululli dicti ſunt,veſtæ & diis libarent:Sirpeáſque effigies triginta numero,quas Argeos vocant,ex virgulto ſtatis diebus in Tiberim deiicerent,aráſque deorũ numinibus accẽſo foculo,dicarent: quibus hoc propriũ ferunt, vt deſectum capillum tanquam ſacroſanctum, vulgo atteri non ſinerent: ſed in loto arbore conſpicuæ magnitudinis, quæ in Lucinæ ara colebatur,apponerent, cui ob id capillatæ nomen. Tum ſiquando ſacramento adigebatur, niſi per ſuam Veſtam iurare licebat. Erátque Veſtalium opus, annis ſingulis ſtata die regem ſacrorum adire,vtque vigilaret,néue diuina intermitteret, præmonere præcaueréque. Tantæque dignationis & pudoris habitæ ſunt, vt his præſentibus tanquam arbitris numinibus,non factis modò, ſed & verbis obſcœnis & prætextatis abſtinerent: eáſque velut auguſta & ſancta templa, atque vnicum caſtitatis exemplar, religio-

Ignis Veſtæ reſuſcitãdi ratio.

Palladium & dii penates in veſtalium cuſtodia.

Veſtalium ornatus in ſacrificãdo

Suffibulũ

Sacrificii modus.

Sirpeæ effigies in Tiberim deiectæ.

Lotus capillata.

Veſtalium iuſiurandũ

Munus aliud veſtalium.

Honos.

Spectaculis admiſſæ. ſe obſeruarent. Et tametſi tāti exēpli & diſciplinæ forent, illas tamen athletarum ſpectaculis & theatro interfuiſſe quandoque legimus, ſcilicet remiſſo officij munere, de concilij ſentētia. Siqua verò deteſtabili ſcelere polluta, *Veſtalis inceſti conuictæ pœna.* omnium ſententiis pontificum inceſti conuicta & damnata foret, in eam manus aut vim inferre nulli licuit: ſed poſtquam familiā in poteſtate habere, & ſacris abſtinere iuſſa fuerat, ſtata die ſub effoſſa humo ad portam Collinā, in loco cui Scelerato nomen, viuā defodiebant: virginis verò ſtupratorē in comitio cædebant ad necem. *Stupratoris pœna.* In ea enim ſubterranea erat fouea, ad quam gradibus deſcenſus, & in imo lectulus, lucerna ardens, panis ſimul & lac, itē aqua, & in gutto oleū, virginē verò dānatā, dēptis vittis è vertice feretro impoſitam, cultu miſerabili, maximo omnium horrore, eò deducebāt: quo vbi deducta fuerat, vinclis ſolutā pontifex maxim⁹ ſolenne præfatus carmē, capite velato, ad hoſtium foueæ cōſtituebat: & poſtquam introgreſſa fuerat, illo auerſo, & ſcalis ſublatis, deſupérque aggeſta humo, defodiebāt viuam, ita vt ab omni hominis tactu illęſa extingueretur. Qua die tanquā lugubri & ominoſa cōſternata vrbe, velut ſi repentinum incōmodum accidiſſet, iuſtitio indicto nihil publicæ magnæque rei agere licebat. Tanta videlicet cura, tantáque ſolicitudine priſci cauebant, ne qua in ſacerdotes & deo dicatas virgines vis fieret. Fuere autem veſtales inceſti damnatæ *Veſtalis inceſti damnatæ.* inter alias, Popilia, Æmylia, Oppia, Fabia, Minutia, Sextilia, Opimia, & Fleronia, inter quas Caparonia ſuſpendio ſupplicium præuenit: Fabia verò inceſti cauſam dixi, cum eis Catilina obiiceretur, & quia ſoror Terentiæ *Quæ abſolutæ.* Ciceronis erat, inducto crimine abſoluta fuit. Cornelia Maximilla abſens & inaudita à Domitiano inceſti rea, quum eſſet abſoluta, non admiſſi forſan criminis, prauo *Innocentes condēnatæ.* iudicio pœnas dedit. Cúmq; Vrbina falſi criminis virgis cæſa & viua defoſſa fuiſſet, religio vrbem peruaſit, immeritā pœnā luiſſe, quod peſtilenti contagio matronę mortuos edebāt partus, ipſæque vnà interribant, ob id admiſſum plecti, & merita noxa puniri. Poſthumia verò ob mundiorem cultum, criminis inſimulata, cauſam dixit: mox ſine noxa & innocens comperta, de collegij ſententia omnium votis abſoluta fuit.

Ex quibus veteres captare auſpicia ſolerent, & auſpiciorum quæ proſpera, quæve piacularia ſint.

CAPVT XIII.

PRiſcos Romanorũ adeò auſpiciis deditos fuiſſe cõſtat, vt poſt vrbem conditam falſa illa ſuperſtitione & praua religione ducti, nihil bello vel pace domi militiæq; agerẽt, niſi auſpicatò. Sed inter auſpicia de quibus antiquitas fabulata eſt, quę proſpera, quæ've piacularia ſint, ſæpe quæſitum eſt In primis receptũ eſt auſpiciorum quinq; genera obſeruari ab augurãdi peritis: primũ ex cælo, ſecundum ex auibus, tertium ex tripudiis, quartum ex quadrupedibus, vltimum ex diris. Ex his quædã oblatiua ſunt, quæ nõ poſcuntur: quædã impetratiua, quæ optota veniunt. Oblatiua, non ſemper auſpicium facere: ſiquidem in poteſtate vidẽtis ſunt, an illa ad ſe pertinere velint. In augurum enim diſciplina hoc traditur primùm, nulla auſpicia, ſiue boni ſiue mali prænũcia, ad eũ, qui illa obſeruare negauit, pertinere: nã temerè iacta, & ſine ratione vaga, diuinationẽ non recipiunt. Ex impetratiuis autem auſpicia vera ſumi ſæpe notatũ eſt. Quotiéſque augures ex arce auguriũ petunt, lituũ tenent ſine nodo aduncũ, quo cęli regiones & certa ſpatia, quibus videnda ad ſe pertinere volebant, quæ templa dicta ſunt: ſedebat enim augur velato capite, & lituo cæli regiones notabat. Ex cælo fit augurium, vt ſi læuum intonuiſſet, quod proſperi euentus putarunt eſſe: idem ſi fulgur à ſiniſtra in dextram emicuiſſet, Hetruſca diſciplina: quia quæ nobis læua ſunt, à diis dextra ex parte demitti putant. Ideo fulmen in rebus omnibus lætũ auſpicium facit, boníque euentus eſt, ſi ſiniſtra ex parte venit. In auſpiciis enim quæ ſiniſtra ſunt, bene euentura putantur. Tametſi Græci dextra ex parte veniens augurium, auſpicatius putent. Ex his tamen dira habentur fulmina, quæ per ſeptentrionem in occaſum vergunt: quæ verò ex ortu ducunt originem, & in eandẽ partẽ cæli circumactu redeunt, ſummam portendunt felicitatem: quale oſtentum Syllæ dictatori oblatum memorant: aut quum fulmen è cælo decidit, turſúſque in ſublimi crebris ignibus micat, quod fortunatum fuiſſe nemo dubitauit.

Auſpiciorũ quinque genera.

Cæremoniæ dum ex arce auguriũ petebatur.

Templa.

Ex cælo.

Græci.

Fulmina dira, & contra.

Fulmen comitia impediebat. Ipſum tamen fulmen quacunque ex parte venit, comitia impedit. Ioue enim tonante nihil cum populo agi poſſe liquet. Si tamē tonet in comitiis, vitium oblatum creandis magiſtratibus, atq; ideo obnunciari oportere: ſi verò grandinet ſimul & fulminet, calamitatem præſignari volunt. *Manubiæ Iouis, cur rubræ.* Propterea cùm omnes dij manubias albas nigráſq; habeant, ſolius Iouis rubras eſſe volunt. Et quamuis Heruſci vates nouem diis fulminum iactus poteſtatéſque tribuant, quorum vndecim fuêre genera, Romani tamen diurna Ioui, nocturna Sumano (quem Plutonem dicunt) tradiderunt. *Fulmina diurna Ioui Nocturna Plutoni tributa.* Fuitque memoriæ proditum, ea fulmina quę ſolus Iupiter excutit, læta eſſe: quæ verò concilio deorum aduocato, auerſa reputari. Ideo fulgetras adorare, & popyſmatibus obſtrepere, concenſum eſſe gentium Plinius notauit. *Popyſma.* Eſt autem Popyſma, ſibilius tenuis ore emiſſus. *Fulminis auertendi ratio.* Græci verò, vt vim tonitrus & ſpeciem fulminantis cæli auerterent, pateris vina effundebant. Thraces dum fulminat aut tonat, in cælum ſagittas intendunt, rati tonantem hoſtem eſſe dei, quem ipſi colerent. Paulo tamen Æmylio apud Amphipolim ſacrificante, fulmen è cælo emiſſum, quum ſacra cōbuſſiſſet, regni mutationem portendit, quod mox conſequutum eſt. *Ful. in pollutis lucis.* Fuitq; opinio harruſpicum, fulmina magnopere fieri in pollutis lucis, ideo reliquias fulminis cum ſacrificio ſepelire, diſperſóſque ignes in vnum cogere, & quadam tacita prece, terræ condere ſolebant, quem locum bidental dixerunt. *Bidental.* Nonnulli impares tonitrus boni ominis eſſe, & felicia portendere volūt: pares autem, diros euentus & calamitates: alij matutinos, ventum: imbrem verò, meridianos prædicere. *Tonitrus impares, pares, matutini, meridiani, ſereno tempore emiſſi.* Serena tamen tempeſtate tonuiſſe, hominéſque aut ædes ſacras de celo tactas eſſe, triſtis euentus fuiſſe, & auſpicij mali, ſæpe notatū eſt. Contrà verò Homerus, Iouem ſereno intonuiſſe poſt effuſas preces, felix omen & ratū auſpicium fecit. M. Craſſo caſtra, quæ trans Euphratē metatus fuerat, bis fulmine icta, triſte prodigium & infandas cædes attulere, alij ex fulguribus quædā publica adnotarunt, alia priuata: *Fulgura publica, priuata.* Publica, non vltra trigeſimū portēdere annū, niſi in deditione oppidi: priuata, non vltra decimum augurium facere, niſi in ſpōſalibus & natali die auſpicata, ex quibus quædā poſtularia, alia peſtifera, *Fulgura poſtularia, peſtifera,*

fera, pleraque cõſiliaria dicta ſunt, aut monitoria vel auxiliaria, hoſpitalia, vel regalia, nonnulla peremptalia, quæ ſuperuenientium fulgurum ſignificationẽ perimũt. Ea enim tantam vim habent, vt quicquid alia portenderent, illorum interuentu tollatur. Quod verò interuentu fulminis portentum eſt, alterius ſignificatione tolli nequit: peſtifera mortem, poſtularia ſacrificiorum emendationem admonent. Pars multo maxima, tria fulminũ genera fecit conſiliarium, quod poſt cogitatum negocium ſuperuenit: autoritatis, quum poſt rem perfectam, bonũ aut malum, quod futurum ſit, prædicit: ſtatus, vbi nec opinantibus nobis fulmen interuenit. Quæ verò fortuita ſunt, & in caſu poſita, nulla ratione ſubnixa, diuinationẽ non recipiunt. Ex auibus verò augures quaſdam oſcines, quaſdam præpetes notarunt, oſcines cantu, præpetes volatu augurium facere, & futura prædicere. Semper enim cãtus oſcinis quũ ſiniſter eſt, ſecundiſsimus fuit. Ex præpetibus autem, aquila, vulture & buteone, ſanquali & immuſylo, lætantur, eáſque felicis euentus eſſe, quum ingentibus alis patulæ & porrectæ volant. Quaſdam dixere funebres, quæ omine auerſo aliquid fieri vetant: nonnullas ſuperuaganeas, quæ ex ſummo acumine emittunt vocem: alia caduca auſpicia, quũ in templo per augures metato aliquid excidit: pleraque cliuia, quæ difficulter eueniunt. Aquila ſi dextra ex parte venit, felix omen facit, & magnarum rerum auſpicia: quas quidem volatu augurium facere, præcipuè ſi ſtridentibus alis euolare videãt, omen futuri maximi boni, ac læta & magna portendere dixerunt. Vultures quoque Romulo in condenda vrbe præſens auſpicium fecêre. Sed tamen vultures aquilarum fœtus implumes occidiſſe, nidóſque euertiſſe, ipſóſque à paſtu pedibus & roſtro abegiſſe, Tarquinio Superbo exilium, & regni amiſſionem, quæ mox ſequuta ſunt, portenderunt. Aquilam Tarquinio Priſco pileũ detraxiſſe in ſublimi, deinde capiti repoſuiſſe, regnum ominatam ferunt: ſicut Ariſtander aquilæ augurio victorem Alexandrum prędiuinauit. Rurſus correptum iaculum è manu ſatellitum abſtuliſſe, & in profundũ deieciſſe, velut prodigioſum oſtentum, Dionyſio exilium, & regnum ſibi abrogari, funeſtáſque calamitates prẹmon-

conſiliaria, monitoria, auxiliaria, hoſpitalia, regalia, perẽptalia.

Trium fulminum genera apud plurimos.

Auguria.

Aues oſcines.

Aues præpetes.

Aues funebres.

Superuaganeæ.

Auſpicia caduca.

Cliuia.

Auſpicia ex aquilæ & vulturis volatu.

ſtrauit. Fuítque diu quæſtionis, an ſanqualis &, immuſyl⁹ inter aquilas cenſendi forent: quorum volatus licet æuo priore incognit⁹, ſecũdiſſimos habere euẽtus cẽſebatur.

Quæ gentes auguria potiſſimum obſeruarint

Cúmque ex auibus omina multi obſeruarint, præcipui fuere Cares, quibus rex Caras ex auibus auſpicium dedit primus. Poſtea Arabes, Phryges, Cilices, Piſcides, Pamphylij & Galli, auium cantus & volatus religioſè obſeruarunt: ex quibus vera auſpicia ominati ſunt: quib⁹ obſeruatis, haud ſecus quàm ex oraculis euenta rerũ & negociorum præſumpſere.

Siniſtrum omen ex vulturibus. Ex vult. coruis & aquilis congregatis.

Sæpe tamen vulturem in ædẽ Iouis, aut deorũ volaſſe, prodigij loco receptum eſt: ideo velut portentum malíque auſpicij, procuratum fuit, ſi tamen vultures, corui & aquilæ in vnum coirent, cædem haud dubiam: & ſi grues volantes à recto flecterent curſu & retrocederent, infandam nautis tempeſtatem, & mare procelloſum, mox turbines & fluctus prænunciarunt.

Ex gruib⁹. Ex ciconia. Ex accipitre.

Ciconiam non vt grues prodigium facere dicunt, ſed in auguriis non dubiam ferre concordiæ ſignificationem. Proxima eſt accipitrum natura: præcipuum verò genus, quod circum appellant, altero pede claudum, quod fortunatũ nuptiis & pecuariæ rei opinati ſunt.

Ex miluo. Ex falcone.

Contrà miluus diri malíque ominis, ſempérque infortunia præmõſtrare creditus. Triorchẽ verò, cui principatũ dedêre augures, & falconem felicis euentus, futuríque maximi boni ſpem habere, augurio expertiſſimo compertum eſt.

Ex buteone.

Eſt autẽ triorches quẽ buteonẽ antiquitas dixit, quódque tres teſtes habeat, triorches dictus. Falconis verò augurium tam auſpicatiſſimum Thuſcis fuit, vt viſo augurio, Capuam in ſolo feliciſſimo condiderint. Dario accipitrum viſio duo vulturum paria vellicantium, omen fuit, quòd è coniuratis ſumpto ſupplicio, haud multo pòſt Perſarũ regno potiretur.

Ex pico & luſcinia. Ex Ardeola.

Picus verò martius & luſcinia efficaci auſpicio habẽtur, proſperáque ſemper & felicia decreuerũt. Inter quæ ardeolas, quas leucos vocant, quũ ad auſtrum volant vel ſeptentrionẽ, magna ſemper portendere voluerũt: ſolui enim pericula, & metus exinaniri eorũ aſpectu, multorum opinio fuit. Luſcinia quæ in ore Steſichori infantis cecinit, talem illũ futurum deſignauit, quantus poſtea fuit.

Ex hirundinum.

Contrà hirundines infauſti ominis eſſe, & ancipitem afferre fortunã, multi prodiderũt: nam

Cyro regi,dum contra Scythas bellum parat, hirundinũ viſio infauſtam fecit expeditionem. Eædẽ quoque Pyrrhi tabernaculo,& naui Antonij inſidẽtes,ſuſcepti belli infelicitatem,& funeſtas clades portenderunt. Picus quoque martius in capite prætoris iura reddentis depreſſus & occiſus,futurum excidiũ auguratus fuit:in vexillis verò Sabinorum inſidens, felix auguriũ fecit. Colũba ſi comitata eſt,proſperos ſucceſſus auguratur. Cæteris autẽ nullius auſpicij credita eſt : ſicut cygnus nautis , & his qui freto agi volunt,proſperos curſus denunciat: reliquis verò inauſpicatus. Circum tamen de genere aquilarũ columbã diſcerpentem vnguibus,felix nuncium attuliſſe Homer' voluit.Præpoſteros aut veſpertinos gallorũ cantus , optimi euentus multi notauere. Themiſtocli pridie quàm in Xerxem duceret,auditus gallorum cantus,victoriæ Mox futuræ prænuncium fecit: ídque ideo , quòd victus nequaquam canit:victor verò obſtrepit & murmurat.Contrà verò gallinarum:nam diri aliquid imminere , aut futurum incommodum,illatum cantus deſignauit.Inter reliquas verò inauſpicatiſſima fertur incendiaria & piacularis, propter quam vrbs ſæpe luſtrata fuit. Quæ autem hæc fuerit, maximæ quęſtionis eſt.Coruus quoque inter aues inauſpicatæ eſt garrulitatis: pèſſimam verò coruorũ ſignificationem, maximè quum glutiunt vocem velut ſtrangulati, Plinius notauit:ſi verò ab ortu clara voce occinuerint,præſentẽ felicitatem : cõtrà verò ab occaſu, exitiũ apportant. Coruos tamen pullos deuoraſſe, reliquiáſque in nidum detuliſſe , diſſidium inter Syllam & Marium,quo plurimo ſanguine pugnatũ eſt , deſignauit. Coruos quoq; aurũ corroſiſſe, velut dirum malíque portenti,procuratũ fuit. Eædẽ quoq; aues inuolãtes obſtrepentéſq;,Alexandro Babyloniã ingreſſuro , & Ciceroni imminens periculum extremáſq; ærumnas præmonſtrarunt. A dextra tamen coruus, & à ſiniſtra cornix vel picus, ſpem non ambiguã & ratũ auſpicium fecere . Maximè verò abominatus eſt bubo,triſtis& dira auis,voce funeſta & gemitu,qui formidoloſa,diráſque neceſſitates & magnas moles inſtare portẽdit:ipſum tamẽ cantu & ſtridore querulo,dirum facere auſpiciũ putant: tacens , non ſemper malus fuit quippe bubonis aſpectus, Agrippæ ca-

Ex pico martio.

Ex colũba

Ex cygno.

Ariſt. circũ inter accipitrũ genera recenſet.

Ex gallorũ cantu.

Ex gallinarum cãtu.

Ex coruis.

Ex bubone

Ex noctua. ptiuo Iudæorum regnum portẽdiſſe fertur. Noctua quoque non ſemper info tunia facit: nanque volans, inſignẽ de hoſte victoriam quandoque aportauit. Apud Athenienſes enim noctuæ volatus victoriæ ſemper fecit auſpicium. Si tamen ſereno canit, tẽpeſtatem: tẽpeſtate verò ſi occinuerit, ſerenum nunciare fertur. Eadem verò in haſta regis Pyrrhi inſidens cõtra Argos euntis, fatũ illam *Ex apibus.* & diſcrimen extremum prædixit. Apes quoque ſuo examine dira oſtenta ſæpe & triſte auſpicium fecêre, ſicut ante pugnã Pharſalicam in ara inſidentes, & in nauibus cõſpectæ, dũ per æquora ferrentur, Dioni & Pompeio Magno cladem pernicioſam, & calamitoſos caſus prænotarũt. Et quum in caſtris Bruti examẽ conſpiceretur, mutari caſtra aruſpices iuſſerunt, ne quid diri portenderent. Nonnunquam felici euentu, ſicut quum in caſtris Druſi vua dependente inſedêre, quo tempore ab Arbalonem proſperrimè pugnatum fuit. Ipſas verò apicem arboris inſediſſe, oppugnationis futuræ, & teterrimi belli afferre ſigna, multi adnotarunt. Quæ verò apes in ora infantis Platonis aduolarunt, haud dubiã ſpem eius magnitudi- *Ex veſpis.* nis attulerunt. Aliter veſparum examen: nam calamito- *Ex omnis generis auium circumuolatu.* ſum auſpicium facere probatum eſt. Aues autem omniũ generum circumuolaſſe, felicitatem magnæ fortunæ, diademáque regium mox futurum Gordio oſtenderunt. Ferunt in Alexandriæ deſcriptione, cùm ob gypſi inopiam mœnia farina frumenti deſignarentur, aues omnis gene- *Auguria ex tripudiis* ris illam depaſcentes, omen feciſſe, horreum vicinis gentibus quãdoque futuram. Ex tripudiis verò eſſe auguria, veteres fabulati ſunt: vt ſi pulli non addixiſſent, vel ſi vitulus è ſacrificantiũ manibus proripuiſſet, aut hoſtia profugiſſet, vel percuſſa mugitũ dediſſet, vel ſi inter ſacrificandum aliquid triſte oculis aut auribus occurriſſet, ſeu in extis caput iocineris defuiſſet, quæ omnia fœdi euentus eſſe, nemo dubitauit. Flaminio ſacrificanti, vitulus qui multos cruore inſperſit, omen magni terroris fecit. *De hoc plura lib. 1 ca. 29.* Vel quũ pulli è cauea addicerẽt & paſcerentur, ita quòd tripudium facerent ſoliſtimum, quæ ſecundiſſima traduntur auſpicia: nam paſcentes aues videre, felicitatem portendere multi cenſuerunt. Lydi, Perſæ, Iberi & Thraces non ex auibus, ſed maxima auguria ex vino obſerua-

runt. Nam vinum effundere, aut veſtes vino inquinare, felicis haud dubiè fortunæ ſigna eſſe; augurati ſunt: id que atteſtante Homero, qui Vliſſe diſcedente, & bona verba precante, Alcinoi vxorem humi facit vinum fundere, velut preces ratas diis habituris. Germani & hinnitu & fremitu equorum, monitus futurorum prędici putant, quos nullo opere contactos, candidi coloris plurimos educebant. In Cappadocia ex myrrhinis virgis, in Scythia ex ſalignis humi conſtratis: alij ex vibrata ſalitione oculi, quod augurium Palmicum: in Lycia ex piſcibus, quos ichthyomantes vocant: atque Enaries Androgeni ex tiliæ fronde vaticinantur. Naſamones verò ex ſomniis ad ſepulchra defunctorum. Fuítque apud Byzantios receptus mos, vt ſcombrorum regem videre, qui inter conchylia eſt miri aſpectus, aut iunctum iumentum ſtercus emittere, fortunatiſſimos euentus faciat: quę ſingula augurum diſciplinis latius tradita & præcepta ſunt.

Ex vino. *Od. ſ* 13. *Ex hinnitu & fremitu equorum.* *Ex virgultis.* *Ex oculis.* *Ex piſcib⁹.* *Ex tiliæ fronde.* *Ex ſcõbris Byzantii.*

Ex quadrupedibus autem fuere quæ pedeſtria dicuntur auguria: vt quæ à lupo, ſerpente, equo, vulpe, cæteríſque reptilibus fiunt. Lupum, ſi ad dextram commearit pleno ore, magnæ & proſperæ rei augurium facere, & nullum præſtantius eſſe opinantur: contrà, lupos in Capitolio viſos, prodigij loco eſt habitum, cuius cauſa luſtratum Capitolium quandoque videmus. Lupum quoque caſtra introiſſe, & laceratis obuiis intactum abiiſſe, exitiũ & cladem portendiſſe euentus docuit, toto poſtea exercitu ingenti clade affecto. Rurſus, quum cerua à lupo fugata, inter duas acies euaſiſſet illæſe, inſignem victoriam Romanis dedit. Lupos quoque in foro viſos, incolumes euaſiſſe, armis opprimi patriam, & magna rerum momenta deſignauit. Quum in Libyam colonia duceretur, lupos metas quibus ager deſignabatur, mordicus diſſipaſſe, velut diri euentus, effecit quo minus deduceretur. Non ſic Samnitibus deducentibus coloniam, quo duce auſpicatã deduxere, quare Hirpini dicti. Fuítque animaduerſum, lupum ſubnigrum obuiam factum, grande diſcrimen afferre. Iuuenca ſi annicula, aut mula ſi gemellos peperit, oſtentum dirum peſtémque denunciat. Sicut leonis aſpectus famoſus fuit & inglorius: itineráque infeſta facere creditus: nanque hoſtium pugnam ſæpe portenderunt:

Ex quadrupedibus. *Ex lupo.* *Ex iuuenca annicula aut mulæ partu.* *Ex leonis aſpectu.*

Ex capra. capræ verò ſalutaris. Hæ enim Carano eximiæ felicita-
Ex aſino. tis duces fuere. Aſinum leonẽ occidiſſe, omen magni ter
leonem occidente. roris feciſſe, necẽmque Alexẽdro portendiſſe, literis mã
datum eſt. Serpentem per impluuium decidiſſe, aut iter-
Ex ſerpente, vulpe, cane. commeãtium interrupiſſe illæſum, vel fœtam vulpẽ ob-
uiã habuiſſe, aut canem alienas ædes introiſſe, formido-
loſos caſus & inſignem calamitatem facere periti adno-
tarunt. Serpentem quoque extis ſolennibus depaſtum, di
ri ominis & extremi exitii loco eſt habitum. Contrà Syl
læ inter ſacrificandum ſerpens viſus & elapſus, felicem
victoriam dedit. Suburbana verò colubris plena, equóſ-
Ex muribus. que illis depaſtos, Crœſo Lydorum regi ab externis re-
gnum ſubigi portenderunt. Mures quum candidi ſunt,
lætum auſpicium faciunt, licet illorũ occentu dirimi au-
ſpicia dicantur. Nanque occentus ſoricis auditus, Fabio
Maximo dictaturam, & C. Flaminio magiſterium equitũ
deponendi cauſam dedit. Mures quoque in Argillæ fun-
damentis apparuiſſe pugnantes, ciues præferoces & mi-
litares haud dubio argumento præſignauit: ea enim vrbs
ad Strymonem bonis auſpiciis condita, à muribus dicta
eſt: ſicut Coronæ ciuitas in Peloponeſo ad Pamiſi flumẽ
quod cornix ænea in fundamẽtis apparuit, felix nomẽ tu
lit. Si quid tamẽ mures arroſerint, triſtia ſemper & dira
portẽderunt. Carboni imperatori corroſis faſciis, quibus
in calceatu vtebantur, exitiũ prædixerunt: aurúmque &
Ex lepore. clypeos corroſiſſe, Marſicum portendere bellum. Lepus
quoque occurrens in via, infortunatum iter præſagit &
Ex muſtela ominoſum, idem vulpes fœta, & canis prægnans. Muſte-
Ex ariete. la quoque, ſicut picus, à ſiniſtra veniens, infauſti omi-
nis eſt. Ferúntque arietem inſolito colore natum, mirã
Dira. felicitatem prænotaſſe. Ex diris ſunt offenſiones pedum,
voce exauditæ, res oblatæ oculis & alia id genus, ex qui-
bus certa captantur auſpicia: limen offendiſſe, laciniam
adhæſiſſe, vel prolapſum cecidiſſe, obſcœnum oſten-
tum eſſe, vulgo receptum eſt. C. Flaminius quo tempore
ad Traſimenum oppreſſus interiit, quum in equum inſi-
luiſſet, equo prolapſus, repentè corruit, diro & fœdo e-
uentu, quo ad internecionẽ crudelem in modum cæſus,
occubuit. Neroni Cæſari Alexandriam profecturo, la-
cinia adhæſit. Diuus verò Auguſtus læuum ſibi calceum

prępoſterè indutum animaduertit, qua die ſeditione militari propè afflictus eſt. Et Pompeio Magno pullum amiculum, qua die ad Pharſaliam profligatus fuit, diras vaſtitates præmõſtrauit. Voces quoque exceptæ, in vtrãque partem magnopere augurium fecerunt: idcirco in rerum principiis, quod bonum, felix, fauſtúmque foret, præfabantur veteres. Quum maximas clades vrbs perpeſſa fuiſſet, & ancipiti contentione agerent patres, an relicto patrio ſolo Veios migrarent, vox centurionis audita, HEIC manebimus optimè, vrbis ſedem ſtabiliſſe fertur. Aliter Craſſo in bellum profecturo, qui Cauneas ficus venales clamabat, illud omen fecit, quo ſpoliatus fama &fortunis omnibus, memorabili clade profligatus interiit. Neroni rurſus paucis ante ipſius cædem diebus, de Mauſoleo vox exaudita fertur, nomine eum ciens. Augusti quoque Cæſaris ſupremo digreſſu ab vrbe vox temere emiſſa, auguriũ fecit, non amplius Romę eum futurũ: ſicut Scipioni in Aphricam, profecturo, promõtoriũ Pulchri incolumen ſpem oſtendit: cõtrà Hannibali, quũ ex Italia Aphricam peteret, ſepulchrũ diſruptum, auſpicium ferale. Bruto etiam & Caſſio prodituris in aciem obuius Aethiops, calamitates præſignauit. Quare fœdiſſimè & cruento bello, atque inteſtina clade ita conflicti ſunt, vt ambo vno prælio conciderent. Fertur quoque Hadrianus Cæſar ex Mauri occurſu futuram mortem imaginatus. Non ſic Octauio Auguſto: nãque aſinus cui Nicon tæ nomen, & aſinarius cui Eutycho, obuiam facti, omen certæ victoriæ attulere. Ac ne nimius videar, néve diutius ſtudioſos fatigemus, de his hactenus dixiſſe abundè fuerit. Illud quoque haud dubium, ſues comeſſe fœtus, inter prodigia minimè reputari: ſiquidem id frequens, neque propterea ominoſum fuiſſe, aſſiduis exemplis probatum eſt.

Ex vocibus exceptis.

Ex Aethiopis occurſu

Quid ſenſerit Hieronymus Porcarius de iniquo iudice, quibúſque modis litigantes fruſtretur & deludat.

CAPVT XIIII.

Hieronymus Porcarius, diuini humaníque iuris ſciẽs homo liberi animi & acris ingenii fuit: prætérque vberẽ facundiã, mira in eo eruditio, & in maledicendo

libertas admiſto ſale. Erat enim acri iudicio, & ad irridẽdum contentioſus & audax, non infacetus, ita vt iocis vrbanis vnumquemque carperet, & ad viuum vſque laceſſeret. Is in conſeſſu nobilium, dum apud eum pro familiari conſuetudine diuerterem, dicere ſolebat, quatuor modis iudicia eludi, veterum ſcitis traditum eſſe: odio, gratia, precio, aut timore: præter quæ nihil eſſe quod iudicũ animos flectat à vero, literis mandatum dicebat. Sed tamen ſi quis improbum aut pernicioſum iudicem nactus fuerit, qui iudicio & legibus abuti velit, innumeris ferè modis iudicia eludi & præuaricari ſolere, contra ius, fáſque. Quibus verò modis id fieret, memoriter ipſe & expeditè diſſerebat. Neque enim ſolùm iniquus iudex, inquit, qui alteri parti pronior eſt, longis interuallis differendo iudicium, clientem pro quo ius ſtare videt, fruſtratur & decipit, ita vt longa mora fatigatus, iudicium relinquere cogatur, aut donec alius inſtructior fiat, expectet, vt alter interim dolo victus occumbat: ſed etiam quum non ex fide bona acta proponit & refert, quum quæ vni' partis cauſam agunt, diligenter enunciat: quæ verò contrà, ſupprimit & tacet, bonum ius alterius partis eludi atque obteri dicebat, Quinetiam multos vidiſſe aſſerebat, qui illum cum quo lis eſt, cui plus nimio fauet, quopacto aduerſarii telis ſe opponat, inſtruere non verentur, quum quid in re quaque conſilij capiendum ſit, alteri parti enũcient, ita vt ille paratior factus, bonum alterius ius euertat, & conuincat: quum alterius neque voces animis, nec querelas auribus admittant: & quum miſer ille timidus, imprudénſque rerum, iudicis fidem implorando, fruſtra ipſius aures fatigauerit: iudex interim ſeuerus & vehemẽs loquenti obſtrepat, eúmque vel difficulter admittat, aut impotenti ore obiurget: vel ſi admittit ægrè & perinuitus, diſſimulato ſermone vultúque, cum tædio admittere cogatur. Quorum quidem nequitiæ, & animi ad fallendum deſtinati, nulla maiora (inquit) argumenta ſunt, quam quum reconditus ille ſenſus, & abſtruſus animus, quam labem miſero illi afferat, non facile dignoſcatur. Quinetiam perſæpe euenire dicebat, vt malus iudex, vt illum improuidum ad inſidias ducat, & vana ſpe ludificetur, ſe dubitare in quo nihil verendũ ſit, aſſeueret: ſi quod

Quatuor modis iudicia eludi.

autem in cauſæ diſceptationem anceps dubiúmve fiat, illud diſſimulanter omittat: vt quum maximè viciſſe te credas, tunc tibi præcipuè ſubeundum periculum ſit. Nonnunquam euenire, vt quum diutius litigantẽ fruſtrari nequeat, precibus ſeu querelis fatigatus, cauſam in iudicio ſe producturum prædicat, aliorúmque iudicum exploret vota, non vt cauſam æquo iudicio terminet, ſed vt quo pacto inuadat ius alterius, ſolerter inquirat: illorúmque votis in illius miſeri perniciem exploratis, ſine religione & fide ipſum perditum eat. Si verò non dubiam ſpem victoriæ viderit, iudiciorum & litium mora ita rem producat, vt quum finire nutu omnem diſceptationem valeat, neutrò inclinatis ſententiis, ſuſpenſa omnia infectáque relinquat. Deúmque ille conteſtans & hominum fidem, ſi quidem quem appellet, quem obteſtetur, quẽ imploret, nullum habet, diuturna expectatione & ampliore ſumptu vexatus, de ſuo iure tandem decedere cogatur: quo fœdius dici æſtimaríque nihil potuit. Atque vtinam non his artibus fœdiſſimè vexatos, nec quotidianis damnis tenore vno opprimi miſeros videremus. Poſtremò morem peſſimo exemplo inualuiſſe dicebat, vt iudices non iure nec iudicio, ſed per factionem & gratiam, aut libidinem, pérque inuidiam iudiciorum vota conferant, illic præſertim vbi in orbem ſuper iure controuerſo ſententiæ explorãtur. In qua quidem re, tanto certamine hincinde exardeſcunt ſtudia, vt maledictis inter ſe & conuiciis, & plerunque manibus vix temperent, tantáque iudiciorum turpitudo fiat, vt nec iudicio, nec diſceptatione, ſed libidine, pérque omnes cupiditates ſuffragentur, ſtudiúmque & gratiam aliquorum potius, quàm vera iudicia inquirant. *Vbi ſententia in orbẽ explorantur.* Ac mille modos referebat, quibus iniquus iudex, non iudicis, ſed impuri latronis modo, velut officina nequitiæ, per auaritiam & ſordes bonum alterius ius inuadat, vanáque iudicia precio aut gratia nundinetur: qui quidem nõ legum periti, ſed euerſores potius humani iuris dicendi ſunt. Rectè igitur Iſocrates nunquam effici exiſtimauit poſſe, vt hi qui malè inſtituti, aut moribus prauis & inciuilibus ſunt, iuſtitiam aſſequantur. *Iſocratis dictum.* Denique nihil malo iudice peius, aduerſus quem nec imperia magiſtratuum, nec leges valẽt: neque facile eſſe inuenire hominem, quẽ

nec dona tranſuerſum agant. Inualuítque vetus adagium apud cauſarum patronos, omni dimicatione, cõtentione atque cura enitendum, vt iudicem quem quis nactus fuerit, partim gratia, partim precio aut pactione, dando & pollicendo, propenſiorem ſibi quoquo modo parét, quo incolumi amico, nihil amplius quærendum illi ſit. Iſto enim maximè effici modo, vt eum ad voluntatem ſuam ille nutúmque conuertat: & qui gratia plus poſſunt, cauſa plus valuiſſe videantur, illíque vel nunquam cauſa cadant, vel præter ius fáſque iudicata ferãt, & victores fiãt. Sed iam latius proceſſi & liberius, quia me morum piget tædétque. Malè profectò humanis ingeniis noſtra vitia conſuluere, quum iudicia quæ fidei tutelæque noſtrę credita ſunt, non ad ſalutem, ſed ad perniciem humani generis cæci cupiditate vertamus.

Adagium ſceleratum apud patronos cauſarum.

Quæ in ſermonibus quotidianis vulgata prouerbia apud Romanos in vſu fuerint, & quæ apud exteros frequentia.

CAPVT XV.

VVlgata apud maiores prouerbia, quę magis fuerint obuia, de quibus meminiſſe potuimus, præ multis & ferè innumeris, hæc planè accepimus: eaque licet breuibus concluſa ſententiis, in ſermone quotidiano vſurpata, aliud dicere videantur, vt aliud ſonent verba, aliud ſentias, tamen ſub alieno intellectu obliquis orationib⁹ quin magna plerunque ſenſa & rerũ documẽta appareãt nulli dubium fuit. Horum exemplorum plena vetuſtas eſt: nam ſi quos mutuo ſtudio teneri, & conſociatos ſibi inuicem operas dare deſignabant, mutuum mulos ſcabere dicebant: quòd ſcilicet ita opibus ſe iuuarent, & alter alteri præſidio eſſet, quemadmodum muli inuicem ſe cõfricantes ſcabunt. Contrà verò, quum aliquis nihil proficit, & fruſtra operando fatigatur, ingenti periculo, fructu nullo, oleum ſimul & operam perdere aiebãt. Sicut Græcum adagium fuit, ὄνου πόκας ζητεῖν, hoc eſt, aſini vellera quæris, quaſi ad id operam daret, vbi laborando nihil proficeret: cui affine eſt, φάλακρον τίλλεις, hoc eſt, caluum vellis. Et quum quis l acceſſit ad pugnam, mox linquitur

Mutuũ muli ſcabunt.

Oleum & operam perdere.

Aſini vellera quærere

Caluum vellere.

animo,vt comminus congredi non audeat, cãtherium in foſſa dixere. Sunt enim cantherij, equi teſticulis defectis, & execti genitalibus: qui cùm ſemine careant, languidiores & degeneres ſunt: quare Scythis & Sarmatis peculiare eſt, equos præferoces eunuchos facere, quo mollitis animis mitiore fiãt. Græco quoque prouerbio increbuit, vt quum aliqua ita eſſent diſſociata, vt non facile conuentura putarentur, nihil eſſe cum fidibus graculo, vel cũ amaracino ſui, dicerẽt. Fuiſſe enim amaracinum fragrantiſſimi odoris vnguentũ, ex amaraco dilutum, autores memorant. Ad hũc ſenſum, In lente vnguentũ, cui proximè accedit, ὄνος πρὸς αὐλόν, hoc eſt, aſinus ad tibiã, & Anos lyras. Et quũ quis diuerſus agitur, & ita dubiꝰ animi fluctuatur, vt nec abnuere, nec polliceri audeat, & in quãuis partem declinet, præſens dãnum aut exitũ videat ſe inter ſacrũ & ſaxum poſitum, vulgo iactitant: deductũ ab eo, qui in fœdere ineũdo porcã ſaxo ferit: ſicut Grecũ eſt adagiũ, Diomedeia anagci, quòd ſcilicet ita aſtrictus maneat, velut apud Diomedẽ hoſpites, quorũ viſceribus equas depauiſſe dicitur. In eũ verò quem diuerſæ trahũt curæ, & incertus nutat, vt nunc in vnã, nunc in alterã inclinet ſẽtẽtiã Eumetaboloteros cotornou, id eſt, mutabilior cothurno, ſermo percrebuit: Cothurnũ enim calceamenti genus eſſe quatuor angulorũ, fabrefactum ita, vt vtrique pedi, & viris ac mulieribus aptetur cõmodè, perſpicuè conſtat. Rurſus, ſi quid certũ & deſtinatum eſſet, nec vana expectatione ferretur, hoc re ad Sagram geſta certius eſſe: contrà verò, quum irrita caderent promiſſa, & vana ſpe ducerentur, ſe auribus lupũ tenere dicebant. Huc pertinet quod quotidiano fertur adagio, inter os & offam multa incidere, quũ aliquid diſcriminis in re certa & ferè explorata futurũ timemus. Sicut græco fuit adagio vſurpatũ, πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου, id eſt, Multa cadũt inter calicẽ, ſupremáque labra. Quod autem eſt de Sagra dictum, inde fluxit adagium, quòd quum decem Locrorum millia ad Sagram inſperata victoria potiti eſſent aduerſus Crotoniatarum centum & triginta millia, idque vix credibile videretur, poſtea certis autoribus re comperta, in prouerbium ceſſit, vt quum quid certo certius ſignificarent, re ad Sagram geſta ni-

Cãtherius in foſſa.
Nihil cum fidibus graculo, vel amaracino ſui. In lẽte vnguentũ.
Aſinus ad tibiam.
Aſinus ad lyram.
inter ſacrũ & ſaxum ſtare.
Diomedea neceſſitas.
Mutabilior cothurno.
Re ad Sagram geſta certius.
Auribus lupum tenere.
Inter os & offam.
Multa cadunt inter calicem.
Locri ad Sagrã victores.

hil certius dicerent. Cúmque ingenti animi ſolicitudine premitur quiſpiam, réſque ita in anguſto ſunt, vt trepidũ diffidentémque animum gerat, omníſque moles negociorum vno in loco inclinatura videatur, hic mihi aqua hæret, dicere ſolemus: tractum ab eo qui naufragium facit, qui aqua ori admota, penè ſubmergitur. Et quum ex re quapiam totum pendet negocium, vbique tota moles periculi imminet, hic mihi prora & puppis eſt, vulgatus ſermo fuit. Contrà verò, quum exoneratum animum curis, diſcuſſa ſolicitudine gerimus, vt bona ſpe impleamur, ſecuros in vtrãque aurem dormire pollicemur. Sicut rem ſaluam dicimus, ſaltante ſene, tractum ab eo, quod quum Circenſes Romæ fierent, & turbatis ludis aduentu Hannibalis, in omen magni terroris receptum eſſet, poſtea reuerſi, quum ſaltantem in circo ſenem inueniſſent, rem ſaluam dixerunt. Clitellas quoque boui admotas, quũ munus viro inerti collatum viderent. Quíque de rebus quarum neſcius eſt, diiudicat, ſutorem ſupra crepidas iudicare dicunt. Nouo quoque genere prouerbij in vſu venit, vt qui tam ad imperandum, quàm parendum iuxta paratus foret, quíque non ſegniter mandata exequitur, mulus Marianus diceretur. Nanque Marius quæcunque militibus mãdauit onera, ipſe inter infimos obiuit in primis. Quanuis furculas quibus ſarcinas viatores gerunt, quas Marius primus commentus fuit, mulos Marianos alij dictos velint. Quotiéſque victoria ſine labore quæſita foret alicui, ἀκονιτὶ viciſſe: contra verò vbi multo negocio victoria potiretur quiſpiam, κονιτὶ viciſſe dicimus. Quum enim puluere aſperſus athleta eſſet, κονιτὶ viciſſe dicebatur. Solere enim athletas, & multarum palmarum pugiles, ad vires refouendas puluere luctatorio inſpergi, quò fortius dimicẽt, ferè peruulgatum eſt, quem ex Nilo præcipuum fuiſſe volunt. Pari exemplo quum parum commodi affert victoria, & haud magno diſcrimine à victore victus abeſt, Cadmea victoria dicitur. Apud Græcos verò ἄδακρυς πόλεμος, hoc eſt, bellum ſine lachrymis: Latinis autem, laureola in muſtaceis. Bullam quoque dicebant, ſi quid haud multò pòſt deſiturum cernebant. Eſt enim in aquis ſpuma tumens, quæ ex crebra agitatione naſcitur, punctóque temporis diſſoluitur. Quare ſermo Dio-

Aqua hærere.
Prora & puppis.
In vtramque aurem dormire.
Saltante ſene.
Clitellas boui.
Sutor ſupra crepidas.
Mulus Marianus.
ἀκονιτὶ, κονιτὶ.
Cadmea victoria.
Laureola in muſtaceis.
Bulla.

genis in eos qui ob coronas olympicas laſciuirēt gaudio, percrebuit, vt bullas accepiſſe diceret. Et calcaria ſponte currenti addita, ſi quem ſua ſponte ad audendum agendúmque hortamur. Oleū vero in ore geſtare dixerūt, cui loqui inhibitū eſt, cuíque verbum facere non licet. Contrà vbi quis lingua immodicus infinitæ licentiæ & audaciæ eſt, qui moderari linguam neſciat, Byzena temeritas dicebatur. Fuit enim Byzenus Neptuni filius, procax nimium & inſolens. Et qui ingenio timido & diffidēti ſcrupulum facit, vbi faciēdus minimè foret, nodum in ſcirpo quærere dicebant. Si quem verò probum virum deſignabant, qui nihil contra honeſtum moliretur, tutóque eius fidei crederentur omnia, dignū eſſe cum quo in tenebris micent, aſſerebant. Qui verò ingenio perſpicaci, nulli occaſioni fraudis patet, γέρων πίθηκος ὀυχ ἁλίσκεται, hoc eſt, Senex ſimia non capitur, prouerbium fecit. Contrà, ſi quis improbus ad nocendum paratus venit, fœnum habere in cornu dictus eſt. Erat enim priſci moris, bobus qui cornu peterent, fœni manipulos apponere, quò ad precauendum homines paratiores forēt. Quare verbum Siciniis ſcurræ fuit in Craſſum, ideo conuiciis parcere, quod fœnū habere in cornu videret. Dici quoque ius ad aſſem, quū etiam minima librato examine moderata fuiſſent, voluere, & qui ſe victum fatebatur, herbam do, prouerbio iactabatur: quippe ſupplices, & qui pacem petunt, oleæ ramos, velamenta ſupplicum, aut gramen cum terra euulſum, victori offerebant, vel barbarico more ſertis coronati occurrebant, quaſi illos quibus porrigerent, ducerent meliores. Mittere autē noctuas Athenas, γλαῦκας εἰς ἀθήνας, vetus adagium fuit, quū ea quæ illi ſuperſunt, alicui damus. Quum enim Athenis noctuæ affatim exuberent, qui illuc noctuas mitteret, nimirum ad ea loca merces ferret, vbi illæ redundarent. Et cùm quis neſcire ſimulat quæ percallet, Cretes neſcire pelagus vulgò dicitur: ex illo traditum, quod nemo Cretēſis nauiculariā, & pelagi commercia neſciret. Quinetiam ex locis plura fluxere prouerbia. Nam ſi qui opibus claros & præpotentes flocci faciunt, illis ne decimam quidem Syracuſanorum eſſe: & quum loca & ſalubrem aërem celebrent, Crotone ſalubriora dicunt: ſcilicet quòd Syracuſas di-

Calcaria currenti addere.
Oleum in ore geſtare
Byzena temeritas.
Nodum in ſcirpo quærere.
Dignus eſt quo in tenebris mices.
Fœnum habere in cornu.
Dicere ius ad aſſem.
Herbam dare.
Noctuas Athenas.
Cretes neſcire pelagus.
Ne decima quidē Syracuſanorum pars.
Crotone ſalubrius.

tiſſimas, ſicut Orchomenon in Bœotia, & Crotonem, cõpoſita aëris temperie ſaluberrimã ferunt. Etiam à perſonis plura adagia fluxerũt: nam & Zenone continentior, & Catone conſtantior, & Ariſtide iuſtior, crebrò vſurpatum eſt. Eò pertinet, non eſſe hominis cuiuſque Corinthum petere, quod præceps iu luxuriam ciuitas, ibíque illecebræ libidinũ forent, quæ magno parabantur. Tum ſi quem affectum, & negociis inutilem ducebant, in quo nihil adiumenti, nihil conſilij foret, eum de ponte deiici oportere monebant. Siquidem grãdæuos ætate, ad ſuffragia quæ comitiis dabantur, non admittebant. Quum vero vehementer laboratur, fortunæq; in extremo ſunt, ita vt nulla daretur ſpes melior, rem ad triarios veniſſe, in prouerbium venit. Quum enim triarij in vltimo eſſent præſidio, vltra quos nihil opis ſperabatur, quum abſciſſa omni ſpe, ad vltimum ventum eſſet, rem ad triarios veniſſe dicebant. Siquid autem tardè cogitatum, aut ſalubre conſilium ſerò expenſum fuiſſet, ſerò Phryges ſapere ſermo fuit, quod à Græcis fluxiſſe autumant: nã quum decimo exacto anno, poſt magnas clades Troiani Helenam, ſimul & iure belli quæſita, Græcis reſtituenda cenſerent, ſerò Phryges ſapere, prouerbium deductum eſt. Et qui in re quapiam parum ſapere viſus, damnum patitur, qui ſibi ſapiens prodeſſe nequit, nequicquam ſapere dicitur: ad quam ſententiam accidit Euripidis verſus μισῶ σοφὸν ὃς οὐκ αὑτῷ σοφός, hoc eſt, odi ſapientem, qui ſibi ſapiens non eſt. Et qui aſtu & dolis nimium valet, Corycæus nuncupatur, ex eo deductũ, quòd ex Coryco latrones prædæ aſſueti, audacis ingenij & ſummæ ſolertiæ forent. In eos, quoque qui præferunt lætitiam, quum intus angantur curis, quíque blanditiis velant odium, riſus Sardonius dicitur, quòd in Sardinia apiaſtro ſimilis herba naſcatur, cuius eſus diducto ore velut ridentes homines mortem oppetere cogit. Si quis verò obrutus malis, cum fortuna fluctuatur, vt nihil ſibi proſperè cedat, illum equum habere Seianum, aut aurũ Toloſanum aſſeuerant: quod ſcilicet ita excidio & continuis cladibus premitur, vt qui aurum Toloſanũ haberet, aut Seiani equum, Sicut de ſegmentis Helenæ, & Eriphyles aut Hermionæ monili autores tradũt, quorum participes, ærumnarum con-

Zenone cõtinentior. Catone cõſtantior. Ariſtide iuſtior. Nõ eſt cuiuſque adire Corinthũ. De ponte deiicere. Ad triarios rem veniſſe. Serò ſapiũt Phryges. Nequicquam ſapere. Coricæus. Riſus Sardonius. Equus ſeianus. Aurum Toloſanũ.

tinua mole oppreſſi, in extremum venêre diſcrimen: ſicut de Agaue, Iocaſta, Semele, Argia & Eriphyle apparet. Quod & Græcis quoque vice prouerbij fuit, καὶ ἐφ' αὑτὸν ἕλκων ὥστε καικίας νέφος, mala ad ſe trahens, vt Cæcias nubes. Id etiam apud Eleos in prouerbium ceſſit, vt in eum qui continuis primitur malis, grauiora Sambico pati dicerent. Quum verò quiſpiam iniqua cõtentione victus, vlterius damno premitur, Opprobrium victis, adagium erat: quod à Brenno, quum ſe Romani auro redimerent, ſumptũ memorant. Tritum quoque prouerbium fuit, Iucundi acti labores, quum bene nauatam à nobis operam, ſuaui memoria repetimus. Et quum inter loquẽdum medio affatu is ſuperuenit, de quo ſermo ſit lupum, in fabula, qui minimè nos loqui ſinat, eſſe dixerunt. Nam ferè cõſtat, quem prior lupus viderit, proloqui nequiſſe. Cúmque fraus animo agitata à bono honeſtóque in prauum tranſit, atque in autoris redit perniciem, Malũ conſilium conſultori peſſimum, in adagium venit. Ac mille modis euulgata prouerbia fuere, quotidiano ſermone vſurpata, quæ recenſere ſuperuacuæ diſputationis foret. Quare ne exequar ſingula, quum non ſit animus ea conſectari quæ ab aliis vberius explicata ſunt & latius, de his hactenus dixiſſe ſatis habeam. Illud vtique antiqui moris erat, quod quum alicui precabantur bene, vt quicquid fuiſſet cupitum, eueniret, ne quid diri aut infauſti ſucceſſum læderet, pollicem premere iubebant. Quotiéſque in propinqua ſpe futuri boni, veniam à diis petimus in ſinum deſpuere ſolemus, velut ratas preces diis habituris. Cúmque in ſermone quotidiano quiſpiã malè audiſſet, aut verbo vocéve offenſus foret, dicto veniam poſcere: in aduerſis verò enunciatis, meliora ominari, atque inuidiam verbo abeſſe iubebant. In mentione defunctorum, illorum memoriam non ſolicitari: in ſordidis & obſcœnis dictis, honorem auribus ſeruare, & præfari honeſtatem, veteres conſueſſe, memoriæ & literis proditum eſt.

Vt Cæcias nubes. *Grauiora Sambico.* *Opprobriũ victis.* *Iucundi acti labores.* *Lupus in fabula.* *Malũ conſilium conſultori peſſimum.* *Pollicem premere.* *In ſinum deſpuere.* *Vbi quis male audiſſet, aut verbo offenſus fuiſſet.*

Qui primus legem theatralem Romæ tulerit, & quot leges plebem ab optimatibus poſtea diſtinxerint.

CAPVT XVI.

Tarquinij Priſci in edẽdis ſpectaculis ſtudium. *Circus maximus.*

INter eos qui à prima origine ſpectacula Romę edidere rũt, Tarquini⁹ Priſcus opulẽtius inſtructiúſque quàm aliquis regum ludos feciſſe dicitur. Is enim in ludorum apparatu, cultu & magnificentia omnes anteceſſit. Ab ipſo enim Circus maximus ſpectaculis deſignatus loc⁹ fuit, qui poſteà ædificiorum magnitudine, & aulico apparatu præcipuus ſemper exhibẽdis ludis eſt habitus, in quo munera ingenti apparatu mox exhibita fuere, diuiſis locis plebi per ſingulas curias. Cúmque intercedẽtibus annis, patribus equitibúſque, ac plebi Romanæ cõfuſa loca fuiſſent vbi ſpectarent, Corn. Scipione & T. Sẽpronio conſulibus, ludis Romanis per ædiles curules diſcreta loca ſenatoria à populo fuere: vtque ſuus cuique honos ſeruaretur, lege cautũ fuit, vt optimatibus ſubſellia proxima darentur. Quo tẽpore præcipua loca in orcheſtra ſenatoribus data ſunt, vbi in ſcena ſaltabatur, & chorus inducebatur: podium imperatori & conſulibus, proſcenia & pulpita optimatibus, nonnũquam principi. Siquidẽ Nero è proſcenio ſæpe ſpectauit, aliquando è puluinari, quod in prima fronte theatri, ſpectaculorum locus erat. Fertur tamen Auguſtus Cęſar, legatos ſociarum fœderatarúmque gentium, in orcheſtra conſidere vetuiſſe, quum quoſdam libertini generis illic ſpectare deprehendiſſet. Poſt aliquot verò ętates, vt imperator vnà cum ſacerdotibus in ſella imperatoria ludis præſideret, conſuetudo inualuit. Quæ quidem ſcena in fronte theatri ab vno cornu ad alterum porrigebatur verſatilis, plerunque ductilis, multis columnis & epiſtyliis fulta: quę primo parietem non habuit, ſed frondibus obumbrabatur: poſteà tabulis pictis in parietis morem componi cœpta, quæ ſpectaculorum ſedes pręcipuæ indę habitę. Ea enim triplicis generis erat: nanque tragica columnis & deorum ſignis exornabatur, quibus & talibus pictis, partim ab amicis, partim è Gręcia commodatis, vtebantur: comica, ędificiorum figuram præfert: ſatyrica verò, montibus inumbratur & ſyluis. In ea enim hiſtrionum ſedes erant, qui ad edendas in ſcena operas locabantur. In orcheſtra autem chori: reliqua verò loca popularia fuere, in quibus omnis ſexus & ætas, atque infimus ordo ſine diſcrimine ſpectabat: qui verò à ſedibus excluſi fuerãt, ex excuneati

Loca ĩ ſpectaculis prius confuſa, diſcreta. *Senatorum locus.* *Imperatoris.* *Optimatũ.*

Qui ludis præſidebãt. *Scena ludorum.*

Tragica ſcena. *Comica.* *Satyrica.* *Hiſtrionũ locus.*

dicti-

dicti. Græci verò præter hæc buleuticum conſtruxere in theatro, vbi ſeniores: ſicut ephebicum, vbi iuuenes ſpectarent. Ante hanc vero legem, per annos quingentos ſexaginta à cōdita vrbe, populus vnà cum patribus promiſcua iniquitate ſpectauit. Poſteà verò P. Aphricanus ſuperior quum conſul eſſet cum T lōgo, ludis Romanis plurima ſenatorū ſubſellia à populari conſeſſu ſeparari iuſſit. Et quum eo diſcrimine aliorū ſtudium, aliorum indignatio eſſet, præbuiſſe eius rei nouitas non mediocrem plebi ſermonē dicitur, adeò vt ipſum Aphricanum, quòd eius rei autor fuiſſet, pœnituiſſe ferāt: gratiámque ingentē apud ordinem ſenatorium ædiles pepererunt, qui ſanxerunt, vt gradus dignitatíſque cuiuſque & fortunæ diſcrimen foret. Manſitque aliquādiu lex ſeruata, vſúque didicere, multò præſtabilius eſſe, ſeruato gradu cuiuſque, quā in colluuione omnium ſpectaculis intereſſe. Proditū tamen memoriæ eſt, tempore quo promiſcuus ſpectaculorum vſus erat, nunquam plebeium præ modeſtia & verecundia, ante virum ſenatoriū aut cōſularem ſpectare ſuſtinuiſſe. Cúmque poſt aliquot tēpora, plebs cum patrib⁹ cōfuſis ordinibus nihilominus ſpectaret, Sex. Ælius Pætus & L. Cornelius Cethegus cenſores, ne turba patribus miſceretur, quum tantùm hominum conflueret in theatrum, alia edicto ſtatuere: quod non ſine indignatione plebis factum memorāt, quæ ſe deſpectui haberi, & contemptam eſſe arbitrata eſt: tametſi Ælium Pętum in cenſura collegam prioris Scipionis fuiſſe nonnulli tradant. Rurſus quum haud longo pòſt interuallo conſtitutione abrogata, ſenatus & populus ſolutiſſimo more ſpectarēt, Attilius Serranus & L. Scribonius Libo ædiles curules, ſcenicis ludis & Romanis, vt diuiſa loca plebeiorū à patribus eſſent, populúſque diſcretus à ſenatoribus ſpectaret, quarta promulgata lege ſtatuêre. Spectaueréque aliquandiu, donec lege Iulia theatrali & Roſcia, vt in quatuordecim ordinibus & ſubſelliis proximioribus ſenatores atque equites ſpectarēt ſemota plebe, optimatib⁹ data facultas fuit. Quorum numerū à diuo Iulio adeò excretum fuiſſe conſtat, vt quatuordecim ordines, & proxima ſubſellia, ſolis ſenatoribus non ſufficerent: adeò vt Laberius Mimus inter equites ſedere iuſſus, præ anguſtia

Chori. Populi. Excuntati. Græci. Seniorum, Iuuenum, Senatorum ſubſellia à popularib⁹ ſeiuncta.

Ædilium ſanctio de dignitatis cuiuſque & gradus diſcrimine.

Ælii Pæti & L. Cornelii edictum.

Attilii Serrani & L. Scribonii lex.

Senatorib⁹ & equitibus 14. ſubſellia in ſpectaculis.

recipi vix potuerit. Quod & Syllæ temporibus iterum confuſum fuiſſe crediderim. Nam gladiatorum munus dedit, viris æquè & mulieribus, locis promiſcuis & indiſtinctis, in magna licentia ſpectãdi, & ſine vllo diſcrimine honorum. Cautum deinde lege Othonis fuit, quam tribunus tulit, vt magis fortunarum & pecuniæ quam generis aut honorum ratio haberetur: & non modò patriciis, aut equeſtris ordinis, & ſenatoriis viris, ſed ſummis honoribus functis, quibus quadringentorum ſeſtertiorum ipſi, patri, auóque cẽſus non fuiſſet, ſpectãdi in quatuordecim ſubſelliis ius nõ eſſet, eáque loca honoris cauſa diuitibus ſolũ conſtituta fuere. Quippe tenues & ſordidæ inopiæ viros, quanuis claros illuſtréſque, quibus quinquaginta ſeſtertiorum non eſſet cenſus, mixtim cum ditioribus in quatuordecim ſedere, minimè decere arbitratus eſt. Tantáque diuitiarũ ratio fuit, vt duo primi ordines tribunitiis & plebeiis ditioribus, excluſis patriciis vacarent: ídque nõ ſine graui offenſione nobilitatis. Quę quidem ſubſellia ita compta habuere, vt crocum & vinum per ſingulos cuneos ſpargerent, illóſque præcipuis odoribus diluerent, ac picturis exornarẽt, nonnunquam minio & chryſocolla arenam circi ſternerent, ita vt Hadrianus balſama & crocum per gradus theatri ſtrauiſſe feratur. Primúſque Claudius Pulcher fuiſſe traditur, qui ſcenam variis picturis ſigníſque & tabulis ornauit: Trebonius auro, alij argẽto, plerique ebore. Q. Catulus velis carbaſinis theatrum texit, Lentulus Spinther byſſino velo. Nero Cæſar auri ramẽta pro arena ſtrauit, & vela ſtellata colore cœli poſuit, totúmque Pompeij theatrum in vnum diem auro operuit. C. verò Antonius & Muræna ſcenam fecere argenteam. Caius etiã princeps pegma ex argento duxit. Nõnunquam qui ludos dabant, ne populo ſol officeret, aulæa ſuſpendebant, plerunque ſupparo vſi ſunt, quod poſterior ætas pro aulæis accepit, quæ non modò in theatro, ſed in cubiculis ferè ſingulis habuere, vt ſiquid pulueris caderet, exciperetur. Proditúmque memoriæ eſt Cn. Põpeium, ne populo æſtus officeret, etiam aquæ decurſum per ſubſellia duxiſſe: mox diuum Cæſarem in ędilitate omni ſcenę apparatu argenteo vſum eſſe: qui etiam in munere gladiatorio, forum Romanum &

Othonis lex

Subſelliorũ ornatus.

viam Sacrã in cliuum vſque Capitolinum linteis cõtexit. Apud Lacedæmonios verò in omni cõmiſſione ludorũ, regum erant loca præcipua, quibus vt inter ſpectandum cuique liceret inniti, priuilegium datũ eſt. Athenis ſi peregrinus publicis ludis in theatro ſaltaret, mille drachmarũ pœna mulctabatur. Qui etiam Othonis lege decoctoribus, qui fortunæ naufragio, non ſuo vitio decoxiſſent, certus in theatro locus conſtitutus erat, ſicut viatoribus tribunitiis, vt eorum quoque vera & ſalubris ratio haberetur. His quoque qui artem ludicram exercuiſſent, ne in quatuordecim ſederent, eadem lege cauebatur. Qui verò quæſtũ ſui corporis feciſſent, quique vilitate & gula aut luxuria ſe auto raſſent, vel ære obligaſſent, à theatro arcebãtur penitus Quod Athenis quoq; ſtatutũ ferũt vt qui multis flagitiis dedecoratus, aut nota turpitudinis nefariæ inſignis foret, à ſuggeſtis & ludis arceretur: idque adeò procaciter ſeruatũ eſt, vt præfecti ſubſelliorum per cuneos diſpoſiti, è ſubſelliis, in quib⁹ immeriti ſedebant, quibus equeſter nõ fuiſſet cẽſus, vt ſpectatores deiicerẽt. C. tamen Gracchũ accepimus, cũ animaduertiſſet contra inſtituta maiorum, paſſim patriciis & plebeiis loca ſpectaculorum mercede locari nullo delectu, accitis operariis & fabris illa fuiſſe demolitum. Solitóſque Romanos principes, ob multa in Remp. merita, Maſſilienſibus, exterarúmque gẽtium legatis ab vltimis oris, locũ inter ſenatores ſpectãdi, pro inſigni munere largiri. In quo proditur memoriæ de Germanis lepidè factũ, qui cùm alios de Romanis benemeritos in ſenatorũ ſubſelliis ſpectaſſent, ne inferiores officio viderentur, ipſos nõ admiſſos, ſua ſpõte ſubſellia adiſſe, & vnà cõſediſſe. Contrà verò L. Flaminium Q. Fratrem, cum ſenatu motus, in cõmiſſione ludorum humilis & deſpectus extrema in parte ſederet, populus vniuerſus ob fratris egregia facinora reuocauit, & inter conſularia ſubſellia admiſit. Iidem tamen Maſſilienſes tam ſeueræ diſciplinæ fuere, vt nullum aditum iuuentuti in ſcenam vel theatrũ darent, quòd eſſent morum corruptela, ne per obſcœnos motus iuuenes impudicitia laſciuirent. Auguſtus verò Cæſar milites atque equites ita diſcreuit à populo, vt eos qui bellis ciuilibus attrito patrimonio, equeſtrem cẽſum non haberent,

Peregrino Athenis ſaltare in theatro non licebat.

A theatris eiecti.

Ro exteris locũ in ſpectaculis dabant.

Maſſilienſes iuuenes in ſcenam vel theatrũ non admiſere.

Auguſti ſtatuta in ſpectaculis.

ſi tamen ipſis aut parentibus antea fuiſſent, in quatuordecim ſpectare permitteret, edicto legis nō obſtante: qui etiam cuneum ſuum prætextatis & pedagogis aſſignauit: fœminas quoq; quę promiſcuæ anteà aſſuérāt, niſi ex ſuperiore loco ſpectare iuſſit, adeò vt ſumma theatri deinceps ſolis matronis paterent: licet ab athletarū ſpectaculis noua cōſtitutione omnem muliebrem ſexū poſtea abdicaret. Virginibus verò Veſtalibus contra prætoris tribunal locū dedit. Vtq; ſenatoribus quoties quid ſpectādum publicè ederetur, primus ſubſelliorū ordo vacaret, cauit edicto. Mox Tiberius ſpectantiū immodeſtiā exilio mulctauit: & quum confuſis nihilominus ordinibus, & ſine diſcrimine perſonarum ſpectarent, Claudius Cæſar ſenatoribus loca reſtituit. Nero verò equitum ſubſellia ſedibus plebeiorum, & inconditæ turbæ præpoſuit, ne equeſter ordo à plebe vulgari & ſordidis hominibus indiſtinctus foret. Quod & Domitianus ſequutis temporibus renouata lege theatrali, penè obliterata, iterū feciſſe dicitur. Alexāder autem Macedo militibus qui ſecū militiam meruiſſent, poſt emerita ſtipendia, priores ſedes in theatro, vtque coronati ſpectarent, pro munere largitus fuit. Erátque conſtitutum Cęſarum temporibus, vt ſtatio cohortis ludis aſſideret, vt theatralem licentiam cohiberent: & ſi quid turbarū aut maioris tumultus ingrueret, præſto forent. Quam Nero Cæſar dimouit, quò maior ſpecies libertatis foret, & plebs modeſtię experimentum ſua ſponte daret. Illud ſine controuerſia conuenit, adęò poſt tēporum curricula degeneraſſe Romanos, & cenſus æſtimatione ferri ſolitos, vt non ſolùm ad implendas equitis facultates, non minus millibus quadringētis opus eſſe ducerent, ſed ad decurionatum nullos, niſi quibus centum millium nummûm cenſus fuiſſet, promouendos curarēt. Qui quidem decurionatus, & domi & foris magiſtratus præcipuus fuit. Nanque erat decurio cubiculariorum, & municipalis: tum ille qui decem equitum turmis præfectus militabat, decurio dictus eſt. Fuitq; Pomponii opinio, eos etiam qui in ſenatum & concilium publicum adſciti fuerant, cùm coloniæ deducebantur, quaſi principes coloniæ, quæ pars decima colonorum erat, decurionum numero cenſeri.

Matronæ ab athletarū ſpectaculis reiectę. Veſtales

Nero.

Domitianus.

Alexāder.

Cæſarum conſtitutū.

Romani degenerarunt.

Decurio.

Quid apud Scæuolam iureconſultum ſit hieroſiarchus, & quid ſit calix diatretus.

CAPVT XVII.

HEſterno die inter duos iuriſperitos, veſanos an furioſos vero magis nomine cenſendos, neſcio, clamoſa diſceptatio, & animoſa contentio fuit, quid ſibi vellet Scęnola de legatis annuis, qui cenſuit, quod ſi teſtator ex redditu cœnaculi & horrei hieroſiarcho & libertis qui in templo illo erunt, decem annua reliquiſſet, non ipſis modò, ſed & ſucceſſoribus legatum videri. Quid eſſet hieroſiarchus, ab altero exquirebatur. Cúmque nugator ille vultu & voce immodeſta ſacellum eſſe diceret, vel locum diuino cultui deſtinatum, & pleraque nugalia ex autoritate interpretis effunderet: alter qui nō minus inſipiens & delirus erat, quonam modo ſucceſſor ſacello dari poſſet, edoceri poſtulabat, cùm iureconſultus hominem ſignare videatur, non locum. Illè autem cùm inſolentius & audacius eôdem ſe volueret, & iam non diſceptatione, ſed petulātiſſimis verbis vociferarētur tāto tumultu, vt vix manibus tēperarēnt, tandem cùm multum fuiſſent inuicem debacchati, ſedato clamore, & contentione depoſita, me qui ad hos tumultus fortè incideram, velut communem arbitrum appellarunt. Dixi ego falſa illos duci opinione, qui hieroſiarchum locum dicerent, aut ſacellum: ſed eum dici conuenire, qui præpoſitus rebus ſacris fuiſſet, quaſi princeps ſacrorum, Apo tou ierou, quod eſt ſacrum, Gai archou quod princeps, quaſi ſacrarum rerum & ſacerdoti caput, quod pontificis maximi proprium eſſe conuenit, ereys enim ſacerdos vocatur, cuius diuinarum rerum cura & procuratio eſt. Eum Græci Archierea dicunt, quod idē planè ſignificat. Quippe qui ſacris pręſunt cæremoniis, prędictionibúſque deorū, multiplici nomine cenſentur: nanque hierophantas aliquos, alios hierodidaſcalos, nonnullos hieronomos, pleroſque hierophylaces, aut nomophylaces, qui frequentes erānt, appellarunt, aut ſtephephoros qui flaminum, vel oronnopolos, qui augurum loco fuere. Etiam quæſiuere ex me, quis eſſet calix diatretus, vt explicarem, de quo Vlpianū legem Aquiliam interpretatū, mentionem facere aiebant

l annua. § attilia ff.

Hieroſiarchum.

l ſi ſeruus ſeruum. §. ſi calicem diatretum.

Calix diatretus.

dixi ego quantum comminiſci potui, diatretum calicem dici (vt Suidas interpretatur) vas torno politum & detornatum, cuius generis frequentia apud veteres fuere: tametſi diarectum nonnulli dici putent, quod (autore Feſto) per antiphraſim malum diem ſignificat. Qui ſenſus haud dubiè abſonus foret atque impertinens. Cenſuit verò Vlpianus, quod ſi calicem diatretum, hoc eſt, torno expolitum, artifici reficiendum aut aptandum dederim, ſi imperitia effractus foret, damni iniuria teneri qui ſuſcepit: ſi verò quòd rimas habebat vitioſas, fuerit excuſatus, artificem non teneri Aquilia, niſi periculo ſuo ſe facturū conueniſſet: tunc enim ex locato agi oportere, Aquilia agi non poſſe.

Diarectū.

In quo diſcretus ordo plebeius à patricio fuerit, & in quo patricius à ſenatorio, quodve diſcrimen in veſtibus apud diuerſas gentes.

CAPVT XVIII.

ROmulum vrbis autorem in duos ordines populum diuiſiſſe, plebeiū ſcilicet & ſenatorium, illorúmque progeniem patricios ſeu optimates, exemplo Athenienſium, quos Eupatridas vocant: humiliores verò & inopem vulgum, plebeios nuncupaſſe: híſque ingenuas artes reliquiſſe, videlicet patriciis militiam & magiſtratus gerere, ſacra facere, ius dicere, publica & vrbana negocia adminiſtrare: plebeiis autem militiam, & agrorum curam pecoríſque depaſcendi, reliquáſque ingenuas artes demandaſſe, ſatis conſtat: mercaturam, ſordidas pudendáſque artes, vt popinariam, & quæ manuales ſunt, ad vſum mortalitatis, aduenis, & his qui recens aduenerant, delegaſſe: Romanos verò ſeruile miniſterium & laborioſa negocia exercere noluiſſe, quibus omnem queſtum ſordidum interdixit: nam quæſtus omnis patribus indecorus viſus. Quod Theſeum in Athenurum inſtitutione, & Hippodamum Mileſium in conſtituendo optimo Reipub. ſtatu, alióſque vrbium conditores feciſſe, vt ſecreti ciuium ordines, & ingenua officia à ſeruilibus diſtincta forent, pleríque literis adnotarunt. Hi enim Rempub. in triplicis ſtatus, qualitatíſve homines diuiſere. Ion verò Athenas

Rom. in duos ordines diuiſi. *Patriciorū artes.* *Plebeiorū.* *Aduenarū* *Quæſtus Romanis cōtemptus.* *Hippodamus.*

in quatuor diſtinxit ordines: nam ex ciuibus quoſdam agricolas, alios opifices deſignauit, nonnullos ſacris, reliquos vrbi præfecit. Theſpienſes autẽ in duo diuiſi ſunt genera, opifices, & nobilitatem: qui adeo ſordidas artes, & omnem quæſtum auerſati fuere, vt miniſteriũ aliquod didiciſſe, vel aruo ſtuduiſſe, polluere nobilitatem crederent: itaque illorum paupertas maximè inſignis fuit. Denique Ægyptij, Græci, Scythæ, Perſæ & Lydi, omnes qui artificio incumberent, pro ignobilibus ducebant: qui verò militiæ, generoſos Scythis quoque & Thracibus, qui in ocio degunt, honeſtiſſimi habentur, qui prudentia & authoritate anteibant cæteris. Arabes autem illorum politiam trifariam diuiſere, ex quibus ſacerdotes primi ſũt, his addunt artifices, ſecundum agricolæ, tertium milites tenent locum. Quam inſtitutionem ab Ægyptiis oriundam, multi in formandis vrbibus & moribus inſtituẽdis ſectati fuere. Quibus verò rebus patricij à plebe ſecernebantur, pluribus exemplis perſpectum eſt: ſiquidem patricij, & qui nobilitate præſtant, quíque honeſtè geniti & liberaliter educati erant, bullam in pectore, lunulas in pedibus habebant: erant enim fibulæ eburneæ corniculantes inſtar lunæ. Quod à Numa inſtitutum ferunt, vt ſenatores, eorúmque poſteri nigris calceis lunas annecterent. Ab Arcadibus deductũ, vt ſe proſelenos deſignarent, velut ampliſſimum teſtimonium nobilitatis ferrent: quippe in calceis ſenatorũ lunam adſcripſiſſe, centenum numerum deſignauit, quo tunc ſenatores continebãtur. Ea enim bulla, aurea fuiſſe traditur, figuram cordis habens, qua etiam obſignaſſe dicuntur veteres: cum plebeij & libertini ſcorteo loro munirentur: quam quidem pueri ingenui, & illorum qui equo meruiſſent, filij ad pubertatem vſque vnà cum prætexta induebant: illámque exacta pueritia, ſolẽni feſto Laribus ſuſpendebant: ſicut Romanæ puellæ, puellare rudimentum, puppas Veneri Argiuæ: & maturæ viro, cõpoſitum capillum Palladi: Troezene verò puellæ Hippolyto crinem conſecrabant. In Sicyonia quoque yteias, hoc eſt, Sanitatis ſimulacrum fuit, cui virgines crines reſecare, & capillos dicare ſolebant. Athenienſes quum ex ephebis exceſſiſſent, primitias crinium Delphos deferebant: & cũ antiquiores comã circa

Athenienſes *Theſpiẽſes.* *Nobiles qui Scythæ.* *Arabes.* *Patriciorũ à plebeis diſtinctio.* *Lunula:* *Arcades. proſeleni.* *Bulla. Bullam Laribus ſuſpẽdebant.* *Puellæ puppas Veneri, & crinem Palladi offerebant.* *Sanitatis ſimulacrum* *Atheniẽſiũ adoleſcẽtes.*

tempora,aut poſteriorem crinem Apollini &fluminibus tonderent, æuo ſuccedēte Theſeus anteriorem capillum Delphis dedicauit,vnde Theſeis tonſura prodita eſt:cuius exēplo iuuenes cùm primùm ex ephebis exceſſiſſent, anteriorem comam Phœbo & Æſculapio aut Libero obtulere primitias:poſtea Romani adoleſcentes magnæ indolis,primæ lanuginis barbam diis cōſecrare vſurparūt. Et cū primò Romani ciues ſine tunicis ſola toga amicti forēt,poſtea ſubſtrictas breuéſque tunicas citra humerū deſinentes habuere. Talares verò & manicatas (quas Græci chirodotas vocant)aut diſcinctas induere,pro flagitio fuit,quòd erat barbaris propriū, talares ferre & manicatas tunicas. Ideo Æmylianus Pauli filius, P. Sulpitio Gallo,quod tunicis manus totas operietibus vteretur:& Cicero Verri, quòd cū talari tunica & pallio purpureo incederet,vt probrum obiectauit. Quæ quidē tunica toga tegebatur,ſæpius prætexta. Cato verò ſenior cū tunica ſine manicis per hyemē inceſſit: & iunior,nudis pedibus, veſte fuſca & ſine tunica,ſola toga accinctus, ius in foro dixit. Idque ex vetere inſtituto vſurparunt, quòd Romuli ſtatuæ & Camilli in Capitolio & roſtris togatæ ſine tunicis erāt. Aurelianus tamen Cæſar manicatas & albas tunicas ex prouinciis diuerſis, congiarium populo dediſſe fertur. Fuítque is corporis habitus non munditiis cult⁹, ſed virilis,in quo perſonæ decor, & multa maieſtas inerat. Intra tunicam verò interula,quam ſubuculā dixere, carni proxima æquè à viris & mulieribus nullo diſcrimine ſumebatur, Nam poſtquam binas tunicas Romani habere cœperunt, Varro ait interiorē inſtituiſſe vocare ſubuculam,&induſiam. Prætextam verò ſupra tunicā quiſque honoratus & nobilis habebat, quam quidem pueri patricij aliquando purpuream induebant. Inde enim prima commendatio ineuntis ætatis, & ſpecimen virtutis haberi cœptum Libertinis autem & peregrinis,cum quibus nulla eſſet neceſſitudo,aut cōiunctio ſanguinis,prętexta vti olim non licebat: poſt aliquot verò tempora, vt libertinorum filij illa vterentur, vſus obtinuit. Quam quidem purpuram magno honori patriciis fuiſſe accepimus. Erat enim pro maieſtate in pueritia.maximeq́ue patricium ordinem à plebe diuidebat:nāque patriciis Ty-

Barba prima diis oblata.

Veſtis barbarorum.

Romuli & Camilli ſtatuæ tunicatæ.

Interula.

Subucula.

Induſia.

Prætexta.

Purpura.

riæ muricis purpura dabatur, cùm equeſter ordo & plebeius purpuram non induerent,cuius vſum antiquiſſimũ Plinius notauit. Sequutis inde temporibus,ad tantum faſtigium deuenit,vt Catoni Vticenſi ludos in veſte purpurea ſpectandi facultas à ſenatu pro ſummo honoris gradu tributa ſit. Tribuno enim plebis,vel plebeio homini purpuram induere, nulli erat fas. Hi enim penulis breui villo,præcipuè pluuio tẽpore,aut lacerna vtebãtur:quippe veſtis tribuni plebis plebeiorũmque,penula plerũque fuit,ſicut ſagi,endromis,& cuculli. Erant enim frigoribus apti,quibus imperatores vti non decebat:tametſi legamus Caligulam depictas penulas ſæpe induiſſe. Et plebeiam purpuram diſtinctam à patricia in vſu fuiſſe: erat enim fuſca & obſoleta non murice & cocco,ſed herbarũ ſuccis infecta. Eadem verò penula ſenatores plerunque vſos foris inuenimus:intra vrbem verò nõ licuit, donec Alexander imperator dum ætati conſultum voluit,vt ſenatores ingraueſcenti ætate intra vrbem penulis vterentur,legem promulgaſſe dicitur,quas ſupra tunicã induebant,quò eſſent villi groſſioris : ſicut endromis longiori villo,pinguis &craſſa,in frigoribus à diuitibus vſurpata. Quam quidem prætextam ad virilem ætatem pueros deferre licuit:poſt pubertatem verò, in ſeptimo & decimo ætatis anno,dimiſſa prætexta,togam induebant,aliquando puram niuei candoris,quæ virilis dicta eſt.Eam tamẽ in quarto & vigeſimo à multis ſumptam cõperimus,ſæpius in decimo quinto,& ſexto ac decimo. Quippe Auguſtus Octauius annorum ſedecim,&Caius Cæſar in vndeuigeſimo. Nero autem vix pubeſcens,togam virilem ſumpſit ante tempus,quò maturus imperio videretur.Diuus quoque Antoninus philoſophus,& ex Cæſaribus cõplures,in quintodecimo virilem deſumpſere togam,tunc cùm præceps & lubrica iuuenum ætas videbatur.Quam ſupra prætextam nonnunquam patricij ſumebant,cũ plebeij ſine prætexta ſimplici toga amicirentur: quippe toga erat plebeiorum,& infimi ordinis, prætexta honeſtorum & nobilium.Quod etiam circa mulieres ſeruabatur nam toga priſcis ſeculis in vſu promiſcuo tam virorum quàm mulierum,nocturnúmque ac diurnum indumentum fuit,ſicut palliolum & penula: poſtea verò illam di-

Tribunorũ & plebeiorũ veſtes.

Purpura plebeia.

Endromis.

Toga qua ætate ſumebatur.

Toga veſtis promiſcua ad vtrũque ſexum.

Bacchanalibus toga virilis ſumebatur. ſtinxere, quam feſta ſolenníque die, ampliſſimo cultu & apparatu magnifico probi adoleſcentes ſumere ſolebãt, præcipuè Bacchanalibus feſtis menſe Martio, quibus diebus ſumere virilem togam in religione fuit, qua ſignabatur liberioris vitæ pueris facultatem dari. Potentiores, & inſignes nobilitate & honoribus, etiam purpuream cum frequenti comitatu apud delubra deorum induebant, indéque in forum excepti, ſolenni officio deducebantur. *Toga arcta* Tenuiores etiam arctam induxere togam: nam pro opibus veteres magnas & paruas habuerunt. Claudius tamẽ Cæſar toga virili, die, ſine apparatu aut ſolenni officio, in Capitolium deduci voluit. *Vela pro togis.* Supra tunicam verò vela pro togis induiſſe, animi fuit imbellis & eneruati. *Toga cum purpura.* Ea quidem toga cui purpura prætexebatur, illis tantùm dari aſſuerat, quorum patres magiſtratus curules & inſignes geſſerant honores. Nanque hic primus iuuentæ & bonæ indolis habitus eſt honos, oménque futuræ virtutis & magni nominis æſtimabatur. *Germani.* Germani verò in primis experimentis framea & ſcuto adoleſcentes exornabant: illinc enim commendationem ineuntis adoleſcentiæ auſpicabantur. *Cretenſes.* Cretẽſibus militaris ſtola, his & patera. *Bithyni. Pontici.* Bithynis & Ponticis, ſocci & pallium. *Argiui.* Argiuis pueris deferre clypeum, inſigne munus, & primum decus adoleſcentiæ cẽſebatur. Eam verò togam extremam induebant Romani ſæpius raſam, nonnunquam pexam & villoſam: nanque erat Romana grauitate digna, quam propriam habuere, *Pallium.* ſicut Græci pallium. Ideo qui Romani ciues eſſe deſierãt aut ciuitatis iura amiſerant, quíque relegati, quibúſque aqua & igni interdictum foret, togam induere non poterant. *Toga raſa.* Hi enim toga dimiſſa, palliũ ſumebant, quod Græcum fuiſſe ſatis conſtat. Togam verò raſam Phrygianam primùm Augusti temporibus vſurpatam Plinius aſſeuerat: *Lacerna. Toga amphitheatrales.* ſupra quam multi lacernas induxere, ſæpe ludis feſtis in theatro, quæ amphitheatrales dictæ & militares erant: *Coccinea. Bœotica.* aliæ coccineæ, Bœoticæ verò albæ. Quam togã plerique laxiorem, breuiorem nõnulli vſurparunt. Legimus Catonẽ ſeniorem præcurta toga & candida vſum, & nunquam centũ drachmis maiore ſumptu: Cæſarem laticlauo fimbriato, laxiore cinctura: Auguſtum quaternis tunicis, togíſque nec reſtrictis, nec fuſis, cum thorace laneo,

ſemoralibúſque & tibialibus inceſſiſſe: Mecœnatē mol liori veſte diſcinctum, quare Malaçinus dictus: Marcum Antonium, tunica ad coxam cincta, & villoſa chlamyde: & Sextum Pompeium Magni filium, poſt naualem victo riam, cæruleam ſemper deſumpſiſſe: Hortenſium, cultio re habitu, & elaborato: Neronémque nullam veſtem bis induiſſe, ſæpiúſque in ornatu tragico cū cothurnis prodiiſſe: & Caligulam cum deorum inſigniis, aurea barba & fulmine, aut cum fuſcina & caduceo, plerunque Veneris habitu, aut gemmatum, manuleatum & cycladatum, ſempérque triūphalia ornamenta geſtaſſe: Veſpaſianúm que, veſte & habitu neglecto, & vix à gregario milite dif ferente: ſicut de Alexandro Macedone proditum eſt, cul tu habitúque paulum à priuato abhorrente fuiſſe: & Hie rone Syracuſano, qui regi vix decoro habitu inceſſit. Sic diuus Seuerus vili amiculo & exigua veſte adopertus, & à plebe vulgari nihil excellens. Et Tacitus ſimili cultu cū æqualibus. Nam in toga qua priuatus vtebatur, in impe rio ſæpe viſus fuit. Cōtrà, Heliogabalus nimis ſumptuo ſa & magni cenſus: is enim primus holoſericam veſtem induit. Galenus quoque cum chlamyde purpurea gemmatis fibulis, ſæpius tunica aurata prodiit. Fertur tamen Octauius Cæſar liberis ſenatorū, in quibus eſſet virtutis ſpecimen, quò frequentius ſenatui aſſueſcerent, ſumpta virili toga laticlauum protinus dediſſe. Togam verò prætextam, ædiles, quæſtores, & qui magiſtratus & honores gerunt, veluti honoris ornamentum inſigne induere ſoliti ſunt, quæ ex purpura fuiſſe traditur, nonnun quam bis tincta, quòd acrius coloratur, dibapha dicta, quam Lentulus Spinter in ædilitate primus induiſſe fertur, cuius valor denariis mille in libras taxabatur. Sed quod diſcriminis inter patricios & plebeios purpura faciebat, vt diſtinctum vtrunque ordinem notaret, hoc nimirum inter patricios & ſenatores laticlauus & tunica latiore purpura efficiebat. Is enim laticlauus & latior tunica, inſignia ordinis ſenatorii fuere, quæ ordinem ſenatorium à patricio diſcernebant, quibus ampliſſimus ordo notabatur: cùm reliquis patriciis, qui ad ſenatum admiſſi non erant, illis vti non liceret. Quāuis poſt aliquot ætates, etiam equeſtri ordini laticlauum diſtinctum à ſenatorio tributum inueniamus, cu-

Mecœnas Malacinus appellatus.

Holoſerica veſtis.

Prætexta qui induebantur.

Dibapha.

Diſtinctio veſtitus inter patricios & ſenatores.

ius vſus poſtea à Cæſaribus pro inſigni decoro impetrari cōſueuit In eo enim aureus clauus affigebatur, quem, quia frequens & promiſcuus erat, Tacitus Cæſar interdixit, auróque clauatis veſtibus vti prohibuit. Erat præterea toga prætexta, conſularis & prætoria, quam hi qui conſulatum præturámve gerebāt, ferre ſolitauerunt: quā etiam in coloniis & municipiis cuicunque magiſtratui deferre ius erat Ipſa enim & laticlauus inter antiquiſſima cenſentur vrbis ornamenta: quippe à Tullo Hoſtilio, nōnulli à Balearibus inuentas primum autumant, quæ in omne æuum poſtea manſere: ſicut veſtem papaueratam antiquiſſimam habere originem volunt. Etiā tunica palmata, & palmata toga triūphalis, & toga picta, quas conſules, & hi qui deuictis hoſtibus triumpharunt, veluti auguſtas, atque illuſtri & excelſo honori debitas, accipiunt, præcipui cultus ornatúſque fuere: in quibus decus totius imperii, ingētíſque virtutis ſpecimen noſcebatur. Etenim palmata veſtis in pace, cōſulis: victoria verò parta, triumphantis indumentum erat: quæ quidem purpureæ, auro intextæ erāt: & niſi triumphalibus viris, atque ex Capitolio & Palatio haud aliter dari ſolitæ, eo quòd eſſent Iouis tunicæ perquam ſimiles: tametſi ſcutulatam, Phrygiatam, ſurculatam quoque, vndulatam & clauatam, inter triumphales aliqui annotarint. Quam ſcutulatam Galli primùm intexuerunt, ſicut Phrygiatam Phryges. Fertur tamen Gordianus tunicam & togam pictam primus ex Cæſaribus, dum priuatus ageret, propriā induiſſe: neque ex Capitolio (vt moris erat) publicā deſumpſiſſe. Abolla autem externorum regū fertur, ſicut Romanorū trabea: magni tamen ſplendoris, qua rarenter Romanos vſos inuenimus: nam ſoli reges aut cōſules trabeati inceſſere, tametſi militarem, nonnulli ſenatoriū amictum abollam fuiſſe dicāt. Quam plerique philoſophi deſumpſere, licet Græcos milites & philoſophos palliatos, nonnunquam chlamydatos legamus. Primus enim Romulus trabea vſus fuit, quæ triplicis generis erat: Nanque vnum conſecratum, ſola purpura intexebatur: aliud regium ex purpura, immixto albo, quam Reges Conſuléſve induebant: tertia auguralis fuit, quę ex purpura fiebat & cocco: quo genere augures vti aſſuerant, dum auguria captant.

Toga prætexta, cōſularis, & prætoria.

Veſtis papauerata.

Palmata veſtis.

Veſtes triūphales.

Abolla.

Trabea.

Philoſophorum veſtis.

Trabea triplicis generis.

Sępius tamen ſub tegmine puniceo, alterno textu purpura diſtinguebatur: Neque ſum ignarus, Mauroru̅ Numidarúmque regum amictu̅ eſſe purpureum ſagum. Quare Iuba rex ſagulo vſus purpureo dicitur. Aſſyriorum tunica partim purpurea fuit, partim alba. Medis autem, Perſis & Armenis regibus ac Lydis, amictus purpureus quadrangulari figura, & Cidaris, quanuis Perſici reges triplici anaxyride, & cultu duodecim millium talentorum quandoq; vſi ſint Phœnicibus verò, Syris, & Cilicibus regibus chlamys cum crepidibus: Romanis quoque lęna, quæ χλαῖνα dicta, regales cultus ornatúſq; fuere. Taprobanæ rex ſyrmatę veſtitur, Cyrus ſtola Medica, Nabathæorum reges ſola purpura. Cleomenes ſæpius breui tunica amictus apparuit. Antigonus & Ariſtippus agreſti, & regi vix decoro habitu. Contrà Demetrius non modò diademate, ſed veſte ex auro & purpura conſpicuus erat. Sexticula verò non regia, ſed imperatoria veſtis fuiſſe traditur. Athenienſes autem reges ſæpe Creticum induebant: apud quos ex prouinciis veſtes nomina ſumpſere: nam præter Tarentinidam fuit Sardonica, Sicula, Therea, Phrygia & Caſiaca militibus propria, ac Deutoriga, diphthera, paſtoritia & byſſacena, ac aliæ multiplicis generis. Sed quod diſcriminis inter viros ſenatorios & co̅ſules ac triumphales, purpura & palmata veſtis faciebat, vt cęteris pręſtarent: idem diſcriminis cultus veſtitúſque in mulieribus fuit. Etenim matronæ & ſpectatæ pudicitiæ mulieres, niſi nigro capillo, & longè latéque fuſa toga ad talos demiſſa, ſtoláque & flammeo, ac vitis & reticulo, quo capita velarent, vtebantur: cùm meretrices flauum capillu̅ haberent, & togam ſubductiorem abſque flammeo & vitta: quam togam virilem, quæ adulterij crimine da̅natæ erant, dimiſſa ſtola, ſumere cogeba̅tur. Namque meretrices proſtabant cu̅ toga & ſtolis pullis, quibus etiam ianthino & cocco vti inhibitu̅ eſt. Fuitque aliqua̅do mulieribus vetitu̅, ne verſicolori veſte vterētur, lege Oppia: quod etiam à Nerone factu̅ memorant, qui mulieribus amęthyſtini & Tyrij vſum interdixit. Quæ quidem ſtola plebeiis, qua̅uis honeſtis, non dabatur: ſiquidem patriciæ & grandes natu matres, illa̅ honoris cauſa deferebant. Erat enim ad imos pedes fluxa, quam inſtita co̅texta

Sagum. Aſſyrij. Medi. Perſæ. Armeni. Lydi. Phœnices. Syri. Cilices. Romani. Taprobani. Nabathæi. Sexticula. Veſtes ex prouinciis nominatæ. Diſcrimen veſtitus in mulieribꝰ. Matronæ. Meretrices. Stola.

ambibat. Rectam verò tunicam & puram togam noua
Noua nupta. nupta induebat:quam etiam tyronibus, dum militiæ adſcribuntur,tributam inuenimus. Cyclas quoque, palla &
Cyclas. *Palla.* ricinus cum crocoro honeſtarum veſtes fuere virginum
Ricinus. & matronarum,licet citharœdis quandoque palla in vſu
Crocoton. fuit;quæ ſyrma dicta eſt:erat enim tragœdorum. Cycleas
Syrma. verò rotunda,quam Alexander Romanus imperator matronis regiis dedit, quæ plus ſex vnciis auri non haberet cum reticulo: & pallium auro aſperſum cum inauribus, & monili baccato. Crocoton quoque rotunda & fimbriata;ſed tantùm locupletibus conceſſa. Vittáſque & ſuppa
Vergines. rum ,ac togam prætextam,ſolæ virgines deferebant,quæ nuptiis non dabantur. Erant enim inſignia pudoris & verecundiæ,quibus mos erat,capillos aut humeris defluen-
Vittarum duo genera. tes,aut reticulo collectos ferre:licet vittarum duo genera inueniamus,virginalem vnam,alteram nuptialem,qua
Strophiũ. nubentes velabantur. Strophium verò pectoralem faſciam,vel capitis ornatum , nonnulli cingulum fuiſſe autumant,& ſoleas purpureas puellarum calceos. Sed ta-
Ancillæ. men ſtrophium,mitras & purpureas faſciolas,ancillarum fuiſſe amictus,multi teſtati ſunt:ídque à Cicerone Clodio obiectũ,quòd in ſtrophio,mitra & purpurea faſciola,ſe ancillam mentitus,ſacra Bonæ deæ polluiſſet. Fa-
Faſciolæ crurules. ſciolas verò crurules,crurum pedúmque velamẽta, æque viris ac mulieribus communes aliqui volunt, quæ ſæpe
Pueri. purpureæ,nonnunquam conchyliatæ erant. Faſciæ verò
Calcei muliebres. pectorales dabantur pueris,quæ virides fuere. Sicyonia
Calceorum ſpecies. & ſocci, calcei mulieres delicatioris cultus & amatorii. Erant enim veteribus calcei ſpecie varia:nam & gallicæ & ſoleæ & cothurni:tum mullei albi,hederacei, cerei,& lintei,calceorum ſpecies ſunt:qui cùm antea communes viris æquè ac mulieribus forent,ſequuti Cæſares, inter quos Aurelianus,illos viris ademere, & fœminarũ calceis addidere, quas etiam ferunt compedes habuiſſe
Mullei. ex argento,cùm ex auro vetarentur. Qui mullei, ſicut veteribus monumentis extat,olim fuere calcei Albano-
Crepidæ. rum regum , deinde patriciorum facti,demum patriciis
Solea. adempti,& mulieribus traditi:ſicut crepidas antea ſenatores,mox equites,demum milites habuere proprias. Soleas autem calceamenta dixere,quibus plãtarum calceas

n fine teguntur; habenis iuncta, cæteris propè nudis. Apud Achæos autem calcei fœminarum fuere albi & tenues. Athenienſibus elaboratæ artis, iphicratides dicti: *Iphicratides.* Græcis nymphides & arpides, multiplici futura, ſicut Scythicæ, Laconicæ, Perſicæ, Amyclaidæ & Alcibiadæ. *Nymphides.* Perſæ enim calceo vtuntur alto & duplo, vt magni appareant: Aſſyrij paruo, Ægyptij papyraceo, Babylonij *Arpides.* ſoleis Thebanis ſimillimo, Cretenſes militari, Nabathæi *Nabathæi.* ſandalio. Indi ex arborum corticibus nonnunquam ſoleas pedibus addebant. *Indi.* Phocion verò nudo pede inceſſit, & Cato Vticenſis mira patiẽtia, ita vt vix cruda hyeme calcearetur: quòd de Socrate & Ariſtodemo legimus. *Nudo pede qui incedebant.* Lycurgus quoque pueris Spartæ pro calceamento, pedum nuditatem dedit, quò facilius accliuia aſcenderent, & decliuia peragrarent. Empedocles ferreo calceo incedebat. *Hiſpani.* Hiſpani è Sparto, Ligures Cantabrico, Galli agreſtes perone. *Ligures.* Demetrius verò Antigoni eò vanitatis *Antigoni.* proceſſit, vt aureo calceo calcearet. *Galli.* Auguſtus altiuſculo vſus fuit, vt procerior videretur. Caligula ſocco muliebri, *Imperatorum.* Diocletianus & Heliogabalus gemmato, Carinus gemmatis fibulis. Apud Ægyptios autem innuptas puellas calceis vti non licet, vt euagandi licentia cohiberetur, quum nudo pede extra ſepta prodire nefas foret. *Puellæ innuptæ apud Aegyptios.* Cupezia verò, non muliebres, ſed tibicinũ calcei erant. *Cupezia.* Palla verò picta cum amiculo purpureo. *Perſæ.* Apud Perſas, ſtola Medica cum armillis & torque. *Reginarũ amictus apud Aegyptios.* Ægyptiis, ſacra Iſidis veſtis, reginarum amictus ornatúſque fuere, quibus inſigniis velut veriſſimis notis, à vulgo ſecernebantur. Quã quidem pallam pueris, puellíſque quandoque traditam legimus. Apud Græcos verò, Arabes, Lydos, Phryges & Aſſyrios, longa ſtola, mitris & mitellis matronas & viros ornati, traditum eſt: virorum apud eoſdem, frequens veſtis, ſtola quadrata fuit. *Mitra. Mitella.* Theſſalis demiſſa chlamys erat omni tempore accommodatior: *Theſſalis.* calantica autem, Romanis capitis fuit ornatus, non veſtis, *Calantica.* Lycurgus iuuenibus vna tantùm veſte, eáque obſoleta, & nullo diſcrimine à cæteris vti toto anno permiſit. *Vna tãtum veſte qui vtebantur.* Zeno quoque nullum diſcrimen veſtis eſſe inter ciues, ſed eoſdem amictus viros ac mulieres ferre præcipiebat. Solon plus tribus veſtibus quẽquem vti, lege prohibuit. Apud reliquas verò

Galli nobiliores. gentes veſtitus habitúſque diſſimiles fuere: nã Gallis nobilioribus tinctas geſtare veſtes, aut ſaga hirſuta virgata: hyeme craſſiora, æſtate ſubtiliora lõgis villis, & brachas longis femoralibus auro pictas, intonſas, & varij coloris, *Anaxyrides.* quas anaxyſides Græci vocãt: tum collo torques & monilia, frequẽs mos fuiſſe traditur. Quas quidem brachas, *Bracha.* *Endromis.* non apud Gallos modò, ſed Medos & Scythas alióſque *Cuculli.* barbaros in vſu cõperimus. Tum endromides & cuculli *Vectones.* frigoribus apti, Gallorum propria commenta ſunt. Apud *Monilia ferrea.* Vectones & Cantabros, mulieres monilia ferrea collo circundare, & à fronte protenſum vmbraculum, quod attrahant, quum velint, & retrahant. Alias protentas comas in altum erigere, illáſque baculo obuoluere: nõnullas ſinciput expilare, magni decoris putabatur. *Gnidani.* Gnidanorum vxoribus, qui iuxta Lotophagos ſunt, multi æſtimabatur fimbrias pelliceas ferre plurimas, quas munera adulterij ſumebant, illáque præcipuæ dignationis erat, quæ pluribus fimbriis muniretur. *Curetes.* Sicut Curetibus, qui Aetoliam *Andrinmachides.* incolunt, longas ſtolas puellares induere. Et Andrimachidarum vxoribus vtroque crure æneam armillam in- *Arabes.* *Nabathæi.* nectere. Arabibus Nabathæíſque, tunicas cum ſubliga- *Indi.* culis ferre. Indorum fuit ornatus in veſte cãdida, & car- *Medi.* baſis miræ tenuitatis auro purpuráq; diſtinctis: Medorum, oculis pictis incedere, colorato capillo, coma protenſa, circa collum monili, & armillis circa manus, capi- *Perſæ.* te velato, veſte pellucida & fluida. Contrà verò Perſarum: nam craſſiore vtebantur, laxa & fluxa cinctura, nonnunquam ſtola Semiramidis. Quare Alexander Macedo vtrorumque inſpecto habitu, Perſicam induit veſtẽ, Medorum admittere recuſauit. Sic Gratianus Cæſar, deuictis Germanis, Romanum neglexit cultum, amictu Alano atque equo pariter vſus. *Aſſyrii.* Aſſyriorum mos erat duplici amiculo veſtiri, altero lineo ad pedes demiſſo, altero *Mauruſii.* laneo quod ſuperinduebant. Mauruſiis craſſam veſtem, aut lacerã quam induebant, pro tempore variare vetabatur. *Perſæ.* Perſæ amictũ habent æſtate purpureum, hyeme va- *Maſſagetæ.* rium, Troglodytæ ſerpentũ & piſcium coria. Maſſagetæ ex arborum corticibus amictus intexebãt, Scythicis ferè *Mardi.* ſimiles. Mardorũ gẽti proprium fuit, craſſiorem veſtem & nõ vltra genua induere, próque capitis ornatu fundam fronti

fronti annectere. Indi quoque diſſimiles habitus corporis mira ſpecie variarunt. Nãque alij nudi agunt, nõnulli piſciũ, ferarum aut auium pellibus amicti ſunt, plerique lino, multi lana veſtiuntur: alij in cultu corporis ita accurati, vt faciem coloribus pingant, candidã veſtẽ induãt, aurum geſtent, lapillis ornentur. Mauri leonum, pardo & vrſorum tergoribus, alij ſerpentum & piſcium coriis velantur. Scythiæ magna pars tergore vulpium & murium operi incedunt, ſicut Geloni hoſtium cutibus. Britanni reliqua nudi, ventrem & ceruicem ferro cingunt. Hiſpani primum breue ſagulũ, mox ſtolas & togas Romano more accepere, quare ſtolati dicti & togati. Gymneſiarum incolæ iunceo ornantur amictu, Belgæ hirſuto ſagulo, Germani ſago cum fibula: aut ſi deſit fibula ſpina conſerta: locupletes verò, ſtricta veſte ſingulos artus exprimente. Quin etiam apud veteres ſapiẽtiæ profeſſores, diuerſi cultus corporis ornatúſque fuere. Nãque Diogenes corpore ſeminudo fuit, veſte humili & ſordida: qui quum Rhodios veſte conſpicuos cerneret illos dixit nimium inſolentes: rurſus quum Lacedæmoniis in veſte ſordida & inhoneſta occurriſſet, etiam hos inſolẽtes nuncupauit. Pythagoras alba amictus veſte, neque ex mortuo animali quippiam ferens, auream coronam geſtabat, nonnunquam purpuratus. Crates manticã & ſordidum palliolum, Ariſtippus Socraticus Mileſiã chlamydem, aliquãdo amictũ viliorem induebat, cætera nudus. Ariſtoteles verò decorus habitu, & nitido veſtitu fuit, tonſa coma, digitis redimitis auro. Hippias cultu viſendus ſuis manibus elaborato, ſicut Apollonius Tyaneus linteis, & Gorgias purpura conſpicui erant. Heraclides molliori veſte, Zeno tenui pallio, Empedocles Agrigẽtinus præter purpurã, etiã calceamentis æreis incedebat. Demoſthenes molli tunica & nimis accurata, Ariſtides trita lacerna, Socrates viliſſima ſtola, Xenophon cũ thorace & clypeo. Fuitque Homeri opinio, antiquiſſimos Græcorũ, pelles leonum pardorũmque, ouiũ & caprarũ ac luporũ à principio induiſſe. Poſtea impotẽtia muliebri eò veſaniæ proceſſum fuit, vt maximos indutæ cultus, purpuráque & auro, ac gemmis redimitę procederẽt: armillas annulóſq; in digitis aureos, collóq; monilia, &

Indi. Mauri. Geloni. Britanni. Hiſpani. Gymneſiæ. Belgæ. Germani. Philoſophorum veſtes. Corona aurea Pythagoræ. Antiquorũ veſtitus ex animalium pellibus. Cultus Romanorum.

catenas circa latera margaritis inſerta, in auribus verò vniones & cylindros ad oſtentationem luxus, Romanæ mulieres ferrent: ipſáſque auro fulgentes iuncto vehiculo & carpentis, feſtis profeſtíſque diebus per vrbem pérque oppida vehi proditum ſit. Quod nō modò Romanis, ſed & ſociorum Latinis nominis vxoribus decoris cauſa, tributum ferunt: quibus quidem vehiculis niſi caſtæ & ſpectatæ probitatis fuiſſent, aliàs vti non decebat: à quibus viri vnà ſedentes, deſcendere minimè cogi poterant, quaſi in tuto eſſent præſidio, priuilegio vxoris. Quare Domitianus Cæſar nouo ſtatuit edicto, vt probroſis fœminis lecticæ vſus adimeretur. Fuítque apud Athenienſes ſeruatū, vt Atticæ fœminæ Doridā veſtem, quam prius induebāt, ſimillimam Corinthiæ, ne fibulis necterentur, in lineam commutarent: & à Syracuſanis lege ſancitum, ne viri aut mulieres maiori ſumptu ornarentur, ni prius ſe conſtupratas, & omni nequitia impudicas docerēt. Quod propè cū Epheſiis compar fuit, qui quum vitiis inquinatiſſimi eſſent, neminē frugi viuere paſſi ſunt: Hermodorúmque, quòd vir probatiſſimus eſſet vrbe exegêre: qui Romæ poſtea leges decemuirales interpretatus, ſtatua in comitio à populo donatus fuit, Hoc quoque inter cætera notatum eſt, conſules paludatos, nonnunquā trabeatos, paludatis lictoribus ad bella ducere ſolitos. Nanque erat paludamentū veſtis imperatorum, qua ſummi duces perſæpe vtebātur: ornatus tamen militaris, quā chlamydem appellarunt. Militéſque ſagatos militiæ domíque incedere conſueſſe. Saga enim, chlamys & lacerna, militū veſtes fuere: adde etiā lænam, quam ſupremam induebant, licet ſubſequutis temporibus Antoninus Philoſophus Auguſtus, milites ſub ſe ſtipendiarios, togatos eſſe iuſſerit, nec vnquam ſagatos incedere paſſus ſit, Māſitque diu Romæ conſtitutū, vt ſerui ingenuorū veſte non vterētur: quippe qui nec colobia nec calceos habebāt, quę liberis dabantur. Crepidis quoque aut mulleis vti ſeruos aut plebeios, erat lege vetitum. Syracuſani verò, vt diſcrimen ingenuę & ſeruilis perſonę notaretur, ſeruis equi characterem inuſſerunt: Samij quoque captiuos Athenienſes, noctuę figura: Athenīēſes verò Samios bello captos, Sameę nauis ſigno deformarunt. Nonnunquā ſeruis literas inuſſerūt,

Lecticæ mulierum.
Viri vxoris nomine priuilegium.
Athenienſes.
Syracuſani.
Epheſii.
Hermodorus.
Paludamentum.
Chlamys.
Saga.
Lacerna.
Læna.
Seruorū ab ingenuis diſtinctio.
Nota frōti inuſtæ ſeruis & captiuis.
Literati ſerui.

qui literati dicti. Apud Lacedæmonios quoque ingenui alebãt comam: nanq; omnes comati erãt, cùm ſeruos crines habere non deceret. Idem in omni fere Græcia, vbi ſeruis nutrire comã nefas erat: qui etiam ab ingenuis diſtinguebãtur tunica: nanque amphimaſchalos liberis, hæteromaſchalos ſeruitiis dabatur. Apud Romanos verò ab vrbe condita ad annum CCCCLIIII. iuuenes pariter ac ſenes intonſos fuiſſe liquet. Sed poſtquã Publius Ticinius è Sicilia tõſores adduxit Romam, inde vt iuuenes raſitarẽt barbam, capillúmq; tonderent, ad annum quadrageſimum inſtitutũ manſit: poſt eum verò non licebat. Primus enim qui barbam quotidie raſitaret, Aphricanus creditur: deinde Auguſtus: quod ſeruis vilioribus erat inhibitum, qui intonſa barba & capillo hirto fuere. Fuítque animaduerſum, ante Hadrianũ Cæſarem imperatores barbam ſæpe raſitauiſſe. Ipſe enim ex Cæſaribus primus promiſſa barba inceſſit & capillo. Commodus imperator cùm nulli tonſori crederet, ſicut Alexander Phereus & Dionyſius, ſibi ipſe candante carbone iuglandium putaminibus barbam adurebat, qui etiã fucato capillo cũ ramentis aureis inceſſit. Quod de Lucio Vero & Galeno imperatoribus traditum eſt, qui auri ſcobem crinibus aſperſere. Arabes, Abantes & Myſi, ne in conflictu belli hoſtibus præda forent, anteriorem capillum raſitarunt: qui etiam puellarem capillum in rotundum tondebant, tempora ſubradentes. Ferũt Curetas & Aetolos pariter, quum à fronte eſſent capillati, & crinibus ab hoſtibus raperentur, frontem abraſiſſe, & ab occipite cæſariem nutriſſe. Quod de Alexandro Macedone proditum eſt, qui barbam militibus radi iuſſit, ne hoſtili prædæ anſam darent. Ferunt quoque Machlyes natiua conſuetudine occiput crinitũ geſtare. ſicut Auſes anteriorem capitis partem. Cõtrà Lycurgus Spartanos milites promiſſo capillo & comatos eſſe voluit, licet more Laconico barbã ad cutem raſitarent: illos propterea aut venuſtiores, aut viſu terribiliores eſſe arbitratus: apud eos enim populares à cæſarie noſcitabantur. Quod Mauris & Britannis in more fuit, vt cincinnis ornati eſſent rutilis comis, & tam cõpoſito capillo, vt in inceſſu vix ſe cõtingi paterentur, omni corporis parte abraſa, præter caput & labrũ. Lycij

Comã qui nutriebant. Amphimaſchalos. Hateromaſchalos.

Radenda barbæ conſuetudo. quando introducta.

Ramenta aurea in capillis.

Qui caput tondebant.

Comæ cura apud quos.

comam tanti fecerunt, vt ne crines tonderent, æra pœnæ nomine Mauſolo regi Cariæ ſoluere non dubitarent. Argiui cùm antea criniti eſſent, victi à Lacedæmoniis, amiſſis Tiriis, deplorandæ calamitatis cauſa capillos totonderunt, vouentes ſe non reſumpturos, niſi Tyrias recepiſſent: ſicut Sibari à Crotoniatis direpta, vniuerſi Mileſij capita deraſerunt, & ingentem luctum ediderunt. Maxies verò dextram capitis partem comatam gerunt, ſiniſtram radunt. Luſitani autem comas tondere nefas ducunt, itaque illas diffundunt vt fœminæ. Idem & Galli comati, quibus plurimus capillus erat, æquè maribus & fœminis, inde nomine impoſito. Indi capillum pectunt ſæpius quàm tondent, barba ſemper intonſa. Agathyrſi cæruleò fucantur capillo. Arabes quoque intonſi fuere, barba ſolùm abraſa. Autores habeo, Scythas & Parthos, quò maiorem terrorem incutiant, quóq; ſubita & improuiſa formidines hoſtes magis afficiãt, hirſutis crinibus fuiſſe. Idē apud Germanos Cattóſque, quibus ruffus erat crinis coactus in nodum: qui etiam duxere nefas barbã capillúmque tondere, aut alio cultu eſſe, niſi hoſtis caput ex acie retuliſſent. Quanuis tradatur Parthorum eſſe, capillum effundere, Germanorum iungere, Scytharum ſpargere. Ægyptiis verò flaua coma deſpectui erat, & lege cautum ne quis eam ferret, quòd ea Typhonus fuiſſe dicebatur, ſicut Agrigentini cæruleum colorem interdixerũt, quòd eo Phalaridis ſatellites vſi ſunt. Apud Sueuos vſurpatum eſt, horrẽtem capillum ligare in ſummo, vt hoſtibus terrori ſint, vel retro flectere. Dacæ cùm caput tradant totũ, in ſummo vertice cirrũ creſcere ſinunt. Contrà Riphæi: nam mulieres pariter & viri detonſo ſunt vertice, & capillo deraſo, adeò vt glabri videantur: ſicut Myconij omnes caluitio laborant, æquè vt in Cauno omnes lienoſi. Non ſic in Ægypto, vbi raró caluitium fuit. Produnt autores, Athenienſium vetuſtiſſimos capillis colligendis cicadas aureas annectere, vt eo argumẽto autochthones, hoc eſt, primos & ſine origine ſe probarent. Caius verò Cæſar comatos tãto deſpectui habuit, vt quoties occurrerent, occipitio raſo deturparet. Capillum verò aut barbam inficere coloribus, imbellis fuiſſe & eneruati, exẽpla ſunt. In primis Philippi Macedonis, qui quum ex amicis

Flaua coma apud Aegyptios contempta.

Riphæi.

Myconij.

Athenienſium cicadę in comis.

Barbã aut capillum inficere imbelle.

Antipatri arbitrum delegiſſet, quem aduertiſſet barbam & capillum inficere, protinus gradu deiecit, & iudicare vetuit, velut mendacem. Quod compar fuit cum eo qui Spartæ concionabatur, quem quum Archidamus rex fucato capillo vidiſſet, profari vetuit, & in medio affatu exigi iuſſit. Cui non inconuenit, quod de Gorgia Leōtino proditū eſt, qui cùm in Olympiis de cōmuni Græcorum concordia inſigniter peroraret, Melāthus cū ludibrio habuit, quòd de totius Græciæ concordia agitaret, qui ſe, vxorem, & ancillā concordes habere neſciret: quę ob zelotypiam irata, quotidie diſſidium peteret. In quo fuit experimētis cognitū, quòd his qui è Sybari biberēt, fucarentur capilli nigri: qui verò è Crati, flaui & fluxi, ſicut de Clitumno proditur in Meuania. Legimus tamen Hannibalem ducentem in Italiā, crinibus ſæpe mutatis, ſe à Gallorum perfidia vindicaſſe: & Pyrrhum coma coloribus fucata inceſſiſſe, Romanáſque matronas rutilare capillos conſueſſe. Māſitque Romæ obſeruatū, in Saturnalibus ſyntheſibus vti, quibus diebus dimiſſa toga ſyntheſim ſumebāt, quanuis Nero Cæſar citra dies Saturnalitios ſyntheſim induit, diſcinctus & diſcalceatus. Diebus autem natalitiis, quibus natalem quiſque ſuū annū celebrabat, & calendis Ianuariis, nonnunquā ludis Romanis albas lacernas prætextaſque indutos incedere, & ludos ſpectare: nā in veſte pulla ludis intereſſe Auguſtus inhibuit, néve quis pullatorū media cauea ſederet, edicto cauit. In ludis verò funebribus penulati ſpectatores erant. Penulas enim tūc populus ſumebat, cū in cæteris togati cōuenirent, niſi in gladiatorio munere, ad quod frequētes penulati conuenere, quod Cōmodus imperator ſeruari iuſſit. Ferunt primos Lacedæmonios, ne populus in ludis algeret, penulas ſumpſiſſe. Antoninus verò Baſſianus nouo veſtis genere populum donauit, quare Caracallæ nomen tulit. Auguſti verò tempore, toga raſa & Phrygiana dari cœptæ. Illud etiā admonendū exiſtimo, quoties inſigni calamitate vel clade, aut aliis belli caſibus populus affectus eſſet, in magna cōſternatione iuſtitium indici, claudi ærariū & tabernas, ac iudicia tolli ſolere. Et quod per magnas calamitates fiebat in mœſtitia publica, Romanos dimiſſis togis, poſitíſque laticlauis &

Capillorū luxus.

Syntheſis.

Lacerna alba quando ſumebātur

In veſte pulla ludis intereſſe non licebat.

In calamitate publica luctus iudicia.

aureis annulis, ſaga ſumere, velut in luctu & ſumma ſolicitudine ſe eſſe denotarent. Si tamen conſulares viri forent, licet ob calamitatem populus in ſagis eſſet, ipſi tamen in togis erant, ne deformi tetróque habitu tantam dignitatem fœdarent. Sed nec ſaga, donec lætiore fortuna, aut illuſtri victoria clades emendata foret, dimittebant. Qua victoria potiti, vel quum fuſis fugatíſque hoſtibus, fœdiſſimum bellũ finitum foret, exuto iuſtitio, in cõmunis ſignũ lætitiæ, populus vniuerſus prætextas, reliqui verò magiſtratus inſignia & ornamenta ſua ac priſtinum ornatum cultúmque ſumebant. Illud quoque diſcrimen ordinũ perſonarúmque eſt notatu dignũ, quod apud Tapyras, Baſteranos & Iberos, incultáſque nationes circa Hyrcaniã ſeruari meminimus, vt viri atras veſtes induãt, crinéſque longiores gerãt: fœminæ verò albis tunicis, ac breuibus tõſiſq; comis incedere cogãtur. Apud Parthos autem Perſáſque equo vehi, vel pedes ire, nobilitatem à vulgo diſtinguebat: nullus enim honeſte genitus, pedibus incedebat: quod cõpar ferè cum Romanis fuit, quibus plebeiæ pedibus incedunt, matronæ nobiles lecticis vectabantur: eiſdémque Parthis qui principem locum habent anaxyridem triplam induunt, & manicatam tunicã: plebs verò erat in tunicis ſine manicis. Apud Indos byſſum induere, niſi nobilis, nemo poterat. Thracibus punctos eſſe in facie, nobiliores demõſtrauit non punctos, ignobiles & obſcuros. Idem Britãnis, Gelonis & Agathyrſis, apud quos qui cæruleo pinguntur, honoribus præſtãt: minus autẽ pingi, humilitatis ſignum erat. Indiis quoque, Athenienſibus & Perſis, in auribus ferre aurum, nobilitatem deſignauit. Ex Germanis viri clari illuſtréſque, ſtricta nec fluitante vtuntur veſte: cæteri, ſagis cũ fibula. Apud Sueuos ingenui obliquant crinẽ, & nodo ſubſtringunt, quũ ſerui fluxa coma & crinibus incedãt. In Libya primores ſagis velãtur, vulgus verò beſtiarum pellibus amicti ſunt. In Aegypto viri binis vtũtur veſtib. fœminæ ſingulis: vniuerſis niſi lineas ferre veſtes non licebat. Neque referre alienũ fuerit, quod circũpadanis populis vſuueniſſe tradunt, vt lugubres veſtes longo tempore induerent, inteſtino mœrore affecti propter Phaethontis caſum, quòd de cælo præcipitatus,

Apud Tapyras, Baſteranos & Iberos diſcrimen ordinum.
Parthi.
Perſæ.
Indi.
Thraces.
Britanni.
Geloni.
Agathyrſi.
Aurum in auribus.
Germanorum veſtes.
Sueuorum.
Libyci.
Aegyptii,
Circũpadanorũ luctus ob Phaethõtis caſum.

fulmine ictus, & in Eridanum deiectus foret. Sicut in Daunia Ariſtoteles refert mares & fœminas lugubria veſtire, quos poſt Troiæ euerſionem, quum illuc delati ſedes occupaſſent, vt orbatos ſe patria & fortunis indicarent, in poſterum candidis abſtinuiſſe, & pullas veſtes deſumpſiſſe.

Qui numerus augurum, quæ vt poteſtas aut ius quondam fuerit, & quomodo auguria captarentur.

CAPVT XIX.

QVæſtioni diu res fuit, qui numerus augurum olim apud Romanos fuerit, quod ſacerdotium magnæ religionis fuiſſe conſtat. Et tametſi à principio, vt in tribus centuriis, Ramnenſi, Titienſi & Luceri, ſinguli eſſent augures, conſtitutum foret, quorum numerum imparem eſſe decere arbitrati ſunt: tamen ſequutis temporibus, quin ad quatuor, mox quinque numerum aucti fuerint, nulla controuerſia eſt: donec, vt non vltra nouem collegium excederet, ſenatuſcōſulto cautum fuit. Idque ante primū Punicū bellum, quo tempore Sora & Alba coloniæ fuere. Demum à Sylla dictatore collegium propagatum ferunt, vt vltra nouem, quindecim crearentur, ita vt quatuor & viginti eſſent. Hi ergo velut interpretes internunciique deorū, tantæ dignationis habiti ſunt, vt cum qui aruſpicinā fecerat, in ſenatum adſcribi, & inter patres legi, fas eſſe duceretur. Regibus quoque ſicut iura dare & ſapere, ita diuinare, regium munus erat. Itaque à primo ortu vrbis, iidē reges & augures erant, qui futura prædicerēt, & iura darent. Denique Romulus hoc ſacerdotio præditus, optimus augur fuiſſe traditur. Proditúmque eſt, Romæ optimatum filios ſex, Hetruriæ populis, vt augurādi artem ediſcerēt, ex decreto ſenatus in diſciplinam tradi ſolitos, vt Romæ augurandi ſciētia & ars innoteſceret. Quæ quidem incredibilis & penè diuina Feſulis pollebat, vbi domicilium augurū eſſe ferebatur, quod & veteri lege ſancitum erat, in hæc verba: Prodigia & portēta ad Hetruſcos arupiſces, ſi ſenatus iuſſerit, deferunto, Hetruriæque principes diſciplinam diſcunto: quibus diuis decreuerint, procuranto: iiſdem fulgura & oſtenta pianto, auſpicia ſeruanto, auguri parēto.

Augurum numerus impar. *Augures quatuor.* *Quinque.* *Nouem.* *Viginti quatuor.* *Augurū dignitas.* *Reges & augures iidem.* *Romulus augur.* *Ro ſex optimatum filii Hetruſcis traditi.* *Augurum domiciliū.* *Feſulis.*

Singulis tribubus ſinguli augures præfecti.
Augurum creatio.

Et infra. Singulis quoque tribubus olim ſinguli augures præficiebãtur, qui ſacris cæremoniis prædictionibúſque deorum præeſſent: publica priuatáque auſpicia curarẽt, ſicut à Romulo conſtitutũ fuit. Poſtea verò comitiis curiatis, quæ pontificis maximi dicũtur, non à populo vniuerſo, ſed à minore parte, & ſelectis, quibus ſacerdotia mãdare curæ erat, de concilij ſententia eligebãtur: nanque ipſi nominabant, quos digniſſimos iudicarũt. Nonnunquã ſi quis augur deceſſiſſet, à duobus vnus nominari, & à toto deinde collegio expeti & cooptari poterat. Qui poſtquã ad ſacerdotium admiſsi fuerant, mox inaugurati, vt mos erat, captatiſque auguriis in collegiũ admittebãtur. Et tametſi præſentes admitterẽtur ſoli, ſępius tamẽ abſentium habitã rationẽ comperimus, quod lege Iulia cauebatur. Cùmque ſacerdotia ſemel collata, ob plurimas cauſas adimi ſolerent, ſolus auguratus perpetuus fuit: ideo ſemel collatus, quoad vita ſuppetit, etiã magnis intercedẽtibus cauſis viuenti nõ adimitur. Quare Fabius Maximus proditur duobus & ſexaginta annis ſumma cum laude auguratum geſſiſſe ad vltimã ſenectã. Si quis tamen augur hulcus pateretur, licet in ſacerdotio foret, augurandi tamen ius nõ habebat. Ex hulceratis quoque auibus auguria captari non licere (ſiquidem morboſæ aues auſpicia nulla faciunt) ſæpe relatũ eſt. In augurum enim collegio illud præcipuè ſeruatur, vt ſicut quiſque ætate pręcedit, ita maximè primatũ teneat: quippe inter augures maiores natu, etiam his qui cum imperio ſunt, præferri ſolent. Horũ ergo propriũ fuit, ex auibus vaticinia obſeruare, ſignáque rerum futurarum, & à diis monita contemplari: ſi opportunè euolaſſent, aut ſedes idoneas accepiſſent, obnũciare: de prodigiis, ſomniis auguriis atque oraculis, portentis, extíſque reſpõſa dare. Tum obſeruationes auſpiciorum, procurationes expiationéſque, vatum libros, portentorum explanationes, & monita deorum edicere, ſi quid ingruente fato caſurum foret, & quod ſaluis auſpiciis fieret. Quódve augurium lætum, quódve piaculare eſſet, quod minas cœleſtes ingruentéſque calamitates, aut fatale exitium afferret, prę monere & vaticinari, quæ lege augurali latius decreta & perſcripta ſunt, cuius verba adſcripſi: Interpretes Iouis

Auguratus munus non adimebatur.
Augur qui hulcus haberet.
Aues exhulceratæ.
Aetatis ratio in augurum collegio.
Augurum munus.
Lex auguralis.

optimi maximi publici augures, ſignis & auſpiciis poſtea vidēto, diſciplinã tenento, ſacerdotéſque vineta, virgetáque & ſalicta publica augurãto, quíque agent rem duelli, quíque populare auſpicium præmonento, ollíque obtēperato, diuorúmque iras prouidēto, híſque parēto, cœlíque fulgura regionibus ratis denotãto, vrbémque & templa & agros, liberata & effata habento : quæque augures iniuſta, nefaſta, vitioſa, dira dixerint, irrita infectáque ſũto: quíque nõ paruerit, capitale eſto, & infra. Ipſique auguriis auſpiciíſque captãdis intereſſe debēt, eáque notare, ac inſpicere & referre, & an egregiè eſſet litatum, declarare. quibúſque hoſtiis, & quibus ſacris ac ſupplicationibus, & quæ ad puluinaria, terra prodigia procurarentur aut expiarentur, enunciare. Sed tamen ſoli auguri ſine collegio auſpicia interpretari nõ licuit: totum enim collegium cenſere, & ſententiã ferre decebat, ſi quid exquiſitius interpretari vellent, ſi durior fortè caſus ambiguæ foret interpretationis, qui in dubiũ cõtrouerſiáque veniret: ad quos etiam de ſingulis prodigiis & portentis, quæ eorum prædictio foret, & an fœdo vel felici exitu euentura eſſent, omnes tanquã ad adytum aliquem conſultum ibant. Tum ſiqui magiſtratus vitio creati forent, eorum reſponſo vel admittebantur, vel magiſtratu abire cogebantur. Itaque dictatores, conſules, prætores, & reliqui magiſtratus vitio creati, ne quid diuini obſtaret, ex reſponſo aruſpicum, magiſtratu abire ſæpe coacti ſunt. Poterántque augures propter terra prodigia, aut ſi quid officeret, comitia creãdis magiſtratibus vel impedire, vel vitiare. Quotiéſque ex arce augurium petebant, lituum ſine nodo, hoc eſt, baculum à ſummo inflexum, in parte qua robuſtior eſt, quod inſigne augurale fuit, tenebant: quo cœli regiones & certa ſpatia, quibus videnda ad ſe pertinere volebãt, quæ templa dicta ſunt, præfinirent, & certa finitione ſignarent, vt quod dextrum, quódve ſiniſtrum eſſet, oculis & animo metiri poſſent: nã manu cœli ſpatia notare, ſaluis auſpiciis, nõ licebat. Quo quidem lituo augur proſpectu in vrbem atque agros captato, regiones ab oriente ad occaſum terminabat, limite decumano, & cardine ex tranſuerſo, ſigno metato, quò oculi ferrent quàm longiſſimè. Qui quidem lituus etiã regium

Non augur vnus, ſed totum collegium auſpicia interpretabatur

Augurium cũ ex arce peteretur.

Lituus auguris.

Templa.

Lituus regium inſigne.

fuit inſigne,in quo poteſtas dirimẽdarum litiũ eſſe noſcebatur.Proditũque memoriæ eſt,Romuli lituũ ambas cuſpides ab imo & à ſummo inflexas habuiſſe, præter formã litui auguralis.Ex notatis verò regionibus, prima antica,poſterior poſtica,tũ dextra & ſiniſtra dictæ. Quãuis Hetruſci vates cœleſtiũ prodigiorũ periti, cœlum in duodecim partes diuiſerint,anticãque ad occiduũ, quoniam omnis illuc inclinat motus, & poſticã ad orientẽ: dextras ad ſeptentrionẽ,ſiniſtras verò ad meridiem proclinare voluerunt.Sedebat enim augur velato capite, & duplici toga augurali,quæ læna dicta eſt,vel trabea amictus ex purpura & cocco, cũ captabat auſpicia, & lituo cœli regiones notabat.Ipſéque cæſa victima obſeruatis notatíſque ſignis,longũ carmẽ præfatus,preces effundebat:quas ſi forte non ritè didiciſſet, ne quid præpoſtere diceretur,aliquo præeunte emittebat. Græcis verò augur non trabea amictus,ſed toga cãdida velatus,poſcit auguria. Macedonibus quoque vates in amictu cãdido aureã gerens coronam,captat auguria,& vaticinatur. Poſt effuſas verò preces, oculis in cœlum fixis, ſedere cõuenit, momẽtis omnibus paratũ intentúmque toto animo affixum,facto vbique ſilẽtio,ne quid videretur audiretúrve, quod auſpicium dirimeret, quoad de cœlo ſeruaſſet, captatáque auguria & ſigna miſſa forent:quibus miſſis, ex auibus quæ oſcines,quæ præpetes vel inferæ, & an tacitæ vel ſtrepẽtes aduolarẽt,& ſi dextra vel ſiniſtra, quæ ve admiſſiuæ eſſent, & quæ arculæ, quæ ve cliuiæ. aut inebræ,quæ vetarẽt.Tũ ſi motus pronus vel obliquus,ſupinus an rectus, aut in latera referebat:cõueniebátque extemplo augurem adire, & auguriũ firmari;nanque vnũ vidiſſe auſpicium,non erat ſatis.Adnotatúmque exẽplis eſt, non vbique & paſſim auguri captare auſpicia licere, quia niſi in præſcriptis deſtinatíſque locis, quibus Teſqua nomen, aut in arce, vel ad veteres curias, augures: pontifices verò, niſi in poſtmurio, auſpicia captare fas erat.Sed ſciendum,nõ omnibus auguribus,ſed ſolo magiſtro augurum de cœlo auſpicari licuiſſe:qui huic muneri præfectus,magiſter à collegio eligebatur.Obſeruatúmque,vt ſi extra vrbem,aut in pomœrio,vel domo cõducta, ſeu quouis tabernaculo, quod cepęrat, augur au-

Regiones in cælo ab auguribus notatæ.

Veſtibus auguris & ceremoniæ in augurìs captandis, vide item ca. xiii.

Græci.

Macedones.

Loca in quibus auguria obſeruabantur.

Magiſtri augurum munus.

Notandum

ſpicetur,& inter augurandum nondũ firmis ſignis, vrbẽ aut pomœrium inauſpicato trãſgreſſus foret, vt ritè captentur auſpicia,primũ omitti tabernaculũ , & alterum ſumi neceſſe fore: denuóque auſpicari oportere, ex quo nouus auſpiciorũ inſtauratur aſpectus. Et cum certa dies auſpiciis dicata eſſet, poſt mediã noctẽ ad mediã futurã diem auſpicari licere. Septima autẽ aut ſexta diei hora, non decebat: nãque incipiente aut creſcẽte die, nõ antẽ deſinente, iuſta auſpicia fuere. Poſt Sextilẽ quoque mẽſem, quo tempore aues aut imbecillæ aut morboſę ſunt, vel pulli earum imperfecti, auſpicari nõ licuit: eo enim tempore à pontifice maximo de cælo ſeruare vetabatur. In quo id fuit conſtitutũ, vt nõ modò morboſis auibus, ſed cuicunque funeri augur admouere manus , & feralia attrectare vetaretur. Si autem poſt auguriũ ſuſceptũ ad aquam venire contingeret, ne eius interuentu augurium fruſtraretur, quod aquæ interceſſu interrũpi certum eſt, fuſis precibus aquã haurire,& vota promittere oportebat. Poterátque idẽ & põtifex & augur eſſe, duobúſque ſimul ſacerdotiis præponi, cui etiam lictor prę ibat, ſicut pontifici maximo Et tametſi poſt ſuſceptos honores, auguratus cõferri ſoleret, tamẽ Fabius Maximus admodũ adoleſcens, priuſquam vllũ gereret magiſtratum, auguratum geſſiſſe dicitur. Quotieſque pro diuerſis captarẽtur, illius præualere auſpicia, qui in ſummo eſſet magiſtratu, certum eſt, ideo cõſulis auſpicia, ſi cum prætoris confundantur, præponi haud dubiũ eſſe. Fuítque exẽplis cognitũ, apud augures optimis auſpiciis ea geri, quæ pro Reip. ſalute ſuſciperentur: quæ contra, inauſpicata eſſe & monſtrifica. Illud quoque dixiſſe non ab re fuerit, occẽtu ſoricis dirimi auſpicia , ſicut aquæ interuentu irrita fiunt: vtque luminaria domus auguralis ſemper aperta ſint, nullóque operculo claudãtur: Quódque quũ auſpicia captãt, cœlo non turbido, nec procelloſo aut pluuio, ſed aura ſilenti & placida , vbi omnia pura & tranquilla ſunt, auſpicẽtur, ne vẽti flatus aut tẽpeſtas auiũ greſſus à ſuo curſu diuertat. Eſtque obſeruatũ, vt minora auſpicia ſemper maiorib. cedãt, licet priora ſint. Siquidẽ cornicis aut colũbarum auſpicia, aquila ſuperueniẽte irrita fiũt: aquilarũ verò augurium, fulmine aduenięte nullum eſt.

Auſpicii tempora.

Augur feralia non attrectabat.

Poſt augurium obſeruata.

Põtifex & augur ſimul.

Maioris magiſtratus augurium minori præferebatur.

Auſpicia pro Rep. optima.

Soricis occentu auſpicia rempta.

Domus auguris aperta.

Aura ſilẽti & placida auguria captanda.

Minora auſpicia maioribus cedebant.

Qui eſſent equi funales in Tranquillo, contra nonnullorum interpretationem probabilis opinio.

CAPVT XX.

ANceps quæſtio fuit apud grãmaticos, ambiguo ſenſu in vtranque partem agitata, qui eſſent equi funales, qui in ſolenni triumphi apparatu iuxta triumphãtis currum incedebant. Nuper in cœtu patriciorum, in controuerſiam certaménque venit, quonã modo accipi conueniat, quod eſt in Trãquillo dictum, Tyberium Actiaco triumpho Auguſti currum fuiſſe comitatum ſiniſteriore funali equo, cum Germanicus dexteriore veheretur: qui eſſent funales equi, quærebatur. Cúmque varia & ferè populari opinione ferrẽtur, nobíſque quum minimè probarentur, viſum tãdem eſt, fumales dici equos qui funibus alligati currũ triumphantis traherent: quibus præeuntibus, ſummi imperatores vectabantur triũphi die, in quibus ingenui pueri ſedere veteri more ſolebant. Prætextatos enim filios in equis triumphantium vehi, & Cicero meminit, & multi prodidere. Quare Paulus Æmylius, deuicta Macedonia, filios duos impuberes: & Germanicus currum quinque liberis onuſtum, in triumpho duxit. M. quoque Antoninus Philoſophus, & Verus, triumphi die mille puellas virgines in equis triũphalibus vexere. Vel quòd in his inſiderent, qui funalia præferebant & faces, propterea funales dictos veterum autoritate probari: nam peruulgatum ferè eſt, faces & lumina tam in apparatu triumphi, quàm iuxta triumphantẽ deferri ſolere. Diuus enim Cæſar ad lumina quadringẽta in Capitoliũ triumphans aſcẽdit, elephãtis lychnos dextra ſiniſtráque geſtantibus. Quod eò conſtitutum ferunt, tum vt ſpectatior triumphi apparatus, & conſpectior foret, tum vt lumina, ſi forte tenebris obortis, pompę triumphali non ſufficeret dies, ad arcendas tenebras præſto forent: ipſéque triumphans, luminibus circà adhibitis, conſpectior fieret. Propterea haud ab re viſum, ſicut in Cæſaris triumpho elephantos lychnos geſtaſſe legimus, compari modo funalia & faces equos iuxta triumphantem ferre, dici probabiliter poſſe. Vnde funales equos à funalibus, quæ in equis triumphalibus præferebant, probè dici argumentamur. Ex quibus li-

Funales equi apud Suetonium

Prætextati filii in equis triumphantium.

Vnde funales dicti.

cuit nobis æſtimare, vel quòd funibus currum traherent, vel quòd faſces iuxta triumphantem deferrent, ſicut veteri exemplo probatũ eſt, funales equos dici & æſtimari.

Qui fuerit apud veteres cœnandi vſus, quæue hora prandij & cœnæ, quótque ſingulis lectis cœnitabant, & quid apud exteros.

CAPVT XXI.

ANtiquis torum ex paluſtri vlua, & ex ſtramento, vel ex ceſpite fuiſſe, & longo tẽpore ex pulte, non pane Romanos victitaſſe, perſpicuum exemplis & probatum eſt: poſteà quum annis intercedẽtibus ex illo agreſti cultu deſitum eſſet, menſas in quibus epularentur, ex acere aut fraxino quadratas, deinde orbiculatas feciſſe, in quibus prandérent & cœnarent, ſatis conſtat. Quem morem à Laconibus Romanos ſumpſiſſe crediderim, quibus nullæ fuere menſæ niſi ex robore. Romanis enim antea lecti erant Archaici & Bœotici, humiles & breues. Labentibus deinde moribus, tantæ luxuriæ factæ ſunt, vt ærati primum lecti, abaci, triclinia, & monopodia, quæ Cn. Manlius Aſia deuicta primùm vexit in triumpho, deinde citreæ menſæ, quæ elephantinis pedibus ſuſtinebantur, orbiculatæ, magno ſumptu fierent, quarum precium auro appendebant, aut ex ebore vel teſtudine, ſectis putaminibus in laminas, quod Carbilius Pollio inſtituit primus: adeo vt non modò menſas, ſed lectos & repoſitoria teſtudinum putamine veſtirent. In cœnaculis enim domorum aut tricliniis ſtratis tribus lectis, priſci illi ſedentes cœnitabant, in quibus tres fuiſſe menſas Varro ſignificat, ex quibus vna vinaria orbiculata, cylibantum dicta, à poculis quas κύλικας Græci vocant: altera lapidea, oblonga columella ſuffulta, cui cartibulum: tertia, quadrata, quæ vaſa detinebat, cui vrnarium dixere nomẽ. Perſæ verò, quum antea in vimineis toris diſcumberent, poſtea lectos auro fulgentes & gemmis magnificè conſtruxere, in quibus vaſa non minoris cẽſus adæquarunt, quos tanto cenſu excultos, ac regium apparatum in caſtris, Pauſanias cum deuicto Mardonio ad Platæas vidiſſet, illo neglecto, modica menſa Laconicam cœnam feciſſe dicitur.

Torus & cibus primi ſeculi.

Menſa.

Tres lecti in cœnaculis & tricliniis.

Perſæ

Pauſaniæ frugalitas.

Græci. *Romani.* *Menſæ argenteæ.* Græci in ſympoſio Græciēſi frequenter cœnitarunt. Apud Romanos verò Heliogabalus argenteas primus mēſas habuiſſe dicitur: quibus in ſolenni epulo duæ tantum menſæ adhibebantur, vna carnium, altera pomorum, nāque veteribus cib⁹ mūdus erat & ſimplex, neque operoſis conditurisaut appetentia exquiſitus, ſed ſine apparatu & ſine impēſa. *Prandiū et cœna in propatulo* Prandium enim & cœna in propatulo fiebat, quia palam cœnitare dedecus non erat: ſecreto verò cœnitaſſe, probro & ignominiæ fuit, Id quod Lacedęmoniis Lycurgi lege cauebatur: quod ideo conſtitutum ferunt, ne quis ſplendidius altero veſceretur. Hyeméque ad focū, æſtiuo anni tempore in aprico cœnitabant. *Cœnæ initium.* Ouum verò & mel, initium cœnæ fecere: *Secunda menſa.* in ſecundis menſis poma & mel, ſicut ad principia cōuiuij, & multiformes nuces dari aſſueuere. Apud maiores autē, ſemen candidi papaueris cum melle & lactuca plerunque menſas ſecundas fecit: deinde, vt vua, ficus, pyrū, & alia pomorū genera darentur bellaria, in vſu fuit. *Iberi.* Iberius autem, vt in ſympoſiis glandem in ſecundis menſis tribuant, magni putabatur. *Græci.* Græcis oua cum turdis & leporinis carnibus, ac mellitis placētis, ſecūdæ mēſæ frequentius data ſunt: quibus erat iſte mos, vt in fine cœnæ linguas igne torridas, poſt ſermones deguſtādas darent. Præcipua tamen bellaria tradūtur fuiſſe Attica, lauta atque eximia. *Attica bellaria.* *Platonis bellaria.* Platonis verò bellaria fuere ficus, cicer, faba, myrti, baccæ, & ex fago glans prunis toſta. Fertur Heliogabalus pro luxus affluentia paraſitos in ſecūdis mēſis nouo genere edulij ſaginaſſe: nā cereas dapes, aut lignea edulia vel eburnea, ſæpe fictilia aut marmorea exhibuit, quū per ſingulos miſſus tantum biberent, velut veſcerētur, & manus abluerent. *Panes & paniceæ menſæ.* Panē verò paniceáſque mēſas non argēteis vaſculis, ſed vimineis caniſtris Romani inferebāt: Græci verò per promas. *Panis ſpecies.* Quos ex multiplici genere variarunt: nā & plebeius erat, & ſiligineus, qui candore præſtabat: & tritico, præcipuè Campano, quod (autores Varrone) cæteris præſtaret, ſicut in Falerno vinum, in Caſinati oleum, in Tuſculano, ficū, in Tarentino mel præferebatur cæteris. Erat & ſecundarius panis, & oſtrearius, artolagamus, ſpeuſtitius, ſubcinericius, & attopſeſius: inter quæ ptiſanam velut ſaluberrimam magnopere commendarūt, quæ à Græcis ſumpta

origine,ad Romanos fluxit. Poſtquam Alicam Romani inuenere, cuius Græci inexpertes ſunt. Græcis quoque multiplicia panum genera comperimus: nam & zymitas, hoc eſt,fermentatos,& obelias,& cribanitas & canchrydias & apiritas, pytirias & pytinos, panes legimus. Placentarum quoque genera varia, tarentinas,craſſianas, ſiculas,cluſtras,plicias,guttatas, montianas, muſtaceas, & ſpiras,quæ fiunt ex caſeo. Proditúmq; memoriæ eſt,antiquiſſimos Romanorum,cœnæ tantùm panẽ adhibuiſſe, prandio verò carnibus veſci, non elixis, ſed aſſis & veru decoctis,aut frictis,quibus Parthi abſtinebant: & niſi venatu quæſitis,nulli veſci permiſſum. Et quum pauciſſimi conuiuæ erant,non minores tribus:quũ plurimi, non vltra nouem in eadem menſa eiſdémque lectis cœnitabant: tametſi vetus feratur adagium, Septem conuiuium, nouem conuicium facere,quòd ſcilicet obſtrepente multitudine tumultuantur potius quã in ſobrio conuictu ſint. Græcis quatuor aut quinque conuictores vnius mẽſis adhibere,ſatis erat. Carmanis verò ſeparatæ ſingulis conuiuis ſedes ſunt,& ſua cuique in accubitu menſa. Fertur tamen L. Verus imperator præter exempla maiorum, cũ duodecim ſolenni conuiuio primus accubuiſſe. Homerus vſque ad decem probauit. In ſympoſio autẽ Platonis octo conueniũt & viginti. In quibus menſis Romani liberos cũ pueris puellíſque adhibebãt,qui ad fulcra lectorũ,ſerui ad pedes. In ipſis autẽ lectis cũ viris cubantibus fœminæ ſedentes cœnitabãt: à principio enim maiores noſtri ſedentes epulabantur Laconum more, adhibitis etiam principum liberis apud ſummos viros,cum cæteris id ætatis pueris nobilibus, qui propria & parciore menſa,in conſpectu affinium veſcebantur.

Placentarum genera.

Cœna veterum Romanorum.

Conuiuarũ numerus.

Adagium.

Græci.

Carmani.

L. Verus numerus conuiuarũ auxit.

Mulier quæ cõtra viri voluntatem,vel eo ignorante extraneorum conuiuia petierit,repudiari poterit,iuxta l. conſenſu C. de repud. conuiuia enim,Veneris præludia ſunt. Accurſ. in l. quod ait lex. ff. ad. l. Iul. de adult.

Apud Græcos verò fœminas in virili cõuiuio accũbere niſi ꝓpinquorum,nõ licebat: quibus cõſuetudo mãſit, vt in primis epulis breuiorib' poculis trãſigerẽt,in fine verò laxiora adhiberẽt: quare Græco more bibere,eſt capaciori-

Fœmina apud Græcos non accumbebãt cum viris.

Græcorum bibẽdi mos

bus poculis haurire quibus lex data, vt in ſympoſitis aut biberent, aut abirẽt. Sicut apud Scythas ſcythiaſſare, erat intemperatius bibere. Nonnulli Greco more bibere dicunt eſſe, quoties deos aut amicos inter pocula appellarent ſingulos nominatim, toties haurire, & largè merum bibere: vtque quum magiſtratus & honores dabant, vina pateris circumferrent: cúmque alicui propinaſſent, nominatim deſignare cui poculum darent: & primo deos, deinde amicos appellare: totiéſque haurire affatim, & bona à diis precari. Et tametſi vino vim ſapientiæ adhiberi putarent, ſiquando tamen vinum aqua admiſcerent, illud tepefactis niuibus diluebant, nonnunquam marinam vino adhiberent, quo incorruptius foret. Romanis etiam corollas poculis accipere, feſtiſque diebus coronatos & ſertis redimitos epulari mos erat cum lemniſcis: erant enim faſciæ coronatę, quę coronis addebantur, cautúmque fuit vt Hetruſcis corollis lemniſci tantum aurei darẽtur, ſumpta ab Ionibus conſuetudine, qui in lautioribus culinis primi corollas inuenere: quod ab Indis vſurpatur, vt ad familiare conuiuium coronati accedant. Quinetiam vetuſti moris erat, fercula exquiſita & lautiora à miniſtris coronais cum cantu & tibicine in cœnis ſolennibus afferri, poculiſque coronatis bibere, ſummámque cœnarum lautitiam tripatina diſtinguere, vna murę narum, altera luporum, tertia myxionis piſcis: & ne intepeſcerent, cum obſoniis focos quoque trãsferri inſtitutũ. Singuliſque poculis ſingulos deos aut heroas, nonnunquam amicos aduocare adſtante cantorum turba, ac toto ſeruitio & famulatu: quorum alter reliquias colligit quæ, è menſa cadunt, alter murmur compeſcit, alius ſputa è pauimento: & ſi quid immundi eſt verrit, eóque proceſſere deliciæ, declinatis corruptiſque moribus, vt totos apros vna menſa apponerent, quem primus Romanorum Seruilius Rullus appoſuiſſe fertur, Deinde mutam venationem, & condimentorum varietatem apponi vſurpatum. Quinetiam verſatilia cœnationum laquearia Nero commentus fuit, vt quũ fercula admittebantur, alia facie cubiculi deſineret, alia ſuccederet, AEgyptiorum mos traditur, vt in familiaribus cœnis braſſicam præſumant in primis, eo edulii genere ebrietatem diſcuti arbitrati, quam Cato oleribus præpoſuit

Scythiſſare *Propinatio* *Vini dilutio apud Græcos.* *Coronæ in conuiuiis.* *Lemniſci.* *Ferculorũ in cœnis ſolennibus afferendi ra[tio]* *Potandi ratio.* *Famulorũ muneta in conuiuiis ſolennibus.* *Deliciæ corruptis moribus* *Verſatilia laquearia cœnationũ.* *Aegyptii.*

ſtuit cunctis, ita vt mane illam eſſe oporteret ieiunū. Nō nulli nuces, Lupinos, Citrum & Apium, quod venenis pro deſſent, velut antidorū, præcepêre. Græci vino madentes, oleo perungunt & ſale, qui etiam ante reliquas dapes, ſal velut amicitiæ ſymbolum hoſpitibus apponant: ſicut Romani lactucas, quòd ebrietatem diſcutterent. Quinetiam Ægyptiorum vſus erat, vt in ſolenni epulo propinquorum & affiniū, qui deceſſêre, aromatibus referta corpora iiſdem lineamentis & ſpecie recentiſſima, ac ſi viui eſſent introducant, híſque præſentibus, & quaſi conuiuiis adhibitis, epulentur: & ſiquando regum cōuiuiis aduocarentur, vaſa haberent, in quibus ventrem leuarent aut vomerent. Cretenſibus accubantes veſci, inſtar magni criminis erat, itaque ſtantes epulabantur: contrà Luſitani: nam ſedentes cœnitabant: quod Alexander Macedo fecit, qui ſedens veſcebatur. Græci quoq; in totis ex boum tergoribus aſſidentes, ordine ludunt & veſcūtur. Galli dū cœnant, in ſtramentis aſſident: Galatæ, in pellibus luporum aut canum. Cato iunior poſt ciuile bellum, non accumbens vt prius, ſed ſedens, cibo parciore vſus fuit. Contrà de Terentio Varrone & Hannibale legitur, vt poſt afflictas res, ſtantes cœnitarent, Apud Indos ſolus rex in lecto ex ſtramentis facto accubat, cæteri ſedentes epulantur. Spartanis cōmunia erant cōuiuia, pauperes cū ditioribus eoſdem veſcuntur obſonio: feſtíſque diebus, quos Phiditia nuncupant, nigrum ius & panem igni duratum apponunt: utque regi duplū obſoniorū quā cæteris detur, lege ſancitum erat, non ſocietatis gratia, ſed vt poſſet obſonio quem vellet honorare. Qui etiam aſſuerant excellentium virorum laudes, ignauorum fœda ſcelera in epulis canere ad lyram, quæ dicunt ſcolia. Idem apud Athenienſes: nam in celebri epulo quod ſyſſitiam vocāt, tenuiores cū ditioribus vnà conueniunt, & æqualem obſoniorū partē ferunt. Cretenſes eiuſmodi comeſſationes, andria dicunt. Perſæ tithenidia, Græci τιλίαν, Syri grammatias. Fuere quoque Spartanis cœnæ copides, in quibus capra immolabatur, & alia æclon. Apud Indos ara menſæ in modum conſtituta, pluribus accubantibus circùm, in eáque carnibus appoſitis, quilibet cōuiua è ſua ſede ad mēſam vadit, & quam vult partem capit, atque in ſedem reuerſus, car-

Alii. Græci. Sal. Romani. Aegyptii. Cretenſes. Luſitani. Græci. Galli. Galatæ. Indi. Spartani. Phiditia. Scolia. Encomia ad lyram. Siſſitia. Andria Tithenidia Τιλία Grāmatia Copides. Indi.

nibus & pane veſcitur, qui etiam comeſſationes in propatulo, Laconico more faciebant. Neque alienum fuerit, quod apud Gymnoſophiſtas traditur, vt paratis, inſtructiſque menſis, antequam dapes apponantur, adoleſcentes ſinguli qui ad epulum conueniunt, quid generi humano lucri fecerint? quódve ſapienter dictum factúmve fuerit illa luce? coram ſenioribus exprimere cogantur. Et qui deſes aut remiſſus, nihil frugi in mediũ affert impranſus manet, & foras extruditur: quibus diſciplinis illos ad virtutem acuebãt. Perſarum mos erat, inter pocula de rebus ſeriis conſultare: & poſt comeſſationes, ſi quid ſanctiore fœdere cõcludi vellent, concubinas aduocare, & circunferre, tanquam ea adhiberent fœderi, quæ apud eos ſancta & chara ſunt. Idem Bactrianis, vt inter pocula de bellis conſultent, & ſiquid cõplacitum eſt, merum largius infundant: & Græcis, quibus vetuſtiſſimo iure vſurpatur, vt poſtquam magnificè epulati fuerant, quaſi refoto animo, de bellis decernant largioribus poculis: quæ ſiquando circunferebãt, à dextris incipiebant. Thraces poſt intemperatiſſimas per potationes, primò in vno & alea verſari, mox ad illicitos concubitus accedere ſolebant. Si qui verò ea vecordia fuere, vt poſt epulas nudas mulieres introducant, Dioniſij prioris exemplo, aut alia quàm cibi obſonia conuiuis miniſtrent, fuit pro flagitio habitum, velut ſcelus & nequitia ſingularis. Interque epulas & pocula primùm libare diis dapes, & bene precari conuiuiis, & ſecũdum precationẽ dapibus cum modeſtia veſci, priſci moris erat, haud aliter quàm ſi ſacrum epulũ eſſet. ſiquidẽ apud maiores, inter res ſacras menſa habebatur: nam Piſidæ cœnantes, parentum manibus primitias reddunt. Romani & Græci in conuictu familiari, ciborũ particulis & vino in ignem coniectis, libamina diis dabant, & primitias cœnarum Laribus, quibus ſal cum pane & caſeo pro pulmentario ceſſit. Vtque primus calix Ioui olympio miſceatur, ſecundus heroibus, tertius ſeruatori Ioui. Et quum vinum purum dabatur, obſeruatum eſt, vt Iouem Soſpitem aduocarent, ne temulentos faceret. Quum verò aqua dilutum, Iouem appellare Seruatorem. Perſarum reges ante cibum de modeſtia diſputant, ante ſacrificium de iuſtitia, ante bellum de fortitudine. Et

Gymnoſophiſtarum mos interrogandi adoleſcentes ante prandium vel cœnam Cõſultationes inter pocula.

Perſæ.

Bactriani.

Græci.

Thraces.

Libatio epularũ & poculorum

Perſarum reges.

poſt trinam potationẽ, cum modeſtia epulati, bona à diis precabãtur. Nonnulli inter bellaria honores diis, ac magnis heroibus dabant. Quum verò apparatu magnifico exquiſitiſſimæ epulæ dabantur, trinis ferculis, ſequutis mox temporibus etiam ſenis, Romani cœnam exhibuere ídque luxuria erat: quo modo Auguſtus cõuiuia iniſſe fertur, quibus non amplius trinis ferculis, aut quum abundantiſſimè, ſenis conuiuabãtur. Iulius verò Cæſar in Ægypto cõuiuia multiplici ferculo protraxit cum Cleopatra ad primã lucẽ Nero quoq; effuſus in luxum & epulas, à medio die ad medias noctes, inter vina & ſcorta accubaſſe fertur, Domitianus non vltra Solis occaſum. Et Heliogabalus tam perditæ nequitiæ & luxuriæ fuiſſe, vt vigintiduo fercula ingentium obſoniorum vna cœna admiſerit, nunquam lotis linteaminibus vſus, ſed nouis & recentibus ſemper, ſicut Galenus, qui aureis linteaminibus ſtrauit. Caligula vna die centies ſeſtertio cœnauit, qui etiam ex auro panes & obſonia appoſuit. Vitellius quoque inter apparatiſſimas epulas largiſſimo ſumptu diſcubuit, qui vnà cœna à fratre exceptus fuit, in qua duo millia lectiſſimorum piſcium, & ſeptem auium, appoſita traduntur. Titus conuiuia inſtituit iocunda magis quàm profuſa. Geta maxima prandia per ſingulas literas iubebat, vt pullum, perdicem, pauonẽ, porcellũ, piſcem, & pernam vnis epulis apponeret, & ſic per ſingula elemẽta apparatus diuideret. Heliogabalus æſtiua conuiuia coloribus diſtinxit, ſicut Lucullus per deos. Autor eſt Spartianus, Æliũ Verũ imperatorẽ, omniũ primum excogitaſſe pentapharmacum præcipui ſaporis, ex ſumine, phaſiano, cruſtulo, aprugna ſiue perna & pauone, inſtar Vitellianæ patinę, quę immenſo conſtitit, quã clypeum Mineruę appellauit: Cui proxima fuit Æſopi patina CCCCCC. ſeſtertiis taxata, in qua aues vocales & canoras appoſuit nummis ſex ſingulas coemptas. Pertinax verò imperator contrà, qui dimidiatas lactucas & carduos in priuata cœna appoſuiſſe fertur. Diuus quoque Cæſar, & Octauius Auguſtus in quotidianis cœnis cibi minimi fuere & vulgaris. Tiberius diebus ſolennibus pridiana ſæpe obſonia & ſemeſa appoſuit. Theodoſius modico & caſtrenſi cibo contentus fuit. Traianus etiam in veſcendo frugaliſſimus

Quot fercula in apparatu magnifico.
Auguſt. conuiuia.
Iulij.
Neronis.
Domitiani
Heliogabali.
Galeni.
Caligulæ.
Vitellij.
Titi.
Getæ.
Æſtiua cõuiuia.
Heliogabalus.
Lucullus.
Ælij pentapharmacum.
Æſopi patina.
Pertinacis.
Cæſaris.
Octauij.
Tiberij.
Theodoſii.
Traiani.

Iuliani. fertur. Laudatúrque Iulianus imperator, quod ſtatarium *Regũ Aegyptiorum* prandium caperet, caſtrenſi cibo & miniſtro obuio contentus, qui per triduum, porcellum & leporem diuiſit. Regibus verò Ægypti in cœnarum magnificentia & re- *Regũ Perſarum.* gali luxu, nihil præter vitulum & anſerem apponere licuit. Regibus Perſarum, niſi pane, pulte, cardamo & ſale *Antegoni.* veſci. Antigonus etiam parco & vulgari cibo contentus *Ariſtippi.* fuit. Ariſtippus, licet tyrannidẽ occupaſſet, cibo tamẽ vili *Agathoclis.* refotus, & excluſis ſtipatoribus, cœnauit: ſicut Agathocles nũquam ſine fictilibus, memor paternæ obſcuritatis, quod figulo patre genitus foret, adeo quòd inter vaſa aurea figulina ſemper admiſerit. Inter cæteros autẽ helluo- *Annari Baby. regis* nes Annarus Babyloniæ rex, tanti luxus fuiſſe proditur, & *Potus in conuiuiis.* tã profundæ gulæ, vt ſtola muliebri amictus, mero & vn- *Vinũ græcum.* guento madẽs, centũ & quinquaginta pſaltriis ſimul accubantibus, velut officina nequitiæ, magnis effuſionibus *D. Cæſar.* cœnitaret. Vinum verò Græcum ſemel tantũ etiã in lautiſſimis conuiuiis apponere ſolebant, nanque veteribus fuere conuiuia iucunda magis quàm profuſa. Primúſque diuus Cæſar triumphalibus cœnis, quatuor vini genera, *Vaſa quibus vina in cõuiuia inferebantur.* propter inſtituta maiorum, dicitur appoſuiſſe, Falernum, Chium, Leſbium & Mamertiuum. Antiquiſſimi (vt Varro ait) primo vtres, deinde tinas, demum vini amphoras & cupas appoſuere. Quod (teſte Homero) heroicis temporibus fuit vſurpatum, vt vina vtribus inferrent. Sylla præ- *Sylla.* ter omnis generis condimenta, vinũ ſupra quadragenariũ *Arabes.* epulo publicè præbito, populo dedit. Arabes quũ lõgio- *Germani.* re potu indulgerent, nemini ſupra duodena pocula bi- *Auguſtus.* bere fas erat. Germanis ſi indulſeris ebrietatem, quantum *Hãnibal.* cõcupiſcunt, licet. Auguſtus Octauius ſenos ſextantes nõ *Cæſar.* exceſſit. Hannibal nunquam plus ſeſtario vini indulſit. *Alexander* Cæſar quoque vini parciſſimus fuit, & bene diluti. Alexander Macedo ad vnunquemque calicem, multo collo- *Cato Vticenſis.* quio ſermonẽ protrahebat, qui tamen aliquando triduo incaluit. Fertur Vticenſis quandoque ad aurorã cũ amicis *Plato.* perpotando vigilaſſe, non vt mergeret, ſed vt reprimeret *Democrit.* curas: quod Plato non improbauit, quum largiori vino aliquanto refici animos putaret. Democritus verò qua- *Anacharſidis dictum* ternos cyathos ſeſtarios minimè cenſuit excedere oportêre: ſiquidem, iuxta Anacharſim, primum craterem ad ſi-

tim pertinere dixit, ſecundũ ad hilaritatẽ, tertiũ ad volu ptatem, quartũ ad inſaniã. Vel, vt Ebulus poeta Cyprius, qui bene ſentientibus tria tantũ propinari pocula putauit: Sanitati primum, Amori alterũ, tertiũ Somno, quartum non vtique noſtrũ, ſed iniuriæ: vltimum verò ἑρμῆν appellari voluit: nam poſtremo Græci Mercurio litabãt, velut ſomni largitori, & bono dæmoni, cui gratias agebant κρᾶσις ἀγαθοῦ δαίμονος. Perſæ verò tribus libationibus factis, à diis immortalibus bona precati, conuiuium diſſoluebant. Tiberius verò biduum & duas noctes potu continuaſſe fertur, & Traianus capacioribus ſcyphis, ſed citra ebrietatem bibiſſe. Bonoſus autem bibit quantum nemo alius. Proditúmque memoriæ eſt, Commodũ Cæſarem in æſtuationibus ingens vini poculum haurire cũctis acclamãtibus, Viue Cæſar. Inter cæteros proditur Zenocrates philoſophus, inuitante Dionyſio, vini Choã habuiſſe, & præmiũ tuliſſe: atq; Ennius nimio hauſto mero, articularẽ morbũ cõtraxiſſe, quo extinctus fuit. Apud Nabathæos verò plura duodenis exiccaſſe pocula, erat ignominioſum. Ipſe verò Dionyſius iunior vſque adeò vino marcidus fuit, vt ad nonaginta dies mero incaluerit. Socrates tamẽ fertur nunquã vino hilarior fuiſſe, ſed eodẽ ſtatu ſemper. Accuſatúrque Mithridates tãtæ bibacitatis, vt præmia plus haurientibus proponeret. Neque ſubticendũ, quod Leonides aduerſus Byzantios vinolẽtiſſimos feciſſe dicitur, qui cũ obſidione premeretur, neque ciues pro mœnibus cõtinere poſſet, quod paſsim ad cauponas curſitarẽt, vt illos in officio haberet, ad mœnia cauponas, & vinarias officinas diſpoſuit: id quod apud Phigaleos bibaciſſimos pariter fecit. Inter omnes autẽ vinolentiſſimos Promac⁹ Macedo memoratur, quatuor ingurgitans cantharos, & ob id ab Alexandro corona donatus, qui triduo ſuperuixit poſtea. Et Nouellius Tricongius raræ gloriæ inter bibaciſſimos. Prandia verò priſci antelucana habere, meridianũ cibũ cœnam dicere ſolebãt. Quod & Græcis vetuſtiſſimo in vſu fuit: Nãque Eumæum ſcribit Homerus matutina hora prandium feciſſe: Poſtea illo more deſito, ſeruatum eſt, vt prandia in vſu non eſſent, ſed qua hora cœna apparabatur, ea prãdium fieret: quod tẽpus nona eſſe cõſueuit, ſæpe octaua:

Ebuli diſtũ · *Perſæ.* · *Tiberius.* · *Traianus.* · *Bonoſus.* · *Cõmodus* · *Zenocrates* · *Dionyſius.* · *Ennius.* · *Nabathæi* · *Dionyſius iunior.* · *Socrates.* · *Mithridates.* · *Leonides.* · *Phigalei.* · *Promacus.* · *Nouellius Tricongius* · *Prandii et cœnæ tẽpus* · *Odyſſ. 14.*

ante mediam verò diem pranſum fuiſſe, vel antelucanam cœnã feciſſe, crimini dabatur. Idque erat diſſoluti & helluonis: ſiquidé poſt forēſia negocia tranſacta, apud priſcos fiebat prãdium: cœnas verò, quòd nocte plerũque fierent, veſpernas dixere. Sed tamen prandiũ leue & modicum, cœna autẽ fuit copioſior: tametſi Ariſtoteles largè prandendũ, & parcè cœnandum putarit. Et licet Romanorũ antiquiſſimos noctu cœnaſſe nonnulli opinati fuerint, cõſtat tamen poſt multas ætates vſum inualuiſſe, vt poſt meridianis horis veſcerentur. Perſis quoque in meridie ſemel tantum veſci cõſuetudo fuit: qui erat Aethiopum mos, vt vnico cibo contenti eſſent diebus ſingulis, vt alerent corpus, non ſaginarẽt: tametſi abuſus poſtea Perſis inualuerit, vt à mane ad veſperã quicquid eſt temporis, vnico prandio concluderent. Fertur Alexander Macedo appetente nocte cœnaſſe, & primo diluculo prandio accubuiſſe, plerunque ad multã noctẽ cœnam protraxiſſe. Galba ante lucem veſcebatur: Cicero ante occaſum ſolis perrarò diſcubuit. Præ cæteris verò Tarentini vſurparunt, matutinis ſe poculis ingurgitare, adeò vt temulenti in forum conueniant. Indi horã prãdij aut cœnæ non nouerunt, ſed vt cuique libitum, comeſſebantur: qui etiam Perſarum & Numidarum mos, vt quacunque hora veſcerentur. Diogenes quoque nullã temporis horam prandio definiuit. Senioribúſque velut ætate venerabilibus, aut his qui prudentia & autoritate anteirent, primi diſcubitus, & honoratior locus dari, ipſique ſublata menſa primi aſſurgere conſuerant. Erat autem Romanis locus honoratior, qui ſummus in mẽſa fuit: nõnulli in medio diſcubuiſſe, honoratius putarunt. In imo verò conuiuij dominus cœnabat. Apud Græcos non modò loci dignitate viros fama præcellentes in cõcilio vel menſa, ſed poculis maioribus, & carne opimiore honeſtabant: Indis, vt cuique in mẽtem venit, in quacunque parte lecti diſcumbere licet: nõ enim honorum perſonæve ratio in menſa habetur. Apud Perſas magna ratio menſæ, præſertim regiæ fuit, in qua præter matrem & regis coniugem, nemini intereſſe permittitur, tametſi matronas quandoque adhibitas legamus. Ægyptiis autem ſi quis ad cœnam regis non vocatus accederet, ca-

Veſperna. *Perſæ.* *Alexander* *Galba.* *Cicero.* *Tarentini.* *Indi.* *Perſæ.* *Numidæ.* *Diogenes.* *Loci ratio in cõuiuiis* *Græci.* *Indi.* *Perſæ.* *Ægyptii.*

pitis luit pœnam. Poſt epulas verò, eruditas confabulationes, deinde fides & tibias, ac ſymphonias & cantus, illorum qui maiorum laudes carmine decãtabãt, adhibere antiqui moris erat. Abydeni in hoſpitali menſa & feſtis epulis poſtquam opiparè epulati fuerant, infantes admittũt garrulos & feſtiuos, vt his obſtrepentibus garrientibúſque, conuiuæ alacriores fiant. Romani etiam moriones, vt oris deformitate & ſtultitia oblectarent: nonnunquã petulantes & improbos ſcurras, qui laſciua licentia, & impudentiſſimis iocis, deriſui eſſent. Neque omittẽdum, quod de Sybaritis proditum eſt, apud quos omnium libidinum illecebræ fuere, vt ad feſtum conuiuium, & ſolenne epulum non pſaltrias modò & hiſtriones, ſed equos compoſito ſaltatu ad ſymphoniæ cantum pſallentes introducant. Apud Galatas & Celtas ad menſam, poſtquam vino incaluerant, ex prouocatione dimicatur ad vulnera: ſicut apud Samnites inter epulas erat mox digladiari: quod mox Campani odio in Samnites detractis armis vendicarunt, vt pro cœnarum magnificentia, paria pugnatorũ deſtinarent. Idem factũ memoratur ab Indis, qui quum poſt epulas aureos createres circuntuliſſent, ſtrenuitatis & fortium factorum periculum facerent. Octauius verò poſtquam fuerat diſcubitum, picturas inuerſas conuiuis venditabat, vt aut expleret deſiderium, aut fruſtraretur, nonnunquã hiſtriones, aut aretalogos admittebat, Veſpaſianus dicacitati ſuper cœnam & iocis ſcurrilibus vſque ad ineptias vacabat. Tiberius ex lectione quotidiana quæſtiones frequenti cõuiuio proponebat. Nero Cæſar citharœdos aduocabat primi nominis. Cato Vticenſis à cœna deambulabat, Pomponius Atticus libellos lectitabat: Quod Alexãder Seuerus fecit, vt in menſa familiari ſæpe librum legeret: ſolitus vel legentes audire, vel aliis legentibus veſci. Hadrianus comœdias, lectores & poëtas admittebat. Heliogabalus ſortes conuiuales poſt cœnã proponebat, vt alius haberet decem camelos, alius muſcas, vel auri libras, aut decem oua, vrſos, glires & lactucas decem. Sylla quanuis ferox & impotens, in comeſſationibus comis erat, & facilis. Fertur quoque idem Seuerus Alexander, poſt epulas catulos cum porcellis & per-

Poſt epulas *Abydeni.* *Moriones.* *Romani.* *Sybaritæ.* *Galatæ.* *Celtæ.* *Samnites.* *Indi.* *Octauius.* *Veſpaſianus.* *Tiberius.* *Nero.* *Cato Vticẽſis.* *Pomp. Atticus.* *Alex. Seuerus.* *Hadrianus.* *Heliogabalus.* *Sylla.* *Seuerus. Alexan.*

Cleomenes *Græci.* dices ad pugnam ſæpe committere: & Cleomenes, ſublatis menſis, vinum createris circunferre. A Græcis verò ænigma & gryphos poſt conuiualia luſus proponebatur cuius captiones ſoluenti præmium carnis portio, nõ ſoluenti pœna erat vt ſalſum hauriret poculum. *Parthi.* Parthis admittere concubinas poſt epulas, nõ improbatur: vxores autem domi abditas, in virorum conſpectum non adducunt. *Babylonij.* Babyloniis autem in conuiuiis à principio, fœminarum modeſtus eſt habitus: paulatim deinde pudore prophanato, ſumma velamẽta exuunt: & poſt epulas vltimis amiculis reuelatis, pudibunda oſtendũt, in omnẽque licentiam iocorũ & laſciuiarũ, pudorem abiiciunt. Fuítque veteri more ſeruatũ, quòd bibẽte aliquo ex cõuiuis, menſam tolli non ſinerent: nãque auſpicij mali & deteſtabilis putabatur. *Auſpicia & omina in conuiuiis.* Quòd ſi inter cœnandum ferculum à menſa reuocatum foret, niſi cœna continuaretur, niſiq; appoſitis epulis veſcerẽtur, inter dira fuiſſe. Quin etiam per menſas deflare, aut prolapſum cibum è manu non reddi, ominoſum erat: tametſi quorundam opinio fuerit, quæ è menſa decidunt in communi conuictu, nec tollere, nec guſtare, illa heroum eſſe opinati. Quódque apud honoratos & doctos viros, nunquam ferè ſine lectione cœna fuit. *Lectio in cœna.* Et quum conuictus frequens in cœnam & prandium diuiſus foret, plerique tanto tẽperamento & tenui conuictu fuere, vt ſola cœna contenti, *Temperantis exẽpla.* nunquam ante Solis occaſum, & niſi poſt decimam accõberent: inter quos memoratur Aſinius Pollio, qui quũ eſſet tota die negocioſus, ita poſt decimam animũ relaxauit, vt nec legendis minimis literulis vacaret. Quidam noctu, alij media die, negociis pauſam fecere. Nõnulli autem tanta ingluuie, & ventre tam voraci fuere, *Ingluuies.* vt velut impuri helluones effuſas perpotationes, & exquiſita obſonia quadrifariam diuiderent, in ientacula, prandia, cœnas, & comeſſationes, ſemper inſtructis paratíſque menſis tãto apparatu, donec vino madidi & crapula diſtenti fierent. Quod quidem obſcuris ſæuiẽtibus moribus, à nonnullis peſſimo exemplo factitatum eſt. Antea verò non licuit, ne ingentia animi bona ingluuie corporis fœdarent. Apud Siculos autem vſus erat bis in *Siculi.* die epulis ſaginari, & ſaturum fieri, quibus templũ Sa-

turitati dicatum erat: quare Siculæ menſæ, & Syracuſanæ deliciæ tanquam lautiſſimæ in prouerbium venere, ſicut apud Græcos Pharſali & Bœotij voraciſſimi habiti: Quare ab Athenienſibus fatui, rudes & pingues dicti ſunt, propter ἀδηφαγίαν: quippe quum à conuiuiis crudi diſcederent, diſtenti rurſus ſe ingurgitabant. Quod & Plato improbauit, & Romani duxere nefas, vt bis in die ſaturum fieri, vecordis eſſe ducerent. Hoc quoque apud conuiuas ſeruatum legimus, vt in familiari cõuiuio, aut epulis lautioribus aliquem attractum, aut pulla in veſte diſcumbere, ducerent nefas: nam depulſo languore animi, non in triſtitia cõuiuio intereſſe decet, propterea Vatinio, quòd in epulo Q. Arij atra in veſte accubuerat, à Cicerone obiectum, & crimini datum eſt: quippe bellos conuiuas, & conuictores faciles, in cãdida, non pulla veſte accumbere decet, tametſi cœnatoria & triclinaria cõuiuis dari, antiqui moris fuerit. Fertúrque Hadrianus Cæſar ſemper aut toga ſummiſſa, aut pallio tectus, accubuiſſe. Et Saloninus imperator, milites epulari cũ ſagis iuſſiſſe, hyeme grauibus, æſtate tenuibus. Quo tempore ſeruatum eſt, vt milites cum imperatore cincti diſcũberent. Tum frequens hæc fuit obſeruatio, quòd ſi quis ad cœnam benignè inuitatus iret, alios pari affectu aut ſanguine coniunctos eiſdem aduocare epulis non vetabatur, veluti comites ſecum & vmbras duceret. Sua autem ſponte conuiuio aliis parato, ſe intromittere non decebat. Si qui verò non accerſiti & αὐτόματοι irẽt, in imam lecti ſpondam deduci iubebant. Tum ſi forſan minus tẽpeſtiuè, neque ad horam conſtitutam, cõuiua accederet, illum niſi triclinio circuito, admitti non ſinebãt: & tunc epulari iuſſus, diſcumbebat. Reges tamen Spartanorum ſerò prodeuntes, cœnæ parte mulctantur: quippe ad cœnam nõ euntibus binæ chœnices farinæ, & vini ſingulæ cotylæ mittuntur, dupla verò præſentibus. Ideo ephori Agidi regi Lacedæmoniorũ, quum ad Phiditia non accederet, cœnæ partem petenti abnegarunt. Tum ſiquando inter epulas incẽdium quiſquam nominaret, ne quid ea res diri portenderet, aquã ſub menſam inſpergebant: à quibus obſeruatum eſt, vt aliquo ex conuiuarum numero è triclinio prodeunte, verri ſolum nullo modo ſi-

Saturitatis templũ.
Siculæ mẽſæ.
Syracuſanæ deliciæ
Pharſali.
Bœotij.
Pulla veſte conuiuiis intereſſe nõ decebat.
Cœnatoria & triclinaria conuiuis data
Hadrianus
Saloninus.
Vmbras ad ducere ad conuiuiũ.
Leges aliquot conuiuales.

nerent,hoc infandum omen,& pernicioſum portentum augurati. Si tamen ad lumina cœnarent,aut illa in triclinio eſſent,veteris inſtituti fuit,vt lumen in lychno nõ extinguerent,ſed illud ſua ſponte emori ſinerẽt. Quódque menſam priſci nunquam vacuam tolli iubebãt, ſempérque prandij partes ſupereſſe voluere:ſiue antiqui victus parſimoniam,ſiue morem,quo aliquid reliquiarum in menſa ſupereſſe,felix omen erat,veteri inſtituto adnotantes. Legimus tamen,cœna peracta,reliquias & ſemeſa obſonia miniſtris aſtantibus diuidi & circumferri, antiqui moris & exempli fuiſſe.

Quæ ipſe dictu admirabilia de vmbrarum figuris noctibus ferè ſingulis Romæ expertus fui.

CAPVT XXIII.

NOta & vulgata res eſt,ædes quaſdam Romæ, quas ego incolui, euidentiſſimis oſtentis ita infames, vt nemo illas incolere auſus fuerit, quin aſſiduis vmbrarum illuſionibus,& tetris imaginibus, noctibus ferè ſingulis inquietetur:in quibus præter nocturnos tumultus quos medio ferè noctis ſilentio audiebamus,& horrendos fremitus cum eiulatu,ſtridulóque vocis ſono,quib. lachrymari & tremere videbatur,ſpeciem hominis ſqualida facie,vultu minaci,nigro corpore,& aſpectu formidabili, nomen ſuum exprimentem, & opem implorantem,cernebamus. Sed ne quis hoc fabuloſum aut commentitium putet,autor eſt Nicolaus Tuba, vir multæ & expertæ fidei,qui quum rei explorandæ gratia, cum nõnullis doctis iuuenibus prima facie ad nos aduectaſſent, cupido inceſſit animo,hæc quæ à me promebantur,vero teſtimonio experiri,& an vera eſſent intueri. Et ne quid inexpertum relinquerent, noctem peruigilem egere mecum,vt rem notam exploratámque haberent,neque eos opinio fefellit:nam quum accenſis luminibus peruigiles ſtarent, haud procul ſpecies hæc dira terribilíque facie, & vultu tetro repræſentata eſt, quam ipſi tumultuari, & diris nos vocibus agitare videbant:cúmque omnia clamore & tumultu ſtreperent,poſt multa oculorum ludi-

bria,tantum formidinis pauoríſque intulit, vt territi & trepidi vix mente incolumi ſatis conſtarent. Et cùm totæ ædes gemitu funeſto miſcerentur, ſingulíſque cubiculis peſtis illa importuna obuerſaretur, dum propius accederemus,illam retro cedere, & querula voce lumen effugere cernebamus. Demum cùm multum diúque tumultuata fuiſſet, haud multo poſt vbi multum noctis proceſſit, viſio omnis illa dilapſa eſt. Sed præ cæteris quæ ibi expertus ſum,non omittam miraculum ingens, quod mihi plané vigilanti maiore aliquanto trepidatione haud multo pòſt obuenit:nam cùm tenebris obortis, cubiculi fores obſeraſſem firma ſera, iacerémque in lectulo, nulla adhuc quiete compoſita, lumine accenſo, horribilem illam ſpeciem foris iam tumultuari, & cubiculi forem manibus pulſare ſentiebam. Nec multo poſt, ſimulacrum illud, opertis adictiſque foribus (vix credibile dictu)per commiſſuras & rimas in cubiculum ſe intromiſit:quod ſub lectulo meo iacens, cùm Marcus alũnus & cliens meus, vtpote qui è conſpectu cubabat, tetra & dira facie aſpiceret, pauore ſubito conſternatus, luctu & gemitu omnia opplebat,ipſámque intromiſſam non ſine formidine clamabat.Idque cùm mihi qui clauſum cubiculi oſtium aſpicerem, vix credibile videretur, interim dirum illud ſimulacrum quod ſub lectulo iacebat meo, manum & brachium protendere, luménque quod iuxtà aderat, extinguere vidimus: quo extincto, libellos meos,& quicquid rerum erat,querula voce miſcere,ac omnia euertere non deſtitit. Mox cùm ad tumultum exciti ſocij eò ſe contuliſſent, luménque intromiſſuri obuerſarétur veſtibulo, interim ipſam opertum cubiculi oſtiũ manu aperire, & foras effugere vidimus. Erat enim ipſius ſpecies, vt plane perſpeximus, ſimulacro hominis nigerrimo non abſimilis. Illud vtique mirum fuerit,dignúmque memoratu, figuram illam, dum nobiſcum ſic luctaretur, quum fores cubiculi reſeraſſet, ab his qui lumen intromiſere,minimè conſpectam:ſed quum primum cubiculi fores exiuit, elapſam ex oculis, illico diſceſſiſſe,& in auras euanuiſſe.

Qui cultus domorum quondam fuerit, & quare maiorum imagines in poſtibus, & arma in atriis & veſtibulis haberent, & quid de exteris.

CAPVT XXIIII.

Veſtibula domorum. QVibus priſtini decoris memoria relicta fuit, hoc etiam literis adnotaſſe accepimus, amplas domos in primis greſſibus veſtibula habuiſſe, quæ ſpatia licet pars ædium forent, tamen illa pro ædibus fuiſſe nemo ignorauit. Erat enim locus vacuus, per quē de via ad fores patebat aditus, in quo præſtolari qui ſalutatum venerant, aut ſi cõuento opus foret, tãpus operiri ſolebãt: quod quidē prima aut altera diei hora eſſe cõſueuit. Fuit enim apud maiores non modica laus illis qui ex claris familiis erãt, quàm plurimos cliētes, nõ modò cateruas togatorum, ſed & tenuiores amicos habere, à quibus ob ſeruarentur quotidie & colerentur, cúque his ad forum deducerentur frequenti comitatu: nanque maximi decoris erat, amplos viros illuſtréſque etiam ab infima plebe quotidie ſalutari, appeti, deduci, reduci & cõſuli, eiſque decedi & aſſurgi. *Salutandi mos apud veteres.* Fiebat enim ſalutatio more priſco dextram iungendo dextræ: quippe cùm referat Varro, omnem antiquorũ honorem, dextrarum conſtitiſſe virtute, nõnunquã oſculo, plerunque aſſurgendo, capútque denudando, quod apud noſtrates frequenti in vſu eſt: mãſitque obſeruatũ, vt ſalutantes imperatorē, antequã admitterentur, interiores aulici ſcrutarētur, ſinúmque prętentarent, ne quis cum telo eſſet. *Imperatorem ſalutaturi.* Nonnunquã vt valentiſſimi ſerui catenis religati, pro oſtio aditũ cuſtodirent ne non vocati admitterentur. *Oſtiarii ſerui.* Laudatúrque Veſpaſianus, M. Antoninus & Alexander Seuerus imperatores, quod ſalutarentur patēte cubiculo, miniſtris admiſſionalibus remotis. *Sportula clientibus ſalutantibus data.* Apud Parthos verò regem adire vel ſalutare ſine munere, nulli licitum erat. *Vocatores.* Quibus clientibus ab his quos ſectabantur, frequens ſportula dabatur, quæ prius centum quadrantes fuit: deinde rectam dari inſtitutum: quare vocatores principis dicti, qui ad cœnam cõuiuas admittebant: quorum nõnulli mercede accepta, aliquos ſubditítios principum ſæpe cœnie aduocarunt. Quam Nero ad ſportulas reuocauit, qui etiam plebi congiariũ

quadragenos nummos viritim dedit. Siquidem imperatoris munus, quod populo dabatur, congiarium dictũ eſt quòd verò militibus, donatiuũ. Mox Domitianus ſportulas ad cœnas reduxit: in qua frequẽs obſonium, panis, oleum & porcina caro dari ſolita, abſque vino. Diuus verò Iulius ad cõciliandum populi fauorem, frumẽtum viritim dedit ternos modios, & totidem olei libras, trecenos quoque nũmos ſingulis, & centenos pro mora. Auguſtus Octauius frumentum plebi gratuitum & menſtruum, Nero quadragenos nũmos viritim congiarium largitus fuit. Caius verò Cæſar trecenos ſeſtertios, & forenſia viris & pueris ac fœminis faſces purpuræ & conchylij, nonnunquam pro ſportulis panaria cum obſonio. Domitianus etiam cõgiarium nũmorum CCC. ſenatui, & equeſtri ordini panaria, plebi verò ſportellas cum obſonio. Cato iunior nouo more tribuit ſportulas: Græcis ex tritico, raphano, blito & apio: Romanis autẽ vini amphoras, carnes porcinas, ficus, & lignorum faſces. Quanuis apud antiquiſſimos ſextarij lactis darentur, vini nunquam, niſi quod à Cornelio Cethego in conſulatu muſtum rutatum populo datũ eſt. Ancus verò Martius rex, ſalis modia vi millia congiarium populo erogaſſe fertur, ex quo tantùm quiſque ferebat quantùm in ſingulorum capita deſcriptum erat, ab vndecimo ætatis anno. Auguſtus etiam tricenos & quadragenos, nonnunquam ſingulis quinquagenos & ducentenos nummos largitus fuit ac ne minores quidem pueros præteriit, ſicut Traianus infantes quoque ad ſportulas admiſit. Tiberius trecentenos viritim dedit, & prandium mille menſis. Galba dedit populo congiarium & epulum ſenatui & equeſtri ordini, ac præter epulas forẽſia viris, fœminis ac pueris faſcias purpuræ & conchylij, quibus veteres pro caligis vtebantur. Et mox Nero, Domitianus, Hadrianus & reliqui Cæſares munera populo ſæpe largiri ſunt. Sed Hadrianus nouo more aromata, balſama & crocum: nõnunquam duplex congiarium, ternis per ſingulos aureis diuiſis. Commodus ſingulis denarios ſeptingenos vicenos quinos. Aurelianus verò ad Parthicum proditurus bellum, quum bilibres coronas ſingulis promiſiſſet, & aureas populus expectaret, ſiligineas dedit nouo genere pa-

Cõgiariũ. Donatiuũ. Congiaria diuerſa à diuerſis imperatoribus populo data.

Duplex cõgiarium.

nis, quo deinceps vſi fuere: qui tamen populo vniuerſo panem, oleum & ſuillam carnē poſtea diuiſit, vinúmque dare ſtatuerat, niſi morte præuentus fuiſſet. Fuítque obſeruatum, vt principes aſſumpto imperio, ad conciliandum fauorem, congiarium darent populo, quod annuum plerūque homines clariſſimi, & ſummis honoribus functi, pro officio & clientela velut ſtipendium capiebant. Erant ergo hi quos iſti ſectabantur, illorum patroni & defenſores: ſuíque officij ducebāt, in fidem illos & clientelam habere, tutelæque ſuę ducere, & ope iuuare. Quin etiam non foris tātum, ſed intra domeſticos Lares, libertos ſeruóſq; ſalutatores cōperim⁹, qui bis in die frequentes aderāt: vt mane ſaluere, veſperi valere, domino aut patrono dicerēt. Necnon populis & nationibus, ac bonis & fidelibus ſociis, patronos publicè fuiſſe Romæ homines honeſtiſſimos ſummo loco natos, qui fortunarū propugnatores erant, & ciuitatum defenſores non pœnitendi, quorū ſtudio & fide ſingula negocia in ſenatu faceſſerēt, & promouerent: ſiquidem Syracuſani in clientela Marcellorum fuere, Lacedæmonij in Claudiorum, Puteolani Brutorum, Neapolitani Liciniorum, Bononienſes Antoniorum Allobroges patrono Fabio Sanga vſi ſunt. Marius Herēniis, Cæſar quoque Græcorum patrocinio plerunque affuit. Plebs denique ipſa ſub patriciorum equitúmque Romanorum tutela per clientelas diuiſa erat.

Cōgiarium ſumpto imperio. Patroni. Clientes. Domeſticorum ſalutationes. Populorum & nationū patroni. Plebs per clientelas diuiſa.

Quod à Romulo à primis originibus inſtitutum ferunt, vt plebij ſingulos patronos ex patribus legerēt, quorum conſilio & autoritate niterētur. Præterque veſtibula fuere caua ædium, & periſtylia, ad quæ quíſque ſuo iure non vocatus admittebatur. In foribus verò & atriis domorū, ara, focus & Lar familiaris erant. Nanque focus erat ara deorum penatium, quem inſtar numinis habebāt: in quibus non deorum modò ſimulacra, quos ſingulis ædibus in larario colebant, ſed imagines ac expreſſos vultus illorum qui familiæ decus fuere & ornamentum, ac principum & patronorum quos quiſque colebat, habere aſſuerant. Quare L. Vitellius, Vitellij pater, Narciſci & Pallātis imagines inter lares coluiſſe fertur. Cereæ enim imagines in atriis domorum ſingulis diſponebantur armariis, quas ita celebrabant colebántque, ac ſi illi quo-

Caua ædiū & periſtylia. In foribus & atriis. Cereę imagines in armariis.

rum vultus exprimebantur, viuerent. Quas feſtis diebus, & in ſumma gratulatione & lætitia, laureis ſertis & floribus ornare, illorúmque natales dies feſta luce celebrare ſolebant. In luctu verò & gemitu familiæ tanquã conſcij doloris eſſent, & tacita mœſtitia funeſtarẽtur, deformare: tantóque honore dignos putabant, vt illas cum ſingulis imaginum titulis, illorum præcipuè quorum dignitas maximæq; res geſtæ fuêre, in exequiali põpa & apparatu funeris extra ædes producerent, & longa ſeriè velut familiæ decora repræſentarent, illæque defunctorũ exequias, & vnà funus comitarentur. Ita tradito more, vt domino aut aliquo ex familia vita functo, illius imago tam circa limina domus, quàm pro foribus locaretur, vt defuncti deſiderium repræſentata illa ſpecies leniret, poſteróſque ad præclara facinora domi foríſque obeũda inuitaret. In eiſdem quoque atriis & foribus, ac circa domorum limina, hoſtium ſpolia, quos quiſque viciſſet, quorúmque victor extitiſſet, etiam enſes & clypei, galeáque & currus, ac deuictarum nauium roſtra veluti auictæ gloriæ & fortium factorum ornamenta affigi aſſueuere: quæ quanto vetuſtiora erant, tanto plus decoris & maieſtatis habebant. Ideo nec vetuſtate conſumpta reficiebantur, nec effracta reſarciebantur. Hæc enim omnium ad ſe vertebant oculos, quò intuentium animos cogitatio ſubiret, vt pari ipſi exemplo ad magna facinora, magnáſque res inuitarentur. Nec ſolùm priuatas domos, ſed porticus & deorum templa hoſtilibus ſpoliis tanquam trophæis exornare, vetuſti moris erat: tantíque exempli fuêre, vt illa poſteris non mediocris ſtimulatio fuerit, ne degeneres ipſi, néve ignaui tam claros triumphos turpibus factis dictíſque fœdarẽt. Adeóque hæc propria familię ornamenta ſunt habita, vt quanuis alienatis ædibus, nouo domino ſpolia & imagines refigere non liceret.Háſque ſtatuas, quibus ſplendor & vetuſtas familię notabatur, amouere, eſt habitum nefas. Belgarum verò fuit mos barbaricus, cæſorum hoſtium capita poſtibus tanquam ſpolia affigere: qui etiam Galatarum, qui vltra Rhenum incolunt, vſus traditur, vt ſpolia hoſtium ſanguine perfuſa, & trunca capita foribus affigant. Gelonorum hoſtium cutes, vt eę omnibus ſpectaculo ſint, ac fortium factorum

Imagines familiæ in exequialibus pompis eductæ.

Hoſtium ſpolia in atriis.

Deorum tẽpla ſpoliis ornata

Belgarum mos.

Galatarũ.

Gelonorũ.

inſigne documentum,& hoſtibus pertimeſcendum foret. In Ægypto autẽ in veſtibulis domorum alas vulturum proponere,indiciũ nobilitatis & vetuſtatis familiæ cenſebatur. Apud Phryges pardalis pro foribus affixa (Homero teſte) ſignum immunitatis erat,ne hoſtium incurſibus pateret. Alexãder verò captis Thebis, vt Pindari domui parceret,illã inſcribi iuſſit. In eiſdem quoque atriis pinacothecæ non mediocri paratu diſpoſitæ erãt: in quibus tabulæ pictæ,cælatum argentum, ſtragula veſtis, ſigna & ornamẽta reponebantur. Sicut Græcis fuere cheli & ciſtæ,phaſcoli & rhiſcus, in quibus egregia ſuppellex, & muliebris mundus ſeruabantur. Quare atria plerunque inaugurata fuêre:nanque haud aliter in illis ſenatus cogi poterat,quàm ſi inaugurata tẽpla fuiſſent. Non tamen omnes, ſed ſolas palatinas ædes inaugurari ſeruatũ eſt,vt habita in his ſenatus decreta, rata forent. Eas quidem ædes veluti auguſtiſſimas,veſtibula regalia habere, cognitũ eſt:atriáque potentiora, periſtylia ampliſſima,& cõclauia inſigni pauimento:tricliniáque & ampla prætoria,ac cœnationes mira cælatura & arte. Nonnunquam xyſta,colles,nemora, hortos, piſcinas, euripos,amnes,& aquarũ ductus,porticúſque pauimẽtatas, cultu & laxitate cõſpicuas,ſyluáſque & ambulationes. Siquidem in his publica concilia & iudicia,arbitriáque & conuentus frequentes fieri conſuerant: inque earundem palatinarum ædium veſtibulo, & pro foribus regiæ, laurus ſemper & ciuica ex quercu,præcipuum inſigne clementiæ Cæſarũ, affixæ viſebantur:Quæ quidem atria in primo aditu domus & proxima ianuis extruebantur, in quibus matresfamilias degere,& lanæ operam dare aſſuêrant:quod aliterà Græcis ſeruatum meminimus,quibus andronitis in primis ædibus erat, gynæceum verò vbi mulieres operabantur,in conclaui & receſſu intimo,præ pudore & modeſtia locabantur,Ideo non extra,ſed ab intus fores pulſabantur,ne imparatos offenderent:quod etiam à Parthis vſurpatur,vt gynæconiti in ſecreto domus à viris ſemotam haberent:quippe quum non modò vxorum,ſed pellicum pudicitiam ita ſuſpectam habeant, vt niſi capite operto,& velato vehiculo, illas in publicum prodire ſinant,neminiq́; propius accedere liceat. Apud quos reges

quoque

Ægyptiorum. Pardalis immunitatis ſignum. Pindari, domui ab Alexandro parcitum. Pinacotheca. Atrea inaugurata. Senatus in atris cogebatur. Matres familias in atris. Græci. Andronitis. Gynæceum Parthorũ zelotypia.

quoque in penetralibus regiæ occluſi, ſub ſpecie maieſtatis deliteſcunt Sed tamẽ triumphales domos hoc amplum habuiſſe ferunt, vt fores de via aperiantur, non intus, ſicut de Publicolæ familia proditum eſt. Præter quæ, potentiorum domos baſilicas habere ante veſtibulũ, magno ornamento duxêre, in quibus eſſet tribunal, tãquam plus ineſſet autoritatis, quòd iudicia publica ante ædes darentur: nonnunquam ſcholaſticæ exercitationes & declamationes in his fierent, quippe quum frequẽs ibi eſſet auditorij locus: licet baſilicas foro cõiunctas plerũq; legamus in quibus cõuenirent negociatores, & merces exponerent. Cõmunis tamen thalami deſcriptio ſic erat, vt primo poneretur loco ſeptum, vbi ianua, mox aula, inde porticus pereſtylos ſoli expoſita, poſtea prodromus, vltimo domus, & in poſticis ædium hortus. Cœnaculũ verò ſupra ædes erat, ſcalis ferẽtibus in publicum, nonnunquã in ædes verſis. A principio verò vrbis tam ſimplex vitæ cultus fuit, vt rudi cæmento conſtructas domos, & ſcãdulis robuſteis aut ſtramenteis cõtectam vrbem per annos CCCC, vſque ad Pyrrhi bellum legamus, qui modicus culſus Hiſpanis, Aquitanis & Luſitanis, atque Ægyptiis fuit, quibus in modicis diuerſoriis degere, ſepulchra verò magnificentiſſima extruere patrij moris erat. Non ſic Agrigentini & Megarenſes: nam iuxta Platonis verbum, ædificabant vt ſemper victuri, epulabãtur vt morituri. Indi quoque in cultu corporis accuratiſſimi erãt: in ſepulchris verò extruendis, parci & modici. Gallis domicilia pluteis & cratibus intexere mos erat: Britannis & Sueuis, in tuguriis vnà cum armentis ſtabulari: Liguribus montanis, ſpelũcas & vaſtiſſimos ſpecus incolere, aut cubilia modica & ſubobſcura. Germani non cohærentibus ædificiis habitant, ſed ſuam quiſque domum ſpatio circũdat. Medi diuerſoria habent magnis receſſibus circundata, & nemoribus manu conſitis. Alij lateritias fecêre domos, quas Euryalus & Hyperpius inuenere primi, Scythæ & Nomades, quia fuſi per agros ſunt, carris quocũque ſors tulit, pro tecto & lare vtuntur. Hyperboreis nemora, vel luci, ac ſparſa tuguria domus ſunt: nam præaltas ſyluas & rupes inuias incolunt. Dardani foueas ſub fimo, & ſordidas ædes habent. Phryges olim & Tro-

Reges concluſi apud Parthos.

Baſilicæ ante potentiorum domos.

Scholaſticæ exercitationes & declamationes.

Thalami deſcriptio.

Cult⁹ ſimplex à principio vrbis.

Platonis dictum.

Indi.

Galli.

Britanni.

Sueui.

Ligures.

Germani.

Medi.

Lateritiæ domus.

Nomades.

Hcperborei.

Dardani.

Phryges.

glodytæ ſub effoſſis tumulis: Baleares in ſaxis concauis, cuniculis ad corporis magnitudinem dimẽſis. Alij ex vlua paluſtri latibula intexerunt. Mardorum gens ſpecus infodiũt montibus, in quos ſe, coniuges, & liberos receptant. Æthiopes & Indorũ magna pars ſubterraneas domos habẽt: Maſſiliẽſes ex paleis: in Meroe ex palma: Cathromotitæ ex ligno. Indi quoq;, Ægyptij & Britãni ex arũdinib⁹. Ichthyophagi ex oſtreis marinis, aut ex piſciũ oſſibus tecta contignant. Chelonophagi partim ex alga, partim ex teſtitudinũ teſtis, gẽs circa Naſamones & Troglodytas, & Chaldæi profugi ex ſale. Spitamæi ex ouorũ putaminibus & pẽnis. Cõtra verò Arabes & Sabæi: nam limina, poſtes, cellas, fulcimẽta, parietes & domorũ tecta habent auguſtiſſima, ex ebore, auro & argẽto, atque ſumptuoſo lapide & ſmaragdo, luxu ingenti, laquearia verò citro & ebore extructa, qualem Alcinoi domũ Homerus tradit, auro, argẽto, electro atq; ebore fulgentem. Perſæ quoque magnas gazas, & quicquid eſt auri, in domibus ponũt. Regum indorum regia argenteis imaginibus tota diſtinguitur, eámque ex auro vites percurrũt, fultę aureis columnis. Fuítque inſtitutum Lycurgi apud Spartanos, vt domorũ culmina ſecuri, ianuas verò ſerra diſcindant, ne quis inſignius altero ædificaret. Quare Ageſilai domus ab inopi & priuata haud diſſimilis fuit, ſicut Pompeij domus vſque ad tertium triũphum. Athenienſes quum antea ſpecus & abditos ſaltus incolerent, primi lateritias ædes calce & cæmentis conſtruxere. Poſteà verò in tantum magnitudinis vrbis ædificia proceſſere, vt tota ædificiis exſurgens, in quatuor aut quinque contignationes, & multa tabulata tecta excitarẽt, maximáſque domos maximis domibus imponerent, vt orator Ariſtides profeſſus fuit, ita vt Auguſto Cæſari, ne vrbs ruinis laboraret magna mole ædificiorum, ne quis ſupra ſeptuaginta pedes ſublimius ædificaret, inhibere neceſſe fuerit, licet ipſe modicas ędes incoleret, & toro modicè inſtrato cubaret. Quod & Nero Cæſar poſt incenſam vrbem, dimenſis vicorum ordinibus & viarum ſpatiis, ſtatuit, ne vltra præſcriptum ædificia tollerentur. Quare Æmylius Porcina à L. Caſſio accuſatus, & pœna mulctatus fuit, quòd villam nimis ſublimen ædificaſſet. Prodúntque Tyrios adeò æ-

Troglodytę. Baleares. Alii. Mardi. Aethiopes. Indi. Maſſilienſes. In Meroe. Cathromotitæ. Ichthyophagi. Chelonophagi. Chaldæi. Spitamæi. Arabes. Sabæi. Odyſſ. 7. Perſæ. Indorum regia. Lycurgi conſtitutũ. Athenienſes. Auguſti edictum. Tyrij.

ditas maximis contignationibus domos aliquando ſtruxiſſe, vt parum abfuerit quin tota terræ motu corruerit. Sed quæ ſint inſtrumenta domus, quæ relicta domo inſtructa ad nouum dominũ tranſeant, ſæpe quæſitum eſt: & præter imagines, & affixa ſpolia, iſta etiam Paulus iureconſultus de inſtructo fundo adnotauit: Specularia, pegmata, canales, harpagones, hamos, centones, ſiphones, ſcalas, perticas, ſpongiáſque, quibus inſtrumentis domus cõtra vim ignis ad incertos caſus defenditur, ſqualor abluitur, & immũditiæ purgantur. Dixere autem centones, ex villis groſſioribus ſagula intexta vilioribus pannis, quibus domorũ tecta, tabulata, aut ligneę machinæ militares, aduerſus incendia. ſi ignis maior vis ingruat, muniuntur. Siphones verò fiſtulas follibus iunctas, ſeu machinas hydraulicas, quibus agitatis, ad ſuperiora ædium exhauriũt aquam, qui etiã organa pneumatica dicti. Harpagones ferreas manus, ſeu aſſeres ferro vnco præfixos, quò igni furenti obuiã irent, quos ab Anacharſe Scytha inuẽtos nonnulli volũt. Pegmata verò cõpactam machinam ex ęre, marmore vel ligno, tum ornatus, tum cõmodi cauſa, inſtar illorũ quæ in pompæ apparatu producuntur, quibus etiã intra ædes vti aſſuerant. Addit Paulus horologium æreum domi non affixum, & prothyrũ, relicta domo inſtructa ad dominũ tranſire. Eſt autẽ prothyrum inſtar veſtibuli, plerunque opertum, quod ante ædes & oſtium fit: quod non eſſe veſtibulum meritò nõnulli putant: ſed ligneam ſtructuram in iſto veſtibulo ante fores: qua obſtãte quaſi repagulo, apertis ianuis, quæ intus fiũt, non apparent. Sumpſitque nomen à πρὸ quod ante ſignificat, θύρα autem ianuam. Vnde hypothyra valuarum illa hians cauitas dicta, Cẽſuítque Pomponius iureconſultus ex autoritate Labeonis, prothyra eiuſmodi ſi pro ædibus ſint affixa, ædium partem eſſe, tametſi facilè demi poſſint & reponi: ſicut ligneã ſtructuram, quæ æſtate tolli, hyeme reponi ſolet, ædium eſſe Labeo putauit, quoniã perpetua cauſa parata forent: itaque alienata domo, prothyra eiuſmodi vnà cum domo ad emptorem tranſire voluit. Verba verò Pomponij iureconſulti de verborum ſignificatione, hæc ſunt: Idem Labeo ait, Prothyrũ quod in ædibus fieri ſolet, ædium eſt.

Inſtrumenta domus: Vlpianus en l quaſitum. § acetum ff.

Centones.

Siphones.

Harpagones.

Pegmata.

Prothyrũ.

Hypothyra.

In extis inſpiciendis quæ proſpera quæve dira ſint, & quæ boni, quæve mali prænuncia.

CAPVT XXV.

QVi augurum diſciplinam obſeruarunt, quíque illorum præſcita perſcrutati ſunt in fimbris extiſque inſpiciendis, inter ea quæ dira aut ſecunda eſſent, multum interfuiſſe volũt: licet alij alio modo illa interpretari, & eorum euenta prædicere ſoleant. Et tametſi in extis contineri cor, cerebrum, pulmonem, ſtomachũ, lienem, hepar, ſeu iecur, communi opinione receptum fuit, quas Græci φοιτὰς dicunt, incredibili fabrica coniuncta, quorum ex habitu & colore, ſalubritatis & peſtilentiæ ſigna oſtenduntur: tamen nullum diſcrimen vehementius fuit, quàm ſi caput iocinoris, vel ipſum iecur in extis defuiſſet, quod caput extorum dicitur, tũc omen exitij malorúmque fuiſſe, funeſtúmque & magni terroris, niſi in ſolicitudine & metu, quia curas tunc perimere putarunt. Cúmque hepar ex nõ puro ſanguine ſit, quia ſanguis purus cogitur circa cor: tamen in hepate ſedẽ vaticinij eſſe, & præſagium futurorum, periti haruſpices opinati ſunt. Quo menſe Claudius Cæſar veneno interceptus fuit, ſacrificanti iocinoris caput defuiſſe conſtat, quod & Caio principi eueniſſe memorãt: quæ exta peſtifera dicta fuere. Si verò in iecore extremũ, quod fibra dicitur, ita locaretur, vt ab ima fibra, iocinera intrinſec⁹ replicata eſſent, aut ſi geminum iecur foret, per hæc læta & magna portendi argumentáque felicitatis eſſe, nemo dubitauit. Anctum iecoris caput, aut duplicatum, nimis lætũ auſpicium facere, ſicut exta duplicata magnas facere acceſſiones, prolationémque finiũ & triumphum portendi voluerũt. Et tametſi circa Briletum & Thernem in Thracia, & in Cherſoneſo iuxta Propontidem tradat Plinius, bina iocinora leporibus ineſſe, & ſi aliò transferantur, alterũ interire. tamen id non eſſe prodigium, omniũ opinione receptum eſt. Syllæ immolanti iecur extrema ſui parte ſpeciem laureæ coronæ præ ſe tulit, mirabili oſtento felicitatis futuræ. Si verò liuidum eſſet, aut vitioſum, vel ſi in coquendo diſtabuit, aut ſanies purulenta efflueret, capútve fibrarũ puſtulas haberet, piaculare eſſe, & magna fa-

Capite iocinoris non inuento inter exta.

Sedes vaticinij in hepate.

Exta peſtifera.

Omen felicitatis ex inſpecto iocinore.

Infelicitatis.

cere infortunia, conſtans opinio fuit. Idcirco denuò augebātur victimæ, donec iterum cæſis hoſtiis litatũ foret. Ex corde quoque, vnde ſanguinis origo manat, licet à principio auſpicia ſumere minimè ſolerent, poſteaquam in extis corda rimari cœperũt, quo tẽpore Pyrrhus poſt multiplices clades Italia pulſus fuit, hoc obſeruarũt haruſpices, vt ſi cor ſilẽs iaceret, neque palpitaret, aut in extis defuiſſet, calamitates portẽdi, & magnas fortunæ minas crederent. Diuo Cæſari, dum rerũ potiretur, immolanti cor defuiſſe dicitur, triſtiſſimo euẽtu. Nanque haud multò poſt cõſpiratione coniunctiſſimorum cæſus occubuit. Quod de Pertinace proditum eſt, vt qua die morte ſublatus fuit, ſacrificanti non modò cor victimæ, ſed hepar deeſſet. Si autẽ in ſummo corde pinguedo foret, aut ſolito maius, raptúmve ab aquila aut auibus fuiſſet, nimium propitios deos oſtẽderũt. Dum Hermocrates diis ſacra faceret, raptum cor victimæ, & à coruo elatum in ſublime, felix auſpicium fecit, quo Cardiam vrbem ad Corinthũ auſpicatiſſimè cõdidit. Sicut auo Galbæ, fulgur procurãti, cùm aquila exta rapuiſſet, & in ſublimem quercum detuliſſet, imperium portẽdit. Fuítq; animaduerſum, cor quibus prægrande eſſet, pauidos facere: quibus exiguũ, aſpectu formidabili, & audaces: quare Hermogenis ſummi rhetoris, & qui præcociſſimi ingenij fuit, mortui diſſecto corpore, hiſpidũ cor inuentum eſt. Tametſi tradatur apud eruditos, eos qui hebeti eſsẽt ſenſu, corde duro & ſpiſſo: qui verò ingenio valerẽt, molli fuiſſe: id quod Plinius de Ariſtomene Meſſenio, & alii de Lyſandro, cuius defuncti cor piloſum inuentum eſſet meminere. Fel quoque in extis augurium facere proditum eſt, quod ſub hepate auguſto ore, & fundo ampliore apparet, vt purum illud clarúmque reddat. Si tamen geminum reperitur, licet prodigium ſit, tamen magnæ ſpei fortunam portendit. Quo enim tempore Auguſtus apud Actium profligato Antonio victor fuit, eo ipſo victoriæ die, geminum fel in extis inueniſſe traditur. Arato quoque ſacrificanti, cùm geminum fel haruſpex inſpexiſſet, quæ capitali odio diſſiderent, mox ſyncera fide conciliari, ſocietatéſque & fœdera iungi prædixit, quod veriſſimo euentu poſtea conſequutum eſt. Fuítque diſci-

Ex corde.

Cordis prægrãdis vel exigui indicium.

Hermogenis & Ariſtomenis corda hiſpida.

Ex felle.

Fel Neptuno dicatũ. plina augurali traditum, vt fel Neptuno perpetuò dicatum ſit, velut humoris autori. Quod ſi in extis prægrande fel inueniretur, prodigij loco eſt habitum. Sed quãuis prodigioſum, magna ſemper & felicia portendit: fert tamen Ariſtoteles in Naxo prægrande fel pecoribus innaſci: circa Chalcidem Eubœæ, & in Ponto, pecori nullum eſſe: ceruo quoque & damæ, equo, mulo & aſino, camelo atq; apro, vſque defuiſſe. Sicut perdices in Paphlagonia bina corda habere, & in Biſaltia lepores bina iecora. Et in agro Cretẽſi pecora circa Gnoſon ſplenẽ habere tradunt, circa Cortynam non habere. Vel quod idẽ tradit in Seripho inſula, & in Acantho Macedoniæ & apud Cyrenem ranas non coaxare. Et in Emathia Macedoniæ ſues vnumgulos naſci: atque in Cappadocia mulas fœtus parere, & in Eleo agro mulos non educi, neq; propterea omninoſum aut prodigiũ videri. *Ex pulmone.* Pulmo verò ſub corde eſt, ſpirandi officinaris inciſus & geminus, tẽpus dirimere, & diem differre traditur. Si verò ſimplex eſſet & ſolidus, continuare tẽporum curricula, nulláſque cũctationes & moras afferre opinati ſunt. Si verò pulmonis fibra lateret, aut cum corde & iecore cõiũctus foret, vel ſi paruo diſtinguitur interuallo, miſeros caſus portendere voluerunt. *Ex liene.* Lien aduerſus iecur, ſiniſtra in parte eſt: ſiquidem ventriculo annectitur in inteſtino, vt iecur purum reddat. Quod ſi in dextram vergeret, feralẽ auſpicium, & prædicere quæ magno malo luuntur, haud dubium eſſe: qui tamen abũdans, homines decolores facit. Quare in terra Caria Caunios, quòd ſub graui cœlo degunt, mirum in modum lienoſos dicũt eſſe. Vnde verbum Stratonici citharœdi, illic ambulare mortuos, quod omnes mirificè pallerent facie tabifica. *Fordicidia ſacra.* In fordicidiis ſacris, quibus hoſtias quæ vterum ferunt, immolare præcipitur, ſi fœtus biceps aut mancus in vtero eſſet, vel interaneis exhulceratis appareret, exta eiuſmodi imminẽtiũ malorum nuncia eſſe, creditum eſt. *Dracones in extis apparuiſſe.* Dracones in extis apparuiſſe, lætum fecere auſpicium, contrà Graccho ſacrificanti, ad exta irrepſiſſe adeſo iocinere, necem futuram & imminens fatum portenderunt, quæ mox ſubſequuta ſunt. *Exta ab aquila rapta.* Exta quoque de ſacrificantis manu ab aquila fuiſſe rapta tam efficaci auſpicio fuere, vt nullum

præſentius aut felicius fuerit. Si tamē è manu decidiſſēt, vel viſcera cruore infecta eſſent aut liuida, nigriſque diſtincta maculis, vel ſi omentū & membrana viſcera continēs, hians foret, aut ſanguine ſuffuſa, indubiam necem & fatale exitium portenderunt: quale Craſſo euenit, cùm cōtra Parthos ducturus luſtraret exercitum, documento futuræ magnæ calamitatis. Præciſa verò hoſtiarū capita ſuum ſanguinē aut exta lambere, Pyrrho ſacrificāti obitum luctuoſum & fœdos euentus deſignarūt. Idē Cimoni formicarum cateruas ſanguinem victimæ corripuiſſe adnotarunt. Ferunt tamē diuinandi periti, ſanguinem victimæ craſſiorē & calidiorem, efficaciorem vim portendere: qui verò tenuior eſſet & frigidior, maiorem habere intelligentiam. Eſtq́ue inter exempla, præciſum caput victimæ fluctu maris abſorptum, atque exta non cōparuiſſe, Callicratidi Lacedæmonio interitum vitę attuliſſe. Subit tamē illa reputatio, veteribus tradi monumētis gallinaceorū fibras maximè diis gratas videri, ſicut talparum magi veriſſima dicunt, illiſque haud ſecus quàm ſolēni victima pulcherrimè litari. Hæc enim ſunt exta argutiſſima, in quib. diuina mēs in eſſe creditur. Fuiſſéque Cypriorum inuentum ex ſuillis extis fieri diuinationē, quódque niſi ex ſana victima, neque litari, nec futura prænoſci poterant. Ea verò exta quæ nihil habent diuinationis, quæq́ue expianti non litant, tanquā ſine nutu, nullóque afflatu diuino, muta dicuntur, quibus non eſſe litatū notabatur. Quæ autem multum felicitatis & fortunæ pollicentur, regalia dicta ſunt. Apud magos verò, talparum exta & ranarū euentus fortunatos, nōnunquā magnos caſus prædicere crediderūt. Cūque cætera viſcera, detractis extis, poſtquā litatū erat, aræ impoſita, igni darentur, ipſa tamen exta nunquā elixa, ſed veru decocta apponebantur: ſola tamen arietis exta aqua elixa' ſacris epulis apponuntur. Neptuno verò & fluctibus quum ſacra faciunt, mare ingreſſuri, aliquando ipſam hoſtiā, nō nunquā cruda exta in mare proiiciūt, & vina infundunt. Illud vtique non ab re fuerit meminiſſe, quod periti rerum literis adnotarunt, ſingulis viſceribus hominū ſuā vim & affectus innatos fuiſſe: idcirco homines ſplene ridere felle iraſci, iecore à mare, corde ſapere & timere.

Exta è manu lapſa.

Capita hoſtiarū præciſa ſuum ſanguinem lambentia

Craſſi aut tenuis ſanguinis in victimis indicia.

Ex Gallinaceorum fibris.

Ex talparū

Ex ſuillis extis.

Sanam victimā eſſe oportebat.

Exta muta

Regalia.

Exta quæ apponerentur in victimis.

Neptuno et fluctibus ſacrificandi ratio.

Sua quibúſque viſceribus vis

Conſualia, equitia, & ludi Apollinares, quando à Romanis fierent, quóve modo Diti ſacra fiant, & quo tempore.

CAPVT XXVI.

Conſualia. Conſus, atque eius tẽplum.

ROmulum vrbis conditorem, pace cum finitimis parta, Neptuno equeſtri ſolẽnes feciſſe ludos, Conſualiáque appellaſſe, in quibus Sabinas rapuit, autores memorant. Fuit enim Conſus conſilij deus, cuius ara in circo maximo, vndiq; aggeſta humo, abdita erat, quòd arcanum eſſe conſilium putarunt, quam arã cùm ludos celebrant, omnibus adire fas eſt, reliquo anni tẽpore nõ eſt licitum: in qua Romani ſacrificiis igneis aliíſque ſolennibus feſtos agere dies aſſuerant: quæ feriæ publicæ dictæ ſunt, in quibus ſacris victima erat mulus, quoniam id genus quadrupedum primùm vehiculo iunctũ fuiſſe credunt, eò quòd Lunæ vehiculum traherent, equóſque & aſinos coronis ſertíſque exornare, & feriari, neque illos labori admittere mos erat, quòd inſtituta nauigatione, quũ omnium generum merces nauibus aduehantur, ociũ quodãmodo iumentis & remiſſio data ſit: vel quòd equos primùm Neptunus domuerat, & equitandi artem inuenerat, quare Hippius dicebatur. Huic ſextili menſe die octauo poſt decimam, equeſtres ludos Romulũ inſtituiſſe ferunt, quarto ab vrbe condita anno, qua die raptas Sabinas volunt: tametſi menſe Martio primùm Cõſualia inſtituta, eóque tempore raptas Sabinas nonnulli teſtati ſint. Plerique diis Laribus, dum Romani ludos celebrant, Romulum Sabinas rapuiſſe dicunt. Erat ergo is ludus, vt equi & muli iuncti & ſoluti in circo maximo, magno ſpectantium ſtudio currerent. Qui verò fuerit raptarum numerus inter autores deſcrepat: quidam nõ vltra triginta fuiſſe tradunt, quæ curiis nomina dedêre: nonnulli quingentas, plerique ſeptem & viginti, vt Valerius Antias: alij ſexcẽtas & tres ſupra octuaginta. Prætérque ludos Conſuales, Marti quoque in Martio cãpo idem Romulus ludos inſtituit, quos ab equorum curſu. Equitia nuncupauit qui, ſi quãdo alluuione Tiberis inundaſſet campum, in Cęlio monte, vbi martialis campus erat, celebantur: ſicut vi fluminis inundato circo maximo, extra portam Collinam ad ædem Veneris Erycinæ Apollinares celebrarunt. Erant enim ludi Apollinares

Victima in Conſualib⁹

Neptunus equorum domitor.

Conſualia quando celebrata.

Ludi forma in Conſualibus.

Sabinarũ raptarum numerus.

Equitia.

Apollinares ludi.

ex prædicto Martianorum carminum, quibus Cannẽſis clades ſcripta fuit, bello Punico ſecundo victoriæ cauſa inſtituti. Alij à Cornelio Sylla prætore vrbis ex reſponſo Martianorũ fratrũ, à quibus fata Romanorũ præſcripta erant, inuentos dicunt fuiſſe, in quibus decemuiri Apollini boue aurata & duabus capris auratis, Latonæque boue aurata, ſacra Græco ritu facere aſſuerãt, quos prætore præſidente, populũ laureatum ſpectaſſe, Apollini pro cuiuſque copiis ſtipe data, Titus Liuius autor eſt. Cũque antea incerto die fierent, Publius Licinus Varus prætor vrbis legẽ tulit, vt dies ante tertiũ Nonas Quintiles his ludis ſtatus foret: iſque in perpetuum ſacer haberi cœptus eſt. In quorum celebritate, matronas ſpectatæ pudicitiæ in propatulo epulari, omníque cæremoniarũ genere feſtum diem agere produnt, pueróſque manibus amplexos pſallere, & hymnos Apollini canere, ſicut Dianæ virgines. Quæ quidem Equitia ſingulis annis duodecimo calendas Maias in circo maximo celebrarũt: qui dies Cerealibus incurrebat, in quibus poſt equos, vulpes ſtipulis alligatæ, accenſa flãma, curſitabant. Præterque aram Conſi, quæ in circo fuit, ab acceſſu hominum ſemota, etiam ara Ditis & Proſerpinæ in loco abdito in Martio campo ad Tarentum colebatur, locum denominatum, quòd ibi Tiberis ripas tereret, qui Rumon propterea dictus & Serra, ad quam rarus erat acceſſus hominum. Diis enim inferis aram non à terra ſublimẽ, ſed ſub effoſſa humo ſtatui decere putabant: ad quam ex præcepto Sibyllini carminis, altero & quinquageſimo anno ab vrbe condita, ſacra & ludos inſtitutos memorant, ad eámque ter annis ſingulis acceſſum placandis manibus patere: videlicet poſtridie Vulcanalia, & ante ſextum Idus Nouembris, & ante tertium Nonas Octobris. Apud Eleos verò Plutonis templũ ſemel tãtum patefit, & quamuis patens, nulli introire licitum eſt. Sicyonij quoque ſemel annis ſingulis Eumenidum prope Aſopum diem agunt, & ſacrum faciunt. Cúmque humanis capitibus prius Ditem placarent, poſtea ab Hercule admoniti, hominum ſimulacra victimas dederunt. Obſeruatúmque fuit, vt ſterilibus pecudibus & iuuencis, ac vino, melle, lacte & ſanguine Diti ſacra fiant:

Sup. lib. 3. c. 12.

Apollinares quo die celebrati.

Equitia quando celebrabãtur

Ara Ditis & Proſerpinæ.

Deorũ inferorum aræ ſub terra.

Sacra et ludi ad arã Ditis & proſerpinæ

Plutonis templum.

Eumenidũ templum.

Quibus victimis Diti ſacrificabatur, & qua cæremonia.

Quanquam Numi legibus inferis diis vina libare vetaretur, his verbis: Vino rogum ne reſpergito. Eas quidem aras, quæ plerunque geminæ fuerunt & pares, dum ſacra faciunt, ſicut reliquas inferorũ, nigris vittis aut ceruleis ornant, & cupreſſo. Cúmque pecudes immolãt, ſpirantẽ cruorem in effoſſam terram mittunt: vinúmque, lac, & mel vnà infundunt, viſceráque cæſæ victimæ ter circum aras ducũt igne accẽſo, hoc piaculari ſacro inferos euocari arbitrati. Inualuítque mos, vt infernis diis facturi ſacra, pares victimas eáſque ſiniſtra immolent: & quũ manes expiandi ſunt, pocula libent, rogũque vino aut ſepulchrũ conuerſa manu inſpergant, in quibus litaſſe piaculũ erat: nigráſque hoſtias immolent, vináque effundant vaſáque in ignẽ mittant, viſceráque igni appoſita oleo inſpergant, quippe Diti ſacra exhibentes, cui omnia perdere proprium eſt: lignáque ſterilia è ſepulchris eruta, atro igni apponãt: neque oriente luce, vt ſuperis, ſed nocu, vel meridie, aut decreſcente die, hoſtiam immolare conuenit, capite ita conſtituto, vt terram, non cœlũ ſpectet. Cúmque in deorũ ſacris qui rem diuinã facit, corporis prius ablutione purgetur: inferis qui funebria exhibiturus eſt, omiſſa ablutione, leui tantùm ſpargitur ramo. Eſt tamen Fabij Seruiliani pontificis maximi diſciplina traditum, vt atro die manibus parentare non liceret, ne infeſti manes fierẽt: quia quũ in his ſacris Ianũ & Ioué præfari neceſſe ſit, quẽ atro die aduocare piaculare eſt, eo die ſolenni præcatione vti, & inferis ſacrũ facere vetabãtur. Hi tamen ludi ad Tarentũ ſeculares dicti, qui non ſtato die, ſed à prima origine, ſingulis cẽtum annis, ex præcepto Sibyllinorũ carminum fiebãt, quorũ autor Valerius Publicola fuit, qui primus cęſis atris bobus, Diti maribus, Proſerpinæ fœminis, trinoctio ludos ad Tarentum fecit. Proditur tamen decretum inter pontifices, vt ſi defuncto cadaueri iuſta quiſpiam exhibere vult, & an humatum eſſet, in dubiũ veniret, ſatis haberẽt, ſi quibuſdam ſacris precationibúſque exhibitis, glebã abſenti cadaueri, aut terram iniicerent, térque iniecto puluere, à labe erroris cadauer, manéſque expiatos ducerent: atque ſi operto humo cadauere, os exceptũ fuiſſet, donec purgetur, inhumatũ videri. Eſt quoque notatum, in æde

Manes.

Manibus atro die parẽtare nefas.

Ludi ſeculares.

Cadaueribus inhumatis iuſta exhibita.

Libitinæ ea quæ humandis corporibus vſui ſunt, Romanos vēditare, qui niſi menſe exacto & veſperi, ac Februario menſe, mortuis dare inferias ſolebāt. Delphi verò apud aram Epithymbiæ Veneris manes euocabant, & defunctis parentabāt: Græci autem paucis à morte diebus feralia litabant defunctis obſequia: obſeruatūque vt reliquo corpore combuſto, plerunque digitū mēbrūmve aut crines ſeponerent, quibus tanquā cadaueri iuſta perſoluerent & parentarent. Exteris verò gentibus diuerſa parentatio fuit. Nanque apud Platæenſes manibus perēptorum ciuium dabātur inferiæ, vt præcedente tibicine vehicula multa lauro & myrto fuſca, cū coronis ſequātur, mox lactis, vini, & olei libationes ſuccedant: deinde purpuram indutus princeps, cuius ductu res gerūtur, excluſis ſeruis, mactato ante pyram tauro, vbi Iouē & Mercurium adoraſſet, manes illorū qui pro patria ceciderāt, ad cœnam aduocet: poſtea cratere merum libans, ſe defunctorū manibus propinare aſſeueret: hoc modo illos velut claro præconio excitos, expiari opinati, Achillis verò manes in Sigæo piſi nudos & vnguentis delibutos circa ſepulchrum decurrentes, nudos expiare compertū eſt. Apud Albanos, manibus defunctorum parētare, aut iuſta perſoluere, nulli permittitur, quòd defunctos humana ope putabant non egere. Eſſedones purgatum defuncti caput inaurant, illíque quotānis hoſtias mactant, & iuſta perſoluunt. Augilæ, qui vltra Cyrenē ſunt, nullos deos, præter defunctorum manes, putabant: ab illis vbi tum vllis incubuere, per ſomnia reſponſa accipere opinati. Aegiptij dum manibus defunctorum parentant, poſt preces oppleti lachrymis, tumulum amplexantur & coronant: quibus mos erat, in inſula quæ Abatos dicitur, vt ſi quo merſum in flumine cadauer non appareret, centum annis illi funus facerent, & ita manes expiarent. Delphi cum Pyrrhi tumulum nullo honore antea coluiſſent, poſtea cum didiciſſent illum contra Gallos pro Delphis adfuiſſe, Pyrrhi manibus in poſterum parentarent. Delij verò pueri, & puellæ, Hyperboreis virginibus vita functis, tonſis crinibus parentaſſe dicuntur, quos fuſis inuolutos, ſupra illarum monumentum puellæ deponunt, pueri verò in ſepulchris. Getarum lex

Romani. *Delphi.* *Græci.* *Exteri.* *Albani.* *Eſſedones.* *Augilæ.* *Aegyptii.* *Delphi.* *Delii.* *Getæ.*

Parētatio ad Therei ſepulchrū. Romani.

erat, manes viri defuncti non aliter niſi morte vxoris expiari. Ad Terei ſepulchrum ſi qui parentant, aut immolant, hordei loco calculis vtuntur. Romani verò floribus ornare ſepulchrum, & ſacrificio atque epulo defunctis parentare ſolent, nonnunquam thure & mero ſupplicare ſine tibicine, quibus in acie cæſis, fuit tam ara quàm annua parentatio conſtituta. Et tametſi menſe Februario mortuis dare inferias conſueſſent, Decius tamen &

Inferiæ mēſe Decembri.

Brutus, contra maiorum inſtituta, Decembri menſe parentabant. Proditúrque memoriæ Traianus imperator, in ea domo qua Alexander Macedo morte ſublatus fuit eius manibus parentaſſe, & ſacrum feciſſe. Maxima verò

Manium euocatio apud Auernum.

manium euocatio (Homeri teſtimonio) apud Auernum traditur fuiſſe, in quo cæſis victimis, & carmine effuſo, manes defunctorum ab inferis per diras execrationes eliciunt: mox tenuiſſima effigie, & hominis ſimulacro ſub noctem apparente, reſponſo excepto ſuper quo conſulturi venerant, è conſpectu imago in auras puncto temporis dilabitur. Notatúmque & illud, in deorum maniũ

Apium in maniũ ſacris & feralibus cœnis.

ſacris & feralibus cœnis, præter lentes & offas, apium apponi, quibus qui ſacris intererant, veſcebantur. Neq; ſolum ſpectacula & ludos, ſed deorum ſacrificia & manium parentationes, ſi quando minus riè exhibita, aut ſi non omnia iuſta & ſolennia ſeruata eſſent, ex leuibus omiſsis cauſis, aut plus iuſto ſeruatis, ſecundò & tertiò ac ſæpius veteres inſtaurare & reficere conſueſſe.

Quæ ſacra expiationis cauſa à Romanis ſeruabantur, & quibus ex cauſis fierent, quæve apud exteros.

CAPVT XXVII.

Sacra ſolēnia & ſtata.

INter plurima ſacra quæ vetus religio habuit, quædam ſolennia & ſtata fuerunt, quæ eodem ſtylo modóque indici ſemper & ſeruari ſolita ſunt, quorum ritus & cæ-

Expiatio vbi lapidibus pluiſſet.

remonias trāſgredi aut omittere, nulli fas erat: ſiquidem ſi lapidibus pluiſſet, Nouemdiali ſemper ſacro expiatũ fuit: hoc enim ſacrum nouem dies colebatur, quod vel prætor vrbanus, vel pontifex maximus ex ſenatus decreto indicebat: idque vel cæleſti voce in Albano miſſa, vel

haruſpicum monitu. Si verò cæleſtes minæ terroréſue, aut tetra renunciarentur prodigia, formidinéſque, vel ſi terribilis ſpecies, aut quid nouum & inopinatum oblatum eſſet, vt cùm duo viſi ſoles, facéſve de cælo colluxiſſent, aut crinata ſidera inſigni nouitate, vel igneus turbo, atque inſolita mundi facies fulſiſſet: ſtrepitúſve armorum de cælo auditus, & ingentibus procellis effuſus imber foret, vel miſto ſanguine Tiberis fluxiſſet, tectáq; publica ædéſve deorum de cælo tacta eſſent, aut alia terribilia monſtra & prodigia cæleſtia oſtentātia minas apparerent, his auertendis terroribus, piacularibus ſacrificiis factis ad placandas iras, vel feriæ indicebantur, aut lectiſternia tribus ſtratis lectis, Ioui, Vulcano & Mineruæ, (ſiquidem hi iactus fulminum poſſidebant) nonnunquam ludorum celebritate, decreto pontificum procurabantur. Fiebant enim ſupplicationes cum ſolenni precatione vrbe tota, circa omnia delubra phanáque & puluinaria, in quibus honos diis dabatur: ſenatoréſque & patricij cum cōiugibus & liberis, plerunque coronati, nonnunquam omnes tribus & ordines, præeunte pontifice maximo aliquando duumuiris, præcedentibus pueris ingenuis & libertinis, ac virginibus patrimis & matrimis coronatis, vel lauream tenentibus manu, voce modulata pronunciantibus carmen, prælata pompa, frequētes ſupplicare, & pacem deûm expoſcere ſolebant. Græci verò ſiquando territi malis ſupplicabant, vetuſtum carmen inter vota precéſque cani iubebant, hoc tenore: Beatorum antiquiſſima ſanitas, in omni tempore tecum ſum. Quæ quidem puluinaria, apparatæ lecticæ diuorū erant, in quibus numina pro maieſtate iuxta aras ſublimia extabant, quibus faſciculi ex verbenis (ſtruppi vocati) pro capitibus locabantur. Hę quoque ſupplicationes, ſi quod iuſtum bellum in exteras nationes indictū, aut ſi pro aris focíſque & deorum templis, ac ſolo patrio pugnandum foret, vt ea res populo Romano ſociíſque ac nomini Latino bene & feliciter eueniret, vtque bonis auſpiciis ac diis bene iuuantibus arma ſumerent. Ac victoribus bello viris, ob res feliciter ductu eorum geſtas, in quibus grates diis agebant, mulieréſque eximios cultus, viri prętextas atque ampliſſima ornamenta ſumebāt, à ſenatu maxi-

Vbi ex cælo oſtenta apparuiſſent.

Supplicationes quibus carem oniis fierent.

Græci.

Puluinaria in lectiſterniis.

Alia ſupplicationū cauſa.

mi muneris loco ſæpe tributæ ſunt, modò plurium dierum, modò paucorum, prout magnificè geſta, & proſperi ſucceſſus poſtulabant. Diuo Iulio in expeditione Gallica, contra quos multiplici clade dimicatum eſt, ob claras pugnas quindecim dierum ſupplicatio decreta fuit. Et D. Brutus ob profligatum Antonium bello mutinenſi (quod antea contingit nulli) quinquaginta diérum ſupplicationes meruit. Cicero quoque in ſenatu C. Octauio ob res feliciter geſtas, per omnia templa phanáque pariter quinquaginta dierum ſupplicationes decreuit. In quibus grandes natu matres manibus amplexæ, & viri ſemotim coronati procedere, & cum bonis precationib⁹ & fauſtis ominibus ad templa conuenire, & diis gratias agere ſolebant. In his quoque præcipuè ciues lætari, quod vitulari dixere, delubra patêre, aras ſacrificiis fumare, honoréque ac donis cumulari, nōnunquam vinum & thus publicè dari legimus. Fuítque ſupplicatio aliquando prærogatiua triumphi: nam quibus ob res bene geſtas ſupplicationes decretæ ſunt, haud multo pòſt feliciter confectis bellis, à ſenatu ſpecioſos triumphos datos comperimus. Obſeruatúmque, vt quoties obſecrationes, ſupplicationéſque aut lectiſternia indicebantur, à iurgiis & litibus temperarent, vinctíſque vincula demerent: & tametſi ob rei militaris facinora aut partam victoriam ſupplicatio decerni ſoleret duci abſenti, vni tamen Ciceroni rogato & præſenti, quòd remp. è coniuratorum manibus eripuerat, & ciues conſeruarat, ſupplicatio decreta fuit. Eſtque animaduerſum, plerũque à matronis quibus viri eſſent, Iunoni ſupplicatum, primum in Capitolio, deinde in mari proximo, vnde hauſta aqua templum & ſimulachrum inſpergebant. Poſt aliquot vero ætates, defluxis moribus, & collapſa diſciplina militari, ob leuiſſimas ſæpe cauſas, & quæ ad remp. vix pertinerent, ſupplicationes decretas inuenimus, quippe Neroni ob recitationem carminum in theatro, vel ob fugas ciuium infandas, & ob publicas clades, quòd ſęquitum eſſet in noxiorum bona, & leuib⁹ de cauſis ſæpe decreuit ſupplicationem ſenatus: nam quoties fugas aut cædes iuſſiſſet Nero, toties diis grates habitas autores referunt. Fuítque iſta vaga & popularis ſupplicatio. Gręcis autē ob pro-

Supplicatio. D. Iulio decreta. *D. Bruto.* *C. Octauio.* *Vitulari.* *Supplicatio triumphi prærogatiua.* *Ciceroni.* *Iunoni.* *Supplicationes ob leuiſſimas cauſas.* *Neroni.* *Græci.*

ſperos ſucceſſus,& partam de hoſtibus victoriam, rarenter ſupplicatio, ſæpius epulum per ſingulas tribus publicè dari,& ludi indici ſolebant. Si cui tamen ſupplicatio pro inſignibus factis dabatur, apud Athenienſes ſeruatum eſt, vt vaſa aurea & argentea in pompis efferrent, & ſacra decernerēt, quaſi hoc magnificum laudationis munus foret. Si verò ſeminares, aut inſoliti animalium partus,& alia monſtra informia edita eſſent, iuſſo fœtu exportari,& in mare vel flumen deiici, à ter nouenis virginibus carmen per vrbem canebatur, donum deinde Iunoni ferebatur. Quòd ſi bubo vel lupus cellam Iouis, aut Capitolium intraſſet, propter id prodigium, tedæ aut victimæ, nōnunquam ſulfuris & aquæ luſtratione vrbem aut Capitolium expiarūt & luſtrarunt, quæ victima Amburbialis dicta. Licet ſingulo perfecto quinquennio, per cenſores vrbem luſtrari ſuē, oue & tauro, aut verre, tauro,& ariete, qui circunducebantur, quæ Solitaurilia vocantur, inueniamus. In quo fuit conſtitutum, vt menſe Februario, quo tempore vrbs luſtratur. Februo (qui luſtrationi præeſt) in primis litarent, & ſacrum facerent: mox cenſor in magna ordinum frequentia deos imperij præſides ſolenni precatione aduocaret, vt rem Romanā, vrbes, templa, fines, aquas perpetuò ſeruarēt incolumes, & proſperos ſucceſſus darent, dubiiſque conatibus adeſſent: maláque auerruncarent, votáque in ſequentē luſtrū promitterent: circúmque vrbis pomœrium ſereno cœlo, pontifices, flamines, & omnes augures, ſacrificuli & vates, Veſtales virgines, galli ſacerdotes, ſeptemuiri epulonum, quindecimuiri ſacrorum,& ſalij, ſequentibus patribus & omni plebe, Cabino ritu cùm ſolenni precatione procederent. Cúmque in precationis carmine, quum luſtrum conderent, antea rogaretur, vt dij immortales rem Romanam volentes propitiique propagarēt,& ampliorem facerēt: poſtea aucto propagatóque latè imperio ad ſummum culmen, Scipio Æmylianus cenſor, in condendo luſtro, non vt ampliorem facerent, ſed tantum vt rem Romanam ſeruarent incolumen, rogari iuſſit, tāquam ad vltimum amplitudinis prouecta eſſet. Māſitque diu mos, vt in omni precatione quū pro populo facerēt, pro ſenatu quoque & quiritibus precarentur: neque fas

Athenienſes.

Vbi mōſtra edita eſſēt.

Ob bubonē aut lupum cellam Io. aut Capitol. ingreſſum.

Amburbia lis victima.

Solitaurilia & eorūdem ceremonia.

Quid in luſtru cōdendu precabātur à diis.

Athenienſes. eſſet, in ſolenni prece ſine altero alterum nominare: ſicut Athenienſes (vt refert Theopompus) quum vota diis effunderunt, Chiis & ſibi proſpera precabantur: & in Panegyris, quæ ſingulis quinquenniis fiebant, per præconem ſibi & Platæenſibus bona precari vſurparunt. Deinde Philippo ſubirati, propter continuas clades & belli mala decreto ſanxerunt, vt quoties ſacerdotes proſpera Athenienſi populo, ſociiſque & exercitui precabantur, toties Philippum liberos, terreſtres naualéſque copias, atque omnem Macedoniam, exitiali carmine & diris imprecationibus deteſtarentur. Nero tamen dum Iſthmi opus auſpicatur, in præfationis carmine ſibi tantùm & populo Romano bona precatus fuit, diſſimulata ſenatus mentione, Vtque cum luſtrum fieret, publicus luctus populo minueretur, quia in publica lætitia illuuie & luctu fœdari non decebat. Sulfur quoque luſtrationibus adhiberi plerique volunt: fuit enim religioſum, maximéque valuit procurandis religionibus, ad expiandas ſuffitu domos, quæ luſtratio in rebus pluribus fiebat ob incolumitatem: nam vitula præcedente, aut agna coronata, meſſis, ager, fundus, terra, grex vel pecus, ter circunluſtrabatur, proſequēte agreſtium turba cum fiſtula ſolenníque pſaltatu & clamoribus, deum deámque cui ſacra fiunt, inuocante, vti morbos, veſtitudinem, calamitates & intēperies prohiberent, frumentáque grādire & bene venire ſinerēt, paſtores pecoráque ſeruarent. Quod quidem ambaruale ſacrum etiam tutādis imperij finibus fiebat. Primus enim imperij finis, feſti locus, ab quintum ſextúmve lapidem ab vrbe notabatur: mox Lauini, vbi diis patriis Romani reges pro ſalute vrbis ſacrum facere aſſuerāt. Poſtea Anco regnante, vſque ad mare imperium prolatum, Oſtiáq; in ora Tiberis cōdita. Tempore deinde procedente, longè dilato auctóq; imperio, poſt magnos progreſſus aliis in locis, vbi fines Romani imperij erāt, pontifices vno ſimul tempore velut in patrio ſolo ſacrū concelebrarunt, & ambarualem victimā fecerunt: donec Romani imperij terminus à Gadibus ad mare rubrum & oceanum, & ab oriente ad Euphratem, quò Lucullus proceſſit, & Occuros, quò ductu Pōpeij Magni Romana ſigna illata ſunt, imperij terminus propagatus fuit: à meridiano vero ad tractum

Nero.
In luſtro publicus luctus minuetus.
Sulfur luſtrationibus adhibitum.
Ambaruale ſacrū ad tutandum imperium
Oſtia quādo condita.

tractum Lybiæ,& à Septentrione ad Rhenum & Iſtrum, qui quidem latius proceſſerunt,quàm Cyri imperiũ fuiſſe traditur,cuius regnum terminos habuit ab oriẽte mare rubrum,à ſeptentrione Pontum Euxinum , ab occidẽte Cyprum & Ægyptum , à meridie verò Æthiopiam. Si tamen ager luſtrandus foret,ita luſtrabatur , vt Iunoni & Iano vino libarent prius,mox Martẽ patrem , vt ſciens volénſque propitius adeſſet ſibi & familiæ , aduocarent, agrũmque perfecto ſacrificio luſtrarent . Apud Græcos vrbs exemplo Epimenidis luſtrabatur , vt binas oues nigri & candidi velleris ex vrbe pagóve , quò ire vellent, liberas dimitterent,ſubſequutis cuſtodibus,qui illas vbicunque accubuiſſent,benefacienti deo immolarent.Gallis verò luſtrandi vrbem vſus erat , vt hominem purioribus cibis anno ſaginarent , ac feſto die vrbe tota circunductum,extra pomœrium educerent, eúmque mox lapibus obruerent . Si autem oues luſtrarentur, obſeruatum eſt , vt paſtor ſummo diluculo aquas illas inſpergeret & ſulphure, herbáque Sapina & lauro igne ſuccẽſis circum ouilia ſuffumigaret : cũmque ſacro carmine,milio & libo cum lacte & ſapa Pali ſacra faceret:quo ſuffitu,pecora expiari,& morbos depelli,ac diras tabes exterminari putarunt. Quòd ſi exercitus luſtrandus eſſet is, inſtructus, præcedente ſue aut hirco,oue & tauro , in campo Martio luſtrabatur,armatóſque milites,pedites , equitéſque lauro coronatos rem diuinam & luſtrale ſacrificium facere oportebat ſub diuo,vt fuit à Seruio inſtitutum , qui hoc luſtrationis genus inuenit primus : quem diem Armiluſtrum nuncupant : in quo id magnopere ſeruatur , vt qui hoſtias ducunt,eligantur bonis nominibus, inde certa omina & felices ſucceſſus toto exercitui captantes Manſitque conſtitutum,vt quum exercitus & caſtra luſtrabãtur, triticũ militibus pro cuiuſque cõtubernio daretur, & ſingulis drachmæ,muneráque & donatiuũ,votáque in proximum luſtrũ exoluenda Duces promitterent.Macedonibus verò inter diuiſam hoſtiam,priorẽ ad dexteram , poſteriorem ad læuã viæ,aut diſciſſæ canis viſcera , armatas copias & exercitũ traducere , inſtructo paratóque milite præcedere,& ſimulacrum pugnę edere.Cúmque cohorte regia,&omni belli apparatu,arma ab vltima origine regũ

Agri luſtrandi ratio.

Græci.

Galli.

Ouium luſtrandorum ratio.

Exercitus.

Armiluſtrum.

Macedones

Xerxes.

proferre,& ſacrum piaculare facere,luſtrandi mos fuit. Xerxes autem milite detrectante militiam,in duas partes diſſecto,exercitũ traduxit, & hac victima execrabili milites luſtrauit,& crimina expiauit. Si verò claſſes naualéſque copiæ luſtrarentur,diſpoſita claſſe in litore, aram quæ mari abluebatur,conſtruere conuenit:in qua ſacerdotes victimas cæderẽt,mox circunſtãte exercitu, cæſam victimam,atque exta per claſſem in litore diſpoſitam nauiculis circũferrent,cũ ſolẽni carmine & precatione. Ducibus vnà inſidentibus in ſcaphis:diuiſæque hoſtiæ partem in mare cũ viſceribus proiicerent,partem verò flammis adolerent,eo modo claſſem luſtrari, & calamitates depelli opinati. Rogus quoq; militari more luſtrabatur, vt inſtructæ armatæque acies ter circum incenſam pyrã, vbi defunctos in acie cremebãt,arma quatientes cum luctu & lamẽtabili carmine,nũc frena & balteos, nunc galeas & criſtas, ſæpius enſes & arma ſpoliáque in ignem mitterent,& cũ tripudiis decurrerent: hoſtiiſque ad rogũ immolatis,inferias occiſorum manib9 darẽt: flammáque extincta, occiſorum cineres multò arenæ aggere cumularent, quum tot vrnæ ſingulis non ſufficerent. Curias quoque & populum purgari accepimus, vt excerptũ vitulum ex fordæ bouis immolatæ vtero (ſicut in Fordicidiis mos eſt) per veſtalem natu grandiorem igni cõburerent,éxque illius cinere,& equi ſanguine, aduſtiſq; fabarum ſtipulis ſuffimen fieret,quo populus & curiæ Palilibus purgantur:quod quidem in templo Veſtæ præcipua cura ad dubios caſus & incerta fortunæ ſeruabatur: hoc modo ab infortuniis populũ vniuerſum expiari putantes. Præter quæ,Tubuluſtria veteres celebrarunt, diebus quibus Martio menſe tubæ ſacrorũ in atrio Saturio luſtrabãtur. Somnia quoq; meticuloſa & curas,fluminis ablutione purgari,& faſcinationes ſaliua ieiunia repelli,veteri ſuperſtitione creditum eſt. Apud Athenienſes & Lydos ſacrum piaculare fit,vt cõciones, theatra & populum minutis porcellis luſtrent per periſtiarchos, & ita calamitates auerterent & auerrũcarent. Sed quod eſt de ſulfure dictum,idem de lauro & verbena compertum eſt: ſiquidem verbena & laurus ſuffitionibus frequens fuit, propter religionem animo incuſſam,quòd qui aliquo eſſent

Claßiũ ac naualiũ copiarum luſtrãdi mos.

Rogi luſtrandi.

Curiarum ac populi luſtratio.

Tubuluſtria Sõniorum,curarũ & faſcinantium.

Athenienſes.

Periſtiarchi.

Sulfur in ſacris.

Verbena.

Laurus.

piaculo polluti, ſæpius ſulfure, nonnunquam aqua, ouo, igni, verbena & lauro expiantur. Tres enim iſtæ ſpecies veteribus fuere vſu frequentes: aut enim teda & ſulfure purgari, vel aqua ablui, vel aere ventilari ſolebant, quod Homeri teſtimonio à Græcis ſeruatũ legimus: apud quẽ Vlyſſes cædem porcorum igne & ſulfure expiari iuſſit: & Oreſtes aqua, quæ ſeptem fluminibus confundebatur, ablutus, dimiſit furorem: quam marinam eſſe cõuenit, quum propter vim igneam magnopere purgationibus conſentanea putetur: nanque mari ſæpe expiantur quæ violata ſunt. Troezeni quoque vt à materna cæde Oreſtem expiarent, ex Hippocrene aquam adhibuerunt. Inter reliquas verò expiationes proditur rarum expiãdi genus, vt qui Deos ſibi iratos, & nunquam propitios cerneret, linteatus lucernam & laurum manu tenẽs, genibus obrepere debeat, & vocibus acclamare, numináque ſibi irata palàm profiteri. Ipſam verò laurum, quum ſuffitionibus & magicæ adhibetur, accendere & igni admouere cõuenit: quæ ſi admota ſonãtibus crepat, haud dubiè propitia numina deſignauit: ſi verò nullo murmure tacet, infelicitatem. Alter in prophanis vſibus oleam aut laurum comburere, infandi auſpicij erat: prætérque laurũ etiam myrtum ſuffitionibus addiderunt. Oleúmque & bitumẽ marina inſperſum aqua, admiſto ſulfure, atque æs, in luſtrationibus expiationibúſque adhiberi cõpertum eſt. Maximáque dabatur opera, ne quibus diebus vrbs populúſve excidium aut calamitatem inſignẽ paſſi fuiſſent, luſtrum quoquo modo fieret, quia fœdo exitu & graui ſtrage omnia caſura putabantur. Quod ſi bouem aliúdue animal loquutum, aut hoc genus portenta nunciata forent, veteris inſtituti erat, ſub diuo ſenatum & patrum conciliũ haberi, quod expiationis genus putarunt. Fiebat enim ſenatus non in Roſtris, neque in curia, vbi habetur frequens: ſed in loco aprico, & patenti cælo, ab auguribus tamen inaugurato, ne irritũ ſenatuſconſultũ fieret. Si verò terra ingenti cõcuſſa motu, aut vrbs agríve cõtremiſcerent, quod rarò euenire, & magna portẽdere dixerunt, ſæpius ſupplicationẽ in triduum decreuêre, duumuiris præeuntibus: nõnunquã vt ex vna familia omnes coronati ſupplicarent, vel ferias Prętor vrbanus ęgris leuãdis mentibus

Tres purgandi ſpecies.

Odyſſ. xxi. circa finẽ.

Expurgandi gen⁹, diis perpetuò ac licui iratis

Myrtus.

Oleũ, bitumen & æs cũ ſulſure luſtrationibus adhiberi ſolitum.

Portentorũ expiatio.

In terræ motu.

Nomen dei ſubticebatur in terramotus expiatione. indiceret, cõcione aduocata. Nomen verò Dei cui ſacrum fieret, ſupprimebat, vtque iurgiis & litibus temperarent, admonebat. Fuítque animaduerſum, nunquam vrbem Romam tremuiſſe, quin alicuius futuri mali prænũcium eſſet: vtque ſemel motu terræ enunciato, pro quo feriæ indictæ, conceptæve erant, alium terræmotum eadem die nemo enunciaret, quòd fœdum & magni diſcriminis foret. Cur autem Dei nomen, cui ſacrum fieret, ſupprimebant, illud cauſæ traditur, quòd cúm telluris motorem certum Deum, qui eam vim haberet, veteres non dignoſcerent, illum qui huic rei præeſſet, nuncupare põtificales vetarunt libri: & ne ancipiti æſtimatione ferrẽtur, aliúmque pro alio Deum colerent, aut non offenſum numen placarent, ſatius duxêre, dei nomen cui ſacra fierent, ſupprimere, quàm illum fruſtra aut perperam nominare. Illud verò non eſt ab re dixiſſe, quòd apud Atheniẽſes ſeruatum legimus, vt ſiqua enunciarentur monſtra, quæ expiatione egerent, Agyis, id eſt, veſtibulariis diis, in ſemitis viarum ſacra exhiberent: quare Agyleus Apollo colebatur eximiè, vt ſi id bene & feliciter caſurum eſſet, proſperos ſucceſſus darent, & promiſſa firmarent atque admitterent: ſi verò moles aliqua inſtaret mali, aditu inhibito & obſepto auerterent & auerruncarent. *Athenienſium expiatio in monſtris enunciatis.*

Quæ affinitas cum Sexto Tarquinio Superbi filio, & quæ Collatino cum Bruto, & Lucretiæ cum vtroque fuerint.

CAPVT XXVIII.

SVper Ouidij Naſonis verſu de Faſtis ſecundo, vbi Lucretia Sextum Tarquinium Superbi filium ſingulari ſcelere & audacia, domi excepit, hoſtẽ pro hoſpite, quum illius ſtuprandæ mala eum libido cepiſſet, dum inquit:

Comiter excipitur, ſanguine iunctus erat.

Ouidii loc⁹ in Faſtis. Quo iure cognationis Lucretia Sexto Tarquinio iungeretur, & quid Iunio Bruto, qui Tarquinium regno eiecit, affinitatis cum Lucretia fuerit, apud ſtudioſos, animo tunc ocioſo & remiſſo inter circulares iocos quærebatur, ſuperuacua tunc forſam diſputatione. Cúmque nonnulli

ob incertam cognationem Tarquinij, Collatini & Egerij, ancipiti æſtimatione ferrentur:nos in re obſcura ob vetuſtatem,dum cognationis gradum per omnia exẽpla colligimus, inuenimus Iunium Brutũ Tarquinia ſorore Suberbi regis natum,vtpote ex ſorore genitum,Superbo nepotẽ fuiſſe. Collatinus verò, cui Lucretia nupta fuit, quum Egeri filius foret,ſiue(vt nonnulli tradunt) nepos: ipſéque Egerius cum Tarquinij Priſci frater fuerit,nihil ambigitur,quod ſi Tarquinius Priſcus Superbo auus extitit, quin Collatinus nepos Egerij, frater patruelis Superbo,& Sexto auunculus fiat. Quod ſi Egerium Gollatino patrem dicamus fuiſſe, prout frequens opinio eſt, haud dubie Collatinus Superbo non frater, ſed velut ex fratre aui natus,maior auunculus foret, inuicémque Sextus Tarquinius Collatino pronepos fieret: Lucretia verò eo gradu quo Sextus Tarquinius Collatino ſanguine iunctus erat, eodem affinitatis iure Sextum attingeret. Quod ſi Collatinus & Brutus ex duabus Tarquinij ſororibus œditi ſint,prout alij cenſent, nulla controuerſia eſt,quin Collatinus & Brutus arctiſſimo gradu coniuncti fiant, ipſéque Sextus Lucretiæ nepos ſit. Si autem Tarquinius Priſcus Superbo nõ auus, ſed pater fuit, vt multi exequuti ſunt,Collatinus Egerij filius,& Superbus,velut ex duobus germanis prognati, fratres patrueles erũt, Lucretiáque Collatini vxor, nulla dubitatio foret, quin Sexto auuncula cenſeatur: intérque Sextum & Lucretiã iura ſummæ neceſſitudinis forent. Hic eſt enim ille Brutus omnium ſermone celebratus, qui legum & libertatis ſummus autor & vindex,cum furere ſe ſimulaſſet, latentem animum nimium diu reconditum, ſuo tẽpore detexit:magnificáque oratione,nõ vecordis & dementis, auũculo imperiũ abrogauit:populúſque Romanus auſpiciũ imperiúmque ſequuti ſuum,ex graui ſeruitio & dominatu regio ſe in libertatem vendicauit. Sed quod de Iunio Bruto,qui Tarquinium regno eiecit,idem de Decio Bruto,qui conſpirans cum Caſſio,necem Caio Cæſari intulere,duceſq; & aſſertores Romanę maieſtatis fuere,factũ comperimus. Siquidem hic propiore affinitate Cæſari, quàm Iunius Brutus Tarquinio iunctus fuit: non enim nepos,vt ille,ſed filius eſſe creditus eſt:nã quum Seruilia

Iuni⁹ Brutus Tarquinij Superbi nepos.

Collatini cum Superbo cognatio

Collatini & Bruti cognatio.

Iuni⁹ Brutus,Decius Brutus, Iunia Bruti ſoror.

ſoror Vticenſis, matérque Bruti fuerit, cum qua adoleſcens Cæſar conſuetudinem non ſine probro habuiſſe fertur, cúmque eo tempore Brutus ex Seruilia natus foret, haud dubiè Cçſaris filius vulgò habitus eſt. Quod ipſum Cæſarem die cædis ſuæ, quum vndique in ſeſtis mucronibus appeteretur, dixiſſe ferunt. Iunia verò tertia ſoror Bruti, Caſſio nupta fuit. Porcia autem Catonis filia, mulier non muliebris ſpiritus, quum Bruto nupſiſſet, eum miris modis, & ſuper omnium amorum ardores amaſſe fertur, ex qua Bibulum tulit. Quæ cùm poſt afflictas fortunas Bruti necem audiſſet, quum mori animo deſtinaſſet, idque fixum ſtatutúmque haberet, & ne vim ſibi afferret, vetita arma fuiſſent: ea præſentia animi fuit, vt clauſo cubiculi oſtio, ne cuius interuentus facinus moraretur, incenſo carbone, & ſibi in fauces indito, memor generis & Romani nominis, necem ſibi ipſa conſciuit: tantus vigor animi ingeniíque fuit, tãtíque ſpiritus mulier, admonitu patris, qui pariter manus ſibi mortifero vulnere intulerat, fuiſſe credita eſt. In qua quidem re ſubit recordatio, veteribus literis & annalium monumentis extare, quod tametſi apud varias gentes vim ſibi afferre, & necem ſua ſponte conſciſcere, dignum laude & magni fuerit habitum: apud Thebanos tamen qui mortem ſibi conſciuit, nulla fuit laude dignus: quin potius id crimini dabatur & probro, eóque facinore pudendam inſcitiam, & imperitiam coarguebat ſuam, velut ſui carnifex, immanίſque naturæ foret. Athenienſes verò cùm mortem quiſquam ſibi manu cõſciuiſſet, defuncto cadaueri manum tanquam facinoroſam abſcidunt: illámque diuiſam à corpore, inhumatam relinquunt: reliquum verò cadauer humo tegunt. Quod Platonis documentum fuit, qui cenſuit, optimum quenque infracto animo vim fortunç, & incurſus calamitatũ potius ferre, & niſi cùm dies promiſſus aduenerit, neminem in iuſſu Dei mortem ſibi conſciſcere, aut ante tempus fato fungi oportere: idque magnificentius præclariúſque videri.

Porcia Catonis filia.

Mortẽ ſibi conſciſcere apud quos contrà probro dabatur.

Platonis ſentẽtia de morte ſibi non conſciſcenda.

LIBRI V. GENIALIVM DIERVM FINIS.

ALEXANDRI AB ALEXANDRO IVRISPERITI NEAPOLitani, Genialium dierum liber ſextus.

Locus ex tertio Ciceronis de Officiis, quid venditor emptori præſtare teneatur, cum Sigiſmundo in ſuburbano diſcuſſus.

CAPVT I.

CVM Sigiſmundo Fulginate, viro docto, & multarum rerum cognitione claro, vetus mihi à prima adoleſcentia conſuetudo fuit. Is quanquam multis rerum actionibus, pluribúſque muneribus apud pontifices magno vſui foret, ſiquando tamen negociis pauſa fieret (quod vix illi contingere poterat, vt in tantamole rerum ab immodico labore conquieſceret) id quod ocii dabatur, lectioni clarorum virorum, aut ſuorum temporum ſcribendis annalibus, rebúſque vel pace vel bello geſtis, perlibenter exhibebat. Nonnunquam in ſuo prædiolo in monte Ianiculo, miro proſpectu & collibus amœno, vbi ædiculas habebat, cum amicis ſe recipiebat, ibíque lepidis iucundíſque ſermonibus, id quod erat laxamenti, vnà familiariſſimè conferebat. Præſtabat nonnunquam nobis ipſe cœnulam, vt non nimis inſolentem, ſic profectò ſobriam & modeſtam, ac temporibus conſentaneam: & vt erat ipſe comis, faciliſque natura, ita facilem nobis victum, nō exquiſitis valde obſoniis apparabat, ſiquidem aſparagos altiles acido vino & pipere conditos cum iuſculo tepidulo, ac ferculū cucurbitæ, cum immatura vua ibidē expreſſa, & decocta largo ſuccu, quibus perlibenter veſcebatur, obſonia nobis exhibebat: addebat etiam pirum pomúmque perſicum mi- Sigiſmundus Fulginas.

ro odore fragrantiā. Poſt cœnulam verò, ſi quādo ocium erat à negociis, vt animo vacaret, illius ſermonibus & cōgreſſu ſpectatæ virtutis ac pacis, artibus & ingenio clari viri diutius perfruebar. Forte autem quum æſtiuo anni tempore poſtmeridianis horis, eius rogatu accerſitúque ad eum ventitaremus, eundem ad aquulam perſpicuo liquore & frigore manentem per roſeta, arbuſculáſque vndique topiario opere diſpoſitas, pérque hortenſia ablaqueata, & lætiſſima vireta nacti ſumus: aderant ibi complures honeſti adoleſcentes, latinæ græcæque eloquētiæ profeſſores, cum quibus de literarum ſtudiis, perquam libenter ſermocinabatur, quos ipſe minutis quęſtiunculis variæ eruditionis diuerſimodè exercebat. Inter quos adoleſcens quiſpiam indolis bonæ, libellum Ciceronis de officiis tertium lectitabat, prætérque multa ad edictum ædilium pertinentia, quæ ex fide bona emptorem venditori præſtare oportere cenſuit, hæc legebantur: Si peſtilentes ædes qui vendat, quæ ſalubres habeantur, aut in quibus ſerpentes ſint, teneri venditorē ex edicto ædiliū, in quod dolo vendiderat, recipere, emptoríque precium reddere. Idem: Si in annonæ caritate frumentum aliquò aduexerim, ſolúſque ego ſciā multos illuc frumenta aduecturos, ita vt illorum aduentu inopiam paulò pòſt leuaturi ſint, illa me etiam nota facere, neque ſubticendū, vt taciturnitate mea capiantur, pluríſque quàm æquum ſit, frumentum ego vendam: omnia denique quæ venditor ſciat, ne emptor ignoret, in diſtrahendis rebus ex bona fide præſtari oportere, & pleraque hoc genus periucūdè lectitabat. Cúmque hæc & multa & in hanc ſententiā ille legiſſet: Quonam, inquit Sigiſmundus, iſtud accidat modo, vt venditor eà quæ diuerſa & longè aliena ſunt, in diſtrahendis mercibus præſtare teneatur, equidem ignoro, nam vt in re quam diſtrahere quiſpiam vult, quid morbi vitiíque ſit, emptori venditor palā facere debeat, puto ad edictum ædilium pertinere, vt ſi ſeruus fur erróve ſit, aut equus calce, vel bos cornu petere ſoleat, aut quod nunc Cicero dixit, ædes peſtilentes ſint, habeantúrque ſalubres, vel quid occulti vitij latentíſque morbi ſit, illud enunciari debere, facile, inquit aſſenſerim: quæ verò extrinſecus manent in caſu poſita, illa per venditorem præ-

Ciceronis locus.

dici, ad eáque edictum ædilium, legéſve vllas extēdi, nequaquam, inquit, mihi quiſquam perſuadet. Ideo ſe mirari Ciceronem, qui tanquam aliquid morbi vitiíque ineſſet in re vendita, perinde id quod poſtea euenturum, & in caſu & fortuna ſitum eſſet, per venditorem prænunciari voluerit. Cúmque ex his qui aſſiſtebant, quidā ætate grauis, & in literis ſatis proficiens, ſe arbitrari reſpondiſſet, quòd ſicut quædam ad morbū vitiúmque rei vēditæ vix pertinent, ſed tamen quouis modo profutura ſunt, noſſe ædiles, ne emptores capiantur, à venditoribus enunciari & palam fieri mandauerunt, ita hoc quoque iuſſiſſe: Sicut (inquit) vetus edictum ædilium fuit, ne veteranus ſeruus pro nouitio veneat, etiam ſi nullo morbo vitióque affectus ſit: vtque ſi mulus caſtratus ſit, tametſi æquè bonus, emptorem non latere voluerunt: ita ſi ſciam aliquos in ſumma frumenti inopia, paulò pòſt annonæ caritatē leuaturos, illa à me prænoſci debere, ne fraudis occaſio detur, pariter cenſuerunt, atque ex æquo & bono iuſſerunt, vt quod proſcribenti liquet, etiam ſi fortè euēturum ſit, enunciari debeat, ne quod venditor ſciat, emptor ignoret. Nunquam (inquit Sigiſmundus) id mihi in mentem venire poſſet, neque quiſquam mihi argumētis defendet vt edictum ædilium hoc cōprehendere ſentiam, vt euēta negociorum, quæ temerè & fortuitò futura ſunt, per vēditorem prædici debeant, quæ ſi reticeantur, redhibitioni propterea locus ſit, quum iſtud aſſerere, ſummæ mihi videatur improbitatis & inſcitiæ. Cúmque ex me quid mihi probaretur, exquireret, reſpōdi magni referre, in re de qua agitur, qui morbi vitiíque eſſet enunciare, an quæ caſu futura ſint, prædicere & diuinare. Quæ enim inſunt in re quæ diſtrahitur, & ad ipſius pertinent notionem, quam venditor antè præſenſit, vt ſi quo morbo vitióque laboret, vel labe afficiatur, ex edicto ædilium nota facere iubemur emptori: quæ verò pendent à caſu & fortuna, & diuerſa ſunt, nullis nos legibus aut edictis cogi enunciare. Quid enim intereſt mea, ſi nauis ex Aſia veniens, huc merces allatura, & paulò pòſt arctiſſimam annonam leuatura ſit, dummodo in re de qua agitur, nihil dolo malo factum ſit? Alioqui dicendum foret, an frumenti, olei, & vini, quod diſtrahere quiſpiam volet, an-

Edictum vetus ædilium.

Alexandri enarratio loci Ciceronis.

nona vel caritas eo anno futura ſit, vel ſi canceri ſidere, aut vaſtitate,ſeu alia frugum peſte, aut ira deum,ſata interitura,vel hoſtium ſtrage, vel chaſmate, ea res deperitura ſit:quod(vt videtis) non eſt in re de qua agitur, ſed in caſu poſitum:& illa prædicere, profectò ridiculū foret. Nam quod edicto ædilium cautum eſt, vt præſtetur à vēditore,ne quid in re proſcripta vitij lateat, néve quid veri reticeatur, aut fictum quid accerſitúmve aliquid ſit aliunde, & quòd ſtetur pacti & conuenti formulæ, ſatis eſſe lege proſpectum, ne quid vitii latentis ſupprimatur, quod ipſe ſciat,emptor ignoret. Alioqui ipſum redhibitorio iudicio teneri certum eſt, ídque non adeò ſeuerè & reſtrictè iure ciuili traditum eſſe,ſed parcè & molliter: quippe ſi quid venditor dixit commendandæ ſuæ mercis cauſa,illud præſtari ædiles non coëgere,vt ſi ſeruum frugi,dicto audientem eſſe venditor dixerit. Quæ enim cō-mendandæ mercis cauſa in venditionibus dicuntur,venditorem non obligant. Neque enim conſtituta auctione ita quis proſcribit, fundum ſterilem aut domum peſtilentem vendo. At ſi dicat ſeruum literatum,artificem, nomenclatorem,arithmeticum,fabrum aut textorem, quò pluris veneat,id pæſtare proculdubio cogitur. Præterea in re modica decipi emptorem poſſe, etiam iureconſulti voluere,non enim redhibitorio iudicio teneri dixerunt eum, qui pluris aliquanto rem diſtraxit, quàm quanti æſtimata ſit:ſiquidem res bona fide vendita, propter nimiam rem inempta fieri non debet, Sed vbi ita immenſo mercatur quiſpiam, vt magnam pati iacturam neceſſe habeat, tunc redhibitioni locum fore, edicto ædilium cautum fuiſſe. Quod ſi ita eſt, huic ſententiæ conuenit, hócque argumento conuincimur, vt neque eum qui nauem huc frumentum aduecturam,cuius aduentus annonæ caritatem & arctos commeatus leuaturus ſit: neque eum qui frumenta diripi,agros vaſtari,vel annum aduerſum frugibus, longè ante præſenſerit, & minimè enunciarit,redhibitorio iudicio teneri arbitror:cùm hæc non inſint in re quæ proſcribitur, ſed in euentu fortunæ. Et quod nunc Cicero inquit,eum qui rem diſtrahit, debere etiam quæ aliunde futura ſunt, enunciare, vt ſi nauem huc frumentū aduecturam ſciat,quo vilitas annonæ cō-

Emptorem iure modica decipi poſſe.

ſequutura, aut venditæ merces viliores futuræ ſint, emptori prędicere, profectò eò pertinere crediderim, vt pręcipi intelligamus, ab eo qui ex intimo artificio virū bonum inſtituit, & ita inſtituit, vt ne minima quidem in re quouis prætextu contra iura legéſque, contráque humani generis ſocietatem aliquid admiſſurus ſit: non eū qui de ciuilibus actionibus, quantúmque moribus legibúſque permiſſum ſit, inquirat. Quæſtioni diu res fuit, quid virum bonum, quid ciuilem & politicum deceat. Viro enim bono hoc datur, vt vbique ſanctus, vbique caſtus, honeſti cultor, pius & integer ſit, cuius ne erratum quidem minimum fuerit, ne dicam vitium: qui nullo malo per territus, nulla calamitate victus fortunæ cedat, nihil expetat, nihil dicat, nihil faciat in vita, niſi ſumma cum laude & dignitate, in nulla ré delinquat, nullius rei pœniteat, ſeruétque fœdera humani generis ita inuiolata in magnis minimíſque rebus, vt ne minima quidem conſcientiæ labe detineatur. Ciuilem verò dixere hominem qui legum iudiciorúmque metuens, quantum moribus legibúſque tributum eſt, id tanto temperamento agit, vt quoad fieri poſſit, nihil perperam aut inconſultè admiſſurus ſit, qui ſua prouidentia, religione, fide, quantúmq; ratione prouideri potuit, Reipub. & ciuium ſaluti conſulat, legibus pareat, patriam tueatur, proximos amet, refrenet libidines, & indomitas cupiditates, verecundiam ſeruet, atque etiam ſi in aliquo delinquit, id tamen agit, vt ciuilia officia, humaníque generis fœdera, quàm minimum lædat: quippe quum nos optimū dicimus, cui pauciora deſunt. Quæ cùm ita ſint, non fuit ab re, vt ſanctus iſte homo tam defæcato animo & tam integer, quē nos magis fingimus quàm inuenimus, non modò ſi quid eſſet in re vitij, ſed & ſi quid aliunde futurum putaret, vt nullam officij partem deſerat, quanuis minimum prædicere teneatur. Hæc nos cura Sigiſmundo Fulginate, ingenij magni & ſpectatæ virtutis viro, flagrante diei æſtu incredibili ſuauitate diſſerebamus.

Vir bonus.

Ciuilis.

Quæ maxima fuerint oracula, quæue templa celebria apud pleraſque gentes, in magna religione & cultu.

CAPVT II.

Delphicũ oraculum. INter oracula quæ apud Græcos Aphróſque præcipuo cultu fuerunt,ad quæ homines venittabant, Delphicũ in terris clariſſimum fuiſſe cultu, & religione longè excellens vno omniũ teſtimonio traditũ eſt:fuit enim *Delphos.* Delphos totius orbis vmbiculus, commune humani generis oraculum, in monte Parnaſſo excelſo & prærupte alto ſita ciuitas,nullis mœnibus, ſed tantùm abrutis rupibus ſaxíſque munita, arduo & difficili aſcenſu,in quo Nyſa ciuitas Libero conſecrata, Cyrrha verò ad montis radices iuxta mare. Erat autem Parnaſus Phocidis mons in *Parnaſſus bicollis.* Bœotia in duos diuiſus colles, Thitorea & Hyampeum quorũ alter Libero, Apollini alter dicati fuere, Helicon verò Muſis. In Cythæronis autem vertice Sparticarum *Cytharon. Sparticarũ nympharũ antrum.* nypharum antrum colebatur,qui mons iuxta Olympum ſitus erat,ſupra quem Olympi edititiſſimus vertex decem fere ſtadiis attollebatur. Qui eiuſdem nominis mons & in Macedonia,& in Theſſalia,Myſia,Cilicia,Elide,& Ar*Templi Apollinis locus apud Delphos.* cadia excelſus quidem attollitur. Templum verò intra vrbis ambitum fuit,quod pariter non manu extructa,ſed natiua præcipitia muniuere aditu difficili, & anguſto: quippe quem ex quinque lapidibus tantùm, velut mole obiecta,obſtructum ferant: in medio autem exigua planities,& in ea hiatus,ex quo ventus& acer ſpiritus manãs mentes vatum in vecordiam vertit.Eóque ſpiritu ex infimo ſpecu edito, quaſi diuino afflatu Phœbas in tripode ſtans, mente furibunda, ſtatis diebus, quibus fari licet, *Caremonia & ritus. Delphici oraculi cõſulendi.* conſulentibus reſponſa canit:licet ferant Apollinem ſex menſibus apud Lycios, ſex apud Delum vaticinari, reliqua verò oracula aliquando Idibus,nonnunquam calendis,nunc die oriẽte,nunc deſinente,reſponſa dabant:quę à mulieribus tantùm,quæ erant templi vates, vaticinantis in modũ ferebantur. In quo id præcipuũ fuit, vt qui oraculum conſulit, breui admodum oratione quid velit expoſcat, vtque nullum Latine edatur oraculum, neque edi priuſquam ab imo,dum ſacrificãt,tota victima cõtre*Alexander Pythiam coegit vaticinari.* miſcat: nec capitis cõmotionem ſatis eſſe, ſed omnibus illam partibus quati oportere.In quo proditur memorię cum infaſto die Pythiam reluctãtem & inuitam Alexander cogeret,illam vi coactã,quòd eſſet inuictus, reſpondiſſe: quod pro omine acceptum veridico præſagio,fu-

turæ magnitudinis prænuncium fecit. In eo quidem templo Apollinis ſimulacrum fuit humana effigie, in Delo, Draconis: in Lycia verò lupi. Quam vrbem Python, ob interfectum pythonem, dictam comperimus: nam & Pythius Apollo, & Pythia feſta, & ludi Pythij, & ipſa vates Pythia dicta, & Pytheum oraculi locus. Spartæ quoque Pythios nuncupant, qui Delphos ad cõſulandum oraculum mittebantur, qui publicè cũ regibus cibaria habent, & veſcuntur vnà. Huc ex omni orbe praua religione incuſſa, quia ſe hominum vanitas confundebat, viri principali dignitate inſignes, frequẽtes conſultum ibant, eáque ex omnibus vera & longè clariſſima oracula habita ſunt. Quare regum populorúmque ampliſſimis donis, muneribúſque & multarum vrbium theſauris refertũ templum fuit: inter quos Agillinorum & Spinenſiũ non in poſtremis gazæ fuêre. Quod quidẽ cuncta oracula antiquitate excellebat. Proximum hic fertur Dodonæi Iouis oraculum. Dodona enim ampla in Epiro ciuitas, & ſatis florens habita. Epirus autem Moloſſorum regnum erat. Templum verò iuxta nemus Ioui ſacrum, in quo arbores reſponſa dare dicebantur, omnibus circà populis ſanctum, à Pelaſgis conſtructum, & paludibus circunfuſum, quercúſque vocales illic fuiſſe fama vulgauit, ad quas vt in dubiis caſibus reſponſa acciperẽt, capti ſuperſtitione homines religioſè accedebant. Fuítque proditum memoriæ, quercui Dodonçæ famulantes, diuinandi facultatem accipere: ſolíſque Bœotiis ſiquando conſulto opus foret, viros reſponſa dare, primámque fagum & columbam Dodonæ vaticinatam: quotiéſque oraculum edebatur, lebetes æneos ad numerum, ſiue caſu, ſiue conſultò tinnitus edere canoros. In quo Deucalion & Pyrrha deſinentibus aquis, poſt diluuium conſediſſe, & numen conſuluiſſe perhibentur. Subinde Alexander Epiri rex eodem oraculo monitus, vt vrbem Pandoſiam & amnem Acheruſium, tanquam fatalia loca vitaret, in reſponſis habuit, oraculi ſortem de his quæ in Theſprotis eſſent, intelligere arbitratus: qui cum infeſtiſſimas gentes in brutiis armis petit, & belli iure vaſtat, apud eiuſdem nominis loca, infanda ſtrage victus, oraculi fidem veram impleuit. Quod quidem templum Philippus Macedo (velut

Python. Pythia feſta. Pythii ludi Pythia. Pytheum. Pythii. Spartanorũ

Agillinorũ & Spinenſium gazæ in templo Apollinis Delphici. Dodoneum oraculum. Epirus.

Oracula Apollinis ambigua.

Templum Apollinis Delphici: à Philip. vaſtatum. immanis prædo)ſicút pleraque omni rapinarum genere vaſtauit,& incendit: vaſáque, & quæ precioſa erant, immiſſo exercitu diripuit. In eo quoque fons ſacer viſebatur,qui quũ faſces accenſas extingueret, admotas procul *Fons in tẽplo.* accẽdit. Tertiũ verò dindymæi Apillonis oraculum antiquiſſimũ,& multi nominis habetur, quod Brãchidarum *Oraculum Apollinis Dindymæi. Branchus.* nuncupant. Branchus enim Theſſalus fuit Apollini dilectus,& filius habitus,quẽ interfectũ dolens,tẽplo & diuinitate ſacrauit. Is autẽ Apollo Mileſius dictus. Eſt autem Miletus totius Iòniæ caput. Templum verò ad decem & octo ſtadia ab vrbe,à litore autẽ viginti aberat, maxima mole & profuſis ſumptibus extructum auctúmque ampliſſimis donis: quod Xerxes deorũ hominúmq; contemptor,dum innumerabilibus copiis Græciæ bellum parat nulla religione aut deûm verecundia,ſicut multa,incendiis & ruinis deformauit,tẽplúmq; & aras euertit. Annis deinde intercedentibus,Mileſij oraculo moniti, vberiori impẽſa illud omnium maximum, & dignum tanto numine reſtaurarũt,ita vt ob magnitudinẽ faſtigio extruendo nullæ cõtignationes ſuffecerint. Quartũ in vrbe Bru- *Oraculum Latonæ. Bruti vrbs.* ti Latonæ oraculum inclytũ diuitiis memorant. Vrbs autem Bruti in Ægypto contra Nili oſtium, quod Sebeniticum dicitur. Tẽplum verò media in vrbe ſitũ, omnibus circà populis ſanctum,& cæremoniis ſacrum erat, porticum habens decem paſſibus altã,in quo oraculum Cambyſi redditum eſt,in Ecbatanis illũ deceſſurum, ambiguo nomine decepto, cùm alteræ apud Syros, alteræ in Me- *Delii ſortes* dis eſſent. Delij quoque ſortes & oracula,indubia ſemper habita ſunt, Fuit autem Delos vnà ex Cycladibus,cui nomen Ortygia: ædes verò mari imminebat, à qua proximus in Eubœam traiectus erat: quinque enim paſſuũ mil *Tanacra.* libus ab Tanacra aberat. Tanacra autem in Eubœa vetus traditur ciuitas. In quo quidem templo ipſum Apollinem *Templi Apollinis in Delo honos* natum & alitum fabulantur, tantæ religionis,vt ne Perſæ quidẽ cum innumerabilibus copiis bellum parant, & omnia belli iure vaſtant,violẽtas aut ſacrilegas admouere manus auſi fuerint: in cui⁹ ara nullũ immolari animal proditũ eſt: quare morbo & peſtilenti contagione coacti Delij id decreto ſanxerũt,ne homines defunctos ibi cremarẽt,néve ſepelirẽt,neque in Delo canes alerent,ſcilice.

vt ab omni cęde inſula immunis foret. Cúmque oraculo moniti Athenienſes Delum expiarent, hoc expiationis genus inuenêre, vt cadauera ſepulchris cōdita inde eruerent: atque edixere ne quis in Delo moreretur, néve quis homo naſceretur: ſed morituri & pariturę mulieres, in Rhenā inſulam Delo proximā tranſmigrarent. Cuius aræ hoc proditur mirū & monſtrificū, vt ex dextris cornibus animalium mira arte compactis erecta fuerit: ſicut Thebis arā Apollinis Spodij ex ſacrificiorū cineribus conſtructam ferunt, vnde cognomen tulit, quam nonnulli inter orbis miracula adnumerant: ad quam cùm acceſſiſſet Pythagoras, ipſum ob religionem adoraſſe fertur: & ne aram ſanguine fœdaret, hoſtiā immolare noluit, ſed frumento, hordeo & placenta ſigne igne ſacrū fecit. Quæ inſula tantæ ſanctitudinis habita eſt, vt ad eam quotānis Athenienſes tacti religione, variis mercibus onuſtā nauim mitterent, quo tēpore quenquā vinciri, aut ſupplicio afficei, religioni fuit, donec rediret nauis. Cúmque cætera reſponſa Appollinis ſub nubilo verborū & ſenſu ambiguo redderentur, ſola Delij oracula nullo tegmento expoſita atque aperta fuêre. Etiam in Attica ara Iouis ſuppremi exemplo haud diſſimili traditur, ad quā nihil conuenit animatum immolari: ſed variis libamētis & bellariis abſque vino ſacrificatur. In Paphiæ quoque veneris ara, licet ex cæſis hoſtiis captentur auſpicia, illic tamen ſanguinem effundere nō decebat. Igne enim puro & precibus tátùm altaria adolētur, in cuius ſacris certiſſima hœdorū fibris fides habita ſemper. In patara quoque Lycię, oraculum Apollinis & delubrū magnæ felicitatis fertur, in quo ſex anni mēſibus reſponſa dātur, quæ Lyciæ ſortes dictæ. Eò enim excellentiæ creuit, vt opibus ac fide Delphico haud abſimile fuerit. Præter quæ, Amphirai & Trophonii oracula, Græcis inclytæ religionis fuêre: ea enim vetuſtate & fide præcipua habita ſunt. Fuit enim Amphiaraus diuinus vates, cui Oropij diuinos honores decreuere, ædémque illi candido marmore dedêre: quem tanto cultu ſtudióque Græcia honorauit, vt inter deos illū reciperet: in eóque ſolo ac ſede vbi humatus ſepultúſq; eſt, certiſſima reſpōſa daret, quæ quidē in ſomnis edebātur. Nā poſt purgationē & ſacrificia diis quorū nomina in ara inſculpta

In Delo nemo vel naſcebatur vel moriebatur

Ara Apollinis Spodii

Rhena inſulæ ſanctitudo.

Delii oracula aperta.

Ara Iouis in Attica.

Ara Paphiæ Veneris.

In Patara.

Lyciæ ſortes

Amphirai; & Trophonii oracula

erant,mactato ariete,pellem ſubſternebant, in qua incubantes, ſomnia captabant, illorum ſignificatus & euenta mox interpretati.Erátque publica cõſtitutione ſancitum, vt in Amphiarai tẽplo nullus Thebanus obdormiſceret, aut Vaticinaretur.

Fõs in Amphiarai templo.

Fons quoque in eo viſebatur, ad quem qui accepto oraculo morbo leuabantur,argentum & aurum ſignatũ mittere tenebantur.ApudCanopum quoque in templo Serapis,& in Phano Paſiphaes, & in Pergamo Æſculapij , atque in Narbaca apud Hyrcanos oracula pariter ex ſomniis edebantur,

Ara Ardali.

& apud Troezenos Ardali ara,in qua Somno & Muſis immolabatur: quíque reſpõſa accipiunt,integrum diem à cibo,à vino autem triduum abſtinere conuenit, à quibus edita ſors olim Mardonio fuit, qua contra Spartanos in acie pugnans occubuit. Quibus quidem oraculis populi omnes cæca opinione ducti,tantùm fidei dedêre,vt eorum reſponſis moniti,ſæuientes tẽpeſtates & prælia vitaſſe credantur.

Trophonij et Amphiarai templa.

Thebæ diuerſæ.

Quod quidem Amphiarai templum in Attica : Trophonij verò, apud Thebas Bœotiæ fuit,à Cadmo (vt dicitur) conditas, Bacchi & Herculis patriam, quas Alexander Macedo diruit,ciuibus ſub corona venundatis,quæ ἑπτάπυλαι dictæ ſunt,quæ ciuitas iuxta Magneſiam & Theſſaliam haud longè à mari ſita eſt:vbi Trophonij oraculum multi nominis,qui quum à Bœotiis de Thebano bello conſuleretur,ibíque res diuina fieret, gallos gallinaceos perpetim ceciniſſe ferunt, quo concentu Thebanis inſignis victoria prædicta fuit. Aliæ verò Thebæ in Ægypto fuêre in regione Thebaida ἑκατόμπυλαι,quas nonnulli Heliopolim,pleríque Thebas dixere,quæ ciuitas à Buſiri condita, ſtadiorum centum quadraginta ambitu ferebatur. Aliȩ in Theſſalia iuxta Amphiſum amnem, quæ Phthioticæ dictæ. Et in Lycia aliæ Thebæ, patria Andromedes. Aliæ iuxta Miletum : in Ionia quoque, in Syria,in Attica,Cataonia,& in Italia apud Lucanos Thebȩ fuiſſe traduntur.

Trophonij. Iouis oraculum.

Præter quod fuit Trophonij Iouis oraculum in Lebadia Bœotiæ, in hiatu ſubterraneo, tetro & horrido, imo & anguſto receſſu, ad quem ſcalis deſcenſus erat : quò conſulentes magnis difficultatibus deſcendere nudos, aut in veſte alba,& lineo vel purpureo amiculo, placentáſque lemuribus offerre oportebat, ne quo periculo forent aut

noxæ

noxæ, hauſtóque oraculo, per alium terræ hiatũ ad ſuperiora niti. In quo illud proditur mirum, eũ qui poſt conſultum oraculũ inde digreſſus foret, animo ſemper afflicto & iacenti, nunquã ridere ſolitum eſſe: iuxta quod duo fontes viſebantur, alter Lethæ, cuius aquam deſcenſuri ſi haurirent, omniũ daretur obliuio: alter Memoriæ, ex cuius hauſtu, omniũ quæ vnquam vidiſſet, recordatio ſubiret. Sicut Thaſiis duo vini genera naſci produntur, alterum quod ſomnũ cõciliaret, alterum quod fugaret. Ipſius verò ſtatua non in templo, ſed in tumulo nimis edito viſebatur, quæ farreis obeliſcis obſepta erat. Fuit quoque vltra Cyrenem in extimo ſinu apud Garamantes Iouis Ammonis auguſtiſſimum & antiquiſſimum oraculum, in vaſtis ſolitudinibus & campis torridis ſiccitate ſterili: ac nudo ſolo: ad quod ſole exurente, æſtu flagrantiſſimo, per immenſas arenarum moles, vaſtámque planitiem calore & ſiti infeſtam vix iter cuiquam tolerabile fuit, ſi quidem ventus eas ſicut fluctus nunc huc, nunc illuc agitare, & campos velut maria infeſtare ſolet: nubes enim pulueres vehit, & fœda tempeſtate vexat. Poſt quæ, nemus frequenti ſylua oleáque & proceris arboribus fontibúſq; paſſim manantibus amœnũ, in mediis arenis & ſitu arido haud plus quadraginta ſtadiorũ oraculi ſepta claudebat vltra verò latè deſerta regio, veſtigio humano inacceſſa. Circà verò Ammonij paſſim loca incolunt. Ipſe verò Ammon hircino capite & pelle amictus, multis cæremoniis colebatur. Hunc ſacerdotes, quum reſponſa petunt, aurato nauigio vectare, & patrium carmen canere, eóque propitiato, petentibus reſponſa dare ſolebant, quæ non verbis, ſed nutu ſignı́ſque ſubobſcuris ab Ammone edebantur. Quod quidẽ ad tantæ maieſtatis faſtigiũ venit, vt illuc poſt Cambyſem, Alexandrum Macedonem, per ingentes æſtus, omni tractu ſitiente, penetraſſe, pro miraculo fuerit, In Ægypto quoque Apis oraculum omnium ſermone celebratur: erat enim bos, qui & Serapis dictus, corpore niger, candida fronte, in tergore alba nota inſignis, duplicibus pilis in cauda, & lingua canthàro notatus, quem certo vitæ annos excedere non licebat. Hunc in lacum demerſum Ægyptij, indicto iuſtitio, veſte abſciſſa, & laceratis crinibus defunctum plangebant,

Ex Trophonij antro reuerſi ſemper triſtes.
Lethæ fons
Memoriæ fons.
Thaſiorum vina.
Trophonii ſtatua.
Iouis Ammonii oraculum.
Cæremoniæ Ioui Ammonio exhibitæ, atque eius imago
Apis oraculum atque eius forma.

Reſponſa Apis. inuento verò, mirificè lętabantur. Reſponſa autem dare non vt reliqua oracula ſolitus: ſed ſi manu oblatum pabulum ſumpſiſſet à conſulentibus, ſecundos euentus, atque omnia proſpera decernebat: ſi verò abnueret, indubio malo, & memorandis cladibus caſura diuinabat. Ideo quũ à Germanico pabulum oblatum renuiſſet, funeſtum omnem & indubiam necem, quę paulo pòſt ſequuta eſt, pręnunciauit. A Tenidiis verò ſeruatum eſt, prægnantem vaccam enutriri, cui veluti puerperæ fabulantur. *Tenedij. Aethiopes Ptoembari.* Apud Æthiopes gens eſt (Nubas vocant) & in Aphrica Ptoembari, quibus regis vice, canis dominatur, quã mirificè obſeruant, ex illius motu & nutu imperia, & quæ ſint placita augurãtes. *Perſæ.* Perſis quoque (vt autor eſt Ariſtophanes) aliquando gallus regis vice præfuit, & imperitauit. *Templa diuitiis & ſanctitate inclyta.* Sed præter hæc oracula, & quæ auguſtiſſima & ſancta habita ſunt, templa quoque diuitiis & ſanctitate inclyta precipua celebrantur. in Græcia, Olympii: in Arabia, Triphili: in Cydonia, dictæi: in Alexandria, Iouis Sinopitę: in Libya & Andro, Dionyſii: in Epidauro, Æſculapii: in Iſthmo & Tænaro, Sumio Eubœę, atque Attica & Calabris, Neptuni: in Acarnania, Apollinis Actii: in Claro, Actio & Leucade, Lycia & Seleauntia, Apollinis: in Cappadocia, Bellonæ in eadẽque, & Ionia atque Epheſo, Dianæ: in Halicarnaſſo, Mineruæ: in Papho, Veneris: in Boſphoro, Apaturiæ: in Cypro, Accrę Veneris: in Locris, Propinę: in Achaia & Catina, Cereris: in Samo, Argis Metaponto, & in Lucania, Iunonis. *Templum in Olympio* Sed quòd eſt de Olympio dictũ, hoc templũ in agro Piſano fuit, haud procul ab Elide, ante quod lucus agreſti olea conſitus, & ſtadiũ omnium maximũ, iuxta quod Alpheus preterfluens ex Arcadia, mare ingreditur. *Columna in tẽplo Iouis Triphili* In phano autẽ Iouis Thriphili, columna ex ſolido aureo multo æuo vetuſta, cũ titulis rerũ geſtarum ſacrata viſebatur, quam ipſum Iouem ſtatuiſſe ferunt. *Templum Acreæ Veneris & Eunoſti mulieribus adire nefas.* Acreę verò Veneris templũ mulieribus nec videre nec adire fas eſt. Sicut Eunoſti phanũ in Tanagra adeò mulieribus interdictum fuit, vt ſi quo infortunio aut veritate Tanagręi opprimerentur, diligenter inquirerẽt. nequa mulier conſultò aut caſu templo appropinquaſſet. *Perſicæ Dianæ phanum.* Caitabilis Perſicę Dianę phanũ tantæ fuit religionis, vt illic dicatę virgines (quod vix credi poteſt) ſuper pru-

nas nudis pedibus ambulẽt innoxiæ: ſicut in tẽplo Feroniç ſuper ignem afflati numine incedebãt:& ad montem Soractis, familiæ quas Hyrpias vocant, ſuper incenſam ſtruem inſultabant impune, quibus perpetuo ſenatuſconſulto vacatio munerum data eſt. In Achaiæ autem Cereris templo fons manat cæremoniis ſacer, in quem grauiore morbo impliciti introſpicientes, ſpeculo in fontem demiſſo, euenta valetudinis internoſcãt: ſicut Trallibus in antro Charonio, & apud Ægyptios in Iſidis, & in Melopidæ ſemideæ templo in Bubaſto, ab ægrotis valetudinis remedia in ſomniis præſciũtur. Fuítque mos, vt hi qui morbis leuari meruiſſent, remedia, & qua curatione leuarẽtur, in ęde Aſculapij velut in albo proponerẽt, vt eſſent ſempiterno monumento, & cæteros exemplo iuuarent. Contrariæ verò religionis Catinenſis Cereris, quàm Achaiæ, ſacrarium fuit: ad iſtud enim viris accedere non licet, ſacra verò per mulieres miniſtrari, & virgines perfici ſolebãt: cuius ſimulacrum non modò tangere, ſed ne videre quidem homini fas eſt. Samię autem Iunonis dignũ ſua amplitudine templum, inter ſeptem orbis miracula adnumeratur, quod ab vrbe haud plus viginti ſtadiis aberat. In Laciniæ Iunonis ara miracula affingunt, vt cineres in ara perflantibus ventis immobiles maneant, ſicut ara Veneris Paphiæ ſub paluſtri cœlo nullis plouiis humectatur. Metapontinæ Iunonis templum hoc pro miraculo habuit, vt vitigineis columnis fulciretur. In Libya Liberi patris templum & oppidum ab vno codémque bis inueniri negant. Epheſiæ autem Dianæ ſupra omnium ſeculorum memoriam celebratiſſima & auguſtiſſima ædes fuit, magnis effuſionibus & profuſiſſima impenſa à tota Aſia conſtructa, ſeptem ſtadiis ãb vrbe, nudo & paluſtri ſolo: in cuius feſto annuo iuuenes, primo flore ætatis, & virgines cultu excellenti procedere ad templum prælata pompa, & feſtum diem agere, ſponſaliáque inuicem inire conſuerant. Delubrum verò Neptuni in Achaia, Erechtheum cognominatum, hoc memorabile habuit, vt aqua in puteo flante auſtro fluctuaret, cæteris verò perflantibus ventis iaceret immota: cui compar Ariſtoteles tradit de Pythopoli vrbe ad Aſcaniam paludem, cuius putei hyeme exſiccantur, æſtate verò ad

Fons in Achaię Cereris templo.

Catinenſis Cereris ſacrum.

Samia Iunonis templum.

Lacinia Iunonis ara.

Paphia Veneris ara.

Metapontina Iunonis templum.

Liberi patris.

Epheſia Dianæ.

Neptuni.

Putei apud Pythopo[illegible]

ſuperficiem redundant: & apud Gades in Herculis templo, puteum inundante Oceano exſiccari. Quod verò de Clario dicimus, eſt animaduertendum, in Claro Iouem, Neptunum & Plutonem, mundũ fuiſſe ſortitos, qui mox nugis innumeris orbem impleuere. Et Colophone in Apollonis delubro vates multa aqua epota, ex ſubiecta lacuna ſpiritu diuino tactos reſponſa dare ſicut apud Ligiræos in Thracia, ex intimo adyto Libero conſecrato, plurimo mero exhauſto, veluti numine afflatos vaticinari. Fuítque animaduerſum, in Clario Apollinis, nõ fœminã, vt Delphis, ſed certis è familiis ſacerdotes, aut ex Miletos accitos, plerunque literarum ignaros, hauſta fontis aqua, vaticinia referre. Et in Andro, in templo Liberi patris manare fontem, qui Nonis Ianuarij vini ſaporem habeat: quod ſi è cõſpectu templi auferatur, rurſus in aquã transeat. Nec defuere qui crederent apud Heleos in Bacchi feſto, quod θύαν vocant, tres lebetes in tẽplo ſua ſpõte repleri vino. Et in Biſaltia templum Dionyſij eſſe, in quo cùm ſacra perſoluuntur, ſi grata deo ſunt, mira lux effunditur: contrà verò, miræ tenebræ. Atque in Ægira, niſi ſanguine tauri epoto, ſacerdotem non vaticinari. Cui compar miraculum fertur Hierapolis antrum eſſe, quod quũ mortiferũ exhalet, in eo intereunt omnia, niſi execta & quæ virilitatem amiſere. Et apud Potnias Bœotiæ manare fontem: ex quo equæ indigenæ haurientes, cõcitentur in rabiem. Mirum quoque quod circa Halicarnaſſum antiſtiti Mineruæ euenire traditur, vt quoties Amphictienſibus, qui ea loca incolunt, aliquid aduerſi caſurum foret, grandis illis naſcatur barba, quaſi eo portento futuras illis calamitates reſponderet: ſicut in terra Caria, mulieribus templo dicatis, pilos in genis aut mento innaſci, futuræ diuinationis ſignum erat.

Colophonii vates.
Ligirai.
Vates Apollinis in Clario.
Fõs Liberi in Andro.
Sacra Dionyſii in Biſaltia.
Aegyrenſes
Hierapolis antrum.
Fons apud Potnias.

Qui fuerint legati conſulum vel prætorum, quæve iuriſdictio aut illorum poteſtas ſit.

CAPVT III.

Singuli cõſules legatũ ſibi adiſci ſcebant.

COnſules deſignatos cùm primùm prouincias ſortiti eſſent, legatos ſibi nominare, velut comites expeditionis, & adiutores negociorũ, quorũ ope conſilióque ni

terentur, quíque ipſorum vices gererent quoties abeſſe contingeret, vulgo notatũ eſt: qui, ſicut duo erant, COSS. ipſi duo pariter fuere, quos vel præſentes legebat ſenatus, magna prudentia viros, ſummis honoribus functos, vel abſentes nominabat: quibus poſt COS. totius prouinciæ legionúmq; atque exercitus curatio mãdata eſt. Tametſi nõnullos à cõſulibus nominatos, vt pari voto & vna mẽte rempub. adminiſtrarent, ex decreto ſenatus ſæpiſſimè legationis munere functos legamus. Vnuſquiſque ergo COSS. ſuum legatum habebat, quo præcipuo conſultore ac miniſtro cõſiliorũ, in rebus gerẽdis, delectúque habẽdo, totáque adminiſtranda prouincia vtebantur, quorum conſilio & autoritate vel prælia ſuſcipiebant, vel bello abſtinebant: qui etiam decreta conſulum, & arcana conſilia ſæpiſſimè exequebantur cum fide & cura. Conſulibúſque functis cõſulatu, & finito magiſtratu, legatos velut legationis munere functos, honere abire oportebat: qui quidẽ plerunq; ex plebe aut patribus, nõnunquã prętorij aut conſulares fuere. Etiam prætores vrbis, quíque antea conſulatum geſſiſſent, & magnos bello viros, functos honoribus & triumphis, homines fidos acceptóſque legationis munere fungi cõperimus: illorũque procuratione & cura prouincias ab hoſtili incurſu defenſas, & ſępe in officio retentas fuiſſe: quorum etiam autoritas tam in adminiſtranda prouincia, quàm ducẽdo exercitu, aciéque inſtruenda & quando eſſent admoturi copias, tanti fuit, vt abſentibus vel impeditis cõſulibus, ſummam imperij tenerent: Conſiliorũ & fortium factorum, ac meritę virtutis & ignauiæ cuiuſque, qua cura, qua fide & diligentia, quaque diſciplina militari, duces exercitui & caſtris præfuiſſent, ſiquid fictum vanúmque aut parũ integra veritate afferrent, locupletiſſimi teſtes erant: ſoli denique geſta conſulum diligenti æſtimatione perpendere & penſitare debebant Tum conſulibus laborantibus, aut morbo implicitis, vel fato perfunctis, ipſi ſupereſſe, & munia obire poterant: nanque, ipſorum erat officiũ, fiduciariam reip. operam dare, poſt COSS. prætorémve non tamen idem iuris & poteſtatis habere, ne imperatorias ſibi partes vendicarent: ſiquidem legati munus eſt: omnia ad præſcriptum imperiúmque conſulis agere: impera-

Legati conſulum à cõſulibus conſtitui.

Quales legati conſulum eligebantur.

Legatorum conſulum officia & autoritas.

Legati munus. *Imperatoris munus.* toris verò ſummæ rei conſulere, & liberũ tenere imperium, eo conſultore & miniſtro. M. Claudius legatus cõtra literas L. Cornelii C O S. de pugna aduerſus Boios ad ſenatũ magnificè ſcriptas, priuatim de cõſulis negligẽtia plurib. per literas ſignificauit, quæ illi mox exitio criminíque fuerũt: nãque illũ criminãdo effecit quo minus L. Cornelius de Boiis triumpharet: ipſiúſque denegati triũphi, teſtimoniũ legati, præcipua cauſa fuit. Quanquam Cn. Manlius, contradicentibus decẽ legatis, in crimẽ adductus, acta per ſe cauſa in ſenatu, crimine abſolutus, de Gallogræcis magnificè triumpharit. *Legatorum triumphus* Quinetiam ſi quid per legatos in prouincia abſentibus COSS. & dum eorum vicem gerunt, fortiter ac dignũ laude & triumpho geſtum foret, poterat ſine conſule ſolus legatus ſuo iure & merito triumphare. De parthis & Pacoro Ventidius M. Antonii legatus, ſine Antonio, licet nouo exemplo, triumphauit. Caius etiã Marius legatus Metelli conſulis, ipſum criminando, effecit, vt poſthabito metello, de Iugurtha triumpharit: ante cuius currum cum duobus filiis ductus eſt in triumpho. Quinetiam patrẽ filio legatum fuiſſe, & fratrem fratri, ſæpiſſimè compertum eſt. Q. Fabiũ Maximũ, Q. filio cõſuli legatũ aduerſus Sãnites ad Sueſſulam obuiam prodiſſe: & cùm experiri vellet an ſciret conſulem agere, iuſſum ab eo obſequium præſtitiſſe, & equo deſcendiſſe, autores memorãt. P. quæ Scipionem, cui Aphricano fuit cognomen, Scipioni fratri aduerſus Antiochum conſuli deſtinato, legatum veniſſe: tantúmque autoritate effeciſſe, vt victo Antiocho, & pace Eumeni conceſſa, frater cuius legatus venerat, de Antiocho & omni Aſia triũpharit, ob Aſiãque à ſe victam, Aſiatici cognomen reportarit. Illud quoque notatum eſt, quoties conſuli prorogatum fuiſſet imperium, etiam legati munus ad id tempus diffundi ſæpe & prorogari. *Legati munus prorogatum.* Animaduerſúmque & illud, à primis originibus legatum proconſulis ſine equo ingredi conſueſſe: poſtea verò à Seuero inſtitutum, vt in vehiculis ſederent, & ſiue *Legatꝰ proconſulis.* morte obita, ſiue caſu legatus in prouincia eſſe deſiiſſet, legationis munus ſolum conſulem, ſine ſenatu dediſſe: *Legati imperatorum* ipſúmque conſulem aut ſenatum vnum pluréſve legatos imperatori impedito, qui vicem ſuam gererẽt, &

rebus gerendis ſufficerét,ſæpius creauiſſe,comitéſque ex peditionis dediſſe. C. Cæſari imperatori, cuius in re mili tari præcipua virtus fuit,dum cõtra efferas gentes bellũ parat,decem legatos cõſilii ſocios decreuit ſenatus,quibus adiutoribus & miniſtris magnas res geſſiſſe fertur. Põpeius quoque bello piratico, contra tot prædones & cõmunes hoſtesomni genere rapinarũ graſſan tes,quum ſolus ſupereſſe nequiret,quinque & viginti legatos accepit, tametſi aliquãdo ſolus ipſe legati munus obiret. Q. etiam Fuluio conſuli graui vulnere affecto, quum exercitui & caſtris præeſſe nequiret aduerſus Hannibalem, ex patrum decreto tres legati additi fuere. Quinetiam in expeditionem iturum conſulem, plures & vltra ſex legatos comites duxiſſe compertum eſt: quibus lectores cum faſcibus pro muneris dignitate publicè dabantur, qui illis velut publico magiſtratui præcedebant. Subſequutis poſtea temporibus, in tantum legatorum munus proceſſit,& ad id faſtigii deuenit, vt quoties laborãtibus prouinciis ſubſidia mittenda forent, aut ſi quid publici priuatíque negocii manerent, vbi plurimũ laboris & periculi impenderet, ea frequẽs ſenatus per legatos decerneret,illíſque prouinciæ adminiſtrandæ munus curâque delegaret,quæ libera dicta legatio eſt:nam ſoli ſine conſule aut prætore,legati munere fungebãtur. Quæ etiam legatio à ſenatu vel populo ſæpiſſime dabatur his qui honeſtam proficiſcendi cauſam, aut prætextum fugæ per ſpeciem honoris quærerent, quò honoratius exciperentur. Quin & ſcriptum legimus obſeruatúmque fuiſſe,legatos legionũ non in ſenatu modò,ſed à ducibus exercituum plerunque creari, qui ſingulis pluribúſque legionibus præpoſiti,illarum adminiſtrationẽ curámque gererent: qui ſi quid per occaſionem & licentiam dignum animaduerſione admiſiſſent, poterat eis legationis munus abrogari,& de gradu deiici: quotiéſque quæſtor cum legato conſulis concurrit in eiſdem actionibus, & pari cauſa,quæſtor tanquam plus ferat honoris, præponi ſolet. Nec modò C O S. ſed & prætorem legatos in prouincia vnum pluréſve habere, quorum conſilio niterentur,niſi prætores vrbani forent, quibus nihil opus eſſe legatis cenſuerunt. Illud quoque proditum eſt, legatum

Legatorum lictores.

Libera legatio.

Legati legionũ vbi crearẽtur.

Legati in ordinem redacti

Quæſtor legato prelatus.

Legatus in Aphricam miſſus.

qui in Aphricam accederet,ſi quid operæpreciũ, aut dignum laude in prouincia admiſiſſet, haud multò poſt, inculpatæ vitæ teſtimonio illam proconſulem adminiſtraſſe. Tum ſiquando in acie vel caſtris, vrgentibus hoſtibus,conſulto opus foret, per legatum qui ſummæ rerum præerat,& primas tenebat poſt C O S.rem ad concilium deferri,vbi legati legionum, primores centurionum,quæſtores,tribuníque & præfecti caſtrorum conſultantes,capita conferebant : & quicquid opus erat facto, communi animo conſilióque decernebant:& demum vt erant ſententiæ, legati iudicio imperióque ſanciebant. Ab exteris verò Ageſilaus proditur tanti legati munus feciſſe, vt quamuis imperator maximus, legatorum tamen officia obire non dubitarit.

Ageſilaus legatus.

Qui magni dii,qui communes aut indigetes dicti,quavę deorum cognomenta, & Iunonis Romæ templa fuerint.

CAPVT IIII.

Magni dii
Dii duodecim maiorum gentiũ
Dii Penates.

DEorum quos priſci coluere , nomina poteſtatéſque multiplices olim veteres ſtatuiſſe,haud ambiguum eſt:nam quidam ex his Magni, quos Græci θεὺς μεγάλυς vocant,plerique Communes dicti ſunt, inferioris notæ. Magni fuere,Iupiter,Minerua,Mercurius,quos è Samothracia in Italiam Aeneas attulit. Alii maiorum gentiũ deos,duodecim ſtatuere:hi fuere Iuno, Veſta, Minerua, Ceres,Diana,Venus : virorum autem, Iupiter , Mars, Mercurius,Neptunus, Vulcanus, Apollo : qui etiam dii penates ab Aenea appellati Magníque dicti, vel quód reliquos genere famáque præcellerent,vel quòd infinitę poteſtatis forent.M. Varro Cælum & Terram principes deorum, Aegyptij Serapim & Iſim, in Latio Saturnum & Opim:pleriq; deos penates Magnos opinati ſunt. Dixere autem penates,per quos ſpiramus,& corporis & animi vires poſſidemus.Hos dicunt eſſe Iouem in medio æthere, Iunonem in imo,in ſummo verò Mineruã , alij Apollinem & Neptunum.Martem verò,Bellonam & Victoriam,communes & vſitatiores deos nuncupari,ea(vt dicũt)cauſa,quòd omnibꝰ præſto ſunt,& modò ab vno,

Magni vnde.

Penates qui.

Di communes.

nunc ab alio beneficia conferri, & paſſim homines iuua ri putant. Nonnulli matrem deum, Solem, Lunam, Plutonem & Martem, communes dixere deos, quòd hi ferme ab omnibus frequenti cultu, curáque obſeruantur: nam Perſæ Ignem deum colunt: Scythæ præcipuum deorum Martem, cui equos immolant. Maſſagetæ & Pœni, Solem & Lunam, alii Plutonem, velut præcipua numina venerantur: licet Solem Perſarum, Lunam Græcorũ præ ſidem nonnulli credant. Varro autem, qui magna hæc inquiſitione collegit, ex omni deorum turba, quos ſupra triginta millia fuiſſe antumat, quoſdam ſecluſit, quos ſelectos nuncupauit: hi fuere, Ianus, Iupiter, Saturnus, Mercurius, Mars, Apollo, Genius, Vulcanus, Sol, Neptunus, Liber, Orcus, Iuno, Tellus, Ceres, Luna, Diana, Venus & Veſta: illóſque ſelectos velut viſitatoria numina appellauit. Geniales verò deos multi putant, Aquam, Terram, Ignem & Aerem: his addunt Solem & Lunam, ex quibus ſeminibus gignuntur omnia, quibus natali die quiſque ſacrum facit, quòd gignendarum rerum vim haberent, qui Genius deorum filius, & parens hominum habetur. Tametſi binos Genios ab ipſo natali die cuique mortali deorum munere datos, bonũ ſcilicet & malum, Empedocles reputarit, Menander vnum. Alii Iunonẽ & Genium ſuum ſingulis dederunt, quaſi præſides & oppugnatores. Lares quoque inter deos receptos fuiſſe, multorum teſtimonio probatur, quos antiqui inferiores dixere deos, qui priuatarum ædiũ, triuiorum, viarúmque, atque vrbis curam agunt: ideo Præſtites nuncupati. Hos Aegyptii quatuor fuiſſe putant, quos ſimul atque in lucẽ editus fuiſſet homo, illius peruigilem curam agere opinãtur quorũ nomina Dymon, Tychis, Heros & Anachis. Fuítque Platonis opinio, homines qui ſumma integritate vixiſſent, poſt fata effici Lares: ſi verò improbi deteſtabiléſq; fuiſſent, Lemures. Ipſe enim trinas fecit deorũ ſpecies, ex quibus vnus eſt ſummus, primus: & ſolus deus alteri medii, quos cælicolas vocat: tertii, qui diis ſunt minores, cælicolis maiores. Dæmones verò miniſtros deorũ, cuſtodes autem hominũ putauit. Dii nẽpe ruris & agricolarũ, quos vitæ agreſtis homines & ruſtici coluerũt, hi fuerũt: Iupiter, Tellus, Sol & Luna, Ceres & Liber, Ru-

Perſæ. Scythæ. Maſſagetæ. Pœni. Alii. Græci. Dii ſelecti. Dii geniales. Genius. Genii duo. Sua cuique Iuno & Genius Lares. Lares quatuor. Platonis opinio. Dæmones, dii agricolarum.

bigus & Flora, Minerua & Venus, Lympha & bonus euẽtus, qui morbos, vaſtitudinẽ, calamitatẽ, intemperiẽſque depellũt.

Dii indigetes.

Præter hos fuere dii indigetes, qui ex hominibus in deorũ numerũ aſciti, propter eximias belli pacíſque artes, quòd de genere humano bene meriti eſſẽt, poſt mortẽ numinibus æquati, celebrẽ poſteris memoriã reliquerũt, vt Hercules & Aeneas, quẽ vocãt indigetem, Caſtor & Pollux, Aeſculapius & Romulus: atque alii, qui dũ vixere, functi laboribus, ob fortia facinora generi humano exhibita, tãto honore habiti cultíque ſunt, vt ex hominibus in deorũ cœtũ aſciti, pro diis celebrarẽtur & colerentur, quos velut aſſcriptitios & nouos incolas poſt fata in cælũ receptos putauere.

Lacones homines de repub. bene meritos in deorũ catalogum referebant.

Fuit enim hæc cõſentiens obſeruatio, præcipuè apud Lacones, vt eximios præclaróſque viros, qui obaiã eundo periculis, rẽpub. auxiſſent, ob egregia facinora ciuibus & patriæ exhibita, vt gratiã meriti redderent, in deorum ſedes receptos conſecrarẽt & in cælũ tollerent, illíſque diuinos honores & humano faſtigio ampliora decernerent: templáque, flamines, puluinar & aras, ac ſedes immortalitatis exhiberent.

Græci viuentes.

ἀποθέωσις

Græci verò propter beneficia viuentes etiam cælo conſecrare, & immortalitate donare conſueuerunt, quam apotheoſin dixere: ſicut de Platone & Ageſilao legimus, atque aliis, qui in cœtum cæleſtiũ recepti, in vita diuinos honores meruere: illíſque certamina, ludos & ſacra anniuerſaria dicarunt, tanquã numinibus aut heroibus: illis præſertim, qui tyrannos exegerũt, aut vindices libertatis fuerunt.

Cæſares Rom. inter deos relati.

Nominis mutatio, cũ quis in deorũ numerum referretur.

Hi tanquã mortale faſtigium egreſſi, omniũ conſenſu in concilium cæleſtium aſciti, pro diis haberi & coli cœpti ſunt. Hinc etiam Romani Cæſares, quorũ opera & virtute res Romana creuit, & imperii fines latè propagati ſunt, poſt funera immortali memoria conſecrarunt & in deos receperunt, qui ob æternam gloriã dii indigetes dicti, nominibus plerunque mutatis, & nouis cooptatis: ſiquidem Romulus, Quirinus: Iuno, Matuta: Leucothea, Albunea: Melicerta, Palæmõ & Protumnus: Leda, Nemeſis: Circe, Marica: Nerſilia, Hora: Rhea, deorum mater: Idæa, Dindymena: Philena, Peſſinuntia: & Cybeles Berecynthia, dictæ ſunt.

Indarũ dii indigetes.

Indi verò Iouem pluuialem, & Gangem flumen, velut indigetes deos, carmine incõ-

dito venerantur: Meroitæ Herculem, Pana, & Iſim: Germani Tuiſtonem deum terra editum, & Mannum filium Aſtymphaliſſi, Achillem: Perſæ, Amanum & Anandatum Veneti Diomedẽ inſtar numinis habent, cui etiam candidum immolabant equum, Sicut Aegyptii Iſidem, Mauri Iubam, Pœni Vranũ, Macedones Gabyrũ, Latini Faunũ, Siculi Adranũ, Libyci Pſaphonem, ne omnes percenſeã deos. Is enim Pſaphon quum deſpectiſſimus eſſet, & vltimæ notæ, vocales aues edocuit hæc verba eloqui. Magnus deus Pſaphon: quibus dimiſſis in lucos, audita voce, apud rudes populos eſt pro deo habitus. Thraces Zamolxin, Syri Aſtartem, Adad & Agartin: Arabes Dyaſarem, Horici Tibilenũ, & Aphri Cæleſtum. Aegiolentes, Maceranas deas: & gẽs iuxta Naucratim Aegypti, Theutum, velut præſentiſſima numina coluerũt, qui omnes ex hominibus poſt funera diuinitate donati, diique indigetes poſt conſecrationẽ habiti ſunt. Quam quidem ſic fieri nouimus, vt imperatore qui referendus in deos & cõſecrandus erat, vita functo, pyram in tabernaculi formam conſtruerent, quod auro & ebore, ſigniſque & tabulis pictis exornatũ mirificè, alio deſuper breuiori, vſq; ad tertiam contignationem erigebãt, aquila cũ omniũ odorũ aggeſtu in ſummo culmine locata: lectóque cõſtrato purpura & auro, in quo defuncti effigies iacebat: ſenatus, equeſter ordo, ac viri triũphales, quique ampliſſimos honores geſſerant, procedentes lectũ deferebant in pyram, cum carmine & hymnis, omnibúſque humanis diuiniſq; aggeſtis honoribus. Demum incenſa pyra, quum vapore & fumo aquila agitata, è ſummo culmine tabernaculi aera petiiſſet, religio incuſſa fuit, ipſius animam per inane cęlum petiiſſe, ipſúmque defæcato quod mortale erat & caducum, in numero cæleſtium & concilio deorũ recipi & haberi. Quam conſecrationem apotheoſin Græci nuncuparunt, qui deinceps inter diuos relatus pro deo colebatur. Fuitque ſenatuſconſulto cautum, ne quis ex Cæſaribus, niſi ex decreto patrum, inter deos referretur. Mirum tamen de Diocletiano proditur, qui ſpõte depoſito imperio, nonum poſt annum, primus ſine imperio, populi iuſſu, patribus autoribus, cæleſtes honores & apotheoſin meruit. Et de Conſtantino Maximo, qui diuer-

Mercitarũ. Germanorum. Perſarum. Venetorum. Aegyptiorum. Maurorũ. Pœnorum. Macedonũ. Latinorum. Siculorũ. Libycorũ. Pſaphon.

Cæremonia referẽdi aliquem inter deos.

Senatuſcõſultum. Diocletianus. Conſtantinus.

ſarum religionum aſſenſu,ab ethnicis inter diuos relatus fuit,& à Chriſtianis inter ſanctos.Ferúntque magnū illum Ageſilaum,cū à Thaſiis apotheoſi honoratus, & inter diuos relatus fuiſſet viuens, illos interrogaſſe, vt ſi deos faciendi poteſtatem haberent, prius ſeipſos conſecrarent,poſtea ſe deificarent. Contrà Empedocles: nam tanto ſtudio captus fuit vt pro numine coleretur, vt in medium Ætnæ incēdium viuens ſe deiiceret.Inter cæteros proditur Eutimus poëta Locris oriūdus,oraculi iuſſu viuēs conſecratus,& inter diuos relatus. Patrios verò dixere deos,qui ſingulis vrbibus præſunt, illarūque præſides & propugnatores ſunt,vt Apollo & Mineruа Athenis,Ilienſibus & Gnoſiis, qui inde illā oriundam ferunt, licet Alalcomenii ſuam dicant. Thebis Bœotiis Liber & Hercules,Iuno Carthagini, quā humano cruore placabant,eadēque Samo,Spartæ& Mycenis,atque Argis,vbi nata fertur: Venus Cypro & Papho,Apollo Rhodiis, Lēno Vulcanus, Naxus Libero:idémque Apollo Delphis, Tænarus Neptuno, Cyzicenis Pallas, quòd ea vrbs pro dote illi fuerat:Tenediis, Tenes deus:Alabādēſibus Alabandus,Cretenſibus Diana,quam Britomartem vocant: Theſpienſibus & Parianis Cupido,Romanis verò Mars qui præcipuo honore inſignes à ſuis ciuibus colebantur eximiè:quanuis numen quod vrbi præeſſet, palàm facere nefas putarent,ne euocationes quæ ad auertēda numina quæ vrbibus præſunt,fieri ab hoſtibus ſolent, ipſis aliquando innoteſcerēt. Erat enim vetus mos,vt in vrbium obſidione,vbi ad vltimam dimicationē ventum eſſet,tutelares deos,ſub quorum præſidio vrbs foret, certo carmine & verbis cōceptis in nouas ſedes euocarent, tēplá-que ampliora & ſolennes aras illis promitterent, nefas opinati, deos vrbiū præſides, vrbe hoſtiliter direpta, velut mācipia captiuos habere. Perſis verò & Ægyptiis nullos patrios habere deos in vſu fuit,quòd euocationibus illos migrare & oppidis, & ſine tutela deſeri timerent. Alii vincla & catenas annectebant diis. Nonnulli ſponſores à diis petebāt ne euocarentur & abirēt.Tyrii enim obſidione preſſi,Herculis ſimulacrum,quod magna religione colunt,ne vrbem deſereret,aurea catena deuinxere. Neque ſolū inſignes vrbes conſpicuæ magnitudinis,

Ageſilai dictum.

Empedoclis ambitio.

Eutimus.

Dii patrii

Dei nomen occultum in cuius tutela erat vrbs.

Vrbem expugnaturi, diis tutelaribus alia loca promittebant.

Perſæ.
Aegyptii.

ſed oppida penè deformata, & modici vici, ne hoſtili vaſtaretur in curſu, patrios deos coluiſſe feruntur: ſiquidem Cruſtumeni Deluentinū peculiarem habuere. Narnienſes Viridianum, Aſculani Ancariam, Volſinienſes Nurciam Otriculani Valentiam, Sutrini quoque Norciā. Sed tametſi peculiaris Iuno Carthagini fuerit, & præcipuum numen, Romæ tamen non minoris obſeruātiæ cultúſque habita eſt: quippe q̃ cordi Romanis, & quàm regali magnificentia culta celebratáque ſit, illud argumento fuerit, quòd poſt initum conſulatum COSS. Iunoni Soſpitæ ſacrum faciunt, quódque ſingulorum menſium Calend. pręcipuè Mart. ſuo numini dicarunt, & ſanctas habuerūt: quare matronalia dicta, quod matronæ illas celebrāt pro coniugiis, & ſacrum faciūt, quódque ea die Iunonis ędes coli cœpta fuit: ſicut Aprili menſe Veneri matronę myrto coronatæ lauant. Eius variæ poteſtates & nomina fuere: nam & Curetis, Lucina, Matrona, Regina, & Opigena, quòd parturientibus opem fert, Hera, Iterduca, Cinxia, Hippia: à Thuſcis Cipra, à Laurentibus Calēdaris, à Corinthiis Anetiſtos dicta eſt, quam & matrem deûm nuncupant, alij Pelaſgam: ſicut Venus, Cypris, Adonis, Verticorda, Aphrodite: ab Aſſyriis Melitta, ab Arabibus Alitta, à Græcis Pitho, ab Eleis Vrania, à Scythis Arginipaſa, à Cypriis Barbata, etiam Calua, Armata. Pandemus, Apoſtropha, & Callipygos: à Thebanis Præpotens, à Perſis quoque Mitra appellata eſt. Nec minus Apollinem nominibus variis vocatum ferunt: quippe apud Athamanas Titan, apud Ægyptios Oſiris: à Perſis, vbi in antro colitur, Mitra nuncupatur, à Lydiis Lymios, ab aliis Eleus. In Taurominoi Archigetes, à Syracuſanis Themites, à Græcis Tyreos, cui ſacrum ante fores faciunt: apud Pachyni incolas Libyſſinus, à Scythis Octoſcyros, á Leſbiis Myricæus, quod myrices, hoc eſt, virgas teneret: apud Spartanos Carnius dictus eſt, ab Athenienſibus Patrous & Alexicacos, à Mileſiis & Deliis Vlios & Pæonicus, in Arcadia Epicurus, apud Eleos Obſophagus: ab aliis Lycius, Phœbus, Phaneus, Iſmenus, & Orius dicebatur. Obſeruatúmque apud Thraces, Lacedæmonios & Bœotios fuit, Apollinem & Liberum patrem eadem ſacra habere, iiſdémque honoribus colli. Baccho verò Siculi

Patrii dii, & tutelares.

Matronalia.

Iunonis variæ poteſtates.

Veneris diuerſa nomina apud diuerſos.

Apollinis.

Apollo & Liber eiſdē ſacris culti

Bacchi cognomina diuerſa.

[illegible] Morichum dixere nomen: Arabes, Oracal & Adoneum: alij Lyæum, Erebinthium, Sabazium: Lacedæmonij Scythitem & Milichium vocitarunt, cuius faciem muſto inungere, & fucis ornare vetus mos erat. Tradunt quoque Mineruam diuerſis cognominari nominibus: nam & Trigemina, Glaucopis & Sais ab Ægyptiis appellatur: à Mileſiis Aſiſia, apud quos mirificum fuit templum: à Græcis Artemis, à Cretenſibus Dictynna, Phœbe & Diana: à Siculis Lyen, quia parturiẽtium ſoluit dolores. Prima enim fertur Iouis filia: ſecunda, Nilo orta, quam Ægyptij Saleten dixerunt: tertia, quam Arcades Chorion nominant: quarta, Pallantis, quæ patrem interemit ipſam vitiare conantem, cui pennarum talaria affinxerunt. Mercurium quoque multiplici ferunt vocatum nomine: nam Galli Theutatem, Ægyptij Their appellarunt, quos quinque numerari plerique autumant, ſicut Vulcanos plures. Cybelem quoque alij Rheam dixere, alij Berecynthiam plerique bonam deam. Iidem verò Phryges Peſſinuntiam matrem deũm vocãt; Attici Cecropiam Mineruam, Cyprij Paphiam Venerem, Cretes Dictinnam Dianam, Siculi Stygiam Proſerpinam. Eleuſini vetuſtam Cererem, alij Iunonem, nõnulli bellonẽ, plerique Hecaten, Prima verò Iunonis ædes à Camillo dicata eſt in Auẽtino, quæ cæteris lõgè multúmque præſtitit, ad quam ſimulacrum Iunonis Veientanæ allatum memorãt, quam Reginã nominatam volunt. Altera in Capitolio, iuxta quam ſacri anſeres paſcebãtur, quæ & Regina dicta eſt. Tertia in arce, cognomento Monetæ, in area in qua M. Manlij Capitolini domus fuit, quam à L. Furio dictatore votam nõnulli memorant. Nam quum nouo motu tota vrbs contremiſceret, & quibus piamẽtis, cuíve deo ſacrum fieret, non dinoſcerent, ex arce vocem auditam ferunt, monentem, vt ſua plena ſacrum Iunoni & procuratio fierent: inde Monetæ nomen datum. Nouimus quoque in vico Iugario aram Iunonis Iugæ conſpici, quæ coniugiis præeſſe dicebatur, ſicut Cinxia & Gamelia Iuno, à nubentibus ſanctè colebatur: cui ſacrificantes obſeruãt, vt bilem à viſceribus hoſtiæ dimoueant, illámque iuxta aram defodiant loco abdito & aperto, vt ſignarent ſine bili matrimonia eſſe oportere. In Exquiliis quoque Lacinię Iu-

Mineruæ diuerſa cognomina.

Mercurij multiplex nomen.

Cybelis nomina.

Iunonis ædes & aræ diuerſæ Romæ.

nonis templum fuit,& in foro olitorio ara Iunonis Matutæ. Ædem in Palatio etiã Iunonis Soſpitæ ſummo honore cultam inuenimus, iuxta templum Cybelis, cuius aram Numæ legib⁹ pellex tãgere vetabatur. Nam in colle Viminali,& in porticu Octauiæ, Iunonis templum & aram fuiſſe vulgò proditum memoriæ eſt. Neque omittendũ,noua religione & barbara cæremonia apud diuerſas gentes Iunoni ſacrum fieri:nam Lauini tẽplum Iunonis erat,& iuxta ſpecus,vnde prodiẽs draco, virginis manu paſcebatur.In Syria in phano antiquiſſimo ſacerdotes dum Iunoni ſacrificant,inuicem digladiantur, ſicut Corybantes in ſacris magnæ deæ, & in templo Dianæ apud Ariciam:apud Crotonem ſacerdos breui ſcuto ſuperſtans ſacrum facit,& victimam Iunoni cædit. In Samo niſi habitu nubentis & nuptiarum ſolennibus ſeruatis, Iunoni ſacrum facere non licet.In Stymphalo Arcadiæ Iunoni triplex ſacrum ex tribus cognominibus fit:vnum, velut puellæ:alterum,vt Ioui nuptæ:tertium,velut viduæ. Sami quoque,vt dicata Iunoni templa,Lyſandria vocentur,ſenatuſconſulto cautum fuit: & Argis in ara Iunonis nulli externo aut peregrino ſacrum facere permittitur.

Sacra Iunonis diuerſa.

Lyſandria.

Ex quibus oppidis,quibúſque regionibus,aut terram oris ingenio clari & præcipua doctrina viri plures exceſſere.

CAPVT V.

EX multis magnis animis,ampliſſimíſque ingeniis,quę vnquam vidimus aut legimus, illorum qui ſtudio diſciplinarum exteras nationes conquiſiuere,in primis Homerus fuit,Orpheus,Eudoxus,Democritus, Pythagoras, Archita,& Plato, clari ſapiẽtia:qui ad Gymnoſophiſtas, ſpectandóſque ſiderum motus,diſciplináſque ediſcẽdas, tanquam ad mercaturam bonarum artiũ profecti ſunt.Is verò Eudoxus ſummus perhibetur aſtrologus, qua tẽpeſtate Galli Senones vrbẽ peruaſtarunt. Pythagoras Tarquinij ſuperbi tẽpore viguit.Platonẽ verò poſt quadringẽteſimum vrbis annum ad Dionyſium veniſſe fama vulgauit. Archita autem dum diſcendi ſtudio flagrat,multas per oras peregrinatus,captus à piratis, & venundatus eſt.

Eudoxus. Pythagoras. Plato. Archita.

Thales. Solon: Lycurgus. Sic Thales ille Mileſius, cuius ſunt multa & miranda inuenta, deinde Solon & Lycurgus, vt legum ſanctionúmque quas tulere, cauſas rationéſque curioſius penſitarent, aliíſque illuſtres viri, nullum vitę cultum aut paratum requirentes, partim Ægyptios & Æthiopes, partim Syros, Arabas, Perſas, Parthos, Hyrcanos & Indos, omnes denique terrarũ fibras, ac diuerſi orbis vltimas oras rimando, nihil inexpertum reliquere, dum ſtudia bonarum artiũ, & veri cognitionẽ vndique emendicarent, ita vt ex omnibus ſapientiſſimis viris, quos vlla vnquã tulit ætas, in patrio ſolo pauciſſimos funeratos inuenias. *Ex Mileto Ioniæ.* Quibus exculti doctrinis, tantum proceſſere, vt multa ingeniorum doctrinarúmque monumenta poſteris reliquerint: ſuáſque non vrbes modò & oppida, ſed regiones & gẽtes magnis nominibus nobilitarint. Præcipuè verò Miletus Ioniæ, multiplici doctrina præditis viris excelluiſſe fertur: nam & Thaletis aſtrologi, qui inter ſapientes adnominatur, Anaximenis philoſophi mathematicorũ nobiliſſimi, qui horologium oſtẽdit primus: Timothei muſici, & Anaximandri phyſici, Hecatei hiſtorici, atque Æſchinis oratoris, qui magno in precio fuere, aliíſque ſcientiſſimis viris floruiſſe fertur. Ingenia quoque Aſiatica ſua laude fraudanda non ſunt. Ex hac enim poëta Anacreon, Mynnermus, & Antimachus, claro præconio celebrati, deinde *Ex Aſia viri docti.* Hipponax, & Sappho, atque Alcæus poëtæ, qui lyricos inuenit. Præter hos, Xanthus, Hecatens, Herodotus, Ephorus & Theopompus hiſtorici, alíique præcipua doctrina viri, illam ſempiternæ laudi memoriæque cõmendarunt. *Ex Cartheia ſeu Iulide.* Fuit præterea Cartheia ſeu Iulis, parua circa Delon inſula, clara ingeniis viríſque: ex ea enim Simonides poëta, qui ſcripſit multa præclarè & Bacchylides, deinde Eraſiſtratus medẽdi arte clarus, cuius plura documenta ſunt: atque Ariſto Bionis æmulus ex peripatetica diſciplina, duxere originem. *Ex Bithynia.* Nec Minus ex Bithynia & Cyrenis, non diſpari laude cenſendi. Ex illa enim Zenocrates philoſophus, & Dionyſius dialecticus, Hipparchus & Theodoſus. Item Theophanes orator, in cauſis forenſibus verſatus egregiè, & Aſclepiades medicus. *Ex Cyrenis.* Ex Cyrenis verò Callimachus, qui elegos ſcripſit primus, quo tẽpore Liuius poeta Romæ fabulam dedit: & Ariſtippus

Socraticus

Sacroticus floruiſſe dicitur, cuius filia Areta tantum ingenio valuit, vt poſt Ariſtippum ſcholas cum laude rexerit, & diſciplinas docuerit. Præter quas vrbes, Tharſus, Alabanda, Tyrus, Gnidus, Rhodus, variis eruditionibus & doctrinis excelluere, pręcipuóſque & ſummo ingenio viros eduxere. Sed quod eſt de Simonide dictum, magni exempli illius caſus fuere, bis monitu diuûm, partim ruina, partim naufragio erepti. Aſclepiades verò publico fertur pręconio, quòd phreneticos & mente imminuta laborantes, concentu ſonorum, mirabili experimento ad ſanitatem reuocarit. De Anacreonte inter mira exempla fatum memoratur, & memorabilis illa mors, acino vuę paſſæ ſtrangulati: quæ res infirmitatis humanæ nos commonefacit, fortunæque varietatis, atque imminētium calamitatum, vitęque variis caſibus expoſitæ, magna nobis documenta dari.

Aliæ vrbes doctis viris claræ.

Simonides.

Aſclepiades.

Anacreōtis interitus.

Quo apparatu, & qua pompa quantóque omnium ſtudio olim Romani triumphos agerent: quis ordo ſeruari, & quæ in triumpho ferri conſueuerant.

CAPVT VI.

QVæ triumphantium pompa & quis ordo fuerit, quantóque omnium ſtudio & apparatu ducibus exercituum, poſt res feliciter geſtas triumphus deferri conſueſſet, interciſè veterum monumentis traditum eſt. In primis fuit obſeruatum, vt qui imperatores rebus bene geſtis, poſt multa facinora militaria, domitis hoſtibus triumphum poſcerent, pacatam prouinciam ſucceſſori in primis traderēt, exercitúmque victorem, & opimum prædam, teſtémque virtutis & ignauię cuiuſque, meritíque & immeriti, Romam reducerent. Inque ędem Bellonę extra vrbem ſenatu euocato (neque enim triumphum petenti, vrbem inire fas erat) de rebus à ſe geſtis magnificè, quę oppida, quáſque prouincias bello viciſſent, aut quibus cum hoſtibus ſignis collatis conflixiſſent, quęque egregia ipſi feciſſent, quótque hoſtium millia cecidiſſent, omnia denique belli decora, ordine diſſerebant: vbi legatos, tribunos militum, centuriones, milites denique exercitus, quò notior teſtatiórque eorum virtus foret, adeſſe oportebat, vt meritę illius virtutis, cui tantus honor debeba-

Triūphum petēti quæ prius facienda & obſeruanda erant.

tur,ſi quid veri vaníque referretur,teſtes forent. Auguſtus verò Octauius in templo Martis Vltoris, quod in foro ſuo depoſuit,ſenatum de bellis,déque triumphis conſuli, vtque prouincias cum imperio petituri inde deducerentur,in eóque reuerſi ex prouincia triumphorum inſignia deponerent,decreto ſanciuit:tametſi in Martio campo,& in pratis Flaminiis,non ſemel de triumpho actū inueniamus. *Argiui.* Apud Argiuos ex militia reuerſi duces,cum militum agmine totóque exercitu,in Charadro extra vrbem concilium aduocabant:ibíque de militaribus donis,quę cuíque deberentur,optimatum conſenſu decernebāt. Sępius tamē abſenti duci,quum de rebus geſtis egregiè,maximè cognitū eſſet,à ſenatu decretus triumphus fuit. *Abſentibus decret⁹ triumphus.* Cúmque res bello geſtæ,triumpho dignæ viderentur, prout erant ſententiæ, populi iuſſu,patribus autoribus, triumphum decernebant:aut ſi ſenatus aduerſaretur, per tribunos ad populum ferri poſſe,populúmque citra ſenatus autoritatem triumphos ſępe decreuiſſe compertum eſt. *Triumphi à populo decreti ſine ſenatu autoritate.* Valerio & Horatio C O S S. victis Sabinis & Volſcis,quum triumphus negaretur, L. Icilius trib. pl. de illorum triumpho ad populum tulit,qui primi ex ſcito plebis, nullo decernente ſenatu,triumpharunt. Et M. Rutilio dictatori de plebe homini,deditis & victis hoſtibus, ſine patrum autoritate, ſolo iuſſu populi triumphare licuit. Tametſi plures, quum Romæ aduerſante ſenatu honos negaretur, in Albano honeſtos triumphos egiſſe legamus. Primúſque M. Papyrius Maſſo, quum Romæ negaretur, in Albano & alij illius exemplo triumpharunt. M. verò Antonio magnæ inuidiæ fuit,quòd quum deberet Romæ Alexandriæ de Parthis triumphauit. Et Domitio Ænobarbo, quòd deuictis Aruernis, nullo decernente ſenatu, elephanto vectus,velut triumphans totam Italiam peruagarit. Manſitque diu mos Romæ de domitis nationibus & hoſtibus bello victis triumphandi, ad Probum vſque imperatorem. *Probus vltimus Cæſarū triūphauit.* Is enim vltimus Cæſarum triumphaſſe traditur:poſt quem obliterata virtute militari, quum vigor ille animi defuiſſet,& imperium deflexiſſet, nulli Cæſarum triumphaſſe leguntur:quanuis alij Belliſarium, qui ſub Iuſtiniano meruit coronam, poſtremū omnium triumphaſſe contendant. *Belliſarius.* Fuítque maximè cognitum, à condita vrbe

ad Veſpaſianum & Titum, deuictis debellatiſque nationibus ab vltimo orbe, Romanos per tot ſecula viginti ſupra trecentos triumphos egiſſe: éxque Samnitibus ſolum, hoſtibus præualentibus, multiplici tandem clade affectis & debellatis, quatuor ſupra triginta triũphos iniſſe, pluriéſque de Gallis quàm de reliquo orbe terrarum, duces Romanos triumphaſſe. Et tametſi Romanis tantùm ciuibus olim triũphus decerneretur, vni tamen Cornelio Balbo externo & Gaditano, ob deuictos Garamantes, tributum legimus. Mirúmque prodi de Ventidio Baſſo, qui ductus in triumpho, & multo, eò proceſſit, vt Romanorum primus felicitate mira de Parthis triumpharit. Fuluius poſtea Thuſculanus, cum & ciuis & COS. Thuſculi fuiſſet, & ad Romanos tranſiſſet, tam feliciter egit, vt Thuſculum extra ſortem velut prouinciam aſſequutus, triumphum Romæ de ſua patria egerit, eo ipſo anno ciuitate donatus, & COS. factus. M. quoque Perpenna Græcus homo, poſtea conſul, de Ariſtonico iuſtiſſimum Romę duxit triumphum. Proditus tamẽ eſt Fuluius Flaccus tantę moderationis fuiſſe, vt decretum ſibi triumphi honorem ob modeſtiam recuſarit. Et M. Fabius, quia fratrem bello amiſerat, triumpho ceſſiſſe. Tiberius quoque Cęſar de Illyriis parta victoria, triumphare noluit, conſternata tunc ciuitate propter Varianam cladem: ſicut Marius deuictis Theutonis triumphum diſtulit, conſpicatus patriam aduentãtibus Cimbris laborare. Septimius quoque Seuerus, deuictis Parthis, quum pedum valetudine laboraret, triumphũ recuſauit. Igitur decreto triumpho, Romani magiſtratus & omnes tribus obuię, flaminéſque purpura, & ſacerdotes ac pontifices apiculis velati, laudantes gratantéſque, atque viri triumphales conſularéſque, cunctáque nobilitas & ſenatus in prætexta & laticlauis, tùm omnis ſexus & ætas frequentes cum coniugibus & liberis in lętitia publica, omnibus denique ordinibus effuſis, cum gaudio ad excipiendum viſendũmque prodibant. Apud Athenienſes verò ſiquando ſummi duces rebus feliciter geſtis vrbem inirent, non modò à magiſtratibus & omnibus ordinibus frequenter obuiam itum eſt, ſed deorum quoque imagines producere obuiam, & diem Victorię conſecrare mos erat.

Rom. de Gallis ſæpè triumpharunt.

Qui triũphare recuſarint.

Triumphi ceremonia. Romani.

Athenienſes.

Quæ ante triumphantem ferebantur. Ingredienti deinde, longo ordine, montium, fluminum, oppidorũ & vrbium ſpecies, quas bello peruicerat, & vi expugnarat, præcedebant. Vrbes enim mõtes & flumina, regionéſque, quas Imperatores bello domuiſſent, in triũpho duci vetuſti moris erat. Quare T. Quintius dictator, Præneſte in deditionem accepta, ſignum Præneſte duxit triumphans, & M. Marcellus Syracuſas, & Scipio Aſiaticus cẽtum triginta oppidorum ſimulacra vno triumpho detulit, & C. Cæſar Maſſiliam, Nilum, Rhenum, Rhodanúmque ex auro, & fatum ex ebore. Sępe etiam præ multitudine oppidorũ effictas turres pro expugnatis vrbibus captarum ciuitatum ſimulachra ferentes, in triũpho detulere. Fertur Sylla quum omnes Aſiæ & Græciæ vrbes bello domitas in triumpho duxiſſet, nulla Romanorum oppida, aut ciuium imagines ducere voluiſſe. Non ſic Cęſar: nam imagines Scipionis, Petreij & Catonis, inter põpæ fercula repræſentauit. *Tabellæ in triumpho prælata.* Inter quæ tabellas grandioribus literis inſcriptas, cum titulis, in quibus naues captæ, vrbes tributo affectæ, ſeruæ, aut vectigales, in fidémve acceptæ, oppidáque expugnata, gentes perdomitæ, & reges bello victi cõtinebantur. Tum pegmata in tertium quartúmque nidum, velut exertis ramis, ſurgentia, & ſimulacra bellorum artifici manu elaborata, præferebant: vbi captarum vrbium pręliorúmque effictæ ſpecies erant, vbi acies victas & fugatas, perculſos cõſternatóſque hoſtes, caſtellorum excidia, exercitúſque intra fuſos, vrbes populari, fero igníque vaſtari, ædificia incendi, mœnia diſturbari, clauſtra reuelli, totáſque imagines præliorũ effictas, facilè erat cernere. His ſuccedebãt ſpolia hoſtium, & captiua arma, tum currus ſpoliis onuſti, militariáq; ſigna ex domitis gentibus non erecta, ſed inuerſa. Poſt hęc catapultæ, balliſtæ, & tormentorum omne genus vi expugnatum, ac belli apparatus, machinęque ad vrbium excidia, roſtráque nauium vi captarum, nauéſque roſtratæ bello victæ, proferebantur, quare Lucullus longas & roſtratas decem vltra centum in triumpho duxit. Præterea falcati currus, clypeique inſignes & ſcuta, quibus L. Papyrius dictator de Samnitibus triumphans forum ornauit, tum lecticæ aureę, æneáque vel argentea ſigna ex deuictis gentibus quorum ſupra ducenta octoginta, & marmorea

ferè totidem, M. Fuluius in triumpho quem de AEtolis &Cephalenia habuit, carpentis vexit. Currúſque aurei vel argentei, vaſáque aurea & argentea omnis generis, ſpoliáque ciuitatũ vi captarum:tum coronæ aureæ,& vrbium dona,& populorum, quibus à ſociis & fœdere iunctis pro virtute Dux donatus fuerat, ſuo ordine ſequebãtur, quarum nõnullos ſupra octingẽtas & duo millia detuliſſe cõperimus. Quódque auri vel argenti facti ſignatíque ex manubiis & vrbiũ ſpoliis, partim rudibus maſſis quæſitum foret, id omne deferri in triumpho, & perſcriptum in tabulis,in ærarium eſt condi ſolitum. Legimus Scipionẽ,cui Aphricano fuit cognomen,bello Carthaginẽſi,ex præda argenti cælati pondo nume. CCCC. & vaſorum aureorum pondo ducenta millia: Paulúmque Æmylium,deuicta Macedonia, vaſorum aureorum, auríque & argenti ſignati tantùm detuliſſe, vt ex illo pop.Rom.tributum pendere deſierit. Quinetiam Herculis ſignum ante triumphantem non raro in põpa vehi ſolere, tum ſi quid viſendum & memorabile, atque æuo priore incognitũ,in deuicta prouincia fuiſſet, velut rem ſpectatiſſimam nouo inuento vnà afferri compertũ eſt. *Herculis ſignũ ante triũphantẽ prælatum.* Veſpaſianus Iudæa capta, balſamum nunquã aliàs viſam arborem, & Pompeius victo Mithridate ebenum, primi oſtenderunt. Eundémque Pompeium tertio triumpho quem de Aſia & Ponto habuit, inter ſolennia, alueũ cum teſſeris luſorium è gemmis duabus magnitudinis miræ, nulla gemmarum ad eam accedente, detuliſſe: & Aurelianum Cæſarem, præter alia ſpectatiſſima, tigrides, alces,& camelopardales in triumphi pompa oſtendiſſe, autores memorant. Præter quæ, elephantos aut equos in bello captos, ſimul & obſides qui à fœderatis gentibus & ſociis dati erant, tanquam pacis pignora deduci notatum eſt. *Syracuſani* Qui mox Syracuſanis frequens erat, vt captiuos equos tõſis crinibus, victores autem lauro coronatos ducerent in triumpho. Elephantos autem Curius Dentatus poſt Italia victum fugatúmque Pyrrhum, quatuor captiuos detulit primus. L. quoque Cæcilius Metellus, rebus aduerſus Pœnos feliciter geſtis, primo Punico bello centum & viginti:& P.Cornelius Naſica triumpho Gallico, pręter multa memorãda, equorum gregem bel-

lo captorum: & Scipio Aſiaticus, deuicto Antiocho, vltra mille & ducentos eburneos dentes. & Cneus Mālius deuicta Aſia, monopodia & abacos, ac triclinia ærata, veſtémque ſtragulam, detulere. Poſt hos tubicines multiplici ſono claſſicum canentes incedebant, quos lōgo ordine cādidi boues, taurique auratis cornibus, infulíſque & vittis ornati & auro, mox immolādi ſequebātur. Hos comitabantur ſuccincti adoleſcentes, aureas argentáſque patinas tenentes. Quibus ſuccedebant tribuni militum, centuriones, præfecti, equitéſque inſignes ac pedites victoris exercitus, qui ob egregia facinora & nauatam in bello operam, dona militaria meruiſſent. Necnō milites, quorum ſpectatiſſima virtus in bello fuit, quíque ab imperatore, ciuicis, muralibus, caſtrenſibúſve coronis, torquibúſque aureis, phaleris aut armillis donati erant, inſignes militaribus donis, ſpoliis armíſque fulgentes præibant, ſequentibus mox legatis & tribunis legionum in equis. Tum reges & captiui nobiles, & ſi qui bello capti inſignes forent, præcipuè hoſtium duces, contra quos indictum fuiſſet bellum, ex tanto faſtigio deiecti, in vehiculis aut ferculis, cæteri verò cateruatim vincti catenis in ſeruitij notam, præcedebant. Quare Pompeius Magnus regum filios & obſides numero quatuor & triginta ſupra trecentos præ:uliſſe fertur, inter quos Tigranem, Ariſtobulū, & Mithridatis filios quinque, filias verò duas. Caius quoque Cæſar Aphricano triumpho, Iubæ regis filium infantem, qui mox clarus ingenio euaſit, ante currum duxit. Et quum Catonis, Scipionis & Petreij, aliorúmque imagines variis caſibus affectas detuliſſet, Pompeij ſimulachrum deferri paſſus nō fuit. Quòd ſi morte obita minimè duci valuiſſent, illorum imagines & ſimulachra perſæpe delata ſunt. Cùm enim Scipio, deuicta Carthagine, Haſdrubalem, & Paulus Æmylius Perſeum & filios, Mariúſque Iugurthā regno deturbatos, contra decus regium duxiſſent captiuos in triumpho, Auguſtus poſt bellum Actiacum Alexandrino triumpho, quum Cleopatrā ducere nequiret, ipſius imaginem quæ manu ſibi mortem conſciuerat, exanguem detulit. In quo omnes gazas Ptolemæorum congeſtas tantúmque auri & pecuniarum inuexit, vt prec a

Captiui in triumphū ducti.

Imagines ducum hoſtium mortuorum in triumphū ductæ.

poſſeſsionum venaliũ exinde duplicia ſtatuerentur. Proditúmque memoriæ eſt, Lucullum triumpho Mitridatico aureum Mithridatis ſimulacrũ ſex pedum, & clypeũ ex precioſis gemmis prçter alia inſignia detuliſſe, & Põpeium Magnum Pharnacis ſtatuam argenteam, ſuã veró ex margaritis, & ſigna aurea tria, & alia myrrhina, coronáſque ex gẽmis & margaritis tres & triginta adduxiſſe: captiuóſque belli iure vinctos duci noluiſſe, ſed patrio more ſuccinctos ire iuſsit: quos exacta pompa, regali munificẽtia liberos donatóſque remiſit. Scipio verò Hemylianus expugnata Numantia, nec ſpolia, nec prædã, nec captiuos tulit: quippe quum quicquid eſſet auri vel argenti, & ſpoliorũ ac præcioſiſsimarum rerum, & demum ſe ipſos Numantini cæde & incendio abſumpſerint, nulláque re niſi victoria ipſe potius fuerit. Id tamen in triũphali pompa ſeruatũ meminimus, vt quũ de foro in Capitolium flecteret triumphans, hoſtiũ captiuos inſignes, qui ſemina diſcordiarum & belli autores fuiſſent, in cuſtodiam detrudi iuberet, vt exacta pompa neci darentur: quare quũ Adiatorix Tetrarcha Galatarũ, quòd in triumpho Actiaco ductus, ſeruato more iugulatus fuiſſet cum filio, inſciente Auguſto, nimium indoluiſſe Auguſtus, & lachrymas effudiſſe fertur. Hadrianus quoque triumphum qui Traiano debebatur, quum morte obita triumphare nequiſſet, illi defuncto exhibuit: quippe triumphi apparatu præcedente, & omni præda, Traiani imaginem tanquam victoris inſignis victoriæ, cuius ipſe dux & autor fuit, in triumphali curru vexit. Et quia Romulus patrum memoria captis Veiis, Veiontium ducem ſenio affectum in triumpho captiuum duxit, inde vt inter ſolennia decrepitus ſenex, exoletus & excors, qui æmula facie illum mentiretur, puerili bulla ornatus, ante currum duceretur, aliquandiu manſit, præcone Sardianum ſenẽ proclamante: nam Veios Sardianorum fuiſſe coloniam veteres tradidere. Imperatoríque triũphanti oleagineis ſertis ornati aureas coronas præferebãt miniſtri, quæ his qui triumphũ meritum procuraſſent, dari aſſuerant, vniuerſo mox ſenatu in albis prætextis iuxta currum longè maximum triumphi ſpectaculum exhibente. Tum cithariœdorum & tibicinũ ſolertiſsimi artifices, quos Lydios

Hoſtium captiuorũ inſigniores, in cuſtodiã tradebantur.

Traianus mortuus triũphauit

Veientium ducis imago repreſentata per ſenẽ decrepitum inter ſolennia.

Coronæ triumphantibus prælata.

Citharœdi & tibicines.

Delirus vocant, canentes pſallentéſque ibant coronati. In quorũm medio quiſpiam penè delirus, qui inconditis iocis ineptire videbatur, in talari veſte, fimbriis aureis & armillis ornatus, laſciua geſticulatione vſque ad ineptias, riſus commouebat. Inter quos Ciceriæ effigiem argutã & Manduci, magnis malis, ore hianti cum crepitu dentium, aut Petreiæ quæ ebriam anum effingebat, nonnunquam adhibuere Tantáque erat apparatus magnificentia, vt cũ dies exponendis rebus ſuffectura non videretur, plerunque triduum nonnunquam dies integros & noctes totas in apparatu pompæ tributos legamus. Siquidem Aemylius Paulus de rege Perſa, & Q. Flaminius de Macedonia triduo triumpharunt, Iulius Cæſar quater eodem mẽſe, & diuus Auguſtus tres egit triumphos continuo triduo. Ipſe verò triũphans, cui tantus honos dabatur, curru aurato ſublimis, atque ornatu humano auguſtior, quatuor in ſignibus equis, cæteris altior & magnificẽtior vehebatur, præcedentibus lictoribus, coronatus in purpura, cum inſigniis imperii & magiſtratus quẽ gerebat, qui vt conſpectior videretur, minio illini ſolebat, exemplo Aſſyriorum & Medorum apud quos inungi oculos, & faciẽ pingi, ex Cyri inſtituto aſſuetum eſt. Perſarum reges heliathe cum adipe leonino, & Æthiopum proceres minio colorantur, quò facie non inuenuſta, ſed pro imperii maieſtate, forma conſpicui fiant. Scire tamen licet, Romulũ cum de Veientibus triumphauit, ſine curru egiſſe triumphum. Primúmque Tarquiniũ Priſcum, vt verò plures certioréſque tradunt, Valeriũ Publicolam, quòd Thuſcos bello vicerat, quadriiugo curru triumphaſſe: Geſtaménque triumphantiũ apud prius ſeculum bullã fuiſſe, remediis inditis in ea, quæ contra inuidiam proficerent. Poſt ea Camillum, quod antea licuit nulli, in triumpho albentibus equis vrbem iniſſe tradũt. Procedente mox tẽpore, Pompeius magnus triũpho Aphricano, & diuus Cæſar Gallico, elephantis, & Marcus Antonius leonibus ad currum præter aliorum inſtituta, triumpharũt. Nero autem Cæſar mõſtrifico inuento hermaphroditas equas portenti loco ad currũ duxit: Heliogabalus maiore inſania, quaternis canibus, mox tigribus vectatus fuit. Aurelianus etiam ceruis ad currum triũphauit. Inter cæteros

Ciceriæ & Manduci effigies.

Apparat⁹ magnificẽtia.

Triumphãtis ornatus

Romulus ſine curru triũphauit

Quis primũ in curru triumpharit.

proditur Seſoſtris Aegypti rex, regno impotenti inſo-lens, eò ferociæ proceſſiſſe, vt ſorte ductos reges, annis ſingulis ad currum iungeret, vt ea pompa per omnium ora vectaretur triumphans. Quod non abſimile à Tigranis inſolentia videtur, cui tanta fuit ſecordia, vt reges & dynaſtæ ſeruilia præberent. Alexander tamen Seuerus imperator quum de Perſis triumpharet: non curru triũphali, ſed pedibus, ſequente curru quatuor elephantorũ, palatium aſcendit. Tarquinius verò Priſcus aurea tunica proceſſit ornatus, Pompeius chlamyde Magni Alexandri. Ipſos verò triũphantes myrto prius (autore Maſurio) mox lauro plexa, & ex laureto, quod à Liuia Augusta pactum erat, poſtquam Cæſares imperitarunt, deinde aurea coronari inſtitutum ferunt. Ex lauro autẽ ideo, vel quòd ſpectatiſſima in monte Parnaſſo, vel quòd fulmine afflari nunquam compertum ſit. Quam quidem coronam, non ipſos triumphantes geſtare, ſed ſeruũ in curru eodem, qui ſupra illius verticem ipſam teneret, poſt ſe habere tradunt. Suſpicari licet, vel quòd onere ferendo triumphantem fatigari minimè volebant, vel vt humanę fragilitatis memor, foret, quum iuxta aſſidere ſeruum in eodem videret curru, ne per inſolentiam nimis ſibi placeret & triumphatu ſuperbiret. Quam quidem exacto triumpho in gremio Capitolini Iouis locare, vel templis dicare ſolebant, quòd beneficio deorum immortaliũ de hoſtibus triumphare contigiſſet. Sũt tamen autores, in altera triũphantis manu laurũ, in altera tenari ſceptrum, dum triumphali vehitur curru. In equis verò triũphantium, ingenui pueri, aut virgines nondum adultæ, proxima cognatione iunctæ, ad habenas cognati & affines in veſte candida, iuxta latera ſcribæ & miniſtri, qui ducem ſequuti comites expeditionis fuerant, comitabantur. Interim per vias effuſi omnis ſexus & ætas in cõmuni gaudio flores iacere: & paſſim diis libare, alii victimas cære, vndique thuris & odorum copia exhalante. Poſt currum verò captiui, ſeruitute excẽpti, & libertate donati, ſequebãtur, omnes capitib. raſis & pileati, quaſi effugiſſe ſeruitii tempeſtatem viderentur. Quare Titii Flaminii currum, qui de Macedonia & Nabide triũphauit, Romanorum ſupra duo millia captiuorum, qui bello capti ab

Seſoſtris inſolentia.

Tigranis ſolentia.

Ex quibus coronæ triũphales concinnabantur.

Seruus in curru triumphali.

Coronæ poſt triumphũ Ioui Capi. vel templis dicatæ.

Equis triũphantium inſidentes.

Florũ ſparſio.

Qui currũ ſequebãtur

Hannibale diuenditi fuerant, quos per vniuerſam Græciam cõquiſitos redemerat, liberi poſt liminio capitibus raſis ſequuti ſunt. Et Cneo Cornelio, qui de Inſubribus & Cenomanis triumphauit, turba Chremonenſium Placentinorúmque colonorum, ab eo obſidione & ſeruitute exempti, pileati poſt currum inceſſere. Proditum tamẽ memoriæ eſt, Lucio Furio qui in prætura de Gallis triũphauit, nec captiuos præceſsiſſe, nec ſpolia prælata, nec milites ſequutos. M. que Acilium de Antiocho & Aetolis ſine militibus triumphaſſe, & ſine exercitu. Fuere tamen qui traderent, tribunos præfectóſque legionũ, centuriones & legatos, equis aut carpento inſidentes, interdum pedibus, in pompa triumphali currum proſequutos nam Tiberium triumphantem legati legionũ cũ triumphalib. ornamẽtis ſequuti fuere. Et Meſſalina poſt Claudij Cæſaris currum carpento vecta fuit. Et Aurelianus Cæſar Zenobiam vinctam aureis catenis carpento duxit. Poſt hæc victrices legiones, militéſque victoris exercitus armati, ac diuiſi in turmas, pleni fortunarum gloriæq; cum iocorũ laſciuia, & carmine triumphali, ludibundi, & ſpoliis ornati verba & inconditos verſus in triumphantem militari modo iactantes, ſequebantur. Quare Camillus, Romulus, & parẽs patriæ, ac cõditor vrbis: ſicut Marius Cimbrico triũpho, tertius conditor appellatus eſt, & Cæſar inter militares iocos à Nicomede ſubactus, & mœchus Gallus. Lapſana quoque ſe vixiſſe apud Dyrrachium, milites in Cæſarem inter iocos cauillati fuere. M. verò Manlium in triumpho quem de Gallogræcis habuit, milites inter iocos velut nimis indulgentem & ambitioſum taxauere. Dúmque per vrbem põpa & tantus ordo procedit, per vias pérque omnes aditus & deorum templa patentia paſsim tricliniis ſtratis, omniũ generum, ætatum & ordinum effuſa multitudo inter vota precéſque ad aras diis libabant, hoſtias mactabant, grates diis agebãt, conceptámque lætitiam, cantu & carmine, ac lætis acclamationibus ſignificabant: donec cum omni apparatu, cúmque his & militaribus iocis per mediam vrbem & Velabrum, pérque Sacram viam læti & ouantes in Capitolium aſcenderent, vbi tauros in põpa ductos in Iouis optimi maximi tẽplo immolabãt, quos

Ioci liberi & acclamationes in triumphãtem.

Sacrificia in Capitolio.

prius quã de nece hoſtiũ ducis certiſſimis cõſtaret argumẽtis, triũphantẽ minimè immolare debere, multi arbitrati ſunt. Epulũ poſt hæc magnificentiſſimũ, & lautũ omni apparatus genere, vberrimus ampliſſimiſq; obſoniis ac ſumptu magnifico publicè dabatur, in quo turdos & murenas inter obſonia apparari, & vina præcipua, atque vnguenta minio delibuta exhiberi conſuerant. Quare diuus Cæſar merito celebratur: qui Aphricano triumpho, præter obſonia apparatiſſima, vno die in duobus & viginti millibus tricliniorum inſtructis, paratíſque menſis epulũ regali magnificentia, ac vini phalerni amphoras centũ, & Chij cados cẽtũ populo dediſſe fertur, vbi ſex murænarum millia vna cœna exhibuit. Tiberius quoque mille menſis prandiũ parauit. Ad illud etiã cõſules inuitari, mox ne venirẽt rogari ſolebant, ſcilicet ne quis maior triũphante honorem qui illi debebatur: præriperet, vtque locus honeſtiſſimus triumphanti, cui tãtus honos habitus eſt, daretur, vt illũ à cœna omnis ordo & ætas officij cauſa domum ſine offenſione reduceret, quæ præſentibus conſulibus alteri tribui non decebat. Interdũ verò notatũ eſt, epulas, extructáſque menſas ante domos in promiſcuo vſu rerũ omnium victricibus legionibus, quo agmine triũphantẽ ſequebantur, exhibitas fuiſſe. Et poſt triumphũ, vt gratia eſſet cumulatior, aurũ coronariũ ex victis bello gentibus, ob cõceſſam vitã, imperatori dari: quod quidẽ niſi triumpho recepto præſtari nõ decebat, pro eo quòd pro corona triumphi à ſociis & bello victis gentibus quaſi vectigal dabatur, quod Hadrianus primò Italiæ remiſit, & in prouinciis minuit. Deinde verò Alexander Seuerus vnà cum negociatorio, populo illud dono dedit. Togas quoque & ſaguia, æráque & dona multiplicia, ſingulis militibus pro meritis ab imperatore elargiri. In quo id ſeruatum eſt, vt quod pediti, duplex centurioni, triplex equiti daretur, vnà cum ſtipendio militari & frumento duplici: tribus verò, multo magis. Animaduerſúmque & illud eſt imperatorẽ, cui belli ſumma cõmiſſa fuit, decreto iam triumpho, antequam vrbem iniret, ſæpe tribunos, præfectos, equites, centurionéſque ob fortia facinora militaribus donis in primis ornaſſe, & benemeritis præmia largitum eſſe: ipſóſque cum donis,

Epulũ triũphale.

D. Cæſaris epulum.

Tiberii.

Epulæ legionibus victricib. ante fores exhibitæ.

Coronariũ aurũ imperatori datum poſt triumphũ.

Munera data militib⁹ Notãdum.

Dona triũphanti à ſenatuq́; populo data.

& inſigniis militaribus in pompa triumphi præcedere triumphantem, nõnunquam ſequi conſueſſe. Prætérque aſſuetos honores, vel locum in Circo ad ſpectandum cũ laurea & ſella curuli inter viros triumphales cõſularéſque ſibi & poſteris, vel vt in veſte triumphali ludos ſpectaret, arcúmque marmoreum, nõnunquã ſtatuã in foro pedeſtrem aut equeſtrem, ampliore ſumptu cum decretis & titulis honorum, in Comitio, in Roſtris, in Foro, in Palatio, in Capitolio, aut in cella Iouis (qui rariſſimus honor contigit) ſenatum & populum triumphanti, aliáque inſignia virtutum dona honores dediſſe.

Reſponſum Raphaeli Volaterrano, quare legum & cauſarum ſtudio intermiſſo, in his mitioribus ſtudiis oblectaremur.

CAPVT VII.

QVærebat aliquãdo ex me, dum Romæ agerem, Raphael Volaterranus, vir inſignis doctrinæ & virtutis, cui ad mores emendatiſſimos, grauitas libero homine digna, non modicam acceſſionem faciebat, quid cauſæ foret, quòd quum cauſarum patrociniis & foro vſque à pueritia eſſem addictus, illis poſthabitis, & quaſi forenſibus negotiis prætermiſſis, in his ſtudiis mitioribus ita me oblectarem, vt cauſarum patrociniis bellum indixiſſe viderer. Cui hoc cauſæ referebam, quòd leges quæ ad communem vtilitatem editæ, ſtudio & labore maximo quæſitæ & meditatæ nobis forent, neque ab his qui iura darent, coli, neque perinde vt oporteret, præcipi viderem, doleremque iuri dicundo illos plerunque præſidere, qui eas vel turpiter ignorarent, vel per gratiam & ſordes facile corrumpi ſinerent: & quibus ſeruandarum legum præcipua imminet cura, hi maxime legum ſcita contemnerent: quibus rebus effici, vt tot ſcita & decreta veterũ monumentis nobis tradita, maximíſque ingeniis elaborata, & tam penſiculate expenſa, vnus homũculus nequiſſimus audaciſſimúſque, ignarus legum, iudiciorum & fori, qui magiſtratui præeſſet, non ſalubri temperamento, nec diſceptatione ac iudicio, ſed auſu temerario, & omni iure neglecto, ad ſuam libidinem per ſcelus &

nequitiam euerteret. Horum non minima exempla dicebam fore ea quæ dudum experti vidimus. Nuper quum Romæ cuſtodias cognoſcerem, operæprecium fuit videre, quæ rerum miracula monſtris & portentis ſimilia, ac dictu faſtidienda, quæve turpitudines ad aliquorum libidinem admitterentur contra ius faſque: ſiquidem ſacerdotem quempiam in his nacti ſumus, grauem & ſanctum virum, vita & morib' ornatiſſimum, hominem profecto honeſtæ & magnæ laudis, diu tenebris & cracere maceratum, indigniſſimam fortunã ſubire coactum, pro eo quòd pecuniam ſibi traditam ab eo qui illam furto ſubtraxerat, vt vero domino reſtitueretur, illius iuſſu mandatóque reſtituerat, ſuppreſſo autore: ipſumq; quæſtionibus ſubdi vidimus, & tormentis vexari, vt illum qui conſcientia culpæ, & ſpe veniæ adductus, abſtuliſſe confeſſus fuerat, palam faceret, delinquentiſque delicta, quæ ille pœnitens culpæ dixerat, enunciaret: quo diſcrimine adactus pauper ſenior, confitentis peccatum & delinquentem enunciare coactus fuit: quod quidem ſcripto iure vetitum, ſanctionibúſque & decretis interdictum eſſe conſtat. Rurſus alium immani ſcelere coopertum, hominem impuriſſimum turpiſſimúmque, qui maximorum criminum reus, teſtibus, tabulis, teſtimoniis, & certiſſimis documentis conuictus fuerat, quæ nec ipſe gloriabũdus diffitebatur, quique legum iudiciorũmque pœnis ſæuiſſimè coercendus erat, ab eiſdem ergaſtulis, ſola præſidentis temeritate, nullo negocio dimitti & liberari, aliáſque audacias & turpitudines, ne dicam ſcelera indigna auditu profatúque, quæ vix credenti non modò enunciata ſed viſa & comperta fuere. Iaſon Mataſſalanus, & Ludouicus Matha, quum ſacerdotalibus quibus fungebantur muneribus cedere nollent, quæſitis occaſionibus ad inimicorum libidinem, tetro carcere vſque eò tenti fuere, donec illorum arbitrio ſingulis ornamentis, fama, & fortunis omnibus exturbati, quoad illis liberet, excruciati ſunt, non verò iudicio, ſed præſidentis ſola temeritate & libidine: ne proſequar viros vitæ inculpatiſſimæ, ſumma integritate & fide, falſis criminibus circunuentos ab impotentibus inimicis miſeros & laborantes, in quos grauiter crudelitérque conſultum vi-

dimus, vel vt afflictas fortunas inuaderent, ipſóſque de poſſeſſione & antiquiſſimis ſedibus deturbarent, vel vt inuidorum libidini obtemperarent: aliáque in miſeros edita exempla, nulla pietate in ſupplices & calamitoſos, eóſque innoxios turpibus iudiciis conflictari, & vſque premi ab his, qui gratia & opibus plus poſſunt pollētque: alios verò autores manifeſti facinoris, ne appellari quidem. Quæ quum viderem, patronóſque contra vim potentiorū aut gratiam nihil præſidij eſſet, nihil opis, fruſtra nos in legum controuerſiis, & ediſcendis tot caſuum varietatibus tam penſiculatè editis, tantum laboris & vigiliarum ſuſcipere, tātóque nos ſtudio fatigari dicebam, quum ad ignauiſſimi impuriſſimíque cuiuſque temeritatem, qui iuri dicundo præſideret, quem leges virum bonum eſſe volunt, non æquo iure, ſed ad gratiam & libidinem iudicia ferri, decretáque legum tanto conſilio edita, conuelli & labefactari viderem.

Quæ ſit Bona dea, & quæ à veteribus illi ſacra fierent, quidve Rubigalia, Floralia & Vinalia forent.

CAPVT VIII.

INter eos quibus iſta indagare curæ fuit, ſæpe quæſitū eſt, quæ ſit Bona dea, cuius numen tantopere coli à Romanis legimus: quod ſacrum à principio originū inchoatum, dum imperium ſtetit, incredibili cæremonia colebatur. Multi putauere Floram, Bonam deam eſſe, quæ Flauij ſeu Fauni quondam vxor, vino madens, myrteis flagris à viro cæſa, poſtea cùm facti pœniteret, & ipſius deſiderio tabeſceret, diuinis honoribus coli cœpta fuit: in cuius ædem licet florum omne genus importent, myrtum tamen inferre non decebat, in memoriā veteris mulctæ, ſicut in Tenedo tibicinem adire Tenis templum, aut Achillis mētionem facere, ob veteris ignominiæ memoriam vetabatur. Et apud Rhodios præconem accedere ad Occidionis templum interdictum erat. Quidam Græcorum ex Liberi matribus illam effinxere: alij Medeam, plerique Semelem, multi Proſerpinam putant: Romani Dryada Fauni vxorem, cuius ne nomen quidem viros intelligere fas erat. Qui verò Bonam deam dicunt Fauni

Variæ ſententiæ quæ eſſet Bona dea.

vxorem, illam tam illibatæ caſtitatis fuiſſe opinati ſunt, vt extra Gynæceum nunquam egreſſa, nec virum viderit vnquam, nec à viro conſpecta, noménque fando nullibi auditum ſit. Quæ quidem ſacra quum Maio menſe pro ſalute populi fierent, quicquid eſſet maſculum, domo exigebatur, ita vt non modò extra conſpectũ ſummouerentur viri, ſed maſculæ quoque picturæ tegerentur: quod compar Myſiæ Cereris ſacrum obtinere dicunt, in quo quum ſeptem operẽtur dies, tertia à templo exactis viris, pulſis etiam canibus maribus, mulieres celebrabant. Cúmque in ſacris Bonæ deæ vino libetur, illud non ſuo nomine nũcupant, ſed lac dicunt eſſe, vini tamen amphoram in ſacris obuolutam apponunt, quam dixere Mellariam, ad quod ſacrum niſi caſtas, quæque à viris abſtinuiſſent, nullas accedere licebat, templúmque deæ neque virum ingredi, nec intereſſe permittitur: cuius limina purpureis uittis velabantur: quæ non vbique & paſſim, ſed in maximi põtificis domo, in receſſu intimo, nocte, non autem die fiebant. Et licet nocturna ſacra priſco ritu mulieribus interdicta fuerint, in hoc tamẽ ſacro quum pro populo facerent, mulieres noctu intereſſe non vetantur: quod quidem tantæ religionis eſt habitum, vt illud veſtales virgines obirent, & per illas ſacrum fieret. Cuius ædes alteræ in Auentino, alteræ iuxta Iſidis templum fuere, ad nouam viam. Alij dixere Bonam deam, quam Græci † Gynæceam nuncupant, cuius feſtis diebus palmite tabernacula mulieres intexunt, intérque ſolennia draconem apponunt. Quod ſacrum non in pontificis domo, ſed in ædibus quiſque ſuis celebrare aſſuerat, aut illis quæ eſſent in imperio conſulari, vel prætoria dignitate. Dúmque ſacrum fit, cunctos mares domo exigunt, ne polluerentur, & piaculum fieret, quum ritu ſacrorum neque deam conſpici, neque ſacerdotes palam fieri liceat. Vxor enim exornata, domo maribus exactis, nouem continuas noctes operata furiali inceſſu, cum æris crepitu & phanatico diſcurſu ſacra peragit: aliis ſimili tumulentia ad id ſacrum accitis mulieribus: vnde occaſio frequens mœchandi, & facultas adulteris data eſt. In cuius ſacrificiis canes immolantur: quíque huic ſupplicant, maledictis & probris deam

Cæremoniæ in ſacris Bonæ deæ.

Mellaria.

Sacra Bonæ deæ quo in loco fiebant.

Religio.

Aedes Bonæ deæ.

Gynæcea.

Cæremonia.

Geneſiũ vide Plutar. in Cæſ.

Mœchandi occaſio in ſacris Bonæ deæ.

inceſſunt, neminémque optãt bonum inuenire, qui domi naſcatur: quippe eam dixere Bonam deam, quæ ex corruptis generationes faciat, quare illam Gynæceiam quaſi rerum genitricem, vocant. Quod ſacrum Damium à more præpoſtero, ipſáque Damia, ſacerdóſque Damiatrix dicta. Cuius inſtar apud Siculos dicunt fuiſſe, apud quos ſacrum Cereri decem diebus, verbis turpibus & obſcœnis celebrari produnt, magna verborum licentia, ſcilicet arbitratæ, ex obſcœnitate verborum, & iocorum laſciuia, Cereris luctum mœrorémque leuari, quem ex raptu filiæ conceperat. Nonnulli Opem dixere Bonam deam, quæ & Maia dicta eſt, quam nominibus variis, Faunam, & Fatuam & matrem deûm, & Idæam, Peſſinuntiam, Cybelem, Rheam, & Phrygiam nuncupant, quia hominibus fauet, & opem liberis prꝺſtat: Fatuámque dictã, quòd infantes in lucem editos, fandi modos & verba edoceat: cui qui vota concipiunt, manu terram tangẽtes, velut parenti & genitrici ſupplicant. Cúmque in omnibus ſacris, qui rem diuinam facit, velare caput ſoleat, huic aperto capite & inuelato ſacrificat. Quam deam Ægyptiis celebre numen fuiſſe aſſeuerant: cuius ſimulachrum ſiniſtra ſcyphum tenet, dextera ſiniſtrũ: hoc eſt æneum crepitaculum, quod non ſpiritu, ſed motu concuſſum perſonat: ab illíſque Iſis dicta, cui peruigilia excubiæque nocturnæ à puellis peraguntur. Cuius ſacerdotes linea amicti ſtola, per vrbem lugẽtes vagabantur, mox læti ſacra perficiunt: in cuius feſto qui ex collegio ſunt ſacerdotes, diuerſas facies induunt ornatu vario: nam alius incinctus balteo, militem agit, alius venabulo venator incedit, alius longa ſtola fœminam mentitur, nonnulli cum faſcibus procedunt velut magiſtratus. Poſt quæ mulieres candidis amiculis ſerta ferentes, cũ ſpeculis & pectine ante ſimulacrũ deæ famulantur, ipſamque comẽtes cum lucernis & lampade ſequuntur. Et quia Saturni & Vulcani vxor dicitur, ideo flamen Vulcanalis calendis Maiis illi rem diuinam facit, & prægnantem ſuem mactat Maiæ & Mercurio, cuius ferias Saturnalibus incurrere notatum eſt; feſtóſque illi dies Opalia fuiſſe, quæ tertio die poſt Saturnalia aguntur: ſicut Robigalia, Floralia, Vinalia, Agonalia, Carmentalia, Ageronalia & Vertũnalia. Præter quæ fuerunt

Damium. *Cereris ſacris.* *Ops.* *Opis varia nomina.* *Fatua.* *Caremonia Opis ſimulacrum.* *Caremonia in ſacris Iſidis.* *Feſtorum quorũdam nomina.*

runt ſacra popularia,non certis familiis tributa,vt Fornacalia,Palilia,Laralia.Fuit autem ædes Opis in Capitolio vna,altera in vico Iugario Opis & Saturni.Notatúmque, his qui Ope indigerent, ad aſylum Cereris panem dari, quibus nunquam templum claudebatur,ſicut ędem Hortæ recluſam eſſe voluerunt, quum ſit hortari ad res magnas adducere. Iſidis verò ædes vna patricia,altera verò Antenodora dicta eſt,cuius templum in regione Martij campi fuit,proximum Tiberi,iuxta Scepta & Ouile. Sed quia de Agonalibus loquor, ſciendum Agonalia ſtatiuas ferias fuiſſe,quibus Iano.V.Idus Ianuarias mactatur aries dictíque Agonales dies, quòd à principe ciuitatis princeps gregis immolabatur: quippe antiqui agein mactare dixerunt, quod verbum in ſolennibus frequens vſurpatur:quorum autorem Numam Pompilium ferunt. Carmentalia verò à matribusfamilias annis ſingulis fiunt decimooctauo Calendas Februarias,in quibus aliquid ſcorteum aut ſua morte peremptum attuliſſe, magnum crimen erat.Robigalia àNuma quoque inſtituta ſunt,ne rubigo ſegetes,néve vredo aut grando inuaderet.Ideo ſexto Calendas Maij agebãtur,quo die Robigo deo ſacrum fieri docuit.Floralia à Flora ſumpſere nomen, cui vt arbores affatim efloreſcerent, ad iuſtámque magnitudiné fructus accederent,quarto CalendasMaij,oraculo moniti ſacra cõſtituerunt:nanque hæc tempora frugibus metuenda ſunt.In cuius feſtis diebus fœminas quæ vulgato corpore quæſtum faciunt,denudari, & pudendis obſcœníſque inuelatis,per luxum & laſciuiam currere,& impudicos iocos agere ſeruatum eſt: quibus etiam ædiles cicer,fabas & miſſilia plebi ſpargere aſſuerant, leporéſque &capreas,aliáque mitia animalia ludis admittere,quos in vico patricio, aut proximo celebrabant, noctúque accenſis facibus,cum multa obſcœnitate verborum per vrbem vadere,& ad tubæ ſonitũ conuenire.Fuit enim Flora nobile ſcortũ,huius autor argumenti,quæ quum præpotens eſſet,& diuitiis afflueret,populũ Romanum morte obita hæredem fecit,pecuniámq; annuam ludis exhiberi voluit:quorũ inſtar ludorum Antiſteria apud Athenienſes ſimili licentia fuere. Vertumnalia verò, dies feſtos Vertumno dicatos habuere Octobri menſe, cuius

Sacra popularia. Opis ædes. Ædes Horta ſemper recluſa. Iſidis ædes. Agonalia. Agonales dies. Agein. Carmentalia. Robigalia. Floralia. Caremonia in floralibus. Flora. Antiſteria Vertumnalia.

ſacellum in vico Taurario erat vertentibus ſe ad dexterã ſub baſilicæ angulo: qui deus mercaturæ & vertendarum rerum habitus. Vinalia autem erant duplicia: altera vinis deguſtandis duodecimo Calendas Martias, quum vina pura ſunt, quo die Ioui nouum vinũ libare mos eſt, quod ex dolio hauſtum calpare eximebant. Altera, quibus flamen dialis vindemiam auſpicatus maturis vuis, vinum legere, & vindemiam fieri iubet: quibus diebus agnam Ioui immolant, intérque cæſa & porrecta, vinum legit, quo tempore ex phano Veneris vinũ affatim effundebãt. Fuítque veteri lege ſancitũ, vt flamen Martialis diceret diem veteri vino libando, medicaminis cauſa. Inde vſurpatum verbum: NOVVM VETVS VINVM BIBO, NOVO VETERI VINO MORBO MEDEOR. Vnde Meditrinæ nomen deæ, cuius ſacra Meditrinalia, & dies Meditrinalis. Sicut ad primitias pomorũ noua eſſe dicebant vetera, & alia exoptabant noua, ominis cauſa. Præter quæ fuerunt ruſtica vinalia, quòd Veneri ædes tunc dicata foret, eiúſque tutellæ olitores addicerentur, quibus diebus erant feriati, quæ dies tempeſtatibus leniendis ſolennis habebatur, qua nouum vinum in vrbem ferre, & in cellis vinariis condere aſſuerant. Apud Thuſculanos lege cautum erat, ne quis nouum vinum, antequam Vinalia calentur, in vrbem inueheret: Laurentibus, ne quis pomum ex alieno legeret inarimum, quod humeris vectaretur: Græcis, ante vernum æquinoctium, ne quis vitem inciderer, neque vuam ante æquinoctium autumnale guſtaret: Romanis vino & nouis frugibus, antequam ſacerdos primitias libaſſet, veſci non licuit. Grçcis quoque in vſu erat, in feſto cui Pithœgia nomen, quo dolia relinuntur, vinum affatim haurire, ad çuius potũ non ſeruos modò, ſed mercenarios, clientes & ruſticam turbam aduocabant.

Vinalia. *Meditrina ſacra.* *Ruſtica vinalia.* *Lex apud Thuſculanos. Laurẽtum lex. Græcorum Romani.* *Pithœgia.*

Tantùm & quantùm comparatiuo nonnunquam coniungi, ademque pro domo ſæpe authores inueniri.

CAPVT IX.

CVm à tumultuariis negociis ingenij veregãdi cauſa animũ ad manſuetiores muſas quandoque diuerterem, incidimus forte ad id tẽporis quum hæc commenta-

remur, in libellum Elegantiarum (quem ſic inſcripſerat) grammatici cuiuſpiam docti hominis & confidentis, qui pleraq; exquiſitè & non indiſertè ex autorib' adnotaſſe videbatur. In quibus ita ſcriptū legimus: Tantū & quantùm, verbo & poſitiuo: tantò & quantò, cōparatiuo iungi oportere, vt quantò es doctior, tātò es melior: quantum potes, tantùm elabora. Arguítque Lactantium velut parum diſertè loquutum: Quantò frequenter impellitur, tanto firmiter roboratur. Sed quū nos longè ſecus à probatiſſimis hæc obſeruata legiſſemus, profectò id non vſquequaque verum putamus: ipſúmque qui inter grāmaticos principem locū facile tenuit, quod citra calumniam dictum ſit, incurioſè proceſſiſſe. Eſto enim quòd ſic fuerit ab autoribus ſæpe vſurpatum, quin ſecus dici ſcribíq; poſſit citra reprehēſionem, non negauerim: ſiquidem & tantùm cū quantò, & cum poſitiuo aut cōparatiuo iungi nō indiſertè, plerunque videmus. Fuitque hæc oratio non erudita ſolum, ſed ſuis numeris omnibus abſoluta. Titus Liuius tertio ab vrbe condita: Quantū iuniores patrum plebi ſe magis inſinuabant, eo acrius contrà tribuni tendebant. Lucius Florus epitomarum ſecundo: Numantia, inquit, quantùm Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine & honore pari omnibus. Idē de Gaſſiano bello: ſed quātò eſt efficacior fortuna quam virtus, tantū eſſe virtutem. Plinius Nepos epiſtolarum vltimo: Quantùm ab huiuſmodi cupiditatibus remotior eius animus eſſet, tantò impenſius &c. Tacitus hiſtoriarū quarto: Tiberius, inquit, quantò intentus olim publicas ad curas, tātò occultior in luxus. Plinius quoque hiſtoriæ naturalis decimoſeptimo, multum ſuperlatiuo iunxit: Domus, inquit, multum pulcherrima conſenſu omnium ætate ea in colle Viminali, C. Aquilij fuit. Quin etiam dixit grāmaticus noſter, proximè accedere ad vim comparatiuorum ante & poſt, vt tāto ego ante veni, non tantum. Contra quod autoritas Plinij & aliorum obuia eſt, Naturalis hiſtoriæ xviij. Quantum igitur vniuerſas terras ager Campanus antecedit, tantū ipſum pars eius quæ Laboriæ dicitur. Cæſar cōmentario vi Omni, inquit, nobilitate Heduorū interfecta, tantū potētia anteceſſerunt: & aliis paſſim autoribus probatiſſimis, in quibus liquet,

Taxatus Laurentius Valla Elegantiarum li. i. c. xviii.

Cap. xviii.

tantum cum quãto,& comparatiuo & poſitiuo, non abſque cultu Latini ſermonis iungi liceret. In eodem quoque libello ſcriptum fuit, Ædem ſingulari pro templo, plurali numero pro domo accipi oportere, niſi ſacras adieceris: quod tamen ſecus dictum definitúmque plerunque eſt. Q. Curtius libro quinto: Stabant, inquit, ad fores ædis eius, in qua rex veſcebatur. & alibi: Excubabant ſeruatis noctium vicibus, proximi foribus ædis. Cicero pro Cluentio: Atque illo tempore, inquit, in æde T. Annij hominis honeſtiſſimi Scalenus accerſitus ab Oppianico venit. Rurſus ædes plurali pro templo T. Liuius non ſemel ponit: Duumuiri, inquit, creati fuere ædibus dedicandis. Suetonius in Claudio: Spectacula, inquit, edidit, quum prius ad ſuperiores ædes ſupplicaſſet. Neque abnuerim, quin frequẽs habeat vſus, vt ædes pluratiuo numero pro domo, pro tẽplo verò ſingulari dici conueniat. Sed tamẽ quin altero etiã modo Latinè dici poſſit, íſque ſermo citra reprehenſionẽ probabilis ſit, licet parcius circunſpectiúſque, antiqua dicta & veterum autoritas facit.

In eundem lib. iii. cap. vii.

Quæ lege duodecim tabularum vtiliter & commodè, quæve parum conſultè, & nimis ſeuerè ſcripta videbantur.

CAPVT X.

A Condita vrbe ad annũ ferè trecenteſimum, populum Romanum ancipiti bello diſtractũ, ſine legibus certis, ſuis tãtùm moribus vixiſſe, neque externas leges conquiſiſſe ſatis conſtat: trecenteſimo demum exacto anno poſt finitimos ſuperatos bello, quietis rebus, quum reſpublica legibus formanda videretur, decemuiros legum ferendarũ cauſa crearunt: qui Athenas profecti ad iura ſtatuenda, vt peregrina inſtituta, ſcita, moréſque noſcerent, *Quanquã cõtextus hic dicat decẽuiros Athenas profectos, vt leges à Græcis ciuitatibus peterẽt, tamen hoc nõ ita ſimpliciter accipiendũ eſt: nã hiſtoriæ veritas habet, tres tãtùm legatos ad Græciã pro legib⁹ petẽdis atque afferẽdis miſſos, allatis autẽ legib⁹ decẽuiros cõſtitutos eſſe, qui eiſdẽ Romanas leges cõficerẽt & publicarẽt. Vide Zaſiũ in cõmẽtariis ad d. l. 2. §. exactis* diuino cõſilio leges duodecim tabulis in æs inciſas, in foro propoſuere, exceptas à Solonis legibus, quæ axibus ligneis cõtinebãtur, quibus boni æquíque iuſſa, praui deli-

Populus Romanus trecentos annos ſine legib⁹ vixit.
Decemuiri quando primũ creati.
Leges xii. tabularum Athenis Romã traducta.

ctorúmque depulſio, tum iudiciorũ ordo, & bene viuẽdi norma, pœnæque ac præmia conſtituta ſunt: à quibus poſtea omnis diuinæ humaníque noſtri iuris ſanctio manauit. Quæ quidẽ leges quum longi tẽporis abuſu antiquatæ eſſent, & vetuſtate conſenuiſſent, nouis poſtea editis, quæ eadem illa continerent, licet mutatis verbis, eadem tamen ſcita & conſtituta manſere. Primi enim qui leges ſcriptas propoſuere, æquandæ libertatis cauſa, Zephyri fuere Locri in Brutiis, à Zephyrio promõtorio dicti, Aiaciis Oilei ſocij: licet alij in Bœotia Locri Opuntij prodantur, Patrocli patria: alij Epicnemedij in eadem Bœotia: alij Ozolæ à malo odore nuncupati, in Libya. His ergo Zephyriis Zeulucus, Spartanorũ & Cretenſiũ placita imitatus, qui à Minoe vetuſtas leges acceperũt, acerbiores leges cõſcripſit, pœnáſque iure debitas, iuris atq; iniuriæ regulas ſcripto præfiniuit, vt metu iudiciorum & pœnarum à criminibus abſtinerent. Antea enim omnis animaduerſio criminis, non ſcripto iure, ſed iudicis arbitrio edebatur. Poſtea Athenienſes à Dracone & Solone ſcriptas leges in Prytaneo ab eo fixas & propoſitas, iuráque & iudicia acceperunt Demũ Romani moderando iura, ſummis infimíſque æquando, illorũ exemplo ſcriptas promulgarunt. Et ſicut Cretenſibus Minos, ſic Zoroaſtes Bactrianis & Perſis leges dedit, Charonda Carthaginenſibus, Zamolxis Scythis, Plato Magneſiis & Siculis, Ægyptiis verò Minas, Triſmegiſtus, & Bocorus, Thebanis Philolaus, Andronodotus Chalcidenſibus qui in Thracia ſunt. Protagoras autem Thuriis, quibus poſtea abrogatis & inductis, Metellus deuicta Creta, illas cum Romanis commutauit. Lacedæmonij verò nõ iure ſcripto, ſed moribus tantùm vſu annorum comprobatis, pro lege vſi ſunt. Ideo Lycurgus leges ſcriptas Spartanis nullas dedit, ſed omniũ conſenſu mores, tanquã ſi lex edita fuiſſet, experiundo obſeruarũt. Indi quoq; literas non nouere, ſed æquiſsimos mores, leges vice habuere: hique adeò tenaces fuere, vt omni ſcripto iuri anteirent. Sed quæ priſcis inſtitutis per cõditores Romani iuris eiſdem tabulis ad verbũ ſcripta fuerint, parum comperta ſunt, quũ ad manũ non ſint, nullique annales extent, nulláque monumenta vetuſtatis: niſi quòd pauca quæ ad morũ di

Leges ſcriptæ à quibus primũ propoſitæ.

Zeleucus.

Legũ latores diuerſarũ gentiũ.

Lacedæmonij iure ſcripto nõ vtebantur.

Indi.

Quæ ſolimmxij tabulis ſcripta, parum cõpertum.

ſciplinam & iudicia ſpectant, interciſè autores produnt.
Hermodorus. Extántque(vt multi aſſerũt) Hermodori Epheſij legum decemuiralium primi interpretis ſcripta relata, cuius ſtatua ob id fuit in comitio erecta. Ex quibus pleraque explorate & ſatis vtiliter, quædam duriter & inhumanè, nõ nulla remiſſe & leniter videntur conſtituta, quorum aliqua probanda, multa velut immitia & agreſtia refellenda ſunt, niſi forte multo æuo interciſos & reconditos illius ſenſus non tenemus. *Quædã ex xij. tabulis relata.* Ex his non alienum fuerit aliqua, licet nimis peruetuſta & obſoleta, annotaſſe: nam faciem carpere, & genas radere vnguibus, mulieres percõmodè vetabant: neque magicis artibus ſegetẽ ex alieno traducere, neque defunctorũ corpora in vrbe vri aut ſepeliri vtiliter ſanciuerũt: eiulatúſque & flebiles queſtus quotidianáſque lachrymas, & cantus lugubres in funeribus inhibuere: ſicut à Solone conſtitutũ fuerat. Verba ex ea lege hæc ſunt: Faciem ne carpito, néve alienam ſegetẽ pellexeris mulieres genas ne radunto, néve leſſum funeris ergo habento, in vrbe ne vrito, néve ſepelito. Tũ ſi quis in ſuo arborem pangit, à vicini fundo quinque ſaltẽ pedes abeſſe voluit, in hæc verba, Si quid in agro plantaueris, quinque pedes à vicino abeſto: Si ficũ aut oleam, *Carmine euocabãtur fruges.* pedes nouem abeſto. Quòd autem alienã ſegetem pellicere veneficiis lex vetuit, ideo cautum eſt, quod carmine euocari fruges, & alio transferri veteres credidere: quod ne liceret ad alterius iniuriã condere, etiã lege ſanxerũt. *Sanctio de patribus et ga filios, & contra.* In ſuper filios ſub patris iure eſſe, illóſque victus neceſſitatiſve cauſa patrio iure vendere, & preciũ quæſtui eſſe, vſque ad tertiam auctionem, néve id fraudi ignominiæve eſſet, neque filiis quicquã in bonis eſſe, patribus viuẽtibus, voluere, niſi patrio iure emancipatione ſolutus foret, aut ſe iubente ſponſam filius duxiſſet, quod antea à *Modus vẽdendi pueros aut mãcipia.* Numa Põpilio cautum fuerat, quem etiã pater occidere poterat. Sed quũ à priſca illa ſeueritate poſtea deſiuiſſent ſequuti interpretes ius naturæ ſequuti, cauerũt, vt liberi parentes alant aut vinciantur. Quã emancipationem, ſeu cuius rei alienationẽ, ſecundũ formulas antiqui iuris ita fieri iubebat, vt non minus quinque teſtibus Romanis, quibus, & libripende, qui libram æneam tenebat, is qui mancipiũ accipit, æs tenens, ita dicat: Nunc ego hominẽ

ex iure quiritū, meū eſſe aio: poſt quæ verba, ære percutit libram, atque illi æs dat. à quo mancipium accipit, quaſi per imaginariam venditionem precii loco, in ius ſuum & ditionē vendicaret de alterius manu. Quæcunque igitur alienatio duodecim tabulis haud aliter niſi hac ſolēnitate fieri iure poterat, aut ceſſione, quæ fieret apud magiſtratū pop. Rom. vt cui res iure ceditur, rem tenens, ita vendicet: HVNC ego hominē ex iure Quiritum meum eſſe aio: mox prætor interroget eum qui cedit, an cōtrà vendicet. Quo negāte aut tacente, ei qui vendicarat, rem addicit. Idque legis actio dicitur, quia traditione pura ceſſio rei mancipi non explicabatur. Quare vſurpatur, vt in emptione rerum quæ mancipi ſunt, libra interponeretur & libripens. Si tamen filius è muliere quæ vulgato corpore quæſtum fecit, & non iuſtis nuptiis editus, aut à patre nullis foret artibus inſtructus, lege Solonis patrem alere minimè cogi poterat. Glandē quoque ſuam in alienum fundum procidētem, vt liceat tollere in alieno, quique iniuria alterius arbores cecidiſſet, in ſingulas ſiclos æris vigintiquinque pœnam ſoluere cogebat. Tū inter iura ſtillicidiorū & parietum, ne quis ædibus tignū iniunctum eximere cogatur, ſed duplum pro eo præſtari, néve quadrupes pauperiē alteri faxit, ſed dari animal pro noxa, aut eius offerri æſtimationem lege cauebatur. Quod à Solone ſtatutum erat, vt ſi canis morſu affeciſſet quippiam, quatuor pedum capiſtro nexus dederetur, quod de omni quoque pecore ſancitū eſt. Iiſdēque legibus quoties de alicuius ſtatu cauſa agitur, vt liber an ſeruus ſit, in dubiū veniat, dari vindicias ſecundum libertatem aut ſeruitutem cauebatur. Vtque ad agrum meum per tuum eunti via mihi pateat, quæ in porrecto octo, in afractu ſedecim pedū foret. Dari autē vindicias ſecundum libertatem tunc dicebatur, quum prætor ſuper aſſertione liberi capitis, aut ſeruilis perſonæ, quem aſſertor ſeruū aut liberū dicit, de quo ambigitur, datis induciis decernit edicto, ne interim aſſerto vis inferri valeat per aſſertorem, ſed in libertate qua fungitur, maneat. Cùm verò prætor aſſertum in ſeruitute pro ſeruo teneri apud aſſertorem interim iubet, vindiciæ ſecundum ſeruitutem dicuntur dari. Furta quoque eadem lex vſque adeò auerſata eſt,

Legis actio

Filius meretricis aut artibus nō instructus patrē alere non cogebatur.

De ſtillicidiis & parietibus.

Vindiciæ ſecundū libertatem.

De vindiciis vide l. 2. §. initiū. ff de orig. iur.

Vindiciæ ſecundum ſeruitutē.

Lex de furibus l. ſi pignore. § finem. ff de fur.

& tam ſeuera correctione plectit, vt furem manifeſtũ in ſeruitutem tradat illi cui furto quid ſubtractum foret. Furem verò nocte deprenſum, quoquo modo: die verò, ſi telo ſe defenderet, & demũ cum clamore occidi permiſerit, in hæc verba: Si nox furtum factũ ſit, ſi in aliquis occiſit, iure cæſus eſto.

Furta per lancem & licium concepta.

Furta quoque per lancem & licium concepta, velut manifeſta, ſeueriori pœna puniuit.

Spartanis furta impunita.

E diuerſo Lycurgus Spartanis furto impunito eſſe voluit, quò magis acuerentur ingenia, animóque eſſent vegeto & ſolerti, exẽplo Germanorũ & Ægyptiorum, qui furta legibus inulta reliquere. Si tamen ſacerdoti exhibita fuiſſent, furi ablatæ rei pars lucro accedebat.

Cardaces.

Apud Perſas fuere Cardaces, quibus nullus erat rapinis modus. Nam per occaſionẽ & licentiam rapto viuere permittitur. Fertur tamen Dionyſius ſenior, quum ſceleris conuictos grauius puniret, illos qui veſtes furabantur, impunè abire iuſſiſſe.

Scytæ.

Cõtrà verò apud Scythas, quibus nihil erat furto grauius. Seueriſſima enim plectebãtur pœna, qui turbato gentiũ iure, de poſſeſſione dominos euerterẽt.

Indi.

Indi quoque à rapinis velut contra hominũ ſocietatem, contráq; diuinum humanúmque ius magnopere abſtinuere, adeò vt ſiquis vectigal furatus eſſet, capite lueret:

Tauroſcythæ.

tametſi Herodotus autor ſit, Tauroſcythas furandi licentia ſibi victum quæritare.

Solonis ſanctio.

Id quod Solon apud Athenas ſanctionibus magnopere vetuit, cauens vt ſiquis quod non poſuiſſet, tolleret, tanquam improbus pœnas daret.

Draconis lex.

Præ cæteris Draco legumlator, vt ab alieno omnes manum abſtinerent, furta tam moroſiſſimè pẽſitauit, vt eũ qui ſtercorandi cauſa, ſtercus bubulum abſtuliſſet, aut olera, capitis ſupplicio afficeret: cenſuítque furto teneri etiã qui iumentum aliorſum, quam à quo vtendũ acceperat, deduceret.

Lycii.

In Lycia ferunt conſtitutũ, vt ſi liber homo quippiam furatur, libertate amiſſa, ſeruus cogatur eſſe & mãcipium.

Alexander Seuerus.

Alexander quoque Seuerus adeo vindex furtorũ fuit, vt præter ſeueriſſimas pœnas, nullum raptorem aut furem ſalutationi admiſerit, illóſque velut nequiſſimo è conſpectu ſummouerit.

Furta per lancem & licium.

Dixere autem furta per lancẽ & licium, quod fures qui in alienas penetrabant ædes, plerunque (vt eſt ſagax furum ſolertia) licium ferebant, quo furta alligarent, & lancem præ oculis, ne innoteſcerent.

Eadem quoque lex cœtus nocturnos & coitiones in vrbe nocte fieri vetuit: quod lapſu mox tēporis obliteratū, poſtea Gabinia lege innouatum fuit. Noctémq; ita lex definiuit, vt poſt ſolis occaſum noctem eſſe decernerent.

Noctis definitio ſecūdum legem

Verba legis hæc ſunt: Ante meridiem cauſam coniicito, quum perorant ambo præſentes: poſt meridiem præſenti litem addicito, ſi ambo præſentes. Sol occaſus ſuprema tempeſtas eſto. Venditæque rei & traditæ, niſi perſoluto precio vel ſatisfacto, haud aliter rem ad emptorem trāſferri voluit. Furtiuæque rei vſucapionē & dominium inhibuit.

De rerum venditionibus.

Quo etiam iure cauebatur, in rebus vendūdis ea præſtari oportere, quæ eſſent nuncupata, ita vt pacti & conuenti ſtetur formulæ: quæ qui inficiatus foret, duplicem ſubiret pœnam. Quod mox à iureconſultis, qui formulas de dolo malo inuenerunt, cautius ſtatutū eſt. Nā in re vendita ſiquid eſſet vitij, quod emptor ignoret, venditor ſciat, reticentiā quoque mulctari iuſſerunt.

Reticentia in venditione mulctanda.

Erat tamen lege cōſtitutum, vt ſi quis peteret quod inficiaretur dubia argumentorum fide, ambo, petitor, & reus æreos quingentos apud pōtificem deponerent, quod iuramentum dicebatur: & demum re diſcuſſa, victor pro quo iudicium ſtaret, nummos reciperet: victi verò, ad ærarium ferebatur.

Iuramentū per pecuniam depoſitam.

Et tametſi lege duodecim tabularum, vſucapione biennali fundi dominium tranſiret ad emptorem, nihílque de vrbanis caueretur prædiis, iureconſulti poſtea legā interpretati, idem placitum iuris æquitate ad vrbana tranſtulere. Qua etiam lege cautum fuit, vt veſtibulum ſepulchri, ſicut ſepulchrum, vſucapere non liceret. Frugem quoque alterius aratro quæſitam nocte pauiſſe vel infame carmen propoſuiſſe, puberi duodecim tabulis capitale fuit: impuberi verò, prætoris arbitratu fuſtis pœna. Eúmque qui hoſtem concitaſſet, aut opē tuliſſet, capite puniuit. Furti quoque noxalis actio, lege duodecim tabularum conſtituta erat, vt ſi ſeruus quadrupéſve furtum damnúmve admiſit, vel fraude aut perfidia quid patrauit, dedendo ſeruū aut quadrupedem liberetur dominus. Quod ſi ſeruus equúſve meus in ſtadio coronam meruiſſet, domino deberi cauebatur, his verbis: Qui coronam parit ipſe, pecuniámve, eius virtutis ergo arguitur, quam ſeruus equíve meruiſſent. Et hæc omnia ſapiē-

Furti actio

Leges 12. tabularum circa vltimas voluntates.

tia prope ſingulari eiſdem tabulis ſancita & ſacrata fore. Nec tantum circa corrigendos plectendóſque mores, ſed circa vltimas voluntates,& bonorum ſucceſsiones teſtamento debitas,& ad parentum bona admiſſionē, eiſdem tabulis iura perſcripta ſunt. Nam maſculos æquè ac fœminas ad bona parentum pariter vocauit, eóſque ſiue teſtamento valido,ſiue nullo:nec ſolum natos, ſed poſthumos,inuitos & neceſſarios hæredes eſſe iuſſit, próque hæreditariis portionibus legata diſtribui voluit. Quod olim Ephialtes Ephorus Lacedæmoniis lege prohibuit: nam rogationem tulit nimis inſolentem, vt liceret patri, filiis omiſſis, extraneos ſcribere ſucceſſores, hoc agēs, vt filium quem odio proſequebatur,exhæredaret. Solon verò,niſi extarent filij,quos teſtator voluit, ſcribi hæredes iuſſit pro voluntate. Apud Arabes lege cauetur,vt fratres gentilium hæreditatum ſucceſſores antecedant filios, quia natu grandiores ſunt. Lycij populi filias, non filios, hæredes nuncupant,& à matribus cognomenta ferunt: qui etiam apud Cantabros vetus erat mos, vt maribus omiſſis filias ex aſſe inſtituant. Germanis verò de bonis teſtari non licebat:ſed ſi liberi extarēt,ad inteſtati patris hæreditatem admittebantur:ſi minus, proximiores propinqui. Apud Æthiopes ad regni ſucceſſionem,nō regis, ſed fratrum filij vocabantur. Proditum tamen memoriæ eſt,Metelli filios Romæ à patræ hæreditate excluſos, teſtamentum tamen irritum non feciſſe,ſatius arbitrati,bonorum extorres fieri,quàm qualemcunque patris volūtatem nō tueri. Non ſic Hortēſius orator, & Fuluius Flaccus. Nam ſceleſtiſſimos filios, & parricidii conuictos, quamuis bonis ſe abdicaturos iuraſſent, hæredes tamen bonorum reliquere. Attilia verò Variola cum à patre octogenario hæreditate excluſa eſſet, centumuirali tamē iudicio ad patris bona admiſſa fuit, pro eo quòd vndecimo pòſt die nouercam ei ſuperduxerat,velut decrepitus pater ætate deſiperet. Libertorū quoque hæreditatē, & tutelā filiorū, ſi inteſtati deceſſiſſent, ad patronū pertinere. Quibúſque tutor datus nō eſſet, proximos agnatos,velut fide & conſtantia ſingulari, ad tutelā & curam aduocauit. Fuitque apud Thurios lege cautū, vt bonorū & fortunarum pupilli, agnati proximi curam agerēt: ip-

Ephialtis rogatio.

Solon.

Arabes.

Lycij.

Cantabri.

Germani.

Æthiopū regni hæreditas.

Libertorū bona.

Tutores.

Thuriorū lex.

ſius verò educatio, & morum inſtitutio, maternis affinibus daretur. Solonis tamen lege cautum fuit, ne is tutor eſſet, ad quem poſt obitum, pupilli bona redundarẽt, nequa fraus, neu quis dolus cõpoſitus pupillo exitio forẽt: quæ tutela fiduciaria dicta. Quippe fiduciam is habere dicitur, cui res aliqua mãcipatur & creditur, vt haud multò illam mancipanti reddat. Eos Lacedæmonij πρόδικους nuncupant, qui alterius tutelam curámque ſuſcipiunt. Apud Indos lege cauetur, vt patre defuncto, filiis tutores duo, qui illorum curam agerent, peregrini, non ciues dẽtur. Atque ſi nemo ſuus hęres patri exiſteret decedẽti, proximos agnatos hæredes iuſſit eſſe, his verbis: Agnatus proximus familiam habeto. Si tamen capite minuti eſsẽt illos ad bona decedentis lex non admittebat. Patronúmque ad bona liberti tunc demum peculiúmque admiſit, ſi nemo ſuus hæres foret. Suſpectúmque tutorem à pupilli tutela amoueri, furioſóſque & prodigos, quíque patrimoniũ profuſis ſumptibus debacchãtur, in agnatorum tutela & cura eſſe voluit: quibus etiã bonorum adminiſtratio lege interdicta fuit. Viro quoque ab vxore diuertere, aut res ſuas ſibi habere, niſi cauſa legitimè cognita, eiſdem tabulis vetabatur: quo diuortio nulla vxoris culpa ſubſequuto, dos integra repetebatur. Si verò culpa ineſſet, vſque ad dimidium dotis in ſingulos liberos ſexta à marito retinebatur. Interdum ſi diuortium fieret, quod melius æquius eſſet, apud virum manere: quod verò non eſſet melius æquius, id vxor poſt diuortium vendicare iubebatur. Quòd ſi in cõfeſſum aut iudicatum lis data foret, triginta dies exoluendo debito præfixi fuere. Verba legis ſunt: Æris confeſſi, rebúſque iudicatis, triginta dies iuſti ſunto, poſt deinde manus iniectio eſto. Quod ſi clientem, aut eum qui in fidem patrociniũque venit, quiſquam nequam & improbus fraude aut dolo fruſtraretur, eum lex haud ſecus puniuit, ac ſi capitali iudicio eſſet affectus, in hæc verba: Patronus ſi clienti fraudem fecerit, ſacer eſto. Neque enim leui animaduerſione dignum cenſuit eum, qui fidem labefactaſſet, quíque fruſtraretur illum, qui in ſuam fidem & clientelã venit, ſéque illi commiſit & credidit. Nam clientem qui tutelæ patroni ſe commiſit, chariorem haberi quã propinquos

Solonis lex

Tutela fiduciaria.

πρόδικοι

Tutores duo filiorũ apud Indos

Capite minuti ad hæreditatem nõ admiſſi

Diuortiũ.

Solutio debiti.

De patronis erga clientem.

Perſarũ & Indorũ lex

affinéſque, veteres voluere: id quod Perſis & Indis magni criminis inſtar erat, quorũ lege cauetur, vt qui clienté decepiſſet, quíque ter mẽdacio abuſus fuiſſet, illi per omnẽ vitam ſilentium indiceretur: nullóque magiſtratu aut honore dignus haberetur. Artaxerxes quoque mirifice mendaciũ auerſatus fuit, adeo vt mendacis hominis linguã triplici clauo affigi iuſſerit. Fertur Epaminundas tam ſe verus veritatis cultor fuiſſe, vt ne ioco quidẽ quãdoque mentitus ſit. E diuerſo Ægyptiis nullus mentiẽdi modus ſummáque mentiendi impunitas erat. Eadẽque lex, vt ex duabus pluribúſve ſententiis decretíſve quoties ancipiti res cõtentione diſtrahitur, ſemper vt antiquo abroget nouum, vtque poſtremũ quod populus iuſſiſſet, id ratum foret, ſancitũ voluit, & pleráque notatu & ſcitu digna: quæ omnia perpenſo iudicio & librato moderamine, à priſcis legum conditoribus cõmodè cõſtituta ſunt: quorum argumento conijcimus, quàm examinato modo priſci iuris interpretes ſcita legum promulgarunt. Contrà verò multa incurioſè & ſubruſticè, partim inſolenter & inhumanè, non probabili, nec recto iudicio eadem lege decreta videntur & conſtituta, quæ forſan aut ſegniter peruiſa, aut negligenter animaduerſa fuere: nam de qua re iudicio diſceptabatur, in re præſenti & apud prætorem exhibita, ex lege duodecim tabularum correptio manus fiebat, quod ex iure manu conſertum dicitur: atq; de ea niſi coram exhibita, minime decerni, aut iure agi lege poterat. Quódque ſi homo in iudiciũ citatur, & morbo aut ſenio affectus, ad ingrediendum inualidus foret, iumentum aut plauſtrum lex dari iubebat, quo æger ille forte ſpiritum exhalans, ſupremis annis ſiſteretur: videlicet nondum per patronos & aſſertores aut ſponſores agendi forma cõſtituta: cuius verba adſcripſi: Si in ius vocat, ſi morbus cuiáſve vitium extitit, qui in ius vocabit, iumentum dato: ſi nolent, arcerem ne ſternito. Id quod lege Elia poſtea fuit ſublatum, cautúmque vt locuples in iudicio clienti adeſſet, in hæc verba: Aſſiduo vindex aſſiduus eſto. Dixere autem aſſiduum, qui pluribus aſſibus & fortunis locuples foret. Nec minus ſeuere quàm duriter: quòd ſiquis conſulto aut caſu, alterius membrum rupit aut ſecuit, è pacto talio pœna erat. Tum quod ſimile

Mẽdacii deteſtatio, & contra.

Mendacia in iure ſecũdum varias ſpecies variis modis puniuntur.

Nouum antiquo abrogat.

Quædã inciuiliter et incurioſe decreta.

Ex iure manu conſertum.

Aſſiduus.

monſtri eſt,& omnem exuperat ſecordiam: Si ob æs alienum creditori debitor additus foret, poſt diſtractum patrimonium, re familiari deſtitutus, póſtque vincula & catenas, membra eius breuiſſimo laniatu ad creditorum libidinem diuidi iubebat, iniquiſſimo decreto ſæuæ atrocitatis immanitatíſque. Verba legis ſunt: In ius ducito, ni iudicatum faxit, aut ſe vi & iure vẽdicat, ſtatim ducito. vincito, aut neruo & compedibus quindecim pondo, nec minore: ſi volet, maiore vincito: ſi volet, ſuo viuito: ni ſuo viuit, qui eum vinctum habet, libras farris indies: ſi volet, plus dato. Tertiis nundinis parteis ſecanto, ſi plus minúſve ſecuerint, ſine fraude eſto, & infrà. Hanc verò legem Athenis Solon antea abrogarat: nam corpus pro re addici, aut ſuper eo fœnerari ſanctionibus vetuit, quæ lex Seiſachtheia dicta, quaſi oneris leuamen, qua antea cauit, vt præter bona debitoris, in tergum & corpus nulla vexatio eſſet: ſicut poſt xxx. tyrannos, parta libertate, Athenienſes Amneſtiam, hoc eſt, malorũ obliuionẽ, legem edidere, qua veterũ admiſſorũ impunitas dabatur. Idem ab Ægyptiis cautum affirmãt, vt vltra res & bona debitoris, nulla in corpus animaduerſio foret: nam pecuniæ creditæ bona, non corpus dixere obnoxium, quib⁹ in vſu erat, vt defunctorum corpora vnguentis delibuta, ac ſi viui eſſent, creditori oppignorarẽt, & ſuper his fœnerarentur, magno dedecore illorũ qui conſtituta die non reluiſſent. Poſt aliquot verò tempora ab Athenienſibus cautũ fuit, vt ſi litem pater non perſoluiſſet, filius exoluere, & vinclis publicis interim detineri cogeretur, ſicut de Cimone & aliis traditur. Apud Bœotios qui æs alienum non diſſoluit, in foro ſedere cogitur, & circunſtãte plebe, in os & ora corbem accipere: qua nulla fuit ignominia maior. Indis verò qui creditũ moratur, à creditore reus agitur: mox præfixa die, ſi non ſoluit, manu trunca, & oculo effoſſo, morte afficitur. Apud Piſidas quoque de abiurato depoſito maximũ erat iudiciũ, vt abiurans facinus morte lueret, Nec minus ſeuere, quod falſum teſtimoniũ dixiſſe conuinctũ, de ſaxo lex deiici iubebat: quod ab Ægyptiis ductũ facilè crediderim, quib⁹ omne periuriũ & veri ludificatio, diis abiuratis, morte luebatur, quod deos vnà atque homines offendiſſet. Mox ſubſequutis legibus, mi-

Lex crudelis in debitores.

Seiſachtheia.

Amneſtiæ lex.

Ægyptij.

Defunctorũ corpora oppignorata.

Athenienſes Bœotij.

Indi.

Depoſitum abiuratum

Falſi teſtimonii conuictus.

Periurii conuicti.

tior pœna periurio data eſt, quarum verba ſunt: Periurij pœna diuina exitium: humana, dedecus violati iuſiurandi eſto. Apud Indos verò de periurio conuictus, manuũ pedúmque digitis & extremis membris decurtabatur. Iudicem quoque aut arbitrium iure datũ, conuictum ob rem iudicandam pecuniam accipere, aut qui turpe iudicium nundinatur, non minore ſeueritate capite puniuit: cuius rei cauſa poſt aliquot ſecula M. Cintius legem tulit ad populũ, qua cauſidicis munera ob patrocinia largiri vetuit, ſæpiuſque lege repetita poſtea Claudius iuſſit, vt ſine patrono quiſque vitæ rationem redderet. Contrà verò in eũ qui inſigni cõtumelia quempiam affeciſſet, tam leuam mulctam dixit, vt illi qui ſumma turpitudine fœdatus erat, vltra vigintiquinque æris mulctam conuiciãs non deberet, vt tantulo impendio ſumma iniuria lueretur. Verba legis ſunt: Si quis alteri iniuriam faxit, vigintiquinque æris pœna ſunto: Si quis tamen occentauiſſet, aut carmen condidiſſet, quod infamiã faceret flagitiúmque alteri, capitale ſit. Solon verò ſeueriori diſciplina coercuit iniurias: nam pro conuicio popularem voluit actionẽ dari, ita vt cuiuis agendi facultas foret. Cúmque maſculorum progeniem ad parẽtum bona ſine diſcrimine lex vocaret: illos qui per fœminini ſexus neceſſitudinem pariter ſunt coniuncti, ita oſos habuit, vt nec inter matrem & filiam ius ſuccedendi daret. Et quum propter membrũ ruptũ factúmve talionem conſtituerit, his verbis: Si quis membrũ rupit, in eum talio eſto: illi qui alteri os fregit, quum ea corporis pars ſanctior in homine ſit, ob id admiſſum nimium tenuiter pœnam dixit, cùm propter oris dignitatem ſeueriori pœna vindicandum foret. Decedentium quoque voluntates ita lex fouit, vt omne patrimonium, & quicquid in bonis eſſet, teſtatori legare permiſerit, nihil apud hęredem qui onus aditionis habet ex defuncti ſubſtantia remanente. Verba legis ſunt: Vti legaſſit ſuæ rei quiſque, ita ius eſto. Et pleraque hoc genus quæ acerbiſſima, dura nimis & aggreſtia viſa ſunt. Quod autem lex, ſi cliẽs morbo ſontico impeditur quod minus ſiſti valeat, iubet diẽ iudicij eſſe diffuſum, ex bono & equo factum crediderim, Siquidem ſequuti iuriſconſulti legẽ XII. tabularũ interpretati, morbo impedito,

Iudicis corrupti pœna

Cintii lex

Cauſidicis munera nõ danda.

Contra eos qui contumelia aliquem affeciſſent.

Carmẽ infame edidiſſe.

Solon.

Inter matrem & filiã ius ſuccedendi negatum.

Talio.

De voluntate decedencium.

iudiciorum tempora dilabi voluere. Sed cùm omnis illa decemuiralis ſeueritas, ac triſtis & inhumana ratio tam lege Ebutia quā aliis edictis, penitus inducta, fuerint, poſtea ſequuti iuris interpretes, miti & tractabili ratione eaſdem leges indefeſſo ſtudio interpretati, abrogatis his quæ duriora, quæ verò æquiora videbantur, ſequuti propoſitas controuerſias vberius explicarunt: itaque effecerunt, vt graui perpenſa iudicio, æquiſſima nobis iura ſanctiſſimáque hodie tradantur.

Sacrum ſeptimontium in quibus locis vrbis fieret, quóve ſeptem colles vrbis ſint, quæve in illis præcipua dignationis loca forent.

CAPVT XI.

SEptimontium feſtum agere Romanos, quod ſeptimus vrbi collis additus foret, apud autores legimus: quo tempore in ſeptem locis ſacrum fieri Varro ſignificat, Palatio, Suburra, Velia, Fagutali, Cælio, Oppio & Ceſpio: quo die per vrbem vehiculis ferri criminoſum erat, qui Paganalia dictus, quòd non populi, ſed montanorum & agreſtium dies feſtus erat. Quod enim in palatio ſacrum fiebat, Palatiar, ſicut in Viminali, Fagutal dictum eſt. Sicut inter vrbis colles Capitolinum fuiſſe præcipuum nemo dubitat, qui Saturnius ab Arcadibus, qui ea loca incolebant, primò nuncupatus, portámque illic excitati caſtelli Saturniam habuit, phanúmque Saturni in Capitolij faucibus, quod ærarium populi Romani fuit: qui etiam Tarpeius à Veſtali oppreſſa armis, poſtea Capitolinus ex hominis capite inuento dum templi fundamenta effodiunt, denominatus eſt: in quo præter Iouis optimi max. templum, Iunonis Reginæ & Mineruæ ædes fuere. Tria enim ſacella paruo diſtincta ſpatio viſebantur, medium Iouis tonantis, ad dextram Mineruæ, ad ſiniſtram Iunonis. Quod quidem Iouis templum ſemper Sabinis patuiſſe traditum eſt ex fœdere quod inter Romulum & Tatium ictum fuit. Iuxta quod ſacri anſeres, qui peruigiles excubitores erant, affluenti cibo paſcebantur. In eóque fœdera cum Carthaginenſibus icta & innouata, & cum Attalo Pergami rege, æneis tabulis, pactionéſque & priuilegia, ſenatuſconſulta, plebiſcita, & immunitates vſque ab exordio vrbis cū exteris gētibus

Septimontium feſtū. *Sacrum in ſeptem locis fiebat.* *Paganalia* *Palatiar.* *Fagutal.* *Capitolinus prius Saturnius & Tarpeius dictus.* *Templa in Capitolino & iuxta.* *Anſeres in Capitolino iuxta Iouis tonantis templum.*

Quæ in capitolio ſeruabantur. inita ſeruabantur: quę non modò in tabulis, ſed in clypeis quoque quandoque ſcripta fuere. Siquidem fœdus Gabiorũ cum Romanis, in corio bouis rotũdo inſtar clypei deſcriptum viſebatur. Fidei quoque & Termini templa *Alia templa iuxta Capitolium* iuxta erant: Martis verò & Iunonis Monetæ in arce, cuius ſolum, domus M. Manlij Capitolini pernicioſi ciuis fuiſſe traditur: qui nouarum rerum cupiens, regnum appetere aggreſſus eſt, in quem fuit iuſta animaduerſione *Iouis ſimulacrum.* vindicatum. Quę quidem arx Capitolio adhæſit: excubiis vallóque circundata, in qua ſitum erat Iouis ſimulacrum *Omnia deorum ſimulacra in Capitolio.* ab ortu vrbis è cupreſſo. Mentis quoque & Veneris Erycinæ, atque Opis & Iuuentutis ædiculæ inibi fuere: atque omnia deorum ſimulacra, in Capitolio fuiſſe produntur, *Curia Calabra.* inter quæ ara Iouis, Piſtoris, & Veneris Caluæ, quam ſub tecto nominare religio non ſinebat, ibíq; atrium publicum, & curiam Calabrã, quæ caſæ Romuli proxima fuit, vbi minor pontifex feſtos enunciabat dies, Aedémq; tonantis Iouis ab Aguſto, nouámque aliam cuſtodi Ioui conditam à Domitiano, autores memorant. Quę curia & *Caſa Romuli:* Romuli caſa in memoriã vetuſtatis è culmo fuit & ſtramentis, quo mos veterum & humilis ille cult⁹ notaretur: *Areopagus* ſicut Areopagus Athenis ad antiquitatis exemplar luto & palea tegebatur. Hunc montem auſpicatò conditum *Capitoliũ exuſtum à Sylla reſtitutum.* poſt incenſam à Gallis vrbem, quaſi propugnaculum imperij, ſaxo quadrato cinctum fuiſſe memorant, quem Horatius Puluillus vnà cum templo dedicauit. Interiecto deinde quadringentorum & quindecim annorum ſpatio, incendio abſumptum Sylla reſtituit. Mox magnificis operibus & imaginibus magni ſumptus exornatus mons fuit, præcipuè Iouis & Apollonis ſtatua cubitorum triginta à Lucullo ex Apollonia Ponti vrbe tranſlata, quem deinde reſtitutum Quintus Catulus dedicauit, quod v*Capitolinus in Vitellij ſeditione euerſus.* num ſuæ felicitati defuiſſe Sylla teſtatus fuit. Sed quum rurſus in Vitellij ſeditione, diſſidentibus prætorianis à plebe, ciuili rabie eſſet reuerſus, Veſpaſianus illum denuò reſtituere egreſſus, non perfecit, morte præuentus: de*Capitolia itẽ in aliis locis.* mum Domitianus in imperio reſtitutum conſecrauit, Sed præter hoc fuit aliud capitolium Capuæ, arx muni*Byrſa.* tiſſima, aliud Beneuentuti: ſicut apud Carthaginẽſes Byrſa opus inuictum late proſpectant, Æſculapio (vt ferunt) dicatum,

dicatum,quod erat Carthagini inſtar Capitolij. Et apud Argos arces duæ, ex quibus Lariſſa egregiè munita. Et Corinthi Acrocorinthus munitiſſimus vertex qui vrbi imminet:atque Athenis Munychia & Cecropia, cui πόλις nomen,locus natura magis quàm opere ſeptus: nam Pelaſgicum(quę Athenarum pars editior erat)incolere ora culo moniti vetabãtur.Suſis autem Mnemonium,in Samo Cyathis & Amaſtris,iuxta Paphlagoniã Seſamis pro arce fuit & munimento,apud Heduos Bibracte, Brutiorũ Triuertes,Syracuſis Acradina, Meſſenæ autẽ Ithome. Quam Acrocorinthum Philippus ſi haberet, vtroque cornu bouẽ tenere Demetrius dictauit: ſicut Græciæ cõpedes Corinthum,Chalcidem & Demetriadem, idẽ philippus appellauit. Ars verò Thebana,Cadmæa dicebatur: Ægypti regum Memphis, Babyloniis Ptera, Hieroſolymis Meſade, Maſſilienſibus Epheſium. Palatinus verò mons Capitolio proximus,quin Arcades habeat autores, nemo dubitat,quem à Palantia vrbe Arcadię dictum autumãt,ipſũmque Aborigenes,& Reate profectos tenuiſſe:aut á balatu pecorum, ſeu Pale paſtorum dea,vel à Palatia Latini vxore, ſiue ad Hyperborea Palãtis filia, vel quòd ibi Pallas defunctus ſit, nomen ſortitum volunt. Cõſtátque prima fundamẽta vrbis ibi iacta, Romámque quadratam Romulũ fundaſſe Palatinúmque,ne oportunus iniuriæ foret,muniuiſſe.Poſtea ædem Victoriæ,& tẽplum Apollinis & Muſarum,quod magna mole conſtruxit,cum bibliotheca græca latináque Auguſtum addidiſſe: ibíque ſacellum deæ Viriplacæ, ad quod vir & vxor diſſidentes conuenire,& in gratiam æquiſſimis animis redire aſſuẽrant,ac Febris phanum,ædémque matris magnę quæ Berecynthia dicta eſt, ac templum Lunæ noctilucæ delubrũmque Iunonis ſoſpitæ, haud longè poſt extructa fuiſſe. Etiam lucus Veſtæ à Palatij radice, ad nouam vſque viam deuexus fuit:& Lupercal,vbi Romulus & Remus aliti ferũtur & educati. Regionémque Palatii ad capita bubula multos inibi nominaſſe,vbi poſtea ſacrarium fuit.Huícque regioni Germalia,ac Sacriportũ,& domum Scauri ſpectare,quam Clodius mercatus fuerat, & ad Sacram vſque viam portendi Varro ſignificat. Ibi quoque præclara domus Cn.Octauii,qui ex ea familia COS. fuit

Lariſſa. Acrocorinthus. Munychia. Cecropia. Pelaſgicũ. Cyathus. Amaſtris Bibracte. Acradina. Itgome. Cadmæa. Memphis. Ptera. Meſade. Epheſium. Palatinus mons vnde dictus.

Victoria ædes Apollinis. Muſarum. Viriplaca. Febris. Matris magna, Iunonis ſoſpita. Veſta lucus Lupercal.

Domus in palatino. primus: Craſſiq; oratoris, Q. Catuli, atque C. Aquilij, & *Iouis ſtatoris tẽplum.* Lepidi. Templum quoque Iouis ſtatoris in Palatij radice conſtructũ à Romulo, quo tempore inter Romanos & Sabinos pugnatũ eſt, multi aſſeuerãt. Ibiq; Ciceronis domus, quæ iuſſu Clodij demolita, in porticũ Libertatis trãſlata fuit, fuiſſe fertur: cui poſtea & Valerio Maximo ædes impenſa publica ædificatas ferũt. Ac Vitrubij Vacci, qui autor defectionis fuerat: quas dirutas vnà cũ bo- **Semoni. Iano.* nis* Semoni ſango cõſecratas. T. Liuius autor eſt. De Auentino autem, quòd ibi rex Albanorũ ſeu Aboriginum *Auentinus mons vnde appellatus* Auẽtinus, prælio fuſus & ſepultus, monti nomẽ dederit: vel ab aduentu, quòd cõmune omnium Latinorũ Dianę *Templa & ara in Auẽtino.* templum ibi erat, ad quod finitimi frequẽtes ventitabãt: ſiue ab aduectu, quod olim paludibus diſcluſus mõs erat ratibúſq; aduecti illuc cõmeabant: an ab Auente amne Sabinorũ, qui loca tenuere (vt Varro ſignificat) dictus ſit, incerta opinio eſt. Qui quidẽ collis modicè altus, duodecim ferè ſtadiorũ ambitu eſſe ferebatur. In quo præter Dianæ templũ, vbi boũ cornua ſuſpendebant, Lauretum, atq; Iunonis reginæ, & Mineruæ tẽpla fuere. Ibíque ædes Bonæ deæ, & Libertatis, quã ex mulctatitia pecunia Gracchus faciendã locauit. Forũmque piſtorium, & *Scalæ gemoniæ.* ſcalæ Gemoniæ, ex quibus damnati dabãtur præcipites: aráq; Ioui Elicio, ad eliciendos fulgurũ monitus, à Tullo Hoſtilio dicata: ac ædes Lunæ, Remoniũq;, quẽ locũ Remus ad inaugurandũ tẽplũ cepit, & Armiluſtrũ, vbi Tatius Romulo cõſors regni ſepultus erat: atque ara Veneris Myricæ, quam Murtiam vocant, fuiſſe traduntur. Illud planè conſtat, primos Latinos, capta vrbe Politorio *Latini Auentinum primi incoluerunt.* ab Anco Martio, Auentinum incoluiſſe. Procedẽte mox tempore, cautum fuiſſe, vt in Saturnalibus ad illum frequentes Romani commearent. Quódque ex ſeptẽ vrbis collibus, quum cæteri intra pomœrium ſint, ſolus ab vr- *Auentinus diu extra vrbem.* be diſcluſus, intra mœnia longo tempore admiſſus non fuit: ſiue quòd plebs eò ſeceſſiſſet, ſiue quòd Remo auſpicante, illic aues non addixiſſent, velut ominoſum, ex- *Cælius collis vnde dictus.* tra promœriũ fuiſſe. Cælius verò à Cælio* Iubenno Hetruſco, qui cũ non parua manu Romulo contra Latinos **Vibeno.* ducenti ſuppetias tulit, quòd ibi locũ & ſedem habuere, dictus cognominatúſque eſt, cui quondam Querculano

nomẽ, quòd multiplici quercu ſeptus muniretur. Quum verò Tullus Hoſtillius, Alba diruta, Albanos Romam traduxiſſet. Cæliũ vrbi addidit, quôdque frequentius incoleretur, ibi ſumpſit, regiam, ex quo ad plana vrbis leni cliuo, & prope æquus deſcenſus erat. In eo enim templum diui Claudij à Nerone demolitũ, poſtea à Veſpaſiano inſtauratum, magna mole conſtructũ erat: ibíque Mamurtæ domus, & Tetricorum ædes, Fauni, Veneris & Cupidinis templa fuêre, & Carnæ deæ ſacellum, quæ vitalia fouere dicebatur. Campúſque Martialis, in quo ſiquando Tiberis ſuperfuſus campum Martium inundaret, Equitia fiebãt. In eo quoque duo aquæ ductus, alter Claudij in Palatium, Caracallæ alter in Capitolium hodie viſuntur. Conſtat enim Romę aquarum multiplices ductus fuiſſe temporibus variis: nam præter Appiam, Ceruleam & Curtiam, fuit Anio vetus, Martia, Tepula, Iulia, Virgo, Alſietina quæ Auguſta, Claudia, & Anio nouus, quæ in vrbem influunt: inter quas Martia præcipuo nitore fluit, ex Fucino lacu defluens, quam P. & Quintius Martij Romam primi deduxêre. Cærulea verò & Curtia, à C. Cæſare & Claudio magno impẽdio, & ſubſtructionibus maximis, à quadrageſimo lapide ad vrbem ductæ fuêre. Inter quas Claudia ex Cælio monte in Auentinum perenni manabat fonte: cuius aquę ductus duos Caligula innouauit, qui ex fontibus Cæruleo & Curtio deducti, pro eo ꝙ illos Claudius nouo lapideo opere abſoluiſſet, Claudiæ dictę ſunt aquę. Alter verò Anio nouus, in plurimos & vberes lacus diuiſus fuit. Reliquæ à conditoribus, aut à locis denominantur, quarum hodie ductus ſumptuoſiſſimi operis licet inſpicere, partim extantes, partim collapſos & deformatos. Hunc montem (autore Tranquillo) quum multæ inſulæ in eo deflagraſſent, Tiberius Cæſar precio exhibito reſtituit, quem propterea Auguſtum ex ſuo nomine nuncupauit. Exquilias autem Seruius Tullius auxit: & vt loco dignitas foret, regiam ibi ſumpſit: quas quòd excultæ ab eo potiſſimè fuerint, Exquilias nuncupauit: tametſi ab excubiis regiis dictas nonnulli credant: anteà enim ꝙ ſexticeps erat, Ceſpius nomen tulit. Hic ex vrbis collibus ſolus duplici iugo & aggere munitur, quum reliqui ſingulis contenti ſint: ex quibus alter Ceſpius nun-

Quercuanus.

Templa, domus, & ſacella in Cælio.

Aqua ductus Romæ diuerſi.

Claudiæ aqua.

Exquiliæ.

Exquiliarum duo aggeres.

cupatur, alter Oppius: qui & lacum Fagulatem, hortos Mecœnatis,& Larium,& Querculanum, ſacellúmque & lucum Martis vnà complexus eſt. Malæ quoque Fortunæ & Iunonis Lucinæ tēpla, cuius feſta dies Calendis Martiis colebatur à matronis, quòd paturientibus opem ferret,& lucem daret. Extra verò Exquilias locus fuit, cui Puticolę nomen, vbi puteos in quos defunctorū publicè cadauera in ſubiectam foueam mittebantur, fuiſſe proditū eſt, exemplo Themeſtoclis, qui Melitæ templū iuxta domum conſtituit, in quo damnatorū corpora cum veſtibus & laqueis condebantur. Quirinalis quoque & Viminalis, quin inter ſeptē numerantur, nulla controuerſia eſt: ſed Quirinalis à Quirini phano, qui ibi colebatur, ſiue quòd à Curibus profecti loca tenuerunt, nuncupatur, qui Agonius,& porta que illuc ferebant, Agonenſis, quæ etiam Collina dicta. Cúmque in Quirinali diuerſi aggeres forēt, ſinguli ſua nomina ſortiti fuêre: nanque ex his vni Triceps ſos ad ædem Quirini, contrà quam ſacellum Semonis† Sangi viſebatur: alteri Salutari, ob Salutis ędē tertio Mutiali, ad ædē dei Diffidij, nomen erat, vt Varro inquit. In eo quoque Numa Pōpilius domum habuit, quę ad Auguſti tempora manſit incolumis, vbi & Primogeniæ Fortunæ templum, quæ Publica dicta eſt, ac Fidij Sabini dei, Salutis & floræ, templa fuêre. Habuítq; circum multa memoria dignum,& vallem Quirinalem, vbi Pōponij Attici domus, cui Tamphilinæ nomē, aliáſque domos clariſſimas. Viminalis verò, vel ab ara Iouis Viminei, vel quòd ibi viminū ſylua eſſet, denominatus fertur: vbi campus Viminalis, lucus Petelinus, & templum Iunonis Lucinæ. Qui quidem colles à Seruio Tullio poſt cenſum perfectū vrbi additi ſunt. Hic enim, adiecto Exquilino & Viminali, quod intermedij ſpatij eſt, ſtadiorū ſex, è Collina porta ad Exquilinam, turribus muniuit, & muro ſepſit, nequando excurſiones illinc fierēt, & hoſtiū præſidium foret: in cuius medio porta Viminalis nomen habet. Habuítque hortos Saluſtianos, qui præter amœnitatem, profuſiſſimi ſumptus erant. Poſt aliquot verò tempora ædibus pulcherrimis magnæ molis ornatus mōs fuit. Inter quas cōſpicuæ magnitudinis M. Craſſi domus, nec minore ſumptu C. Aquilij equitis iuris

Quirinalis collis vnde dictus.

Quirinalis aggeres. & nomina

† Iani.

Viminalis collis vnde.

Porta viminalis.

Saluſtiani horti.

ſcientiſſimi, qui primus de dolo malo inuenit formulas cuius pleraque extant egregiè conſtituta: necnon Q. Catuli inſtructas, aliáſque Romanorum ciuium ædes conſpicuas, in eodem colle annotauere annales.

Qui flamines primi Romæ fuerint, quódve flaminis officium, quibúſve eſſent cæremoniis addicti.

CAPVT XII.

NVma Pompilius ſummus religionum cultor, inter cætera inuenta & conſtituta, flaminē Iouis aſſiduum ſacerdotem legiſſe fertur, qui re & æſtimatione magna fuit, eúmque inſigni veſte, toga prætexta, & curuli ſella, ac lictore adornaſſe, duóſq; illi flamines adſciuiſſe, vnū Marti, Quirino alterum, genere famáque longè principes quibus ſacra faciendi & victimas immolandi datum munus erat. Poſt aliquod verò tempeſtates, aucta ciuitate, quū augeri ſacerdotia oporteret, quindecim flamines conſtituti fuere, qui omnes à diis quibus ſacra faciebant, cognomenta ſortiti ſunt, quorum primus Dialis, vltimus Pomonalis. Pomona enim pomorū dea eſt. Martialis verò, Viminalis, Quirinalis, Vulcanalis, Carmentalis, Falacer & Palatualis, ac Peciri flamē, Martiani ſodalis, & reliqui deinceps poſt Dialem fuere. Dialis enim, quòd Iouis ſacerdos foret. Furinalis à Furina, cuius etiā feriæ. Furinales. Falacer à Falacre pomorū deo. Palatualis verò, quia illi deæ in cuius tutela Palatium erat, ſacra faciebat, nomina cepere: poſt quos nonnulli ſex Cæſaribus in deos relatis, poſt funera flamines tributi ex Cæſarum nominibus, quorum ſacris præerant, denominantur: vt Martianus, Helianus, Antonianus, & reliqui. Erántq; curiales flamines, maiores: plebis verò, minores: nam præter præſcriptos, quum in ſua quiſque curia publica ſacra facerent, ſingulíſque curiis ſui miniſtri eſſet, à quibus ſacra populo dabantur, hi nimirum curiales flamines, eò quòd curiis præeſſent, dicti ſunt: ſingulis enim curiis bini præpoſiti erāt ſacerdotes, honeſti ordinis, moribus & virtute præſtantes, quorum nemo citra quinquageſimum annum inferior ætate fuit: qui niſi à collegio

Flamen. Iouis.

Flamines 15. & torū nomina.

Dialis.
Furinalis.
Falacer.
Palatualis

Fla. curiales.
Fla plebi.
Singulis curiis bini præpoſiti ſacerdotes.

nominarentur,ad flaminiũ admitti non poterant. Quippe ſacerdotes, niſi quos digniſſimos putabant, ad collegium nullos admiſere,admiſſique inaugurabantur: quo die auguribus,pontificibus, regi ſacrorum, & veſtalibus virginibus, cœnas opiparas magnificè apparabant, quæ adiiciales ſeu adipales dictæ. Nonnunquam verò pontificem maximum flaminem creauiſſe exemplis relatũ eſt: ſiquidem Cneus Valerius Faccus à Publio Licinio pontificè maximo Dialis flamen creatus, ſacerdotium geſſit magnificè, qui quum fuiſſet vita & moribus inquinatiſſimus,& parum ſecunda fama, poſtea ſumma religione & continentia Flaminio præfuit,magnóque honore & pudore ſpectatiſſimus euaſit. Sæpe tamen à dictatore flaminem proditum,plerunque à populo vel principe, comperimus. Qui tametſi proditus eſſet,non tamen ſacerdotiũ gerebat, quin à pontificibus prius eſſet in collegium cooptatus. Qui quidem, quòd pileum geſtaret, in quo virgula oleaginea modicum lanæ habens in ſummo inſtar fungi inerat, flamines quaſi filamines dicti ſunt: quem quum per æſtum ferre non poſſent,dempto pileo, caput ligabant filo, quòd nudo capite incedere fas non erat. Solus tamen inter reliquos flamines Dialis albo galero inſignis eſt, quem niſi ex ouis albæ tergore Ioui immolatæ fieri non decebat, vt eo inſigni à reliquis conſpicuus foret. Feſto tamen die flamen & ſi æſtu laboraret, filo dempto,pileum ſumebat: tunc enim filo ligaſſe caput,non ſatis erat. Quippe celebri die flaminem ſine pileo eſſe non conuenit. Eſt tamen obſeruatum inter flamines, Dialem aſſidue pileum lanámque geſtare, quum reliquis flaminibus tunc quum ſacrum faciunt,& feſta ac religioſa die cum pileo eſſe deceat. Si tamen mortem oppetere Dialem forte contingeret, tunc quum agit animam,cum pileo eſſe minimè conuenit,depoſito enim pileo decumbere,& animũ efflare oportebat. Aliter apud Ægyptios: nam ſacrarum literarum ſcriptores, qui loco flaminis ſunt, puniceum filum pro inſigni capitis, non pileum deferunt. Horum ergo in ſacrificiis deorum non minimum ius poteſtáſque fuit. nam quæ ſacra diis darentur, & quæ victimæ cæderentur, & quando exta offerrẽtur,& an perfecto ſacrificio litatum foret, enun-

Adiiciales & adipales cœnæ.

Fla. à quibus creẽtur.

Flamines vnde dicti.

Fla. dialis albo galero inſignis.

Sacrarum literarum ſcriptores loco flaminum apud Aegyptios.

Flaminiũ munus.

ciare debebāt:tum ſacrorum cura & cæremoniarum ad eos ſpectauit & pertinuit. Quod ſacerdotium non, ſicut auguris, perpetuum erat:ſiquidem ſi ſacra non rite feciſſet, aut neglectæ religionis flamen argui poſſet, ſeu aliquid aduerſus conſtitutum faceret, flaminio abire oportebat. Sulpitius enim flamen, quòd inter ſacrificandum apex prolapſus fuiſſet, ſacerdotio deiectus fuit. Caius etiam Claudius,& Cornelius Cethegus, quód exta victimæ perperam dederat, abire flaminio neceſſum habuit. Cúmque flamē ſacra diis dare,& hoſtiā immolare vult, flamineum puerum aut puellam iuxtà habebat,qui parati intentiq; miniſterio,& ſacrificanti præſtò forent, quæque exequenda,quæ patrij moris & ritus erāt, ſacris miniſtraret:quos non niſi ingenuos, patrimos & matrimos eſſe decebat.Cui ad ſacra eunti, præco præcimitator dictus,præire & præmonere ſolebat populo, vt dum ſacra fiunt,ab opere ceſſarent:qui ſi cōtumacius parerent, pignoribus & mulcta plectebantur:neque enim flaminem aut regem ſacrorū religioſis diebus aut feriatis opus facientem videre fas erat.Quin etiam dum operabatur ſacris,eo corporis ornatu erat, vt fibulis æneis accinctus, victimas cæderet,& diis libaret.Ipſiúſq; vxorem,cui flaminicæ nomen,quoties tonitrua audiſſet,feriari neceſsū erat. Cui hoc eſt muneris loco datū, vt à viro diuertere non liceret:nanq; ipſe vnius vir vxoris, & flaminica viri vnius vxor eligebatur : ſicut Aegyptij ad Tauri ſacra ſemel maritum aſſumpſere. Cúmq; ob ſacerdotij dignitatem,in ſenatum venire, & ſententiā dicere, antea flamini licuerit, ídq; poſt temporum curricula eorū deſidia obliteratum eſſet,L.Flaccus flamen rem longe intermiſſam reuocauit,eiq; & reliquis flaminibus, vt veteri iure vſurpato,in ſenatū ingrēdi,& publico concilio intereſſe, togàmq; prætextam,& ampliſſimi ordinis ornamenta habere liceret,ſenatuſconſulto datum eſt,tametſi carbaſum flaminis indumentum propriū fuiſſe dicant: Ex eo enim quoties frequens ſenatus haberetur, flamini haud ſecus quàm ſenatori in curiam veniendi,conſultandi,ſuffragādi, cenſendíque poteſtas data fuit. Et tametſi flamines ſacerdotio addicti eſſent, non tamen à belli muneribus erant immunes, ſæpiúſque res à patribus tentata, & in

Fla. quibus de cauſis ſacerdotio eiicerentur.

Flaminei pueri aut puellæ miniſterio vtebatur.

Flamen in ſacris.

Ornaſus flaminis.

Flaminica vxor flaminis.

Flam. vnicam duntaxat vxorē ducebat.

Carbaſus fla. indumentum.

Fla. à belli muneribus non in totū immunes.

vtranque partē ſermonibus agitata fuit, deſupérque lex lata fuiſſet, vt tam flamines quàm reliqui ſacerdotes militiæ munere vacarent, niſi Gallorū imminente tumultu, quum reſpublica milite egeret, à militia minime auocādos decreuiſſent. Sæpe tamē flamines, ne ad bellum irēt, religione inhibitos ferunt: quippe Cæcilius Metellus pontifex max. Aul. Poſthumium conſulem, quoniam flamen Martialis erat, ne ad bellum proficiſceretur, néve ſtipendia faceret, inhibuit, alióſque vetitos fuiſſe conſtat, ne cura belli, & rei militaris procuratio, illos à ſacris euocaret. Nonnunquam verò Dialem flaminem extra Italiam ſortitum prouinciam inuenimus, aſſerentem, nullas religiones Diali, Martiali & Quirinali prouincias ſortiti vetuiſſe. Auguſtus tamen Octauius annuam abſentiā, & prouinciarum adminiſtrationem Diali cōcedi vetuit, ne à cura ſacrorum nimium diu abeſſet. Qui quidem ſicut inter flamines honore præcipuus, ſic maximis cæremoniis aſtrictus erat: quippe ſoli flamini in primis iurare non licebat, nefas æſtimantes, cui deorum ſacra & cæremoniæ credita ſunt, ipſi verbo aſſerenti fidem non habere: cui hoc munus impēdebat, vt ſingulis Idibus, quas feriatas habebat, bouem Ioui immolaret: vtque ad flaminium aſſumptus, è patrio iure immunis confeſtim ſui potens fiat. Eidémque ſub diuo vngi, vel ſine interula eſſe, aut equo vehi, noctémve vnam ab vrbe abeſſe non licebat. Si tamen aduerſa valetudo Dialem inceſſiſſet, pontificis maximi arbitrio vltra binoctium abeſſe poterat, dum ne diebus publici ſacrificij, nec ſæpius quàm bis eodem anno procul fiat. Dialémque, coniuge defuncta, flaminio abire oportebat, quia ſine coniuge eſſe, aut iterum coniugio copulari non decebat: nanque bis nupti, ſacerdotio pelluntur. Quod ab Aegyptiis æque ſeruatum eſt, vt ſemel tantum ſacerdoti nubere fas ſit, quum reliqui pro voluntate & facultatibus plures capiāt. Frumentū quoque, farinam, & carnem crudā, canem, capram vel equum tāgere vetabatur. Hederā Dialis ſi attigiſſet, vel annulū cum gemma, aut nodū habuiſſet, piaculū admitti putabatur: fabam tangere aut nominare, vel funebres tibias audire, Diali flamini nō licet: neque enim feralia attrectare fas erat. Capillū ſi tonderet, niſi æneis cul

Fla. prouinciis aliquoties præerant.

Cæremoniæ quibus flamen dialis aſtrict⁹ erat.

Fla. dialis vxore defūcta. ſacerdotio cedere cogebatur.

Sacerdotibus ſemel tantum nubere fas.

tris, velut turpiſſimo facinore tenebatur. Quòd à Sabinis ſumptum crediderim, quibus æneo cultro ſacerdotes capillum tondere præcipitur. Ignem ex Dialis flaminis domo efferri, niſi ſacrorũ cauſa, aut procinctam claſſem videre, paratáſq; ad bellũ copias, piaculare eſt. Mortuoque pecudis corio flamini calceos fieri, nefandũ: cuiuis ſacerdoti ab vrbe tribus abeſſe noctibus nõ licet: aliíſq; cæremoniis Dialis aſtrictus erat, quibus à vilioribus ſacerdotibus reliquíſque flaminibus cultu & ornatu longe ſanctior erat atque conſpectior. Aegyptiis verò diu ſeruatus inoleuit mos, vt ſacerdoti nec fabam ſerere aut comeſſe, neq; aſpicere liceret: quibus erat conſtitutum, lege apud Memphim lata, vt Iſidis ſacerdotes ſemper deraſo ſint capite: vtq; tertia quaque die corpus eradant, & frigida abluant, ter die, noctu bis: piſcium quoque etiam tactu abſtineant, nedũ eſu: veſtémque lineam, calceos papyraceos gerant: ouillis, nec ſuillis carnibus veſcantur: ſalcibis non adhibeant: vino abſtineant, aut ſi bibere libet perparco vtãtur: mare deteſtentur & notas: à quibus inſtitutum eſt, Apidipotum dare ex peculiari puteo, nõ ex Nili aqua. Apud Græcos verò flaminibus, ſtephanophoris nomen fuit, quibus ferre coronã & comã promiſſam, proprium erat: qui etiam arma ſumere, aut Phoceenſium agros inuadere lege vetabãtur. Poliadis quoq; Mineruæ flamini hoc dabatur præcipuum, vt caſeũ recentem tangere perpetua lege vetaretur. Phœbi verò, aureum ſceptrum coronis & vittis redimitum ferre. Flamini autem Epheſiæ Dianæ, qui eunuchus erat, Megabyzo nomen fuit, Cereris verò Eumolpidi. Apud Hebræos Eſſæi ſummi ſacerdotes loco flaminis erãt, qui vino, cõiugio & carnibus abſtinẽt, & duriori cubili degunt. Sed præter Dialis præſcriptas cæremonias, aliæ fuerunt vxori flaminis præſtitutæ, quas perpetua lege ſeruare tenebatur; quũ ex Romuli conſtituto ſacerdotum vxores cũ viris cõſecrentur, præſcriptíſq; cæremoniis teneantur: nanque flaminica quum ad Argos vadit, neque comere caput, neque capillum pectere debet: quotiéſque tonitrua audiſſet, feriata erat: cui menſe Iunio, niſi poſt Idus, nec vngues ſecare, nec capillũ comere, neq; virum tangere permiſſum cuius vnguium & capilli præſegmina ſubtus arborem*

Aegyptiorum ſacerdotum cæremoniæ.

Græcorum Stephanophori.

Hebræorũ ſacerdotes.

Flaminicæ dialis cæremoniæ.

Vide Cæliũ lib. 15. c. 8.

ſilicam terra operiri neceſſum erat. Illi quoq; fabis veſci, aut gradus ſupra tres aſcendere, minime licet: Soláque Dialis vxor ſacrorũ cauſa ſub viri poteſtate & iure eſt. Fuítq; amictus flaminicæ purpureus quadratus fimbriatus, cui nomen ricæ, quo velut palliolo vtebatur. Plerique flammeum veſtem flaminicæ proprium duxere, cui cælum fulmineum color, & Tutulum capitis ornatus, cui inerat vitta purpurea, quæ crinibus annectitur. Hoc quoque non in poſtremis fuerit, quòd ſi quis nocens ad flaminem accederet, illo die ab omni pœna criminis tutus erat: qui ſi vinclis nexus foret, eiſdem ſolutus lexabatur. Ac licet ſacerdoti, vt rebus diuinis impenſius vacaret, néve à ſacris cultúque & religione deorum, aliarum rerum cura ſeiungeretur, magiſtratus gerere non liceret: tamen & flaminem honores geſſiſſe, & conſulatum vnà & flaminium adminiſtraſſe, ac tam rebus diuinis quàm humanis præfuiſſe, atque vtriuſque honoris ornamenta geſtaſſe, apud multos tradita memoria eſt.

Flaminicæ amictus.

Flamẽ aliquando alios etiam magiſtratus ſimul gerebat.

In quot cohortes, manipulos, centurias decuriaſque phalanx diuidatur, & quæ illius deſcriptio fuerit.

CAPVT XIII.

Phalanx.

QVod legio quondam apud Romanos fuit, id phalãgem Græcis, Macedonibus & Dardanis, exteríſque nationibus valuiſſe, monumentis proditum eſt. Ea enim in libero campo, & ſiquando expatiari licuit, magno vſui fuit. Cùm verò arctis faucibus & præruptis ſaxis, aut inter viarum anguſta premitur, non eſt ea vis poteſtáſque: quippe Macedonica phalanx immobilis, ſemper ex ſtabili peditum agmine, nec partiri, nec diuidi facilis erat, quod in Romana legione longe ſecus: quotieſque coniunctos ſeruat ordines, & ſuis turmis ita fertur inſtructa, vt continenti agmine vir viro, armis arma coniuncta forent, magno præſidio munita, ad victoriam maxima momenta fecit: ſicut Orthia phalanx, quæ in cornua procedit, & in profunditatem ita inſtruebatur, vt nec à tergo aſſiliri, nec à fronte occurſari, neque à lateribus præ magnitudine circunueniri poſſet: quod etiam Mace-

Macedonica phalanx

Orthia phalanx.

donicæ phalangi erat proprium, prælongas haſtas ante clypeos obiicere, ita vt niſi in libero campo eius nullus vſus foret. Si verò laxatis ordinibus ſemel eſſet diſſoluta, robore ſimul atq; ordine diſſipato, omnis vis virtúſque eius puncto temporis diſſoluuntur. Hanc, qui de inſtruendis aciebus memoriam reliquere, quíque in ea deſcribenda multum ſtudij & operæ contriuere, ex nouem armatorum millibus: alij ex vingintiquinque millibus, vt Syri: Perſæ ex quadraginta millibus definiere. Cuius exemplo Perſeus aduerſus Aemylium Paulum ex quadraginta millibus phalangem inſtruxit, Alexander Romanis imperator ex triginta millibus, Macedones verò ex ſedecim millibus, trecentis octoginta quatuor militibus, conſtare dixerunt, quos phalangitas vocant: ſicut à Philippo primùm, mox ab Alexādro deſcripta fuit, qua quidem externi duces velut firmiſſimo robore vſi fuere: nā tanti momenti fuit, vt incredibile dictu ſit, quàm parua manu quantas copias fuderit. Sequutis inde tempeſtatibus, Græcorum duces diuerſas turmas legionéſque deſcripſere, inter quas Macedonum robur Sariſſophorus magni æſtimatur, quo velut firmiſſimo munimento in poſterum vſi ſunt. Lacedæmonij raras inſtruxere phalanges, Germani denſatis agminibus, ſcutis capita contecti, obiectis parmis, phalangem ita compoſuerunt, vt ad irrumpendum magna momenta faceret. Ea verò phalanx ita deſcripta erat, vt in minimas partes diuidi, rurſus momento temporis in vnum colligi poſſet: quóque diſtinctior eſſet, ſingulæ ipſius partes propria ſortitæ ſūt nomina: Siquidem hæc phalanx quadruplaris, in ſingulas duplares diuiditur, quibus cornua nomen indidere: quarum ſingulæ octo millia centum nonaginta duos milites habent, decurias verò quingentas duodecim. Hanc poſtea duplarem in duas ſimplares iterum partiti fuere, quarum ſingulas ex hominibus quatuor millibus octogintaſex effecerunt. Item ſimplaris iſta in duas rurſus diuiditur partes, quibus nomen Meros, quæ hominum duorum millium quadragintatrium deſcribitur, quarum quælibet ex centum vigintiocto decuriis conſtat. Ruſus Meros cohortem milliariam facit: ea autem eſt hominum mille vigintiquatuor, hoc eſt,

Phalāx ex quot conſtabat apud diuerſas gētes.

Phalāgitæ.

Sariſſophorus.

Singularū partiū phalangis nomina:

Quadruplaris.

Duplaris.

Cornua.

Simplaris.

Meros.

Cohors milliaria.

Tribunus maior. centuriarum ſexagintaquatuor, cuius pręfectus maior tri-
bunus appellatur. Iſta deinde milliaria in duas quingen-
Quingentariæ. tarias, quarum ſingulæ homines quingentos duodecim,
Tribunus minor. centurias triginta duas habent, eiúſque ductor tribunus
minor: eandémque quingentariam in duos manipulos
Manipuli. partiti ſunt. Singuli verò manipuli homines recipiũt du-
Manipulari. centos quinquagintaſex, decurias verò ſedecim, cui du-
ctor manipularius præerat, quam † & ſynagiam vocant.
†Synagia. *Centuria.* Rurſus manipulum duas centurias facere volũt, quarum
Centurio. quælibet milites centum viginti octo, hoc eſt, octo decu-
Centuria ſimplex. rias capit. Nam duplicata centuria manipulũ facit, cuius
præfectus centurio ordinarius vocatur. Simplex verò
Decuria quadruplaris. centuria duas quadruplares decurias facit, quarum ſin-
gulæ hominũm ſexagintaquatuor: quæ quadruplaris in
duas duplares diuiditur, quarũ ex trigintaduobus militi-
Decuria duplaris. bus fiunt ſingulæ, duplariſque decuria in ſimplarẽ, quæ
Decuria ſimplaris. ex ſedecim militibus ſcribi dicíque conſueuit. Hæc enim
totius phalangis Macedonicæ, quam ex ſedecim millibus
trecentis octogintaquatuor militibus veteres effecerũt,
percõmoda deſcriptio fuit. In qua duo ſunt cornua, du-
plaréſque phalanges duæ, ſimplares quatuor, partes octo
cohortes milliariæ ſedecim, quingentariæ trigintaduæ,
manipuli ſexagintaquatuor, centuriæ centũvigintiocto,
decuriæ quadruplares ducentæ quinquagintaſex, dupla-
res ſexentæ duodecim, ſimplares mille vigintiquatuor.
Rom. phalange vſi. Ex his ergo effici cogique poteſt, quid phalanx, quid co-
hors, manipulus, centuriáve ſit, quantúmque militũ in di-
ſponẽdis aciebus externa deſcriptione vnaquæque cape-
re aſſueuit. Qua quidẽ phalange Romanos duces contra
exteras gentes aliquãdo vſos comperimus, illámque non
vno militum numero deſcripſiſſe: nam contra Mithrida-
tem & Archelaum Sylla & Romani plerique duces con-
Galli. tra exteros phalange vſi ſunt. Poſtea verò manipulatim
Celtiberi. ſtruere aciem cœpere, illámq; in plures ordines, turmas,
decurias centuriáſque, atque ordines diuidere. Galli ve-
rò & Celtiberi, atque exteræ nationes pleræque, nõ pha-
langem, ſed cateruas habuere, hominum denum, aliquã-
Milliariæ & quin- do ſenum millium. Sed quod eſt de cohorte milliaria di-
ctum vel quingentaria, licet animaduertere, illam diſſi-
mili modo Græcos variaſſe, qui pro tempore & locis, &

prout quiſque commodum putauit, cohortes non vna facie, deſcripſere: ſiquidem Polybius ex nonaginta hominibus cohortem fecit, Calliſthenes ex ſeptingentis, Ephorus ex quingentis, Gorgias ex quadringẽtis lectis viris, quam ſacram nuncupauit. Samnites quadragenariam fecere cohortem, quæ Lintata dicta. Camertes ſexcentorum hominum cohortem Romanis aliquando miſere ex fœdere, Neſtor verò apud Homerum, per ſingulas tribus cohortes diſpoſuit, vt in conflictu præliorum alter alteri opem ferret, & inuicem ſe iuuarent. Fuítque miræ obſeruationis apud Græcos, vt prima cohors tanquã firmiſſimũ robur ex quadringentis militibus fiat, à Romanis verò prȩter milliariam & quingentariam, etiam ex ducentis militibus primùm Syllæ temporibus cohortem deſcriptam fuiſſe, apud multos nota memoria eſt.

gẽtaria cohortis variatio apud Græcos.

Iliados B.

Res ſacræ, religioſæ & ſanctæ, quæ cenſerentur apud veteres, quibuſque ſacrum aut ſanctum facere licuit.

CAPVT XIIII.

Res ſacras, religioſas & ſanctas, in nullius ſemper bonis fuiſſe, veteri lege ſeruatum eſt: erant enim ſacra diuino cultui mancipata. Ait enim Trebatius: Quicquid deorum ergò habetur, ſacrum eſt, ſiue ædes, ſiue ara, vel ſignum, locus aut pecunia, ſiue quicquid aliud more inſtitutóque ciuitatis ritè diis conſecratum foret. Ea verò conſecratio, vel à conſule aut imperatore accenſo foculo fit, cum tibicine, verbis priſcis & ſolennibus, præeunte verò pontifice maximo præfante carmen, capite velato, & concione aduocata, ac iuſſu populi. Iniuſſu enim populi, iuxta diuinas traditiones, conſecrari ædem, terram, agrum, ſanciri nihil poterat. Poſtea latum ad populum fuit, plébſque ſciuit, vt in templi conſecratione aræve, etiã iuſſus ſenatus, tribunorúmque plebis maior pars intereſſet: in quod illud ſeruatum eſt, ne vna cella duobus diis dicetur. Demum lege Papyria non modò templa & aras, ſed ne priuatas quidẽ ades ſine iuſſu populi conſecrare, aut ſempiterna religione obligare licuit: nam quod priuatus religionis ergô ſacrauit, ſacrum non eſſe conſentiunt omnes. Fuítque Platonis ſententia, vt deo-

Sacrum quid l. ſacra ff. de rerum diuiſ. et § ſacra. Inſt. eod.

Conſecrationis ceremonia.

Iniuſſu populi nihil conſecrabant.

Papyria. lex.

Platonis ſententia.

rum delubra nemo priuatus conſtituat, ſatis arbitratus ad immolandum publica templa patere. Funeſtámque familiam, aut hominem funere pollutum, templum arámve dedicare, aut à lugentibus, ſacrificari, vel aliquid conſecrari, vetabatur: nanque in luctu diis ſupplicare, non ſacrificare licebat, quum ſine gemitu aut morſu animi ſacris intereſſe deceat. Propterea in ſacrificiis anniuerſariis, & ædis dedicatione, publicum luctum minui perpetua lege cauebatur. Tum ſiquando exitiali bello & terribili ſtrage dimicatum foret, ne propter luctus acerbitatem & inteſtinum vrbis malum ſacra Cereris intermitterentur, lugendi tempus ad certam fuit diem præfinitum: quod etiam Græcis in vſu erat, vt in annua Cereris celebritate, funeſtos intereſſe aut vota exoluere, vetaretur. Templi verò conſecratio fiebat, vt qui templum ædémve dedicaturus erat, poſtem tenens, accẽſo foculo, & aduocato numine cui templum ędéſve ſacrantur, ſe ex prophano vſu & humano iure templum, cellam, menſas, arulas, quæq; eò pertinent, eximere, eáque conceptis verbis ipſi numini (nominat numen) diuina humanaque omnia conſecrare dicaréque affirmet. Sabina herba ad ſacrum adhibita, ſine qua templum ædémve, phana aut ſacella, minimè dicari putarunt poſſe. Fuítque conſtitutum, vt in dedicanda ara vel ſimulacro, poſtem teneri non oporteret, in æde verò neceſſum foret, in quo eſt animaduerſum, ſi parum rectè tabernaculum captum eſſet, crimen ſpretæ religionis admitti. Athenienſibus verò in ara conſecranda, vel ſtatua dedicanda, mulieres in veſte verſicolori ollas leguminum circunferunt, illáſque, gratias agentes, erectoribus diuidunt. Notatúmque & illud, conſecrationis verba ritè concipi oportere, ne ſyllaba vel verbo cadant, quare Metellum pontificem ædem dedicaturum, quum balbus eſſet, multum laboraſſe ferunt, vt verbum opiferæ ritè exprimere, & ſine offenſione poſſet: ſicut Demoſthenes linguæ impedimento offenſus, adeò blæſus erat, vt in exprimendo ρ literam, multum laboraſſe dicant, pro qua λ proferebat. Vtque in conſecratione ædis, ſiquando luctu publico populus teneretur, dimiſſis ſagis, candidis beſtes induant. Cúmque omnia ſacra tanquam diis debita, violari nefas foret: hominem

Aliæ obſeruationes.

Græci.

Cæremoniæ in templi conſecratione.

Sabina herba in dedicationibus.

In dedicanda ara vel ſimulacro.

Athenienſes.

Conſecrationis verba articulate exprimenda.

Demoſthenes blæſus.

Luctus remiſſus

tamen ſacrum & deo deuotum morte afficere, nefas non putarunt, tanquam illius anima diis deuota, amplius humani commercij non ſit. Religioſum verò locum eum facere dicunt, qui defunctum cadauer aut cineres in locum ſuum defert, quive mortuum in prædio locóve ſuo humo tegit. Locus tamen vbi crematur corpus, priuſquam iniecta gleba ſit, nõ ideo religioſus manet, ſed prophanus. Sed quum à prima origine intra ſuas quiſque ædes defoſſa cadauera haberent, vnde Lares in ſingulis ædibus colendi religio peruaſit, in Larario, in quo præter deorũ penatium, etiam inſignium virorum, quas venerarentur, effictas imagines habebant: quare Seuerus imperator religione tactus, Chriſtum, Abraham, Orpheum & Apollonium, velut deos, intra ædes veneratus eſt: poſtea lege duodecim tabularum, ne intra vrbem ſepelire liceret, probè cautum fuit. Itaque in agris quiſque ſus ſepulchra & loculos, in quibus cineres ſuorum conderent, habuerent. Cineres tamen illorum qui triumphaſſent, aut imperatorum, ſummorúmque ducum, qui Rempublicam auxiſſent, virginúmque veſtalium, in vrbem ferri, & in foro condi licebat. Primúmque Traianũ Auguſtum ſepulchrum in foro meruiſſe accepimus, quod & poſteris deinceps datum eſt. A qua inſtitutione poſtea deſitum eſſe crediderim: nanque Hadrianus, & mox Antoninus Pius Auguſtus, ius antiquum renouans, ne cui intra vrbem ſepelire liceret, edictis decretíſque ſanciuere. Quæ Platonis etiam inſtitutio fuit, vt in agro infœcundo & ſterili ſepulchra conſtituerentur, ne viuentibus officiatur. Cúmque tota familia ſepulchri patrisfamilias particeps foret (quippe extra ſacra & legem inferri cadauer non licebat) procedente mox tempore, ne in genus & poſteros ſepulchra deſcenderent, alia fuit lege ſancitum, donec nouo poſtea edicto ad genus & familiam pertinuere. Quæ quidem pro dignitate & opibus fiebant maiora, ſi imperatores aut ſummos duces amplis honoribus functos, ſepelire contingeret: minora verò, ſi mediocris fortunæ viros ſepulchro condi curarent. In quibus literis adnotabant, quot pedes à fronte, quot in latitudinem ſacer locus procederet. Sed quum profuſiſſimæ impenſæ, & magnæ moles ſepulchrorum quo-

Humo ſacer
In loco conſecranda.
Sepeliendi locus apud priſcos Romanos.
Imagines in Larario.
Quorũ cineres in vrbe ſepelire licebat.
Sepulchra familiæ.
Sepulchra pro dignitate & opibus.

Lex de ſepulchris ſtruendis tidie fierent, ſequutis inde temporibus, ne ampliori opere excitari ſepulchrum, quàm quod quinque diebus abſolueretur, nec maior lapide, quàm qui laudes ſepulti & titulos honorũ acciperet, lege cautum fuit: quod Græci *Epiodium & Epitaphium.* epiodium ſiue epitaphium dixere, id quod Plato legibus cauit, & Græci ſanciuere, ne quis maioris operæ ſepulchrum excitaret, quàm quod decem homines triduo perficerent: néve Hermas in Ceramico apponere, aut longè petito procemio epigràma inſcribere fas foret. Mox De- *Demetrii ſanctio.* metrius rex nouis ſepulturis modũ ſtatuit, ſanxítq; ſuper defuncti cineres erigi columellam, quæ vltra cubitos tres *Syllæ.* non extaret. Quod Sylla lege promulgata cõſtituit, qua funebres impẽſæ, & ambitioſæ exequiæ, atque ad rogum munera, necnon conuiuiorum impendia, præſcripto fine taxabantur: qui tamen in Metellæ coniugis funere legem ſuam trãſgreſſus, profuſione maxima exequias dedit. Ly- *Lycurgi.* curgus verò defuncti nomen tumulo aſſcribi vetuit, niſi illis qui fortiter pro patria occubuiſſet, & operam in bel- *Solonis.* lo Reipub. nauaſſet. Solon verò pœna coërcuit illos, qui *Ægyptiis tria ſepulchrorũ genera.* ſepulchra delerent, aut in gentilia alienum inferrent. Ægyptiis tria fuere ſepulchrorum genera: vnũ præcipuum & maximi ſumptus, quod argenti talento taxabatur: me- *Aethiopes.* dium, minarum viginti: humile verò, ex leui materia mi- *Indi.* nimæ impẽſæ. Clariora fuere Æthiopibus: nam ditiorum *Germani.* monumenta ex auro fiunt, tenuiorum ex argento, inopes *Cyrus.* autem conduntur fictilibus. Indi & Germani operoſa ſe- *Romani.* pulchra, vt gratia defunctis, aſpernati ſunt, itaque humi- *Megarenſes.* li condebantur tumulo. Cyrus verò apud Xenophontem, non auro, nec argento condi, ſed terræ corpus reddi voluit, velut matri. Singulóſque ſingulis ſepulchris condi apud Romanos diu permanſit, quod ab Athenienſibus v- *Diogenis ſepeliendi ratio.* ſurpatum eſt. Megarenſes contrá, nam tres aut quatuor defuncta corpora ſingulis cõdebant tumulis prona. Contrà Diogenes Cynicus: nã corpus in faciem ſepeliri cenſuit, inferiora aliquando conuertenda arbitratus. In publico tamen non fuiſſe ius ſepulturæ, ex decreto pontificum cauebatur. Sed quum vis morbi Romæ paſſim per *Tyrãni & qui ſibi. mortẽ con-* ignota capita vagaretur, Antoninus Philoſophus Auguſtus, vt paſſim in vrbe liceret humari, cauit edicto, loco non definito. Si qui tamen tyranni malè de Republica

blica meriti, ſupplicio affecti eſſent, aut ſi qui laqueo & morte inhoneſta, aut malo lœto occubuiſſent, vel cœleſti eſſent afflati numine, illos condi ſepulchro, aut humari non decebat, itaque inſepulti abiiciebantur. Vnius tamen Phocionis publicio iudicio damnati, quum inſepultum cadauer iaceret, ſeruilis manus ſepeliſſe fertur. Si autē de cœlo ſepulchrum tactum, aut fulmine ictū eſſet, locum à deo expeti, & propterea conſecrari putarunt, quod Lycurgo & Euripidi poëtæ contigiſſe ferunt, quorum ſepulchra de cœlo tacta ſunt. Erátque Græcis lege cautum, vt qui patrimoniū prodegerat, ſepulchro patrio non humaretur, ſed externo: Néve quis ob proditionem reus, Athenis tumularetur, tanquam ob crimen famoſus foret. Ideo Phocionis, aliorúmq; qui proditionis inſimulati pœnas dederant, cadauera extra fines Atticos exegerunt. Cimon verò Milciadis filius, vt pater qui obierat in carcere, humaretur, captiuum ſe præſtitit, & ſeruituti mancipauit. Apud Ægyptios ſi quem prauis moribus vixiſſe contingeret, eiectum cadauer in vaſtis ſolitudinibus exponunt. Perſæ damnatorum corpora feris & canibus abiiciunt. In quo illud traditur mirum, quòd cùm Clearchi cadauer ob crimen inſimulati canibus expoſitum foret, magna vis venti exoriens, illud puluere texit, tanquam diis ſignificantibus immeritum pœnas dediſſe. Hoſtium tamē ſepulchra nobis religioſa non ſunt: ideo violari ſinè piaculo poſſunt, lapidéſque inde ſublatos in quemlibet vſum conuertere, non eſt vetitum. Atque licet Athenis magna fuerit ſepulchrorum cura, non minor tamen Romanis, qui publica monumēta etiam pauperibus & ſeruis vbi conderētur ædificarunt. Apud Græcos quoque deteſtabili crimine obnoxius erat, & capitis pœna dignus, qui inſepultū cadauer reliquiſſet, adeò vt equos & canes parentis affectu Cimonem & Xantippū luxiſſe, & tumulo indidiſſe legamus. Anſer quoque Lacydi philoſopho ita adhæſiſſe fertur, vt nec domi, neque foris ab eo diſcederet: quem elatum funere, effuſis lachrymis ſepeliuit. Alexander quoque Bucephalo duxit exequias, ſicut Agrigentini equis ſepulchra & pyramides erexêre. Inter quos Auguſtus Octauius, & poſtea Hadrianus Cæſar equo, tumulum feciſſe traduntur maximi ſumptus, &

Sciuerant, nō ſepulti.

Græcorum lex in prodigos.

Proditores.

Ægyptij.

Perſæ.

Clearchi cadauer.

Hoſtium ſepulchra.

Pecudum ſepulchra et exequiæ.

carmen inſcripſiſſe. Commodus quoque Praſino equo mortuo ſepulchrũ in Vaticano fecit. Et Romani coruo dedêre exequias præcedẽte tibicine, duorum Æthiopum humeris elato. Ægyptij verò quũ feles aut aliquod animal moritur, cuius ſuperſtitioni addicti ſunt, ſindone cõtectum, & ſale atque aromatibus delibutum animal ſepeliunt. Quare circa Myridis paludem cornicis atque ibidis ſepulchra ſumptuoſo lapide viſebantur. Tantáque apud Græcos cura ſepulturæ fuit, vt decem prætores, quòd bello nauali apud Arginuſas vi tempeſtatis acti, defunctos in acie non ſepeliſſent, ab Athenienſibus capitis accerſiti, & vltimo ſupplicio affecti ſint. Et Lacedæmonij dum contra Meſſenios ducunt, ne milites qui bello ceciderant, inſepulti manerent, teſſeras in brachiis inſculptis nominibus habuêre. Inoleuítque mos Athenis, vt ſingulę tribus ſingulas arcas, in quibus cadauera & diſperſas reliquias illorũ qui bello ceciderant, ſuæ cuiuſque tribus inquiſita colligerent, in expeditione vehiculis ferant. Vnus autem torus conſtratus inanis ducebatur, illorum qui conquiſiti non apparerent: & poſtquam in publicis ſepulchris illa condidiſſent, ne eſſent inhonorati, inſigni teſtimonio pietatis in defunctos, ſolenni oratione de ipſorum laudibus, quòd pro patria mortem pugnãdo paſſi fuerãt, illos magnificis verbis atque honoribus extulerũt tametſi ea procuratio funeris, inter pudendas & minimè ingenuas artes haberetur. Si cuius tamen oſſa cineréſque in alienum ſepulchrum deferrentur, illa eruere loci dominus, & ſinè pontificum decreto aliò transferre non poterat. Eſt tamen lege cautum, vt locus fulmine ictus, illico religioſus, & in nullius bonis fiat, quòd eum deus conſecraſſe videbatur: vtque iuxta ſepulchrũ nouum, propiúſve ſexaginta pedes, inuito domino ædes admouere non liceat. Ideo inuiolabilia habita, quæ nec præſcribi poterant, nec vſucapi, ſicut nec publica. Et tam Romana lege quàm Solonis, ne quis alienum buſtum violaret aut deiiceret grauiſſima fuit pœna interdictum: quare ſepulchri violati actio cõſtituta eſt. Notatúmque & illud, ſepulchra & loca religioſa ipſa antiquitate ſanctiora fieri, eóque diruto, nihilo minus religioſum locum eſſe: quippe ſepulchrorum ſanctitas in ipſo ſolo manet. Sancta verò dicũ-

Ægyptii.

Athenienſium tribuum mos de iis qui bello ceciderant.

Oratio funebris.

Locus fulmine ictus, religioſus et ſacer fit

Lex de non violando alieno buſto.

Antiquitas ſanctitatem augebat.

Sancta loca.

tur loca, quæ ſacrata legibus, plebiſcitíſve ſancita, pœnis, adiectis, inuiolata manet: ſiquidem ſanctiones aut obteſtatione, aut conſecratione, vel pœnis conſecrantur. Itaque muri & mœnia ciuitatũ, quòd illa tranſgredi non licet, & tam intrà quàm extra pomœrium omnes ab his arcentur, nec cuiquã ędificia illis admouêre fas eſt, anguſta & ſancta dicta ſunt: ideo illibata iuris ſanctione defenduntur. Capitale enim fuit, & ſeueriori pœna coërcitum, etiam lege Romuli, illi, qui mœnia tranſgreſſus attigiſſet, Neque mœnia ſolùm, ſed ipſum pomœrium, quantúmq; circa mœnia loci eſt, quod nec coli, neque arari fas erat, ſanctum eſſe liquet. Tametſi ſacra & religioſa, quãdoque ſancta dicta ſint. Leges quoque quarũ iuſſa pœnis & ſuppliciis ac religionibus in æternum coërcentur, eò quia non debent pœnæ ſanctione corrũpi, ſanctæ dicũtur: quas breues eſſe conuenit, velut monita oraculorum diuinitus miſſa, vt paucis iubeant, nõ pluribus diſputẽt: ſuadeántque magis quàm cõminentur: quas quidem Plato iuſſit eſſe quàm pauciſſimas: nam ſi ſuo iure funguntur magiſtratus, nihil opus eſſe multiplici lege putauit: vbi verò horum improbitate aliò detorquẽtur, ex legum multitudine perniciem afferri dicebat. Fuítque opinio Cleonis apud Thucydidem, ſatius eſſe malis legibus aſſuetam ciuitatem non facilè mutari, quàm bonis incõſtanter vti. Sed tamen leges à populo latæ, aliter ratæ non habentur, quàm ſi patres autores fiant, poſtquam fuit de cœlo ſeruatum, niſique ad populũ prius latæ, ſcriba ſuggerente, conſenſu populi, nõ per vim, iuſſúque ſenatus trinundino promulgatæ, & per præconẽ prolatæ, iuratæ & receptæ, in foro propoſitæ, ac ſi in ærariũ conditæ fuiſſent. Nam ſacroſanctũ quid fieri minimè poterat, niſi per populum plebémque ſacratum eſſet. Ideo COSS. legem Curiatam ferentibus, quia à populo non recepta, ſed à trib. pl. ſæpe interceſſum fuerat, pro lege habita non eſt. Proditúmque memorię fuit, malos mores optimis ferendis legibus ſępe cauſam dediſſe: quia vbi perperam viuitur, multiplicibus edundis legibus magna datur occaſio. Inde apud Æginetas cautum eſt, vt qui nouæ condendæ legis cauſam daret, inuiſus omnibus & execrabilis fieret. Sic apud Indos, ſi quis aliquid pernicioſi inueniſſet, niſi protinus

Mœnia. ſancta.
Pomœrium ſanctum.
Sacra & religioſa. ſancta.
Leges ſanctæ.
Leges breues eſſe conuenit.
Platonis ſententia de legum paucitate.
Cleonis opinio.
Quas leges ratas habebant Romani.
Sacroſanctum.
Nouæ legis autor execrabilis apud Æginetas.

Legum abrogatio. remedio ſuccurreret, morte plectebatur. Quæ quidem leges, licet in æternum editæ, quum aut vſus coarguit, aut rerum ſtatus facit inutiles, pro tẽpore mutari & induci, ac facilè abrogari poſſunt. *Portæ cur ſanctæ non eſſent.* Portæ verò ciuitatis non, vt mœnia, ſanctę ſunt: quia quum per illas defuncta ferantur corpora, ſacroſanctas minimè putarũt: quòd enim funeſtum eſt, id ſacrum aut ſanctũ fieri minimè poteſt. Tametſi alia feratur cauſa. Cùm enim vrbium cõditores mœnia ſignarẽt, incincti ritu Gabino, id eſt, toga reiecta circa humeros, taurũ ad dexteram interius, vaccam æneo aratro iũgebant, ſtiuámque tenentes incuruam, ita vt omnes glebæ in interiorem ruerent partem, perfecto ſacrificio mœnia ſignabant: vbi verò portæ futuræ erant, id loci minimè ſulcabant, ſed aratrum ſuſpendentes, portarum ſpatia reliquere intacta. Ideo quũ mœnia ſignata ſolẽni ſacrificio, ſancta ſint: portæ, quia ſignari illas vel ſulcari minimè decebat, ſanctæ minimè fuêre. In quo id ſeruatum meminimus, vt fruges in ſubiectam foueam demittãt, & ex vicina terra exaggerẽt, bouéſque ſulcatis mœnibus immolẽt. Macedones verò vbi primum vrbis mœnia futura erant, polentam inter ſolennia adhibuere. Quod quidem aratrum non ædificandis modò vrbibus, ſed illis funditus euertẽdis inducebatur, quaſi ſegetes ibi mox futuras denotarent. *Non cuius Cæſarum ius proferendi pomœria.* Fuítque conſtitutum, vt nemo Cæſarũ, niſi qui imperij fines propagaſſet, non prouinciali, ſed Italico agro quæſito, nationéſque ſignis collatis & iuſto prælio perdomuiſſet, ius proferendi pomœrij haberet. In qua re eſt animaduerſum, Syllam vltimum Romanorum, pomœrium protuliſſe: & poſt Syllam, Claudium Cæſarem terminos vrbis propagaſſe. Si verò non pomœrium, *Tẽpli ambitus conſecratio.* ſed templi ambitus & area conſecranda forent, eam conſecrationẽ fieri accepimus, vt ſerena luce omnem areã & ſpatiũ vittis coroníſque euincerẽt. Mox milites & veſtales virgines cum pueris puelliſque patrimis & matrimis, ex quatuor fontibus aquam ſpargerent, bouéque & tauro aream luſtrarent. Prætórque præſides deos precatus, & magiſtratus vnà, ſacerdotéſque & ſenatus, cum equitibus & populo, ſaxum ingens fundamentis iniicerent, paſſimque auri & argenti ſtipes, & metallorum primitias nullis fornacibus euictas aggerarẽt. In quo præcipuè ca-

uendum, ne ſaxum, aurúmve in aliud opus deſtinatum, apponant. Notatúmque & illud, vt non ſolùm funeſti à conſecratione & ſacris arceantur, ſed manci quíque inſignes debilitate corporis, aut mēbro nō ſatis vtiles ſunt, velut indigni qui ſacra tractarent. Propterea M. Sergius ob prauitatem imminutionémq; corporis à ſacris vt mā cus amotus fuit, quod ſacra tractare nequiſſet. Quod Perſis quoque in vſu fuiſſe traditū eſt, quibus morbo affectum, oculo aut membro deficientem, dominari, vel ſacris præeſſe inhibetur. Quódque res & loca deorum immortaliū diuino cultui mancipata, iuſſu populi per pontifices mutari & transferri, ac prophana fieri poſſe, verbis conceptis, amota religione, ſæpe compertum eſt. *Mãci, mutilati, debiles, & funeſti à conſecratione reiecti.*

Locus Ciceronis ex Catone maiore de lege Voconia quæ eſſet, & quæ Furia, & Falcidia, explanatur.

CAPVT XV.

CVm Palatini fori iudicia opperiremur, & tædio interdum ac mora offenderemur, in bibliothecam pōtificum, quæ ibi fuit proxima, ſæpe diuertebamus: ibíque in quoſcunque incideramus libellos, varia lectione cum amicis conterebamus. Cúmque Ciceronis Catonē maiorē inibi forte nacti eſſemus, hæc verba quæ ex perſona Catonis Cicero memorat, in eo tunc penſitabamus. *Ciceronis locus in Catone.* Cùm ego quinque & ſexaginta annos natus, legem Voconiam magna voce & bonis lateribus ſuaſiſſem: Quid Voconia lege, quam tunc Cato ſuaſit, cautum fuiſſet apud nonnullos qui aderant, quærebatur. Et quum ex noſtratibus homo quiſpiam fori & iudiciorum non ignarus, idē quod Furia & Falcidia, Voconia lege caueri reſpondiſſet, ne ſcilicet teſtatori ex bonis ſuis vltra dodrantem legare liceret: vtq; quarta hæreditatis pars ſcripto hæredi ſaltem maneret incolumis: ſæpiúſq; hanc legem abrogatam noua cōſtitutione excitatam eſſe, & pleráque induceret: dixi ego indubio errore labi illos, qui idem Voconia, quod Furia aut Falcidia, ſtatutum fuiſſe cōtenderent: quippe Furia aut Falcidia, contra legis xij. tabularum antiquiſſima decreta à principio latæ fuere. Quum enim duodecim tabulis quomodo volet, & cui, *Non idem Voconia lege quod Furia & Falcidia ſtatui.*

quantúmque volet, de bonis diſponendi, illáque ſiue inſtitutionis, ſiue legati iure relinquendi, data facultas foret: poſtea lege Falcidia & Furia, vt niſi ad dodrãtem legare liceret, ſtatutum fuit. Interiectis inde temporibus, Q. Volumnius Saxa trib. pl. tulit ad populũ, nequis hæredem mulierem faceret, coërcitæque eo plebeſcito mulierum hæreditates ſunt. Mox lege Voconia, quã C. Voconius Aricinus trib. pl. tulit, ſancitũ fuit, vt non fœminas modò, ſed ne quis cenſus hæredem etiam vnicam relinqueret filiam. Quam legem Cato perſuaſit: quo quidem plebeſcito, ne liceret legare mulieribus vltra quadrantem, ſub graui documẽto vetabatur: nam quum ſolidæ hæreditates, & magna patrimonia mulieribus aſſiduè legarentur, prorſus vt admirabile videatur, quantùm mulierum opes hæreditatibus accreuiſſent: quũ obuiam eundum putarent, ne tam immodicæ largitiones mulieribus fierent, quibus temere abutebantur, cautum fuit lege Voconia, vt non vltra quadrantem, hoc eſt, quartam hæreditatis partem, mulieribus ex quouis peculio obuenire poſſet. Lege autẽ Falcidia non quadrantem, ſicut in Voconia, ſed ne vltra dodrantem in legatis cuiuis abſumere poteſtas foret, cauebatur, vt ſaltem quarta pars hæreditatis & bonorum, hæredi ſcripto, qui in bona & nomen adſcitus erat, maneret incolumis. Quod enim Voconia lex mulieribus tantùm interdixit, ne vltra quadrãtem legaretur, lex Falcidia ad omnium hæreditatem extendit, cauens ne vltra dodrantem, hoc eſt, nouem vncias teſtatori in legatis abſumere facultas foret. Poſt aliquot verò ætates, quum multi adulteri præteritis liberis integrum aſſem mœchis teſtamento relinquerent. Domitianus Cæſar ſalubri conſtitutione, probroſis fœminis quæ mœcharentur, ius capiendi hæreditates legatáque ademit, néve lecticis vectarentur, inhibuit. Quòd autem verbis legis cauebatur, ne quis cenſus hæredem etiam vnicam relinqueret filiam, cenſus is dicebatur, qui multam pecuniam & vltra centum millia nummum in poſſeſſione haberet: nam cui multæ eſſent pecuniæ, multi cenſus æſtimabatur. Verba verò legis duodecim tabularum, quibus libera facultas diſponendi teſtatori datur, hæc fuerè. Vti legaſſit ſuæ rei quiſque, ita ius eſto.

Lex Voconia.

Falcidia lex.

Domitiani ſtatutũ in mœchas

Cenſus.

Quid reſponderim Hieronymo Maſſaino, cur in eodem forem ſtatu ſemper, quum ad honores admitterentur alij.

CAPVT XVI.

DEmirabatur aliquando Hieronymus Maſſainus, vir multæ eruditionis, & in ſtudiis bonarum artiũ non minus atque in rerũ actionibus verſatus abũdé, cur, quũ plurimos futiles & ignauos ad honores & ſacerdotia promotos, magnóſque & opulentos quotidie videat, me tamen ipſe in eadem fortuna eodémq; ſemper tenore aſpiceret, cui mercedem laborum ſtudiorúmque deberi putaret. Quotiéſque in eos ſermones venit, obiurgabũdus & commoto ſimilis meam ſegnitiem accuſabat, increpitáque ignauia, tantis tu (inquit) laboribus tam diu nihil ſapere didiciſti? Cúmq; me nõ nimis laborare, & mea ſorte & parabili fortuna contentum reſpondiſſem, is vt me erigeret, languentémque ſpem excitaret, conſilium dedit vt facerem, quod quempiam hominem aſtu & inſigni arte longè clariſſimũ feciſſe cõperit, qui quũ nullis bonis artibus ad pontificatum obrepere poſſet, dolia vini præcipui pleraque mercatus, ea pontifici dono dedit, ſuſpicatus fore id quod euenit: quo maximè munere effecit, vt proximo ſenatu multo ampliora tulerit: nanque & honoribus & pontificio donatus poſtea. Alióſque referebat homines deſpectiſsimos turpiſſimóſq;, qui præde & rapinis aſſueti, pecunias ſiue iure, ſiue iniuria calamitoſis erogatas, aut vi extortas, ad fiſcum cõferebant: quibus artibus effecere, vt clari perpotentéſque euaderent. Alióſque ignobiles & obſcuros ſortis infimæ, atq; è cœno emerſos, vt aiunt, qui quum permodica re familiari eſſent, & gratia pollerent, tantũ valuiſſe, vt ad ſacerdotia & pontificatus, quum multi clari & diſerti viri concurrerent, omnium ſuffragatione cæteris prælati ſint. Innumeróſque referebat alios moribus perditiſſimis, qui ſceleris magnitudine ex infima fortuna ad honores obrepſere. Memoria teneo, quũ pueris nobis quidam magna doctrina & in primis honeſtus vir, non minus græcè quàm latiné doctus, nihil præſidij, nihil ſibi opis ad degendam vitam parare potuiſſet, vitámque admodùm tenuẽ & anxiã duceret, cum inuidos mores cerneret, ac probitati præclu-

Hieronim⁹ Maſſainus.

ſam viam, & quid ſibi faciundum eſſet, animo volueret, vt aliquod in poſterùm vitæ ſubſidium parare poſſet, eò veſaniæ proceſſit, vt coactus inopia, ob ſcœnis & libero homine indignis artibus vacaret: (quibus verò artib⁹, nõ libet dicere: ita fœdæ & pudendæ ſunt) confectáque fuit ſibi res ex ſententia: nanque haud multo poſt & ſacerdotio & opibus auctus, affluens & beatus tranquilliſſimè vitam egit. Adeò deſpecta fortuna, vbi nullus honos virtuti eſt, extrema experiri aliquando cogit. Quibus ego exẽplis admonitus, vehementer animo conſternatus ſum, nequando vt eiuſmodi honores appeterem, ſubirem ſceleſti conſilij & conſcientiæ notam. Longè igitur multúmque præſtat, ſatiúſque fuit, vt ingenio meo, vacuúmque his moleſtiis, modico ciuilíque cultu contentum eſſe, neque in ambitionem non neceſſariam in currere, quã bona animi, ſi qua ſibi homo ſtudio & labore parauit, ea turpi quæſtu peſſimo exemplo fœdare.

Quibus ex cauſis ouare ducibus licebat, & in quibus ouatio differt à triumpho.

CAPVT XVII.

ROmani duces, qui in hoſtes victricia tulere arma, ſi minus ea quæ geſſerant, triumpho digna forent, vt tantùm ferrent honoris, perſæpe quum domum reuertiſſent, minoribus triumphis & ouatione honeſtati ſunt, quam Græci ἐυάν nuncupant. Cauſæ verò ouandi, nec triumphandi, hæ fermè traduntur: Si non debellati hoſtes penitus, ſed ſolùm pericula depulſa ſunt: fuſiq; & fugati, perculſi & conſternati, aut à populationibus exerciti, non autem multis & magnis cladibus affecti forent. Si ignominia tantùm acceptæ cladis eleuata, vel paululum laboris admiſſum, aut non in ſua & ſibi conſtituta, ſed in aliena prouincia res geſſiſſent. Qui enim alieno auſpicio res geſſerunt, de prouincia triumphos agere nõ poterant. Si nondum pacata prouincia, reliquiæ bellorum ſupereſſent Si bella non ritè indicta, vel cum hoſte non legitimo, ſed populo Romano indigno, vt cũ ſeruis. piratis & fugitiuis bellum fuiſſet. Vel ſi deditione facta, mediocri certamine, & incruento prælio pugnatũ eſſet,

Ouandi cauſæ.

Aut ſi ex prouincia exercitus non deportatus, nec ſucceſſori traditus foret. His omnibus ouare, nec triumphare legitimo triũpho permiſſum eſt. Prim⁹ enim Poſthumius Tubertus traditur, qui bello Sabino victor, quòd haud multo negocio hoſtem fuderat, vrbem ouans iniit: inde inſtitutum, vt ob præmiſſas cauſas ouatio detur, non triumphus. Pompa verò & apparatus idem feré ouantis qui & triumphantis, ſed tamen minor perhibetur: nam & vniuerſo ſenatu, & omnibus ordinibus obuiam effuſis, paratu magno vrbem inibat. Et oppida bello captu, ſignáque militaria, ſpoliáque & captiua arma, muneráque quibus donatus fuerat, præ ſe gerebat. Tum duces bello capti, & obſides dati, bellorum machinæ, & currus, vaſáque aurea & argentea, ea quicquid pecuniarum ex manubiis & præda exactum foret, etiam coronæ oppidorum, quibus à ſociis honeſtatus fuerat. Tum ſi qui milites donis militaribus torquibúſque & armillis donati eſſent, pulcherrimo comitatu præcedebãt. Ipſe verò dux qui ouandi honos datur, myrtea inſignis corona, ſceptrũ manu tenẽs, nõ triumphali picta vel aurata veſte, nec curru quadriiugo, vt triumphantes, ſed purpura decorus, inſidens equo. Neque ſenatu ſub prætextis iuxta currum, triumphantis more, ſed eo ſubſequente, ſola plebe & equeſtri ordine, aut equitibus præeuntibus incedeba[t]. Sed notandum, eos quibus ouandi dabatur ius, priſcis ſeculis ſinè exercitu aut legionibus vrbem pedibus iniuiſſe: lapſis poſtea temporibus, vt equo veherentur, morem præualuiſſe: éxque duobus imperatoribus rebus bene geſtis, alteri triumphum, alteri vt ouãs vrbem iniret, datum eſſe. Cum Lucretio Tricipitino Veturius COS. de Volſcis & Æquis triumphauit: ſed alteri, vt curru quadriiugo triumphantem legiones ſequerentur: Veturio verò, vt ſiné legionibus ouans equo veheretur à ſenatu datum fuit. Bello etiam Punico ſecundo, Marcus Liuius & Claudius Nero de Haſdrubale & pœnis triumpharunt: ſed Liuius curru triumphans cum legionibus, Nero autem ſinè exercitu equo vrbem iniſſe proditur. Interdum verò ouantes lauro, non myrto coronatos inuenimus: ſiquidẽ Marcus Craſſus de fugitiuis & ſpartaco, quos collatis ſignis vicerat, ex conſulto ſenatus, lauro coronatus ouaſſe tra-

Poſthumius Tubertus prim⁹ ouãs vrbem ingreſſus.

Pompa & apparatus ouantis.

Myrtea corona ouãtis

Ouãtes initio ſine exercitu & legionibus pedites vrbẽ ingrediebãtur.

Lauren. corona ouantium.

ditur. Et Tiberius Cæſar quum de Vindelicis mœſta ciuitate propter repentinũ incommodũ triumphare nollet, non equo, ſed curru cum triumphalibus ornamentis lauro ornatus: ouans ingreſſus eſt. Turmas quoque equitum non lauro, ſed olea ornatas, cum militaribus iocis & verſibus inconditis ouanti præcedere, non ſubſequi, vt in triumphis ſolet: neque ouantes cãdidos tauros aut boues mactare, vt erat triumphãti mos, ſed coronatas oues ante ſe agere, illáſque exacta pompa immolare compertum eſt, quare ouationem dixere. Neque clangẽtibus tubis, vt ille Martius triumphus ſolet, ſed modulantibus tibiis deduci. Illud quoque notatum perhibent, tam in maioribus quàm minoribus triumphis, niſi quibus præcipui honoris aut priuilegij prærogatiua indultũ fuiſſet, vt equo vectarentur, omnes qui ouanti aut triumphanti prodirent obuiã: quiq; erat comites pedibus & nõ equo inceſſiſſe: quod longo pòſt tempore obſeruatum manſiſſe in triumphali pompa, multa documenta ſunt.

Equitũ ornatus in ouatione. *Ouantium ſacra.* *Ouatio vnde dicta.* *Tibiæ in ouatione.* *Obuiã procedentium qui equo vehere ntur. & contrà.*

Qui erant tribuni militum in Romanis caſtris, quæve poteſtas & officium foret, aut iuriſdictio.

CAPVT XVIII.

TRibunos militum qui caſtris & legionibus præeſſẽt imperium in milites habere, exercituíque & ſummæ rerum præeſſe, ferè peruulgatum eſt. Qui tametſi à primis originibus terni ex ſingulis tribubus, Ramnenſi, Titienſi, & Luceri crearentur: tamen militari lege, vt ſingulis quatuor legionibus ſeni ac deni tribuni præeſſent, ſanctum erat. Qui licet à COSS & ſummis ducibus antea eligerentur, poſt aliquot ætates vt militari ſuffragio & prærogatiuo crearentur, militibus munus datum fuit. Lapſis mox temporibus, vt populi ſuffragio & tribuni rogatione fierent, lege cautum fuit: ex quibus qui à COSS. creabantur, Rufuli, mox Rutuli, nuncupati, eo quòd Rutilius Rufus COS. de illorum imperio primus tuliſſet. Aliorum verò tribunorum militarium duo fuere genera: aut enim ſuffecti erant, aut comitiati: Suffecti militari ſuffragio in caſtris: Comitiati verò, populi iuſſu comitiis creabantur. Demum ſequuti Cæſares, tribunos

Tribuni militũ nouem Singularũ legionũ ſeni tribuni. *Tribuni per quos eligerentur.* *Tribu. Rufuli & Rutuli.* *Tribuni ſuffecti.* *Tribuni comitiati.*

ipſi delegere, homines inſigni teſtimonio, in quibus eſſet ſpecimen magnæ & expertæ virtutis. Quare Hadrianus Cæſar viros ætatis exactæ & ſummæ prudentiæ, doctos ætate & vſu, ad tribunatũ euexit: vetuítq; edicto, ne imberbis adoleſcénsve, tribunus fieret. Fuítque priſci moris, vt quum princeps ad tribunatum quempiam eueheret, gladiũ illi in manum traderet: quò ſignabatur, in milites iure militari habere imperiũ. Cuius edicti verba ſic habent: Milites quibus iuſſi erunt, parento, eorúmq; tribuni ſunto & infra. Huic Lacones & præſidij præfecto harmoſten dixere nomen, qui magiſtratus ſemeſtris erat. Illorúmque præcipuum munus, caſtrorum & exercitus curam agere, ne ſine munimento, ſine cuſtodiis ſint, peruigiles excubias iubere, ne quid occulto ſpeculatu hoſtes moliri poſſint: in primíſque milites ad ſolenne iuſiurandum adigere: neque enim militi arma capere fas erat, ni prius apud tribunum legitimum præſtitiſſet iuſiurandũ: qui etiam in caſtris iura dabant. quóque in promptu eſſent, & nihil moraretur imperium, illorum ſtatio in caſtrorum principiis erat, vbi tribunal habere, & iura dare aſſuerant, quibus non virgas, vt conſuli aut prætori, ſed ad terrorem audaciæ, vites lictores præferebant, contumacéſque milites Romani vel Latini nominis, iuſſa minus exequẽtes, nõ virgis, ſed vitibus per centuriones: externos verò fuſtibus plectebant. Alexander tamen Seuerus tribunis non lictores aut apparitores, ſed milites, anteire iuſſit, quatuor tribuno, ſex duci, decem verò legato. Erátque militari lege cautum, vt ſi miles dum caditur ob crimen, vitem frangeret, aut centurionis vel tribuni manum teneret, de gradu deiectus, militia amoueretur: ſi autem violentas manus inferret, capite lueret. Cúmq; reliqui milites paſſim ferreos haberent annulos, tribunis tamen, centurionibus & legatis, aut his quibus ordo & imperium erat, aurei dabantur: à quibus ſiue in hoſtes ducere, ſiue caſtra metari, ſiue in prima acie & fronte locari, aut in ſubſidiis poni, vel in ſtationes & vigilias ire cõueniret, teſſeram milites petebant. Ipſi verò ab imperatore, quod dari oportebat, ſignum aſſumebant, copiáſque equitũ & peditum, quoties dimicandũ erat, ornari & inſtrui, atque in aciem educi iubebant. Milites quoque in

Tribuni à Cæſaribus creati.

Harmoſtes

Tribuni officia.

Tribuni ſtatio.

Tribuni lictores.

Lex militaris.

conflictu prçliorũ, ſingulos & vniuerſos hortari & monere, atque in ceſſantes animaduertere, tribuni propriũ munus erat. Miſſionem quoque militibus perfunctis militia, ſi cauſam probarent, ex autoritate & iuſſu cõſulum dabant. Quod Fuluius cohortem legionis in qua tribunus erat, ſine iuſſu conſulum miſſam fecerat, Quintus Fuluius Flaccus cenſor illum ærarium fecit, & ſenatu amouit. Si qui tamen poſt miſſionem ſtudio pugnæ militare cuperent, niſi ſecundo ſacramento adſcripti eſſent, arma ſumere, & merere, aut in hoſtes tendere nequibant.

Tribuni militum officium ex Marcello.

Marcellus notauit tribunorum militum officiũ eſſe, milites in caſtris habere dicto audiẽtes, & intendere imperio, ad exercitationes deducere, in ſtationes mittere, claues portarum ſuſcipere, ne occulta colloquia ſerãt, néve quis autor noui conſilij cũ hoſtibus moliri quid poſſit, ſtationes, vigilias, munitionéſq; ne infrequentes ſint, nõnunquam interdiu, ſæpius noctu circuire, milites ſingulis momentis inſtructos paratóſque habere, ſiue pabulatum, ſiue frumentatum vadant, præſertim ſi in procinctu hoſtes ſint, exploratóque in hoſtes ducere. Cúmque frumentum militibus admetitur, ne quid minus æquo impartiant, intereſſe, néve pernicioſa fame, aut inopia afficiantur, vtque præparati commeatus abunde ſufficiant alimentis, ne arma, viri, equi aut pecunia deſint, cum imperatore multo ante præuidere (nã Romani duces rationem commerciorum pręcipuam habuere ſemper) caſtris locum capere, valetudinarios inſpicere, ſauciorũ curam agere, nomina militum memoria tenere. Quippe imperatorem aut tribunum ignorare milites, pudenda inſcitia eſt. Neque aliud Othonem ad imperium euexit, quàm quód quenque militum, in agmine, in ſtationibus, in itinere nomine compellabat ſuo, ex hoc gratiam & ſtudia hominum aſſequutus. Querelas quoque militũ audire, illorúmque delicta militari lege plectere, infidum dãnoſúmque militem militiæ gradu deiicere, tribunorum poteſtatis eſt.

Aureliani diſciplina in militarẽ rapacitatem.

Fertur tamen Aurelianus Cæſar tam ſeueræ diſciplinæ fuiſſe, vt tribuno per epiſtolam mandarit, vt militum manus contineret, ne quis pullum aut ouem raperet, aut vuam ex vineis, aut ex ſegete ſpicas: vt arma terſa, calceamenta fortia, veſtis noua, equus defricatus,

& mulus centurionatus foret. Fuítque antiqui moris, vt miles in caſtris ad centurionem, centurio ad tribunum, mane ſalutatum vadat, & ad edictum præſtò ſit. Ac licet tribunis militum centuriones ſubſint & decuriones, ipſi tamen legati imperio parent. Erátque militari lege cautum, ne quis vbi tribunus militũ fuiſſet, poſtea ordinum ductos eſſet: nanque centurio, decurio, & ordinis ductor tribuno inferiores ſunt. Alexander verò Macedo tanti tribunos & decuriones fecit, vt neminem niſi ſexagenarium ordines ducere ſiuerit. Hoc quoque notatum eſt, eũ qui præconium faceret, inter decuriones admitti non licere, & multo magis inter tribunos. Si tamen antea præconium feciſſet, & poſtea artem deſiuiſſet, ad decurionatum admitti poterat, ad tribunatum non vtique. Inſuper obſeruatum, vt ſi quando in aliquos iuſta mouenda forét arma, ſenatum per tribunum militum de bello indicendo ad populum ſæpe tuliſſe. Quódque veteri inſtituto ad tribunatum admitti nemo poterat, niſi prius alam duxiſſet: neque alam ducere, niſi cohorti præfuiſſet: ſiquidem cohorti erat ala inferior: tribunatus verò legionum, poſt alam conferri daríque conſueuit.

Qui ad tribunatum admiſſi.

Qui ludi ſcenici, qui Megalenſes, qui Taurij, Compitalitij, Iuuenales, & Honorarii fuerint.

CAPVT XIX.

INter ſpectatiſſimos ludos, qui plurimi Romæ fuerunt, Romani ludi à regibus inſtituti primum, qui & magni, & circenſes dicti, præcipui ſemper habiti ſunt, Ioui, Iunoni, & Mineruæ celebres: nam ſingulis diis ſinguli erant dicati ludi: quippe venationes & munera Saturno, ſcenici Libero, circenſes Neptuno: aliíque aliis numinibus dabantur, quos ad placanda numina vnà cum ſacrificiis, cùmque cantu & tibia celebrabant, prætoris edicto id decernente in hæc verba: Ludis publicis, quod ſine curriculo & ſine corporis certatione fiat, popularem lætitiam cantu, fidibus & tibiis moderanto, eáque cum diuino honore iunguntο: & infra. Quos etiam vrgente bellorum tumultu prætermittere duxerunt nefas. Quum enim ſecundo Punico bello externis hoſtibus

Vnicuique deorũ ludi.

Prætoris edictum de ludis.

Italia afflictaretur,& cuncta bello arderent,eoſdem magnificè apparatéque factos & in plures dies inſtauratos, oleique congios in vicos datos fuiſſe comperimus. Poſtea confectis bellis & rebus contra Samnites geſtis, magnifice Romanos faciendos curaſſe,illóſque coronatum populum ſpectaſſe, victoribúſque palmas è Græcia tranſlato more, atque epulum ludorum cauſa ædiles dediſſe, Titus Liuius autor eſt. Fuere quoque ludi magni, quos poſt pugnam ad Traſimenũ votos inuenimus, æris trecentis trigintatribus millibus, bobus albis quadringentis,multiſque hoſtiis & aliis diuitiis clari,quos à Marco Acilio conſule in apparatu belli contra Antiochum iterum votos, & magno ſumptu exolutos, ac dies decem continuos celebrantes tradunt : in quorum celebritate, præcipua per ſingula puluinaria mittebantur munera.

Ludi magni.

ſ anno 394

Scenici ludi quando primum facti.

Anno inde ab vrbe * ferè quadringenteſimo, quum vis morbi ingens vrbem peruaſiſſet,& graui cælo vulgarentur morbi, tantáque tabes & vis mali ingrueret, vt nullum peſtis ſuffugium foret, quum ope diuina luem minime leuari crederent, victis ſuperſtitione animis,ſcenici primum ludi apparatu magnifico facti ſunt, quos ludiones ex Hetruria,motibus non indecoris, verſibus ridiculis cum cantu & tibicine adhibitis hiſtrionibus, ſaltantes celebrarunt, Eóſque ab ædilibus curulibus ſecundo Punico bello, per quatriduum inſtauratos,ac noctu luminibus accẽſis celebrari,miſſiliáque varij generis ſpargi, autores memorant:in quibus inter ludicra ſcenæ,comœdiæ repræſentari ſolebant, multis fabularum argumentis,& apparatu vario,quarum ſex fuere genera : nanque ex his alia ſtataria, alia motoria,aliæ togatæ,nonnullæ palliatæ,pleræque prætextatæ,aut Atellanæ. Erátque conſtitutum, vt comœdi cum ſoccis proſcenia inirent,actores tragœdiarum cũ cothurnis : planipedes excalceati:ſcenici certatores nudi,circa pudenda tantum velati.

Comœdiarum ſex genera.

Vtque ad oſtentationem ſcenæ, in argumentum fabulæ pro perſonis quas gerebant, varios amictus induerent: quippe Agamemnon ſceptrum ferebat, pellem bubulcus, Achiles arma, Telephus penulam & peram, ita vt pro fabulæ argumento congruens apparatus fieret per artifices ſcenicos,qui imitarentur affectus.Vtque in ſcena

Decori obſeruatio in veſtibus.

quinque tantum ſeruarentur actus: nam ſcenico ludioni quinquies prodeunti, vltrà prodire non licuit: quod in tragœdia quoque ſeruatum eſt, vt non plures quàm quinque perſonarum actus fierent, vtque finito argumento, & ſcena perſonis vacua, chorus & tibicen introducatur. In veteri verò comœdia ſeruatur, vt primarum partium cōmunes actiones ſint, aut geſta militię domíque: poſtremarum verò, conuiuia, cantus, potiones, & luſus. Poſtea, ſeu ob morum prauitatem, ſeu quia mali exempli ludi erant, perniciémque ciuibus afferebant, ita ſcenicos inſectati ſunt, vt Scipio Naſica in cenſura ſcenicos ludiones tribu mouiſſe, & ærarios feciſſe dicatur, licet inſtitutum foret, vt actores Attellanarum tribu non mouerentur, ſed ſtipendia facerent & mererent: fuítque vetus mos diu ſeruatus, vt primitiæ ſpectaculorū à ludicris ſcenicorum choreis inciperent. Cúmque Idæam deorum matrem ex Peſſinunte Romani aduocaſſent, præter munera & apparatus magnificentiam, ludos in honorem deæ inſtituerunt, qui præcipui inde habiti ſunt, quos Marcus Iunius Brutus cū templo in Palatio dedicauit, qui etiam ſcenici dicti: illóſque Magalēſes appellarunt, illorúmque curam ædiles gerere, ac veris initio prælata diuitiarum pompa celebrare: permiſſáque ludendi licentia, perſonatos iuuenes, magiſtratuum priuatorúmque munia & perſonas, & facta dictáque imitari, & ante deæ ſimulacrū ludere, matronáſque ſpectatæ pudicitię in his pſallere, memorię datum eſt. Quibus diebus Romanæ cōſuetudinis erat, conuiuia & ſodalitates inuicem agere, & comeſſari, victu tamen frugali & modeſto, nec die tantum, ſed noctu epulari: nāque hi ludi præcipue caſti, magno fauore ſpectantium cōſpicui erant, ad quos ſeruos adire non licebat: Illóſque prætores & magiſtratus purpurati, in toga & prætexta, atq; in ornatu maximo celebrarunt: quare purpura Megarenſis in vulgi prouerbiū venit. Quibus diebus ſtipem cogere, Ideæ matrisfamiliis propriū fuit, quod edicto cauebatur his verbis: Pręter Ideę matrisfamilias, eóſq; iuſtis diebus, ne quis ſtipem cogito: & infra. In quibus fuit conſtitutū, vt patricij Megarenſib' motitarēt, plebs verò Cerealib'. Præter hos fuere Taurij diis inferis cōſecrati, quorum origo fertur antiquiſſima: quum enim regnante

Comœdiæ antiquæ obſeruationes

Ludi Megalenſes.

Purpura Megarenſis

Superbo, vis morbi & inſanabilis pernicies per omnes vrbis regiones & compita peruagata eſſet, aſſiduíſque funeribus exhauſta ciuitas foret, atque ob eſum carnium taurorum peſtifer annus grauidas mulieres ita affeciſſet, vt ſiſti peſtilentia nequiret, in deorum inferorum placamenta hos ludos concelebrarunt, qui Taurij dicti, quòd ob taurinæ carnis morbum, inuenti primum concelebratíque ſunt in quibus metas circumcurrere, velut in Circenſibus ſeruatũ eſt. Compitalitios verò Laribus, quos bis in anno vernis æſtiuíſque floribus ornabant, dicatos plerique autumant, quorum origo ab vltima antiquitate fuiſſe proditur Cùm enim Priſco Tarquinio regnante, in foro genitale repente apparuiſſet, quo in ſinu admoto, mater Seruij Tullij Ocreſtes, ſtupens miraculo, haud multo poſt Seruiũ Tullium enixa peperit, qui mox regno ſucceſſit, & quòd puero caput arſerit, Laris filius eſſe creditus eſt: inde Compitalitij ludi primum inſtituti inuentíque fuere, quos per vicorum magiſtros fieri, & in compitis celebrari, ac per multum temporis deſitos, quum ſolennia ludorum intermittere nefas eſſet, poſt L. Luſellum & C. Marium conſules à L. Piſone reuocatos, & magno apparatu inſtauratos memorãt, qui poſtea non per vicorum magiſtros, ſed præfectos vicorum celebrari cœpti, & demum ſublatis collegiis, haud multo poſt diſcuſſi fuere. Tametſi ab Athenienſibus primum inſtituti Cõpitalitios nonnulli credant, in quibus præmium victori hircus donabatur: poſt quos, iuuenales, funebres & ſeculares, vario & ſolerti ingenio inde recepti paratíque ſunt: in iuuenalibus enim, licet iuuenum cauſa inſtituti forent, in híſque adoleſcentes per luſus & laſciuiam admitterentur, plerunque tamen anus, & grandæuas natu matres, ſenéſque ingraueſcenti ætate, ludis admiſſos comperimus. Luſus erat quem laudabant turmæ puerorum primo ætatis flore, & iuuenes generoſi ſpiritus, vt equis inſtratis, hinc inde diſpoſitis turmis, tanquam acie inſtructa, cõpoſito agmine, in iuſtæ modum pugnæ curſitarent, ſpeciémque prælij, modò in occurſum eũdo, nũc à tergo & in gyrũ occurſando præberent, & campeſtrem incurſionem facerent, ſpeciménq; magnæ indolis, & cõmendationem ineuntis adoleſcẽtiæ præ ſe ferrent, ita vt qualis

Ludi Compitalitij.

Ludi iuuenales.

qualis quiſque futurus eſſet, cuiúſque ſp[illegible], facile eniteret. *Pyrrhicha.*
In his quoq; pyrrhicham ſaltari accepimus, quæ integris vrbis moribus, magno fauentiũ ſtudio fiebat: quæ primũ inuenta fertur in Creta, nõnulli à Laconibus ad res bellicas facile obeundas, vt armati leui flexu & ſaltu, nunc ſe contrahendo, nunc in altum exiliendo, nunc declinando, tela & plagas vitarent, diſciplinámque ediſcerẽt: quæ enoplia ſaltatio dicta eſt, quam Tranquillus Troiam nũcupauit: ídque à Romulo inſtitutũ ferunt, vt cum armis ſaltarent milites ſaltatione, quam bellicrepam dixit. Sicut in Panathenæis armatos pueros ſaltare voluerũt, in quibus pueri puellæque forma conſpicui, manibus amplexi, nunc in orbem, nunc in obliquum per diuerſos flexus pyrrhicham in theatro ſaltabant. Poſtea verò Gaditani modi, & molliſſimæ ſaltationes, quum eſſent min⁹ notæ, inuentæ fuere, in plures diuiſæ ſpecies: in chironomiam, quæ manuum geſtu: halma, quæ pedum: lactiſma, quę calcibus ad humeros iactis ſaltabantur: quorum inuentores Iones fuiſſe dicunt, vnde geſtus quoque pantomimi fluxere: in quo id fuit conſtitutũ, vt in chironomia alij geſtus ſubiti, alij miſerabiles, alij longi nomina ferrent. *Enoplia ſaltatio. Saltatio in panathenæis. Saltationes molles.*

Funebres verò ludos etiam inter ludicra ſcenæ exhiberi accepimus, & poſt ludos epulum datum quibus qui præerant, deſignatores dicti, in quibus gladiatorũ paria, qui venalem habent ſanguinem, modò plura, nunc pauciora, nonnunquam familiæ laniſtarum ad gladiaturam cõparatæ, digladiari, vulneráque & cædes accipere ſolebant: quos in defunctorum illuſtrium memoriam ea de cauſa inſtitutos ferunt, quòd quum hoſtes bello victi, ſeruique ad ſepulchra ſummorum ducũ olim ſæue iugularentur, & ſanguinem effunderunt, ídque poſteris ſæuum & inhumanum videretur ſcelus, cautum fuit, vt ſæua illa deſita conſuetudine, ſerui libertique, & damnati capite, ac gladiatores buſtuarij, qui venalem habent ſanguinem, vſu armorum & aſtu eruditi, conducti precio per laniſtas, digladiarentur: in quibus in æmulationem certaménque virtutis, licet dimicatione pernicioſa, vulnera acciperent darẽtque, & ferro decernerent: in qua ſi quis forte ſucumberet, mercedẽ laniſta perditi gladiatoris accipiebat. *Ludi funebres. Deſignatores.*

Athenienſes. Athenienſes verò fures & ſicarios pecunia comparatos,

armis iſtruebant, quos, vt in ſcena dimicarent, inuicem committebant: apud quos vſus obtinuit, vt imperatore vita functo, duodecim captiui ad ſepulchrum iugulati, tumulentur vnà. Quæ munera licet ſummæ immanitatis forent, duces in bellum profecturi, Romæ plerunque populo exhibuere: ſcilicet vt vulnera cernere aſſueſcerent, cædéſque & prælia non formidarent: quibus certa lex data, vt multo grauioribus armis pugnare diſcant, vtque diutius in pugnæ ſimulachris armati aſſueſcant, vt in patientia laborum educati, in conflictu pugnæ minus laborarent, neque vt tyrones corporibus animíſque deficerẽt. Vtque laniſtæ cũ haſtis & ſudibus primo introducantur, mox gladiis decernant, ad prȩliũmque incedant tunicati. Vtque ante cõgreſſum multa fiant, quæ non ad vulnus, ſed ad ſpeciem geſticulationis, & motus agilitatem videantur: procedente mox pugna, vt nudi digladientur, neque in vulnere ingemiſcant, néve iniuſſi decumbant, néve poſtquam decubuiſſent, ferrum accipere iuſſi, ſegnes & cunctabundi accipiant, aut retractent. Ad quod certamẽ inſignes nobilitate & opibus, neque obſcuri generis homines plerunque prodiere: nam & Nero Cæſar CCCC. ſenatores, & DC. equites ad ferrum exhibuit. Et Domitiani temporibus nobiles ad ſpecimen virtutis oſtendendum, in arenã prodire non dubitarunt, qui non virorum modò pugnas, ſed fœminarum noctu commiſit: donec cautum fuit, ne equites Romani ludo & arena pollueerentur. Primus enim qui gladiatorum edidit munus, Iunius Brutus, in honorẽ defuncti patris, fuiſſe traditur. Alij Appium Claudium & Fuluium COSS. in foro boario gladiatores commiſiſſe primos aſſeuerant. In quo præter apparatus magnificentiam, immaniſſimas feras, hominéſque qui cum his concurrerent, ad pugnam exhibuit. Ad quos matronas admitti erat lege vetitum, ne immanitati aut feritati aſſueſcerent: ſicut ab athletarum ſpectaculis muliebrem ſexum Auguſtus auocauit & dimouit. Non ſic Cretenſibus, qui præcipuas & magno natu mulieres ad gladiatorium munus admittebant: & Spartæ nulla eſt tam nobilis mulier, quæ precio conducta non ad ſcenam prodeat. Cúmque antea gladiatorij ludi imperatorum munus forent, Claudius princeps, vt

Quis primus gladiatorum munus dederit.

Matronis ludis intereſſe vetitũ.

Cretenſes.

Spartani.

pecunia quæſtorum fierent, cauit edicto: quos propter cædes & immanitatem, quódque mali exempli eſſent, po[..]ra edi prohibuit. Et quia nonnulli inopes & modicis [f]acultatibus, ſordida mercede conductos gladiatores ad [f]errum exhibebant, Tiberio impetrante, ſenatuſconſulto cautum fuit, ne quis gladiatorium munus daret, cui minus quadringentis millibus cenſus eſſet. Poſt aliquot verò ætates Theodoricus Gothorum rex ita gladiatores odio proſequutus fuit, vt optantibus Romanis, non modò illos denegari, ſed nunquam poſtea edi permiſerit. Fuítque in vſu, vt in funebribus eſſent ſpectatores penulati, quum in cæteris togati conuenirent. Seculares verò ludos, quòd ſingulis centumdecem annis, vel quòd ſemel tantum hominis ætate fierent, dictos accepimus. Nam ſeculum veteres hac finitione terminarunt. Alii niſi decurſo trium ætatum ſpatio, ſeculares fieri negauerunt, qui ſupra Tiberim, ſæpius in Capitolio, magna frequentia & fauore ſunt edi ſoliti: ad quos licet præco inuitaret ad ludos, quos nec vidiſſet quiſquam, nec viſurus eſſet, illos tamen citra hunc annorum numerum perſæpe celebratos comperimus: nam & diuus Auguſtus ſeculares fecit, & haud multo poſt Claudius celebrauit, quo interuallo ſexagintatres haud amplius interfuere anni. Mox Domitianus illos inſtaurauit, habita temporis ratione, ex quo ab Auguſto editi fuerant, quos Romæ per omnia theatra fieri ſeruatum eſt, in quibus trinoctio tetra caligine bobus atris ad Tarentum ſacrum Plutoni & Proſerpinæ, lectiſternium, priuilegia & ſupplicationes inſtar Cereris initiorum fieri ſolebant, carmine & hymnis in Capitolio à pueris puellíſque patrimis & matrimis in Apollinis & Dianæ laudem modulato, cũ quibus ſæpe Circenſes dabantur vnà. Quorum inſtitutio fertur antiquiſsima. Cùm enim Valerius Publicola, qui reges eiecit, tres filios morbo laborantes ex voto recepiſſet incolumes, voti reus, hos inſtituit primus, & celebrauit: quos antea præteritos vel intermiſſos diuus Auguſtus magnifico apparatu celebrauit, quamuis non vera ratione dimenſa. In quibus iuuenes ſine aliquo maiore natu propinquorũ, nocturno ſpectaculo intereſſe vetuit. Po-

Quib⁹ gladiatorũ munus dare permiſſum.

Ludi ſeculares.

Secularium ludorum origo.

ſtremo Domitianus ſeptimos exhibuit, ad ſua tempora ab ortu vrbis obſeruatos. Et demum poſt curricula temporum, Philippus imperator, milleſimo vrbis anno ex omni ſeculorũ memoria, apparatiſſimos ſeculares fecit, in quibus præter elephantos triginta, leones, tigres, alces atque hyæuas & bebos, etiam gladiatorum paria mille, hippopotamum, & rinocerotem, feráſque immaniſſimas venationi dedit. Præter quos fuere ludi theatrales & honorarij: qui æquè ac funebres ſtati non ſunt: ſed vt quiſque ad honores, vt ædilitatem, præturam vel conſulatum euectus erat, ad conciliandum populi fauorem maxima hos lætitia coluit & celebrauit: in quibus elephantorum & leonum pugnas, aliarúmque beluarum venationes frequenter exhibitas inuenimus. Primus enim Scæuola in curuli ædilitate leonum pugnas dediſſe fertur, mox Pompeius iubatos trecentos quindecim, Cæſar quadringentos: donec ſenatuſconſulto cautum fuit, ne Aphricanas in vrbem inueherent. Contrà Cneus Aufidius tribunus plebis: nam Circenſium cauſa importari iuſſit. Poſtea Auguſtus tigrim, & Domitius Ænobarbus centum vrſos Numidicos in ædilitate, & totidem venatores Æthiopes dedit. Hæc enim expectatio munerũ, quantum ſtudij & fauoris ad conſiliandum popularium animos attulerit, quum magnifico ſumptu exhibita fuiſſent, enarratu difficile eſt: ſiquidem qui illa amplè & largiter dediſſent, aut qui munificentia reliquos anteiſſent, faciliores additus ad honores, conſulatus & præturas, reliquóſque magiſtratus, proximis comitiis habuere: quorum cura & procuratio præcipua ædilium erat. Et qui illos ob ſecordiam prætermiſiſſet, populare odium & offenſam haud dubie incurrit, & velut ſordidus & parum ciuilis, eſt pro deſpectiſſimo habitus. Mamerco enim homini ditiſſimo, quòd ædilitatem, ne ſumptus in exhibendis ludis faceret, aſſequi non curaſſet, in conſulatu repulſam tulit. In his enim res commentitias, fabellas & ſcenas repræſentare, tum monſtra & viſu incognita, venationéſque & pugnas populo dare aſſuêrant: ad quas mulieres deſcendiſſe, & cum immaniſſimis feris ſæpe depugnaſſe comperimus, tanto omnium ſtudio, vt triginta & amplius dies, ſepoſitis negociis, Romani lu-

Ludi theatrales & honorarii.

Munera huiuſmodi ſcenica ad honores viam parabant.

ſis impenderent: quos poſtea Auguſtus coarctauit, ne ludorum celebritas nimium diu actus forenſes & negocia moraretur. Theatrales quoque ludos in Liberi patris honorem inuentos fuiſſe, omnes ferè conſentiunt, quos ab Athenienſibus originem duxiſſe ferunt, qui primi Nouembri menſe Bacchanalia & ludos gymnicos ac Liberales celebrarunt, tanta licentia, vt nympharum & heroum habitu bacchantes prodirent in forum, & ad ſonum tibiæ cum laſciua geſticulatione compoſitis modis pſallerent, vinúmque cũ bellariis, libáque ex melle, magna bibendi licentia circunferrent: quos plerunque populus coronatus ſpectauit. Quæ ſacra præterquam quòd per anũ deliram & temulentam indicerentur, eò inſolentiæ proceſſere, vt mulieres viríque ornati hedera, crine fluxo, lymphatis animis debacchatæ, cum thyrſis velut inſanientes & furore afflatæ obuios ferirẽt: miniſtri quoque phanatici non minore veſania ferulas geſtarent, tanta temulentia & verborũ licentia, vt Marcus Varro, niſi ab amentibus fieri potuiſſe negaret: quare miniſtræ Mænales dictæ, inter quos Sileni, Satyri, Bacchæ, Lenæ & Chiæ, Mimallones, Neiades, Nymphæ & Tityri ſacris operabantur. In his quoque comeſſationes, thyrſi, tibiæ & cantus frequentes erant. Et quoniam ad animæ purgationem pertinere dicerent, etiam vannum quo triticũ purgatur, & ouum ſphærali figura adhibebant. Quæ ſacra procedente tempore, quum ex diurnis nocturna fierẽt (vnde Nyctileia appellata ſunt) promiſcuis ingenuorum & fœminarũ ſtupris, cum ſtrepitu & vlulatu in omne facinus & libidinem, perpetuo ſenatuſconſulto, nõ in vrbe modò, ſed per omnem Italiã coercita fuere: maximíſque pœnis inhibitũ, ne Bacchanalia Romæ, néve in Italia fierent, quum in cõtubernio ſordidiſſimorũ patrarentur, eſſéntque maximorũ ſcelerũ cauſa & ſeminarium. Apud Thraces Orgia Bacchi ab Orpheo inſtituta, niſi à menſtruoſis fiebant. Euianes Bacchi feſta celebrant, in quibus ludiones primò, mox ſpectatores multo vino epoto, ad arma concurrunt. A Babyloniis quoque feſtus dies Baccho plurimo mero exhauſto colebatur, in quo noctẽ perẽnem laſciuis geſticulationibus & largiori potu indulgebãt. Apud Heleos Baccæ Dionyſio pſallẽtes mo

Theatraliũ origo.

Bacchanaliũ licẽtia.

Bacchanalia per anũ indicebantur.

Vannus.

Nyctileia

Bacchanalia inhibita.

Orgia in Thracia.

Euianes.

Babylonii.

Helei.

dulata voce, precātur vt bouino pede ad ſe accedat. Lauini integer menſis Libero dicabatur, quibus diebus obſcœnis verbis & ſpurciſſimis vti permiſſum: quod Heliogabalus inſtituiſſe fertur, vt in vindemiarum feſto multa impudica & obſcœna iactarētur in dominos: id quod noſtrates ſeruare etiannum ſolenne habent: donec per forū virile mēbrum plauſtro tranſueherēt, cui matrona ſpectatæ pudicitiæ velut ſancto numini coronā imponebat Quod etiā Varro fieri cōſueſſe in reliqua Italia ſcribit, tanta turpitudine, vt per dies feſtos Liberi mēbrum per agros ploſtellis, mox in vrbē cum cātu & vlulatu ferrēt.

Aegyptii. Ab Aegyptiis tāto abuſu Bacchanalia fiebant, vt temeto ingurgitati, ſtatuas cubitales per pagos circūferant, protenta mentula, magnitudine viſenda, præeunte tibia & choro, cū Mercurij ſtatua veretro porrecto: quas fœminæ & magno natu matres velut pompam triūphalē præ ſe agebant, tam fœdo ſpectaculo, vt nihil improbius aut nequius foret. Eadē quoq; licentia Athenis vulgo vſurpatur Nouēbri menſe, quo Bacchanalia celebrabant, vt phanatica multitudo Baccharū habitu per vrbem procederet.

Ludicrum quinquennale. Fuit præterea quinquennale ludricū, in quo tā verſu quàm proſa oratione græcè latinéque, tum muſica per citharœdos & cithariſtas, tū gymnicis ludis certabatur: quos Nero Cæſar primus ad morem Græci certaminis è Græcia Romā deduxiſſe, Iouíq; Capitolino dicaſſe, atq; ſingulis quinquenniis magno certamine animorum celebraſſe fertur, iā intermiſſos ducentis annis à Lucij Mummij triumpho, qui primus hoc ſpectaculi genus in vrbe præſtitit. In quibus quantū quiſq; facūdiæ experimēto, aut candore ingenij eniteret, facile apparebat. C. verò Caligula, horū inſtar, miſcellos Lugduni fecit, græcæ latinæq; facundiæ experimēto. In quo certamine lege ſancitum erat, vt victoribus hoc præmii darent, vt ipſorum laudes tanquam obnoxii ſcriberent, & carmine celebrarent. Poſtea à Domitiano triplex inſtitutum ferunt Capitolino Ioui, Muſicum, Equeſtre & Gymnicū, aliquanto plurium coronatorum, in quibus Papinius Statius victus fertur, victor autē & ter coronatus in certamine Albano, quòd Domitianus pariter inſtituit. In quo poetæ certatim Mineruæ pſallebāt hymnos. In eo verò Publius

Triplex ludicrū quinquennale.

Mimographus palmam tuliſſe dicitur. Athenis quoque ad Theſei ſepulchrũ celebres hi ludi mãſere, in quibus tragœdorum certamen magno cõuentu totius Græciæ fuiſſe tradunt. Eò enim viri eloquentiſſimi ex omni Græcia exciti cõfluxere, inter quos Æſchylus primus tragœdiã dedit, in ea victor Sophocles, victus Æſchylus, haud multo poſt mœrore victus occubuit. Quibus etiã ludis decẽ iudices ex ſingulis curiis præfuere. Fuitque in more vt hircus præmiũ tragœdo foret. Vtq; lyrici iuuencã immolarent, tragœdi hircũ, poëtæ taurũ. Proditur tamẽ comicus Menander, quũ centũ & octo ſcripſiſſet fabulas, in certamine comœdorũ, licet eſſet ſuperior, tamẽ ambitu & factione à Philomene victus renunciatus. In Elide quoque poëtæ accepto themate, carminibus certabant, victórque coronã ferebat donũ: ſicut Archelaus Mauſolo agona propoſuit & ludos, in quibus doctiſſimi ſæpe decertarũt, inter quos Theopompus Iſocratis diſcipulus omniũ conſenſu, propter ſingularẽ vim ingenii, victoriam tulit. Vna tamen proditur Corinna, muſca lyrica dicta, tanta eruditione claruiſſe, vt Thebis cum Pindaro carminibus certaret, & quinquies victrix foret. Et Ariſtophanes quum certamini poëtarum iudex præſideret, poëtæ illaudato victoriam dediſſe, quòd ſua, non aliena recitaſſet. Eutimus quoque Locris oriundus tam diſerta ſcripſit carmina, vt olympicis ludis ſemper victor fuerit, ſemel tantum vni poſthabitus. Quinetiam Neapoli quinquennale certamen fuiſſe tradunt muſicum & gymnicum, illis æmulum, quæ in Græcia ſumma laude celebrantur. Quod etiam noctibus magna luce ignium ſingulis quinquenniis Romæ fiebat, magnis oratorum & vatum certaminibus. Neque omiſerim à quibuſdã traditũ memoriæ, Heſiodum carminibus cum Homero in certamine poëtarum contendiſſe, victorémque Heſiodum epigramma cum tripode in Helicone poſuiſſe. Erant præter hos plebeij ludi ſpectatiſſimi, qui exactis regibus pro plebis libertate primum dati ſunt: quos nonnulli poſt ſeceſſionem ad ſacrum montem inſtitutos ferunt, ob conſociatos patrũ plebíſque animos, quos poſtea Lucius Sylla, perdomitis hoſtibus, magna plebis expectatione reſtituit: quorum ędiles plebis arbitri & moderatores erãt, in

Tragœdorũ certamen.

Hircus tragœdi præmium.

Poëtarum certamen in Elide.

Quinquennale certamen apud Neapolim.

Ludi plebeii.

quorum celebritate ſeruatum meminimus, vt quoties inſtaurarétur, ab æris ludorum cauſa epulum daretur, quos ex variis cauſis non ſemel inſtauratos cõperimus. Cereales verò quin in Cereris honorem magnificẽtiſſimè fierent, nulla controuerſia eſt, quos circẽſes dictos nõnulli volunt: nam & deorũ imagines in his lõgo ordine produci, & circum metas curſu contendere ſolebãt, ouúmque in cerealis põpæ apparatu numerabatur primum, in quibus peruigilia noctu fiebãt, ſicut in ſacris Iſidis excubiæ: in his quoque ædiles plebis pro equorum curſu plerunq; gladiatorum certamen exhibuere. Cereri enim ad quintum calend. April. annis ſingulis Romani rem diuinã more patrio facere aſſuerant: quæ ſacra, quòd è Græcia tranſlata eſſent, & per Græcos curata, Græca dicta ſunt. Fuiſſe enim in Græcia ſacra Eleuſinæ Cereris ſpectatiſſima, autores memorant, quæ obſcura luce fiebant, ſacerdotéſque facibus diſcurrentes curſu phanatico ſacra peragebãt, à quibus velut ſanctiſſimis & impollutis, impij con ſceleratíque amouebantur voce præconis, ita vt templũ velut omni religione ſanctũ, alicuius criminis aut noxæ conſcio adire non liceat. Quod ſiquis adiiſſet non initiatus, capite luebat: ad quod Nero conſcientia ſceleris agitatus, ingredi veritus fuit. Nõ ſic Antoninus Philoſophus Auguſtus: nam fretus innocentia & vitæ integritate, ſine diſcrimine adiuit. Cuius myſteria magno ſilentio inclyta, velut arcanum quid ſanctúmque in vulgus efferre nõ licebat. Quod ſacrum à ſolis matronis fiebat annis ſingulis. Romaníque in toga candida ſpectare ludos, mulieréſque in veſte alba pariter ſacrũ facere ſolebãt: in quo id fuit obſeruatum, vt tunc diis gratum eſſe cenſerent, ſi à lætis nec funere pollutis celebraretur. Vtque in ſacris Cereris ante noctem epuletur nemo, atque à vino in primis & Venere abſtineant. Vtque quinto quoque anno ex Sibyllinis carminibus prodigiorum cauſa ieiuniũ fiat inter quæ præcipuũ fuit, vt ſacris initiatos, calda abluerent primùm, quod caſtitati prodeſſe ducerent. Apud Athenas in ſacris Cereris, quæ dicuntur Adonia, mulieres ſimulachra defunctorum efferre, multáque funeſta & calamitoſa iuſto cõploratu & gemitu effingere traduntur: in cuius ſacrificio Atticæ virgines inter ſolennia, repo-

Ludi Cereales ſeu Circenſes.

Sacra Græca.

Cereris myſteria.

Sacra Cereris apud Athenas.

ſita ciſtis ſacra capitibus quàm occultè deferunt, quum Cereri ſacrũ quàm occultiſſimis cæremoniis fieret: quippe prophano homini Cereris mũdum videre nefas erat. Apud Siculos verò Cereri & Proſerpinæ diuerſo anni tempore ſacrum fit: Proſerpinæ enim maturis meſſibus decem feſtos agũt dies: Cereri veró, quum ſemen in terram mittitur. Græcis autem in tribus ludis, præterquam in Cerealibus, accenſas faces geſtare vetus mos habuit, in Prometheis, in Vulcaniis, in Panathenaicis. Præter hos fuere ludi martiales Marti dicati, & alij piſcatorij, ex quæſtu piſcantium. Alij caſtrenſes, qui in caſtris prætorianis plerunque cum venatione dabãtur: nonnulli miſcellanei, ex ludionum multiplici genere: alij Palatini, in Palatio triduo celebrari ſoliti in diui Iulij honorem, qui victam armis Rempubli. in dominationem vertit. Alij Capitolini, quod Iupiter optimus maximus ſuam ſedem ſeruaſſet. Qui aliis ſolennibus additi, collegiúmque nouum (autore ſenatu) inſtitutum fuit. Præcipui Auguſtales, quos Tiberii tempore trib. pl. in Auguſti honorem facere inſtituerunt. Athenis verò & in omni Græcia multiplices fuere ludi, in quibus ad aucupandam popularem gratiam, Theophraſtus fructum diuitiarum putauit maximum: nam Panathenæa, Dionyſia, Scirophoria, Haloa, & Apaturia celebria fuere. Apud Lacedæmonios Gymnopodia, Hyacinthia & Chori, Patauii. Ceſtici ab Antenore inuenti, quos inter reliquos annumeraſſe non ab re fuit. Illud vtique verum eſt, quod quanuis ludorum multiplices ſpecies forent, tamen ædilitia largitione quatuor curari impenſius aſſuerant, Megalenſes, Funebres, Circenſes & Apollinares, magno ſemper apparatu & habitu, in quibus non tuba aut fiſtula, vt in aliis, ſed ſola tibia canebant. Quódque vetuſto more quoties feſti ludi edebantur, illos omnis ætas, ſexus & ordo plerunque coronati ſpectabant: quare Lucius Craſſus cognomento Diues, quòd corollas ex auro & argento imitatione foliorum in ludis populo dediſſet, celebri memoria habetur. Fuitque priſci moris, vt populus in theatro vel circo ſæpe ludicrum à principe poſtularet, cuius præcipuo ſtudio teneretur: quotieſq; princeps aut imperator, qui perdomitis hoſtibus triũphaſſet, vel popularis homo ple

Siculi. *Græci.* *Martiales.* *Piſcatorii.* *Caſtrenſes.* *Miſcellanei.* *Palatini.* *Auguſtales.* *Ludi multiplices in Græcia.* *Lacedæmonij.* *Ludi quatuor impenſius curati.* *Spectatores coronati.* *Honor principi.*

Theatrum ingredienti exhibitus. bi percharus, ad ludos & theatrum iret, quum primum in conſpectu prodiret, communi omnium plauſu, & fauore concionis, fauſtiſque acclamationibus totis theatris exciperetur: nonnunquam vniuerſus populus aduenienti principi aſſurgere, & lacernas deponere ſolebant, vt togati apparerent. Qui honor ſummis tantum ducibus, aut viris ſumma integritate & fide ob merita in populum dabatur. Contrà verò deformatus ignominia, aut infenſus infeſtúſque populo, clamoribus explodebatur & ſibilis. *Cum ludi minus bene celebrarentur.* Tum ſiquando ludi remiſſe & leniter, aut non legitimè celebrarentur, vel ſi quo infortunio aut caſu repẽte conſtitiſſent, aut ſi tibicen cõticuiſſet, vel inter ſolennia ludorum commiſſo ſpectaculo, ex ſubita lætitia ad repentinum motum tranſlati eſſent, aut ſi in enunciandis ludis verſu ædilis erraſſet aut verbo, vel ante commiſſionem ludorum, ſiue dum eduntur, tumultus repens, aut aliquid triſtè auribus oculíſve occurriſſet, & ex variis cauſis, tanquam ſi nefario ſcelere polluti eſſent, eiuſmodi admiſſa, ludorum inſtauratione procurabantur & expiabantur. Cùm enim pompa duceretur, quod obuius ſeruus loris medio circo vapularet, infauſto augurio ludos pollutos pontifices putarunt. Et quum in cæremoniarum apparatu thenſa procederet, quod equo conſternato auriga habenas ſiniſtra corripuiſſet, currúmque perperam egiſſet & circunflexiſſet, velut ominoſum, ludorum inſtauratione opus eſſe iudicarunt.

Qui eſſet vrbis præfectus, quodve officium, quarúmque rerum cognitionem animaduerſionémque haberet.

CAPVT XX.

Præfectus vrbis ad quid creatus. SOlitos Romanos fuiſſe, quum reges & poſtea cõſules prætoréſq; Reipub. cauſa abeſſent, ne quis repens tumultus fieret, néve vrbs ſine imperio eſſet, aut hoſtium incurſibus pateret, præfectum creare, qui vrbi mœnibúſque præſideret, ius redderet, & ſubitis mederetur, ſæpe notatũ eſt: qui ſi quid in vrbe turbatum eſſet, quũ res poſtularet, iuuẽtutem armare, & per loca opportuna diſponere: arma teláq; in propugnaculis ingerere, caſtella cõmunire, muros turréſque præſidio firmare, atque omnia

cuſtodiis vigiliíſq; inſtructa habere, portas claudere, pro portis ſtationes diſpoſitóſq; ſtationarios milites ad tuẽdam populi quietem tenere deberet. Et ne quid falleret, aut nudatũ præſidiis eſſet, animaduertere & oculis perluſtrare, nihil denique curæ aut laboris omittere. Qui tametſi vrbi præfectus foret, in ſuburbiis æquè cognitioné animaduerſionémq; habebat, illíque exercitus demãdatos, & gerendi belli ſæpe negociũ datum eſſe liquet. Quã præfecturam à prima antiquitate Romæ fuiſſe, multiplici exemplo apparet. Siquidem à Romulo primus Romulius, à Tullo Hoſtilio Mumartius, & Sp. Lucretius pater Lucretiæ, regnãte Superbo, vrbis præfecturam meruere: deinde conſulibus eam curationem demandarunt. Poſt aliquot verò ætates, tanquam non ciuile munus, à multis aſpernatum eſt, ita vt eam curationem velut ignobilem repudiãtibus plurimis, Q. Seruilius vt altercationes dirimeret, filiũ ſubſtituerit, eúmque extra ſortem vrbi præfecerit. Quam ſæpe intermiſſam fuiſſe crediderim: quippe Auguſtus vrbis præfecturam, tanquam nouum munus & officium, creauit. Demum in tantum proceſſit, vt Nero cognitionibus præfecturæ vrbis, honoris initia auſpicaretur: & Piſo viginti annos præfecturã vrbis, velut inſtar magni muneris, gerere non dubitarit. Extátque diui Seueri epiſtola ad Fabium Culleonem, qua cognitio criminum per totam Italiam ad præfectum vrbis delegatur. Relegandi quoque ad inſulas, vel deportãdi quos delicti enormitas poſtulat, quereláſque ſeruorũ libertorúmque audiendi, ſi de patronis dominiſve quærantur, ius illi poteſtáſque fuit: carniúmque & fori boarii, piſcarii, & ſuarii cura cognitióque ad eundem ſpectauit & pertinuit. Etiam ſenatum per vrbis præfectũ vocari & conſuli poſſe, atq; abſentibus vel impeditis conſulibus ſenatuſconſultum fieri, nulla controuerſia eſt. Denique diligenter curare, nequa pars vrbis labaret, néve per occaſionem & licẽtiam aliquid plebs moliri poſſet: néve quid circa vrbis cuſtodiã aut munus vigiliarum ſegniter exequutum foret, quod ab homine impigro antè perſpici potuiſſet, præuidere præcauerēque debebat: tãtique exempli fuit, vt quum fœdiſſimo bello Reſpublica afflictaretur, ſæpe vrbi ſaluti fuiſſe & imperio, magnáq; attuliſſe præſidia

Origo præfecturæ.

Præf. Ura intermiſſa ſæpe & reuocata.

Munera alia. Præfecti.

Præfecti qui deligebantur. compettum ſit. Sed notandum hunc præfectum, aut patriciæ gentis virũ, aut ſenatorem, deligi conſueſſe: ídque exemplo Marci Meſſalæ oratoris, qui Augusti tempore vrbis præfectus fuit, facilè dignoſci, licet ſexto pòſt die magiſtratu ſe abdicarit, non ingenuam & parum ciuilem poteſtatem eſſe ratus. *Lucij Piſonis & Coſſi præfectorũ vinolentia.* Et tametſi Lucium Piſonẽ & Coſſum præfectos vrbis vino indulſiſſe, & multum noctis conuiuiis exegiſſe legamus, adeò vt biduum & duas noctes cum Tiberio largiore potu indulſerint, illos tamen ſatis grauiter & inoffenſè vrbis tutelam adminiſtraſſe, controuerſia non eſt. *Præfecturæ honos & paulo poſt vilitas.* Procedente mox tempore, in tantũ præfectura vrbis proceſſit, vt Sabino Veſpaſiani fratri ad præfecturam proceſſiſſe, magni muneris loco fuerit: & pertinax imperator ex præfectura vrbis ad imperiũ prouectus ſit. *Præfectus latinorum.* Rurſus poſt aliquod interuallum, tam infimę ſortis habita eſt, vt Heliogabalus omnes lenones ad pręfecturã vrbis prouehere deſtinarit. Qui verò præfectus Latinarum erat, etiam non ſenator fieri poterat: quippe quũ citra ætatẽ ſenatoriam ſæpe annis iunior crearetur, ex nobilioribus: idcirco præfecto Latinarũ, ſenatũ habere nõ licuiſſe notatum eſt: inter quos marcus Antoninus Philoſophus, qui poſtea imperitauit annis iunior præfecturam vrbis geſſiſſe, proditur. *Prienenſes Præfectus in ſacro Neptuni Heliconij.* A Prienenſibus quoq; in Neptuni Heliconii ſacro, quod cũ Ionibus cõmune fuit, iuuenis ætate vix adulta præfectus creabatur, & rex. *Indi.* Ab Indis in ſex quinterniones vrbis præfectura diuiditur: nanque alii peregrinos recipiunt, alii vitam & mores notant, nonnulli defunctorum bona mortéſque inquirunt, alii vendendis mercibus præſunt multi venditarũ rerum exigunt decimas, ita vt omne ciuitatis regimen illi moderentur. *Græci. ἐπάρχης* Græcis verò vrbis præfectus ἐπάρχης dicebatur ipſáque præfectura ἐπαρχία. Præter quẽ fuit prætoriarũ cohortium præfectus, annonæque & vigilium, qui in numero magiſtratuum populi Romani non ſunt, ſed extra ordinem vtilitatis cauſa creari. *Præfectus vigilium.* Ad præfectum enim vigilum de incendiariis, de furibus, de effractoribus, de receptatoribus, cognitio pertinuit. Auguſtus verò Octauius quum plura orirentur incendia Romæ, ſeptem cohortes oportunis locis conſtituit, vt vnaquæque binas vrbis regiones tueretur, quas præfecto vigilium ſubiecit

Præfectus verò annonæ ad leuãdum frumenti inopiam, conuectis commeatibus, plerunque vrbi præfuit & imperio, Pręter quos fuit pręfectus morum, quem cenſorem nuncupant, vt haud multo poſt præfectus caſtrorum & legionũ, ac præfectus palatij temporibus Cæſarum nouiſſimis additi, quæ dignitas proxima Cæſarum magnitudini fuit: cui præfecturæ Cleander à Commodo præpoſitus memoratur, qui propter morum inſolẽtiam, cum filiis vnà crudeli ſupplicio excarnificatus, pœnas dedit. Et ſimilis ſub Hadriano, qui depoſita palatij præfectura, ad ociũ ſe tradidit, morienſque inſcripſit tumulo, quòd quum multos exegiſſet annos, ſeptem tantum vixit, quibus ocio ſe dederat. Celebratur quoque Opilius Macrinus, qui ex humili fortuna per Caracallam palatio præfectus, mox ad imperiũ cõſcendit. Illud quoque à veteribus factitatũ nouimus, vt quatuordecim curatores vrbis vnà cũ præfecto tam vrbi quàm vrbanis negociis præſint. Sed & illud notatum, ad vrbis præfectum appellationes omnium poteſtatum, & illorũ, qui in honore erant, pertinuiſſe, ipſarúmq; cognitionẽ animaduerſionẽmque habuiſſe: quod quidem noua conſtitutione à poſteris ſeruatũ eſt. Antea enim ex conſtituto Neronis appellationes à iudicibus ad ſenatum fiebant: cautúmq; fuit, vt qui à priuatis iudicibus ad ſenatum prouocaſſent, tantum pecuniæ pœnæ nomine exoluere cogerentur, quantum qui imperatorem appellaſſent. A ſenatu verò ad principem appellare non licere, oratione diui Hadriani cauebatur: nec à præfecto prætorio, qui principis locum tenuit, appellare licuit. C. tamen Caligula nimias appellationes inhibuiſſe fertur, liberámque iuriſdictionem magiſtratibus dediſſe, ita vt ſine appellatione iudicatum exequerentur, & placita ſeruarent. Quinetiam illud quæſitum eſt, an tutorum curatorúmque, qui nequiter & in officioſè in tutela curáque de officio decedentes, verſati fuiſſent, aut filiorum, qui parentes, quos venerari decet, contumeliis probríſque affeciſſent, in eóſque turpiſſimum facinus anmittentes, impias manus intuliſſent, cognitionem animaduerſionémque præfectus haberet. Et placuit ab vrbis præfecto in tutores curatoréſque, qui in euidenti calumnia tutellam curámque geſſiſſent: aut in filios, qui

Præfectus annonæ. *Præfectus morum.* *Præfectus caſtrorum, legionũ & palatii.* *14 vrbis curatores.* *Appellationes omniũ poteſtatum ad vrbis præfectum pertinere.* *D. Hadriani edictũ.* *Appellationes nimiæ inhibitæ.*

parentũ dicto contumaces, & minus audientes forent, animaduerti cognoſcíque poſſe: quod quidem tam legibus & ſenatuſconſultis, quàm decretis edictíſque principum aliis ſuper alia editis & promulgatis ſancitum eſt.

Miraculum de homine, qui extruſus è carcere, rurſúſque in eum intruſus, inferna ſe loca adiuiſſe enarrauit.
CAPVT XXI.

INter fabuloſa miracula, & puerilibus fabellis ſimilia, multas magnáſque res, quæ vix credi dicíque poſſunt, nullum tam impudens mendaciũ creditũ eſt, quàm quod ad hoſce annos in Pelignis eueniſſe dicũt, quod quũ nouum commentũ putaretur, & temere vulgatum, id verum poſtea fuiſſe, tam fama celebriquæ vbiq; peruaſit & vulgata eſt, quàm multorũ teſtimonio, qui rem geſtam didicere: non fictis ſermonibus, ſed certiſſimis experimentis compertum eſt. Quo autem pacto ſe res haberit, hoc traditur modo: In Pelignis oppidum vetuſtum eſt, cuius nomen prætereo libens, licet obſcura origine, haud tamen ignobile. In eo dominus qui vrbi præerat, ſuperbe auaréque ciuibus imperitabat, ac trucibns dictis factíſque in ſubditos ſeruilẽ in modũ animaduertere ſolebat, eóſque licet imperata facerent, neque ſegniter mãdata exequerentur ob leues plerunque cauſas, pœnis & damno mulctabat. Forte autẽ quum homo quiſpiam alioqui bonus, ſed tenui re familiari, inops atque deſpectus, ipſius domini venaticũ canem, cui⁹ miro ſtudio tenebatur, ita verbere affeciſſet, vt ob id periiſſe putaretur: quum id dominus reſciſſet, vehemẽter offenſus, eũ truci & minaci vultu grauiter increpitũ, in peſſimũ cóiecit carcerem: ibíque quum vinctus graui cuſtodia teneretur, poſt aliquot dies, hi quibus diligens ipſius cura mandata erat, clauſo iam carcere, & tam foribus quàm omni aditu perſepto, ne elabi poſſet, quum ad illum accederent, vt ſolebant, in eodem intus carcere nuſquam inuenere: qui diu conquiſitus, quũ non appareret, nullúmque effugij veſtigium extaret, rem ad dominũ detulere: quod quũ credi vix poſſet, ipſéque mirum in modum obſtupeſieret, poſt tres fermè dies, iiſdẽ foribus peſſulo firmatis, idẽ ipſe qui modo carceri addictus fuerat, imprudẽtibus omnib⁹, & nemine

conſcio, rurſus in eodem intus carcere intruſus apparuit: cuſtodéſque, vt cibũ afferrent, aduocauit: qui quum propere acceſſiſſent, omnéſque miraculo obſtupefierent, eum vultu tetro, & horribili facie, luxatis vſtíſque membris, aliter longe atque pridem fuerat, conſpexere: quem quum interrogaſſent, vnde elapſus, & rurſus in eodem intruſus carcere foret, quibúſque in locis fuiſſet, & vnde tã fœdo & tetro cultu emerſiſſet: ipſe velut elinguis, quum nullum proferret verbũ, ſed attonito ſtupentíque ſimilis foret, vt ad dominum quantocyus admitteretur, poſtulauit: habere quod illi propere nunciaret, magnum, nec differendum. Cúmque ad eum protinus admiſſus eſſet, rem mirificã & admirabilẽ, ac dictu audituque formidoloſa, & vix credẽda miracula dicere orſus fuit. Nam ſe ab inferis (ſi libet credere) remiſſum enarrauit: ſiquidẽ quũ diutius carceris ſqualorem ferre nequiret, ſeu deſperatione victus, ſeu iudicium reformidans, inops conſilij, malũ dæmonẽ ut ſibi præſto eſſet, ſéque ex tam tetro carcere relaxaret, aduocaſſe dixit. Nec multo poſt dæmonẽ fœdo aſpectu & terribili facie in eodem intus carcere aſpexiſſe, & ſecũ pactũ fuiſſe, ab eodémque & ferreis clauſtris, nõ ſine graui preſſura extruſum, in loca deinde inferna, & profundas vaſtitates, ac fundum telluris intimæ actum eſſe præcipitem, ſinguláque luſtraſſe: impiorúmq; ſupplicia, & ſedes conſceleratas, æternáſque tenebras & ærumnas vidiſſe, ac loca fœda & formidoloſa, regéſque & ſummos duces in abrupto hiatu & profundo voraginis dẽſas merſos caligine afflictari, & furiarũ ardẽtibus facibus agitari: gemitúſque & eiulatus, ac dies noctéſq; ploratus mulierũ & virorũ audiſſe: põtificéſque vidiſſe infulis & trabeis purpura & auro diſtinctis, ac gemmis ornatos, aliáſque miſerabiles facies omnis generis hominum, ętatum & ordinum, in cultu vario afflictas, & iacentes inter præaltas voragines, alios immenſo limo hauſtos æternis ſuppliciis & nocte cruciari, ipſorumque damnata ſcelera ſempiterno dolore puniri: inter quos plures quos nouerat in vita, adnotauit, & pręcipue intimum familiarem, quem dũ in vita ageret, æqualẽ ſodalémq; habuerat, alloquutũ dixit: ab eo probe agnitus, & miti ſatis ſermone requiſitus fuit, quid rerum ageretur, & quid reliqui ſpei

ſibi fore t. Ipſeque quum prægraui ſeruitio & crudeli dominatu vſque pręmi reſpondiſſet, illum mandaſſet, vt domino enunciaret, caueret nequid tale ageret in poſterum néve graui tributo & iniquo vectigali ſubditos opprimeret: namque illi vacuam ſedam, quã propè cernebat, præſtitutam eſſe prædixit. Et vt haud dubius promiſſi foret, fidémque vt dicti haberet, meminiſſe (inquit) illum debere ſecreti concilij & mutuæ pactionis, quam dum vnà militarent, & in caſtris agerent, clam iniuiſſent, quorum nemo particeps aut conſcius vnquam fuit: quod conſiliũ quum memoriter ille enunciaſſet, & non ſolum dicta conuentáque, ſed & ſingula verba ſponſionéſque quibus vterque aſtrictus erat, recenſuiſſet, ipſum dominũ ordine hæc audientẽ, animo ſerio & attentiore factũ, mirum in modũ obſtupuiſſe ingénſque animo formido incuſſa fuit conſideranti quonam modo, quæ ſoli ſibi credita, & nulli vnquam enunciata fuere, homo ille hebes & tardus ingenio, quaſi numine afflatus, explorata haberet, eáque vultu interito enũciaret. Adiiciunt miraculo, eundem interrogaſſe illum cum quo tunc ſermo erat apud inferos, qui nitido cultu veſtitúque apparato videbatur, nunquid aliquo cruciatu afflictarentur qui inſigni veſte & auro conſpicui forent? Illúmq; reſpondiſſe, perenni incendio, intérque maximos cruciatus, & ſempiterno dolore vſque premi & afflictari, ídq; totum quod auro & purpura fulgeret, ignem atque incendium eſſe. Et quum ipſe id experiri volens, propius manum purpuræ admouiſſet, admonitum ab eo fuiſſe, ne tangeret, & tamen efficere nequiſſe, vt non ex caloris afflatu palmam ſibi manus, quam tunc oſtendebat, incendio & ipſi purpuræ admotam deflagraret. Erat enim puſtulis linentibus, & terris hulceribus veluti tabe & igne ſacro, malóque quod latius ſerpere videbatur, fere conſumpta. Referunt præterea qui illũ adiuere, eũ poſtquam ab inferis emerſit, quaſi mente conſternata, hebetíque aurium oculorúmque ſenſu affect⁹ foret, ſemper cogitabundum in rarũ prodiiſſe ſermonem, vixque ſępi⁹ interrogatum colloquenti reſpondiſſe. Vultu verò tam tetro, & aſpectu tam deformi reuertiſſe, vt qui dudum à coniuge & liberis probe agnitu foret, is poſtquã remeauit ab inferis, tam diro vultu, totiúſque

que facie corporis diſſimilis effectus eſt, vt vix eundẽ illũ eſſe crederẽt: ſæpiúſque obortis lachrymis, ob faciei diritatem, & ſpeciem hominis fœdiſſimè mutatam, notos affinéſque ipſum alloquutos fuiſſe: ægréque vt ante obitum, qui mox conſequutus eſt, res ſuas diſpenſaret, ac liberis & poſteritati conſuleret, vitæ ſpatium habuiſſe.

Quot militum ordines, cuiúſve generis milites in Romana Militia olim militare conſuerant, & qui apud exteros.

CAPVT XXII.

MIlitum ordines, quos Romani duces habuere, quibus res magnas geſſere, hi ferme traduntur, nomine diuerſi: nanque Rorarij dicti, cum quibus primi erant congreſſus, qui leuibus muniti armis, parmam & gladiũ gerẽtes, ſicut ros ante pluuiã, ſic priuſquã procurrerent, aut acies admouerent, hoſtem inceſſebant, & primos concurſus excipiebant. Præmittebatur enim leuis armatura, quæ eliceret, & hoſtem gradu moueret, mox equitatum libero curſu & robora legionum imittebant, quæ longius pellerent & fugarent. Qui etiã anteſignani, eo quòd primi agminis erant, dicti: ſicut apud Perſas homotimi milites in principiis erant, qui magnopere apud reges nobilitati ſunt, inter quos peltati & cetrati, qui peltas cetráſque (ſcutorum enim genera ſunt) deferebant, haud multo diſcrimine diuerſas: pelta enim cetræ haud diſſimilis eſt: nanque erat cetra ſcutum ex loro, quo Aphri, Hiſpani, Galli & Perſæ plerunque vſi ſunt, in rhombi figuram: pelta verò, breue ſcutum inſtar lunæ: parma, figuræ latioris & circularis. Luſitanis verò ſcuta fuere duorum pedũ latitudinis, quæ nec fibula, nec anſa, nec loro nectebantur. Numidica ex coriis ſicut Græcis. Oretanis & Gallis quandoque pro munimento fuit pelta, queis erant edſes obtuſa cuſpide, ſcuta verò debilia Hiphicrates quoque pro parma militib⁹ peltam dedit, haſtæq; modum duplicauit, & gladios longiores fecit, quare pelteaſtæ appellati. Thracibus & Belgis dabatur pelta quam meridem dixere. Liguribus ænea parma. Sardis pugio cum pelta. Celtiberis leue ſcutum & rotundum. Caius verò Marius parmulas militibus inhibuit, illas minus ha-

Rorarij. *Anteſignani.* *Homotimi* *Peltati.* *Cetrati.* *Cetra.* *Pelta.* *Parma.* *Luſitanorũ ſcuta.* *Numidica.* *Peltaſtæ.* *Merides* *parma ænea.*

Parma æ-nea. biles & ſuperuacuas arbitratus. Romani autem clypeos peditibus, ſcuta equitibus dedere: quos quidem milites *Clypei.* à prima origine clypeis vſos comperimus, poſtquam ve-*Scuta.* rò ſtipendarij facti ſunt, mutato armorum genere, ſcuta maius tegmentum pro clypeis accepere, ſicut Latini populi (quare ſcutatæ & cetratæ cohortes dictæ) quæ ex cratibus plerunq; intexebant. Antea enim Romulus Argo-*Scutũ Argolicum.* lico ſcuto vtebatur. Poſt verò ictũ cum Tatio fœdus, Romani, dimiſſo Argolico, Sabinorum accepere ſcuta, ſuáque Romulus cũ Sabinis arma commutauit, quibus poſtea Romani vſi ſunt. Samnitibus lata, ad ſummum ęquali faſtigio fuere, in imo verò cuneata. Marſis ampliſſima, *Decumana ſcuta.* quæ decumana dicta ſunt. Lucani quoque ſcuta ex vimine confecta, coriis tegebant. Græci frequenter ruſſatis, *Ruſſati.* Carthaginẽſes albis, nonnũquam clypeis diuerſa inſignia *Gentiũ diuerſi clypei* ferentibus vtebantur. Corinthij rubris. Alba verò ferre ſcuta Romanis erat ignominiæ loco: nam fortes vtebantur pictis. Pœni ex auro ſculptis imaginib⁹. Germani ſcuta lectiſſimis coloribus diſtinxere. Græci quoque diuerſa inſignia, & numina addidere: quippe Græcorum clypeis Neptunus inerat, Troianorum Minerua, Vlyſſes Delphinis inſigne in ſcuto prætulit, Agamemnon formidinem *Principum ac Ducum Gentium.* capite leonino cum epigrammatæ. Niciæ ſcutũ auro fulgebat & purpura. Lacedemonij λ, Meſſenij μ, literas deſcripſere. Alcibiades Cupidinem cũ ſagittis, Neocorus Aliarcus draconem, Demoſthenes in ſcuto aureis literis Bonã Fortunã inſcripſit: Legio ad Cordubem Pompeij nomen. Perſis verò cratis erat in manu læua, gladius vel ſecuris in dextris. Fertur Alexãder Macedo argyroaſpidas ab argẽteis clypeis, ſicut Alexãder Seuerus imperator chryſoaſpidas ab aureis nuncupaſſe: id quod à Sannitibus fuit vſurpatũ, vt argenteis aureíſq; ſcutis ornarentur. Galatæ animalium formas æneas ſcuto effinxere, ſicut Lacedæmonius quiſpiam in ingenti ſcuto muſcam effictam habuit: & Hanno Carthaginenſis argenteo clypeo cum *Hanno.* imagine Barchini Haſdrubalis conſpicuus erat: Cleome-*Lacedæmonii.* nes verò docuit Lacedæmonios clypeum non ex annulo ſuſpenſum, ſed brachio incertum habere, quò ſe firmius protegerent. Philopœmenes Achæis, cum antea ſcutis le-*Achæi.* uioribus, & ad protegenda corpora minus habilibus v-

terentur, pro ſcuto clypeum, pro haſtili ſariſſam dedit: qui tamen ſcurati pedites ferreas ocreas in dextro crure induebant ne crure effracto, neci expoſiti forent. Sarmatis verò nulla ſcuta fuere: nanque in conflictu præliorum defendi ſcuto inhibentur: itaque ad vulnera expoſiti toto corpore patebant. Deinde pilani, qui pilis de pugnabant, dicti. Fuit enim pilum haſtile, habens & ferrum pedale, & trigonum ſtylo præacuto, quod ſtupa colligatum emittebant, interdum haſtam habens trium pedũ, nec minoris proeminẽtiæ ferrea veruta: quo emiſſo, velut ad id dato ſigno, citato gradu in hoſtes ibant: mox ſtrictis gladiis collato pede, cominus rem gerebant: quæ ab hoſtibus miſſa, Romani ſæpe denſatis ſcutis excipiebant: tametſi nonnunquam tanto ardore animorum ad arma cõcurſum, in hoſtes itũ eſt, vt nemora in pilis emittendis fieret, illa abiicerent, & ſtrictis gladiis, comminus rem gererent: quæ quidem pila Romanis propria, & ſua fuere arma, telum haud dubiè quàm haſta vehementius: ſicut geſſa Gallorum, ſariſſæ Macedonum, lancea Hiſpanorum, gladius Lacedæmoniorum, acinacis Medorum, falarica Saguntinorum, ſagaris Perſarum, rhomphæa Thracum, framea Germanorum, & ſparus ruſticorum: Theutonicorum verò, cateiæ. Erat enim haſta anguſto & breui ferro, romphæa autem ingentis longitudinis. Tametſi Hiſpanum gladium admodum breuem, & ſariſſam prælongam haſtam ferro affixo legamus. Etiam ſica Romanis frequens & peculiaris fuit: quippe Romani milites vtroque latere ferebant ſicas, dextra breuiorem, ſiniſtra longiorem. Proditúmque memoriæ eſt, C. Marium noua primum forma iacula feciſſe: nam quum duplici telo antea munirentur, ipſe alterum admiſit, alterum ſuſtulit, & loco illius clauum panxit, quò firmius impingerent. Marcellus ad Nolam longiora pila militibus diſtribuit, quo ferirent vehementius quum Carthaginenſes breuioribus, & minus habilibus vterentur. Cleomenes verò docuit Lacedæmonios pro lãcea ſariſſis vti, quas vtraque manu torquere aſſuefecit. Galatæ pro enſibus ſpathas geſtabant oblongas, quas à dextro latere catenis ſubnectebant. Poſt quos haſtati, qui haſtam geſſáque ferebant,

Sariſſa. Sarmatæ. Pilani. Pilum. Geſſa. Sariſſa. Lancea. Gladius. Acinacis. Falarica. Sagaris. Romphæa. Framea. Sparus. Cateia. Sica. C. Marii iacula. Lacedæmonii. Galatæ. Spathæ.

qui etiam in prima fronte poſiti, haſtis prævalidis ferro munitis militabant, erant enim ferè tyrones, tunc primũ militiæ adſcripti. Deinde principes ordines ducebãt, milites robuſtiores ætate, & vſu doctiores, ab haſtatis per interualla diuiſi. Tertij vexilli triarij fuere, qui ſiqua maior vis ingrueret, aut durior caſus princeps repelleret, compreſſis ordinibus, vno continente agmine totam aciem clauderent, laxatos languentéſque ordines magnis viribus repararent. Tantíque roboris erant, vt rebus abſciſſis & deploratis, ſæpe debilitatã virtutem, & fractos reſtituerent animos. Præter hos velites, quod veſtiti, & nullis armis muniti, quò expeditiores forent, inter leuis armaturæ milites locabantur, quibus parmæ tripedales, breuiores quam equeſtres & iacula quaternos longa pedes, ferro præfixo, data ſunt, ex celeri curſu quaſi volantes dicti, prõpti ad excurſiones, qui ad proſequendum inclinatam ſemel aciem, vagos effuſóſq; prædatores excipiẽdum, infeſtáſque populationes & vaſtitatem inhibendum, tum ad ſubita belli & repentinas incurſiones mirũ dictu eſt quanto præſidio fuerint. Hi enim ſecundo Punico ardente bello, dũ Romani ad Capuam ſederent, vt contra equites, quibus hoſtis prævalebat, repugnarent, à Fuluio Flacco proconſule primum inuenti inſtitutíque ſunt. Quibus additi ſequentibus bellis plerũque ſagittarij, & cohors Peligna velitaribus armis, quorum tela ad remittendũ imperitis inhabilia traduntur. Rurſus inter militum ordines alij deſcripti ſunt quibus prætorianis nomen, qui iuxta ducis prætoriũ excubantes, honores atque ordine præſtabãt. Hi enim præcipuo robore & virtute illuſtres, equites, magna & firma præſidia fuere, quippe qui circa principis tabernaculũ, & imperatoris latera militabãt, quũ nobilitate & honoribus anteirẽt. Hos antea Celeres à Romulo dictos ferunt: ſiquidem Romulus trecentos circa ſe, pacis bellíque temporibus habuit expeditos, quos Celeres nuncupauit: qui poſtea Flexumines, demũ Troſſuli, quòd oppidum Thuſcorũ Troſſulũ ſine peditũ opera vi cepiſſent, victi ſunt, quos Numa diſſoluit, & antiquata militia miſſos fecit. Primus enim Tarquinius Superbus cuſtodiam ferociſſimorũ circa ſe habuit, vt noctu penes regiam excubarent, die autem illius

Tyrones. *Milites ætate robuſtiores.* *Triarij.* *Velites.* *Sagittarii & Peligna cohors additi velitibus.* *Prætoriani* *Celeres.* *Flexumines.* *Troſſuli.*

tera cingerent. Obſeruatúmque fuit, vt his ſummam militiæ gereret,& imperatoris vice fungeretur, qui prætoria caſtra & prætorianos haberet: nanque omnis cura & procuratio rei militaris, deſito imperio veteri, penes prætorianos fuit,qui quandoque quum Romæ iuxta pomœrium caſtrametātur, magnarum diſſenſionũ cauſam præbuere: nam per celebria vrbis loca ſuper aſſumendo principe inextricabiles ſæpe pugnas conſerebant. Ideo Tiberius Cæſar, ne per hoſpitia diſperſi, populares tumultus ſererēt,extra frequētia vrbis prætorianis loca dedit. Denique in tantum viribus proceſſere,vt quē vellent ad ſpem imperii impellerent,& in principem aſſumerēt, aſſumptúmq; mox deturbarent, eſſéntque arbitri totius imperii & moderatores,qui etiam ſpeculatorum ordinē habebant promptiſſimorũ,qui circa ducis latera excubabant:vnde magni ſæpe duces adiumenta ſumpſere: quippe Aphricanus primus fortiſſimum quéque delegit, qui ab eo non diſcederent,& cætero belli munere vacarent. Sequuti deinde conſules, & demum Cæſares, cohortes circa latera,veluti firma & valida præſidia habuerunt. In vrbe quoque ex præfectura Rheatina delecti milites ad latera conſulũ excubantes, ſæpe reip. operam nauarunt. Manus quoque equitũ Romanorũ armata,præſidii cauſa ſenatui plerunque affuit. Cato quoque prōptos circa ſe Firmianos habuiſſe fertur. Fuítque moris populi Romani,ſociali fide & fœdere iunctis, quos reges appellauiſſet,turmā equitũ Romanorũ honoris cauſa,& militarem cuſtodiam velut præſidiũ impartiri. Reges quoque Aſię, militum cohortes & robora virorũ habuere, quos Argyraſpidias à genere armorum nuncuparunt. Lacedæmoniorũ reges generoſiſſimos iuuenes trecentos habuere cuſtodes. Athenienſes ſacram cohortē,quæ ex ſe inuicem amātibus cōſtabat:quæ etiā apud Thebanos fuit. Alexāder Macedo clypeatos,& Perſarum mille ſatellites excubitores adſciuit. Macedonũ quoque reges obſeruarunt nobilium liberos habere,qui noctu ſeruatis vicibus,pro foribus vbi res quieſcebat, excubarent. Alexander Epiri ducentos Lucanorũ exules habuit expeditos. Aratus verò ad corporis cuſtodiam delectos milites accepiſſe fertur. Piſiſtratus Corynephoros. Marius ſatellites, quos

Imperator quis.

Cohorteis circa latera conſulũ & Cæſarũ.

Fœdere Ro. iuncti, Reges.

Aſia. Argyraſpides.

Lacedæmonii reges.

Athenienſes.

Thebani.

Macedones

Corynephori.

Præcipites. vocauit Præcipites. Et Sulpitius tribunus, Marij tempore, manum equitum iuniorũ custodes aduocauit. Cúmq; ſymbola in caſtris ab Antigono de nece Eumenis darentur. Macedones mille milites expeditos ad ipſius custodiam dederũt. Dionyſius præualidis ſeruis latera muniuit, & efferis barbaris commiſit cuſtodiam, quos quũ dimitti Plato ſuaſiſſet, penè in diſcrimen vitæ & diſſidium venit. Petreius beneficiariis & cetratis ſtipatus fuit. Apud *Beneficiarij. Cetrati.* Perſas turmæ immortalium, quæ ex decem millibus conſtabant, ad extremos ſeruabantur caſus, qui aureos torques, & manicatas tunicas habuere diſtinctas auro, ex *Turmæ immortalium* quibus mille ſelectis, Melophoris dixere nomen: donec *Melophori* Theodoſio imperante, ab Ardaburio & nomen, & genus *Thymochreſia.* immortaliũ deſire: quorũ inſtar ordo equitũ apud Gallos fuit, quem Thymochreſiam, Græci ſomatophylacas *Somatophylaces.* vocant. Cyrus cuſtodes corporis eunuchos habuit, quò *Cyrus.* magis in officio eſſent, eos præter illecebras voluptatum *Indi Reges* firmiſſimum præſidium ratus. Indi verò reges, peruigiles *Maſiniſſa.* mulieres habuere excubantes. Maſiniſſa parum homi- *Iulius.* nibus credens, ſalutem ſuam canibus vallauit. Iulius autem Cæſar, omiſſis excubiis, cuſtodes corporis nullos admiſit, ſatius arbitratus, ſemel morti ſuccumbere, quàm metu aſſiduo detineri. Auguſtus Calagurinatorũ & Ger- *Auguſtus.* manorum manum aduocauit: ſicut Tiberius Germanos, *Tiberius.* & Galba euocatos. Gaius autem Caligula Batauos. An- *Galba. Caligula* toninus etiam Germanos equites acciuit. Traianus quo- *Traianus. Antoninus* que ſine ſtipatoribus aut militari cuſtodia perdiu vixit. Fuítque literis proditum, excubias militares & corporis *Vexillares cohortes.* cuſtodes, non Cæſaribus modò, ſed Auguſtis mulieribus vt matri & coniugi imperatoris, olim apparuiſſe. Secundi ordinis cohortium vrbanarum milites ex Romanis *Legionarij.* frequenter adſcripti ſunt, ex quibus vexillares cohortes delegere. Tertij legionarij, qui legionibus adſcripti militabant, qui tam ex ciuibus quàm Latini nominis, & fœdere iunctis ciuitatibus ſacramento adſciti erant: quóque facilius dinoſcerentur, diuerſa habuere inſignia; nanque aliis prætoriani, aliis legionarij, atque vrbanarũ cohortium milites vtebatur inſigniis. Præter quos fuere *Cataphratti* cataphratti loricati equites, ferro muniti, & fulti grauioribus armis, qui ſtabili gradu congredi, & vim excipere

ſolebant:quibus arma erãt,galea,clypeus, ocreæ, lorica, omnia ex ære, haſta & gladius: caſſides verò & thoraces peditibus ſimiles. Hæc enim præ reliquis fortis & inuicta acies,tanto robore munimentóque fuiſſe traditur, vt trepidam diffidentémque aciẽ plerunque repararit. Erat enim manus hæc validiſſima,præque cæteris terrori hoſtibus & formidini,ab híſque gentes ſæpius ſubactæ fuerunt & domitę:quibus & equis operimenta fuere lintea, quæ ferreis laminis inſtar plumæ nectebantur,profectò munimentum contra omne telum inſuperabile:quæ tanti fuere,vt eas Hiphicrates cum æneis commutarit,illáſque Athenienſibus dederit. Priſcis verò ſeculis perpauci linteis thoracibus(Homero teſte)depugnarunt.Maximæ verò firmitatis celebratur thorax ille linteus Amaſis Aegyptii regis, cuius ſingula fila trecentis ſexaginta aliis conſtabant,in quo ex auro & lana verſicolore, diuerſis animalium figuris inſcriptæ eius venationes erant. Nonnunquam equites galeis & clypeis ferro coruſcantibus, in equis inſidentes pariter ferro æréque munitis, in acies prodierunt:qui licet multimodis munirentur armis,ſuras tamen & femora nuda armis habebant,quò expeditiores pedibus forent,quos ſtatarios vocatos ferunt, quippe graue agmen,qui niſi firma manu & lento greſſu prodibant in aciem.Galli crupellarios vocarunt, quibus continuum tegmen erat ictibus impenetrabile.Perſæ clibanarios:quod erat proprium Sarmatarum, ferreis laminis, aut præduro corio conſerto muniti: qui quum turmis inſtructi vadunt,mirum dictu quanti roboris quantæque formidinis ſint. Illorum verò pedeſtri pugna nihil ignauius. Græcis quoque diſſimiles equitum fuere ſpecies:nam quidam hippotoxotæ dicti,alii ſcenophori, plerique Iphicratenſes ſummæ laudis,ſicut apud Romanos Fabiani:alii Dimachæ grauioribus armis, qui quum opus eſt,pedeſtres fiunt acies:nonnulli hippagogi: multi amphippi, qui equis duobus merebant. Vltra quos in Romanis caſtris Accenſi ſtipendia fecere, qui in demortuorum locum ſuffecti cooptatiue fuerant,quaſi ad cenſum adiecti, qui & adſcriptitii, quòd ſupplentes numerum militum, legionibus adſcribebantur. Fuítque nomen ordinis militaris,ſicut principes,commentarienſes,

Thorax Amaſis regis.

Statarii.

Crupellarii.

Clibanarii

Equitum Græcorum ſpecies.

Hippotoxotæ.

Scenophori

Iphicratenſes.

Fabiani.

Dimachæ.

Hippagogi

Amphippi

Accenſi ſeu adſcriptitii

Principes.

Commentarienſes.

Cornicularii. vel cornicularij. Inter leuis verò armaturæ milites, ferẽtarij non in poſtremis erant, funditores dicti, ex Balearibus frequentes, qui ſaxis & ſudibus, velut nimbo grandinis, & omni genere telorũ quæ feruntur, non autem geruntur, procul hoſtem miſſilibus arcent, & in fugam agunt: nonnunquam enſe congrediuntur cominus, qui etiam in cornibus & hoſtem petere eminus ſolebãt, quibus ſingulis tres fundæ è neruo vel iunco, aut ſetis ſimplici habena fuere: interdum triplici ſcutali fundis, ſicut ab Ægio, Patris & Dymis funditores vſi ſunt, cum ſcuto & iaculo præuſto, qui vnà cum ſagittariis & iaculatoribus incedebant: qui vſus apud Indos præcipuus erat, vt miſſo lapide, extremos pueri capillos attingant impune. Hi inferioris ordinis quàm pedites, deſpectiſſimíque inter milites habiti ſunt: quare huic inconditæ turbæ, ad populandũ vaſtandúmq; agros magis quàm iuſtę pugnę idoneæ, Cyrus ſeruos præfecit, quaſi illos non militare, ſed prædæ & rapinis aſſuetos, ſeruilia exercere duceret. Tametſi ſagittariorũ & funditorum plerunque delecta manus non temere congreſſi, magna ad victoriã momẽta fecere. Qui quidem ſagittarij cũ thorace, tibialibus & pharetra, enſe accincti, nonnunquã ſine pharetra cum haſta & ſcuto præliabantur. Græcis verò, licet ex diuerſis prouinciis funditores & ſagittarij ſtipẽdia fecerint, tamẽ Cirtei & Elymæi præcipui habiti ſunt. Fertur Scipio Aphricanus aduerſus Numantinos dimicaturus, omnibus cẽturiis delectos ſagittarios funditoréſq; miſcuiſſe: qua deſcriptione effecit, vt de Numantinis inſignẽ victoriam tulerit. Metellus quoq; ducẽs in Iugurtham, funditores & ſagittarios inter manipulos diuiſit, ita vt parũ abfuerit quin ingenti victoria potiretur. Calones vero lixáſque, licet militiæ ſacramento adigi nõ ſolerent, ſiquidem ſeruilia miniſtrabãt militibus, illos tamen in aciem prodiiſſe, bonam fidelémq; operã reipub. ſæpe nauaſſe cõperimus, tunc quum acciſis rebus, & re exterminata, militúmque fracta virtute, militiã militare coacti ſunt: qui quòd ligneas calas vel vallũ geſtarent, dicti calones fuere. Calas enim antiqui dixerũt fuſtes, quos ſerui portabant in comitatu dominorũ, dum in expeditionẽ vadũt, ſeu ἀπὸ τῶν κάλων. Lixæ quoq; qui exercitũ ſequuti quæſtus cau-

Ferẽtarii.
Funditores
Sagittarii.
Græci.
Calones.
Lixæ.
Calones vnde dicti.
Cala.

ſa,aquam militibus curabant:Sicut Brutiarij,quorũ ope ra veluti ſeruorũ magiſtratus vtebantur, perſæpe militarunt, & munera fecerunt. Quum enim ſecundo Punico bello poſt Cãnenſem cladem Brutij ad Hannibalem primi defeciſſent, poſtea deuicto Hannibale, eos Romani, neque milites ſcripſere,neque pro ſociis habuere, ſed magiſtratibus præſtare iuſſerunt ſeruorum munia militiæ domíque:ſicut Picentes, ob initã cum Hannibale ſocietatem,pro militari officio, viatorũ & tabellariorũ operas præbuere.Super eos quos dixi adnumerãtur caligati, quibus caligis militaribus vti permiſſum:tametſi pro caligatis omne militum genus à militari caliga multi accipi contendant: quæ quidem ferreis clauis multiplicibus munitæ erãt.Præter quos legitimi euocati, & tumultuarii milites fuere:legitimi,quod militiæ ſacramento iuſto delectu adſcripti militabant: euocati, qui ex prouinciis ſociíſque ciuitatibus æquo iure & fœdere iunctis, non Latini nominis, militiæ munere fungebantur:qui nõ milites,ſed pro militibus habiti ſunt.Milites enim nominis Latini,proxime morem Romanũ inſtructi erant,lingua moribus,armorũ genere congruentes, diſciplina deniq; & cultu Romano, qui plerunque Gabino ritu toga circuncincta,ita vt lacinia reuocata,hominem cingeret, militarunt.'Tumultuarii verò dicti, qui repentino aduentu hoſtium,quum in diſcrimine extremo res foret, per trepidationem & metũ raptim militiæ adſcribebãtur. Etiã proletarios, & capite cenſos quandoque munera feciſſe, & reipub.operam nauaſſe comperimus : Erant enim hi tenuiſſimi, & modicarum facultatum,qui nõ vltra mille quingenta æris in cenſum referebant, domi ad prolem excitandam deſtinati,dimiſſa militía,& ſacramento ſoluti,qui temporibus reip.difficilimis, quum vndique impetium fluctuaret,rebus abſciſſis, milites quãdoque ſcripti ſunt. Sicut quũ poſt Cannenſem pugnam, ſeruitia, obæratos & mercenarios, ac capitalia auſos, militiæ ſacramento adigere populus coactus fuit,numero octo millium,qui in exemplum iuſti militis militarunt, quos volones dixere, quòd ſponte militiæ adſciti, libertatis ſtudio militiam meruiſſent.Fuítque animaduerſum,in Romanis caſtris, niſi ingenuos & libertinos ſeruitute exem

Brutiarii. *Picentes.* *Caligati.* *Legitimi.* *Euocati.* *Milites nominis latini.* *Tumultuarii.* *Proletarii.* *Capite cẽſi* *Volones.*

ptos, militiam meruiſſe neminem, præterquam ſecundo Punico bello, quo Hannibal Pœnus Italiam omni clade belli peruaſtabat, quo populus Romanus extremo diſcrimine adactus, rem deſuetam vſurpauit, primúmque ſeruitia ſacramento adegit. Poſtea ſociali bello ex libertinis duodecim cohortes bonã fidelémque operam reip. nauarunt. Mox Iulius Cæſar ex magna parte perdomitis hoſtibus, quum ob bellorum clades in locum decedentium nullos ſufficere valeret, ſeruos cõmodatos militiæ adſcripſit, Auguſtus quoque Octauius bello Illyrico & *Voluntarii* Germanico cohortes libertorum legit, quos voluntarios appellauit, illóſque cum ingenuis commiſceri, aut eodem vti armorum genere vetuit. Hos quoque Romæ incendiorũ cauſa, & ſi grauior tumultus oriretur, inſtructos paratóſque habuit. Ipſe enim ſeruos, qui ciuilibus bellis, ſtipendia fecerant, confectis bellis, dominis reſtituit. Lapſis inde temporibus, Antoninus Cæſar voluntarios, quos obſequentes latrones vocauit, & gladiatores contra hoſtes præpotentes militiæ armauit. Cleomenes quoque dux Lacedæmoniorum, ſeruitia ad nouem millia libertate donaſſe, & militiæ adſcripſiſſe fertur, quum bellis attriti milite indigerent. Sed tamen capite cenſos propter inopiam & modicam rem familiarem, diu ſacramento adſcribere non licuit: donec C. Marius capite cenſos militiæ muneribus fungi, & militare coegit, qui in exemplum iuſti militis militarunt. Poſtremo *Cauſarii.* cauſarii dicti, quibus cauſæ ne mererent, legitimæ ſuppetebant: ſicut beneficiarii, qui perfuncti militia, & data miſſione, poſt nauatam inſigniter operam, muneris va- *Beneficiarii Tria miſsionum genera.* catione donati, & militia miſſi fuere: tametſi beneficiarios, quòd beneficio tribunorum ad militiam euicti erãt, nonnulli dictos credant. Tria enim fuere miſſionum genera, quibus milites exautorabantur: Honeſta, quum emeritis ſtipendiis, & functis commodis miſſionum, vacationis munere donantur, quo tempore ſcuta, gladios & arma dicabãt Laribus, ſicut gladiatores Herculi, quòd diis iuuantibus perfuncti militia, rudẽ accepiſſent: quod miſſionis tempus, militi quinquagenario erat definitum. Alii, niſi decennio ſtipendia meruiſſent, miſſionem petere neminem putarunt poſſe. More tamen Romano, mi

litare ſacramentum in vndecimum diffundebatur annũ: quo exacto, militia perfunctis miſſio dabatur. Deinde vt decimuſſextus annus ſtipendij finem faceret, Tiberio imperante cautum fuit, qui etiam militiæ tempus ad vigeſimum annum propagauit, cauitque vt niſi poſt vigeſimum annum, miſſio militi non daretur: prætorianæ verò cohortes, niſi annis ſedecim militaſſent, ad penates & domeſticos Lares non remittebantur. Apud Aſſyrios autem Ninus Semiramis filius, annos ſingulis copias ſacramento ſolutas domum remiſit. Rurſus nouos milites, militiæ ſacramento, nullo præſtituto tempore, adegit: quos tamen vltra annum militiæ nunquam abſcripſit. Cauſaria verò miſſio dicitur, quum ſenecta aut valetudine aduerſa, vitióve corporis, domos vellent aut res inuiſere ſuas, vel viribus parum validi, minus idonei muneribus eſſent. Ignominioſa, quæ & probroſa dicitur, quum militi ob delictum & graue crimen, quibus reus agitur, vt quia transfuga, deſertor, aut fugitiuus arguitur, vel timide & diffidenter cum hoſte cõgreditur, ignominia notatus, & militia exautoratus fuit: in qua re licet animaduertere, quòd ſi tribunus militem exautorauit, hoc eſt, inſignia militaria illi ademit, infamia quoq̃ue affeciſſe videbatur. Poſt aliquot veró tempeſtates, noui milites nominibus variis à Cæſaribus, penes quos fuit ius arbitriúmque rerum omnium, militiæ adigi cœpere: nam præter gregarios, qui viliſſimi inter milites ſunt, fuere legionarij, alarij & manipulares, qui in legionibus, alis, vel manipulis militabant: ex quibus Nero Auguſtianos, & diuus Claudius Daciſianos milites legit. Probus verò Decimanos, Alexander Seuerus Oſtenſionales, Tiberius Vigeſimanos, & alii Primanos, Secundanos, Quartanos, Quartadecimanos Vndeuigeſimanos, Duodeuigeſimanos à legionum numero, magnæ & expertæ virtutis. Apud Spartanos Neodomadæ omnium habentur fortiſſimi, quos Perſę gardates dicũt. Antoninus Cæſar lectos milites, Piramitem & Laconicam cruriam appellauit. Aegyptii & Aethiopes, calaſiries & hermothybies: Antiochus alam mille equitum, Gencã: Diõ verò Dionianos. Illud tamẽ ad memoriã inſigne eſt, milites Romani nominis à condita vrbe ad tribunos

Cauſaria miſsio.

Ignominioſa.

Militia exautorati.

Militum varia nomina.

Gregarij.

Legionarii.

Alarii.

Manipularii.

Neodomadæ.

Gardatesli milites.

Calaſiries.

Hermothybiei.

Genca.

Dioniani.

militares, & captam à Gallis vrbem, per annos ferè trecentos quinquaginta ſuo ſumptu & impenſa meruiſſe, ac ſtipēdia feciſſe. Parte enim anni ſub pellibus militabant: parte verò, liberis, vxori & penatibus, ſibíq; ac familiæ, agrum colēdo, & rei ruſticæ nauando operam, neceſſaria parabant. Quo autem tēpore Veii diutina obſidione & inteſtino malo obſeſſi fuere, quum hyemare oporteret in caſtris, Romani vtili & neceſſario exemplo docti, militibus ſtipēdium de publico ſtatuere. Tunc primum collata ſtipe, æra militibus conſtituta ſunt. Et deinceps reliqua militia, ſumptu & ære publico meruere. Nonnulli Anxure capto ſub tribunis militaribus, patres ſtipendium annuum militibus decreuiſſe memorāt: quod quidem denis aſſibus in dies ſingulos taxabatur. Poſtea Tiberio regnante, ſinguli denarii diurni dati, prætorianis verò bini. Scipio Aphricanus inſtituit, vt prætorianis ſeſquiplex ſtipēdium daretur, hoc eſt, integrum & dimidiatū. Domitianus, quartum ſtipendiū aureos ternos, militi tradidiſſe fertur. Apud Germanos epulę & largi conuictus militi pro ſtipendio fuere. Cyrus ternos obolos ſingulis nautis ſtipendium dedit, quibus Lyſander vnum adiici procurauit. Ægyptii calaſiriis & hermothybiis, quos præcipuos habebant milites, præter prædia dabant panis toſti pondera definita, & carnis bubulæ minas ſingulis: vini verò ſextarios quaternos. Mercenario milite popu. Rom. perraro adiutus fuit: ſolum enim Punico bello, Q. Fabio Maximo, & T. Sempronio Gracccho COSS. ope externa adiutus bella geſſit, & in Hiſpania Celtiberi ſtipendiarii militis auxilio fultus, legiones duxit, quos latrones, quod mercede militarent, quaſi ſeruientes, nuncupauit antiquitas, qui plerunque circa imperatoris latera excubabant. Galli geſſatas vocant milites mercenarios. Inter cæteros Cares mercede militaſſe, & auxilia conduxiſſe traduntur, ideo viliores habiti. Fertur tamen Pruſias conductis in Thracia mercenariis militibus, ita Byzantios obſediſſe, vt extra mœnia progredi nequirent. Parthi nec mercenarios, nec ordinarios habēt exercitus, quibus nec certa imperia, nec duces erant. Sed poſtquam iuſſu regis ad bellum educti fuerant, confectis bellis, ad propria dilapſi, nullam mercedem ſtipendiorum perfe-

Ro. initio nullis ſtipendiis militabant.

Calaſiries. Hermothybii.

Milites mercenarii

Liu li. 4. Deca. 3.

Galli. Geſſatæ. Cares. Pruſias. Parthi.

runt,niſi prædam.Britanni non ære ſignato militant, ſed aurum,argentum,& alia metalla precium victoriæ ferũt. Scythis,niſi capite hoſtis oblato, miles prædæ particeps fieri nequit. Chij autẽ quum ſeruis mercenariis pro milite vterentur, bello ſubacti, ſeruis propriis vincti traditi,& in exilium acti ſunt, ſicut Syracuſis aliquando poſſeſſores à clientibus exacti fuere. Fertur verò Cato ſenior cum Celtiberorũ manum ducẽtis talentis, & nimis magno ſtipendio conduxiſſet,& ob id increpitus ab amicis foret,quod ſummam nunquam exoluere valeret, reſpondiſſe: ſi vicerimus,ex hoſtili præda illis ſatisfiet: ſi victi forſan erimus,non habebunt vnde petant. Fuit præterea memoriæ literis proditum, apud tot diſſonas gentes,linguis moribúſque differẽtes, varia etiam armorum ſpecie & diſſimili ornatu milites in aciem prodire,& cum hoſtibus congredi conſueſſe,quẽ ſibi quiſque proprium & peculiarem fecit. Etenim Vaſcones tecto capite, aut cum galea pugnare nefas habent. Ætoli & Pelagi dextro pede nudo dimicant,& ſiniſtro crure veſtito armis. Albani & Iberi ferarum tergore caput amicti. Sacæ Scythica gẽs,criſtatis galeis in acutum deſinẽtibus Lacones pileati.Perſæ turrito pileo. Luſitani criſtata galea & neruata caſſide,aut mitratis frontibus,& iaculo hamato. Paphlagones haſta, Spartani breui pugione præliantur. Salentini exerto humero. Gallogræci nullo veſtitu calceatúque amicti,quippe qui nunquam niſi in pugna nudentur. Baleares diſcincti. Cares funda. Perſæ, Partæi, Cydones,& Macæ ſagittis. Thraces peltati cum iaculis & romphæa, Lacones gladio breuiori: Carthaginẽſes breuibus ſpiculis. Oretani iaculo, funda, & gladio. Numidæ & Maſſæſylij effrenatis equis,& ſine ephippiis, mirabili velocitate,ita vt modò citato agmine fugiant, modò inſequãtur,miræ ad cauendũ ſolertiæ: nonnũquam binos trahentes deſultorios equos,ita vt inter pugnãdum ex feſſo in recentem armati confeſtim tranſcendant. Quod compar fuit cum Sueuis & Dardanis, qui pariter confeſtim pugnãt & cedunt. Samnites vibrare haſtas antequam dimicent,aſſuerant: quibus in prælio non vtuntur. Euboici & Aphti haſtis congrediuntur quas, vocant phalãgas. Cretenſes Cydonio arcu & ſaltu. Andabatæ niſi obſcu-

Britanni. Scythæ. Chij. Syracuſani. Armorũ militariũ atq; ornatuũ apud varias gentes diuerſitas. Vaſcones. Ætoli. Pelaſgi. Albani. Iberi. Sacæ. Lacones. Perſæ. Luſitani. Paphlagones. Spartani. Salentini. Gallogræci. Cares. Perſæ. Parthi. Cydones. Macæ. Thraces. Carthaginenſes. Oretani. Numidæ. Maſſæſylij. Samnites. Euboici. Cretenſes. Andabatæ.

ro cœlo, nouo & inuſitato genere, clauſis & conniuentibus oculis, aut in caligine & tenebris pugnant. Idē apud Arios, qui iuxta Sueuos incolunt, vt niſi atra nocte præliari liceat, nigro ſcuto, corpore colore fucato, & oculis vinctis. Auctyles quoque libyci populi, noctu pugnare diſcunt: die habent inducias. At non Parthi, quibus pugnare in tenebris eſt lege vetitum. Lacones verò, vt in tenebris pugnare diſcerent, nunquam noctu præuio lumine incedebant. Contrà Athenienſes: nam è cubiculo egredi noctu, niſi prælato lumine, Solonis lege vetabantur Galli prælōgis gladiis, & ſine mucronibus, & vaſtis ſcutis ſupra vmbiculum, nudi dimicabant. Hiſpani breuioribus & acuminatis, leues agilitate corporum, & armorum habitu: nā linteis prætextis: cum purpura & candidiſſimis tunicis præliantur. Ægyptij ſcutis oblongis, ita vt vix hoſtem cōſpiciant, & magnis haſtis. Achæi breuioribus, neque ad protegēda corpora habilibus, & haſtilibus minoribus, quibus Philopœmenes pro ſcuto clypeum, pro haſtili ſariſſam dedit. Macedones graui armatura, breui gladiolo, & leuibus peltis. Medi & Theſſali equitatu valent. Maſſagetæ equis & peditibus. Aſſyrij, Syri, Arabes, atq; Aſiatici ferè omnes frequētius de curru præliantur: ſicut Britanni, qui ingentibus gladiis ſine mucrone, & breuibus cetris ictus excipiunt. Ipſi etiam Arabes velocibus camelis cōminus oblōgo gladio, eminus, arcu & ſagitta, Bathriani bipennibus & leuibus ſcutis. Indi arcu tricubitali vel haſta, pelta, & lato gladio. Mauri leonū & elephantum pellibus vrſorúmque amicti, bella gerunt. Circa Mœotim Laxamathæ viri pedibus, fœminæ equeſtri prælio, non enſe, ſed laqueo depugnāt: Sicut Nomades, qui Perſice viuunt, hoſtem illaqueatum conficiunt. Ex Germanis Roxani ſcuto, thorace & galea ex crudo bouis corio, reliqui immēſo ſcuto armātur, & haſta enormi. Æthiopes arcubus lōgis non minus quatuor cubitis, & ſagittis longiſſimis. Parthi miſſilibus telis, aut ſagittis aſſueſcunt, citis cohortibus nunc occurſantes, nunc terga dantes, ſimulata fuga: quod apud Scythas & Germanos fortiſſimum pugnæ genus cenſebatur, vt cedere loco, & rurſus inſtare, pro conſilio haberent: quibus vſus erat cum fœminis equabus præliari, quòd

Arii. *Auctyles.* *Parthi.* *Lacones* *Athenienſes.* *Galli* *Hiſpani.* *Aegyptii.* *Achæi* *Macedones* *Medi.* *Theſſali.* *Maſſagetæ.* *Aſſyrii.* *Syri.* *Arabes* *Britanni.* *Bathriani.* *Indi.* *Mauri.* *Laxamathæ* *Nomades.* *Roxani.* *Aethiopes.* *Parthi.*

veſicas curſu leuarent: mares verò in aciem non produ-cere: ſicut Bathriani fœminas camelos, ad bella præparãt, maribus in expeditione non vtuntur. Sed tametſi Perſæ, Medi & aſſirij, effuſo curſu procurſando, eminus iaculis & ſagittis hoſtem inceſſerent, haud longis inde temporibus Perſæ optimates, thorace pectus, ſcuto ſiniſtram, dextram gladio vel ſecuri muniuerunt. Lydi quoque & plerique barbari, longis braccis & longis criſtis, ſed breui arcu & ſpiculo armantur. Quod autem de Cydoniis loquor, non omittendum, nullos Græcorum præter Cretenſes ſagittis vti, inſtitutum patrium eſſe: nec ſolum Cydones, Perſas, Parthos cateruis ſagittariorum valere, quos hippotoxotas vocãt, ſed Æthiopes, Arabes, Indos Scythas, Bathras, Sarmatas, adde Ægyptios, & orientis populos, contra ingentes hoſtium copias, calamorum & ſagittarum iactu præcipuè valuiſſe, quibus pleranque ſolem obumbrant, & ideo ſerenos exoptant dies. Præ cæteris Magneſij artem ſagittandi habuiſſe traduntur præcipuam, vbi oppidum Mothona, in quo Philippus ſagittæ iactu amiſit oculum. Scythis autem adeò ſagittarum ſtudium fuit, vt dextra ac ſiniſtra pariter iaculari, & vice alterna in hoſtes mittere, ſublato diſcrimine, callerent.

Lydi. *Cretenſes ſagittandi periti.* *Hippotoxotæ.* *Magneſii.*

Quid ſit lex, quid plebiſcitum, ſenatúſue conſultum, quid prætorum edicta, vel reſponſa prudentum.

CAPVT XXIII.

VErum eſt quod proditur ab autoribus, à principio originũ nullas apud Romanos ex ſcripto populi iudicio leges latas fuiſſe: ſed quod reges iudiciũ ſtatuebãt, id pro lege ſeruabatur. Arbitria enim principũ pro legibus erãt: quippe condẽdarũ legũ ius arbitriúmq; tũc penes reges erat, quũ delictorũ pœnas præmiáque cõſtituũt, & querelas ciuium criminationéſque admittunt, Hinc à Romulo leges curiatæ, & reliquis regib⁹, præcipuè à Seruio Tullio, abſq; populi concilio, ſed tantũ conſulto ſenatu, leges ſacratæ fuere, quibus etiam reges tenebantur: quas ſine ordine latas Papyrius in vnum collegit & aceruauit, vnde ius Papyrianũ dictum. Quum verò exterminatis regibus, cõſules & annui magiſtratus præeſſent, ius

Nullæ leges initio Ro. ex ſcripto populi iudicio *Leges curiatæ* *Leges ſacratæ.* *Papyrianũ ius.*

poteſtáſque omnis legis condẽdę conſulibus collata fuit: qui quoties ex vſu erat, ex conſulto ſenatus leges ad populũ tulere, quæ firmæ illibatæque manſere. Neque conſules modò, ſed dictatores, prætores, ædiles, cenſoréſque ad populũ iura dare, & legem ferre poterant, eáque promulgata & demum lata populi iuſſu, patribus autoribus, in ſummos ac infimos aſtringebat, vt obediẽter imperata facere oporteret. Quòd ſi in lege ferẽda populus aduerſaretur, aut ſenatus illam non acciperet, quippe qui eam ferri aut promulgari nõ ſineret, nullius exempli, nullarúmque virium eſſe cẽſebatur. Ferebat enim præco legem ad populum ex autoritate & iuſſu dictatoris, conſulis, prætoriſve, ſubiiciente verba & præeunte ſcriba: qui quum illam promulgaſſet, id demũ firmum erat, ſi in eo quod lege cauebatur, populus autor fieret. Ipſáque lata & promulgata, atque in æs inciſa, & in ærarium condita, ita eius ſcitis omnes aſtringebat, vt eius firma maneret autoritas: aduerſúſque eam ſi quid factum foret, poſſet non iure factũ videri. Mulcta quoque per legem lata aduerſus eum qui ſecus feciſſet, impunè irrogari quibat. Si quid tamen ea promulgatâ, addendum legi foret, detrahendúmve, antequam in foro propoſita, & in æs inciſa fuiſſet, facilè licebat, poſtea verò vetabatur. Si tamen non trinundino lex promulgaretur, aut Ioue tonante, vel per vim & minas, ſeu per fulgura & tẽpeſtates, vel die ominoſo & piaculari edita: ſi contra plebis tribunorúmve interceſſiones, aut denique contra auſpicia feratur: ſi neque iurata per conſules tribunóſve eſſet, poterat haud dubiè abrogari, & pro infecta haberi. Quare quum M. Iubilius Druſus trib. pl. leges pro optimatibus tuliſſet, Philippus conſul qui ei infenſus aderat, obtinuit à ſenatu, vt leges eius vno ſenatuſcõſulto tollerẽtur, quia contra auſpicia latæ erant, propterea illis populum non teneri. Neque enim fas erat pro lege recipi, quod vitio, & non iuſto imperio editum fuiſſet aut promulgatum: ídque lege veteri cauebatur, his verbis: Legũ iuſta imperia ſunto, híſque ciues modeſtè & ſine recuſatione parẽto, & infra. Dictum eſt autem trinundino leges ferri, quòd tribus nundinis proponi leges, demum promulgari deberent. Si quid tamen alicui ob gratiam, quòd dignum aliquod operæ precium

Quæ demũ leges ratæ erant Romanis.

Quæ lex abrogari poterat, & pro infecta haberi.

Trinũdino leges ferri.

cium feciſſet, cõtra ius publicum aut legem ſcriptam indulgendum foret, nonnunquam ſenatu poſtulante, populi iuſſu lex abrogabatur, vt ille legibus ſolueretur, exemplo Lacedæmoniorum, & ius interim conniuebat, eadémque poſt annum ferebatur denuo. Alexander verò Seuerus imperator nullam ſacraſſe dicitur legem ſine XX. iuriſperitorum, & quinquaginta diſertiſſimorum conſilio. Quod quidem ius, in legem, morem, & æquitatẽ veteres diuiſerũt: iúſque ad res humanas, fas ad religionem pertinere voluerunt. Sed notandum, non ſolũ leges editas conſenſu populi ſacratas, ſed & ſcita plebis, ſenatuſconſulta, edicta magiſtratuum, ac iuriſperitorũ autoritates & reſponſa, demum placita principum, & res iudicatas, vim legis habuiſſe: in quibus ciuile omne ius conſiſtit, Animaduerſionis enim metu, magiſtratus dũ audaciæ & facinoribus obuiam eunt, his veluti legibus omnes alligatunt. Erant enim plebiſcita, quæ rogatione tribunitia legis condendæ cauſa plebs ſtatuebat: quæ licet à plebe ſcita eſſent, illa tamen vim legis habere haud dubium eſt, Quintus enim Hortentius quum plebs in Ianiculũ ſeceſſiſſet, in Eſculeto legem tulit, vt ea quæ plebs iuſſiſſet, omnes Quirites tenerẽt: quam L. Valerius, & M. Horatius antea tulerant centuriatis comitiis. Magni tamen inter plebiſcita legéſque intererat, quod plebiſcita, tribuno rogante, de his quæ ad plebem pertinẽt, leges verò, conſule vel prætore, aut alio magiſtratu conſulente, rogabantur. Qui tamen populus differt à plebe, quod in populo patricij, ſenatores, cunctáque nobilitas inſunt: in plebe verò patricij non inſunt. Non tamen quicquid populus iuſſit, ratum eſſe decet: quia quod ius non eſſet, populus iubere nõ poterat. Senatus quoque cõſulta, tametſi ad populum non ferantur, ſi tamen ea tribuni probaſſent, & rata eſſe vellent, legis vim obtinuere. Erat enim ſenatuſconſultũ, quod ſenatu iubente decernebatur ſine lege. Hæc enim illa ſunt decreta & conſulta patrum, quæ iuris ſtatuendi cauſa, nõ ob priuatam vtilitatem decreto ampliſſimi ordinis ſtatuuntur: quæ tunc rata erant, ſi trib. pl. ea cenſuiſſent, aliter poterat ſenatuſconſultum per interceſſiones tribunitias impediri. Fuítque diu obſeruatum, in omnibus ſenatuſconſultis, in quibus aliquem ſolui placebat,

Legis abrogatio ad gratiã priuati cuiuſpiam.

Iuris diuiſio.

Fas.

Leges ſacratæ

Plebiſcita.

Plebiſcitorum & legum differentia.

Populi & plebis differentia.

Senatuſcõſultum.

adiicere,vt de ea re ad populũ feratur,Quod poſtea adiici deſitũ eſt. Præter quæ prætorũ edicta,quæ iuris ſtatuẽdi cauſa in albo proponũtur,legũ vicẽ habuere,vt quum doli metúſve cauſa,aut vi quod factũ ſit vel clam, ſe ratũ non habiturũ promittit: quæ quidẽ edicta, vel ciuilis iuris declarãdi,vel interpretandi,adiuuãdi,ſupplendive cau ſa,à prætore proponebantur : quod ius honorariũ dictũ eſt. Et quũ prætores olim ob gratiã plerũque varié ius diceret,Cornelius legẽ tulit,vt niſi ex edictis ſuis perpetuis & ſcripto iure prætores iura dare non poſſent. Fuítque conſtitutũ,vt non prætores modò,ſed ædiles, cenſoréſq; de his quæ cuiuſque magiſtratus iuriſdictionis ſunt, quoties varia & cõmutabilis ratio aliquid noui decernendi cauſam daret,edicta proponerẽt,eáque circũſpectè edita velut iura legéſque promulgatas ſeruari mandarent, ita vt ſi quid contrà factũ eſſet, poterat in cũ haud ſecus lege agi,quã ſi decrata legũ labefactaſſet, aut præteriiſſet. In quibus etiã ſeruatum cõperimus, tunc quũ proponũtur aut edũtur,in primis nomen Cæſaris cũ honore præfari.Et tametſi annuam dici legẽ edicta prætorũ quidam cẽſuerint,conſtat tamen,illorũ conſtituta haud ſecus q̃ ſi perpetua lex eſſet,ſæpe valuiſſe. Eſtque memoriæ proditum,vt inſtar edictorũ,prætoris interdicta valeant. Nam ſi quid bono publico ne fieret interdixit, haud ſecus in eos animaduertit,qui admiſere aliquid cõtra vetitũ, q̃ ſi quid fieri iuſſiſſet,& ob nequitiã paritum nõ fuiſſet. Reſponſa denique prudentũ pro legibus ſæpe habita & recepta ſunt. Quum enim interpretãdi iuris,& ſentẽtiæ ferẽdæ,de his quæ in controuerſiã veniunt,poteſtas his tributa eſſet,illorũ reſponſa, librata moderatione edita,nimirum eã vim obtinuere,ac ſi leges ſacratæ fuiſſent:quæ quidem tãtæ autoritatis fuere, vt ſuppreſſa ratione, illorum placita inſtar legis haberẽt. Antè verò Auguſti tempora ius reſpondendi de iure cõtrouerſo, nulli datũ fuit: ſed qui ſtudiorũ ſuorũ fiduciam habebant, conſulẽtibus reſponſa dabant. Primus enim Auguſtus iureconſultis, velut legum miniſtris,de iure reſpondendi ſuper his quæ in dubium diſceptationémque venirẽt,munus dediſſe fertur:& ex illo traditũ,vt reſpõdendi interpretãdíque iura, pro beneficio à principe peteretur facultas. Quare à Tr-

Prætorum edicta.

Lex Cornelii.

Reſponſa prudẽtum.

Reſpõdendi ius quando primò datũ

berió Cæſar, Sabino iurecõſulto interpretãdi iuris, magni numeris loco, ius tributũ fuit: & poſt cũ reliqui Cæſares id muneris ſui eſſe voluere adeó vt quũ ab Hadriano viri prætorij, vt de iure reſpondere liceret, pro beneficio peterent, reſpondiſſe dicatur, hoc non peti à principe, ſed præſtari ſolere: & ideo ſiquis ſui fiduciam haberet, eſſétque iuris ſciens, reſpõdendi ſe facultatem non negaturũ. Quare illorũ reſpõſis leges nonnunquam editæ, ſæpius interpretatę ſunt. Ferúntque Mazacenos iuxta Cappadoces, quũ Charondæ legibus vterentur, ne ſine interprete legũ ſcita ſeruarent, ſi quod dubiũ ius emergeret, aliquẽ peritũ iuris elegiſſe, cuius reſpõſis & dictis parerẽt. Eiuſmodi fuere tam Papiniani, Seruij Sulpitij, Pauli & Scæuolæ, quã Vlpiani, Trebatij, Tuberonis, Caſſij, & Saluij Iuliani, aliorùmq; iuriſconſultorũ magno ſtudio curáq; elaboratæ ſentẽtiæ: quibus tam leges quã plebiſcita, prætorúmq; edicta, & ſenatuſcõſulta interpretãdi facultas erat, próq; illorũ reſponſis in iudicio & foro ius ſæpe dictũ eſt. Hic enim Caſſi⁹ nepos fuit Tuberonis ex filia, quæ neptis erat Seruij Sulpitij, iuris ſcientiſſimus & conſultiſſimus. Papinianus verò Scæuolæ diſcipulus, & vt in plurium eſt monumẽtis, ſub Seuero principe in ſummam cõmendationẽ venit. Vlpianus autem, Paulus, Põponius, Triphonius, Metianus, Celſus, Proculus, Modeſtinus, Alphenus, Aphricanus, Florentinus, Martianus, Calliſtratus, Hermogenes & Venuleius, ſub Alexãdro Seuero floruere, in eius ſocietatem & iura familiaritatis allecti, Papiniani omnes diſcipuli. Vlpianũ verò ipſe Alexander præ cæteris ob morum probitatem, & ſingularem iuris ſcientiam, ampliſſimis honoribus honeſtauit, & re familiari auxit: qui tamẽ ab Heliogabalo, ꝙ bonus vir eſſet, officio motus fuit. Alphenus verò ab adoleſcẽtia tonſtrinã exercuit, mox ſub Sulpitio iuris ſcientiſſimus euaſit, ita vt conſul effici, & decedẽs, publico funere efferri meruerit. Trebatius, licet ſub diſciplina Ciceronis iuris peritiſſimus, aliquot libros de iure ciuili compoſuiſſet, & de religionibus nouem, tamẽ & verſu heroico plurimum valuit & inter poëtas adnumeratus eſt. Saluius autem Iulianus, proauus fuit Didio Iuliano, qui poſt Pertinacẽ imperium tenuit. Papinianũ verò Caracalla iuſſit interfici, ꝙ fratris

Verba ſunt Pomponij in l 2. non longè à fine ff de orig. iur.

Iuriſperiti peculiaris ad danda reſponſa apud Mazacenos.

Iuriſcõſulti quibus interpretandi ius datum.

Caracalla inſcientia.

fecem quem interfecerat, apud ſenatum excuſare nollet, aſſerentem non tam facilè parricidiũ excuſari poſſe q̃ fieri. Fertur verò Caligula, qui hoſtis humani generis dictus eſt, omnia iuriſconſultorũ placita inducere, & præter ſe nullũ de iure reſpondere voluiſſe. Poſtremò principum placita, quæ cõſtitutiones appellãtur, pro legibus etiam recepta fuere: Nam quum diuus Cæſar, & ſequuti principes ſummã imperij haberẽt, & ſoli iura darẽt, omnis condẽdæ legis ius poteſtáſq; lege Hortenſia à populo ad principem trãſlata fuit, ita vt quod principum decretis communis iuris decernendi cauſa ſtatutum eſſet, etiam ſine populi concilio pro lege haberetur. Non tamẽ omnis Cæſaris voluntas lex putãda eſt, quia ſi quid princeps non publico decreto, vt inter exempla referatur: ſed priuati iuris cauſa ſtatuiſſet, id non eſſe legem conuenit: quippe priuata decreta principis in exemplum non deducuntur. Diuus autẽ Traianus vir omni laude dignus, cùm priuilegiis ab ſe editis, aut ob merita indultis, multos inniti, atque in exemplum trahi videret, veritus ne contra leges moréſque maiorũ, ad alias cauſas perferrẽtur, illáque in iudiciis & foro pro lege acciperent, diplomatibus libellíſque nunquam ex ſcripto reſpondebat, ne pernicioſum inde exemplum, & quaſi ſeminarium mali oriretur: ſed tantum verbo, quibus viſum eſt, aſſenſiſſe fertur, aut priuilegia induxiſſe. Tametſi verus mos eſſet, principem ſcripto adire, & conſulentibus per libellos reſpondere. Quod & Nero fecit, qui in iure dicundo, niſi ſcripto, & ſequẽti die poſtulatoribus reſpõdit. Proditur tertius Antiochus tãti decreta legum feciſſe, vt datis diplomatibus edixerit, vt ſi quid ſuo iuſſu cõtra leges & iura decretum foret, ne ſibi parerent, impunéq; aduerſarẽtur: cuius exẽplo Ageſilaus, nõ aliter promiſſa præſtare voluit, q̃ ſi iuſta eſſent. Marcus quoq; Antonius orator è tot millibus orationum, nullã ex ſcripto edidit concionem: vt ſi quid parum laude dignũ, & contra legum decreta in his compertum eſſet, poſſet à ſe dictũ inficiari. Quod parum proſpiciens L. Craſſus orator, quũ à M. Bruto increpatus eſſet apud iudices, quod ex duabus orationibus capita inter ſe contraria edidiſſet, reſpondit, orationes eſſe cauſarum & temporum, non autem hominum & patronorum.

Principum placita.

Priuata decreta principum.

Reſponſio principum per libellos.

Egregium Antiochi edictum.

Qui primi de plebe ad dictaturam, conſulatum, & præturam, alioſque magiſtratus euecti fuerint, & de ephoris quæ tradantur.

CAPVT XXIIII.

QVo tempore in monte ſacro magiſtratus ſibi plebs creauit, quos ſacroſanctos fecit, id cautũ eſt, ne cui patricio illos capere liceret. Quod non ab re ſancitũ fuit Nam quum aduerſus potentiam patriciorũ, tribunũ propugnatorem fautorémque ſibi plebs creaſſet, vt querelas criminationéſque in patres acciperet, periniquum videbatur, vt in quo defenſores ſibi plebs adſciuerat, ad id faſtigium honoris, illos qui ſibi infenſi infeſtique erant, aduocaret: quorum inſtar ephori apud Lacedæmonios habuere: qui ſicut trib. pl. Romæ conſularem poteſtatem, ita regũ Spartanorum inſolentiam reprimerent, ne imperio abuterentur, nimiæque ferociæ & audaciæ aſſueſcerent. Qui à principio quinque ex amicorũ numero fuere, vt miniſtri regum auxilio allecti, ſcilicet quũ reges foris bella gererent, ipſi domi iura darent, primum à Theopompo Spartanorum rege inſtituti neceſſitatis cauſa, licet Spartana lege cautum fuerit, vtrique regi cum exercitu foras prodire non licere. Paulatim eò licentiæ proceſſere, vt regi non aſſurgerent, & ſeorſum tribunal haberent, & non modò magiſtratus comprimerent, & in diſquiſitionem vocarent, ac de vendendis emẽdíſque rebus cognoſcerẽt, ſed regi, quid facto opus erat, præſcriberẽt, quibúſque annis copiæ educendæ forent, quóque tẽpore equitatus, aut grauis armatura, & peditũ acies promouendæ, enunciarent. Adeóque omniũ rerum gerendarũ cenſores erant, vt Archidamum Lacedæmoniorũ regem graui affecerint mulcta, quòd cũ vxore exigui corporis nuptias contraxiſſet, quòd liberos tantũ non reges ſe geniturũ cogitaſſet, ipſúmque in diſquiſitionem vocare, & in carcerem trudere, atq; morte afficere poſſent, ſicut de Pauſania, Agide, & aliis factitatũ accepimus. Eóque inſolentiæ proceſſere, vt quũ iniſſent magiſtratum, ſeruis primũ bellum indicerent, quod olim cum Meſſeniis conſpiraſſent, magniſque calamitatibus & multiplici incommodo Spartam affeciſſent: mox, vt ſinguli barbam raſitarẽt per præconem edicerẽt, vt ſi qui minus dicto audiẽtes ſe

Ephori.

Lex Spartana.

Ephororũ inſolentia.

rent,internoſcerent. Vtq; maiori formidini eſſent,iuxta triclinium vbi tribunal habebãt, Timoris ſacellum erexere. Vtque occaſionẽ regis criminandi ſcrutarẽtur, ſingulis nouẽniis cœlum & ſidera ſilenti nocte obſeruarunt vt ſi ſtellã ex cœli regione in aliam declinantem aut radiantem vidiſſent,reges contra deos aliquid molitos criminarentur:itaque efficiebãt,vt regimini cedere,& magiſtratu abire cogerẽtur. Erat tamen ius regi, vt ſi ab ephoris vocatus, primæ & alteri iuſſioni non pareret, contumacia fraudi nõ eſſet:tertiæ niſi paruiſſet, imperio cogi poterat. Qui quidẽ ephori vnà cũ regibus ſingulis mẽſibus mutuo iurabãt,pro legibus Lycurgi imperatũ ire,& regnum incõcuſſum tenere. Hos poſtea Cleomenes,quũ crudelem in modum dominarentur,ſuſtulit, & reſtituta regi poteſtate,illos de gradu deiecit, & dominiũ abrogauit. Si tamen reges diſſentirent, variatis ſentẽtiis, illi qui videretur melior, ſtandum erat:quod ſi in vnam ſententiam cõuenirent,nulli ephororũ contraire fas erat. Ergo plebeios magiſtratus nulli patricio ſumere licebat:idque Volero trib.pl. rogatione promulgata ſtatuit, plébſque ſciuit, vt plebeij magiſtratus ſine patribus, ſed tantum admiſſa plebe, tribunitiis comitiis fierent. Cúmque patricij magiſtratus auſpicatò fierent, ſolos plebeios inauſpicatos eſſe,& minoribus regi auſpiciis,peruulgatũ eſt. Et tametſi ad dictaturã,conſulatum,præturam & cenſuram nulli niſi patricij antea admitterẽtur, tamẽ ſequutis temporibus patricij magiſtratus cum plebe cõmunicati fuere:Siquidẽ Sextius primus de plebe conſul factus eſt, quod deinde fuit Licinia lege cautum,quam C.Licinius & L.Sextius trib.pl.promulgarunt,vt cõſulatus cum plebe cõmunis foret. Quintus quoque Publius Philo præturam,& Caius Licinius Stolo,de plebe homines, magiſterium equitũ cum patribus geſſere. Quinetiam dictaturam, in qua ſummus ſplẽdor & amplitudo erat, cenſurámque cũ plebe cõmunicatam inuenimus:nam & Caius Martius Rutilius primus dictator & cenſor, deinde Q. Pompeius, & Q.Metellus vterque ex plebe cenſores facti ſunt, quam legem Philo dictator tuliſſe fertur. Omnes denique patricij magiſtratus, etiam pontificatus, & ſacerdotia cum plebe communicata fuere. Nec modò ex

Sacellum Timoris.

Ephori gradu deiecti.

Plebeii magiſtratus.

Patricii magiſtrat⁹ cum plebe communicati.

plebe ciues, ſed Latini nominis, & demum exterarũ gentium populi, ad magiſtratus & honores Romæ prouecti fuerunt. Tribunatũ verò plebis longo tempore nihil cũ patribus conſociatũ habuiſſe comperimus, niſi cum finito decemuirali imperio, nouos tribunos plebis cooptari oporteret, Sp. Tarpeiũ & Aul. Æterniũ patricios & conſulares, in collegium tribuni adſciuerũt. Et mox Minutius magiſter equitũ, qui de Sp. Melio ſũpſit pœnas, & poſtea Appius Pulcher, vt Ptolemæo bellũ indiceret, & deinde P. Clodius, vt tribunus plebis fieret, à patribus ad plebem trãſiuere: donec poſt Syllæ tẽpora tribunatus plebis paſſim à patriciis & ſummis honoribus functis, appeti cœpit: qui prouincias ſortiri, & imperiũ gerere, atq; cũ faſcibus & lictoribus etiã extra vrbẽ incedere cœperũt. Tantíq; poſtea honoris habitus eſt, vt populũ Romanũ Octauio Auguſto, & deinceps Cæſaribus, tribunatũ plebis dediſſe, pro magno fuerit munere exiſtimatũ. Illud eſt tamẽ minimè prætereundũ quód quũ à tribuno ple. dies dici cõſuli prætoríq; poſſit, ipſe tamen iure ſacroſanctæ poteſtatis ab omni potẽtia magiſtrat⁹ immunis erat. Si tamẽ poteſtate tradita abuteretur, aut ſi iura plebis minueret, vel vbi intercedendũ minimè fuiſſet intercederet, ſeu ſi cõtra cõmoda plebis aliquid molit⁹ eſſet, poterat ei dies dici, & à cõſule vel tribunis reus agi, cũctíſque ſuffragãtib. tribubus de gradu deiici, & pœnis coerceri. Tũc enim ſacroſanctus eſſe deſinebat, & prophanus erat. Quòd nouẽ tribuni plebis cũ Sp. Caſſio ne magiſtratus more maiorũ ſubrogarẽtur, cõtra libertatẽ populi Romani coniurarant, Publius Mutius tribunus plebis eis nõ ſolũ tribunatũ abrogauit, ſed & pœnas debitas iure & lege inferri peruicit. Et Tiberius Gracchus in tribunatu Octauiũ collegam contra cõmoda plebis intercedentẽ, tribuum maiori parte ſuffragante poteſtate priuauit. Verba verò legis, quibus tribunus plebis ſacroſanctus fit, aſcripſi: Tribunum inuitum, tanquã vnũ è multis, nemo cogito agere, neque verberato, neque alteri vt verberet imperato, neque occidito, neque occidi iubeto. Si quis autem prohibitorum horum quid fecerit, impius execrabilíſque eſto, bonáque eius publicato ad ſacra Cereris, & qui aliquem hæc agentium occiderit, cædis expiatus eſto.

Exteræ gẽtes ad magiſtratus Ro. prouectæ.

Tribunat⁹ plebis à patriciis captus.

Honos tribunitiæ poteſtatis.

Trib. pl poteſtate abutens.

Legis verba de tribunis ſacroſanctis.

Quas acies quoſve exercitus, qui duces parua manu profligarint, quæve flumina Xerxis exercitus epotarit.

CAPVT XXV.

Tres exercitus parua manu profligati.

ACies profligatas & exercitus parua manu cæſos ad interitũ, ita vt vix pauci ſuperfuerint, tres præcipuos ab autorib⁹ memoratos fuerũt, licet ex omni antiquitate ſi quis reputare volet, innumeras inueniet. Quum enim Aſſyriorũ rex Cyrus cõtra Scythas cũ valido exercitu occœpiſſet bellũ facere, poſtquã eos ingenti clade afflixit, cæſo etiã vnico regis filio, Tomyris regina Scytharũ diſſimulans ægritudinẽ animi, inter anguſtiſſimos tramites Aſſyrios nacta, ita illos cecidit, vt parua manu hoſtiũ ingentes copias fuderit, ducentáq; millia perſarũ vna acie trucidarit, tanta cæde, vt ne nuncius quidẽ luctuoſæ cladis ſuperfuerit. Alterã, quũ inter Locrẽſes Epizephyrios & Crotoniatas ſæuientibus odiis certaretur, tãto furore animorũ, & quaſi vecordia ad pugnã fuiſſe procurſum ferunt, vt quindecim Locrorũ millia aduerſus Crotoniatarũ centũ viginti millia, ſæue & atrociter pugnã inire non dubitarint, Locrenſẽſq; tã parua manu tot millia Crotoniatarũ felicitate mira vno prælio atriuerint, ita prorſus, vt ex ea ſtrage pauci vix fuga elapſi ſuperfuiſſe dicantur, eáq; ad Sagram Metaponti fluuiũ cõmiſſa pugna, ad poſteros celebrẽ memoriam nominis dederit, vulgo iactato prouerbio, ἀληθέστερα τῶν ἐπὶ σάγραν. Tertiã cum duce Milciade in cãpis Marathoniis cõtra Artaphernẽ & Datym Darij præfectos, ab Athenienſibus vno prælio feliciter pugnatũ & debellatũ eſt, in qua decem Athenienſiũ millia, Perſarũ plus centum decẽ millia crudelem in modũ affiixerunt, totó cæſo exercitu. Fuit autẽ Marathõ Atticæ ciuitas, ab Ahenis haud plus decẽ millibus paſſuũ diſtans. Iterũ quũ annis intercedentibus, contra Xerxẽ arma Græciæ inferentẽ, qui bellũ diis hominibúſque indixerat memorabilis Spartanorum ad Thermopylas, & clauſtra illa tam natura quàm munimento inexpugnabilia pugna cõmiſſa fuit, trophæis & monumentis celebrata: quorum tam inſolens victoria proditur, vt decem hominũ millia, duce Leonida, cõtra innumerabiles Perſarũ copias clauſtra tenere, & ſexcenti Spartani, quingentorũ milliũ caſtra inuadere nõ dubitarint: vbi tanta ſtrage ad

Tomyris aduerſus Aſſyrios.

Locrẽſes aduerſus Crotoniatas.

Prouerbiũ

Spartani aduerſus Xerxem.

ſatieratem ſæuitum eſt,vt difficile dictu ſit,Spartanorum Athenienſiúmque,vel ſingulorum præcipuam virtutem, vel vniuerſorum laudes dinumerare:ad id verò cladis proceſſum, vt quid funerum abſumptum ſit, illud argumento fuerit,quod cadauera paſſim ſtrata prælio vel tempeſtate,corporáque morbo & vaſtitate enecta, alióſque alia peſte abſumptos,mare & terra vix ceperit:quiq; modò terreſtres naualéſque copias vltra decies centena peditũ,equitum verò octoginta millia armatorum,in expeditionẽ duxerat,cuíque ſexcẽtaillia frumẽti modia diurna cibo, & tot flumina exhauſta potui non ſuffecerint:is cum multa cæde & fuga à pauciſſimis cæſus & profligatus,inconſulti certaminis,& temerariæ expeditionis inſignes pœnas dederit:ipſéq; tanti exercitus imperator magnificus,tanta clade oppreſſus, inermi naue per ſtragem corporum armorúmq; vix effugerit. In qua quidẽ re nõ minori miraculo proditur tantas copias ab vno Pythio Bithyno epulo exceptas magnificè,frumentóq;,veſte ac viatico adiutas. Fuit illa quoq; memorabilis exẽpli clades celebrata ſermonibus,cum ad Granicũ amnem , aut Arbelã,vel quũ ad Amanicas Pylas in faucibus anguſtis ab Alexandro ſignis collatis cum Dario pugnatũ eſt, in qua propé ad interneciõnẽ dimicatum fuit:vbi vltra centum millia Perſarum peditum feruntur cæſa, equitũ verò decẽ millia:ex Macedonibus verò non vltra triginta duo pedites, equites autẽ centũ quinquaginta occidiſſe. Ad Granicũ verò barbarorum viginti millia,equitũ verò duo millia fœdum in modum occubuere,quum ex Alexãdri exercitu trigintaquatuor fuiſſe deſideratos , quidam monumentis teſtati ſint. Romani autẽ licet incredibili felicitate ſæpe hoſtium copias ad extremum exitiũ profligarint,tamen præcipuis cladibus , & infanda ſtrage maximè hoſtem affecere,vel quum M.Liuius & Claudius Nero Haſdrubalem ſuppetias Hannibali ferentem, ad Metaurũ ingenti ſtrage debellarunt, vbi par Cannẽſi cladi exitium additum fuiſſe memorant. Vel quum Fabius Æmylanus vix triginta millibus militum ad Rhodanum plus ducenta Gallorum millia ingenti ſtrage deleuit.Vel quũ cõtra Antiochum haud minus feliciter pugnatum eſt,plus quinquaginta millibus hoſtiũ cæſis, vi-

Pugna Alexandri aduerſus Darium apud Granicum

Romanorũ parua manu victoriæ

gintiquatuor equitibus,& trecentis peditibus Roma. deſideratis. Aut quum C. Marius Cimbros & Theutonos ad aquas Sextias parua manu cecidit. Vel quū Sylla contra Mithridatē ad Orchomenum & Cheroniam ducens, illius copias fudit, & in itimas ſolitudines egit. Aut quū contra Archelaum non longe à Piræo commiſſo prælio ita eum deformauit, vt ex viginti hoſtium millibus vix decem ſuperfuerint: ex Syllæ verò exercitu vix quatuordecim deſiderati ſint. Aut quum Pompeius eundem Mithridatem ſtrage atrociſſima perculit, quadraginta millibus hoſtium cæſis, non pluribus viginti ex ſuis interfectis. Vel quū Lucullus contra Tigranē bellū magnis conatibus aggreſſus, multiplici eū clade affecit in quo Romanorum vix pars vigeſima copiis hoſtium accedere viſa eſt: cuius pugnæ tanta Romanorū felicitas fuiſſe traditur, vt vltra centum millia hoſtium promiſcua cæde occiſa, Romanorum verò non vltra centum vulnerati, occiſi autem quinque dicantur. Tam paruo impendio tam inſolens victoria ſtetit. Ælij quoque Galli in expeditione Arabica memorabilis victoria inter illuſtria adnumeratur vt poſt excidia & vaſtationes agrorū, pluribus oppidis expugnatis, plus triginta hominum millibus fœdè cęſis & profligatis, non amplius ſeptē ex ſuis interfectis, illuſtris victoria potius fuerit. Mitto Caij Cæſaris felicitatem, cuius longè latéque diffuſa virtus fuit, quoties belli caſibus agitatus contra Aquitanos, Heluetios, Aruernos reliquóſque Gallos & Germanos, aliáſque exteras & incultis moribus gentes, parua manu innumeras hoſtium copias fudit. Quoties aduerſus maximos conatus inops ipſe & imparatus præſentiſſimo animo reſtitit: quoties admotas hoſtiliter legiones fudit, quod prælia confecit, quàm firmiſſima hoſtium præſidia ſæpe cōuulſit & labefactauit, quas vrbes & gētes vi & obſidione domuit, aut deditas in deditionem fidémque recepit, ita vt an virtute animi & mētis magnitudine, an felicitate & fortuna plus valuerit, difficile ſit diiudicare. Sed poſt tot ſucceſſus & felicitates vna Romanorū clades, inter exēpla memoratur inſignis, quum Lucius Bebius in Hiſpaniam ducens, agmine inexplorato per abditos ſaltus & inuias regiones in inſidias præcipitatus, circumuētus à Liguribus & op-

preſſus eſt, oportueritque Maſſilienſes tam luctuoſam cladẽ per nuncios Romanis ſignificare. Altera poſt Cannenſem cladem cum duce Caio Manilio & Quinto Cepione, à Cimbris & Theutonis, legionibus fuſis, plus octoginta Romanorum & ſociorum millia ad Rhodanũ fœdè cæſa & debellata fuere: vbi tantum cladis acceptũ, vt vix decem ſuperfuiſſe dicantur: qua clade populus Romanus in tanto pauore & luctu fuit, vt velut vltima publicorum malorum paſſus, iuſtitio indicto, ſicut in magna conſternatione aſſolet, prætextas & laticlauos dimiſerit, & ſaga ſumpſerit. Sed ſuper omnem indignitatẽ fœdi exempli, & memoriæ eſt, quod de Valeriano Cæſare recentiore memoria proditum eſt, qui quum optimus fuerit, infelix apparuit tam, poſtquã vis illa vigórque & virtus bellica, atque antiquum belli decus exoleuit, qui in expeditione in Perſas, cùm fœdiſſimo euentu pugnaſſet, à Sapore Perſarum rege, occiſo exercitu, captus, vſque eò deformatus fuit, tantiſque contumeliis obnoxius, vt poſt afflictas fortunas, nulla verecundia priſtinæ maieſtatis, contra decus imperij, regi Perſarum equum aſcenſuro, humi proſtratus dorſo gradum faceret: adeò Romani indigniſſimam fortunam, & grauiſſimos caſus, ac ſortis humanæ varietatem, velut magna documenta mortalitatis, nonnunquam experti fuere. In qua quidem re proditur verbum Galeni filij vecordis & deliri, qui qua die de captiuitate patris reſciuit, parum curans, verbum Catonis vſurpauit: Sciebam, inquit, me genuiſſe mortalẽ. Quæ autem flumina à tot milibus Perſarum epota, Xerxi non ſuffecerint, hæc præcipuè traduntur: Scamander & Onochonus in Theſſalia: Simois in Phrygia, qui ex Ida ſub Ilio decurrens quandoque torrentior, ad Sigeũ mare ingreditur: Chydorus in Bœotia, Lyſus in Samothracia, qui per Thaſios fluit: Mænala iuxta Helleſpontũ in Lyſimachia. Addit Herodotus lacum in ſinu eodem triginta ſtadiorum quem ſola iumenta Perſarum, quum aqua ſubſalſum ſaporem habeat, & potui inſalubris homini ſit, paucis diebus exſiccauere.

Flumina à Xerxis exercitu epota.

Quid variæ gentes de diis ſenſerint, & quàm impia & deteſtanda ſacra apud exteras gentes fuerint.

CAPVT XXVI.

QVàm impia & falſa inter gẽtes olim de diis opinio fuerit,quámque multiformes deorum vanitates,& quàm infandis ſacris priſci deos coluerint, dictu referre difficile eſt:ſiquidẽ primi mortales nulla doctrinæ ſchola,ratione aut lege,ſed ſuo quiſque ingenio, & prout impetus animi tulit, deos genióſque adoptando, numina coluerunt. Primos enim qui antiquiſſimi fuerunt,haſtas colere cœpiſſe,aut ligna delibrata corticib.pro diis veneratos accepimus:inde à Romanis religio fluxit,vt ſingulis deorũ ſimulacris haſtas darent:tametſi antiquiſſimos Romanorũ,centum ſeptuaginta annos ſine deorũ imaginib.vixiſſe nõnulli teſtati ſunt. Indi,quicquid colere cœperunt,præcipuè maximas arbores deos putauerũt, illáſque pro numinibus venerati ſunt, quas ferro violaſſe capitale fuit:ex quib.nõnulli dracone quinque iugerũ,velut Liberi patris ſimulacrũ,coluerũt:Perſæ & Maſſagetæ Cælum,Iouẽ:Solem verò deum maximũ dixerũt,equóſque illi ſacrauerũt,quibus interdictum erat, ne quẽ præter Solem colerent.Quicquid verò quernis arborib. naſcebatur, è Cælo miſſum putabant: iidem Soli, Lunæ, Telluri & Igni, Aquæ ac Vẽtis ſacrũ facere inſtituerunt. quos omnes deos,Ignem verò præcipuum duxerũt:quæ etiam magorum opinio fuit cui Thales adſtipulatur, qui Ignem tã religioſè coluerunt, vt cremare corpora ducerent nefas,ne contagio cadaueris,deorũ maximum violarent.Multos cõperi perſuaſum habere,Martem peruigilem deum eſſe,& præſentiſſimũ numẽ: quare Neuri qui iuxta Boryſthenẽ ſunt, enſes pro Martis ſimulacro adorabant.Sunt qui arbitrentur, viſco,quod in querna arbore naſcebatur,nullũ præſentius numen æſtimari.Hi fuerunt Druidæ,quorũ vana ſuperſtitio inter mortales præcipua fuiſſe traditur. Alij mari porrectũ collẽ velut præſentem deũ coluerũt,quòd eo occluſa vallis,æſtu Oceani non inũdaret.Cappadocibus quoq; Mons deus habetur.Et Phryges Mæandro & Marſyæ ſacrificãt. Scythæ illi inhoſpitales, qui in intimas ſolitudines acti ſunt, ſuper ſarmentorum faſcibus vetuſtiſſimo collato acinaci. Velut Martis ſimulacro,annuis hoſtiis litabãt.Pœni Soli & Lunæ vniuerſi ſacrificãt. Syri occæcatis animis Piſces & Colũbam deos ſibi conſecrarũt. Troglodit æ Teſtudi

Haſtæ. Ligna delibrata. Indorum arbores. Draco. Cælum. Iupiter. Sol. Luna. Aqua. Tellus. Ignis. Aqua. Venti. Mars. Enſis. Viſcus. Collis marinus. Mons. Mæander. Marſyas. Acinacis. Sol. Luna. Piſces. Columba. Teſtudines. Bos. Vacca. Leo.

nes, Heliopolitani Bouem, Memphitæ Vaccā, Lentopolitani Leonem, Caprā & Hircum Mendeſii, Thebani Aquilam, Lycopolitani Lupū, Babylonii verò Cepum, ab his velut propitio numine petita accipere arbitrantes. Cyrenaici Acorem, magnū deum muſcarū æſtimarunt. Arabes ad Memnoniū, Cercopithecum cęlo dicarunt, illius opem in rebus afflictis implorantes. Mitto Ægyptiorum ſuperſtitionem, & falſarum opinionum ineptias, qui Apim præcipuo honore venerati, ſolum reſponſa dare, & proſperos euentus, aut futuras calamitates præmonſtrare fabulati ſunt, modò Iſim & Oſiridem, modò Serapim, & quod dicere piget, crocodilos, à quibus hominē deuorari, tanquā à deo expetitum, magni muneris habebatur loco, modò Ichneumones, Ibes & fœda animalia, aliáq; ludibria religionum, velut deorum numina colentes, ita vt gentes aliquas quæ Felem aureā, & alios qui Scarabæos pro diis haberēt, circa Scyonem fuiſſe legamus. Germani Solē, Vulcanum & Lunam, ſolos deos quos cernebant, opinati ſunt: quæ Anaximādri opinio fuit, vt cœleſtia ſidera deos eſſe crederet. Quinetiam Ægyptij Solis ſimulacrū diplomatibus cōſignatis adorant, quem Horū nuncupant, illúdque precibus & votis frequentant aſſidue, Arabes Iouem & Bacchum. Æthiopes ex diis vnū mortalem, alterū immortalem putant: nonnulli Pœnā & Beneficium, Aſſyrij & Perſæ vnum bonorum largitorem, alterum malorū. Fuere qui crederent nullos deos eſſe, cæci & excordes, omniáq; agi fato, animáſque cum corporibus interire vnà. Ex his præter Diagorā & Theodorū Cyrenæum, Euemerū Tegeatem, Callimachum, ac Prodicum Cæum, alióſque plures, qui ἄθεοι dicti fuere. Callaici gēs moribus effera, cultu inhumano & fero, neque more neq; iure viuētes. Numidæ Ammonem in deſertis arenis magnis honoribus frequentant. Celtiberi cuipiam deo, cuius etiam nomen ignorabant, plena Luna nocturnū ſacrum facere, & ante cuiuſq; fores ſaltibꝰ indecoris pernoctare didicerūt. Quod ſi illorum ſacrificia ſcrutari, ac barbaros externóſq; ritus eruere conamur: quàm impios cultus, & quàm infanda ſacra, apud tot efferas nationes vario gentium ritu inueniemus? Scythotauri pro hoſtiis Dianæ aduenas immolabant, Laodicæi Palladi virginem, Arcades

Capra. Hircus. Aquila. Lupus. Cepus. Acor. Cercopithecus. Apis. Iſis. Oſiris. Serapis. Crocodili. Ichneumones. Ibes. Feles. Scarabæi. Sol. Vulcanus. Luna. Sidera. Horus. Iupiter. Bacchus. Pœna. Beneficium. ἄθεοι. Ammon. Deus ignotus. Sacrificia. Aduenæ immolati. Virgo. Puer. Homines & oſſa humana.

Ioui Lycæo puerũ. Plerique iuxta Boryſthenem vecordi
animo homines victimas dare,& in ſacrificiis deorũ hu-
manis oſſibus adolere ſolebant.Blemmiæ,Cimbri,Galli,
Humana Druidæ & Germani,ſtatis diebus,humanis litant hoſtiis,
hoſtia. & cruore captiuorum adolent aras,tunc propitiari deum
maxime arbitrati,quum per cruciatũ homines excarnifi-
carent,ex pœnis hominũ diuinationẽ & auguria captan-
tes. Fuítque apud Phœnices & Carthaginenſes nimium
Infantes diu ſeruatũ, vt infantes principali honore inſignes ſorte
immolati. ductos,in regio ornatu Saturno immolarent hoſtias: &
quem ſors morti deſtinarat,morti ſubtrahere nõ licebat:
quare multorum ciuium largis fletibus deplorata funera
fuere: à quibus ſacris quum deſiuiſſent, poſtea victi ab
Agatocle, deos propterea ſubiratos arbitrantes, vt nu-
men placarent,ducentos nobiliũ filios mactarũt ad aras:
adeò cæca mortalitas ſub nomine religionis ad infandas
cædes agebatur præceps. Id quod à Rhodiis & Cretenſi-
bꝰ factitatum comperimus,vt hominem epulis grauatũ,
ac pueros impuberes feſtis diebus Saturno mactarent.In
Homines Chio & Salamine mos multa ſecula viguit, vt Diomedi
diſcerpti. & Dionyſio homines diſcerptos iugularent.Eiuſdémque
Puella ad Dionyſij templum in Arcadia fuit,in quo puellæ ad aram
necem fla- flagellabantur ad necem: ſicut Spartæ in ara Mercurij,&
gellata. Orthiæ Dianæ pueri. Quin etiam alij ingenti ſimulacro
Pueri fla- viminibus intexto, & viuis hominibus oppleto, ac igne
gellati. ſuccenſo,hominibúſq; fœdũ in modum exanimatis,ma-
Viui homi- ximum holocauſtũ diis offerre putauerunt. Biis & Celtis
nes exuſti. purgato captiui hoſtis capite,caluariã auro cælare, & eo
Boij & Cel poculo in ſolẽnibus libare,religioſiſſimũ erat. Proditur
tæ. Ariſtomenes Meſſenius,Ioui, quẽ Ithometem appellant,
Treceẽti ho- trecentos ſimul homines,in quibus Theopõpus fuit,vno
mines vno ſacrificio mactaſſe:& Lacedæmonios eò veſaniæ proceſ-
ſacrificio. ſiſſe,vt Marti humana victima litarent. Galatæ & Maſſa-
Homines getæ non aliter deos rite conſuli arbitrati ſunt quàm iu-
& iugulati gulato homine apud aras deorum, ex cuius caſu, tum ex
& immo- membrorũ laniatu, & fluxu ſanguinis,futura diuinabant.
lati. Cimbri noxios homines ſeruatos,ſudibꝰ affixos, diis pro
Homines hoſtiis dabãt.Galli præter Heſum & Theutatem Mercu-
affixi ſudi- rium,quos humano cruore placabãt,grauioribus morbis
bus. aut periculis affecti,ad placãdas deorũ aras aut homines

immolabãt,aut ſe immolaturos vouebant:ad cuius aram etiam grãdæuos ætate pro victimis proſecabant. Luſitanis vetus mos erat,ex inteſtinis hominũ exta proſpicere, atq; inde omina & diuinationes captare,abſciſſáſque captiuorũ dextra pro munere diis offerre. *Dextra diis oblata* Thraces Zamolxim,quem maximũ deum putant,non aliter fieri propitiũ æſtimarunt,quàm ſi ad aram facili lancearum ictu homo concideret,eam optimã & diis gratiſsimam victimã opinati. *Homo lancea ictus.* Germani quoq; ritu barbarico, Mercurio humano cruore litare religioſiſsimũ putãt. *Humanus cruor.* Idem fecere Senones, qui cæſo publicè homine,infanda ſacra ſtatis diebus anni celebrabãt,his portentis delicta expiari opinati. *Homo caſus publicè* Perſis quoq; ad habendas diis gratias,viuẽtes, eóſque ſpirantes ſub terra defodere aſſuetũ fuit, *Viuẽtes iuuenes defoſſi* quem morem Græcis inoleuiſſe accepimus,vt in anniuerſaria celebritate Baccho viuos homines ſacrificẽt: quíque ita fuiſſet immolat⁹, maximam inter ſuos probitatis laudem ferat. *Viui homines ſacrificati.* Longũ eſt exequi,qui Taurorũ mores fuerint,vt apud aram hominem ſiſterent,& poſt ſolẽnes preces,hominis caput claua ferirent,illúdque cruci affigerent,truncũque corpus ex ingenti rupe in præceps darẽt: *Tauri.* quod cũ Leucadiis cõmune fuiſſe traditur,vt in Apollonis ſacro, auertendæ deorum iræ,hominẽ de montis ſpecula deiicerẽt, & in mare præcipitẽ agerent. *Leucadii.* *Homo immolatus.* Fuítque apud Albanos vſurpatũ,vt hominem ſacris initiatũ,qui ſanctitate polleret, diu ſeruatum, & opipare ſaginatũ,apud aras ſiſterẽt,eúmque feriali carmine excantatũ,quibuſdam additis præcationib⁹,cũ aliis hoſtiis immolarẽt. Tantáque animorũ inſipientia fuit, & tam præceps libido imperiti vulgi,vt omnes ferè mortales in templis coire,& nefandis libidinibus immiſceri, ac pudẽdis genitalibus ſacrũ facere, *Coitus in ſacris.* quod procreationis ſeminariũ forent,nefas non putarẽt, ita vt Britannis longo tempore mos inoleuerit,cõiuges & nurus nudas,& ſucco herbarũ delibutas,ad templa ducere,& ita ſupplicare, ac captiuorum ſanguine diis litare. *Britanni litãt ſanguine captiuorum.* Et Corinthi ſupra mille proſtitutas in tẽplo Veneris aſsidue degere, & inflãmata libidine,quæſtui meretricio operã dare, & velut ſacrorũ miniſtras deæ famulari. *Meretrices in templo Veneris habitantes.* Piget referre Romanos tũc rerũ dominos,quib⁹ fœdera,leges & ſacra exteris dare nationib⁹ imperiũ fuit,quãto in errore,& quàm tetra caligine *Romani.*

verſatus fuit victor ille gentiũ populus,& totius dominator orbis,omni ſuperſtitioni obnoxiꝰ,Iunones & Genios quotidie ſibi aſciſcendo,& noua numina adoptando: qui etiã extraordinaria ſacra ex fatalibus libris facere coacti, Græcũ & Græcam,totidémque Gallos, in foro boario ad placandas deorũ iras,ſub terras viuos defodere veriti nõ fuerunt.Licuítque diu in ſacris hominem interimere, & diis immolare,adeò vt Saturnum & Latialem Iouem humana placarent hoſtia,cuius ſimulacrũ, dum ſacrificant, humano ſanguine proluebãt: donec Cneo Cornelio Lentulo,& Publio Licinio Craſſo conſulibus,ſenatuſconſulto cautũ fuit,ne nouã inducere religioné, néve hominem immolare,aut humano ſanguine litare liceret. Ac præter notiſſimos deos homini vix initiato,& nondum in lucem edito,turbas deorum tãquam pediſſequos & pedagogos, & tot vanitates præfecere: Proſam,Poſtuertam, Egeriam, Fluoniam,Lucinam,Pilumnum,Picumnum,Eduſam,Potinam,M[illegible]iam,quæ Fatua dicta eſt, quos ſibi deos finxit antiquitas,etiam Stabilinũ,& Statanũ, ac Fabulinum, aliósq; Magnos,alios Geniales,alios indigetes, nonnullos Patrios deos venerati.Adeò ignara ſuperſtitio hominum mentes deprauat,& nonnũquam ſapientũ animos tranſuerſos agit. Quantũ debemus CHRISTO Domino, regi & doctori noſtro,quem verum Deum veneramur & ſcimus,quo pręmonſtrante exploſa ferarum gentium doctrina,ritúque immani & barbaro, veram religioné edocti,humanitatem & verum Deum colimus,euictíſque erroribus, & infandis ineptiis, quas priſci coluere, quid quenque deceat,& quibus ſacris, quáque mente Deum colere oporteat,noſcitamus?

Homines viui defoſſi.

Homines immolare apud Romanos quãdo vetitũ.

LIBRI SEXTI GENIALIVM DIERVM FINIS.

τῷ θεῷ χάριτες καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Αμήν.